This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

B 1,461,090

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

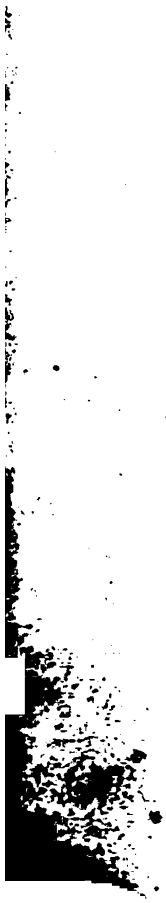

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU, VĚDU, LITERATURU A UMĚNÍ.

ROČNÍK XII. SVAZEK I.

REDAKTOR A VYDAVATEL

JOSEF PELCL

V PRAZE

JOSEF PELCL

1902

AP
52
.R88
v.12
pt.1

Rejstřík jmen.

A. 97 161 252 533
—ál 51 215 277
Alfa Dr. J. 561
Ambros Dr. J. 160
B. 270
Batěk Alex. Ph. Dr. 90
Barbey d'Aurevilly J. . . . 444 470
Beneš V. 14
Busse C. 331
—c. 479
Candide 313
Censorinus Dr. 325
Čermák Dr. K. 477
Dermota Ant. 659
Dler. 720
Doroševič V. 624
Drachovský Dr. Jos. . 384 411 633
Drechsler Branko 198
Dresler Václav 683
Dušek Vavř. Jos. . 119 143 392 418
Fáček Dr. Vl. 129
Fischer Dr. Richard 464
G. O. 486 649
M'Govern Chauncey 510
Hejret Jan 713
Hoffer K. 26 217
Hoffmann Camill . . . 261 293 390
Horský P. 656
Chalupný Em. 506
Ibáněz Blasco V. 670
Jacobowski Ludwig 520
Jarolímek L. 585 611
Jeřábek Dr. Luboš 226 646 668 696
Jes. 271
Jk. 270
Joklík Dr. F. 1 28 36 65 78 116 139 221 337 401 681
Jonáš K. 237 264 299
J. P. 345
K. . 57 85 147 174 211 335 368 601 674
Kipling Rudyard 83
Klíma A. 405
Kovanda St. 53
Krejčí F. V. . 5 41 74 107 128 136 169 377 449 500 564 621 662 675
Kuffner Hanuš 68
Lošťák Ludvík 689
M 245 246 278 343
M—e 404
Malý Petr 604
Mauclair C. 289
Mk. 589
Moník J. 352 609
Mp. 599
Mráz K. D. 89 177 240 304 323 388 567 686
Muška Dr. Eug. . 407 436 616 639
Norman Henry 295 327 356
Novák Arne 18 163 432 489 591 692
Novák B. 157 258
Novalis 208
Nový J. 427
Nu. 711
O. S. 540
O. V. 81
Opolský Jan 128
Pelant Karel 580
Polák K. JUDr. 458 710
—R— 62 309
Regal K. 461 492 513 546
Renard Paul 172
—rn— 148 178
Rohan Karel . . . 9 46 71 112 149
Rs. 311 340 348 583 606 724
Rybák M. 316 360 598
S. 524 721
Salus Hugo 23
Sekanina F. prof. 619 665
Scheinpflug Karel 166 203 232 536 569 595 679
Slv. J. Lad. 381 414 440 481 516 542
—sn— 269
Sokol E. 33 178 716
Spiritus Asper 191
Stein Vítězslav 282
Sumín Jiří 103 179
Svatopluk 284 528
Svoboda Dr. Jos. 223
Sychravová Anna 134 468
Škoda J. V. 206 234
Tetmajer-Przerwa Kazimír . . . 365
Theer Otakar 399
Tichý Gustav 721
Urban Karel 425
Ursus 342
V 271
Vavrečka Hugo 287
Viebigová Klára 497
Vl. 89
Vlasák Dr. Erazím 320
Vlasák Fr. 605
Vlk Cyril Fr. 552 572 575
Vondráček L. Ing. C. 90
W. Dr. 99
Winter Lev Dr. 188
X. 256 705
—ý. 700

T24-95653

Zpěvák Alois 727
Zvičinský J. David 23
— 457 502
* 277
*** 131 153 185 249
= 259

Články.

Absolutism 401
Anglosasové pány světa 510
Centralistická autonomie . . . 65
Směry staršího chorvatského básnictví 198
Vincenc Brandl 404
Brno 256
Z Brna 705
Několik poznámek při bourání Brusky 284
Celjské pobočky 659
Stíny evropské civilisace . 119 143 392 418
Cukr 14
Otázka premií cukerních . . . 633
O dekadenci 313
Zahrady dělnické . . . 316 360 598
Divadlo na venkově . . 536 569 595
Nová německá dramata 261 293 390
Dělo Erhardtovo 81
Rakouský dluh státní až do r. 1867 . . . . . 384 411
Elektrické podniky pražské . . 348
N. V. Gogol 683 713
Dr. Emil Holub 616 639
K Hugovu jubileu 619 665
Chemický průmysl 610
Chlumec nad Cidlinou 707
Jazykové a národnostní praktiky ministerstva úředníckého . . 153
Kritika osnovy jazykového zákona 681
Jižní dráha 258
Duch justiční správy rakouské . 325
Alois Kalvoda 567
Kant či Lamarck a Monge? . . 589
Ellen Key 134
Rudyard Kipling 540
Evangelický klerikalism na Moravě 9 46 71 112
Karla Kovařovice Na Starém Bělidle 259
Konicko 464 486
F. V. Krejčí a jeho studie o Juliu Zeyerovi 18
Lidové přednášky české university v Praze 345
Deset let mladé literatury . 5 41 74 107 136 169
Deset let prospané literatury . 377
O literární kariere 289
Hospodářské potřeby Malé Strany a Karlův most 129
Problém upravení Malé Strany 646 668 696
Pro moravské centrum 33
Glosy ku článku »Pro moravské centrum« 103
Námezdní poměry hospodářského dělnictva na Moravě . 221
Nezaměstnanost dělnictva a krise v průmyslu 281
Novalis 206 234
U Jana Nowopackého 686
K reformě škol obchodních 461 492 513 546
O nás . . 381 414 440 481 516 542
Kurs opoziční 185
Lid na Ostravsku 287
K papežskému jubileu 561
Na trhu cenných papírů 51
Psychologie zvířete v plastice . 163
Motiv psychologický 689
Troje politické projevy 249
Populární přednáška . . . 203 232
Hnutí protialkoholické ve Švédsku 320
Z nejnovější české poesie . 432 489 591 692
Jednota zájmových společenstev rolnických 710
Nové české romány . . 564 621 662
Dnešní Rusko 295 327 356
Posmrtná výstava děl Bohuslava Schnircha 388
Moderní skepticism 352
K instrumentaci Smetanovy »Vltavy« 217
Nový program rakouské sociální demokracie 189
Osnova zákona proti nekalé soutěži 585 611
Nestranný soudce 99
Upravení Starého Města 226
Střední školy moravské v min. školním roce 191
Dnešní zápas o Středomoří 407 436
Ze studentského života 506
Třetí rok vojny za svobodu . . 68
Česká akciová tkalcovna v Zábřeze 131 159
Zábřežská tkalcovna 157
Tři čeští umělci 323
K reformě zákona o úrazovém pojišťování dělnictva 405
Osnova ústavy českého státu dle uspořádání státoprávního 1 36 78 116 139
Vyrovnávací konference 457
Ještě o vyrovnávacích konferencích 505
Preludium k vyrovnacím konferencím 657
Ottův Atlas zeměpisný 711
Zemská sněmovna 161

Zemský výbor král. Českého . 97
Úřednictvo zemského výboru . 252
K článkům o zemském výboru 351
Zemský výbor jako služebodárce 533
Pařížští žebráci 552 572
Moderní žena v tvorbě paní Vikové-Kunětické 468
Naše ženy 223
Živnostenské sbory poradní . . 458

Novely a povídky.

A satan se smál 520
Brusič 331
Druhý 83
Krev 599
Laureatus 365
Píseň vod 716
Pohádka o Růžičce a Hyacintu 208
Rukavička 22
Růžencová panna 497
Smutné jaro 670
Spisovatelka 624
Stránka z historie (1603) . 444 470
Útulek 53
Vesnice na konci světa 237 264 299
Z přírodopisných povídek . . . 172

Divadlo.

Carmen 304
Co bylo 674
Hanička 174
Josef Kajetán Tyl 57
Karikatury 474
Král Harlekýn 147
Labutí píseň 336
Lohengrin 420
Manru 303
Messidora 27
Mistři pěvci norimberští . . . 720
Mlynář a jeho dítě 174
Naděje 368
Na starém Bělidle 268
Není nad počestnost 335
Nora 85
Píseň Fortuniova 420
Polosvět 211
Veselé ženy Windsorské . . . 699
Vykoupení 27
Zkrocení zlé ženy 335
Ztracení 601

Ozvuky a paběrky.

Agrární strana 679
Andrée v panském domě . . . 95
Michal Balucki 127
Tycho Brahe 127
Pan prof. Čelakovský 96
Český Kocourkov 726
Čtenářům Rozhledů 456
David harfu bera hrával 280
Deputace nemluvňat 608
Pohled do duševní dílny básníkovy 728
Dva důvěrné listy 64
Feuilletony v »Národních« . . 632
Česká Filharmonie 127
Z Flajšhansova »Písemnictví« . 216
Fušerství 280
E. Holub 632
Hora a myš 559
Viktor Hugo 656
Charybdis a Scylla 480
Karlův most opět v nebezpečí! . 528
Kdo není úplně zdráv, ať se nežení! 399
Sekční rada p. J. Koloušek a »Radikální Listy« 247 279
Mikulášská slavnost ve sněmovně 344
Mlynář a jeho dítě 184
Nejstarší generace Zvonu odpovídá 504
Nenapravitelní! 727
Nové tažení 456
Na Olympu klid 127
»Orgán osvědčených« 31
O osnově ústavy českého státu dle uspořádání státoprávního 216
Pohádka o Honzovi 528
Portrét 584
Program všečeský 423
Redaktoru Rozhledů 312
Řina 248
Sfinx 376
Bohuslav Schnirch 31
Za Starou Prahu 31
O společném klubu státoprávním 400
Na Svatou Horu 400
O Sylvestru rozjímání 400
Tabákové výrobky 400
Tunely 95
Učená paradoxa 279
Vážený a osvědčený 128
Vilímek Podnikavy 152
Voličská zoufalost 399
Výstava umění pro děti v Lipsku 127
Zásláno J. Opolského 128

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 5. ZÁŘÍ 1901 ČÍSLO 1.

Osnova ústavy českého státu dle uspořádání státoprávního.

Sestavil Dr. *Frant. Joklík.*

Když jsem se podjal práce, sestaviti osnovu, kterou tuto předkládám veřejnosti, nevedl jsem si lehkomyslně, dobře si vědom obtížnosti toho, co podnikám. Jsem dalek myšlenky, že podávám snad nějaký non plus ultra dokonalý návrh úpravy státoprávní. Jen o kostru mi jde, kterou bude třeba přioditi teprve masem. Však ani tato kostra není výtvorem nějaké neomylnosti, nýbrž má býti pouze základem diskuse o tomto thematu, o kterém posud tak málo konkretních formulací bylo podáno, jehož ale za to tím častěji a nesvědomitěji jako prázdného hesla politického bylo zneužíváno. Podaří-li se někomu podati něco lepšího, budu první, jenž se k tomu přidá.

Ani nic definitivního nechci stanoviti ve své osnově. Úprava této osnovy jest míněna pouze jako provisorní a nevystihuje z daleka ten dokonalý pojem o státním právu, jak jsem jej v různých svých publikacích příležitostně naznačil, uváděje jej v souvislost s úplnou federalisací Rakouska, resp. Rakousko-Uherska. Jelikož však tato federalisace je problémem pošinutým do daleké budoucnosti, jest třeba prozatím se spokojiti provisoriem. Takové provisorium chci načrtnouti v osnově tuto podávané.

Vím, že budou lidé, kteří nebudou souhlasiti ani se slovíčkem toho, co navrhuji, a jiní, již budou zavrhovati jen jednotlivosti. Těch, kdož budou souhlasiti s celkem, bude snad dosti málo. Však nejen toho jsem si vědom, nýbrž zpředu znám dobře všecky námitky, které budou činěny této práci. Vím, že zarytí centralisté návrh ten budou pokládati za utopii; vím, že zase těm, pro něž státní právo jest pouhým heslem, ta

formulace bude příliš konkrétní. Vím, že návrh konservativcům bude příliš liberální, liberálům příliš konservativní; že bude ústavákům příliš autonomistický a autonomistům příliš centralistický; že oportunistům a opatrníkům bude příliš radikální a radikálům příliš oportunistický. Netajím si, že doktorináři budou jej prohlašovati za fantasii a fantasté političtí za příliš reální.

Vím zvláště, že obtíže působí stanoviti poměr našich českých tří zemí k sobě, aby jednak nebyla zanedbána potřebná jednota a jednak, aby netrpěla ujmu samostatnost zemí, která má své kořeny v dlouholetém historickém vývoji a která do jisté míry přiznána býti musí, již proto, aby nedostali za pravdu ti, kdož nám vytýkají, že jsouce oproti Cislajtanii zapřisáhlými proticentralisty, ve svém vlastním státě bychom byli nejhoršími centralisty. Obtíže, jež působí správné a uspokojující vystižení poměru našich tří zemí k sobě, nejsou mou vinou, nýbrž jsou to důsledky jednak stávajících poměrů a politicko-právních řádů, jednak pojmových nedostatků. Vždyť v samém principu monarchického konstitucionalismu vězí odpor, následek to kompromisu dvou protichůdných politických zásad, absolutismu a demokratičnosti, jenž v oné formě státní má býti uskutečněn. Pln státovědeckých odporů jest náš rakouskouherský dualismus a není divu, když na všech koncích co chvíli praská. Odpory jsou také v ústavě prosincové, zejména pokud se týče poměru scentralisované říše k zemím. Jest to velice podivný zjev státnický, ty naše země jako tělesa nadaná mocí zákonodárnou beze vší moci výkonné; v ohledu zákonodárném tedy státy, se stanoviska exekutivy však pouhé správní obvody! A jakož jest důsledkem každého omylu, že má v zápětí řetěz omylů jiných, tak i při provisorním uspořádání poměru státoprávního, které bude spletitější než co jiného, nelze se vyhnouti obtížím. Však proto toto spořádání bude také jenom prozatímní, jak si netajím a myslím, že takové provisorium, resp. návrh jeho jest přece lepší, než docela nic. Také nynější dualismus, ač dnes naprosto nevyhovuje, osvědčil se alespoň jako přechodná forma po celé 30letí a byl lepší než státoprávní anarchie před vyrovnáním. Podobně by tomu mohlo býti při spořádání státoprávním. Jelikož dílo, které tuto podnikám, jest první pokus toho druhu, budou lidé objektivní zajisté shovívavě nakládati s jeho nedostatky.

Jen jediná formulace českých požadavků byla dosud dosti konkrétní, že by se mohla přirovnati k pojmu státního práva, to byly fundamentálky. Však s fundamentálkami tento můj návrh nemá společného nic. Články fundamentální vězely příliš v řádech starých, hleděly obnoviti historické instituce rázu více méně stavovského (český kancléř), pro něž dnes není více místa. Státoprávní spořádání, které má míti naději na provedení, musí dnes býti co nejmodernější, na výsledcích nynějšího bádání státovědného založené.

Není třeba při návrhu podnikati překotné revoluce, nýbrž

prospěje zajisté věci, držeti se pokud možná stávajícího a přičiňovati jen to, čeho je třeba nezbytně k dokonalosti. Vůdčí ideou mého návrhu jest naprostá rovnoprávnost. V návrhu není ani slovíčka, ani stínu, jež by prozrazovaly choutky panovačné; není to nějaká kodifikace nadpráví, všecka nadvláda i majorisace strany jedné i druhé jest vyloučena; co platí pro stranu jednu, platí pro druhou. Za tím účelem neostýchám se přiznati Němcům všecky jejich požadavky, jež pokládají za potřebné k zabezpečení své národnosti. Ovšem za to třeba požadovati zase od nich, aby oni uznali napřed v zásadě naše nároky státoprávní, t. j. nárok zemí českých, býti vlastním státem, obdařeným mocí zákonodárnou i výkonnou.

Nejsem tak dětinský, abych nevěděl, jaká mezera dělí pouhé sepsání podobného návrhu, jako jest tento, od jeho uskutečnění, ba třeba jen od doby, kdy bude lze teprve na to pomýšleti, aby bylo pracováno o uskutečnění něčeho podobného. Vím, že k státoprávnímu spořádání nestačí ani deset ani dvacet let; snad ani za 50 let nebude ještě první krok učiněn, avšak proto víru ve státní právo vyrvati si nedám a mám za to, že si ji ani celý národ nedá vyrvati. Kdyby se tak stalo, bylo by po něm snad veta. Snad by nebylo ani dobře, kdybychom státního práva dobývali příliš překotně. Teprve nedávná zkušenost nás poučila, že nejsme dnes ani ještě dosti zralí pro mizerná jazyková nařízení. Národ český ve své politické výchově jest příliš zanedbán a především třeba v té příčině mnoho dohánětí a teprve p ů d u pro státní právo připravovati. Prozatím postačí, bude-li každý příslušník národa míti na zřeteli obraz a představu státního práva, bude-li k němu vždy pohlížeti jako k vůdčí hvězdě. Za tím účelem pak jest nezbytně třeba, aby ta představa b y l a k o n k r é t n í.

I. Český stát.

§ 1. Nynější království české, markrabství moravské a vévodství slezské tvoří dohromady stát, jehož název jest: Království zemí českých.

§ 2. Tento stát jest dědičnou konstituční monarchií spojenou reální unií se zeměmi na (užší) říšské radě zastoupenými (s Rakouskem) a, pokud nynější dualistický státoprávní poměr k Uhrám potrvá, prostřednictvím onoho svazku i s královstvím **uherským.**

§ 3. Králem českým jest onen člen z rodu Habsbursko-Lotrinského, který podle stávajících řádů následnických, zejména podle pragmatické sankce Karla VI. jest povolán nastupovati na trůn v monarchii rakousko-uherské, která na dále bude slouti monarchií rakousko-uhersko-českou.

§ 4. Všecky poměry týkající se práva nástupnictví v rodu panujícím jsou záležitostmi veřejnými. Platnost jakýchkoliv řádů, které nemají moc zákona, se neuznává. Změny v pomě-

rech svrchu naznačených mohou právoplatně nastati jen zákonem.

§ 5. Vymře-li rod panující, octne se svrchovanost českého státu při zastupitelském sboru království zemí českých (při valném sněmě), který rozhodne o další formě státu. Bude-li usneseno, zvoliti panovníka společného s ostatními zeměmi, resp. státy spojenými pod žezlem nynější dynastie, obživne tato ústava sama sebou.

§ 6. Stát český, pokud se týče moci vládní a výkonné, jest úplně nezávislý na ostatním Rakousku. Pokud následkem reální unie jest společné zákonodárství, jest ustanoveno níže.

§ 7. V ohledu a ve stycích mezinárodních trvá společné státní občanství rakousko-uhersko-české. V poměrech soukromoprávních jest společné státní občanství rakousko-české. V ohledu práva veřejného jest samostatné státní občanství české.

Avšak v poměru k Rakousku jest reciprocitou zaručeno,

a) že v těch případech, kde nabytí nějakých úřadů jest vázáno podmínkou státního občanství, samostatné státní občanství české není na závadu v Rakousku a vice versa státní občanství rakouské v království zemí českých;

b) že tam, kde státní občanství jest podmínkou, aby někdo byl přijat do učiliště a nebo nabyl akademické hodnosti a pokud se týče důsledků z toho vyplývajících, různost oboustranného státního občanství nevadí stejně, jako pod a) bylo řečeno.

II. Poměr českého státu k Rakousku.

§ 8. Následující věci upravují se zákonodárstvím společně pro království zemí českých a Rakousko:

1. záležitosti, jež se týkají poměru ku království uherskému; vyrovnání s tímto královstvím přijímá se tak, jak jest;
2. smlouvy státní;
3. všecky věci spadající v obor práva soukromého, hmotného a formálního (organisace soudní k tomu nepatří);
4. předpisy o mírách a váhách;
5. veškeré nepřímé daně a cla;
6. záležitosti mincovní, valutové a bankovní;
7. rakouský státní dluh;
8. záležitosti týkající se pošt, telegrafů a telefonů;
9. záležitosti týkající se konání povinnosti branné a vojenství.

§ 9. Pokud toho vyžadují zájmy obou států, rakouského i českého, mohou obapolnou dohodou i jinaké věci býti prohlášeny za společné tak, že je lze měniti zákonodárstvím (a kde je to vhodno, třeba i cestou správní) jen souhlasně, jako: vozba a tarifnictví železniční, ochrana vzorků, ochrana majetku literárního a uměleckého, opatření zdravotní a veterinářská a pod. Má-li taková dohoda býti trvalou, musí býti uzákoněna způsobem, jaký jest předepsán pro změnu těchto základních zákonů.

Ve kterých jiných případech je zaručena společnost s Rakouskem ve formě reciprocity, jest uvedeno na příslušných místech tohoto zákona.

§ 10. Zákonodárným sborem pro společné záležitosti rakousko-české jest širší říšská rada. Pro záležitosti čistě rakouské jest tím sborem užší rada říšská.

§ 11. Do poslanecké sněmovny širší říšské rady vysílají se zástupcové království zemí českých valným sněmem. Počet jich v řečené sněmovně nesmí býti menší, než jaký se vypočte na základě poměru počtu obyvatelstva obou států. Počet ten reviduje se po každém sčítání lidu, ať v jednom, ať v druhém státě vykonaném. Při počítání platí pravidlo, že případný zlomek počítá se na prospěch menšiny, ač obnáší-li $^5/_{10}$ nebo více.

§ 12. Panská komora širší rady říšské musí míti členů, kteří jsou příslušníky království zemí českých, v témže poměru, jak to právě vyloženo pro komoru poslaneckou. Ústava panské sněmovny zreviduje se v tom směru.

§ 13. Poslanečtí členové z království zemí českých účastní se jen takových jednání říšské rady, která se týkají společných záležitostí. Pokud se týče projednání a usnesení rozpočtu, říšská rada ustaví se vždy jako širší.

§ 14. Co tuto řečeno o zástupcích z království zemí českých na říšské radě, platí mutatis mutandis též pro delegace.

(Příště dále.)

Deset let mladé literatury.

Píše *F. V. Krejčí.*

»Rozhledy« nastupují svůj jedenáctý ročník, deset let mají tedy už za sebou. Již to by bylo příležitostí k různým vzpomínkám a rozvahám. Ale jde tu o více než o osudy listu. Okolnosti, za nichž byl založen a vydáván, způsobily, že se v jeho ročnících jako v zrcadle obráží celá jedna fáze našeho duševního života, historie celé jedné generace. »Rozhledy« počaly vycházeti v době, kdy politický kvas nového pokolení, realism a hnutí pokrokové, dostupoval už svých vrcholů, ale kdy nová literatura mladých ohlašovala se teprv svými prvými počátky. Právě do oněch měsíců, kdy v Chrudimi vyšly prvé neúhledné, s nejmenšími co jen možno nároky vystupující sešity měsíčních »Rozhledů«, spadají první signály moderní české kritiky v »Literárních Listech«, prvé ukázky nové lyriky a prósy v »Nivě«, výměna prvých polemických výstřelů mezi starými a mladými. Na všech stranách tehdy šuměly jarní mízy. Z nejzapomenutějších koutů ozývaly se hlasy v Čechách dosud neslyšené. Duše, které včera ještě o sobě nevěděly, tiskly se dnes k sobě a zapalovaly se navzájem na svých plamenech. Slovo, vržené do tmy, jež obklíčovala naši samotu, vracelo se ve zdesatero-

násobněné ozvěně příbuzného cítění. A tehdy, právě asi před deseti lety to bylo, kdy jsme dospívali k uvědomění, že třebas právě ne v tom, co milujeme a k čemu spějeme, tož alespoň v tom, co nenávidíme a proti čemu se bouříme, jsme synové jednoho ducha, děti jedněch a týchž let — slovem, že jsme tím, co se v české literatuře může zase jednou nazývat mladou generací.

Jméno to jsme si podrželi až do dnes; v nedostatku věcnější karakteristiky jsme stále ještě »mladí« proti »starým«, kteří však právě tak nejsou ještě starými jako my všichni už nejsme docela mladými. Za našimi zády hlásí se k životu nová vrstva dvacetiletých, kteří mají na toto šťastné jméno daleko větší práva. Ale ah, když se to tak nerado loučí s tímto jménem, s nímž je spojeno tolik výhod a tak málo zodpovědnosti! Ty jsi stár a já jsem mlád, to znamená: já mohu být, čím tys nebyl, přede mnou leží steré možnosti života, které tys promeškal, tvoje dráha jde už v hlubokém úvoze jednou vyrytou kolejí, ale moje je neohraničena jako to moře tuch a snů, na němž se kolébám! Všecko mohu vykonat, vším mohu být! Mohu — ale co jsem vykonal, čím jsem z toho všeho? Dnes, po deseti letech, je už tato otázka na místě. Nerado se to loučí s mládím, ale čas je nemilosrdný. Steré možnosti scvrkly se tak, že je dnes spočteme na prstech a kolébání se na nekonečném moři změnilo se v plavbu řečištěm, které se úží vždy více tak, že i z něho nezbude na konec než jediná vyrytá kolej v hlubokém úvoze. Co bylo dříve bujnou, rozkošnou hrou ducha, rejdištěm pyšných úmyslů a snů, stává se dnes životní úlohou, denní prací, plnou zodpovědnosti. Ano, zodpovědnosti, nelekejme se toho slova!

Tehdy před deseti lety jsme jí ještě neznali. Myslím, že každý z nás měl tenkrát ten dojem, že jsme ohlašovateli, napovídateli, průkopníky něčeho nového, co přijíti má, ale co bude větší nás a čeho jsme my jen pouhými předběžnými posly. Ale neklamme se již: to velké po nás nepřišlo a to nové, co jsme ohlašovali, žilo jen v nás. Ti mesiášové umění, které čekala naše touha, nesestoupili dosud na českou zem. A že se tak stane v dohledné době, na to je vždy méně naděje. Je to dnes faktum vždy zjevnější, že na těch dvaceti či pětadvaceti píšících rukou, které tvoří generaci z let devadesátých, spočívá pro dlouhou snad příští dobu osud literární kultury v Čechách. Z toho plyne pro ni zmíněná zodpovědnost. Neboť, co učiní Jan Křtitel, jenž se nedočkal Mesiáše? Umlkne a odejde zase do své pustiny? Nikoliv. Říkejte si, že by to byl krásný čin heroického odříkání, ale já mám za to, že by to byla zbabělost a ohlášený morální bankrot. Ne, on zůstane před zástupy, které kolem sebe byl shromáždil, on nezradí věci, pro niž byl vystoupil z pouště, nezradí tím i sebe sama — on vytrvá, jenže v úloze poněkud pozměněné. Vyzná se poctivě ze svých omylů a sklamání, vezme na sebe úkoly, jež skládal na

budoucího spasitele, a věda, že pro tuto dobu nemůže čekati nikoho, kdo by je vykonával lépe, bude je zatím plnit jak dovede sám.

Či mluveno nebiblicky: generace z let devadesátých musí se již jednou smířit s vědomím, že pro ni přestává výhodné postavení »mladých« a nezodpovědnost opposice a že se stává spoluzodpovědnou za vedení celé literatury, o nic míň než naši t. zv. oficielní a staří, ba více ještě než oni, neboť tito v hlavních rysech už svůj úkol vykonali, nemají za sebou nových vrstev mládeže a na nich nespočívají formace budoucnosti. Čím zavážnější jsou však její úkoly, tím přísnější měřítko snésti je povinna, tím bezohlednější měla by nad sebou konati soud.

Všecka práce této generace uvázla dnes na mělčině. Oběh jarních míz je zastaven ztuhlými hesly, nové hlasy se neozývají a dosavadní umlkají; duše, které se kdysi k sobě tiskly, rozprchly se zase a zapadly do svých samot. Takový je dnes stav naší mladé literatury. Zde může pomoci jen síla pravdy a každý hlas musí být vítán, který chce jako blesk spálit co je nečisté a stuchlé, přispět k vyčistění atmosféry a k osvětlení cesty.

Činím v tom počátek. Beze všech jiných nároků, než říci, co dnes uznávám za pravdu. Snad jsem jindy smýšlel o mnohém jinak, ale soudě celou generaci, soudím přirozeně i sebe, své vlastní minulé illuse a omyly. Stavím se na půdu naprosté objektivity, pokud je tvoru lidskému dostupna. Smazuji v této chvíli ze své paměti všecky personelní vztahy, ať milé či trpké, všecky minulé polemiky i svazky, neznám v této chvíli ani přátel ani odpůrců. Vidím jen duchy, jejich práci a směr. Jsem v náležité od nich distanci, abych je mohl přehlédnout — mluvím tu z ticha nejhlubší samoty, dalek všech denních zájmů; zaujat jen největšími vztahy a obrysy literárního vývoje, kde celé takovéto desetiletí není než krátkým jedním dnem; veden jen velitelským hlasem toho, co je v nás všech nejvnitřnějšího a nejvyššího, toho něčeho, co láme všecky hráze individuelnosti, co nás všecky pojí, ať se milujeme či nenávidíme, a co nás nutí vysloviti se než nás pohltí věčné tmy.

*

Nejprve stručnou rekapitulaci těchto deseti let.

Datuji-li mladou literární generaci asi od r. 1891, mám tu na mysli hnutí, vědomé, v společný šik sražené, programově i kriticky vyzbrojené, od literatury starších odříznuté. Ale dříve ještě nežli toto hnutí se objevilo, proskakovaly nové snahy, roztroušeně ovšem a skorem neuvědoměně, v literární produkci. V poesii u Machara, Sovy, Jar. Kvapila a Boreckého. V próse u Mrštíka, Šlejhara a F. X. Svobody. Spontanně, téměř beze všech kritických kampaní zjednával si tu půdu naturalism i psychologism v prose, realism i symbolism v lyrice, smysl pro individuelnost, odstíněnost a barvitost výrazu. Duch veskrze ideový a kritický byl H. G. Schauer, ale nebylo tu školy, je-

jímž by mohl být theoretikem. Šel sám, ale uhodil prvé tóny nové kritiky. Škoda, nesmírná škoda toho člověka, neboť on měl hluboké souvislosti se životem, byl to duch eminentně politický a sociologický a byl by paralysoval ten neplodný articism, jemuž mladá kritika pak propadla.

Od r. 1891 a 1892 objevuje se v brněnských »Literárních Listech«, až do těch dob vysmívaném orgánu profesorské »moravské« kritiky, trojice nových kritiků: F. X. Šalda, Jiří Karásek a Arnošt Procházka. Jindřich Vodák a pisatel těchto úvah připojili se později. Zmíněnou trojicí vnikl do literatury živel analysy a tím současně dán byl krystalisační bod. Všichni dříve jmenovaní — až snad na prononcovaného Schauera — nepřerušili svých souvislostí s oficielní literaturou, psali do t. zv. předních listů, pohybovali se v kruzích lumírovců a »Máje« atd. Ale zde se náhle rozevřela propast. To znělo jako z jiných světů kulturních, jako by to nebylo v Čechách psáno, tyto kritiky, závodící navzájem v neuctivé bezohlednosti vůči vládnoucímu literárnímu Olympu, tyto analysy, v nichž se tak podivně mísily učené allury, jdoucí až do pedanterie, s nervovým a sensitivním lyrismem, nejšedivější analytičnost se smyslně horkou a exoticky barvitou dikcí. Působilo to dojmem konsternujícím, ale imponovalo to silou svého neomylného sebevědomí, svým nezviklatelně apodyktickým tónem, zamítajícím jakoukoliv relativnost úsudků a pranýřujícím všecko, čemu se říkalo kompromis. Zde byl pevný bod uprostřed všeho ostatního neujasněného, kvasivého nebo malátného — zde počala krystalisace. Nová kritika nestála jen totiž negativně vůči neuměleckým plochostem oficielní literatury, ona naproti tomu hleděla positivně vyzvednout zjevy nového, skutečného umění. Zde opravdu měla kritika úkol vůdčí a organisační. Autoři, kteří se cítili takto pochopeni — lépe pochopeni než by mohli být v táboře starých, jenž neměl kritiky — přicházeli, seskupovali se a uvědomovali si, co je od předešlé generace dělí. Viditelným toho projevem byla jejich účast na belletrii listů »mladých« totiž na brněnské »Nivě«, »Vesně« a »Rozhledech« (které přinášely beletrii od r. 1893). S tím rozdílem, že »Vesna«, příloha »Literárních Listů«, byla útočištěm nejmladších debutantů a nejsmělejších na tu dobu experimentů (v ní setkáváme se ponejprv tuším se jménem Otakara Březiny), kdežto do »Nivy« a »Rozhledů« psali autoři, přispívající současně do »Světozora« a jinam, jako na př. Machar, Mrštík, F. X. Svoboda, Růžena Svobodová a j. Tento rozdíl byl, jak se později ukázalo, hlubokým rozdílem dvou základních proudů a tendencí a »Vesna«, obskurní a přezíraný lístek moravský, v němž se nejbanálnější čtivo mísilo s pokusy nového rafinovaného umění, byl vlastně kolébkou české dekadence.

Ale tenkrát ještě nebyl tento rozdíl zjevný. Dělítko bylo tehdy ještě jiné: pouze poměr ke »starým«. Byla to vlastně stupnice: čím příkřeji kdo stál proti nim, čím méně »kompro-

misoval«, tím spíše mu příslušelo epitheton »moderního«. Nerozhodoval tu vlastní obsah osobnosti, nýbrž její zevní taktika. Nejdále v této stupnici, na nejkrajnějším levém křídle, stála jmenovaná kritická trojice Šalda, Karásek a Procházka, tak jako vůbec jen kritika sama zdvihala prapor literární revoluce. Z beletristů nepostavil se té doby do zjevně odbojné posice proti starým ani jediný. Nový doklad k tomu, co jsem pravil, že nejvýznačnějším elementem mladého hnutí byla kritika, jeho živlem vedoucím, krystalisačním a udávajícím směr.

(Příště dále.)

Evanjelický klerikalism na Moravě.

(Ušní nucená zpověď, kněžské rozhřešování hříchů. podmíněný křest dítek nemanželských, vylučování od svátostí a z církve.)

Jedním z fundamentálních rozdílů mezi učením církve římskokatolické (zakládajícím se, jak učení to praví, na bibli, na tradici, na usnešeních koncilů a na rozhodnutích papežských) a mezi učením církve evanjelické reformovaného vyznání (zakládajícím se, jak učení to praví, pouze na bibli) jest v hlavních obrysech následující.

Dle učení církve římskokatolické má Bůh na zemi své zástupce; těmi jsou papež, biskupové a kněží. Papež a ostatní biskupové mají jakožto bezprostřední nástupcové apoštolů moc, dělati z lidí (laiků) vysvěcováním na kněžství kněze (kleriky). Vysvěcený nabývá mezi jinými vlastnostmi i mocnosti, odpouštěti hříchy. Mocnost ta je nezničitelná; avšak užívati smí jí kněz jen tehdy, pokud jest vyšším nařízením (missio legitima) k tomu zmocněn. Zmocněním (posláním) nabývá kněz moci soudcovské (potestas jurisdictionis) nad dotyčnými osobami. Moci té jest knězi třeba proto, že udělovati rozhřešení anebo odepírati je jest činností soudcovskou. Moc ta může knězi jí ověřenému býti nejen omezena, i co do osob i co do hříchů, nýbrž i úplně odňata. Udělením moci soudcovské stává se kněz duchovním představeným laiků, nad nimiž moc jemu udělena, ve věcech náboženských a sice pro foro interno. Aby kněz, mocí soudcovskou ověřený, posouditi mohl hříchy té které osoby, musí je znáti, a aby správně posouditi mohl, zda-li osobě té uděliti aneb odepříti jest rozhřešení, musí znáti duševní stav její. Obé důkladně zvěděti může, jelikož není vševědoucí, jen od hříšníka samého. Jest tudíž každému katolíkovi uložena církevní povinnost, zpovídati se z hříchů, alespoň jednou do roka. Zpovědníkovi, seznavšímu z bezděčného vyznání zpovídajícího se a z jeho odpovědí na otázky mu kladené, hříchy jeho i stav jeho duševní, jest posouditi: 1. zda-li on sám vzhledem k objemu své moci

soudcovské (udělené jemu jurisdikce) jest kompetentním, hříchy takové, jaké mu vyznány byly, odpouštěti, a 2. zda-li hříchy, jež odpouštěti kompetentní jest, vzhledem na duševní stav zpovídajícího se, smí jemu odpustiti, t. j. zda-li zpovídající se hoden jest rozhřešení. S hříchy, jež odpouštěti kompetentní není (na př. hříchy velmi těžké), odkáže zpovídajícího se ku knězi k odpouštění hříchů těch kompetentnímu; ostatní hříchy — z pravidla všechny hříchy vyznané — zpovídajícímu se ze své moci odpustí, uloživ mu, aby za ně vykonal jisté množství kajících skutků; shledav zpovídajícího se nehodným rozhřešení, odepře mu je, poučiv jej, co činiti má, aby do jisté doby hodným rozhřešení se státi a při zpovědi pak rozhřešení hodným nalezen býti mohl. S ustanoveními těmito — (t. j. se svátostí pokání, ve které dle odpovědi na otázku 634. velikého katechismu katolického náboženství, schváleného na valné schůzi biskupů rakouských dne 9. dubna 1894, kněz ke zpovídání splnomocněný jménem Božím hříšníku odpouští hříchy po křtu spáchané, když jich srdečně lituje, upřímně se z nich vyzpovídá a opravdovou vůli má se polepšiti a za hříchy dosti učiniti) — jest v těsné souvislosti nejsvětější svátost oltářní (večeře Páně). Každý katolík jest pod těžkým hříchem povinen přijímati svátost oltářní alespoň jednou do roka, a to v čas velikonoční. Při tom, ač totožnost kněze zpovědníka s knězem udílejícím svátost oltářní, není nutna, vyžaduje se ve případě různosti osob těchto, aby přistupující ku stolu Páně prokázal, že není si vědom žádného těžkého hříchu, dosud neodpuštěného, anebo že byl u zpovědi, t. j. ponechává se přistupujícímu, aby sám posoudil, zda-li hoden anebo nehoden přijímá svátost oltářní. (Kde zavedeny jsou lístky zpovědní na školách, děje se z důvodu dozoru nad žáky.)

Dle učení církve evanjelické reformovaného vyznání, není mezi Bohem a lidmi žádného prostředníka kromě syna jeho Ježíše Krista (1. Tim. 2, 5—6: »Jedenť jest zajisté Bůh, jeden také i prostředník Boží a lidský člověk Kristus Ježíš, (6) kterýž dal sebe samého na vykoupení za všechny«), a proto není na zemi člověka, jenž by byl prostředníkem mezi Bohem a lidmi, anebo zástupcem Boha, anebo náměstkem jeho, anebo ochráncem jeho, anebo přímluvčím u něho. Jeden každý za hříchy své odpovídá pouze a tudíž přímo Bohu (Řím 14, 12: »A takť jeden každý z nás sám za sebe počet vydávati bude Bohu«, a proto nikdo z lidí nemůže býti soudcem nad hříchy druhého (1. Kor. 4, 4: »neboť ten, ježto mne soudí, Pán jest«), nikdo rozhodovati o tom, zda-li kdo druhý hoden anebo nehoden jest přistupovati ku stolu Páně, k večeři Páně, kteréž každému užívati jest a) z rozkazu Kristova na památku jeho obětování se za hříchy všech lidí a b) po náležitém zpytování svědomí svého, za kajícího litování hříchů svých, v důvěře v odpuštění jich a s předsevzetím se polepšiti. Posouditi, zda-li hoden jest přistoupiti ku stolu Páně, jest soukromou věcí jednoho každého, a jeden

každý večeře Páně užívá na svůj vrub (1. Kor. 11, 28—29: »Zkusiž tedy sám člověk a tak chléb ten jez a z toho kalicha pij. (29) Nebo kdož jí a pije nehodně, odsouzení sobě jí a pije«, aneb, jak praví katechismus heidelberský v odpovědi na otázku 81.: »Nekající však a pokrytci odsouzení sami sobě jedí a pijí.«)

Poměr evanjelíka k Bohu jest záležitostí jeho čistě soukromou, věcí naprosto individuální a s poměry ostatních k Bohu nikterak nesouvisí; evanjelík nemá ve věcech náboženských žádného představeného pro foro interno a evanjelický duchovní žádné moci nad ostatními evanjelíky; evanjelík nezná pojmů »laik« a »klerik« a nezná hierarchie (vlády kněží nad laiky). Písmo vykládati, slovu Božímu učiti, služby Boží vykonávati, obě svátosti (křest a večeři Páně) vysluhovati atd. může každý evanjelík (Mat. 18, 20: »Nebo kdežkoli shromáždí se dva nebo tři ve jménu mém, tuť jsem já uprostřed nich«); nikdo nemůže autoritativně vykládati Písmo (1. Tess. 5, 21: »Všeho zkuste« — dle řec. textu »vše zkoumejte« — »a co dobrého, toho se držte.«); duchovní liší se od ostatních evanjelíků pouze tím, že záležitostmi náboženskými (vykládáním Písma, vyučováním slovu Božímu, vykonáváním služeb Božích, vysluhováním svátostí atd.) zabývají se z povolání (a tudíž z pravidla za plat*), tak jako na př. truhlář zabývá se z povolání pracemi truhlářskými.

Kde bydlí více evanjelíků tak blízko sebe, že některé výkony náboženské provozovati mohou společně, tvoří náboženský spolek (sbor, církev) a volí sobě tak zv. prsebytery (= starší), jichž úlohou jest: 1. říditi provozování výkonů náboženských (vykládání Písma, vyučování slovu Božímu, vykonávání služeb Božích, vysluhování svátostí atd.), pak 2. zastupovati zájmy náboženského spolku tohoto vůči jednotlivým jeho údům a vůči ostatnímu světu a 3. příkladným životem předcházeti ostatní. K těmto presbyterům (= starším) patří a jest předním mezi nimi duchovní proto, že zabývaje se — z pravidla po odborné přípravě — záležitostmi náboženskými z povolání, záležitostem těm z pravidla nejlépe rozumí, a pak proto, že obstarává nejdůležitější část prací presbyterům uložených, práci v slovu a učení (1. Tim. 5, 17: »Předložení, kteří dobře spravují — dle řec. textu recte: starší, kteříž dobře spravují — dvojí cti hodni jmíni buďtež, zvláště ti, kteříž pracují v slovu a učení« a 1. Petr. 5, 1—3: »Starších, kteříž mezi vámi jsou, prosím já spolustarší a svědek Kristových utrpení a budoucí, která zjevena bude, slávy účastník. (2) Paste stádo Boží, kteréž při vás jest, opatřujíce je ne bezděky (ne z donucení), ale dobrovolně, ne pro mrzký zisk, ale ochotně, (3) ani jako panujíce nad dědictvím Páně, (Luther praví: »nicht als die über das Volk herrschen«), »ale příkladem jsouce stádu.« Těchto presby-

* V Čechách a na Moravě z pravidla velmi skrovný.

terů, jak stavu světského, tak stavu duchovního, může každý evanjelík napomínati jako jiných »bratří«, vidí-li se mu toho potřeba (1. Tess. 5, 11: »Protož napomínejte se vespolek a vzdělávejte jeden druhého . .«).*

Vylíčená tu naprostá od lidí neodvislost, které těší se evanjelík ohledně poměru svého k Bohu, jest to, čemu celý svět říká »evanjelická svoboda svědomí« a rozdíl mezi mocí kněze římsko katolického nad laiky, kteréž jen část shora jsem naznačil, a mezi mocí evanjelického duchovního reformovaného nad ostatními evanjelíky, která rovná se nule, tvoří obsah pojmu: »klerikalism římsko katolický«. Rozdíl pak mezi mocí kněží vůbec nad souvěrci a mezi mocí evanjelického duchovního reformovaného nad jeho souvěrci tvoří obsah pojmu: »klerikalismus« bez dodatku.**

Evanjelickou svobodu tuto, pro jejíž částečné dosažení již před pěti sty lety největší syn národa českého, Jan Hus, podstoupil smrt plamenem, počíná nyní reformovaná církev moravská, jejíž členové téměř vesměs jsou taktéž syny národa českého, na popud, vyšlý z kruhů duchovenstva, rušiti a sice ex titulo církevní kázně. Platné nyní zřízení evanjelických církví vyznání aušpurského a vyznání helvetského (reformovaného), uveřejněné po schválení císařském v říšském zákoníku vyhlášením ministerstva kultu a vyučování ze dne 15. prosince 1891 ř. z. č. 4 ex 1892 jakožto »církevní zákon«, stanoví (podávám tu text českého vydání zákoníka říšského): »§ 150. Každý sbor vykonávejž církevní kázeň z příčiny porušení obecných povinností členů církve; superintendenční shromáždění má právo, usnésti se pro svůj obvod na dotyčných bližších nařízeních za přisvědčení vrchní církevní rady, která si dobrozdání synodního výboru vyžádá . .« a § 112., 3: »Protokol superintendenčního shromáždění budiž předložen vrchní církevní radě k nahlédnutí. Snešení shromáždění teprv tehdy prováděti lze, když při vyřízení protokolu od toho závadnými shledána nebyla. Nejsou-li snešení na odpor žádnému státnímu neb církevnímu zákonu, vrchní církevní rada protokol schválí. Po schválení téhož předloží superintendent snešení shromáždění cestou vrchní církevní rady ministerstvu k vědomosti; dále sdělí se protokoly aneb aspoň snešeními s senioráty a presbyterstvy

* Okolnost ta, že duchovní katolický j e s t představeným svých souvěrců, a že evanjelický duchovní představeným souvěrců svých n e n í, zračí se i v řeči české. Slova »kněz«, souvisícího prý s gotickým kuniggs, jistě s polským: kniaz, s českým: kníže, žádný evanjelík neužívá k označení evanjelického duchovního, avšak správně užívají i evanjelíci i katolíci výrazu toho k označení katolického duchovního; že katolíci slovem tím označují i duchovního evanjelického, děje se jen následkem toho, že z nevědomosti za přípustnou zde pokládají analogii.

** Viz první poznámku na str. 172 čís. 14. »Lumíra« ze dne 4. ledna 1901 a vztahující se k poznámce té »Zasláno«, uveřejněné na str. 5. čísla 100. »Času«, ze dne 12. dubna 1901 na důkaz, že možné jest, v lese pro stromy neviděti lesa.

diecese a může také jiným superintendencím o nich sdělení učiniti . .«

Ve spise »Osmý konvent reformované superintendence moravské, zasedavší v Brně dne 10. a 11. dubna 1901« čteme na str. 65: »Když byl protokol VIII. reformovaného superintendenčního shromáždění výnosem vysoké c. k. evanjelické vrchní církevní rady H. V. ze dne 20. června 1901 čís. 1691/1901 potřebného schválení došel, uvozují se snesení zmíněného shromáždění superintendenčního« (která tedy již prováděti lze) »všem veledůstojným evanjelickým superintendencím rakouským, pak všem důstojným seniorátním a farním úřadům, jakož i všem ctihodným presbyterstvím reformované superintendence moravské podle § 112., 3. C. Zř. v následujícím v náležitou známost: *A*) Ve věcech správních. I. Kázeňský řád . .« Kázeňský řád (o 13 paragrafech) stanoví: »§ 7. Budiž ponechán způsob přihlašování se ku stolu Páně v těch slovech, v nichž již zaveden jest.« Jaké to jest přihlašování, z kázeňského řádu, v němž o něm není více řeči, najevo nejde. Věc má se takto. Ve kterou neděli aneb ve který svátek vysluhována bude večeře Páně, ohlásí se dříve s kazatelny. V den ten vykonají se obvyklé služby Boží a pak po modlitbě za odpuštění hříchů a po společném vyznání lítosti nad hříchy přistoupí v oněch sborech, kde přihlašování se ještě není zavedeno, každý, kdo chce, ku stolu Páně, a duchovní každému přistoupivšímu podá chleba a vína. Ve sborech, kde přihlašování již zavedeno jest, musí každý, kdo přistoupiti chce ku stolu Páně, dříve dostaviti se k duchovnímu a oznámiti mu tento úmysl svůj, načež mu duchovní sdělí buďto: že ho pokládá za hodna účastniti se večeře Páně, a že tudíž přistoupiti smí, a on (duchovní) večeře Páně jemu podá, anebo: že ho nepokládá za hodného súčastniti se večeře Páně a on (duchovní) jemu, kdyby ku stolu Páně snad i přistoupil, večeře Páně nepodá. To jest: kde přihlašování se ku stolu Páně již jest zavedeno, tam duchovní osobuje sobě právo: 1. zkoumati nitro každého, kdo zamýšlí přistoupiti ku stolu Páně; 2. rozhodovati o tom, zda-li zkoumaný jest hoden anebo není hoden chléb ten jísti a z toho kalicha píti; a 3. vylučovati od večeře Páně ty, jichž on (duchovní) neuzná za hodné požívati večeře Páně. Jinak řečeno: kdo zamýšlí přistoupiti ku stolu Páně, nucen jest duchovnímu — jenž jeho hodnost anebo nehodnost má posuzovati a za tím účelem znáti musí stav jeho duševní — samovolně nebo odpovědmi na kladené otázky odhaliti vnitro své, vyznávati hříchy své, a duchovní udílí aneb odepírá rozhřešení. Kde toto přihlašování se ku stolu Páně již jest zavedeno, tam zavedena jest římsko katolická ušní nucená zpověď nejen optima forma, nýbrž i přiostřená ještě totožností zpovědníka s podávajícím večeři Páně a pak tím, že není stanoveno zpovědní tajemství.

(Příště dále.)

Cukr.

Nepostrádatelná dnes přísada k pokrmům a nápojům, cukr, jehož název se odvozuje z prakritského slova »sakkara«, pocházejícího ze sanskritského »çarkara«, vyráběl se původně ze třtiny cukrové, jejíž vlastí jest Bengálsko. První zprávu o třtině cukrové přinesli do Evropy Nearchos a Onesikritos, vojevůdcové Alexandra Velikého r. 327 př. Kr., vypravujíce, že v Indii roste rákos, jenž »dává med bez přispění včel«, z něhož se vyrábí opojný nápoj. Rozšiřování třtiny dělo se krokem volným, o čemž svědčí data: Čína r. 250 př. Kr., Java r. 1 po Kr., Tibet r. 400, Ceylon r. 600, Egypt r. 643, Syrie r. 680, Marokko r. 709, Madagaskar r. 850, Zanzibar r. 1100, Madeira r. 1420, Domingo r. 1493, Mexiko r. 1520, Brasilie r. 1532, Argentina r. 1620, Barbados r. 1641, Luisiana r. 1673, Australie r. 1850, Natal r. 1852. Za panství Arabů nabylo pěstování třtiny ve Španělsku značné důležitosti.

Po několik století užívalo se šťávy třtinové buď čerstvé, buď kysané, později pak na syrob zhuštěné. První zpráva o pevném cukru pochází z Indie kolem roku 600 po Kr. V této době vyznali se i Peršané ve výrobě cukru, jež se děla primitivním způsobem a nikoli ve velkém. Peršané vyráběli cukr surový v podobě bochníků »fanid« zvaný. V této podobě užívalo se cukru po dlouhou dobu. První pokusy s čistěním cukru děly se v Gondisapuru, sídle věhlasných vysokých škol, pěstujících vědy přírodní. Tehdejší práce rafinační obmezovala se na opětované převařování cukru s přísadou mléka. Takto vyrobený cukr nepodobal se nynějšímu, z malých krystalů složenému, nýbrž sklovině. Peršané lili horký cukr do kornoutů z palmových listů a docílili tak tvaru homolovitého, jenž se udržel až na dnešní dobu. Čistý, bílý cukr byl vzácností, a pro drahotu užívalo se ho výhradně v lékařství.

Ze Syrie a Egypta vozil se cukr již r. 966 do vlašských Benátek, které tehda byly nejdůležitějším městem obchodním, pěstujícím čilý obchod sprostředkovací mezi Východem a Západem. Křižácká tažení přispěla vydatně k rozšíření známosti o cukru a podporovala spotřebu jeho v Evropě, ač římští papežové zakazovali pod těžkými tresty církevními obchod s pohany, z jichž rukou cukr pocházel.

Ve 13. století platilo užívání cukru za přepych, jehož si mohli dovoliti jen nejbohatší. V účtech anglického dvora královského nachází se první položka o cukru r. 1264. Ještě počátkem 14. století byl cukr velice drahý; tak na př. prodal kupec benátský Tommaso Loredano r. 1319 100.000 liber cukru do Londýna po sh. $1^{3}/_{4}$ = v dnešní hodnotě peněz asi 13 kor. za libru.* Také uctila městská rada pařížská Jindřicha IV. při

* Počítá se, že tehdejší cena peněz byla asi šestkrát větší než dnes.

jeho vjezdu do Paříže (r. 1594) marcipánem a konfekty, a když Marie Medicejská se zastavila v Avignonu (1599) obdaroval ji král padesáti sochami z cukru a 300 košíky marcipánu a ovoce z cukru. Při svatbě Petra Voka z Rožmberku na Krumlově r. 1579 bylo spotřebováno koření, marcipánu a cukrovinek za 12.745 tolarů.

Ve století 16. počali zařizovat v Evropě rafinerie cukru třtinového a sice kolem r. 1500 v Antverpách, r. 1544 v Londýně, r. 1573 v Augsburku a r. 1597 v Drážďanech. V Petrohradě vystavěli první rafinerii cukru roku 1702, ve Švédsku r. 1738. V Rakousku založila jistá holandská společnost rafinerii ve Rěce r. 1750, která zásobovala trh domácí. R. 1800 založená a císařem Josefem II. zvláště podporovaná rafinerie v Terstu neměla dlouhého trvání. Lepších úspěchů dodělala se rafinerie r. 1787 na Zbraslavi u Prahy zařízená.

O spotřebě cukru v Evropě v 18. století jsou na snadě jen sporá, neúplná data. V Evropě spotřebovalo se roku 1730 asi 750.000 metr. ctů, roku 1756 asi 1,250.000 metr. ctů, roku 1800 asi 2 až $2^1/_2$ mil. metr. ctů. Z těchto, ovšem jen přibližných dat je patrno, že spotřeba cukru stoupala jen zvolna, a proto lze sotva za to míti, že by byla dostoupila dnešních rozměrů, kdyby ve výživě mas lidu nebyl nastal dokonalý převrat, seznámením se s kávou, čajem a čokoládou, jichž požívání velice rychle se rozšířilo. Rostoucí spotřeba cukru dala mnohým z tehdejších lučebníků podnět ku zkoumání různých domácích rostlin, které by mohly v chladnějším pásmu nahraditi třtinu cukrovou. Cukr objeven byl sice v javoru (acer saccharinum), v kukuřici, prosu, sladu a j. v. Praktických výsledků nebylo však docíleno, ač některé státy i bohatí jednotlivci neskrblili podporou. V Rakousku na př. kníže Liechtenstein dal vysázeti na svých osmi panstvích 30.000 javorů a zařídil v Lednici na Moravě cukrovar, který však se neudržel.

V řípě objevil cukr německý lučebník Marggraf r. 1747, jeho objev využitkoval však prakticky teprve jeho žák Achard r. 1798, který vyrobil první větší množství (18 liber) řepového cukru. R. 1800 vyrobil již 800 kg. cukru. První skutečný cukrovar založil Achard r. 1802 v Pruském Slezsku. Výsledek práce Achardovy vzbudil pozornost vlády francouzské, která rozpoznala důležitost, jakou by domácí průmysl cukrovarnický míti mohl, a podporovala zřízení dvou cukrovarů řepových v St. Ouen a Chelles, jichž výrobní výsledky však neuspokojily. Po mnoha nezdařených pokusech podařilo se Delessertovi v rafinerii v Passy u Paříže docíliti rozhodného úspěchu. R. 1812 navštívil rafinerii tu Napoleon I. a výrobky její tak ho nadchly, že nařídil stavbu deseti nových cukrovarů a dal tak základ k cukrovarnictví ve Francii, jež do té míry se ujalo, že tam pracovalo r. 1850 již 389 továren. V Německu dobývalo si řepařství a tudíž i cukrovarnictví pomaleji půdy, neboť v týž rok stávalo tam pouze 213 továren. Přes to, že cukr řepový se

osvědčil, měl nový průmysl mnohé těžké chvíle. Z ohledu na své kolonie pomýšlela vláda francouzská na to, zrušiti veškeré cukrovary a žádala r. 1842 k vykoupení jich úvěr 50 mil. fr. Podobný návrh byl učiněn r. 1842 v Německu.

V Čechách našlo se dost podnikavých jednotlivců, zejména ze šlechty, kteří na zvelebení polního hospodářství zřizovali cukrovary. R. 1840 pracovalo v Čechách 36, v celém Rakousku 73, r. 1849 v Čechách 39, v celém Rakousku 100 cukrovarů. V tu dobu nestál však průmysl cukrovarnický na pevných nohou, neboť stačily výklady vynikajícího lučebníka Justa Liebiga o vykořisťování půdy řepou a o škodlivých následcích, jaké by opětované pěstování řepy mělo, aby mnozí, zvláště malí rolníci dali řepě výhost. K tomu nastalo v Rakousku zdanění zpracované řepy 5 kr. k. m. za víd. cent. Tak živořilo cukrovarství v Rakousku téměř do r. 1860. Zatím zdokonalila se mechanická i chemická práce v cukrovarech a výroba cukru se zlepšila i zlevnila. Předsudky o vyssávání půdy mizely znenáhla, a pěstování řepy rozmohlo se do té míry, že cukrovary vyráběly více, než domácí spotřeba pojmouti mohla. Hrozilo tudíž nebezpečí nadprodukce, která by byla vyvolala konkurenční boj, jehož konec by byl zánik továren finančně slabších. Velká důležitost tohoto, s hospodářstvím i jinými odvětvími práce souvisícího průmyslu přiměla vládu, aby dávala prémie za cukr vyvezený přes hranice. Tehdejší výrobky rakouské vyrovnaly se nejlepším cizozemským a proto nejen konkurovaly úspěšně s ostatními zeměmi, nýbrž zaujaly výhradní postavení na světovém trhu. Úspěchy stávajících cukrovarů povzbudily rolnictvo k zakládání společných továren v Čechách a na Moravě. Podnikavost byla tak veliká, že za t. zv. národohospodářského rozkvětu r. 1870 počítáno v Čechách 126, (v Rakousku 215) a o pět let později dokonce 150 (231) cukrovarů. Přebytek domácí výroby vyvážel se do Italie, Ruska, Německa, Anglie, na Balkán, do Asie a Afriky. Vývoz cukru z Rakouska dostoupil v kampani 1875-6 1,087.864 q, v kamp. 1880-1 3,169.000 q a v kamp. 1884-5 3,704.667 q. Ostatní země evropské podporovaly cukrovarství rovněž všemožně, zejména vývozními premiemi, a ubíraly tak půdu cukru třtinovému. Výroba cukru třtinového byla (a je dosud) ve výhodě, poněvadž plantáže třtinové dávají dobrou sklizeň po 5 až 6 roků, a výnos z plochy je co do jakosti i co do množství lepší, než při řepě. Nicméně výroba cukru řepového množila se každým rokem, ale ani výrobci cukru třtinového, pracující za výhodnějších podmínek, nechtěli nikterak ustoupiti. Až do prvních let osmdesátých postupovala výroba cukru asi stejným krokem jako spotřeba světová. Ale kampaň 1883-4 přinesla bohatý výtěžek cukru řepového i koloniálního, jenž převyšoval daleko potřebu. Nadbytek cukru přivodil krisi cukerní, jíž padly za oběť četné cukrovary v tu i cizozemsku, přes to, že do té doby učiněny mnohé vynálezy, jimiž výroba cukru značně se zlevnila. V tom

vynikli nad jiné technikové čeští, kteří pobádáni nepříznivou polohou zeměpisnou i tehdejším systemem berním pracovali zimničně na zdokonalení strojním a s takovým úspěchem, že naše cukrovary sloužily za vzor veškeré cizině. Úspěchy ty posloužily nejen našemu cukrovarství, nýbrž i průmyslu strojírenskému, jemuž v nesčetných případech bylo svěřováno zařizování cukrovarů v cizozemsku.

Krise cukerní měla za následek příměří v boji řepy se třtinou, avšak rozpínavost řepy byla utlumena jen na krátko, přes to, že cukrovary platily za řepu daleko nižší cenu než dříve. Následkem výhod, jaké poskytuje střídavé hospodářství polní a zlevnění obilí stalo se řepařství rolníku nezbytným. Nicméně vzrůstala výroba cukru až do r. 1892 asi v stejném poměru, jako spotřeba světová. Kampaň 1892-3 přinesla slabý výtěžek nejen v Evropě, nýbrž i v koloniích, jenž měl za následek zdražení cukru téměř o 50 proc. Vysoké ceny cukru daly podnět nejen ku zvětšení osevu řepního, nýbrž i k rozšíření plantáží třtinových, a poněvadž kampaně 1893-4 až 1895-6 daly vydatný výtěžek, nastala nadvýroba. Tehdejší stav a neutuchující snaha po dalším zvětšení výroby vyvolala obavy o budoucnosti tohoto nad míru důležitého průmyslu, které však jen proto se ukázaly bezpodstatnými, že na podzim r. 1896 vypuklo na Kubě povstání, za jehož trvání tamní vyvinuté cukrovarnictví bylo téměř zničeno. Úbytkem výroby kubánské, obnášejícím ročních asi 800.000 t., přestala nadprodukce evropská tížiti a tak zvětšoval se osev řepní, a to i v zemích, které byly dosud odběrateli cukru třtinového, tak jakoby nebezpečný konkurent Kuba byl na vždy neškodným učinčn. Vedle toho založen i v Americe a to s úspěchem řepový průmysl cukerní. Ale ani kolonie nelenily a zvětšovaly svoji produkci jak jen mohly. Koncem minulého roku počala býti nadprodukce cukru tím patrnější, ana Kuba po ukončení války počala se hlásiti o svá stará práva na trhu světovém a spotřeba postupovala jen zvolna, ač v Indii, Číně a Žaponsku bylo otevřeno nové odbytiště.

Počátkem letošního roku začaly se hromadit zřejmé zásoby světové, avšak v tom směru nastala na jaře neočekávaná náprava, kdy následkem předvídaného uvalení přívozného cla na cukr v Anglii veliké množství cukru přešlo do skrytých zásob anglických. V téže asi době koupily i Spojené Státy asi 80.000 t. řepového cukru a ulehčily tak pro okamžik Evropě. Avšak náprava ve statistické posici byla jen zdánliva, neboť Anglie tyjíc ze skrytých zásob svých, přestala býti kupcem cukru. Tím přestalo ubývání zřejmých zásob světových a nadbytek cukru, obnášející asi 400 000 t. oproti roku loňskému, počal tísniti trhy evropské. Vedle toho stav řepy v Evropě sliboval vydatnou sklizeň co do množství i co do jakosti. Všechny tyto okolnosti přivodily tak pronikavý pokles cen cukru, že jeho hodnota klesla pod výrobní cenu.

Pohříchu všechny známky poukazují k tomu, že nynější znehodnocení cukru není jen rázu přechodného, nýbrž že to krise vleklá, jejíž následků a konce nelze dnes dohlednouti. Nejen cukrovary, nýbrž i zemědělství jde chmurné budoucnosti vstříc, neboť následky nadprodukce sotva bude lze zahladiti omezením výroby v jediném roce. Vedle nejnovějších zpráv jest řepa v Čechách mnohem větší a cukernatější, než v téže době roku předešlého. V ostatní Evropě jest stav řepy uspokojivý, a letošní výroba cukru odhaduje se asi o 350.000 t. výše než roku loňského. Z kolonií lze prý očekávati asi o 450.000 t. cukru více než loni. Ukážou-li se tyto předpovědi správnými, vystoupí letošní produkce světová asi o 800.000 t. nad loňskou, a poněvadž lze počítati na zvýšení spotřeby nejvýše o 300.000 t., přejde do kampaně 1902-3 nejméně 1,700.000 t. cukru.

Následující sestavení poskytuje obraz o postupu výroby cukru řepového a třtinového v posledních dvacíti letech a o spotřebě v zemích, z nichž lze získati statistických dat v posledních šesti letech: Cukr řepový 1900-1 5,980.000 t., 1899-900 5,379.000 t., 1898-99 4,798.000 t. Cukr třtinový 1900-1 2,999.000 t., 1899-900 2,442.000 t., 1898-99 2,654.000 t. Zřejmé zásoby 25. září 1901 1,195.436 t., 25. září 1900 770.742 t., 25. září 1899 1,090.723 t.

F. V. Krejčí a jeho studie o Juliu Zeyerovi.*

Kniha, kterou pan F. V. Krejčí věnoval záhy po smrti básníkově jeho dílu, studiu jeho exotismu a analyse jeho esthetického snu, marného a melancholického, vyrostla spíše z objektivního zájmu vědeckého než z vnitřní afinity autora kritisujícího a kritisovaného, spíše z potřeby připnouti rozbor na významný a důležitý fenomen národní než ze společenství touhy a ilusí kritika a básníka. Tato studie malovaná v živých a svěžích barvách, plná duchového bohatství i stilistické nádhery jest rekonstrukcí šťastnou svou jednotou plánu a pečlivě vystudovanými detaily, rekonstrukcí podobnou těm, jež věnoval J. Zeyer zapadlým královstvím a strouchnivělým nádherám, rekonstrukcí, na níž pracováno bylo s nemenší prolínavostí a pronikavostí, ale snad spíše úsudkem, logikou, analysou než fantasií a emocí. Jestliže vyšetřuje pan Krejčí opětovaně ve své práci, pokud jest Zeyer básníkem a druhem generace moderní, mluví přec o generaci duševně jiné než náleží sám, mluví o jiných sympatiích a jiných tuchách než o které se sdílí. I jest tato kritická studie značně objektivní a neosobná, nesená stanovisky historickými více než kterákoliv jiná práce autorova a tím ve zvláštním,

---

* F. V. Krejčí — Julius Zeyer. Kritická studie. Praha 1901. Nákladem Hejdy & Tučka.

interesantním poměru k veškeré činnosti kritikově, poměru, jejž dovolím si šíře vyložiti a odůvodniti.

První studie a essaye pana F. V. Krejčího před deseti lety otiskované v nově založených »Rozhledech« a časopisech paedagogických, spíše morálního a sociologického rázu než esthetického a uměleckého, jež jsou representovány nejzřetelněji knížkou »Dnešní otázka mravní« (1894), stojí pod příkrým a krutým dualismem Viktora Eremity: Enter-eller. Na jedné straně bezvyjimečná mravnost společenská i individuelní, krajní altruism, pevná víra v dobro, oddaná úcta před povinností a hlasem svědomí, schopnost oběti, potlačení osobnosti ve prospěch celku, soustavné vzpružování a rozšiřování mravní síly, ruský christianism i francouzský novoidealism — a na druhém polu bezmezný individualism, rodící literaturu rafinovanou a chorou, opírající se o diletantism a důsledný historism, krajní přehodnocování všech hodnot, soběstačný aristokratism a mravně nezávazný artism. Řada jeho prací kreslí široce sociální zoufalství a duševní noc, v níž ocitá se lidstvo stojící před přiostřenými Kierkegaardovskými kontrasty; denní trh literární vrhá na jeho stolek referentský díla hořká a temná, rysů bolestných a ztrhaných, díla, jež jsou mučivou klinikou spíše než kvetoucími zahradami, ale díla krásná poctivostí své pravdy, a kritik podává na nich přírodopis své soumračné doby a vrací jim v plných svých analysách oddanou onu upřímnost, jíž působila na něho, třeba se netají, že miluje na nich nejvíce touhu prchnouti před touto hrůzou nitra do nových jiter na čerstvé posud nezorané končiny. Analysu svou těchto zjevů pozorovaných počátečně jen s hlediska hygienika morálky a pathologického anatoma společnosti, což dokumentuje i překlad díla Rodova (»Mravní názory naší doby« s J. Vodákem 1895), postaví záhy na pevnou bási kritiky dílem indukční a přírodopisné, jejímuž zakladateli věnuje pěknou stať pohrobní (»Taine« 1893) dílem esthopsychologie, jíž propaguje ve stopách F. X. Šaldových i překladem jejího katechismu (»Vědecká kritika« 1897). Tak stává se z kritika sociálně morálního kritikem literárně uměleckým (jako spojovací řetěz uvedl bych stať »Dekadence« v »Naší době« 1895).

Současně láme se příkrý dualism prvních prací; pan F. V. Krejčí, jenž původně hledal léky na choroby morálky společenské, hledá z dnešního úpadku civilisace východ v tvůrčí synthesi kultur starých. Napojen, dle vlastních slov příliš krví a šťávou země, se silami načerpanými ze hmoty a smyslnosti, nemohl přijmouti mystického řešení problemu života, jak je formulovali někteří nejjemnější myslitelé i básníci cizí i naši, již mu byli příliš málo lidskými a příliš náboženskými a kosmickými, s nimiž lze stonati a umírati, ne však žíti (srv. stať »Vilém Mrštík« 1897 a rec. »Stavitelů chrámu« 1899). Nepřijal ani čistě uměleckého pojetí mravních a společenských zákonů, a v Curtiově sebevražedném skoku do propasti ethicismu, jak formuloval realism u nás a Tolstoj a v. Egidy v cizině řešení

života, nemohl viděti pro sebe odpovědi. Podtrhl si jako evangelium v díle Ibsenově (»Henrik Ibsen« 1897) třetí říši, »příbytky s věží nahoře t. j. útulný, radostí provanutý život pozemský, ale plný vzletu a touhy po nehmotném a nadzemském«.

Než zatím co »příbytky útulné a radostí provanuté« rostou do šíře a nabývají teplého světla a živného vzduchu, mizí a ztrácejí se věže nahoře; vůči mystikům supranaturalistickým a supraracionalistickým akcentuje autor vždy více a důrazněji pozemskost a smyslovost. Přimkne se těsněji k filosofii Nietzscheově posunující úplně těžisko života a srdce do království tohoto světa, do dne z noci, do jistoty z tuchy (překlad Zarathustry z r. 1897), odmítá úplně pokusy o vzkříšení katolictví v umění (»Glossy k sjezdu Nového Života« 1897), polemisuje proti umělé konstrukci nevyživší se české duše gotické (rec. románu p. Karáskova 1899), a nevěří ani, že by smysl našeho národního bytí mohl býti jen nábožensky mravní, jak jej položila naše reformace, i odkloní se se zřetelným odporem od běžného kultu husitství (»Po dnech Husových« 1897), chce vyléčiti hudbu z chorobného prý psychologismu primitivistickým návratem k melodismu (»Ve jménu hudby« 1899) a literaturu z nervosity a choroby diktovaným přívalem slunce a pučících květů (»Více přírody« 1898) — chce jen nejvyšší ukojení, absolutní klad, vyrovnané štěstí. Překoná gothiku, tím, že učiní centrem dějin renaissanci, úzkosti jedince tím, že podřídí jej radosti a štěstí lidu, bolest života hlasitými hymnami štěstí, přemůže mystiku světa, tím, že ji popře, neguje zásvětí, tím, že od něho odvrátí. Tato přílišná převaha ideí cenných blahu a rozvoji společenskému, ideí zdravých a prospěšných dokumentovala znovu autora, jenž vyšel od apostolátu mravního a sociálního, a jemuž svět nebyl dle hlubokých slov Mallarméových stvořen, aby dal vzrůsti krásné knize, nýbrž k dobru a štěstí všech. Když pak podložil tyto důsledky svého vnitřního vývoje jako skrytý text skladbám Smetanovým, v svém díle posud nejrozsáhlejším s dalekými retrospektivními výhledy do veškerého rozvoje tělesa národního a s kritickými stanovisky dotud naší hudební kritice novými (1900), a tu s nepopěrným kvantem přesvědčivosti a množstvím bystrých postřehů ohnul růst českého národního života směrem svého přesvědčení, vyšlehla všeobecně otázka, zda vůdčí schopnosti programatika a apoštola neudusí schopnosti kritika a analytika.

Studie o J. Zeyerovi, časově nepatrně odlehlá od tohoto údobí nebezpečného a dvojsečného, jest však opětně dílo kritika přísného a vědeckého. Pan F. V. Krejčí, jenž jeví sklon k renaisanci, volil tentokráte autora význačně gotického, mystika a supranaturalistu, jenž opovrhoval formami pokroku a demokratismu, drahými panu kritikovi. Zeyer, který dle výstižného aperçu páně Krejčího (str. 62) nevytvořil »dílo živné a sílící, nýbrž dílo opojné a dráždící, nikoliv chléb života, nýbrž víno

snů«, stal se předmětem rozboru kritika, jemuž zdá se býti země malou, než aby mohla skytnouti všem živný a sílící chléb života. Tento kontrast byl, tuším, sám disciplinou, těžkým a nepřestupným zákonem omezovacím, jakým na druhé straně byla methoda díla, methoda esthopsychologická. Pan Krejčí applikuje tu do konsekvencí Hennequina, třeba že z programu svého škrtl analysu i synthesu sociologickou, což vysvětlitelno jest monografickým rázem práce a nahradil ji exkursí literárně historickou, jež se přimýká snad více k Brunetièrovi než Taineovi, právě jako Sainte-Beuvea připomíná jen z daleka první hlava studie »Dílo a život« (8—19), v níž hlavně data biografická zužitkují se pro účely psychologické. Ale tato práce, do detailů vypracovaná a bohatá novými pozorováními, není jen »ruční práce trpělivosti a dobré vůle pletená podle předloh a vzorků Hennequinových«, jak případně ironisoval první průkopník esthopsychologie u nás ony práce literárně historické a kritické, jež mechanicky autora rozškatulkují a jeho vnitřní život a dynamiku umrtví a zhasí; nýbrž tu rozanalysováno jest dílo jen proto, aby synthesou sytou a plnou mohlo býti »znovu vykonstruováno a pozorováno v samém průběhu citového vývoje«. Aby Zeyerovo dílo umělecké určené, jak lze shrnouti výsledky esthetické analysy pana Krejčího (str. 20—62), k vyvolávání emocí a smyslových představ, a vzešlé, dle rozboru psychologického (str. 63—99), činností citu, snu a smyslového obrazu z duše rozpoltěné mezi spiritualism a sensualism a zmítané bolestnou touhou po absolutnu ať již lásky, krásy či náboženství — mohlo býti vzkříseno, k tomu potřeboval pan Krejčí rozvinutých schopností uměleckých. Tu jakoby se vracelo ovoce jeho úsilí z jiných prací, jakoby oživovaly barvy rozsvícené již při překladu knih převahou malebných a nádherně kolorovaných (»Salammbô« 1897, »Tak pravil Zarathustra« 1897). Při rekonstrukci zoufalství pasivních hrdin Zeyerových přicházejí zpět hrůzy, jež odkryl pan Krejčí při analyse děl mystiků zla a děsu (Przybyszewski, Hamsun, Karásek); mdloba a slabost líčená některými stranami díla Zeyerova evokována analytikem »Umdlených duší« (v Mod. Revue sv. II.), a problem dekadence u Zeyera studuje kritik, jenž analysoval dekadenci jako typ i jako znak řady nepatrných individualit básnických.

Jsou-li kapitoly věnované rozboru psychologickému i esthetickému nepochybně dosavadní vrchol díla pana Krejčího svou jistotou analytického řezu i schopností rekonstrukční, jest hlava poslední »Příčiny české a evropské« (str. 100—118) stěží definitivním úsudkem o literární filiaci a příbuznosti Zeyerově. Nedostatek předběžných monografických studií, jež jsou nám dlužni filologové i literární historikové, bránil panu Krejčímu podati odhady určité a přinutil jej spokojiti se jen vytčením zjevů analogických, jimiž jsou Boecklin, Wagner, angličtí praeraffaelisté daleko spíše než příčinami literárními. Až odhaleny budou přímé prameny děl Zeyerových, tak jak je v Legendě o sv. Brandanu

sám vytkl, až bude jasno, jakým prostředím knižním přicházeli rekové k Zeyerovi, bude možno revidovati tuto hlavu provisorní a iniciativní spíše než exaktní. Tak snad v jednotlivostech padne poněkud jiné světlo na proces tvůrčí u Zeyera, v jádře však sotva bude změněno mnoho na analyse pana Krejčího, jemuž byl Zeyer sice objektem, ale, jak sám dí, objektem majícím nepopíratelný ráz velikosti. ARNE NOVÁK.

Rukavička.

Když jsem se domů navrátil z pohřbu mladého malíře O. L., jenž skončil život sebevraždou, rozechvěn náhlou, neblahou smrtí geniálního umělce, pohnut soucitem s jeho ubohou matkou, nemající již slz, prostou venkovankou, která se svým jediným dítětem pohřbila všechno své štěstí, své sluneční světlo, a když stanul jsem před obrazem, jejž jsem měl z jeho ruky, vstoupily mi hořké slzy v oči a dvojnásob bolestně cítil jsem před tímto veselým, vzduchem a sluncem zalitým obrazem tragický osud na věčnost se odebravšího utečence života.

Sejmul jsem obraz se stěny a ještě jednou jsem jej téměř zbožně prohlížel, linii za linií, a měl jsem téměř tělesnou představu, jak on as kdysi stál před tímto plátnem, jak se ruka jeho pohybovala nad pestrou plochou, jako kdyby vzduch dosud ševelil pohybem jeho prstů. A opět jsem ho viděl před sebou, toho krásného, mladého blondýna, se snivýma, vlhce zářícíma, toužnýma očima ve slovanském obličeji, jeho uhlazenou, štíhlou postavu pážete, jejž všichni milovali, o němž ženy si šeptaly a jehož si vážní umělci cenili, před nímž otevírala se budoucnost bohatá na práci i úspěch. A více než kdy jindy byla mi příčina jeho sebevraždy, jeho opovržení světem, hádankou. Neboť fráze, že nebyl s sebou jako umělcem spokojen, že předem tušil mizení svých sil, anebo že jednal v návalu náhlého duševního ochuravění, neříkaly mi ničeho, vždyť nijak se nehodily k tomu klidnému, u vědomí hranic svého nadání tvořícímu malíři. V tom dostal jsem několik dní po jeho pohřbu dopis z venkova, zaslaný mi jeho matkou, s několika řádky její těžkopádné ruky, sdělujícími, že přiložený, zapečetěný list pro mne vyskytl se v pozůstalosti jejího ubohého dítěte. A s velikým pohnutím četl jsem tyto řádky: »Vážený pane a příteli, spočinou-li Vaše oči na těchto řádcích, oči moje budou zavřeny, aby se již nikdy neotevřely; neboť zničím tento list, dovedu-li přežíti dnešní den. Budu opět moci žíti, budu směti dále sloužit svému milovanému umění, budu-li moci tento list spáliti. Nyní nevím ještě určitě — anebo si nalhávám, že toho dosud nevím — chce-li mi osud tolik štěstí poskytnouti, budu-li dnes večer jásati aneb zda moje ústa zmlknou na věčné časy. Ne-

můžete si pomysliti, jak mi tato myšlenka připadá zvláštní, že moje rty, které nyní ovšem poněkud rozechvěním se třesou, že tato ústa snad v několika hodinách oněmí a stuhnou, že srdce moje, jež teď bouřně a žízniv po životě bije v mé hrudi, večer ztichne a již nikdy se nevzpruží k jedinému úderu. Miluji život a pohansky miluji umění; nemohl bych však žíti svému umění déle, nezůstanu-li dnes nad sebou vítězem. A poněvadž vím, vážený příteli, že jste básníkem, že více než to, jste spolucítícím a pochopujícím člověkem, píši Vám tento list na rozloučenou, opravdu ne z nějaké literární potřeby, opravdu, kdy pohlížím smrti v tvář, ne snad v póse herce, jež má býti důležitou, avšak jaksi z útrpnosti nad s sebou, protože paměť na sebe chci míti čistou a nanejvýš závojem trpkého porozumění zkalenou. Nevím však o nikom, jenž by mi lépe porozuměl nad Vás: moje matka, ta ubohá, nešťastná žena, jejíž obraz líbám, nemůže pochopit mou bolest a moji zdraví, robustní přátelé-malíři nepochopí, jak může být člověk dohnán k smrti proto, že jest příliš zbabělý svésti ženu. Vy však, ježto jste člověkem a básníkem a poněvadž vím, že nejste básníkem pro krásná slova, jež spínají se v rýmy, nýbrž ze Své lásky k lidem, Vy se vynasnažíte porozuměti mi, Vy mi odpustíte.

Přede mnou na stole, na němž píši, leží jemná, něžně šedá dánská rukavička. V předehře kusu, jenž má se dnes skončiti, uloupil jsem ji paní, která jest krásná a vášnivá, které lásky jest třeba a jež po ní touží. V jedné z oněch scén lásky, jež předcházejí brutální výbuchy smyslnosti a jež vše prozrazují v uměle složených podobenstvích, v maskovaném zahrávání, čeho rty ještě nechtí odkrýti, v jedné z takových pastýřských her lásky dala si strhnouti rukavičku a tím — ne nevolky — dala mi vládu nad svým rozkošným tělem. Náleží mně, mně dle všech paragrafů nepsaného práva lásky; a, vím to určitě, nikterak se nevzpírá, uznati mé vítězství.

Ale — a tímto »Ale« počínám vám vyjevovati svoje překážky, svůj osud, jemuž uniknouti nelze — právě tak určitě vím, že budu státi dnes večer před touto ženou, jež očekává přijati lásku v mém objetí, že před touto ženou budu státi zamlkle, zarputile, jako zbabělec či zločinec; ačkoli se všecka moje smyslnost, ne, touha nese k tomuto rozkošnému, milování hodnému stvoření, ačkoli dny a noci sním o jejích krásách, přes to že nemohu se zbaviti myšlenek na její oči, jež na mne hledí žádostivě a svolující a které v okamžiku štěstí rozkošně asi se zastrou: vím, že se ve mně vynoří sto pochybností, není-li její zdánlivé svolení jen léčkou, rozčiliti mne k nejvyšší vášnivosti, aby pak v triumfu utekla z mých objetí, nehraje-li se mnou svévolně, aby v okamžiku mého šíleného žáru přivolala sem v lásce ochabujícího manžela, aby jemu vítězstvím vědoma dokázala, jak hodna jest žádostivosti, jak nicotnými staly se jeho něžnosti, či jak mravně a ctnostně odolává manželka jeho lákáním umělcovým; vím, že zlomí mne hanebná zbabělost, že

neovinu ruky své kolem jejího pružného těla, a že sto nových pochyb se ozve, tisíc nových důvodů rozvážím, abych se mohl zahanben a zlomen od této ženy odplížiti.

Nemyslete, že při tom snad jen jedinou myšlenkou myslím na morálku a ctnost! Jsem nemorální, nenazval bych ani na okamžik hříchem, co se mi zdá závidění hodným štěstím, co bych přijal jako dar nebes, kdyby mi daly zhřešit můj rozum, moje zbabělost, můj mučivý, podezíravý neklid. V myšlenkách jsem větším hříšníkem než moji, zdravě a bez okolků jednající kamarádi, jimž závidím, že jsou bez předsudku; já však jsem hanebný, ničotný člověk rozumový, jsem člověk, jenž sám si staví překážky, zatím co bych měl planouti, hořeti, sálati. Jsem — a zde máte můj rozsudek smrti! — jsem člověk bez temperamentu.

A tak budu mávati v budoaru své koketní pastýřky šedou dánskou rukavičkou jako vítězným praporem, její oči pozdraví vítěze jako otroka, já však, vím to předem, s několika vtipnými a promyšlenými slovy, opatrně a smutně rukavičku jí vrátím, se slovy, jež páchnou falešnou šlechetností, a jež přece budou krváceti jako moje omrzelá, bídná duše . . .

To vím určitě. Neboť tato jemně šedá rukavička není první, jíž jsem dobyl, a nebyla-li to rukavička, pak byly to vlasy, lístky nebo pohledy, jež mi zvěstovaly vítězství; nejsem ješitný, docela ne dnes v den velikého vysvobození, a každá rukavička, každý vlas, každé psaníčko, každý svolující pohled, ach, porážkou, hanbou byl pro mne; není mi pomoci, neboť jsem chytrák a hloubal — nemám temperamentu!

A proto, zvoláte, proto zemřel on, umělec? Ano, Vy, Vy jste šťastný, grandseigneur temperamentu; a nevybuchuje-li u Vás v proudech lávy, v jekotu orkánu — neboť Vy jste pro mne nejvnitřnějším pojmem kultury, spoutané, na uzdě vedené vášně, ale vášně, třebas nesete na obličeji jemný úsměv vítěze nad temperamentem — pak přece nikdy nemůžete pocítiti hořkého osudu člověka bez temperamentu, ten cit, pane, v člověku, jenž musí státi před arénou, nemaje odvahy žádati za vpuštění. Představte si moje po leta trvající boje s sebou samým, moji touhu, pokusy, moje líné cítění dráždit, vzněcovat, mé sebeobžaloby a hanebné porážky! Můj hnus, když v pohodlných objetích přeochotné neřesti měl jsem hledati to, co míti bránila mi moje zbabělost. A čím více jsem se chtěl vzněcovat, čím více jsem se pozoroval, tím méně vášnivým, tím zbabělejším a podezíravějším, beztemperamentnějším jsem se stával!

A jsem umělec! Chci být umělcem! Neříkejte, že Fra Angelico, že všichni ti mniši, již ve svých klášterních celách malovali miniatury, byli umělci a nesváděli ženy! Na tom nezáleží! Neboť že jsem i vůči ženám suchý člověk rozumový: To jest pro mne, člověka zhýčkaného, po vášni horoucně toužícího, vždy jen vracejícím se popudem, abych se přesvědčil o svém nedostatku vášně; ale všichni umělci, Fra Angelico a sladký

Bellini, všichni skuteční umělci byli vášniví, byli temperamentní, byli zapáleni a horoucí, a byť to bylo jen z lásky k nebi. Já však nejsem zapálen a neplanu a nejsem umělcem! Jen se podívejte ještě jednou na mé obrazy, až mne již nebude. Jsou chytře a — jak nenávidím toho slova! — způsobně namalovány, každý malý paprsek slunce, každý malý reflex jest mathematicky ulopocen, nejsou to však díla umělecká. Co jsem se po tom natoužil, vésti jednou nelogický, nemotivovaný, nevypočítaný tah štětcem, třebas prostřed obličejem nějakým, avšak takový tah štětcem, k němuž vznícena byla by muskulatura mého ramene silou a vášní, temperamentem! Nikdy jsem neprovedl takový nelogický tah štětcem; jsem snad talent, ale geniem jest talent s vášní — a já jsem bez temperamentu.. Nejsem umělcem! A poněvadž to vím, poněvadž toutéž bezteperamentností cítím, toutéž arithmetickou logikou mohu vypočísti a vím, že stav ten se nezmění, leč by se stal zázrak: proto mám v úmyslu, otevříti tmavou bránu smrti a rozloučiti se s žitím, jež mi nemůže poskytnouti jiného překvapení, než nepatrného upokojení, věděti, že dvakrát dvě jsou čtyři. To nechť rozradostní někoho jiného; pro mne jest to příliš málo a proto odcházím raději z vlastního popudu z tohoto bytí.

Ale snad se stane dnes ten veliký zázrak; snad klidná jistota, že procitnutí mého temperamentu znamená pro mne zachránění z náručí smrti, snad ten jistý předpoklad smrti způsobí velký zázrak ten. Pak budu dnes večer na kolenou ležeti a tuto rukavičku líbati jako svátost. Pak budu smět žít! Toužím po tom zázraku, věřte mi; avšak bojím se, příliš se bojím, že zázraky se také mohou přihoditi jen lidem nelogickým, plným temperamentu, vášnivým. A proto pochybuji o možnosti, že nebudete čísti tento dopis! Budete jej čísti!

Kéž on pak ve Vás upevní onen pocit štěstí, jehož musí býti umělci dáno mocí temperamentu. A myslete často na nešťastného Petra Schlemihla O. L.

— — — — — — — — — — — — — —

Takový byl dopis; zázrak se tedy nestal. Často a často jsem pročítal toto psaní na rozloučenou; z počátku se mi zdálo přehnané, zdálo se mi — jak by se byl nešťastný trosečník z tohoto úsudku těšil! — nelogickým a nepochopitelným. List a jeho pisatele naučil jsem se chápati.

A nyní ho pochopuji daleko více od té doby, co mám poslední kresbu ubohého zemřelého přítele. Jeden z jeho mladých kolegů ujal se jeho umělecké pozůstalosti a nyní, po týdnech, poslal mi list, na němž jest mé jméno, jemuž jest věnován. Představuje ve směle vržených črtách uhlem skizu hostiny Belzasarovy. Rozjaření, silou kypící, opilí mužové a šílené, révou ověnčené dívky tísní se kolem skvěle vypravené tabule; avšak mladý král — má štíhlou, uhlazenou postavu pážete — zděšen vyskočil se svého vyvýšeného trůnu, pravé rámě jeho

jest daleko vztyčeno v před, jeho prsty zděšeně ukazují na stěnu. Na stěně však zvedá se z tmavého pozadí jemná ruka ženy v graciésní, těsné, ale pružné přiléhající rukavičce, a koketně a něžně, a ladně sevřenými prsty píše ono hrozné Mene Tekel Ufarsin: Jsi zvážen a nalezen příliš lehkým!

Po mém mínění jest to grandiosní skiza. A myslím, jistě následkem hrozné blízkosti smrti, vykazuje také onu sílu, že nevidíme toho nedostatku, jehož vědomí mladého umělce zabilo: temperament! Jenom to jediné, že v oné strašlivé hodině, ve které již stíny smrti kladly se na list, měl ještě tolik jasného klidu, aby skizu dokončil, snad bylo umírajícímu důkazem, že má pravdu, že nemá vášně. A pak přiložil revolver na spánek a vzdychnuv spustil . . .

Tuto skizu zavěsím ve svém pracovním pokoji, za zelenou hedvábnou oponou, neboť není to obraz pro zraky profání. Časem však odestru oponu a budu mysliti na nešťastného zemřelého. Nijaký šedý závoj výčitky nezkalí mi vzpomínku naň.

PŘEL. A. ONDRÁČEK. (AUTORIS.) HUGO SALUS.

• Divadlo, hudba, literatura.

Hudba. Přímé styky, jež navázal náš domácí divadelní dirigent Oskar Nedbal s pařížským hudebním světem a zvláště vlivným dirigentem Édouardem Colonnem, dopomohly části, malému jen fragmentu české původní produkce hudební před forum světového střediska. Byl to tedy jen nutný akt umělecké zdvořilosti, jestliže pozván byl čelný representant francouzského umění reprodukčního k nám. Ačkoli se zdá, že nešlo vše tak hladce, jak jíti mělo, a že subjektní řešení otázky příchodu Colonnova do Prahy a Národního divadla mělo v zápětí patrnou a též obecně pozorovanou zdrželivost i abstinenci ve společenském i uměleckém styku s hostem, přece sluší s povděkem uvítati úspěch snaživosti těch, kdo se o uskutečnění Colonnova koncertu v Národním divadle zasazovali.

Colonne provedl ve svém koncertu před naším obecenstvem zběžnou přehlídku francouzské hudební tvorby posledních čtyřiceti a ještě několika málo let. Nebylo však v Praze vše novinkou, jako nebyl novým sám Colonne, známý před tím jako dirigent ze zdejšího německého divadla. Colonne je francouzským dirigentem a podtrhuji-li slovo »francouzským«, činím tak jen proto, že v tom zdá se mi pregnantně vyjádřen ráz jeho vůdčího umění. Nejde mi ovšem nijak, abych charakterisoval technickou stránku jeho řízení a široce vypisoval zevní dojem mohutné jeho postavy, svrchovaně zajímavé tváře a zvláštních, neviditelných téměř gest — podstata vůdčího umění leží jinde, v interpretaci, ve způsobu sdělování skladeb naší vnímavosti. Spíše by běželo o to, aby učiněn byl pokus z vnitřních znaků obsahových podati dirigentskou jeho fysiognomii. Výsledky srovnávání prováděného na způsobu pojetí týchž skladeb u Colonna a na př. u německých dirigentů mohou podati doklady o druhové odlišnosti, ne-li dokonce různosti francouzského stylu hudebního v nejširším smyslu. Vždyť i sourodost tvůrce a vykladače jeho díla je dobrou zárukou pro původnost a autentickost tvářnosti hudebního díla, v jaké je poznáváme. Francouzský skladatelský sloh operuje světlem a barvou, neprohlubuje kresbu svých motivů, jimiž se proplétá s touž obratností a uhlazeností, s jakou dovede mluviti, konversovati a třeba i s vášnivým gestem a plamenně řečniti. Jako sloh řeči je také sloh hudby v poměru k jiným průhledný a vábný. A na styku gallsko-románského a románského či snad lépe: italianského hudebního umění je podstatou a essencí hudby melodie a šat její má světlé barvy jihu a měkké záhyby splývavých rouch, které tlumí kresbu a pla-

stiku tvarů. Nenajdete tu hlubokých ideových základů ani hloubavé obsahovosti, jako i ten celý polyfonní ráz spočívá na jednoduchých, prostých i důvtipných formulích, mnohdy i duchaplných nežli přísně logicky založených. A setkáváme-li se s komplikovanou osobností Berliozovou, netřeba nám zapomínati, kolik život jeho přičinil k bouřnému průběhu jeho tvorby. A u Colonna je to týž prudký var a šum gallské krve, která kypí v Berliozově symfonii »Harold en Italie«, z níž provedeny dva úryvky s violovým solem, týž sklon k průsvitné akvarelové líčni orchestrové, kterou se třpytí Bizetova suita »Roma«, a k rythmické sytosti, kterou oplývá baletní hudba ze Saint-Saënsovy opery »Henri VIII.« vedle měkké zpěvnosti, kterou dýše povrchem svítící programovost Lalovy předehry k opeře »Le roi d'Ys« — tak že dovede své autory výborně stlumočiti. Ten lehký nádech a pružnost i vášnivé rozbouření, ta světélkující barvitost tříštily se bohužel mnohdy o nepoddajnost a nehotovost orchestru Národního divadla a proto snad nebylo tu vnitřního úspěchu, jemuž by nikdo neodolal.

Na konec ponechal jsem si několik slov o dvou novinkách večera. César Franck a Alfred Bruneau poprvé byli předvedeni českému obecenstvu. Avšak Bruneauova předehra k opeře »Messidora« (mimochodem poznamenáno: první opeře komponované k prosaickému textu) nikterak nemohla charakterisovati toho uvědomělého pokrokového skladatele a kritika, měkké linie nálady sotva komu mohly připomenouti mohutného, ve francouzské zpěvohře revoltujícího dramatika ostatku »Messidora« a posledního díla jeho »Okraganu«. Daleko lépe podařilo se Franckovou symfonickou básní »Rédemption« (Vykoupení) přivésti několik ideových akkordů v poetisující pořad večera, zároveň však mohlo býti patrně, ovšem bezvolně demonstrováno, jak odlišnost se projevuje i tam, kde k náboženskému, nebo chcete-li šíře: k ethickému motivu se připínající myšlenkový obsah skladby se stělesňuje v konkrétnou podobu. Kdo trochu blíže je znám s filosofickým myšlením, s ethickým nazíráním francouzským, může čerpati ze své známosti mnohé pro výklad hodnoty té hudby. Dialektika i tu vede své slovo a jako francouzskému mysliteli řešení nejhlubších problémů je hrou duchaplných myšlenek, i francouzskému hudebníku nelze vyčítati malou obsahovou hloubku jeho řešení tónových problémů v jejich vztahu k abstraktní ideji. Vykoupení jako vítězství dobra nad zlem, principový zápas vyjádřený tóny nemá ani u Francka hluboký rys ryzího přesvědčení, jako spíše v drobnosti postřehnete ciselovanou práci francouzského stylisty; náboženské a ethické cítění je právě cítěním — Francouze vyhýbajícího se záhadám, v nichž se skrývá tajemství života. Můžeme však proto pokrčiti nad ním rameny, anebo na druhé straně dáti si vyčítati německou důkladnost nazírání? Vždyť neběží o pochvalný nebo zamítavý soud, nýbrž jen o pokus synthetické charakteristiky a výkladu, které beztoho nedozrály ještě ke konečné formulaci. E. HOFFER.

Dra M. Tyrše Úvahy a pojednání o umění výtvarném. (Úvah a řečí II., díl 1. Pořádá Renata Tyršová. Nákl. tělocv. jednoty Sokol v Praze, 1901.) R. 1894 vyšly redakcí dra J. E. Scheinera 2 svazky Tyršova odkazu: I. Povšechné úvahy o věci sokolské. (Referát v Rozhl. r. 1895, IV. roč. str. 207.) Po 7 letech pokračuje se ve vydávání dalším II. dílem. Do I. sv. pojaty jsou úvahy o Josefu Manesovi a životopisná stať o Jaroslavu Čermákovi. V nich »nejpregnantněji jsou shrnuty Tyršovy názory o cílech, k nimž české umění by mělo spěti a o významu národní svéráznosti v naší tvorbě umělecké«. V dalších svazcích uveřejněno bude vše, co Tyrš za 12 let jako umělecký referent napsal o moder. umění českém a slovanském vůbec. Kniha je vkusně vypravena a má několik zajímavých illustrací.

Dr. Ot. Koutský: Vodní dráhy a naše zemědělství. Péčí odb. společ. národohosp. v Pardubicích. 1901, — Úvaha čítající 55 stran, odpovídá na otázku, prospějí-li vodní cesty zemědělství a průmyslu kladně. Cislajtanie má umělých vodních cest pouze 72 km., Uhersko 353 km., Německo 6271 km., Francie 6120 km. R. 1900 nedostalo se v zemích koruny České a tudíž musilo býti dovezeno šest a půl milionu metr. ctů pšenice a 3·3 mil. metr. ctů žita, r. 1920, kdy průplavy budou ponenáhlu dostavovány, bude třeba pro $7^1/_2$ mil. obyv. v Čechách, pro 2·8 mil. na Moravě a 0·8

mil. ve Slezsku 12·3 mil. q pšenice a 9·7 mil. q žita a jelikož ze sklizně pro spotřebu zbude jen 4 mil. q pšenice a 5·2 mil. q žita, bude nutno dovézti 8·3 mil. q pšenice a 4·5 mil. q žita, tedy pšenice $^2/_3$ a žita $^1/_3$ toho, co k výživě budeme potřebovati. Dle téže kalkulace (ovšem vždy více méně jednostranné, ježto nelze v ní všech možných okolností předvídati a v počet bráti) bude míti Uhersko r. 1920 pšenice k vývozu pouze 6 mil. q, žita bude se mu již nedostávati 9 mil. q. Budeme tudíž spotřebou odkázáni na cizí země a levná doprava bude věcí zájmu životního. Brožura zabývá se i vztahy našimi k Německu, významem vodních drah pro vývoz cukru, jich užitkem při dovozu zeměděl. potřeb, požadavky regulace řek a melioračního zařízení atd. — Pan dr. Koutský, advokát v Pardubicích jest, jak viděti, vážný pracovník, muž, jakých potřebujeme hojně.

Naším nákladem vyšel právě román Jana z Wojkowicz Gerda a 1. seš. Taineových Dějin literatury anglické. Na podzimní trh knihkupecký byly pak již položeny: Millův Vlastní životopis, Tolstého Co máme dělati? Nietzscheho Případ Wagnerův a Nietzsche contra Wagner a Grafova Německá hudba XIX. věku. Vyjdou pak ještě dvě monografie Ribotovy: Psychologie pozornosti a Nemoci paměti, na něž činíme zvláště kruhy vychovatelské pozorny, a román Ch. Dickense Zlé časy.

Dr. Michal Navrátil: Almanach říšské rady (1901—1906), Kalendář právníků na r. 1902. (Nákladem Václ. Krause v Táboře.) Publikace první obsahuje volební provolání všech stran ze zemí koruny české (z německých jen strany lidové), výsledky voleb, životopisy rak. ministrů od r. 1895, Badeniovu volební reformu, seznam a životopisy poslanců dle stran, některé státní akty (trůnní řeč, státoprávní ohražení atd.) a pod. Kalendář právníků obsahuje schematismus všech úřadů v našich zemích, advokátů v Rak.-Uhersku atd. V takové úplnosti generální revue českého právnického světa v českém jazyku nebylo. Tím záslužnější při liknavosti a lhostejnosti našeho právnického světa. Bohdá podnik pana spisovatele (jenž naň obětoval půl roku práce) dojde uznání. Úprava jest elegantní a praktická. Dr. Fr. Joklík.

K posudku »Naší Doby« o mém překladu Millových **Tří essayí o náboženství.** — »Naše Doba« (12. sešit VIII. roč. str. 932) povšimla si mého překladu z Milla několika řádky z péra p. dra Jul. Glücklicha. Posudek dle dojmu jest spíše propagandou překladů z Humea,*) nakladatelstvím »Naší Doby« vydaných; zabývá se Millem mimochodem. Ku konci, nemoha snad nic věcného vytknouti, stihl kritik překladatele paušální censurou »celé řady nečeských výrazů«, aniž jediný uvedl. Diví se některým slovům, jež nejsou nijak výtvory překladatelovým na př.: ochroma (Jungmann), přídatný (nerv přídatný, Presl) majetství (Sušil, Kulda) pravděpodoba, druhopříčina, nadpřirozenostní (víru v nadpřirozenost nelze přece nazvati nadpřirozenou). Ať se pokusí nahraditi je jinými, anebo ať stejně puristicky kaceřuje zdomácnělá slova potopa, druhohory, lidové druhotelka, vzdělanostní, i ať stejně se diví v témže sešitě »Naší Doby« slovům nenávistnost (str. 882) zplaněla (881) návrhoborství (888), utřídit, ustupnění (904) soujev (907) atd. Výtku nepečlivosti odmítám, třeba jen poukazem k oněm podivným (?) slovům, jež bylo pečlivě hledati a voliti. Kdo znal před 10 až 20 lety slova pokrokový, pokrokářský, osvícenský, nábadný, umravnění? Zůstávám tedy v klidné míře při paušální výtce p. posuzovatele. Aby Mill byl poobědní hravou četbou k vytrávení, bylo by spíše špatným než dobrým doporučením v kruhu nepředpojatých čtenářů.

J. David Zvičínský,
uč. angličiny při obch. akad. v Hradci Králové.

---

*) Za té příležitosti budiž tu krátce osvědčeno, že překlad Millových Tří essayí o náboženství byl ujednán mezi nakladatelem a překladatelem dávno před ohlášeným vydáním českého překladu spisů Humeových. Ač jinde a jindy nebylo by snad prohlášení takového třeba, jest vzhledem k jistým poměrům a osobám nutno.

Přehled politický a sociální.

Za hranicemi. Věc Burů stojí dobře, vzdor Kitchenerově proklamaci. Jsouť nejen odvážní bojovníci a šťastní taktikové, ale i dovední agitátoři. Starý, na pohled nečinný Krüger dojista nezahálel. Oznamuje se o přípravách vyvolati ve všech zemích hnutí na prospěch obou republik velikými meetingy, na nichž spolupůsobiti přislíbili vynikající mužové z Německa, Francie, Rakouska, Ruska a j. Za dnešní mezinárodní situace podnik pro Angličany zajisté nevítaný. V evropském tisku se ohlašuje, že Burové mají dnes 25.000 dobře vyzbrojených mužů proti roztroušené anglické armádě, nemající ani dosti koní. Kitchenerova proklamace, aby se Burové do 15. září vzdali, měla jen ten účinek, že po 15. září utrpěli Angličané těžké porážky a Burům že se dostalo posil z Kapska. Kitchener žádá tudíž za vyslání nových a lepších vojen. sborů. Mezi ním a ministerstvem v Londýně je značné napjetí. Kitchener chce dát zajaté rebely věšet, ale angličtí soudcové v Kapsku odsuzují na rozkaz ministra vojenství jen do vězení. Kitchener zapověděl si, aby se mu ministr pletl do justice, ale z Londýna se mu ostře na to odpovědělo. Kitchener hned telegrafoval, aby byl s bojiště odvolán. Do věci se vložil nyní král a jeho zásluhou Kitchener zatím v Africe zůstane. Liberální tisk však ostře na Kitchenera útočí pro porušování všeho válečného práva; na př. že doživotně ze země vypověděl deset zajatých burských vůdců, k čemu žádného práva nemá, ježto jde o členy nepřátelské armády. Že povolený válečný úvěr překročen byl již o více jak 20 mil. lib. šterl., jest liberálnímu časopisectvu jen vítanou zbraní proti válce v Africe

O novém presidentu severoamerickém Th. Rooseveltovi se tvrdí, že je chauvinista a nepřítel Němců. Povahy jest prý výbojné a stojí osobou svojí za své názory. Němci se však těší, že ne oni, ale anglosaský bratr, John Bull, jest nejvíce nenáviděn v Americe. Vztahy Evropy k Sp. St. jsou povahy hospodářské, i jest za změny v předsednictví republiky výhradně řeč o tom, jaká bude hospodářská její politika. V té příčině očekává se, že Roosevelt bude, jak již Mac Kinley sám ohlásil, pokračovati v politice mírně ochranářské a dovozná cla ponenáhlu sníží. »Nejpilnějším úkolem jest nyní proniknouti naším obchodem v cizině,« pravil Mac Kinley na všeamerické výstavě v Buffalu. »Snižme tarify, jichž není třeba na ochranu našemu průmyslu a pro státní pokladnu a náš vývoz do ciziny získá.« Amerika nebojí se již průmyslu evropského.

Z cest carových nejmenší asi radost měla Anglie. Nejen že stála zcela mimo proud všech těch slavností a to v době, kdy z jižní Afriky stále ještě nedochází zvěst o přemožení Burů, ale především, že na pevnině se cosi připravuje, co má podezřelý ráz koalice proti Anglii a v Asii, co bude pro ni bolestným překvapením. Vedle netajeného účelu návštěvy carovy v Paříži, opatřiti francouzskou půjčku, jednalo se prý v Paříži i v Gdánsku na schůzce s německým císařem o přivtělení Mandžurska do rus. státního svazku. Co se Francouzů týče, nepovzbudila-li návštěva carova laskominy všelijakých pretendentů na franc. trůn, nestojí ti pretendenti za nic. Tolik lokajství by snad žádný národ na světě nedokázal, sám náš pan Dausset nadbíhal carovi jako asi naši vlastenci nadbíhali o sletu všesokolském panu Daussetovi. Jen socialisté franc. ve městech, kde mají své zastupitelstvo, chovali se jako l i d é. A car přišel vlastně žádat o státní půjčku, neboť hospodářské poměry ruské nejsou nijak růžové. Není tomu dávno, když stálo Rusko na pokraji bankrotu a kdy rubl se 3 K klesl bezmála na 2 K. To bylo r. 1887. R. 1888 půjčila Francie Rusku poprvé velký obnos 500 mil. frc. na konverse a od té doby vzrostl státní dluh ruský skoro o 16 miliard franků (ročně o 1·27 miliard) a pohlcuje ročně 742½ mil. frc., bezmála třetinu stát. rozpočtu. Jak to může vypadat se státem, jehož hlavním příjmem jest — kořaleční monopol? Nových zdrojů daňových není, dráhy jsou nejen pasivní, ale vyžadují stále nových peněz, na sibiřskou dráhu místo nutných 189 mil. ztěží se sežene 27 mil., výlohy výpravy čínské 167 mil. nejsou posud kryty, a k tomu v 17 guberniích ruských zuří větší hlad než r. 1891/92.

Rakousko Uhersko. O m. p. dru Körbrovi vyskytly se zprávy, že již má ministrování dost. Máme spolehlivé zprávy, že dosavadní úřad p. dra Körbra již tak netěší. A to proto, že v horních vrstvách obrací prý se vítr a začíná douti proti shovívavosti a přízni osvědčované předsedou ministerstva všeněmcům. V zasvěcených kruzích mladočeských se o tom ovšem dobře ví a situace pilně pozoruje. I jest možno, že ohlašovaný opoziční postup na sněmě i na říš. radě bude jen »markýrován«. (A že jsou v tom mistry, viz Rozhl. XI. č. 26 str. . .) Dobře jest poznamenati, že na schůzi Nár. klubu v Brně pravil dr. Žáček: »Čeští poslanci musí býti v oposici proti vládě Körbrově. Má-li to býti obstrukce nebo jiná forma, jest lhostejno.« Karakteristické pro mladoč. politiku jest, když politik tak konservativní a umírněný, jako je dr. Žáček, je nucen pozastavovati se nad tím, že čeští poslancové v rozhovorech svých prohlašují, že na dlouhou dobu prý není možná jiná vláda než Körbrova. Že by odchod Körbrův nebyl pro nás neštěstím, řekli jsme již v čísle 22.

Vídeň vítala koncem září německý východoasijský prapor, vracející se z Číny domů. Vřelejšího uvítání nedostane se bodrým těm Braniborákům ani v Prusku, a patrna byla snaha všech súčastněných, aby, jakmile vstoupili němečtí vojáci na rakouskou půdu, u samé Adrie cítili se právě tak doma jako na březích Baltu anebo v Pomořansku. Celý prapor, důstojníci i mužstvo, byli hosty císařovými, válečné prapory byly uloženy na hradě a když hosté nasv. Václava odjížděli z Vídně dále, císař jim vřele děkoval a uznání vyslovil.

Říšská rada svolána jest na den 17. října. Hned v prvých schůzích hrozí p. Dru. Körbrovi spousta interpelací (Litovel, halič. volby, starob. pojišťování dělníků, pro zákaz černočervenožlutých praporů v Čechách za císařovy návštěvy), jež rozproudí vášnivé debaty.

Na bohoslovecké fakultě inšprucké university jmenováni byli profesory dr. L. Forck a dr. Kern, oba jezovité.

V Haliči volby do sněmu dopadly zcela stančíkovsky. Přes 3 mil. Rusů bude míti jen 13 poslanců. Diskutuje se v rus. tisku, neměla-li by se vyslati do Vídně k císaři hromadná deputace s pamětním spisem o halič. voleb. praktikách. Pochybuje se však, že by pořídila lépe než r. 1895. Na sněmu pak mají rus. poslanci žádati, aby za neplatné prohlášeny byly volby, při nichž tvořili komisi stoupenci vládnoucí strany. Kdyby sněmovní většina nevyhověla, mají ze sněmu odejít. — Zemským maršálkem po hr. Badenim stal se hr. Potocki, známý svým procesem o dědictví.

V Uhrách odbývají se volby i čteme, že z Brna odjela setnina a a z Opavy tři prapory vojska do hor. Uher za příčinou voleb. Ujišťuje se však, že letos budou volby »čisté«. Vítězství strany liberální je jisté. Zdali a jak pořídí národnosti t. j. hlavně Slováci a Sasové sedmihradští, ukáže se brzy, ale Slováci sami si mnoho neslibují, majíce daleko do vyškolenosti sedmihrad. Němců.

Země české. Přípravy k volbám jsou vykonány trojnásobným kompromisem mladočechů se staročechy a radikály a tichou dohodou s agrárníky. Kompromisy byly na schůzích důvěrníků o sv. Václavě schváleny (jednohlasně a bez debaty ve straně státoprávní). Mladočeši vrátili se k staročechům a radikálové k mladočechům jako vyhaslé oběžnice k svému slunci. Koncentrace sil, po vzoru haličském a maďarském, se zdařila.

Strany vydaly již svá volební provolání. Volební provolání čes. strany lidové žádá všeobecné právo hlasovací do všech korporací, drobnou práci pro politické a všeobecné vzdělání. Opravu vší veřejné správy, politiku všestrannou a kulturní, nezapomínající hospodářských a sociálních potřeb. Sesílení samosprávy, okresní tajemníky z vyškolených právníků jakožto samostatné orgány trvale ustanovené a omezené pouze v důležitých otázkách orgány ze středu občanstva na čas volenými; pro agendu několika obcí v obvod sloučených tajemníky obvodní, právnicky vyškolené. Boj proti klerikalismu a péči o školství. — Národ. socialisté kladou důraz na občanské svobody. — Volební provolání strany radik. pokrokové žádá státoprávní samostatnost zemí českých, dvojjazyčnou rovnoprávnost v nich a celistvost jich. Všeobecné rovné právo hlasovací se zastoupením menšin, úsilí po svobodách občanských. Řádně propracované programy živnostenský,

rolnický a dělnický; svobodnou školu, vzdělání lidu a boj proti klerikalismu. Drobnou práci. Zápas proti centralismu ve sborech zákonodárných. — V rysech všeobecných jest sepsáno provolání staročeské strany. Vedle uznání zemí koruny České za samostatný útvar státní a rozřešení otázky jazykové žádá pro země percentuální účast na všech příjmech plynoucích ze země do pokladen státních. — Provolání mladočeské jest ještě neurčitější. Úprava veřejného chudinství, otázka obecního statku a jeho užívání a otázka scelování pozemků, brzké provedení regulace vod a kanalisace, organisování hospodář. družstev, zřizování veřejných skladišť, podpůrné akce živnostenské, obchodní, průmyslové jsou volební konkurencí agrární strany diktovány. V celku možno již kandidatury přehlédnouti u všech stran. Strana radik. pokroková staví 4 kandidáty, dra A. Hajna, dra Klumpara, dra Kříže a dra Štemberku. Nár. socialista p. Choc proti Křížovi na Vysokomýtsku nekandiduje. V kandidátní listině mladočeské neschází nezbytný V. Holanský, V. Sehnal, Fr. Kratochvíl, neboť dle volebního provolání chce strana »spolčiti vše, co opravdu (!) zastupuje v národě politické vzdělání a českou sílu«. Dr. Grégr kandidatury se nevzdal. (Viz Rozhledy č. 25 str. 622.) Proti němu však agrárníci kandidáta nestaví a také ho nestaví proti dru Heroldovi. Strana staročeská, dle Politik, dostala mandátů příliš málo (9 vlastně jen 6) a to z části nejistých. Z kandidatur radikálních oficielně jsou prohlášeni dr. Baxa, dr. Jandač a dr. Sobotka; dr. Klouček a dr. Slavík, ač poslední se k radikálům nepřiznával, budou stranou podporováni. Dra Bičíka strana opustila. O kandidatuře dra Hliňáka, která by byla sympatická, strana mlčí naprosto. Nár. socialisté staví v několika okresích tytéž osoby za kandidáty. Mezi kandidáty uvádí se i učitel Rašín. Strana ujala se opuštěného od radikálů dra Bičíka. V. Choc a J. Černý nekandidují. Česká strana lidová ohlásila vedle již uvedené kandidatury učit. Beneše kandidaturu dra Herbena na říčansku a jílovsku a dra Kaněry na jindřichohradecku. Sociální demokraté považují své kandidatury za sčítací.

Zajímavý případ z praxe jazykové udál se 25. září před t. zv. němec. senátem praž. vrch. soudu. Dr. Baxa svou neústupností přiměl senát ten odročit líčení, protože jeho členové nebyli mocni jazyka českého. Co bylo námahy, aby zrušeno bylo nařízení Schönbornovo a nic nepomohlo. Teprve dr. Baxa ukázal, kterak se v takových věcech bráti. Kdyby čeští advokáti a české strany jednali jako dr. Baxa, mnohá zařízení, jako česky neznající senát v zemi s $^{3}/_{5}$ čes. obyvatelstva, budou sama sebou nemožna.

Náměstkem zem. maršálka stane se prý Felix sv. p. Lexa z Aehrenthalu.

Bohuslav Schnirch, nejpopulárnější sochař český svým Jiříkem, sv. Václavem a svými pracemi na Národ. divadle, zemřel dne 30. září u věku 56 let.

Za Starou Prahu. K podnětu Jednoty výtvarných umělců svolává Klub Za Starou Prahu zástupce Umělecké Besedy, sp. Manes, sp. starožitností čes., Máje, sp. architektův a inženýrův a Jednoty na pondělí 7. t. m., aby se uradili o pořádání protestní schůze všech těchto korporací proti zadrátování Karlova mostu, o protestu plakáty po všech zemích českých a o intervenci bar. Helferta u centrální komise uměl. p. ve Vídni. — K návrhu p. K. Klusáčka má se pracovati o to, aby trať tramvaye od Křižovníků k N. Div. byla zřízena s připojením na nový most pro pohon elektrický.

Orgán „osvědčených".

Osvědčených autorů byl středem,
tedy žádný »modní chudáček!«
— v Politice rozmázá se medem
chéfredaktor Matěj Šimáček.

Ano, páni, jsem přec redaktorem,
musím znáti Zvonu rub i líc!
Všichni jsou tu osvědčení skorem,
jenom sem tam Breska, Wojkowicz...

Ročník první! Co tu leží tíhy!
Velmistři se drží v chumáči,
nejde jeden »hot« a druhý »čihy«,
ve Zvonu je soulad jinačí!

Jenom prima krmě umělecká
ve Zvonu se nosí k dežené
kulturní že snaha jeho všecka,
vědomí mu činí blažené.

Za rok srdce křesťanského lidu
vzdalo se jest Zvonu docela,
bůh-li dá tu v pokoře a klidu,
groš náký se přece vydělá.

Osvědčených autorů je středem,
tedy žádný modní chudáček!
— v Politice rozmázá se medem
chéfredaktor Matěj Šimáček.

Doporučujeme následující sbírku

ve snížených cenách.

Bibliotéka

překladů vynikajících děl cizojazyčných.

V bibliotéce té vyšlo:

Sv. I. Člověk bestie. (La bête humaine.) Napsal Emil Zola. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý, autor. překlad. Cena 1 zl. 80 kr., nyní pouze 1 zl. 10 kr., váz. 1 zl. 60 kr.

Sv. II. Marie Stuartovna. Tragedie od Friedricha Schillera, přel. Lad. Quis. Cena 75 kr., nyní pouze 30 kr., eleg. váz. 80 kr. Překlad tohoto světového díla nám až doposud úplně scházel.

Sv. III. Niels Lyhne. Román. Napsal J. P. Jakobsen. Autor. překlad A. Lucka a J. V. Sterzingera. Cena 1 zl. 05 kr., nyní pouze 50 kr., v elegantní vazbě 1 zl.

Sv. IV. Peníze. (L'Argent.) Román Emila Zoly, autor. překlad Jaroslava Hladíka. Cena 2 zl. 10 kr., nyní pouze 1 zl. 35 kr., eleg. váz. 1 zl. 85 kr.

Sv. V. Atlantis. Báseň Dona Jacinta Verdaguera. Přeložil Jaroslav Vrchlický. Cena 75 kr., nyní pouze 30 kr., eleg. váz. 80 kr.

Sv. VI. Červený mlýn. Napsala G. Eliotová, přel. V. Patejdl. Cena 2 zl. 60 kr., nyní pouze 1 zl, eleg. váz. 1 zl. 50 kr.

Sv. VII. Vybrané povídky Guy de Maupassanta, přel. Pavel Projsa. Cena 1 zl., nyní pouze 50 kr., v eleg. vazbě 1 zl.

Sv. VIII. Vilém Tell. Dramatická báseň od Friedr. Schillera, přeložil Jaroslav Vrchlický. Cena 75 kr, nyní pouze 30 kr. Překlad skvělý a znamenitý.

Sv. IX. Tereza Raquinová. Román. Napsal Emil Zola, autor. překlad Jaromíra Boreckého. Cena 90 kr., nyní pouze 60 kr., eleg. váz. 1 zl. 10 kr.

Sv. X. Světec či blázen. Drama od José Echegaraye, přeložil Jaroslav Vrchlický. Cena 50 kr.

Sv. XI. Čest. Drama od H. Sudermanna, přel. Ignát Herrmann. Cena 55 kr.

Sv. X. a XI. lze dostati pohromadě vázaný v původní vazbě za 1 zl. 55 kr.

Sv. XII. Ze života pařížských bohémů. Napsal Henry Murger, přel. J. J. Benešovský-Veselý. S illustrovanou obálkou dle kresby V. Olívy. Cena 1 zl. 50 kr., nyní pouze 1 zl., v eleg. vazbě 1 zl. 50 kr.

Sv. XIII. Dílo. (L'Oeuvre.) Román Emila Zoly, autor. překlad Otakara Auředníčka. Cena 2 zl., nyní pouze 1 zl. 35 kr., v eleg. vazbě 1 zl. 85 kr.

K dostání ve všech českých knihkupectvých zejména v nakladatelství **Jaroslava Pospíšila, Praha, Perštýn č. 12-1.**

V „Illustrovaných katechismech naučných"

vyšlo dosud:

Občanské právo rakouské. Napsal JUD F. Joklík. 116 stran v plátně pěkně v záno 1 K 80 h.

Obchodní a směnečné právo Rakousk Napsal JUDr. F. Joklík. 176 stran v plát pěkně vázáno 2 K 20 h

Slovník český. Rukověť českého prav pisu, mluvnice a fraseologie. Sesta Dr. V. Flajšhans. 192 stran v plátně pěkn vázáno 3 K.

Zeměpis všeobecný. Napsal Dr. Euge Muška. 224 stran, s 75 obrazy v text v plátně pěkně vázáno 3 K 20 h.

Pro svazky další přichystány jsou prác předních spisovatelů.

Nakladatelství - knihkupectví

Hejda Tuček

61 v Praze,

Karlovo náměstí číslo 26.

Seznamy knih nových i antikvárníc na požádání zašleme zdarma.

Novinky.

H. Taine: Dějiny literatury anglické. 1. 2., 3. seš. po 32 h., 4. a další po 48 h

Jan z Wojkowicz: Gerda. Román. 5 K.

F. Nietzsche: Případ Wagnerův. 1 K, váz 1 K 70 h.

M. Graf: Německá hudba XIX. věku. 2 K váz. 2 K 70 h.

L. N. Tolstoj: Co máme dělati? 2 K, váz 2 K 70 h.

J. St. Mill: Vlastní životopis. 2 K, váz 2 K 70 h.

W. Dilthey: Uvedení ve vědy duchové 1 K 60 h, váz. 2 K 30 h.

L. N. Tolstoj: Otroctví naší doby. 1 K váz. 1 K 70 h.

L. N. Tolstoj: Jaký jest můj život. K 1·40 váz. K 2·10.

Nakladatel JOSEF PELCL,

Praha II., Lípová ul. 8.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 12. ZÁŘÍ 1901 ČÍSLO 2

Pro moravské centrum.

Do nedávna jsme byli temnou pevninou, dnes jsme již pouze krajem tak trochu podivným pro království i pro — sebe. Objevili jsme na sobě totiž některé věci, o nichž nikdo neměl tušení, věci pěkné — jinak bychom ani tak příliš nespěchali s jich objevem — uvědomili jsme si jich dosah skutečný i do budoucna možný a perspektivou opojeni vyvinuli jsme značnou energii, jež objevům našim měla zajistiti pevnou basi. Všemi směry jsme zahájili práci. Předně jsme obstarali řádnou reklamu, když nám byla zjištěna opravdová hodnota, pak proklamovali jsme prioritu a výhradní vlastnictví, jakýsi patent oprávňující nás dodávat jedině pravé atd.

Již před lety, kdy skonstatována zdatnost umělců rodáků našich, vznikla myšlenka vytvořiti Moravě střed, jenž by seskupil mladé síly a plně zjednal průchod jejich pracím i našim touhám, zejména těmto. A vedle toho druhá snaha vedla k organisaci krajové. Jsme hodně daleko Prahy, daleko všeho prudkého vlnobití životního, nejen uměleckého, ale i politického a hospodářského, všeho; jsme v závětří života a roztříštěni k tomu. Toť historické dědictví naše údělného drobení. Výsledkem je, že jsme lidem nejklidnějším pod sluncem (od »musterlandtágu« počínaje až dolů), že klidem až hyneme. Nemáme ohniska, jež by čeřilo a pohýbalo stojatým naším rybníkem, nemáme ani sil dosud dosti, abychom mohli takové veliké středisko sorganisovat a tak vytrvale všechno snažení naše břede v slabosti, v neporozumění a zaniká, kolikrátkoli vzniklo silou jednotlivců. Praha nedovede nás obrodit. Marno je českou metropoli zbožňovat, a bránit všemu, co v ní nevzniklo, co však v ní vzejít mohlo, marno je horovat pro »matičku«, když nemá možnosti, aby mohla k nám působit. Tím jí neprospějem, ale znenáhla ničíme, aspoň ztrácíme síly, jež ladem zůstávají.

Z toho důvodu vznikla také touha vytvořit Moravě střed,

jenž by dovedl intensivněji zasáhnout v život, a protože umění bylo prvým polem, na němž se objevily síly nejeruptivnější, přirozeno, že bylo umělecké centrum prvým naším ideálem. Tato touha čistá a nepodbarvená ani zdáním choutek separatistických, velikášských, ta učinila snahu organisační sympatickou každému, kdo zdravě se díval, bez předsudků. Těm, kdo za každou cenu viděli v tom »moravčení«, nikdy ovšem jediný skutek nepřišel vhod. A nebyly snad pražské kruhy, jež stouply nepřátelsky proti nám, naopak z našeho středu vyšly hlasy, jež hlásaly zbytečnost snah, jež pohrdlivě se oháněly »slabostí, nedochůdčaty«, co zatím klidně bylo v království uznáno, že nutno podporovat každý samostatný vzmach v krajích vymykajících se přímým stykům a odsouzených k položivotu, nevzchopí-li se právě samy.

Kdyby však ani ten argument nestačoval — není snad tento dobrým a dostatečným, aby ospravedlnil umělecké středisko? Nemáme těch umělců mnoho, kteří by neodvisli a samostatni mohli zaletět kamkoliv, tam, kde všecko prostředí síly jejich vzpružuje a dráždí, kde mohou nalézti vzněty, široké obzory duševní, perspektivy do všeho vzkypění světa. Jsou mnozí upoutáni chlebem k místu, jež snad je přímo ubijí, jsou mnozí, jichž duše zlomena v začátcích, protože neměla nikde ostré iniciativy nebo možnosti uplatniti se. Nuž, bylo by hříchem, kdyby umělci sami chtěli si vytvořit alespoň v malém ovzduší plnějšího života, aby nemusili v marných touhách spokojovat se pouze surogátem filtrovaným tiskařskou černí, aby sami mohli zasáhnout? Tím neubylo by pražskému středu významu, nebo nedovedl by absorbovat náš malý svět všech sil uměleckých úplně, ty zůstaly by i dál úzce spojeny s ním, ale my bychom měli prospěch, nebo síly jejich by byly živější, nervnější, nezůstaly by tak deprimovány malým horizontem, přes nějž je těžko se rozletět — a nezůstaly by samy, vyvolaly by příliv sil nových a svěžích, jež jinak krní. Jestliže z jejich vlastního středu nevyšel dosud energický požadavek ten, stalo se tím, že velcí se dovedli po letech, po letech probít, mladí se ozvat nemohou, nemají kde.

Zde pramení všecka práce organisační pro umělecké centrum, jímž přirozeně zvoleno Brno. Prvý krok byl učiněn národním divadlem. Vzplanutí okamžikové uskutečnilo aspoň něco z něho: prozatimní budovu a zimní sezonu, na čemž jsme uvázli. Nestačuje již sice ani to ani ono, však nastala stagnace pravidelná po každém našem výbuchu a stojíme. Byl učiněn pokus red. Tůnou, aby rozproudila se krev v otázce divadelní, podařilo se mu i zahájit velmi čilou diskusi široce a programově založenou na činitelích veškeré Moravy, ale pádem jeho revue zapadl i slibný začátek, a nebylo nikoho, kdo by chtěl využitkovat aspoň tu trochu zájmu sotva vzbuzeného. Zašlo vše, zůstala jen Merhautova »vůně Moravy«, jež tehdy zajiskřila. — Otevřená rána.

Druhý pokus byl činěn mnoho a mnohokráte za sebou s neobyčejně pravidelným nezdarem: pokus literárního středu. Je hezká řada zaniklých revuí i beletristických listů, z nichž mnohé nebyly slábý vniterně. Literární listy byly dobré, Niva prvá vystoupila s mladou generací dnešních českých modernistů, Moravská revue byla pěkným základem široce stavené a silné revue, ostatní nevynikaly sice ostře nad niveau slušných časopisů, ale byly přece něčím. A přece pád za pádem. Nejsprávnější, myslím, diagnosa byla ta, jež ne ve zbytečnosti našla zárodek katastrofy, ale v nemožném jich řízení, jež jedinou osobu činilo vlastníkem, vydavatelem, redaktorem, administrátorem a přispívatelem jejich, a to člověka nesamostatného, úředníka či profesora, jenž teprve zbytky svých sil měl pro list. Jediný byl samostatný a ten padl finančně, nemoha vložiti ani tolik kapitálu, aby tři čísla vydržel bez úvěru. Nicméně rostou podobné pokusy dál, doufajíce, že budou prvými, jimž se podaří zázrak. — Druhá bolest.

Poslední pokus učiněn klubem přátel umění. Jediný posud kráčí vpřed bez příznaků úpadku, jet ovšem mlád. Vykonal tři práce značného významu pro Moravu: dvě výstavy výtvarníků a premii opět výtvarnou, jimiž Brno silně postavil do popředí i akcentoval význam střediska, jež kdyby se vykrystalisovalo úplně, bylo by živou hybnou silou, schopnou velkých úkolů.

Nuže vezměme hotovou věc, jak je. Nemohl by se klub stát iniciativním všude tam, kde posud postup vázne, je-li již uznanou potřebou postup rychlý?

Musela by se na př. zdařit akce ve prospěch divadla, kdyby soustavně byla provedena nejen v začátcích, ale do konců. Daly by se jistě získat veškery časopisy moravské, aby otevřely sloupce, dali by se najít dopisovatelé, již by navázali na začátek Tůnův, dala by se zkrátka vyvolat nálada a připravit půda, jež by plnější klasy nesla než hubené posavádní příspěvky členské, tím plnější, že i minulý začátek to dokázal, ač byl organisován ne pouze ku prospěchu divadla, ale i ku prospěchu listu, jenž měl být vemluven v přízeň. Začátek pracující na celé šíři země, všemi místními i ústředními listy, musel by být účinnější. V širokém nadšení vše se dá dokázat, snad i poslancové by si všimli tak všeobecného pohnutí a donutili sněm, aby uznal potřebu neznámého sobě posud pojmu umění. — Utopie? — Jsou-li poslední slova piem desideriem, prvá nejsou fantasií, bylyt vydupány veliké věci vynalezavou a prudkou vytrvalostí — u nás, ne kdesi za mořem,

Právě tak musela by vésti intervence klubu v otázce literární k cíli. Ničeho víc by nebylo třeba než opět jen vůle a ochoty. Je třeba zabránit neobratnému začátku listu, třeba najít podnikatele opravdu schopného, říci umělcům samým, aby pověděli svoje mínění a naznačili člověka, jenž by byl sto duší a nitrem listu se stát, takovou duší, aby podnikavost vnějšího těla nebyla dryáčnickým hokuspokusem, ale reelní prací, do-

cílit shody mezi oběma — a dobrý začátek by byl učiněn. Práci další by si udělali sami.

Plaiduji pro umělecké středisko Moravy, pro zrození českého Brna. Vzal jsem ten směr proto, že je nejpřipravenější a nejvyzrálejší, snad také proto, že je mi nejznámější. Je lhostejno konečně, odkud jsem bral důkazy, zda z hospodářství či odjinud. Dovede-li se Brno v jediném ohledu vyvinout na centrum živé, respektované v silách svých, bude postup na celé čáře lehčí, a není radno hloubat o tom, zda neměla organisace vyrůst dřív jinde, zmeškává se tím mnoho chvil drahých, jichž možno pak užit k docelení. Kořeny jsou tyto, nuž ať vypučí tento peň nejdříve.

V hospodářském životě žádat, aby se Brno rázem rozvilo na sídlo kapitálu a podnikavosti, bylo by ilusorním, je však ještě jeden směr, jenž spěje k pozvednutí našemu: vysoké školství. Technika je v rozvoji, pro universitu zatím skládáme petice. Ale poznámku přece k ní. Kdyby se přiblížilo založení její jako politická možnost, věcná překážka ji oddálí, nedostatek vědecky zdatných sil. Není ho sic ve skutečnosti, ale z našich mladých hlav odborných nikdo se nehabilituje, nikdo nemá podnikavosti spekulativní, jež by dovedla pracovat i pro budoucí možnost; kde kdo čeká, až hotovou věcí bude vybídnut k opožděné snaze. A tak, poněvadž jediné středisko vědecké, časopis Matice Moravské, nestačí ani jednostranností ani dosahem svým, aby se stal pobídkou ku práci, leží i tady síly ladem anebo pracují tempem nejliknavějším. Zde by totéž platilo, co jsem prve pravil: Prostředí chybí, jež by jejich síly irritovalo k energické práci. Není-li universita, již snaha sama míti s dostatek duševní potence, aby byla námi obsazena, již ta by se mohla stát oním hybným prostředím; a kdyby i byl cíl oddálen, nevybíjela by se práce na prázdno, rozmach tolika duší stal by se plodným sám o sobě.

Plaiduji pro centrum moravské vůbec, jež je nutným ku rozšvihnutí života našeho, zapadlého v poměry malé a příliš bahnitý klid; pro diskusi mluvím, která může mnoho nových věcí povědít; pro rychlý začátek, jenž by aspoň energii nashromážděnou zaměstnával; pro práci mluvím.

V BRNĚ. E. SOKOL.

Osnova ústavy českého státu dle uspořádání státoprávního.

Sestavil Dr. *Frant. Joklík.* (Pokračování.)

§ 15. Na širší říšské radě jazyk český v každém směru jest úplně rovnoprávný s jazykem německým.

§ 16. Zákoník, v němž se uveřejňují společné zákony,

musí v týž čas vyjíti s autentickým textem českým, jako v kterémkoliv jinojazyčném textu autentickém.

§ 17. Veškeré listiny, známky, lístky, poukázky, peníze atd., jež spadají v obor upravený společným zákonodárstvím, ať hospodářský ať finanční ať právní atd., musejí býti opatřeny textem českým v nemenší míře než německým. Není-li možno nebo vhodno, vyhotoviti věci shora uvedené dvou nebo vícejazyčné, musí taková část jich býti zhotovena česky, kolik odpovídá poměru počtu obyvatelstva české národnosti k obyvatelstvu veškerému v obou státech. Nad tím, že se zachovává, co předepsáno v tomto i v předešlém paragrafu, bdí zvláštní úřad, o jehož složení vyjde zvláštní zákon.

§ 18. Mezi Rakouskem a královstvím zemí českých nesmějí býti nikdy zřízeny celní hranice.

§ 19. Na úhradu společných vydajů království zemí českých přispívá kvotou, která se ustanoví při každoročním rozpočtu. První kvota ustanoví se po předchozím jednání zvláštních finančních komisí obou států dohodnutím užší říšské rady a valného sněmu království zemí českých. Nebude-li docíleno dohody, určí kvotu panovník vždy rok od roku tak dlouho, až nastane shoda. Žádným způsobem příspěvek českého státu na společné záležitosti nesmí převyšovati 40% celého rozpočtu společného.

§ 20. Veškeren movitý a nemovitý majetek státní, jenž se nalézá na území království zemí českých, v tom okamžiku, kdy tato ústava vejde v platnost, stane se majetkem tohoto státu.

§ 21. Taktéž přecházejí na stát český veškera práva spočívající na nárocích vyvlastňovacích, vyvazovacích a podobných, pokud se týče věcí ležících v oblasti tohoto státu.

III. Vnitřní ústava českého státu.

A. Moc zákonodárná.

1. Valný sněm.

§ 22. Moc zákonodárná ve státě českém přísluší králi českému společně se sněmy.

§ 23. Sněmy ve státě českém jsou dvojí 1. zvláštní sněmy zemí, 2. valný sněm celého království zemí českých.

§ 24. Na valném sněmu království zemí českých vyřizují se veškeré záležitosti, které nejsou jednak společny s Rakouskem a které s druhé strany nejsou přikázány příslušnosti zvláštních sněmů zemských.

§ 25. Valný sněm zasedá v Praze. Na základě dekretu královského může býti odbýván i mimo Prahu, však ne déle než půl roku a ne častěji než jednou za pět let.

§ 26. Sněmy svolávají se k zasedání dekretem královským nejméně jednou do roka. Zasedání valného sněmu nesmí býti

kratší tří měsíců. Tímtéž způsobem sněmy se odročují, uzavírají a rozpouštějí.

§ 27. Valný sněm skládá se z 350 poslanců, z nichž 300 jsou voleni všeobecným právem hlasovacím, zbývajících 50 jsou virilisté: 1. rektoři všech vysokých škol v království zemí českých, 2. arcibiskupové pražský a olomoucký, 3. purkmistr královského hlavního města Prahy, 4. princové domu panovnického, znalí jazyka českého i německého, počtem nanejvýše 10, které ustanoví král. Čeho se nedostává do počtu padesáti, náleží jmenovati králi buď z mužů zasloužilých vynikající měrou o vědu neb umění, buď z majitelů velkých statků, kteří platí nejméně 10.000 K přímých daní ročně. *

§ 28. Platnost mandátu sněmovního, pokud se týče poslanců volených, trvá pět let. Vyprší-li doba ta nebo je-li rozpuštěn sněm, třeba vypsati nové volby do šesti týdnů.

§ 29. Zákonem stane se, na čem se usnese sněm, co král schválí a co řádným způsobem jako zákon jest vyhlášeno. Aby jakýkoliv zákon měl platnost na území království zemí českých, jest třeba, aby byl podepsán alespoň jedním zodpovědným ministrem státu českého.

§ 30. Jestliže valný sněm usnesl se po třikráte v obdobích ne delších tří let a ne kratších jednoho roku pokaždé souhlasně na některé změně ústavy, takové usnesení stane se zákonem, aniž bylo třeba sankce královské, leč by se při tom jednalo o prerogativy královské. O prohlášení takového zákona náleží se postarati presidentu valného sněmu a jeho podpis nahrazuje při tom podpis zodpovědného ministra. **

§ 31. Jednací řád sněmovní jest upraven zákonem.

§ 32. V jistých záležitostech valný sněm rozestoupí se na dvě národní kurie, českou a německou, v nichž se o dotčených věcech odděleně jedná a hlasuje. Jsou to záležitosti: 1. Veškeré volby, jež náleží vykonati valnému sněmu, zejména i volby do říšské rady; 2. všecky záležitosti jazykové; 3. veškeré záležitosti upravené na základě autonomie národní, pokud věc, o niž jde, skutečně má důležitost zájmu národního.***

§ 33. Každý poslanec, ať volený čili nic, jest povinen přihlásiti se k té neb oné kurii národní. Kdo tak neučiní, nemá hlasovacího práva ve věcech kuriátních a jeho osoba se při nich nepočítá.

---

* Zrušiti úplně nynější privilegium velkostatkářské nedoporučuje se z důvodů politické kontinuity. Také neradno úplně pomíjeti názory, jež v té věci na trůních místech panují.

** Vím, že toto ustanovení od mnohých bude vykládáno ve zlé a že bude považováno za nesrovnatelné s principem konstituční monarchie. Však upozorňuji, že tento předpis se týče jenom změny ústavy a nevidím v něm pražádného nebezpečenství pro stálost řádů ústavních.

*** Bude-li český stát zařízen tím způsobem, jak to navrhuji, nevidím nebezpečenství v tom a žádné překážky pro to, aby kuriátní rozdělení od Němců požadované bylo přijato, podotýkám však výslovně, že to jen v rámci státopravního uspořádání české otázky jest přípustno.

§ 34. Pokud se týče voleb, jest pravidlem, že za každou kurii z počtu osob, jež třeba voliti, připadá v tom poměru, v jakém jest počet poslanců v obou kuriích. Při tom, jakož vůbec při volbách dle této ústavy, platí zásada, že případný zlomek počítá se na prospěch menšiny, obnáší-li pět desetin nebo více.

§ 35. Pokud jde o rozpočet ve věcech upravených na základě autonomie národní, stačí pro položky týkající se některé národnosti usnesení dotyčné národní kurie.

§ 36. Mimo to, aby v záležitostech kuriátních bylo platného usnesení sněmovního, jest třeba souhlasu obou kurií.

§ 37. Je-li v některé předloze zákonné jen částka (nebo třeba jen jednotlivé ustanovení) rázu kuriátního, hlasuje se v kuriích jen o té částce.

§ 38. Vznikne-li spor o to, zdali kterou věc sluší považovati za kuriátní, rozhodne o tom, nedojde-li k dohodnutí obou kurií, zvláštní sbor ústavní, který skládá se *a*) ze členů zvolených ze středu každé národní kurie počtem po deseti, *b*) z deseti členů jmenovaných králem a *c*) z deseti nejstarších radů nejvyššího soudu ve státě českém, kteří jsou doktory práv. Veškeří členové tohoto sboru ústavního musí býti znalí práv a mají pokud možno býti doktory práv. Každý člen toho sboru jest povinen účastniti se hlasování v něm. Kdo bez důvodu zdráhá se tak učiniti, ztrácí politickou čest a stává se po určitou dobu, zákonem prováděcím vyměřenou, nevolitelným do jakékoliv veřejné korporace. Sbor rozhoduje většinou hlasů za přítomnosti nejméně $^3/_4$ všech členů.

§ 39. Podrobnější předpisy o jednání a hlasování v kuriích obsahuje jednací řád.

§ 40. Aby valný sněm mohl se platně usnášeti, jest z pravidla třeba, aby bylo přítomno 100 poslanců, v kuriích pak počet odpovídající tomuto celkovému číslu. Při hlasování z pravidla rozhoduje většina.

§ 41. V těchto případech jest třeba, aby byla přítomna polovice všech poslanců a aby pro věc hlasovaly $^2/_3$ přítomných, má-li býti pokládána za přijatou: 1. jedná-li se o změnu ústavy; 2. má-li býti odtržen kus země; 3. má-li býti území státní trvale zadluženo.

§ 42. Stálé příjmy a vydaje, t. j. takové, jichž třeba, aby státní správa a hospodářství státní byly udržovány v pravidelném běhu (s t á l ý r o z p o č e t), nepodléhají schvalování sboru zastupitelského každoročně, nýbrž jen každých pět let, kdy se občasně revidují.

§ 43. Rozpočty proměnlivé a změny v rozpočtu stálém nutno schvalovati každoročně.

§ 44. První stálý rozpočet bude zhotoven za pět let od té doby, kdy tato ústava vejde v platnost.

§ 45. Stálé rozpočty buďtež zřízeny pokud možná v každé veřejné korporaci.

§ 46. Veškery příjmy ze státu českého plynou pro království zemí českých. Totéž odvádí samo, čeho jest třeba na společné záležitosti dle kvoty.

§ 47. Poslanci sněmovní jsou immuní. Po celou dobu, pokud jsou poslanci, nesmějí býti vězněni neb trestně stiháni, leč se svolením sněmu. Za to, co ve sněmovnách mluví a kterak hlasují, neodpovídají nikomu. Také reprodukce řečí sněmovních slovem i písmem (tiskem) jest naprosto volná a beztrestná.

§ 48. Dopustí-li se poslanec ve sněmovně zločinu, který není povahy politické (v tom případě je každé stíhání vyloučeno), soudí jej sněm sám. Předpisy o tom obsahuje řád jednací.

§ 49. Zemře-li poslanec volený před uplynutím volebního období, koná se volba doplňovací.

§ 50. Každý poslanec má nárok na diety 20 K denně a na náhradu výloh cestovních. Předpisy v jednacím řádě.

2. Zvláštní sněmy zemí českých.

§ 51. Zvláštním sněmům zemským přiznává se zákonodárná příslušnost v těchto záležitostech: 1. zemědělství; 2. samospráva politická (obecní, okresní, krajská a zemská); 3. veřejné hospodaření, pokud jest obmezeno na oblast země.

§ 52. Předpisy o zemském zřízení obsahují zemské řády. Ostatně dlužno předpisů této ústavy užívati i pro ústavu zemskou, pokud to dle povahy věci jest možno a pokud zemské řády neustanovují nic odchylného.

3. Král český.

§ 53. Král český jest nedotknutelný a nezodpovědný.

§ 54. Všecky akty korunní, které mají míti platnost veřejnou, potřebují spolupodpisu zodpovědného ministra.

§ 55. Král jmenuje ministry českého státu a propouští je. Jmenuje též úřednictvo státní od jisté hodnosti počínaje.

§ 56. Král uděluje řády, vyznamenání, tituly atd.

§ 57. Král potvrzuje usnesení sněmovní, aby nabyla moci zákonné.

§ 58. Král odročuje, uzavírá a rozpouští sbory zákonodárné.

§ 59. Král má právo udíleti amnestii a milost odsouzencům.

§ 60. Král uvazuje se v panování slibuje korunovační přísahou, že bude povždy šetřiti této ústavy českého státu.

B. Moc výkonná.

1. Státní moc vládní a správní.

§ 61. Veškerá moc výkonná, vládní, soudní, správní atd.

jest při království zemí českých, to i ohledně takových věcí, jež co do zákonodárství jsou společné.

§ 62. Všichni státní úředníci mají titul královských českých úředníků.

§ 63. Vládu (náčelnictví moci výkonné) obstarává ministerstvo státu českého, které jest zodpovědno valnému sněmu a podléhá jeho kontrole. Předpisy o tom obsahuje zvláštní zákon.

§ 64. V českém státě jest patero ministrů: 1. vnitra, 2. osvěty, 3. financí, 4. spravedlnosti, 5. obchodu a komunikací. Obor jejich příslušnosti jest upraven zákonem.

§ 65. Ministři mají právo a pokud se týče povinnost, pečovati, aby zákony byly prováděny, vydávati nařízení, jmenovati úředníky státní (nižších kategorií), pokud nejsou voleni anebo jmenováni králem, rozhodovati o věcech, jež jsou přikázány jejich oboru příslušnosti, býti přítomni jednáním valného sněmu, podávati tam zákonné návrhy a zastavovati je.

§ 66. Zapovězeno jest, vydávati nařízení, jimiž zákony se vykládají. Vykládati zákony přísluší výhradně soudům.

§ 67. Za účelem konání soudnictví a správy stát český jest rozdělen v obvody okresní, krajské a zemské. Předpisy obsahují zákony o organisaci státních úřadů.

§ 68. Všecko úřednictvo státní mimo úřednictvo vládní (t. j. politické a policejní) jest nesesaditelno a nepřesaditelno vyjma případy disciplinárního potrestání, pak při změnách v organisaci úřadů po určitou dobu zákonem stanovenou, jakož i při založení a zrušení úřadů jednotlivých. Ke státním úřadům počítají se též školy a ke státnímu úřednictvu patří též učitelstvo. Předpisy o tom jsou obsaženy v příslušných zákonech.

§ 69. Veškeré státní úřednictvo má stejný disciplinární řád upravený zákonem.

§ 70. Práva a povinnosti státních úředníků jsou stanoveny zákonně ve služební pragmatice. Úřednictvo dělí se na tři kategorie: konceptní, kancelářské (manipulační, účetní atd.) a vykonávací.

(Příště dále.)

Deset let mladé literatury.

Píše *F. V. Krejčí.*

(Pokrač.)

Jaký směr? Jaké byly positivní ideály této kritiky, jaké bylo umění, o němž snila a jímž chtěla mít nahraženu vládnoucí u nás prostřednost? To se nedalo naznačiti jednou formulkou nebo pohodlným nějakým novým —ismem. Její školou byla francouzská kritika Taineova a Hennequinova a odtud odnesla si velice široký názor umělecký, nevylučující žádný projev umění, jen když je opravdu umělecký, silný a personální. Zůstávala nejraději při těchto všeobecných požadavcích, jak je

karakterisují hesla: vypjatost individuality, význačná barva, odlišnost, rázovitost, nová nota. Právě ty požadavky, k nimž musila člověka umělecky cítícího dohnat bezráznost, bezbarvost a bezosobitost vládnoucí u nás literární produkce. Pokud se týče sklonu k určitěji formulovaným útvarům uměleckým, dal se u této kritiky pozorovat především jeden: k umění psychickému, niternému, náladovému, suggestivnímu a snovému. Mimo to ráda akcentovala tragiku čirého artismu, heroism experimentů a asketické pohrdání hmotnou skutečností. Význačné pro ni (a jak dále ukážu i pro všechnu téměř pozdější mladou literaturu) jest dále, že nikdy nehlásala svazek umění se životem, že naopak hledala svou pýchu v rozpoutávání tohoto svazku, že neznala, nechtěla znáti pojmu typicky národní kultury a zůstavovala stranou sociální úkoly umění. To všecko však bylo příliš široké a všeobecné, než aby to stačilo na program nějaké školy. Nejspornější individuality a tendence mohly nalézti v rámci této kritiky místa. Ale cítilo se všeobecně, že při pouhé kritice zůstat se nemůže, že ona jen je klestitelem cesty pro novou produkci. A tím zvědavěji a naléhavěji zdvihala se otázka: jaká applikace dostane se těmto theoriím, jaká to bude literatura, jež jednou vzejde z půdy jimi zkypřené?

Nebylo třeba dlouho čekat na odpověď. Dali ji nejprv Arnošt Procházka a Jiří Karásek založením »Moderní Revue« (1894). Odpověď, která způsobila jistě mnoho překvapení a zklamání. Česká variace na to, čemu se říkalo symbolism a dekadence — proto tedy musila pracovati kritická hora tak bouřlivě k porodu? Následek tohoto dojmu byla rozluka, ovšem nenáhlá a více jen principielní než osobní. Oproti tomuto krystalisačnímu bodu, kolem něhož soustředili se jmenovitě nejmladší lyrikové, tvořil se jiný, a sice v Rozhledech. Od svého druhého ročníku byly Rozhledy jedním z orgánů politického hnutí pokrokového, ale vždy více se stávaly orgánem mladé literatury a kritiky. Při nejmenším alespoň zachovávaly v tom ohledu rovnováhu a jejich ročníky z r. 1894 a 1895 zůstanou zde vždy jako ukázka, že v mládeži bylo dosti snahy a vůle, sloučit politické s literárním, sociální s uměleckým, budovat umění životné, o širokou basi národní skutečnosti opřené. Ovšem hnutí pokrokové samo mělo o to nejmenší zásluhu. Svou sterilnost ve věcech kulturních projevilo nejlépe Sokolovými »Novými Proudy«, vydávanými r. 1893, listem, jenž vzbudil více poplachu než zasluhoval a s mladou literaturou neměl téměř nic společného. Proto jsem se také nezmínil dosud o Vzdělavaci Bibliothece, neboť i ta neměla ani tak cíle literárně umělecké jako propagaci časových otázek sociálních a morálních na zřeteli. Ale nesmí se jí upřít, že získala moderní literatuře větší massy čtenářstva, že ji dovedla dokonce obestřít šumem sensace a že mnohému talentu, dnes v literatuře známému, dala již na gymnasiu prvé nárazy, prvé určující dojmy.

Ale vraťme se k »Rozhledům«. Zde bylo r. 1894 a jmeno-

vitě r. 1895., kdy přesídlily do Prahy, snad všecko, co chtělo slouti mladým — byla tu veškerá mladá kritika i se zakladateli Moderní Revue, byl tu Otakar Březina, byli tu Mrštíkové, Sova, Růžena Svobodová i F. X. Svoboda, Šlejhar a byl tu konečně i Machar, jenž právě v té době (na podzim r. 1894) vedl svou kampaň o Hálka. Afféra tato zvířila daleko více hladinu, než by věc sama byla zasluhovala — neboť co by záleželo tak dalece na mrtvém Hálkovi, když o živém Vrchlickém, Sládkovi, Heydukovi, Šimáčkovi a jiných psalo se daleko příkřeji? Jenže nás ostatní nepovažovali pánové z t. zv. předních listů za hodny větších polemik, ale zde se odvážil hodit jim rukavici básník, jehož význam nemohl popřít ani největší odpůrce a jehož počítali za člena svých kruhů. Apostata vzbudí mezi orthodoxií vždycky větší pobouření než nevěrec od narození! A tak se stalo, že z případu Hálkova byla udělána la grande affaire mezi starými a mladými a že mnoho lidí teprv teď, kdy bylo zmobilisováno všecko časopisectvo starých, od »Národních Listů« až do »Osvěty«, uvědomilo si, že existuje nové hnutí literární a kritické, před nímž se nedají dále zavírati oči. Následek afféry bylo sblížení Macharovo s mladými, jmenovitě s »Rozhledy«. A toho zase následkem bylo, že do tohoto listu jím vnikl duch silnější iniciativy, prudší aktivnosti, těsnějších souvislostí se životem, vesměs věcí, jichž nám ostatním se nedostávalo. Ale ovšem také mnoho politického na úkor uměleckého.

Resultátem toho bylo známé prohlášení České Moderny v 1., říjnovém čísle »Rozhledů« z r. 1896. Mýlil by se, kdo by v něm viděl ohlášení a plán nějaké promyšlené akce — byl to plod vteřiny, nápad v největším kvapu na poslední chvíli realisovaný, při němž vzdálenější účastníci sotva věděli oč jde. Tím jsou vysvětleny jeho nedostatky a nezdary. Jedno tu bylo krásné a nezapomenutelné: mladá generace literární, která až dosud chodila po českém světě s náměsíčnou tváří, otevřela tu široce oči ostře střízlivému všednímu dnu politické a sociální skutečnosti. Nechtěla zůstat jen při uměleckých fantasmagoriích, chtěla sama přiložit ruku k dílu reformy, obejmout celou oblast národního života, vzkřiknout rozhořčením tam, kde jiní mlčeli, cítit s bídou posledního dělníka i s bohatstvím nejkulturnějších jedinců. To poprve rozpřáhla mladá literatura své paže do života a vnořila je do jeho hloubi a plnosti — poprve a pohříchu naposled! Ale tím ovšem zvrátila své dosavadní těžiště. Nebyl to manifest nového umění, byl to především protest proti vlastenčící buržoasii a vládnoucí politické straně. Těch dvanáct podepsaných jmen, z nichž jen sotva polovice patřila literátům, svědčí o neujasněnosti cílů. Dnes je těžko pochopit, proč se tu rozhořčoval nad mladočeskou politikou mystický básník »Tajemných dálek«, anebo co měl činit s mladým literárním hnutím (které nota bene se ještě k tomu prohlašovalo pro internacionalitu dělnictva) dnešní národně sociální poslanec Choc.

Pokus se ztroskotal. Nemohl za těchto okolností než se

ztroskotat. Jakmile se od protestního manifestu mělo přistoupit k práci, počínala nedorozumění. Jedni pojímali věc čistě literárně a kulturně, jiní zase chtěli vidět v České Moderně zárodek — nové politické strany. Těžisko její, které spočívalo původně v mladé literatuře, počalo se přesmykovat více do blízkosti Masarykova realismu, který přec až dosud stál vůči moderním snahám uměleckým celkem cize. S takovými rozpory ve svém lůně nemohla ovšem Moderna dlouho žít. Rozbila se po několika měsících, na jaře 1896 ve smutně známých polemikách o otázku zevní taktiky vůči starým, ba vlastně skorem jen o otázku bezohlednosti tónu v kritice. Tak jak nepřipraveně a ukvapeně se Moderna zrodila, tak rychle a bezmála náhodně vzala za své. Pro pouhou causerii! Dr. Třebickému napadlo doporučovat v jedné ze svých kronik v »Rozhledech« trochu více carity v kritickém boji a ti, kteří třebas s tím nesouhlasili, neviděli přece v tom již příčiny k exodu z »Rozhledů« (tím spíše, že sám pisatel oné kroniky nebral celou věc nijak vážně a byl první, který odešel z arény), ti byli prohlášeni za potměšilé kompromisníky, diplomaty a křivocestníky oproti ostatním, kteří se prohlašovali za pravé nositele věci mladých, v celé její čistotě a zásadnosti. Další dráha a dnešní postavení všech, kteří v oněch bojích byli súčastněni, ukazuje dostatečně, bylo-li správno, rozlišovat takto karaktery a individuality, kde šlo pouze, opakuji, o náhodně se namanuvší otázku zevního postupu. Alespoň vidíme, že »křivocestnické« »Rozhledy« nejsou ani dnes, po pěti letech, táboru starých o nic blíž než nejneuprosnější tehdejší montagnardové. Tím zbytečnějším se jeví dnes celý onen boj, tím smutnější zbývá z něho vzpomínka.

Co všecko způsobil onen boj! Na atómy rozbil rázem skupinu Moderny, neslýchaně dravý a osobní tón zavedl do našich literárních polemik, mladou literaturu připravil na straně přátel o sympathie, na straně nepřátelské zanechal pocit škodolibého zadostučinění. Hleďte ten pustý chaos moderních, který sám se nyní pohlcuje v plamenech své anarchie — jakou cenu mohlo mít to, co kdy z něho bylo napsáno proti nám? Leckterá hlava, před tím, v dobách nejlitějšího kritického krupobití opatrně skrytá, zvedala se zase vesele a troufale. To nejhorší už přešlo, kritika mladých stráví se svou vlastní bezuzdností — tak se těšili asi v duchu tehdy naši literární beati possidentes. A nebylo vskutku nikdy horšího stavu pro mladé hnutí než v tomto r. 1896, jenž následoval právě po nejnadějnějším duševním kypění minulých dvou let. Depresse na všech stranách, zklamání, nedůvěra k jiným i nechuť k vlastní práci, otravné boje na několik front, z nichž však původní a hlavní: proti starým, byla vždy více opouštěna. Mládež přestávala míti pocit společné věci; čím bližší sobě stanoviska, tím napjatější mezi nimi boj a tím více zapomínáno na velký spor vzdálených si stanovisek. Pravidelný úkaz všech velkých revolucí v historii opakoval se tu en miniature v té »sklenici vody«,

jak nazval tehdy kdysi Vrchlický naše literární poměry —: revoluce požírala své vlastní děti, lidé stojící vlastně v jednom šiku vedle sebe podezřívali se ze zrady a kompromisnictví a papírová guillotina nepřestávala pracovat. A hle, již tu byl ten, jenž se dostavuje všude tam a všude loví, kde vůle seslábla, kde ideje se zmátly a zkalily, kde něco hnije — katolický kněz. Nasadil si v »Novém Životě«, orgánu t. zv. katolické Moderny, jakobínskou čapku, koketoval s nesmiřitelnou levicí bývalé Moderny a vábil pod svou střechu mladé talenty. Podařilo se mu to u některých a zůstává nepopíratelným faktem — k hanbě naší generace — že po celou řadu let byl a snad dosud je kruh »Nového Života« početně nejsilnější, nejúčelněji postupující a cíle své nejpevněji sledující ze všech nových literárních skupin. Otázku, znamená-li něco skutečně pro literaturu a umění, nechávám zde ovšem stranou.

Tak brzký a neslavný konec potkal tedy Českou Modernu. Literární osobnosti, které ji tvořily, rozprchly se nejrůznějšími směry. F. Šalda na př. k Masarykovu realismu na čas, Machar trvale, Otakar Březina ke katolické moderně, jiní jako Vil. Mrštík a Ant. Sova šli dále sami, jiní, kteří stáli kdysi poblíž Moderny jako F. X. Svoboda, vrátili se ke starým. »Rozhledy« hleděly, ovšem s takto ztenčeným kruhem osob, nésti se dále v duchu Moderny a tak jako se postavily v těchto bojích mimo všecky literární skupiny a kliky, postavily se svou secessí z rozpadávajícího se hnutí pokrokového i mimo strany politické.

Moderna byla náběhem k novému typu nejen literárnímu, ale i k novému typu českého života vůbec, širokému, plnému, na veliké základně budovanému. Pokus se stroskotal a kvasivé mladé šťávy usazovaly se proto vedle něho v typ jiný, v t. zv. českou dekadenci, představovanou skupinou »Moderní Revue«. To byl už typ daleko užší a konstruovaný zcela jinak: ne z naší skutečnosti, ale ze studia a požitku cizího umění, respektive jistého vymezeného druhu cizího umění. Sem se slévalo všecko, co v naší mládeži oněch let bylo morbidního a životu unikajícího, všecko šeré, snové, psychické i psychósní, křiklavě paradoxní a konvulsivní. Jiří Karásek a Arnošt Procházka dali tomu ideovou výzbroj a kritické zdůvodnění, prvý ve svých verších a prósách i uměleckou aplikaci — čemu však od nich mládež se naučila, vyslovovala nejraději slovy a rythmy Otakara Březiny. Resultát je znám: symbolistní lyrika, nejkrajnější duševní aristokratism, výlučný artism se všemi svými důsledky, dekadentní skepse, tu zoufalá, jinde ironická (na př. u Viktora Dyka), sklon k anarchismu — to všecko jen u několika málo jedinců pravdivé a žité, u převážné většiny jen napodobená pósa a papouškovaná šablona. Ale přece je to jen jediný význačnější typ mladé literatury za celou poslední řadu let, je to vlastní typ toho, co chtěla v umění generace z let devadesátých (neboť Machar, Mrštík a j. patří vlastně ke generaci let osmdesátých). Třebas tolik v tomto typu bylo pouhou pósou, dutou maskou

a lží, přece jen mu v základech nelze upříť jistou příčinnou souvislost s českým prostředím, jistou míru životní pravdy a nutnosti. Jinak nebylo by lze si vysvětlit, proč právě sem tíhlo tolik debutantů, proč mezi nimi všemi je tolik společných znaků a podobností, jdoucích až do nejtitěrnějších maličkostí slovníka a stylu, proč i básník tak vážně založený jako Ant. Sova vykonal od dřívějšího realismu metamorfosu v tomto směru, proč vůbec mohl z české půdy v těchto letech vzejít duch toho rázu, jakým je Otakar Březina, proč s nejrůznějších stran stále ještě přicházejí noví a noví lyrikové této duševní raçy (abych jmenoval na př. J. Opolského) a proč směr tento nedal se dosud ubít ani kritikou ani parodií ani různým utíkáním k slunci a »překonáváním dekadence«. Zde jde tedy víc než o módu nebo marotu několika jednotlivců — jest nám tu činiti s něčím, co tkví hluboko v duševním ústrojí celé jedné generace. (Příště dále.)

Evanjelický klerikalism na Moravě.

(Ušní nucená zpověď, kněžské rozhřešování hříchů, podmíněný křest dítek nemanželských, vylučování od svátostí a z církve.)

(Pokračování.)

Jakou věcí toto přihlašování se ku stolu Páně jest, jde na jevo i z následující okolnosti. Ve spisu »Zpráva seniora ev. ref. východního seniorátu na Moravě . ., podaná XII. seniorátnímu shromáždění dne 4. července 1898 na Vsetíně« čteme na str. 8.: »Tak znějí zprávy ze sborů našich. Proti tomuto návalu mravní zkaženosti a vlažnosti, který hrozí sbory naše zničiti, nestačí více pouhé napomínání a horlení ze slova Božího, veřejné a soukromé, nýbrž my musíme tu užívati také moci klíčů, kterou Pán církvi své svěřil a která nepozůstává toliko v kázání evangelia, nýbrž také v křesťanské kázni. Proto dovoluje si seniorátní výbor předložiti důstojnému seniorátnímu konventu k uvážení a přijetí kázeňský řád, jak jej naše pastorální konference v roce minulém na Vsetíně přijala. Nebudeme-li také kázně církevní, arci se vší opatrností a moudrostí, vykonávati ve sborech našich, která se doposud více méně toliko ve třech sborech seniorátu našeho vykonává, neubráníme se útoku nejen starého nepřítele Říma, nýbrž také rozličných sektářů, který na naše sbory v posledním čase se všech stran podnikají se zřejmým úmyslem církev naši rozdrobiti a zničiti.« A na str. 14. »Kázeňský řád přijatý od XII. seniorátního konventu ev. ref. východ. seniorátu na Moravě konaného na Vsetíně dne 4. července 1898«. Pak následuje 14 paragrafů. Tento kázeňský řád, jehož § 8. zní: »Budiž ponechán způsob přihlašování se ku stolu Páně u duchovního právě v těch sbo-

rech, v nichž již zaveden a bez pohoršení se provozuje« — byl předmětem úrady dotčeného již VIII. konventu superintendenčního v Brně ze dne 10. a 11. dubna 1091. Z tohoto paragrafu 8. povstal uvedený již paragraf 7. přijatého konventem superintendenčním a schváleného vrchní církevní radou řádu kázeňského (vypuštěním slov »u duchovního právě« a »bez pohoršení se provozuje« a připojením slova »jest«). Jisté jest, že citovaný ten paragraf 8., přijatý pastorální konferencí, praví, že dotčené přihlašování se ku stolu Páně v některých z oněch sborů, v nichž již zavedeno bylo, nevzbuzuje pohoršení. Jest to zdrcující úsudek o tomto přihlašování se ku stolu Páně, pronesený maně duchovními, jimž všem známo bylo, co praví apoštol Pavel 2. Kor. 6, 3: »Žádného nedávajíce v ničem pohoršení, aby bylo bez ouhony« (aby nebylo haněno) »přisluhování« (Luther praví: »auf dass unser Amt nicht verlästert werde«) — pak i co čteme u evanjelisty Matouše 18, 6—7: »Kdo by pak pohoršil jednoho z maličkých těchto věřících ve mne, lépe by jemu bylo, aby zavěšen byl žernov osličí na hrdlo jeho a pohřížen byl do hlubokosti mořské. (7) Běda světu pro pohoršení. Ačkoli musí býti, aby přicházela pohoršení, ale však běda člověku, skrze něhož přichází pohoršení.« — A konečně i to, co praví opět apoštol Pavel k Řím. 14, 13: »Nesuďmež tedy více jedni druhých, ale toto raději rozsuzujte, abyste nekladli úrazu neb pohoršení bratru.«

Dále stanoví schválený vrchní církevní radou řád kázeňský: § 5. Dítky nemanželské buďtež křtěny jen s tou podmínkou, když matka dítka ochotna jest v pokání vyznati lítost nad svým hříchem. Kde takového smýšlení není, farář osobě nekající službu křtu svatého odepře a žádný farář reformovaný nechť takových lidí nepřijímá a jim církevně nepřisluhuje.« Že křest nemanželského dítěte již byl odpírán, a to již dříve než přetřásaný tu řád kázeňský schválen byl vrchní církevní radou, jde na jevo z dotčeného již spisu »Osmý konvent . .«, v němž na str. 54. v části, nadepsané »Zpráva o stavu reformované superintendence moravské, podaná superintendentem . . VIII. superintendenčnímu konventu, konanému v Brně dne 10. a 11. dubna 1901 za období 1895—1901«, zpravodaj praví: »A k vůli úplnosti pravdy dlužno stín ten ztemniti ještě připomínkou některých našich bojů s mocnostmi tohoto světa, t. j. s úřady politickými. Tyto boje odehrály se nejvíce na poli interkonfesijním. Jeden farář měl potíže s c. k. okresním hejtmanstvím pro odepírání křtu matce asi tří nemanželských dětí. Na superintendentův výklad věci se spor utišil, ale zdá se, že později vzplanul znovu. Výsledek ovšem není pochybný. Nutit nás ke křtu a svátostem nemůže nikdo!«

Matkami nemanželských dětí stávají se z pravidla jen ženy neprovdané, a otci dětí nemanželských bývají velkou většinou mužové neženatí, takže valně větší část dětí nemanželských zplozena bývá bez hříchu cizoložství. A tu čteme u evanjelisty

Jana 8, 2—11: »Potom na úsvitě zase přišel« (Ježíš) »do chrámu, a všecken lid sšel se k němu. I posadiv se, učil je. (3) I přivedli k němu zákonníci a farizeové ženu v cizoložstvu dopadenou, a postavivše ji v prostředku, (4) řekli jemu: Mistře, tato žena jest postižena při skutku, když cizoložila. (5) A v zákoně Mojžíš přikázal nám takové kamenovati. Ty pak co pravíš? (6) A to řekli, pokoušejíce ho, aby jej mohli obžalovati. Ježíš pak skloniv se dolů, prstem psal na zemi. (7) A když se nepřestávali otazovati jeho, zdvihl se a řekl jim: Kdo jest z vás bez hříchu, nejprv hoď na ni kamenem. (8) A opět schýliv se, psal na zemi. (9) A oni uslyševše to, a v svědomích svých obviněni byvše, jeden po druhém odcházeli, počavše od starších až do posledních. I zůstal tu Ježíš sám, a ta žena uprostřed stojící. (10) A pozdvihl se Ježíš, a žádného neviděv, než tu ženu, řekl jí: Ženo, kde jsou ti, kteříž na tebe žalovali? Žádný-li tě neodsoudil? (11) Kteráž řekla: Žádný, Pane. I řekl jí Ježíš: Aniž já tebe odsuzuji. Jdiž a nehřeš více.« Z toho jde, že ve smyslu Ježíše Krista, jenž odpustil i cizoložnici, nejednají ti, kdož týrají matky nemanželských dětí, nešťastné to z pravidla ženy (1. Tess. 5, 14: »Prosímť pak vás, bratří, napomínejte z řádu vystupujících, potěšujte choulostivých, snášejte mdlé, trpělivě se mějte ke všechněm« a Mat. 6, 15: »Jestliže pak neodpustíte lidem pádů jejich aniž Otec váš odpustí vám pádů vašich« — kdyby totiž příslušelo vůbec někomu, najmě osobám čtvrtým, odpouštěti tu anebo neodpouštěti).

Kdo z obyčejného života aneb ze zkušeností nabytých u soudu trestního ví, jakých útržků (najmě od žen sňatkem k pravidelnému souložení oprávněných a povinných a tudíž pohlavně z pravidla ukojených) a jakých úzkostí vůbec jest neprovdané ženě od okamžiku, když zví, že bude matkou, až do rozvázání života jejího snášeti a zkoušeti za to, že s otcem dítěte svého — arciť bez předchozího sňatku — činila, co bylo by, jen kdyby s dotyčným mužem byla sezdána, uloženo jí i občanským zákonníkem povinností manželskou i tehdy, kdyby k manželi svému lásky neměla ani za nehet — kdo, pravím, toto ví a uváží, tomu nelze uvedené nekřesťanské ustanovení církevního řádu kázeňského nazvati jinak než ustanovením barbarským. Přičiňuje ubohé ženě ku všem úzkostem, vzcházejícím jí z poměrů světských, ještě i jistotu, že po narození dítěte buďto pranýřována bude, a sice ve jménu Krista, který praví u Mat. 11, 28: »Poďtež ke mně všickni, kteří pracujete a obtížení jste, a já vám odpočinutí dám,« i před svými souvěrci, anebo že odepřen bude jí křest dítěte, a dítě zůstane bez křtu (Galat. 6, 10: »A protož, dokudž čas máme, čiňme dobře všechněm, nejvíce pak domácím víry«).

V této příčině praví v dotčené již »Zprávě o stavu reformované superintendence moravské, podané superintendentem .... VIII. superintendenčnímu konventu, konanému v Brně dne 10. a 11. dubna 1901, za období 1895—1901« zpravodaj: »Mezi

lid náš vnikal až posud jen římský kvas po té stránce, že se se křtem nemluvňátek kvapilo, jakoby bez křtu dítka propadala »limbu«. Tento kvas se často zapírá a kreje, ale vyvře, když se ku př. v církevní kázni křest dítku nevěřících rodičů odpírá. Pak se to klade jakoby za trest nevinného »dítěte«. Ten blud ovšem dlužno potírati zásadou: »Ne nedostatek, nýbrž zhrdání svátostí v zatracení uvodí«. Dítek za každou cenu křtíti netřeba. Ale ani křtu sv. podceňovati neradno. Vůbec dlužno držeti se Helv. Konfesse naší řkoucí: »Jeden jest toliko křest v církvi Boží a dostiť jednou pokřtěnu neb Bohu zasvěcenu býti . .« Tímto tvrzením však věc vyřízena není. Neboť slovy »Bohu zasvěcenu býti« označeno jest buďto něco člověku velmi dobrého, anebo nic. Označeno-li pak slovy těmi něco člověku velmi dobrého, jest nejen věcí pochopitelnou, že rodičové se křtem nemluvňátek kvapí, aby z prodlení dítěti nevzešla ujma, nýbrž jest i jejich a všech jejich souvěrců povinností opatřiti, aby nemluvňátka co nejdříve »zasvěcena byla Bohu« a tak co nejdříve účastnými se stala velikého dobra, jež slovy těmi jest označeno. Avšak dotčené ustanovení o křtu dítek nemanželských (a taktéž i dotčené již přihlašování se ku stolu Páně) podmíněném má ještě i jiné stránky. Odpíráním křtu nemanželského dítěte má nemanželská matka donucena býti k tomu, aby nad svým, bez předchozího sňatku předsevzatým souložením — (které světskými zákony zakázáno není) — v pokání vyznala lítost. A tu stanoví základní zákon státní o všeobecných právích občanů státních ze dne 21. prosince 1867 ř. z. č. 142 v článku 14., odstavci 3.: »Nikdo nesmí k žádnému církevnímu výkonu aneb k účastenství na církevní slavnosti donucován býti, pakliže nepodlehá oprávněné k tomu ze zákona moci jiného.« A pak zní § 98. platného zákona trestního, uveřejněného císařským patentem ze dne 27. května 1852 ř. z. č. 117 takto: »§ 98. m) Vydíráním. Případ dvanáctý. Zločinu veřejného násilí vydíráním dopustí se ten, kdo a) osobě nějaké skutečné násilí učiní, aby ji přinutil k nějakému konání, dopuštění nebo opominutí, ač není-li čin jeho zločinem takovým, na nějž uložen jest trest těžší. Pod touž výminkou dopustí se zločinu ten, kdo b) sám nebo prostředkem jiných, písemně nebo ústně, anebo jiným způsobem, udav jméno své anebo neudav, v tom úmyslu někomu hrozí ublížením na těle, na svobodě, na cti nebo na majetku, aby na něm vynutil nějaké konání, dopuštění nebo opominutí, ač je-li pohrůžka taková, že se jí může v tom, komuž hrozeno, hledíc na okolnosti a osobní povahu jeho, nebo na důležitost zla, kterýmž bylo vyhrožováno, vzbuditi důvodná obava; při tom jest vše jedno, směřují-li jmenované zlé věci proti tomu, komuž bylo hrozeno, proti rodině jeho a jeho příbuzným anebo proti jiným osobám, pod ochranou jeho postaveným a měla-li vyhrůžka účinku nějakého čili nic.«

Dále jest dotčené ustanovení o odepírání křtu nemanželských dětí (a taktéž i dotčené již přihlašování se ku stolu Páně)

v odporu i s dotčeným již zákonem církevním (církevním zřízením) z roku 1891 ř. z. č. 4 ex. 1892. Neboť zákon tento stanoví (text českého vydání zákonníka říšského): »§ 21. Každý evanjelický spoluvěřící« (»Glaubensgenosse«) »náleží« (správně: přísluší) »k farnímu sboru svého vyznání anebo k sboru ve smyslu § 20., v jehož obvodu řádné jeho bydliště se nalezá, a má v tomto sboru s příslušností spojená práva a povinnosti« (»die mit der Angehörigkeit verbundenen Rechte und Pflichten«)...« a pak »§ 22. Každý církevní sbor poskytuje svým« (správně: všem svým — »allen ihren«) »příslušníkům podíl v církevních prostředcích milosti« (správně: prostředcích k dosažení milosti) »nárok na službu farářovu, účastenství v ústavech a právech sboru..«

Má tudíž každý příslušník toho kterého sboru — a příslušníkem jest, a to ze zákona, bez všeliké podmínky každý evanjelík v obvodu sboru bydlící — ze zákona právo na svátosti a na služby dotyčného faráře. Tomuto ustanovení církevního zákona odporuje ustanovení řádu kázeňského o odepírání křtu nemanželských dětí, případné odepírání večeře Páně, a taktéž i následující řádu toho ustanovení: »§ 12. Na základě slov Páně Mat. 18, 15—17 provádějž se církevní kázeň: 1. napomínáním mezi čtyřma očima, 2. napomínáním před presbyterstvem, 3. vyloučením od svátostí, 4. vyloučením z církve« — na kolik totiž paragraf tento stanoví vylučování od svátostí a vylučování z církve, a pak i »§ 6. Ze sboru vyloučení, jakož i reversanti nemají se k manželství ohlašovati«. Neboť příslušnost k tomu kterému sboru může zrušena býti jen se strany příslušníkovy a končí vůbec pouze: a) přeložením řádného bydliště mimo obvod sboru; b) opuštěním vyznání evanjelického (bez přijetí vyznání jiného anebo za současného přijetí vyznání jiného nebo jiné víry) a c) úmrtím; nikoli však »vyloučením z církve«.

A jelikož vrchní církevní rada dle uvedeného již § 112, 3. církevního zřízení schváliti smí jen taková usnesení konventů superintendenčních, která nejsou v odporu se žádným zákonem státním anebo církevním, jest schválení, které vrchní církevní rada dala — patrně z nedopatření — kázeňskému řádu, podanému superintendenčním konventem moravským ku schválení, nezákonité; a jelikož kázeňskému řádu tomu nedostalo se schválení zákonitého (materielně správného), nesmí dle uvedeného již č. 112, 3 cír. zř. ona ustanovení kázeňského řádu, která v odporu jsou s některým zákonem státním anebo církevním, býti prováděna; jsouť nezákonná. Materielně bezvadnými mohla by ustanovení ta státi se jen tehdy, kdyby patřičně změněna byla všechna ona ustanovení zákonů státních, zákona církevního a Písma, s kterými jsou v odporu; formálně bezvadnými státi se nemohou nikdy, a jest na vrchní církevní radě, aby nezákonité schválení své samovolně odvolala, anebo na ministerstvu kultu, aby nezákonité schválení toto podřízené ministerstvu vrchní církevní rady zrušilo z moci své úřední, anebo vrchní církevní radě nařídilo, aby toto schválení své odvolala.

(Příště dále.)

Na trhu cenných papírů.

Je-li pravda, že je bursa spolehlivým měřítkem hospodářské síly státu, jsme u nás v Rakousku na tom bídně. Bursa souvisí sice s vývojem průmyslu a s poměry obchodu; ale podléhá i vlivům jiným a nynější její vysílenost závisí z velké části právě na těchto vlivech. Od poprasku v listopadu r. 1895, který zasadil účastníkům obchodu bursovního a majitelům papírů dividendových rány těžké, nebyl dán trhu žádný impuls. Kursy umělou spekulací tehdejší vyšroubované na výši neodpovídající výnosnosti efektů, neustále se drobily a klesaly, a to trvá vlastně posud; operace skupiny Wittgensteinovy, veselé intermezzo v této hře, skončily smutně, trhu neprospěly a nedůvěru k papírům dividendovým jen posílily. Kartelované podniky železářské měly ještě nedávno dobré obchody, diktovaly si ceny samy a nezápasily s vysilující konkurencí, zahájenou ode dne, kdy společnost Ryma-Muraňská kartel vypověděla. V sousedním Německu nebylo ještě hospodářské krise a montanní podniky tamější nejen že nedovážely k nám, ale byly zaměstnány tak, že i české železárny mohly vyvážeti za hranice. Zatím však se změnily poměry v železářském průmyslu v pravý opak. Teprve nyní po všem tom, co se událo v posledních 18 až 20 měsících, možno přehlédnouti rozsah operací pp. Wittgenstein a comp. Když se po třech letech od listopadového krachu povznesly akcie alpské montanní společnosti, přivábil jejich vzestup na trh značný kapitál, jenž chtěl viděti ve vzestupu alpinek počátek nové éry. Obecenstvo, t. j. kapitalisté celkem slabší, chovají sice k dividendovým papírům nedůvěru. Znajíť jednotlivé druhy nedostatečně a nedovedou kursovním pohybům rozuměti. Koupí-li si papír dividendový, sledují jeho kurs. Daří-li se jim, totiž stoupá-li kurs, namlsají se a přikupují. Při každém pohybu sestavují bilanci a nemajíce o pravém stavu věci ani tušení, nakoupí si papírů nad svoje síly, tak že vlastně již se jali spekulovati. Těch kapitalistů, již nejsou na své papíry ničeho dlužni, jest u nás málo. Nastane-li na burse obrat a kursy se sřítí, bývají slabí lidé ze svých posic vytlačeni a mnohý z těch, kdož by papíry udržeti mohli, prodává, poněvadž v něm propukává stará nedůvěra, kterou ilusorní zisky na kursech byly utlumily. Takovýto manevr ve velkém slohu provedla právě skupina Wittgensteinova. Byla to operace, vypočítaná na kapsy slabších kapitalistů. V první kursovní příškoky se kladla sice malá důvěra a myslilo se, že jsou přechodné a že jmenované akcie zase klesnou na dřívější úroveň. Ale když kurs stoupal bez ustání a publicisticky se ohlašovalo další stoupání až do výše závratné, vnikala spekulační nálada mezi obecenstvo. Kursový vzestup dráždil ziskuchtivost, obecenstvo kupovalo výhradně alpinky, i slabí kapitalisté měli jich za vysoké kursy velké spousty. Velkokapitál, totiž skupina, která pohyb vyvolala,

s ochotou jim je přepouštěla vědouc, že nastanou konkurenční boje a pak že dostane svoji kořist. A tak, když se o papíry montanní obecenstvo podělilo a hezké sumy za ně vyklopilo, kurs jednoho dne rázem se obrátil a po několika zoufalých pokusech, aby se udržel anebo aby se na dřívější stupně vyšinul, klesal až klesl na 323 korun. A teď velkokapitál tak znehodnocené papíry zase skoupil. Bohužel, že Spravedlnost podobného lupičství nevidí. Deruta montanních papírů zasáhla všechen trh a padaly i kursy papírů pevně zúročitelných, ukládacích.

Ani hodnotám bankovním se zvlášť nedaří. Bankovní obchod poskytuje v poslední době rok od roku menší výnos nejen na podnicích průmyslových, ale i v běžném obchodu. Hospodářská tíseň brání činnosti emisní. Nové akciové podniky se hrubě vzato nezakládají, investice jsou podnikány jen nejnutnější a stát sám nekontrahoval půjček. A když se konečně bankám zadala nějaká větší půjčka, ať státní, ať soukromá, dala zisky malé. Není dosud věcí snadnou umístiti novou půjčku, alespoň bursa neposkytne tu žádné pomoci a na její pomoc banky navykly. Kapitál lze za dnešních poměrů těžko přiměti ku koupi i když jsou podmínky subskripční zvlášť kulantní. Na banky připadají tedy zisky poměrně nepatrné, což na velké a prostřední nemohlo zůstati bez vlivu, vždyť padá v jejich bilancích položka zisku konsorciálního na váhu. Výdělky na eskontu směnečním klesly, poněvadž obchod nepotřeboval tolik peněz jako dříve a obchod s cennými papíry rovněž oslábl.

Ani hodnoty dopravní nejsou ušetřeny. Minulá leta nebyla zvlášť úrodna; ubývalo dopravy obilí a současně ubývalo obchodu z průmyslu. Vedle toho počalo se mluviti o konkurenčních tratích a vodních kanálech, kteréžto plány projednalo minulé zasedání parlamentní a jichž uskutečnění nepopíratelně stlačí naděje na rozvoj drah. Kursy papírů železničních vzdorovaly tlaku dlouho; efekty ty nebyly v rukou spekulace, nýbrž z velké části v pevných rukou, nebyly tudíž házeny na trh tou měrou, jako ostatní. Konečně jim prospělo občasné přetřásání otázky sestátnění.

Velké ztráty na kursu vykazují akcie podniků průmyslových. O papírech montanních zmínili jsme se už z předu. Ostatní průmyslová odvětví bez rozdílu trpí stagnací. Strojírny nejsou dostatečně zaměstnány a podniky stavební, kteréž jsou výhradně místními podniky vídeňskými, nemohou rozvinouti činnost za zdejší krise stavební, která se sice přičítá na vrub Kaizlově bývalé poplatkové novele, ale která byla spíše přivoděna momenty významu lokálního. Jen hodnoty uhelné činí vyjimku. Mají sice za sebou větší kursovou variaci, byvše za dob uhelné stávky vyhnány do výše, se které zase sestoupily, ale dnešní jejich kursy jsou přece oproti záznamům z dob dřívějších dosti vysoké.

Krise v Německu a podvody v tamějších bankách i průmyslových podnicích nezůstaly bez vlivu i na nás. Naše bursa

souvisí těsně s berlínskou a trpěla s ní. Krise v Německu diskreditovala úplně akcii. V obecenstvu posílila nedůvěru ve vše, co jest akciové a co souvisí s akcií. Kdokoliv jakou akcii měl, hleděl se jí zbýt za každou cenu. Dnes kapitál menší bursu úplně opustil. Má-li býti dnes prodán závěr akcie, jež nejsou právě papírem spekulačním, nenajdeš kupce ani za kulantní kurs, až teprve když cena byla hodně snížena. Jisto je, že obecenstvo na těžké ztráty z posledních dob dlouho nezapomene.

—Ál.

Útulek.

Les celou stráň zarostl a ještě na rovině náhorní se roztékal jako černá skvrna na ssacím papíře. Avšak tak daleko nebylo již z města viděti, protože hřeben stráně tvořil část úzkého obzoru. Stráň sama byla postupně zalesňována, takže nejníže, ihned nad terasou u silnice byly jednoroční stromky, pak větší a větší, čím výše do stráně, až nahoře tento podivný park zcela souvisle splýval se staletým původním lesem. Mezi těmito vrstvami byly pevně stavěné stezky paralelně nad sebou jako obruče na velikém horském kůži. Byly jako patra, příčními schodkovitými cestičkami přecházelo se s patra do patra. — Měšťané byli tak přemrštěni v zbožnění tohoto lesního parku, že jednotlivé cesty po různu jmenovali: cesta radosti, cesta lásky, cesta Kristova a p. Nejvýše, zakryta vysokými kmeny, byla cesta zapomnění.

V nedělní odpoledne při vlídném počasí sešlo se tu celé město. Chůvy s dětmi usedly mezi stromy do mechu, páni s paními i odrostlými dětmi zvolna procházeli se po stezkách, vojáci kráčeli tu hrdi na lesklé knoflíky své uniformy, na odiv mrzutí a zamyšlení básníci přišli mezi dav, aby kochali se zamlklostí, jež zmocňovala se všech přítomných na blízku posvátných proroků. Ve vyšším již opuštěném patře debatovali hlasitě učenci o svých specielních sporech. Konečně jinde milenci v páru chodili a oddávali se prvním vnějším radostem něžných hovorů a hlubokých pohledů. Tak měla tato stráň vzhled obrovské barevné šachovnice, na níž se hraje současně mnoho životních partií.

Město dole vzdychalo prázdnými ulicemi a topilo se ve vedru. Jen opilci skrytí v nálevnách a stařící, kteří nemohli si odříci odpolední spánek, zůstali ve městě.

Konečně byl ještě člověk, mladý a urostlý, jenž nemiloval hlučného ruchu na boku stráně. Byl to 27letý Valentin Toufar, správčí soukromého podniku. Byl syn švadleny a nevěděl o svém otci. Tajemný ten původ zdál se býti jeho štěstím; neboť od dětství žil v dostatečném blahobytu, a když odrostl, opatřeno mu výnosné místo. Vlídnost, jíž překvapoval ho život při každém

kroku, přivlastňovala mu sebevědomí rozmazlených dětí. Stal se sobcem, arogantním vydřiduchem.

Byl hezký hoch, jasné modré oči a měkký plnovous zdaž nebyly spíše stvořeny k tomu, aby si mohl diktovati? Vskutku, zachtělo-li se mu ženského úsměvu, bylo mu třeba jen jednou projíti alejí na náměstí za večera, a našel vždy vtipnou ženu, jež nebyla proti tomu, aby se jí směl přiblížiti. Po několik dní přestával na sladce uctivých slovech, aby vzbudil oddanou důvěru, přivábil k sobě jasný dívčí zrak a potom hop! — s hráze dolů.

Toto slavnostní zakončení potutelné hry scenoval na svém zvláštním jevišti. Bylo to ztemnělé zákoutí v onom staletém lese za hřebenem stráně. Snad zdálo se příliš odlehlým toto místo, snad nebyla nikomu známa pohodlná cesta, jež se nabízela tomu, kdo obešel stráň po široké spodní silnici, — že nikdo sem nepřišel užít krásy lesní samoty.

Uprostřed vysokého lesa rozkládala se čtyřhranná paseka, po celý den vyhřívaná sluncem, na níž mezi dlouhými metlicemi čněly fialové a červené květy, a vše vlnilo se teplým větříkem jako šedé, barevně tečkované moře. Na pokraji lesa, kde ještě zelená tráva přerůstala mech, mezi čtyřmi do kříže postavenými buky, usedával Toufar, hoře touhou po ženském náručí. Vše mu napomáhalo. Hovořil-li, hlas roztékaje se do lesních samot, nabýval příjemné šumivosti, zamlčel-li se, slídivý šustot hmyzu nad pasekou zarýval dívce v prsa onu tesklivost, že maně uchopila jeho ruku a v bázni přepadající ji se všech stran poddávala se jeho lásce.

Využitkoval všechnu vášnivost a oddanost té dívky, doprovodil ji ještě tichým soumrakem zpět do města až k jejímu domovu — a potom ji opustil. Na vždy. Ne tak pro zálibu v cizích tragediích, jako proto, že pojímal aristokraticky život a nechtěl prožíti dívčí lásku až do slzí a nedůvěry. Snad jej hledalà slzíc všemi ulicemi města, potom hanbíc se za svou důvěřivost skryla se do ústraní, aby dovršila žal vzpomínkami, — snad zhořkl jí život, že pozbyla nadějí a prodala se do veřejného domu.

Valentin Toufar o to se nestaral a za tři neb čtyry neděle novou princeznu uváděl do království. Byly mezi těmito vyvolenými prodavačky z obchodů, modistky, selská děvčata, jež přišla do města učit se kuchařství a ručním pracem, i mladá dozorkyně v dětské opatrovně, omámena darem zlatého náramku, byla zachycena jeho sítí.

Když opět chýlilo se k podzimu a po deštivém týdnu rozjasnilo se k několika slunným dnům, Toufar nalezl na promenádě pozdě u večer, když lidé už spoře se procházeli, veselou dívku, jež na jeho oslovení zvučně odpověděla a ihned se stala sdílnou, zavazujíc jej svým pronikavým pohledem k laskavým hovorům. Byla neohrožená a rozhodná, po chvíli zavěsila se mu v rámě, pronikajíc ho teplem svých přimknutých ňader. Toufar byl nadšen.

Byla to Marta, děvče povahy liščí: slídivá, ač ostražitá, něžná a lichotná jen tak, aby jejím zoubkům se obnažila šíje. Mladíci z předměstí, ti řemeslní, znali ji a chránili se žhavého železa; a páni — toť se ví — neoblíbí si dravce. Tak byla Marta, až na několik pokusů rychle ztroskotavších, po celé mládí nemilována.

Nežila právě na zdař bůh, položila cíl svému mládí. Myslila asi takto: »Poctivá síla a mužnost jedině přiměje mne, abych své panenství položila pod ostří vznětlivosti!« Avšak nebyl to problém, jaký se na cestě najde, zaprášený a provlhlý: z krve vycházel a v krvi bytoval.

Bývala rádcem plačících dívek, ať už ty slzy byly z rozkoše, nebo z žalu. Zármutek přelstěných dívek vzbuzoval její hněv, osobitý, úsilný, mnohdy k touze po pomstě hraničící, — avšak i radost z přátelské mysli v její vplývala, připravujíc chvíle bezstarostné veselosti. Prožívala boj o své panenství v předtuše a snivé obraznosti, — veliké dílo lidského soucitu. — —

Druhého, třetího, čtvrtého dne setkávali se Toufar s Martou vždy v tu večerní hodinu jako poprvé. Nepřišla-li v čas, Toufar odpouštěl a trpělivě vyčkával. Rozmar její byl úsilný; veliké oči její působily naň rozkoší, i když se srdce jeho pokořovalo. Myšlenka k vrcholi tenkráte se vracela jako hřeben ostruhy. Nedovedl se vzdáti naděje. Upínal se, krčil, třásl se, — tu již promlouvala prudká žádostivost. Prozrazoval se stále, slovy, pohybem, vráskou na čele, — a Marta všemu rozuměla.

Když konečně jednoho večera již při rozchodu svolila k tomu, aby ji nazítří doprovodil do své samoty, Toufar radostí se zachvěl. Nevšiml si, že dívčiny brvy ustrnuly, a oči se zalily přilehavým leskem, svědčíce o zlém úmyslu; prohluboval se v předtuchu nedalekého splnění své touhy. I rozloučil se rychle tehdy s ní, v tmavou noc kvapil opuštěným podloubím, jakoby dlouhý ten čas do zítřku bez dechu chtěl proběhnouti.

Stín jeho postavy rychle prostupoval světelné klíny nočních lamp, již zrychlil krok k úplnému běhu. Pak náhle se zastavil, rukama do vzduchu zamával, až nad hlavou je spínaje. Tolik útěchy, tolik hrdosti, tolik pýchy, zdálo se mu, že se vším tím zadusí. Staré písně mu přišly na mysl, pak jakési lichotné slovo matčino, nejhorší grimasa opilého šaška, skučení psa, — zmatek! A to vše pro radost.

Marta zastavila se uprostřed ulice a hleděla za ním. Rty její volně se křivily k shovívavému úsměvu. Když však uviděla jej ty ruce nad hlavou spínati, — botkami drobně do dlažby zadupala a zasmála se jízlivě.

*

Vyčkával ji u terasu oné točité cesty pod strání, lehce o ni podepřen, holí sklepávaje hlínu s drnu, jímž teras byl obložen. Když pak ji spatřil, z daleka k ní kloboukem mával, holí pokyvoval, usmíval se, avšak vstříc jí nevyšel.

Toufar byl dnes v dobrém rozmaru, — Marta však nebyla vesela.

»Co se ti stalo?« tázal se jí Toufar.

Neodpověděla. Hádal tedy, zda-li to či ono ji rozezlilo. Na vše odpovídala rozmrzele: »Ah, ano! Možná!« Když se k ní přiblížil, aby ji objal, nebo aspoň ruku její stiskl, trhla lehce ramenem, avšak výrazně. Tvářila úplnou nedůtklivost. Tvář její se chmuřila. Když však prošli širokou lesní cestou a octli se již na tom místě, — jak se náhle rozsvítil její pohled! Bylo tu tak krásně! Hlas její hned jinak vyzníval, smála se, dováděla. A ruku mu několikrát stiskla, nutíc jej do tance na té v sluneční záři zčervenalé pasece.

Avšak Toufar nabídl jí nejkrásnější místo mezi čtyřmi buky do kříže postavenými, kde slunce, těžce pronikajíc větvovím, jen řídce je oživovalo.

Byla pojednou neklidné, těkavé mysli. Tu chtěla slyšeti, jak srny v dáli do mechu dupou, tu ji upoutal bzukot zelené mušky. Toufar, nedbaje jejích slov, stále sladkými jmény ji zval, dotýkaje se prsty jejích vlasů. Hlas jeho rozvlnil se, horečka zachvátila jeho zornice.

A pojednou ustrnuv v půli slova, přivinul ji k sobě a násilně objav ji v boku, nutil ji do svého objetí. Byl to rozhodný povel, prudké prohlášení neoblomné vášně.

Avšak Marta vymkla se rychle a povstala. Zrak jí zasvítil.

»Nuže, kdo je silnější?« vykřikl, vzpřímiv se.

Utekla do vysoké trávy v pasece: »Kdo je silnější? Já!«

Zlobil se a volal ji zpět: »Nemusíš přece utíkati přede mnou!«

Vrátila se tedy. Hleděla mu upřeně do očí: »Co chceš ode mne! Vím, co chceš ode mne!«

»Lásku. Což mi ji nemůžeš dáti?« šeptal k ní, zachvívaje se touhou.

Poznávala, jak jest ubohý a jak odvisí od milosti. Opět shovívavě se usmívala: »O lásku tedy žadoníš?«

Neodvážil se přikývnouti.

»A u kolika děvčat jsi již žadonil o ni zde, na tom tajemném místě? Hezky jsi ruce spínal? — Či byly všechny velmi ochotny? Jak tu dosud voní dech těch oklamaných. — Čekal jsi úsluhu také ode mne?«

Hryzal se do rtů a mlčel.

Marta po oddechu ještě dodala: »Myslil jsi bláhový, že se nechám obrat jako opařené kuře! Jak jsi se zmýlil! Lituji tě.«

Urovnávala si šat a pohlížejíc k němu s vítěznou rozmarností, pravila rozhodně: »Nyní, chceš-li, můžeš mne doprovoditi k domovu. Je již čas, abychom se vrátili. Brzo se setmí!«

Vracel se s ní pokojně, jako potrestaný školák, neodpovídaje na její šprýmy. Neboť Marta hýřila jasnou radostí ze svého vítězství.

V Toufarovi zlomila se hrdost, přetrhalo se sebevědomí.

Oči jeho zvlhly, jakoby mlhy je zastřely, a vráska na čele se prohloubila.

Jakmile došli na obvod města, rozloučil se s ní kvapně, zašel do krčmy a opil se kořalkou. Toho večera ještě uposlechl vyzvání nalíčené ženy a vkročil do vykřičeného domu v tmavé uličce.

Od té doby chátral. ST. KOVANDA.

Divadlo, hudba, literatura.

Činohra. V neděli rozloučil se s divadlem F. F. Šamberk. Byl to večer, jenž dal mnoho přemýšlet a cítit. Odcházíť se Šamberkem jeden z nejposlednějších Mohykánů starší naší scény, oněch let padesátých a šedesátých, kdy divadlo bylo předním ohniskem vlasteneckého hnutí, kdy zcela jiné byly jeho úkoly, a následkem toho zcela jiný význam a postavení herce ve společnosti než dnes. Nemůžeme být nijak sice hrdi na své dnešní divadelní publikum, ale lze si představit dle celého tehdejšího rázu českého života jak stálo obecenstvo oněch let pod ním co se týče literárního rozhledu a vyškolenosti vkusu. Ale ovšem jednu přednost mělo toto staré obecenstvo v očích herce: nebylo tak blaseované a neohrnovalo tak nade vším kritický nos jako dnešní. Bylo vděčné, dalo se snadno rozníttit a rozesmát a v herci respektovalo člověka, jenž z vlasteneckého zápalu (neboť ten stál tehdy nad uměleckým) obětoval svou životní existenci snahám, které v očích tohoto obecenstva byly obestřeny nimbem zvláštní ideálnosti. Nuže a z takovéhoto obecenstva Šamberk vyrostl, jemu hrál, je rozesmával, býval jeho oblíbencem nejen na jevišti, ale i jednou z nejpopulárnějších pražských postav vůbec a k tomuto obecenstvu se ještě později, za poměrů již značně změněných vracel, když psal své pražské lokální frašky a svá pohnutlivá vlastenecká melodramata. V jednom z nich a to nejznámějším, ve svém »Josefu Kajetánu Tylovi« se rozloučil s divadlem. Kus byl dán na repertoir jen za tímto příležitostným účelem a bylo by nemístno brousit si naň kritický nůž. Myslím ostatně, že tu každému zašla chuť k lacinému kritisování, když viděl po 2. aktě vlastní scénu loučení, opatřenou ovšem obligátní hojností věnců, darů a potlesku. S tou nejhloupější maskou pod sluncem, v úloze pekaře Floriána Buchty předstoupil tu naposled starý zasloužilý herec před obecenstvo a pohnutí jeho nenalezlo slov, jen slzy. Okamžik svrchovaně groteskní i hluboce dojemný, jakoby básněný Shakespearem. Ale tu jsme cítili, že básnil největší se všech humoristů a tragiků, život sám. Zde nezbývá než uctivě mlčeti a přáti nanejvýš odstupujícímu herci klidné a spokojené stáří. Má naň právo, neboť vznečovati po celý život v celých generacích lidí smích nad tím, co je hloupé a směšné, to je také dobře vyplněný životní úkol. K.

= Divadel s vážnými uměleckými snahami (tedy bez divadel variétés a p.) je dle údaje »Kalendáře německých jevišť na rok 1902« v Německu — 404.

= Nový název pro jednoaktovku »Columbinu«, kterou přijalo vídeňské německé lidové divadlo, nalezl si Erich Korn: »eine Bajazzade«. Němečtí žurnalističtí esthetikové si lámou hlavy otázkou, bude-li to také nová »umělecká forma«.

= Nejen u nás, nýbrž snad všude občas zabouří nějaká aféra herců a operních pěvců z neshod jejich se správami a řediteli divadelními. Nejistotu a nicotu právních poměrů mezi oběma stále mezi sebou válčícími stranami lze všude postřehnouti. Nedostatku právního citu i vědomí, který se patrně jeví na obou stranách, chce odpomoci E. Reicherova vysoká škola pro dramatické umění v Berlíně aspoň při umělcích (divadelní ředitelé uzavírají se totiž i v Německu skoro všemu poučení) tím, že do své osnovy

učebné pojala přednášku o divadelním právu, která kasuisticky má prostředkovati posluchačům známost práv a právních povinností jejich v poměrech života divadelního. Specielní profesura ta svěřena byla berlínskému advokátu Carovi.

= Institucí lidových koncertů zabezpečilo si nejnověji město Norimberk dotací 12.000 marek ročně, poskytnutou soukromému orchestru Bruchovu. U nás lidové koncerty kapely Sokola Pražského v sadech veřejných se neosvědčily, neboť pouze dechová hudba nemá kvalit potřebných k výchově vkusu hudebního nejširších vrstev a při koncertě pod širým nebem není nutných předpokladů soustředěnosti posluchačstva k produkci. Pomoci tu mohou jen bezplatné koncerty symfonické ve velké prostoře uzavřené, kde není promenád a zbytečného mluvení. S dobrou vůlí snad dalo by se něco provésti ve shodě s Českou Filharmonií. Norimberský příklad mohl by býti vzorem.

= Nejvýznačnějším z posledních zjevů našeho hudebního života jest osamostatnění České Filharmonie, v níž hlásí se k slovu umělecká korporace vážných a — dodejme hned: — vysokých aspirací. Podnik sám dochází všude theoretického schvalování, uznává se jeho potřeba a ukazuje se k jeho velkému možnému významu nejen pro výboje české hudby, nýbrž i pro její podporu a rozvoj. Bude nyní však mnoho, ba vše záviseti na účinné podpoře hudbou interesovaných kruhů a na vydatném subvencování, k němuž povinny jsou různé korporace, zejména samosprávné, kterým otevírá se příležitost získati mocného činitele v šíření lidové osvěty. Modus snad aspoň pro Prahu by se našel. Jde zejména o přispění v těžkých začátcích a naděje na udržení orchestrálního sboru je pevná.

Proč není česká literatura uznávána v cizině. Dle »Zvonu« jsou tím vinni ti čeští lidé, kteří do cizích revuí o české literatuře podávali zprávy »snižující«, pak zlí Němci, kteří uzavřeli kartel proti české literatuře a konečně naše listy, které »domácí české spisovatele velkých prací buď ignorují nebo odbývají povrchním soudem«. Řekli byste, že toto poslední platí nenáviděné mladé kritice? Oh ne, je to výslovně řečeno o p. Kuffnerovi, kronikáři Národ. Listů I ty Brute? Stačilo jen, že ve svém svatováclavském feuiletonu si zauvažoval o tom, proč naše literatura není v cizině uznávána jako hudba a výtvarnictví a blesk s Olympu ho neminul. Jednou pro vždy nechť svět ví, že naši literární velmistři nedají si vzít ani puntík ze svého světového významu a nemají-li ho, že ho mohou mít. Ale proč jen páni čekají? Proč nechávají psát do cizích revuí jen takové neuctivé mladé kritiky a proč přes hlavu německého kartelu (jenž patrně platí také o hudbě a výtvarnictví?) nejdou přímo k našim »přirozeným spojencům« Francouzům anebo bratřím Rusům? A myslí-li »Zvon«, že není více k tomu třeba než postarat se, tak jako Maďaři a Poláci, morálně a hmotně, aby o naší literatuře svět věděl, proč v tom pánové ničeho nepodnikají, ač mají za sebou »Akademii« a jiné korporace, které by mohly opatřiti onu hmotnou stránku? Ale ovšem, pohodlnější je svádět všecko na domácí kritiku a na německý kartel!

Ottův Atlas zeměpisný seš. 2. Obsahuje list č. 27. Francie, okolí Paříže, Korsiku a list č. 40. Střední Amerika, Dolina Mexická, Guayana, Střední Ecuadór. Sešit za 2 K.

Vlastivěda moravská. I. sv. 3. Dějiny Moravy od r. 1526—1648. Napsal Rudolf Dvořák. Pokračování práce v seš. 21.—25. tohoto díla počaté. Svazek přítomný dělí se ve 3 části: 1. Moravu za císaře Ferdinanda I. a Maximiliána II; 2. Vláda cís. Rudolfa II. a Matyáše II. až do povstání českého (1618); 3. Účastenství Moravy v českém povstání a doba války třicetileté 1618—1648. »Morava počítá se k oněm nešťastným zemím,« končí spisovatel vypsání 30leté války, »jichž obyvatelstvo v té době mečem a ohněm, hladem i morem a nakažlivými nemocemi z velké části vyhynulo. Švédské posádky teprve když byla úplně vyplacena válečná náhrada, opustily moravské pevnosti Olomouc, Fulnek, Uničov, Šternberk a Sovinec. Obraz bídy na všech stranách byl hrozný. Dle jisté souvěké zprávy bylo na Moravě 63 zámků, 22 měst a 333 vesnic od Švédů úplně rozbořeno. A z ostatních nezbylo mnohem více než pouhé zříceniny. V Olomouci ze

700 domů na konci války zbylo jen 168 obydlených, z 30.000 původního obyvatelstva zbylo 1675. Podobně bylo v Brně, které zvláště obležením z r. 1645 obráceno bylo z velké části v rum, předměstí jeho i vesnice v okolí byly úplně rozbořeny a vypáleny. V Jihlavě zbylo ze 401 domů 189 obydlených, ze 13.000 obyvatel zbylo všeho všudy 299 usedlých lidí, ženy i čeládku v to počítaje. V Uničově po odchodu Švédů zbylo 170 domův obydlených 963 osobami, předměstí byla úplně spálena a vylidněna. Znojmo ztratilo válkou a morem r. 1646 na 6000 lidí. V Kyjově ještě r. 1668 bylo pouze 43 obydlených domů. Uh. Hradiště sice po celou tu dobu se uhájilo, avšak nedostatkem a surovým chováním císařské posádky rovněž hluboce pokleslo, a někdejší blahobyt tohoto města úplně vymizel. Všech těchto sedm královských měst moravských mělo ještě roku 1667 všeho všude 1800 obydlených domů. Nejinak bylo v ostatních městech a ještě hůře na venkově, kde lid selský, jemuž nebylo možno brániti se za hradbami, rozutikal se po lesích i jiných skrýších. Obyvatelstvo, jehož bylo v zemi v 15. stol. na dva miliony, seřídlo tak, že ještě na počátku 18. stol. (1715) nedosahovalo počtu jednoho milionu «

O Tolstém nedovoluje psáti ruská vláda časopisům polským. Těm, jež nepodléhají preventivní censuře, není dovoleno otiskovati ani oznámení jeho spisů, ani zpráv, kam jede, nebo o poctách a sympatiích mu projevených.

»**Zvon**« ve svém nekrologu zemřelého probošta Lenze, jednoho z nejčetnějších klerikálních bojovníků a nejurputnějších odpůrců všech novodobých myšlenek, tedy i literárně-uměleckých, užívá ke chvále zemřelého slov: »Byl horlivý kněz a upřímný našinec.« Zaznamenávám jako doklad k tomu, co jsem k charakteristice pánů ze »Zvonu« uvedl ve své polemice o Jiráskovi. F. V. KREJČÍ.

Přehled politický, sociální, hospod.

Za hranicemi. Protiklerikální hnutí ve Francii bylo v pravém slova smyslu rozdmycháno procesem Dreyfusovým. Na štěstí pro ně švindl Taxil-Vaughanův byl právě odhalen a připravil ultramontánům velikou ostudu, objeviv jejich neuvěřitelné zpátečnictví. V procesu Dreyfusově pak ukázalo se, jakou mocí vládnou Francii kněží a jmenovitě mniši a jaké nebezpečí hrozí zemi ze spojenectví jich s vypočítavými a ctižádostivými kruhy vojenskými, jež nejvyšší moc vojenskou soustřeďovaly ve svých rukou v generálním štábu. A tito generálové a plukovníci, již podváděli a klamali ve velkém, byli vesměs odchovanci mnišských řádů. Bylo tedy starostí francouzské vlády zbaviti se té moci, toho státu ve státě, té protirepublikánské armády a vláda Waldeck-Rousseauova podstoupila zápas s řeholemi, jež zatím neznepokojovány, vzrostly do 200.000 členů a nashromáždily jen nemovitého jmění za 1100 mil. fr. Ministerstvo předložilo sněmovně t. zv. zákon spolkový, jenž má brániti, aby trvaly anebo vznikaly řehole státem nedovolené. Existence jejich může býti na příště autorisována jen zákonem (u spolků ostatních stačí dekret státní rady). Jmění těch, jež autorisovány nebudou, převezme stát, členové neautorisovaných a tedy zrušených řeholí pozbývají i práva vyučovacího. Zákon nabyl platnosti 1. října a řehole nepotvrzené musí se do 3 měsíců vystěhovati. Za potvrzení zažádalo 607 řeholí (z nich jen 64 mužských); dohromady mají řehole ty 9392 klášterů (z nich 2001 pro muže). Řehole ostatní, benediktini a jezovité stěhují se z Francie.

V americkém tisku se mluví o sblížení Ameriky s Ruskem. Platonické přátelství s Anglií, to ještě, ale jinak je Anglie jako bezohledný konkurent na světovém trhu Američany hodně nenáviděna, kdežto Rusko je dobrý odběratel. Po 10 let staví se sibiřská dráha, ročně 400 angl. mil., a kovový materiál, koleje, šrouby i vozy, jest všechen z Ameriky. Ve Vladivostoku vstoupíte do Pullmanova vozu, v Chabarovsku přestoupíte na ame-

rický parník, v Strjetensku přesednete do vlaku ještě pohodlnějšího než mají sami Američané. Podél sibiřské dráhy rozvěšeno je plno amerických oznámení a plakátů a značku »Pittsburg«, největšího to průmyslového města amerického, čtete na každé koleji. Vlaky amerického zboží přejíždí stále, jen za lonský rok dodala Amerika milion tun železničního materiálu.

Rakousko-Uhersko. Různé pověsti a kombinace připínají se k předsednictvu říš. rady. Obtíže působí obsazení I. místopředsedy. Poslanec Dr. Žáček měl by podle dosavadní zvyklosti jím býti. Němci však odporují, ač sami dohodnout se nemohou a také nikdo hodnost tu nechce přijati. Když jsou Slované při vládě (Badeni), bourají Němci parlament obstrukcí. Když je vláda při nich (Körber), nechce nikdo z nich přijat místo v předsednictví! Poněvadž obsazení místa I. místopředsedy naráží na obtíže, navrhují některé listy, aby se předsednictvo vzdalo celé a volilo znova. Nejhouževnatěji udržuje se pověst, že bude I. místopředsedou Baernreither. Proč se vlastně lidoví Němci (mimo velkostatkáře a antisemity) zdráhají přijati místopředsednictví, je hádanka, kterou nelze rozřešit. Körber je přece jejich mužem a chce je do své majority pojati. V letech dřívějších obtíže působily otázky osobní a řevnivosti. Co za tím teď vězí, musí ukázat teprv budoucnost. Faktem karakteristickým je že v presidiu mají zasedat Němci ze stran, jež mají nejmenší oporu v lidu. Polské stančíkovství tlačí se do popředí. Pan Körber ve všem povoluje, na straně levé radikalismu všeněmeckému, na straně pravé nejčernějšímu zpátečnictví polskému. Chce si naklonit všecky strany. Snad stlouká koalici z Poláků a Všeněmců. Hodilo by se to pro obě dvě strany.

V Haliči obě hlavní města volila protistančíkovsky: Lvov zvolil sedláka Bojko proti ministru Pientakovi, Krakov Rottera proti židu dru Horowitzovi, pro něhož hlasovali všichni krakovští kněží.

V Uhrách prorazili Slováci 4 kandidáty a Srbové jedním. Zvoleno bylo mimo to 262 liberálů (v minulém sněmě bylo 320), 75 Košutovců (57), 9 Ugronovců (9), 11 divokých, 20 příslušníků strany lidové (16), 1 demokrat. Hr. Kol. Tisza, veliký falšovatel voleb, propadl ve Vel. Varadíně. Užších voleb bude 23. Liberální strana ztratila 58 mandátů, ale má sama ještě dvoutřetinovou většinu. Volby neděly se sice za Banffyovské korupce, ale čisté nebyly, jak svědčí o tom 11 zabitých a nesčetně raněných a zvůle některých úředníků. Košutovci vyhráli 18 mandátů. Na ně dopadala před 5 lety nejzuřivěji ruka Banffyova, jakmile tlak ustal, přibylo jim mandátů. Za to klerikální lidová strana vyšla skoro poražena. V moři hlasů maďarských ztrácí se přirozeně hrstka slovenských zástupců, ale počátek učiněn. Chopí-li se práce čerstvé ruce, bude 1901 rok památný.

Země české. Výsledek voleb dne 8. t. m. pro posouzení poměru stran, jest tento: Mladočeši mají 21 (v předešlém sněmě měli 44), čeští agrárníci 15 (4), radik. pokrokáři 1; němečtí pokrokáři 3 (21), němec. lidová strana 3 (4), němečtí radikálové 1 (4), všeněmci 11, němečtí agrárníci 2, němeč křesť. sociál. 1 (1). Dodatečných voleb bude 22, z těch 22 mandátů posud měli mladočeši 12, něm. pokrokáři 7, němeč. radikálové 2 a němec. lidová strana 1.

Z voleb na prvním místě sluší tučně zaznamenati vítězství V. Holanského 2086 hl. nad dr. Zátkou, jenž obdržel jen 822. Poučné faktum jest také neobyčejný počet hlasů, na který se zmohl ve skupině chotěbořské a haberské kandidát klerikální, jenž obdržel více než jednu třetinu hlasů (505 z 1484). Na Žamberecku dostane se radik. pokrokář dr. Štemberka do užší volby s mladočechem Hovorkou. V okrese březnickém zvítězil radik. pokrokář Ant. Kalina. Směšně malý počet hlasů v té skupině obdržel kand. mladočeský, Václ. Sehnal (jen 53 z 2456). Třetí radik. pokrokář dr. M. Stránecký dostane se na Prachaticku do užší volby. Ve skupině kolínské objevuje se v divném světle vnitřní svornost ve straně mladočeské, té, která volební svorností tolik se zaklínala a to až křiklavě ve volebním provolání pro volební skupinu slánskou (Nár. Listy č. 278). Ve skupině kolínské kandidovali dva kandidáti strany svobodomyslné, a dostanou se do užší volby. Něco podobného je ve skupině voticko-selčanské, kde vystoupili také dva kandidáti mladočeši, z nichž jeden jako kandidát

oficiální byl vyhlášen teprv dva dny před volbou. Tak zv. samostatní kandidáti učitelští (Tuček, Rašín) vesměs propadli, obdrževše poměrně velmi málo hlasů, důkaz to, že učitelské kandidatury nepochodí v rolnictvu. Snad působilo tu i faktum tajné dohody s mladočechy, ježto vystupovali jako samostatní kandidáti jen na oko, zavázavše se vstoupit do mladočes. klubu. V Rokycanech obdržel samostatný kandidát dr. Em. Dyk 241 hl., ačkoliv prohlašoval před tím, že se kandidatury vzdává. Z realistů dostal dr. Herben jen 18, dr. Kaněra 121 hl. a V. Beneš 308 hl. — Dr. Fiedlera prohlašují mladočeši za kandidáta společného, ale dr. Fiedler odřekl a kandidatury se vůbec vzdal. Ve skupině voticko-selčanské obdržel Václ. Kloáč nejvíce hlasů, agitovav pilně asi 3 neděle. To naplňuje německou Politik úzkostí, že se v menších městech obecenstvo počíná proletarisovati, což prý je velice vážným zjevem. Ze strachu nad tím horuje pro V. kurii na zemský sněm. Politik je mluvčí konservativně feudální šlechty, ale tímto projevem staví se vysoko nad ústavověrné strany německé, které o rozšíření voleb. práva na vrstvy lidové nechtějí slyšet. — Na německé straně jest zaznamenati neobyčejný rozmach německého radikalismu na venkově. Z 21 Němců zvolených všeněmci mají 11. Na německé straně vítězí krajní nacionalism, na straně české pohlcován je politický život politikou stavovskou. Ovšem, třeba míti na mysli, že účastenství voličstva bylo velmi chabé, někde jen jedna pětina voličů přišla volit a více jak polovice asi nikde. Němci v Čechách, všeněmci, lidovi i pokrokoví jsou za jedno, aby němčina zákonem byla prohlášena za řeč státní, aby se tak stalo státním zákonem a v parlamentě. Všeněmecká agitace ubírá sice posledním dvěma stranám půdy, ale všecky ty strany vyhlašují za svůj program »německé Rakousko«.

Následky kompromisu vyšly v plné krásе na jevo. »Radikální Listy« doporučují nejen své kandidáty, nýbrž otiskují i kandidatury kompromisní. Listy staročeské podobně. Ale »Národní Listy« kandidatur kompromisních neuvádějí, vyjma dra Sobotky. Následkem kompromisu měli staročeši vlastně podporovat oficielní kandidaturu Holanského proti vlastnímu muži dru Zátkovi. V kandidátní listině mladočeské je žid, dr. Scharf. Antisemitští radikálové měli by jej tudíž podporovati. Ale že by to křičelo, ztratil se krátce dr. Scharf z kand. listiny v »Radik. Listech«. Ze msty za to prý mladočeští kolínští židé nedají hlasů dru Baxovi, ač dle kompromisu jsou k tomu zavázáni. Dr. Pantůček se »Radik. Listům« rovněž ztratil ze skupiny jičínské, kde kandiduje samostatně dr. Klouček, bývalý radikál. Všeobecně bylo poznamenáno, že se radikálové zasazují za dra Škardu proti vlastnímu straníku dru Bičíkovi. Mladočeši zase jsou nuceni bojovat proti takovým bývalým svým sloupům jako je p. dr. Šamánek, kterých se ani blízcí jim radikálové neujímají. Nejklasičtější jest však toto: radikálům byly postoupeny kandidatury tři. Z těch jeden mandát je za Strakonicko, kde kandiduje dr. Jandač. Každý by se domníval, že při poctivém kompromisu nebude mu postaven protikandidát. Ale den před volbou objevilo se v »Národ. Listech« prohlášení prof. dra Kurze k voličstvu, že na své kandidatuře v té městské skupině s e t r v á v á, z čeho plyne, že kandidatura jeho již existovala. To je ta kompromisní poctivost! Brzy klidí radikálové za své zásadové zpronevěry.

Volební provolání v e l k o s t a t k á ř s k á a šlechty ústavověrné a konservativní, vydaná 4. října, slibují opravu voleb. řádu v kurii velkých statků, k níž podají návrh hned v první sessi nového sněmu podle předlohy hr. Buquoye. Konservativním se dostane 29, ústavověrným 25 mandátů. V kandidátní listině konservativní jest 7 kněží, v kand. listině ústavověrné jen 2. Charakteristické pro rozdíl obou.

Proti kuriím velkostatkářským vyslovil se v neděli 6. t. m. dr. Aug. Z á t k a na schůzi voličů v Českých Budějovicích, nazvav je brzdou všeho pokroku. Lepší budoucnost záležela by na zrušení kurie velkostatkářské, čím bychom (na sněmě) nabyli většiny. Zatím však nedá se na sněmě nic dělat. Reforma volebního řádu byla by pokrokem a ochranou menšin (dr. Zátka přál by si alespoň pátou kurii do sněmu a pak i do měst). Proti té budou se ohražovati Němci. I musí se hleděti odstraniti alespoň to, co je

nejvíce na závadu a to předem § 4. lit. a), který stanoví, že pozbývá voleb. práva ten, kdo více let jest dlužen přirážky a vedle toho jest nejdůležitější zjednati reformu reklamačního řízení. Kdo by to vykonal, s tím by mohli býti Češi spokojeni.

V Praze odbývala se v neděli ve vší tichosti voličská schůze čes. menšin. Schůze byla ostře protimladočeská. Mimo jiné uvedlo se na ni, že když deputace z obce Ledvic si stěžovala u dr. Herolda, že nemůže dosáhnout české školy, poukázal ji, aby prý posílali děti do školy německé. Schůze byla mladočes. listy ignorována, v ostatních byly hubené zprávy. Tři kandidatury byly prohlášeny, nejvýznamnější z nich proti dru Dvořákovi ve slánské skupině městské. Z toho byl poprask v mladočes. táboře a v Nár. Listech z 9. října se proti té kandidatuře uvádělo, že prý kandidaturou českých menšin se uznává uzavřené území a ovšem i ruší národní jednota.

Hospodářský. Agrární poměry v Německu osvětlil prof. Lotz na mnichovském valném sjezdu spolku pro sociální politiku. Pravil, že vývoj k průmyslovému státu zastavit se nedá. Berní tíha přesunula se již z rolnického na městské obyvatelstvo. Rolnictvo pak samo hledá hlavní zdroj příjmu v zeměděl. průmyslu a v chovu dobytka a ne v pěstování obilí. Podle výtěžků zkoumání předsevzatého v 1524 zeměděl. závodů dalo obilí průměrně 26·4 proc. příjmu, za to dobytek 38·6 proc. a zeměd. průmysl 25·2 proc. Při tom produkce obilnin v Německu neubylo, nýbrž jak statistika 1890-1900 dokazuje, přibylo. Na Belgii je viděti, kam tento vývoj směřuje: malá hospodářství s průmyslným pěstováním rostlin a chovem dobytka.

Česká spol. pro výrobu olejů, odbyla si výroční valnou hromadu za účastenství 15 osob. Referát v denních listech uveřejněný pojednává o všem možném, ale neobsahoval to, co právě v něm hledá akcionář, který nemohl na valnou hromadu přijíti, totiž bilanci. Marně jsme v něm pátrali, alespoň po konečné cifře zisku. Česká společnost pro výrobu olejů je jedním z více nešťastných dětí Českého úvěrního ústavu a byla přeměněna v podnik akciový ještě za vlády páně Lionovy. Jest však dosud pod patronatem tohoto ústavu, nelze však popříti, že se od té doby v jejích poměrech mnoho zlepšilo. Přece však by pánové neměli zapomínati, že dividenda řečených akcií nevynáší akcionářům tolik, aby mohli z venkova přijeti na valnou hromadu a doporučovalo by se pro příště, aby též publikovali cifry bilanční, jak jest při akciových podnicích zvykem všeobecným. Zvláště když vina nedostatečného obchodního výsledku nespočívá na nich, nemají příčiny, proč by bilanci veřejnosti utajovali.

Cukr. 10. října. Po těžkých ztrátách, které ceny cukru utrpěly během minulého měsíce, zavládlo na trzích cukerních v předešlém týdnu důvěrnější smýšlení, a ceny zdvihly se z nejnižšího bodu asi o ½ K. Podnět ku zlepšení daly poněkud méně příznivé zprávy o výsledku sklizně řepy v Německu a ve Francii, jakož i hlásící se potřeba se strany Anglie. Pohříchu neudrželo se zpevnění trhů příliš dlouho, neboť již včera nabylo chabé smýšlení vrchu a ceny ztratily část zisku. Pohotová surovina znamená dnes K 20·50, franko Ústí.

Sociální. Sjezd soc. dem. v Německu konal se letos v historicky památném městě Bukovci 22. až 28. září. Zabýval se záležitostí Bernsteinovou. K ostré kritice tohoto, jak Kautsky se vyjádřil, »vojevůdce všech revisionistů«, zavdala jeho přednáška v sociálně polit. spolku studentů berlínských, o níž jsme v »Rozhledech« referovali. Debata byla hodně osobní, stála o mnoho níže nežli theoretický turnaj hannoverský. Příště podrobněji pojednáme o sjezdu. Sjezd jednal též o německé politice celní a po referátě Bebelově přijal ostrou resoluci proti zvýšení cel obilních. Rokováno o otázce bytové a přijata bez debaty resoluce, aby obce rozmnožovaly a zachovávaly pozemky obecní a stavěly dobré byty pro dělnictvo. Ze zprávy zastupitelstva strany vychází, že dle závěrky účtů ze dne 1. srpna obnášely příjmy strany v uplynulém účetním roce 322.497·14 M., vydaje 314.370 M. Z příjmů největší položkou je přebytek z »Vorwärtsu« 80.446 marek. Z vydajů připadá 71.929 M. na agitaci všeobecnou a 35.911 M. na

volební. Z nich bylo dáno 20.000 M. rak. sociální demokracii na agitaci v letošních volbách, 67.377 M. na podporu a rozšíření tisku. Podporován byl z těch peněz i tisk zahraničný. 10.000 M. soc. dem. »Het Volk« v Amsterodamě, 4800 M. »Volksrecht« v Curychu, 1000 M. krakovský »Naprzód« atd. Berlínský »Vorwärts« měl 56.000 předplatitelův. Knihkupectví »Vorwärtsu«, na jehož literární liknavost si dosti stěžují, mělo obrat 201.200 marek a odvedlo straně 20.000 M.

Theoretická debata rozvine se asi i na sjezdě rakouské sociální demokracie o revisi programu strany, ač ne asi veliká, ježto theoretické vyškolení je v sociální demokracii rakouské mnohem menší nežli v Německu. Na sjezdě celořišském v Brně r. 1899 zvolena byla k návrhu dra Ellenbogena komise pro revisi programu strany, usnešeného v Hainfeldě roku 1888/9. Komise uveřejnila 25. srpna b. r. výsledek svých porad, konečnou redakci měl dr. Adler, a předložila jej ve formě opraveného a doplněného programu a dvou resolucí (z nichž jedna formuluje nazírání soc. demokracie na národnostní otázku a byla již přijata sjezdem brněnským, druhá staví pravidla pro venkovskou agitaci) k veřejné diskusi v tisku strany. Diskuse rozvinula se doposud jen v míře nepatrné, ač program byl změněn a doplněn ne právě ve směru t. zv. ortodoxním. V české sociální demokracii uchopil se slova nejprve Modráček v zářijovém čísle »Akademie«, kdež ukázal, že oprava theoretického prohlášení programu hainfeldského komisi odpovídá ve dvou bodech novodobému proudění myšlenkovému v sociální demokracii, jak asi došlo výrazu ve sporu s Bernsteinem. V praktické části pohřešuje požadavek nuceného pojišťování pro nezaměstnání a vyslovení práva na práci, dále školu s vyučovacím jazykem mateřským. Jemu odpověděly vídeňské »Dělnické listy« dvěma články, jedním od Steinera, druhým od V. Steina. Steiner potírá myšlenku o státním pojišťování pro případ nezaměstnanosti, že by se tím obmezovala osobní svoboda dělníkova. V. Stein doznává, že v osnově programu vypracované komisí je názorů Bernsteinových dosti, ironisuje však vývody Modráčkovy, zvláště jeho vystupování proti větám starého i nového programu, v nichž vykládá se politická bezprávnost a duševní zakrnělost třídy dělnické monopolem majetkovým vyšších vrstev. Dlouhý článek o revisi programu strany přinesla vídeňská »Arbeiter-Zeitung« z péra dra Adlera 22. září. Dr. Adler popírá, že by tendence Bernsteinovy měly na elaborát komise vliv: vynechání a opravení vět hainfeldského programu, v nichž mluví se o rostoucí bídě dělnictva za kapitalistického režimu, stalo se proto, aby vyvarováno bylo nedorozumění právě pracemi Bernsteinovými vyvolanému, jakoby strana skutečně pojímala stoupání bídy v smyslu absolutním, ne tendenčním. V návrhu komise je také pozměněn název strany: Ze »sociálně demokratické strany dělnické v Rakousku« »v sociální demokracii rakouskou«. Další článek přinesly berlínské »Socialistische Monatshefte« z péra Friedricha Hertze. Doznává, že osnova komise je zlepšením starého programu, kritisuje však ostře některé věty resoluce o venkovské agitaci a radí, aby byly opraveny. Na př. v resoluci se požaduje odstranění práva pokutného (Bannrecht), jež bylo již r. 1848 zrušeno! Jiný požadavek resoluce, aby Uhry byly fiskálně odděleny od Rakouska, nazývá Hertz ultra reakcionářským požadavkem agrárním. — Možné, že podnětem živější debaty na sjezdě rakouské sociální demokracie, který zahájen bude 1. listopadu, bude obhajovací řeč Bernsteinova na sjezdě bukoveckém, v níž upozorňoval, že osnova komise rakouské ve dvou bodech byla pozměněna ve smyslu jeho nazírání, a může se stát, že právě dotyčné opravy nebudou přijaty. Jednání sjezdu bude dojista vysoce zajímavé.

Dne 28. a 29. září konaly se v Praze sjezd delegátů okresních nemocenských pokladen z Čech a konference zástupců bratrských pokladen a báňských společenstev celého Rakouska. Sjezd prý svolán byl na rozkaz ministerský po interpelaci poslanců soc. demokratických. Účastenství bylo četné, zastoupena tu 191 pokladna (s úhrnným počtem 264.759 členů) 467 delegáty. Průběh jednání, jemuž předsedal jako předseda Jednoty JUDr. Otto Přibram, předseda Úrazové pojišťovny, měl ráz bouřlivý. Delegátům uloženo bylo opět rokovati o tom, na čem se dříve na sjezdech usnesli, a co vláda

posud neuznala a nápravu v nemocenském pojišťování neučinila. Pokladny živoří po dvanácte let pod správou výboru Úrazové pojišťovny a jsou příliš zatíženy poplatky za ošetřování dělnictva v nemocnicích, ač ta péče náleží vlastně státu a zemím. Vláda jim nakládá ještě nová břemena, nechce jim ani porto poštovné darovati, žádá, aby ze jmění a mrtvého inventáře platily ekvivalenty a opravu nemocenského zákona stále odkládá. Delegáti byli tudíž naladěni velmi opositně a bouřlivým souhlasem provázeli slova prvního řečníka Čermáka: »Žádáme reformu nemocenského zákona a vlastní Jednotu. Pokud se to nestane, není žádný sjezd možný, nebude dříve nic konáno. Ani dnešní sjezd nesmí se konati, aby vláda věděla, že se nedáme komandovat!« Ve smyslu tom podal také návrh s dodatkem, aby příspěvky k Jednotě stanoveny byly na 5 proc. Sjezd přijal jednohlasně sprostředkující návrh delegáta Seligera z Teplic, shodující se v podstatě s návrhem Čermákovým: »Trváme na stanovisku dřívějšího sjezdu, odpíráme vstoupiti v jednání a žádáme nový pořádek: 1. Usnesení a obnovení poštovního paušálu. 2. Změna stanov Jednoty.« Na konec přijata všemi proti čtyřem hlasům resoluce pro starobní a invalidní pojišťování, jak požaduje je strana sociálně demokratická. Konference zástupců bratrských pokladen obeslána 44 delegáty. Všici vyslovili se pro zrušení pokladen bratrských, které jsou pod vrchní správou majitelů a ředitelů dolů, a připojili se k požadavku všeobecného pojištění starobního a invalidního. V resoluci žádá se, aby podporu ve stáří dostal horník a hutník již v 50. roce, ostatní dělnictvo v 60. roce. —R—

Oprava. Ve zprávě o Colonnově koncertu na str. 26. min. čísla třeba v prvé řádce vypustiti slovo »divadelní« a na str. 27. v ř. 22. shora čísti »Ouraganu«.

Dva důvěrné listy.

Můj vážený pane Topiči,
snad na mne se nehněváte?
Vás takový článeček nezničí..
A pak, vždyť mé poměry znáte.

Tak nejprve povídka v Národních
— jak rychle plynou ty týdny!
A co je tu bolestí porodních!
Je člověk z toho až bídný.

Pak příspěvky pro »Švandu Dudáka«
si člověk též přečísti musí.
To každému slzu snad vyláká?
Co takový redaktor zkusí!

Pak Lebeda, Kondelík .. nebudu
zde uvádět všecky své práce.
Kde vzít pak čas na toho Nerudu?
Ne, člověk je přetížen krátce.

Že měl jsem se funkce tě dávno vzdát,
to pravda je, celkem vzato.
Však, ubohý český literát!
jen vzpomenout v shonu dne na to!

Eh! marno je žalovat osudu!
Což na mne se nehněvejte,
a pořádat dál toho Nerudu
těm rýpalům kritikům dejte.

To trest by byl na ten stav nevděčný:
ať tedy sám lépe to koná!
A přijměte pozdrav srdečný
od Svého Ypsilona.

Můj vážený pane Hermane,
já nevidím na Vás hříchu.
Jak máte Vy svědomí přehnané!
Mně.. mně je ta celá věc k smíchu.

Mám tolik knih ve svojí edici,
že nevím už, kam to vše schovat;
což musí se zrovna ti kritici
na Nerudu kapricovat?

Mám Beneše zásobu na skladě,
též Čech zcela vyprodán není.
Nu, tu je přec náhrada na snadě —
či není to též pěkné čtení?

Kdo nad knihou slzu rád proleje,
ať v Třebízském pilně si říká,
a kdo se rád vesele zasměje,
ať koupí si Kondelíka.

Až vyprodám všecko a nebudu
mít po ruce lepšího právě,
pak popadnu zas toho Nerudu.
Za dvacet let vydám ho hravě.

Pak znovu bych na Vás se obrátil,
jsteť Nerudy nejlepší natel. —
Už píšete Vejvary šestý díl?
Váš Topič, nakladatel.

MODROVOUS.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 19. ŘÍJNA 1901 ČÍSLO 3.

Centralistická autonomie.

V první schůzi příštího zasedání vídeňské říšské rady, jež počíná 17. října, bude poslanecké sněmovně opětně předložen návrh na zřízení stavovských společenstev (družstev) zemědělských. Tisíce lidí tuto zprávu přečtlo v novinách a tisíce noviny odložili, aniž si při tom čeho pomyslili. Nemíním vytýkati, že by snad nikdo nebyl prostudoval obsah předlohy zákona; ten obsah, jak známo, z 90% nestudují sami poslanci, jichž je to povinností. Ale mám na zřeteli, že snad 99% těch čtenářů, kteří četli o hořejší zprávě, nepřišly na mysl ani námitky kompetenční, ačkoliv bijí přímo do očí. V § 11. st. z. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 141. sub. a—o jsou uvedeny veškery předměty, jež náležejí do oboru příslušnosti říšské rady. O zemědělství tam není ani slova. Tudíž, co se týče zemědělství — a hořejší předloha jest bez odporu toho rázu — dle § 12. citovaného zákona všecko patří na sněmy zemské. Ve všech zemských řádech (které byly vyhlášeny, jako přílohy k patentu ze dne 26. února 1861 č. 20. ř. z.) v § 18. čteme: Zemskými záležitostmi jsou: I. veškeré předpisy, jež se týkají: 1. zemědělství. — Kdo tyto předpisy má na zřeteli, musí se tázati, jak je možno, že při tak jasném znění zákona předloha jako shora citovaná může se octnouti na stole zákonodárného sboru k jejímu projednání naprosto nepříslušného. Což ani vláda, která takovou předlohu podává, ani president sboru, jenž ji přijímá, ani výbory, jenž ji přetřásají, ani poslanci, kteří tupýma očima na takové počínání pohlížejí, nemají vědomosti o nejzákladnějších předpisech nynější ústavy rakouské?

Jest nutno rozebrati citovanou předlohu se stanoviska právnicko politického, aby bylo ukázáno, jakým způsobem v t. zv. právním státě se zachází s právy, poskytnutými tělesům veřejnoprávným, zejména nepohodlným sněmům. Podotýkám, že přítomný rozbor bude jenom právnicky politický a že se ne-

pouštím do vnitřního obsahu citované předlohy, která představuje jakési mixtum compositum centralisticko-autonomisticko-byrokraticko-samosprávně-liberalisticko-sociálního pokusu na poli zákonodárství stavovsko-politického. Jest to jakási směšenina stavovské organisace po způsobu komorovém a společenstevním.

Nuže, jak se to dělá, aby byly obcházeny rozpaky kompetenční a aby počínání centralistické bylo zakryto pláštíkem autonomistickým? §§ 10., 11. a 19. přítomné předlohy nás o tom poučují. Na oko se všecko odkazuje zemskému zákonodárství »k podrobnějšímu propracování«. Ano i na zemskou samosprávu se nezapomíná, totiž zemský výbor se neignoruje tak, že by o něm v předloze nebylo ani zmínky. Ale jak ve skutečnosti ty drobty uštědřené autonomii vypadají! § 10. na př. předpisuje: »Předpisy o ustavení společenstev a jakož i o obsahu stanov zůstavují se zemskému zákonodárství. Stanovy ty musejí býti schváleny zemskou vládou, která dříve vyslechne zemský výbor a musejí zejména obsahovati předpisy o věcech následujících:« a teď se vypočítává v 11 bodech, co stanovy musejí obsahovat. Podobný hokus pokus jest § 11. Tam se praví, že stavovským společenstvům připadají následující úkoly ve smyslu (»nach Massgabe«) předpisů zvláštních, jež náleží stanoviti zemskému zákonodárství, resp. stanovám. Pak se vypočítává na $1^1/_2$ stránce dopodrobna 14 takových úkolů! V § 19. čteme: »V zemích, kde jest zřízena zemědělská rada nebo okr. společenstva zemědělská, ustanoví zemské zákonodárství, v jakém poměru tato tělesa mají býti k této organisaci. Při tom platí zejména tyto předpisy:« a tu zase se zpodrobňují dotyčná ustanovení.

Tedy tak vypadá to černokněžnické umění nasytiti vlka (centralismus), aby při tom koza (autonomie) zůstala celá. Centralismus zkrátka autonomii nadiktuje, co má ustanoviti. Jedním dechem prohlašuje, že přenechává úpravu zákonodárství zemskému a tímtéž dechem sám dotyčné předpisy vydává. Autonomie jest tu na to, aby opsala to, co se uráčilo centralistickému sboru zákonodárnému jí předepsati a což velmi často ten sbor sám jenom opisuje ze zákonodárství platného pro říši zahraničnou (totiž Německo). Že takové počínání jest vlastně výsměchem autonomie a paskvilem na politickou logiku, což na tom! Vždyť žijeme v Rakousku, v klasické říši politické logičnosti.

Centralistický ráz naší předlohy projevuje se ovšem také v jiných předpisech. Tak na př. v § 13. nalézáme smutně pověstné přirážky k daním, bez kterých v Rakousku už nic nemůže býti. V §§ 21. a 22. roztahuje se ještě smutněji proslulá (zejména od doby nové soudní organisace) rakouská specialita »cesty nařizovací« (Verordnungsweg), t. j. sesilování absolutistické moci rakouských vládních a výkonných úřadů centrálních

zákonodárstvím. V § 18. dává se ministerstvu orby právo vyslati dva členy do výboru společenstev zemských, při čem se hned opatrně připojuje, že dotyční členové nemusejí platiti příspěvky společenské. Dle stávajících předpisů ústavních (viz shora) centralismus říšský se zemědělstvím nemá nic činiti a jest tudíž sama existence ministerstva orby stavem bezprávním a protiústavním. Také jest úplně neodůvodněno a jenom z nevykořenitelného absolutistického ducha pronikajícího všechny řády cislajtánské, vysvětlitelno, proč tato korporace proti právu existující zvláštními praerogativami se nadává!

Rozumí se, že cislajtánskému centralismu v patách kráčeti musí jeho nezbytný soudruh, byrokratismus. Tak také v hořejší předloze, v níž se kde jaké právo přenechává chvalně známým rakouským politickým úřadům státním. Podle § 4. rozhodují o členství, podle § 15. o placení příspěvků, jsou-li o to spory. Podle citovaného již § 10. náleží zemské vládě dokonce schváliti stanovy stavovských společenstev. Dle § 17. přecházejí jisté povinnosti společenstev na politické úřady, pakli společenstva sama dotyčné úkoly neplní. Dle §§ 21. a 22. politickým úřadům (i ministerstvo orby v to počítaje) dokonce přináleží revise společenstev zemských a pak vůbec dozor nad společenstvy a právo je rozpustiti. Jest zřejmo, že ve všech těch případech kompetence politických úřadů státních je úplně nemístná. Jelikož se jedná o instituci stavovskou, jest na místě jedině příslušnost orgánů samosprávných, ať již samosprávy politické anebo zvláštních orgánů stavovských. Ale v Rakousku jak známo sociální úkoly »řeší« se jen k tomu, aby mohla býti sesílena beztoho již závratná moc státních úřadů byrokratických, založených na zásadách staroabsolutistických a libujících si v samých policejních tradicích Metternichovsko-Bachovských. Jest na bílednì, že v předloze, o které tuto jednáme, byla by na místě jen příslušnost orgánů samosprávných, zejména zemského výboru a okresních zastupitelstev na místo kompetence úřadů státních. Za to nakládá se v předloze se zemským výborem s ostentativní přímo nevšímavostí. V §§ 10. a 22. totiž děje se zmínka o tom, že má býti zemský výbor »napřed slyšen«, a to jest všecko! Tolik ku karakteristice jednoho z arciděl rakouského umění zákonodárného, pro něž žádný autonomista nesmí položiti svůj hlas, nechce-li znásilniti své právnické přesvědčení, pokud se týče nejzákladnějších předpisů o ústavní kompetenci. Očekáváme od svých poslanců, že v tomto případě nebudou jednati tak, jak to činí obyčejně, že totiž v případech, kde se jedná o usurpaci kompetence sněmovní, zkrátka se spokojí papírovým protestem, jehož si nikdo nevšímne a pak se pustí do vnitřního projednávání věci, nýbrž že vůči této předloze užijí všech prostředků, aby se nedostala k projednávání před sborem nepříslušným!

Nerad bych opomenul zmíniti se ještě o jedné karakteristické okolnosti. Všecky t. zv. moderní zákonné předlohy ra-

kouské, pokud nejsou opsány z Německa, vyznačují se tak znamenitým slohem a takovou stylistickou jasností, že kdyby nic jiného, tedy toto faktum svědčí výmluvně o tom, jak silně to s centralismem u nás jde s kopce, ježto v něm není ani již tolik duševní kapacity, aby dovedla pořádně stylisovati předlohy zákonné. Ukázky tohoto krásného slohu z přítomné předlohy. § 1. Nach Massgabe dieses Gesetzes und der auf Grund desselben zu erlassenden Landesgesetze wird in der Regel in. jedem Gerichtsbezirke eine Berufsgenossenschaft .... errichtete § 2. Der Zweck dieser Berufsgenossenschaften der Landwirtn besteht in der Verbesserung der sittlichen und materiellen Verhältnisse der Landwirte durch Pflege des Gemei geistes, gegenseitige Belehrung und Unterstützung atd. »D Zweck, welcher in der Verbesserung von Verhältnissen durch etwas besteht«, kdyby tohle to napsal nějaký septimán do domácí úlohy z němčiny, to by se jeho profesor na něho škaredě obořil! § 11. odst. 2. Insbesondere kommen diesen Genossenschaften »nach Massgabe« der durch die Landesgesetzgebung, beziehungsweise durch das Statut besonders festzustellenden Bestimmungen folgende Aufgaben zu. Zde by se případ se septimánem opakoval. Dikce »nach Massgabe« stane se pomalu pověstnou rakouskou specialitou pro vyjadřování něčeho, při čem si pisatěl něčeho určitého není vědom.

Však dosti již těch ukázek nechutnosti stylistické, logické, právnické a politické. Opakuji, že očekáváme od svých poslanců, že je hodina nebezpečí najde na jejich místech a že budou konati svou povinnost!

DR. F. JOKLÍK.

Třetí rok vojny za svobodu.

V sobotu 12. října začal třetí rok vojny Burů za svobodu. O půlnoci 11.—12. října 1899 vypršela lhůta položená ultimatem spojených vlád burských republik vládě anglické. Anglie měla odvolati vojska z pomezí republik a zastaviti další dovoz vojsk a materiálu válečného do Jižní Afriky. Nevyhověla, neboť sama vojnu chtěla. Doufala, že Bury za krátko přemůže. R. 1881 nepostavili Buři do pole ani celých 10.000 mužů. Neodolají tedy, až přirazí k 15.000 mužů natalského sboru generála Whitea a 8.000 mužů t. zv. kapské policie ještě 50.000 mužů, s nimiž strojil se do Jižní Afriky generál Buller. Tři a sedmdesát tisíc bojovníků proti nanejvýš patnácti tisícům — za takových poměrů Anglie necouvá před papírovým ultimatem! Vojna tedy vypukla a zahájili ji Buři: útočník politický vojensky přepaden, okolnost pro stát, jenž jiným úklady strojil, smutná dost. Anglie chtěla později vzbuzovati dojem, jakoby tak naschvál byla dopustila, aby svět se přesvědčil, že není útočníkem ona. Věci

ovšem měly se jinak. Buři Anglii v útoku vojenském pouze předstihli. Vojnu by byli neodvrátili. Zločinný útočník nebyl vojensky připraven; Buři chybu jeho vystihli a těžili z ní se zdarem. Za půl měsíce smeten sbor Whiteův s pole a sevřen v Ladysmithu. Zároveň vtrhli Buři do Kapska a sevřeli Kimberley i Mafeking. To svedlo Angličany k dalším chybám vojenským. Jeviště válečné, jímž zprvu měl býti pouze Natal, Oranžsko a Zavalsko a jež mělo se uskrovniti na operační čáru jednu, z Natalu do Pretorie, rozšířilo se rázem na celou Jižní Afriku. Buller maje z příkazu kryti všechno britské území, rozdrobil své síly. Objevilo se hned, že počet jeho lidu k účelu tomu nepostačuje. Následovala však také řada porážek krutých a pokořujících, které sedmdesát tisíc bojovníků Bullerových za měsíc zbavily výbojné schopnosti. Anglie zase byla v koncích a nucena začínati do třetice. Na místě, jak slibováno, oslavy vítězství v Pretorii, sháněno o vánocích 1899 nové vojsko. Sebráno největší jaké kdy Anglie do pole vypravila. Celkem na 180.000 mužů měl nový velitel lord Roberts v Jižní Africe, když v únoru 1900 obnovil výboj Konečně 6. června, za osm měsíců po výpuku vojny, obsadili Britové Pretorii a za dva další měsíce, v září — za vojskem přišlo zatím dalších 30.000 mužů — oznamoval maršálek, že nepřítel je rozprášen, že zbylo už jen »několik marodujících band« a že na přemožení jich postačí pouhých 50.000 mužů ochranného sboru, ostatní lid že hned se nalodí k domovu. A lord Roberts hned sám opustil Jižní Afriku. Úkolem vyhubiti těch »několik band lupičů« pověřen lord Kitchener.

Angličané měli po čem toužili: celé Oraňsko a Transvalska část až za Pretorii a po Lydenburg byla obsazena, nepřítel »poražen«. Země rozdělena na okresy vojenské, vojsko na posádky a létací sbory. Angličané začali se po domácku zařizovati. Jen výpravy létacích sborů a tu a tam potyčky s »bandity« připomínaly, že vojna není ještě cele ukončena. Avšak překvapení bylo za dveřmi a ovšem osudné. Lord Roberts nepřistál ještě ani v Evropě a už přinášel telegraf zprávy o pohromách nových, které jedna za druhou Angličany znova stíhaly. Konec návratu vojsk a také ilusím; nakvap sháněny nové posily. To s návratem léta Buři znovu se objevili v poli. Čety rostly jako houby po dešti. Každý kraj měl několik svých místních, každá ze zemí pak několik větších létacích. Všechny pracovaly na základě jednotného plánu. Ony vrhly se na britské spojovací čáry, skladiště, tyto jaly se chytati menší vojskové oddíly a dovozy britské, kdekoli se objevily. Za krátko bylo po »začínající idylce«. Ani jeden z britských oddílů neušel znepokojování téměř stálého a za nedlouho stěhovalo se vojsko z vnitrozemí na železnice. Nemohlo se uživiti, lord Kitchener přinucen »koncentrovati« vojsko kolem hlavních skladišť na drahách. To výsledek letní guerilly 1900—1.

Na zimu 1901 drobná vojna opět ochabla. Angličané opět

se domnívali, že silou jejich zbraní. Kitchener dokonce vtrhl do severního Zavalska až na Pietersburg, doufaje potříti Bury v »zimních brlohách«. Tu však objevila se opět nedostatečnost jeho vojska. Buři odpověděli novým nájezdem do Kapska, ohrožujíce hlavní pramen výživy vojsk britských, hlavní spojovací čáru a veliká skladiště v pomoří. Účinek byl zřejmý: britský výboj v severním Zavalsku zastaven a lid odtamtud o překot posílán do Kapska na pomoc. Nepodařilo se již vytisknouti odtud Bury, což přivedlo Angličany do situace ještě horší. Buři rozrušili britské dopravnictví v Kapsku tak, že přestala pravidelná doprava špíže a materiálu do Oraňska a dále na sever, kde nastala veliká nouze. Skladiště prázdnila se kvapem a náhrady nebylo. Sáhnuto ku prostředkům zoufalým: začat boj vyhlazovací. Vydán rozkaz schytati všechno burské obyvatelstvo, kdekoli bude postíženo, vypáliti jeho domovy, pobrati jeho zásoby a stáda. Schytaný lid usazován podle velikých britských posádek. Burským bojovníkům měla se tak ubrati půda pod nohama, měli býti hladem přinuceni vzdáti se; vojsku anglickému mělo se pak dostati náhrady za ztráty způsobené přerušením dopravy. Dovoz do Zavalska i do Oraňska měl se pak díti po dráze natalské via Durban-Pretoria a Durban-Harrysmith. Nad to pohrozeno všem Burům, kteří by se do 15. září nevzdali, že »vypovězeni budou na věčné časy z Jižní Afriky«.

S důrazem třeba poukázati opětovně k tomu, že všechny hrozby a kruté kroky anglických generálů nebyly a nejsou leč hrozbami a řáděním vojska přivedeného do největší tísně. Úkladník zamotá se snad do vlastních osidel. Vytrvalá a mistrně vedená guerilla, jejímž nejpůsobivějším spojencem jest vždy hlodavý zub času, provedla již z veliké části svůj úkol. Vojsko anglické raněno na místě nejcitlivějším: ohroženo jest hladem a sáhnouc tvrdě na zásoby již i Holanďanů kapských vlastním přičiněním rozmnožuje řady svých nepřátel. Dnes nelze více popírati, že v Kapsku vzmáhá se povstání, že boj původně anglo-burský stává se kvapným krokem zápasem celých plemen: anglického a holandského. To ale jest posilnění burských sil. S návratem letní doby vrátila se opět zvýšená nepřízeň válečného štěstí Britů. Kdežto v Kapsku činností četných gueril doprava po železnicích naprosto uvázla, vrhli se Buři zavalští a z Oraňska na poslední volnou spojovací čáru Angličanů, na dráhu natalskou, aby i tu zvýšenou činností drobných čet zastavili dovoz potravin a zásob pro anglické posádky. Jak citelně Britové trefeni, viděti z kvapného přívalu jejich vojsk na ohroženou železnici. Osud anglické okupace závisí na šťastném obhájení spojovacích čar. Nezdaří-li se trvale je obhájiti, volnými je udržeti, přijde ku platnosti nejmocnější spojenec Burů další: hlad, jenž lépe než bitvy docílí, po čem Buři touží a čeho se tak vytrvale domáhají: ústupu anglického vojska z území republik. Na vytrvalosti Burů a na holandských spojencích jejich záleží, zda dříve či později konečný tento výsledek heroického

zápasu za svobodu bude docílen. Síly Anglie řídnou očividně; dnes má nanejvýš 130.000 bojovníků v poli. Což jest to na ovládnutí tak ohromných prostorů? Zdaliž ale vzpruží se také burské síly nezbytným k vítězství všeobecným povstáním holandského plemene? Budoucnost ukáže, čeho Buři se mohou nadíti. Přítomnost je slibná dosti. Třetí rok vojny začali Buři šťastně.

HANUŠ KUFFNER.

Evanjelický klerikalism na Moravě.

(Ušní nucená zpověď, kněžské rozhřešování hříchů, podmíněný křest dítek nemanželských, vylučování od svátostí a z církve.)

(Pokračování.)

Z uvedeného § 12. (»Na základě slov Páně Mat. 18, 15—17 provádějž se církevní kázeň: 1. napomínáním mezi čtyřma očima, 2. napomínáním před presbyterstvem, 3. vyloučením od svátostí, 4. vyloučením z církve«) jde, že ti, kdož řád ten zdělali, a ti, kdož řád ten schválili, pokládají za věc jistou, že slovy Páně u Mat. 18, 15—17 ustanovena jest kázeň církevní a že ustanovena jest tak, jak stanoví ji řád tento v § 12. Slova Páně u Mat. 18, 15—17 zní takto: »Zhřešil-li by pak proti tobě bratr tvůj, jdi a potresci ho« — (text řecký: „ἔλεγξον αὐτὸν“ — a překlady: německý »strafe ihn«, Luther, a »weise ihn zurecht«, Zittel — polský: »strofuj go« — ruský: „обличи его“ (obliči jego) — latinský: »argue eum« — italský: »riprendilo« — francouzský: »reprend-le« — anglický: »tell him his fault«) — »mezi sebou a jím samým. Uposlechl-li by tebe, získal jsi bratra svého. (16) Jestliže by pak neuposlechl, přijmi k sobě ještě jednoho aneb dva, aby v ústech dvou nebo tří svědků stálo každé slovo. (17) Paklit by jich neuposlechl, pověz církvi. Jestliže pak i církve neuposlechne, budiž tobě jako pohan a publikán« (= pachtýř veřejného cla; — text řecký: „ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης“).

Na celém, trvám, světě není — křesťanské bohoslovce vyznání veškerých vyjímaje — snad nikoho, kdo s dobrým svědomím mohl by tvrditi, že slovy zapsanými u Mat. 18, 15—17 ustanoveno něco jiného než s m í r č í s o u d, a sice za tím účelem, aby všechny spory, sváry, různice, křivdy, urážky a provinění, vzcházející i mezi »bratřími«, tak jako mezi ostatními lidmi (pohany), vyřizovány byly nakolik možno d o m a (cestou smírčího soudu) a nikoli před soudy zeměpanskými (pohanskými: 1 Kor 6, 5—6. »K zahanbení vašemu to pravím. Tak-liž není mezi vámi moudrého, kterýž by mohl rozsouditi mezi bratřími svými? (6) Ale bratr s bratrem soudí se, a to před nevěřícími?«) A to též i proto, aby pohanské většiny obyvatelstva

o »bratřích«, hlásajících »nový a lepší způsob života«, nemohly říci: přes nový svůj a lepší prý způsob života sváří se mezi sebou a trou se u soudů jako my. (Urovnávání sporů, svárů, křivd atd. nadcházejících mezi členy minorit, cestou smírčích soudů domácích, nebývalo nikdy věcí neobvyklou a jest věcí dosud obvyklou na př. u Židů v Haliči, Polsce a Rusku.)

Zřejmé jest, že slova Páně u Mat. 18, 15—17 nepraví nic jiného než toto: Hřešil-li (provinil-li se) proti tobě někdo z »bratří«, vytkni mu provinění jeho a sice mezi čtyřma očima. Neučiní-li ti pak po právu, přiveď s sebou jednoho nebo dva z »bratří« (na věci nesúčastněné), aby vyslechnuvše vás obou, měli jej k tomu, aby ti učinil po právu. Setrvá-li i tu na svém, oznam to za týmž účelem sboru. Neodčiní-li ani pak, vyzván byv sborem, provinění své, pak — t. j. teprve tehdy — jednej proti němu tak, jak bys v podobném případě nakládal s pohanem a s publikánem, t. j. žaluj jej u soudu zeměpanského (pohanského). O nějakém potrestání provinilce není ve slovích Páně u Mat. 18, 15—17 žádné řeči. Neboť jisté jest trojí: Předně to, že slova »Zhřešil-li by pak proti tobě bratr tvůj, jdi a potresci ho ..« v naprostém jsou odporu se slovy Páně, zaznamenanými též u Matouše již v kap. 5, 38—41, 43—44. »Slyšeli jste, že říkáno bylo: Oko za oko, zub za zub. (39) Já‘ pak pravím vám: Abyste neodpírali zlému. Ale udeří-li tě kdo v pravé líce tvé, nasaď jemu i druhého. (40) A tomu, kdož se s tebou chce svaditi a sukni tvou vzíti, nech mu i pláště. (41) A nutil-li by tě kdo míli jednu, jdi s ním dvě. (43) Slyšeli jste, že říkáno bylo: Milovati budeš bližního svého, a nenáviděti budeš nepřítele svého. (44) Ale já‘ vám pravím: Milujte nepřátely své, dobrořečte těm, kteří vás proklínají, dobře čiňte nenávidícím vás a modlete se za ty, kteříž vás utiskují a vám se protiví.« — Za druhé jisté jest, že řecké sloveso ἐλέγχω, z něhož utvořeno slovo ἔλεγξον, přeložené slovem »potresci«, nikdy nemělo smyslu: trestati. V anglickém překladu, jak již uvedeno, přeloženo jest slovy: tell him his fault«, t. j. pověz, vytkni mu jeho chybu, provinění; že nesprávným jest překlad český (a taktéž Lutherův německý i překlad polský), a že správným jest překlad anglický a souhlasící s ním in merito německý překlad Zittelův, jde i z toho: 1. že nemá smyslu, provinilce za provinění jeho sám potrestati (byť i jen mezi čtyřma očima) a pak domáhati se ještě dalšího zadostiučinění, a 2. že má smysl, vytknouti provinilci provinění jeho mezi čtyrma očima a, pakli na to neučiní po právu, domáhati se dále odepřeného zadostiučinění. Za třetí jest jisté, že slova »budiž tobě jako pohan a publikán« nemají a nemohou míti smyslu: budiž vyloučen od svátostí anebo z církve (ze sboru); jestiť smysl tento vyloučen již tím, že není řečeno: budiž bratřím (anebo: všechněm vám, anebo alespoň: vám) jako pohan a publikán, nýbrž pouze: budiž tobě jako pohan a publikán.

Správnosti názoru, že slovy Páně u Mat. 18, 15—17 ne-

stanoví se církevní kázeň, nýbrž smírčí soud domácí, nevadí okolnost, že slova ta ode dávných časů snad všemi bohoslovci křesťanskými (též v katechismu heidelberském) a snad všemi i bona fide byla v onom smyslu vykládána za účelem odůvodnění moci, kterou — v naprostém odporu s Písmem — osobují sobě již ode dávna kněží katoličtí nad laiky všude, a v poslední době i někteří ze starších reformované církve moravské, pracujících v slovu a učení, nad ostatními »bratřími«, jak to zřejmě praví přetřásaný tu řád kázeňský: »§ 9. Právo a povinnost církevní kázeň vykonávati, má duchovní správce se svým presbyterstvem, avšak toliko v duchu opatrnosti, mírnosti a lásky.«

Tolik asi na důkaz, že hlavní ustanovení kázeňského řádu tohoto, schváleného vrchní církevní radou, v odporu jsou se zákony státními, se zákonem církevním (cír. zříz.) a s Písmem. Aby pak nebylo lze činiti námitku, že posuzovaná tu ustanovení řádu toho vytržena byla z celku, aniž podáno bylo znění řádu celého, stůj zde nejen řád ten celý, nýbrž k důkladnějšímu poznání ducha (elberfeldsko-škotského), z něhož vše to vyvřelo, i ona řádu toho osnova, na které usnesl se, jak již uvedeno, XII. seniorátní konvent ev. ref. východního seniorátu moravského na základě návrhu zdělaného pastorální konferencí, odbývanou r. 1897 na Vsetíně.

(Vytisknuto jest: písmem obyčejným bez závorek, co řádu i osnově doslova jest společného; písmem obyčejným v závorkách hranatých [ ], co jen řádu jest vlastní; písmem menším v závorkách obloukovitých ( ), co vlastním jest jen osnově.)

Kázeňský řád.

§ 1. Křesťanská kázeň jest užívání moci klíčů, t. j. plnění rozkazů Pánem Jezu Kristem církvi k tomu daných, aby napravováním a vylučováním údů nehodných čest a čistotu svou udržovala.

§ 2. Veškera církevní kázeň má ráz toliko duchovní a pročež nemůže nic jiného, než to, co Písmem svatým neb na tomto založeným ustanovením a řádem církve za poklesek se uznává, příčinou kázně se státi.

§ 3. Všickni pokřtění údové, stojící pod dozorem a péčí církve, podléhají též její kázni.

§ 4. Kázni církevní podléhají (toliko zřejmé pohoršení působící hříšníci, jako: smilníci a cizoložníci, zloději, rouhači, opilci, křivopřísežníci, falešné učení a bludy rozšiřující a různice působící, den Páně znesvěcující, drzí posměvači, vydírači, ukrutníci, pak i ti, kteří taneční zábavy v neděli navštěvují, ač tyto i ve všední dny dle možnosti omezovati se mají, do chrámu Páně neb ku stolu Páně pilně nechodící, a takoví hospodští, kteří v neděli taneční zábavy zařizují a opilce podporují) [ti, kteří nevedou život dle slova Božího a obcováním svým veřejné pohoršení církvi Boží dávají].

§ 5. Dítky nemanželské buďtež křtěny jen s tou podmín-

kou, když matka dítka ochotna jest v pokání vyznati lítost nad svým hříchem (a učiniti slib napravení a polepšení života). Kde takového smýšlení není, farář nechť osobě nekající službu křtu svatého odepře a žádný farář reformovaný nechť takových lidí nepřijímá a jim církevně svátostmi nepřisluhuje.

§ 6. Ze sboru vyloučení, jakož i reversanti nemají se k manželství ohlašovati.

(§ 7. Přistěhovalci z cizích sborů jsou vzhledem k § 21. círk. zř. povinni, u dotyčného farního úřadu se ohlásiti.)

§ 7. (8.) Budiž ponechán způsob přihlašování se ku stolu Páně (u duchovního právě) v těch sborech, v nichž již zaveden (a bez pohoršení se provozuje) [jest].

§ 8. (§ 9.) Z cizích sborů smějí jen ti k stolu Páně přistupovati, kteří prvé u dotyčného faráře (se) za tou příčinou [se] ohlásili a (farář z jejich a věrohodných svědků úst, které s sebou přivedou, se přesvědčí) [osvědčili], že v mateřském (svém) sboru [svém] nenalézají se v kázeňském trestu.

§ 9. (§ 10.) Právo a povinnost církevní kázeň vykonávati má duchovní správce se svým presbyterstvem, avšak toliko v duchu opatrnosti, [mírnosti] a lásky.

§ 10. (§ 11.) Kdyby (obžalovaný) [pochybivší] obeslání se strany duchovního neb(o) presbyterstva nevyhověl, budiž vyzván po druhé, a pakli by i tu vzpírati se chtěl, budiž pokárán a farář neb presbyterstvo provedižvyšetření a rozhodnutí [,] jakoby přítomen byl [, což dotyčnému budiž písemně sděleno].

§ 11. (§ 12.) Vyloučení údové, probudivše se ku pokání, mohou těmi, jimiž vyloučeni byli, opět přijati býti.

§ 12. (13.) Na základě slov Páně Mat. 18, 15—17, provádějž se církevní kázeň: 1. napomínáním mezi čtyřma očima, 2. napomínáním před presbyterstvem, 3. vyloučením od svátostí, 4. vyloučením z církve. (Příště dále.)

Deset let mladé literatury.

Píše *F. V. Krejčí.* (Pokrač.)

Rozeznávejme ovšem dobře mezi tímto všeobecným básnickým typem a mezi kritickým a polemickým směrem Moderní Revue. Typ tento by se byl zajisté vyvinul i bez tohoto listu; ten dal mu jen, jak jsem již dříve pravil, krystalisační bod a ideovou basi. Ale s lyrikou tohoto rázu setkáváme se ve všech listech t. zv. moderních po všecka ta leta a dnes už i v »Lumíru« a »Zlaté Praze« — je to dnešní nová lyrika česká vůbec, není bezmála jiné. Machar, jediná silná a pozoruhodná protiváha tohoto typu, nestvořil žádné školy — prostě proto, že je individuálistou docela jiné raçy, mající všecko to, co ostatní tato

mládež nemá: pevné oko pro skutečnost a odvahu pustiti se s ní v umělecký zápas. Mládež šla jinam, za těmi, kteří hlásali útěk od skutečnosti a kteří ji vedli do světa illusivních a mystických fantasmagorií a kteří oslňovali formou. Tatáž příčina, proč v generaci předchozí nestvořil školy Neruda, nýbrž Vrchlický; tak jako vůbec jsou mnozí z našich dekadentů, ba i na př. sám F. X. Šalda ve svém articismu jen odbojnými syny našich parnassistů. Považíme-li dále, že touto mládeží byl Julius Zeyer vítán jakožto přechodní člen a pionér její esthetiky a že on a Otokar Březina a sochař Bílek byli obcí emfatických ctitelů a zvláště ctitelek povýšeni na piedestal trojice nejvyšších soudobých našich uměleckých duchů — a to ovšem už mimo kruh Moderní Revue, v katolické Moderně, ba dokonce i v kruzích buržoasního schöngeiststvní —, vidíme, jak tento dekadentně-symbolisticko-mystický (či jak bych ho nazval) typ je obsáhlý a jak široce se rozlil po Čechách. Na pravo zasahá až do katolicismu, na levo až do nejrevolučnějších snah sociálních — zde na nejkrajnějším křídle stojí St. K. Neumann se svým »Novým Kultem«, se svým anarchismem a pohanstvím, jediný, jenž se dovedl z tohoto typu vypracovat k novým ideálům života a může, co vervní bezprostřednosti se týče, být srovnáván s Macharem. I dráha Ant. Sovy vede v poslední době z onoho typu k výšinám slunné hymničnosti, ale nedá se dosud o ní definitivně usuzovat.

Tak jsme dospěli v tomto zběžném nástinu až k nejposlednějším letům. Pokud mluvím zde o mladé generaci jako o hnutí, jako o jistém celku, nemohu než konstatovati zjevný a značný úpadek. V produkci i v kritice, což obé příčinně souvisí. Kritika vykonala hlavní část svého úkolu, vytrhala plevel a připravila půdu pro novou uměleckou produkci. Ale tato dává na sebe marně čekat a kritika, neživena ani se strany starých ani se strany mladých dostatkem objektů a vznětů, umírá v pravém slova smyslu hladem. Následkem toho mizí z mladé literatury přísnější umělecká kontrola a její svědomí stává se vždy laxnější. Vlastní generace z prvých let devadesátých se odmlčuje a na místě ní vždy hlasitěji se ozývá vrstva nejmladších, kterým se pracuje už volněji na půdě, onou generací vybojované, kteří necítí už tolik překážek a následkem toho i tolik hněvů a výbojných vznětů jako my před desíti lety, kteří se dívají už na vykonaný literární převrat z jisté dálky a cítí větší spojitosti mezi sebou a starší generací, než jaké jsme mohli cítit my. S hlediska našich dřívějších bojů byla by to kompromisnost a sleva ze zásad — s půdy dneška posuzováno jeví se to však jako přirozený zjev po každé provedené revoluci: ochablost, snaha po vyrovnání, reakce a z části i restaurace.

Abych mluvil konkretně: mám tu na mysli jmenovitě přebarvení »Lumíra« na list mladých za redakce Václava Hladíka od r. 1898. Vidíme tu celou řadu momentů nanejvýš sympto-

matických. Přední nakladatel český odhodlává se vydávati starý Sládkův list pod vlajkou modernosti — znamení, jak hesla mladých získala si i velké kruhy obecenstva a jak starší literatura poklesla v kursu. Ale svěřuje redakci literátu, který se bojů pro nové směry umělecké nesúčastnil a který zaujímá mezi oběma hlavními tábory postavení sprostředkující. A zvlášť symptomatické: do tohoto listu, v němž caritas v kritice jest diktována již zevními okolnostmi, vstupuje F. X. Šalda, dříve přední odpůrce této carity, i takové, která by byla poctivým výrazem kritikovy individuality. Vedle něho a patrně pod jeho vlivem vzniká tu celá nová skupina kritická: Arne Novák, Otakar Theer, Otakar Šimek a j. A to je právě zajímavé a je v tom kus osudové ironie: tento list, který chtěl stlumiti rozpor generací a paralysovati dřívější nesmiřitelný kriticism mladých novou positivní uměleckou tvorbou, nestvořil v tomto posledním ohledu posud nic (vyjímaje snad pokusy Hladíkovy o český společenský román a Theerovy a Wojkowiczovy o novou povídku) a co je jeho nejsilnější stránkou, je zase kritika a essay. A tak, zdá se, bude se opakovati zjev z let 1892—1893: mluvčím a vůdcem této nejnovější generace jest zase kritika a její intelektuelní výzbroj nalezá se k sterilnosti produkce jejích vrstevníků v nepoměru daleko křiklavějším než to bylo tehdy. Kde má tato generace svého Březinu?

Jiný symptomatický zjev je nový měsíčník »Srdce«, právě založený Karlem Rožkem (Egorem) v Pečíně u Žamberka. Myšlenkový obzor tak zúžený, jak nebyl ještě u žádného seriosního listu mladých: v theorii návrat k národnímu typu literatury, v praksi však nic, co bychom nebyli, ale lépe vysloveno, četli v Moderní Revui; vůči domácím poměrům přes »bezohlednou otevřenost«, v prospektu slibovanou, naprostá zamlklost, bojovné fronty jen dvě a sice velmi pohodlné: proti nadbytku překladů a proti — krvákům.

Až k této stanici došla naše mladá literatura během deseti let. Oh, pyšné sny našeho mládí!

Základní evoluční kontury mladé literatury jeví se tedy asi takto: kritikou ona počíná a kritika přitahuje k sobě paralelní produkci. Dva krystalisační body: Česká Moderna a Moderní Revue. Prvá sbírá síly a směry se všech stran a již již zdá se vyspěje v nový kulturní typ český, leč náhle bere za své. Určitěji se dá karakterisovati typ druhý dekadentně-aristokratický, symbolistní, po případě mystický, jenž stává se později tím nejvýznačnějším, co toto desetiletí v literatuře naší stvořilo. Jest to však typus exklusivně artistický, úzce omezený, vůči životu passivní a tím konec konců sterilní. Různé pokusy reakce proti němu, ne však dost živé a cílevědomé i pocit, že musíme z hypnosy jeho hesel ven, ale to vše ještě nevyjasněné, určitou ideou nebo silnou individualitou nevedené; zmatená strakatina osob, skupin, hledisk; sem tam i znenáhlé přičleňování se k starší generaci a smývání dřívějších příkrých rozporů — to

je dnešní moment. Jako před deseti lety tak i dnes stále ještě chaos, z něhož se dosud nezrodila hvězda.

* * *

Ale namítne se snad, tu byla stále jen řeč o časopisech, skupinách osob a jejich směrech, vůbec o tom, co bychom, třebas bez přihany, mohli nazvat politikou v literatuře, šachovnicí jejích stran? Ale díla, knihy? to, co mladá literatura stvořila v umění?

To je však právě jednou ze zvláštností této generace, že poznáte její povahu lépe z kritik a polemik, než z umělecké produkce a že ukazateli jejího vývoje jsou daleko spíše sloupce jistých listů, nežli knihy. Ona nemá téměř ani svých knih typických, takových, které by ztělesňovaly novou její esthetiku, které by byly způsobily hlubší zvlnění duchů a daly literárnímu řečišti na čas svůj směr. To může nanejvýš platit jen o prvých knihách Březinových; knihy Macharovy stojí vlastně mimo psychologii této generace a prosaisté jako Mrštík, Růžena Svobodová, Šlejhar stojí tu také téměř sami. Nanejvýš se, pokud se týče vlivu na nejmladší produkci, dá mluvit o Jiřím Karáskovi, ač i tu je sporno, nepůsobil-li více tím, jak vyslovoval ideje svého dekadentního psychismu v kritice a essayích, nežli jak je applikoval ve svých verších a románech. To nejvlastnější, co těchto deset let stvořilo, je uloženo v tenkých svazečcích lyriky, které ovšem jsou souborem chvilkových prací. Ale díla většího plánu a mohutného rozpjetí, takového nějakého, na němž se pracuje po leta a které by imponovalo svou architekturou a intensivitou vynaložené naň práce, ať už by to byl román, velké dílo dramatické nebo čistě básnické, takového sotva zde najdeme. Snad jen knihy Růž. Svobodové, romány Karáskovy a Holého »Vašíček Nejlů« mohou tu platit za vyjimky. Jinak však možno říci o této generaci; že neměla dosti smyslu pro tu krásnou věc, jíž jest kniha oproti časopiseckému sloupci, že neměla dosti smyslu pro práce, k nimž je třeba dlouhého duševního dechu, silné ruky a last not least trpělivosti — všecko to přirozená konsekvence toho, že stavěla osobnost nad dílo. Milovala básně, které se napíšou než se dokouří jedna cigareta a román rozbíjela na kratičké náladové obrazy, psychické črty vzniklé z rozmarů minuty. Neměla dosti smyslu pro to, co znamená býti v literatuře dělníkem, jak to pojímá na př. Zola; v tomto ohledu jevila tato generace vždycky jakýsi dandysm, či jak bych to nazval; jakési velkopanské podceňování denní práce spisovatelské a odpor k spisovatelství jakožto zaměstnání. Literatura jí byla, pokud alespoň mám zřetel k osobním poměrům většiny jejích representantů, pouhou rozkoší a útěchou prázdných chvil, duševním luxem a ušlechtilým sportem, ne však životním povoláním, na něž zavěšujeme celý svůj osud. Dotknu se ještě později následků, které to má pro naše literární poměry.

Co bylo řečeno o produkci, platí i o kritice. Ta byla poměrně ještě nejpracovitější částí mladého hnutí, ale kde je jediné její dílo, v němž by byl celý obsah bojů mezi starou a mladou literaturou shrnut a budoucnosti odkázán? Kde je jediná kniha, která by mohla platit za theoretické evangelium provedené umělecké revoluce? Není ani knih, které by byly konstruovaly novou esthetiku, ani takových, které by byly súčtovaly se starší literaturou. Celá dlouholetá práce mladé kritiky se vším svým bohatstvím idejí a vznětů, se vším leskem stylu a váhou celých osobností je pochována v referátech, essayích a polemikách časopisů, které dnes těžko dostanete do rukou a z nichž mnohé dokonce zanikly. Ve svých útocích na tvrze vládnoucí neuměleckosti pracovali jsme vůbec jen drobnostřelbou a nejbrillantnější apparát analyse býval uváděn v pohyb pro nejžalostnější objekty knižního trhu, často jen pro důkaz, že nulla od nully pojde. Byla to v oněch letech jakási vášeň kritická a analysační, dychtivá potřeba vysloviti se při každé příležitosti a tu nebylo hleděno příliš na to, zasluhuje-li toho každá příležitost, stojí-li náš běžný knihkupecký trh za to, abychom činili svou práci a své ideje na nich závislými. Z nastalého odmlčení se celé této kritické skupiny lze soudit, že k tomuto pocitu dospěla, že se emancipuje znenáhla od referentské práce v malém a že dospívá k nové, dnes ještě neznámé fázi. Ale co bylo v oněch různých letech promeškáno a vyplýtváno, nedá se už ovšem nahradit.

(Příště dále.)

Osnova ústavy českého státu dle uspořádání státoprávního.

Sestavil Dr. *Frant. Joklík.* (Pokračování.)

Pro každou z těch kategorií jest zřízeno samostatné schema hodností. Písaři při státních úřadech náležejí do kategorie úředníků vykonávacích. Vnitřní služební poměry úřednictva státního buďtež upraveny co nejvíce na zásadě kolegiality.

§ 71. Stát ručí dle předpisů občanského práva za škodu, kterou způsobili jeho úředníci. Provinění ve volbě osob se při tom předpokládá. Dle zásad občanského práva řídí se též, pokud stát může se hojiti na svých úřednících za škodu, kterou způsobili.

§ 72. Jakmile tento zákon nabude platnosti, přenesou se z ústředních úřadů vídeňských ihned veškeré věci týkající se státu českého a jeho příslušníků na ústřední úřady tohoto státu.

§ 73. Ve státě českém není zvláštní zemské obrany; pokud

se týče toho státu, veškeré vojenské a branné záležitosti jsou společny celému mocnářství.

2. Samospráva.

§ 74. Ve státě českém jest občanstvu (lidu) přiznáno právo, aby si veřejné své záležitosti pokud možná obstarávalo samo (samosprávně) a kde to není možno, aby alespoň obstarávalo dohled volenými ze sebe orgány.

§ 75. Samospráva jest trojí: 1. národní, 2. politická, 3. stavovská.

§ 76. Na základě autonomie národní jsou uspořádány všecky záležitosti kulturní, jakož i ony věci spadající do oboru samosprávy politické, které se týkají zájmu národnostního.

§ 77. Úřady, jejichž příslušnost není obmezena teritoriálně, pak všecky úřady vyšší, zejména úřady pro celý stát, vyjma ústřední úřady vládní, buďtež co možná rozděleny v odbory národní.*

§ 78. Každá z obou národností jest v radě korunní zastoupena jedním korunním důvěrníkem národním, kterého vybírá král z terna navrženého tou kterou národní kurií valného sněmu. Terno může býti po třikráte zavrženo celé, načež jest závazné. Korunní důvěrník národní má naproti králi postavení jako ministr a může obcovati všem zasedáním rady korunní, pokud tatáž nejsou prohlášena za tajna. Za tajné nesmějí býti nikdy prohlášeny věci, u nichž se jedná o záležitosti kuriátní. Úřad korunního důvěrníka národního jest čestný a trvá pět let.

§ 79. Je-li v některé obci přes 500 obyvatelů nebo vůbec více než jedna desetina druhé národnosti, zřídí se na obstarávání resp. na ochranu záležitostí té menšiny, pokud jsou rázu národního, jeden nebo více representantů národní menšiny. Bližší předpisy o působení tohoto orgánu a o poměru jeho ke správě obecní jsou obsaženy v obecním řádě.

§ 80. Podobná representace k hájení zájmů národních menšin musí býti zařízena i ve vyšších korporacích samosprávných. Bližší předpisy o tom v dotyčných zákonech.

§ 81. Samosprávě politické jest zůstaveno, obstarávati záležitosti veřejného hospodaření a vnitřní bezpečnosti v obvodu příslušnostním. Také jinaké funkce veřejné správy mohou býti zákonem přenechány tělesům samosprávným, které je pak spravují ve vlastním oboru příslušnosti.

§ 82. Každý úřad politickosamosprávný musí sestávati ze sboru usnášejícího a z orgánů výkonných.

§ 83. Politická samospráva jest *a*) obecní (místní), *b*) okresní, *c*) krajská, *d*) zemská. Takovétéž jest pořadí stolic nad sebou.

§ 84. Nejvyšší stolicí v politické samosprávě jest zemský

---

* Pokud se týče vlády, není možno provésti rozdělení národní, jelikož jmenování ministrů a nejvyšších hodnostů je prerogativou krále, jejž při tom jest sotva možno obmezovati.

výbor, jehož členové jsou voleni zemskými sněmy dle zásad volení kuriátního.

§ 85. Národní kurie výboru zemského tvoří v zemích také nejvyšší stolici ve věcech samosprávy národní.

§ 86. Ve věcech kuriátních není i v zemských výborech žádného přehlasování, nýbrž zapotřebí souhlasu obou kurií zemského výboru.

§ 87. Členové výborů obecních, okresních a krajských volí se lidem.

§ 88. Výkonní orgánové samosprávní jsou *a*) řídící, kteří jsou zvoleni výbory z jejich středu, *b*) úřednictvo. Bližší předpisy o organisaci politických úřadů samosprávných jsou obsaženy v dotyčných zákonných řádech.

§ 89. Samospráva politická jest v oboru své působnosti obdařena samostatnou mocí výkonnou, právě tak jako správa státní.

§ 90. Samosprávné úřednictvo přijímá se do služby smlouvou. Veškeré toto úřednictvo však musí míti zajištěný nárok pensijní, resp. nárok na odbytné, určité minimální služné, zákonný řád disciplinární a zaručenou nesesaditelnost, vyjma příčiny v zákoně vytknuté.

§ 91. Samosprávu stavovskou obstarávají komory.

§ 92. Každý stav, pokud se týče příslušníci každého povolání, mají právo ustaviti se v komoru, která jest povolána hájiti záležitosti dotčeného stavu, pokud mají ráz společného zájmu veřejného, hospodářského a sociálního.

§ 93. Nutné jsou tyto kategorie komor 1. pro zemědělství, 2. pro průmysl (i s řemeslem), 3. pro obchod. V těchto třech kategoriích musejí býti rovně zastoupeni podnikatelé samostatní a osoby nesamostatné v povolání činné.

Pokud se týče povolání vyšších mohou býti zřízeny komory podružné pro ten který stav, jako pro učitele, advokáty, lékaře, soudce atd.

Kterak komory mají býti rozvrženy teritoriálně, jest ustanoveno v zákoně, jenž obsahuje předpisy o podrobnější organisaci komor.

§ 94. Funkce komor jsou především iniciativní, t. j. mají příslušným orgánům podávati návrhy ve věcech týkajících se dotyčného povolání, pak poradní ve věcech, v nichž bude se dožadováno jejich dobrého zdání a konečně správní, t. j. obstarávání běžných záležitostí. Komorám však mohou býti zákonem přiznány i jinaké funkce, na př. komorám sestávajícím z členů právnicky vzdělaných, moc disciplinární nad příslušníky stavu; mohou jim býti svěřeny v oboru přeneseném i funkce výkonné z oboru správy státní i samosprávy politické.

§ 95. Samospráva jest naskrz úplně neodvislá od patronance státní.

§ 96. O tom, porušil-li ten který úřad neb sbor samosprávný zákon anebo překročil-li obor své příslušnosti, roz-

hodují, vznikne-li o to spor, soudy správní v pořadí stolic. Zájem zákona státního při takových sporech hájí státní úřad politický. Však každému občanu jest zůstaveno, vznésti žalobu v zájmu veřejném na správní soud z příčin svrchu uvedených. Bližší předpisy o tom obsahuje zákon o působnosti soudů správních.

§ 97. O náhradě škody, kterou způsobily nebo zavinily úřady samosprávné, rozhodují soudy civilní.

§ 98. Neplní-li samospráva své úkoly, přejde po trojím bezvýsledném napomenutí dotyčného úřadu na základě rozsudku soudu správního funkce samosprávy na správu státní potud, až samospráva vezme zase na sebe obstarávati záležitosti jí příslušející. Bližší předpisy o tom obsahují dotyčné řády o organisaci samosprávy.

(Příště dále.)

Dělo Erhardtovo.

Poslední dobou mnoho se mluví o zavedení nových děl v rakouské armádě. Snaha konstruktorů již asi deset roků nese se k tomu, sestrojiti pokud možno účelné d ě l o p o l n í, tak aby docílilo se střelbou největšího možného účinku při nejmenším napjetí síly; je to konečně požadavek všech strojů, kterými se má docíliti největšího výkonu při nejmenší námaze člověka, resp. nejmenší spotřebě síly. A dělo je také strojem, zvláště za dnešní doby. Aby se dosáhlo největší účinnosti střelby, lze buď rozmnožiti nebo zvýšiti účinek střel. Při prvním způsobu (Maxim a j.) přijde se na mnohé obtíže, z nichž peněžní jsou největší; proto se nabízel všem konstruktorům způsob druhý jako výhodnější.

Každému jest asi známo, že velkou závadou při střelbě jest odraz či couvnutí děla, úkaz to spočívající na reakci, zde na protirázu. Tím se zmaří část účinku a mimo to ztrácí se na čase kromě jiných nepříjemností, které celkem vzaty, značnou měrou namáhají mužstvo, jež dělo obsluhuje, ano i síly jeho vyčerpávají. Byla tudíž vynalezena řada konstrukcí, aby dělostřelci, který dělo obsluhuje, práce se usnadnila; rozděliti lze je ve dvě skupiny: v první zařaděn je mezi hlaveň a lafetu zvláštní díl (horní lafeta), jako je tomu při pevnostních a lodních dělech, který při výstřelu účinkuje jako brzda; ve druhé skupině šine se celé dělo zpět, vyjímaje zadní část, která spočívá na zemi, zvláštní ústrojí však (pérové a pod.) zadržuje odraz děla a je pošinuje do původní polohy.

Roku 1897 Francouz Canet vynalezl dělo s lafetou, která se skládala ze dvou silných rour z kujného železa, z nichž jedna se pohybuje ve druhé jako součástky dalekohledu. Na vnější rouře pevně spojené s nápravou leží pohyblivá vlastní lafeta se

hlavní děla, kdežto roura vnitřní končí vzadu v ostrý rýč, který při první ráně se vryje do země dle tvrdosti její, nikdy však více než 3 cm. Při zarytí rýče do země dělo se pohne nazpět, při dalších výstřelech rýč i zadní část lafety zůstanou zcela nepohyblivy, lafeta s hlavní se posune na zad a vnitřní roura, t. j. zadní část lafety se všine poněkud do ní, hydraulická brzda počne účinkovati, takže kola se ani nehnou. Jakmile pomine odraz výstřelu, přední část lafety posune se opět v před a dělo octne se zase tam, kde bylo původně. Po ukončené střelbě, nebo když se mění cíl, vytáhne se rýč snadno ze země. Děla tato byla vyzkoušena také v Rusku.

V Německu brzy potom objevilo se dělo Erhardtovo a model rychlopalné této polní zbraně z roku 1900 značí novou fázi ve výrobě a konstrukci děl. Dělo zhotovila strojírna v Düsseldorfu podle návrhu a methody výrobní (lisování otvoru) tajného rady stav. Jindřicha Erhardta; hlaveň je z niklové oceli, lafeta dvojdílná, mezi rourou a horní lafetou je hydraulická brzda pro výstřel. Horní lafeta se dá točit kol svislého čepu a v ní pošinuje se při výstřelu hlaveň, která má dvě vodící čelisti (přední a zadní). S přední čelistí je spojen brzdící válec, který vzadu je veden ve závěru horní lafety. S předním závěrem horní lafety je píst brzdy pevně spojen. Brzdící válec jest otočen spirálnými péry, která se opírají jednak o zadní závěr horní lafety, jednak o přední čelist vodící hlavně. Ústrojí brzdící před účinkem střelby nepřátelské je chráněno jednak tvarem U lafety, jednak pancířem, který s hlavní pevně je spojen a při výstřelu s ní se pošine. Spodní lafeta obsahuje dvě roury do sebe zašinuté, tak aby při jízdě se zkrátila a při střelbě prodloužila; ostatní části jsou jako při jiných polních dělech. Účinkem výstřelu couvne hlaveň i válec hydraulické brzdy a ta počne působiti, jelikož glycerin z jedné strany pevně s horní lafetou spojeného pístu teče na druhou stranu; zároveň se tlačí zmíněná již péra spirální a hlaveň pošine se sice až o 1 metr, ale zmenší se síla odrazu a snadno rýčem (ostruhou) lafety na zemi se zadrží. Tato stlačená péra se roztáhnou a hlaveň do původní polohy pošinou; při tom glycerin, proudící na druhou stranu pístu brání otřesům. Na levé straně horní lafety je přístroj ku cílení, oddělený od hlavně, může tedy jeden dělostřelec mířit i při střelbě. Nabíjení děje se neodvisle od cílení při pohybu hlavně do předu. Další předností tohoto systému je poměrně malá váha a rychlost střelby 15 až 16 ran bez námahy, při námaze i 20 ran za minutu; při tom je dělo tak klidno, že možno se při střelbě o ně loktem opříti, ba tvrdí se, že peníz, položený na kolo, při výstřelu nespadne.

Zkoušky s tímto dělem byly konány ve Švýcařích a Norvéžsku, nyní v Rakousku. Výhodou proti francouzským dělům Canetovým má býti hydraulická brzda, kdežto u těchto je vzdušná (vzduch o vysokém tlaku). Následkem zvláštní výroby jsou to děla, která i co do ceny peněžní mohou s Kruppovými dobře

soutěžiti; ovšem není vyloučena možnost, že také Krupp děla svoje zdokonalí a vládě nabídne.

V Rakousku lze zavedení nových děl polních očekávati v době nejkratší; zavedena budou ihned, jakmile se osvědčí. Tím »ozbrojený mír« octne se v nové fázi — počátek to dvacátého století.

o. v.

„Druhý."

Už tomu dávno, v sedmdesátých letech, co provdali rodiče Mis Gaureyovu za plukovníka Schreiderlinga. Byl asi sotva více než o pětatřicet let starší než ona; a poněvadž měl dvě stě rupií měsíčních příjmův a mimo to byl ještě zámožný, byl ochotně přijat. Byl z lepší třídy lidí a za chladného počasí trpíval plicním katarhem. V parnech byl náchylný k ochrnutí mozku, ale nezemřel na to.

Pamatujte si! nechci Schreiderlinga haněti. Byl, podle toho jak se mu dařilo, dobrým manželem a pravý rozmar chybíval mu jen tehdy, když potřeboval domácího ošetřování. To se přiházívalo v každém měsíci asi po sedmnáct dní. V peněžních věcech byl ku své paní téměř štědrý a to u něho již něco znamenalo. Leč paní Schreiderlingová přece nebyla šťastna. Byla provdána dřív ještě, nežli se dostala ke dvacítce a své ubohé srdéčko věnovala již jinému. Jeho jméno jsem již zapomněl, budu jej tedy nazývati »druhým«. Neměl ani jmění ani příznivých vyhlídek. Také nebyl hezký a — nemýlím-li se — byl zaměstnán u komisařství či při dopravě. Přes to však milovala jej vroucně a mezi oběma byl asi takový poměr, jako zasnoubení, když objevil se Schreiderling a oznámil paní Gaureyové, že si chce vzít její dceru. Tehdy přetrhl se onen svazek, rozmočen slzami paní Gaureyové.

Tato dáma vládla svou domácností, naříkajíc plačky na neposlušnost k její autoritě a na nedostatek úcty k jejímu věku. Po té stránce dcera nebyla podobna matce. Neplakala nikdy. Ani v den svojí svatby.

»Druhý« snášel klidně svou ztrátu a byl přeložen na jinou stanici, že už nebylo možno najíti horší. Snad mu tam prospělo podnebí. Navštěvovala jej tam střídavá zimnice a ta bezpochyby otupila jeho citlivost pro jiné bolesti. Mimo to měl nemocné srdce ve dvojím významu. Jedna srdeční chlopeň byla oslabena — zlo, které zimnicí ještě se zhoršilo, jak se ukázalo později.

Minuly měsíce, paní Schreiderlingová se rozstonala. Nechřadla snad jako nějaká hrdinka románu, avšak každá nemoc, která se v místě vyskytla, objevila se též u ní, obyčejně zimničkou počínaje. Ona vůbec nebyla zvláště krásná a nemoc ještě ji hyzdila. To říkával sám Schreiderling. Pronášíval s velkým sebevědomím každé své mínění.

Když zvadla, přenechal ji její vlastní libosti a vrátil se opět ke zvykům svého staromládeneckého života. Jezdívala nyní koňmo osamělou cestou až k poště v Simle a zpět, majíc svůj šedivý klobouk více do týla vražený než k čelu a sedíc na strašně mizerném sedle. Schreiderlingova štědrost totiž nedosahovala až ke koni. Myslil si, že pro dámu, která jest tak nervosní jako paní Schreiderlingová, jest každé sedlo dost dobré. O tanec jakživa nebyla požádána, neboť tančila velmi špatně; návštěvy mívala velmi zřídka, neboť byla nevrlá a nezajímavá. Schreiderling říkal, kdyby byl věděl, že po svatbě promění se v takové strašidlo na ptáky, nikdy by si ji nebyl vzal. Vždycky pronášíval svá mínění s velikým sebevědomím, tenhle Schreiderling!

Jednoho dne v srpnu odešel ze Simly a odebral se k svému pluku. Ona poněkud od toho oživěla, avšak pohled její přece se nevyjasnil. V klubu jsem se náhodou dověděl, že »druhý« přijde k nám, nemocen, velmi nemocen, aby se zotavil. Zimnice a srdeční choroba málem jej neusmrtily. Ona též o tom doslechla a dověděla se ještě, co mne tolik nezajímalo, abych se na to zeptal: kdy přijde. Mám za to, že psal někomu, aby ji o tom zpravil. Neviděli se již měsíc před její svatbou.

Nyní však přijde pochmurnější část mého vypravování.

Jisté pozvání zdrželo mne pozdě do soumraku dole v hotelu. Paní Schreiderlingová přecházela chvatně celé odpoledne v dešti sem a tam před poštou. Když jsem jel podél jízdní cesty, minula mne jedna tonga; můj kůň, znetrpěliv po dlouhém stání, dal se do krátkého klusu. Dole před poštou, promoklá na kůži, očekávala paní Schreiderlingová tongu. Obrátil jsem se k návrší, jako člověk, jemuž netřeba o tongu se starati. V tom vykřikla zděšeně. Ohlédl jsem se a spatřil jsem, jak při poštovní svítilně klečela paní Schreiderlingová ve špinavém blátě silnice u zadního sedadla právě přijevší tongy a strašně křičela. Když jsem přichvátal, padla zatím na cestu tváří do bláta.

Vzadu na sedadle seděl pohodlně a pevně — opřen na jednu ruku, co s klobouku a vousů crčel mu déšť — »druhý« — mrtev. Šedesátimílová jízda horami byla, myslím, trochu mnoho na jeho nezdraví. Vozka tongy pravil: »Sahib zemřel u druhé stanice za Solonem. Uvázal jsem jej tady, aby mi cestou nevypadl a tak jsme se dostali do Simly. Dá mi sahib nějaký bakšiš? Ten,« — okázal na »druhého« — »byl by mi jistě dal rupii.«

»Druhý« seděl s úsměvem na obličeji, jakoby se těšil ze svého žertovného příchodu; paní Schreiderlingová v blátě sténala. Kromě nás čtyř nebylo na poště nikoho a pršelo jen se lilo. Nyní šlo o to, přede vším dostati paní Schreiderlingovou domů a potom se postarati, aby její jméno nebylo s touto příhodou ve spojení. Nejdříve dostal kočí pět rupií, aby obstaral v bazaru drožku pro paní Schreiderlingovou. Potom měl majiteli

tongy ohlásiti »druhého«, aby učinil příslušná opatření.

Prozatím paní Schreiderlingová dostala se z deště pod střechu a oba čekali jsme tři čtvrti hodiny na drožku. »Druhý« zůstal venku tak, jak byl přijel.

Paní Schreiderlingová byla všeho spíše schopna než nářku, který by jí byl snad ulehčil. S počátku zkusila bědovati, když se vzpamatovala; po té jala se modliti za spásu »druhého«. Kdyby nebývala nad sníh čistší, byla by se modlila také za spásu vlastní duše. Čekal jsem, že na to dojde, ale neměla se k tomu. Po té pokusil jsem se očistit bláto s jejích šatů. Konečně drožka přijela a odváděl jsem ji téměř násilím. Byla to od počátku až do konce strašná práce, zvláště když drožka jela mezi zdí a tongou, a ona při světle lampy zahlédla kostnatou žlutou ruku, která byla k opěradlu přivázaná, jakoby se podpírala.

Přišla domů právě když se všecko sbíhalo k paláci vicekrále, do plesu. Lékař uvěřil, že spadla s koně, že jsem se jí ujal, aby se dostala domů a že zasloužím skutečně dík za rychlost, s jakou jsem se postaral o lékařskou pomoc. Nezemřela. Muži, jako jsou Schreiderlingové, berou si ženy, které neumírají tak hned. Žila a byla čím dál tím ošklivější. Nikdy nevyprávěla o svém jediném setkání s »druhým« od svojí svatby.

A když jí přešla zimnice a kašel, které po dobrodružství toho večera se dostavily, nikdy slovem ani znamením nedala mi na jevo, že se pamatuje na naše setkání u pošty. Snad také na to zapomněla.

Jezdívala jako dříve koňmo až k poště a zpět, stále na tomtéž hrozně špatném sedle. Při tom pohlížela vždy také za ohyb silnice, jakoby čekala, že každý okamžik někdo přijde.

Po dvou letech vrátila se do svého rodiště a zemřela — nemýlím-li se — v Bournemouthu. V důstojnickém kasinu dlouho pak mluvíval ještě Schreiderling o své »ubohé, drahé manželce«. Vždycky si na tom tak zakládal, vyslovit řádně své mínění, tenhle Schreiderling!

PŘEL. H. ŠMÍD. RUDYARD KIPLING.

Literatura, umění, věda.

Činohra. Po dlouhých letech dočkali jsme se zase jednou představení Ibsenovy »Nory« v Národním divadle. Od těch dob, kdy byla hrána v Národním divadle poprvé, s pí. Bittnerovou v titulní roli, změnilo se u nás v literatuře i na jevišti velmi mnoho, a následkem toho, jak lze se domnívat, v názorech a vkusu obecenstva. Dnes bychom mohli už od něho žádat, aby mu Ibsen nebyl takovou španělskou vesnicí, jako tehdy. Po tom všem, co se mu v posledních letech hrálo a dávalo číst, bylo by lze soudit, že dílo tak zručně komponované, tak brillantně scenované, jakým je »Nora« (mluvím tu schválně jen o těch přednostech, kterých průměrný divák si žádá), musila by na ně působit dojmem hry, poměrně velmi snadno

záživné a bezprostřednými silnými effekty poutající, kdyby nebylo jistých předsudků vůči »ibsenismu«, v němž část kritiky obecenstvo naše ochotně pomahá udržovati. Kam se za ta leta dostala naše původní produkce dramatická! Oč jsou naše vlastní Odpoutaná zla a Neznámé pevniny nedivadelnější a mlhovitější, tedy dle logiky průměrného diváctva ibsenovitější než sám Ibsen? Ba, abych uvedl drama se všech stran aklamované a kde komu sympathické, není-liž jí i Hilbertova »Vina« se svým barokním dialogem a svými psychologicko-analytickými exkursemi a řečnickými proudy, které se řinou z úst její hrdinky? Nemusí-liž se nám dnes proti tomu zdát »Nora« dílem hladké, plynné, břitké faktury — svou napínavou technikou přímo na půl cesty k Sardouovi? Ale přes to vše nezmocnila se ani dnes ještě obecenstva dokonale. Přijetí stálo jen několik maličko stupňů nad normálem té vlažné nálady, která je u nás při činohře pravidlem. Na výkonu pí. Kvapilové v titulní roli chválil bych jmenovitě, že ji založila od počátku do konce jednotně (pokud to ovšem při této postavě je možno) a že známé programové tendenční zakončení, které při četbě působí dojmem neorganického přílepku, hrála tak beze vší rhetoriky, tak přirozeně a tlumeně, že tento závěr zdál se být nejen přirozenou, ale přímo nezbytnou konklusí celé předchozí Nory. Pan Vávra podal v Hellmerovi jeden z relativně nejlepších svých výkonů, ba snad vůbec nejlepší, co u něho pamatuji, ale ovšem jen relativně — jinak zůstal úloze ještě mnoho a mnoho dlužen. Výbornou figuru z Krogstata stvořil p. Šmaha. Pan Bittner v doktoru Rankovi opakoval příliš své postavy z jiných her. Pí. Danzerová neměla zvlášť šťastný večer. Celkový dojem ukazoval, že se v podání Ibsenově přece už u nás o něco pokročilo, představení mělo svou nepopíratelnou zladěnost, svou určitou, intencím hry odpovídající tóninu, nerušenou tak jako jindy bývávalo, falešnou divadelností.

V Kolárově »Mageloně« byla v neděli odpoledne popřána příležitost k vystoupení dvěma na »zkušebný rok« právě angažovaným členkám činohry, sl. Dostalové a sl. Švagrovské. Prvá hrála titulní roli způsobem, jenž celkem potvrdil naděje, po jejím debutu v Maryši vyslovené. Za to pochovala sl. Švagrovská v Evě z Losu i ty poslední naděje, že by kdy dovedla něco jiného než korektně oddeklamovat naučenou úlohu. Na jejím případě se ukazuje, že krásný zjev na scéně nic není, necítíme-li z něho hřát paprsky duše. K.

= **Hudba.** K prvnímu koncertu symfonického orchestru České Filharmonie vším právem upjata byla svrchovaná míra pozornosti a očekávání každého nepředpojatého přítele českého hudebního umění. Měl to býti nejen křest ohněm umělecké korporace, nýbrž i křest krví znova k životu vzkřísených existencí padlých na čas ve sporu únorovém. Napjetí tedy dvojnásobné — a se zvláštním zadostučiněním a rovněž se zvláštní směsí velmi rozmanitých reminiscencí můžeme konstatovati, že očekávání aspoň pro daný okamžik ani v jednom ani v druhém směru nesklamalo. Česká Filharmonie svým koncertem v Žofínském sále v úterý 15. října presentovala se jako symfonický sbor u nás stojící zase mimo veškeru soutěž. Byla to těžká doba latentní krise, kterou neslo v sobě tělo velmi platného a dnes nepostrádatelného činitele našich hudebních poměrů veřejných, a proto tím radostnějším vědomím úplného zdaru mohou býti naplněni ti, kdo s úsilnou a vytrvalou energií pracovali o díle nepopíratelně významném. Ačkoli by se to mohlo zdáti dnes zbytečným, nutno přece ještě zvláště poznamenati, že orchestr České Filharmonie z dobrých dvou třetin vyšedší z bývalého orchestru Národního divadla a v krátké době čtrnácti dnů umělecky zdisciplinovaný na výši přísných požadavků moderního orchestrálního a instrumentálního stylu dobyl úplného, nijakými výminečnými opatřeními nepodporovaného vítězství nad existujícím orchestrem Národního divadla, máme-li zřetel k celé jeho výkonnosti od umělého, z vnějšku korigovaného »vítězství« operního orchestru dne 9. března, až třebas k prostřednímu úspěchu symfonického orchestru dne 24. září přes neznámou známou porážku dne 11. srpna. Přirozený vývoj událostí nedal se zadržeti a čas, neklamný a neoklamatelný soudce, rozhodl jen po právu a spravedlnosti starou při. Leč podrobme již aspoň krátkému rozboru jakost vý-

konů nového symfonického orchestru, jak se objevily v koncertě s programem vyžadujícím všecky síly a nevyrovnatelnou zdatnost moderního orchestru. V prvé řadě ovšem půjde nám o to, abychom se dohodli o hodnotě výkonu po stránce ryze instrumentální, abstrahujíce prozatím od vniterné, obsahové stránky reprodukčního umění orchestrového. Sbor smyčců zůstal věren staré tradici své a jestliže zvláště upozorňuji jen na obdivuhodnou přesnost zvuku a rhytmickou zřetelnost i v nejpřívalnějších, burácejících pasážích, jak je bylo mimo jiné slyšeti v Berliozově ouvertuře »Korsar«, nemá to býti na úkor ani výborné zpěvnosti a měkkosti tónu, jak toho vyžaduje jemným smutkem zastřené adagio druhé symfonie Fibichovy z Es-dur, ani ševelnosti nejtišších pianissim, k nimž několikráte příležitost poskytla mimo jiné Weingartnerova symfonická báseň »Král Lear«, ani jiným dobrým jeho vlastnostem, jichž výčet bude moci býti teprve po několikerém poslechnutí v rozmanitých skladbách úplně sestaven. Stejně takým ukázal se i sbor harmonie spolu s perkusními nástroji, jakým býval ve starém divadelním orchestru: je to zvláště sytá zvuková zaměnost a vytříbenost lahodného tónu, kterou již dnes vyniká, a jistota nenechávající na holičkách skladbu, kde na dechové nástroje tolik se spoléhá, jako v předehře k Smetanově »Libuši« nebo kde vyhání se hra effektnosti až na hranice možnosti jako pro plechové nástroje a z nich zejména trubku u Weingartnera. Celý pak soubor jeví se tak zceleným a tolikeré sebe detailnější tvárlivosti v dynamických i agogických chodech schopný, že lze s ním bez obavy odvážiti se i obrovitých gradací k nejbouřnějšímu fortissimu — a tím budiž rozuměno zároveň zvukově čisté fortissimo, jakému podobné jsem v poslední době neslyšel leč u berlínských a vídeňských filharmoniků — i sotva slyšitelných a přece zřetelně slyšených pianissim vedle celé dlouhé škály mezi těma dvěma krajními body ležících prostředků výrazové dynamiky. Připočteme-li ještě velmi dobré obsazení sólových nástrojů, jako na př. u sólových houslí, violy, klarinetu nebo u trompet a výborných tří pozounů, můžeme s dobrým svědomím připsat České Filharmonii značnou kvotu hodnotnou k dobru, neboť podala více, nežli bylo od ní za daných poměrů možno očekávati: nechtěla vykonati velký čin, chtěla si jen dobýti práva na svoji uměleckou existenci — a čin přece se zdařil; jiný orchestr chtěl vykonati velký čin, ale zatím dobyl si práva jen sotva prostřední, téměř jen trpěné existence. A v tom je veliký rozdíl. — Náležitý podíl na úspěšné umělecké zdisciplinovanosti nového našeho orchestru přiznati třeba také dirigentu Č. F. panu L. V. Čelanskému, který se zajímavou vervou vedl taktovku nad složitým symfonickým aparátem a snad nyní, kdy má pevnou půdu k vlastnímu vytváření své dirigentské potence dánu ve zkušeném kadru starých filharmoniků, vyroste nám na dirigenta nejen v pose a gestikulaci klidnějšího, nýbrž i z vlastního dobrého jádra se vyvinujícího, aniž měl potřebí naveskrz na cizí vzory a zkušenosti dirigentů spoléhati a na nich lpěti, ale též naopak: aniž povoloval do nesmířitelné míry svému individuelnímu a spíše zvolnému nežli důvodem motivovanému názoru a zdání.

Dvě vzpomínky, jedna výslovně připomenutá a druhá zpola zapomenutá, protože nepojí se k totožnému datu, nýbrž k momentu obsahovému a místnímu, připínaly se k prvnímu koncertu Č. Filharmonie: první vyvolána byla předčasnou smrtí Zdeňka Fibicha, na jejíž výročí první připadl právě první koncert tento a jejíž boluplná památka důstojně uctěna byla provedením jeho vynikajícího díla, druhé symfonie z Es-dur, aktem piety a vděčnosti daleko trvalejším, než by bylo bývalo položení věnce na rov příznivce Filharmonie — druhá při Berliozově »Korsaru« na výborné provedení této skladby v Praze (soudím dle zpráv hodnověrných svědků). Starší pamětníci koncertního ruchu pražského zajisté vzpomínají si podnes dvou prosincových dní roku 1884, 3. a 4., kdy Hanuš z Bülowů koncertoval v žofínském (starém) sále s kapelou meiningenskou, vyhradiv první den Beethovenovi a druhý mimo jiné cizí autory také Berliozovi právě s »Korsarem« a z domácích našich skladatelů Dvořákovi s jeho předehrou k »Josefu Kajetánu Tylovi«. Nedovedu sice říci, jak dalece shoduje se nejnovější provedení této hudební líčně s pojetím velkého inter-

preta a propagátora umění Berliozova, ale v míře adekvátního výrazu pro výtvor Berliozův stěží mohl by si kdo přáti u nás výkonu lepšího. Vedle Berliozova »Korsara« sousedstvím velmi zajímavým byla novinka pro Prahu ve Weingartnerově symfonické básni »Král Lear«. Hudební gourmandi byli by snad raději místo »Korsara« slyšeli Berliozovu ouverturu »Král Lear«, dokládajíce svou choutku nadějí veliké zajímavosti a poučnosti. Lze jim v tom přisvědčiti, pokud běží o historický moment a příspěvek k srovnavací psychologii uměleckého tvoření. Jinak spokojme se prozatím Weingartnerem bez pokusu o paralelu v podrobnostech. Jestliže u Berlioza fantasie tvůrčí oplodněna po výtce epicky, je u Weingartnera převaha v dramatice Mohutná tragika osudu šedovlasého starce královského lákala přirozeně svou hrou účinných kontrastů moderního skladatele rázu Weingartnerova k mocným effektům orchestrovým v hudebním zpodobení, jichž užito všude při instrumentování v míře svrchované s porozuměním výborného, na orchestru hrajícího dirigenta. Tím také nejvíce skladba působí. Avšak ani dramatická fabule není příliš zkrácena; skladba má sílu a vznět, třebas někde zůstávali jste na pochybách o intencích skladatelových: o výklad nebude nouze. Je to jako se Shakespearovým králem Learem: můžete si jej vyložiti symbolicky s Jiřím Brandesem pod vlivem moderního positivismu s ozvuky Schopenhauera a Nietzscheho — nebo idealistně s Fr. Th. Vischerem pod vlivem idealistní filosofie Hegelovy ve směru zásady o esthetické spravedlnosti. Snad se někdy k té a podobným otázkám vrátíme, ale tolik je nám jasno, že obsahově nestojí dílo Weingartnerovo příliš vysoko nad kapelnickou hudbu velkého stylu.

= »Tiché jubileum« sluje nejnovější hra p. Šmahy, s níž se autor tentokráte uchýlil na Smíchov. Byla tam sehrána v těchto dnech s nevalným úspěchem. Nejen že to je fraška nejtriviálnějšího genru, ale je to fraška špatně dělaná. Hned po prvém aktě jí dojde všechen vtip a co ještě zbývá, vyžaduje sebezapření, má-li to být vyslechnuto do konce.

= Minulou neděli provedli v berlínském pestrém divadle Wolzogenově jednoaktový žert »Bibamus«. Otto Erich Hartleben paroduje v něm známé Björnsenovo drama »Laboremus«.

= Nová hudební revue německá »Die Musik« slibuje ve svém programu mimo jiné: 1. články Dra Viktora Jossa, pražského hudebního kritika německého o Smetanově »Vlasti« a »Dvořákovi jako symfoniku« a Jos. B. Foerstra o Čajkovském; 2. illustrované vypsání dějin hudby v Cechách od německého kritika pražské »Bohemie« Dra Richarda Batky; 3. monografie Jos. B. Foerstra o Smetanovi, Fibichovi, Griegovi (o tomto psal již, sr. Rozpravy hudební č. 11), Ferd. Pfohla (z Hamburku) o Smetanovi a Dra W. Nagla (z Darmstadtu) o Duškovi či Dusíkovi. — V seznamu českých spolupracovníků vedle Josefa B. Foerstra čteme též prof. K. Steckra.

Otakar Lebeda. Posmrtná výstava jeho prací. Po náhle a tragicky odešedším mladém umělci zůstalo tu dílo, vzbuzující obdiv svou mnohočetností a ještě více svou uměleckou kvalitou. Vyvíjení se umělecké individuality po studovaných vzorech a pod vlivy zevnějšími dá se u mnohých umělců konstatovati dosti z těžka a i tu bývají mezery nesrozumitelné: u Lebedy sledují tyto vlivy dle studia jeho zřetelně za sebou. Nechci tím nikterak říci, že by mistři jeho byli zanechali tak zřetelné stopy v jeho práci, aby o originálnosti nebylo řeči, ale vliv Mařákův z doby první a Barbizonských po prvém pobytu jeho v Paříži upříti se nedají. Pečlivé, svědomité prokreslování sujetů a realistická, až i někdy těžká a hutná — barvitost, těm zůstává po dobu let 93.—98. věrným, pak, když z Paříže se vrátil a po Kleti, dumných její bukových hájích, bloudí, tu stojí za ním v upomínkách Corot s Rousseauem a celou řadou ostatních Fontainebleauských a napovídají mu silně barvu. Také pečlivá kresba přestává a barva stává se ideálem. A v této stal se poetou hlubokých, nedostižitelných tónů. Snivý, romantický melancholik libuje si v opuštěných, prázdných motivech, ať jsou to hodinové dálky, kdy oko letí přes hory, lesy, údolí až do oblak, ať jsou to interieury lesní, kde jen chvílí zašustí křídlo ptačí nebo praskne větev pod lehkou daňčí nohou. Nemiloval životního ruchu a bouření;

i když Paříž kreslí, hledá mlhu, aby v ní pohřbil ruch velkoměsta. Řekl jsem: melancholie, při něm a v jeho díle, melancholie barev jest jeho charakteristikou. I když paleta jeho nejjásavějšími barvami hýří: díváte-li se déle, najdete zlomené, ztlumené tóny, jejichž silný tón do intensivnějších zazní, třebas v melodickém akordu, ale vždycky zazní.

Výstava presentuje díla Lebedova od počátku tvoření až do posledních krajinářských prací, ba předvádí i poslední dílo, počaté s velikými nadějemi do ukončení: nedokončené však, opuštěné, a ve svém okolí výborně provedených prací krajinářských tím smutněji působící. Byla to pro Lebedu fatální idea, popsati smutný osud hocha při práci zabitého bleskem: neupřete krajinovému pojetí a náladě po bouři — když mračna v dál se ženou — mohutné koncepce: ale umělecké ekonomie v podání figurálního tu není, nutí se vám stále krajinář do popředí a děj sám jako by byl jen stafáží krajinové náladě. Interesantní srovnávání prací z prvé doby, řekl bych Mařákovské a pozdější činí výstavu Lebedovu tím zajímavější, čím zřetelnější jest pozvolné jeho odchylování se od theorie Mistrovy a šlapání vlastní stezky. A tato vůle — neříkám »touha«, poněvadž na přání u něho nezůstalo — býti svůj, říci prostě, jednoduše to, co jeho oči viděly — a ty pro nejjemnější záchvěvy barev nebyly slepé — ta provází jej od práce k práci, od prvních prospektů do krajin, až do posledních hýřivých slavností barev, odbývaných v Bechyňské oboře . . . Když srovnáme některé práce Lebedovy, které upomínají nás na některé jeho kolegy české krajináře — což vysvětlujeme snadno společnými vzory: a to zase najmě Barbizonskými — přece vždy zůstává i v těchto pracích věrným sobě. Nezapírá svojí individuality, nepodřizuje se diktatu jiných. To při něm — věku tak mladistvém a sotva »školy« odbyvším jest tím cennější, čím častěji shledáváme se s touto bolestnou zapomnětlivostí i u starších umělců. Jest to dobrý, pevně vedený boj sebe s jinými, za sebe a pro sebe. Tento boj vedl Lebeda šťastně, neboť cesty jeho — běžely-li již někdy podle jiných — vedly ve svoje kraje, vyšlapány jsouce pevnou nohou. Zbožňoval barvu v krajině: tomuto kultu přinášel nejkrásnější modlitby, jak dovedl je zbásniti a v tomto kultu našel svoje hrozné neuspokojení, pro které odešel. K. D. MRÁZ.

Rudolf Virchow, jenž slavil 13. t. m. v Berlíně své osmdesátileté narozeniny, jest jedním z těch, kdož pomohli v minulém století dodávati váhy i síly celému Německu. Narodilo se Němcům v století tom několik Bismarků. Virchow je Bismarkem ve vědě lékařské. Železný a neúprosný. Jako mladý asistent a prosektor berlínské všeobecné nemocnice staví se proti knížeti vědy Rokytanskému ve Vídni, který již již se vracel zase k staré humorální theorii: theorii o dobrých a špatných šťávách. Rokytanský vybudoval theorii dyskrasií a byla dyskrasie bílkovinná, dyskrasie horečná, dyskrasie neštovičná atd. Hradbu těchto dyskrasií zbořil Virchow jako mladý učenec a vybudoval theorii o zdravé a nemocné buňce. Zdraví i nemoc sídlí v buňce, ve kterou se dá rozložiti každý ústroj těla lidského a tím člověk sám. Hledal a nalezl změny na nemocné buňce a řekl, které jsou to změny a jak liší se ta která zdravá buňka od té které nemocné buňky. Cellularní pathologie Vichowova platí dosud až na nepatrné úchylky. Samostatných objevů a spisů Virchowových v oboru lékařském je na sta. Vedle toho vynikl jako hygienik, jenž v zastupitelstvu berlínském se zasloužil o to, že Berlín stal se moderním a zdravým městem. Neméně vynikl i v anthropologii, jíž dal v mnohém ohledu směr i vytýčil cíl a cestu. Virchow je počítán k největším anthropologům světa vůbec. Byl a jest odpůrcem Darwinovy theorie, o níž dělal vtipy i v slavnostní řeči, kterou proslovil ve velkém gratulačním shromáždění v říšské německé sněmovně, kamž se dostavili v den 13. t. m. všichni znamenití a velcí lékaři celého světa, přinášejíce stařičkému Virchowu pozdravy z dalekých krajů i zemí a těch nejrůznějších národů. VL.

Ku kritice mé knihy **»Pokusná chemie prostonárodní«** ve článku »O populárním výkladu věd přírodních« (Rozhledy XI. 589) odpovídám místo delšího článku obranného, který pro nedostatek místa nebyl uveřejněn, těmito slovy: Pan kritik mi vytýká jako věc nejtrestuhodnější

špatnou korekturu, ač sám v krátké kritice své má chybu tiskovou, cituje z mé knihy nesprávně str. 180 (místo 188). Není pravda, že vyslovil jsem zákon o zachování hmoty větou kritikem citovanou, ten jest napsán na str. 39. písmem proloženým slovy zcela jinými. Neřekl jsem na str. 73., že struska jest křemen, nýbrž, že křemen tvoří strusku a silikáty strusky jsou přece utvořeny z křemene. Názory p. kritika o nevhodnosti soustavy periodické, jakož i o tom, pokud měla býti v knize zastoupena chemie technická jsou osobní. Také o sensačnosti názvů pokusů se soudí jinde na př. v Anglii a ve Francii jinak. (Spisy Tissandierovy). Co se týče mých dle kritika zbytečných filologických náhledův o koncovkách, upozorňuji na to, že mi s jiné strany bylo naopak vytknuto, proč jsem své terminologie nepoužil v knize veskrze. Za upozornění na některé omyly, jež se při opětovném opisování do knihy dostaly, jsem povděčen, jen se to mohlo státi spůsobem šetrnějším. V Praze, dne 15. října 1901.

PH. DR. ALEXANDR BATĚK.

Uznávám, že zákon o zachování hmoty je na str. 39. vysloven jasně, avšak pokus zákon ten podpírající vysloven je citovanou větou, již jsem důvodně nazval nejasnou. Větě »přidali jsme křemene, jenž na povrchu železa pluje a tvoří strusku« nelze jinak rozuměti, než ve smyslu mnou uvedeném. Připouštím však, že se p. Batěk pouze nejasně vyslovil. Něco slov o moderním chemickém průmyslu by neškodilo. O vhodnosti autorovy terminologie nelze na tomto místě se šířiti. Kdyby spis o oné terminologii byl důsledně napsán, nemohl by býti průpravou ku čtení spisů, v nichž je terminologie obyčejná. Ve svém článku uvedl jsem ovšem jen některé výtky, jsem však ochoten dáti svůj, poznámkami opatřený exemplář »Pokusné chemie« p. Dru. Batkovi k disposici.

ING. C. L. VONDRÁČEK.

Přehled politický, sociální, hospod.

Za hranicemi. Německo jest zaměstnáno sporem Berlína s císařem. Císař jak známo nedovolil Berlínu vésti elektrickou dráhu třídou pod lipami, nepotvrdil druhého obecního starostu berlínského, Kauffmanna a vyslovil se z »esthetických důvodů« proti návrhu pohádkové studně ve Friedrichshainu. V prvých dvou případech stoji císař na půdě ústavního práva. Obecní zastupitelstvo Berlína, jež až posud chovalo se ke dvoru devotně přese všecky projevy panovníkovy nepřízně, a to již z doby jeho následnictví, kdy prý Berlín stavěl se hluchým k projektům princovým okrášliti město několika novými kostely, staví se nyní přece trochu na odpor a záležitost nabývá vysoce politické důležitosti. Tón novinářských rozprav jest: právem krále, ať jakkoliv zpraveného, jest potvrditi nebo nepotvrditi. Ale kořenem zla jest, že potvrzení jest zákonem přenecháno nezodpovědnému rozhodnutí panovníka. Berlín musí podstoupiti boj o právo potvrzovací, a když o nic jiného, alespoň o tolik se pokusiti, aby potvrzovací právo příslušelo ministrovi a z jeho rozhodnutí aby bylo lze se odvolati na vrchní správní soud. V samých základech jest zviklati absolutism spočívající v tom, že ve věcech »samosprávy« rozhoduje vůle, proti níž není právního prostředku.

Známa jsou pronásledování poznaňských Poláků. Jakž tak docházeli Poláci trochu zastání v říš. sněmě němec. klerikály, ale jen potud, pokud tito z toho těžili ve vlastní věci. Věci Poláků ujmou se prý nyní poslanci sociáldemokratičtí. V interviewu Rosa Luxemburgová se zástupcem klerikálního Kuryera Polsk. pravila: Dnes máme (socialisté) v parlamentě 56 poslancův. Každé volby s matematickou určitostí zvyšují počet nejen hlasujících pro nás, ale i representantů. Od obrany Poláků zráželo nás stanovisko vašich (polských) poslanců v Berlíně, jich lísání se k vládě, hlasování pro vojsko, loďstvo atd. Dnes nám na vašich poslancích nezáleží, ale záleží na stavu celého národa. Na mohučském sjezdě socialistickém

navrhla jsem resoluci, vyslovující zásadu i závazek strany zastávati se věcí polských. Proti návrhu Ledebourově a některých socialistů polských na sjezdě v Bukovci na samostatnou socialist. organisaci polskou, jsem vystoupila proto, ježto nechci, aby jen část Poláků, ale celá strana socialistická věci se ujala. Příští zasedání parlamentu ukáže, že socialisté dovedou vás energicky bránit.

Rakousko-Uhersko. Dne 17. t. m. sešla se říšská rada. Z části již jednáme z podnětu toho na úvodním místě. Listy dožadují se od zasedání říšské rady vyjasnění situace, vyjasnění poměru Dra Körbra k různým stranám, zejména k mladočechům Poměr Dra Körbra k mladočechům skutečně vyjasnění vyžaduje, méně však, jak máme za to, poměr mladočechů k Dru Körbrovi. Když strana, pro jejíž politiku byla alfou a omegou jazyková nařízení, dovedla se smířit a dobře snášet s ministrem, jenž je spolupodepsán na dekretu, jímž byla jazyková nařízení zrušena, když dovede ministra, jenž minulého roku vydal pověstné vládní předlohy jazykové, trpěti jen 24 hodin déle na křesle ministerském, dala na jevo tím tolik politického sebezapření, že předstíženo už býti nemůže ani politickým chováním kola polského Od mladočechů si Dr. Körber nemusí slibovat nic zlého, nanejvýš markýrování oposice. Bude brzy příležitost vyzkoušeti jejich statečnost: při obsazení křesla místopředsednického v parlamentě. Na ně má Dr. Žáček bez odporu nárok. Ale Dr. Körber pracuje proti Dru. Žáčkovi, třebas do očí měl vůči mladočechům líbezné úsměvy. Mladočeši měli by učiniti z obsazení křesla místopředsednického otázku kabinetní. Ale o karakternosti mladočechů podávají právě vykonané volby do sněmu království českého prasmutné doklady. Výmluvný doklad čteme také v úvodním článku Politik z 16. října, ve kterém tento list, jenž by měl daleko více příčin než mladočeši vážiti si vládní přízně, právem stěžuje si, kterak jednotliví vůdcové mladočeského klubu v rozmluvách s německo-liberálními nebo vládními žurnalisty Dra Körbra vynášejí jako hotového kouzelníka politického a líčí jako skálopevného ministra, před nímž co nejponíženěji třeba se klaněti.

Na tom úsudku nemění nic ani resoluce, na které se usnesla parlamentární komise klubu mladočeského dne 16. října, ve které vyslovuje nedůvěru vládě dra Koerbra, poněvadž prý »neutralitu politickou jenom představírá« a v níž hrozí taktickými kroky jak vůči vládě tak vůči parlamentu. (Z nedůvěry té výslovně byl vyňat dr. Rezek, ač není pochyby, že jest s kabinetem Koerbrovým solidární.) Na papírové kanonády jsme již dávno zvykli. Také faktum, že dr. Žáček byl se strany mladočeské prohlášen na prvního místopředsedu, bude asi bez účinku na mladočeskou taktiku, až dojde k obsazení místa toho a dr. Žáček se jím nestane. Němci svého kandidáta na dotyčné místo již našli, jest to posl. Kaiser, jenž svolil a o němž není pochyby, že bude zvolen. O to se postarají ze slovanských poslanců zajisté již Poláci, kteří jsou panu Koerberovi tolik k díkům zavázáni. Důkaz hned debut jejich nového maršálka, ultrastančíka hr. Potockého (viz Rozhl. č. 1.), jenž nemohl si odepřít v proslovu k úředníkům zem. výboru poukazovati na výlučné polské stanovisko, ignoruje úplně ruský živel v Haliči. Prozatím na zdánlivé usmíření Čechů hozena byla vládou subvence 16 mil. korun pro kr. hl. město Prahu. Vládní odůvodnění jest tak mlhavé a křivolaké, že to budí zdání, že to s půjčkou ani není upřímně míněno.

Země české. Volby za města odbyly se 11. října právě tak za slabého účastenství voličstva, jako volby venkovské. Zvoleno bylo 35 mladočechů (na minulém sněmě měli poslanců 39), 1 radikál (1), 1 staročech a 1 samostatný mladočech Dr. Šamánek, 11 něm. pokrokovců (20), 7 něm. lidovců (6), 10 Všeněmců (6), 1 křesť. sociál. Kompromis se ani tu neosvědčil. Staročeši dostali do sněmu jen jednoho kandidáta, Dra Srba. V Holešovicích Bubnech je nápadný poměrně značný počet hlasů, jež dostali kandidáti socialističtí obou stran. Ještě více hlasů soustředili na sebe sociální demokraté v Libni a Josefově. Také v Příbrami. Tam dostali 104 hl. ze 605 a na Smíchově 242 z 1337; na nár. socialistu připadlo 177. Z kandidátův menšinových neprošel vyjma Dra Šamánka nikdo. Někteří dostali

nápadně málo hlasů (Bílek v Duchcově 2, Dr. Hliňák 62 hl. z 548). Křiklavé jest, co provedli mladočeši s Drem Jandačem, o čem jsme se zmínili již v čísle 2. Nedostal Dr. Jandač ve skupině strakonické ani jeden hlas. To omlouvají Rad. Listy, že prý pro Dra Jandače nebyl smluven volební okres a jestliže »některými listy« jeho kandidatura byla ohlašována, stalo se omylem. Avšak tím listem, který kandidaturu Dra Jandače na Sušicku ohlašoval, byly Radik. Listy samy. Proč strana radikální tak šesrně jedná s mladočechy? Buď cítí ostudu, již si kompromisem utržila anebo doufala, že mladočeši budou tak velkomyslní a vykážou Dru Jandačovi místo v některé obchod. komoře. S tímto plánem strana také pohořela, neboť mezi zvolenci obchod. komor Dr. Jandač není. Jelikož na smíchovsku Dr. Sobotka v užší volbě bez pochyby podlehne, budou míti radikálové z kompromisu ten prospěch, že budou mít po něm tolik mandátů, co měli před ním. Radikální pokrokáři zmohli se ve Vys. Mýtě a v Hradci Král. s přísluš. městy na slušné menšiny. O radik. pokrokařích přinesly Rad. Listy zprávu, že učinili volební kompromis s agrárníky. Podnět k tomu zavdalo prohlášení Obrany Zemědělců ze dne 11. t. m., v němž doporučuje volbu Dra Štemberky na Žamberecku pro to prý, že »české knutí agrární musí býti pokrokové« a že svornost má býti prvním krokem ke sbližení mladých, opravdu pokrokových ztran. Strana p. Kubra pokrokovou? Pan Kubr se svou politikou protiosvětovou spolu s p. A. Šťastným, jenž horuje pro obnovení středověkých feudálních sněmovních řádů? Kdyby rad. pokrokáři v ten kompromis byli vešli, a to k vůli pochybnému mandátu, stáli by právě tam, kde radikálové při kompromisu s mladočechy. Ve skutečnosti však o žádný kompromis nešlo, alespoň výkonný výbor rad. pok. na ničem podobném se neusnesl a se strany Obrany Zemědělců jedná se patrně jen o volební manévr, jelikož spoléhá na to, že za odměnu budou rad. pokrokáři na smíchovsku hlasovat pro p. Kubra. Skupina Třeboňská poskytuje obdobný doklad příkladné jednotnosti a svornosti mladoč. strany, jaký jsme konstatovali v minulém čísle ve dvou skupinách venkovských, kdež proti sobě kandidovali dva mladočeši, aniž prohlášena byla oficiální kandidatura. Zajímavé jest, že velkou obavu o svůj mandát měl Dr. Koldínský na Smichově a vypravuje se, že po osvědčeném příkladě p. kolegy Březnovského podepsal klerikálům revers. V Budějovicích zvítězil němec. pokrokovec Vollgruber 2138 hl. nad Dr. Zátkou (2113 hl.). Dr. Zátka obdržel náhradou mandát v obchod. komoře budějovické. Vrcholem politické chytristiky je, co provedli mladočeši s Drem Scharfem v Josefově-Libni. Jelikož při první volbě neprošel, hodili jej při druhé přes palubu. Žid byl jim již nepohodlný. Té taktiky užívali posud vždy proti svým stoupencům a proto strana nemá dorostu a morálně klesá. Hokus pokus provedli mladočeši s Drem Fiedlerem, který byl napřed vyhlášen za kandidáta mladočeského (někde i za společného mladočeského i agrárního). V Čase ze dne 7. t. m. prohásil Dr. Fiedler, že telegraficky oznámil Nár. Listům, že se zřetelem na ústup strany agrární od ujednané dohody nekandiduje ani na Poděbradsku ani jinde. Nár. Listy telegram neuveřejnily, ale Dra Fiedlera doporučovaly jako kandidáta samostatného, a když byl při druhé volbě zvolen, prohlašují jej zase za zvolence svobodomyslného. Na Prachaticku byl zvolen rad. pokr. Dr. Stránecký, budou tedy míti rad. pokrokáři bez kompromisu stejně, po případě více mandátů než státoprávní radikálové s kompromisem.

Mandát po Dru Kaizlovi nabízejí mladočeši prof. Dru Fiedlerovi, který tak jako Dr. Pantůček stal se najednou způsobem jaksi mythickým persona gratissima, ačkoliv, jak dole citujeme, v Čase 7. října mladočeskou kandidaturu do zemského sněmu odřekl.

Učitelské kandidatury. Všech 8 kandidátů z řad učitelských vesměs propadlo, jednak proti agrárníkům (6), jednak proti kandidátu samostatnému Kryfovi a mladočeskému (?) faráři Blahovcovi. Nejvíce hlasů obdržel uč. Macháček na Rychnovsku a Kostelecku, totiž 835 (agrárník Chaloupka 1214 z 2175 odevzdaných; oprávněných 3340), Rašín na Hradecku a Nechánicku 753 (agr. Srdínko 2159 z 2980 od.; 4886 opr.), řed. měšť. školy Jindra na Pelhřimovsku, Pacovsku, Kamenicku a Počátecku

732 (agr. Bíba 1404 z 2280 od.; 7154 opr.), na Hořicku a Novopacku Engelman 725 (agr. Zázvorka 1088 z 1823 od.; 4777 opr.). Málo hlasů sjednotil ř. uč. Žák na Turnovsku a Českobrodsku, totiž jen 354 (agr. Žďárský 1292 z 1684 od.; 3772 opr.), ř. uč. Tuček na Rokycansku a Blovicku 309 (agr. Hodek 1237 z 2197 od.; 3903 opr.), uč. měšť. šk. Beneš na Kolínsku, Kouřimsku a Janovicku 308 (sam. kand. Kryf 910, mladočeský K. Bříza 407 z 1879 od.; 5129 opr.) a říd. uč. Vojč na Strakonicku a Volyňsku 171 (mladočeský kandidát farář Blahovec 1016 z 1696 od.; 4071 opr.). Celkem 4185 hlasů. Vinu toho nese zajisté nejenom nečinná neupřímnost stran, dvojité stranické kandidatury, ale i počet kandidátů-učitelů, antipathie z doby rokování sněmovního zvláště využitá agitačním způsobem, zřejmá nezapracovanost jedinců v jejich prostředí a položení kandidatur v okresích venkovských. Z posledních dnů jest známo, jak dovedli Němci zasaditi se o volbu svého příslušníka Vollgrubera, ředitele německé měšťanské školy v Českých Budějovicích. Učitelstvo z událostí volebních zajisté poznalo, kde utkvěti musí jeho činnost, aby se významnými svými jednotlivci domohlo zastoupení parlamentního jako znalci školství národního.

URSUS.

Sociální. V odborových listech a ve schůzích dělnických pilně přetřásá se otázka nezaměstnanosti. Průmyslová krise, která jako rozmahající se epidemie zachvacuje letošní rok postupně všecky obory výrobní, je příčinou obmezování práce v továrnách a dolech a houfného propouštění dělníků z práce. Ze závodu Ringhofferova na Smíchově propuštěno prý bylo v poslední době přes tisíc dělníků. Všecky větší továrny strojnické v Praze mají nedostatek práce. Nezaměstnaných kovodělníků čítá se v Praze a předměstích přes $2^1/_2$ tisíce a stále jich přibývá. Také z jiných míst Rakouska docházejí zprávy o rostoucí nezaměstnanosti v průmyslu strojním. Strojírna v Simmeringu u Vídně minulý týden propustila čtvrtinu, t j. 300 dělníků. Nová továrna na vagony ve Studence pracuje toliko 4—5 hodin denně. Ještě větší procentuální nezaměstnanost nežli v průmyslu strojním je v odboru rukavičkářském v Praze; rozsáhlá je také v průmyslu jirchářském. V některých jirchárnách pražských pracuje se s polovinou dělnictva, jinde nepracuje se již přes dva měsíce vůbec. — Zajímavo je, že ve mnohých továrnách a dolech, kde dělníci jsou následkem nedostatku práce propouštěni, pracuje se v některých odděleních přes čas, k čemu úřadové dávají své povolení!

V sociálně demokratických hromadách pomocnických dává se signál k boji proti zamýšlené vládní předloze o změně živnostenského řádu. Hlavně potírány jsou: § 99. předlohy, v němž prodlužuje se doba učební, kdyby učeň nedosáhl vlastní vinou dostatečné znalosti řemesla; § 114., jenž dává společenstvům nebo gremiím právo pro obor živnosti svého okresu v mezích zákona vydávat předpisy o počátku a konci doby pracovní a přestávkách v práci, jakož i době výpovědní a době vyplácení mzdy; § 120., jenž ustanovuje, že vyjma jediný případ, když konají se volby, nemá se hromada pomocnická skládati ze všech členů odboru, nýbrž jen ze 27—36 volených delegátů. Dělnictvo vidí v těchto §§ zhoršení poměrů učebných na neprospěch učňů a obmezení práv a moci pomocníků při společenstvech a gremiích.

Třetí oddělení průmyslové rady ve Vídni za přítomnosti ministra obchodu svob. pána Calla a zástupců ministerstev obchodu, vnitra, vyučování a orby vyslovilo se dne 14. října zásadně pro vydání zákona o pojišťování pro případ stáří a neschopnosti ku práci všeho pracujícího lidu s dodatkem, že břemena tohoto pojišťování mají být nesena všeobecností za vydatné podpory státu. Rovněž přijat byl návrh, v němž vláda se žádá, aby přikročila k reformě nemocenského a úrazového pojišťování. — I u nás v rozhodujících kruzích přestává být otázka sociální pouhou otázkou akademickou. Ty Gladstonovy »staré mezníky« liberalistické civilisace překročují se ponenáhlu a nepozorovaně ve všech státech.

—R—

Hospodářský. Tři svépomocné hospodářské akce na osvědčivší se již po té stránce Moravě. Bohužel předůležitá z nich, zřízení akciové

tkalcovny v Zábřeze vázne. Podle zprávy Mor. Severu pravil na schůzi odboru Nár. jednoty v Zábřeze dne 5. t. m. dr. Indra, že »při schůzích zakladatelů svolaných olomouckými kruhy účastnili se odborníci z vývozního spolku a ti doporučili dle nynějšího stavu průmyslu zřízení tkalcovny. Věc vázne dosud, poněvadž nebyl získán ještě odborník s dostatečným kapitálem sám súčastněný. Dosavadní agitace pro upisování akcií nestačí. Z okolních záložen upsala dosud jen zábřežská 20 akcií«. — Poněvadž zřízení velkého průmyslového podniku v Zábřeze jest nejnalehavější nutností, přejeme si, aby se otevřeněji o věci promluvilo. Nedá se umlčeti, že jednotlivci i peněžní ústavy chovají se k myšlence té zcela chladně z důvodu, že tkalcovství jest v úpadku. Informace odborné, jež daly podnět k zařizování tkalcovny, setkaly se s naprostým nezdarem. Přetřásá se nyní návrh na zřízení přádelny. K tomu jest však třeba kapitálu 1 milionu korun. Pomýšlí se tudíž sezvat vynikající odborníky a záložny ke společné schůzi. Celá věc, jak viděti, uvázla a plán průmyslového podniku v Zábřeze jest úplně ohrožen. Důvěřujeme osobám v čele stojícím, že ovšem s nejbedlivější opatrností a rozvahou, ale i s nutnou energií a rozhodností pokračovati budou. — S větším zdarem pokračuje zařizování akciové koželužny v Olomouci (nejspíše v Hodolanech, na nichž nám rovněž velmi záleží po stránce národní). Jest to podnik českých řezníků. Akciový kapitál 300.000 K o 1500 akcií po 200 K. Upsáno jest již přes 900 akcií. Podobného českého podniku na Moravě není mimo jeden. Všechny ostatní jsou v rukou cizích. — Nejlépe se vede plánu zakoupiti Luhačovice. Od. 1. října upsalo se z kruhů nelékařských 200.000 K, s loňskými úpisy jsou dvě třetiny kapitálu upsány a bezpečně se čeká, že do konce října bude celý kapitál upsán. Pak budou stanovy ku schválení předloženy a společnost se ustaví. Ze záložen se přihlásily mezi prvními Cyrilomethodějská v Brně, kroměřížská, valašsko-kloboucká, olomoucká ústř., uhersko-ostrožská, třebíčská, tovačovská a vyzovická.

Kartel petrolejový bude prý v brzku obnoven. Majitelé menších petrolejových rafinerií zahájili už jednání, poněvadž se jim existence stávala nemožnou. Petrolejový kartel se rozešel před rokem; vypověděla jej tenkrát haličská společnost Schodnica a rafinerie pardubická. Od té doby ceny petroleje prudce klesly, poněvadž se výrobě uvolnila uzda. Akciové společnosti petrolejové velkého slohu: karpatská a Schodnica v první řadě, měly z této konkurence spíše zisk, poněvadž mají moderní zařízení strojní a jejich závody jsou rozměrů tak velkých, že na obrovské kvantum rafinovaného petroleje, které ročně dávají na trh, připadá poměrně malá položka režijní. U menších, jednotlivcům patřících továren, jest pravý opak. Ty pracují s velkými náklady a mají s podniky jmenovanými nerovnou konkurenci. V posledním čase se jednotlivcům produkce petroleje ani už nevyplácí a než by pracovali se ztrátou, zastavili mnozí z nich raději výrobu vůbec. Dnešní ceny petroleje jsou proti loňským nepoměrně nízké. K tomu právě asi chtěly dospěti velké akciové rafinerie. Neboť slabší jednotlivci musí se, uzavírajíce nový kartel, spokojiti s nepatrným kontingentem, který jim bude přidělen a Schodnica, karpatská a j. si ponechají, kolik jim bude libo. Dohoda mezi nimi bude už snadnější. Konsumenti měli po dobu jednoho roku petrolej levnější, za to však jej budou řadu roků následujících platiti hodně draho.

Česká společnost pro výrobu olejů zasílá nám k poznámce v č. 2. Rozhledů svoji bilanci: Aktiva: Budovy tovární K 74.862·22, reality tovární nezastavěné K 58.058·40, zařízení tov. stroje a inventář K 96.825·41, hotovost: pokladniční K 835·99, v pošt. spořitelně K 1205·70, uložená u Českého úvěr. ústavu v Praze K 166810·—, pohledávky K 87069·60, zásoby K 53.873·32, napřed placené správ. výlohy K 1.318·04, zařizovací výlohy K 5.985·77, směnka K 366·26, vozy tovární K 820·—; úhrnem K 548031·61. Pasiva: Pohledávky rozl. věřitelů K 48.031·61, akciový kapitál K 500.000; úhrnem K 548.031·61. Zisk za minulý rok nevykázán, poněvadž všechny investice roku předešlého podniknuté zahrnuty byly do správ. výloh.

Cukr. Říjen jest měsícem odhadů produkce cukerní v Evropě. Minulý týden přinesl nám odhady dva a sice Gieseckerův, znějící na 6 mil.

315 tisíc t. a ústředního orgánu něm. cukrovarníků na 6,540.000 t. oproti loňské skutečné výrobě asi 6,090.000 t. Za několik dní uveřejní své odhady magdeburský Licht a na konec evropské cukrovary samy. V předešlých letech očekávaly se úsudky o pravděpodobné produkci cukru s horečnou nedočkavostí a uveřejnění jich mělo v zápětí vždy více méně mocný pohyb cen v tu neb onu stranu. Letos není zvědavost napnuta, poněvadž jest všeobecně známo, že jdeme nad obyčej veliké sklizni vstříc, kde nerozhoduje o 2—3 mil. centů cukru více neb méně. Zprávy z oblasti třtiny cukrové ukazují rovněž na bohatý výnos sklizně, avšak není vyloučena možnost, že v krajinách, kde nedostatečná komunikace zdražuje výrobu a zpeněžení cukru, zůstane část třtiny nesklizena. Tak dolehají následky nadprodukce na všecky výrobce cukru, kteří již počínají uvažovati o systematické redukci pěstby řepy i třtiny. Během minulého týdne panoval na všech trzích čilý ruch obchodní, avšak potřeba cukru nemohla vždy držeti stejný krok s nabídkou, tak že ztratily ceny přechodně asi 1%. Ku konci týdne převládá však smýšlení důvěřivější. Pohotová surovina znamená K 20·55 franko Ústí.

Ozvuky a paběrky.

Andrée v panském domě. V kterémsi panském domě vídeňském, jak vypravuje Dziennik Polski, mají dcerku, mladé děvčátko, které jako výborné medium rozmlouvá s duchy. Lékař jenž rodinu dobře zná a tvrdí, že dívka jest sice chudokrevná, ale jinak tělesně i duševně zdravá, byl při jedné z těchto rozmluv a podává o ní zprávu. Otec dívčin dotázán byv, proč dovoluje dceři pořádati séance, odvětil, že jí v nich brániti nelze, jinak že churaví a omdlévá. Dívka usedla před několika domácími hosty do křesla ve výklenku, jenž oddělen byl od ostatní komnaty jenom záclonou, položila ruce na stolek s hořící svící, a dala shasiti plynová světla. Nastalo ticho. Otec požádal přítomných, by udali jméno osoby, kterou má dívka vyvolati. Kdosi pravil: »Napoleon I.« Dívčina klesla hlavou zprva na stůl, po té počala rozprávěti s osobou žádanou. Dialog celkem postrádal zajímavosti. — Kde jest Jan Orth? tázal se potom lékař. — Dne 13. července .... zahynul s lodí »Šv. Markéta« . . v Tichém Oceánu . . za strašné bouře . .,« vece dívka, »zhynuli všichni mimo jednoho námořníka . . ten žije ještě v Southamptonu, Blunbirestreet, a nechce býti sledován. — Jan Orth nežije.« — Lékař pošeptal otci jméno »Andrée«. Sotva otec opětoval jméno to dceři, pokrčila rameny, zachvěla se na těle a vyrazila za chvíli ze sebe: »Nevidím ho, nepřichází . . nemůže přijíti . . žije! . .« — Ale snad přece ho vidíš? naléhal otec. — Ach, vidím ho — odpovídala — ale přijíti nemůže, neboť žije . . Vidím ho . . Toliko jeden z druhů jest dosud s ním . . vyhlíží děsně, ostatní nežijí . . Nemají co jísti, trpí strašný hlad . . veškeré naděje již pozbyly, že by mohli být zachráněni . . Andrée jest při smyslech, druh jeho sešílel zoufalstvím . . Jen tři dny toliko budou na živu ještě — a kolem všude ledné pláně . . nikde břehův . . záchrana nemožna, na špatné cestě jsou, nevyváznou.« — Otec znova vyzvídal: Urči místo, polohu, kde jsou nešťastníci! — Na 87° severní šířky a 3° východní délky. Není pomoci . . Není záchrany. — Po té dívka hlasitě vykřikla a klesla na zem. Odnesena do ložnice, z níž vyšla až po 24hodinném spánku. O všem co mluvila, nevěděla ničeho. Si non e vero — —

JARP.

Tunely. Stavba Simplonského pokračuje i po smrti podnikatele A. Brandta velice hbitě. Celková délka bude obnášeti 19729 m.; ke konci roku 1900 bylo 4119 m. na severní a 3448 m. na jižní straně hotovo. Vylámáno bylo 162825 m³ kamene na severní straně a 119526 m³ na jižní. V každé ze čtyř štol umístěny byly průměrně tři vrtací stroje a ku lámání kamene spotřebováno bylo 33891 kg. dynamitu. Teplota na severní straně 4000 m. od ústí obnášela 28·5° C, na jižní 3000 m. od ústí 30—31·6° C.

Ku větrání přivedeno denně průměrně 1158000 m³ vzduchu na severní a 2016060 m³ na jižní straně. Pramenité vody přitékalo poměrně málo, as 40 litrů za minutu. Dělníků zaměstnáno bylo v tunelu 2753, vně tunelu 1010. — Italský inženýr Cedale rozvrhl stavbu železničního tunelu Mont-Blancem. Účelem jeho je dosíci krátké spojení mezi Janovem a Turinem. Tunel má býti 33 km. dlouhý a vcházeti na italské straně u Eutrèves, na francouzské nad Chamounix; obě místa jsou v přímé čáře 14 km. od sebe vzdálena, první 1580 m., druhé 1050 m. nad hladinou moře. — V poslední době myslí se na stavbu tunelů i tam, kde dříve mosty stavěti chtěli. Neboť mosty přes ramena moří musí býti k vůli lodím velmi vysoké a dosažení potřebné tomu odpovídající pevnosti vůči tlaku větru vyžaduje značného nákladu. Naproti tomu tunel na místě netrpícím zemětřeseními není téměř žádným zhoubným vlivům vystaven. Nyní zadala společnost kapitalistů anglickému parlamentu žádost o povolení ku stavbě podmořského tunelu mezi Anglií a ostrovem Wightem. Železnice 11 km. dlouhá má počínati u Sway v Hampshiru a vlastní tunel bude pouze 3 km. dlouhý. Pohon, jak se samo sebou rozumí, má býti elektrický. Náklad je rozpočten na 600000 liber šterl.

Pan prof. Čelakovský dne 6. října 1901.

Ó, dnešní den se požehnání skýtá
ti věrný lide Vysokého Mýta!
Čas nikdo nežel, nikdo nežel kroku,
já u vás nebyl po celých šest roků.
Už často chtěl jsem, jak se jinde činí,
své návštěvy vám dáti dobrodiní,
bych aspoň stvrdil diét svojich příjem,
než dostal se mi tajný pokyn kyjem:
»Jsou špatné časy, sympatie sporé . .
jen račte zůstat, pane profesore!«
Nuž, poslušen jsa toho hlasu lidu,
jsem sebe těšil: však já jednou přijdu.
A, ejhle dnes, pln vlasteneckých citů,
své srdce nesu Vysokému Mýtu . .
— — — — — — — — — — — —
Však jaké ticho! Žádný šumot v síni . .
O, kde jste všichni moji mandarini?
Pět . . deset . . patnáct . . kde jsi, vojsko moje,
kdys v míru věrné i v čas nepokoje?
Kde láska tvá? A záštita tvá chará,
když před léty jsem bit byl od Machara?!
Kde je to vše? A co se stalo s vámi?
Jsem víc než kdys teď obdán zásluhami!
Ač vše je horší, nepřítel i terén,
já zůstal svému batailonu věren.
A neposlední, čím se troufám chlubit:
drak rozkolu mým přičiněním ubit,
tři braši svární, každý jiných rysů,
se líbají teď v slzách kompromisu.
A nota bene, Moderna je v pánu,
já často řečí dal jí tuto ránu,
neb každou chvíli sáh' jsem v svoji vestu,
kus starého jsem vyňal manifestu
a s jistým chvěním nahlas jsem ho přečet . .
O, diese Jugend! Za trest bude klečet!
— — — — — — — — — — — —
Je ticho v sále, brouček v dřevě fuká,
kdos kašle vážně, trapná jsou to muka.
Ba špatné časy, sympatie sporé . .
Dnes raději mlčet, pane profesore!

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 26. ŘÍJNA 1901 ČÍSLO 4.

Zemský výbor království Českého.

Nejvyšší samosprávná naše korporace v brzké době dočká se důležitých osobních změn. Volby sněmovní budou míti hlavně ten důsledek, že jednoho místa dostane se stoupenci agrárníků a jednoho ústaváckým velkostatkářům. Pomýšlelo se sice na to rozmnožiti počet přísedících, aby všem přáním mohlo býti vyhověno, ale myšlenka zdá se že opět již padla.

Jest všeobecně známou věcí, že český zemský výbor není žádná vzorná instituce. Stesky na jeho činnost jsou mnohostranné. A když hlava samosprávy není v pořádku, nemůže býti ovšem ani tělo.

Mladočeští poslanci měli kdysi chuť způsobiti aspoň jakousi nápravu a určili, že žádný přísedící zemského výboru nemá býti zároveň říšským poslancem, ale hned toto usnesení vykonali tak, že zvolili na čtyři jim připadající místa v zemském výboru — tři říšské poslance: Dra Herolda, Dra Grégra a Adámka. Dr. Herold, mající asi 12 placených funkcí, ovšem nemůže býti vzorem referenta zemského výboru, kde je jenom vzácným hostem, nemá prostě času na vykonávání této funkce, která, kdyby měla být řádně vykonávána, potřebovala by mužů opravdových a celých. Dr. Grégr je již stařičký pán, který ztrácí valem pamět, jemuž náleží uznání za jeho bývalou činnost agitační, ale pracovníkem vnitřním nebyl nikdy a už nebude. Mimo to jeho tiskárna příliš potřebovala dobře placených objednávek zemského výboru, tak že i tím bylo a jest mu často znemožňováno určitější vystupování. Pan Karel Adámek vzdal se sice při letošních jarních volbách říšského mandátu prý k vůli tomu, by se mohl více věnovati zemskému výborství, ale dosud nevyhověl podmínce, že má zůstávati trvale v Praze. Tráví klidně na odpočinku svůj čas v Hlinsku a jednou za týden — na středeční gremiální schůze — zableskne se v sně-

movní budově svou přítomností, aby brzo zase zmizel. Zbývá tudíž z mladočeských přísedících pouze jediný Dr. Václav Škarda, který vyhovuje vysloveným podmínkám: bydlí trvale v Praze, není říšským poslancem, chodí pilně do své úřadovny, bohužel že iniciativní činnosti nemá.

Za těchto poměrů není divu, že mladočeši spokojili se, když při jich nastoupení nejvyšší maršálek referáty jim přidělené co nejvíce osekal a nejdůležitější věci z nich přidal referátům Dra Pražáka a V. Schönborna. A tak má dnes Dr. Pražák mezi jiným: školství, personálie, zemské statky, V. Schönborn: zemědělství a železnice, Dr. Urban: zemské finance, zatím co mladočechům zůstaly jen okresní a obecní záležitosti, pak blázince, Raiffeisenky, knihovna zemsk. výboru a pod. Za plat 6.000 K ročně člověk mnoho chtíti nesmí.

Ku čtyřem mladočeským referentům pojí se jako pátý český člověk — Dr. Pražák. To mu ovšem nijak nevadí, že důležitý referát školský jest v rukou úředníka straníka Němce, vždyť i dr. Pražák sám chová se k německému školství benevolentněji než k českému. Musí si přece u šlechty, která ho volila svým zástupcem, udělati dobré oko. O jeho »sladkém« jednání mohly by mnoho vyprávěti české deputace zvláště z menšinových škol českého severu. Na sebe ovšem pan referent pamatuje. Vždyť každý svůj krok dobře si započítá. (I jízdy do Stromovky!) Druhým šlechtickým přísedícím je hrabě V. Schönborn, člověk velice pilný a svědomitý, ale více Němec než Čech, mimo to konservativní až na kost. Oba Němci: Dr. Urban a Dr. Werunský jsou sebevědomí opravdoví lidé, kteří referují v plenu i o českých věcech německy (z českých přísedících činí tak zásadně pouze Dr. V. Škarda) a uplatňují své německví na každém kroku. S tímto zemským výborem tedy se rozloučíme. Zůstane dle všeho (volba maršálkova vyhrazena je králi českému) jen asi V. Schönborn a Dr. V. Škarda. Adámek ustoupiti bude nucen agrárníku Práškovi (který je také říšským poslancem!), na místo Dra Grégra má zálusk opočenský MUDr. Dvořák a o místo Dra Herolda bude dle všeho svedena prudká bitva. Kandidátů je mnoho a místo — jediné! Mluví se, že dr. Pražák ustoupí ústaváku. Jest sice od prvopočátku láska Dra Pražáka k ústavě veliká, ale přenésti ji na ústaváka je mu těžko a pilně nyní uchází se o své místo v zemském výboru. Z Němců bude prý jeden obětován Všeněmci. Dle všeho tedy i v novém složení půjde zemský výbor starou, vyšlapanou cestou, aniž se povznesl na výši, na které státi má nejvyšší samosprávná korporace království Českého. Fretování den ze dne, odbývání úřadu dle možnosti a svědomité braní úřadovného.

Dle zemského zřízení z 26. února 1861 jest zemský výbor výkonným orgánem sněmu království Českého. Poněvadž sněm ničeho nedělá, jest ovšem lehko býti jeho výkonným orgánem. Ale přes to a mimo to mohl by zemský výbor vykonati pro ozdravění samosprávy mnoho — přemnoho. Inu musíme počkati,

zda při příštích volbách národ pod heslem svornosti národa zase sedne či nesedne na lep. Čas do té doby je bohužel ztracen — —

Nestranný soudce.

Před porotou stál minulý týden jako obžalovaný redaktor jistého listu pražského, jenž urazil žalobce lokálkou, nějakým »vtipem«, jaký bývá v našem tisku obvyklý. Advokáti obou stran podali svoje důvody pro odsouzení resp. pro osvobození obžalovaného; a nyní chápe se slova předseda porotního soudu asi způsobem následujícím:*

»Velectění pánové! Jest vám rozřešiti otázku, zdali pan obžalovaný, připustiv do svého listu lokálku nadepsanou . . ., dopustil se urážky na cti, z níž ho žaloba viní, čili nic. Slyšeli jste, velectění pánové, co povídal zástupce žalobcův; slyšeli jste také vývody zástupce obžalovaného. Jest zcela přirozeno, že každý z nich mluvil stranicky: onen se stanoviska a v zájmu žalobce, tento se stanoviska a v zájmu obžalovaného. Vy pak neohlížejíce se ani v pravo ani v levo, ani na tu ani na onu stranu, máte posouditi věc zcela nestranně dle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Mně pak zákon nařizuje, abych vám v tom směru právě tak nestranným způsobem objasnil právní pojmy, o které zde jde, a abych stručně resumoval průběh celého přelíčení.

Dříve nežli přejdu ku právním pojmům samotným, dovolím si předeslati několik poznámek všeobecných, kterých jest třeba. Neboť máte-li, velectění pánové, posouditi, byl-li žalobce uražen na své cti, musíte si nejprve dobře uvědomiti, co jest to vlastně ta čest. A tu musím říci, že pokládám za čest svou onu vážnost, s jakou na mne pohlížejí moji spoluobčané. Nebude zajisté nikdo pochybovati o tom, že tato vážnost v očích mého okolí má pro mne veliký význam. A byla-li nějakým způsobem poškozena, pak to má veliký vliv nejen na sociální, nýbrž i na materielní postavení poškozeného. Musíme tedy, s tohoto hlediska věc posuzujíce, pokládati čest přímo za statek hmotný.

Urážka pak, velectění pánové, nezáleží jenom v nadávkách. Náš zákon trestní uvádí celou řadu případů jiných, kde o nadávce není ani řeči, a přece nutno je pokládati a prohlásiti za těžké urážky. Urážka může býti způsobena nejjemnějším způsobem, a jsou právě takovéto urážky v rukavičkách nejnebezpečnější. Na způsobu, jakým urážka se stala, záleží velice málo. Uvádí-li tedy obžalovaný na svou obranu, že inkrimovaný článek byl pouhou satirou, toť na věci zhola ničeho nezmění. Neboť právě satirou, kterou každý čte, na kterou druh druha upozorňuje, nejsnáze může býti spáchána urážka na cti.

* Podle stenografického záznamu jednoho z účastníkův.

Ovšem uváděl obžalovaný také, že nechtěl žalobce uraziti, nýbrž že jenom jeho počínání kritisoval. Co však jest kritika, velectění pánové? Kritika jest pozorování a posuzování našich činů, našeho jednání. Ovšem že ten, kdo se účastní veřejného života, více jest vydán kritice než jiný a více musí snésti; ale dovolenost kritiky má přece jen jistou mez, kterou jí předpisuje slušnost, mrav a zákon. Jsou sice mnozí, kteří kritiky nedbají, to však neznamená, že by nemohl cestou soudní hájiti napadenou čest ten, jenž si kritiky ještě všímá. A zvláště pochopíme to tenkráte, když nejde o urážku spáchanou kritikou někde v soukromí mezi čtyřma očima, nýbrž když jde o urážku spáchanou veřejným tiskem. A o takovou jde v našem případě. Ta okolnost, že náš zákon přikazuje urážky na cti spáchané tiskem porotám, svědčí o tom, že zákon dovedl vystihnouti význam a důležitost onoho činitele, jenž ne nadarmo nazýván bývá šestou velmocí.

Velectění pánové! Není mým úkolem, abych se zde rozšiřoval o úkolech a povinnostech tisku. Tolik však myslím, musím vám ještě připomenouti, že tisk má přispívati ke zvýšení vzdělanosti a mravnosti, a nikoli k jejímu snížení a sesurovění, že má daleko vznešenější úkoly než býti laciným prostředkem k účinným urážkám a útokům osobním.

V poslední době stalo se několikrát, že obžalovaní pro přečin urážky na cti tiskem spáchané byli porotami prohlášeni za nevinny, takže můžeme dnes pozorovati, kterak vznikla a šíří se značně opravdová snaha, aby urážky tiskem spáchané byly odňaty porotám a přikázány soudům řádným, nepodléhajícím náladě a vlivům vnějška. Neboť — tak se argumentuje — nikdo není dnes bezpečen před útoky kalibru nejhrubšího se strany tisku, a jest úplně bezbranný, když obžalovaný téměř vždy jest osvobozen.

Ku konci chci ještě upozorniti vás, velectění pánové, že nesmíte na sebe nechati působit tvrzením obžalovaného, že nabízel žalobci prohlášení, kterým urážky všechny odvolává. Žalobce ovšem je mohl přijati. Ale nepřijal-li je, jest to také vysvětlitelno. Neboť takové prohlášení nikdy nedovede úplně smazat urážku, která prve byla spáchána. Správně říkali již staří Římané: »Calumniare audacter, semper aliquid haeret«, to znamená: Jen udatně pomlouvej, však ono zůstane vždycky něco vězet.

Prosím vás, velectění pánové, abyste všechny tyto momenty vzali v úvahu při svém rozsuzování, ač jsem dalek snahy, na toto vaše rozhodnutí nějak působiti.«

Podívejme se nyní, které ustanovení zákona zavdalo předsedovi porotního soudu příčinu k tomuto plaidoyeru.

§ 325. tr. řádu praví: »Potom (po řečích obou stran) prohlásí předseda jednání za skončeno; shrne podstatný výsledek hlavního přelíčení ve stručném vylíčení, uvede co možná nejstručněji důkazy pro obžalovaného i proti němu, aniž však pro-

jeví svůj vlastní názor. Vysvětlí porotcům zákonné znaky trestného činu a význam zákonných výrazů, které naskytují se v otázkách a upozorní je na jejich povinnosti atd.«

Každý laik musí na první pohled poznati do očí bijící rozpor mezi ustanovením zákona a řečí předsedovou. Již po stránce zevnější. Zákon na dvou místech akcentuje požadavek stručnosti resumé — a předseda porotního soudu mluví tu déle než zástupci obou stran dohromady. Předseda má podati výsledek hlavního přelíčení — a on mluví o cti a o urážce, o tisku a porotě, a bůh sám ví, o čem ještě. Nemá projeviti vlastní názor — a on zde pronáší celý kodex společenských nauk. Má dáti porotcům poučení právní, vysvětlovati zákon, aby poskytl porotcům pevný nějaký podklad, jejž jim zástupci stran zviklali — a on místo toho vysvětluje jim pojmy společenské, vysvětluje jim je jsa sevřen stále v té úzké kazajce, do které ho vecpaly jeho původ, jeho výchova, jeho postavení společenské.

A to vše bije přímo ve tvář pojmu poroty. Vždyť přece jest raison d'être poroty v tom, že právě pojmy společenské neposuzuje tak, jako soudce z povolání, nýbrž že jim má podkládati ten smysl, jaký právě v té které době v životě mají, že má do zamřížovaných komnat zákonodárství trestního vnésti svěží vzduch z venku. Když však předseda soudu podává jim vysvětlení těchto pojmů ve svém smyslu, pak poroty vůbec nebylo třeba, pak mohl předseda a soudcové zkoušení opět rozhodovati sami dle své ustálené manyry. Neboť že slova předsedova, k němuž porota vzhlíží jako k osobě úplně nestranné, a na jehož řeč spoléhá, poněvadž má za to, že předseda není veden zájmy stranickými jako advokáti, že tato závěrečná slova zanechají na porotu největší dojem, poněvadž nemohou býti přerušena ani vyvrácena (§ 325. tr. ř.), to uznává na př. také výnos presidia vrchního zemského soudu ve Štyrském Hradci ze dne 15. září 1880 č. 6940 praes., v němž mezi jiným se praví, že předseda soudu porotního, aby mohl náležitě jednání říditi, musí si před hlavním přelíčením prostudovati spisy. V tom pak prý spočívá nebezpečí, že předseda utvoří si již předem obraz o skutku, že s určitým předpojetím přistupuje k hlavnímu přelíčení a řídí celé jednání v tom směru, aby tento předpojatý obraz jeho byl průvodním řízením potvrzen. Proto také málo dbá okolnosti anebo bagatelisuje okolnosti, které při hlavním přelíčení samotném vyšly na jevo, pokud se neshodují se spisy dřívějšími. A výnos ten pokračuje následujícími slovy: »Jsou také předsedové, kteří v zájmu veřejného pořádku mají za to, že nesmí zakrývati svůj vlastní názor,* a kteří pokládají to za věc své osobní cti, aby dosáhli ve výroku

* To je ještě pozůstatek z doby, kdy tento soudce byl státním návladním; jak známo, musí dnes každý soudce rakouský tímto stadiem projíti.

porotců potvrzení svého úsudku napřed již pojatého. Za tím účelem obratně sestavují a seskupují skutkové okolnosti, zkoumají a oceňují sílu uvedených prostředků průvodních dle návodu zákonných norem důkazních ještě nezapomenutých, a při poučení právním vyvozují závěry na souvislost skutkových okolností se znaky zákonnými. Obsah takových řečí jest přímo protizákonný . . .«

Skoro čtvrt století minulo od vydání tohoto výnosu, a přece stále vyskytují se zjevy, které »zavdávají stranám důvod k veřejným i skrytým stížnostem do resumé«, jak vyjadřuje se citovaný výnos sám.

Není tedy nejmenší pochybnosti o tom, že takovou řečí předsedy soudu porotního, jak jsme ji uvedli, zájem stran jest v nejvyšší míře ohrožen. Nestranný soudce ovšem za každou větou své řeči znovu a znovu uváděl, že nemíní působiti nijak na rozhodnutí poroty; ale každému mohou a musí mně napadnouti zde slova Antoniova — si parva licet componere magnis — která klade za každou větu své pohřební řeči nad mrtvolou Caesarovou: »But Brutus is an honorable man!« A ptáme-li se, co může strana proti takovému jednání činiti, můžeme skoro říci, že nic.

§ 344. tr. řádu uvádí sice pod č. 8. za důvod zmatečnosti ten případ, »když předseda udělil porotcům nesprávné poučení právní«. Ale pod tento důvod zmatečnosti náš případ nedá se subsumovati. Toto ustanovení zákona jest jistě úzké a jest na bílednj, že vyžaduje extensivní interpretaci na celé resumé předsedovo; ale k tomu názoru nedovedl se ještě povznésti náš kasační dvůr soudní, který přidržuje se úplně litery zákona, přesně liší poučení právní a resumé v užším smyslu, a jen pro nesprávnost onoho uznává na zmatečnost (rozh. z 19. listopadu 1877 č. 10496; z 30. dubna 1880 č. 749, ze 4. října 1876 č. 4450, z 18. února 1887 č. 11951 a j. v.).

A i v tomto případě, kde jde o nesprávné poučení právní v nejvyšším smyslu, zavdává toto důvod zmatečnosti jen tenkrát, bylo-li protokolováno hned při přelíčení samotném (rozh. z 20. srpna 1875 č 5803, z 21. prosince 1877 č. 10805; ze 24. února 1879 č. 14456; z 13. února 1880 č. 11913; z 19. prosince 1881 č. 11867; ze 4. února 1884 č. 6439; z 20. října 1883 č. 7655 a j. v.).

Jakým způsobem tedy má býti strana proti resumé předsedovu hájena, dokud bude platiti dnešní ustanovení trestního řádu beze změny?

Mám za to, že jako v tak mnohých jiných případech, tak i v tomto může odpomoci jenom a jedině — de lege lata ovšem — přísná kontrola veřejnosti. Resumé předsedovo nesmí býti ovšem nikým přerušeno, ale § 325. tr. řádu dovoluje každé straně »žádati, aby právní poučení, jež předseda dal porotcům, bylo zapsáno do protokolu«. Budou-li toho žádati advokáti důsledně, pak předsedové

porotních soudů budou si vědomi, že jejich resumé není jen tak beze všeho přijímáno jako svaté, nýbrž že bude sloužiti když ne za podklad zmateční stížnosti, tedy aspoň za předmět veřejné kritiky.

Aby pak bylo vědomí zodpovědnosti soudcovy zvýšeno, jest také třeba, aby podobných zjevů dobře si všímala žurnalistika.

Zpravodajství ze síně soudní, jehož důležitost jest dnes ještě velice podceňována, mělo by býti zvláště u denních listů daleko lépe organisováno než tomu jest dnes. Ale i za dnešního stavu jistě bude žurnalistice možno aspoň ve směru námi naznačeném spolupůsobiti k tomu, aby absolutní moc předsedova byla zlomena, aby strany byly chráněny proti — nestranným soudcům.* DR. W.

Glosy ku článku »Pro moravské centrum«.

Byli jsme častokrát svědky známého již, ale přece skormucujícího divadla. Viděli jsme před sebou nadějný, nově zrozený list vážných aspirací, dívali jsme se na jeho slabý, zakrňující vzrůst, nesoucí v sobě patrný zárodek předčasné smrti a konečně pak na jeho očekávaný, takřka neželený pád. Nechť se nikdo neklame, nebylo to tak pevné a slibné »na silných široce založených základech«, jak tvrdí pisatel článku »Pro moravské centrum«. Cos podobného nelze tvrditi na první pohled. A pak nebylo by se to tak rychle shroutilo. Poslední dva pokusy — míním Mor. Revui a Moravu — byly unáhlené, nedostatečně připravené experimenty octnuvší se v neobratných a snad i nepovolaných rukou. Vznik Mor. Revue byl nahodilý, bez jakékoli souvislosti s literárním vývojem na Moravě. Byli to dobří přátelé p. Tůnovi, kteří jej tímto způsobem chtěli uplatniti a snad hlavně — zaopatřiti. Okolnost svědčící o úžasné neznalosti poměrů, ledabylém, povrchním pojímání podobných úkolů, nesoucím v sobě od prvního okamžiku trpkou příchuť bagatelisování a nevážnosti k literárním kruhům, jež se v dalším stadiu vývoje vůči nám, spolupracovníkům, až příliš bolestně projevila. Dlužno doznati, že naivní tento nápad nevznikl v hlavě páně Tůnově. Zdá se, že p. Tůna od prvního okamžiku nedůvěřoval

* Dodatek redakce. Přečteme-li resumé předsedy porotního soudu, neshledáme v něm ničeho z toho, jak p. autor vystihl, co má dle zákona obsahovati, ani vylíčení faktického děje, ani výkladu zákonných pojmů, ale za to najdeme v něm — politický plaidoyer pro ohlášenou od vlády nejnovější tiskovou reformu, dle které urážky na cti mají býti odňaty porotám a přikázány obyčejným soudům. Jest to potvrzená zkušenost, že naši soudci, kde by se měli zabývati politikou ve svém čase mimoúředním, o ní slyšeti nechtějí, ale pěstují ji, kde to není na místě, jako v případě tomto.

této vratké lodičce vystrojené pro něj přátelskou rukou. Aspoň úkol svůj nepojímal tak příliš vážně. Týden před novým rokem psal mi: »Račte nám rychle poslati nějakou d e l š í práci, nebo aspoň začátek. Třeba jen několik stran, ale prosím: c o n e j d ř í v e l« První číslo, pro něž takto sháněl material, mělo vyjíti — za týden. Nevyšlo ovšem, vinou oněch prožluklých okolností, které byly silnější, než p. Tůna a jeho přátelé. A za nedlouho list počal zápasiti s nedostatkem látky. Házelo se tam kde co! Pan Tůna neukončil první ročník, ač — jaká tragika! — papíru mu koupili hned na dva!

Nevím, za jakých okolností zrodila se »Morava«; nevolali mě k veliké té chvíli. Nepochybuji, že byly nejlepší úmysly. Jenom že už v druhém čísle začalo to váznout. Pan redaktor vzpomněl si pojednou na mně a neplatily výmluvy, ani šetrně napovězené předsevzetí, že není mým úmyslem exponovati se nějak pro nový list. »Denně čekám příspěvek Váš, ale marně. Zašlete alespoň n ě j a k ý z a č á t e k, jen prosím, určitě do pondělka; ve středu musí být číslo vysázeno.« A v pondělí zase: Zašlete prosím ihned! Čekáme, nemůžeme tisknout! Neříkal mi, proč nemohou tisknout. Ale v každém listě si junácky zavýskl: Pro Moravu jeví se veliká účast, máme nesmírnou sílu přihlášek. — A jinde: Celý první náklad rozebrán, což svědčí o velikém úspěchu! atd. Druhé číslo bylo tedy pohotově. Kola nasazena, koně zapřaženy, ale počkali na mne několik dní, až přijdu s nějakým tím začátkem, protože zbylo ve voze ještě příliš mnoho místa. — A pak jsme práskli do koní a projeli jsme vesele čtyry čísla. Cestou jsme trochu pošinuli »hranečník« označující kilometry a říkali jsme, že je to číslo šesté. Aby se neřeklo — a protože jsme už věděli, co přijde. Dále to však nešlo. — Ubohý redaktor! — —

Musím se přiznati, nenáležím k těm, jež si cosi slibovali od moravského listu a kteří snili o vlastním středisku. Pan E. Sokol dobře vystihl obavy mnohých z nás, s jakými pohlíželi jsme do nedávna na tyto snahy. Nedivte se. Především, naše celkové poměry nejsou přece tak široké, abychom se museli drobiti. A pak nás Moravany bodá stále pohled na odtržené Slovensko, jež se tak neprozřetelně vymklo kruhu jednotné spisovné řeči k veliké vlastní i naší škodě. Při známé hašteřivosti naší a separatistických choutkách, kdo ví, k čemu by se dospělo! A proto raději my vzdálenější, odstrčenější a odstrkovaní, strpme něco ve prospěch pevného celku a jen probůh, už nám nenabízejte ničeho, co by nás dělilo, drobilo a oslabovalo, co by nám připomínalo pohraniční čáru mezi Čechy a Moravou!

Ale obavy tyto byly poněkud upřílišněné. Praha zůstane vždycky Prahou a každá zlepšená posice našich sil bude i jí ku prospěchu. A pak ovšem, nám je Praha blízko. Máme možnost sledovati stále, co se v ní děje, cítíme každý nový záchvěv, každý náraz a posunutí sil. Ale optická skla, jimiž se díváme na

Prahu, nemají zpětného odrazu. Praha nás nezná. Jsme jí skutečně »temnou pevninou«. Již z tohoto důvodu byl by list žádoucí. Ale jsou ještě jiné. My spisovatelé moravští máme v Praze jisté obtíže s pracemi, jichž látka je čerpána z lidových vrstev, nejsou-li střihnuty podle osvědčených vzorů známých figurin, oblečených v selské kroje. Vytáhne se stará mapa našich literárních tradic a porovnává se. A nikdo snad neuvěří, jak je v tomto směru naše literární tradice ztrnulá a nepropustna. Obyčejný výsledek je: spisovatel mystifikuje, my známe Moravu, máme ji takhle před sebou . . .! Použiti dialektu není radno: neškrtne-li ho redaktor, zkomolí ho sazeč. Vložíme-li do úst lidu moravské nějaké úsloví, řekne-li na příklad vesnická stařena, že »přemílá« v modlitební knize, neshledáme se s ním, protože se v Praze »listuje«. Jsou to ovšem malé bolesti, ale přece bolesti, protože omezují v určitém směru náš vývoj. Moravský list nám tedy velmi prospěl. Ale, bohužel! »Zašlo vše, zůstala jen Merhautova vůně Moravy, jež tehdy zajiskřila.« Střízlivě řečeno: Nezůstalo nic . . Vůně na papíře, tak něco jako malovaný oheň na místě teplého krbu. A v dohledné době nelze ničeho očekávati. Nejen že není hmotných prostředků. Kdyby dnes přilitla odněkud bílá holubice a přinesla nám v zobáčku několik tisícovek na první ročníky, ničeho nepořídíme, poněvadž bychom je neměli čím vyplnit. Předpokládám ovšem, že by moravský list nesměl býti odbočkou Moderní Revue, ani orgánem našich »niterných, psychických, hyperkulturních umělců«. Rozumí se samo sebou, že v zemi kulturně tak špatně opatřené jako je Morava, není půdy pro hyperkulturní literaturu. A jiného dorostu dnes nemáme. Nejsme předpojatí: proč by velké město, jako je Praha, kde tolik kvasí a hnije, nemohlo mít svou Moderní Revui? Ale — Morava! U nás čekají především lačné zástupy, kam dosud kromě tak zvaných krvavých románů nepronikla kniha. Je to především zámožné rolnictvo, třídy dělnické a řemeslnické. Ale potřeba knihy pociťuje se víc a více. Zmocňují se jí usilovně a vrhají se na ni lačně, jako děti na indianské povídky. Nechci hromadit doklady, snad toho není prozatím třeba. Vždyť každý ví, že to nebude lhostejno, čím se tyto hladové zástupy nasytí.

A moravské listy byly vždy do jisté míry pokusným polem nejvýstřednějších směrů. Ale od té doby co zanikly, poměry literární zhoršily se úžasně. Veškera takřka mládež stojí dnes pod praporem dekadence, aristokratického individualismu, atd. Dnes nikdo z nich se již tak nezahodí, aby psal — neříkám pro lid, bůh uchovej! — ale jen pro obecenstvo. Každý píše dnes jen »pro sebe« a o sobě! Je to úžasné a nelze ani pochopiti, jak se mohla literatura národa tak mladého, kulturně nevyspělého a špatně opatřeného octnouti v tak krátkém čase na tomto velkém bodu stařecké sterilnosti a duševního zbahnění! Není pochybností, naše tak zvaná moderní kritika vyvolala tento stav. Nechť nesvaluje všecku vinu na dekadenty,

s nimiž prý nikdy úplně nesouhlasila! Ona byla vždycky průkopnicí těch zjemnělých, přesycených, aristokratických duší, těchto moderních Narcisů, omdlévajících touhou při pohledu na vlastní svou krásu, těch chvástavých »nadlidí« a polobohů opovrhujících člověkem! Sama nehotova a zmítána každým závanem z cizích končin, nemajíc způsobilosti učiniti nové idee mládeži stravitelnými, strhla na sebe vrchní velení a provolává den ze dne nová hesla, hrozíc pokaždé ztrátou umělecké cti, kdo na ni nepřísahá. Orteluje, popravuje a zmatek zatím roste. Ale kolem ní všechno již ztichlo, bojí se její krvavých šlehů, mát hroznou taktiku: postaví proti nám největší velikány světa a my couváme zahanbeni, skrýváme se, aby nebylo vidět, že jsme tak malincí vedle těch velikých. A kritik má výhodné postavení, že ho při tom není vidět. Mnozí přinášejí obětní dary na usmířenou, aby jich kritika nechala s pokojem, lichotí, chválí, říkají, že se již co nevidět zrodí veliké umění, ale mdloba roste napořád a obecenstvo ztěží získané literatuře, odvrací se od nás. Co platno, že jsou talenty mezi mladými? Čtu-li romány, jako je Wojkowiczova Gerda, zdá se mi, jakoby to unikala horká, zdravá krev našich žil. Ale naši velicí magové překládají své moudré hlavy s dlaně do dlaně a občas dotknou se špičkou boty toho, co se chce také nazývati českou literaturou. »A tím se mám zabývat! — Já! — Já!! —« Mládež leží jim u nohou, dělá individualistické kozelce a »pytvá« své »přesycené« nitro, aby vzbudila jejich pozornost. Obyčejně se to vyplatí. Nejen že mladý básník svou několikastránkovou knížečkou dobude si místa na parnase vedle ostatních, ale on strčí obyčejně celý parnas do kapsy. — Říká se sice, že moderní kritika obrodila naši literaturu, přinesla nové idee, rozsvítila nová světla. Je pravda jen, že nám ukázala cizí poklady pyšným posunem, jakoby patřily jí. Ale my jsme doufali, že nahromadíme záhy vlastní bohatství. Dosud ničeho nemáme, jsme chudí jako dřív, její theorie již šednou a stárnou, cizotou nás zaplavila, ale cizině nás nepřiblížila a už nás věru začíná nudit přes veškeren strach a hrůzu, jež kolem sebe šíří. Všechno je rozvráceno, jako po prohrané bitvě. Není ideálů, není ani citu pro povinnost, není sebekázně. Ožebračený národ šlape kolo ženoucí cizí mlýny a mládež hraje si na prince a knížata. A jako každá nemoc zachvacuje nejvíce údy nejslabší, tak Morava je na tom nejhůře. V našich krajinských listech objevují se již feuilletony nadějných dekadentů. A nikdy snad nebyly práce začátečníků tak ubohé a odpuzující, jako pokusy těchto sebezbožňujících nadlidí a polobohů. Nepřeklenutelná propast otvírající se mezi literatou a skutečným životem odpuzuje a jitří proti nám i nejshovívavější čtenáře. A Morava je na tom nejhůře, neboť je nejméně způsobilá přijmouti a srůsti s tímto cizorodým, bezkrevným uměním. Založiti nyní vlastní list, jenž by měl dospěti aspoň k třetímu ročníku, bylo by jen veřejným prohlášením duševního bankrotu.

JIŘÍ SUMÍN.

Deset let mladé literatury.

Píše *F. V. Krejčí.*

(Pokrač.)

Kdo by chtěl proto psát literární historii těchto deseti let jen dle knih v této době vydaných, nevystihl by ani z daleka povahu této generace. Nejvlastnější její duši by musil hledati jinde, v kritice a polemice a zde by také nalezl nejvlivnější vůdce mládeže a udavatele směrů. A také by zde našel nejmarkantněji a až do nejsmělejších příkrostí vyhraněno to, co bylo celému hnutí, myslím, hlavní společnou myšlenkou: odboj proti starým, snahu být odlišným, jiným, novým. Jakým? to bylo otázkou teprv druhého řádu. Pravil jsem hned v úvodě, že jsme se cítili syny jednoho ducha jen v tom, co jsme nenáviděli a proti čemu jsme se bouřili — positivní naše ideály tíhly asi hned od počátku nejrůznějšími směry, pokud vůbec byly.

Hybnou ideou hnutí byl umělecký individualism, ale individualism zvláštního druhu, akcentující osobnost jen po stránce její kvality a formy, nikoliv však obsahu. Ne plná, bohatě rozvitá, co nejširší sféry života, skutečnosti a lidskosti objímající osobnost ve smyslu individualismu na př. Goethova — nikoliv, ale osobnost vypjatá, ať sama v sobě bohatá či chudá, ale jen když v ostrý hrot vysoko a prudce vybíhající, ta byla tomuto individualismu ideálem. Závodilo se pak v smělých excentričnostech, někdy duchaplných, jindy však jen spoléhajících na laciné theatrální effekty. Osobnost cenila se dle toho, s jakou odvahou a bezohledností dovedla vysloviti »svou myšlenku«, jak zněl běžný termin, anebo do kterého stupně měla »svůj styl«, »svůj způsob expresse«. Prvé týkalo se kritiky a tam vyžadovalo to ovšem zhusta značného osobního risika, říci svou »myšlenku«, jmenovitě týkala-li se staršího literárního táboru. Znamenalo to pak často, nosit vpálené znamení psance, před nímž jsou všecky dvéře zavřeny a jenž nemá naděje na kariéru. Také spěchám hned ke cti této generace dodat, že tento poslední pojem v jejím slovníku vůbec neexistoval. Její talenty, vstupujíce do literatury, stříkaly se s asketickou přímo umíněností všech zevních úspěchů a výhod.

To je jeden z nejkrásnějších rysů ve fysionomii tohoto pokolení po stránce charakterové, ale jinak je tento individualistický požadavek vysloviti à outrance »svou myšlenku«, velice nefilosofický. Jen apoštolové a agitátoři mohou dnes jen ještě slepě věřiti, že to co hlásají je absolutní pravda, a míti záviděníhodný dar naprosté sebedůvěry, ale právě moderní psychologický kritik měl by lépe než kdo jiný cítit, jak každé tvrzení z jeho vlastních úst je relativní a že to, co o některém autorovi pronáší dnes jako »svou poctivou myšlenku«, že nebude jí snad už zítra, poněvadž to je výslednicí okamžitých dojmů,

nálad a snad i illusí a omylů. Nevím, jak by v řadách této naší kritiky byli obstáli skeptičtí, ale tím právě širocí, bohatí a plní duchové jako Emerson, Renan nebo Anatole France, takoví, kteří si každou ideu okamžitě rozkládají na dva póly a v životě a umění spatřují jemnou a složitou hru protikladů. Ale ovšem, mladá kritika neměla času na klidnou a smírnou kontemplaci, ona musila bojovat, musila čistit Augiášův chlév literatury, musila prosekávat místo pro nové individuality a tu se cenila především pádná pěst, všecko určité, pochybnosti nezůstavující — buďto »ano« jak slunce, anebo »ne«, černé a absolutní jako noc.

Ale byl-li tento způsob individuelní »vypjatosti« v kritice nepopíratelným příznakem jisté síly morální, charakterové, vedl v básnické produkci ke koncům naprosto jiným. Míti ve verších či próse svůj styl, svou expressi, k tomu bylo třeba jen v prvých počátcích jisté odvahy a risika, ale hned na to stalo se to svůdnou módou. Každý chtěl mít svůj individuelní styl — už proto, že to bylo kritikou bezpodmínečně požadováno jakožto conditio sine qua non uměleckosti — a neměl-li, vypůjčil si ho prostě od těch několika, kteří ho měli. Totiž ne ode všech, ale od těch, u nichž byla individuelnost stylu spojena s nápadnostmi, s exotickým rázem slovníka, se vším vůbec, co bilo hned na ponejprv do očí a dráždilo filistry. Epater les bourgeois! Mystická a hieratická hymničnost Otakara Březiny, názvuky perverse a satanismu v Procházkově »Prostibolu duše« a některých knihách Karáskových, to byla půjčovna kostýmů pro celou legii mladších, kteří je nosili s touž vyzývavou pýchou jako francouzští romantikové z let třicátých své červené vesty. To, co u několika prvních bylo skutečně vlastní expressí, stalo se u jiných expressí napodobenou a tím neindividuelní šablonou; co u oněch bylo nové a originelní, bylo u těchto jen opakováním, schopným vzbuditi leda dojem únavy, nudy a prázdnoty. A tak tu leží před námi dnes celá literatura malých svazečků lyriky, po většině vlastním nákladem vydávaných a z velké části už zapomenutých, jako smutný pomník špatně chápaného individualismu, jenž se sám zvrhl ve svůj pravý opak, v uniformitu, školu, šablonu, a tím uvedl se ad absurdum. Ale vina toho spadá i na kritiku, pokud svým bezpodmínečným diktátem individuelního stylu a expresse odvracela mladé talenty od studia skutečné umělecké velikosti a nutila je — měli-li před ní obstáti — hledati umění jen v nápadnostech slovníku a koloritu, jen v tom, co je křiklavé, nové a dvakrát podtržené, zapomínajíc, že omezenost slovníka a pravidel mluvy a slohu připouští také jen omezený počet kombinací, t. j. individuelních stylů, a že kdyby se výše umění měla měřit jen dle tohoto požadavku, byli by Stendhal, Balzac, Tolstoj nebo Ibsen velmi malými umělci. Takovým způsobem pro samý individualismus bylo překáženo vývoji individualit.

* * *

Ze si kritika i literární produkce této generace pracovaly navzájem do rukou, ve svých tendencích, pravdách i omylech, to má svůj hlubší smysl. Nejen proto, že mezi touto kritikou a produkcí byl poměr daleko přátelštější než tomu jindy u nás bývalo — kritika byla uznána mladými vůbec za tvůrčí genre umělecký; kritikové upadali v lyrický tón, tíhli ke kolorismu, popřípadě byli současně básníky a naopak zase básníci, Machar na př., kritiky. Ale jak řečeno, vidím tu hlubší ještě příčiny. Totiž tu jistou společnost nazírání a cítění, celý ten zvláštní zorný úhel na život, jenž vyznačuje pokolení z let devadesátých. Zde nelze říci, že by byl pojem »generace« nějakým umělým škatulkováním. Všecky seriósní talenty, které vystoupily po r. 1892—1893, nesou, až na několik pramálo vyjimek, ve své duševní tvářnosti tak ostré a frappantní společné rysy, že nikdy ještě, nevyjímaje ani vystoupení generace nerudovsko-hálkovské nebylo v novodobém našem duševním vývoji toho příkladu. Mladí duchové tohoto desetiletí mají svůi zvláštní osobitý tón cítění a nervového života, svůj zvláštním způsobem utvářený poměr k skutečnosti, slovem svou Psychu — jak oblíbený výraz zní — a z ní vysvětlíte si, co je v jejich literatuře krásného a imponujícího i smutně ztroskotaného a marně sněného.

Takové vzpomínkové úvahy jako tato moje, počínávají zpravidla elegickým srovnáváním přítomnosti s onou dobou, když se to tenkrát vesele vytáhlo do boje s mladým zápalem a hlavami, plnými vítězoslavných snů a nadějí. O generaci, jíž náležím, to říci nemohu. Nevím, jaký pocit mají jiní, ale já mám ten, že to byla generace hned od počátku nesmírně vážná a smutná. Pamatuji se, jaký pocit zvláštního sklamání se mne zmocňoval, když jsem si uvědomil svou příslušnost k této generaci, když jsem srovnával své osobní sklony a tendence s jejími všeobecnými a jaká zvláštní tíseň, truchlivost a hořkost doléhávala na mne ze všech styků s ní. Její společné projevy a podniky nerodily se — jak u nových literárních směrů to je už tradicielní představou — z bouřlivého bohémského rozmaru, u stolů v kavárnách a vinárnách, z hlav roznícených přátelstvím, požitky světa a mládí.

Tato generace neměla své bohémy. Nevzešla z veselých a družných stolových kruhů; nebouřila se proti starým z nadbytku síly a životní radosti, ale s jistou melancholií a otrávenou krví. Její představitelé byli lidé žijící v ústraní, z části i zapadlí na venkově s letorami pramálo světáckými, lidé svým chimerám propadlí, jen ve světě idejí výbojní a neustupní, ale vůči světu skutečností celkem passivní a nepraktičtí. Od literatury nežádali osobních výhod a kariér. Vstupovali do ní ne sice bez ctižádosti a pyšné sebedůvěry, ale bez té veselé bezstarostnosti, beze všeho toho improvisatorského, co vyznačuje duchy, opravdovým mládím opojené a kypící. Bylo v nich cosi na mládež předčasně moudrého a příliš vědomého, často až pedantického, kathedrového a rigorosního. Byli spíše plaší, nedůvěřiví a svým

vlastním Já absorbováni, než společenští; osobně navzájem se mnoho neznali a k hospodské kamaraderii, která bývala povždy specialitou českého literárního života nikdy nedospěli. Žili, pokud vím, téměř všickni malý život průměrného českého člověka, úředníka, učitele nebo proletáře intelligence, život, jenž ve své šedosti a těsnotě podivně kontrastuje od jejich nebetyčného individualismu na papíře — či snad jej právě vysvětluje. Ale typ dekadentního elegána a secessního gigrlete do oněch let nepatří; ten se vyvinul teprv později, když synkové buržoasie odkoukali některé modní allury — a ostatně je otázka, existuje-li vůbec tento typ jinde nežli v hlavách parodistů ze »Švandy dudáka« a »Šípů«.

A tato generace mladých lidí truchlivých a vážných, snivých blouznivců a mystických extatiků, nahořkle skeptických anebo delikátně chudokrevných dekadentních duší vlila se do literatury proudem, svou kritikou a analysou všecko kolem sebe lučavkovitě prožírajícím, právě v letech, kdy po universalismu Vrchlického, po kolorismu Svatopluka Čecha, po exotismu Julia Zeyera, vůbec po záplavě básnických barev a illusí, byl by býval vítán návrat k pravdě naší půdy a naší skutečnosti, k umění delikátnějších a tlumenějších barev, ale živnějších idejí; v letech, kdy francouzský naturalism, hluboká lidskost ruské literatury a akutní tendenčnost Ibsenova mohly a měly zkypřit u nás půdu pro nové a dávno želané útvary románu a dramatu; v době, kdy se zdál přetvářeti i český život politický, kdy ostatní mládež hleděla jej obrozovat snahami demokratickými a sociálními, kdy padaly staré vlastenecké formule, modly a schemata, a kdy zdálo se, že nadešla chvíle pro novou setbu kulturní, pro literaturu současně dobře českou i dobře moderní, tak jako byla a je naše hudba, pro umění, prosycené stoupajícími mízami probuzeného, sílícího národa — a zatím místo toho všeho nervosy, psychosy a tuberosy, náladové gourmandství, tóny hysterického vytřeštění, sexuelních křečí, hnusů, spleenů a hynutí, aristokratické allury, feudální kostýmy, kult pavučinových delikátností a asketické hymny a prosternace před oltáři mystických pojmů s velikými začátečními písmeny.

Tak tu stojí tato generace jako předčasně vyvinuté, zázračné dítě s velkým mozkem a neduživým tělem, pravdivá, výbojná a silná v kritice, ale slabá, nemohoucná, bázlivě od života odchýlená ve vlastní tvorbě. Jako spadlá s měsíce stojí náhle v zemi a národě, z nichž se zrodila. Národ si počíná teprv budovat novou kulturu — a ona se cítí úpadkovým dědicem starých kultur; národ je nesen demokracií — a ona se nutí do aristokratismu; národ volá po iniciativách, vznětech, po lidech veliké práce, po tvůrcích a budovatelích — a ona je umdlená myšlením, tísněna pocitem epigonství, opíjí se delikátními visemi a je tak skrz na skrz, tak výlučně artistická jako tak hned žádná jiná vrstevnická literární generace v Evropě.

* * *

Tento prazvláštní, naprosto nepřirozený poměr k národnímu prostředí dá se svést v posledních příčinách na celý poměr této generace k životu a skutečnosti. Ten je hned od počátku křivý a z něho se dá na konec vysvětlit psychologicky celá tato literatura. Generace, o níž mluvím, vystoupila právě v době, kdy jinde v Evropě nastával po naturalismu veliký odliv k spiritualismu. Skutečnost a hmota, naturalismem pozvednuty do takové výše a světla, propadaly se zase do tmy a tím silněji počalo zase vábiti světlo nitra, věčná a mystická zář psychy. K těmto příčinám evropským přistoupily pak ještě zvláštní české: mizerie politická, plochá všednodenní existence literáta u nás, bez silnějších a krásnějších dojmů životních, malá i v zápasech i ve vítězstvích, těsná aréna malého národa, kde všecko se dá přehlédnout jako na dlani ruky a kde každý velký počin vidí již předem, kam jen smí a kde se musí zastavit, kde skutečnost nerozevírá vábivých perspektiv, kde ani triumf nevábí, poněvadž je laciný, kde rozpřáhnutí rukou k velikém činům vyžaduje dvojnásob větší energie než ve velkých národech, v nichž duch je přímo nesen a zdvihán ruchem života — tím vším musí naše česká skutečnost působit odpudivě na umělecké duchy. A generace z let osmdesátých byla eminentně generací uměleckou, jaké jsme dosud neměli! Proto byly dovedeny u ní tyto praemissy k tak krajním závěrům. Ale to by ještě nevysvětlovalo vše; ani to nejžalostnější prostředí nesmí být pro umělce omluvou a výmluvou, naopak jeho překonání poskytuje svůdnou příležitost k největším uměleckým triumfům. Proč dovedlo z téže malé a ploché české skutečnosti vyrůst dílo Bedřicha Smetany v takovém lesku a svěžesti? Jenže k takovýmto velikým skutkům umělecké tvořivosti nestačí jen umělecká schopnost a umělecké cítění, ale i dar veliké životní energie. Umělec, jenž jí v těchto okolnostech má, vyrůstá pak na heroa i ve smyslu morálním. A zvláště tato generace, celým duchem svého vzdělání do artismu a esthétství hnaná, byla by potřebovala tím více této životní energie, aby si udržela zdravý a přirozený poměr umělce k realitě — ale ona této životní energie neměla a nemá a to je základní její organický defekt. Má hypertroficky vyvinutý mozek, jenž všecko ví a všecko dovede rozanalysovat, má nervy jemné a hebké jako struny harfy, schopné reprodukovat každý akkord a záchvěv moderní duše — ale nemá dosti tuhých svalů, dosti pevné páteře, aby své vědomí dovedla převádět tvorbou a činem v reálné hodnoty.

(Příště dále.)

Evanjelický klerikalism na Moravě.

(Ušní nucená zpověď, kněžské rozhřešování hříchů, podmíněný křest dítek nemanželských, vylučování od svátostí a z církve.)

(Konec.)

§ 13. (§ 14.) (Sbor) [Presbyterstvo] konání kázně zanedbávající podléhá (sám) [samo] kázni a (konventu) [výboru] seniorátnímu náleží (,) proti němu dle (tohoto řádu) církevního [zřízení] zakročiti.*

Jest tu ještě podotknouti, jaký vliv měl by kázeňský řád moravský, kdyby prováděn byl, na příslušníky evanjelických církví reformovaných, na bratry obecné a na starší pracující v slovu a učení.

V jaké skrovné míře i přísné konání kázně církevní překáží porodům nemanželským, čteme v dotčené shora zprávě, podané VIII. konventu superintendenčnímu v Brně superintendentem moravským, na str. 22.: »... Slovem: ‚Hmotné zlepšení stavu zemědělského mělo by za následek i mravní sesílení tuzemské ref. církve holnické.' Ale tomu prozatím nic nenasvědčuje. Není jiné pomoci, než prositi o hojnější vylití Ducha sv., jen ono nám může nahraditi, čeho se nám nyní zevně nedostává. Jen toto vylití Ducha může postaviti hráz proti rostoucí záplavě nemanželských porodů. Jest to lidsky přirozené, že — i tam, kde kázeň církevní se přísně koná — nemanželské porody se množí, ač ne tou měrou, kterou sňatky ubývají: ale právě proti tomuto lidsky přirozenému nutno bojovati Božsky — nadpřirozeným ...« V této příčině netřeba, trvám, k těmto slovům dodávati ničeho.

---

* Po stránce zákonodárné jest to elaborát ubohý, přes to, že čítá jen 13 paragrafů. Co značí (v § 2.) slova »řádem církve«? Jest míněno církevní zřízení (§ 13.), anebo tento řád kázeňský, anebo něco jiného? — Co znamenají (v § 5.) slova »nechť takových lidí nepřijímá«? — Co značí (v § 10.) slovo »pokárán«? Napomínáním mezi čtyřma očima? anebo napomínáním před presbyterstvem? anebo vyloučením od svátostí? anebo vyloučením z církve? anebo nějakým neznámým pátým způsobem? — Co znamenají (v § 10.) slova »což dotyčnému budiž písemně sděleno«? Co má býti sděleno? Že provedeno bude vyšetřování a že bude rozhodnuto za jeho nepřítomnosti? anebo, jak bylo rozhodnuto? — Co značí (v § 12.) slovo »těmi« ve slovích »těmi, jimiž vyloučeni byli, opět přijati býti«? Jest míněna tu totožnost osob vylučovavších (faráře a presbyterů) anebo jen totožnost sboru? — Co znamená (v § 9.) přisvojovací zájmeno »svým« ve slovích »se svým presbyterstvem«, když dosud presbyterstvo jest orgánem sboru a nikoli orgánem farářovým? (Nečiní dojem, jakoby psáno bylo s velkým S?) — Kázni církevní podléhají dle § 3. všichni, a dle § 4. jen ti, kteří nevedou život podle slova Božího . . .! — Dle § 9. má kázeň vykonávati duchovní správce se svým presbyterstvem, a dle § 10. má provésti vyšetření a rozhodnutí farář neb presbyterstvo!

Avšak dejme tomu, že následkem přísného konání kázně církevní nadešlo by porodů nemanželských na místo celého sta pouze devadesát. Jakou ohromnou sumou úzkostí těch devadesáti nešťastných žen před hrozícím jim zahanbením se strany domácích víry aneb před odepíráním křtu dítěte, v hanbě, strachu a uzkostech očekávaného — bylo by zaplaceno toto desítiprocentové — a tudíž poměrně velmi veliké — zmenšení počtu porodů nemanželských!

A ku všemu tomu jest naprosto jisté, že úzkosti před hrozícím vykonáváním církevní kázně byly by vždy další a mnohdy i rozhodující pohnutkou ku zločinnému utajení neblahých následků slabé chvilky — »lidsky přirozené«. (Trapný dojem činí — aby i toho bylo vzpomenuto — že řád, zdělaný dle slov 1. Kor. 14., 34: »Ženy vaše v shromážděních ať mlčí« pouze mužskými, trestá jen ztrestanou již nemanželskou matku a o nemanželském otci mlčí; arciť, mateřství vždy důkazem jistým.)

Co týče se pak celkového vlivu, jejž by vykonávání kázeňského řádu tohoto mělo na bratry obecné tam, kde by vykonáván byl, tu vzhledem na ustavení jeho a na vlastnosti lidské jest věcí jistou, že nadešel by — nehledě k jiným, na snadě jsoucím následkům, jako vyzvědačství a udavačství — ohromný vzrůst pokrytectví, t. j. právě oné vlastnosti, o které praví Ježiš: u Mat. 23, 5—6: »Všecky pak své skutky činí, aby vidíni byli od lidí . . . (6) A milují přední místa na večeřích, a přední stolice ve shromážděních«, pak opět u Mat. 6, 5: »A když bys se modlil, nebývej jako pokrytci. Obyčej zajisté mívají, ve školách a na úhlech ulic, stojíce, modliti se, aby byli vidíni od lidí. Amen pravím vám, žeť mají odplatu svou.« — a opět u Mat. 24, 51: »I oddělíť jej a díl jeho položí s pokrytci. Tamť bude pláč a skřípění zubů.«* A zřejmé jest taktéž, že nesprávnými jsou uvedená již slova zprávy, podané XII. konventu seniorátnímu na Vsetíně dne 14. července 1898 seniorem východního seniorátu moravského: ». . . Nebudeme-li také kázně církevní, arci se vší opatrností a moudrostí vyko-

* Hnusný příklad takového pokrytectví evanjelicko-křesťanského skýtá evanjelická — právě na Moravě v ohledu náboženském velmi vychvalovaná — Anglie, kde kázeň církevní vykonává se na př. ve příčině svěcení neděle tak přísně, že v Londýně, městě to o tolikém asi obyvatelstvu jako celé království České, neznámému tam cizinci, t. j. člověku neznajícímu zadních dvířek, v neděli nelze pokrmem a nápojem občerstviti se nikde jinde než ve svém hotelu anebo na nádražích. A těmto tak vzorným evanjelickým křesťanům nábožnost jejich nepřekážela a nepřekáží, ze ziskuchtivosti nakládati s katolickými Irčany od dávných již časů jako s otroky, donutiti válkou (1839—1842) pohanskou Čínu, která z ohledu na zhoubné účinky opia zapověděla prodej lidomorného jedu tohoto, k opětnému povolení prodeje, a vésti již třetí rok lupičskou, zločečenou válku vyhlazovací proti »bratřím v Kristu«, evanjelickým Burům v jižní Africe. Avšak podotknouti dlužno, že každý z žoldnéřů anglických vyzbrojen jest též Biblí aneb alespoň Novým Zákonem!

návati ve sborech našich, .. neubráníme se útoku nejen starého nepřítele Říma, nýbrž také rozličných sektářů, který na naše sbory v posledním čase se všech stran podnikají se zřejmým úmyslem církev naši rozdrobiti a zničiti . .« a že správně zníti měla ve smyslu opačném asi takto: »Budeme-li této kázně církevní, byť i toliko v duchu opatrnosti, mírnosti a lásky, vykonávati ve sborech našich, budeme napomáhati útoku nejen starého nepřítele Říma, nýbrž také rozličných sektářů, který na naše sbory v posledním čase podnikají.«

Další následky vykonávání kázeňského řádu moravského jevily by se takto. Přívrženci řádu toho mezi duchovními budou jako všichni radikálové a horlivci snažiti se, aby dobrodiní řádu tohoto dostalo se i ostatním církvím reformovaným. Vzpírajících se tomu starších stavu světského — kdyby se totiž takových snad našlo — odbudou citáty z Písma, a co týká se vzpírajících se tomu duchovních, tu umlčí i nejmladší, života naprosto nezkušený vikář třebas šedého faráře, seniora a superintendenta slovy: K velikému, žel, jest mi úžasu, důstojný pane bratře v Kristu, vlažnost Vaše u víře! Studujícím pak bohoslovcům bude vyznávati víru svou v kázeňský řád již alespoň v posledním semestru studií, z důvodů na snadě jsoucích. A tak ku rozmnoženému pokrytectví bratří obecných připojí se i pokrytectví starších, pracujících v slovu a učení, a všemu vévoditi budou ti, kdož jakožto nejpevnější u víře — a takovými mohou býti i hlavy sebe prázdnější — žádati budou nejostřejší vykonávání moci kázeňské (nad jinými — rozumí se).

A tu uvážiti jest i okolnost, že moci té může býti zneužito. Že zneužito jí může býti jako každé moci vůbec nemírným jí užíváním, o tom nechci mluviti. Avšak známo jest, že v církvi reformované ti, kdož tuto moc kázeňskou mají vykonávati, nebývají jako v církvi katolické dosazováni v úřad svůj vrchností církevní, nýbrž že bývají (dle církv. zř.) voleni, známo jest i to, že volby ani presbyterů stavu světského ani volby starších, pracujících v slovu a učení (vikářů, farářů, seniorů a superintendentů) nebývají jednohlasné, u duchovních již i z té příčiny, že z pravidla bývá — jak samo sebou se rozumí — více uchazečů o dotyčná místa a spojenou s nimi výživu; zvoleným pak z pravidla nezůstává tajností, kdo snažil se, aby zvolen byl někdo jiný než zvolený; a konečně známo i, že ani starší, pracující v slovu a učení, nejsou anděly, nýbrž pouhými lidmi.

Tolik na důkaz, že bylo by vykonávání kázeňského řádu moravského zavrhnouti i tehdy, kdyby byl vzhledem na zákony státní, na zákon církevní a na Písmo bezvadný, nepřihlížeje při tom ani k tomu, že duch, z něhož zrodil se řád ten, ponese, pakli nebude vývoji jeho učiněna přítrž, i další ovoce. Nadějný květ jest totiž již viděti. Osmému konventu superintendenčnímu podán byl v dotčeném již referátě o zprávě superintendentově (str. 65) uvedený již návrh, takto znějící: »16. Superintendenční

konvent vysloviž se o tom, zda jest správný názor, že věřící nesmí přistoupiti s nevěřícím k stolu Páně, poněvadž tím sám individuelního požehnání nedojde a na potupení smlouvy Boží účastenství má.« Konvent, odkázav (str. 79) všechny návrhy referátu tohoto seniorátním konventům k projednání, nevyslovil se o návrhu tomto; avšak jisté jest, že odpověď konventu na otázku tu, mohla by, aby v souhlasu byla s duchem, z něhož pošla otázka, zníti co do formy, bez ohledu na obsah, jen tak, jak zní usnesení koncilu tridentského: »Si quis dixerit (Pakli by tvrdil kdo), že....: anathema sit (proklat budiž).« Quo vadis — kam se to ubíráš, Sione moravský?! A uvážíme-li, že mnozí z evanjelických duchovních reformovaných církvi katolické a katolíkům z pravidla nemohou přijíti na jméno a slova »Řím« a »římští« vyslovují s takovým přízvukem, že vždy spolu slyšeti jest slova Luk. 18, 11: »Bože, děkuji tobě, že nejsem jako .. tento publikán,« tu bezděky přichází na mysl, co Kristus pravil na hoře, Mat. 7, 3: »Kterakž pak vidíš mrvu v oku bratra svého, a v oku svém břevna neznamenáš?«

Tohoto naprosto logického dalšího vývoje onoho ducha, z něhož vyvřel kázeňský řád moravský, leká se teď již i superintendent moravský sám, neboť — podoben učni kouzelníku ve známé básni německé — ve zprávě své podané osmému konventu na str. 18. praví, volá a varuje takto: »... Počet komunikantů za r. 1895 obnášel 62.597 čili 136 proc., za 1900 obnáší 59.103 čili 134 proc. Při nominelním ovšem jen, ale přece ještě nějakém přírůstku duší vůbec, 2 proc. úbytku komunikantů zvlášť. — V jednotlivých vyjimečných případech tu může býti vinna netečnost, pravidlem ale je to zdrželivost z náboženských důvodů, která se tu jeví. Tato 2 proc. úbytku jsou také ovoce církv. kázně, resp. její počátků, ale pozor, ať nedojdeme na holandské konce, kde ve sborech positivních zůstává stůl Páně takměř opuštěn pro úzkostlivost přebroušeného svědomí těch, kdo se domnívají, že každý jednotlivý nehodný spoluhodovník sám sebou již maří všeliké požehnání ze svátosti plynoucí, a to i tenkrát, když ten který stolu Páně utíkající věřící sám v sobě by byl kající a schopen jísti a píti hodně a nikoli nehodně! Takové přebrušování svědomí neposloužilo církvi Boží v Hollandsku, neposlouží nikdy, a nejen v Němcích, nýbrž i v Čechách a na Moravě: »allzu scharf macht schartig!« Leč o tom by měl odbor pro zkoumání této zprávy zvolený vzbuditi sám v přítomném veledůstojném konventu věcnou, důkladnou a v Pavlově smyslu rozumnou debatu.

Že popud k rušení evanjelické svobody svědomí vyšel z kruhů duchovenstva reformovaného, jest zjevem přímo tragickým. A aby tragedie nebyla bez zžíravé satiry, náleží původcové nejen vůbec k synům národa českého, jenž první v Eropě bojoval a krvácel za svobodu tu, nýbrž — abych tak řekl — ku přímým potomkům Jana Husa, a i tu opět nejen

k potomkům Husovým vůbec, nýbrž k oněm z nich, kteří jméno Husovo mají nejen na jazyku, nýbrž i v záhlaví listu svého.

Ve Vídni, dne 28. září 1901.* KAREL ROHAN.

Osnova ústavy českého státu dle uspořádání státoprávního.

Sestavil Dr. *Frant. Joklík.* (Pokračování.)

C. Jednotlivá odvětví působnosti státní.

1. Osvěta.

§ 99. Osvěta jest základem svobody jednotlivců a států. Nižádnými zákony nesmí býti zabraňováno, aby osvěta se šířila. Věda a umění jsou svobodny.

§ 100. Státem zaručuje se svoboda bádání i svoboda vyučovací. Škola není odvislou ani od církve, ani od státu a budiž od obojí té instituce co nejvíce odloučena.

§ 101. Svoboda školská jeví se v tom, že učitelstvu jest poskytnuta stavovská samospráva ve věcech týkajících se konání jeho povolání vykonávaná učitelskými komorami; dále pak že přiznává se mu vliv při pořádání veřejnoprávních záležitostí stavu.

§ 102. Stavovská samospráva v záležitostech týkajících se plnění povolání vychovatelského jest zaručena veškerému učitelstvu působícímu na školách veřejných od nejnižších až do nejvyšších.

§ 103. Učitelstvo upravuje si samo plány a methody vyučovací a vychovávací. Usnášejícím orgánem v tom směru na školách národních (lidových, obecných) i středních jsou valné hromady učitelstva (konference**), kterým není dovoleno zabývati se záležitostmi jinými, než o nichž tuto jest řeč. Orgánem výkonným jsou dozorci školní, které si volí učitelstvo samo. Dozorci musí míti kvalifikaci akademickou.

---

* Ohledně odpovědí na článek tento, ač budou-li jaké a jsou-li vůbec možné — 1. oznamuji že redakce »Rozhledů« dle zásady, že »slyšeti jest i stranu druhou« — případným odpovědím dá, nakolik možno, místa v listě svém a 2. prosím autory odpovědí, uveřejněných jinde, aby (bez ohledu na obsah a formu odpovědi) laskavě zaslali mně po jednom, aneb možno-li, po dvou exemplářích dotyčných listů do redakce »Rozhledů« za tím účelem, abych seznal i odpovědi tyto a, seřadiv odpovědi dle obsahu, hromadnou mohl dáti na ně odpověď.

** Působí jako orgán přiřaděný ke komoře učitelské.

§ 104. Učitelstvu škol národních musí býti poskytnuta příležitost, navštěvovati školu vysokou a vzdělávati se tam.

§ 105. Autonomie školství vysokého zachovává se v nynějším rozsahu a rozšiřuje se tím, že školství to úplně se vymaňuje z područí vládní moci v ohledu věcném i osobním. Předpisy obsahuje zákon o organisaci vysokého učění.

§ 106. Vliv na správu ve veřejnoprávných záležitostech vykonává učitelstvo taktéž učitelskými komorami, které mají právo 1. býti účastny při disciplinárním řízení proti učitelům; 2. míti v evidenci poměry kvalifikační a spolupůsobiti při kvalifikaci; 3. býti spolučinnými při obsazování míst učitelských; 4. býti účastny alespoň hlasem poradním při hospodářské správě týkající se školství. Předpisy obsahuje zákon o školství.

§ 107. Při správě veřejnoprávných záležitostí školských jsou mimo komory učitelské účastny také samospráva politická a správa státní, tato posléze jmenovaná však jen, pokud se týče školského hospodářství. Předpisy obsahuje zákon o školství.

§ 108. Rozpočet školský a účast živlů samosprávy politické v organisaci úřadů školských jsou upraveny na základě národní autonomie.

§ 109. Každé z obou národností jest zůstaveno pečovati o své školství v rámci předpisů tohoto základního zákona.

§ 110. Žádné z obou národností nesmí býti zabráněno, založiti veřejnou školu kdekoliv na území království zemí českých, je-li tam počet žactva zákonem vyhledávaný.

§ 111. Náklad na veškeré školství veřejné plyne z pokladny státní.

§ 112. Nikdo nemůže býti nucen, aby přispíval na školství a na kulturní potřeby národa druhého. Tudíž rozpočet školský jest oddělený pro obě národnosti.

§ 113. Do veřejných škol nejnižší kategorie nesmí býti přijato dítě, které není znalé vyučovaciho jazyka té které školy. Nebylo-li by v místě školy vhodné pro dítě, dotyčné dítě musí býti buď vzděláváno soukromně, buď posláno do nejbližší školy stejnojazyčné.

§ 114. Školy s jiným jazykem vyučovacím než českým neb německým mohou býti zařízeny jen jako školy soukromé.

§ 115. Na všech středních školách jest vyučování v obou zemských jazycích povinným předmětem.

§ 116. Každé dítě jest povinno navštěvovati školu od počatého sedmého do dokonaného čtrnáctého roku. Tato povinnost nesmí býti zkrácena. Nuzným rodičům, kteří mohou prokázati, že mají hmotnou ujmu, dají-li své děti vychovávati, nahradí se příslušné náklady z prostředků veřejných,

§ 117. Vyjma školy vysoké nesmí býti v jedné třídě jakékoliv školy více než 35 žáků.

§ 118. S Rakouskem jest zaručena reciprocita, pokud se týče vzájemného uznání diplomů, vysvědčení atd. škol vysokých.

2. Soudnictví.

§ 119. Všecky sporné záležitosti právní, při kterých jde o výklad zákona, rozhodují a vyřizují výhradně soudy.

§ 120. Pro záležitosti mající ráz soudní, které spadají v obor práva správního, budou od základu organisovány soudy správní, které budou souditi také ve věcech finančních.*

§ 121. Soudcové jsou buď soudci z povolání (učení) buď soudcové z lidu (laičtí).

§ 122. Při veškerém soudnictví ve věcech veřejných a sociálních, vyjma souzení přestupků v první instanci, musí spolupůsobiti živel laický.

§ 123. Trestní právní pře tiskové a politické soudí výhradně poroty. Z toho pravidla smějí býti vyňaty jen urážky na cti spáchané tiskem, nemají-li rázu politického.

§ 124. Soudcové laičtí jsou z polovice jmenováni vládou, z polovice voleni lidem. Jejich funkce trvá jen určitou dobu, nejdéle 5 let. V senátech (nehledě k případu § předešlého) obě kategorie (soudcové laičtí vládou jmenovaní a lidem volení) musejí býti zastoupeny stejným počtem. Soudcům z lidu za to, že spolupůsobí při soudnictví, může býti vykázána náhrada, nejsou-li dosti majetní.

§ 125. Soudcové z povolání musí osvědčiti znalost práv odbytými zkouškami theoretickými a zkouškou praktickou, musí býti starší 24 let a bezúhonní. Soudcové ti jmenují se na doživotí v nejnižší hodnosti nejvyšším soudem pro království zemí českých. Dále mají po zákonu ve statu obvodu, pro nějž byli jmenováni, nárok na postup dle stáří, ve kterém smějí býti zkráceni jen v případech zvláště vypočtených v zákoně o tom vydaném, zejména pro provinění disciplinární vůbec, pak pro svazky rodinné a příbuzenské i pro neznalost jazyka pokud se týče určitých míst.

§ 126. Soudcové jsou oprávněni, zkoumati platnost nařízení vládních, vyslovovati se o ní a říditi se dle toho. Ve svém úřadování jsou úplně samostatni a zejména na správě nezávislí. Proti přehmatům orgánů správních (i těch, kdo jsou činni ve správě justiční) každý soudce, jenž se tím pokládá za postižena, má právo, prostřednictvím soudcovské komory dovolati se rozhodnutí ústavního oddělení nejvyššího soudu pro království zemí českých (ústavní apelace), jež pro tento případ rozhodne závazně. Totéž platí, pokud se týče příkazů představených, jež soudce pokládá za bezdůvodné nebo protizákonné.

§ 127. K hájení stavovských zájmů budou zřízeny soudcovské komory, ve kterých bude zastoupen také živel laický.

§ 128. Pro právní záležitosti civilní funguje jako nejvyšší stolice zvláštní oddělení pro království zemí českých při nej-

---

* Tento předpis jest důsledkem zásady úplného odloučení soudnictví od správy jako dvou zcela různých druhů působnosti státní.

vyšším soudě ve Vídni.* V tom oddělení, které bude rozděleno v odbory národní, český jazyk v úřadování zevním i vnitřním jest úplně rovnoprávný jazyku německému.

§ 129. Pro ostatní záležitosti právní působí jako nejvyšší stolice samostatný nejvyšší soud pro království zemí českých, který sestává z trojího oddělení: trestního, správního a ústavního.

§ 130. Rozsudky vyhlašují se jménem státu.

§ 131. Státní zastupitelstva nejsou úřady soudními, nýbrž politickými. Přecházeti z úřadu státního zástupce k soudu není přípustno.

3. Správa vnitřní (politická a policejní).

§ 132. Pečovati o bezpečnost vnitřní (policie) náleží pro obor působnosti státní (zejména k účelu konání trestní právomoci) státu, pro obvody resp. obory užší samosprávě. Péče ta může však se svolením samosprávy býti přenesena na stát a přejde naň, však jen na určitou dobu vyměřenou zákonem, neplní-li samospráva své úkoly v té příčině, což musí býti vysloveno rozsudkem nějakého soudu veřejného. Stát i samospráva jsou povinny náhradou škody vzniklé z toho, že zanedbaly plniti své úkoly co do bezpečnosti vnitřní.

§ 133. Za účelem, aby byla opatřena bezpečnost vnitřní, může občanstvo býti organisováno ve sbor bezpečnostní (národní garda).

§ 134. Četnictvo ve státě českém nepřináleží ke stavu brannému, nýbrž k policii.

§ 135. Zvláštním zákonem jest upraven policejní trestní zákon a řád. Souditi o přestupcích policejních jest vyhraženo toliko orgánům státním.

§ 136. Ve správě státní je péče o veřejné blaho oddělena od péče o veřejnou bezpečnost; tudíž policie jest úplně odloučena od správy státní politické vyjma nejvyšší stolici (ministerium vnitra).

(Příště dále.)

Stíny evropské civilisace.

Listy z cestovního deníku. — *Vavř. Jos. Dušek.*

1. Bogomol'cy.

Když jsem projížděl krajiny ruské a procházel města i vesnice, upoutaly velmi záhy mou pozornost jednotlivé osoby a někdy celé zástupy zbožných pravoslavců, s nimiž nejenom

---

* Tento předpis jest důsledkem toho, že zákonodárství v oboru práva soukromého jest společné.

v klášteřích a důležitých chrámech, nýbrž téměř všude jsem se setkával. A byly to velmi zajímavé postavy. Nejen svým zevnějškem, šatem, nýbrž vší bytostí, lidé žijící spíše na onom nežli na tomto světě, lidé vystavení všem možným svízelům a útrapám velkého úkolu: konati pouť ne na jedno posvátné místo — nýbrž na deset i dvacet, putující ne den nebo týden — nýbrž měsíce, ba i leta, ne sto verst — nýbrž na tisíc. Bůh s nimi! . . .

Nic nevyznačuje nápadněji středověkost náboženských a církevních názorů ruského lidu jako jeho — pouti. A ty nejsou snad zvykové pouze a nedaly by se zakázati proto prostě nějakou státní zápovědí, jako se stalo u nás za císaře Josefa II. Ty leží hluboko v podstatě ruské církve.

Hledíme-li nazpět před časy »stohlavého sněmu« soudivšího raskolnické spory, vidíme, že prvotní města křesťanská a v těch hlavní chrámy požívají neobyčejné úcty, jsou místa svatá Ale ne všecek chrám požívá také úcty, nýbrž pouze zázračný obraz (čudotvórnaja ikóna), který je střediskem chrámu, města, kraje a po případě celého knížectva. Alespoň jednou v roce se mu pokloniti je touhou každého věřícího. Jsou to pravidlem obrazy Bohorodičky a Spasitele, později přistupují k nim jednotliví svatí.

Když padlo takové posvátné město, tedy vítěz obyčejně odnášel zázračný obraz do svého sídla a tím nejen dodal mu lesku, nýbrž sváděl proudy poutníků k sobě. Z toho mu plynul mnohonásobný prospěch politický i hospodářský Když konečně Ivan IV. Hrozný sjednotil Rus, přenesena je veliká část zázračných obrazů z bývalých knížecích sídel do Moskvy a tím dodán tomuto městu nejen ráz posvátnosti, nýbrž učiněno jest prvním mezi ostatními i v církevním smyslu, stalo se skutečným centrem říše.

Již v staré době byla ještě jiná zvláštnost. Každý věřící obrátil se k svému obrazu t. j. oblíbil si konati modlitby jen u jednoho. A tu neběží o to, co ten obraz zobrazuje t. j. o světce, jejž by vzýval, nýbrž o samotný obraz, neboť ne světec, nýbrž obraz má zázračnou moc.

A další krok. Z počátku těla svatých měl pouze Kiev, zvláště chrám jeskynního kláštera (svjatopečérskaja lávra) a na jich hrobích děly se zázraky. Později, když rozšířily se chrámy a kláštery, po celé říši vznikali noví čudotvorcy (divotvorci) t. j. na hrobích zvláště bohabojných mnichů, jichž těla za dlouhou řadu let neshnila — asi jako Griesbeckové v Kralovicích u Plzně — dály se divy. A lid počal hrnouti se v ta místa, vždyť doby byly zlé (tatarské) a ochrany světské nebylo, ký div, že lid utíkal k němému hrobu, aby tu žaloval na svou bídu a vyprosil si od Boha pomoci skrze čudotvorce. A vykonaná pouť novou suggerovala mu stálost a on věřil, že tu stal se zázrak, že je pod ochranou svatého a radil jiným k témuž konání.

A následek toho? Každý klášter z církevních nebo hospo-

dářských ohledů hleděl povznésti některého ze zvláště zbožných zemřelých bratří na čudotvorce. A sta a sta mnichů žila v nejpřísnější kázni, ano i za živa dali se někteří zazdíti, aby jen dosáhli té milosti Boží, aby se stali — čudotvorci. Ovšem nikdo tak nevynikl jako sv. Sěrgij v Svjatotrójickoj lávrě, největším a nejznamenitějším poutnickém místě ve vší Rusi. Když stál jsem na cimbuří jeho mohutných, místy až 25 metrů vysokých hradeb sesílených věžmi a díval se na vnitřní i vnější chrámy a kaple, jichž všech dohromady počítá se na 36 se čtyřmi až šesti sty mnichy, když prováděl mne bibliothekář archivem a knihovnou a konečně klášterním pokladem, který patří k největším svého druhu na světě, poznal jsem, co to znamená příchod ročních 30—40 tisíc poutníků do tohoto místa.

Leč o klášteře snad jindy vyložím.

Stříbrný hrob sv. Sěrgije a divotvorné obrazy na ikonostase téhož chrámu jsou hlavní atrakcí poutníků. Také jinde divotvorné obrazy ozdobeny jsou drahými kameny často neobyčejné velikosti a vzácnosti po starobylém zvyku nebroušenými, aby i vysokou cenou vábily poutníky. Malé rozměry chrámů a velký nával daly ustáliti zvyku, že svíce, které zbožní poutníci staví na dobrý úmysl nebo za zemřelé a nemocné, mnich po nějaké chvíli shasne a odnese, kdežto druhý nové prodává — jindy nutnost, aby druzí poutníci měli kam stavěti svíci, dnes obchod, který vynáší tisíce a tisíce rublů ročně. A poutník přichází vlastně ani ne tak, aby se modlil, jako aby postavil svíci: to je vrchol zbožného trmácení stomílovou cestou.

Až ze Sibiře putují bogomol'cy do Kieva ve svjatopečérskou lávru. Jindy řada jeskyň či lépe děr vyhrabaných od zbožných poustevníků do břehu dněperského a později v bratrstvo mnišské spatých řeholí — dnes veliký poutnický klášter. A tu je velkolepý bazar kustarný devocionalií všeho druhu, tu lze jísti postní jídla, tu možno i spáti a celé týdny zůstávati tvrdě sic a drsně, ale tím bohumileji a záslužněji. Zde lehčeji se strádá a trpí, zde zbožněji se zpívá a modlí, zde vytrvaleji se postí a trýzní hříšné tělo, zde sladčeji se umírá . . .

Poutníci z centra rádi se obracejí zase na sever, kde vyniká Svjatoaleksándrovskaja lávra v Petrohradě, která přirozeně ani starobylostí ani posvátností a tudíž ani velkolepostí a bohatstvím nerovná se oběma sestrám u Kieva a Moskvy. Za to na hřbitově při ní odpočívají mužové, již ne sice svatou nevědomostí vešli mezi blažené, nýbrž oblaživše vědomostmi a uměním svůj národ, zjednali si rovněž nesmrtelnou památku . . .

Dále na severu Solovki na ostrově prostřed Bílého moře jest klášter, který má vlastní parníky na převážení poutníků z Archandělska a kromě toho jest tu i parolodní společnost. Cestou v ty strany poutníci trpí nesnesitelné svízele od dešťů, mrazů, vánic a větrů — ale to právě vábí zbožné duše, aby trpěly a mřely pro Krista a své spasení.

Ještě však trnitější cesta vede do nebe.

Tam, kde Kristus žil a zemřel, tam dosahuje se odpuštění i těch hříchů, jež smýti jinak netroufá si bogomolec v žádném jiném místě. Pouť do Palaestiny je vrcholem vší touhy, po jejímž splnění jen několik zvláště bohumilých bogomolců dostalo se a dostane na Sinaj v klášter zvl. sv. Kateřiny.

I za dob, kdy Rusko bylo s Tureckem v nepřátelství, vypravovali se čas od času zbožní starci a nábožné stařeny s rancem a něco penězi pěšky do Cařihradu a odtud do Malé Asie a tu neznámými cestami stíháni a honěni mohamedánským obyvatelstvem domácím, za neskonalých útrap prodírají se divokými a pustými krajinami a přestupují neschůdný středohorský Taurus. Nemohou se ptáti, neznajíce řeči turecké. Lid domácí dívá se na ně jako na osmý div světa a často jich neskonalou bídou jat, pomahá jim almužnou a pohostinstvím. Nic nejsou utrpení křižáků v XIII. století proti heroismu a náboženskému zápalu těchto lidí, kteří jako bytosti jiného světa vlekou mdlé, nemocné a stářím shrbené tělo po cestách, na nichž ani zvíře nevytrvá, docházejí cíle, již již spatřují báně Jerusalema, zlacené posledním pozdravem zapadajícího slunce — klesají v prach a líbají jej v svatém zanícení. A nejeden z nich již nepovstává již nemá síly, aby ještě došel křesťanského útulku, ale vypouští ducha v blažených mukách strašlivé cesty... A kdo dojde a postaví svíci u Božího hrobu a kdo hříšné tělo omyje v proudu Jordánu a vody do láhve nabéře, jest — šťasten. Co jich tu zemřelo vysílením, co nemocmi!

Dnes za 50 rublů z Oděsy dovezou jich do Jaffy a nazpět, z přístavu pak do Jerusalema vedou je pod stráží tureckou, aby nebyli cestou zloupeni a zbiti. Ale přes to někteří přece vykonají cestu pěšky a navrátivše se do domova jsou ctěni a váženi, každýť ví, že oni jistě přijdou do nebe i kdyby byli sebe více hřešili.

Z Jaffy do Jerusalema tři dni vedou cesty pěšky. V Jerusalemě ostanou bogomol'cy v ruském hospitale, kde najdou i opatření a ošetření. Tam přidají jim vůdce, který s nimi chodí po památných místech, jim vysvětluje a od nich vybírá potřebné vstupné — dnes ani k Bohu bez vstupného se nedostaneš! A všude kdo svíčku staví za sebe, za rodiče, za přátele, i ty kteří mu na ni dali a za to ho prosili. Mnoho peněz ujde.

Každý poutník na rubáš si koupí a i tu u hrobu Božího dá si látku ověřit razítkem: to do hrobu dělá. Zda platí ta stampiglie Bohu či lidem? Bůh ví! I růženec koupí snad pro památku, snad pro rakev.

Již tu pobyl čtyři, pět neděl. Blízká i vzdálená místa prošel. A tu jednoho večera usedá stranou náš bogomolec a ze záňadří míšek vytáhne a peníze počítá. Ne to pro hřích, ne z lakoty. Domů se vrátit nutno, peněz více není. A tak se vrátí...

Ne každý může na pouť.

(Příště dále.)

Přehled politický, hospod., školský.

Za hranicemi. V Německu vyslovily se proti celnímu tarifu t. j. proti agrárnímu minim. tarifu veškery korporace zastupující německý průmysl. — V Berlíně zařídilo sdružení rolníků prodej mléka; zápas mezi obchodníky mlékem a sdružením je velmi tuhý. — Magistrát berlínský rozhodl se vzdor císařskému nesouhlasu pokračovati ve stavbě pohádkových studní. Ale v obecním zastupitelstvu většinou rozhodli, aby se přáním císařovým vyhovělo. — Císař jmenoval profesorem dějin na univ. štrasburské Spahna a sice pro dějiny katolické a oznámil to telegramem místodržiteli projevuje naději, že jmenování uspokojí zvláště katolické obyvatelstvo.

Srbský sněm byl králem slavnostně zahájen 20. t. m. Na venek činí tento jakož i jiné slavnostní akty dojem snahy o vnitřní uspořádání země a sbírání sil k hospodářské a občanské sebevýchově. Svědčí o tom sněmovnám podané předlohy o novém zřízení obecním, zákona tiskového, o průmyslnictví, o znovuzřízení národních škol, o výrobních spolcích a změnách v monopolech státních. — Senát má 30 členů jmenovaných králem, 18 volených a dva doživotní, metropolitu a biskupa nišského.

Burové postupujíce ke Kapskému městu vypalují anglické farmy. Botha dal Kitchenerovi úřední zprávu, že za každého popraveného burského zastřelen bude zajatý anglický důstojník. Theron, velitel burský, vytrhl proti Filadelfii, 6 mil od Kapského města vzdalené. Anglická vláda nepropouští zpráv z bojiště; soudí se z toho, že v Kapsku se vede Angličanům zle. Anglické vojsko plení a pálí. Bez ustání konají se popravy, ale nemají odstrašujícího účinku na kapské Hollanďany.

Rakousko-Uhersko. Jak jsme v předešlém čísle uvedli, prohlásil 16. t. m. klub poslanců mladočeských Dra Žáčka za kandidáta na místo I. místopředsedy uprázdněné resignací Pradeovou. Dle referátu N. L. čís. 286 »usnesl se žádati, aby se Dr. Žáček stal I. místopředsedou«. Tak se usneslo plenum klubu poslanců českých. O nižádné výhradě není zmínky. Hned druhý den na to byla v N. L. č. 287 obsažena zpráva, že parlamentární komise klubovní usnesla se, aby při volbě I. místopředsedy odevzdány byly prázdné lístky. Parlamentární komise takto se staví nad plenum klubu. Klasické jest odůvodnění toho. Rázem vyšlo na jevo, že prý hodnost I. místopředsedy byla žádána jen pro ten případ, kdyby jiná strana než německá lidová byla na ni činila nárok. Tato výhrada buď byla učiněna v sezení plenárním 16. t. m. a pak jest divno, že v oficiální zprávě o ní není zmínka. Anebo byla učiněna teprve 17. v parlamentární komisi klubu a pak svědčí to o desorganisaci, když se část staví nad celek. Podrobnosti o té záhadě nalézáme ve večerním listě Hlasu Národa z 18. t. m., kde se prozrazuje, že mladočeši byli vázáni slibem daným německé straně lidové. O tom, jakou kompensaci strana ta jim za to poskytne a zejména svolí-li k obnovení jazykových nařízení, nestojí nikde nic. Jinou versi uvádí Politik z 19. t. m. Podle té dali se mladočeši do vleku Polákům. Místo I. místopředsedy zaručili totiž německé straně lidové Poláci a když z té příčiny nepřistoupili na mladočeskou kandidaturu Dra Žáčka, padla kandidatura ta i u mladočechů. Ať jest tomu tak či onak, pro váhu mladočeské delegace ve vídeňském parlamentě je to příznačné. Podobně se zachovala svého času při volbě Ferjančiče.

Říšská rada zahájila zasedání 17. t m. projednáváním pilných návrhů: posl. Dra Fořta ohledně celního tarifu a posl. Kaftana v záležitosti tísně v oboru strojním a železářském. Pilnost návrhů byla uznána, první přikázán byl výboru, druhý hned přijat i meritorně, aby průmyslu zadána byla práce z investic. Třetí pilný návrh na zrušení mýt projednán byl až 22. t. m. Návrh posl. Vychodila přijat byl s demonstrativní jednomyslností sněmovny, ale min. financí přes to mýt nezruší, dokud nebude mít několikanásobnou náhradu v dani z jízdních lístků. K tomu připomenula Arbeiter-Zeitung, aby sněmovna nepovolila v rozpočtu vybírání mýt. Podle rozhod-

nutí správního soudu vybírání daní zákonem nepovolených není dovoleno. — Jednalo se na to o pilném návrhu posl Kaftana a Maštálky na postátnění severozápadní dráhy a r. u. společ. stát. dráhy. Tak z nenadání se tento pilný návrh vynořil, že o vážném projednání záležitosti samé není řeči. Patrně mají pilné návrhy zdržovati projednání rozpočtu. Ale zdrží je jen do konce tohoto měsíce. P. Dr. Körber vyjednával již 22. t. m. s mladočechy a hned 23. t. m. ohlásily odpolední Nár. Listy z Vídně: »Jest ještě 9 pilných návrhů, ale projedná se jich nejspíše jen pět. Ostatní se odstaví.« — Interpelaci podali posl. Choc a Černý, že zem. škol. rada vydala nařízení pro střed. školy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, aby každé pololetí vypracován byl alespoň jeden úkol na dynastické thema; posl. Černý, proč nebyl k sankci předložen zákon čes. sněmem přijatý o úpravě učitel. platů; posl. Dr. Lang pro týrání vojáků 13. dragoun. pluku. — Sociální demokraté podali 1397 petic s 875.995 podpisy za povinné pojišťování starobní a zabezpečení vdov a sirotků, umřel-li živitel. — Min. Hartel odpovídal na interpelace něm. pokrok. poslanců, usazují li se franc. řehole v Rakousku, že zažádaly teprve tři a jen jedné z nich, Karmelitánkám, to bylo povoleno. Cizí řeholníci nesmějí agitovat proti staré ani proti nové vlasti a dokud nenabyli občanského práva rakouského, nemohou ani vyučovat ani duchovní správu zastávat. — Deputace stát. diurnistů žádala za konečné povolení zvýšení příjmů a za definitivní postavení. — Politik oznamuje 23. t. m., že mladočeští vůdcové naléhají, aby do osnovy nového tisk. zákona, která prý co nejdříve bude předložena, bylo pojato ustanovení, aby urážky na cti spáchané tiskem nebyly přidělovány porotám. Naše stanovisko ve věci té jest, že i tu platí, jako ve všech záhadných věcech, qui bene distinguit, bene docet. Že naše poroty jsou v mnohých směrech nedostatečny, jest jisto. Že však naše trestní senáty v jistých věcech jsou ještě nedostatečnější, jest také jisto. Těmito věcmi posléze míněnými jsou trestné skutky rázu politického. Má-li již tedy porotní kompetence býti obmezena tak, aby jí byly odňaty urážky na cti spáchané tiskem, jest trvati na tom, aby z toho ustanovení byly vyňaty urážky takové, jež mají ráz politický. Ty buďtež vyhrazeny porotám. Při tom však i nutno upozorniti, že není radno ponechati rozřešení sporu o to, je-li urážka rázu politického, radním komorám, nýbrž nutno žádati, aby v otázce té rozhodovaly senáty zvláštní, složené z polovice ze soudců z povolání a z polovice z porotců. Při rovnosti hlasů budiž uznána kompetence porotní. — Dne 23. byla pilnost návrhu na postátnění severozáp. dráhy přijata 135 proti 66 hl. k veliké mrzutosti Dra Körbra. Téhož dne debata o »přepadení Litovle« Němci jen lila olej do plamenů vášní národních a nevynikala již ani nadávkami, jimiž národní záležitosti se v říš. radě projednávají.

Na říš. radě vyjednává se mezi mladočechy, agrárníky, nár. socialisty a konservativními velkostatkáři o společnou parlamentní komisi. Národní sociálové jsou prozatím z kombinace vynecháni. Nás zajímá nejvíce zastrčené řádky v telefon. zprávě Nár. Listů, že »obě strany (mladočeši a konservat. feudálové) si netají, že k utvoření těsnější obapolnosti předcházeti by musilo dorozumění v příčině společného programu »věcného«. O zásadnosti mladočechů ať smýšlí kdo chce jak chce. Ale nedá se jim upříti, že jsou si důsledni v jednom: v programové nedůslednosti. Začali bojem proti konservativním velkostatkářům, vášnivě boj vedli, když již byli silnou stranou, svržení hr. Thuna ještě před 6 lety bylo jejich největším triumfem. Ale za 3 leta na to byli v koalici s bývalými osnovateli punktací. V poslední době se s nimi pohašteřili, jednak pro příklonnost Bedř. Schwarzenberga k směru agrárnímu, jednak pro nejnovější jejich kompromis volební. A dnes zase jsou s nimi jedna ruka a mají za možné spolčit se s nimi na základě věcného programu, t. j. přizpůsobiti svobodomyslné zásady k feudálně konservativním, národní zásady k zásadám modré internacionály a demokratický a lidový program k šlechtickému aristokratismu. Co z takové messaliance může vzejíti dobrého pro věc českou, nechápeme.

Na uprá dněný mandát Dra Kaizla zvolen byl prof. Dr. Frant. Fiedler. Dostal nadpoloviční většinu hlasů, ale účastenství voličů bylo slabé, jen

¹/₄ oprávněných a z těch dostal Dr. Hliňák asi 30%, sociální demokrat asi 12%.

Jako oběť volebního kompromisu velkostatkář. kurie padl odpůrce jeho hr. Pálffy. Vzdal se předsednictví klubu českého konservat. velkostatku na říš. radě.

Málo potěšeni budou občané sociálně politicky naladění z toho, že finanční zpráva, rozumí se ve srozumění s justiční, chystá zvýšení poplatků soudních. Podrobnosti této reformy nejsou ještě známy. Vedle toho jest ohlášeno také zvýšení jízdného na drahách.

Země české. Žatec ve II. vydání: nepálilo se sice petrolejem, ale kameny lítaly do bytu soud. adjunkta Dra Vaňouse a říd. učitele Bílka v Duchcově, a to proto, že jako Čechové opovažují se chtít existovat po lidsku v Duchcově, jehož obyvatelstvo dojista s ¹/₃ je české, jak se zřejmě ukázalo za posledních voleb do říšské rady. Pachatelé nebudou, jak se rozumí, vypátráni. Oba napadení byli nuceni ozbrojiti se. Jestli při nějakém útoku opováží se ukázat zbraně, budou soudně stíháni pro nebezpečné vyhrožování, jako se stalo Dru Mifičkovi v Chebu při známé aféře.

Na stranu agrární usmívá se po úspěchu volebním svět se všech stran. Předem realistický Čas obrátil na celé čáře, co den cituje Obranu zemědělců a zjišťuje z ní přerod ve straně směrem pokrokovým. Národ. socialisté prohlásili v Čes. Demokracii 20. října, že posl. Kubr je jim bližší než spojenci p. Dra Sobotky. A mladočeši přátelsky se uzavrou s agrárníky do státoprávního klubu.

Vyšehradsko podolská silnice s tunelem vyšehradskou skálou nákladem 785.000 K bude vedle usnesení sboru obec. starších dne 21. t. m. zřízena. Bude se vybírati mýtné.

Národní rada v Brně ožila po letním spánku. Učinila velkolepé proposice do budoucna, snad i na nich pracuje, ale současný život národní v městě i předměstích zcela nechává mijet, ač tvrdila, že i ten je v jejím programu, když ji nečinnost vytýkána. Tím diskredituje svůj význam; bylo po ní voláno již tolikrát, a tolikrát mlčela, že až bude chtít promluvit, bude odbyta pohrdlivým výsměchem. Bylo to cítit i na schůzi informační již: krom výtek a »pokynů« nesklidila ničeho. Proč tedy ta nepolitická zdlouhavost?

Hospodářský. Úpadky různých bank v Německu, jež následovaly rychle po sobě, jsou ještě v živé paměti a mají pokračování v Uhrách. Nedbalý dohled na obchody ředitelů byl bez vyjimky ve všech případech příčinou úpadku. Správní rada byla pouze figurami, jimiž pohybovali bankovní ředitelé dle libovůle a přenechávala jim po většině v jich počínání volnou ruku. Věnovala jim úplnou důvěru, nedbajíc, že zodpovědnost nese v první řadě sama. Jen tím způsobem domohla se osoba ředitelova v ústavě neobmezené moci, kterou dovedla uplatnit. Úředníci přední, jimž nekorektní jednání představeného utajeno zůstati nemohlo, byli buď získáni za spojence, aneb museli mlčeti, poněvadž se obávali o svoji existenci. Ředitel šoproňské stavební a pozemkové banky dopustil se malversací, poněvadž spekuloval na burse a potřeboval k tomu účelu úhrady. Není to případ první v historii bankovních úpadků. Touha po zbohatnutí přiměla jej k prvnímu podvodu: koupil cenné papíry s určitým předpokladem, že vydělá, a vrátí bance vypůjčenou úhradu. Spekulace však selhala a aby zachránil ztráty a sebe, dopouštěl se podvodů dalších, až vše propuklo. Šoproňská stavební a pozemková banka jest malým ústavem, který měl pouze čtvrt milionu zlat. akciového kapitálů. V Uhrách jest podobných podniků nepoměrně velký počet. Spořitelny jsou tam velkou většinou akciové a vláda uherská všem tamějším ústavům povolovala největší možné koncese, poněvadž pomáhaly vyvolávati průmysl. Nyní se počíná na zemi samé mstíti chyba, které se banky a veškeré malé peněžní ústavy dopouštěly tím, že investovaly celý svůj kapitál v průmyslu. Totéž učinila také šoproňská banka. Důvěra v malé peněžní ústavy uherské byla u nás vždy malá a po výstražných příkladech, které se udály v sousední říši, byl jim povolován nepatrný úvěr. Úpadek šoproňský tyto poměry přiostří; odepřením směnečného úvěru bude kolísati více podobných bank. Rakousko jest

v tomto ohledu dosti pokročilé a též zákon o živnostenských společenstvech, který se připravuje, bude míti mnohou dobrou stránku.

Cukr. Koncem minulého týdne nastalo zlepšení na trzích cukerních. Příznivý vývin statistiky americké spolu se zvýšením tamních cen cukru o $^1/_{16}$ centíku za libru, uskutečnění prodeje cukru evropského do Kanady a Spoj. Států a konečně zprávy o klesající cukernatosti řepy v Rakousku, Německu a Francii udržovaly obchod i spekulaci v mírném napjetí. Ceny cukru stoupaly sice jen namáhavě, avšak i malé zlepšení bylo přijato radostně, poněvadž nastalo právě v době největší produkce, kde nabídka z první ruky je nejnaléhavější. Již oddávaly se některé kruhy naději, že nejhorší doba této kampaně minula, a ač vyhlídky na vzestup cen se nezlepšily, mělo se přece za to, že sestup je zastaven. Leč události posledních dnů přesvědčily optimisty, že k tomu jest ještě daleko, neboť Amerika přerušila vyjednávání o další koupě, nabídka cukrovarů spíše ještě se rozhojnila a pro cukr, denně ve velkém množství do přístavů zámořských docházející, není dostatek odbytu. Všechny tyto okolnosti zvrátily směr trhů a ceny klesly pod nejnižší úroveň z letošní kampaně. Při chabém trhu znamená pohotová surovina K 20·10 franko Ústí.

Školský. V měsíci září rozvlnila se najednou otázka reformy měšťanských škol v Rakousku. Učitelstvo měšťanských škol českých i německých již dvacet let sestavuje si své požadavky a není nijak překvapeno výsledkem svých petic. C. k. ministerstvo kultu a vyučování sdělilo v červenci t. r. zemským školním radám, že opětně a s důrazem stále větším ozývají se v poslední době hlasy z kruhů odborných i neodborných, žádajíce ve veřejných rozpravách, v podáních, memorandech a peticích k nejvyšší správě vyučovací za reformu rakouské školy měšťanské. Též byla ministerstvu předložena nota c. k. ministerstva zemské obrany, kterouž se dotazuje, nemohlo-li by absolventům rakouské školy měšťanské (přizpůsobením učebné osnovy k osnově nižších škol středních) umožněno býti přijetí do kadetní školy zemské obrany. Výnos vytýká zvláště algebru a jazyk francouzský. Do 25. září měli se vyjádřiti sborové učitelští, do 30. září okresní školní rady dle nařízení koncem srpna ze zemské školní rady vyšlého. Kompetentní zástupce zmíněných ústavů výbor »Jednoty učitelstva měšťanských škol českých« uveřejnil 13. září v denních listech rámcový návrh reformy měšťanských škol, který brán byl za základ rokování všech sborů a okresních rad. Měšťanským školám ukládá se totiž zákony z roku 1869 a 1883 mnoho povinností a přísných požadavků, které týkají se jednak učiva a počtu hodin pro žáka i učitele, jednak přijímání žáků a jich počtu na třídu, jednak vzdělání učitelstva a práv absolventů měšťanských škol. Proto nutno měšťanskou školu zreformovati tak, aby neměníc lidového praktického rázu, spíše jej zvýšíc, sloužila i nadále vzdělání středních vrstev našeho národa a poskytovala absolventům svým aspoň týchž práv, jako má nižší střední škola. Měšťanská škola, tkvějíc již nyní kořeny svými v půdě lidové, vykazuje se vyššími vymoženostmi v mnohých předmětech, jejichž praktický ráz dělnictvo, rolnictvo, řemeslnictvo, obchodnictvo, jakož i školy odborné uznávají. A což kdyby se odstranily zmíněné závady! Ministerstvo lakonicky se ptá, bylo-li by možno přizpůsobiti osnovu školy měšťanské nižší střední skole, zvláště pokud se týče algebry a jazyka francouzského k vůli školám kadetním, tedy také z účelu čistě vojenského.

Vítati můžeme zajisté tento úspěch, neboť moderní školy mají poskytovati tolik vzdělání a zručností, kolik jich potřeba k rozmanitému povolání, ale zajisté na druhé straně nutno položiti národní duch, lidovou školu a ženské vzdělání, které nyní vlastně jenom dívčí měšťanské školy udělují. Tedy i tyto záležitosti mají býti účastny na účet reformy. Mají-li měšťanské školy učiniti zadost moderním požadavkům, aby byly nejcennějším stupněm školství národního, přípravou pro život praktický, školy odborné a jednotnou školou střední v budoucnosti, jest třeba však základní změny všemi směry jejich organisace a administrace. Jelikož však tak pronikavé reformy v dobách blízkých nelze z rozmanitých důvodů očekávati, žádá se za splnění určitých bodů, které jsou možny a uskutečnitelny. — I. měšťanské školy chlapecké i dívčí buďtež rozšířeny ze tří na čtyři roč-

níky. Učebná osnova doplniž se vyučováním algebře, jazyku francouzskému, národnímu hospodářství; na školách dívčích také vychovatelství. Při vyučování nechť se přihlíží zvýšenou měrou k praktickým potřebám. Ve třídě budiž nejvýše 50 žáků, kteří přijímají se bez ohledu na bydliště rodičů. Přijímání žáků koná se za týchž podmínek, jako do škol středních, t. j. s určitou kvantitou a kvalitou potřebných poznatků pro další postup. Absolventi měšťanských škol buďtež na roveň postaveni absolventům nižších škol středních (přístup do vyšší střední školy, do škol odborných, za praktikanty při různých úřadech a oborech práce a j.)

Budiž jim zkrácena praesenční služba vojenská na 2 roky. Pro školy měšťanské vydejž se organisační statut a nebuďtež spojovány se školami obecnými pod jedním ředitelstvím. II. Odborní učitelé měšťanských škol vzdělávejte se na vysokých školách. Buďtež povolávání za okresní školní inspektory. Učitelské sbory mějtež přiměřený vliv při schvalování učebných knih a pomůcek. Služební doba nechť činí 35 roků. Týdenní počet hodin na školách měšťanských budiž takový jako na školách středních. Učitelstvo měšť. škol mějž své zástupce ve všech školních úřadech a korporacích. Na čtyřtřídní škole měšťanské bez poboček budiž ustanoveno kromě ředitele a katechety 5 osob učitelských, počítajíc v to industriální učitelky na školách dívčích. Řediteli buďtež ustanovováni jen ti, kteří na měšťanských školách více let jako odborní učitelé působili. Učitelům náleží zákonitý titul »odborný učitel« a příjmy přiměřené jejich vzdělání, práci a významu měšťanskýeh škol. — Uvedli jsme zde rámcový návrh JUMŠ, s nímž celkem souhlasí krajinské spolky učitelstva měšť. škol, Jednota učitelek a pražský Komenský až na nepatrné změny, uznávajíce možnost provedení těchto postulatů při dobré vůli rozhodujících činitelů.

Ozvuky a paběrky.

= V Lipsku byla 5. října otevřena výstava »Umění v životě dítěte«. Účelem výstavy jest předvésti všecky knihy obrázkové a obrazy, jež odpovídají nyní se vzmáhajícímu směru ve výchově dětí k porozumění krásnu a k radosti z umění. Vystaveny jsou obrazy německých, francouzských a anglických mistrů a nakladatelů, zvláštní exposice věnována je Japanu. Staří mistři vedle posledních let přítomnosti svorně se řadí k zajímavému celku poučné výstavy.

Česká Filharmonie v Brně pohořela ne sice morálně, ale finančně. Sál byl prázdný, a v té trošce obecenstva byla ještě polovice Němců. To bývá na pivních vojenských koncertech slavného Čtenářského spolku jiná návštěva! Ovšem těm není vyhlášena pasivní oposice naší representace hudební i nehudební, jež jsou velmi úzce spřáhnuty a dovedou své podniky vzájemně hájit i podporovat nadmíru vydatně. »Takový na rychlo stlučený orchestr — a pak: dvakrát Kubelík, Filharmonie, to dělá trochu konkurence našemu koncertu, jejž chystáme — na prosinec!« — Ostatně zaslouží i Filharmonie výtku. Je reklamou, neví-li se o koncertě ještě čtyři dni před ním? Impresaria by si měla pořídit, jakého mají virtuosové, jediného šikovného člověka, a byla by na nohou hmotných.

Tycho Brahe. Dne 24. října oslaveno 300. výročí smrti dánského hvězdáře král. čes. společností nauk v zasedací síni staroměst. radnice slavnostní řečí prof. Studničky, odhalením obnoveného náhrobku Tychonova v Týně, odhalením pamětní desky v ul. Tychonově, na Novém Světě a v ul. Kepplerově.

V Krakově v parku Jordanově zastřelil se v rozrušení nervů Michal Balucki, známý i u nás dramatik polský. Stáří — byl 65 let — a vědomí, že již mnoho nevykoná, působily zhoubně na jeho ducha.

Na Olympu klid prohlašuje ve »Zvonu« p. Šimáček v odpověď na moji poslední noticku »Proč není česká literatura uznávána v cizině«. Ale tím není nikterak vyvráceno, že se tam zablesklo a zahřmělo, když si do-

volil kronikář »Národ. Listů« p. B. hledati příčiny toho, proč naše litera tura nepronikla do ciziny, v ní samotné. Záleží-li či nezáleží-li pánům na uznání ciziny, ponechávám úsudku každého kdo umí číst, leč to je ostatně věc vedlejší. Ale o zaznamenání toho fakta mi především šlo, že dnes už pánům ze »Zvonu« ani muž názorů tak konciliantních a tónu tak blahovolného, jako jest p. B. z »Národ. Listů« nezdá se být vůči jejich produkci dosti uctivým a uznalým. Což teprv pak my mladší? A proto ať už je na Olympu klid či bouře, to je jisto, že si dal Olymp vysvědčení bezmezné nedůtklivosti. Despekt ke kritice, tající se za slovy »geniové kritisují, my produkujeme, pracujeme« ponechávám pánům rád jako známý poslední jejich argument — nač je v těchto zlých časech připravovat ještě i o tuto útěchu? I Olymp chce mít své illuse. — Pokud se týče zemřelého probošta Lenze »Zvon« nechce a nechce rozumět jako nechtěl rozumět v případě Jiráskově. Že prý jsem si slova »upřímný našinec« vyložil tak, jakoby »Zvon« reklamoval zemřelého klerikála pro svou literární skupinu. Nesmějte se, to myslí »Zvon« zcela vážně! Že jsem se měl právo pozastavit, když na začátku dvacátého století orgán nejpřednějších četných spisovatelů mluví tak, jako bychom žili ještě v dobách Kamarytů a Puchmajerů, že urputného klerikála velebí pro pouhé jeho národní uvědomění (tedy pro věc, která při dnešní situaci v Rakousku přímo nutící klerikály opírat se ve vlastním zájmu Říma o nacionalism slovanských národností, není ani tou nejmenší zásluhou) a jeho činnost, veskrze škůdnou duchu českých dějin i všem pokr kovým snahám dovede přikrýt eufemismem »horlivý kněz« — to je něco, čeho »Zvon« pochopiti nemůže právě proto, že je vůči všem otázkám a zájmům, sem se vztahujícím, neslaný a nemastný. Zde je každého dalšího slova škoda a nepomohlo by ani citovat i sebe výbornější fráze z českého překladu Cyrana de Bergerac. F. V. KREJČÍ.

Zasláno: Chci poukázat na zjev, v poměrech uměleckých nikdy neslýchaný a dokonce směšný. Byl jsem dne 18. října t. r. poctěn dvěma anonymními dopisy a jedním korespondenčním lístkem, kde se mi zřejmě vyčítá moje spolupracovnictví v »Lumíru« a nějakým pologamínským způsobem uvádí se mi na mysl moje příslušenství k »Mladým«, jež prý svým liberálním rozdílením příspěvků uvádím ad absurdum. Nebyl bych si ani všimnul těchto dopisů, kdyby to nebylo tak chorobné a tak křiklavé, že jest nutno trochu se nad tím zamysliti. — Je-li zasílatelem nějaká zelená gymnasiální mišpule, bude mi srdečně líto, že se tím zabývám, je-li však to člověk hodný polemiky, slouží mu toto na vědomí: Že mi je dvacetsedm let, tedy civilní plnoletost, že nepokládám literaturu za vojenskou kumpanii a že si nedám nikdy a od nikoho naznačovat, kde mám umístit svoje práce. Nechte vy mne stranou, jak jsem vždycky býval a nečiňte směšnou literární kliku, jež s vámi jistě nepočítá. Jste-li vy děti, hleďte si nejprve svého učení, nejste-li jimi, styďte se hluboce za podobný projev své inteligence!

V Nové Pace, dne 20. října 1901. JAN OPOLSKÝ.

Vážený a osvědčený . . .

Vážený a osvědčený pane Šimáčku,
přiznávám se, já jsem svařil tamtu omáčku.
Bože, odpusť viny, jak my vinníkům;
však co Jste psal v Politice, to je unikum!
Zvon se houpal, až se člověk krčil v závrati,
nad tím Vaším feuiletonem musil plakati.
Každý byl v něm diplomován, »vyzkoušených« sil,
jak Jste všecky nedochůdně tenkrát zahanbil!
Vážený a osvědčený pane Šimáčku,
já se kaju, běřu zpátky tamtu omáčku,
ale že Vám nezávidím, tomu věřte rád,
já mám peněz, až se dusím, vždyť jsem literát!
A že píšu kostrbatě? Mé ty spasení!
»Osvědčím« se časem taky. Jenom strpení! Váš: APRIL.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 2. LISTOPADU 1901 ČÍSLO 5.

Hospodářské potřeby Malé Strany a Karlův most.

Myšlenka »zadrátování« Karlova mostu a Křižovnického náměstí, která poprvé se vyskytnuvši zdála se býti pouhým šprýmem, stává se dnes povážlivě opravdovou. Podařilo se sice na čas oddáliti rozhodnutí obecního zastupitelstva, ale zatím konají se již přípravy k zavedení elektrické dopravy po mostě. Zdá se opravdu, jako by v zasvěcených kruzích nebylo nejmenší pochybnosti o konečném neúspěchu zápasu, jejž vede dnes celá téměř veřejnost česká ve věci této proti osobám, povolaným v prvé řadě k péči o potřeby města.

Bylo již tolikráte nadšeně a přesvědčivě vykládáno o kulturních důvodech, které vyžadují, aby most Karlův a jeho okolí zachovány byly ve svém nevyrovnatelně krásném historickém tvaru. Bohužel všecky takové výklady nemají sebe menšího účinku na přesvědčení a úmysly těch, kdož v porušení této starobylé části města, v »zmodernisování« jejím elektrickou drahou spatřují výhodu hmotnou, prospěch hospodářský. Ale jest třeba jen uvážiti věc klidně, a každý dojde poznání, že i ten hospodářský prospěch jest jen domnělý, že nová komunikace naprosto nemůže vésti k hospodářskému povznesení Malé Strany, k oživení tamních živností, k zvýšení výnosu domů a všemu tomu, co se očekává. Budiž nám dovoleno v poslední chvíli poukázati ještě k této stránce sporné otázky.

Příčiny, pro které Malá Strana hospodářsky upadá v posledních desetiletích, jsou jasny nade vší pochybnost. Prvou z nich je veliký vzrůst předměstí Smíchova, Kr. Vinohradů, Žižkova a Karlína, jež přiléhají těsně ku Praze a přes všecko rozdělení obecní správy jsou s ní dohromady jediným celkem hospodářským. Pokud Praha končila před branami novoměst-

skými, bylo Staré Město středem jejím. Malá Strana byla tohoto středu blízka a byla účastna jeho ruchu a života. Dnes přesunulo se středisko obchodní i společenské na Nové Město a tak Malá Strana stala se čtvrtí města tichou, odlehlou, opouštěnou. Kdyby nepříznivý, nerovný terén na levém břehu vltavském nebyl vadil vzniku zalidněných předměstí na Letné, nad Malou Stranou a Hradčany v té době, kdy rodily se Vinohrady, jistě byly by dnes poměry jiné; Staré Město bylo by zůstalo střediskem Velké Prahy, zastavení zasanovaného jeho území by zajisté již bez obtíží bylo provedeno, a vzrůstal by i význam Malé Strany. Ale to se nestalo, poněvadž, jak pověděno, přirozené překážky zarazily rozšiřování se města v tuto stranu.

Také druhý zdroj, ze kterého proudíval život tepnami Malé Strany, dnes vyschl. Malá Strana jakožto podhradí sídla královského nutně chudne od té doby, co opuštěno toto sídlo a co prázdní se paláce rodin šlechtických, které jen přítomnost dvora zde udržovala.

To jsou pravé příčiny úpadku Menšího města pražského. Ostatně Malá Strana vždy byla čtvrtí tichou, idylickým zátiším, a úpadek její záleží vlastně v největší části jen v tom, že ji jiné části města u vývoji předhonily.

Však obyvatelstvo její, postižené změnou poměrů, ohlížejíc se po pomoci stále hledá příčiny úpadku jinde. Před deseti lety svalována vina na přerušené spojení obou břehů vltavských sřícením se dvou oblouků mostu Karlova. Dnes pak stejně naivní názor spatřuje úhlavního nepřítele Malé Strany v tom zbytku koňské tramwaye, jenž po leta postačoval jako jediné spojení Malé Strany s pravým břehem vltavským. A nepováží se při tom, že o potřebu rychlého spojení s vlastním střediskem Prahy, Novým Městem, jest elektrickou tratí újezdskou postaráno k úplné spokojenosti všeho obecenstva.

Klade-li se dnes tak přílišná váha na pohodlné pouliční dráhy elektrické jakožto prostředek k povznesení městského obvodu, jejž protínají, troufáme si v našem případě tvrdit, že pro Malou Stranu účinek drah těch jest přímo opačný. Mohlo-li co přirozený úpadek Malé Strany ještě uměle stupňovati, jest to právě přímé připojení její na síť městských drah elektrických. Malá Strana jest doposud sídlem ústředních zemských úřadů, zeměpanských i samosprávných. Jest to jako zbytek bývalé slávy residenční a zároveň vedle záliby v tichém bydlení jediná věc, která lákati může nájemníky do ulic malostranských. Z úřednictva malostranských úřadů dojista velký počet by bydlil v této čtvrti, kdyby nebylo rychlé a levné komunikace s Novým Městem; dnes však již nic nevadí tomu, kdo je k Malé Straně připoután svým povoláním, aby nebydlil ve vzdálených, čistších, výše položených, zdravějších a živějších částech města, na Novém Městě, ba i na samých Vinohradech. Ovšem ani v tom nelze již čeho změniti.

Jediná změna mohla by Malé Straně navrátit život, zastavit

její odumírání: hojnější usazování se i zámožnějšího obyvatelstva na zevnějším obvodu Malé Strany, vznik úpravných předměstí — bez vysokých činžáků — za hradbami hradčanskými a na přilehlých výšinách. Pak by měla Malá Strana pozadí, o které by se hospodářský rozkvět její opíral. A k tomu první podmínkou jest vhodná stavební úprava okolí (nový stavební řád!) a dobrá komunikace, ne po mostě na pravý břeh, ale z Malé Strany vzhůru k Hradčanům, Tejnce a Břevnovu. Co před lety bylo nemožno, je přec dnešní technice hračkou. V tom směru kdyby obyvatelstvo malostranské obracelo úsilí, kterým zasazuje se o zadrátování mostu Karlova, lépe by posloužilo svému skutečnému prospěchu vlastnímu nedotýkajíc se kulturních zájmů posvátných celému národu.

DR. VL. FÁČEK.

Česká akciová tkalcovna v Zábřeze.

Když letos v létě o slavnosti svěcení budovy českého gymnasia v Zábřeze v slavnostním průvodu šlo i několik dělníků českých, zaměstnaných v Brassově továrně a když na to byli potrestáni Brassem a to i propuštěním z práce, veliké rozhořčení zmocnilo se každého a pronesený návrh, aby se Brassovi čelilo založením veliké konkurenční tkalcovny, v české veřejnosti byl přijat s nadšením a také ihned bylo počato s přípravnými pracemi. Ale jak již to bývá: když přešlo citové rozvlnění a střízlivý rozum nabyl vlády, veliký plán, který zdál se v prvním nadšení tak snadný a krásný, pomalu zapadal v nepaměti veřejnosti až ztratil se na dobro. O založení akciové tkalcovny rozepsalo se několik novin, as po 2—3 neděle se o něm horovalo, pak zprávy byly spořejší a spořejší, až umlkly na dobro. Otázka zřízení české tkalcovny v Zábřeze žije dnes již jen na papíře a aby také odtamtud zmizela, do toho již není daleko. Jaké jsou příčiny, že sešlo tak snadno a rychle s plánu nepopiratelně hospodářsky uskutečnitelného a národně a politicky tak nesmírně důležitého? Jest to pověstná česká nepodnikavost? Či nestálost a těkavost? Či jiné příčiny? Soudu žádného o věci té nevyslovujeme. Ale chtějíce v poslední chvíli z myšlenky tak důležité zachrániti, co se zachrániti dá, uvádíme záležitost tu na veřejnost. Napsali jsme již v č. 3 Rozhledů na str. 93. a 94., že plán jest úplně ohrožen. Ohrožen jest z důvodů věcných i z pohnutek osobních. K vyjasnění v obou směrech chceme přispěti.

Především činí se proti založení české akc. tkalcovny námitka, že by byl podnik takový za dnešních poměrů velmi riskantní. Požádali jsme znalce a podáváme jeho číslice o zařízení tkalcovny a přádelny. Zbývá ještě druhá, neméně důležitá a mnohem těžší otázka, o poměrech odbytových, na niž dnes ještě odpověď dáti nemůžeme.

Pokud jde tedy o zařízení potřebám doby odpovídající tkalcovny a šlichtovny. třeba jest nákladu kol 1200 K za jeden stav. Zařízení pod 600 stavů se nedoporučuje. Stavů má býti $^2/_3$ úzkých 102—112 cm., $^1/_3$ širokých 135 cm. a více. Náklad tedy obnáší 720.000 K. Rentabilita tkalcovny závisí na okolnostech rozmanitých, v první řadě na hojnosti síly pracovní a láci uhlí, v druhé řadě na konjunktuře trhové a odbytu. Tkalcovna vyrábí jen zboží surové a jest odkázána s odbytem na tiskárny, barevny, továrny prádla, manipulanty a p. Hotového zboží prodávati může jen málo. — Tkalcovna zboží pestrého vyžaduje většího zařízení, vedle toho i zařízení barevny na bavlnu a po případě i apretury a bělidla. Odbytem zboží jest odkázána na překupníky, obchody, výrobce prádla atd. — Vedle kapitálu základního na stavbu jest také třeba kapitálu provozovacího k levnějšímu nákupu bavlny a povolení úvěru překupníkům a to při tkalcovně surovin alespoň 400.000 K (ať hotově, ať půjčkou na hypotéku), při tkalcovně zboží pestrého o něco více.

Přádelna dá se s prospěchem založiti na 10.000 vřeten a přijde náklad stavby as po 40 K na jedno vřeteno, tedy asi na 400.000 K. — Přádelna rovněž vyžaduje kapitálu provozovacího, ježto musí bavlnu platiti hned v přístavě a míti v ní kapitál uložený nejen po dobu plavby, ale i nejméně 3 měsíce po uzavřeném prodeji. — S tkalcovnou pohromadě stačilo by k racionelní práci 300 stavů a 5000 vřeten. Obě by měly dohromady parní sílu a základní jistina na obojí by obnášela asi 500.000 K. — Produkce přádelny jest vždy lehko odbytnější a způsob prodeje i výroby mnohem jednodušší než tkalcovny. Také výdělek jest při dobré konjunktuře lepší a větší. Tkalcovny mají za poměrů dnešních odkyt rozhodně těžší. Rentabilita se ovšem předem stanoviti nedá, záleží na běhu obchodu a konjunktuře. Jsou-li doby, kdy se pracuje s výdělkem malým, jsou zase na druhé straně, že tkalcovny pracují s úspěchem velikým.

Ježto šíří se zprávy, že by zařízení tkalcovny bylo daleko nevýhodnější než přádelny a zprávy zase opačné, podáváme tu číslice, z nichž vychází, že co se nákladu na zařízení týče, není velikého rozdílu mezi oběma podniky, v rozsahu ovšem vytčeném. Pokud jde o odbyt, nemůžeme dnes podati spolehlivých čísel, ale bylo by jistě ku podivu, aby takový podnik, vyrovná-li se jakostí i cenou zboží ostatním a bude-li veden rukama obchodně rutinovanými, neprospíval, i když by odbytem svého zboží byl odkázán na Moravu, ba jen na část Moravy.

Druhá příčina, že uvázly samé přípravy k podniku pro hospodářskou naši emancipaci tak důležitému, jest povahy choulostivé. Jest totiž osobní. Ale ježto jest právě po té stránce vážným ohrožením podniku, máme za nutno i této stránky se alespoň dotknouti, ponechávajíce prozatím súčastněným činitelům, zále-

žitost tu ku konci přivésti, jak vyžaduje prospěch věci. Nebudeme vynášeti svého soudu, pouze dáváme na veřejnost tolik, co zdá se nám nutno, aby věcí se hnulo. Z několika dopisů od osob zasvěcených a pro věc zaujatých citujeme tu místa nejdůležitější, sine ira et studio, pouze vedeni snahou prospěti Zábřežsku.

Dopis první: »Akce pro zřízení zábřežské tkalcovny nedostala se posud do pohybu. Pan Dr. Ambros, z jehož popudu vzešla, díval se na věc příliš optimisticky. Předně: žádná banka nechtěla vzít do komise upisování akcií za navrženou provisi. Za druhé: provolání k české veřejnosti minulo se celkem účinkem. U p. Dra Indry v Zábřeze upsáno bylo as 70 akcií. Z těch připadá 20 na záložnu zábřežskou a 10 na záložnu tovačovskou. Mimo právě jmenované záložny upsaly snad ještě dvě tři. Kolik akcií jest upsáno u p. Dra Ambrose, není mi známo. Širší veřejnost česká není přesvědčena o tom, že česká továrna v Zábřeze býti musí, má-li býti postup germanisace v Zábřeze samém a okolních obcích trvale zastaven. Brass se podceňuje. Očekávalo se, že česká žurnalistika uchopí se s veškerou energií toho úkolu, probudit v české veřejnosti to přesvědčení. Ale naše denníky a naše moravské listy vůbec otiskly jenom provolání upisovací a víc nic. Na zábřežskou tkalcovnu se ovšem takto namnoze již zapomnělo ... Také česká společnost olomoucká chová se k akci úplně pasivně. V Národní jednotě nebylo o tom dosud zmínky. Jinak pilní pracovníci jsou k věci té netečni. Lze těžko chápat, proč to. Zdá se, jakoby to byl opravdu p. Dr. Ambros, jenž tu je na závadu. Bude nutno sejíti se v Olomouci (snad svolat Nár. Jed.) a říci si to zpříma v tvář. Nač čekat, až ta akce bude ubita, aby se pak začalo znovu a bez p. Dra Ambrosa? Chopme se přece toho, co již tu jel« —

Dopis druhý: »Nevěřím ve zdatnost a budoucnost podniku toho. Osobnost Dra Ambrose je hlavně také na závadu, že upisování akcií nejde tak rychle, jak by si bylo přáti. Velké naše peněžní závody, jako Ústřední, Občanská záložna atd. jsou téhož názoru jako já a zpěčují se akce účastniti ...«

Dopis třetí: »Plán české tkalcovny v Zábřeze je hlavně z p. Dra Ambrose. Postupovalo se a postupuje tajnůstkářsky. V Olomouci na př. byly konány porady, stýkal jsem se s důvěrníky, ale nikdo mi neřekl, oč se jedná, nikam mne nevolali (ač na př. p. Dra Kaplana do věci zasvětili). Měl jsem se vtírati? Vždyť mne ti pánové znají, že v takové věci mám zájem poctivý. Octl jsem se tedy mimovolně opodál celé věci. Národní Jednotě sděleno ničeho nebylo a nebyla dožádána o přispění, a nabylo i v Jednotě přesvědčení vrchu, že všechno to je privilegovaná záležitost několika lidí. Věci je prý na závadu osoba Dra Ambrose. Teď chce vzít akci do rukou odbor Národní Jednoty v Zábřehu. Ale dokud v čele budou státi pp. Dr. Ambros a Dr. Kaplan, sotva to půjde ...«

Přestáváme zatím na těchto listech. Vychází z nich jedno,

že autor myšlenky, p. Dr. J. Ambros, jest na některých stranách věci na závadu. Do této osobní věci zasahovati nebudeme, jest povinností Olomouce, aby si ji vyřídila. Ale oč jde nám i české veřejnosti, jest, aby záležitost byla vyřízena brzy. Jen o to pracujeme právě těmito řádky, jimiž věc, tutlanou v zákulisí, přivádíme na denní světlo. V Olomouci jest, jak poznali jsme z bojů o hospodářské posílení českého živlu, mnoho nadšených pracovníků, již postupujíce podle smluveného plánu a v dohodě s Národní Jednotou, dovedou rozvinouti velikou sílu agitační. Nepochybujeme, že rozptýlí-li se některé pochybnosti o zdaru zamýšleného podniku, podaří se účinné agitaci těchto pracovníků dílo dokonati k prospěchu a spokojenosti všech a především Zábřežska. Zábřežska trvale ohroženého nacionálně výbojným milionářem Brassem, jenž právě nyní, bezprostředně po debatě o Litovli na říšské radě, činí přípravy usadit se i v Litovli a čelit tam mladé ještě vetšině české. ***

Ellen Key.

Není spisovatelky, která by dnes širším a vroucnějším sympatiím se těšila nad tuto švédskou essayistku. V časopisech domácích i cizích stále potkáváme se s jejím jménem a vždy v ovzduší svátečním a radostném. Jako pohádky opakovány jsou tu její sny o budoucnosti a jako pohádky se zatajeným dechem vždy znovu je čteme.

Její budoucí stát! Jediná forma života v něm bude možna; forma, která celku i jednotlivci jeho práva obhájí a dokonalého vývoje dopřeje velké a vznešené osobnosti. A největší slávou této osobnosti bude zas vznešený cit společný, kterýž vymýtí ponižující soustrast dneška a splodí krásné, vřelé porozumění všemu lidskému. Proto nebude již v budoucím státě žebráků, kteří milosrdenství vzbuzují — jen bratří, jimž pomáhati jest první naší povinností. Jednou z předních péčí budoucího státu bude výchova mládeže — škola, ale taktéž nová škola, škola budoucnosti. Ta nebude jako dnešní ochuzovati pro život, vychovávajíc lidi stádné, ale v pravém slova smyslu pro život pěstiti, poskytujíc nejen dokonalou příležitost, aby jeden každý ku svému právu přišel, ale i obdržel přirozenou protiváhu své jednostrannosti. — Tento nový stát pomohou stvořiti ženy, ale nové, budoucí ženy. Vzděláním a svobodným rozvojem svých schopností vysoko povznesou se nad ženy dneška, ale význam jejich zůstane přece v hádankovitosti, impulsivnosti a tušení jejich bytostí a největším jejich kulturním úkolem bude chrániti lidstvo od nebezpečí hyperkultury. — A tak znenáhla promění se všechen život a povznese z dnešní nedokonalosti, chudoby a nudy k takové plnosti, bohatství a kráse, že

ukojí všecky i nejvyšší a nejjemnější požadavky člověka v nejdokonalejším slova smyslu a zbytečným učiní umění, které dnes nahrazuje to, čeho život postrádá. Život sám stane se uměním, sám nepřetržitým uměleckým tvořením i dílem. To jsou zaslíbení, jež Keyová činí budoucnosti, ale v těch její význam a kouzlo nezáleží. To spočívá v její snaze roznítiti v lidech lásku k životu, již s Vauvenarguem považuje za základní princip života. Lpíme na životě, ale nemilujeme ho; nemáme k tomu odvahy, poněvadž ideálem života stále ještě nám zůstává sebeobětování, pravidlem přemáhání a potlačování vášní, těch pramenů života. A pak: — my v životě hledáme jen blaho, a jeho podstatnou součástí jest utrpení. I to utrpení musíme chtíti a milovati a pak teprve nám život zjeví své zázraky. Ovšem — chtíti a milovati i utrpení dovede jen duše velká. — Leč dnes úkolem člověka jest právě zvětšiti a rozvinouti svou duši. Zde věčně v platnosti zůstanou slova Kristova: Nic neprospěje člověku, byť celý svět získal, ale na duši své škodu trpěl. Ano, pravda tato stává se úhelným kamenem nového náboženství: Evoluce Duše, a branou nového kralovství — království Duší, jehož proroky jsou Maeterlinck, Jefferies, Ibsen, Hugo von Hoffmannsthal a j.

A Keyová radostně shledává vše, čím Duše roste a ukazuje cesty, po nichž volněji a dále pohybovati se může, hledajíc nové hodnoty a novou nádheru pro své svátky i dny všední. S Vauvenarguem volá tu po vášni, neboť největší radosti i největší muky schopna jest jen Duše vášnivá; jen vášeň dává odvahu k činu a velkému činu, kdežto reflexe plodí jen utilitaristickou politiku. Touží po povahách »z ohně, větru a ledu«, jakou byl Vauvenargue. S Jefferiesem vede nás v náruč přírodě. Ponořením se v zákonnost vesmíru, vědomím, že příroda vůči nám jest zcela lhostejna, antihumanní a že člověk jen to od přírody má, co na ní dobude — musí Duše růsti. A jako příroda nikdy nespočine, tak i my spěti musíme v nové vždy kruhy ideí.

Nejvíce však Duše roste velikými city a tragickými osudy. Zde dovolává se Keyová Maeterlincka, o němž dí, že nikdo nad něho s větší zbožností nebyl přítomen probuzení své Duše. Od něho též máme se učiti otužovati svou Duši v denním životě. Především máme přemáhati její ostýchavost a bez bázně ukázati svou Lásku, Nenávist, Hněv i Nadšení, neboť právě to, že Duši svou halíme, činí život bezduchým, bezbarvým a chudým. Svrhnouti tedy všechnu konvenci, nebáti se výsměchu, chladu, neb horších ještě muk a cele vzdáti se svým hnutím! A dále: vedle utrpení nejvíce Duši sílí Dobrota. Proto intensivně chopme se všech možností vyvinouti ji v svém poměru k jiným a prodchnouti každý svůj den důvěrou a něhou. Není pro Duši malých dnů, ale každý je dnem pamětním, v němž v před neb zpět šla, dle toho, co jí hýbalo. — A poněvadž růsti můžeme jen tím, co je v nás, proto nutno uplatňovati svou individualitu.

Všechen individualismus Keyové má tento jediný, veliký cíl: evoluci Duše, vývoj Nadčlověka. Proto zavrhuje i křesťanství, které stojí v cestě vývoji vlastní osobnosti. — Ostatně jest bludem domnívati se, že by Kristus byl dal světu absolutní lidský ideál; dal mu toliko absolutního idealistu a ideálem může býti jen tomu, komu »život ztratiti« jest »život získati«, tak jako jemu bylo. Pro povahy však jiné, na př. povahy umělecké neb vládychtivé, jest cesta jeho cestou k záhubě.

Keyová ví, kolik odvahy potřeba jest na cestě, kterou vytkla, ale to jí neodstrašuje. Naopak: odvaha jest jejím heslem a dovede ji též vsugerovati. — ANNA SYCHRAVOVÁ.

Deset let mladé literatury.

Píše *F. V. Krejčí.*

(Pokrač.)

Hned od počátku, zdá se, byla si mladá generace vědoma tohoto rozporu mezi silným věděním a chtěním a slabou mohoucností. Hledala proto formulky, jimiž by přikryla a vykrášlila svou slabost. Jedni nalezali tuto formuli ve slově »dekadence«, jiní v ideji vysokého, čistého umění, pohrdajícího skutečností, jiní pak dokonce v posledním asylu slabých a chorých, v mystice. Ale celkový poměr k životu je téměř u všech v základních rysech si velmi podoben. Život vyzývá k zápasu a překonání, ale síly k tomuto zápasu a překonání není — nuže přehodnotí se hodnoty, z nedostatku životní energie učiní se umělecká cnost: aristokratická pýcha Psychy, a naopak, ze života z krásného, dráždivého a kouzelného pozemského života strhne se všecka hodnotnost a prohlásí se za nízký, hrubý, špinavý, nedosahující výše uměleckého snu. Realita, toť nepřítel! Raněna a zaslepena chimérou, stojí tato generace oproti životu ne v postoji radostného dělníka a zápasníka, ale v póse hidalga, jenž melancholickou pýchou svého aristokratismu hledí přikrýt svou nečinnost a chudobu. Ukájí své pudy rozkoše způsobem nepřirozeným, jistou duchovou perversí: ne polibky života, ale polibky svých visí, svých vlastních tedy výtvorů se opíjí, předstírajíc, že jsou ohnivější a sladší oněch a že je lépe zůstati jen při nich, poněvadž každým dotykem reality hasne jejich žár. Vidí sílu a moudrost v tom, co je vlastně přiznáním slabosti a netroufalosti. Je to generace básníků, kteří prchali od skutečnosti nejen po tom, když je sklamala, ale dříve nežli je sklamala, poněvadž z lektury a studia věděli, že by je sklamala. Ale dát se důvěřivě a oddaně klamat životem, toť právě lidské, toť od věků hlavní nerv vší ryzí poesie. A poněvadž tato generace této důvěrné naivní víry v život neměla, poněvadž byla tak předčasně vědomá a zmoudřelá, proto je v její

literatuře tak mnoho intelektu a tak málo hluboké a rozvlněné lidskosti, tolik vášně rozumové, kritické, analytické a polemické, a tak málo vášně skutečné a životní, erotické na příklad. Pýchou muže je boj, jsou rány a jizvy, které si ze života odnáší, jsou překonaná sklamání a omyly, a poněvadž všeho toho tato literatura nemá, proto jest tak nemužná, tak příliš jinošská, anachoretská, místy dokonce eunušská.

Symbolickou inkarnací života, jeho kouzla i dravosti, štěstí i hrůzy jest pro muže a umělce žena. Vyslovte jeho poměr k ženě a vyslovili jste jeho poměr k životu vůbec, základní formuli jeho bytí. Řekli jste tím, stojí-li k realitě v poměru vítěze či poraženého, prohlédnuvšího či podváděného. Tato generace neznala ženy. A to je velmi karakteristický symptom. Dala nám novou lyriku, ale bez erotiky. Naleznete v ní nanejvýš ženu, jak se, nepoznaná a vzdálená, odráží v dusně smyslném jinošském snění anebo jinde zase, jak je lymfatickými temperamenty transponována do hlubin věčných mysterií. Je to erotika pro chlapce, kleštěnce a mnichy. Z ženy pozemské, skutečné zbývá tu nanejvýš nevěstka, divá samice, hysterický netvor, nástroj Satanův k udolání muže. Jako se bála tato generace reality vůbec, tak se bála i její quintessence, ženy, a učinila z ní — strach má velké oči — sexuelní příšeru. Čím mužnější je muž, tím spíše zná a potřebuje ženu. Ale tato generace básníků zná ženu jen jako nepřítele, nikdy ne jako sladkou milenku a sestru a jako nového činitele kulturního a mravního. Zůstala nám dlužna kresbu a analysu přítomné naší ženy v románu a dramatě, ženy, v níž klíčí ženství budoucnosti — kde zavadila o ženu, je to skorem vždycky kurtizána. Hilbertova Mína z »Viny« jest v tom ohledu úplně bez sester, postavy z románu Růženy Svobodové sem nečítaje, jakožto ženou stvořené. Zde vůbec lépe než kde jinde nalezneme vyslovenu celou prazvláštní povahu této generace: nemá smyslu pro plnou, přirozenou lidskost a proto hysťericky přehání jisté pathologické a perversní rysy; nedovedla umělecky strávit a překonat skutečnost a mstí se jí za to mstou slabých, malováním strašáků na stěnu. Mnoho šedé hmoty mozkové, mnoho nervů, ale málo srdce, málo červené horké krve!

Tam kde celý poměr k životu byl takto křivý a falešný, nemohly být jiné i umělecké principy, které z něho vzešly. Realita jest nepřítel, zákeřný škůdce, moře špíny a hnusnosti, hodna jen toho, aby se k ní umělec obrátil pohrdavě zády. Není dosti životní ani umělecké energie, pustit se s ní v zápas, nuže učiní se z nouze ctnost: tento asketický ústup od života prohlásí se za čin umělecké pýchy a za jedinou důstojnou sféru umělecké tvorby prohlásí se vlastní Já, psycha, nitro. Ale dobře rozuměno, ne nitro ve své přirozené vzájemnosti se skutečnem, v rythmu své střídající se receptivností a produkce (neboť v tomto smyslu bylo nitro od věků pramenem vší poesie), ne, ale nitro ve smyslu psychologie à la Przybyszewski, kde slovo

»duše« má svůj vlastní smysl, znamenajíc jen výslovně a výlučně stavy a síly podvědomé, mimointelektuelní, démonicky eruptivní, skoro vesměs pathologické. Tato osudná »duše« způsobila v naší literatuře nenapravitelné spousty. Byl to sice pouhý bezkrvý homunkulus, vydestilovaný z cizojazyčné četby v retortách abstrakce, ale i ti, kteří nevěřili jinak v nic, ani v nic božského ani lidského, ani v život ani v přírodu, dovedli se rozplývat v extasích před tímto vychrtlým přízrakem, před touto ubohou karikaturou lidské duše, v níž nebylo téměř nic z její krásy, síly a velikosti. Říkalo se jí »Psyche«, ale neměla v sobě nic z etherické dívčí postavy řecké báje s duhovými křídly. Byla to bizarní mátoha s několika hlavami jako zvíře z vidění Ezechielova, spleť stavů nejvyšších i nejnižších, mystických extasí i pohlavního šílení, vznešené tragické hrůzy i nejhnusnější bestiality. To měla být emanace básnící české duše na konci devatenáctého století!

A jaký to podivný závěr uměleckého aristokratismu: před špínou reality prchal, ale do kultu špíny niterné se utekl; současnou společností skutečných lidí pohrdal, ale bête humaine uznal za hodna svého interessu a studia! Realita mu byla hnusna, přírody neznal, ženy neznal, ale šílená grimassa, hysterické vychrtlé tělo, pohlavní perverse, to mu nebylo hnusné a nízké, od toho nedovedl odpoutat svůj zrak! Tvářil se spiritualistně, pohrdal smyslností, ano, ale právě smyslností krásnou, přirozenou, pohanskou, smyslností zdravých kvetoucích těl — ale smyslnost ošklivá, pobloudilá, nestvůrná, vyzáblá nahota, oh toť něco jiného, toť vysoké umění Psychy! Je to tak nelogické, zarážející, úžasné, ale dá se to konečně pochopit jako důsledek všeho, co dříve bylo o této generaci řečeno. Když duše mladých českých lidí se jednou odhodlaly nepíti život, ale stále jen svou vlastní krev, je možno se divit, že jim stoupla do hlavy a plnila ji takovými nemocnými vidinami? A poněvadž duše, tak jako žádná bytost na světě, nemůže být živa jen ze své vlastní krve, zůstala nenasycena, a všecka tato deliria jsou třeštěním a horečkou z hladu — z toho hladu po životě, jenž vyznačuje českou dekadentní mládež od dekadentů jiných národů. Z hladu, jenž z části nemůže býti nasycen, poněvadž české prostředí nemá proň dosti potravy, ale jenž i kdyby mohl, nechce být nasycen a v tvrdošíjné, asketické umíněnosti dává tomuto opiu domnělého uměleckého aristokratismu přednost před skutečným chlebem života.

*

Není sice všecka mladá literatura právě taková, jak jsem zde líčil, maje na mysli jen nejnápadnější její excentričnosti. Ale karakteristické je, že právě tyto nalezly mezi epigony a polotalenty nejochotnější napodobitele. Vidět z toho, že tu byla jistá společná base příčin a nálad, jmenovitě však to, co jsem shora karakterisoval jako zvláštní poměr k životu, téměř všem

autorům této generace společný. Téměř všem je také proto společna esthetika niternosti, třebas z ní různost individualit vyvodila i různé útvary. Jedni nalezali nejniternější niternost v pathologičnostech nervových a sexuelních, jiní pohroužili se do svého nitra zase až tam, kde v něm nalezli centrum kosmické mystiky; jedni hledali psychičnost umění v šerém, mlžném symbolismu veršů, hraničících na illogism čiré hudby, jiní naopak v břitké intelektuelní analyse duševních stavů, zaměňující poesii s poznáním, úkoly umění s úkoly vědy psychologické.

V tom všem jistě bylo mnoho skutečného umění. Alespoň krásné, čisté, neústupné snahy umělecké bylo tu více než u kterékoliv předchozí generace bez výjimky. I onen sklon do nitra splodil vedle zmíněných absurdit lecos cenného a nezapomenutelného; mnoho ze skutečné pravdy dnešní české duše, z jejích plaše skrývaných tajů, z jejich nejhlubších a nejryzejších bolestí snů, vidin a tuch dostalo se, dík tomuto prorývání, na povrch. Mladá literatura může se vykázati, zvláště v lyrice, kritice a essayi, zjevy, jakých nemá ani leckterá ze soudobých velkých literatur; to je mé pevné přesvědčení. Ale přece, něco jim všem chybí a to tvoří zející passiva v bilanci těchto deseti let. Individuality tu jsou, vzácné a silné, snahy umělecké tu jsou, ryzí a poctivé, ale tyto individuality nedovedly se dosud vtělit v díla definitivnějšího významu, tyto snahy nedovedly se proměnit v činy, které by měly poněkud dalekosáhlejší význam kulturní a sociální. Nejvzácnější klenoty tohoto nového umění činí vždy dojem fragmentů, chybí jim vítězný klid hotovosti, větší zájem tu budí vždy osobnost než dílo.

(Dokončení.)

Osnova ústavy českého státu dle uspořádání státoprávního.

Sestavil Dr. *Frant. Joklík.* (Dokončení.)

§ 137. Politické správě státní nesmějí býti přikázány úkoly jiného druhu než následující: *a*) prováděti zákony dané pro veřejné blaho občanstva; *b*) přihlížeti k tomu, aby nebyly porušovány zákony z oboru práva veřejného a když se tak stalo, činiti oznámení u příslušné stolice, aby byla zjednána náprava; *c*) zastupovati zájem státní a veřejný před soudy ve přích veřejnoprávních; *d*) vyslovovati se tam, kde je jim to zákonem uloženo, o tom, je-li dotčen zájem veřejný; *e*) říditi a připravovati akty veřejné, při nichž se srážejí zájmy politických stran (jako na př. volby), nikdy však rozhodovati spory; *f*) udíleti nebo odpírati povolení v případech takových, kde je to zákonem

zůstaveno jejich volnému uvážení; *g*) míti správu evidenční v záležitostech osobních, živnostenských a pod.; *h*) obstarávati správu hospodářskou v oboru veřejném, pokud není přikázána samosprávě nebo jiným orgánům; *ch*) spolupůsobiti při správě vojenské; *i*) intervenovati při aktech rázu slavnostního (jako jsou civilní sňatky a p.).

§ 138. Činnost soudcovská z příslušnostního oboru správy politické je naprosto vyloučena.

§ 139. Správa finanční a berní v ohledu osobním a služebním (jednacím) jsou nezávislé na správě politické.

4. Kultus.

§ 140. Moc církevní jest oddělena od moci státní. Nenáleží ani orgánům církevním konati funkce státní ani moci světské vměšovati se do vnitřních záležitostí církevních, pokud zákony nejsou porušeny.

§ 141. Ve státě českém bude zaveden obligatorní sňatek civilní a vedení matrik přejde do rukou státních.

§ 142. Učení náboženství jest odloučeno od učení světského. Obstarávati vyučování náboženství a výchovu náboženskou je ponecháno určitému náboženskému vyznání. Stát bdí toliko, aby vyučování neodporovalo zákonům a povoluje školním dětem prázdeň k tomu potřebnou.

§ 143. Církevní řády a kongregace jsou podrobeny zákonům státním, zejména zákonu spolčovacímu.

§ 144. Správa majetku církevního přenechává se společnostem náboženským. Majetkové poměry církve katolické, zejména pokud se týkají tak zv. náboženské matice, budou vyšetřeny zvláštní komisí a dohodnutím s příslušnými orgány církevními vyrovnány se státem. Při tom bude vzat patřičný zřetel k nákladům spojeným s vyučováním náboženství.

§ 145. Stát vyhražuje si právo vydati zákony amortisační, objeví-li se toho potřeba.

5. Úprava jazyková.

§ 146. Národy český a německý ve království zemí českých jsou v životě veřejném i soukromém v každém ohledu rovnoprávny.

§ 147. Žádný veřejný úřad (ani samosprávný) nesmí odepříti vyříditi jakékoli podání, je-li sepsáno v jazyku českém neb německém nebo jednati úředně se stranou, užívá-li jednoho nebo druhého z jazyků řečených. Ostatek každý úřad samosprávný ustanovuje si svůj jazyk jednací.

§ 148. Každý příslušník království zemí českých má nárok, aby se mu dostalo práva v jeho jazyku. Strana, která není mocna jazyka českého nebo německého, musí hraditi ze svého výlohy spojené s užíváním jazyka cizího.

§ 149. Každý státní úředník konceptní v království zemí českých musí býti mocen jazyka českého i německého.* Pro obor samosprávy náleží se postarati o jazyková práva menšiny dotyčným representantem menšinovým.

§ 150. V úřadování zevním musí býti až do konečného rozhodnutí užíváno onoho jazyka, v němž byl zavdán podnět dotčené záležitosti, ač je-li to jazyk český nebo německý. Jsou-li súčastněny strany různojazyčné, sluší užívati obou jazyků. Také když záležitost nevyšla z iniciativy stran, třeba šetřiti oboujazyčnosti, ač nejde-li toliko o zájem stran jednotlivých. V záležitostech jazykových vůbec úřady musejí se říditi dle stran.

§ 151. Úředníci státní, pokud se týče osobních záležitostí, považují se za strany.

§ 152. V úřadování vnitřním budiž užíváno onoho jazyka, jenž v tom kterém případě jest nejvhodnější.

§ 153. Obvody správní, soudní atd. buďtež složeny tak, aby byly pokud možná jednojazyčné.

§ 154. Při obsazování míst, pokud se týče úřednictva nekonceptního, třeba přihlížeti k tomu, aby byl ustanoven dostatečný počet úředníků znalých druhého jazyka.

§ 155. Při sčítání lidu bude se zjišťovati národnost.

6. Všeobecná práva občanů.

§ 156. Všichni občané ve státě českém jsou si rovni před zákony v ohledu osobním, politickém, náboženském, národním, sociálním.

§ 157. Všecky úřady jsou stejně přístupny všem občanům. Výjimky, pro které občan z úřadu jest vyloučen a podmínky, jichž třeba, aby kdo nastoupil úřad, musejí býti vytknuty zákonem.

§ 158. Každý občan má právo, na území státu českého volně se pohybovati a se usazovati. Výjimky stanoví zákon. Vzájemným dohodnutím státu českého s Rakouskem jest zaručeno, že občané z obou států nebudou navzájem vypovídáni ze státu jednoho proto, že náleží ke státu druhému.

§ 159. Každému občanu jest zaručena svoboda osobní. Kdy lze sáhnouti na osobu, předpisuje zákon.

§ 160. Právo domácí jest chráněno zákonem, rovněž tajemství listovní.

§ 161. Každý občan má právo petiční.

§ 162. Všichni občané mají svobodu vyznání a svědomí.

§ 163. Majetek je nedotknutelný. Výjimky z toho pravidla stanoví zákon. Fideikomisů ve státě českém není. Pokud stávající fideikomisní svazek jest k blahu veřejnému, bude dotyčný majetek vyvazen korporacemi veřejnými.

§ 164. Občanům jest volno zakládati spolky. Kdy spolky mohou býti zakázány, ustanovuje zákon.

* Sr. k tomu § 115.

§ 165. Každý občan má právo projevovati své mínění veřejně, slovem i písmem (tiskem), pokud nevybočuje z mezí zákona. Shromáždění smějí býti zakázána úřady bezpečnostními zpředu jen tehdy, když mají býti pořádána pod širým nebem. Ze kterých důvodů lze shromáždění zakázati nebo rozpustiti, stanoví zákon. Schůze voličské nižádným způsobem nesmějí býti obmezovány. Tisk není vázán censurou. Zabavení tiskopisů jest přípustno jen jako provisorní opatření, je-li současně stíhán pachatel. Objektivní stíhání jako opatření definitivní jest přípustno jen tehdy, je-li nemožno stíhati pachatele z důvodů sběhlých v jeho osobě. Kolportáž jest volná.

§ 166. Všichni občané ve státě českém mají právo voliti do sborů zastupitelských a to přímo tajným hlasováním. Výjimky stanoví zákon. Směrodatny jsou tyto předpisy:

1. Oprávnění k volbě počíná dokonaným 24. rokem.
2. Osoby, jež provozují nekalou živnost (na př. prostitutky), ti, kdož pozbyli veřejné cti, ti, kdož jsou soudně stíháni anebo byli odsouzeni rozsudkem trestním pro jakýkoliv skutek nečestný, t. j. spáchaný ze ziskuchtivosti nebo porušující mravopočestnost, ti, kdož byli odsouzeni pro zločin vyjma delikty politické, jsou z práva volebního aktivního i pasivního vyloučeni, pokud stav bezectnosti trvá.
3. Analfabeti nemají práva volebního.
4. Ženám přiznává se pasivní právo volební v míře toliko obmezené, takže nemohou míti více než čtvrtinu hlasů v tom kterém sboru.*
5. Ženy, jež nevydělávají samostatně svůj chléb, mohou býti vyloučeny z práva volebního. Ženy provdané mohou býti donuceny aneb oprávněny zákonem, aby vykonávaly své volební právo svými muži.
6. Živlům intelligentním, t. j. těm, kdo mají vyšší vzdělání, může býti přiznáno více hlasů, však nejvíce tři.
7. Volby do obcí konají se ve dvou sborech, z nichž první tvoří osoby, jež platí jakoukoliv daň přímou a druhý ti, kdož neplatí takovou daň. Počet zvolenců budiž v poměru k počtu oprávněných k volbě v každém z těch sborů. Sbor první však nesmí voliti nikdy méně a sbor druhý nikdy více než polovici.

§ 167. Co občané jsou povinni konati nebo snášeti ve prospěch veškerenstva (všeobecné povinnosti státoobčanské) může býti vytknuto toliko zákonem.

---

* Příčinou toho jest posavadní přílišný nedostatek politické zralosti ženského pohlaví.

Kraj Těšínský. *

§ 168. Ve východním Slezsku zvláštní komise státní určí čáru, po kterou sahá a státem je uznána jazyková oblast polská. Část ležící východně od té čáry bude jako kraj těšínský tvořiti příslušenství král. zemí českých.

§ 169. Kraj těšínský volí poslance do valného sněmu jako ostatní území státní. Polští poslanci z kraje těšínského netvoří zvláštní kurii na valném sněmu král. zemí českých.** Avšak:

1. pokud se týče voleb vykonaných valným sněmem musí polským poslancům předem býti vyhražen počet zvolenců odpovídající poměru jejich počtu k počtu ostatnímu, při čemž platí všeobecná zásada tohoto zákona o počítání zlomků;
2. v záležitostech, jež jsou rázu kuriátního, platí ustanovení valného sněmu pro kraj těšínský jen tehdy, schválí-li zastupitelstvo toho kraje zvlášť toto usnesení. Pro tento základní zákon a pro zákony vydané k jeho provedení takového schválení netřeba. Poslanci z kraje těšínského na valném sněmě ve věcech kuriátních nehlasují.

§ 170. Co stanoveno jest v tomto zákoně o rovnoprávnosti národní a rovné platnosti jazyků, platí, pokud se týče kraje těšínského, pro národy resp. jazyky německý a polský.

Stíny evropské civilisace.

Listy z cestovního deníku. — *Vavř. Jos. Dušek.*

Za starých dob — dokud robota byla — nepustil pán robotníků, leč za sebe dali zástupce na robotu. Ani žen nepouštěli. Věděli: blízko dojde a dále se zachce a ještě dále a do roka, kdož ví, zdali se vrátí?

Ani dnes delší pouti nekonávají mladí lidé. Těm o život spíše jde nežli o nebe. Ti nanejvýše slib učiní, že půjdou, až Bůh dá. Ale když vlas pobělí, šíje se pohrbí, zrak se potrácí a údy k práci nevládnou — což, tu Boha pomní člověk i slibu

* Působí-li obtíže již upravení poměru zemi k celku státnímu, jež by vyhovovalo požadavkům rovnoprávnosti a stanoviska autonomistického, stupňují se ty obtíže při kraji těšínském obzvlášť, protože se tam při nynějším jeho složení prostupují tři národní živly. Aby byla věc zjednodušena, nelze jinak, než hraniční čarou vymeziti platnost jazyka polského a kraj těšínský takto odstřihnutý ve věcech kuriátních obdarovati autonomií vlastní co nejširší.

** Toto právo nelze jim přiznati pro příliš nepatrný jich počet. Náhradou za to v dalších odstavcích tohoto § jsou jim resp. území jimi zastupovanému přiznány výhrady zvláštní.

zbožného. Třeba smrt předejít. I hříchy tlačí, svědomí burcuje ze sna a spánek zahání. Což dělat? Moskevskou klobásu jídal, tak i zaplať!

Jsou dvojí bogomol'cy. Jedni na svůj groš putují a druzí »Boga radi« almužnou se živí. A ti první tak se vypravují. Z uložených peněz vezme potřebnou částku, nebo oulek sousedu prodá i trochu obilí, nebo hříbě zbožnému úmyslu obětuje, jindy ze statku peníze vezme. To jak kdo.

Jak komu Pán Bůh požehnal, jak koho hříchy tlačí.

Jindy však požár pro hříchy lidu ves sežehne, neúroda krajem se rozběhne, za ní bída všecko stráví a hlad do každé jizby se nastěhuje. Bůh je přísný — třeba ho uprosit. Hůl a ranec bogomol'ce z domu vyvedou, dobří lidé pro vlastní spasení ho přijmou, nakrmí a napojí: kdo pro Boha žebrá, hříchu nedělá.

Za Kateřiny II., kdy dopřáno bylo raskolníkům, aby volně směli vyznávati svou víru, nastaly mezi nimi samými rozdílné proudy nesouhlasné s většinou a hledající spasení duše přísnějšími prostředky, nežli strana pomorská a novgorodská. Pro nás nejzajímavější z těchto výstřelků jest vojenský sběh Jefvimij, zakladatel poutnické sekty. Nenaleznuv nikde uhašení žízně věřící duše, jal se toulati světem s úmyslem nalézti pravou víru. Brzy měl hojně stoupenců, kteří raději po všechen život strádali a trpěli žijíce na pustých místech a opouštějíce je, aby vyhledali ještě pustější, nežli byli by se dali do ústupků státu, panující víře nebo většině feodosijské. Vyměření půdy sedlákům a podušný soupis — to jest sečtení armády antichristovy; pasporty (pasy) jsou pečeť antichristova těm, již ztratili pravou víru; rozdělení na mé a tvé je počátkem nekřesťanského zápasu o majetek atd. Nezbývá tudíž nežli vzdáti se půdy, nedati se zapsati do žádné vsi a obce, nýbrž býti božím, ne antichristovým. Dosáhnouti pak toho možno zřeknutím se všech svazků se světem a býti poutníkem v Božím světě. Do dnes sta a sta lidí v Rusku pod touto náboženskou korouhví putuje s místa na místo a putuje po celý život vezdejší, nevzpírá se žádným příkořím a násilím, trpí s radostí a křesťanskou hrdinností hodnou prvých křesťanů, kteří rovněž většinou s místa na místo utíkali a se toulali.

Dědu ušijou ranec z hrubého domácího plátna se dvěma popruhy. Tam vloží několikery onuce, jednu nebo dvě košile a ručník. Hospodyně upeče lepešky (placky) i chléb na cestu. Kus tvrdého sýra se přidá, cestou přijde k chuti. Někdy i několik vařených vajíček, ač zřídka, není to postní jídlo. Taky selského čaje* do pytlíčka, soli, kousek cukru a pak něco vařiva: krup, jahel, čočky. Třeba i lžíce i vařečky, třeba i sirek po cestě. Opravdu zbožný tabáku nebéře: hřích je tělu rozkoše dělat!

* Starověrci a příliš nábožní vaří si pouze jahodové listí, považujíce čaj za hříšnost.

A stejně připraví se na cestu i bába. Mužik obuje bachilki (střevíce) nebo valenky (boty), je-li chudý nebo příliš zbožný spokojí se s lapťami (lýčené střevíce). Ženy kromě valenek mají stejnou obuv. Pokud možná, koná se pouť boso, jednak že je pohodlnější, jednak aby se ušetřila na daleké cestě obuv. Dosti široké plundry zastrkují se do holének a jsou buď z hrubého plátna nebo bavlny, nejčastěji soukenné a v době studené i beránčí. Rubašku (košili) má mužik barevnou, jindy z domácího plátna, chochel libuje si ve vyšívání. Se zálibou nosí ji volně přes kalhoty. Široký řemen spíná pás. Místo kabátu má kaftan, dlouhý to kabát, který v noci slouží mu za přikrývku, nebo jej sbalí pod hlavu místo podušky. Někdy potkáváme bogomol'ce i v beranních kožiších, ve dne srstí na vrch, v noci dospod obrácených. Na hlavě kartuz (čepice) nebo i klobouk. Na krku velký růženec a v mozolné pěsti silná hůl doplňují výpravnost bogomol'ce na pouť.

Od nich liší se strannik (taktéž poutník) mající kápi a v ruce dlouhý posoch (berlu).

Žena má silné čulki (punčochy) pod koleny uvázané a bachilki těžké, někdy i cvočky podbité na nohách. Režná košile s jednou, dvěma sukněmi stejné délky. Tyto jsou cícové barevné — temně modré, červené i pestré. Nejčastěji slouží za svrchní oděv sarafan, t. j. sukně s rukávovým životem dohromady sešitá, asi jako u nás nosí na venku někdy ženy do práce, obyčejně však venkovská děvčátka. Bývá pravidlem bavlněný, zřídka soukenný. Nejraději jde bogomolka v rubašce, je to nejpohodlnější, na hlavě černý šátek buď na babku neb pod hrdlo, jak kde zvykem. Kromě toho mívá žena velký vrchní šátek vlněný, který zastupuje službu kaftanu u mužika. Někdy i o holi kráčí.

Větší sbor mužů a žen vypadá velice pestře v postavách, výrazu tváří i obleku, jehož rozličné často živé barvy kontrastují; nejednou zpestřeny jsou záplatami neuměle našitými nebo dokonce potrhané a nespravené části zostřují obraz. Také velké červené buráky (koše z březové kůry) uvázané v rance na zádech stlačují postavu k zemi. V jedné ruce nese pravidlem otlučený, starý i tu a tam spravovaný samovar měděný nebo mosazný, zašlý a zakouřený. Jiný spokojí se s pouhým kovovým čajníkem.

Ach, ten jich čajník! V narodnoj stolovoj* do něho kupuje za dvě kopějky vroucího čaje, na lodi zdarma dostane kipjatku (vřelé vody) na čaj, ale vaří v něm i šči (polévku) nebo pochlebku, kaši z pšena, řípu nebo brambory. Nádoba sloužící k pití i mytí . . .

Větší počet poutníků jdoucích na jedno místo mívá svého

* Lidová jídelna, v níž možno za nepatrný peníz dostati čaje a jídla. Jsou to velice prostorné místnosti, v nichž každý sám si posluhuje, z nichž vyloučen prodej lihových nápojů a jež má ve správě spolek pro odvrácení lidu od alkoholismu. Je jich velké množství zřízeno v ruských městech.

vožjaka (vůdce), starce zkušeného a nábožného, znajícího cestu i poměry. Mát stejný ústroj jako ostatní kromě rance. Na šíji zavěšuje si »sbornuju knižku« v pouzdře koženém nebo z voskovaného plátna, na jehož svrchní straně je vyšit veliký kříž na označení, že jsou tu sbírky k zbožnému účelu. Tent umí nejvíce nábožných písní, jež s ostatními zpívá. V takovém zástupu vždy převahu mají ženy. Všichni pak jsou požilyje (víc než čtyřicátníci) nebo docela staří. Mladých nenajdeš.

Když jsem jel po Volze, vstoupilo v Mahavjevu asi 30 bogomol'cův na loď. Vraceli se z daleké pouti, jak dalo se souditi ze všeho jich zevnějšku a chodu. Rozložili se na horní palubě, neboť v třetí třídě již nebylo místa. Hned jsem k nim přistoupil a zvědavě si je prohlížel. Mluvili dzekavým nářečím, což mne tím více zajímalo.

— A vy odkud přicházíte? obracím se na jednu z mladších žen.

— Z daleka, drahý, z daleka.

— Sv. Mikuláše Divotvorce v Babajevském jste navštívili?

— I tam jsme byli i Boží Matce Iverské se poklonili. A odtud do Kostromy zašli. Ach, ráj krásný, nebeská rozkoš ta Fjodorovská Boží Matka. Tolik jsem jich viděla a krásnější nebylo. Ani odtrhnouti jsme se nemohli. Boží zázrak a světa div ten obraz!

Jako u vytržení stála ta žena bosá a jen v košili a cícové barevné sukni. Prošedivělý vlas pocuchaný spadal jí přes uši, byla opálená, vrásčitá, hubená. Bělmem obrácené oči a ruce polo v náruč rozevřené jak Donatellova sv. Majdalena v Battisteriu florentském.

— A tyhle byly až v Solovkách, vmísila se v hovor druhá poutnice ukazujíc na skupinu šesti žen a čtyř mužů.

Muži měli špinavé rubašky od potu a prachu, že barvy nepoznat, umaštěné čepice a kalhoty samou záplatu. Ženy lépe a čistěji vypadaly.

— A odkud jste?

— Simbirské, drahý, je nás tu osm. A druzí odjinud. Sama nevím, kde komu domov. Pád dobytka nás stihl. To za naše hříchy, drahý, za hříchy. I Boha smířit nutno. Slib jsem učinila. A tak jarem vyšla.

— A daleko-li do Solovek?

— Daleko-li, Bože! Kolikrát slunce zapadne nespočítáš. Kolik nedělí uplyne nesečteš. Ach, Bože, daleko, daleko.

— Deset klášterů přejdeš a ještě nedojdeš, vmísila se druhá.

— Ten je až na kraji světa; tam už je moře a řeka jak mátuška Volga.

— Dvě neděle jsme na lodi pluly, připomněla třetí. Hrůza ta jízda! Bouře byla. Moře se jen jen vařilo a řvalo jako tisíc vlků a tolik medvědů. Již jsem myslila: to je konec světa. Vlny jako hory a voda na nás lítala, ždímat nás mohl. Bože, ta

hrůza. Modlit se nemůžeš a jen zuby jektáš a skučíš a pláčeš. Bože, ta hrůza!

A všecky se znova a znova křižovaly při pouhé vzpomínce na strašnou pouť po Bílém moři.

Ředitel dívčí školy z Petrohradu mi pak vypravoval, jak mnoho zkusí bogomol'cy putující na sever. Jedou po parníku osobním nebo nákladném. Vždy v tak zvané »čtvrté« třídě. t. j. část platu, někdy celý, obdělají prací na cestě. Spí na bednách, sudech a pytlích, kde kdo se ulebedí. Loď zastaví a již ozve se: »Vzhůru! Vzhůru! Na dříví, děti!«

Ti ještě oči si mnou a již v řadu se staví ženy i muži, a po prkně na břeh hozeném balancují. Ženské sukně si vyhrnou a kolébají se s dvěma třemi poleny, jež drží v náruči a tisknou na dávno vyschlá prsa. Je to jako pestrá tkanice tu na břeh, tu na loď se táhnoucí. Marně lodník pobízí: »Veseleji, děti, veseleji!«

S vážností diplomatů, bez řeči, bez zpěvu, bez úsměvu konají svou práci milí bogomol'cy. A spadne-li některý a umáčí se, nejvýše druhý se pokřižuje — nic více.

Po práci usednou, ten vyndá z rance kus na padrť suchého chleba a máčí jej v čajníku ve vodě, aby mohl jej jísti, jiný tiše se modlí nebo spravuje potrhaný šat . . .

Slunce sklání se na obzor, modravá pára zceluje všecky předměty, poutníci jeden přes druhého krčí se na podlaze jako dlouhé černé stíny něčeho neznámého, neviditelného. To anděl křídlem zastřel jich svatou prostotu.

Bůh s nimi! . . .

Literatura, umění, věda.

»**Král Harlekýn,**« čtyřaktový »mumraj« od vídeňského autora Rudolfa Lothara, jest novinkou, při nejmenším pozoruhodnou, a její úspěchy na cizích jevištích, jmenovité italských, dovedete si vysvětlit. Má vděčnou myšlenku, skrývající pod historicko-fantastickým kostýmem satyrické hroty plné čerstvého časového dosahu a významu. Slyšíte tu sentence a nárážky, které obecenstvo vždy bude si vztahovati na určité politické osoby a poměry. Ale současně hledí hra nepřátele akutních tendenčností uspokojiti zase tím, že na věkovitých pojmech království a státu viklá bez určité snahy politické, ale jak se v závěrečné řeči Harlekýnově ukáže, jen s hlediska satyry všeobecně básnické. Hemží se reflexemi, zdá se dosti hlubokomyslnou a při tom dovede napínat i dějovou zápletkou a jejím zauzlením. Literárnějšího diváka konečně dovede upoutat jistými náběhy k poesii velkých osudových obratů a způsobem, jímž dovedla zachytit něco z puchu hniloby a degenerace panovnických dvorů, symbolisovaných zde pomocí typů italské renaissance. Vlaské obecenstvo pak ovšem získala si hra Lotharova tím, co dovedla udělat ze staré tradicionelní postavy italské commedie, harlekýna. Myšlenka hry není právě nejoriginálnější, třebas byla za takovou vyhlašována. Harlekýn, jenž zabil krále a hraje dále krále místo něho — komu by tu nenapadli skuteční lžikrálové v dějinách, perský Smerdis, portugalský Sebastian a ruští Dimitrijové se vším spracováním, jehož se jim v literatuře dostalo? A pokud se týče specielního kontrastu mezi

harlekýnstvím a panovnictvím — komu by nenapadl Hugův »L'homme qui rit«, kejklíř, jenž se přes noc stane peerem anglickým i se všemi analogickými situacemi, reflexemi a závěry? Anebo komu by při posledním aktu nenapadla Leoncavallova opera »Komedianti«, kde podobně jeviště na jevišti demonstruje nám pikantní přechody a rozdíly mezi vášněmi hranými a skutečnými? Právě tak, jak je eklektická v idejích, je jí hra Lotharova i v zevní faktuře a koloritu, upomínajíc tu na Shakespeara, tu na Poea, na Brachvogelova »Narcisa« a místy dokonce na staré plechové rytířské truchlohry. A tuto směsici nejrůznějších živlů ovládá několik themat, jimiž se tu stále hraje v různých variacích. Kontrasty a situace, jako: herec jenž je králem - král jenž je pouhým hercem v rukou státních nezbytností — harlekýn, jenž není, jak praví Columbina v prvém aktě ničím, poněvadž jen hraje jiné, ale jenž dospěje na konec k nejvyšší umělecké pýše, neboť jest si vědom, že všecko jen hraje, kdežto ostatní lidé si toho vědomi nejsou — pompésní ráz pojmů monarchie a státu a jejich vnitřní vyhlodanost a dutost — harlekýn, zkoumající srdce ženské v důmyslně sosnované scéně třetího aktu — protiklad mezi »býti« a »zdáti se«, zvučící jako základní motiv celou hrou — tím vším pohrává zde autor jak může a dovede, ale právě jen — pohrává. Celé hře schází určitý ideový spád, hotové klidné slovo umělce, jenž přemohl dokonale svou látku. Tendence její jsou roztříštěny a rozbíhají se všemi směry, vracejíce se zase ke svým východiskům. Autor chce mnoho najednou vyjádřit a volí k tomu mnoho slov, nemá náležité břitkosti a myšlenkám jeho nedostává se plastického výrazu. Při prvém poslechnutí hra Lotharova dovede silně upoutat, místy i fascinovat, ale jděte na ni podruhé a všecko vám v ní už bude znít dutěji, prázdněji, otřeleji — bezpečná to známka, že tu nestojí se před ryzím, organicky živým a uceleným básnickým dílem, neboť takové vábí, abyste do jeho jádra hleděli vnikat vždy hlouběji. Ale bylo by nespravedlivo nedodati, že přes to »Král Harlekýn« zasluhuje pozornosti a že je jednou z nejpůsobivějších prací mladších vídeňských dramatiků, třeba s aspiracemi moderního jeviště měla málo společného. — Provedení jeho v Národním divadle je vyznačeno úctyhodným výkonem p. Vojana v obrovské titulní úloze; vedle něho všecko ostatní se ztrácí a zdá se být pouhou statáží. Role krále Harlekýna, ztížená již velice tím, že všude tam, kde hraje krále, musí napodobit manýru p. Želenského (zabitého prince Bohemunda), přilehá velmi vhodně k svěží, vervní bytosti p. Vojana, jeho silnému, oduševnělému orgánu a elastické, mladistvě živé jeho mimice. Pan Vojan ovládl velikou a obtížnou úlohu užitím všech svých prostředků, ale neodehrál ji jen brillantní nějakou šablonou, on zde vskutku také tvořil a jmenovitě pracný porodní zápas myšlenky harlekýnovy, že král je pouhým hercem a že jen ten zvítězí nad životem, kdo je sebevědomým jeho harlekýnem-umělcem, namahavé proklubávání se této myšlenky od prvých záblesků klikatými cestami illusí a omylů až k vítězné konečné jistotě — to jmenovitě podařilo se p. Vojanovi interpretovati s vroucností a vášní, která si vynucuje podiv. Z ostatních výkonů sluší jmenovati ještě jen perversně nadechnutou Gisu sl. Grégrové; všichni ostatní hráli svým obyčejným způsobem. K.

— Paul Heyse zdramatisoval Schillerovu báseň »Zastřený obraz Saiský«; pravdu hledající Řek Glaukos neumírá však proto, že pohleděl božstvu ve tvář, nýbrž proto, že pátraje po prapříčině věcí, zapomněl na nejlepší, co lidem dopřáno — na lásku. První provedení bylo nedávno v Novém Yorku.

John Ruskin — Sézam a lilie. Tři přednášky. Z angličiny přeložil a úvodní slovo napsal F. X. Šalda. Světové knihovny č. 228–230. Plamenná a jasná slova této knihy neměla by býti tištěna garmondem v malém příručním formátu na papíře pomíjejícím a lámajícím se, neměla by se sdíleti o osud tisíců »špatných knih hodiny«, nýbrž krví a zlatem měla by se čísti na všech rozích zástupy chodců, na křižovatkách i hlučných náměstích, a mělo by se jim učiti z paměti hned ve škole a vykládati je s katheder a opakovati v žurnálech, a to vše proto, že jsou to slova téměř samozřejmá a nezbytná k lepšímu životu jako vzduch k dýchání. V tom jest poslání

a cíl Ruskinova apostolátu: ukazovati bez únavy a oddechu s temperamentem proroka a kouzlem básníka samozřejmost krásy a samospasitelnost vkusu. Byl-li jeho hlas jen nutnou a spasitelnou jarní bouří v Anglii, jest tisíckráte nutnější a spasitelnější vichřicí u nás, kde není vůbec kulturní a umělecké tradice a kde nejhnusnější formy modního industrialismu, utilitarismu, mělké požívačnosti a syté tuposti dusí celý život ať v Akademii či v žurnálech, v komunální politice i poesii, národním hospodářství i umění. »Automobilistní kultura« žene všechno naše bytí do srázu a černého jícnu, ztrácíme smysl pro krásu skal a báj tradice, nerozumíme pro shon lidu ni sobě a ukuckáváme se špatnými travestiemi neztrávených cizích mod a zvyklostí. Překladatel připomíná v úvodním slově: »Dnes, kdy i český národ začíná se vrhat horempádem, slepě a udýchaně na tyto surové dráhy inženýrských nízkostí a mechanických továrních klamů a lží, měla by být lektura Ruskina velkým mementem« a posílá do dnů, kdy seriosně a moudře kde kdo pomáhá bořit Vyšehradskou skálu, svůj překlad plný lásky a porozumění. Nejprostší a nejdůležitější, nejvšednější a nejnutnější věci učí Ruskinovy přednášky: čísti, čísti v tom velkém a filosofickém smyslu, v němž kniha jest centrální monadou celého bytí a snažení, pramenem vody živé a pravou koncentrací lidské duše. Ruskin jest monista praktický a životný: nalézá celý vesmír v jediném verši a celou soustavu mravní v jediné metafoře, a tak v díle, jež nese vnitřní a nevyslovený podtitul »Chvála knih a čtení«, najdete plné a syté úvahy o výchově dívek i evangelických blahoslavených, výklad Miltona i eklogy o lesích a nymfách, výkřik proti lidskému zřízení mocných vykořisťovatelů i jemná slova o tom, co se s mnohou zbytečnou ješitností a bláhovou banalitou hází do koše ženské otázky: najdete tu vše, co jest potřebno, chcete-li se obroditi a očistiti krásou a láskou ze svého denního spěchu, jenž dusí vaše bolesti a nedovoluje vypuknouti vašim slzám. »Sézam a lilie« jest kniha, jež nechce býti měřena a odvažována, kritisována a vyšetřována, chce jen jedno od nás, abyste ji slyšeli a otevřeli dvéře a okna svá, by ji mohli poslechnouti i jiní; a jste-li milosrdní, abyste ji opsali hluchoněmým na tabuli, aby ani oni nezůstali jí nezískáni. Informační předmluvu, jež jest nejplastičtější a nejspirituálnější českou essayí o Ruskinovi a již jest dobře čísti než vzdáte se cele hymnickému vzletu Ruskinovu, napsal pan překladatel. Představuje Ruskina jako velkého a smělého Jednotitele činu a snu, jednotlivce a národa, života a umění, práce a radosti, morálky a vkusu, náboženství a poesie, Mojžíše, jenž bije do zlatého telete doby a hledí do země zaslíbené. —RN.—

Josef Manes, jeho život a dílo. První sešit tohoto dlouho připravovaného díla vyšel právě nákladem p. Topiče. Smetana a Manes značí pro každého z nás vrcholy české kultury umělecké, symboly vší něhy a krásy české duše, nejsladší emanace českého ducha. Dílo, jež právě počíná vycházeti, přináší nám Manesa v reprodukci tak dokonalé, že předstihuje vše, co kdy u nás bylo viděti z toho oboru. Podiv vzbudí ona jemnost provedení a věrnost originálu, jejž t a t o reprodukce skutečně dovede nahraditi. Dílo vyjde v 30 sešitech o 4—5 kartonech s doprovodem K. B. Mádla.

Evanjelický klerikalism na Moravě. Řádky ty (viz č. 1—4 R.) napsal jsem, jak praví Petr I. 5, 2: »nikoli pro mrzký zisk, ale ochotně«. Že »nikoli pro mrzký zisk«, říci smím proto, že následkem svého názoru o n e s v o b o d ě v ů l e — (který činí, a sice bez všelikých přikázání, nemožným v z n i k nenávisti a zášti proti nepřátelům, kteří nás prokínají, nenávidí a utiskují, a v z n i k pomstychtivosti — čehož nikdy nedocílí učení křesťanské, založené na nesprávném názoru o lidech) — stojím mimo všechny tyto věci tak, že duši mé vlastní žádným kázeňským řádem církevním zatíženo nebude nikdy. A že »ochotně«, to říci smím proto, že vždy, nakolik mně bylo možná ujímal jsem se týraných, lidí i zvířat, a tak činím i teď za tím účelem, aby oněm evanjelíkům kteří ve strastech života útěchy hledají v náboženství, nebylo na šíji opět vloženo jho kněžské, jehož setřesení svého času stálo tak ohromných a tak krutých obětí. A proto dovolávám se i moci světské — (která zákony a úřady svými ochrannou drží ruku nad o b e c n ý m i příslušníky všech náboženství) — v řádcích těchto

za tím účelem, aby chránila evanjelíky reformované před následky přílišné — s trpkostí dím — křesťanské pokory a lásky několika jejich vlastních starších, pracujících v slovu a učení. KAREL ROHAN.

Přehled politický, hospod., školský.

Říšská rada. V 3. čísle řekli jsme, že poměr mladočechů k vládě Kőrbrově nepotřebuje objasnění. Pro lid markyruje se suchá obstrukce pilnými návrhy, Dr. Körber však chce mít vyřízen rozpočet a tomu návrhy vadí. Německým nacionálům se vytýká, že k vůli Körbrovi své pilné návrhy odvolávají (návrh proti franc řeholím). Ale totéž činí i mladočeši. Dr. Pantůček pilný návrh na úpravu platů diurnistů odvolal, p. Dr. Körbrovi byl po vůli. A k tomu p. Dr. Pantůček mluvil s takovou pokorou před J. Excelencemi a o J. Excelencích, že by to samému p. rytíři Javorskému dělalo čest! — Když byly mladočeské pilné návrhy takto odbyty, netrpělivý p. Körber, ač si určil, že teprve 29. října počne první čtení rozpočtu, zpracoval strany sněmovní tak, že šmahem dovolovaly, aby jejich pilné návrhy byly odloženy, tak že první čtení rozpočtu počalo již 25. října. Jedině sociální demokraté a národní socialisté nechtěli svolit k odkladu návrhu pojištění pro případ stáří a neschopnosti k práci a zaopatření vdov a sirotků dělnických a tak projednány oba návrhy současně a budžetní debata počala. — Čtenáři Nár. Listů byli vystrašeni pověstmi o krisi »ministerské a parlamentní a jmenovitě »krisi Rezkovou«. Na všem tom nebyla pravda ničeho a vše co se minulý pátek ve sněmovně dělo, byla komedie. Ze politické strany navzájem hrají komedii a že pp. poslanci činí totéž s voliči, jest dávno známo. Že však takých rejů účastní se i vláda, jest něco z brusu nového. P. Dr. Körber pohrozil vším možným, svou demisí, absolutismem i rozpuštěním parlamentu. Poslušná sněmovna ihned sklonila šíji. Nejpodivnější je, že všechny strany jsou vlastně s nynější vládou nespokojeny (vyjma Poláky a antisemity), ale jakmile se příležitost naskytne, učinit jí něco po vůli, jsou ihned s ochotou při ruce. V tom právě vězí ta komedie. Z úsudku toho nevyjímáme ani mladočechy. Oni s velkou sebechválou hlásají do světa, že se jednalo o samé pilné návrhy mimo jejich. Skutečně mezi návrhy v poslední chvíli odstavenými žádný mladočeský nebyl, ale kdo si povšimne, co jsme shora napsali, o tom, co provedl p. Dr. Pantůček s mladočeským pilným návrhem o odpomoci diurnistům, vidí, že jest na vlas totéž, co udělaly strany v poslední chvíli, jenže mladočeši z opatrnosti to vykonali o den dříve.

Z komedie právě popsané učinila vídeňská redakce Nár. Listů, jež dělá mladočeskou politiku na vlastní pěst (na př. v červenci minulého roku vyjednával p. Penížek s Drem Ebenhochem na sklížení staré pravice a to nikoli k účelům žurnalistickým, jak sám doznal), hotovou krisi. Na neštěstí odhalila Politik z 30. října (telegraf. koresp.), jak se to s krisí má. Kdyby byla sebe menší pochybnost o krisi kabinetu, musí být zaplašena posavádním třeba jen částečným výsledkem rozpočtové debaty, z níž na jevo vychází, že rozpočet bude schválen takovou většinou, jaké nebylo snad ani za dob koalice. Řeči mluvené jsou čtením dost kratochvilným, zajímavo je na př. jak se kroutí nacionální Němci. Jejich předák Derschatta napřed je povděčen, že sněmovna osvědčila svou dělnost, hned na to pak nemá příčiny k důvěře ve vládu, avšak rozpočet jí neodepře, nýbrž postaví se při třetím čtení dle toho, jak se vláda zachová k němec. lidu. Přes tu nedůvěru tvrdí do třetice, že strana se vynasnaží, aby rozpočet byl rychle vyřízen. — Krise by mohla nastati, velice snadno, jakmile by mladočeši usnesli se na obstrukci. Dojde-li na ni, není ještě jisto.

Mezi agrárníky a mladočechy stala se 24. října na říšské radě dohoda o souhlasný postup »v parlamentární taktice a vůči vládě ve všech otázkách národních, státoprávních i politických« vyjma věci agrární a hospo-

dářské. Zase jednou státní právo! Až se nahodí příležitost posilniti zase moc říš. rady a říš. vlády na úkor autonomie, nebudou svůj státoprávní centralism provozovati již sami, nýbrž budou míti na pomoc a jako beránka k snímání hříchů agrárníky. Či budou tito alespoň brzdou?

Litovel v říšské radě objevuje se dnes věcí velmi málo promyšlenou. Všechen hluk zdá se vyrůstat ze základů ne příliš jistých, aspoň nezjištěných dobře. Prvé přelíčení mělo aspoň prapodivný výsledek: Čech dostal dva měsíce — přiznalť se, Němec byl osvobozen. Č. k. četnictvo svědčí proti nám, vrchní proud jde proti nám, naši pro svoje tvrzení svědectví mít nebudou buď pro lhostejnost nebo — nu, divně může dopadat přísné vyšetřování.

Poláci se už vyslovili v Czase se svými požadavky. Čouhá z nich stančikovský utilitarianism, jak zřejměji ani vysloven býti nemůže. Věrni zásadě, že Rakousko jest tu pro Halič. žádají Poláci provedení investic, stát. pomoc pro Lvov a Krakov a pro továrny haličské. To jest ovšem přední. Jenom tehdy, kdyby vláda nechtěla je podeliti hospodářskými prospěchy, žádali by rozšíření národní rovnoprávnosti na poštach a železnicích. Virtus post nummos.

V čís. 4. zmínili jsme se o nové alianci (mesalianci) mladočechů s konservat. velkostatkáři a poukázali jsme k proměnám, jež poměr obou těch stran během krátké doby prodělal. Neminul ani týden od nejnovější dohody a máme zase novou fázi. Vyvolala ji řeč předsedy klubu velkost. hr. Sylva Tarouccy v rozpočtové debatě, v níž ohlásil podporu vládnímu programu a schválení rozpočtu. Jelikož mladočeši vládě Körbrově vyslovili nedůvěru, není divu, že tato řeč předsedy jejich starých-nejnovějších spojenců vyvolala v nich zděšení. Konec konců bude, že jak se mladočeši od svých kavalírských spojenců již tolikrát dali napálit, i tento nejnovější akt aristokratické kurtoasie spolknou a budou z ticha. Skutečně jsou také jen oni sami vinni, že se jim tak děje, ježto nedbají zkušeností již nesčíslných, naposled za volby kompromisu. Ostatek táže se právem Politik, proč se nesestoupily parlamentární komise obou stran, mezi nimiž je ujednána dohoda, před příležitostí tak důležitou, jako je rozpočtová debata, aby se dohodly?

Země české. Doplňovací pražské obecní volby odbyly se 31. října za naprosté neurčitosti a bezprogramovosti stran i kandidatur. O programu hospodářském a komunálním ani řeči. Kandidáti oháněli se většinou věcmi, jako, že z obecních domů nevlají červenobílé prapory ale černožluté a p. Jen k Libni upírala se zvědavost, projdou-li sociální demokraté. Jinak rozhodovalo v těchto volbách, v které hospodě který kandidát sedává. Tak veliká povšeleslost smyslu pro veřejný život všude, kde si pořizujeme své věci sami bez toho neblahého »centralismu«.

Hospodářský. Jižní dráha. Akcie jižní dráhy jsou bolestínem bursy už ode dávna. Byly vydány za 500 franků ceny jmenovité; jejich kurs ustupoval po leta a znamená dnes pouze as 63 korun za kus. Akcie podniků dopravních se velice často kupují na uložení kapitálu, a jest mnoho těch, jimž se v akciích jižní dráhy rozplynuly velké obnosy. V poslední čas se obchodní situace jmenované dráhy stává kritickou: Dopravní příjmy klesají, což lze ostatně pozorovati téměř u všech ostatních drah bez výjimky. Ale právě u dráhy jižní, jejíž celé dosavadní trvání jest nadlidskou námahou zúročiti své dluhy, padá opětné velké minus na dopravních příjmech na váhu. Její výlohy režijní stoupají nepoměrně a je pochopitelné, že lombardky už jsou dědictvím, o které se nikdo nehlásí. Jižní dráha má velké dluhy prioritní a priority jsou umístěny převážnou většinou v Paříži, Berlíně a Hamburku. Priority klesly během posledního měsíce o více než 40 korun, což jest u papíru povahy ukládací zjevem zvláštním. V Hamburku i Paříži povstal mezi interesenty pravý nepokoj. Tím stala se otázka jižní dráhy povážlivou, poněvadž se tato nedůvěra rozšiřuje a podrývá se rakouský úvěr vůbec. Vyjednávání, které se dělo mezi funkcionáři dráhy a majiteli priorit za účelem ozdravění společnosti, nevedlo k určitému cíli, poněvadž je třeba, aby se dělo na základě bilance za rok 1901, jež ovšem osud není známa. Z toho důvodu bylo odloženo a je jisto, že bude

hlavně nátlak na vládu, aby společnosti jižní dráhy existenci usnadnila. Za uplynulý správní rok rozdílela jižní dráha 3 franky dividendy na akcii, kdežto z daně, kterou odvedla státu, připadá na každou akcii 11 franků. Tento nepoměr jest příliš křiklavý, i čeká se, že stát bude ochoten k jistým ústupkům. Za letošní rok nemají akcionáři žádné naděje na dividendu.

V úřední zprávě rakouského konsula v Hamburku oznamuje se, že dovoz másla z Rakouska letos klesl na 60.000 M. proti dvojnásobnému odbytu loni. Příčiny jsou: jakost druhého řádu, drahý dovoz a nevhodný obal. Co se týče jakosti, musilo by se naše máslo vyrovnati dánskému a šlesvickoholštýnskému, jež vyniká jemnou vůní, jest z pasteurisované smetany a jest ze 3—4 proc. solené. Zjednati si z oněch krajin osvědčené síly pomocné, radí odborníci a dojista by se to mlékařským družstvům vyplatilo. Co se tyče dovozného, jest na rakouských drahách daleko vyšší než na německých, na př. za 110 kg. ze stanice Horky u Olomouce do Podmokl platí se 6 K 58 h a odtud do Hamburku 5·30 M., ač vzdálenost tato jest daleko větší oné. Co do obalu, žádají se bukové sudy o dřevěných obručích (zevní výše 57 cm., dno 37 cm.. ve středu 44 cm.) na obsah netto 48—55 kg. Od nás jde másla do Hamburku dost, jmenovitě z Moravy, ovšem že rukama cizích komisionářů. Moravské mlékárny by na př. společnou akcí snadno se emancipovaly z těchto rukou a přizpůsobivše zboží požadavkům trhu, dodělaly by se vyšších cen. Platí se v Hamburku máslo 196—270 M. za metr. cent. Vývoz másla jde do Anglie (3·5 mil. M.), Brasilie, Španělska, Venezuely, íny, většinou je to dánské máslo v plechových krabicích.

Vilímek Podnikavý.

Moderní či nemoderní — jaké spory komické!
Pro mne platí ve všem pouze stanovisko praktické.
Já jsem dávno rozřešil si literární otázku:
do svých knih už nedám více písmenky ni obrázku.
K čemu platit literátům? zálohu kreslířům dát?
když to všecko spraví zdarma amateurův aparát!
Hory, doly, lesy, vody, města, vsi i paláce —
bože, svět je přece velký — hola, hoši do práce!
Pak z pohlednic českých zemí druhé album sešiji,
potom výlet podnikneme od Tater až k Adrii.
Dva tisíce slavných Čechů zachováme věčnosti.
— Koupíte si také výtisk? Jste tam zvěčněn, vašnosti! . .
Potom slony, osly, pštrosy nějakého zvěřince —
zabiju tím jistě Brehma, to bych neznal našince.
Plakáty a inseráty, na ně vtipy z Humorů
(analfabety mám beztak všecky ve svém táboru):
buržoové snášejí mi horlivě své desítky,
mými alby přeplněny jsou již jejich příbytky.
I kritika před mým jménem s respektem se staví:
»Pan Vilímek, nakladatel vskutku podnikavý.«
Jen teď honem nový nápad, rotačka již dochází,
pět set věrných amatérů čeká na mé rozkazy.
Co teď zvěčnit? Pane bože, svět je přece veliký . .
Album telegrafních tyčí? či snad raději patníky?
Hloupost říkat, že je české písemnictví na pse;
dobrý nápad — a mám zase dvacet tisíc v kapse!

MODROVOUS.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 9. LISTOPADU 1901 ČÍSLO 6.

Jazykové a národnostní praktiky neutrálního ministerstva úřednického.

V telef. situační zprávě Nár. Listů ze dne 1. listopadu t. r. (č. 301.) čteme, že ministerský předseda a jeho kolegové administrativními opatřeními a veškerým úřadováním pracují k tomu, aby právní državu jazyka českého obmezili, výnos Clarův zostřili a nás vrhli zpět až v čas, než platila nařízení Stremayerova. Bylo vytknuto, že rovnoprávnost jazyka českého porušuje se také v úřadování zevním a bylo k tomu poukázáno, že takové věci dějí se zejména v odborech justičním a železničním. Bylo vysloveno očekávání, že Dr. Herold jako mluvčí strany české v debatě rozpočtové tyto věci uvede na přetřes. Když pak v následujícím čísle Nár. Listů ze dne 2. listopadu t. r. toto obvinění vlády ve vídeňském článku nadepsaném »Vyjasnění« bylo opakováno a totožná výtka ještě několikráte byla vyslovena, byla veřejnost právem zvědava na odhalení Dra Herolda. Dr. Herold promluvil a — kde nic, tu nic. Nevěděl nic více, než že se houževnatě pracuje k provedení úřadování vnitřního, o povznesení rovnoprávnosti ve službě vnější neřekl ani slova. Vytkl dále jen, že čeští úředníci bývají přeskakováni, že evangelická generální superintendentura byla národnostně rozdělena a že takové rozdělení jest zamýšleno i pokud se týče poštovního ředitelství a zemského finančního ředitelství v Praze. Česká veřejnost nemálo podivena se tázala: »A to jest všecko, co naši pp. poslanci na vládu vědí?« Buď mladočeští poslanci nemají náležité vědomosti o tom, kterak se nikoliv pojedině, ale soustavně v ohledu národním a jazykovém pokračuje proti národu českému, nebo vědouce o tom nechtějí to říci. V prvním případě, k čemu jsou vlastně poslanci, když si nedovedou opatřiti potřebných informačních zpráv? V druhém případě, jakou to provozují politiku hrou na

slepou bábu? Jsouce z kruhů účastněných zpraveni, že poruchy národních a jazykových našich práv teď skutečně se vyskytují a majíce za to, že česká veřejnost má nejen právo, ale i povinnost, aby o těch věcech zvěděla, ať se to poslancům líbí čili nic, uvedeme zde některá fakta a sice prozatím jen z oboru železničního a justičního.

1. V oboru železničním uvádí se důsledně v život soustava, dle které důsledkem názoru, že všechna místa v německém území (v Čechách, na Moravě a ve Slezsku) patří jen Němcům, z toho území všichni čeští úředníci znenáhla se odklizují a to na základě štvanic všeněmeckých a interpelací, o kterých se v zasvěcených kruzích tvrdí, že jsou s vyšších míst přímo objednávány. Při této soustavě však nemění se nic na zvyku dávno již existujícím, že Němcům nejenom patří všecka místa v území německém, nýbrž i nejlepší místa v území českém, jak o tom svědčí obsazení úřadů v Praze a v Plzni, kde se jen hemží Němci, neznajícími ani česky mluviti a nacionály německými, jako jest Wilhelmi v Plzni, muž všeněmeckého smýšlení, ač jest původu židovského. Do ministerstva železnic aspoň pokud se týče konceptu, čeští úředníci vůbec nemají přístupu a p. ministr železnic, jenž sám pochází z českých krajů a má české příbuzenstvo, jako by si pokládal za zvláštní čest a zásluhu, že žádného Čecha na blízko své osoby nepřipustí. Alespoň se neostýchá se vymlouvati, jak se to kdysi stalo, že vyřízení českých podání v ministerstvu železnic se protahuje, protože tam tehdy byl jen jediný úředník znalý českého jazyka.

Důsledkem soustavy shora vylíčené jest, že místa obsazují se dle národnosti žadatelů. Při návrzích na místa a při vyřizování žádostí kompetenčních jest první otázkou, jaké národnosti je žadatel. To děje se patrně k provedení článku 3. st. z. z. z 21./12. 1867 č. 142. ř. z., dle něhož »všechny veřejné úřady všem občanům jsou rovně přístupny«. Za tím účelem zakládá se teď pro úřednictvo železniční statusový katastr národnostní a národnost úřednictva a zřízenců zjišťuje se nedovedností příslušných orgánů leckdes způsobem tak křiklavým, že to vzbuzuje až poplach mezi úřednictvem českým. Konkursy na místa, která mají býti vyhrazena Němcům, vypisují se s dodatkem, že »místo to leží v německém území«. To znamená pro zasvěcence zřetelně pověděno, aby žádnému Čechovi nenapadlo žádati o takové místo! Kterak nejvyší správa železniční klidně přihlíží k nacionálnímu řádění takových lidí, jako jest již svrchu vzpomenutý náměstek ředitele Wilhelmi v Plzni, jenž zřízencům zakazuje, aby i mimo službu na nádraží mluvili česky, o tom zbytečně povídat, poněvadž je to z denních listů dostatečně známo.

Ale nejen v ohledu osobním dějí se ve správě železniční takové věci, práva jazyka českého osekávají se nemilosrdně i v samém zevním úřadování a ministerstvo železnic proti tomu nezakročuje. V německém území (v Čechách, na Moravě a ve

Slezsku) odstraňují se české nápisy na budovách železničních, vymýtují se všecky české vyhlášky, stanice vyvolávají se jen německy atd. U ředitelstva státních drah v Olomouci jest dokonce veškeré české úřadování vymýtěno ze spisů a to i pokud se týče služby zevní. Veškeré koncepty zhotovují se tam jen německy a stranám dostává se do rukou jen překladů, což se příčí hrubě předpisům zákona o jazykové rovnoprávnosti. Ode všech zřízenců železničních až do nejnižších kategorií jako hlídačů atd. požaduje se, aby byli znalí němčiny a stává se, že tito, prostí to lidé, pro neznalost němčiny při zkouškách často propadávají. Aby pak bylo po ruce dostatek úřednictva německého, povolávají se do našich zemí lidé ze zemí alpských, zejména z Tyrolska, kterými v poslední době konceptní úřady železniční na několika místech byly zaplaveny. Obecenstvu pak jest již z novin známo, že české strany byly donucovány i v českém území, aby železniční nákladní listy znějící na místa německá vyplňovaly německy.

2. V oboru správy justiční dějí se podobné věci. Místa v německém území obsazují se nikoliv podle práva a spravedlnosti a nároku žadatelů dle zásluh a stáří, ale dle přání a diktátu obecních výborů a pokřiku všeněmeckého. Tak při posledním jmenování sekretářů a soudců přeskočili dva Němci jeden 17 a druhý 34 Čechů jedině z toho důvodu, že jsou Němci. Horší jest, co se děje v praktikách jazykových v oboru soudním. Jakými prostředky se pracuje, aby ve službě vnitřní byla v život uvedena státní němčina, ačkoliv se to příčí zákonům (kab. listu cís. Ferdinanda I. z 8. dubna 1848 čl. 19. st. z. z. č. 142. ř. z. ex. 67.), o tom jest čtenářům politických listů dosti známo. I my jsme měli několikráte příležitost poukázati ke zjevům toho druhu. Odkazujeme na př. k úvodnímu článku »Rozhledů« č. 10. m. r., v němž jsme vylíčili, jak se zavádí vnitřní čeština pomocí soukromoprávních reversů, které se dávají podpisovat úředníkům. Tajné, ústní, důvěrné výnosy představených jsou ještě v živé paměti. Méně známo však bude, že bylo soudcům při inspekcích hrozeno disciplinárkami a ještě horšími následky, kdyby někomu z nich napadlo »zneužiti své úřední moci tím, že by prozradil nějaký ústní tajný výnos či příkaz«. Nejde li to jinak, terorisují se čeští soudcové, kterým se vloudí nějaké české slovo do akt, tím, že jim posílají s hůry výtky, t. zv. úřední nosy. U vrchního soudu zemského v Praze v odd. I. vede se v poslední době dokonce rejstřík jazykových hříchů českých úředníků, neboť po výtkách, které ten tribunál posílá dolů, bývají citovány houfně podobné výtky předchozí. Správa toho rejstříku jest svěřena, jak ovšem ani jinak býti nemůže — Čechovi, kterého jsme zmocněni jmenovati. Jest to pan vrchní rada Dr. T. Henner, bratr profesora na české universitě. Pracuje ovšem pod egidou samého pana vrch. pres. z. soudu ryt. Weselýho, předsedy dotyčného senátu. Pokud se týče úřadování zevního, udržuje se napořád zvyk,

že německé soudy v německém území v Čechách vydávají na česká podání německá vyřízení (příkladem citujeme M III. $\frac{476}{1}$ Karl. Vary, M II. $\frac{105}{1}$, E $\frac{526}{1}$ Hanšpach). Při tom se předpokládá, že si to české strany dají líbit a skutečně jest netečnost obecenstva i samých advokátů neuvěřitelna, jak vyšlo již nedávno na jevo v případě Dra Baxy u německého senátu vrchního soudu. A tak netečně vedou si dokonce advokáti, kteří jsou při vedení strany mladočeské, nechceme je prozatím jmenovat. Někdy, když se proti takovým vyřízením podá stížnost, hledí se soud vytočiti tím, že to svaluje na nedopatření. Ve skutečnosti jedná se však o soustavnou akci, aby právem obyčejovým byla státní němčina zavedena v uzavřeném území i do úřadování zevního. Nebudiž nám zazlíváno, probereme-li zde jeden velice karakteristický případ, jak se postupuje v zevní službě proti jazyku českému v německém území.

V právní rozepři V. M. z Vamberka proti J. V. v Cvikově nechtěl soudce ve Cvikově při líčení dne 17. září 1901 připustit český výklad zástupce žalobcova Dra Hliňáka a to z toho důvodu, že dřívější zástupce žalobcův, cvikovský notář češtiny patrně neznalý, při předchozím líčení byl navrhl, aby bylo jednáno německy, ač žaloba byla česká. Dr. Hliňák stál na svém právu a žádal, aby líčení bylo odročeno, až věc v druhé stolici bude vyřízena. Tomu návrhu bylo vyhověno. V druhé stolici rozhodl krajský soud v Č. Lípě o stížnosti Dra Hliňáka, že jeho jazyková stížnost se zamítá z těchto důvodů. Dle Claryova jazykového nařízení ze 14./10. 1899 č. 59. z. z. platí nařízení Stremayerovo z 19./4. 1880 č. 14. z. z. Dle § 9. t. nař. strany mohou se usnésti, aby nález byl vydán v tom kterém jazyku. To co platí pro nejdůležitější výkon soudcovské činnosti, rozsudek, musí prý platiti i pro jinaké výroky soudcovské ve sporu pronesené, zejména pro usnesení, která se týkají projednávání. Z jedn. prot. z 6./9. 1901 vyplývá, že strany se dohodly, že má býti jednáno a rozsudek vydán jen v řeči německé. Takové dohodnutí podrží prý svou závaznou moc, pokud srovnalou vůlí stran nebude zrušeno, a proto prý jednostrannou žádost substituta strany žalující sluší odkázati na vzájemnou úmluvu stran. Jest zřejmo, kterak si tu soud plete pojmy: protižádost, dohodnutí a usnesení. Fakticky soud na ničem se neusnesl a dohoda stran dle nařízení Stremayerova může se týkati jen rozsudku a nikoliv ústního jednání. Krajský soud v Č. Lípě hledí k jazykovému právu stran jako k nějakému zboží, které jest předmětem soukromoprávního obchodování. To všecko jen, aby čeština neměla přístup do síně soudu v německém území. Kterak krajský soud v Č. Lípě jest přesvědčen o moci své argumentace, toho nejlepším dokladem jest, že své vyřízení sám vydal v jazyku českém. Nebude snad nemístno zde připomenouti, že v čele krajského

soudu v Č. Lípě jest úředník, který svého času, když byl ještě presidentem v Mostě, podřízeným úředníkům přikazoval, aby německé referáty nepsali latinkou, nýbrž švabachem! — Nový případ citujeme z Večer. Listu Hlasu Národa z 5. listopadu: Okresní soud v Karlových Varech vydal na upomínací žalobu Drem Edvardem Baštýřem za T. H. na R. K. tam pod č. M. III. 505-1 podanou úplně německý »Zahlungsbefehl«, z jehož obsahu je patrno, že soudce ději žalobnímu v českém jazyku vypravovanému sice zcela přesně porozuměl — ale vyřízení přece proti zákonu i proti nařízení Stremayrovu po česku vydati odepřel. Tento případ illustruje křiklavě dnešní stupeň ochrany práv jazyka českého při soudech v našem vlastním domově.

***

Zábřežská tkalcovna.

Nedávno došlo vyzvání na všecky veřejné podniky naše i na soukromníky, aby pomohli utlačovanému dělnickému lidu na Zábřežsku zřízením takového podniku, ve kterém by tamnější dělníci, kteří v továrně Brassově, chtějí-li uživiti sebe a své rodiny, své národní přesvědčení musí zapříti, došli takového zaměstnání, ve kterém již od útlého mládí svoji výživu mají. Krásná myšlenka a provedení její zasluhovalo by podpory všech těch, kdož dovedou ze zkušenosti oceniti, jak zhoubně působí podobné utlačování, a dvojnásobné podpory těch, kdož nepoznali toho zla a těšili se vždy svobodě svého přesvědčení. Dopomoci utlačovanému ku svobodě, viděti ho, jak se těší z vědomí svých práv, komu by to nepůsobilo radost, a radost tím větší, čím větší může míti vědomí, že k tomu svou vlastní pomocí přispěl? Ke zdaru podniku jest ovšem třeba odborné znalosti a jest tudíž povinností těch, kdož průmyslový podnik k životu uvésti chtějí, aby je měli. Je-li z počátku záruka, že takoví lidé ujmou se správy, jest dobrý výsledek zajištěn. Mezi těmi, kdož podepsali provolání k upisování podílů na zřízení tkalcovny v Zábřehu, jsou mužové, kteří svými bohatými zkušenostmi jak obchodními tak odbornými mohou dáti pevný základ, na kterém by bylo pak lehce dále stavěti.

Mnohý snad bude namítati, že právě toto odvětví průmyslové nemůže se vykázati dnes dobrými úspěchy. Vskutku průmysl ten u nás v Čechách hojně zastoupený, prodělával v posledních dvou letech tichou krisi. Krise ta dostavila se nejen u nás, ale i v ostatních státech dříve, než došlo na ostatní odvětví průmyslová. Ale jest dnes potěšitelné, že musí-li se ostatním odvětvím umělým způsobem k životu pomáhati, toto samo svou vlastní silou se k čilejšímu životu zase probouzí. Nedávná krise byla podmíněna dvojím způsobem. Za prvé mechanických strojů tak velice v posledních letech přibylo,

že za krátko nastala veliká nadprodukce textilních výrobků. Za druhé ceny surové bavlny stouply a ceny hotového zboží přirozeně při nadprodukci klesly. Nastal obyčejný úkaz obchodní. Zvyšováním cen suroviny nastala čilá poptávka po bavlně, majitelé tkalcoven snažili se zabezpečiti dodávku bavlny velkými uzávěrkami, dopomáhajíce majitelům přádelen ku skvělému obchodu v té domněnce, že i oni dosáhnou vyšších cen za hotové zboží a že i oni dopomohou si ku značnému výdělku. Však brzy se ukázalo, že naděje ty byly neoprávněny. Veškeren trh zaplaven byl v krátkém čase zbožím, za kteréž však obecenstvo zdráhalo se platiti továrníky diktované ceny a ustanovilo si jakési niveau, nad které jíti chuti nemělo a přirozeně, když zboží laciněji koupiti nemohlo, obmezilo se na nejnutnější spotřebu. Následek toho byl, že i velkoobchodníci i menší kupci zastavili objednávky obávajíce se, že by draze koupené zboží obecenstvu laciněji musili prodati, než ho sami koupili. A tak se stalo, že tovární skladiště poznenáhlu se plnila zbožím a že ustrašení majitelé byli nuceni svoje tovary prodávati pod cenu výrobní, resp. počali pracovati s prodělkem. Tato krise plnou silou uhodila nejprve na odvětví průmyslu vlněného a znamenala pro továrníky nejen ztrátu na hodnotě surovin, ale zároveň náhlé zastavení obchodu vůbec, poněvadž se kupci zdráhali zvýšené ceny platiti. V odvětví průmyslu bavlněného toto klesnutí cen nebylo tak prudké, postupovalo pomaleji, ale roztáhlo se jako hlíza po jeho rozsáhlém trhu. Stagnace trvala asi dva roky. Dle nynějších zpráv začíná se stav tohoto odvětví lepšiti. Pěkný začátek učiněn byl právě ve vlněném zboží, které bylo nejprve podlehlo nastalé krisi. V bavlněném zboží znamenati jest v poslední čas též obrat k lepšímu, béře se však pomalu ku předu, ale má zdravý základ; počal u obchodu detailního, což jest znamením dobrým, ač li továrníci neupadnou do staré chyby — totiž do nadvýroby. Prozatím blížící se zimní saisona vyvolala potřebu bavlněného zboží a poptávky jsou tak veliké, že se sklady továrníkům poznenáhlu vyprazdňují. Jest naděje, že tento obrat k lepšímu potrvá dále. Přirozeno, že i přádelny těší se nyní čilejšímu obchodu, neboť spotřeba bavlny jde asi stejným krokem s odbytem hotového zboží. Ceny nejsou sice ještě takové, jaké by měly býti, poněvač je zvláště konkurence německá tlačí dolů, ale majitelé přádelen spokojují se alespoň s tím, když vidí, že výrobek jejich těší se alespoň poptávce a odbytu. Celkem, hledě k celému odvětví textilního průmyslu, musíme doznati, že stav jeho není sice taký, jaký by býti mohl, ale že není také tak zlý, jako za posledních uplynulých dvou let. Obrat k lepšímu nastal a dočkáme-li se alespoň poněkud dobré letošní sklizně bavlny, mohly by se poznenáhlu vrátiti doby, kdy přádelny a tkalcovny poskytovaly jeden z nejlepších obchodů. Jedno jest důležito a to jest, aby výroba a spotřeba sobě odpovídaly a toho-li interesované kruhy dbáti budou, pak šťastný konec jest zajištěn.

Jest tedy patrno, že myšlenka postaviti tkalcovnu v Zábřehu není právě nevhodná a že zasluhuje všeobecné pozornosti. Na prvém místě jest však třeba, aby se myšlenky této uchopili lidé odborně vzdělaní, lidé, kteří by měli bohaté zkušenosti, aby tak snad někde těžce nastřádaný groš nepřišel v niveč. Konjunktura byla by nyní dosti příznivá a uchopí-li podnik tento šťastná, pracovitá a poctivá ruka, může ho přivésti ku šťastnému konci.

B. NOVÁK.

Česká akciová tkalcovna v Zábřehu.

Článek »Česká akciová tkalcovna v Zábřehu« v časopise vašem dne 2. t. m. uveřejněný vede mne k tomu, abych k článku tomu podal následující vysvětlení:

Stránky věcné nemohu široce rozebírati; podnik byl počat na radu odborníků, továrníků českých; že nebyli jmenováni, stalo se na výslovnou jejich žádost z důvodů obchodních, a toho nesmíme nedbati. Tato věcná a obchodní stránka podniku nemůže luštěna býti zápalem, ani nadšením, tu rozhoduje obchodní prosperita, tu mohou rozhodovati jen znalci.

Pisatel praví, že věc ta uvázla a že vinu toho nese má osobnost. Proč právě a jedině má osobnost, to říci opomenul, ale lze to čísti z toho, kde praví, že on do kruhu pracovníků povolán nebyl, ač prý se právě o zájmy severní Moravy tolik zajímá. Jest to tedy jeho čistě osobní stanovisko. Má-li kdo pravou lásku k věci, nečeká, je-li žádán a prošen, nýbrž vetře se přímo do práce sám, a najde si pole působnosti. Zde bylo to pole otevřeno té chvíle, jakmile provolání bylo uveřejněno a akce zahájena, což bylo v pravý čas po slavnosti gymnasiální. Práce mohl se ujati a ji na sebe strhnouti, kdo chtěl, kdo měl dobrou vůli, a jest ješitné poukazovati na osobu mou a vymlouvati se jí, že byla prý příčinou zdrželivosti druhých. Já pro svou osobu nepřikládám si zásluhy pražádné, nechci uznání pražádného; jsem prostý spolučlen těch, kdož ve vlasteneckém nadšení uvažovali, co by se mělo zříditi pro Zábřeh, co by značné množství českého lidu zaopatřilo, a zároveň národnímu kapitálu bezpečnou jistotu poskytlo. Nečinil jsem nejmenšího, aby moje osobnost jakkoliv vystoupila v popředí; toho snad ani pisatel tvrditi se neodváží; stihla mne skoro veškera ohromná agenda takového podnikání, od prvopočátku až skoro do posledních dnů, agenda stanov, jednání s bankami, tiskopisy, provolání, rozesílání na 500 založen a několik set soukromníků, všechny korespondence s těmito a podávání článků asi do 20 časopisů. Co to znamená, může posouditi jen ten, kdo jednou takovou práci konal; více činiti mi nemožno, avšak to jest právě úlohou veřejnosti, aby tomu na-

pomáhala, aby se každý přihlásil k práci sám. Že bych o věci zachovával nějaké tajemství, jest nepravda; tázati se musím, co že zachovávám v tajnosti? Hospodářské věci na buben veřejnosti se vůbec nedávají, a zde bylo uveřejňováno vše, co jsem věděl.

Že by akce tato Národní Jednotě byla neznáma, o tom sotva pochybuju; vždyť pan pisatel byl při tom, když jsem s jednatelem Národní Jednoty rozhovor měl o tom, zdaž by N. J. nepřevzala a za jakých podmínek celou agitaci do svých rukou? A nejsou členové v Zábřehu zároveň členy místního odboru Národní Jednoty?

Praví-li pisatel, že by snad záložny Olomoucké jen k vůli mé osobě od upisování se zdržovaly, nestavěl by je tím ve světlo pravé, neboť by dojista nebylo správné, aby záložna věc národní podporovala nebo nepodporovala k vůli osobě a pomíjela věc samu; tomu tak není, tento důvod nerozhodoval, a o důvodech tu mluviti nechci. Naopak já proponoval spolku pražskému, zda by se nedoporučovalo svolati schůzi továrníků a záložen, aby oni jim rentabilitu vysvětlili a dokázali, protože podnik takový nikdy nemůže býti dílem prostého i sebe většího nadšení, nýbrž v první řadě také hospodářské bezpečnosti.

Tolik podávám na vysvětlenou; lituji toho, a bylo mi přímo odporno, jednati tu o své osobě; a činím to jen z toho důvodu, že spojena jest s věcí převelikého národního významu. Je-li tkalcovna v Zábřehu mimo účel národní podnikem hospodářsky bezpečným a zdravým, nikdo se nemá a nesmí ohlížeti na to, kdo právě se podjal její uskutečnění, pak buďme vděčni a uznalí každému, kdokoliv se jí ujal, opak jest znamením ješitných, aneb slabých, aneb závistivých duchů, kteří se cítí uraženi aneb svou nečinnost omlouvají proto, že ten neb onen pro ni pracuje. Poněvadž ale tu se jedná o věci eminentní národní důležitosti, která jest nad osobu mou a číkoliv povýšena, a já té ješitnosti znáti nechci, abych pro svou osobu nepřál vzniku věci, a vidím, že ač nerozumně přece zúmyslně se šíří zprávy, jakoby se akce jen pro mou osobu nedařila, tedy tak jako jsem dnes učinil svým společníkům v Zábřehu prohlašuji: že prozatím svou činnost v komitétu zakladatelů zastavuji a místo sebe ponechávám veškeru činnost těm jednotlivcům nebo korporacím, které pisatel buď jmenoval aneb na mysli má — a přeji jim, aby tuto akci dokonali a budu šťasten, když se tak stane.

V Olomouci, 6. listopadu 1901. DR. J. AMBROS.

Zemská sněmovna.

A. Minulý náš článek o zemském výboru příliš se příslušníkům nelíbil, ale fakta jeho opravovati se nedala — tedy zachovali k němu státnické mlčení. Nač vyvolávati zbytečnou polemiku, při níž by ještě tak lecos mohlo přijíti na jevo?

Dnes chceme se podívati, jak zemský výbor bydlí. Ve sněmovní (bývalé pětikostelní) uličce na Malé Straně v domě jednopatrovém, ne příliš úhledném, na venek ničím nevynikajícím jest sněmovna českého království. Řekl bys, že je to slušný palác nějakého schudlejšího českého šlechtického rodu. Proti sněmovnám jiných zemí ani zdaleka ovšem rovnati se nemůže. To národní dům na Král. Vinohradech nebo tělocvična v Plzni jsou budovy daleko monumentálnější. Ale sněm království Českého a tím i jeho výkonný orgán, zemský výbor, jsou náramně skromní. Také pro těch 14 dní, co sněm ročně zasedá, bylo by opravdu lepší budovy škoda, zvláště když by se zemi zrovna tak vedlo, kdyby sněm vůbec ani nezasedal. Letošního roku ku př. máme již listopad, rozpočet na rok 1901 nebyl dosud ani projednán sněmem ani schválen — a jde to také. Tedy jaké ostýchání se.

Hůře je to ovšem s úřadovnami zemského výboru. Samospráva přes nevůli různých pánů stoupá a je třeba stále přidělávati kancelářů. Již je skoupena celá strana Tomášské ulice přiléhající ku sněmovně, jsou zakoupeny domy celého pořadí Malostranského náměstí, mimo to pro účtárnu a pokladnu zakoupen dům, v němž je i malostranská pošta. Zemědělské radě opatřena budova na Václavském náměstí, kterou sdílí s ní i statistická kancelář a technický odbor pro meliorace, přidělený zatím zemědělské radě.

Stálým přikupováním domů u sněmovny vznikla společná budova zvláštního tvaru, plná romantických zákoutí, hodná popsání pérem Nerudovým.

Každý nově zakoupený dům upraven totiž tak, aby se z ostatních k němu mohlo. Snižovány chodby, proráženy nové dvéře, stavěny schody a schůdky, z různých kumbálků a kuchyňských místností upravovány »útulné« kanceláře, tak že dnes budova sněmovní stala se opravdovým labyrintem. Prvé poschodí sněmovní budovy zaujímá sněmovna, praesidiální kanceláře, sněmovní kancelář (která je zároveň předsíní zasedací síně zemského výboru) a několik místností pro komise. K místnostem těm je přístup z chodby, která v sněmovní době se pokrývá rudým kobercem a povyšuje se na kuloární místnost, v níž poslancové přijímají deputace. Něco více ponižujícího nemůže ani býti, než viděti jak na chodbičce čekají deputace, jak smlouvají se tam se svými zástupci jsouce na překážku všem, kdož chodbou tou procházejí. Sněmovna sama je těsná, nepraktická, s ohyzdnou galerií pro obecenstvo, na níž pobyt

je pravou trýzní. Zatím co za české peníze stavěla se nádherná parlamentní budova ve Vídni, v Praze zemský výbor pro úsporu kupoval starý barák za barákem. Ale ne lacino! Ať si také lidé pomohou Zvláště o některých budovách možno říci, že byly opravdu královsky zaplaceny. Upravování jich a připojování k budovám ostatním stálo ovšem také spousty peněz, ale za to patří dnes česká sněmovna jistě k nejoriginelnějším celého světa.

Když se to však pánům líbí a poplatníci si dají takové vyhazování peněz líbit, jakáž pomoc. Ale proti čemu se musíme obrátiti, je týrání obecenstva. Uvedeme malý příklad, jehož byli jsme svědky. Živnostník dodal objednanou práci železničnímu odboru a přišel si v sobotu po 8. hodině ráno pro peníze, aby měl na výplatu. Byl u zemského výboru poprvé. Šel do sněmovny a ptal se vrátného, kde je pokladna. Ten poslal ho přes náměstí u Mikulášského kostela do pokladny. Tam druhý vrátný mu řekl, že pokladna je v prvém poschodí. Z pokladny poslali ho však do likvidatury. Ubožák vrátil se k vrátnému s dotazem, kde je likvidatura. »V druhém patře,« zněla odpověď. Ale zemských likvidatur je celkem sedm. Pět v budově pokladny, každá jinde, šestá v domě u Šternberků, sedmá (železniční) v Tomášské ulici. Než náš živnostník našel za dvě hodiny pravou likvidaturu, byl již všechen unaven. Ale tam mu zase řekli, že nemají dosud poukazovacího dekretu a že musí do oddělení hraběte Schönborna. Nové hledání v labyrintu sněmovní budovy. A když konečně onen řemeslník, který potřeboval v sobotu nutně peněz, měl všecko oběháno, byla již pokladna zavřena, a on peněz nedostal.

A takové příhody přiházejí se velice často.

Technické oddělení je roztrženo, konceptní úřednictvo rozděleno je asi do pěti budov, místnosti pro sněmovní komise jsou ve všech poschodích — zkrátka chaos k nepopsání. A proč nepostaví se nová, účelná budova sněmovní, v níž by umístěny mohly býti všechny zemské úřady?

Největší překážkou je nechuť maršálkova opustiti historickou prý sněmovní místnost. A jakou historii zaznamenává tato místnost? Vlastně žádnou. Slavné doby českého sněmu byly na Hradčanech a nikoli na Malé Straně. Skvostným místem pro sněmovní budovu bylo by Josefské náměstí (místo kadetky): střed Prahy. Spojení se všech stran a dosti rozlehlé.

Bude-li se stavěti místo nynějších budov kdysi sněmovna, bude to hrozný náklad a nepořádek. Kam v době stavby s úřednictvem, které mnohé budovy dnes již přeplňuje? Ovšem zemský výbor při své stísněnosti přece má i nájemníky: poštu, jízdní policajty (u Šternberků), hostince a j. p.

Celá ta mizerie sněmovní budovy ukazuje na velikou nevážnost, jakou k svému vlastnímu sněmu mají i poslanci. Ukazuje, co sněm náš vlastně znamená a čím je. Ubohá Popelka v starém, zastrčeném, špinavém domě, z které jen úšklebek si

každý cizinec dělá. Kdyby ty spousty peněz, co stály jednotlivé domy, jich úprava, opravy a vydržování byly se věnovaly na stavbu nové sněmovní budovy, mohli bychom se jí jistě pochlubiti.

Psychologie zvířete v plastice.

Unavený a zemdlený chodec toulající se lesy pomníků a sousoší, jimiž veliké město zahání nudu svých prázdných dnů a v době bláhové a bezúčelné politiky lichotivě si připomíná pathetické odstavce své historie, usedá na lavičku krčící se vstříc některému slavnostnímu monumentu, a slep pro divadelní nadšení hřmotné komposice pohlíží s útlou pozorností na drobné detaily. Zmocňuje se ho nechuť k státnické póse reservovaného ministra, lhostejno jest mu hrdinské gesto vítězného válečníka, a fysiognomie básníka dvorem favorisovaného jest pro něho právě tak mrtva jako jeho duté alexandriny. I soustředí pozorovatel veškerý svůj zájem na záhyby hřívy lva a malebný postoj nohy vzpínajícího se hřebce. Ale pojednou zmocní se diváka znechucený nepokoj: odkryje, že zvířata jsou přestrojena za loyální figury, že lvi jsou seskupeni tak, aby hlásali úzkoprsý chauvinism, že hafani provázející panovníka-lovce mají fysiognomii dvorních lokajů, a orli že chovají se důstojně, jak by byli naučili se na paměť alespoň celému obsažnému kodexu ceremonielu.

Než rozhorčení jest neoprávněné: výtvarný umělec nechtěl než zvýšiti zvířecími zjevy převládající theatrální dojem své skupiny, nezamýšlel než docíliti jimi jakožto prostředky pomocnými působivého přízvuku svého celistvého díla. Motiv zvířecí pokládán pouze za dekoraci a staffáž, malebností svou účinnou a výmluvnou. Všickni ti tisiceří lvové od kolosálních obrů na Národním pomníku císaře Viléma I. před královským zámkem v Berlíně až k majestátným figurám Myslbekovým ve vestibulu České spořitelny v Praze, jsou pouhými kulisami bez samostatného života a svébytné individuality. Toto pojetí vyvrcholené barokisujícím sochařstvím moderním tví kořeny v plastice renaisanční, jež zvířecího motivu takřka výhradně používala v službě heroické dekorace člověka, silného a slavného, deptajícího a ovládajícího svým nespoutaným individualismem přírodu. Podobného názoru dopracovalo se během vývoje i sochařství antické: svět šelem a dravců, divokých plazů a silných kopytníků, jenž ohrožoval druhdy slabého člověka a hnal svalnaté polobohy do závratných dobrodružství a památných příhod, podlehl konečně člověku a stal se jeho sluhou nejen v denním životě, ale i v sváteční plastice.

Přes to současně udržuje se se zdarem i druhý názor na zvíře a jeho plastické zpodobování, názor, jenž vynáší samo-

statnou svéráznou bytnost zvířete na povrch. Z ruky antických umělců dochovalo se nám několik virtuosních portrétů psů ostře charakterisovaných v sanguinismu těkavého charakteru, několik kanců lnoucích malebně zběsilým a při tom lhostejným svým cynismem blíže k přírodě než k tradici erymanthejské nestvůry, několik medvědic oplývajících humorem a zmatenou důkladností, jíž se obdivuje čtenář v graciesně žvatlavých bajkách Lafontainových a návštěvník zoologických zahrad v hlučných klecích. Toto realistní zachycení typu zvířecího, neodvislého od vlivu člověka, poutá se k tradici dávných učitelek antiky — kultur orientálských.

Assyřané a Babyloňané, již v plastickém portrétu svých despotů odkázali díla manýrovaně schematická, vytvořili sugestivně pravdivé lvy v smrtelném zápasu mající intensitu nejžhavějších bájí východu; Indové jsou mistry hlav slonů moudrých a resignovaných, ovládaných předtuchou nirvany; Etruskové v hlubokých svých lesích piniových odpozorovali lstné a jízlivé obraty instinktivní zuřivým vlkům a shrnuli své bohaté postřehy v klasickém díle t. zv. vlčici kapitolinské. Veškeré toto mistrovství v zpodobování fysiognomie a pudové povahy zvířat spoléhá na bedlivém pozorování zvyků, úskoků, lstí zvěře národy loveckými převahou; překvapující rozkvět zvířecí plastiky portrétní v Egyptě určen jest momentem náboženským.

Historikové mythologie zastavujíce se s podivem nad neobvykle důležitým postavením, jež přiřknuto jest zvířeně náboženským kultem egyptským, dovedou vysvětliti toto pronikavé tlačení se postavy zvířecí do allegorie theologické pouze složitou abstrakcí kosmologickou. Převládání určité vlastnosti v jistém druhu zvířecím, pevné a neproměnné chování se této specie, typický a přesně uzákoněný způsob jejího života, odpovídal v představě náboženského myslitele egyptského těsně bohu vynikajícímu tou vlastností věčně a absolutně. Než co u božstva jevilo se abstrakcí, vzdušnou a neproniknutelnou, vyjadřovalo zvíře individuelně živými formami a pohyby. Toto přesvědčení, v mythologii téměř osamocené, vedlo k allegorisaci bohů zvířaty, nasadilo zprvu bohu Chnum hlavu berana a Thotovi, »písaři pravdy«, zobec ibisův, bohyním početí a porodu hlavu a rohy krávy, zobrazovalo pak později bohy v podobě zvířecí vůbec. Neobyčejně přesná a jemná technika jest ovocem tohoto zbožného zabývání se zvířaty, a sochy a reliefy koček úlisných a pyšných v každém sladkém pohybu lehce vlnícího se hřbetu, bronzové postavičky nečistě slídivých ichneumonů a zchytralých šakalů, jež z úlohy intrikána a skeptika v báji zvířecí degradoval teprve evropský lišák, ano i titěrně nepatrné sošky svinutých a slonících se hadů a koketních ještěrek — vše to, s čímž shledáváme se v pozdní periodě uměleckého vývoje egyptského, kdy moment technický zatlačoval zvolna motivy náboženské, značí vrchol plastického zpodobení individuality zvířecí vůbec.

Moderní sochařství vrací se k těmto prazdrojům, právě

jako bezradná architektura dneška ráda sahá k motivům staveb faraonů. Moderní sochař osvobozuje se jednak od dekoračně barokisujícího využívání motivů zvířecích na jedné, a od genrového zachycování anekdotických rysů života zvířecího na druhé straně. Tento pitoreskní anekdotism zrozený v pozdní renaisanci, nikoliv bez náběhů v plastické dekoraci gotiky, došel v rokoku vzácné přízně a milé gracie, prováděn hlavně se zdarem v uměních užitých a dekoračních.

Barokní pseudoklasicism chtěl postavě zvířete odlouditi jen rysy malebné a linearně vděčné, rokokoví mistři drobného umění snažili se odhaliti ryze individuelní pitoreskní a graciesní půvab silně pointovaný, moderní plastické básníky interesuje po výtce typická fysiognomie příznačná celému specielnímu druhu.

Mladistvý berlínský umělec August Gaul, jehož souborná kolekce patří k nejzajímavějším drobným číslům plastického oddělení letošní výstavy berlínské Secesse, i drážďanské výstavy mezinárodní po létech učení a putování, jest mistrem tohoto pojetí. Jako mladíček pracoval na zvířecích motivech barokisující školy Begasovy a hrou osudu právě on, budoucí smělý novateur, modeloval ony tak typické lvy na pomníku císaře Viléma. Zřeknuv se pak tradicí svého mistra a nedav na sebe působiti genrovým uměním proslulého plastika zvířat Viléma Wolfa, studoval v Italii a došel až k pochopení dávného způsobu egyptského.

Tento umělec, plný humoru a temperamentu, zbavil konečně zvíře všech cetek sacerdotálních a přívěsků symbolistních a vrátil je jeho třídě. Duchaplné nápady a anekdotické rysy jsou mu cizí, a přec před jeho sochami vzpomínáme pěkného slova Novalisova: »V říši zvířat byla příroda nejvtipnější; tu jest skutečně humoristická. Nezdá se nám, že rostliny jsou děvčátka přírody a zvířata její kluci?« Jeho ovce, měkce vypracované z pískovce, mají idylický a tupý klid svého druhu, jeho kozy, pevně lité z bronzu, slučují rozpustilý nepokoj a banální moudrost svého kosmatého rodu, jeho kočka, zvíře aristokratických básníků, jest právě tak lstivá a nebezpečná jako její krásnější a zhoubnější sestra-žena. Velká Gaulova bronzová socha lvice působí přímo programaticky: kočka mluví ze všech jejích linií, dravost a ukrutnost charakterisuje toto tělo v každém okamžiku připravené k onomu pružnému tanci, jenž činí její sílu tak lehkou a krásnou. Byli-li lvi Gaulovi pro Národní pomník pracovaní slavnostně kostumovanými divadelními hrdiny některé »státní a hlavní akce«, jest tato lvice aristokratka rodem. Slunná pohoda leží nad titěrnou vodní havětí bronzů Gaulových, jeho marabu a pelikáni, slípky a sluky s příznačným akcentem svých zobanů a typickou grimasou svých rozčepýřených krků jsou maličká díla mistrovská. Svěží a malebný život příznačný příslušnému typu dovede zachytiti Gaul vždy, on zná jako nejroztomilejší slovesný básník zvířat Rudyard Kipling,

větší feuilletonista a anthropomorfik než Gaul, všecky pudy a rozmary svých reků. Jeho zvířata lze milovati i tomu, jenž přestal milovati člověka, zrádce krásných instinktů a nálad přírody.

ARNE NOVÁK.

Populární přednáška.

Napsal *Karel Scheinpflug*.

»Přednáška bojuje pod vítěznou vlajkou Mody,« napsal jsem před časem ve své studii »Recitace«. (Rozhledy roč. VIII., čís. 9., 10.) A dnes dodávám: Byla to však hlavně tato vlajka, jíž děkuje přednáška své dosavadní úspěchy, a je to dnes, pohříchu, pouze tato vlajka, jež ji udržuje při životě..

Všimněte si obecenstva několika přednášek, nejlépe v malém městě, kde všecky lidi dobře znáte; není nesnadno klasifikovati je dle příčin jejich návštěvy. Jednu část tvoří pořadatelé, kteří přišli z povinnosti. Pak jsou tu činovníci jiných spolků, které také pořádají přednášky; i je přivedla povinnost, vyslovená obchodnickou formulkou: Dnes my k vám, zítra vy k nám. Pak hrstka osobních známých a přátel přednášejícího. Zbývá část obecenstva, u něhož nemůžete uhodnouti žádné vedlejší příčiny návštěvy. Ale mýlili byste se, kdybyste se domnívali, že je všecky přivedla touha po požitku duševním, jaká je přivádí do divadel, do koncertů a jiných veřejných produkcí. Odepřeli si odpolední spánek, vzdali se své obvyklé procházky nebo zamýšleného výletu, oželeli návštěvu své oblíbené hospůdky — přinesli zkrátka přednášce jistou obět. Ale přinesli ji neradi, předem jsouce přesvědčeni, že jim přednáška neposkytne náhrady. Přivedla je jejich bohyně — Moda. Čtou stále v časopisech o významu přednášek, slyší deklamovati o jejich důležitosti ve spolkových schůzích. Uvykli považovati návštěvu přednášek za předpis dobrého tonu, za nepříjemnou nutnost, jako je smekání klobouků na ulicích. Těší se, že kus oné kulturní glorioly, která obklopuje každou přednášku, ozáří také jejich osoby; a bojí se, ach, především se bojí, aby na ně nepadlo odium nepokrokovosti.

I oni mají někdy chvíle vzepření. Svítivé jarní odpoledne, vlahý letní večer lákají je příliš svůdně ve své objetí; vytratí se opatrně z obvodu dusných poslucháren a zahýří si na ňadrech přírody; ale pak se vracejí se skloněnou hlavou, zkroušeni vědomím své viny, na svá tvrdá sedadla a naslouchají po celé hodiny trpělivě výkladům proroka, kterého jim seslal osud. Ovšem, naskytne-li se jim někdy vhodná příležitost, jež by je omluvila veřejně a hodně hlasitě, použijí jí s radostí, aby se vysmekli na chvíli své unavující povinnosti; proto nesnese přednáška konkurence divadelního představení, koncertu nebo jiné rovněž osvětné a při tom lákavější produkce.

Tito lidé tvoří hlavní kádr posluchačů populárních přednášek. Chápete smutek toho fakta?

Přednáška dobyla u nás během málo let pozoruhodných úspěchů zevnějších; stala se nezbytným bodem programu všech významnějších slavností, důležitou částí činnosti četných spolků; vynutila si vstup na jeviště divadel i na podium večerních zábav; pronikla do všech vrstev, zapustila své kořeny v malém městě jako v Praze, i do zátiší vesnic podnikla několik umělých výpadů. Čeho však dobýti nedovedla, jest láska obecenstva. Její kořeny netkví v jeho zálibě, nýbrž v jeho dočasném předsudku. Moda jest ovšem mocnou protektorkou; avšak právě tak nestálou jako mocnou. Což obrátí-li se jednoho dne ke své chráněnce zády? V tutéž chvíli obrátí se k ní zády také obecenstvo a nikdo nezabrání její náhlé a předčasné smrti.

*

Před nějakým časem uspořádal tento list (r. IX., čís. 8—11.) malou anketu o přednáškách, v níž několik přednášejících podalo své zkušenosti. Nebyly celkem tuze lákavé a skoro všecky vydávaly smutné svědectví jednomu faktoru: obecenstvu. Obecenstvo za nic nestojí, obecenstvo přednášek je netečné, líné, povrchní a obmezené, jako vůbec všecko obecenstvo. Řečník vyhoví ochotně pozvání, obětuje přípravě k přednášce mnoho práce, pak jede několik hodin dráhou i výlohy si způsobí — a ve velikém sále tísní se na stopadesáti sedadlech deset posluchačů.

Jindy jest po přednášce věneček. Po celou přednášku dříme obecenstvo na svých sedadlech a slova přednášejícího bzučí mu nesrozumitelně kolem uší jako poletující mouchy; teprvé utichnutí řečníkovo je probouzí, jako spícího náhle umlklý tikot hodin; i vyskakují radostně a po nevyhnutelném potlesku vynášejí hřmotně svoje sedadla, aby se mohlo tančit. Ti, kteří méně respektují soud veřejného mínění, přicházejí do takových večerů pozdě, tak pozdě, aby unikli přednášce a dost záhy, aby nezmeškali jediného tance; vpadají před koncem přednášky bezohledně do dveří a vyrušují svým hlukem nejen přednášejícího, ale i libě podřimující »posluchače«; anebo přečkají přednášku šťastně ve vedlejší místnosti, kde se baví nenuceně vyprávěním anekdot, hrou v karty nebo kuželky.

Jindy přednášející pozoruje, že jeho námaha je marna. Nejzajímavější část přednášky již přešla i zlatý hřeb, na němž si nejvíce zakládal, zatřpytil se bez účinku; obecenstvo sedí.. sedí.. hlavy se níží a vzduchem poletují nakažlivá zívnutí. Zklamán a roztrpčen nechá thema thematem, sáhne do hlubin své paměti po nejoteklejší frázi, kterou může honem nalézt, marastické věkem a opelichané padesátiletou službou při všech politických schůzích: »A kdyby bylo našich vrahů stokráte tolik, tato půda prosáklá krví a potem předků..« nebo podobně, a vrhne ji netečnému obecenstvu do tváře jako rukavici.

Nastojte! obecenstvo vstává, ale ne aby potrestalo utrpěnou urážku — ne, vstává a tleská nadšeně!

A tak dále.

Kdyby referoval desateronásobný počet přednášejících, nepříznivý soud o obecenstvu by se asi nezměnil, ač by se zkušenosti jednotlivců velmi lišily.

Inteligence prý do přednášek nechodí, slyším s různých stran. Možno, že někde; všeobecně dá se to tvrditi jen o jisté části inteligence, o inteligenci akademické: doktorech, profesorech, státních úřednících. Abstinence těchto vrstev od přednášek je vskutku všude nápadná. Ale jinde nechodí zase do přednášek prostý lid, jemuž byly třeba hlavně určeny.

Přednášky z jistého oboru, které se setkaly někde s účastenstvím poměrně dost velkým, ukázaly se jinde nemožnými pro naprostou apathii obecenstva. Obecenstvo je právě různé v jednotlivých městech a různé zase v jednotlivých spolcích těchto měst.

A jak velká je, celkem, nechuť obecenstva k přednáškám, tak podivné bývají jeho náhledy o kvalifikaci přednášejících a o duševní práci s přednáškou spojené.

Přijde k vám jednatel vzdělávacího spolku se žádostí o přednášku. O tom a tom českém básníkovi.

— Kdy to má býti?

— Pozítří večer.

— Ale příteli, copak vás napadá? Na takovou přednášku by bylo čtrnáct dní dost málo času.

— My jsme myslili, že to znáte?!

— Nu znám .. znám .. Vždyť ten člověk napsal šestatřicet knih, z nichž jsem četl některé jako chlapec. Musím přece tu a tam něco znovu pročíst a vypracování přednášky dá také trochu práce.

— I, však vy nám tam něco povíte, jen budete-li chtít ..

Uspořádáte přednášku, třeba filosofickou a získáte k ní vynikajícího odborníka; možno, že bude poloprázdný sál. Kdybyste tutéž přednášku svěřili nějakému známému poslanci, obratnému táborovému řečníkovi, bylo by jistě nabyto, byť byl přednášející advokátem, uzenářem nebo čalouníkem a o filosofii jakživ nezavadil ..

V jistém městě oslavovali památku vynikajícího básníka. Přednášel mladý literát. Druhého dne stěžoval si jednatel spolku na slabou návštěvu večera.

— Sami jste vinni, usoudil místní lékař; jak jste jen mohli pozvat za řečníka takového mladíčka?!

— Ale, pane doktore, vždyť je to kritik zvučného jména a přednáší velmi pěkně.

— Hm .. Čím pak je ten člověk takto?

— Úředníkem u dráhy.

— Nu tak vidíte. To má snad sextu, nebo docela jen kvartu .. Copak může takový člověk znát? Proč pak jste ne-

požádali některého zdejšího doktora nebo alespoň profesora? . .

Je třeba snášeti ještě kupy důkazů? Obecenstvo je netečné, líné, povrchní, obmezené a basta! (Příště dále.)

Deset let mladé literatury.

Píše *F. V. Krejčí.*

(Pokrač.)

Tato generace spustila se zřetele veliký společný cíl, jenž nemohl přec být jiný než: pokračovat s vyšší uměleckou snahou než dříve se to dělo, v budování české kultury. Zapomněla, že její prudká kritika všeho dosavadního ji přímo zavazuje, aby vedle toho a proti tomu stavěla útvary nové. To jest nejen na papíře, ale i v životě. Že jest důsledkem jejích snah, aby svým novým uměleckým duchem nejen kriticky rozanalysovala daný literární moment, ale aby tohoto ducha vlila i v širokých oplodňujících vlnách do všeho českého života, zkrátka, aby mu dala více ideovosti a kultury.

Toho však tato generace nedovedla, ona zůstala při pouhém protestu. Milovala jen theatrální odbojnou pósu, ale přejít od ní k drobnější positivní práci, byla by považovala za degradaci umění, za pošpinění rukou. Nešlo jí nikdy opravdově o to, aby se zmocnila posic, z nichž mohla vykonávat vliv a pracovat ve prospěch své věci. Ať si povahy hluboké a kontemplativní v tichu tvoří — ale přece potřebuje každá generace, vystupující s programem nové kultury, i lidí agilních, kteří ideje její vtělují ve skutečné věci a instituce; lidí, kteří proměňují těžké zlato krásy a myšlenky v běžnou všednodenní minci. Takových lidí tato generace neměla a i kdyby je byla měla, byla by jimi pohrdala jako kompromisníky a zrádci. Vykřikovat poctivě a neustupně do světa svou myšlenku, to považovala za hlavní příkaz svého individualismu, ale nechtěla pochopit jiného jeho příkazu, toho, že nositelem myšlenky je osoba a že tím lépe uplatním svou myšlenku, čím širší jsou kruhy společnosti a života, v nichž uplatním svou osobu a že chci-li něco vážně a upřímně, musí mi na tom záležet, aby to se mnou nechtělo jen deset lidí, ale raději sto a tisíc. A že proto založit žurnál, nakladatelství, divadlo může být právě tak dobrým kulturním činem jako redigovat uměleckou revui pro několik set čtenářů. Ale pro tento způsob práce neměla tato generace smyslu. Raději nechala ve všech našich vlivuplných institucích, nakladatelstvích a žurnálech nadále klidně se roztahovat prostřednost, než by byla potřísnila dotykem s nimi svůj štít. Mezi lidmi této generace není nikoho, kdo by imponoval odvahou a skvělostí své životní dráhy, mocí dobyvatelskou a iniciativní. Všecka tato mladá literatura vznikla v hodinách prázdně po

kanceláři a po jiných střízlivých zaměstnáních — ona nenašla téměř jediného člověka, jenž by z ní byl učinil osud svého života. Jak byla silná v papírovém boji tato generace, jak dovedla tam vše sázet na jedinou kartu, tak byla passivní ve skutečném existenčním boji. Heroism její jevil se jen v odříkání. Heroism krásný, ale z velké části zbytečný, ba i škodlivý. Jemu máme co děkovati za to, že mladá generace zvítězila nad starými jen morálně, ale ne reálně, že byly uznány sice mnohé z jejích idejí a principů, ba že se staly i módou, ale při tom že falanx oficielních klik ovládá nerozborně literární trh a žurnalistiku, že literatura mladých je velkému obecenstvu a oficielním korporacím stále ještě čímsi druhořadným a obskurním a jednotlivci z této generace že stojí až na málo výjimek jako lidé ve společnosti tam, kde stáli před desíti lety. Tento nemístný heroism passivity, tato hidalgovská tvrdohlavá pýcha zavinily, že tato generace neučinila ničeho ve prospěch sociálního postavení spisovatelova, ba neceněním své práce po stránce materielní že pomahala jej ještě zhoršovat.

Uvázla při umělcově Já, ztratila jeho souvislost s kulturním celkem a dala se bludičkami chimerického l'art-pour-l'artismu odvést daleko od půdy přírodního národního života do mlžných uměleckých rájů. Květy a plody, které si tam vypěstovala, mají cenu jen pro její kruhy zasvěcenců, ostatnímu celému národu je lhostejna jejich vůně a chuť. Ani mu jich tito umělci nepodávají, vždyť jsou aristokratél A proto lpí i na nejvzácnějších plodech mladého umění kletba sterilnosti. Nemají jader, která rozhozena do naší půdy množila by dalším vzrůstem toto nové umění. Ono činí melancholicky ve svém prostředí jako osamělá výspa, z níž kamen po kameni se drolí, u níž není naděje na organický vzrůst, nýbrž jen obava, že bude silnou reakcí jednou úplně rozmetena. Národ jako je český, se svým zvláštním politickým stavem a sociálním složením, nemůže na dlouho se spokojiti s literaturou, která tak přímo vzdoruje všem jeho požadavkům a kulturním tendencím. Nemůže dlouho trvat a vyvstanou jistě nové síly, které s touto literaturou radikálně a neuprosně súčtují. Bude se pak snad soudit i nespravedlivě a s tím, co zasluhuje být vyvráceno a vyhubeno, bude skáceno i všelicos, nač má tato generace právo být hrda.

A toho není málo. Tato generace první ze všech přinesla do Čech pocit ryzího umění jakožto celoživotního názoru, v celé jeho poctivosti a neústupnosti. Tato generace dovedla se dokonale odříznout od vládnoucích klik a pohrdati zevními výhodami a úspěchy. Tato generace dovedla rozdrásati své útroby, prolévati svou nejlepší krev před očima odpůrců, rozbíjeti se sama v sebevražedné vášni na padrť, když se domnívala, že toho žádá poctivost smyšlení. Toho všeho dosud nedovedla v takovém stupni energie žádná jiná generace. To zůstane její pýchou a slávou.

Ale co tato generace z onoho pocitu ryzího umění zro-

dila, nemůže na dlouho žít, poněvadž to nemá v sobě teplé životní krve, poněvadž to je napájeno jen bledými šťávami duší od života odtržených, jeho nemilujících, jemu nedůvěřujících. Odřízla se od vládnoucí povrchnosti a prostřednosti, ale současně utekla se od všeho českého života anebo chodí po něm se zrakem odtrženým do jiných světů. Dovedla své poctivosti obětovat svou spojitost a solidaritu, ale s rozbitou osobní spojitostí ztratila i spojitost vnitřní, souvislost snah a to, co měla v posledních svých cílech společného. Propadla se tak hluboce a vášnivě do nitra duše, že ztratila souvislost organického literárního vývoje, pracovala ne radostně ze svého prostředí, ale melancholicky a nenávistně proti svému prostředí, od něhož se však dokonale odtrhnout nedovede a nemůže a k němuž se na konec stále vrací. A v tomto všem, co v posledním závěru dá se uvést na falešný a křivý její poměr k životu a realitě, jest hlavní příčina, proč její žeň dnes po deseti letech je tak chuda; v tomto křivém poměru k životu tkví její tragická vina.

Chudá věru žeň po tak bujném klíčení, po tak prudkých jarních bouřích! Hodně kritiky, k níž se však příští doba sotva již bude vracet, ideje marnotratně rozplýtvané, krásné popravy knih prostředních. A mimo to trochu literatury vlastní, jmenovitě lyriky, z níž však ani čtvrtý, ba snad ani desátý díl nevyvolá už silnějších vln a nemůže být přičten k pilířům národní kultury; literatury tak chimérické, luxuriósní a exotické, jak si ji sotva jinde dovolují nejvyžilejší kultury a kasty. Takovou bilancí končí těchto deset let mladé literatury.

* * *

Tolik jsem chtěl říci. Namítne se snad, že jsem příliš sevšeobecňoval a ztotožňoval celou generaci s fysiognomií několika jednotlivců a kroužků. Ale v českých poměrech tvoří přec to, co nazýváme literární generací, vždy jen nevelký počet jednotlivců? A co se týče generalisování, jsem přesvědčen, že v tomto případě spíše než kde jinde je dovoleno, neboť pokolení z let devadesátých tvoří názorem, cítěním a náladou jistý, značnou měrou kompaktní celek, z něhož jen málo individualit znatelněji vybočuje. Zahleděl jsem se v jeho tváři do několika rysů, pravda, jen těch nejnápadnějších a nejkřiklavějších, ba i absurdních — ale ty nejsou zde žádnou výjimkou, naopak jsou jen nejsmělejším a nejkonsekventnějším vypjetím jistých živlů, které pro generaci tuto jsou příznačny, třebas nevystupovaly všude tak vyzývavě.

Ostatně neodsuzuji; vyslovuji jen klidně svůj dojem jakožto vrstevník této generace a účastník na jejím díle. Zde je konec konců těžko soudit a zatracovat. I tato literatura, třebas se na stokrát odřízla od vlasteneckého světa a i kdyby se postavila do sebe úpornější posice proti samotným základním tendencím národního bytí, je právě tak dobře faenomenem našeho života,

právě tak kusem české bytosti a projevem české duše jako kterýkoliv úvodník Národních Listů, kterákoliv táborová řeč anebo sbírka nejnechutnějšího vlastenčícího veršování. Tato literatura je výbuchem kritické vášně v české duši, je její chvílí bolestného sebezpytování, v níž si ona zazoufala nad sebou a budoucností, kdy zhnusena vším, v čem dosud žila, pocítila prázdnotu pod sebou a kolem sebe a hledala zapomenutí v horečných snech snového a nervového umění. Ale co je taková jedna chvíle v celém životě raçy? Kdo zná spletité labyrinthy její duše? Kdo může říci, kterými cestami došla k těmto svým zjevům a po kterých půjde dál?

Ostatně mluvil jsem tu o generaci, která má teprv větší část svého díla před sebou. Mnoho z této literatury posledních let patří mezi její dětské nemoci a mladistvá allotria. Tato generace teprve dospívá k vědomí zodpovědnosti, které vyznačuje muže. Není možno, aby zůstala tam, kde je dnes. Život je silnější, nežli sebe pyšnější fikce a sen. Pod nejpodivuhodnější z jeho sil — silou evoluce — padnou jistě jednou formulky, za něž se tato generace zatarasila. Tato síla strhne jí falešné masky a rozfouká její mátohy a vžene do stuchlých paláců této literatury zdravý drsný vítr skutečna a jásavé proudy slunce. A pak teprv, snad rázem a hravě jako vejce Kolumbovo, nalezne tato generace to, čeho nedostatek je největší její bolestí, chorobou a hříchem: přirozený, organický poměr mezi uměním a životem.

Z přírodopisných povídek.

Kobylka.

Byl by to snad četník mezi hmyzem?

Po celý den skáče a vrhá se zuřivě na »vaky« neviditelných pašeráků, kterých se však nikdy nezmocní. Ani nejvyšší stébla ji nezadrží. Nebojí se ničeho, neboť má sedmimílové boty, býčí šíj, geniální čelo, břicho jako lodní kýl, křídla z cellulosy, ďábelské růžky a vzadu velkou šavli. A poněvadž není možno, aby měl někdo ctnosti četníka a nebyl prost jeho neřestí, je nutno připomenout, že kobylka žvýká tabák.

Myslíš-li, že lhu, sleduj ji svými prsty, hraj si s ní a když poskakuje po poli vojtěšky a ty ji chytíš, dej si pozor na její ústa: shledáš, že svými strašlivými tykadly vyměšuje černou pěnu jako tabákovou šťávu.

Ale už ji nedržíš. Znova se jí zachtělo skákat. Ta zelená nestvůra se ti pojednou vzepřela a unikla a, jak je křehká, zanechala ve tvé ruce malé stehýnko.

Mřeně.

Stoupá proti proudu řeky a pluje tam, kde jsou oblázky: neboť není rádo ani ve stojatých vodách ani v bařině. Zpozorovalo láhev položenou na písečném dnu. Je naplněna vodou. Nedal jsem tam schválně vnadidla. Mřeně otočí se kol dokola, snaží se tam vniknout a už je chyceno. Vezmu láhev a vhodím mřeně zpět do řeky.

O kus výše zaslechne hřmot. Neutíká; naopak ze zvědavosti přibližuje se. Hřmot působím já: tápu po vodě a rozvlňuji ji koncem tyčky, na níž mám zavěšenou síť. Umíněné mřeně chce proklouznout očkem; ale uvízne tam. Vyzdvihnu síť a vhodím mřeně do vody.

O kus níž napne se z nenadání můj vlas a dvojbarevné tukátko se ponoří. Zatáhnu a zase je to ono. Sejmu je s udice a vhodím je nazpět. Myslím si, teď že už je nespatřím.

Stojí nehybně u mých nohou, v jasné vodě. Vidím jeho rozšířenou hlavu, jeho velké tupé oko a dvojici jeho vousů. Se svým natrženým rtem vypadá jakoby zívalo a oddychovalo po takovém rozrušení.

Ale nenapraví se. Ponořím znovu vlas s tímže červem. A v témž okamžiku zakousne se do něho mřeně. Koho z nás dvou to omrzí dřív?

Páv.

Dnes se ožení najisto.

Mělo se tak stát již včera. Měl sváteční šat; byl přichystán. Jen snoubenku očekával. Nepřišla. Dnes se však neomešká.

Vykračuje si slavnostně jako indický princ a své bohaté dary nese na sobě. Láska oživuje jeho skvělé barvy a jeho chocholka se chvěje jako lýra.

Snoubenka nepřichází.

Vyletí na vrchol střechy a vyhlíží na polední stranu. Vyráží svůj ďábelský křik: Léon! Léon!

Tak nazývá snoubenku. Ale nevidí nikoho přicházet a nikdo mu neodpovídá. Drůbež, jež je tomu navyklá, ani hlavy nepozdvihne. Mrzí ji obdivovat ho stále. Sestoupí znova na dvůr, tak jist svou krásou, že je neschopen se mstít.

Sňatek je odložen na zítří. A nevěda co si počít se zbytkem dne, zaměří ku schodům. Úředním krokem stoupá po stupních jako po stupních chrámu. Rozhrne svůj šat s chvostem obtěžkaným oky, jež se s něho nedaly smýt.

Ještě naposled opakuje tuto ceremonii.

Krahujec.

Nejdříve opisuje kruhy nad vesnicí. Vypadal jako moucha, jako zrnko sazí.

Přibývá ho čím víc se jeho kruhy soustřeďují.

Chvílemi stojí nehnutě. Drůbež projevuje nepokoj. Holubi vrací se na střechu. Slepice svolává mláďata krátkými výkřiky a od jednoho dvorce ku druhému je slyšet štěbot husí. Krahujec váhá a vznáší se ve stejné výši. Snad má spadeno jen na kohouta na věži. Zdá se, jakoby byl nití na nebi zavěšen.

Pojednou se nit přetrhne, krahujec padá. Na zemi odehrá se teď drama. K všeobecnému překvapení zastaví se však dříve než se dotekl země, jakoby nebyl dost těžký, a ulétá jediným rozmachem perutí. Spozoroval, že ve dveřích na něho číhám a že skrývám za zády něco lesklého a dlouhého.

Rodina stromů.

Setkal jsem se s nimi, když jsem prošel planinu sežehlou sluncem. Nezůstávají u silnice, poněvadž je tam hlučno. Bydlí v nevzdělaných polích, u praménku, jenž toliko ptákům je znám. Z dálky vypadají jako neproniknutelná zeď. Ale jak se přibližuji, jejich kmeny rozestupují se. Vítají mne s opatrností. Mohu si sice odpočinout a osvěžit se, ale cítím, že mne pozorují a že mně nedůvěřují.

Žijí jako rodina, nejstarší u prostřed, mladí, totiž ty, jichž listy se právě rozvinuly, skoro všude; nevzdálí se nikdy. Trvá to dlouho než zemrou, a mrtví zůstávají vzpřímeni tak dlouho, dokud se nerozpadnou v prach. Hladí se svými dlouhými větvemi, aby, jako slepci, se přesvědčili, že tu jsou všichni. Gestikulují rozhněvaně, když se vítr namáhá, aby je vyvrátil. Ale hádky mezi nimi není. Jejich šepotání je znakem souhlasu.

Cítím, že ony by měly být mojí pravou rodinou. Na tu druhou zapomněl bych brzy. Tyto stromy mne poznenáhlu adoptují, a abych si toho zasloužil, učím se tomu, co potřebuji znát: Již dovedu hledět na odcházející mraky. Dovedu také zůstat na jednom místě a dovedu skoro mlčet.

PŘEL. O. THEER. PAUL RENARD.

Literatura, umění, věda.

Národní divadlo. Ve dnech dušičkových stále ještě péro referentské má co činit s Raupachovou hrou »Mlynář a jeho dítě«. Ona má svůj zvláštní druh nesmrtelnosti a neúmornosti, živené z nevyčerpatelných pohříchu studnic lidského nevkusu, pověrčivosti a primitivních potřeb lidové sentimentality. Hnusný tento produkt vzdoruje statně všem reformám nového divadelního kursu. Nejhorší na tom je, že divadlo v ten den hraje s ubohým opozdilým obecenstvem neupřímnou komedii a místo, aby je povznášelo k sobě, těží z jeho opozdilosti, předvádějíc mu s vážnou tváří něco, čemu se od ředitele a režiséra až do posledního statisty všickni smějí. Ten dojem se nezahladí, dá-li se současně inteligentnějšímu obecenstvu nově nastudovaná Hauptmannova »Hanička«, naopak tato dvojakost a nedostatek pevné výchovné snahy vyniká pak tím ostřeji. Za nové uvedení »Haničky« můžeme být jinak povděčni. Toto naturalistické mysterium, v němž hadry bídy tak podivuhodně v jedno splývají s gloriolami andělů,

chudobinec s rájem, pozemské peklo s nebesy, Zola s Dostojevským, neztratilo od let, kdy bylo napsáno, nic ze své suggestivní síly a básnické pravdy, přese všecky námitky, které tu mohou být uvedeny. Naopak význam »Haničky« v evoluci Hauptmannově jen stoupá, srovnáme-li ji s pozdějšími jeho pracemi, v nichž už je tolik ztroskotaného a selhávajícího. Nikde zdá se mi nemá už více Hauptmann té umělecké oekonomie, té neomylné suggestivní stručnosti jako zde, kde každá věta přetéká přímo náladovým obsahem a kde každé slovo je notou, značkou pro delikátní ideovou a emoční hudbu. Nemluvě ani o tom, že nikdy více od té doby neprojevil Hauptmann tolik odvahy v lámání starých a budování nových dramatických forem. Titulní úlohu hrála tentokrát sl. Hilbertova. Byla v ní daleko spíše na místě než v Shakespearově Julii. Našla mnohý jímavý výraz pro vyděšenost, touhy a ekstase umírajícího dítěte, jmenovitě pro její blažený údiv nad nebeskými zjevy, ale lecos tu bylo také nedětského, ne dost naivního. Nešťastnou vlastnost svého hlasu, zajikavé přeskakování do drsných spodních poloh, učí se slečna sice překonávati, ale místy to ještě vadí. Celkem však ukázala tato Hanička, že u sl. Hilbertovy je schopnost duševních evolucí a tvorby postav a smiřuje s všeliščím.

Karakteristické pro naše divadelní poměry jsou dvě věci, tyto dni ve veřejnosti přetřásané. Paní Kvapilová ocitla se v konfliktu se spolkem spisovatelů »Máj«, poněvadž tam bylo vytykáno, že vlivem svého manžela dostává se jí příliš mnoho úloh. Pí. Kvapilová odpověděla na to tím, že žádala dramatické autory, aby její role ve svých kusech jinak obsadili. Toho nebylo právě třeba a pí. Kvapilová je už si zajisté toho vědoma, že krok ten byl ukvapen. Předně nejednalo se tu o její role ve hrách členů »Máje« (neboť z těch se žádná v poslední době nedrží na repertoaru) a za druhé není »Máj«, zvláště v nynějším složení svého výboru tak strašlivě důležitou instancí ve věcech divadelních, aby se nad jeho debatami musili herci rozčilovat. Má-li pí. Kvapilová tak vynikající podíl na dnešním repertoaru divadla, není to ani nespravedlnost ani protekcionářství. To by bylo teprv tehdy, když by se mohlo dokázat, že by její role byly jinou herečkou zahrány lépe a že její primát je divadlu umělecky na neprospěch. Ale co se v této věci dost zjevně neřeklo, jest, že se tu nejedná vlastně o to, že pí. Kvapilová hraje mnoho, ale o to, že pí. Benoniová hraje málo, vlastně nic. Není to chyba v obsazení úloh, ale je to jednotvárnost repertoaru. Pí. Benoniová má svůj obor rolí, v nichž je osvědčena a nezbytna, ale ten zmizel — až na pařížskou frašku »Manželé paní Leontiny« — v poslední době docela z repertoaru a pí. Kvapilová tím je zbytečně vydávána výtkám, jichž nejméně zasluhuje od členů »Máje«, v jejichž kusech bylo jí hráti nejednu roli, jíž jí jistě žádná kollegyně nezáviděla. — Druhá věc je, že správa divadla hájila se nedávno pomocí obšírné statistiky her proti pronášeným prý výtkám (odkud?), že pěstuje se zálibou hry německé. Dalo se to čekat. Jakž by se nechopili nepřátelé správy argumentu, který od jakživa byl na každou vlasteneckou duši nejpůsobivějším! A co má, s dovolením, Národní divadlo hrát? Kusy pana Šmahy a Želenského? Jiní autoři už bezmála pro divadlo nepíšou. Špatné kusy polské a ruské à la Martin Luba a Tatana Řepina anebo francouzské à la Zaza? Ale kdo je to, koho tak pálí těch několik dobrých nových německých prací, k nimž za nynějšího žalostného stavu naší dramatické produkce divadlo přímo sáhnout musilo? Pan Ruth. Ach ovšem! K.

= **Hudba.** Dluhujeme zprávu o cyklu Dvořákových oper, který provedlo Národní divadlo neobyčejně liknavým tempem skoro v době dvou celých měsíců (od 8. září do 30. října), při čemž ani základní plán nelze nazvati účelným a šťastným jak z důvodů cyklickosti jeho, tak z důvodů jiných, zejména poučnosti a uměleckosti provedení. Při souborné zprávě odpadne ovšem mluviti o jednotlivostech výkonů všech činitelů upoutaných k vykonání díla, které připraveno jsouc v čas a pečlivě bylo by zajisté velmi záslužným, protože na dlouhou dobu jistě zjevem ojedinělým: přidržíme se jen stručně věci samé, pomíjejíce stránku formálnou — bez toho mimo poslední číslo cyklu »Svatou Ludmilu« mnoho potěšitelného nevykazující.

V cyklu předvedena byla zpěvohemí tvorba Dvořákova bez dvou po mém soudě velmi důležitých folií: bez »Krále a uhlíře« a bez »Vandy«. Zvláště pro mladší hudební generaci bylo by bývalo s prospěchem, kdyby byla mohla poznati východiska dráhy Dvořáka jako dramatika. Jestliže to by bylo důvodem praktickým, mluviti měl pro to i důvod systematický, podati celou evoluční křivku skladatelského směru a sklonnosti Dvořákovy, a kdyby to byla učinila správa Národního divadla — o svolení autorovo nebylo by bývalo tak tuze zle, když koncem dubna rozdány byly na př. úlohy k »Vandě« — rádi bychom byli odpustili baletní zpracování »Slovanských tanců«, které samo o sobě znamená velmi nepěkný esthetický faux pas.

»Král a uhlíř« a »Vanda« ve vývoji Dvořákovu znamenají velmi zajímavou etapu mladistvého tvoření, zcela přimklého k požadavkům soudobého polyfonního slohu operního, vítězně uhájeným Richardem Wagnerem a zcela pokrokového, které by snad si bylo prorazilo samostatné cesty, kdyby pozdější neblahý vliv hanslickovského reakcionářství nebyl mu vytýčil bludné pro dramatika stezky hřmotné a pompésní velké opery ve slohu Meyerbeerově, které dovedly Dvořáka přes odstavec českého idyllismu v »Tvrdých palicích« a »Šelmě sedlákovi«, kde zvučí české veselí, píseň intonovaná Smetanou, k velikým uzavřeným, dramatický tok lomícím a jej zdržujícím formám »Dimitra« a na starých drahách francouzské konversační opery si vykračujícímu »Jakobínu«. Když Dvořák setřásl se sebe jho, ve kterém psal tyto dvě opery, poznal a uznal svoji chybu — a snažil se ji opraviti, když už nebylo ji možno cele napraviti. Dokumentem toho obratu vnitřního nazírání a dramatického cítění, toho návratu k modernímu směru hudebního vývoje jsou obě přepracování »Dimitra« i »Jakobína«, na které navazuje ve snaze pokrokové potom »Čert a Káča« a »Rusalka« stupňujíc nepopíratelným způsobem jednotnost dramatické i stylově hudební koncepce.

Tento stručně naznačený vývoj dramatického tvoření Dvořákova je o sobě velmi pozoruhodný, běží-li o vystižení jednoho charakteristického sklonu v jeho povaze umělecké, totiž jeho snahy o operu, ačkoli jiného snad vlastní historie jeho tvorby by dávno zahnala od zpěvoherních partitur, kdyby byla podobna Dvořákově historii. Dvořák není rozeným dramatikem a přece stále vrací se k zpěvohře a snaží se vytvořiti i v tom oboru hudební komposice dílo významné, které by jeho samotného uspokojilo. Až dosud neovládl vítězně jeviště i orchestr, není suverénem v opeře; zdali jím býti může, o tom poučí nás snad nedaleká již budoucnost. Dosavadní vývoj, třeba bychom netajili si jistou pracnost jeho dění, není však žádnou známkou nebo kriteriem jeho dramaticky hudební nemohoucnosti, nýbrž potvrzuje jen názor, že absolutní hudebník utlačoval v něm po drahnou dobu zpěvoherního skladatele-dramatika na neprospěch díla jeho, všímáme-li si zvláště dramatické koncisnosti a pravdivosti. Že i tu značné zlepšení již nastalo, jen povýšená úmyslnost a jednostrannost může popříti při svých apriorních hledisích. Jedno však nelze popříti nikomu: přebohatý hudební poklad uložený v operách Dvořákových a vyvěrající z mohutného zřídla jeho originality.

Pro samorostlost Dvořákova tvoření velmi výmluvným dokladem v jiném oboru je oratorium »Svatá Ludmila«, které nyní předvedeno bylo s jistými, k podstatě samé nedosahujícími a pro scénickou úpravu nutnými škrty a dvěma doplňky, z nich jeden (recitativ Ludmilin) napomáhá psychologické motivaci vypravovaného či představovaného děje a druhý (scéna křtu) přivádí nový živel k rozprostranění slavnostního aktu na více súčastněných osob (Methoděj) a k národně politickému zabarvení v pozadí se tísnící myšlenky slovanského sbratření (Svatopluk). V něm Dvořák, vědomě se vraceje k Bachovi a Haendlovi jako východiskům pro styl moderní kantátové formy, vytvořil krásné dílo obdivuhodné jednoty a plastičnosti nečině ústupkův operistním tendencím, které zavedly oratorium na scestí. Vážný klid, epická šíř a málo dramaticky, spíše plasticky velkolepě vzrušené gesto — to jsou vlastnosti Dvořákova oratoria, kterému vždy v podstatě samé příčiti se bude název duchovní opery, kterým bylo

nově opatřeno a který bez přičinění autorův slibuje více, než oni poskytnouti chtěli. — Při přemiefe »Svaté Ludmily« 30. října zvláště byla nápadna nepřítomnost Dvořákova, jako již dříve při předchozích večerech cyklu. Příčina je na snadě a doufejme, že právě proudící hudební slavnosti zahladí stín, který se ukládá na čele šedesátiletého mistra při vzpomínce na jeho cyklus »oslavný«.

Výstava obrazů z Chodska a Italie Jaroslava Špillara. Vřelé, faktické vžití se umělcovy duše mezi svoje modelly, spojení tlukotu vlastního srdce s každičkým záchvějem v jejich žití a osudech — to vyvolává díla opravdová a poctivá, jímající právě touto uměleckou pravdou. Hluboce procítěné studium života lidového činí ruku umělcovu schopnou podati svoje figury v oné upřímné nefalšovanosti, která sama vtiskuje pracím ono krásné signum umění, jež dýchá umělecky zharmonisovanými akordy života. Chci říci: díváme-li se na díla umělecká, mající líčiti, popisovati, musí právě toto líčení v poctivé pravdě svojí projíti umělcovou duší do těch základů a nejnepatrnějších nuancí, abychom — chladní diváci — nekonstatovali pak jen suché protokoly nudně, bez všeho vnitřního interesu a mechanicky obkreslující kontury svých předmětů. — I Špillar jasně dokumentuje na mnohých pracech svých z Chodska tuto uměleckou vřelost, sugerující plné, žhavé biti tepny života v celé té jeho tíži a odříkání. V tom, že opustiv velkoměstský atelier — nejen palety a štafle svoje, ale sebe, sama, s celou duší vnímavou a okem bystrým, pěkně barvy rozkládajícím, přenesl v tichý život potomků oněch historických obyvatelů Stráže, Újezda, Lhoty, Pocínovic, Draženova, Postřekova, Chodova atd., v tom leží kouzlo jeho obrazů. Podívejte se na jeho »Ve žních«, »Skřivánek«, »Sekáč«, »Na bělidle«, »Dřevorubec« — z těch svítí vám zářivě, neodolatelně život vstříc, s celou rozechvěnou symfonií citu a lásky pro ty vylíčené, a proto tak pravdivé a upřímné. Kus silné symboliky jest v obrazích »Ve žních«, kde stáří a mládí postaveny vedle sebe v rozkošném konstrastu, »Dřevorubec«, který jest — řekl bych — takovým Panem z nějakého toho Postřekovského lesa, »Lapené lesní žínky«, v neodolatelné karikatuře známého lidového odporu a nepochopování poetických snů (třebas že tolik jich právě leží v lidových bajkách a pohádkách), »Probouzení« velmi dobrém v barevném akkordu a interesantním svým podáním předvečerního smrákání se v jaře, kde právě toto barevné podání sugeruje jarní vůně. Krajinové nálady z Chodska podány s plným přesvědčením o jasných, někdy až intensivních barvách — tuto ve výstavě po velké většině jarních nálad — jara mladého, přechodu ze zimy — s efektně barevnými notturny, plnými intimních měsíčních přísvitů, sivých mlh, vzpomínek to zimy. Tak na př. výborné jest »Pálení plevele z jara« — svým sivě modrým, přidušeným jasem, v němž zříte chvíti se studené paprsky jarního slunce zlomené v mlhách a kouři, nebo výborná nálada měsíčního večera »Večer ve vsi«. Jest přirozeno, že líčitel pravdivého života, přeběhne-li na pole historické, nabízející tolik příležitosti ku pose a teatrálnosti, — tomuto pokušení nedovede odolati a namnoze, chtěje podati pravdu, jak v duši ji vidí, lépe řečeno cítí, nakreslí gesto a narazí o úskalí studené falšovanosti. To nejlépe pozorovati lze na obraze »Psohlavci-Kozina«. Tu ten boj mezi pravdou viděnou a komponovaným gestem nejlépe pozorovati možno. Ten starý Přibek a Draženovský rychtář: jak tak stojí v hrozném ustrnutí — »že to vůbec na světě možno, takové hrozné bezpráví«, jež čiší z úst Lomikarových — ti jsou výborní. Ale Kozina sám, se svou rukou teatrálně do prsou bijící, působí strojeně a uměle. Jest to výsledek komponování a to při genristovi, jakým je pan J. Špillar, do očí patrně bije.

Ze studijní cesty italské loňského ledna, února a března přinesl J. Špillar bohatou kolekci prací. Kraj sám poskytl mu mnoho látky ku dekorativním námětům a J. Špillar využil své cesty co možná nejvíce. Jest pak ovšem dáno samo sebou, že mnohé z těchto studií na sobě tento chvatný ráz momentního studování nesou, jsouce namnoze sujety vyvolavšími pro okamžik svou barevnou interesantností obdiv a radost umělcovu, který je pro památku maluje. Kraj sám, kde J. Špillar meškal, tolik, tolik látky dodal k obrazům Boecklinovým, že věrný, opravdový líčitel, jakým J. Špillar

byl, přinesl mnohé studie, připomínající živě anticky znějící mythy onoho velikého tvůrce »Ostrova mrtvých« . . . Ty prázdné, děsivé jeskyně opuštěných kamenných lomů, jež tak pěkně J. Špillar v obrazech »Z opuštěných lomů u Fiesole« vylíčil, ty barevné kouty zahrad a teras, vyhlídky do kraje rámované temnými kužely cypřišů: vše působí velice dekorativně, v akkordech barev přes veškeru zimní stlumenost dosti teplých a zářivých. Není tu ovšem té vřelosti podání a konečně není tu ani líčen život, jen krajinové, tu liduprázdné kouty, umělce interesující svou barvou, tímto koloritem poutající, ale hlubšího, teplejšího dojmu nezanechávající. A i to moře, pečlivě studované, nepůsobí tak teple a vřele jako nějaká ta studie z Postřekova.

Nelze nezmíniti se při této výstavě, že vedle obrazů J. Špillarových vystavuje tu dekorativní plastiku a keramiku Bohumil Vlček. Nejmohutněji působí tu skizzy z cyklu »Za Volnost a Víru«. Neobyčejně silnými, velikými v historickém pochopení jsou »Počátek Svobody« a »Lipany«. Rozrušeni odcházíte od těchto monumentů historických rozhraní národního našeho života: velikou jest postava Husova na hranici, z jejíž dýmů duchovní Svoboda se rodí — v nekonečném bolu vzpíná se v posledním dohasínání umírající lev české síly —, jemuž u nohou poslední Boží bojovník zradou překonán umírá . . . Hluboké, básnické pochopení a smělá macha stvořily tato díla, bohatá v myšlenkové koncepci a harmonická v komposici. Jsou to skizzy sice, první blesky rodících se myšlenek, ale blesky zářící intensivním světlem citu a ducha. Interesantní jest Vlčkova keramika, najmě ve vásách polévaných a ornamenty, tvořenými v duchu národní dekorace, ozdobených originelní. K. D. MRÁZ.

J. Vlčka Dějiny české literatury dvanáctým sešitem dokončily prvou část dílu druhého, jež nepochybně zůstane vrcholem a jádrem celé knihy, založené původně jen jako dílo příručné a přehledné. Století osmnácté, u nás kulturně a literárně nebylo posud rekonstruováno s takovou šíří názoru — v jádře osvíceně liberalistního — a s tak pronikavých hledisek kulturních hnutí evropských. Matné a mdlé ohlasy myšlenkových proudění cizích stopuje a hledá J. Vlček s jemným důmyslem a kritickou pronikavostí; přesnými a chvílemi příliš hojnými doklady sleduje českou ozvu barokní protireformace a pietistické opposice, jež se k nám přivlnily o půl století později, instinktivně vytušuje reflex hnutí jansenistického v Čechách, aby učeně a důmyslně, mnohostranně a reliefně líčil český racionalism a josefinism, který v poesii se jeví jako opozděné rokoko. Specialistu prozrazují dvě hlavy poslední: Slovensko josefinské a Katolická odluka slovenská. Živel kulturně historický převládá, literatura jest pojímána jako výraz jeden z mnohých výrazů kulturního žití, její umělecké a formální hodnocení ustupuje, jak ostatně povahou zkoumaných objektů samých jest dáno, značně do pozadí. Dílo není obrazem ideí zobrazených formou literární, jest spíše širokou malbou života líčené doby a právě tu jest jeho zásluha častěji vytčená, ale i polemikou popíraná: d ů k a z k o n t i n u i t y t ě l e s a n á r o d n í h o v c e l é m v ě k u XVIII., důkaz nevyhnutelný k jasnému pochopení obrození národního v století minulém, jehož prvním dvěma třetinám věnována bude druhá část dílu druhého. Právě vydaný třináctý sešit obsahující kapitoly »Od osvícenství k nacionalismu«, »Poetický návrat k přírodě«, »Idea slovanská v poesii« a »Zápas o českou vědu« zahajuje tento oddíl. R. N.

Glosy ku »Glosám«. Píšeš-li o jakékoliv otázce moravské, je nutno dříve oddeklamovat příseznou formuli, že odříkáš se »moravčení« a všech choutek separatistických, abys nebyl stižen achtem koruny svatováclavské. Nuž svědomitě jsem odpřisáhl vše v článku svém »Pro moravské centrum«, a přece jsem nevyšel. Je štěstí pro mne ještě, že mi p. Sumin jednostranností a nedůsledností svou obranu příliš neznesnadnil. Píše pouze proti literárnímu středisku moravskému, pomíjeje zcela všeho ostatního života, pro jehož podnícení jsem článkem svým mluvil. Či přál by si, aby jeho slova odporu byla rozšířena na vše? Sotva asi, nebo pak by musil se prohlásiti proti moravské technice, universitě, moravskému divadlu, proti snahám povznésti užší organisací moravské hospodářství, moravský obchod

a tak dále. Tam nedošel dosud nikdo, tam by si netroufal nikdo pronést slova jeho: »A proto my vzdálenější, odstrčenější a odstrkovaní, strpme něco ve prospěch pevného celku, a jen probůh, už nám nenabízejte ničeho, co by nám připomínalo pohraniční čáru mezi Čechy a Moravou!« Také nikomu dosud nepřipadlo applikovat jazykové odtržení Uh. Slovenska na poměry naše až p. Sumínovi. Nač taká gesta tragická při poctivé touze a snaze po iniciativním středisku krajovém? Já pro svou osobu nikterak se nenadchnu pro pasivní trpitelství, jež nikomu neprospěje, nejméně již milému národu — a mně ovšem; naopak myslím, že každá opravdová činnost, byť i byla decentralisována, prospěje nejen části, ale i celku, tedy opět milému našemu národu. — Ještě oprava některých fakt: Moravská revue nezanikla nedostatkem příspěvků, ale peněz, to je prvotní příčina, jež za sebou vlekla pak zpozdování, vymáhání literárních příspěvků a p. Rovněž to nebyl podnik vymyšlený na záchranu redaktorovu několika přáteli, to je p. Sumín velmi špatně informován; přátelé sic byli, ale ty si dovedl podnikavý redaktor pro svou myšlenku najít — bohužel jen pro první začátky. Druhým časopisem »Moravou« neměl pak vůbec vývody svoje argumentovat, nebo i podobnými jepicemi, jimž nejbližší přispívatelé vytknou mystifikaci, a na jejichž americkou reklamnost nereagují postižení pouze z ostychu, aby se nedotkli věcí příliš nízkých, s takovými se vážně nepočítá. Přičítám celý passus opět nedosti hlubokým informacím. — Nedůsledným se stal článek, že připustil ku konci přece potřebu a prospěšnost moravského listu, odmítaje ho pouze pro přítomnost důvodem, že není na Moravě dorostu krom adeptů »cizorodého, bezkrevného umění, stařecky sterilního a duševně zbahnělého«. Ale tato nedůslednost se mi jeví jediným bodem schopným vyvolati dobrou práci. Ať se Brno uchopí výtky, ať sečte a zváží svoje síly, bude to velmi užitečno, a já se dívám na výsledky s důvěrou daleko větší než p. Sumín. — Za moderní kritiku kopí lámati není mým úkolem, tu záležitost ať si vyřídí pp. Šalda, Krejčí, Karásek a Procházka. A tak nemyslím, že utvořiti středisko moravské »bylo by jen veřejně prohlásiti duševní bankrot Moravy«, docela nemyslím, p. Sumín odpustí. E. SOKOL.

Nevím, kdo by mohl vyčísti z mého článku, že nepřeji moravskému středisku, ano, že strašidlem separatismu zažehnávám i možné příští listy moravské. Náležím k těm, kdož pracovali ve všech listech moravských a není mou vinou, že byly některé hned v začátcích tak krátkodeché a bezvýznamné, že nezůstavily nijakých nadějí pro budoucnost. Zdá se mi odvážné, vychloubati se listem, jenž neskončil jediného ročníku; toť příliš volné měřítko pro požadavky dneška. Snad bylo v mém článku trochu hořkosti plynoucí z naší literární mizerie moravské ve chvíli, kdy široké massy počínají se ohlížeti po duševním soustu, ale každý může se přesvědčiti, že pasus, z něhož p. Sokol odvozuje můj odpor ku všemu moravskému, uvádím pouze jako názory minulé a přežilé. Odtržení Slovenska neaplikuji na poměry moravské; myšlenka tato vyplývá z povšechné úvahy o nepatrnosti našich celkových poměrů, rozháranosti a osudné slovanské rozdrobenosti v naší říši, jež se nám nedá sjednotiti ani za nejnutnějším cílem sebeobrany. O zaniklých listech moravských nemohu se zde šířiti. Je to věc osobního vkusu, který z nich byl jepicí a který jí nebyl. Poučení stran Mor. Revue naprosto nepotřebuji, znám dobře její osudy i diagnosu jejích chorob. Mám však za to, že není na místě podceňovati vydatnou pomoc, jíž se listu tomuto dostalo, protože to bylo »jen pro začátek«. Myslí p. Sokol, že nám bude někdo vydržovati list po několik roků? — Vedle toho uznávám oprávněnost výtky, že článek můj vržen byl na úzké pole literární, pominuv úplně ostatní široký komplex našich snah, vrcholících v nadějném vývoji, jehož etapy slují: divadlo, technika, universita, organisace hospodářské, obchodní atd. Zdá se mi však, že nelze zájmy tak rozdílné obsáhnouti jediným rozmachem sil a že hned jakmile se od třpytného vznětu držícího snahy naše triumfálně před očima, přejde k podrobnější debatě, jejíž výsledkem je práce, třeba ihned roztříditi síly a přidružiti se tam, kde je naše místo. A tak se to stalo v mém případě. Že by byl některý z pracovníků našich stíhán »achtem

koruny svatováclavské« za to, že příliš silně akcentoval požadavky moravské, pochybuji velmi. Můžeme být rádi, že nejsme stíháni achtem za to, že jsme se vším všudy závislí na Praze, že kníme a hnijeme, že naše palčivé otázky, jako je na př. divadelní zažehnáváme jako duchy spoustou záhadných mnohoslibných slov a házíme na ně příkrov známých frází. nechtějí-li ihned zmizeti. A proto stran literárních poměrů stojím pevně na svém Přesvědčení mé nezviklají slova, pouze skutkům ustoupím. Při tom však přeji si z celého srdce, aby měla Morava co nejdříve své středisko i svůj list. — Na konec ujišťuje p. Sokol, že nebude lámati kopí za moderní kritiku a s vyhrůžně pozdviženým prstem napovídá, že to si se mnou vyřídí pp. Šalda, Krejčí atd. Možná že si to vyřídí. Ale co mne se týče: »Nebojím se hněvu Vašich bohů — nejsem jim ničeho dlužen. JIŘÍ SUMÍN.

Max Švabinský dokončil pro výstavu svých děl, již v následujících dnech uspořádá s Ant. Slavíčkem v salonu Mietkeho ve Vídni, novou rozměrnou malbu, studii zelenavého výsluní, vnikajícího do temného kouta selské jizby, kde nad tkalcovským stavem usnula dívka. Motiv svým realismem u Švabinského nezvyklý, ale podrobený úplně ideji specielně malířské, hře a splývání světel a stínu. Celek působí dojmem delikátního akkordu zelených a tmavých tónů a vzbudí zajisté zasloužen pozornost.

Přehled politický, hospod., školský.

Za hranicemi. Anglie ztratila v Jižní Africe vše to, co nám ji činilo politicky tak drahou a slavnou. Lord Kitchener dává burské vůdce popravovati, občany oranžského státu, 16leté jinochy, jež zbraní hájili svobodu vlasti, poroučí bičovati. Najatým kaferským žoldnéřům vyplácí za každého zajatého Bura 3 libry šterl., za zabitého 5 liber šterl. Za každou hlavu 120 K! U Middelburgu, když byli Angličané sevřeni Bury, rozestavili zajaté burské ženy a děti před své šiky. Ubohé děti křičely jak šílené, když jeden granát zabil ženu a dvě poranil. Na štěstí Burové to postřehli a palbu zastavili. Tak vypadá dnes Anglie! Kde jsou doby, když směla se ještě nazývati asylem svobody! V Jižní Africe prohrála sympatie vzdělaného světa, svoji mravní váhu, svoji kulturní moc. Kdyby dnes Anglie chtěla užiti zápletek v Americe anebo v Bulharsku, mohou jí v Cařihradě odpověděti, že katanové v Africe nemají práva stavět se rozhořčenými nad katany v Turecku. Ať skončí jihoafrická válka jakkoli, pro Anglii byla odhalením velikého úpadku mravního a tudíž i politického. Anglická politika dala se do služeb vykořisťovatelů jihoafrických zlatých dolů: Anglie octla se nad propastí. — Koncem října dobyli Boerové velikého vítězství u Berkenlaagte, kdež brigáda Bensonova se Boerům vzdala a byla odzbrojena. Boerové vojáky a poddůstojníky propustili, ale v zajetí podrželi 24 neporaněných důstojníků. Má se za to, že odvetou za popravy burských zajatých dají je zastřeliti. Když za této krvavé války dospělo se již tak daleko, jest na čase zeptati se, kde jsou komitéty a spolky míru? Proč alespoň hromadně neužijí evropského tisku, aby Angličané mravně byli donuceni ustáti od dalšího boje?

Finskému senátu odevzdána byla adresa se 471.300 podpisy, aby ji instanční cestou podal carovi. V adrese se praví: »Finský národ nepřestane v sebe věřiti. Společnými osudy, právními názory a kulturní prací proniknut, věrně setrvá v lásce k své finské vlasti a k své zákonem zaručené svobodě. Jedním z nejdůležitějších práv finského občana jest, aby žil a působil chráněn finskými zákony. Ale tisíce finských občanů přicházejí o toto právo, nuceni jsouce podle nových branných zákonů sloužiti v ruských plucích. Tak stává se branná povinnost utrpením pro syny naší země, již vstupují do vojska s cizí řečí, s cizím náboženstvím, mravy a zvyky.« Od původce haagské konference míru právem dá se čekati, že volání Finů porozumí a vyhoví. Uvidíme!

Rakousko-Uhersko. Z mladočeské strany se v N. L. oznamuje, že Dr. Rezek podá demisi, nebude-li konflikt v kabinetě urovnán do 7. listo-

padu. (Do dne před výročím bitvy na Bílé Hoře!) Konflikt v kabinetě byl patrný nepřítomností ministra Rezka v říšské radě za prvního čtení rozpočtu a dále podnikanými naň útoky německých listů, zejména Neue Freie Presse, inspirovanými z okolí ministerského předsedy Dra Körbra. Kterak »akutní« krise byla, jest těžko říci, vždyť Dr. Rezek osobně působil na poslance české, aby se uspíšilo první čtení rozpočtu (na národně sociální poslance na př.) i za plné ještě krise v pondělí 4. t. m. v parlamentě horlivě jednal s poslanci mladočeskými. — Dále se oznamuje, že by vláda byla ochotna zříditi českou universitu v některém provinciálním městě moravském. Nevíme, co vlastně o tom mysliti. Ač se do byrokracie lze všeho nadít, přece by takový plán byl kousek, který by neměl sobě rovna. Hlavní město země bez university a provinciální městečko s universitou! — Před posledním rozchodem říšské rady vynutil si poslanec Zázvorka přijetí české kvitance na poslanecké diéty. Otázkou tou hnul nyní také Dr. Herold, jenž záležitost posunul na půdu právní a bude se domáhat vyřízení věci té u říšského soudu. — V parlamentární komisi klubu říšských poslanců byl ustanoven archivářem poslanec Holanský. — V prvním čtení rozpočtu promluvili rozhodně opoziční řeči posl. Dr. Kramář, Dr. Žáček a Dr. Herold.

V neděli 3. t. m. usneslo se sněmovní polské Kolo na shromáždění v Krakově na tom, odsoudit jednání poslanců českých a přijalo resoluci, ve které vyzývá říšské poslance, aby potírali obstrukci, ať pochází se strany jakékoli. Stančíci nemohou se vymanit z názoru, že Rakousko je tu pro Halič a politické spojenectví jen proto, aby podporovalo jejich politický utilitarism.

Říšská rada. »Pracující« parlament zabývá se mimo národní spory nejvíce t. zv. »řešením« sociálních otázek. Jednou z těch otázek jest úprava platu diurnistů, kterou se teď zabývá výbor rozpočtový. Nás zajímá při té věci stanovisko vlády. Se stanoviskem výboru rozpočtového v tomto případě musíme úplně souhlasiti. Že úprava platů diurnistů jest rázu eminentě sociálního, o tom není nejmenší pochybnosti. Pro vládu však věc jest jen prostředkem, aby mohla urvat nový kus politické moci. Již v úvodním článku čís 3. řekli jsme, že v Rakousku sociální úkoly řeší se jen na to, aby mohla býti sesílena beztoho již závratná moc státních úřadů založených na zásadách staroabsolutistických. Jednání o řečené předloze poskytuje nám skvělý toho doklad. Výbor rozpočtový nebo alespoň někteří jeho členové, v nichž nevymřel docela smysl pro konstituční svobodu, žádají, aby úprava platů diurnistů byla provedena ve formě zákona. Tu však vyvstane ministr financí ryt. Böhm-Bawerk, že prý s tím nesouhlasí a trvá na tom, aby úprava byla provedena ve formě nařízení. Rozdíl bije do očí: zákonem jest vláda vázána, při nařízeních má zcela volnou ruku. Vláda uznává, že je spravedlivo zlepšiti hmotné postavení diurnistů. Ale chce při tom učiniti obchod a postaviti svou moc nad moc parlamentární. Bude-li diurnistům přilepšeno, musí je vláda za to alespoň mít úplně ve své moci. O výmluvu není u byrokracie nouze. Takovou výmluvu poskytuje v našem případě zákon o certifikátech. Vláda tvrdí, že kdyby diurnisté nabyli zákonného nároku na místa úřednická, bylo by to v rozporu se zákonem o certifikatistech. A proto prý musí sociální ta reforma býti dána úplné libovůli vlády, aby ji upravila cestou nařizovací. Jest zjevno, že tu jde o pouhé sofisma. Řekne-li se v zákoně, že diurnisté po určité řadě let nabývají nároku, ustanovení to platí pro diurnisty a pro ty, kdo v ten čas diurnisty jsou a nikoli pro certifikatisty. Nikdo na základě takového zákona nejmenoval by na místě diurnisty, jenž na to nabyl nároku, certifikatistu, který naň nároku nemá. Jednalo by se tedy nanejvýš o to, aby certifikatisté předem nabyli nároku, aby byli ustanovováni za diurnisty. Ale proti tomu lze se ohraditi tím, když se dotyčné ustanovení pojme do zákona. Proto jest zcela zbytečno, že různí členové výboru navrhují všelijaké cestičky vedlejší (místo jmenování úředníkem smlouvu služební), kterými by se překážka certifikatistní dala obejíti. Nejjednodušší rozřešení bylo by zrušit výhodu certifikatistní, ale na to za militarismu není pomyšlení.

Inkompatibilita v polském klubu! Czas, orgán polského klubu,

vytkl posl. Dru T. Niementowskému a Dru J. Walewskému, že ač jsou koncesionáři drah, zasedají v železnič. výboru posl. sněmovny. Na to oba poslanci ohlásili pol. klubu, že své mandáty skládají, ale klub resignace jejich nepřijal!

Země české. Moravské vyrovnání bylo na schůzi výkonného výboru lidové strany na Moravě dne 2. listopadu pochováno (o vyrovnání viz čl. Moravské smiřovačky v čís. 18. R. a Vyrovnávací akce moravská v čís. 20.—21. R.) usnesením výkonného výboru lidové strany, aby poslanci její ze stálého vyrovnávacího výboru vystoupili.

O české straně agrární pravil posl. Wolf dne 4. t. m. za rozpočtové debaty: »Mladočeši pozbyli mandátů a posbudou jich příště ještě více. Ty připadnou agrárníkům, s nimiž je »dohoda spíše možna, ježto máme s nimi lecos společného«. Na říšské straně není tajemstvím, že mezi Wolfem a agrárníky jest poměr přátelský. Tu Wolfovi státoprávnictví agrární strany nevadí?

Sociální. Titanskou pěstí zabušila tentokráte na brány parlamentu otázka dělnická, otázka práva na život a na práci. Tři čtvrtiny milionu podpisů dělnických na peticích a 1228 petic obecních zastupitelstev žádá kategoricky na zástupcích národů rakouských modernější úpravy chudinství, zavedením starobního a invalidního pojištění. Je to výsledek několikaměsíční agitace, již zahájila v létě strana sociálně-demokratická společně se spolky odborovými dělnictva v celé polovině říše. Požadavek byl by býval doložen ještě mnohem větším číslem petentů, kdyby petice nebyly dány pozdě do oběhu. Vedle této otázky postaven byl parlament ex tempore ještě před otázku jinou, neméně důležitou — otázku nezaměstnanosti, již stoupající krise průmyslová právě činí velmi aktuelní. Byla-li prvá předem připravována, o druhé plným právem mohli navrhovatelé vysloviti se podobně jako kdysi Ludvík Blanc v národním shromáždění francouzském: »Nikoliv my, nýbrž nátlak okolností přivádí otázku tu sem!« A tak neočekávaně byla říšská rada nucena v prvých dnech svého podzimního zasedání zabývati se obšírně před projednáním rozpočtu pilnými návrhy stran dělnictva.

Poslanci takřka všech stran projevili tentokráte zvláštní blahovůli: přijali pilnost návrhů na zavedení starobního a invalidního pojištění a zmírnění nezaměstnanosti, velikými většinami. Ovšem od přijetí pilných návrhů k jich provedení zákonem je ještě daleká a křížová cesta, a sluší vyčkati, v jakém smyslu návrhy ty budou v sociálně politickém výboru zpracovány a předloženy parlamentu a parlamentem přijaty. Návrhy na zavedení starobního a invalidního pojištění podány byly asi tři, nejširší a nejpropracovanější byl návrh posl. Eldersche a soudr., o němž se také hlavně jednalo. Žádá zvolení 36členného výboru k vypracování osnovy zákona na těchto hlavních zásadách: nemocenské a úrazové pojištění pro případ stáří a neschopnosti ku práci, jakož i pojištění vdov a sirotků budiž rozšířeno na všechny za mzdu a služné pracující osoby a na maloživnostníky a malorolníky; podporování ve stáří a neschopnosti ku práci má se díti za vydatné pomoci státní; pojišťovací organisace budiž jednotná s rozsáhlou samosprávou v rukou pojištěnců. V návrhu posl. Seitze a soudr. na zmírnění nouze panující nezaměstnaností dovozuje se, že nastaly teď vážné známky prudké hospodářské krise, a vláda se vybízí, aby učinila neprodleně všechna opatření k urychlení staveb železničních a investicí. Za tím účelem má se vláda zmocnit, aby úvěrů povolených na investice až do 1905 mohla použit v době do konce r. 1903; dále má vláda neprodleně podat předlohu zákona o státním sprostředkování práce; pro dopravu dělnictva cestujícího za dosažením místa budiž snížena sazba na státních dráhách.

Jak již řečeno, pilnost obou návrhů byla přijata. Vláda ústy ministerského předsedy slíbila, že podá předlohu o starobním a invalidním pojišťování s obvyklým poukazem na »opatrnost« a »obtíže«; stran urychlení staveb investičních vyslovil se dr. Koerber, že učiní vše možné, aby »nouze nenastala« — jakoby již ve všech průmyslových odvětvích nebyla! Poslanci měli místo návrhu na urychlení investičních staveb důrazně žádati na

vládě vysvětlení, proč otálela tak dlouho s prováděním investičního programu pro rok 1901, proč čekala až na hromadné propouštění dělnictva z hutí a strojnických továren a na vybídnutí parlamentu, neboť jak se zdá, teprve nyní počínají se ve větším množství zadávati práce v programu tom ustanovené. K plnění pokladny státní přece nebyly vypůjčky investiční odhlasovány. Již po delší dobu je vláda zasypávána žádostmi průmyslníků o státní zakázky a je nevysvětlitelno, proč čekala až do podzimního zasedání parlamentu.

Nezaměstnanost pociťují letos těžce i zřízenci státních závodů 20. října na schůzi »U Štajgrů« v Praze stěžovali si poštovní expeditoři, že jsou na hodinu propouštěni ze zaměstnání. Prager Tagblatt přinesl zprávu o hromadném jich propouštění v Ústí nad Labem a j., načež obdržel od pražského poštovního ředitelství vysvětlení, že týče se to toliko výpomocných sil nikoliv sil stálých. Ovšem nezodpovědělo poštovní ředitelství výtku, proč jsou tyto výpomocné síly propouštěny na hodinu, bez výpovědní lhůty, která všude jinde je obvyklá.

Stav pracovního trhu ve Vídni a Praze v měsíci srpnu letošního roku znázorňuje podrobná statistika v poslední (zářijové) Sociale Rundschau, která podává zároveň obraz, do jaké míry během roku nastalo v něm zhoršení. Dle této statistiky jevil se ve sprostředkovacích ústavech pražských a vídeňských poměr nabídek míst k poptávkám po místech v některých hlavních odvětvích pracovních, jak následuje:

		Poměr nabídek k poptávkám Srpen: 1901	1900
Kováři, ...	Vídeň	1: 2·4	1:1·7
Stavební zámečníci .	Vídeň	1: 2·8	1:2·9
Stavební truhláři . .	Vídeň	1: 1·6	1:2·3
Slévači kovů	Vídeň	1: 6·4	1:2·7
Strojní zámečníci . .	Vídeň	1: 6·3	1:2·4
Truhláři bez označení	Vídeň	1: 1·9	1:2
» » »	Praha	1: 1·6	1:1·5
Obuvníci bez označení	Vídeň	1: 5·1	1:2·5
» » »	Praha	1: 1·5	1:1·4
Pekaři a jich pomoc.	Vídeň	1: 3·1	1:2·5
» » »	Praha	1: 2·7	1:1·5
Tiskaři, sazeči a písmolijci	Vídeň	1: 3·9	1:4·7
	Praha	1:13·5	1:3·6
Obchodní příručí . .	Vídeň	1: 3·5	1:3·6
» » . .	Praha	1: 1·6	1:1·4
Nádeníci a jiní nekvalifikovaní dělníci	Vídeň	1: 4	1:2·7
	Praha	1: 5	1:4·8

Takřka ve všech tu uvedených odvětvích vidíme vzrůst nezaměstnanosti, někdy velmi značný. V oboru práce žen je statistika příznivější, ale celkem zlepšení oproti roku minulému rovněž nelze konstatovati. Ve všech odvětvích průmyslové práce žen je větší poptávka po místech nežli nabídka, toliko o služebná děvčata pro domácnosti je nouze jak ve Vídni tak v Praze. — Jak dlouho krise hospodářská potrvá, je nedohledno. Pochyby není, že prováděním státních investicí bude zmírněna; arciť může být její zmírnění jenom přechodné, poněvadž rozsáhlejší depresse průmyslové, k nimž náleží i nynější, trvají někdy až čtyry roky, a na tu dobu státní investice daleko nestačí.

Hospodářský. Cukr. 7. listop. Statistické sdružení cukrovarů evropských odhadlo minulý týden letošní výrobu řepového cukru v Evropě na 6,178,160 t. Z toho připadá na Čechy 596.000 t., na ostatní země rakouské 347.000 t., na země uherské s Bosnou 251.000 t. Produkce rakousko-uherská páčí se na 1,224.000 t. oproti lonské 1,083.000 t. Ostatní státy evropské, vyjma Francii, počítají rovněž s větším množstvím cukru než loni, avšak nikde není rozdíl tak značný jako u nás, kdež letošní odhad převyšuje lonskou výrobu o 283.000 t.; v kruzích obchodních však počítá se s výrobou o 4 až 5 tisíc t. větší. Naděje na odbyt většího množství cukru do Ameriky

se nesplnila, nabídka z první ruky následkem nedostatku místa k uložení cukru ještě více se rozhojnila a poptávka po bílém zboží se strany Anglie zmizela téměř úplně. Následek byl nový pokles cen na všech trzích přes 3%. Hodnota cukru klesla na úroveň, kde veškeré cukrovary pracují se ztrátou, a lze se nadíti ještě zhoršení. Přirozena jest tedy snaha německých kartelovaných cukrovarů, aby došlo k dohodnutí s cukrovary ve všech nadprodukcí cukru trpících zemích v Evropě o omezení příštího osevu. Tento týden v pondělí a úterý vzpružily se ceny zvýšenou poptávkou se strany zahraničné spekulace, avšak hojná nabídka z první ruky v tu i cizozemsku zviklala důvěru v obrat a ceny ustoupily poznovu. — Dostavivší se noční mrazy uspíšily dobývání řepy ve všech krajinách, takže sklizeň bude v brzku ukončena. Místy udržuje se jakost řepy, avšak většina cukrovarů hlásí klesající cukernatost. Zprávy o stavu třtiny znějí vesměs příznivě. Výroba cukru v zemích na říšské radě zastoupených v říjnu t. r. 328.500 t. oproti 272.420 t. loni. Za klidného trhu znamená dnes pohotová suma K 19·45 (proti K 19·50 před týdnem) franko Ústí.

Školský. (Z Moravy.) Dvě učitelské schůze, zajímavé svou současností, konány byly o dušičkách na Moravě: valná hromada delegátů Ústř. spolku a valná hromada »katolických« učitelů. Ústřední spolek nastoupil po bezhlavém rozbití schůze tišnovské cestu kompromisu se strany pokrokových také trochu bezhlavého, k němuž však byli donuceni dřívější chybou svou, jež je o mnoho sympatií připravila. Aby se zvedli v ní, přijali smír takový, jaký jim nabídnut, neprosadivše ani jediného návrhu svého, jenž jim měl dáti výhodu oproti konservativním, přijali, ač měli několikahlasovou většinu (hodně se zmenšila, hodné) ve schůzi. Nu, cestičky kompromisní se teď šlapou nejpohodlněji a zvykle již. Zajímavým byl jediný moment ve schůzi, odboj totiž proti klerikálnímu spolku učitelskému, jenž téhož dne se sešel. Bylo uloženo budoucímu výboru provésti zásadné vyloučení členů jeho z organisace ústřední a proti řečníkům na klerikálním sjezdu kroměřížském chopiti se prostředků až i právních. Je však pravděpodobno z vyhýbavosti značné části delegátů, že zůstane asi při theoretickém anathema. A klerikální spolek nedbaje zatím »zhoubného, nepříznivého proudu nepřátelského, doufaje v první řadě v pomoc Nejvyššího, v druhé řadě v pomoc a v podporu všeho katolického kněžstva«, roste a činí se všemi směry svorně. Založil podpůrnou Zádruhu učitelskou, vydává Vychovatelské listy, jichž existence je zajištěna (Ústřední spolek proti tomu nemá nyní vlastně spolkového orgánu ani jiného prostředku vzájemnost udržujícího a povznášejícího), na příští rok svolá sjezd všeslovanský katolického učitelstva, jehož zdar rovněž zajištěn pomocí Nejvyššího atd. Sice se odsuzuje u nás prospěchářské odtržení, ale pouze se odsuzuje a význam spolku se dosti podceňuje. Měla by se činnost jeho bedlivěji a kritičtěji sledovat než dosud.

Když dušiček den šedivý se blíží,
jeviště české rázem ožije;
jdou prostěradla mezi hroby, kříži —
a hlediště slz mnoho prolije.

Tu ochotníci, herci z povolání
i Národní se spojí v jeden řad,
jsou kasy plny, herci ukašláni
a obecenstvo nadšeno jde spat.

Ó, Raupachu, jak osud s námi hraje,
jak bloudí někdy sláva vesmírem!
Syn německého otce, lidu kraje —
a české scény stal's se Shakespearem.

V tvém Mlynáři je všecko nakupeno,
co lid můj tolik, tolik miluje:
pověra, osud, chuďas, velké věno,
nešťastná láska, která běduje,

smrt dojímavá s rozpuštěným vlasem,
fňukavá flétna, která k tomu lká,
naposled páter s rozechvěným hlasem,
jenž všemu tomu požehnání dá . . .

Ne, nedivím se, krása tvého kusu
že ve své sítě hravě lapila
lesk Schmoranzova pařížského vkusu
i snivou duši pana Kvapila . . .

MODROVOUS.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 16 LISTOPADU 1901 ČÍSLO 7.

Kurs opoziční?

Za řeči, kterou proslovil v rozpočtové debatě dr. Kramář, zvolal dr. Herold: »Na Němce si vláda netroufá, na nás si troufá vždycky.« K tomu prohodil dr. Kramář, že to, co pravil kolega Herold, jest úplná pravda a každý, kdo je zasvěcen v poměry, přizná, že tomu tak jest. Avšak nikdo se neptáže, p r o č! To nenapadlo nikomu z řečníků, ani tisícům, kdož jejich řeči četli. A kdyby bylo napadlo, zajisté by nemohli zazapřít, že výtka, kterou oba jmenovaní řečníci učinili vládě, není bez souvislosti s poměrem, v němž trvají mladočeši k nynější vládě po celá dvě leta, krátké episody vyjímaje. Že však mladočeši k vládě v přátelském poměru byli, jest jenom symptomem všeobecného rázu české politiky, jež vyznačuje se několika vlastnostmi, jako jsou tyto:

Mladočeši jsou l e h k o v ě r n i. Byvše stokrát oklamáni svými spojenci, ať se již jmenují vláda nebo Poláci nebo feudální velkostatkáři nebo jakkoliv jinak, po sto a prvníkráte věří zase. Mladočeši jsou p ř í l i š d ů v ě ř i v i, následek to jejich lehkověrnosti. Dají se vláčet po všech možných konferencích, dají si naslibovat bůh ví co, i ač z toho buď nic, nebo jen částečky se splní, věří novým slibům na slovo. Když jim byly sit venia verbo hozeny na hlavu Koerbrovy jazykové předlohy vládní se skrytou státní němčinou (ve vnitřní službě), když vláda, čím dále tím více se vybarvovala na vládu stranicky německou, věřili jí nicméně, že by se s její pomocí mohli dodělat kusu jazykové rovnoprávnosti, ba zvali si předsedu ministerstva do Prahy a obsypávali ho zde pozorností. Mladočeši jsou n e p r o z í r a v i. Nedovedou rozpoznat budoucnost, nedovedou také proniknout podstatu byrokratismu, jinak by dávno byli věděli, že byrokrat není přímý a že žádný není nestranný ve věcech národních. Věděli by, že nejméně byrokrat se hodí za orgán

vládní ve státě konstitučním a že obzvláště pro národ český vláda byrokratická jest vlastně záhubnější než která jiná. S tím souvisí, že mladočeši jsou nerozhodni. Nevědí, co se bude díti a tudíž také nevědí, jak se tvářit a rozhodnout v situacích pochybných a nedovedou tedy také rázně diktovat svoji vůli. Jsou dále bojácni, neboť se dají zastrašiti hrozbami lidí, kteří jsou ještě slabší než oni. Výtka bezzásadnosti činěná mladočechům již tak zobecněla, že není třeba o ní mnoho se šířiti. Nezbytnou průvodkyní bezzásadnosti jest pak nedůslednost a té jest v mladočeské politice daleko více než třeba. Nemají určité taktiky, tak jako nemají určitého programu. Kolísají mezi vládním služebnictvím a oposicí. Dnes jsou proti vládě, projevují jí nedůvěru a zítra se s ní smiřují a spojují. Dnes obstruují a zítra, když je vláda potrestá vypsáním nových voleb, ve kterých ztratí několik mandátů, jsou s ní zase jedna ruka. Konečně jsou mladočeši neupřímni a to jest nejhorší výtka, kterou jim činíme. Výronem jejich neupřímnosti je známé tajnůstkářství, ve které všecky své politické kroky tak rádi zahalují. Kdo není politicky slepý v národě, dávno ví, že mladočeši pěstují politiku dvojí tváře, jinou vůči vládě, jinou vůči lidu; ba někdy provozují dokonce politiku trojí: dvorní, vládní a mandátovou. Ve slovech většinou oplývají samým radikalismem, ve skutcích pak oportunismem.

Není tajno, že strana ve svém nitru bývá často rozhárána, jest známo, že nemívá vůdce, ba ani pravého vedení vícehlavého, dávno se jí vyčítá za zlé, že si nasazuje do svého středu nejen lidi odvislé od vlády a byrokratů více než je třeba, nýbrž i takové kapacity jako je proslulý Holanský a j. Dávno jest postřehnuto, jakou je závadou samostatného vystupování politiků mladočeských, že mají svými dvorními ohledy ruce svázány, ze kterých na př. netroufají si slovo obstrukce přenésti přes rty a není pak ovšem divu, když politika mladočeská jest těkavá a vrtkavá, obojaká a polovičatá nad míru a když mladočeši nemají žádného respektu ani nahoře, ani u vlády, a když pak vláda na ně si vždy troufá a na Němce ne.

Proberme jen několik událostí z posledních dnů. Když dr. Koerber letos v létě byl v Praze, dostalo se mladočechům jak přes tajnůstkářství tou stranou pěstované širší veřejnosti české jest dobře známo, množství slibů, z nichž jen nepatrná část splněna posud na papíře a ještě nepatrnější ve skutečnosti. Není tomu dávno, co bylo na dru Koerbrovi hrozbou vymáháno, aby dotud nevypisoval volby do českého sněmu pokud sněm dříve nesvolal ještě k jednomu zasedání Hrozeb těch předseda ministerstva nedbal. Nebylo nikomu divno, když před zahájením nového zasedání říšské rady mladočeský klub se usnesl na resoluci, kterou nynější vládě, vyjma ovšem právem dra Rezka, vyslovil nedůvěru. S podivením ovšem bylo, když v té resoluci ani slovíčkem neděla se zmínka o oposici anebo dokonce o eventuální obstrukci, před kterýmžto slovem jak již

řečeno mladočeši mají strach. Nebylo divno, že mladočeši podali několik pilných návrhů, ale divno bylo, když jeden z nich (Pantůčkův) v okamžiku dosti kritickém dali odstaviti. Přímý úžas pak v kruzích politických vzbudila zpráva obsažená v »Politik« ze dne 31. října t. r., že předseda klubu mladočeského vytýkal velkostatkářům konservativním, proč jejich list »Politik« se staví proti dru Koerbrovi. Dr. Pacák sice toto tvrzení dementoval, ač dosti slabě, za to však nepopřel, že se vyslovil k jednomu velkostatkáři, že mladočeši jako vážná strana mají na tom zájem, aby rozpočet byl co nejdříve projednán, ačkoliv schválení a za dnešních poměrů i vyřízení rozpočtu pokládá se za projev důvěry vládě, vládě, jíž před 14 dny v resoluci byla vyslovena nedůvěra. Když pak konservativní velkostatkáři mluví pro rychlé vyřízení rozpočtu, nastane na lavicích mladočeských poprask a zděšení, a oni, ač jejich vůdce jako předseda vážné strany má zájem na rychlém projednání, dají novinami vyhlašovati, že rozpočet sotva bude v čas vyřízen, což ovšem jest v jejich moci učiniti. Ačkoliv z průběhu debaty rozpočtové jde na jevo, že vláda má za sebou velkou majoritu, objeví se v mladočeských listech rázem krise. Tato krise pak redukuje se na pouhou krisi ministra krajana a pak se hrozí vládě a mluví proti ní a za kulisami se vyjednává a kují pikle atd. Jen po něčem není nikde stopy, a to jest řádný čin.

Jsme spravedlivi a nezapíráme, že mladočeská politika mívala své dobré stránky. Pokud se politické činnosti týče, sluší u mladočechů vždy dobře rozeznávati, zdali byla vládní nebo opoziční. Pokud politika mladočeská byla vládní, objevila se vždy tak nešťastnou, že horší už sotva býti může. Ne tak, pokud byla opoziční. Kdykoliv mladočeši byli v oposici, měli vždy úspěch a nelze jim odepříti, že leckdys mistrně manevrovali. Jako strana opoziční mladočeši zvrhli punktace, jako opozičníci přispěli znamenitě k pádu koalice; jak si počínali proti Clarymu, dá se snad označit skorem za mistrovský kus opoziční taktiky (to bylo ovšem z valné části zásluhou zesnulého Dra Kaizla) a také se to neminulo s úspěchem. Šťastný byl také poslední obstrukční rozmach jejich v noci z 8. června 1900, jemuž děkujeme odstavení zhoubných jazykových předloh. Nadějeme se do politiky mladočeské, že bude stejně šťastna i teď, bude-li se bráti kursem opozičním, který jí jedině svědčí. Ale té domněnce v cestu se staví otázka, půjdou-li mladočeši skutečně do oposice. Neboť že by tam byli již dnes, za to nemáme, a třeba dr. Kramář prohlašoval sebe slavnostněji »naše oposice není předstíraná, nýbrž vážná a opravdová.« Proti té diagnose svědčí celá psychologie strany, jak jsme ji shora vyložili a posavadní zkušenost učiněná s jejich politikou. Máme spíše za to, že se ve své lehkověrnosti dají zase uchlácholiti nějakým planým slibem. Kdyby se však skutečně vydali na cestu opravdové oposice, rozhodnutí to bychom ovšem schvalovali a pokládali bychom za nutné, v boji tom jich nejen še-

třiti, ale přímo odevšad podporovati. Ale ovšem kdyby — —

Škodlivé následky pro nás mladočeská oposice mít nebude. Buď ji dr. Koerber přetrvá či ne. Přetrvá-li ji, dojista jeho vláda nemůže být horší než je dnes. Nepřekoná-li ji, vyslovili jsme již v úvodním článku čís. 22, kde jsme podali jeho charakteristiku, že by to nebylo neštěstí. Troufáme si tvrdit s určitostí, že by dr. Koerber mladočeskou obstrukci nepřetrval, neboť by musil rozpočet aktivovat § 14. ústavy a Němcům přece slíbil, že toho neučiní...

Nový program rakouské sociální demokracie.

Organisace národnostní, na níž usnesl se sjezd sociální demokracie rakouské, konaný ve Vídni roku 1897, neobyčejně straně prospěla. Bylať nyní správa decentralisována a sjezdům národnostním bylo uloženo, aby zabývaly se otázkami, jež až do té doby vyplňovaly všechen denní pořádek sjezdů celkových. Pro ty pak zbývá nyní dosti času, aby zajímaly se o otázky širší důležitosti, o otázky, které spadají jednak do theorie, jednak do politiky, jež vyzula se již ze střevíců dětských.

Na sjezdě brněnském před dvěma roky bylo již vidno, že s větší volností možno se na sjezdě pohybovati. A z tohoto radostného vědomí síly částečně také povstala snaha po revisi programu hainfeldského z roku 1888. Ovšem hmotné popudy k tomu byly také a sice velice důležité. Hainfeldský program povstal za doby nejkrutější persekuce socialismu v Rakousku. Málo bylo vůbec těch, kteří odvážili se k socialismu hlásiti, ještě méně však těch, kdož by byli mohli spolupůsobiti při sdělávání programu. Není tudíž divu, že nevykazuje program hainfeldský takového jednotného uzavřeného celku, jako ostatně pozdější již program erfurtský, a že slohově není ucelen, nýbrž složen z prohlášení zásad a z resolucí o politických právech o ochranném zákonodárství a »sociální reformě«. Erfurtský program vedle mnohem větší politické volnosti měl ještě tu okolnost na své straně, že jest dnes o tři roky mladší, a že mohl v něm již zobraziti se všechen pokrok, jaký za ty tři roky nastal.

A nad to živé debaty theoretické v Německu zalétaly třeba dosti slabým ohlasem přes hranice k nám — není jenom náhodno, že živěji sledovala je česká sociální demokracie než německá — takže mohla vzniknouti i obava, že program hainfeldský nebude míti té síly, jako pevnější program erfurtský, aby mohly přes něj přejíti bez účinku.

Vše to působilo k urychlení revise programu, jež ostatně

ani v Německu není asi daleka. A všechny tyto momenty zračí se opět ve změnách, jimiž nový program liší se od starého. Pokud jde o stránku vnější, byl program hainfeldský spracován v jeden celek, ač nebyl do něho pojat ani brněnský program národnostní ani štýrskohradecká resoluce o agitaci na venkově jak všeobecně se očekávalo.

Pokud jde pak o obsah sám, jest patrna stopa — Bernsteinova. Zde v klasické přímo miniatuře jest vysloveno, co vlastně Bernstein znamená, v čem dlužno hledati jeho význam, v čem jeho praktický význam. Pro mne význam Bernsteinův spočívá ve dvou směrech: jednak, že nahlas vyslovil a oděl v theoretický háv názory, které sice pokládány jsou a dlouho již byly ve většině strany za samozřejmy, a jednak že zdůraznil požadavek, aby theorie — tedy program — jako na faktech se zakládajíc povstala ze skutečnosti, z praxe, tak aby dále na této praxi spočívala, z ní přijímala svoje oživování a obnovování, s praxí aby byla stále ve shodě.

Všeobecně za zastaralou uznávána jest theorie, hlásající stoupání bídy v masách. Komunistický manifest, jenž viděl, jak celý veřejný život veden a přímo hnán jest v revoluci snadno mohl k tomuto názoru přijít a vyvodit z něho nutnost sociální revoluce, až tato bída dosáhne svého vrcholu. Ale veškera činnost nejen odborového hnutí dělnického, nýbrž i politická činnost dělnictva směřovala k tomu, aby bída zvětšována nebyla, ba přímo aby byla zmenšována. Odborové hnutí vynucujíc v jednotlivých případech na zaměstnavatelích příznivější podmínky pracovní, politické hnutí usilujíc o to, aby tyto jednotlivé vymožeností byly generalisovány a uzákoněním přenesly se s pole soukromoprávního na veřejnoprávní. Dle theorie o stoupající bídě mas pracovala takto obě hnutí proti revoluci sociální, proti osvobození proletariátu od třídní nadvlády buržoasie. Původně ovšem hnutí politické přidržujíc se přesně znění komunistického manifestu, pohlíželo na hnutí odborové nevalně přátelsky. Ale musilo ustoupit; musilo povolit, aby názory odborového hnutí ovládly i hnutí politické. Že se to dělo jenom znenáhla, dokazují veliké zajímavé debaty na různých sjezdech sociální demokracie v Německu.

Dnes ovšem už jest málo jenom těch, kdož věřili v theorii o stoupání bídy. Vyskytli se sice někteří i na sjezdě vídeňském i na sjezdě bukoveckém, kteří vykládali si theorii tu doslovně. Ale v programu byla posud vyjádřena. Poněvadž mají mnozí za to, že jest nebezpečno hnouti některým kamenem v budově socialistické theorie ve strachu naprosto neodůvodněném, že by se celá budova sesula. Aby k tomu nedošlo, chtěli udržeti staré znění, ale podložiti mu nový význam. V tom směru vyznamenává se zvláště Kautský, který hleděl v polemice s Bernsteinem dokázati, že theorie o stoupající bídě mas označuje jenom tendenci kapitálu, která přece existuje, i když organisacím proletariátu dosud podařilo se ji paralysovati. Kautský

i jako host na sjezdě vídeňském hleděl tímto výkladem zachrániti staré znění programu hainfeldského, v němž se praví: »Soukromé vlastnictví na výrobních prostředcích znamená politicky stát třídní, hospodářsky stoupající chudobu mas a rostoucí zbídačení stále širších vrstev lidových.« Stoupenci jeho vykládali tato slova ještě jinak: nejen že v jednotlivých oborech dělnictvo jest na tom dnes skutečně hůře než bylo před několika desítiletími; ale řady lidí dříve samostatných — tedy maloživnostníci — pozbývají této svojí samostatnosti a klesají v řady proletariátu. To prý jest rostoucí zbídačení stále širších vrstev lidových. Ale jest jasno, že proletarism daleko neznamená dnes ještě rostoucí zbídačení. Naopak není sporu o tom, že veliké části těchto deklarovaných maloživnostníků nevede se od doby jich deklarace hůř, než se jim vedlo jako samostatným(?) mistrům.

Z těchto důvodů nepodařilo se ani Kautskému ani jeho stoupencům uchovati staré znění programu, a zabrániti přijetí následujícího znění: »Třída dělnická dostává se tím (t. soukromým vlastnictvím na prostředcích výrobních) v nejtísnivější závislost na majitelích prostředků výrobních.« Ani existence relativního zbídačování mas nebyla tím přiznána, jako není přiznána v jedné z dalších vět, která dostala se do nového programu: »Stále stoupá množství proletariátu, ale stoupá také stupeň jeho vykořisťování, a tím vzniká stále větší protiva mezi životní úrovní vždy širších vrstev lidu dělného a mezi rychle stoupající výnosností vlastní jich práce, jakož i hromadivšim se bohatstvím, jimi samotnými vytvořeným.« Referent Dr. Adler sice ve své závěrečné řeči tvrdil, že tím mělo býti aspoň zadost učiněno oněm, kteří domnívají se, že k agitaci jest podobných argumentů nejvíce třeba. Ale sám upozornil, že dle jeho názoru dlužno hledati jinde to místo v masách, které jest přímo deskou resonanční pro agitaci. »Jako agitátor mluvil jsem na stech schůzí. A nikdy jsem neříkal posluchačům: Vede se vám denně hůř, staré časy již minuly. Takové šosácké stesky přenechávám jiným. Já jsem vždy štval: Podívejte se, jak to vypadá ve světě, jak stoupá bohatství, které vy vytváříte, a podívejte se také, co za to dostáváte. V nejlepším případě pár drobtů, aby se vám trochu lépe vedlo, ale to se nedá ani porovnati s tím, co byste mohli míti. Tento rozpor jest dynamitem, jest revoluční výbušnou látkou v každém mozku a nikoli bída. Bída samotná udělá z člověka jenom kořalečnika, ale přesvědčení, že této bídy není třeba, tento rozpor dělá z něho revolucionáře.«

Tímto zajisté správným názorem dá se také vysvětliti, že nový program klade daleko větší váhu na uvědomění proletariátu než program hainfeldský. I tento sice viděl hlavní úlohu sociální demokracie v tom, že má proletariát sorganisovati, naplniti jej vědomím o jeho postavení a jeho úkolu, uzpůsobiti jej duševně i fysicky k boji — kterýž odstavec i do nového

programu byl nezměněně přijat — ale nový program jde ještě dále. On nespokojuje se prohlášením, že nositelem vývoje (t. přechodu prostředků pracovních ve společný majetek všeho lidu) může býti jenom třídně vědomý a politicky sorganisovaný proletariát, nespokojuje se tedy přisouzením pasivní úlohy Atlantovy celému proletariátu, nýbrž poukazuje důrazně k tomu, že proletariát dochází vědomí, že musí tento vývoj podporovati a urychlovati. Proletariát jest tedy novým programem prohlášen za aktivního činitele při vytváření budoucí společnosti. Není také jenom náhodno, a myslím, že s tímto pojetím úkolu proletariátu těsně souvisí, že v novém programu nemluví se již o dělnících jako otrocích zaměstnavatelů, nýbrž že se konstatuje prostě jich závislost na majitelích prostředků pracovních.

V praktické části programu úplně bylo vypuštěno dřívější pohrdavé stanovisko, jaké zaujímala sociální demokracie k sociálně reformnímu zvl. dělnickému ochrannému zákonodárství — naopak žádáno jest rozšíření a co možná největší zdokonalení jeho. Nový program také zcela jinak oceňuje parlamentarism, jenž programu starému jest jenom »formou moderní nadvlády třídní«. Konečně dlužno připomenouti, že působením české delegace do programu pojat byl také požadavek minoritních škol.

Debata o tomto programu byla velice zajímavá. Skoro zajímavější, než byly debaty na sjezdech německých. Neboť Němci jsou theoreticky daleko vyškolenější než sociální demokracie v Rakousku, která na sjezdě vídeňském prodělávala zkoušku ohněm theorie.

Rakouská sociální demokracie má tedy nový program. Ale »aniž chtějíce upírati formulování programu strany všeliký vliv na praktické chování a skutečný vývoj, přece musíme akcentovati, že živoucí taktice vůdců přísluší nepoměrně větší význam než akademicky sepsaným zásadním prohlášením,« praví ve své Dělnické otázce prof. Herkner.

DR. LEV WINTER.

Střední školy moravské

v minulém škol. roce.

Dovolujeme si čtenářům svým předložiti několik cifer, jež sestavili jsme na základě školních zpráv o stavu středních škol moravských; bude to jakýsi malý dokument, jenž může pověstné smiřovačky postaviti do světla ještě jasnějšího. Bohužel nebyly nám po ruce všecky zprávy těchto ústavů; neboť některé ústavy vůbec zpráv nevydávají, jiné zase neuznaly za hodno zpráv poslati. Než celkový výsledek se tím nemění, neboť počet ústavů, o nichž máme zprávy, jest více než dostatečný,

abychom si mohli utvořiti přibližně správný celkový obraz středního školství moravského. Celkem jest gymnasií moravských 30, reálek 25, českých gymnasií 16, reálek 11. Zprávu podáváme o 12 gymnasiích českých a 13 německých, o 10 reálkách českých a 11 německých.

I. Přehled návštěvy.

A. Gymnasia česká.

Místo	Celkový počet žáků	Čechů	Němců	Židů	Cizinců (mimo Moravu)
Brno (I. gymn.)	583	583	—	—	27
Uh. Hradiště	305	305	—	—	22
Kroměříž	459	459	—	—	13
Kyjov (3 třídy)	208	198	10	10	5
Val. Meziříčí	365	356	9	11	23
Místek (6 tříd)	228	228	—	—	66
Olomouc	604	602	2	3	8
Mor. Ostrava (4 tř.)	221	221	—	—	36
Přerov	363	339	24	33	16
Třebíč	346	339	7	6	12
Vyškov (2 tř.)	158	158	—	—	3
Zábřeh (4 tř.)	200	199	1	1	4

B. Gymnasia německá.

Místo	Celkový počet	Němců	Čechů	Židů	Cizinců
Brno (I. gymn.)	434	416	18	**116**	78
Brno (II. gymn.)	348	331	17	**175**	41
Břeclava (2 tř.)	70	63	7	16	27
Uh. Hradiště	207	160	**47**	**109**	33
Hranice	211	139	**72**	44	51
Kroměříž	178	122	**56**	51	26
Mikulov	180	173	7	37	62
Olomouc	289	268	21	**48**	58
Mor. Ostrava (5 tř.)	128	109	19	**52**	50
Šumperk	262	259	3	11	34
Mor. Třebová	157	149	8	7	16
Znojmo	251	229	22	40	61
Jihlava (r. 1900)	185	156	29	**60**	78

Poznámka. Ve Val. Meziříčí bylo 9 Němců, ale 11 Židů, z přehledu pak vyplývá, že byli 2 Němci-Neisraelité, tedy 4 Židé přihlásili se k národnosti české. V Olomouci byli 2 Němci, ale vedle toho 3 Židé národnosti české. V Přerově jest patrně nějaká chyba, neboť dle přehledu třídního byl tam pouze 1 Němec, všech žáků jest pak pouze 350.

C. Reálky české.

Místo	Celkový počet	Čechů	Němců	Židů	Cizinců
Brno	448	448	—	—	31
Uh. Brod	225	215	10	13	5
Hodonín	245	245	—	—	27
Holešov	123	116	7	8	3
Kroměříž	185	184	1	—	2
Lipník	276	276	—	—	13
Vel. Meziříčí	123	123	—	—	6
Nové Město	272	272	—	7	42
Prostějov	454	454	—	—	1
Telč	366	366	—	11	64

D. Reálky německé.

Místo	Celkový počet	Němců	Čechů	Židů	Cizinců
Hodonín	228	194	34	99	64
Nový Jičín	209	190	19	16	29
Jihlava	302	205	97	121	120
Kroměříž	154	84	70	32	28
Lipník	176	134	42	40	18
Olomouc	332	282	50	45	57
Mor Ostrava	384	305	79	135	170
Rymařov	158	158	—	1	19
Svitavy	178	158	20	13	64
Znojmo	239	199	40	26	67
Prostějov (1900)	257	155	102	78	25
Brno (1901)	421	371	50	137	—

Z tabulky této vyplývá průměrná návštěva pro jednu třídu českých gymnasií 54 žáci, německých gymnasií 30 žáků, na jednu třídu českých reálek 50 žáků, německých 36 žáků. Vidíme tedy, že českých žáků jde poměrně více na gymnasia, německých na reálky. Co do poměru jednotlivých národností vidíme z přehledu toho tyto zajímavé úkazy:

Všech Čechů na německých gymnasiích bylo na vypočtených ústavech 326, kdežto Němci (praví, nikoli Židé) na českých gymnasiích byli pouze 4, celkem, i Židy v to počítaje, pouze 53. Na českých reálkách bylo Němců vůbec 18, kdežto Židů 39, patrně tedy dosti Židů přihlásilo se k národnosti české. Tak v Uh. Brodě, v Novém Městě a v Telči, v krajích úplně českých; proč, netřeba tuším vykládati. Za to tam, kde jsou dva ústavy vedle sebe, český a německý, Židy vždy nacházíme na ústavě německém. Tak jest tomu v Brně, Hodo-

níně, Kroměříži, Lipníku, Prostějově. Z toho vidíme jasně, jaké je národní přesvědčení Židů moravských.

Vidíme však z hořejších cifer ještě jednu smutnější věc. Kolik bylo Čechů na německých reálkách? Celkem na uvedených **553**. Nejvíce Čechů měla reálka v Kroměříži, 70 čili skoro polovici všech žáků, dále v Prostějově 102 čili dvě pětiny, potom v Jihlavě 97 čili třetinu, v M. Ostravě 79 čili skoro čtvrtinu, v Olomouci 50 čili skoro šestinu, v Hodoníně 34 čili sedminu všech žáků. Při tom je ještě zajímavo, že v Prostějově, v Hodoníně a v Kroměříži jsou také reálky české. O uvědomění našich »bodrých« Hanáků německé reálky v Prostějově a Kroměříži vydávají prašpatné svědectví. Ovšem také chudoba jest důležitou okolností, kterou v úvahu musíme vzíti zvláště při Hodoníně.

Z gymnasií německých nejvíce Čechů bylo poměrně v Kroměříži (třetina), rovněž tak v Hranicích (72 proti 139 Němcům), v Hradišti čtvrtina (47). Čísla zajisté nápadná.

Zvláštního povšimnutí dále zasluhuje počet Židů na německých ústavech. Celkem je na německých (jmenovaných) ústavech **1509 Židů,** na gymnasiích 766, na reálkách 743. Největším počtem Židů vynikají německá gymnasia v Brně (první má přes čtvrtinu všech žáků, druhé polovici všech žáků); polovici žáků tvoří Židé také v Mor. Ostravě. Okolnost zajisté pozoruhodná; neboť vidíme z toho, kdo ve velkých městech udává tenor němectví. Docela pak nadpoloviční většinu mají Židé na gymnasiu v Uh. Hradišti; gymnasium kroměřížské má třetinu Židů. Z reálek německých největším počtem Židů honosí se zase brněnská mající více než třetinu Židů, poměrně však nejvíce jest jich na reálce jihlavské (daleko přes polovic), potom na prostějovské (polovic) a hodonínské (téměř polovic). Tato města dostihuje skoro zase Mor. Ostrava, jíž nechybí mnoho do polovice.

Zvláště zajímavá je reálka kroměřížská, na níž studuje 70 Čechů a 84 Němci, z nichž je 32 Židů; zbývá tedy 52 Němců, pro něž se vydržuje celý ústav. Prostějovská reálka se vydržuje k vůli 77 Němcům, Židů a Čechů je na ní však 180. V Mor. Ostravě je Čechů téměř pětina, se Židy tvoří přes polovici všech žáků; v Lipníku pak mají Čechové téměř čtvrtinu, se Židy zase nadpoloviční většinu. Menší počet Čechů mají pouze tři německé reálky: novojičínská, svitavská a znojemská. Vůbec reálné školy německé podávají zdrcující důkaz neuvědomělosti moravského lidu, důkaz, jejž nevyvrátí sebe lepší politický krasořečník. Nesčetněkrát opakovaná věta, že hlavním sloupem moravského němectví jsou Židé, může se zcela dobře doplniti: a Češi sami. Jděte do škol a viztel Co by byly německé reálky bez Židů a bez Čechů? Čechů je na ústavech německých přes 939, tedy tolik, že by stačili na slušné čtyři ústavy samostatné.

Tabulka druhá podává přehled prospěchu, a sice v procen-

tech stanoví kvantum vyznamenaných a propadlých, neboť tato dvě čísla k poznání prospěchu úplně stačí.

II. Přehled prospěchu.

A. Gymnasia česká.

Místo	vyznam.	prop.
Brno (I. gymn.) .	28·6	4·6
Uh. Hradiště . .	19·0	10·1
Kroměříž	21·0	8·1
Kyjov	33·6	4·3
Val. Meziříčí . .	16·4	9·8
Místek	19·4	11·0
Olomouc	28·5	7·8
Mor. Ostrava . .	23·0	11·3
Přerov	18·0	10·8
Třebíč	19·7	6·9
Vyškov	19·6	15·3
Zábřeh (1900) . .	24·5	4·5
Průměr .	23	8·6

B. Gymnasia německá.

Místo	vyznam.	prop.
Břeclava	20·0	5·7
Uh. Hradiště . .	9·9	11·3
Hranice	17·5	12·8
Kroměříž	12·8	8·4
Mikulov	13·8	10·5
Olomouc	17·9	11·7
Mor. Ostrava . .	25·8	18·8
Šumperk	23 2	7·6
Mor. Třebová . .	12·8	8·8
Unčov	25·4	6·4
Znojmo	18·2	8·0
Brno (I. gymn.) .	12·0	11·0
Brno (II. gymn.) .	11·7	9·7
Průměr .	17	10

C. Reálky české.

Místo	vyznam.	prop.
Brno	7	12 2
Uh. Brod	18·5	5·7
Hodonín	24	3·2
Holešov	22·2	11·1
Kroměříž	20·5	7 5
Lipník	19·9	6·5
Vel. Meziříčí . .	19·5	12·2
Nové Město . . .	19·8	8·1
Prostějov	9·4	15·4
Telč	17·2	9·2
Průměr .	18	9

D. Reálky německé.

Místo	vyznam.	prop.
Hodonín	10·9	4·3
Nový Jičín . . .	11·4	8·1
Jihlava	7·9	7·6
Kroměříž	9·7	12·3
Lipník	18·1	15·8
Olomouc	9·2	8·9
Mor. Ostrava . .	7·8	10·6
Rymařov	12 6	8·2
Svitavy	13·4	12·8
Znojmo	10·8	13·9
Prostějov (1900) .	13	18
Průměr .	12	12

Nejhorší poměrně prospěch z českých gymnasií má dle toho gymnasium vyškovské, nejlepší kyjovské; z reálek nejhorší brněnská a prostějovská, na nichž přesahuje počet propadlých o 5—6% číslo vyznamenaných, na českých gymnasiích takového případu vůbec není. Německé ústavy, kde je procento propadlých větší než vyznamenaných, jsou však čtyři: gymnasium hradištské, jež má vůbec nejhorší prospěch ze všech

gymnasií, dále reálka kroměřížská, znojemská a prostějovská. Jest zajímavo, že ústavy jmenované (až na znojemský) jsou právě ty, na nichž je nejmenší procento Němců; jistě obě okolnosti spolu příčinně souvisejí.

Zajímavé je srovnat průměr prospěchu ústavů českých s německými: procento vyznamenaných je jak na gymnasiích tak na reálkách o 6 menší na straně německé, procento propadlých je větší na německých ústavech o 1·4 až 3%. Nejmenší procento vyznamenaných je 7 (česká reálka v Brně) a 7·8 (reálka mor. ostravská), největší procento propadlých 15·4 (česká reálka v Prostějově) a 18·8 (něm. gymnasium v Mor. Ostravě).

Vzájemným srovnáním gymnasií s reálkami pak vyplývají tyto zajímavé výsledky: Průměrné procento vyznamenaných jest na reálkách vůči gymnasiím značně menší, a sice jak na české tak na německé straně o 5% jsou reálky za gymnasii. Procento propadlých je na českých gymnasiích i reálkách stejné (9), na německých reálkách jest o 2% více propadlých než na gymnasiích. Celkem propadá na středních školách moravských asi $^1/_{10}$ všech žáků, průměr vyznamenaných stoupá od $^1/_8$ (reálky německé) k $^1/_6$ (gymnasia německá a reálky české) a dospívá téměř $^1/_4$ u českých gymnasií.

Celkem tedy musíme říci, že prospěch na reálkách je vůbec značně slabší než na gymnasiích, na německých reálkách ještě slabší než na českých. Srovnání vypadá tedy rozhodně příznivě pro české ústavy, zvláště česká gymnasia Kde je slabší prospěch na českých ústavech (jako na př. na reálce brněnské a prostějovské), jistě ne poslední příčinou toho je přeplnění ústavu a tříd žactvem. Německé ústavy přeplněny nejsou, dlužno tedy hledati příčinu slabšího prospěchu jinde, a neposlední zajisté příčina bude ve velikém počtu židů, z nichž málokteří, jak známo, jsou vynikajícími žáky, a ve značném počtu Čechů neovládajících dokonale jazyk německý. Že také lokálně jeví se slabší nadání, myslíme, že by se dalo konstatovati. Dle naší zkušenosti aspoň jsou na př. Hanáci méně nadáni než Slováci (a také méně přičinliví).

Majíce ke všem těmto okolnostem zření můžeme tedy právem tvrditi, že ústavy české prospívají lépe než německé. Že by snad učitelé ústavů českých klasifikovali mírněji a příznivěji než učitelé škol německých, nikdo nemůže se odvážit tvrditi, byla by to nejapná smyšlenka. O příznivější klasifikaci žáků může jíti jenom tomu ústavu, jenž maje málo žactva chce si je co možná zachovati — a takových ústavů na české straně není, jsou-li na německé, není naší věcí pátrati. Že klasifikace prospěchu na české straně je zcela objektivní a správná, dokazují i výsledky zkoušek maturitních, o nichž podáváme tuto zase přehled v procentech vyznamenaných a propadlých, pokud jsme je mohli stanoviti (za školní rok 1899—1900).

Česká gymnasia. Německá gymnasia.

Místo	vyznam.	prop.	Místo	vyznam.	prop.
Brno (žáků 63) .	30·1	9·5	Brno I. (40) . . .	42·5	5
Uh. Hradiště (27)	29·6	3·7	Brno II. (37) . .	16	16
Kroměříž (26) . .	34·6	7·6	Uh. Hradiště (24)	16·6	4·2
Val. Meziříčí (20)	10	5	Hranice (13) . .	23	23
Olomouc (1900 (31)	22·5	9·6	Kroměříž (33) . .	9	9
Olomouc (1901 (43)	28	—	Olomouc (17) . .	17	5·8
Přerov (20) . . .	40	—	Šumperk (13) . .	30	—
Třebíč	43	7	Unčov (14) . . .	7	7
			Znojmo (21) . . .	28·5	—

České reálky. Německé reálky.

Místo	vyznam.	prop.	Místo	vyznam.	prop
Brno (20) . . .	20	5	Brno 1899, (28) .	11	—
Hodonín 1901 (36)	22	?	Hodonín (16) . .	25	6
Prostějov (18) . .	—	3·5	N. Jičín (10) . . .	10	10
Prostějov (24) . .	8	12·5	Kroměříž (21) . .	14	9·5
Telč (26)	15	—	Olomouc (26) . .	26	12
			Prostějov (7) . .	14	—

Čísla tato jsou neúplná, proto neodvažujeme se mathematických konklusí; ale rozhodně i na základě nich můžeme říci, že výsledky maturitních zkoušek souhlasí s celkovým prospěchem. Jest ovšem značně lepší, což pochopitelno, obzvláště česká gymnasia zaujímají zde čestné místo. Výslední průměrné procento na reálkách je však o něco lepší na německé straně. Snad jednou z příčin toho je také okolnost, že na německých ústavech větší počet abiturientů maturitě se nepodrobuje (na př. v Brně maturovalo z 38 abiturientů jen 27). Zajímavé jest, že průměrné procento vyznamenaných abiturientů na českých gymnasiích jest celkem o tolikéž větší než na německých, oč byl větší průměr vůbec vyznamenaných. O správnosti klasifikace na českých ústavech nemůže tedy býti pochyby.

Příčiny lepšího prospěchu českých ústavů jsou ovšem na snadě. České ústavy mají lepší materiál žákovský. Německé ústavy berou často za vděk materiálem méně než prostředním, jsouce nuceny sehnati a udržeti náležitý počet žáků, z veliké části jest to materiál i z cizích zemí došlý (o tom srov tab I.). České ústavy vznikly z potřeby obyvatelstva, německé některé

jsou rostlinami uměle zasazenými do cizí půdy a uměle pěstovanými a při tom živořícími. Není pochyby, že v dozírné době — až Čechové moravští nabudou většího uvědomění — tyto živořící německé ústavy zaniknou a že počet středních škol u obou národností uvede se na míru spravedlivou. Pak bude se moci mluviti o zachování »status quo«. SPIRITUS ASPER.

Směry staršího chorvatského básnictví.

Ku 400. výročí založení krásné literatury chorvatské.

»Juditou«, náboženským eposem o šesti zpěvech, počíná právě před před 400 lety básnická literatura chorvatská. Otcem jejím jest Marko Marulić (1450—1516), muž rozsáhlého humanistického vzdělání, za studií v Italii ohnivý mladík svobodných názorů renaisančních, jenž v mrtvém Spljetu nemohl žíti bez nebezpečenství a nehod, a vida, že taký život vyžádal si oběti — života mladého přítele jeho Papaliće — dal se jinou cestou. Domácí stísněnost přivedla ho do vlastních kolejí. Tak se stal Marulić před velikými reformatory křesťanství a před církevní reakcí svými obsáhlými latinskými morálně filosofickými díly, jež byla pak překládána do italštiny, němčiny, francíny a španělštiny, jedním z posledních a největších obhájců středověkého křesťanství, a to tím větším, poněvadž byl laikem. Jeho básněmi psanými chorvatským jazykem proudí táž myšlenka — píše je pro ty, »již nerozumějí knihám latinským«. Co učenému světu v rouše scholastické filosofie, to podává svému národu v rouše básnickém, a co dal, toho je mnoho.

Hlavní zřetel obrací k naučení mravnímu, a proto eposy »Judita« a »Suzana« jsou jen slabými a tendenčně přibarvenými transfiguracemi svatého písma. Jeho práce jest svou povahou jen pokračováním a korunou literatury chorvatsko-hlaholské — jest to onen dlouhodechý ton středověké hudby, avšak u Maruliće je již okrášlen celou instrumentální nádherou, jakou podávalo studium klasického starověku. Po celá tři století hlásali onen názor různí básníci: Petar Hektorović (1487 až 1572), Mavro Vetranić (1482—1576), Ivan Gundulić (1588 až 1638), Junije Palmotić (1606—1657), Ignat Gjordjić (1675—1737), Petar Kanavelović (1631—1719), Jerolim Kavanjin (1640—1714), a později i bosenští a slavonští spisovatelé, ale mimo dokonalou a rozmanitou formu nevytvořili ničeho trvalého. Směr ten pronikal více v krajích, jehož jádro tvořil lid, než v krajích, kdež převahu měla šlechta; kde se pěstovalo náboženské drama, tam bylo pravé sídlo a lidé středověku. Dokud kvetl aristokratism na ostrově Hvaru, nebylo tam stopy po básnictví duchovním, ale jakmile šlechta upadala, stal se Hvar téměř středi-

skem náboženských her divadelních. V Dubrovníku byl šlechtický život nejbujnější; náboženskou hru pěstuje tam jenom Vetranić, benediktin a — muž z lidu. A právě v duchovní hře jest nejvypjatější vrchol středověkého světového názoru; kde ovládla, tam zavládl i život středověký. Lid rád se díval na duchovní hry o smrti různých světců, jemu lahodila a bavila jej krev celé legie mučeníkův, jež v jediném dramatě byla prolita, a známo je, kterak se chorvatský lid dovede vžíti v divadelní hru, zapomínaje, že se dívá na pouhý fiktivní děj, na umělý obraz, avšak nemohl bych říci, zdali zbytek jeho surové pohanské duše, ve válkách s Turky ještě více zdivočilé, větší měrou zajímalo srážení hlav a proud krve či náboženská myšlenka. V Dubrovníce se dosti pěstuje lyrika, méně duchovní epika; ale i pohanský Boccaccio opěval Bohorodičku. Je to více méně konvencionelní. Nejobsáhlejší dubrovnický náboženský epos »Kristijada« od Junije Palmotiće zpracován je dle latinského vzoru, a nejdokonalejší epicko-náboženská báseň dubrovnická »Slzy marnotratného syna« od Ivana Gundulića je zavázána svými největšími přednostmi lyrice trubadurské. Mimo to napsány byly v době, kdy na Dubrovník padla dusivá mlha jesuitismu; z toho ovzduší vzešel největší náboženský básník dubrovnický Ignat Gjordjić, poslední rázovitý typ Dubrovčana, jenž zápolí s ideou renaisance a křesťanství a podléhá této.

Avšak zároveň s ideami renaisančními, jež vulkanickou silou prorvaly tlusté vrstvy chladné kůry zemské a pronikly i do Dalmacie, nemohla veškera duševní činnost a veškera vzdělanost zůstati v rukou kněží, jak tomu bylo ve středověku. Povstala mladá, umění žádostivá a po umění práhnoucí šlechta, a kněži byli dokonce odstrčeni — což jest největší zisk chorvatské renaisance, jež velikých myšlenek obrodných si nepřisvojila, ponévadž Chorvaté jsou lidé, kteří se dovedou rozehřáti pro vše, jenom ne pro ideu. Kněz byl ode dávna ve styku s prostým lidem, k němuž byl ještě silněji poután slovanskou bohoslužbou, kdežto šlechta, již rodinné tradice a vyšší život pojily s duchem latinským, hledala vzdělání v životem kypící Italii. Právě takové byly poměry na Hvaru. Šlechta byla úplně volná, docela bezuzdná ve svém životě, a pak ovšem činy jejího ještě neurovnaného života příčily se určitosti a přísnosti mravouky křesťanské. Kněži přilnuli tím více k lidu, ukazujíce mu na jeho poddanství a pozvedajíce ho ve smyslu demokratickém. R. 1510 připravovala se na Hvaru tajná vzpoura proti šlechtě; jejími původci a vůdci bylo kněžstvo. Než lid nepochopil ještě hnutí, a kněži neměli ještě dosti smělosti i rozhlásili, že kříž, na nějž spiklenci přísahali »smrt a záhubu šlechtickým trubcům« — zaplakal. Ale bouře nedlouho na to vzplanula, když šest nevázaných šlechticů chtělo znásilniti děvče z lidu. Pobořeny byly domy šlechticů a rozbity hlavy, avšak když síla silnějšího přivedla na šibenici dvacet spiklenců, smířil se ubohý lid. Za těch poměrů zpíval své lehké milostné písně trubadur Hanibal Lucić

(1480—1553), člověk volně žijící, ale inteligentnější jiných. Idealem mu byly: rozum, právo a — mír. V mládí svém miloval nevázanou poesii Ovidiovu; poslání jeho »Paris Helenae« přeložil výrazy tak lascivními, že by ho dnes starší chorvatští kritici, kdyby žil, ukamenovali. Užívá méně fantasmagorií a abstrakcí nežli jeho italští učitelé; miluje rozum a přirozenou krásu své milenky, a když jeho láska vzplane, propukne bez mezí a studu, a její plod je — nezákonité dítě. I ve svém dokonalém romantickém dramatě »Robinja« oslavuje takovou lásku, ale je patrno, že domácí poměry, silnější, vzděláním však nižší prvek lidový, v jeho pozdějších letech ničí jeho svobodného ducha.

Chorvatská šlechta vyhledávala krásy života především v lahodné bezstarostnosti, a v tom spočívají všechny její politické hříchy; avšak z lahodnosti té zrodila se právě krásná literatura. Dubrovník byl střediskem života aristokratického a ideálem provinciální šlechty. Měl republikánskou svobodu, a nejvyšším jeho cílem bylo užívati života klidného. Benátčanům přiznával jakési částečné nároky a zasypával sultána a jeho diplomaty zlatými dukáty — jen aby měl pokoj. Gundulićova pastýřská hra »Dubravka«, kteráž se pokládá za největší allegorickou hymnu dubrovnické svobody, jest zároveň hymnou plného aristokratického života, hymnou čarovného kouzla ranních červánků a zlatého cinkání šelestících listí ve volné prosté doubravě, plné zamilovaných pastýřů, lásky a štěstí. Takového života snadno se zachytila poesie Petrarkova, Ariostova, Bembova, Tassova a Sannazzarova. Z té příčiny jsou již první dva lyričtí básníci dubrovničtí, Šiško Mančetić (1457—1527) a Gjore Držić, vyspělými a možno říci i nejdokonalejšími trubadury chorvatskými. Lyrika Dinka Ranjina (1540—1607) a Dinka Zlatariće je konkretnější, bližší římským klasikům, plynoucí více ze srdce a z duše, kdežto Ivan Bunić Vučičević jest ještě jadrnější a plnější — lyrika se jednoduše vzdaluje od středověkého provencalského abstraktního pojímání, přibližujíc se více a více k názorům našim. Vonné ovzduší, jež svíralo duši aristokratů v Italii i v domácím životě, nutilo je nalézti výraz pro svoje štěstí; politické a duševní poměry přinesly jim výraz cizí, italsko-provencalskou erotiku, a oni si ji rázem přisvojili, jsouce přesvědčeni, že nejlépe vystihuje jejich vnitřní city.

Brzy na to erotika klesá, vyskytujíc se obyčejně jen v básnických prvotinách mládeže, ježto z Italie pronikaly jiné druhy poesie, jež mohly aristokratickému životu podati ještě lepší zábavu, a v nich právě spočívá největší díl dubrovnické tvorby. Jsou to: maskerata, komedie, pastýřská hra a hrdinský romantický epos. Prvou z nich pěstuje již Marulić a Dubrovčané: Andrija Čubranović, Stjepan Gučetić a Ignat Gjordjić, podkládajíce jí světský obsah, silnou ideu, pěknou formu, vybraný jazyk, přirozenou chorvatskou prostotu a jemný vtip, takže může soupeřiti s nejlepšími maskeratami vlašskými a snad je i překonává.

První skladatel pastýřských her a komedií v Dubrovníce je Nikola Nalješkovič, jeho vrstevník pak Marin Držič (ok. 1520—1580) povznesl znamenitě pastýřskou hru a v komedii značí vrcholek. Držič napsal osm komedií, maje své vzory v Plautovi a v současných spisovatelích vlašských. Jenom jeho »Novela od Stanca« prodchnuta je ryzím národním duchem; charakterem svým podobna je německé hře masopustní a ještě dnes dává se s úspěchem na chorvatských jevištích. Již z počátku líčí dubrovnická komedie charakter a typ, kárajíc nevázanost kněze nekněze. Tou dobou byl život nejbujnější a nejnekázanější, a proto kvetla komedie. Básník Maroje Mažibradić (1530—1571) oslavuje legii žen; měl manželku, ale žil nemanželsky, a lepší otce nebyl ani jeho nemanželský syn, básník Oracije Mažibradić, ačkoliv oba byli nešlechtici. Umělecký požitek popularisován představeními na trhu nebo doma při svatbách, a čivy šlechtické byly rafinovány jako u dnešního moderního člověka. Pastýřská hra, plná pláče zamilovaného pastýře, jenž loudaje se doubravou, hledá svou vílu a nenaleznuv jí usmrtí se, nevábí Dubrovčana, nemá-li předehry s peprnými vtipy. Ba i onen pláč se úmyslně přehání, jen aby vzbuzoval smích. Takové předehry psával Marin Držić. Dinko Zlatarić podal překlad Tassova »Amynty«, jenž věrným vystižením originálu a pomíjením rýmů ukazuje hlubší a vážnější pojímání úlohy spisovatelovy. Nastává zlatá doba. Ivan Gundulić vytvořil nejlepší pastýřskou hru »Dubravku«, jež svými základními ideami, duchaplnou koncepcí a dokonalým zpracováním překonává nejlepší podobné práce v Italii a podnes ještě plní chorvatská divadla, kteráž obyčejně zejí prázdnotou. »S velikými oslavami« (jak sám praví) dáváno ještě deset Gundulićových dramat: Galatea, Dijana, Armida, Posvetilište l,uveno, Proserpina ugrabljena, Cerera, Kleopatra, Arijadna, Adon, Koraljka od Šira. Nejvýše však se přece cení jeho »Osman«, romanticko-hrdinské epos o 20 zpěvech dle vzoru Tassa a Ariosta; opěvá v něm současnou událost, porážku Turků u Hoćima 1621, hrdinství Poláků, vzpouru Turků, násilnou smrt sultana Osmana a naději pádu tureckého panství — což vše je protkáno romantickými příhodami amazonek a hrdin. Vrstevník jeho Junije Palmotić je přímo úžasný dramatický talent Zanechal 15 melodramat a tragikomedií. Náměty bral z římských klasiků, z velikých vlašských eposů a z národních dějin i podání. Tři společnosti provozovaly jeho kusy. Je improvisator par excellence — promyslí si obsah, rozdělí úlohy mezi jednotlivé členy své družiny a ihned cituje verše i s rýmy; dikce jeho však tím netrpí a jazyk má ze všech Dubrovčanů nejčistší. Nejvzácnější dubrovnický lyrik Ivan Bunić Vučićević tvoří s Gundulićem a Palmotićem básnický trojlístek, jenž značí zlatou dobu chorvatského písemnictví, ale i dobu umělecké nadprodukce, po níž pak nastal úpadek. R. 1667 stihlo Dubrovník veliké zemětřesení, jež otřáslo i oním lahodným životem a zničilo jeho neobyčejný blahobyt, hlavní podmínky du-

brovnické kultury. Mimo to zaryl se v jeho život vytrvalý červ, jenž pomaloučku, ale jistě vrtal v jeho náladu štěstí; účinky jeho ničivé činnosti patrny jsou již za doby zlaté. Byli to jesuité, jež musili Dubrovčané přijati na rozkaz papežův proti své vůli, aby se zbavili kletby, jež byla uvalena na jejich město. Už ve školách zanášeli v básnické duše svých žáků silnější náboženské cítění a s ním jakousi pochmurnou vážnost. Tak upadla dubrovnická komedie, jež měla přece nejvíce podmínek existenčních. V Gundulićově »Dubravce« objevují se ještě směšné bytosti satirické — to jest poslední, dosti přidušený smích Dubrovčana. I pikantnost hyne. V »Osmanu« jsou plastičné sceny při jezerní koupeli amazonky Sokolice a jejích družek, ale je známo, že Gundulić váhal dokonati a vydati své dílo. Palmotić již ani nezápasil, podlehl upadajícímu vkusu. Jen jeden znamenitý básník, Ignat Gjordjić, poslední učeník Ovidův, vystupuje úspěšnou maskeratou »Marunko«, jež však se ztrácí mezi jeho náboženskými básněmi. Ještě je tu veliký počet básníkův, avšak jsou jen pouhými epigony, žijícími z tradic, a kdyby tyto nebyly tak třpytné, bylo by zavládlo zajisté mrtvé ticho. Když r. 1806 Napoleon pohřbil starou dubrovnickou svobodu, zničil poslední podmínku literární činnosti, a od té doby se tato »slovinska Atina« nepozdvihla.

V ostatní Dalmacii objevovaly se téměř všechny ony myšlenky a formy v písemnictví, avšak slaběji a řídčeji a v XVII. a XVIII. stol. nebylo tam vůbec díla větší vnitřní ceny. Jediný osamělý, typický zjev XVIII. stol. jest Andrija Kačić Miošić, jenž pěje prostému lidu o bojích a junáckých zápasích s Turky — podávaje mu národní dějiny v písních, jež se výrazem, myšlením a barvou neliší od prostonárodních zpěvů, a proto je Miošić jediný starý básník chorvatský, jenž podnes žije v srdci lidu.

Starým chorvatským básníkům scházela jednotnost myšlenek, poněvadž právě nejvýraznější z nich žili dvojím vzájemně dosti protivným životem: jednak za mladosti v Italii, jednak ve střízlivých poměrech domácích. Dubrovnický život se nejvíce přiblížil životu italskému, a proto je v něm méně křížení názorů, více harmonie myšlének, vypjatost individuality je kondensovanější a je touha po uměleckém požitku silnější — a proto dubrovnická tvorba jest jednotnější, obsažnější i rozsáhlejší. Nevýslovná je škoda, že jesuité přišli právě v době, kdy smysl pro umění vrcholil a kdy Dubrovník měl své nejnadanější básníky. I v Italii již koncem XVI. století vládne inkvisice, básníci chvějí se před hranicí, čistota a určitost myšlenek hyne a sofisma stává se charakteristikou poesie. Než v chorvatské renaisanci vůbec nebylo n i k d y lidí, kteří by po příkladě italských básníků zaujali nové, otevřené stanoviště vůči náboženství a státu — dílo jejich jest plodem vlivu a nikoliv mužného přesvědčení. Tvořilo se sice s velikou nervosností umělecké tvorby, ale byla to jen poesie delikátnosti, hudby,

barev a ne poesie velikých renaisančních ideí. Zajímavo je, že teprve dnes objevil se na březích sinného moře l'art-pour-l'artista Xeres de la Maraja (Milan Begović), básník Tizzianovy měkkosti, Correggiova koloritu a bohatství hudby Palaestrinovy, jenž opojen celým duchem italských obroditelův, pěje své pohanské písně.

BRANKO DRECHSLER.

Populární přednáška.

Napsal *Karel Scheinpflug.*

Ano. Ale kdybyste dle hesla »audiatur et altera pars« svolali tak jednou anketu obecenstva a vyslechli jeho zkušenosti o přednáškách, vyslechli, roztřídili a uvážili, och . .! Pak by se zase druhý činitel, přednášející, ocitl na lavici obžalovaných a celá situace by se objevila v jiném světle.

Přednáška populárně vědecká je výkon velmi složitý a obtížný. Její obsah musí býti vědecký a tento obsah má se státi majetkem davu, jehož jednotlivci z valné části nikdy neuvykli vědecky mysliti, anebo tomu již dávno odvykli. To je úkol, jenž nejen klade nejpřísnější požadavky na určitost, jasnost a logický postup myšlenek, ale jenž vyžaduje i bohatých prostředků vyjadřovacích. Jak často musí tu opis nahraditi technický termin, obraz definici a jediné suggestivní slovo celou řadu úvah! A k této otázce formy druží se ještě otázka přednesu. Od přiměřeného tempa mluvy ke správnému akcentování a dynamickému odstiňování, až k síle, vytrvalosti, lahodnosti hlasu, všecko to je více méně důležito, vše to upoutává nebo odpuzuje zájem posluchačův, usnadňuje nebo ztěžuje porozumění. I gesto, klidný postoj nebo těkavý neklid řečníkův hraje jistou úlohu.

Forma, styl, přednes — ale tu se již ocítáme na poli umění. A vskutku, přednáška populárně vědecká spadá svou povahou do obou těchto různých oborů: obsahem do vědy a formou do umění. A obě tyto její stránky jsou důležity, jedna bez druhé nemůže se dodělati žádoucího účinku. Kdo chce konati s úspěchem přednášky populárně vědecké, musí v sobě slučovati vědecké vzdělání a řečnický talent. K tomu jako další nutnost přistupuje pečlivá příprava. Přednáška musí býti do podrobna vypracována a pevně vtisknuta v paměť. Nikdy neměly by se přednášky improvisovati. Slovo jednou vyřčené nelze odčiniti, opravami rozmazávají se kontury myšlenek a výkon se zbytečně prodlužuje; a dokonalá forma bývá plodem nadšení a práce, jež se zasnoubily v tichu samoty.

Namítne se mi, že jsou řečníci, jejichž improvisace vyhovují požadavkům logiky i aesthetiky. Snad. Ale, předně jsou takové talenty velmi vzácny; a za druhé jsem přesvědčen,

že kdo umí dobře a krásně mluviti bez přípravy, dovedl by lépe a krásněji mluviti připraven. A člověk má se vždy snažiti, aby podal výkon nejlepší, se který jest

Tedy spojení vědy s uměním, to jest úkol populární přednášky. Místo toho co se tak často podává obecenstvu?

Místo odborníka, ovládajícího svrchovaně svůj předmět, vystupuje diletant prohýbající se pod jeho tíží. Místo řečníka umělce, jenž by vyvedl posluchače po mramorových stupních formy k výšinám idey, suchopárný učenec, jenž dovede své myšlenky učiniti stěží přístupny odborníkům. Jindy přednáška obsahem i formou dobrá byla svěřena křídlům tak slabého hlasu, že ji donesl sotva k nohám posluchačů v první řadě sedadel. Byl jsem svědkem takového řečnického výkonu, kdy šest set lidí sledovalo přes hodinu v trapném napjetí pohybující se ústa přednášejícího a sotva dvacet osob z tohoto množství mohlo se pochlubiti, že se jim podařilo zachytiti jakés takés potrhané obrysy řeči. Může se mluviti o nějakém výsledku takové přednášky? Byla vůbec?

Ale nejen kvalifikace vědecká, ani literární není dostatečnou zárukou způsobilosti přednášečské. Vystoupí osvědčený literát, rytíř péra, mistr stylu, v jehož článcích každé slovo žije, mluví a podmaňuje si čtenáře. Přednáší a vy sedíte jako na trní a neodvážíte se pohlédnouti na souseda, jemuž jste před chvíli velebili umění svého bůžka. Váš bůžek koktá, lapá pracně po výraze a vykládá vám otřepané myšlenky bezvýraznými ošumělými slovy. Nevěříte sluchu, nevěříte zraku, těšíte se stále, že to pravé teprve přijde, musí přijíti. Ale to pravé vůbec nepřijde a po uplynutí trapné hodiny odcházíte o jedno zklamání bohatší a o jednoho bůžka chudší. Jiný vypracoval svou přednášku s toutéž vervou a toutéž péčí, s jakou píše své články a jeho přednáška byla by skutečným požitkem, kdyby ji dal přečísti dost prostřednímu recitátorovi. Ale milý autor stojí jako sloup, hledí zamračeně do svých papírků a předčítá svou práci hlasem a s přízvuky rozpačitého, zajíkavého žáčka nebo soudního zapisovatele, jenž předčítá dražební protokol. Mnozí přednášející stávají se opět nesnesitelnými jinou vlastností, známou dobře také z výtvorů mnohých beletristů: podceňují příliš chápavost svého obecenstva. Pravda, obecenstvo přednášek bývá duševně hodně různorodé a přednášejícímu jest míti ohled i na jednotlivce nejméně připravené, jako se při výletech cyklistických řídívá tempo dle nejslabších jezdců. Ale ve snaze této zachází se často příliš daleko. Z obavy, aby neřekl příliš mnoho, podává příliš málo, homeopaticky, na čtrnáct dní pilulku. Vyřkne jedinou prostinkou myšlenku, opakuje ji desetkráte různými slovy, vrací se k ní stále, a znovu a znovu ji předkládá obecenstvu, do omrzení, do znechucení. A tak místo, aby otevřel posluchači bránu toho kterého vědění a dal mu svíci na cestu do jeho nitra, naplňuje ho nepřekonatelnou hrůzou z toho neznámého hradu, v jehož chodbách zdá se

strašiti takové prázdno a pustota.

Ano, takovými a ještě jinými neduhy stůňou populární přednášky, mnohé přednášky, většina přednášek. Dle svých zkušeností mohu říci bez nadsázky, že ze sta populárních přednášek sotva deset jich stojí na výši úkolu, dvacet je prostředních, a sedmdesát naprosto nesnesitelných.

Lze pak přičítati obecenstvu v š e c k u vinu, má-li o přednáškách mínění nevalně příznivé a vyhýbá-li se jim na hony cesty? A je toho třeba, aby řada vynikajících lidí ubíjela v populárních přednáškách svůj drahý čas a své pracně nabyté vědecké neb literární renomée jen proto, aby se sta jiných lidí při tom — smrtelně nudilo? Proč? Pro koho?

*

Pro koho? . . .

Vskutku, málem bych byl zapomněl na třetího činitele populárních p ednášek, jejich pořadatele, různé ty zábavné a vzdělavací spolky.

V naší době velikého úpadku života spolkového bývá populární přednáška často plovacím pásem, kterým se zachraňuje tonoucí reputace spolkových výborů. »Náš spolek vážně pracuje, on pořádá přednášky!« vyvyšuje se jeden spolek nad jiné. »Náš výbor uspořádal v minulém roce pět přednášek!« honosí se jednatel ve své zprávě valné hromadě.

Ve skutečnosti není pohodlnější činnosti spolkové nad takové pořádání přednášek. Koncert, divadelní představení, literární večer, všecko vyžaduje nějaké práce; je třeba vybrati kusy, opatřiti noty nebo knihy, sehnati tolik a tolik účinkujících, rozdati role, říditi zkoušky a kdo ví, co ještě. Přednášku spraví zdvořilý dopis nebo dvoučlenná deputace a celý program je opatřen. Ani spolková pokladna nemusí se příliš namahati, pozvánky a plakáty jsou jediné výlohy přednášky. A tak je populární přednáška mnohým výborům spolkovým pouze laciným prostředkem k projevu jakési činnosti, aniž při tom potřebovali hnouti prstem. A poněvadž s tímto sobeckým záměrem spojují často podivuhodnou obmezenost, přispívají slušným dílem k snížení úrovně přednášek.

To oni shánějí přednášku dva dny před pořádáním; to oni se uchylují k medikovi o přednášku filosofickou, k filosofovi o elektrotechnickou a k elektrotechnikovi o historii francouzské revoluce; to oni získávají k přednášce cestopisné každého, kdo byl čtrnáct dní v Paříži či v Berlíně, bez ohledu na to, má-li dost inteligence, dost schopnosti pozorovatelské, dost talentu vypravovatelského, aby o tom dovedl něco říci; to oni vypěstovali v naší společnosti typ »slavnostního řečníka«, člověka s nadšeným okem a silnými plícemi, který dovede mluviti od nynějška za dvacetčtyři hodiny stejně duchaplně o čemkoli na světě, jenž dnes ujišťuje, že Božena Němcová byla nejgeniálnější spisovatelkou, jakou jsme kdy měli a zítra tvrdí totéž

doslovně o Karolině Světlé. Spolek Mladost, vzniklý včera odštěpením se od spolku Jarost pro hádku jednatele s pokladníkem, uspořádá hned zítra přednášku. »Abychom jim dokázali, co dovedeme«. Přepadnou vás ve vašem zátiší, vyrvou z rodiny a od psacího stolu. Varujte se odříci — v příštím čísle novin, na nejbližší veřejné schůzi vám vyčtou, jaký jste lenoch, nadutec, nepřítel lidu. Připraví vás na tolik a tolik dní o všední odpočinek, zkříží vaše plány a přeruší vaše práce. Sami nehnou prstem, aby se alespoň někdo o přednášce dozvěděl V ustanovenou hodinu postaví vás před oněch deset posluchačů. Co chcete? Vždyť je to polovička všeho jejich členstva!

A upozorniti je tak někdo, že se dopouštějí nešetrnosti vůči přednášejícímu, zneužívání jeho ochoty — víte, co mu odpovědí? »A vždyť on je rád, že může přednášet!« A sebevědomý úsměv, jímž doplní svůj výrok, poučí vás o síle jejich přesvědčení, že oni vlastně prokázali tomu přednášejícímu velkou milost. (P. d.)

Novalis.*

Z celého kruhu romantického byl Novalis nejgeniálnější. Romantikové neobstáli před přísným časem, stali se nám historickými. Ze všech těch »symprofetů« zůstal nám jen on. Uplynulo sto let, a Novalis je překládán, napodoben po celém světě. Vydávají se nová vydání jeho spisů, a všude se o něm píše a mluví. Novalis stává se králem duší lidských, králem, o jakém Ruskin blouznil, králem, jehož říše neměří se od poledníka a rovníka zeměpisného, nýbrž který zná jen zeměpis lásky a intelektu. Vyžadovalo by celé kapitoly, abychom vyložili vliv Novalisův na literaturu francouzskou, anglickou a na americánské transcendentalisty. Heilborn učinil to způsobem naprosto nepostačitelným. Novalis je miláčkem všech. Ctí ho i lidé usedlí, smíme-li říci, šosáci. Čím to? Proč váží si ho i lidé praktičtí, kteří překonali již ideje? Čím imponuje jim tento hektický mladík? Předně svou osobou, svými praktickými názory život-

* Ti, kdo intimněji seznámiti se chtějí s Novalisem, čtětež: Dilthey, Novalis (Preussische Jahrbücher B. XV.); Haym, Die romantische Schule; Friedrich von Hardenberg (genannt Novalis) von einem Mitglied der Familie; Dr. A. Schubart, Novalis; a nejnovější Ernst Heilborn, Novalis, der Romantiker, Berlin 1901. Brandesova partie v dějinách německé romantiky nepřináší mnoho nového a drží se až podezřele Hayma. Pojímání neněmecké: Carlyle: Essays on german literature; J. Texte: l'Influence allemande dans le romantisme français (Revue des deux mondes 1897, 1er déc.); de Wyzewa při kritice o Heilbornu R. des d. m. 1900, Nov. — Vydání: Nejstarší vydání Tieckovo a Schlegelovo, potom druhý svazek přidán E. von Bülowem. Nově: Novalis' sämmtliche Werke, Eugen Diederichs, Florenz und Leipzig 1898. Toto vydání má originálnou předmluvu od Bruna Willea; Kritické vydání Heilbornovo u G. Reimera v Berlíně 1901.

ními a potom i některými svými pracemi literárními. První, kdož vykládali Novalise, dopustili se nedopatření a omyl dostává se z jedné knihy do druhé a stává se samozřejmou pravdou.

Novalis překvapuje svou životní praktičností. Jako jednadvacetiletý mladík doporučuje svému mladšímu bratrovi Erasmu k četbě Franklinova »Léta mládí«, Horatiovy básně a své matce vykládá o své touze po manželství a štěstí rodinném. Rodina jevila se Novalisovi velmi významnou. Jedině ní stává se člověk členem státu. Novalisovi je jinak vlast zcela lhostejna. (Neuznává národností: Germani, to jsou lidé, které najdeme na celém světě. Germanství je mu psychologickým typem právě tak jako řectví nebo latinství. Zdálo by se, že Novalis má před sto lety názory, jaké pokoušel se dokázati Hennequin. Věc však má svůj háček: Germani jsou nástupci Římanů. To ukazují dějiny. Světovláda Germanů je Novalisovi ideálem. To dobytí světa jde však dle jeho názorů cestou čistě intelektuálnou: ideálem, k němuž celé lidstvo směřovati má, je psychicky typ Germana.) Když mu otec vytýkal, že mnoho peněz promarní, odpovídá: »Touha mne žene za nějakým postavením, abych se stal brzo neodvislým od Tvého měšce.« Ubi bene, ibi patria je jeho heslem pro život, a proto pryč ze Saska, pryč ze své vlasti. Novalis chce býti šosákem, vždyť »filistrovství je skvostné«. Odříká se krásných umění, pochutnává si na státním právu, statistice, právu národním, chce býti vojákem. Subordinace, jednotvárnost, bezduchovost vojenská se mu líbí. »Nic mi nezůstane, než trvanlivý, prostý bonsens, který je pro naši moderní dobu nejpřípadnějším, nejpřirozenějším stanoviskem.« A na to se těší. V svém pozdějším životě byl takovým rigorosním mužem, jak si toho přál. Na veliké stránky vypisoval si homonyma, aby úřední sloh jeho byl pestrý. Dle svědectví Justova byl Novalis vždy nadobyčejně pilný. Brandes právem nazval Novalisův život, přirovnávaje ho ke kongeniálnímu Shelleyovi »pravou, německou, maloměstskou idylou.« A Novalis měl také praktický, ač velmi vznešený názor o úkolu umění. Praví: »Spisovatelství je cíl vedlejší, je prostředek vzdělavací; hlavní věcí je praktický život. K dokonalému vzdělání je třeba překročiti mnohý stupeň. Vychovatelem, profesorem, řemeslníkem právě tak jako spisovatelem měl každý býti.« Proto také vydával své spisy pod pseudonymem a ne pod vlastním jménem. Friedrich Leopold von Hardenberg musel býti od svých přátel vždy prosen, aby něco uveřejnil.

Novalis psal ve fragmentech. Myslil, že fragment je jedině správná forma pro nedokonalé myšlení. Velkého díla úplného nenapsal ani jednoho. Jeho Heinrich von Ofterdingen, nejgeniálnější román doby romantické, vypracován do polovice. Ostatní vypravuje Tieck z upomínek svých.* Novalis chtěl napsati

* Tieck měl román umělecky dokončiti, proti tomu však ostře vystoupil Fr. Schlegel, pokládaje podobný čin za největší neúctu, ba hanebnost.

sedm dlouhých románů, v nichž chtěl vyložiti všechny své vědecké názory. Právem o něm soudil Goethe, že by se z něho byl stal literární imperator.

Hlavním jádrem jeho poesie je pohádka. Jaká však pohádka? Ne národní pohádka německá o stolku pokryj se, o zlatém oslu, ani ne pohádka o domku v prostřed lesa, vystavěném z chleba, pokrytém koláči, s okny z průhledného cukru. Pohádky Novalisovy jsou mysticky, jako všechna jeho poesie. Mystika jeho je erotická. V rouše nepohádkovém poprvé vyložil Novalis svou erotiku v »Hymnách na noc«. Jeho touha po třináctileté zemřelé milence, Sofii von Kühn, dostupuje zde svého vrcholu a dává pak zabarvení celé jeho další poesii. Nejdelikátnější duševní roztoužení stává se smyslnou vášní. Tak jako troubadour proklíná hlásného, že ohlašuje rohem svým příchod dne, poněvadž odejíti bude muset od paní své, tak Novalis hrozí se denního světla, jež rozhání duše milenců. Novalis miluje noc jedině proto, že schází se za noci se svou zesnulou Sofií. Fr. Schlegel pravil, že nikdo neměl tak hlubokého smyslu pro noc, jako Novalis. Heilborn právem nazývá »Hymny na noc« »mystickou velepísní noci«. V »Hymnách« a v »Žácích Saiských«, dětinnou pohádkou o lásce Hyacintha a Rosenblüthen, vypravuje Novalis o své vlastní lásce. V jedné básni z »Křesťanských písní« a hlavně v celém »Heinrichu von Ofterdingen« stanoví pohlavní, spiritualisovanou lásku za jediný prostředek spásy.

Román Heinrich von Ofterdingen* je román programový, tendenční. Jím mělo býti umění Goethovo a hlavně jeho Wilhelm Meister překonán. Novalis ostře odsoudil Wilhelma Meistra. Goethe je mu básník praktický jako Angličan při svém obchodu. Wilhelm Meister je prosaický a moderní. Romantická poesie přírodní tu zaniká. Obdivuhodné pokládá se zde za poesii a blouznění. »Umělecký atheism je duch knihy. Wilhelm Meister je vlastně Candide, namířený proti poesii.« A Heinrich von Ofterdingen měl takovéto nepravé umění překonati. Aby jeho poměr k Wilhelmu Meistru byl ještě patrnější, vydán v témže tisku a v témže formátě. (P. d.)

Novalis: Pohádka o Růžičce a Hyacintu.

Před dávnými časy žil daleko na západě jeden mladičký člověk. Byl velmi hodný, než také nad míru podivný. Trápil se stále pro nic a za nic, bloudil vždy tiše, sedával o samotě,

---

* Heinrich von Ofterdingen je jméno básníka středověkého, o němž nic určitého nevíme. Pro literární historii zajímavý je tím, že A. W. Schlegel se pokusil učiniti z něho básníka Nibelunků.

když ostatní si hráli a se veselili, a lpěl na věcech neobyčejných. Nejraději zdržoval se v jeskyních a lesích, a pak mluvíval vždy stále se zvířaty, ptáky, stromy a skalami, ovšem žádné rozumné slovo, samou bláznivou, k smrti směšnou hloupost. Zůstával ale vždy mrzutý a vážný, nevšímaje si, že veverka, kočkodan, papoušek a hejl všemožně se snaží ho rozptýliti a přivésti na pravou cestu. Husa vypravovala pohádky, potok zvonil baladu, veliký neohrabaný kámen dělal kotrmelce, růže plížila se přátelsky za ním, províjela se jeho kadeřemi a břečťan hladil mu starostlivé čelo. Než nevrlost a vážnost byli tvrdošijny. Jeho rodiče byli velice zarmouceni, nevěděli, co počít. Byl zdravý a jedl, nikdy ho neurazili, byl tak ještě před několika lety radostný a veselý jako nikdo. U všech her napřed, ode všech dívek rád viděn. Byl v pravdě překrásný, vypadal jak vymalovaný a tančil jako poklad. Mezi dívkami byla jedna, nádherné, překrásné dítě, vypadala jako vosk, vlasy jako zlaté hedvábí, třešňové rty, rostlá jako loutka, havraní oči. Kdo ji viděl, umřít by mohl, tak byla líbezná. Tenkrát byla Růžička, tak se jmenovala ona, krásnému Hyacintu, tak se jmenoval on, od srdce nakloněna, a on ji měl rád k smrti. Ostatní děti to nevěděly. Fialka jim to nedříve řekla, domácí kočičky to dobře zpozorovaly, domy jejich rodičů byly blízko. Když pak v noci Hyacint stál u svého okna a Růžička zase u svého, a když kočičky běžely kolem myši chytat, viděly je oba státi a smály se a chechtaly se často tak na hlas, že to oni slyšeli a se zlobili. Fialka to řekla důvěrně jahodě, ta to řekla své přítelkyni srstce, ta pak vždy špičkovala, když přicházel Hyacint; tak se to dozvěděly brzo celá zahrada a les, a kdykoliv si Hyacint vyšel, slyšeti bylo se všech stran: Růžička je můj poklad! I zlobil se Hyacint, musil se však přece od srdce zasmát, když veverka přiklouzla, sedla si na teplý kámen, mávala ocáskem a zpívala:

Růžička, to dobré dítko,
Stala se najednou slepou,
Myslí, matka že je Hyacintem,
Kol krku mu rychle padne;
Když však cizí tvář uvidí,
Nezalekne se vám pranic,
Líbá vždycky jenom dále
Jak by neslyšela ani slova.

— Ah! jak brzo zanikla tato vznešenost! Přišel jeden člověk z cizích zemí, který byl ku podivu zjezdilý, měl dlouhý vous, hluboké oči, hrozné obočí, podivný šat s mnohými záhyby a se zvláštními vetkanými figurami. Sedl si před dům, jenž patřil rodičům Hyacintovým. Hyacint byl velmi zvědav a sedl si k němu a přinesl mu chleba a vína. I rozvinul svůj bílý vous a vypravoval dlouho do noci, a Hyacint neodcházel a neváhal a nebyl unaven poslouchaje. Jak později vyšlo na jevo, vypravoval mnoho o cizích zemích, neznámých krajinách, o hrozně podivných věcech, a zůstal tři dny a slezl s Hyacintem do hlu-

bokých šachet. Růžička dosti zlořečila starému kouzelníku, neb Hyacint byl všecek posedlý na jeho rozhovory a o nic se nestaral; sotva že trochu jedl. Konečně onen zmizel, zanechal však Hyacintu knížečku, již nikdo nemohl čísti. Tento dal mu ještě ovoce, chleba a vína a daleko ho doprovodil. A potom se vrátil zádumčiv a počal zcela nový život. Růžička učinila proň vše jen k svému žalu, neb od této doby si z ní nic nedělal a zůstával vždy o samotě. Stalo se, že přišel jednou domů a byl jako znovuzrozený. Padl svým rodičům okolo krku a plakal. »Musím pryč do cizích zemí«, pravil; »stará podivná paní v lese mi vypravovala, jak se musím uzdravit, hodila onu knihu do ohně a pobídla mne, abych šel k vám a poprosil vás o vaše požehnání. Možná, že přijdu brzo, možná, že nikdy. Pozdravujte Růžičku. Rád bych s ní promluvil, nevím, jak mi je, žene mne to pryč; chci-li mysliti na staré časy, dostaví se hned myšlenky mocnější; klid je pryč, srdce a láska také, musím je jít hledat. Rád bych vám řekl kam, ale nevím sám: tam, kde matka věcí dlí, závojem zahalená panna; pro ni je mysl moje zanícena. Žijte blaze.« Odtrhl se a odešel. Jeho rodiče naříkali a prolévali slzy. Růžička zůstala ve své komoře a plakala hořce. Hyacint utíkal, co mohl, údolími a pustinami, přes hory a řeky, k tajemné zemi. Všude ptal se po svaté bohyni: lidí a zvířat, skal a stromů. Mnozí se smáli, mnozí mlčeli, nikde nedostal odpovědi. Na počátku šel krajem sychravým, divokým, mlhy a mračna padaly mu v cestu, stále hřmělo; pak ocitl se v nedozírné písečné poušti, žhoucím prachu, a jak bloudil, měnila se také jeho mysl; čas byl mu dlouhý, a vnitřní nepokoj se uklidnil, mocné bouření v nitru jeho přešlo ponenáhlu v tichou ale silnou touhu, v níž rozložila se celá jeho mysl. Leželo to za ním jako mnoho let. Nyní byla také krajina bohatší a různotvárnější, vzduch vlahý a modrý, cesta rovnější. Zelené keře vábily ho půvabnými stíny, on ale nerozuměl jejich řeči; nezdálo se také, že by mluvily, a přece naplňovaly jeho srdce zelenými barvami a chladnými, tichými bytostmi. Vždy výše rostla jeho sladká touha v něm, a vždy širší a šťavnatější byly listy, vždy hlasitější a veselejší ptáci a zvířata, vonnější plody, tmavší nebe, teplejší vzduch a žhavější jeho láska. Čas plynul vždy rychleji, jako kdyby se viděl u cíle. Jednoho dne potkal křišťálový pramen a množství květin, šly dolů do údolí mezi černými nebetyčnými sloupy. Pozdravily ho přátelsky známými slovy. »Drazí krajané«, pravil, »kde naleznu posvěcené sídlo bohyně Isis? Tady někde musí býti, a možná že jste zde známější než já. My také jdeme jen tady skrz,« odpověděly květiny; »jedna rodina duchů je na cestě, a my připravujeme jí cestu a byt, před nedávnem však šly jsme krajinou, kde slyšely jsme jmenovati její jméno. Jdi jenom tam, odkud my přicházíme, a dozvíš se.« Květiny a pramen se pousmály, když mu to říkaly, nabídly mu čerstvý nápoj a šly dále. Hyacint poslechl jejich rady, ptal se a ptal a přišel ko-

nečně k onomu dávno hledanému obydlí, jež skryto bylo pod palmami a jinými nádhernými rostlinami. Jeho srdce tlouklo v nekonečné touze, a nejsladší úzkost pronikala ho v tomto sídle věčných časů ročních. Usnul v nebeské vůni, ježto jen sen ho směl uvésti do nejposvátnějšího. Zázračně vedl ho sen nekonečnými komnatami, plnými zvláštního nářadí, na samých svůdných zvucích a v střídavých akordech. Vše zdálo se mu tak známé a přece v nikdy nevídané velebnosti; konečně zmizel také poslední pozemský nálet, jako vzduchem stráven, a on stanul před nebeskou pannou. I zvedl lehký, zářící závoj, a — Růžička klesla do jeho náručí. Vzdálená hudba obklopovala tajemství mileného shledání, výlevy touhy a vše cizí odloučila od tohoto radostí naplněného místa. Hyacint žil potom ještě dlouho s Růžičkou mezi svými veselými rodiči a druhy a nesčetní vnuci děkují staré, podivné paní za její radu a její oheň, neb tenkrát dostali lidé tolik dětí, kolik chtěli.

Literatura, umění, věda.

Národní divadlo. »Polosvětem« mladšího Dumasa poskytlo nám Národní divadlo příležitost ku zajímavé retrospekci. Jinak se už nedá dnes o této komedii, která svého času platila za smělé stělesnění nejčerstvějších aktualit, mluvit než jako o kusu mrtvé minulosti. Myslím, že i ve Francii je už jen málo lidí, kteří dovedou sdílet indignaci nad tím, co zde formuloval moralista-dramatik v pojem »demimondu« a kteří dovedou ještě se kochat v těch typech kavalírské počestnosti, která zde chodí po scéně v podobě těchto raisonujících Olivierů a milujících Nanjaců. (Formulace »Polosvěta« je tu provedena jen s hlediska stavovských předsudků a pojmů o cti, jimiž se ohražuje jako čínskou zdí urozená společnost modrokrevných světáků. Tato tenounká a stále ještě se tenčící vstva nemůže být již dávno typickou pro společnost francouzskou po 30 letech republiky, v době pokračující tam demokratisace a socialismu. Obyčejnému českému člověku už dokonce jejich konversace musí dnes připadat jako hovor čínských mandarinů, jejichž etiketní pravidla a morální kriteria jsou mu světem nesmírně vzdáleným a nepochopitelným. Mimo to máme dnes daleko už více pochopení pro práva ženy a nedovedeme se s Dumasem dostatečně rozhořčovat nad ženami rozvedenými anebo spekulujícími na sňatek, jenž by je společensky povznesl. Našim ideálem nemůže být také dívka, která nic neví o světě a jeho bludištích a propastech, podle starého receptu francouzské výchovy, jež dávala dívku z rukou jeptišek přímo do rukou vyžilého manžela a domácího přítele. A takoví počestní kavalíři jako Olivier nebo Nanjac nejen že nám nemohou být vzory mužnosti, cti a mravnosti, ale naopak, jsou to protivní chlapíci se svou prkenou bezúhonností, za níž se tají nejhorší farizejství. Povedený apoštol morálky, takový Olivier, který zabraňuje Zuzané d'Ange vstup do »dobré« společnosti, když byl dříve jejích vnad jak náleží okusil! Hle, jak rychle žije moderní společnost a jak rychle v ní umírají přežitky starého feudalismu a jeho morální pojmy! Tito nesrozumitelní nám čínští mandarini chodili po pařížských boulevardech, není tomu ještě ani 50 let. Na této komedii se dobře ukazuje, jak rychle stárne dílo i sebe silnějšího autora, připne-li se k interesům jedné kasty, nemá-li hlubších vztahů všelidských a zvláště nechvěje-li se v něm struna poesie, neboť jen ta nestárne nikdy. »Polosvět« je brillantní kus francouzské techniky divadelní, napojený duchem jemného psychologismu a moralistní horlivosti, kterážto dvě vlastnosti označují francouzskou klas-

sickou tradici ve všech dobách, ale je jako všecko co se z této tradice zrodilo, produkt suchý, bez básnické vláhy a bez opojných šťáv. Ale ovšem, oekonomii, komposici a dialogu, nesmírně stručné a trefné kresbě postav máme dosud se co podivovati. V kostýmech let padesátých hrána, působila komedie Dumasova příjemným dojmem kokelního anarchismu. Souhra byla svižná, měť tento dumasovský genre jakousi tradici na naší scéně ještě z dob prozatímního divadla Z hrajících byl bych rád postrádal pana Vávru, jehož Nanjac nebyl nic než melancholický salonní panák; sl. Hilbertova je mi sympatičtější v hadrech Haničky než v robě mladé vikomtessy.

K.

= **Hudba.** První, pětidenní český festival Dvořákův počal ve čtvrtek 7. t. m. v Národním divadle lyrickou hudební pohádkou »Rusalkou«, načež přiřadily se tři koncerty rudolfinské, a v pondělí 11. zase tam skončil provedením scénovaného oratoria »Svaté Ludmily«. Hudební slavnosti bývají jinde středem pozornosti a přílivu hudebních nadšenců i jiného, jen z čestné stránky na ně patřícího obecenstva, ale u nás nemají patrně ještě toho žádoucího vlivu; v době, kdy pouhé oznámení koncertu houslového virtuosa bez udání programu stačí, aby naše obecenstvo do posledního kouta vyplnilo koncertní sál, slepě se ženouc s hysterickou chtivostí za pouhým zvukem jména, zůstává týž sál při uměleckých událostech svrchovaného pro nás významu nenaplněn, jako tomu bylo právě při mimořádném koncertě komorní hudby a při symfonickém koncertě v neděli. Tu nejpatrněji se objevilo, jak schází našemu obecenstvu hudební kultura a vkus pro umění a jeho požadavky po posluchačstvu a jak nebezpečně šíří se již i u nás zjevy zbankrotované vnímavosti pro díla umělecká. Přemýšlejme o nápravě! — Tvárnost díla Dvořákova v hudbě komorní nastíněna byla stručně smyčcovým kvartettem z G dur (op. 106), ve volnější stavbě, než jaká bývá zvykem u skladatelů jdoucích jednostranně za školským principem hudební logiky, skrývajícím mnoho vzácných a hlubokých krás, a sextettem z A-dur (op. 48), dílem nejen ušlechtilé komorní faktury většího slohu, nýbrž i myšlenkovým svým obsahem soupeřícím s nejlepšími soudruhy dvou předchozích uměleckých period evropského hudebního vývoje. V ideálním podání, českým kvartetem tlumočeno, působilo prvé číslo celou silou jarého Dvořákova umění a právě tak sextett, kde k vyrovnané souhře přidružili se profesoři Suchý a Burian ve druhém houslovém a violoncellovém partu. »Maličkostmi« (op. 47) v původním obsazení s Ed. Treglerem u harmonia a třemi písněmi (z op. 83 č. 6, z op. 6 č. 1 a z op. 55 č. 4) přednesenými sl. Magdou Dvořákovou podle programu zastoupen kult drobnějších forem komorních a písňových, k čemuž přistoupil zpěv »Měsíčku, na nebi hlubokém« z »Rusalky« jako skvělý a skvěle podaný přídavek. Přes církevní skladbu »Requiem« vedla cesta festivalu na pole, kde Dvořák panuje s rozhodností velikého mistra. Dramatickou ouverturou »Husitskou« (op. 67) zahájen pod vedením prof. Trnečka program symfonického koncertu, svěřený výborné České Filharmonii a pro ostatek řízení Oskara Nedbala, jehož taktovku dostalo se jí posvěcení uměleckého, ve všem krajně vytříbeného výkonu jak v poslední ze symfonií »Z nového světa« (op. 95), tak v dramaticky prožehnuté symfonické básni »Polednice« (op. 108) a rozjařeností kypícím »Karnevalu« (op. 92), jimiž výrazně podán symfonický relief Dvořákův vedle krásného houslového koncertu z A-moll (op. 53), v němž houslové umění — nikoli pouhá virtuosní dressura — Karla Hoffmana zazářilo v celé své kráse, cele si posluchače podmaňující.

Přehled politický, hospod., školský.

Rakousko-Uhersko. V předešlém čísle zmínili jsme se, jak vláda chce postupovati v otázce zlepšení platů diurnistů. Dnes můžeme to doplniti jinými příklady, na oko snad nepatrnými, ale důležitějšími než bývají sáho-

dlouhé řeči. Kolik čtenářů si všimlo, co odpověděl ministr obchodu na interpelaci posl. Fresla, jakým právem pražské poštovní ředitelství si osobuje vázati veřejné zábavy poštov. zřízenců svým povolením? Ministr odpověděl, že v tom opatření nelze viděti porušení občanské svobody zřízenců, nýbrž jen dohled mimoúředního jejich konání, opodstatněný v jejich úředním poměru a konaný v zájmu obecenstva. Jaký to zájem je, nebylo ani slůvkem naznačeno. Takovou odpověď může dáti jen absolutista. Jiná zajímavá episoda udála se při konferenci advokátů 7. listop. v ministerstvu spravedlnosti. Tam prohlásil jiný člen kabinetu nynějšího, ministr spravedlnosti, pokud se týče houfných stížností pronášených na neústavní ráz nynější správy justiční, že při t. zv. tajných výnosech se jedná pouze o vyřízení soudních inspekcí a že všeobecná opatření k nim připojovaná sluší přičísti na vrub presidentův. Všichni zasvěcení dobře vědí, že všechna ponaučení v těch výnosech pocházejí od ministerstva spravedlnosti a že presidentové se prostě omezují na to, že výnosy ty všem soudům svých obvodů intimují, »aby se podle nich řídili«. Dále prohlásil ministr, že arciabsolutistická a ještě více centralistická instituce soudních inspektorů, kteří jsou zřízeni, aby provozovali jakýs druh policejní evidence nad činěním soudů, se znamenitě osvědčila a že oni nikdy nezasáhli do materielního konání spravedlnosti. Tomuto tvrzení každý praktik se jen usměje. Nikoliv o to jde, zdali inspektoři soudní zasahují do materielního konání spravedlnosti, nýbrž o to, zdali zasahují do konání spravedlnosti vůbec. Konání spravedlnosti týče se práva nejen materielního nýbrž i formálního a soudní inspektoři byli právě k tomu zřízeni, aby bděli konají-li soudy spravedlnost se stránky formální tak jak si to ministerstvo spravedlnosti vykládá a jak to chce míti provedeno. Uvádíme tyto episody jen proto, že česká politika pořád ještě neví, jakým směrem se má bráti. Že se domůžeme rovnosti jenom prostřednictvím svobody a že kdo to má na mysli, musí míti především na starosti potírati ministerstvo byrokratické, poněvadž byrokratism je neodlučitelný od absolutismu a absolutism s ústavní svobodou bude vždy na štíru.

Zatím co parlament pracuje »ve výborech a kuloárech sněmovních«, chystá se zase vážný útok na českou věc v byrokratických kancelářích, které si zůstanou věčně stejny. Jak »Politik« z 12. t. m. oznamuje, chystá se v ministerstvu vnitra změna, že moravsko-slezský referát ze společného posud referátu pro všecky české země má býti vyloučen a osamostatněn. Jsme zvědavi, jak se k tomuto zamýšlenému kroku proti zbylému ždibečku státního práva ohradí t. zv. strany státoprávní.

O obstrukci, kterou neprovozují ani mladočeši ani kterákoli jiná z opositičních stran, stará se vláda sama. Provozovala ji v zasedání dne 7. t. m., kde po tři hodiny byly čteny odpovědi na interpelace, a to z té příčiny, že vláda chce oddáliti jednání o pilném návrhu o vpádu francouzských řeholí k nám. Svědčí to jen o úzkém obzoru vlády, myslí-li, že má již vyhráno, když debatu o některé věci oddálí do přištích schůze.

Vídeňské vládě působí najednou těžkosti i university, t. j. slovanské university. Čím dál je patrnější, že panství německého centralismu, jež upravilo Rakousko na stát, aby v něm panovala německá menšina, se nejen udržeti ale už ani omluviti nedá. Neochota Vídně poctivě se s tímto faktem vyrovnati, je právě kořenem všech těch krisí posledních let. Utlačovaná menšina nemá v těch krisích přirozeně jiného úkolu, než je stupňovati, aby Rakousko co nejdříve dohnáno bylo k tomu, k čemu z dobré vůle nejeví chuti: dáti spravedlnost slovanským národům. Jest tedy politicky jen vítati, že Slovinci, Chorvati i Srbové, jakmile ministr vyučování slíbil Vlachům universitu, žádají pro sebe: 1. aby zřízena byla slovinská universita v Lublani a 2. aby na universitě záhřebské, dosud jen pro Translajtánsko platné, uznány byly zkoušky na všech fakultách za platné i pro království a země cislajtánské. Na nás jest, jmenovitě na zástupcích politických, aby požadavky ty podporovali a vedle nich s důrazem největším vymahali zřízení české university v Brně. Co slíbil ministr 310.580 Vlachům (resp. 700.000), nemůže odepříti 849.587 Slovanům v zemích přímořských a 2 mil. vůbec. Bude-li mnoho universit v Rakousku, slovanské k zbytečným nepatří.

Němci zaujímají obojaké postavení proti vládě Koerbrově. Učiní prý schválení fondu závislým na tom, budou-li z rozpočtu vyloučeny některé položky pro Slovany výhodné, a to jak výslovně pravíme, vesměs rázu kulturního: náklad na paralelky v Celji, na opavské gymnasium, brněnskou českou techniku a podporu gymnasiu těšínskému. Zdá se, že Němci už nevědí, co mají chtíti a co ne. Rádi by dra Koerbra udrželi a neradi by mu vyslovili důvěru. Kde není logiky, není práva. Kdo počíná pod nohama ztráceti půdu logiky, s tím to jde s kopce. To platí o poměrech života nejprimitivnějších právě tak jako o nejvyšší politice.

Předloha zákona o platech diurnistů přijata byla výborem rozpočtovým, tak jak bylo navrhováno ve výboru, totiž že úprava má býti uskutečněna ve formě zákona. Jsme zvědavi, jak zachová se teď vláda, kterak se bude vykrucovat a bude-li mít odvahu reformu tu po případě nepředložit k sankci. Ušlechtilé motivy jejího sociálního snažení, na které jsme již několikrát poukázali, objevily by se v krásném světle.

Že správně rozpoznáváme, vyslovujeme-li na úvodním místě podezření, že se mladočeši nějakým slibem zase dají vlákati do služeb vládních, tomu nasvědčuje již teď několik ukázek. Zaznamenáváme především, že již řeč dra Herolda v rozpočtové debatě všeobecně byla považována za retirádu. Povšimnutí zasluhuje dále, že Dr. Rezek účastní se zase zasedání parlamentu od 7. t. m., což v době, po kterou mladočeši hrozili svou oposicí a krisí, nečinil. Konečně možno upozorniti na to, že mladočeši nehodlají pilnými návrhy zdržovat činnost parlamentu. Neboť byla-li kdy příčina, a to spravedlivá příčina, aby byl podán pilný návrh, byl by to teď návrh, aby byla zřízena druhá česká universita V té příčině dají se mladočeši předstihnouti Jihoslovany, kteří pilný návrh na zřízení slovinské university podají. K té zprávě se oficielně od mladočechů praví, že mladočeši se obmezují na to, v rozpravě o tom pilném návrhu uvésti na přetřes také zřízení university moravské. Ovšem pilný návrh byl by p. Dru Koerbrovi proti srsti a proto jej strana nesmí podat.

Kam se poděly poslední vládní krise? Není tomu dávno, co s jistých stran byly hlásány zprávy o množství krisí: krise parlamentní, kabinetní, Rezkova, ba i ustavní. Byli jsme z těch, kdož těmto zprávám důvodně nedůvěřovali. Zkušenost nám dala za pravdu. Všechny krise pominuly náramně tiše, beze stopy a hluku, se kterým vznikly, a podivno, minuly aniž jediná žádost za demisi podána byla. Je to akt z oné komedie, která se nazývá parlamentárním vládnutím v Rakousku. Jednou vystupuje jako herec vláda a po druhé strany. Vláda si odbyla onu scénu při známém vystoupení dra Koerbra, kterým strany pohnul, aby odvolaly své pilné návrhy, aby mohla začít rozpočtová debata. Mladočeské krise končí tím, že jak Politik v relief, zprávě o zasedání říšské rady z 12. t. m. píše: Dr. Pacák neustále rozmlouvá co nejintimněji s Drem Koerbrem a co chvíli s ním si tiskne ruce. Nejnovější výstup a zároveň nejkomičtější úloha připadá teď stranám německým. Hrají si s disposičním fondem a s českou technikou brněnskou. Nacionálové a liberálové zakládali si nemálo na tom, že mají kuráž dáti ministrpresidentu na srozuměnou, že by mohli i hlasovati proti disposičnímu fondu. Jakmile však postřehli, že by to mohlo jít do opravdy, dávají se ihned na ústup a budou hlasovat oběma rukama pro disposiční fond a to jen proto, že by ten Dr. Koerber, k němuž mají tolik nedůvěry, mohl snad padnout. Jaké pletichy se kují proti české technice v Brně, o tom píšeme jinde. Porada svolána byla všeněmci 12. t. m. Výsledek svědčí o tom, co již dávno je známo, že se Němcům již nedostává ani špetky smyslu pro právo a politickou mravnost a že jim unikla již veškerá logika Neboť nic jiného to není, když v resoluci bojují proti kulturním ústavům a při tom se nazývají svobodomyslnými.

Země české. V Kateřinkách u Opavy počaly tento čtvrtek nové volby. Ději se za známých poměrů a pod nátlakem německým, jenž pranic nezadá pověstným praktikám při volbách haličských. Na důležitost této posice bylo velice důrazně upozorňováno, zejména českými akademiky ze Slezska. Bohužel zdá se, že česká veřejnost nemá dosti porozumění pro důležitost věci, o kterou jde.

Veselé poměry zavládly v Karlíně, jehož zastupitelstvo pro nepořádky v účtech obecních bylo místodržitelstvím rozpuštěno. Zastupitelstvo bývalé bylo staročeské. Z rozpuštění chtějí těžiti mladočeši a zaujati radniční křesla. Dne 12. listopadu usnesli se na věkopamátné resoluci, ve které »vítají místodržitelstvím vyslovené rozpuštění obec. zastupitelstva v Karlíně« atd. Zapomínají při tom, že rozpuštění to, třeba bylo zákonité, jest přece jen aktem odporujícím pojmu samosprávy a že zůstaven libovůli správní může zítra nastupovati na samosprávu z příčin čistě politických. Mladočeši, vydávajíce se za stranu svobodomyslnou a autonomistickou, vítají takové akty, jež by přislušeti měly toliko nadřízeným sborům samosprávným. Jak resoluce mladočeská, tak nutnost rozpuštění jsou ostatek charakteristicky pro politickou zralost občanstva karlínského, které nedovede samo rozpoznati, co se v jeho středu děje, a vyvoditi z toho důsledky a jest odkázáno, pokud se týče nápravy, na správní opatření vládních úřadů a nedůsledné resoluce místních stran.

Není tomu dávno, co »Politik« prudce napadala byrokratickou vládu Dra Körbra tak ostře, že to prý vzbudilo až nelibost p. Dra Pacáka. Vytýkala »Politik«, že ani vyslovená vláda německá nemohla by býti horší a vyzývala mladočechy, aby ji hleděli povaliti. Zatím se karty obrátily a mezi Körbrem a Němci vznikla malá nelibost. A kdo jest ihned po ruce, aby byrokratickou vládu Dra Körbra verboval pro věc českou? Jest to »Politik«, která v úvodním článku dne 10. listopadu bez obalu dává na jevo, že ona jest jen proti byrokratické vládě Körbrově německy přibarvené. Kdyby česky byla přibarvena, to by pp. feudálům byrokratickoabsolutický ráz její ani trochu nevadil?

Hospodářský. Akcie Länderbanky doporučuje v posledních dnech ke koupi známý bankéř vídeňský Thalberg, majitel firmy Jos. Kohn & Comp. Z věrohodného pramene se dovídáme, že jich tato firma rozeslala as 30.000 a poněvadž její agenda bursovní jest široká a zasahuje více než se myslí, též do řad českých kapitalistů, pokládáme za svoji povinnost, objasniti její obchody a zmíniti se o tomto nejnovějším nabízení akcií Länderbanky. Bankéř Thalberg, který má velký bursovní komptoar ve Vídni, zabývá se výhradně vyřizováním bursovních zakázek. Ostatní obchody bankovní a směnárni vůbec nepěstuje. Za to však jest jeho činnost bursovní neobyčejně horlivá. Vydává časopis »Der Kapitalist«, který jest i v Čechách horlivě čten. »Kapitalist« mu slouží pouze k účelům reklamním. Vydává jej s ohromným nákladem a zasílá z velké části zdarma. V listě tom přináší obšírné informace o akciích všeho druhu, avšak výhradně příznivé. Zjevy naprosto bezvýznamné vylíčí barvami nejpestřejšími, formou nejlahodnější, aby našel pro svůj komptoar nových komitentů a svůj obchod povznesl. Kdo sleduje jeho činnost, nemůže mu upříti, že jest výborným obchodníkem. Jinou však otázkou jest, slouží-li jeho rozvětvená činnost zájmům celku. Avšak k věci: V cirkulářích, jež rozesílá, vypočítává cenu akcie Länderbanky mnohem výše, než nyní znamená, totiž na 445 korun. Svoje tvrzení provází důvody, jimž laik musí uvěřiti na první pohled: Länderbance kynou veliké zisky z konverse bulharské půjčky, z převzetí vídeňské tramwaye do obecní správy, z obchodu petrolejového a pod. Všechny tyto zisky Länderbance kynou (!) a zisky na podnicích průmyslových bývají zvláště tučné, ovšem jen tehdy, když se obchod vydaří. Länderbanka jest přetížena engagementy průmyslovými a jak se bankám toho druhu nyní vede, o tom nám podalo poslední období četné důkazy. Dále není tajemstvím, že má Länderbanka ze své dřívější působnosti ještě mnoho zbytků Balkánských půjček, kteréž se pupilární jistotou honositi nemohou a jichž kursy se dle přání nevyvíjely. As před 4 roky nastala změna v řiditelstvu Länderbanky, sestavena poctivější bilance, v níž vykázany ztráty, jež pohltily velkou část reservních fondů. Akcie klesly rapidně a Länderbanka, jež platila už 14 zlatých, vrátila se ku dividendě — tušíme — 6zlatové. Když před krátkým časem povstala nedůvěra ku akciím oněch bank, o kterých se vědělo, že mají velkou účast na průmyslovém podnikání, vzpomenuto též Länderbanky. Tato byla nucena akcie, jež přicházely na trh, sama kupovati a v zákulisí bursovním se šeptá, že

jich byl hezký počet: prý asi 30.000 kusů! Bankéře Thalberga používá Länderbanka občas za t. zv. »strohmanna«. Jedná-li se jí o to, aby umístila nějaké dobré akcie, pověří jen tímto úkolem firmu Jos. Kohna & Comp., jež má v řadě svých komitentů dosud dosti lidí, kteří přísahají na slova svého obchodního přítele. 30.000 vlastních akcií skličuje ducha. Rozvinuje-li Kohn & Comp. horečnou činnost s akciemi Länderbanky, rozbřeskuje se nám. —ál.

Cukr. 14. listopadu. Minulého týdne nastalo na světovém trhu malé zlepšení, jevíc se více ve všeobecném názoru o dnešní situaci než v cenách. Cukrovary evropské nabízely sice hojně pohotový výrobek, avšak ceny nejen se udržovaly, nýbrž částečně i postoupily. Zdá se, že mezinárodní velká spekulace počíná nahlížeti, že dnešní, pod výrobní cenu kleslá hodnota cukru, na dlouho udržeti se nedá, poněvadž lze s velkou pravděpodobností čekati, že cukrovary stanou se zdrželivějšími při prodeji cukru, jakmile jim to vlastní nebo najaté místnosti k uložení jeho dovolí. Důvody ty pohnuly již mnohé soukromníky k nákupu cukru na dodávku v letních měsících, čím dostalo se trhům vítaného ulehčení. V odbytu jeví se rovněž zlepšení, poněvadž se uskutečnilo několik větších prodejů bílého cukru do Indie a Žaponska. Mírné počasí mělo nepříznivý vliv na konservování řepy. Téměř ze všech evropských zemí docházejí zprávy o klesajícím výtěžku. Vyhlídky na sklizeň třtiny zněji téměř vesměs příznivě. Jedině na Mauritiu počítá se se sklizní asi o 20.000 t. menší než loni, poněvadž cukernatost třtiny nedosahuje loňské výše. — Příštím rokem končí kartel cukrovarnický. Porady o jeho obnovení počaly před několika dny, avšak shody nebylo dosaženo, poněvadž rafinerie nechtějí přistoupiti na požadavky surovaren. Rozdíly v útvaru nového sdružení jsou příliš veliké, ale poněvadž na obou stranách uznává se nutnost dalšího trvání kartelu, lze očekávati sblížení dříve či později. Za trhu klidného znamená pohotová surovina dnes K 19·60, franko Ústí.

O osnově ústavy českého státu dle uspořádání státoprávního, již v čís. 1.—5. letošních Rozhledů otiskl dr. Fr. Joklík, zmiňují se »Čes. Demokracie« a »Právo Lidu«. »Čes. Demokracie« je s návrhem se svého dělnického stanoviska rozhodně nespokojena a slibuje osnovu podrobněji rozebrati. Na rozbor počkáme. »Právo Lidu« cituje »Čes. Dem.« a praví celkem totéž o osnově, vyjmeme-li obvyklé už šlágry o měšťácích a pod., co autor sám v úvodě k ní pověděl: že osnova řečená bude se od začátku až do konce málo komu zamlouvati a že jest psána jen za tím účelem, aby prozatím byla vyvolána diskuse. Jak diskuse dopadne, může ukázati teprve budoucnost. První otázkou však jest, bude-li vůbec jaké a v té příčině jsme čekali od »Práva Lidu«, že věci věnuje více, než 32řádkovou lokálku.

Z Flajšhansova „Písemnictví".

Po otce Palackého skonu
nastává konec slavných dnů;
je doba malých epigonů
(a doba velkých Flajšhansů).

To Masaryka zhoubnou prací
duch vlastenecký zaniká
a celou mladou generací
se šíří strach a panika.

Jen osvědčená škola Máje
nám dala řadu slavných jmen:
Červinka, Krajník . . . každý zná je.
Ó, Krajníku, buď veleben!

Pak ještě Machar poesii
kus nové cesty prorazil —
však sociální theorií
si talent brzy pokazil.

Borecký, cizím vzorům věrný,
ji do mystických zaved par,
Šli za ním svorně Sova, Černý
i Auředníček Otakar.

K plnému vítězství jich zbraně
též mnohý Šaldův přispěl čin,
jenž k boji vyzval odhodlaně
několik zašlých veličin.

Též Kaminský psal veršem hezky,
má cit i vtipu koření,
však jeho v próze humoresky
jsou vrch českého tvoření.

Vše ostatní je pouhá pleva,
Dyk, Opolský i Sezima
i Kvapil i z Hluboké Eva . . .
jen jediný se vyjímá:

Jak chrámová věž nade město,
nad bezvýznamných jmen těch rej
se zdvihá vysoko Fa Presto
svou knihou »Káčo utíkej!« . . .

MODROVOUS.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 23 LISTOPADU 1901 ČÍSLO 8.

K instrumentaci Smetanovy »Vltavy«.

Jestliže teprve nyní dotýkáme se otázky, která svým vznikem měla pro koncertní ruch pražský nemilé a svými důsledky velmi povážlivé konce, stává se tak z dobrých důvodů. Nebylo by zajisté bývalo vhodno, aby článek, který se drží jen věcného substrátu sporné záležitosti, byl uveřejněn v době, kdy otázka umění nápadným a patrně neoprávněným způsobem byla vyložena za otázku národní a vlasteneckou. Že by se našli mnohomluvní horlivci a vlastenecky političtí nadšenci, kteří by z něho vycítili a v něm kaceřovali sklon k německé hudební kultuře a internacionální tendence, a snad i nyní najdou, je zcela lhostejno a nerozhodno, protože takové řešení otázky nedohlédá ani na povrch její stejně jako hledání osobních zájmů, jak u nás je ode dávna zvykem při sporných věcech uměleckých. Dnes, kdy osobní zabarvení a vlastenecká pohodlná maska ustoupily smírné náladě, zůstává přes to otázka retuše a instrumentačních korektur, jež zamýšlel provésti dirigent čtvrtého filharmonického koncertu Oskar Nedbal ve Smetanově symfonické básni »Vltavě« dle partiturních údajů jednoho z nejpřednějších soudobých dirigentů Felixe Weingartnera shodných v důležitém detailu se změnou, kterou provedl a v Praze předvedl Hanuš Richter před půl druhým rokem — jak v praxi (což se mohlo státi jen provedením v koncertu) tak v theorii nerozřešena a tato stať chce býti pouhým příspěvkem k jejímu řešení na základě nikoli vlasteneckém a osobním, nýbrž hudebně kritickém.

Že se Smetanovým tvořením uměleckým zavanul k nám silný dech pokrokovosti, ví dnes již kde kdo a tím více v naší otázce překvapilo, že mohla se vyskytnouti reklamace naprosté neměnnosti a nedotknutelnosti jeho díla, reklamace, která se příčí nejen faktům života Smetanova, nýbrž i duchu moderního

polyfonního skladatelského slohu, jehož prvním a velmi horlivým, protože přesvědčeným zastancem byl Smetana.

Vůdčím principem zůstává podnes zřetelnost a plastika uměleckého díla a tedy i hudebního. Jestliže prvním, širokým pojmovým kruhem »zřetelnosti« obracíme se v nitro, v obsah myšlenkový (thematický, motivický), je nám požadavek »plastiky« souborem pro celý vnějšek zjevu uměleckého díla a v něm tedy zahrnuty jsou jako ve vyšší pojmovou jednotu i další, zvláštní požadavky na př. logického členění a úměrnosti i souměrnosti výstavby (účelné architektoniky), charakteristiky, střídmosti výrazových prostředků (při skladbách orchestrových tedy i střídmosti a účelnosti instrumentace) atd., které vesměs hledí si stránky formální. Při hudbě programní pak vůbec, která podnikla smělý čin mluviti beze slov, je právě soulad a souměrnost mezi obsahem a formou velmi důležitým činitelem, nemá-li býti na ni s posměchem aplikována věta Horácovy poetiky »Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus« při malichernosti obsahu a z téhož traktátu druhá »Desinit in piscem mulier formosa superne« při chabosti a nedostatečnosti formy pro krásný a významný obsah.

Se stanoviska tohoto principu třeba tedy hleděti na tvoření symfonických básní Smetanových a při tom stále míti na mysli, že je psal skladatel v nynější podobu již v době úplného ohluchnutí a že od něho ve svém realném zvuku nikdy nebyly slyšeny. A při skladateli stíženém fysickou neschopností vnímati každý zvuk není myšlený, jen duchovně vnímaný zvuk orchestru ve svých poměrech barvy a intensity (zejména této) totožný s realným, konkrétným, námi při provedení vnímaným zvukem. U Smetany není žádného důvodu bráti v odpor jeho vniternou vnímavost sluchovou i v době jeho úplné již isolace, ale zdali v partituře děl v té periodě vzniklých vyjádřen nebo lépe: v symbolické značky notové zachycen je vniterný obraz jejich zvukový všude do podrobnosti, o tom — jako o věci pro tvořícího ducha ryze subjektivné a veškeré kontrole se vymykající — nelze s jistotou říci ničeho. Nezdá se tedy ani logicky oprávněným tvrzení o nedotknutelnosti Smetanových partitur vzniklých po říjnu roku 1874.

A nyní přistupme již k podrobnostem Weingartnerových změn, které budeme sledovati dle vlastnoručních jeho záznamů v partituře »Vltavy« a jež doprovodíme poznámkami a vysvětlivkami.

Až do »Svatojanských proudů« běží jen o dvě celkem málo významné změny: V »Lesní honbě« (str. 13.) dává Weingartner fanfáry lesních rohů troubiti dvojmo a na str. 17. sesiluje motiv »Vltavy« ve skrácené podobě přidělený hobojím:

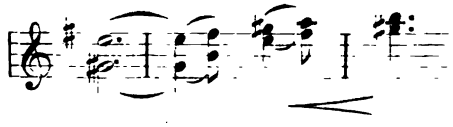

trubkami a tím jej vynáší v thematické práci v souměrnost s fanfárami lesních rohů současně počínajícími, což může býti jen skladbě na prospěch uplatňujíc její plastiku.

Ve »Svatojanských proudech«, vylíčen je obraz tříštící se vody Vltaviny. Kdo proplul jimi anebo kdo je viděl, pozná, že nejde tu o vodopád, nýbrž o peřejný tok rozčeřených vln narážejících na skaliska. Šum vody není nijak ohlušující a spíše hra vln poutá zrak k svému reji. V nynější partiturní podobě a v nynějších provedeních, zejména posledních v koncertech České Filharmonie, vynikla však právě jistá zvuková nepoměrnost k zhudebněnému sujetu. Tu pracuje celý orchestr mohutnou silou v ohlušujících gradacích. Weingartner ve své bystrosti instrumentační usuzuje o tom v ten smysl, že instrumentace dusí ideu a je nutno uvolniti ji na prospěch plastickosti thematiky zobrazující poetickou myšlenku a s tím poznáním a s dobrou snahou podepříti úspěch díla Smetanova v cizině, přistoupil k instrumentačním, tedy ryze formálním změnám »Svatojanských proudů«. Ve třetím taktu vstupuje u Smetany ve violoncellech a kontrabasech chromaticky pozměněný motiv Vltavy jako základ k celému myšlenkovému řetězu tohoto oddílu:

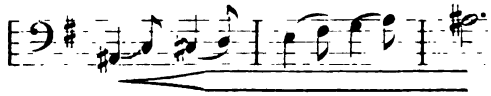

ve druhé polovici třetího přidává se k nim fagot, v pátém tuba; v sedmém a osmém proudí v týchž nástrojích protipohyb téhož motivu až na niveau východního tónu, kdežto pozouny, klarinety, hoboje a v osmém taktu i flétny vystupují, zatím co smyčcový sbor ostatní je zaměstnán figurováním ve fortissimu a kotle víří v silných vibracích. Za těchto poměrů není možno, aby motiv Vltavin vystupoval plasticky jako obraz spádu a opětného vyklenutí vln v tříšti vod. Proto Weingartner stlumuje počínajíc třetím taktem smyčcový orchestr v piano, přerušuje zúplna timpany a pozouny, aby motiv uplatnil, a v dalším pátém a šestém taktu rythmisuje zvuk timpanů v podobu:

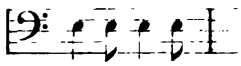

souhlasnou s počátkem »Širokého toku« a se třemi takty na str. 60. a 61., nad nímž dominuje v pátém taktu trubka rythmickým úderem:

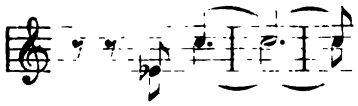

na místě klarinetů, hobojí, fléten a piccoly, které nechává nastoupiti nejprve v taktu šestém, kdežto v sedmém a osmém odstraňuje zbytečné zdvojení klarinetů a hobojí, nechávaje v sedmém klarinety a v osmém hoboje a flétny.

A v celém dalším postupu dle týchž zásad jde Weingartner. Tak počínajíc 17. taktem (na str. 44.) upravuje hoboje v úlohu kontrapunktujícího hlasu (na místě hlasu jen harmonicky výplňného) dávaje jim zníti o oktávu níže nežli zdvojené flétny a přidružuje k nim se stejnou změnou úlohy též klarinety; od 18. taktu dává pozounům zníti ve vzdálenosti oktávy a některé rythmické detaily z jejich partu přiděluje jasným trubkám; a v dalším užívá tuby v poloze o oktávu snížené a 5. taktem za písmenem I (na str. 46.) sesiluje rythmus piccol, fléten, hobojí a klarinetů trubkami.

K těmto změnám instrumentačním přistupuje podrobné upravení dynamických poměrů, které lze nazvati jen velmi šťastným, protože je v něm patrna ruka upravovatele, který se vyzná výborně ve zvuku moderního orchestru a který s opravdovou pietou u cizího dirigenta tím více vážící vyrovnal s uměleckým taktem to, co Smetana bohužel při své chorobě učiniti nemohl do dynamických odstínů vypilovati obraz hmotné tříšti vodní.

Další důležitou změnou, v čemž shoduje se Weingartner s Richterem, jak shora bylo poznamenáno, je škrtnutí trubek, pozounů a tuby počínajíc druhým taktem v »Širokém toku Vltavy«, čímž přibylo jen na vábnosti a klidu zvukového obrazu průhledného jako voda Vltavina za letních dnů — načež motiv Vyšehradu vystupuje v jasném a nadšeném tonu trubky, spíše se sem hodící při své tendenci dominovati nad celým orchestrem a též proto, že podle mého zdání zvuk stříbra jejího více odpovídá představě Vyšehradu jako sídla knížecího, kde sněmy konány za hlaholu trub, odkud voje táhly za zvuku válečných rohů . . .

Že Weingartner prvních patnácte taktů tohoto motivu opakuje a pak 21 taktů škrtá (při čemž prvé je důsledkem druhého), jen za zmínku stojí, neboť u nás tato porucha integrity díla Smetanova je zplna vyloučena, třebas bychom důvod Weingartnerův ke škrtu oněch 21 taktů (harmonická jednotvárnost prodlévání na tonice a dominantě programně sice odůvodněná, ale u cizího posluchače sotva pochopitelná) zplna uznávali pro poměry, za kterých on »Vltavu« provedl

Konečně od posledního taktu na str. 59 přidružuje Weingartner trubky ve vleklý rythmus ostatní dechové harmonie, tak že jen lesní rohy sytějšími rythmy pojí se k smyčcovému v $^6/_8$ jdoucímu sboru, sesílenému rozloženými, s houslemi souhlasnými akkordy harfy — čímž opět přibývá na plastickosti zvukového obrazu řeky mezi širokými rovinnými břehy rozlité.

Tak ve stručném náčrtku vyhlíží nový obraz »Vltavy« a lze jen litovati, že nebylo nám dopřáno i u nás slyšeti ji v podobě jí velice prospěšné, zvláště když kdykoli později bylo možno provésti ji zase v původní podobě, tak že neběželo o nijaký experiment nebezpečný originálu.

A nyní ještě několik slov. Snad dnes již není nemožno se

střízlivým zrakem kriticismu pohlédnouti na dílo Smetanovo, které přec při svém vznikání bylo vázáno těsností našich poměrů uměleckých, a proto snad nebylo potřebí svolávati vlastenecké veřejné mínění na pomoc proti domnělému bezbožství, které sesýchá se na konec v ryze kritické vyznání a přesvědčení, že Smetana nemaje po ruce velký moderní orchestr, instrumentoval zvláště v dechových nástrojích tak, jak mu to poměr k orchestru divadelnímu dovoloval. Jak by se asi vzbouřilo veřejné mínění, kdyby někdo provedl úmysl (u nás existující) přeinstrumentovati na př. Smetanova »Dalibora«?

E. HOFFER.

Námezdní poměry hospodářského dělnictva na Moravě.

Z příkazu presidia zemědělské rady moravské napsal dr. *Fr. Roháček.*

Publikace pozoruhodná, kterou co nejvřeleji dlužno doporučiti. Po pěkně a svižně psaném úvodu, v němž probírá se podstata agrárního socialismu u nás posud málo známého, nepochopeného a nepovšimnutého, v kruzích rolnických však dosti živě již pociťovaného, pojednává se: 1. o roztřídění zemědělského dělnictva, zvláště v zemích svatováclavských; 2. o příčinách nedostatku hospodářského dělnictva na Moravě; 3. o prostředcích k odstranění jeho; 4. o dělnictvu kočovném; 5. o mzdě a stravě; 6. o hmotném a mravním blahu dělnictva, zejména o bytech; 7. o pracovní době; 8. o sdružování hospodářského dělnictva a konečně o některých jiných podrobnostech. Viděti z toho, že téměř veškeren obor sociální otázky hospodářského dělnictva moravského v materiálu brožury jest vyčerpán. Litovati sluší, že dělnictvo samo příliš málo si uvědomilo důležitost podnikané publikace a nadmíru skrovnými daty k ní přispělo (ze 40 dotazníků rozeslaných kruhům dělnickým byly zodpovědny jen 4). Šetření bylo by se tím stalo dojista zajímavější a úplnější.

Ze spisku bychom vyňali: Otázka hospodářského dělnictva doléhá na rolnictvo ve způsobě nedostatku toho dělnictva, stížnost, která dávno již ozývá se i v království českém, a to daleko intensivněji než na Moravě. Úkolem spisku jest hlavně vyšetřiti, je-li všude takový nedostatek dělnictva hospodářského na Moravě a jaké jsou toho příčiny. Ve směru obojím jest podána specifikace do značných podrobností sahající v kapitole II.: »Nedostatek hospodářského dělnictva na Moravě? Příčiny jeho.« Však velice citelně postrádám, že pan autor přestává na suchém sdělení materiálu a dat mu poskytnutých a že nesnaží se vy-

voditi z materiálu toho nějaký pragmatický výsledek, nějaký zákon bych řekl, zákon třeba jenom čistě empirický, konstatování vztahů mezi určitými zjevy a jakési souvislosti. Mám za to, že nedostatek ten jest zaviněn pochybným teritoriálním rozdělením Moravy, o kterém více později. Pan autor sice povšechné poučky rázu toho, jaké bych rád četl při pragmatickém rozboru výsledků šetření samých, podává v úvodě, ale zde omezuje se ponejvíce na to, sdíleti názory prof. Philippoviche v té příčině, jichžto promyšlenost sice rád uznávám, které však přece nepokládám za tak dokonalé, že by nebylo možno přičiniti k nim něčeho samostatného, původního, něco, co by bylo vyvoděno z podobného praktického šetření, jehož právě p. autor měl po ruce takovou hojnost. Jde tu zejména o otázku, co zaviňuje velkou přitažlivost, kterou jeví dnes města na venkov. V té příčině jest třeba především podati statistiku té přitažlivosti teritoriálně zpodrobněnou, ve které příčině poslední sčítání poskytne hojnost materiálu, poukázati na dobré a neblahé následky té přitažlivosti a pojednati ovšem o prostředcích, kterými jí lze čeliti. Těmi prostředky naše publikace ovšem se zabývá — však jen po návodu profesorské autority shora jmenované; všímá si v tom směru zejména otázek: ochranného zákonodárství ve prospěch dělnictva hospodářského (i nemocenského a úrazového), čeledního řádu, t. zv. mravní neboli psychologické (já to nazývám ideální) stránky otázky sociální, totiž otázky samostatnosti existence morální, řekl bych »vlastní osobnosti lidské« dělníků hospodářských; nescházejí také úvahy politické, zejména přetřásá se otázka všeobecného práva volení do obcí atd. Jak již pověděno, mám za to, že tím vším sociální otázka hospodářského dělnictva sice jest objasněna, ale že zbývá lecros ještě připojiti. Naději se v osvědčenou znalost a píli pana autora, že toho, čeho v publikaci přítomné se nedostává, dohoní snad v pozdějších spisech toho druhu, v jejichž vydávání zajisté neustane.

Ze spousty materiálu sneseného ve spisku nelze nám ovšem citovati data podrobnější; vytkl bych pouze na př., že na rok 1900 mzda nádenická vypočtena průměrem jen na 1 K 10 h (o 10 h více než roku 1893), číslo to zajisté velice výmluvné. A tento průměr v celých 30 okresech na Moravě ($^3/_8$ všech) ani nebyl dosažen!

Třeba se mi zmíniti ještě o roztřídění Moravy, kterého se přidržuje spisek a jež se mi nikterak nezamlouvá. Roztřídění to jest čistě orografické (dle horstva uspořádané) i dostávají se do společné skupiny okresy, které nejen místně jsou značně odlehlé, ale které také nemají nic společného, na př. ve skupině 2. Blansko a Hranice, Šumperk a Lipník, ve skupině 5. Frenštát a Val. Klobouky, v 7. Uh. Brod a Bystřice p. H., v 8. Slavkov a Uh. Hradiště atd. Tím ovšem zároveň jest roztrhána souvislost mezi okresy, které přirozeně patří k sobě, jako na př. Místek (sk. 6.) a Frenštát (sk. 5.), Uh. Brod (sk. 7.) a Val. Klo-

bouky (sk. 5.), Bučovice (sk. 8.) a Hustopeč (sk. 10.) atd. Mám za to, že lepší teritoriální klasifikace Moravy spisku nikterak by nebyla ubrala na ceně. Dle mého náhledu při sestavení skupin nemělo se přestati jen na povrchním hledisku geografickém (které ovšem též jest důležité, jehož význam však, jak myslím, přece jest jen prostředečný), ale mělo se přihlížeti i k momentům výrobním (je-li kraj převážně průmyslový nebo agrární) a ovšem nezbytně i k momentům ethnografickým (Hanácko, Slovácko, Valašsko, Lašsko atd.), právě na Moravě velice průzračným a karakteristickým (poměry stupně inteligence, vzdělanosti lidu, povahy atd.). Mám za to, že by podobné uspořádání velice napomáhalo pátrání po zákonech, o kterém jsem se dříve zmínil.

Ke konci nemohu, než poukázati opětně k tomu, co jsem o významu a rázu brožury pověděl v úvodě a doporučiti ji poznovu pozornosti veřejnosti.

DR. F. JOKLÍK.

Naše ženy.

»Amicus mihi Plato,
sed amicior veritas«.

Přemýšleje a píše o tomto předmětě, měl jsem dojem jako kdysi sv. Augustin: zdálo se mi o přilévání vody do moře. A přece, když jsem probíral velkou o něm literaturu, poznal jsem, že největší část z ní (negeneralisuji) má, nehledě k různosti pohlaví spisovatelů oněch prací, jednu znamenitou společnou vadu: nedostatek chladné objektivnosti. Mužové buď jen vytýkají, anebo jsou zas pouze galantní, a ženy polemisují, vracejíce výtky zpět a hledajíce nové. Expliquer c'est excuser platí jen částečně — duchaplné paradoxon skoro. Vady i potom zůstávají. A jaký a kde z toho všeho užitek, t. j. náprava?? Chci býti tedy objektivní i nestranný a hledati a říci pravdu, chladnou, mírnou, ale plnou. Arci pokud to vůbec lze, neboť každý vidí i myslí s jistého zorného úhlu na základě určitých zkušeností i dojmů.

Ženská otázka je; ba akutní a stále akutnější. Její ráz a pramen je dvojí: *a*) sociální, *b*) kulturní, či chcete-li, filosofický. Promluvíme o obou.

Kdyby byl správný číselný poměr pohlaví a všecky ženy se vdaly, nebylo by vlastně ženské otázky. Teď však statistické výsledky, pouhá fakta přírody, jsou pro ženu stále nepříznivější. Z toho vychází, že musí si hledati teď sama výživu, a to nové prameny. Vidíme ji vstupovati ve stále nové a nové obory pracovní, které bývaly dotud vždy jen domainou mužů. Nepochybujeme pak, že domohou se jednou téměř všech zaměstnání.

A nelze proti tomu ničeho namítati. Sociální tlak a na druhé straně jen ušlechtilé a chvályhodné závodění v osvětové práci. Smíme nově se hlásící pracovníky odmítati, třeba že jsou začátečníky? Zajisté nikoli. Fakt, že mnoho žen se teď nevdává, nezaviňuje však pouze nepříznivá statistika, nýbrž i stále rostoucí procento těch mužů, již se nežení. Z různých důvodů: někteří vůbec nemohou, jiní mají značné překážky, takže mohou až později; a tu buď zdá se to již pozdě, či se obávají, nemohou se odhodlati, rozhodnouti, jsou již příliš střízliví a p. — většina to naší inteligence, která stále později a později přichází do života; konečně pak ti, již se nechtí vůbec ženiti, ať z pohodlí, či požitkářství (ve velkém městě) a jiných důvodů. Nemůžeme a není též nutno tyto příčiny rozebírati a karakterisovati; stačí, že jsou, fakt. Budou ostatně vyloženy částečně níže.

Druhý pramen ženské otázky nazvali jsme kulturním. Doba, v níž žijeme, má ráz přechodní, velkého přerodu kulturního, kde názory na život, požadavky od něho i povinnosti k němu velice se proměnily. Vše je daleko složitější, seriosnější, práce i povinnosti jsou vyšší, životní boj větší. A jak vstupuje takové děvčátko, žena dnes do života? Připraveno skoro právě tak, jako před 30 lety — a jaký přechod posledních 30 let značil Ostatně často ani nepřipraveno. Netuší ani, že nemá k životu jen požadavky, ale i p o v i n n o s t i; a ty že stále rostou. Život se stává stále vážnější, opravdovější. Zůstávají dětmi, i když se vdají; ne proto, že mají snad krásný růžový názor na svět — ten jim právě sluší — a jsou snad nezkušené. Nevědí však, že mají pro život též něco uměti a věděti; a to stále více. Život není jen cesta plesem a tancem, kde krása dostačí; je to boj, více a více krutější. Převeliká část žen velký ten kulturní přerod naší doby, nové názory na život, požadavky a povinnosti k němu, ani netuší. A ne svou vinou vždy. Jsme tu u jádra našeho problému: u výchovy.

Vychování našich žen je nedostatečné i nesprávné. Ženská duše dnes — těch osvícených, jež hledají svépomoc, i těch neosvícených — hýří kamsi do neznáma, nevědouc jasně, kam chce. Vede k tomu citová povaha žen. Tím více ovšem u mladého děvčátka. Rozhled, horizont našich žen zůstává stále úzký a nízký i falešný; ostatně negeralisujeme. Falešný proto, že mají často, jak již řečeno, přílišné požadavky i potřeby a žádné ponětí povinnosti. Naše dívky berou zřídka co vážně — mimo lásku. Často nevědí, že je ještě cos vyššího, než pouhé strojení a líbení se. Něco velikého, co povznáší ducha i srdce. Velké otázky dne, celých věků, žití, za něž zhynuly celé generace a zakrváceli se celí národové. Mužové bojují o něco a ženám to bývá často lhostejno, nevědí o tom, či jednají i opáčně. (Viz u nás »Svůj k svému« atd.) Stále ještě mají svůj osobní, úzký svět bez celkového rozhledu a beze snahy přizpůsobiti se všeobecnosti. Otázky umění, úmorné hledání pravdy, poznání budoucího jdou kolem nich bez účasti a nepovšimnuty, nejvýš

nepochopeny, ba vůbec neznámy či zkarikovány.* (Arci i u mužů často nemnoho líp.) Jak bráti je vážně? I to líbení se je nutno; bez něho nebyly by ženskými — kus nutné naivnosti, sentimentalismu i zas radosti a idyly života. Vždy však v jisté míře a s vědomím, že to není to vše ani základní a dostatečné. Ženy jsou stále ještě přečasto tak malicherné — ano, titěrné, děti. Ale děti vrtošivé, jež mají svou osobní libovůli, kterou vystavují za všeobecný zákon, jemuž se mají mužové přizpůsobiti a jež je těžko později snad ještě vychovati. Neuposlechnou. Základní vychování dcer je však především úlohou matek, jež jim nejlépe rozumějí a mají na ně největší vliv; nikoli pak teprve manželů.

Podobné ženy, jež chtějí se jen líbiti, zapomínají, že pro svou malichernost i při zdánlivé galantnosti a oddanosti mužů stávají se jen jejich loutkami, s kterými si muži hrají, jichž si však neváží. Smutné, ale pravda. Doba galantnosti bývala; zbytek to středověku a rytířství pokleslého. Galantní muž je lichotný, ne však věrný. Moderní člověk je pravdivější, snad i perný a střízlivý, ale tolik neklame. Buď starou galantnost, či novou emancipaci, milé dámy! Obé nelze, neboť jedno druhé vylučuje.

Ano, došli jsme k emancipaci žen. Co to značí? Slečna galantní generace je královnou, je li hezká; od 16 do 22 let. (Co je v tom čase hoch? Nic.) A vdá-li se, tím více: i kdyby neuměla ani čísti, požívá úcty. Muž bývá za to v manželství pravidelně druhým: doma i ve veřejnosti, žena totiž představuje formálně dům. Sem se tedy snahy o emancipaci vztahovati nemohou. Běží zajisté jednak o ženy nevdané a o smutný a dnes absurdní fakt, že žena ve veřejnosti jako pouze taková nemá práva; její situace je nejen smutná, ale i velmi trpká; duševně i hmotně, doma i na venek. Jedná se tudy o emancipaci žen a o nápravu ve smyslu veřejnoprávním.** Vlastní význam její spočívá však zajisté v osvobození se od malichernosti a od nízkého a falešného názoru na život: význam to kulturní a filosofický.

Vidíme ženy dnes, jež většinu cílů svých vidí ve strojení se a líbení — ženy to středověku — a jiné, jež chtějí jen zas emancipaci — ženy budoucnosti. Obojí je extrém, není středu. Skutečných žen není tak mnoho. Ano, ženská duše dnes kamsi míří do neznáma. Tato pravá a poslední emancipace chce jen

* Vzpomínáme tu různých ženských spolků. Spolkaření stojí dnes i u mužů většinou nízko — mechanism a staré, prázdné formy. U žen však to bývá ještě mimo to výroba nového druhu koketerie — koketerie spolkové. (Spolky paní a dívek.)

** Tak aspoň této stránce emancipace sluší rozuměti. Vdané ženy došly splnění velké části svých přání (pokud to bývá u člověka a v různých situacích možno) — úplně spokojen není nikdo, leč mrtvý — a mívají právní postavení (nehledě k zákonu o manželství). Nevdané mají však přání nesplněná, duševní roztrpčení a ve veřejnosti jsou bez práva; opravdu bytosti veřejně skoro bezprávné, pohrdané — jak absurdní dnes!

přizpůsobení ženy době, ale nikoli úplnou změnu. Jsou jisté hranice a základní vlastnosti, jež dány muži i ženě. Přírodu, kolikatisíciletý vývoj a výchovu měniti nelze bez trestu. Žena je květina, ženskost je její vůně. Něha, ženská něha, »das ewig Weibliche«, nedostupná muži i vší přírodě, tak vznešená v projevu lásky mateřské a péče o nemocného — máme ji tohoto pelu a této herojské přednosti zbaviti? A proč? Pro jakous směšnou, nepochopenou pamužnou emancipaci, jež se chce podobati muži, ženskost ztratí a mužnosti nedojde? Jaký to tvor?

Cit je zbraní a rozumem ženy; jím i myslí. Problém dnešní ženy tedy je: zachová pravou ženskost, ale zároveň sloučí ji s požadavky nové doby, t. j. přizpůsobí se jí; a to je též skutečné vnitřní i vnější povznesení a osvobození ženy. Dodáváme pak: třeba něžné ženskosti (arci pravél), také však kus soudnosti, či aspoň snahy po ní. Jasné, chladné a střízlivé soudnosti mužovy, jež se ničím nedá opanovati i kráčí přímo jako nůž, který řeže a ničeho se neleká (ani vlastní ztráty a bolesti dojde-li k ní). Této důsledné a přímočárné soudnosti mužovy nedosáhne žena nikdy, právě pro svou citovou přirozenost a minulost kolikatisíciletou. Také však jí netřeba. A v této pravé emancipaci žen* najdeme se pak všichni, neboť ani my mužové nechceme od kultury jiného. A pak budou míti též mladí mužové méně strachu před ženitbou.

V Lovosicích, v září 1901. DR. JOS. SVOBODA.

Upravení Starého města

a části dolního Nového města až po ulici Hybernskou a projekty cenou v konkursu král. hlav. města Prahy poctěné.

Píše *Dr. Luboš Jeřábek.* (Konec.)

Jedině okolí mlýnů t. zv. Helmových alespoň v projektu prvou cenou poctěném u celého tohoto pobřeží správně a šťastně bylo řešeno. Malebné rameno Vltavy, jemuž vévodí starobylé mlýny tyto, lomenicemi z 17. století zdobené, zůstávají jak na projektu tak i bohdá v budoucnosti jako samostatná skupina zachovány. S nimi i úchvatný prospekt na celou

* Zdá se, jako by ženy strojivé, jež hledají a jimž běží jen o formu, neměly duše. Krásné oko má i zvíře — kočka, býk atd. — Na nejnižším stupni vzdělání stojí dnes služebná děvčata, která pro svou lehkomyslnost a nevzdělanost dodávají největší procento prostituci. Pohybující se těla, chodící hmoty bez ducha, jež vedou život animální a liší se od zvířat jen lidskou řečí. Zde je třeba nápravy a sem také by se měla obrátiti pravá emancipace žen!

tuto část města otvírající se diváku se železniční lávky společnosti severozápadní dráhy. Tak mělo býti celé nábřeží toto řešeno. Neboť má-li v této čtvrti města skutečně povstati obchodní přístaviště, pak nutně třeba tu pobřeží značně členěného.

Třeba ponechati nynější ostrovy i svěží jich zeleň. Neboť právě na nich jako v jiných obchodních přístavech a emporiích mohou býti zřízena nejúčelnější podbřeží, výkladiště a prostranné doky. Aspoň přibližný obraz takovéhoto, jedině správného, levného a při tom i praktického vyřešení tohoto obtížného problému nalezli jsme bohužel nikoliv v některém z projektů samých, nýbrž zcela náhodně ve variantě druhé návrhu cenou prvou poctěného. A sice jen jako pouhé znázornění přechodného stavu tohoto pobřeží před definitivní, velice nákladnou, za to ale málo účelnou jeho úpravou. Této skizze měli by jak páni autoři tak i rozhodující kruhy na radnici věnovat bedlivou pozornost a čerpati z ní popud k novému spracování této části projektu.

Mnohem lépe počínali si autoři všech projektů ve vnitřní části sv. Petrské čtvrti. Zejména sluší tu uvítati a zároveň i brzkému uskutečnění doporučiti myšlenku zřízení malého parku v okolí zvonice a kostela sv. Petra, jak navrhuje projekt třetí cenou poctěný. Stejně činí i projekt druhou cenou poctěný, který umísťuje stejným způsobem i starobylý kostelík sv. Klimenta do menšího parku odtud ku nedaleké staré vodárenské věži se táhnoucího.

Nezbývá než zmíniti se ještě o úpravě Starého Města tak jak v projektu druhou a třetí cenou poctěném navržena. Především o pěkně pracovaném projektu druhou cenou poctěném, za jehož autora přihlásil se později p. architekt Kříženecký.

I tomuto projektu nelze upříti velikou píli a zároveň i jistou smělost v koncepci. Bohužel jen že v některých návrzích zaváděla autora regulatorská snaha k úpravám hospodářsky velice nákladným, ba na některých místech i dosavadní krásný a starobylý ráz Starého Města značně ohrožujícím. Vzdor tomu ani tomuto autoru nelze upříti, že s příkladnou pietou a úctou podjal se tak obtížného a tak choulostivého projektu, jakým jest právě upravení Starého Města. A tak vzdor některým vadám vykazuje i tento projekt řadu velmi pěkných myšlének a návrhů. O obou chci se tuto, pokud místo stačí, i poněkud podrobněji zmíniti.

Upravení pobřeží Staroměstského je méně zdařilé než v projektu prvém. Staroměstské mlýny se tu nezachovávají jako osobitá skupina a nově upravovaná budova kláštera Křižovníků zabírá i krásnou zelenou oasu poloostrůvku před klášterem tak malebně situovaného. Za to výborně řešena prvá část (Velké) Karlovy ulice. Zřizují se tu loubí až k ulici Liliové, a sice domy čp. 184, 183, 182, 181.

Naproti tomu zbytečně rozšiřuje se ulice Karlova u zbývajících domů čp. 175, 170, 168, 167, 615, 162, 160, 159, čímž tyto bohužel úplnému zničení na pospas vydány. Nad to pak zrušuje se vůbec malebná ulice Seminářská a s ní i vysoce pitoreskní dům čp. 161. Celá tato domovní skupina, tak rázovitá, připojuje se ku mohutnému komplexu Clementina. Projekt to, který bohdá nikdy nedojde uskutečnění. Za to správným třeba nazvati značnější — než na projektu prvou cenou poctěném — rozšíření Husovy třídy před palácem hr. Clam-Gallase, a to více než o celou šíři traktu domů čp. 160 a 154. Výborným nápadem je opětné obnovení malé zahrady na severní straně tohoto paláce, nyní skladištěm na polo zničené. Stejně účelným by bylo zde i znovupostavení zbytečně odstraněné kašny, která jest karakteristickým doplňkem tohoto mistrovského díla Fischera z Erlachu.

Za účelem nezbytného v místech těch rozšíření ulice Husovy navrhuje autor v krásném, z části barokním, z části gotickém domě čp. 156 prostranné loubí v celé šíři nynějších krámů. Malá Karlova ulice zůstává ve střední své části až na dům čp. 148, který značněji se tu uřezává, netknutou a část značné její frekvence odvádí se novým průchodem skrze domy čp. 145 (Hegeleinův) a čp. 148 (dům Dr. Butty). Za to domy při vyústění Karlovy ulice do Malého náměstí, a sice »U zlaté koruny« čp. 454 a čp. 453 (Dra Vlčka) značně se řežou. Domem pak čp. 452 provalen průlom do ulice Michalské.

Stejně pronikavé změny jsou v okolí kostelů sv. Jiljí (u Dominikánů) a bývalého kostela a kláštera sv. Anny. Zde podobně jako v projektu prvou cenou poctěném vedena — tentokráte od středu kostela sv. Jiljí — směrem na osu ulice Annenské značně rozšířená nová ulice, která sice otevírá nový prospekt na pěkný kostel tento, jíž ale za oběť padá zajímavý dům čp. 241. Rovněž i Stříbrná ulička značně se rozšiřuje na účet palácovitého, bohužel spustlého zadního traktu domu čp. 208, který v projektu Sakař-Klusáčkově zůstává zachován. Na nedaleké odtud náměstí Betlémské velice případně, podobně asi jako svého času arch. Polívka, umísťuje autor sochu Husovu. A sice v nejširší části tohoto památného na projektu značně rozšířeného náměstí, několik pouze kroků od fronty budoucí monumentální budovy Náprstkova musea. Lituji pouze, že na zvláštní skizze není znázorněno i upravení okolních façad na milieu důstojné pomníku kulturně, umělecky i historicky tak významného. S velikou pietou vzpomněl autor zachování architektonicky velice cenného kostela sv. Martina, kterýž umísťuje na malém náměstíčku. Zbouráním pak zadní části domu čp. 418 a všech ohyzdných přístavků zřizuje tu novou, v budoucnosti zajisté že velmi živou ulici kol Platýzu na Ferdinandovu třídu vedoucí.

Nedaleká odtud Michalská ulice rozšiřuje se pak v pro-

dloužení ulice této na celých 11 metrů. Při jejím pak vyústění do Malého náměstí zřízeny v domě Richtrově dva mohutné podjezdy. Velice radikálním způsobem upravuje autor celé okolí tohoto domu. Neboť mimo výše zmíněný již průlom do Karlovy ulice, vede z tohoto místa další nová ulice na pravo směrem do ulice Melantrichovy, čímž zrušuje se zajímavé, druhdy klášterní nádvoří před kostelem sv. Michala.

Do této části města soustřeďuje autor snad veškeru komunikaci Starého i části Nového města. Hledí účele toho docíliti dvojím způsobem. Jednak rozšířením Perštýna a ulice Jilské v okolí »U Sladkých«, jednak — stejně jako v projektu prvou cenou poctěném — i rozšířením ulice Vejvodovy, jemuž za obět padají v tomto případě oba zajímavé domy »U Vejvodů« a »U Sladkých«. Tato hlavní komunikační tepna rozvádí se nyní dvěma směry. A sice ulicí Michalskou a novým, směle založeným, při tom zajisté i velmi nákladným průlomem přes domy čp. 432 (Mickův dům) a čp. 464 a 465 (znamenitý to renaissanční dům »U pěti korun«) do ulice Melantrichovy. Pouhou, lépe pak řečeno strašnou konsekvencí tohoto velice radikálního a nákladného návrhu je úplné proražení ulice Melantrichovy v celé její šíři do Staroměstského náměstí. Projekt to se stanoviska staropražského naprosto nepřípustný, jemuž ostatně všichni ostatní autoři dovedli se šťastně vyvarovati. Ještě štěstí, že krásný dům čp. 475 s portálem umělecky zdobeným zůstal též zachován. Naproti tomu pěkně řešeno okolí Staroměstské radnice. Půdorys Malého náměstí nezměněným zachován, rovněž i výstupek domu »U lva« (dole trafika »Minuta«). Správně též rozřešeno i zakrytí průlomu na místě Greenova domu povstalého výstupkem radnice, tak jak usnesením »Spolku architektů a inženýrů« navrženo. Jest to jedna z předností tohoto projektu, jíž přejeme brzkého uskutečnění. Na severní straně radnice aspoň půdorysně znovu obnovena krásná praelatura sv. Mikuláše, tak ničemně zničená. Méně šťastně počíná si autor na východní straně Staroměstského náměstí. Ze zajímavého nynějšího vyústění Dlouhé třídy nezachováno téměř ničeho. Oba trakty domu čp. 609 a veliká část domu čp. 608 tvořících tuto zajímavé a charakteristické půdorysné seskupení obětovány příliš radikálné a také nákladné regulaci tohoto místa. Ještě radikálněji počínal si autor při upravení okolí Týna. Nynější ulička Týnská úplně tu zastavena domem podjezdem opatřeným. Naproti tomu domy čp. 601 (fara), 602 (dům gotický) a 603 úplně se zbourávají a úplně se přestavují, aniž by se tím docílilo malebnějšího seskupení nebo nějakého zvláštního vylehčení Celetné ulici. Navržené prodloužení stávajícího podloubí ob roh do ulice Celetné jakož i odlehčení značné komunikace směrem přes rozšířenou ulici Štupartskou, dále přes uličku Templovou a hôtel »U zlatého anděla«, odkud směrem ku bývalým Kralodvorským kasárnám a k ulici »Na Florenci« jest opatřením daleko účelnějším a správnějším. Avšak i jiným způ-

sobem má býti odlehčeno ulici Celetné. Jest to zřízení nové prostranné ulice skrze řadu výstavných domů čp. 554, 555 a 556 (dům p. Sixta z Ottersdorfu) do ulice Kamzíkové a odtud zadním traktem Carolina na Ovocný trh, kamž rovněž otevřena nová ulice v ose ulice Panské. Jest to projekt sice velice smělý, při tom i velice nákladný. Z estetického stanoviska však — až na sbourání domu pana Sixta z Ottersdorfu, jejž sluší za každou cenu zachovati a pouze podjezdy opatřiti — zcela přípustný. Vzdor tomu nelze pro přílišný náklad očekávati ani přimlouvati se za jeho uskutečnění.

Zcela správně řešil autor okolí Týnského dvora, kterýž zachován zároveň s domem »U prstenu«, a domem druhdy pana Budovce z Budova. Stejně zajímavě řešeno i okolí kostela sv. Salvatora, kterýž umístěn v malém, ze tří na 12 metrů rozšířených ulic povstalém náměstíčku. Přímo výborným sluší nazvati upravení kostela sv. Jakuba, jehož krásná quadratura zůstává zachována a kol jehož kapličky zřízen malý park, pravé to dobrodiní pro okolí zahrad prosté. Ještě zajímavějším pro nás jest upravení okolí Prašné brány.

Má mnoho podobného s návrhem prvou cenou poctěným. Prašná brána spojena tu mohutným obloukem s nejbližším pouze třípatrovým domem. Téměř souhlasně s projektem prvou cenou poctěným s malými pouze místními odchylkami navrženy tu i nové ulice od kostela sv. Jakuba ke kostelu sv. Josefa u kapucínů a z Královdvorské ulice ku Prašné bráně vedoucí. Za to mnohem více než na projektu prvém zamlouvá se mi upravení ulice Celetné před Prašnou branou zřízením loubí v zajímavém barokním domě č. 969. kteréhožto vylehčení tak hustě frekventovaná Celetná ulice zejména po zavedení elektrické tramvaye nutně má potřebí. Třeba zmíniti se ještě o upravení ulice Hybernské, kdež autor zcela korektním způsobem ponechává zajímavé domy na levé straně čp. 1036, 1034, 1033, a konečně o upravení okolí kláštera sv. Anežky, kdež kol kapličky kostela zřizuje dosti velký park a šikmo k ose kostela vede novou ulicí směrem ke třídě Eliščině.

III.

Zbývá zmíniti se ještě o projektu třetí cenou poctěném, jehož autorem jest mladý architekt pražský p. Klenka z Vlastimilů. Přední jeho vlastností jest — stejně jako v projektu Sakařově a Klusáčkově — hluboký smysl a vřele cítěný zájem nejen pro vše, co v Praze krásného, nýbrž i pro vše, co by půvaby její mohlo ještě zvýšiti a stupňovati. A proto není divu, že na přečetných místech návrhy projektu tak značně souhlasí s myšlenkami projektu prvou cenou poctěného. A proto chci zmíniti se pouze o odchylných jeho návrzích, pokud pro veřejnost naši zvláště jsou zajímavy. A myšlének takových věru tu dosti a třeba ještě dodati, že návrhy ty v přiložených skizzách architektonicky velice zdařile byly propracovány. Sluší tu uvésti

především zřízení velice pěkně řešeného schodiště s mostu Karlova dolů do zahrady k městské vodárně u lávky Novotného, kterým má býti četné frekvenci pěších na mostě Karlově vylehčeno. Stejný účel sleduje i zřízení třetího podjezdu na náměstí Křížovnické skrze část Karlových lázní, terrainem značně stoupajícím a velmi nepříznivým. Ještě zajímavějším jest originální myšlenka vylehčiti komunikaci ulice Karlové, a sice rozlehlými dvory Klementina. Za účelem tím zřizuje autor v nejméně cenné části této budovy, na kraji ulice Seminářské, dva velmi pěkně řešené podjezdy v šíři 8·5 metru a vede komunikaci odtud dále přes dvůr a bezcenný přístavek na nádvoří (dříve posluchárny akademického gymnasia) do nádvoří prvého, a sice dalším širokým podjezdem. Nynější pak hlavní vchod do Klementina — jak na přiložené skizze vidno — rovněž značně je rozšířen, avšak způsobem, který nelze nazvati zdařilým. Spíše doporučovalo by se tu zříditi vedle druhou, zcela analogicky dle nynějšího vchodu řešenou bránu. Těžkým problémem zůstává ovšem právnické vyřešení této otázky. I pro otázku rozmnožení parků má autor mnoho smyslu a navrhuje zřízení malého parku na nábřeží před domem »Bellevue«, kdež by brzo a snadně mohl býti uskutečněn. Vůbec bylo by záslužným činem, kdyby správa města alespoň prostudovala, zdaž na místech autory navržených již v nejbližší době lze zříditi parky pro město a jeho obyvatelstvo tak nutně potřebné.

Bez odporu zajímavým jest umístění pomníku Husova na nároží Husovy třídy a Betlémského náměstí do prospektu ulice na Perštýně. Patrně tanula tu autoru na mysli architektonicky tak účinná skupina sv. Michala na boulevardu St. Michel v Paříži. Praktickým způsobem řeší autor hned ve dvou skizzách otevření renaissanční loggie v domě č. 475 skryté. Přeji pěkné myšlence této brzkého uskutečnění.

Méně zdařilým způsobem řeší autor okolí Prašné brány i okolí před Týnem, jakkoliv i tu velice zajímavým jest jeho návrh otevření Týnského dvora směrem ke kostelu sv. Jakuba. Za to tím lépe řešil autor vyústění mostu přes Štvanici ve čtvrti sv. Petrské, jakož i rozšíření nádraží společnosti rakousko-uherské státní dráhy.

Celkem lze nazvati úspěch konkursu na úpravu Starého města neobyčejně bavzácně zdařilým. Je tu celý sklad krásných myšlének, celá pokladnice výborných nápadů, které čekají svého uskutečnění. Jest si jen přáti, aby krásné práce ty nesdílely osud jiných stejně zdatných prací, jako na př. pilných elaborátů nebožky Umělecké komise, cenou poctěných projektů na zastavění průlomu »U Klíčů« na úpravu Malé strany, konečně plánů na pomník sv. Václava, Palackého a monumentální fontány před Rudolfinem. Jest nyní na veřejnosti české, aby provedení jich co nejenergičtěji se domáhala a zlomila konečně nepřízeň a zlovůli některých činitelů na radnici i v městských stavebních kancelářích!

Populární přednáška.

Napsal *Karel Scheinpflug.* (Konec.)

Obrátí-li se Moda k populární přednášce zády ... To se může státi každé chvíle, k tomu stačí třeba jen několik hlasů, které by si dovolily vysloviti jisté pochybnosti o významu přednášek.

Jeden takový hlas se již ozval. Není to dávno, co na sjezdu Dělnické Akademie promluvil pan F. V. Krejčí proti přeceňování přednášek a kladl důraz na četbu. V tom s ním úplně souhlasím: přednáška nenahradí knihy ani článku. I kdyby byla vypracována s důkladností dobré literární práce, již pro svou rychlou pomíjejícnost jí nenahradí. K tištěnému slovu lze se opět a opět vraceti, zkoumati jeho smysl, vrývati si je v paměť. Při přednášce chvilková roztržitost, přitlumení řečníkova hlasu, neposednost sousedova zaviňují nesrozumitelnost částí, nejasnost neb neúplnost celku. Rozhovory po přednáškách, které by mohly vadu tuto alespoň částečně odstraniti, setkají se zřídka s výsledkem; přihlásí-li se k nim vůbec někdo, bývají to lidé, jimž je théma přednášky terrainem více méně známým, průměrný posluchač-laik odnese si z přednášky raději neujasněné pojmy a nezodpovědělé otázky, než by se odvážil přiznati se veřejně ku svým pochybnostem a pokusiti se rozhovorem o jejich vyjasnění.

Nechci však také přednášek podceňovati. Přednáška může konati cenné služby lidovému vzdělání. Co je platna sebe lepší populárně vědecká kniha, zahálí-li v regálech knihkupců a knihoven? Poodhrnujíc roušku s některého oboru vědění, může přednáška vzbuditi v posluchači hlubší zájem a touhu seznati je blíže, a působiti tak jako průkopník knihy. Tato schopnost sama stačí, aby vřadila přednášku mezi důležité prostředky vzdělávací, a pro ni samu bylo by záhodno zabezpečiti přednášce jistou budoucnost.

K tomu je však třeba důkladné reformy přednáškové práce. Je především třeba vymýtiti z přednášek všechen diletantism, všechnu povrchnost a polovičatost. Je třeba, aby přednášeli jen lidé, kteří přednášeti umějí; kteří mají posluchači co říci a kteří mu to dovedou říci. Je třeba, aby každá populární přednáška znamenala kus samostatné duševní práce, jež se vhodným podáním učiní přístupna jiným.

Tyto požadavky bude třeba klásti valnou měrou i na různé ty přednáškové kursy a extense, třeba se tyto svým založením blížily více souvislému vyučování, škole. I zde třeba míti na paměti, že posluchače neváže k návštěvě pravidelně ani prospěch hmotný, ani strach ze zkoušek, ani ohled na vysvědčení, a že tento posluchač přichází do přednášky obyčejně již unaven svou každodenní prací.

Dále je třeba regulovati poněkud pořadatelskou činnost různých spolků. Zameziti, pokud možno, aby přednášejících nebylo zneužíváno k vedlejším účelům a aby jí nebylo mrháno z podnětů konkurenčních. Vésti ruku pořadatelů při výběru osob a themat. Jednotlivé spolky měly by se o činnosti přednáškové dohodnouti, ne-li dle různých oborů, tedy alespoň dle času. Všecky přednášky významnější svým thematem i osvědčenou již osobou přednášejícího měly by býti veřejné, aby užitek z přednášky mohl čerpati co největší počet osob. Debutanti mohli by zkoušeti své síly v užším kruhu toho kterého spolku.

Konečně je třeba vésti obecenstvo, aby se naučilo oceňovati přednášky jako celky i jejich jednotlivé stránky, obsah, formu, přednes v náležitém poměru; bohatství myšlenkové, prýštící z vlastní duše přednášejícího, proti povrchnímu eklekticismu; jasnou a ušlechtilou stavbu stylovou proti ledabylým slátaninám mrtvých slov nebo nevkusným strakatinám kudrnatých frází; výrazný a poutavý přednes proti jednotvárnému cvakání studených slabik nebo affektovaným deklamacím. A ve formě a přednesu viděti prostředky, v obsahu vlastní účel.

Všeho toho lze však dosáhnouti (aspoň částečně) jediným prostředkem — kritikou.

Ku podivu — populární přednáška, ačkoli se jí přikládá tiskem tak velký význam, stojí zcela mimo kritiku. Noviny přinesou nejvýš stručný obsah přednášky, ale posudek jen v případech vyjimečných, obyčejně jen jedná-li se o to, strhati v přednášejícím příslušníka protivné strany politické. Jinak je každá přednáška obsažná a poutavá — obsažná i kdyby v ní nebylo jediné kloudné myšlenky, poutavá i kdyby při ní obecenstvo spalo. Odkud má přednášející zvěděti, umí-li přednášeti čili nic? Autokritika je vzácný dar a přátelé gratulují vždycky s tímtéž záhadným úsměvem. Kde mají zvěděti pořadatelé o schopných přednášejících? Kdo má býti vůdcem obecenstva při výběru, chápání a oceňování přednášek?

Tedy kritika.

Může se mi namítnouti, že by kritika způsobila úbytek přednášek. Ano, ale toho je právě třeba, aby jich bylo méně, mnohem méně než nyní a aby za to byly mnohem lepší.

Ovšem, měly by pak býti přednášky honorovány. Rozumí-li se všeobecně, že zpěvačce, která zazpívá v koncertě tři prostinké písničky, jest třeba zaplatiti honorář a ještě presentovati kytici — jak lze potom žádati od nezámožného spisovatele, vědeckého pracovníka, aby věnoval nějaké přednášce týdny nebo i měsíce práce zcela zdarma? Jen část přednášejících domůže se jisté odměny tím, že přednášku uveřejní v nějakém časopise. Často však bývá reservování literární práce pro přednášku zmarem jejího publikování, poněvadž přichází do časopisu pozdě. Vážnost přednášek by honorováním jich neutrpěla, naopak stoupla; našemu lidu neimponuje žádná činnost

veřejná, která se koná zdarma. A přednášející měli by pak vždy volnou cestu ke skutkům obětavosti, kdyby chtěli prospěti korporacím snaživým, ale příliš chudým.

Ovšem uvádím požadavek tento jen v souvislosti s celkovou reformou přednáškové práce. A reforma tato je nutna, neboť jen ona je s to zabezpečiti populární přednášce budoucnost. Dovede-li přednáška svými vlastními kvalitami upoutati zájem obecenstva, vzbuditi jeho zálibu, dobyti jeho lásky, nebude více odvislou od proměnlivé mody; pak nebude třeba lákati k ní obecenstvo hlučnými fanfárami a stavěti abstinenty na pranýř; pak teprve bude moci přednáška konati plnou měrou své poslání, které dnes koná jen v řídkých, velmi řídkých případech.

Novalis.

(Dokončení.)

Román tento nebyl Novalisem dokončen, a nemůžeme věřit ani záznamům Tieckovým; vždyť Novalis před svou smrtí řekl Fr. Schlegelovi, že plán druhého dílu úplně změnil. Z toho však, co máme, souditi můžeme, že Heinrich von Ofterdingen je pravým opakem Wilhelma Meistra, byl-li však Wilhelm Heinrichem i dynamicky překonán, je jiná otázka. Ve Wilhelmu Meistru je většina lidí in terram proni et ventri obedientes, sami ubozí sobci, a nejhorší jsou ženy. U Novalise naopak: ti ideální kupci, kteří vypravují o básnících, o Arionu, o chudém synu poustevníkově, jenž stal se svým uměním králem, ten horník-filosof, ten samotář hrabě Hohenzollern, ta Zulima a Cyana, všechno to zpívá melancholické písně a touží. A Klingsohrova Mathilda je táž »abbreviatura universa«, jako byla Sofie. Nejkrásnější partií celého románu je kapitola devátá, která obsahuje pohádku* o tom, jak Eros (Láska) a Fabel (Poesie) založili své království lásky. Bylo třeba překonati osvícenský utilitarianism, jehož symbolem je Písař, jenž chrlí ze sebe čísla a geometrické figury, navléká je pak na nit a ověšuje si je jako skvost okolo svého hubeného krku. Když tento »Famulus-Wagner Fausta-Hardenberga« je upíchán od tarantel, jež Fabel naň pošle, stane se Eros nástupcem krále Arktura. Království lásky a blaha je založeno. Šach je upomínkou na války, Fabel plete místo zlých sudiček vlákna věčného života. Trůn královský mění se v svatební lůžko. Nový král líbá svou královnu a lid ho následuje. »Není slyšeti než milostná jména a šepot hubiček.« Druhý fragmentárný díl románu je nad míru temný, je v něm mnoho »Novalis-Problemů«, a nemáme zaručenu ani jeho autentičnost.

* Pohádka tato má mnoho analogického s nejstarší formou písně Nibelunků, jak existovala u Franků. Tato je symbolisovaná příroda, ona symbolisovaný duch lidský.

Důležitou pro charakteristiku Novalisovy mystické erotiky, která je hlavním elementem celé jeho poesie, je osmá z »Křesťanských písní«. Novalis vykládá zde význam Večeře Páně.

Večeře Páně
Božský význam
Je pozemským smyslům hádankou.
Kdo pochopí její význam?
Kdo někdy
Z žhavých, milovaných rtů
Dech života ssál,
Komu svatý žár
V chvějící se vlnky srdce roztavil,
Komu oči se otevřely.
Tak že nebes
Nevyzpytatelnou hloubku obsáhnul,
Ten jísti bude z jeho těla
a píti z jeho krve
Na věky.

A tak jako v »Hymnách« Novalis nalezá v noci a lásce tajemství života, tak jako Hyacinth, když odkryje závoj bohyně moudrosti, spatří svou milenku, tak jako v »Heinrich von Ofterdingen« království pohlavní lásky a poesie je Novalisovi sociální utopií, tak i v této písni básník očekává světovou potopu tělesné lásky.

Jednou bude všechno tělem
Jediným tělem,
V nebeské krvi
Popluje blahoslavená dvojice.
O! Kéž by moře světa
Již zarudlo,
A ve vonné maso
nabubřela skála.

V erotice Novalisově je jistě mnoho nezdravosti, hektičnosti. Takové spiritualisované, tělesné extase dovedl jen chorý nevinný Novalis vymýšlet, a již Fr. Schlegel si z něho tropí žert, když praví: »Hledá také cestou chemickou medikament proti tělesnosti (pomocí extase), kterou pak přece pokládá za pihu v krásném tajemství duševního doteku.«

Novalis je prý papista a zastance monarchie. To zjednává mu úctu i před nejseriosnějšími. Vždyť Novalis to byl, který pravil o Jesuitech, že jsou »vzorem všech společností, které cítí organickou touhu po nekonečném rozšíření a věčném trvání«. V prvním vydání jeho úvahy »Křesťanství nebo Evropa« byla však schválně vynechána následující věta: »Jeho (křesťanství) nahodilá forma je téměř zničena, staré papežství leží v hrobě, a Řím stal se po druhé zříceninou. Neměl by konečně protestantism přestati a ustoupiti nějaké církvi nové, trvanlivé?« Tedy Novalis pokládá katolickou víru za ruinu, protestantism má však pro něho význam jen negativný, a proto zdá se mu protestantism již zbytečný. Každé veřejné zřízení musí býti v rovnováze, a v té udrží je jen ideje. Čistě racionalistické reformy sociální podobají se námahám Sysifovým.

Novalis je »obhájce monarchie«. Stačí připomenouti si poetický podklad článku »Víra a láska«, a domněnka o monarchistickém Novalisovi je podkopána: Novalis věřil v metempsychosy a v dvojnictví (v Heinrichu von Ofterdingen hrdina v krátké době je přeměněn v kámen, pak v strom, pak v zlatého berana a konečně stane se zase člověkem). Mimo to četl Novalis v době, kdy psal onen článek, Plotinovy Enneady a tak věřil, že vystoupení královny Luisy na trůn pruský je zna-

menším, že Sofii otevřeny byly brány prasvěta. Článek »Víra a láska« uveřejněn byl sice v chauvinistických »Jahrbücher der preussischen Monarchie«, to stalo se však okolnostmi zcela nahodilými (prostřednictvím A. W. Schlegla). I kdyby toho nebylo, zůstává otázka, jakou monarchii Novalis hájí? Kdo jiný než Novalis nazývá Kroesa sultanem? Kdo praví o všech králích, že žili jen v den svého narození, kdy národové doufati v ně mohli. Novalis odhaluje dále egoistický podklad moderních států, mluví zcela demokraticky o financích státních, o lenosti státních úředníků. Dnes v Říši sotva by se mohlo vysloviti, co Novalis přímo navrhuje pruskému králi Bedřichu Vilému III.

Novalis nenáviděl revoluce a revolucionáře. Nenáviděl jich pro jejich prázdnotu, modnost. Pokládal každou revoluci za nemoc. Revolucionáři nevědí, co žádají, zda nějakou formu či uniformy, a proto Novalisovi jeví se jako »ubozí filistři«. Republiku pokládá za »fluidum deferens mládeže«. Novalis je krajní individualista. »Individuum dle své povahy je podrobeno náhodě. V dokonalé demokracii jsem podroben velmi mnohým, v representativní demokracii méně, v monarchii jedinému náhodnému osudu«. Toto zní sice poněkud sofisticky, ale Novalis je právě z důvodu, že »každý člověk má poslouchati jen svých vlastních zákonů«, přítelem monarchie. Novalisova monarchie je však velmi ideální, je snem, tak že jeho essay »Víra a láska« vylučuje každou positivní kritiku. Král je »zdařilý princip života státního«. Má vědce, umělce, akademie ke své ruce, a proto je »umělec umělců«. Novalis dává jako Schopenhauer přednost králi zrozenému před voleným. A podobný je ideál královny. »Dvůr má býti klasický život privátní ve velkém.« Jeden z nejlepších monarchů francouzských si předsevzal tak vládnouti, aby každý z jeho poddaných v neděli kůře s rýží pojísti mohl. Novalis však by dal takové vládě přednost, pod kterou sedlák raději by snědl kus plesnivého chleba, než pečeni pod vládou jinou, a ještě za to Bohu děkoval, že se v této zemi narodil.

Již před padesáti lety kladl duchaplný Vilém Dilthey literární historii za úkol ukázati, že Novalisovy fragmenty filosofické nejsou tak venkoncem nahodilé a nesouvislé. Dosud se to nikomu nepodařilo. Je v nich mnoho krásného a geniálního. Maeterlinck z nich některé přeložil, de Wyzewa, ač sám překladatel Nietzscheho, ji vynáší nad spisy svého oblíbence, a Heilborn jim věnoval dlouhou kapitolu, ve které se mu nepodařilo dáti jim systému určitého. Zvlášť fragmenty metafysické jsou nad míru nejasny, tak že Schopenhauer by jistě řekl i o nich, co řekl o spisech všech Fichteovcův, že jsou psány v učeném jargonu, v němž můžeme mluviti několik dní, aniž jsme co řekli.

V Praze, 14. dne měs. června 1901. J. V. ŠKODA.

Vesnice na konci světa.

Plzeňská povídka. Napsal *K. Jonáš.*

Než nastala zima, den co den chodil pan Robert — na konec světa. Z Plzně, z předměstí Petrohradu, byl tam pohodlně za půl hodiny. Kráčel vždy rozvážně, prohýbaje vysoké své tělo zvláštním způsobem, jakoby šlapal po chudách. Cestou nikoho si nevšímal, nikoho nepozdravil, s nikým se nezastavil a vůbec ani hlavy nepozvedl. Teprve, když dospěl k cíli své každodenní procházky, poškubl prudce rameny, usmál se a zašeptal sotva slyšitelně: »Tak — zde končí svět!« A rozhledl se vesele kolem, jakoby náhle něčím neobyčejným pookřál.

Byl ve vsi Hradišti, která činila naň dojem zapomenuté osady, uzavřené do rozsáhlého skalního prstenu, jehož jednu třetinu někdo kdysi urazil a do neznáma odnesl. Zde končila cesta, dále jít bylo nemožno; bránila tomu řeka a strmá, kruhovitě se zatáčející vrchovatina, rozdrásaná silnými lijáky a přívaly. V přirozené této pevnosti krčilo se několik hospodářských stavení a starý hamr, kolem něhož plazily se hnědé plochy malých polí a leskla se hedvábně navlhlá zeleň šťavnatých luk, vroubených po jedné straně hustými chocholy vysokých olší.

»Odtud lze zpět a nikdy ku předu!« říkalo se už od nepaměti o Hradišti, »zde končí svět!« A Robert, jenž chodil sem denně, opakoval si vždy s jakousi zálibou staré to říkadlo a jevil nad ním patrnou radost, jakoby odhaloval po každé novou, neobyčejnou pravdu. Znal tu již dávno všechny lidi, všechny domy, nic tu vlastně nebylo, co by jej mohlo ještě překvapit; ale on přece, ať sem přišel kdykoliv, o všechno se zase interesoval, vše prohlížel a ohledával s toutéž čerstvou, svěží pozorností jako tehdy, kdy do vsi zavítal poprvé ...

Hned na počátku vsi narovnal pokaždé hlavu a hřbet, rozjasnil oči a jaksi do výše vyrostlý ubíral se podél všech selských budov, seřaděných v jedinou ulici, až dospěl k nízkému hamru, z něhož duněly jednotvárné, vzdýchavé údery těžkých kladiv, bušících nemilosrdně v rozžhavený kov.

Obešel podlouhlé, k zemi smáčknuté to stavení, naslouchal temnému syčení čtyř kol, hnaných prudkým náhonem, pohazoval moudře hlavou a pak se zadíval na vršiska, jež mu zatarasovala výhled do okolního světa. »Ti jsou zde ukrytí!« zasmál se vždy stejně, ale ve smíchu tom zachvíval se ton ukrývané závisti.

Na to pohodil beznadějně hlavou a vracel se zvolna do vsi zpět. Před hospodou se zastavil, smekl klobouk a vešel do vnitř.

»Dobré odpůldne, pane Roberte!« vítal jej hostinský a nikdy neholenou a stále kostrbatou svou tvář skládal v uctivé záhyby. A sotva že prohodil několik těch slov, už přiskočil ke

stolu, zamávnul prsty nad jeho plochou, jakoby něco neviditelného oprašoval a pak hned běžel ven, pro pivo.

Pan Robert se zatím usadil, vytáhl z kabátu balík popsaných listin, vtiskl hlavu do dlaní a četl. Zpravidla té doby nebýval v hospodě nikdo jiný, než on a hostinský, který sotva že postavil sklenici před hosta, přitlačil se k studeným kamnům a hleděl mlčky ke stropu. Hodinu tak — den co den — vytrval pan Robert nad listinami. A když chvíle ta minula, rychle, v divém zrovna chvatu vypil ještě dvě sklenice, složil papíry a ubíral se zase zpět, do Plzně.

Jednoho srpnového odpůldne — k úžasu všeho občanstva a hlavně uctivého hostinského — přivedl si pan Robert do Hradiště mladou, pružnou dívku s červenými, zakudrnacenými vlasy, jež dodávaly bílému, čistému jejímu obličeji výrazu jakési odhodlanosti a mužnosti. Pan Robert držel ji něžně za prsty levé ruky a prováděl celou vesnicí, usmívaje se radostně a poškubávaje co chvíli rameny.

»Tak — zde je ten konec světa!« vysvětloval a cenil velké, ostré zuby, jež mu z úst vystupovaly vždy, když mluvil.

»A vždyť můžete přelézt stráně a jít zase dál,« odvětila čtverácky, »jaký tedy konec světa?«

»Ovšem, ovšem! Vyjádřil jsem se jen obrazně. Ale poněvadž bych si už jednou přál, abych našel onen kout země, kde všechno, všechno naposled zajde, proto se uspokojuji zatím aspoň tímto zdánlivým a domnělým koncem světa. Rozumíte mi přece?« tázal se s důrazem a vyhrnul klenuté své obočí.

Protáhla úzké rty, jakoby chtěla říci: »dětinství;« — ale nahlas řekla: »Dojista, že rozumím.«

On však postihl v jejím zraku, co si v pravdě myslí, a mrzutě, vysokým hlasem vykřikl: »Však vás přesvědčím!« Slova jeho proletěla celou hlubinou a zněla tak tvrdě a dlouho, jakoby se někde ve vzduchu o něco nepřemožitelného a pevného zachytila.

Pohlédla na něj udiveně a vymkla nenápadně prsty z jeho ruky. »Promluvíme si tedy o tom!« dodala po chvíli.

»Ano, ano!« přisvědčoval už mírněji a zaměřil do hospody.

Hostinský přinesl dnes o sklenici piva více a vida na hostech, že by rádi byli beze svědků, vyšel ihned ze šenkovny na dvůr.

»Vy se domníváte, že jsem tu sešosatěl?« začal pan Robert a rozložil při tom vějířovitě na ploše stolu širokou, zarostlou ruku.

»Tak trochu, mám-li být upřímna,« doznávala s podivuhodnou lehkostí a důvěrností. »V Berlíně jste byl jinačí —«

»Byl, máte pravdu, že byl! Ale tehdy to ve mně ještě kvasilo. Dnes jsem se už ustálil a vím, co chci. Nenávidím všechny staré strany, milá Berto! Tapají ve tmách sociální demokraté, bloudí i anarchisté, poněvadž čekají spásu od jakési veliké revoluce, ke které nikdy nedojde —« vyrazil ze sebe udýchaně.

»A co tedy vy míníte?« ptala se lhostejně.

»Že se lidstvo vysílí a zhubí samo —« vykřikl prudce, jakoby pronášel něco nezvratného. »Zhubí se ustavičnou, klopotnou, ducha i krev mořící prací, která plodí stále nové a nové nemoci!« A při tom rozšířil hluboké oči, jež zářily té chvíle nezkrotnou rozkoší. »I já soudím, má-li nastati nějaký lepší, zdravější život na tomto světě, že musí všechno nynější lidstvo napřed zhynout. Snad zůstane tu jen několik skálopevných jednotlivců, kteří pak dovedou už vychovat jiné, dobré pokolení — a nezůstanou-li ani ti, pak příroda už sama pomůže a vytvoří něco nového a jadrného. Všechno k tomu cílí, milá Berto, všechno! Vidíte přece, jak přirozeným pochodem celá věc pokračuje: lid z venkova stěhuje se valem do měst, ze zdravého povětří do udíren a dusných kobek; co ještě bylo tu masitého, samo dobrovolně vrhá se v hnilobu — —«

»A my se máme na to nečinně dívat?« přesekla mu náhle poslední větu a napila se chutě piva.

»Ne, my můžeme tu pomáhat. Tolstoj hlásá: neodpírat zlu! Já však volám: podporovat zlo! Pomáhat lidstvu k záhubě. Ne však bombami, jako to činí hloupí střeštěnci, ale prostředky daleko vydatnějšími. Násilím se zde ničeho nepořídí — ale prací. A tu třeba pracovat k tomu, aby se rozšířil hlad, zanikly nemocnice, dobročinné ústavy, všechny soustavy chudinství a podobné hlouposti, jež žalostný život nynějšího lidstva jen zbytečně protahují. Ze zásady nepodporuji hladovící a nemocné, a tím pomáhám celku. Jen více nemocí, více hladu a bídy třeba! Pryč s milosrdenstvím a soucitem! Až se vysílí chudina, začnou slábnout i boháči. Nebudou mít pomahačů a otroků, bída přejde do jejich řad — a s bídou dostaví se i choroby . . .«

»To je zdlouhavá cesta!« vyhrkla opovržlivě. »Vy tedy nejste už anarchistou?«

»Ne, docela ne! Prosím vás také, ke kterému druhu anarchistů se mám přidat? Každý z nich chce něco jiného, kolik hlav, tolik programů. Jedni jsou komunisté, druzí individualisté, a dohromady všechno nestojí za žďibec papriky. Já jako Dühring na místo anarchismu stavím ‚antikratism', tedy něco takového, co je proti moci a všemu násilí. Jen že já chci ponechat volnou cestu vše čistící přírodě. Píši o tom veliké dílo —«

»Nerozumím vám —« odtušila rozhodně a aby převedla řeč na jiný předmět, tázala se rychle: »A z čeho nyní vlastně žijete?«

»Já, já?« zakoktal se, jakoby nevěděl, má-li na otázku tu vůbec odpovědět. Za chvíli však dodal: »Zbylo mi několik tisíc po rodičích, a to mi dostačí —«

»A nemáte tu opletání s úřady?«

»Teď už ne. Když jsem se vrátil z Berlína, tak mne trochu obtěžovaly, ale pak poznaly, kdo jsem a dávají mně pokoj.«

»A víte, co se stalo s berlínskými našimi přátely?«

»Ne, nestarám se o to. Nemám nijakých přátel ani důvěrníků, chci být sám, úplně sám a svoboden —« (P. d.)

Literatura, umění, věda.

Výstava obrazů Václava Radimského. Výstava obrazů namnoze výborných pověšených v nepochopitelné blízkosti v nízkých, úzkých místnostech, jichž některé stěny topí se až v přílišném šeru. Jest obdivuhodná naivnost pořadatelstva věšícího veliké, v jásavých, zářivých barvách malované obrazy hezky z blízka k sobě, — tak že není možno pozorovateli zadívati se s upřenou pozorností na jediný takový krajinský výsek, aby do očí nepadaly mu jiné, v koloritu třebas naprosto rozdílné a sobě cizí a nerušily nepříjemně zrakový i citový dojem. Když před dvěma roky přinesl do Prahy V. Radimský kořist svoji z Normandie, z pobřeží Seiny, z Giverny a starší práce z Fontainebleau, překvapil a rázem upoutal na všech stranách. Jeho smělé podání barvy, skvělé líčení nejeffektnějších kolористických dojmů, bylo něčím naprosto novým a ve své odvaze nám neznámým. Jeho impresionistický styl zněl úplně cize, ale sympaticky a rázem dobyl si na všech stranách přízně dokumentované mimo jiné nezvyklým u nás prodejem obrazů. — Dnes již můžeme srovnávati a hledati postup. Třebas že přes očekávání mnohých zůstal stále věren Giverny a kraji normandskému a dosud nerozhodl se na domácích nivách zachycovati barevné akordy, jež na nich jistě svítí tak jako v Giverny a podává nám skoro z téhož kraje další práce, právě na oněch, jež nám dle paměti z jeho první výstavy jsou novými, totiž na partiích z Grandes a Petites Dalles, jeví se pro umělce příznivý postup na vytknuté dráze. Tam, kde hlubokým perspektivám dává mizeti v hedvábném šeru mlžin, tak tajemných jako pavučinové závoje, položené na ostré kontury, mizící pak ve stříbřitém přísvitu a měkkých liniích, presentuje neobyčejnou noblesu v podání barevných akordů. Tak: »Zamlžené jitro-Grandes Dalles« (23), »Mlhová nálada« (32) rozkošná delikátním souladem barev. Tato jemná zdrželivost v barevné traktaci neobyčejně svědčí Radimskému. »Potok v Giverny«, podzimní nálada s rusýma korunama vrbin a melancholicky mizícím stádem ovcí, s tou svojí kovově svítící hladinou potoka, trochu přidusenou ve svítivosti, nebo »Před západem slunce — Starý mlýn v Giverny« (53), nádherné v náladě, s touže temně zářící hladinou vody, s vrcholky stromů zalitými dohasínajícím zlatem zapadajícího slunce, rudě žlutého, jiskřícího v oranžových záblescích, ty ve své nepřepálenosti barev působí daleko mohutněji než těch několik nálad ze Starého ramene Seiny, dokumentujících až příliš manýrovanost v barevném podání a opakujících jisté stejné akordy barev. Z těch svítivých, intensivních a barevných kaskádami hýřících prací výborny jsou: »Stráně u Giverny« (46) se svojí ostrou, oslňující zlatozáří rozkvetlých keřin, »Burgoňský jetel« (50), jehož ruděfialové zážehy květů dýší z obrazu harmonickými vůněmi, nádherné »Makové pole u Giverny« (40), akord modré a rudě šarlatové barvy, plný poesie, pějící jásavé allegro vesnické idyly s tou hořící spoustou makových květů, sražených v jeden jediný krvavý mrak mizící ve violetovém pozadí vesnice —, »Západ slunce v lesní bažině« (34), kde za hustou spletí větvoví jako za závojem září červenavězlatá obloha ve fialové březině, výborný v technickém podání, — »Večerní mraky« ze starší doby, neobyčejně svítivý. Naproti tomu příliš intensivně působí na př. (v poslední době vystavený) obraz »Divoký mák na Normandském pobřeží«, příliš ostrý, skoro disharmonický ve svém kontrastu žhavé červeni a zeleni, nebo »Kosatcová bažina u Giverny« (51) s naprosto nepěknou žlutí a zelení. — Moneta připomenou vám živě delikátní »Večerní nálada« (24) a opět Večerní nálada (20), sice v stlumených tónech večera, přece však zářivých. Najmě »Večerní nálada« (20) s oblohou tmavě indigově modrou hrající do zelených svitů s bledě žlutými effekty, jest náladově silná a pochopená. — Moře Radimskému nesvědčí, není přirozeno, někdy až nepěkně působí, na př. »Vlnobití na normandském břehu« (13). Práce z let 1897—98 jsou nám známy namnoze z výstavy dřívější, tak na příkl. »Západ slunce« (60) nebo »Ovesné pole před bouří« (61) živě opět před očima zatanuly s ostatní první jeho výstavou. Z těchto starších jako výborné vytknuto budiž »Kopretinové pole v květu« (73), sujet nám dosti

cizí, ve zřetelném effektu mraku stínícího kus pole zajímavý. — Jest přirozeno, že přišel-li k nám s první výstavou svojí Radimský jako vyspělý umělec, vědomý si z plna svých cílů a cest, nehledající, ale na vyvolených vzorech již odchovaný, jen jemné nuance dalšího vývinu pozorovati a konstatovati můžeme, najmě pokud obírá se stále stejným skoro charakterem kraje, jemuž do té míry stal se věrným, že odloučiti od něho se nemůže. Nadšený vyznavač kultu světla s intimní láskou studuje a s neobyčejnou vervou a akuratessou zachycuje jeho jiskření a spektra, pravdivě a suggestivně potud, pokud neodbíhá ke komposici, která vnucuje mu pak ovšem manýrovanost a neupřímné paradnictví v koloritu. K. D. MRÁZ.

Přehled politický, hospod., školský.

Říšská rada. Bezprogramovost a vrtkavost, nejistota a nelogičnost německé politiky v Rakousku a všechna ostatní epiteta, jež jí lze dáti, jeví se denně zřejměji. V posledních číslech jsme několikrát přímo ukázali na nesmyslnost politiky německé, jež chce dnes to, zítra ono, dnes jedná tak, zítra naopak, dnes se na něčem usnáší a zítra to svrhne, ústy něco prohlašuje a skutkem koná opak. Ukázalo se to zase za posledního jednání o dohodnutí s poslanci českými. Němci chtějí, aby říšská rada pracovala. Zároveň to však nechtějí. Chtějí, aby se vláda Körbrova udržela, zároveň to však nechtějí. Někteří z nich mají důvěru ku Körbrovi. Ale hlasují a jednají proti němu. Jest i příznačné pro povahu nynější vlády, že nedovede proniknouti ducha německých stran a žije v bláhovém domnění, že nastanou třeba jen okamžiky, aby německý furor moudře ustoupil klidnější úvaze. Vláda nebude ze svého optimismu vyléčena ani nejnovějším košem se strany německé. Dr. Körber chtěl Němce pohnouti, aby vyšli Čechům na krok vstříc a žádal, aby se chopili iniciativy k vyjednávání s poslanci českými alespoň za tím účelem, aby byl řádně projednán rozpočet. Toto vybídnutí a ostrá slova, jimiž se panovník vyslovil o posledních audiencích o parlamentě, přiměla předsedy německých stran, že se sestoupili a vydali prohlášení, které svědčí jen o bezprogramovosti něm. stran. Němečtí liberálové podnes se nevyslovili, jak se zachovají k disposič. fondu; usnesení oddalují den ke dni. —Zpříma divadelní ráz má jednání Němců ve věci disposičního fondu. Napřed bylo projektováno, že má býti jednání o disposičním fondu v rozpočtovém výboru zahájeno hned po povšechné rozpočtové debatě. Do toho zasáhly německé strany, zejména nacionálové (něm. strana lidová), kteří si vzpomenuli, že nemají k vládě důvěry. Pohrozili Dru Körbrovi a jednání o disposičním fondu bylo ihned odstaveno. Nastalo počítání, kolik hlasů bude pro a kolik proti. Při tom však bylo nejpodařenější, že němečtí nacionálové nechtěli s barvou ven a teprve 14. listopadu se usnesli, že budou hlasovati proti fondu disposičnímu. Rozumí se s odůvodněním přímo komickým, zejména mimo jiné pro nadržování Čechům, které vidí v tom, že pro existující již českou techniku v Brně byli jmenováni profesoři. Počet hlasů každý den udává se jinak, jednou je majorita pro, podruhé proti. O německých nacionálech jsme přesvědčeni, že by byli první, kteří by si dali říci, kdyby Dr. Körber žádal, aby hlasovali pro disposiční fond. On však, aby je ušetřil rozpaků, prohlašuje, že hlasování nebude pokládati za votum důvěry nebo nedůvěry. Pikantní je v té komedii okolnost, že v týž čas, kdy němečtí nacionálové se usnesli, jak s hora vzpomenuto, jejich člen, místopředseda posl. sněmovny Kaiser, ujišťoval císaře, že se strany řečené stane se vše, aby parlamentní pořádek byl obnoven.

Proti německému pronunciamentu vydali mladočeši své, kteréž bylo sděleno na společné konferenci předsednictev také předsednictvu Klubu českých agrárníků a konservativního velkostatku. Ta proti němu námitek nečinila a tudíž s ním projevila souhlas. Podrobnější soud o tomto prohlášení ponecháváme si stejně jako soud o prohlášení německém do

čísla příštího. Dnes omezujeme se na to, říci, že v mladočeském prohlášení sluší rozeznávati stránku dvojí: především polemiku s prohlášením Němců a po té stránce jest dosti šťastné a není proti němu námitek; pokud však v druhé části obsahuje jakýsi projev programatický, jest ubohé jako vůbec programovost a zásadnost mladočechů. Poukazuje zkrátka k tomu, že se mladočeši nedovedli posud vymaniti ze začarovaného kruhu své politiky jazykové, kterou nahrazují pojem celého státního práva. Proto kdo vezme projev mladočeský do ruky, první jeho věty přečte se zálibou a dostiučiněním, čím dále však spěje ke konci, s tím větším sklamáním a konec přečte s odporem.

Nelogičnost nutno vytknouti i našim. V čísle 3. t. l. pravili jsme v úvodním článku, ve kterém probíráme předlohu o stavovských čili vnucených společenstvech zemědělských: »Očekáváme od svých poslanců, že v tomto případě nebudou jednati tak, jak to činí obyčejně, že totiž v případech, kde se jedná o usurpaci kompetence sněmovní, zkrátka se spokojí papírovým protestem, jehož si nikdo nevšimne a pak se pustí do vnitřního projednávání věci, nýbrž že vůči této předloze užije všech prostředků, aby se nedostala k projednávání před sborem nepříslušným«. Ačkoliv jsme dotyčné číslo Rozhledů rozeslali všem poslancům mladočeským (a většinou je dostali nazpět, ovšem nečtené) jest výsledek naší námahy ten, že mladočeši zase chtějí se spokojit s papírovým protestem kompetenčním, že se pustí do projednávání té předlohy, ba podle všeho že budou pro ni i hlasovati. Klub mladočeský totiž ve schůzi 13. listopadu po dlouhé prý debatě se usnesl přistoupiti k podrobnému rokování o řečené předloze, vytknouti však již v povšechné rozpravě autonomistické stanovisko, t. j. zřetelně pověděno spokojiti se papírovým protestem. Ba klub usnesl se dokonce již o různých návrzích na změny a svěřil referát Dru Fiedlerovi. Tak tedy centraiističtí státoprávníci rozumějí zájmům autonomistickým. Kdežto rolnictvo samo osvědčuje mnohem lepší a zdravější smysl pro ráz předlohy, o které se zmiňujeme, usnáší se strana, která o sobě prohlašuje, že jest státoprávní, na tom, že se pustí do projednávání předlohy rázu nepochybně autonomistického před nepříslušným parlamentárním sborem centralistickým. Pokud se týče rolnictva, poukazujeme k tomu, že rolnictvo na př. na schůzi dne 31. října v Prostějově pořádané hospodářskou jednotou prostějovsko-tovačovskou, jednomyslně se usneslo proti vládní předloze o stavovských rolnických společenstvech a výrazně v resoluci žádalo, aby taková předloha byla uzákoněna jen na zemských sněmích (mimochodem řečeno, dotyčná schůze chce vzíti za základ organisace kontribučenské fondy). A opět na schůzi 10. t. m. ve Vranovicích (okres prostějovský) vyslovilo se rolnictvo jednohlasně proti uvedené předloze, pro kterou se nezvedla ani jediná ruka. Předloze se vytýká, že jest nepřijatelna v dosavadním znění, ježto vážně ohrožuje vývoj českého rolnictva ve směru hospodářském a osvětovém i ve směru p o l i t i c k é samostatnosti, hlavně tím, že je uvádí v odvislost od vídeňských vlád. Další schůze proti udané předloze jsou svolány Selskou jednotou pro Moravu na 16. t. m. v Olomouci, kde promluví Dr. Roháček, českým politickým spolkem v Prostějově do Vejšovic na 17. t. m., kde promluví Dr. Perek, jehož snažení v té příčině sluší vzdáti uznání. Není pochybnosti, že obě tyto schůze vyzní stejně ve smyslu odmítavém. Jako karakteristické faktum připomínáme, že pro udanou předlohu zasazují se moravští klerikálové. Také na Chrudimsku a Litomyšlsku je hnutí proti předloze. To mladočechy nehne ani v nejmenším?

Nynější vláda staví se ráda, že je proniknutou snažením sociálním, zejména když jest s vysokou politikou v úzkých. Ale jak to se sociálností její vypadá, víme už dávno. Několikrát se ukázalo, že řešení sociálních úkolů zneužívá jen k sesílení absolutistické moci vládní. Nové příklady dokazují, jak nad sociálními úkoly vznáší se berní fiskalism. Je přirozené, že vláda byrokratická je fiskální. Na doklad uvádíme, co se děje s t. zv. otázkou a u s k u l t a n t s k o u, která je rázu eminentně sociálního. Všichni právní praktikanti a 10 proc. auskultantů slouží dnes státu zadarmo. Z jakého titulu, nedovede říci ani ministr spravedlnosti, ani sám pan předseda ministerstva. Jen pan ministr financí má na to odpověď. Brání zlepšení těch

poměrů ohledy fiskální. Zbývající část auskultantů má platy na dnešní poměry směšně nepatrné: jedna polovice 1000 K ročně, druhá 1200 K ročně, téměř beze všech vedlejších příjmů. Auskultanti provádějí již asi ode 3 let s obětmi hmotnými a jinakými houževnatou akci na polepšení svých poměrů. Žádají zrušení bezplatné služby, pro praktikanty 1000 K adjuta, pro auskultanty 1600 K a 2000 K. Obtížení rozpočtu z toho by bylo asi půl druhého milionu korun. Takové sumičky pan ministr financí prý nemá a o rozřešení otázky auskultantů nechce ani slyšet. Něco podobného děje se sekretářům v obvodu vrchního soudu pražského, jejichž postupové poměry jsou bídné a dávno volají po nápravě. Polepšení bylo již nesčíslněkráte slíbeno vlídnými úsměvy pana ministra spravedlnosti. Ale fiskalista pan dr. Böhm-Bawerk nemá peněz.

Všeněmci se vyvíjejí pomalu ve stranu státoprávní. V otázce rozdělení království Českého jsou za jedno s českými stranami státoprávními, vyslovivše se proti rozdělení. Teď při jiné příležitosti ukazují svou státoprávní tvář. Ač všichni všeněmci jsou zvoleni v království Českém, projevují něžnou péči o českou techniku na Moravě. To může učiniti jen strana, pro kterou trvá mezi královstvím Českým a Moravou spojitost státoprávní. Všeněmci totiž vyzývají strany z německého souručenství (vyjma křesťanské sociály) ke společné akci souručenské proti české technice brněnské. Na tomto skutku osvědčuje se jasně, co jsme ku charakteristice té strany pověděli v čísle 25. m. ročníku, řkouce, že důslednost Všeněmců, která některým slabochům tolik imponuje, není ničím jiným nežli důsledností pomatence, jenž všecko redukuje na svoji utkvělou myšlenku. Všenémci tedy na krajní nacionální šovinism. Posud bylo všeněmcům tak zvané německé souručenství jen Hekubou, terčem útoků a posměchu. Ja mile se však vyskytne příležitost, kde lze hověti přemrštěným choutkám národním a předstíranou pečlivostí o ohrožené prý zájmy národnostní dělati proselity na půdě dosud všeněmectvím netknuté, jest německé souručenství ihned dobré, aby se všeněmci do něho dali zapřáhnouti, vyhodivše z něho ovšem napřed nenáviděné antisemity, kteří jsou příliš rakušáčtí. Výkvět všeněmecké důslednosti bude tedy, že pánové Wolf a Schönerer budou jedna ruka s p. Pradem, se kterým se při sněmovních volbách potírali až do těch mandátů, ač uskuteční-li se jejich plán.

Země české. Obecní zastupitelstvo brněnské prohlásilo 14. t. m., že ve zřízení české university na Moravě jest i nebezpečí pro národní državu Němců v Brně a pro německý ráz města nebo aspoň pro mír a klid v obci, jejíž němečtí obyvatelé prý beztoho již zřízením české techniky doznati trpké národní urážky, zvláště vzhledem k nedostatečnému prý zbudování německé techniky. Za to má prý vláda vyhověti »oprávněným přáním Němců moravských a zemského hlavního města pro zřízení německé university v Brně«. — Ve Skalici u Mor. Krumlova, kde dle posledního sčítání lidu žije mezi 450 Čechy pouze 50 Němců, prošla kandidátní listina německá na celé čáře při obecních volbách.

»Na Opavsku nás Němci oloupili o přední českou obec Kateřinky, píše Slezan v Hlase Nár., teď chystají se zase na Štitinu a tak nám béřou jednu obec po druhé. Na Opavsku vedou s námi nepřátelé naši otevřený boj, Opavsko chtějí dobyt veřejným násilím a na Těšínsku — tam nás decimují tajně, stále si opatrně připravují půdu . . .« Wienec Pszcólka, list posl. Stojalovského, praví, že polovice Těšínska patří 27 rodinám. »Celá rozloha Těšínska obnáší 226 849 ha půdy. Jak je tato rozloha rozdělena, ukazují číslice. Arcikníže Bedřich má 64.500 ha, hr. Larisch 8.915 ha, 25 velkosta kářů 20.818 ha, sedláci počtem 3011 62.984, 22.572 chalupníků 49.570, jiní drobní majitelé počtem 6145 9641, »mrtvá ruka« 6862.«

Sociální. Sjezd sociální demokracie v Rakousku konal se letos opět ve Vídni a trval od 2. do 7. listopadu. Přítomno bylo 153 delegátů a čtyři hosté z Německa (Bebel, Kautsky, Ehrhardt a Eisner), jeden z Uher; účastenství větší nežli na sjezdech minulých. Zpráva zastupitelstva strany konstatuje nepřetržitý vzrůst strany přes ztrátu mandátů při posledních volbách do říšské rady; účinně podporován byl rozvoj strany národnostním rozdělením organisací a agitací v řeči mateřské. Do roku 1897

měla strana toliko jediný denník, teď jich má již pět. Mimo to vychází řada listů jednou, dvakráte a vícekráte týdně. Konfiskacemi nejvíce stíhán byl krakovský »Naprzód«, jenž od nedávné doby svého vycházení zažil jich 125! Při zprávě strhla se malá půtka s českou delegací, jíž nemile se dotklo, že správa strany vyslovuje potěšení nad zrušením jazykových nařízení, s jichž obsahem celkem československá sociální demokracie souhlasila a toliko proti způsobu jich vydání se ohražovala. Pomineme-li nesprávný názor dosud v sociální demokracii vládnoucí, že vydání jazykových nařízení bylo nezákonné, je přece v tomto vystoupení českých delegátů zříti pokrok proti r. 1897 v pojímání české otázky. Veliká theoretická nedůslednost leží však v názoru na sjezdě drem Adlerem i jinými pronešeném, že »rovnost jazyková může býti zjednána jen dohodou«. V sociální politice hlásá se boj, třídní boj, v národnostní politice se však boj zavrhuje a hlásá se mír. Jak když národ vládnoucí, u nás německý, nedá si nikdy ani dohodou své výsady vzíti? Co potom? Pokud národ vládnoucí dobrovolně nebude chtít postoupiti potlačovaným národnostem rovná práva jazyková a národnostní ve státě, do té doby nezbude těmto přece nic jiného, než jich dobývati. Národnostní boj v tomto případě je nejenom politicky nutným, nýbrž i mravně oprávněný. Stanovisko strany v otázce národnostní, jak viděti, postrádá stále žádoucí určitosti a jasnosti. — Nejdůležitějšími body denního pořádku bylo rokování o revisi programu strany a o obchodní a celní politice. Mimo to jednáno také o vládní předloze k živnostenskému řádu a o starobním a invalidním pojištění dělnictva. O bodě prvém bylo už v tomto časopise psáno, nebudu se tudíž jím zabývati. Tolik jen připomenu, že smělé vykročení revisní komise v její návrhu z theorie programu hainfeldského bylo opět sjezdem do jisté míry opraveno ve smyslu nazírání staršího. Pokud jde o svobodnou kritiku theorie a praxe strany, uplatnila se na sjezdě vídeňském táž neupřímnost jako na sjezdě bukoveckém: na jedné straně slavnostní akcentování této svobody, na druhé straně její potírání. Proč se neřekne raději otevřeně: Jsme pro kritiku ve straně, ale jen do určitých mezí nebo pokud pohybuje se v mezích programu strany? Proč mluví se stále o svobodě kritiky ve straně, když se nepříznivá kritika odsuzuje a kaceřuje? O obchodní a celní politice referovali K. Kautsky z Berlína, dr. Karpeles a Beer. Kautsky a Beer hájili zásadu svobodného obchodu, oba však byli skutečným stavem věcí nuceni připustiti jisté vyjimky pro nevyvinutá odvětví průmyslová. Proti jejich principielnímu svobodářství vystoupil dr. Karpeles dokazuje, že v Rakousku ochranné clo průmysl přímo zrevolucionovalo a že není správno prohlásiti se jednostranně pro svobodu nebo ochranu celní, nýbrž třeba říditi se dle okolností dle toho, co jest lepší. Svoboda obchodu panovala v Evropě do r. 1875 a skončila úplným fiaskem. Jeho referát způsobil na sjezdě značné pobouření; byl také tam jediným zásadním projevem ve prospěch ochranných cel. Resoluce, která byla jednohlasně přijata a již sestavili společně Kautsky a Karpeles, znamená de facto opuštění stanoviska výlučného obchodního svobodářství, neboť doznává, že »v počátcích kapitalistického průmyslu může být ekonomický vývoj podporován i výchovnými cly«. Praví-li resoluce dále, že v zemích průmyslně pokročilých stávají se cla z prostředku podpůrného překážkou vývoje výrobních sil zevně, stačí jen poukázati na podobnou resoluci sjezdu stuttgartského, že ve skutečnosti připouští sociální demokracie i pro země tak vysoce průmyslové jako Německo za jistých okolností ochranná cla. Na konec formuluje resoluce úkol rakouské sociální demokracie za nynější obchodní politiky v ten smysl, že tato bude »podporovat uzavírání dlouholhůtných obchodních smluv na základě největších výhod« s naprostým odmítnutím všech cel finančních a agrárních. Agrární clo bylo vůbec odsouzeno všemi řečníky bez rozdílu. Industrielní hledisko sociální demokracie je v tom velmi zřejmé. — Přichystaná vládní předloha novely k živnostenskému řádu byla na sjezdě podrobena zdrcující kritice a přijata resoluce, v níž prohlašuje se za »koncesi zpátečnickým názorům maloměšťáků« a za pokus spoutati snahy dělnictva. Rovněž nepříznivého posouzení dostalo se vládní předloze o starobním a invalidním pojištění soukromých úředníků

i chystané předloze o starobním a invalidním pojištění dělnictva. Sjezd zaujal stanovisko vytčené v peticích, jež nedávno podány byly parlamentu, totiž přijal za svůj požadavek jednotného pojištění pro všecky osoby za mzdu a služné pracující se samosprávou v rukou pojištěnců. — Průběh sjezdu svědčil o znamenité duševní vyspělosti sociální demokracie v Rakousku, ovšem jen německé, ostatní národnosti daleko za touto pokulhávají. Česká sociální demokracie měla tam toliko jediného referenta při jednání o revisi programu a ten mluvil jen velmi stručně. V debatě, která o tomto bodě a celní politice se rozvinula, vystoupili z českých delegátů všeho všudy jen tři řečníci!

Ve hromadě různých předloh na stole sněmovny nachází se také vládní předloha zákona o dělnických bytech. Tuto velice důležitou otázku chce vláda řešit osvobozením budov s dělnickými byty po 24 roků od daní a snížením poplatkového equivalentu se 3 na 1 a půl procenta. Největší vadou tohoto pokusu vlády je, že bylo by třeba velice důkladného státního dozoru nad takovými byty, aby neodcizily se svému účelu a nestaly se novým prostředkem soukromé spekulace a bytové lichvy. —

Volby do Úrazové pojišťovny jsou v plném proudu. Volí se do představenstva kategorie II., IV. a VI.; mimo to veškeré dělnictvo úrazovému pojišťování podléhající volí rozhodčí soud. V továrnách vede se opět boj mezi sociálními demokraty a národními dělníky. Četní zaměstnavatelé zdráhají se vydati svému dělnictvu hlasovací lístky. Obec vinohradská propustila na hodinu z práce jednoho zedníka, když se dozvěděla, že je na kandidátní listině sociálně demokratické. Zasluhuje, aby bylo poznamenáno.

Bída v dělnictvu následkem rostoucí nezaměstnanosti stále stoupá. Všude zahošťuje se v jeho řadách zvláštní beznadějnost. Odborové spolky ztrácejí členstvo. V dělnických listech trpce vytýká se vládě, že ku zmírnění krise ničeho nepodniká. »Oesterreichischer Metallarbeiter«, orgán svazu rakouských kovodělníků, vyhrožuje, že nedá-li se vláda v brzku na jinou cestu, »zaburácejí ulicemi výkřiky zoufalosti hladovících mas«.

Hospodářský. Česká tkalcovna v Zábřehu. Naše dobře míněné úvahy o tomto podniku pohnuly stojatými vodami. V sobotu 9. t. m. konala se důvěrná porada v Zábřehu svolaná tamním odborem, na níž stala se usnesení, aby se věc popohnala. Jelikož p. Dr. Ambros dosud největší část agendy měl v rukou a resignoval, byl dožádán, aby co nejdříve svolal sbor zakladatelů, tam podal výkaz své činnosti a pak aby stalo se další rozhodnutí. P. Dr. Ambros slíbil svolati schůzi na sobotu 16., však sešlo s toho. V zájmu věci jest, aby interesenti sešli se co nejdříve, poněvadž teď v zimě je nejvhodnější příležitost k rozvinutí čilé činnosti ve prospěch podniku tak důležitého.

Cukr 21. listop. Trhy cukerní zabočily minulý týden ve směr rozhodně vzestupný, když zprávy o obmýšleném zvýšení cla na přívoz cukru do Anglie o plných 100% nabyly určitějšího tvaru. Poptávka po bílém zboží v Anglii stala se obratem ruky velice živou a tamní kupci přijímali chtivě předložené jim nabídky. Snadný odbyt bílého cukru učinil rafinerie na pevnině schopnější ku koupi suroviny, v hojné míře cukrovary nabízené, a spekulace zasáhla rovněž činně v tržbu. Živý zájem pro zboží nedovedly citelně poškoditi ani příznivější výsledky výrobní v Německu ani výklady magdeburského Lichta, vrcholící ve zvýšení odhadů světové produkce cukru o 185.000 t., tudíž na 10,015.000 t. oproti 9,106.000 t. v roce předešlém. Ceny cukru surového postoupily na všech trzích od poslední zprávy o 1½%. Na pražském trhu znamená pohotové zboží dnes K 19·90 franko Ústí. — Zřejmé zásoby světové obnášejí dle Lichtova sestavení 1,641.35 t. oproti 1,215.676 t. a 1,409.197 t. v obou letech předcházejících.

Školský. Strany ve studentstvu. Ve studentstvu českém jeví se poslední dobou snahy, organisovati se jako dorost politických stran. Nehledíme-li k socialistům, organisovaným už dávno, a k pokrokářům, kteří jsou sdruženi rovněž delší dobu v »Ant. Čížku« a všímají si poslední dobou židův a evangolíků, tlačí se v popředí »Národní spolek českých techniků«

a »Spolek akademiků Menšího města pražského«. Oba tyto spolky i s »Akademickou Besedou žižkovskou« neprojevují určitě, ke které straně se přidají. Jsou »národní«; národovost záleží v tom, že v činnosti své užívají přispění osob národně sociálních a radikálně státoprávních místo realistů. Také spolkům těm nevadí radikálnost nijak, aby se nepřihlašovaly za jistý druh dorostu mladočeského, který se chce též organisovati po letošním sjezdu! O dorostu výslovně národně sociálním se mluví už delší dobu, a proslechlo se i, že studenti realističtí se chtějí sdružiti (pokud »Čas« správně sdělil), prý ne jako organisovaná strana. Zdali taková nestranná strana pojmově jest možna, je velmi pochybno, a myslíme, že strana buď bude stranou nebo ne. Něco jiného jest arci, běží-li o sdružení jistého myšlenkového a snahového směru — ale pak na př. mezi studentstvem pokrokovým vůbec nebylo by podstatných rozdílů, samostatnou organisaci opravňujících, kdyby v cestě neležely tomu staré, dědičné, zrovna malicherné nevraženi a osobní ambice v lůně stávajících stran, tu i tam nepochybně zřejmé. Organisování stranické může prospěti, přivedouc v ospalost dnešního studentského života větší zájem pro veřejnost; ale kromě toho, že zájem ten u valné části bude vyčerpáván duševním materiálem »Národních Listů« a »Radikálních Listů«, a kromě toho, že jeví se nápadná snaha, do stran přímo přivést abiturienty škol středních, tedy nejnezkušenější kolegy, hrozí zejména nebezpečí, že se lehko zapomene, že strany jsou jen prostředkem, ne cílem, se všemi chybami z toho se rodícími. Tu včasno je připomenouti slova Kollára: »Nesmíchej s cílem prostředků. Ne z člověka snad má křesťan, nýbrž z křesťana býti člověk«, t. j. ne z člověka dělati mladočecha, národního dělníka atd., nýbrž z mladočecha atd. člověka! Na to se v dnešních stranách studentských zapomíná. M.

O reformě středního školství. Zájem o reformu škol středních, nově zdvižený u nás i za hranicemi v letech posledních, poskytl nám 13. listopadu 1901 zajímavé divadlo, že »o úpravě škol středních ve směru pokrokovém a národním« přednášel u Štajgrů v »Národním spolku českých techniků« poslanec dr. K. Baxa. Přednáška jeho, sama o sobě pěkná, zajímavá a populární, nepodala skoro ničeho kromě požadavků dávno zobecnělých, jako jsou jednotná střední škola, názorné vyučování, ztenčení latiny a řečtiny atd. — ani slovem však nezmínil se pan dr. Baxa o základní otázce: proč žáci tak brzy zapomínají většinu toho, čemu se naučili, a nač potom je škola, a o problému nejnaléhavějším: zrušení zkoušky maturitní — a pronikavostí i rozhledem po všech elementech otázky rozebírané zůstala daleko za projevy, za poslední čtyři leta tak neobyčejně se nahromadivšími (vídeňské ankety revue »Wage«, publikace řed Fichtena ve »Wage« a m. j., u nás zejména prof. dra. O. Kramáře v »Politik« atd.). Co jest význačnou předností práce prof. Kramáře, důraz, jejž klade na snížení kvanta učiva, protože nynější kvantum naprosto znemožňuje trvalou znalost látky probrané: proti tomu dr. Baxa v přednášce své hřešil tak jako úřední instinkt opravný, jenž materiálu stále přidává, nemluvě ani o methodě a řadě jiných otázek. Z rámce tohoto vybočovala poněkud jen zmínka o koedukaci (společné výchově hochů a dívek), kterou dr. Baxa, ač-li jsme rozuměli jeho formulaci, doporučoval, rozhovořiv se při tom dosti řízně též o frivolnosti pohlavní, panující i mezi t. zv. lepšími třídami. Nejzajímavějším arci byl názor p. dra Baxy o povinné němčině na školách středních, protože věci vtištěn byl znak otázky politické. Dr. Baxa postavil se téměř úplně na stanovisko programu realistického, žádajícího, jak známo, za povinné vyučování němčině a ještě jednomu jazyku z trojice: francina, angličina, ruština, to vše z ohledů praktických a kulturních (četby a j.), ne z ohledů na jazykovou kvalifikaci úřednickou, ježto program chce úřednictvo jednojazyčné. A dr. Baxa uvažoval: po stránce praktické, výhody a potřeby, jest němčiny třeba, vždyť třeba jest i francíny, a nám přece němčina je důležitější než tato. Také ruštině mělo by se vyučovat a nepřikládati tomu význam politicky odiosní. My se němčině nevzpíráme z jiného důvodu než proto, že se nám vnucuje; ale »z ohledů praktických třeba nejen připouštěti, ale i doporučovati (vlastní slova dra Baxy) vyučování němčině«. Pro úřady také dr. Baxa němčiny nechce. A realisté od

strany dra Baxy byli za touž formuli povinné němčiny zrádcováni! Veliká část přednášky dra Baxy byla vůbec čerpána z myšlenek prof. Masaryka. Doklad pro charakternost našich národních poměrů! Muž, z něhož vyšlo skoro vše pokrokové, co dnes po národě se šíří, jest nucen místo uznání v ústraní snášeti spílání těch, kdož z jeho ducha jsou živi, a rozměňujíce jeho zlato v dvouhaléře, klidí potlesk a popularitu. M.

Sekční rada p. J. Koloušek a »Radikální Listy«. V »Radikálních Listech« objevují se občas výpady proti sekčnímu radovi v ministerstvu financí p. J. Kolouškovi, jenž do úřadu toho byl povolán svého času ministrem Kaizlem. Několik výpadů stalo se letos v létě, a dne 6. listopadu v č. 80 »Radikálních Listů« učiněn výpad nad jiné prudký. Výpady jsou tendenčně zbarveny a vyznačují se zvláštní nelogičností. »Radikální Listy« ujímají se s podezřelou vřelostí dra J. Grubra proti J. Kolouškovi vytýkajíce tomuto, že dělá prvnímu konkurenci na místo profesora národního hospodářství na brněnské technice a snažíce se p. Kolouška vylíčiti jako člověka nejen osobně, ale i vědecky na místo takové neschopného, pro které prý nepopěrnou kvalifikaci vykazuje dr. Gruber V očích »Radikálních Listů« je ovšem největším proviněním p. J. Kolouška, že je snad realistou. Jakoby nevěděly, že je-li p. Koloušek realistou, je jím jejich chráněnec p. dr. Gruber dvojnásob. Avšak jedna okolnost jest zvláště křiklava. Podle všech známek jest p. Koloušek předmětem jakýchsi byrokratických intrik, ve kterých má nějaké účastenství (nevíme jakého rázu) sám pan ministr Böhm-Bawerk. Vidíme, že »Radikální Listy«, orgán strany vydávající se za státoprávní par excellence, ujímají se cislajtanského ministra financí proti podřízenému českému úředníkovi a odvolávají se na onoho jako na autoritu pro domnělou neschopnost p. Kolouška. Člověk ani nemusí býti honěn v byrokratických praktikách, aby věděl, že nebývá vždy špatnou známkou, stane-li se kdo vysoké byrokracii nepohodlným. Nevíme určitě, hlásí-li se p. Koloušek k realistům. Konstatujeme, že se ho žádný z realistických listů posud neujal. Nevíme také, jakého rázu jsou intriky, které se kují proti němu v úřadě a kterým se »Radikální Listy« propůjčují. Nevíme také, kterak se mají věci s obsazením profesury národního hospodářssví na brněnské technice, je-li pan Koloušek vyhlédnut pro ně či ne a má li v té věci účastenství ministr dr. Rezek, jehož »Radikální Listy« do věci té zatahují. Znajíce však p. Kolouška velmi dobře osobně i z jeho literárních prací, pokládáme za povinnost svoji na jeho obhájení pověděti několik slov. — Zcela nemístna je osobní výtka »Rad. Listů«, že p. Koloušek nemá pro svůj úřad potřebné kvalifikace studijní. Objevuje se tu zastaralý názor, že v ministerstvech všechny úřady mají býti obsazeny právníky. Kdo se dovede vymanit z běžných předsudků, toho nebude tajno, že na př. v ministerstvu financí je třeba také dobrých mathematiků, počtářů, znalců vědy účetní atd. A ve všech těchto věcech jest p. Koloušek mimo to, že absolvoval p r á v n i c k o u fakultu, vynikajícím odborníkem. »Radikální Listy« tváříce se jako velmi zasvěcené do všech tajností, mohly by věděti, že p. Koloušek odbyl svá studia na filosofické fakultě v odboru mathematiky a fysiky skvěle a složil i státní zkoušky z věd obchodních. O jeho kvalifikaci národohospodářské svědčí nepřehledná skoro řada odborných článků, jež napsal do »Athenea« (o veřejném úvěru a o úvěru hypothekárním), do »Naší Doby«, »Rozhledů«, »Národohospodářského Obzoru«, kde nikdo tolik cenných odborných článků nenapsal jako on, do »Času«, »Čes. Lloydu«, »Časopisu českých mathematiků«, do »Politik« (o rakousko-uherském vyrovnání roku 1896), do »Sborníku věd právních a státních« (red. prof. dr. B. Rieger), svědčí o tom články z národohospodářské arithmetiky a z praktické finanční arithmetiky po několik let vydávané ve výročních zprávách obchodní Akademie v Chrudimi, články v kalendáři českého obchodnictva a j.; svědčí o tom i samostatné objemné spisy »Arithmetika národohospodářská« (r. 1888), »O obchodním a živnostenském zákonodárství« (1896) a »O obchodu s cennými papíry« (1897), nehledě k přečetným různým článkům, ve kterých v uvedených shora časopisech jsou probírány denní otázky politické a kulturní, jimiž pan Koloušek osvědčil široký rozhled a

mimo to i hluboké vzdělání filosofické i literární i ovšem podstatnější pojetí národní práce než se jeví v »Radikálních Listech«.

Po panu Kolouškovi hází se v Rad L. pohana, že prý ve svém úřadě zklamal. Zklamal možná takové pány, jako je zpravodaj Rad. Listů, jenž pokládá za známku schopnosti, když někdo dovede vyřizovat kancelářské »běžné kusy«. Však jsou různé druhy práce. Byrokrati vědí dobře, že jedni pracují hlavou a druzí jinou částí těla. Svědčí to o obmezeném nazírání, pokládá-li kdo druhý způsob práce za práci skutečnou a cennou a má-li někoho za neschopna proto, že si nedá přidělovati referáty, které dovede vyříditi každý kancelista. Pracuje-li p. Koloušek v ministerstvu nikoli »kusy« šimlové, nýbrž věci vědecké, nebude v tom nikdo nepředpojatý vidět zklamání, nýbrž bude naopak pokládati to pro věc českou za čestné. S ostatními výtkami Rad. L. se zabývati nebudeme, jsou rázu takového, že se jim v obecném životě říká sprosté a jsou to bezmála nadávky. Jen to připomínáme, že jest nepochopitelno, kterak mají býti prostředkem, aby p. Koloušek nebyl povolán na stolec profesorský, když se ostouzí veřejně jeho činnost v ministerstvě financí. Kdo myslí logicky, ten by zajisté spíše hleděl, aby postavení p. Kolouškovo v řečeném úřadě bylo spíše upevněno a tak konkurent p. Dra Grubra mu nestaven v cestu. Vždyť p. Koloušek přece kdesi musí být. Nepustit jej na profesuru v Brně a zároveň vypudit z minist. financí, jest taktika snad radikální, ale ne logická, nemluvě ani o humannosti. Rad. Listy poskytly však veselé divadlo, že z příčin nám neznámých vzavše věc Dra Grubra za svou a hledíce jej dosaditi na profesuru techniky do Brna, samy mu v cestu staví překážku v p. Kolouškovi, jejž prý p. ministr Böhm-Bawerk nechce v ministerstvě míti a v čem Rad. L. s p. ministrem souhlasí. — My se ozvali v té věci jen proto, abychom se jinak zastali muže, jakých národ náš nemá mnoho a abychom i v čas upozornili na předivo intrik jež svého času z událostí samých stanou se každému zřejmější.

Oprava. Do článku Dra Lva Wintra »O novém programu rakouské sociální demokracie« v posledním čísle Rozhledů čti na str. 190. ř. 12. shora místo proletarism — proletarisace, 13. ř. shora místo deklarovaných — deklasovaných, 14. ř. shora místo deklarace — deklasace.

Řina, Řina, Řina . . .!!!

Já zvědavostí, krásná madam, hynu
u vašich nohou, četla-li jste »Řinu«?

Je líto mi, však nečetla jsem pranic
pro silný dojem od »Posledních stanic«.

A od chvil těch jak do Petrarky Laura
jsem zbláznila se slepě do Kronbaura.

Má krásná madam, vaše bílá ručka
ať zaklepá jen u Heydy a Tučka

a v tomto chrámu k lásce své se přizná.
Tam z výkladu k Vám zírá podobizna,

tvář řešácká, tvář ku podivu měkká,
div na trotoar duše nepokleká,

arch manuskriptu div že zrakem nesní
a omdlívá a zdá se býti zle s ní

a poklesá, jsouc opilá jak z vína . . .
Má krásná madam! Řina, Řina, Řina . .!

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 30. LISTOPADU 1901 ČÍSLO 9.

Troje politické projevy.

V oblaku státní moci zahřmělo a děti krčily se poslušně pod stůl a neopomenuly ani minutu ujišťovat, že každé z nich je hodné a že to ne ono, ale ti ostatní. Hned vydaly na světlo boží projevy a za nedlouho půjdou na společné konference. Přede všemi ostatními pospíšil si se svým ujištěním ten, jenž toho má nejvíce třeba, totiž Michl. Vláda žádala, aby se chopil iniciativy k dohodě s poslanci českými. Michl jest ve zvláštním postavení, rád by vládě vyhověl a udělal si tím oko, z druhé strany však bojí se všeněmců. Avšak Michl je taškář. On na to umí zchytra. Politické chytráctví bylo vždy jeho nejsilnější stránkou. Udělá to takto: Vyhne se slovíčku »iniciativa« a řekne místo toho »popud«. »Rozhodli jsme se dáti popud k dorozumění.« Několik řádek potom však zamění slovíčko za slovíčko a řekne takto »navrhujeme, aby strany ihned se sestoupily za intervence vlády«. Tedy iniciativa sice ne, avšak popud, ten popud však vlastně nikoliv se strany německé, nýbrž se strany vlády! Náramně chytré. Avšak Michl nejen dává takovéto chytrácké popudy, on dospěl ještě k jiným výkvětům politické logiky, na př.: »Dospěli jsme k přesvědčení, že jen dorozuměním všech stran parlament může vybřednouti z nynějšího stavu« a důsledkem tohoto zdravého přesvědčení dává se ve všem a vždy do vleku všeněmcům, kteří při každé příležitosti velice pyšně prohlašují, že o dorozumění nechtějí slyšet a hlásají boj až do germanisace. »Jsouce naplněni mocným národním vědomím, účtujeme se stejnými city ostatních národů« a proto provádí se štváčská kampaň proti české technice v Brně, proti gymnasiu opavskému, celjskému a těšínskému, ústavům to již existujícím. Vždyť Michl jest člověkem privilegovaným a má právo nedbati souhlasu mezi řečmi a skutky. On se může vydávati plnou hubou za tolerantního, svými

skutky pak osvědčovati největší nesnášelivost a při tom zapomínati, jak by bylo jemu, kdyby se jiní k němu chovali tak, jak se chová on k nim (na př. pokud se týče německé techniky brněnské). Ani ne týden před tím, než německé strany dospěly k vědomí, že účtují s národními city národů ostatních, usnesla se německá strana lidová na resoluci proti české technice brněnské, v níž se praví (N. L. z 13./11. č. 313): »Strana oceňuje neobyčejnou důležitost otázky trvání české techniky v Brně a podobných ústupků činěných Slovanům a hodlá proto zaujati nejrozhodnější stanovisko proti té technice i proti jiným podobným položkám rozpočtu. Německá strana lidová podřizuje vždy stanovisko strany zájmu německému.« A tato německá strana lidová jest nejpočetnější a pokládá se za nejpočetnější stranu německou v parlamentě a jest skutečně dnes typickou representantkou Němectva v životě parlamentárním. Jak rychle vyvine se u Němců tak vzácná vlastnost jako je tolerance! Ani týdne není k tomu třeba. Zda-li pak ta vlastnost více než týden přetrvá, to se musí teprve ukázati. Michl ujišťuje dále: »Cit národní, třeba je sebe živější, nesmí vyloučiti starost a zodpovědnost o politickou a hospodářskou budoucnost společné vlasti.« Člověk čta něco takového, nemůže se ubrániti domněnce, že ti, kdož něco takového na venek tvrdí s tváří na oko vážnou, mezi sebou se smějí jako římští auguři při potkání. Kdo pak to byl, jemuž za Badeniho v boji proti jazykovým nařízením politické a hospodářské zájmy vlasti byly Hekubou? Ta náhlá starost o hospodářské zájmy jest velice podezřelá; ona jest zplozencem pověstných státních nezbytností, které jsou slovem zplozeným shůry. A co shůry pochází, jest všecko dobré, je-li to jen na prospěch! V přítomné chvíli jest bezpodmínečně vyloučeno zkoumati národní otázky a požadavky dle materielního obsahu.« Hned na to pak: »Mír bude dosažen jen když všechny strany budou spolupůsobiti, ovšem zachovávajíce si své postavení vůči jednotlivým položkám rozpočtu.« Těmi položkami pak jsou ovšem česká technika brněnská a ostatní nenáviděné kulturní ústavy slovanské. Taková jest ta logika německá. Do obsahu se ty položky zkoumati nesmějí, ale zuřivě bojovati proti nim se smí, ovšem jen se strany privilegovaného národa německého! Dle těchto ukázek nebude nesnadno posouditi, kolik upřímnosti je obsaženo v ujišťování, že německé strany zásadně chtějí spolupůsobiti, aby nastala situace snesitelná a zejména, aby rozpočet se dostal pod střechu. Péči o rozpočet ilustruje zejména usnesení německé strany lidové hlasovati v rozpočtovém výboru proti disposičnímu fondu (N. L. z 15./11. č. 315). Také na stylistické umění v projevu Michlově není zapomenuto. »Strany mají se sejíti na společné přirozené půdě vlády.« Stilistiku lze někdy považovati za měřítko vyspělosti a povahy stran.

Druhý dostavil se se svým projevem mladočeský Vašek.

O jeho projevu jsme se částečně již zmínili. Sluší v něm rozeznávati dvojí, především, pokud polemisuje s Michlem a za druhé, pokud podává vyjádření programatické. Ve směru prvním není žádných námitek, za to tím více pokud se týče stránky druhé. »Otázka vniterního úředního jazyka českého nevyžaduje již zbytečného jednání, rychlé vyřízení této otázky bylo by také rozřešením pro vyřízení rozpočtu atd.« Dále tam čteme ještě jednou »požadavek po obnově vnitřního úředního jazyka českého«. Avšak nikde nečteme, kde ta vnitřní čeština má platiti, zdali jen v Čechách nebo i na Moravě. O Slezsku vůbec ani nemluvíme, tato země jest již osudem k tomu určena býti popelkou politiky mladočeské. Proč ta poloviČatost ve vyjadřování, ta nejasnost ve výrazech? Proč se nepraví zřejmě, co, proč a jak? Však mimo vnitřní češtinu požaduje také ještě českou universitu na Moravě. Proti tomu nikdo nic nemůže míti. Ale kategoricky nutno se ohraditi proti tomu, jakoby vnitřní čeština a moravská universita bylo vše, čeho českému národu sluší požadovati.

Mladočeši ve svém provolání před volbami sněmovními výslovně tvrdili, že stojí pořád na stanovisku státoprávním. Jestliže dnes praví, že nepožadují nic více, než vnitřní úřední češtinu a moravskou universitu, znamená to, že tyto dva požadavky vyplňují celý jejich program státoprávní a že se posud nevymanili ze své úzkoprsé politiky jazykové; že toto pojímání jest správné, vyplývá z toho, že mladočeský Vašek právě tak, jako za doby své nejvášnivější politiky jazykové jest úplně smířen s centralismem. Ve svém projevu praví na př. aniž trochu se zarděl: »Bez uklizení možnosti obstruktivního rušení prací sněmovních, na př. také náležitým vybudováním jednacího řádu, jest útěcha atd. marna.« Mladočeský Vašek tudíž jako státoprávník vyslovuje se pro změnu jednacího řádu, aby cislajtánský parlament nynější, největší to překážka státního práva, byl co nejvíce posilněn. Však i ještě jiné průtahy svědčí o nenapravitelném cislajtanismu a centralistickém smýšlení mladočeského Vaška. Tak Politik z 21./11. prozrazuje v telegrafických zprávách, čeho všeho mladočeši žádají, totiž mimo vnitřní češtinu a moravskou universitu také nápravu zemských financí v Čechách, jakož i »vyřízení předlohy o hospodářských družstvech«. Nám jedná se zde o předlohu poslední. Podrobnou kritiku podali jsme o ní v č. 3. t. roč. »Rozhledů« a měli jsme již velmi často od té doby příležitost poukázati na politické nebezpečí z ní hrozící. Neboť jest to předloha rázu ultracentralistického, která na říšskou radu ani nepatří. Každý věrný státoprávník pokládal by za svou úlohu, potírati tu předlohu ze všech sil. Ale co dělá Vašek mladočeský? Předseda klubu poslanců lidových a k tomu svobodomyslných na konferenci předsedů odbývané 22. listopadu pravil: »Prohlašuji, že naše strana jest ochotna fedrovati ze všech sil vyřízení zákona o zemědělských družstvech.« Tak vypadá projev Vaška mlado-

českého. Svědčí o stejné jeho logice a upřímnosti jako projev Michlův o těchže vlastnostech Michlových.

Třetí dostavil se se svou troškou do mlýna také vysoceurozený pan Franc. Vydal projev tak ubohý, jako je celá jeho politická moudrost. Zmiňujeme se o projevu toho zbytku středověku, jenž v pravém státě konstitučním nemá nic činit, ne proto, že bychom mu přikládali nějakou váhu, třeba sliboval sebe horoucněji, že chce pěstovati co nejčilejší styky s českými poslanci lidovými, které kde jen může uhodí do hlavy, nýbrž proto, že v něm vidíme jeden z těch nesčetných dokladů, že to feudální těleso bylo, jest a bude si vždy stejné a že každým projevem dokazuje zřejměji, že se stanoviska politické morálky nemá nároku na existenci. Páni Francové ve svém vyjádření nemají nic pilnějšího na starosti, než vyšetřovati, koho by stihla vina při nezdaru akce. Ovšem nejlepší taktikou jest svalovati vinu na jiného a nejdůležitější otázka jest, kdo je vinen, když jde o to, kdo má býti potrestán shůry. A sloužiti na horu, jest přece feudálním evangeliem. A proto projev oplývá jen samým ohledem na horu, samou povolností, poslušností a péčí o to, co nahoře je milé.

Očekáván byl ještě jeden projev, agrární. Čeští agrárníci nevystoupivše s ním, učinili to nejmoudřejší co mohli.

Situace tedy s projevy i bez projevů jest takováto. Němci rádi by si udrželi nynější ministerstvo, netroufají si to však říci a vysloviti mu důvěru. Češi naopak chtěli by Koerbra povalit, neodvažují se ale něčeho proti němu podniknout. Tudíž Němci nedůvěřující vládě podporují ji, Češi nedůvěřující vládě nečiní nic proti ní a podporují ji mlčky také. Tak vypadá seriosnost nynějšího politického života. Všecko jest ovládáno strachem a nejistotou z toho, co přijde potom. Avšak jako v morálce soukromé, tak i ve veřejné platí, že kdo má dobré svědomí, nemusí se obávati ničeho. A my tvrdíme, pokud nepronikne náhled, že v životě veřejném a politickém platí morálka, upřímnost a pravda, potud ten život nestojí za nic a nic jej nevyléčí, ani projevy, ani konference. Mimo to musí proniknouti ještě náhled jiný, že politika není souhrnem tvůrčích aktů lidských!

Úřednictvo zemského výboru.

A. Do třetice našich článků o zemské nejvyšší samosprávné korporaci nutno vložiti i krátké vylíčení poměrů úřednictva zemského výboru. Důležita je otázka, jak pohlížejí sami referenti na úřednictvo, na jehož práci a inteligenci jsou odkázáni. Charakteristická jest tato příhoda: Profesor Dr. Pražák při zkoušce dal kandidátovi na právnické fakultě otázku, jaký je

rozdíl mezi úředníkem státním a samosprávným a sám zodpověděl ji následovně: »Úředník státní, a třeba to byl poslední soudní auskultant, vykonává kus státní moci, kdežto úředník samosprávný, třeba byl radou zemského výboru, je pouze silou pomocnou, bez jakéhokoli rozhodování.« Týž profesor považuje také úředníky zemského výboru a vůbec úředníky samosprávné pouze za úředníky soukromé, nikoli veřejné. Z těchto názorů samého osobního referenta zemského výboru viděti, kam samosprávu staví. Je smutnou pravdou, že referenti nemají přehledu o celé agendě zemské, že referent nedovedl odpověděti v rozpočtové komisi ani na dotazy, co činí celé kategorie úřednické. Jakou vážnost proto zase naopak má úřednictvo k referentům, je samozřejmé.

Máme u zemského výboru úřednictvo: konceptní (41), technické (37), zdravotní (28), účetní (233) a manipulační (75). Uvádíme pouze úřednictvo podřízené přímo zemskému výboru a vynecháváme i duchovní v ústavech pro choromyslné, poněvadž stojí již poněkud stranou.

Úředníků konceptních je 41, a to: 10 radů (= 1/4), 10 tajemníků, 10 podtajemníků, 10 koncipistů a 1 konceptní úředník zdravotní. Úřednictvo konceptní jest u zemského výboru rozhodující. Tvoří svou kastu, která nerada se mísí s ostatními. Třeba technikové a lékaři měli stejné akademické vzdělání, třeba mezi účetním úřednictvem byli lidé nejlepší kvalifikace (většinou absolvovaní právníci), přece jen páni u konceptu cítí se nad ostatní povýšeni. Jsou i mezi nimi lidé veliké inteligence, jimž jich právnický doktorát nevadí ve styku s ostatními, ale není jich mnoho. Koncept i hmotně postaral se o sebe nejlépe. Nepravíme, že postavení konceptu je nejskvělejší, ale proti ostatním třídám úředníků zemského výboru je přímo brilantní a služba pokud možno je nejlehčí (volnost úředních hodin, vyřizování spisů pouhým »describe« z vyjádření jiných oddělení a pod.). O sebevědomí některých úředníků konceptních vyprávějí se zvláště mezi okresními tajemníky historie. O povýšenosti této kategorie úřednické svědčí i to, že pro sebe pouze bez ohledu na jiné získává si různé výhody (ku př. v Národním divadle) — způsobem opravdu nekolegiálním.

Zatím co ostatní třídy tísněny jsou tajnou kvalifikací, kterou ani mladočeští referenti neodstranili, konceptní úřednictvo nemá kvalifikačních komisí. Co tajná kvalifikace značí, ještě si povíme. Úřednictvo konceptní vymohlo si — a protože techniky a lékaře nebylo lze při tom obejíti, tedy také těmto — pětileté přídavky služební po 400 K, zatím co úředníci účetní a manipulační mají pouze přídavky po 200 K. Proč pětiletá doba služební odměňuje se různě, je opravdu hádankou, když přece různost kvalifikace je až příliš zřejmá již na rozdílu služného a postupu. Kratší služební doba, různé remunerace atd., to vše jen dokazuje, že konceptní úředníci zemského výboru v neprospěch ostatního úřednictva si vymohli postavení, které není v žádném po-

měru k postavení ostatních úřednických kategorií.

Nepříznivější postavení mají již úředníci techničtí. Z 37 úředníků pouze 4 (tedy $^1/_9$) mají služné radů konceptních (jichž je plná $^1/_4$), služné tajemníků 8, podtajemníků 7 a koncipistů 18. Mimo tajnou kvalifikaci zvláště tísnivá někdy je odvislost na přednostovi oddělení, kdežto u konceptu téměř každý úředník je svým pánem a šéfem.

Úředníci zdravotní (lékaři v ústavech pro choromyslné) dovedli si dobrou organisací svou vymoci značné zlepšení svého postavení, ačkoliv postup jich je zdlouhavý. Lékaři sekundární mají služné 1.400 K (5) a 2.000 K (11), k tomu stravu v ústavu a byt (místo bytného), primární lékaři mají 4.200 K (6) a 4 800 K (3), ředitelé 6.000 K (3). Z 28 lékařů mají tedy služné konceptních radů 3 (= $^1/_9$) a tajemníků 6 (= skoro $^1/_5$), ačkoliv služba lékařů je daleko zodpovědnější, těžší a zvláště ve venkovských ústavech také nepříjemnější než úředníků konceptních. Nejvíce jest úřednictva účetního (233). V úředním schematismu je uvedeno pouze 195 úředníků, neboť sám zemský výbor ostýchal se uvésti tam ještě 38 účetních aspirantů, kteří vykonávají službu úřednickou. Je to zcela obyčejný klam, aby sněm neviděl té mizerie. Při tom úředníkům neuvádějí se ve schematismu ona léta služební, která jako aspiranti prodělali. Dělá se daleko lépe, je-li vidno ze schematismu, že je možno za 2 leta praktikantovi již státi se u zemského výboru asistentem, ale že každý z nich musil nejméně před dobou praktikantskou sloužiti zemskému výboru po 4 až 5 let za denní mzdu 2 K 50 h, to není známo. Tato služba, ba ani služba praktikantská nepočítá se do pětiletých přídavků, tak že úředníci účetní — a podobně i manipulační — o tuto dobu pěti až sedmi let v pravém slova smyslu přicházejí.

Pro zemskou službu účetní požaduje se nejméně maturita střední školy s vyznamenáním a zkouška ze státního účetnictví. Když se někdo stane aspirantem, vyplácí se mu jeho denní mzda poloměsíčně. A aspiranti zvláště v ústavech, ač nejsou pod přísahou, mají plnou zodpovědnost úřednickou a také musejí si zachovati respekt u podřízených, kteří dobře vědí, že aspirant svým postavením se jim nevyrovná. Kdyby se některý referent octl aspoň na 14 dní v postavení aspiranta a poznal jeho hořkost a trpkost, jistě by se pak staral, aby aspoň o leta tak trudná nepřicházeli účetní úředníci na službě. Mnoho uškodila zemským účetním úředníkům servilnost, s jakou se chovají zvláště starší úředníci, kteří nemají předepsané kvalifikace, k úředníkům konceptním. Zatelefonuje-li si mladičký koncipista pro starého, sešedivělého účetního radu, může si tento nohy přerazit, jen aby vyhověl.

Stav úředníků účetních je tento: 38 aspirantů, 27 praktikantů (služné 1.100 a 1.200 K), 48 asistentů, 48 oficiálů, 48 revidentů, 14 radů (3.600 a 4.000 K) a 10 míst vrchních (služné různé od 3.200 K až do 6.000 K). Tedy míst lepších je pouze

24 (=skoro $^1/_{10}$ celé třídy). Úředníci účetní pracují v účtárně, pokladně, v 10 zemských ústavech, v pojišťovacím fondu a j.

Podobně jako u účetních úředníků je to i u manipulačních, kde však aspiranty zastupují diurnisté, jichž je 42, pak 20 kancel. oficiálů, 8 přiručích a 5 přednostů. Vyšších míst pouze 5 (= $^1/_{15}$).

A jaký vane duch v zemském úřednictvu? Jako knuta švihá nad každým, mimo konceptní, tajná kvalifikace. Její výsledek nejlépe objevil nedávný případ. V Dobřanech stala se defraudace. Dopustil se jí úředník velmi oblíbený u tamního řiditele hlavně pro svou bezpříkladnou poslušnost a smysl pro disciplinu. Tajnými kvalifikacemi vypuzeni byli odtamtud ze zemské služby již dva výborní lékaři odborníci, jeden dohnán k sebevraždě, řada jich očerněna atd. Pro trochu sebevědomí úředníci trpěli, za to těm, kdo dovedli p. řiditeli vyhověti a sebe úplně zapříti, dostalo se kvalifikace nejlepší. Tak i úředníku, který dopustil se defraudace. Aby nepozbyl tohoto úředníka, řiditel, který jinak nastupoval třeba pro prudší slovo na sebevědomějšího člověka, byl by nejraději defraudaci zakryl, navrhoval odpuštění, prohlašoval, že nepozbyl k onomu úředníku důvěry atd. Takového něco je možno pouze pod pláštíkem »tajné kvalifikace«, jíž každý představený může zničiti celou existenci úředníka druhého, aniž měl o tom tento tušení. Je to mravné? V zemském výboru zasedají čtyři s v o b o d o m y s l n í referenti! Čeští poslanci ve Vídni starají se o zlepšení stavu státních úředníků úsilovně. Ale doma tito státoprávníci mlčky přihlížejí na neutěšený stav úředníků zemských, ano připouštějí, aby za každou výhodu stiženi byli úředníci nějakou dávkou, tak že si úředníci vlastně tuto výhodu sami zaplatí. Tak tomu bylo při zřizování pensijního fondu, který má dnes již přebytek 60.000 K; tak tomu je při chystané úpravě přídavku do pense, na který mají úředníci přispívati 6% svého tak na Prahu nepatrného bytného. Ale zemský výbor ještě se tváří, jakoby úředníkům dělal kdo ví jaké milosti. Neutěšený stav zaviňuje také, že ze starších vyšších úředníků nechce jíti nikdo do pense. Přirozeně, neboť odcházeje do pense, ztrácí po čtyřicetileté službě obnos aspoň 1.000 K na bytném.

Myslíme, že tento obrázek o úřednictvu zemského výboru a jeho postavení postačí. Kritiku poměrů uveřejnili jsme z opravdové lásky ku samosprávě, kterou přáli bychom si viděti v rozkvětu. Ale je-li hnilobou zachvácena hlava, jak může býti zdravé tělo. Proto při nové volbě zemského výboru měli by poslanci vybírati co nejúzkostlivěji jenom lidi nejlepší, kteří by byli svým životem i inteligencí zárukou nápravy. Dokavad budou místa referentů v zemském výboru obsazována lidmi pensisty a takými, jimž je referentství jen vedlejším malým zaměstnáním, do té doby náprava se nestane. Bohužel, že dle všeho nestane se ani při volbách nejbližších.

Brno.

Brno posunuto bylo nejnovější konstelací politickou do popředí. Na obzoru je obnova vyrovnání rak.-uherského atd., však je znám růženec podmínek, jejichž povolení má nám vynést řadu ústupků, mezi nimiž hned na druhém místě je moravská universita — a ejhle! Brno je rázem známo. Dvojí pěkný následek to pro nás má krom lákavé naděje universitní budoucnosti: předně, že svět si nás začíná všímat, a pak, že si plně začíná uvědomovat bahnitost našeho maloměstského rybníčka; pěkný následek proto, že nás snad donutí k pohybu a k životu, který jinak shnil by načisto. Sice již po nějakou dobu je Brno sledováno, ale neděje se to systematicky, jsou to pohledy a hlasy jednotlivců, jež kamenem zapadnou nevyvolavše krom několika kruhů na hladině ničeho. Všimněme si poslední doby.

S brněnskou universitou vzpomenuto bylo i zřízené již techniky, jejíž zrušení bláhově bylo požadováno, jakožto bašty, z níž hrozí němectví místnímu velké nebezpečí. Co udělala dosud technika pro český živel v Brně? Čím ohrozila sousedstvo? Kdysi opravdu jsme se domnívali, že přivede nám sbor profesorský, dav studentstva, tedy množství inteligence, jež musí mít patrný vliv na náš život. A kde jsou všecky naděje? Dnes nebýti německého teroru, věru bychom ani nevěděli, že ji máme. Nechci tím nijak podceňovat vnitřní její práci vědeckou, k jejíž kritice povolán nejsem; ale přece všechna ta činnost není absolutně jedinou, k níž je vysoká škola určena. Požadujeme na ní jako všichni národové jiní, aby byla jakožto květ inteligence i vůdcem všeho našeho veřejného života; a u nás je požadavek ten přece oprávněnější než kde jinde. Takovým činitelem nám technika není, ba ani se nesnažila jím býti. Sice má brněnské milieu kus pěkné zásluhy o to, ale mohlo být přemoženo. Charakteristický obrázek o tom: Po založení techniky se české Brno odhodlalo slavnostně přijat nové pracovníky ve svůj střed. Čtenářský spolek — elitní — uvítal profesory slavnostním večírkem, ale když se na druhý či třetí den kterýsi z nich pokoušel vyhledati či utvořiti mezi členstvem kroužek, který by se pravidelně zabýval vážnými otázkami, dostalo se mu odpovědi: »Nejsme všichni stejných názorů a žili jsme přece dosud v libém míru a pokoji; vážné, zásadní věci by nám svatý klid porušily, nechte toho raději.« — To disgustuje, pravda, ale —. Studentstvo za třetí rok poprvé se ozvalo 16. t. m. schůzí universitní, ale jinak života nejevilo dosud pražádného. Starý akademický spolek Zora, živený hlavně Cechy z německé techniky, není ničím význačným a nedává o sobě také krom masopustu vědět, to mnoho studentstva mu vzdaluje, jež zůstává roztříštěno a následkem toho také bezvýznamno. A aby si někdo nových mladých lidí všimnul, to tuším nepřipadlo krom jedi-

ného nikomu ze společnosti brněnské. Jakýž pak div, že vyšedše z kasárenského ovzduší středoškolského a zapadnuvše v šosácké, nedovedou se stát něčím. Kde mají získat přípravy pro život? Snad odnesou si výborný základ vědecký, ale zůstanou při tom materiálem pro národní život mrtvým; a my potřebujeme sílu hybnou, agilnou, jeť nám až teskno všeobecnou stagnací.

Vídeňský »Slovan« učinil minulého týdne zajímavou diagnosu také jedné části brněnského života, našeho vůdcování totiž a naší dělnosti. Prý jdou naši vůdcové jen za sinekurami a příkladem svým znehodnocují poctivou práci, tak že drobných pracovníků ubývá. Výtku, že nedávají sil svých zdarma, nebrali bychom ani tragicky, vždyť tací idealisté se rodívají jen za léta, ale druhá část výtky je smutně pravdivá, že jdou za úspěchem, aniž nám síly svoje nabízejí, jdou za vůdcovstvím, vyhýbajíce se těžkým obdobím, kdy se získává důvěra prací. Akcie vysokopolitické mají u nás nejlepší kurs, zejména ve straně mladočeské, jež je posud naší nejmladší, pohltivši všecky bývalé svoje odpůrce mladší, kteří podlehli velmi záhy lenivému ovzduší místnímu. »Slovan« zahrnul i národní radu do výtek svých. Národní rada pracuje od podzimku, ale platí o ní, co jsem naznačil, schází jí talent pro vedení širokého boje v drobném. Pěkný cíl si stanovila, získat místo, odkud by mohla pracovat na dosažení práv našich, k cíli tomu i pracuje, ale zatím vypustila z ruky všechen život ostatní, který se tříští, vybíjí na plano. Dvojí škodu tím působí, jednu, že se maří spousta energie takovým pohlavkováním práce od případu k případu, druhou, že ztrácí sama rada důvěru ve veřejnosti, jež věčně se jí dovolává a nikdy jí nespatří. Čím ji chce pak získat, až konečně si svůj materiál připraví a uzná za dobré činně v boj vstoupit? Pak bude reflektovat na uznání a žádat o hlasy pro mandát? To pracuje proti nám německá rada národní zcela jinak, nepouštějíc se zřetele ani místečka, kde by nás mohla napadnout. Zůstalo na př. skoro bez povšimnutí obsazení místa učitelského v Brně; ovšem je to maličkost, ale dosah bude mít veliký. Dostal uprázdněné místo renegát Šiler, osvědčený z brněnských předměstí, přeskočil všecky uchazeče místní vlivem národní rady. Za dva roky půjde do pense jeden z českých nadučitelů, a na jeho místo nastoupí týž Šiler, aby zamezil vzrůst žactva, aby zničil paralelky a zabránil tak nucenému zřízení školy nové, k němuž se schyluje. Tímto systémem pokračovat se bude dál nejen ve škole, ale na celé čáře, a my? — my se budem připravovat zatím k boji. — Nejzákladnější asi příčinou, proč vázne nám dech a kornatějí cévy, základní příčinou je nedostatek kontroly, jenž dovoluje hnít. Máme sice tři denníky v Brně, ale těm právě denní politika je překážkou, aby se staly tribunou věcí nejdůležitějších. Sledují pouze svoje kroky vzájemně a s obdivuhodnou důkladností kontrolují každé svoje hnutí, ale pro kontrolu života reservují pouze rubriku denních zpráv, odsouzenou pro zapomenutí nebo vůbec nepovšimnutí. A nám je

konečně takové zákoutíčko nejmilejší, netoužíme po cizích očích příliš vtíravých. V takovém koutku schovány jsou naše peněžní ústavy, o jejichž činnost se pranikdo nestará, leda může-li z něčeho vytloukati politický kapitál pro svůj mandát, a jsou to přece střediska kapitálu, na jehož nedostatek a nešikovnost naříkáme již leta. V takovém koutečku vydává česká sekce museální jedinou vědeckou revui moravskou, v níž na př. mohou se celé archy potisknout výpisy z pramenů, doplňky k výpisům, ač nikdo k nim nesáhne, poněvadž je sám pan redaktor a vydavatel již spracoval, zejména jsou-li to prameny k dějinám brněnským, jaké se nepracují dvakrát. Dalo by se tak najít ještě mnohé, co v koutečku pomalu sádelnatí, ale píši jen kousek kroniky vyvolané vídeňským nárazem. x.

Jižní dráha.

Podnik, jakým je Jižní dráha, můžeme zařaditi mezi podniky prvé a nejlepší. Její příjem za 1 kilometr dostoupil výše, jaké vykazují jen nejlépe situované a nejbohatší naše dráhy; a přece majitelé akcií této dráhy neberou žádnou dividendu, neboť těch několik krejcarů, které dnes společnost akcionářům vypláci (průměrně 0·45) nemůže se vlastně ani dividendou nazývati. Jaké mínění panuje nyní o těchto papírech, je nejlépe patrno z výše kursu. Nynější kurs akcií jižní dráhy je nejnižší, jaký vůbec kdy byl. I v době, kdy jižní dráha placení dividendy úplně zastavila, od r. 1875 do r. 1880, stály akcie na zl. 56 = K 112, tedy asi o 46 K výše než dnes. R. 1869 stál kurs na zl. 249 = K 498, byl tedy větší o 431 K než dnešní. Tehdy ovšem akcionáři měli naději na $6^2/_5\%$ dividendu a není divu, že si svých papírů vážili. Však od té doby poměry se velmi změnily. Dividenda klesla časem až na nulu a dnes není mnohem lepší.

Kde vězí příčina nezdaru? Chronická finanční nemoc společnosti a bezohledný tlak daňový zavinily tento stav. Snad žádný jiný podnik nebyl získávaje potřebného kapitálu v pravém slova smyslu tak odřen, jako jižní dráha. Kým? Rothschildem. Ostatní dráhy opatřily si potřebné peníze vydáním akcií, na kteréž z počátku dividendu nevyplácely, až teprve později, když poměry dovolily. Ale jižní dráha vydala 3% dluhopisy, které sotva za 50% kursu odprodala a platila z dluhopisů úrok, ať ho brala kde brala. Když příjmy nestačily, dělala dluhy. Vydala za 100 mil. zl. 6% bony v době, kdy po deset let výtěžek stlačen byl italskou válkou na nejnižší míru. Ale prospěch ovšem měl Rothschild z vydání 6% bonů. Druhý činitel finančního nezdaru jižní dráhy jest stát, který podnik daněmi příliš utiskuje. Rakouské daně hrají při všech podnicích úlohu

velikou a akcionáři právě touto položkou trpí nemalou ujmu; ale konečně proč by stát k vůli Rothschildovi, který se opatřuje kapitál na úkor akcionářů tak obohatil, nyní ve zdanění nějak se zkracoval? Dojista že by se daně a veřejné poplatky daly nějakým způsobem zmenšiti. Ani známé rozhodnutí nejvyššího správního dvora nebylo by tomu na překážku, neboť tato úspora nebude větší než asi 700.000 korun.

Ozdravění jižní dráhy je velmi těžké. Nejprve musí se zástupcové tohoto podniku starati, aby věřitelé neztratili poslední zbytek trpělivosti a neodepřeli úvěr, který je nezbytnou podmínkou dalšího života jeho; proto není ani pomyšlení na to, platiti kupon s větší srážkou. Také pomoci si bursovní koupí priorit, aby se uspořila diference mezi hodnotou kursovní a jmenovitou, která by při dnešním kursu 3% priorit obnášela asi 24 mil. fr., zdá se býti neuskutečnitelno. Jediná snad možnost pomoci byla by ta, kdyby slosování 3% dlužních úpisů, které dle slosovacího plánu ukončeno býti má do r. 1948 a 1954, se do r. 1968 protáhlo. Jde o dlužní úpisy ve jmenovité ceně 1.056,052.489 K. Prodloužil-li by se slosovací termín o 14 resp. 19 roků, získala by se značná úspora. Majitelé dluhopisů snad by to nepříznivě nepřijali. Většina jich by tomuto kroku dostatečně snad ani nerozuměla. Vždyť na př. i serie dříve slosovatelné i serie později slosovatelné mají dnes vzdor různé hodnotě kurs úplně stejný. Posunutí slosovacího termínu vyneslo by jižní dráze ročně asi 2 mil. fr. Ovšem, všecky pokusy finanční o ozdravění dráhy mohou míti jen tehdy účinek, bude-li roční příjem ustavičně stoupati. Toho však se letošního roku již asi nedočkáme. V prvých třech čtvrtletích klesly příjmy společnosti asi o $2^3/_4$ mil. K, kdežto vydání stouplo as o 2·8 mil. K. Smutné vyhlídky do budoucnosti. Konečně, ať již jakýmkoli způsobem hledí si jižní dráha pomoci, snad vše by bylo přípustno, jen ne to, aby pomáhala akcionářům úsporou získanou pomocí dlužních úpisů. Spíše by si pomohla, kdyby alespoň na čas neplatila dividendy; pak by snad na vždy bylo zažehnáno nebezpečí na zaplacení starých dluhů dělati dluhy nové.

B. NOVÁK.

Karla Kovařovice „Na Starém Bělidle".

»Zpěvohra o čtyřech obrazech« označil Karel Šípek svůj text nové opery Kovařovicovy »Na Starém Bělidle«, která poprvé provedena byla v Národním divadle 22. listopadu. Je v tom patrná contradictio in adjecto: zpěvohra kryje se nám v podstatě nyní s hudebním dramatem a nemůže býti rozčleněna v obrazy, nýbrž v dějství. »Na Starém Bělidle« je rozčleněno ve čtyři nebo vlastně v pět barvitých scén na podkladě východočeské idylly, Němcové

»Babičky«. Ryze vnější, epický ráz knihy té měl podivuhodnou přitažlivost pro operistní zpracování, z nichž Šípkovo ve své obrazové rozloze vypadlo ještě méně dramaticky než první Wenigovo a proto již nemůže činiti nároků na jméno »zpěvohry«. Dvojice Kristly s Mílou, jejich zkoušená láska je tu jedinou dramatičtěji vzrušenou tepnou všeho dění na jevišti; v ostatním spatřujeme jen portraitující živly, vyzdvihující ten či onen moment jen postranně skizzované povahy jednajících či lépe: v jednání zobrazených osob, nebo pouhý vnějšek lidových, s effektem komponovaných scén. Bez vniterného dějového pojítka rozdrobila se v textu celá struktura v řadu episod, ba sama Babička, jež tu zachycena ve své srdečnosti, přímosti, láskyplnosti, tak jak jsme si ji od dětství zamilovali — stává se tu episodou neexistujícího proudu dějového. Co schází libretu na dramatické celosti a účinnosti, snaží se v jiném směru odškodniti několika účinnými a pěkně ve sled ostatních zařaděnými scénami plnými tiché, prosté vůně originální předlohy s její prostou, nehledanou, průzračnou dikcí — nebo stroficky stavěnými uzavřenými čísly rázem celku opodstatněnými.

Vůně originálu — v ní je celé kouzlo »Babičky«, které zlatilo anebo aspoň pomáhalo vedle několika jiných literárních plodů zlatit volné chvíle našeho mládí; v ní je podnes zhuštěna jako v kvintessenci umělecká hodnota knihy u těch, kdo na postavy, ovzduší, skromné příběhy a jejich kresbu zpola zapomněli; v ní je též veliké nebezpečenství pro každé, ať sebe lepší operistní zpracování, které zkracujíc a tísníc látku (a to látku tou měrou dramaticky nepoddajnou) nutně stírá mnoho barvy a svéráznosti s každé postavy, kterou si představujeme svým vlastním způsobem ji idealisujíce, a dále hlavně nedokresluje a nedopřává úplné rozvinutí osobám v osnovu svoji pojatým. To vše je nutný nedostatek a je-li kde v něčem pochybeno, je tak jen ve směru rozhodnutí libretistova zpracovati motiv křehký a nepoddajný.

Zdali Kovařovic, vybrav si idyllické thema »Babičky« pro svoji novou operu, chtěl se vyhnouti všemu srovnávání její s dílem, jež učinilo z něho muže populárního, s »Psohlavci«, nedovedu povědeti. Ostatně prozatím na tom nemnoho záleží. Jestliže obsah těchto dvou jeho děl při dokonalé různosti jejich sujetu nelze srovnávati, přece po stránce vniterné ucelenosti obsahu hudebního jednoho každého z nich, po stránce slohové nelze se vyhnouti srovnání. V »Psohlavcích« jednotnost slohu — nezapomínejme — podepřená pevně v sebe zaklíněnými událostmi, vyniká velmi patrně přirovnávána k opeře »Na Starém Bělidle«, kde povahou libreta nucen byl skladatel k štěpení svého symfonického nadání. A zde také jak zcela jiný to svět, s jinými náladami, jinými barvami! Ale je to svět český a tu patrně běželo o hudební jeho zpodobení. Tedy pokračování na dráze Smetanou proražené? Do jisté míry ano, třebas bychom nezamlčovali, že při eklekticismu skladatelově to pokračování nezní nám dosti svérázně, nýbrž jakoby ve vzpomínkách na Smetanu. Také celá tvářnost hudby Kovařovicovy má zvláštní ráz, který osvětlí se nám ihned, uvědomíme-li si jeho intimní styky s francouzskou tvorbou.

Jeho melodika (a té přes prokomponovanost dialogu je v opeře hojně) je ve své měkké, sentimentální snivosti příbuzna francouzskému sladkému, měkkými, teplými barvami instrumentace obestřenému melismu — a proto nedivte se, že tam, kde Smetanova hudba zvučí jakoby v tichém, slastném, idyllicky českém usmívání, Kovařovicovi připadá ten francouzský průsvitný tón. Jakmile však z té intimní sféry připne se jeho hudba k rušné scéně, jako na zavolanou dostaví se pružný rythmus, parodující tón, dobře odpozorovaná hudební vtipnost — tedy na českost a na Smetanu navazující rázovitost je většinou vnější, v lidových scénách usazena nebo v uzavřených číslech se jevíc. V tom rozlomu ovzduší hudebního mezi reliefností velkých ensemblových scén a intimností ostatního děje je slabá stránka, v tom není ani obsahové ani slohové jednoty. Cítíte, že tu je ještě půda, kde kvašení nezmlklo a kde snad budoucí doba vyžene méně rozeklané nové tvary.

Na konec třeba ještě aspoň stručně ukázati k vnější faktuře nové opery. Symfonickému nadání skladatelovu odpovídá zplna uhlazenost jeho orchestrální věty, které často přiděluje jako veristé úkol samostatný ve formě intermezz nebo náladových líčení. Motivická práce nemá sice v opeře Kovařovicově toho významu, jaký by měla v hudebním dramatě, ale proto přece neklesá na pouhé hraní si s motivy jako vignetami pro charakterisované jimi osoby, podržujíc aspoň úkol polyfonního kvasu v hlubším thematickém propracování, jehož zvukový účinek zvyšuje šťastné mísení instrumentačních barev v měkké, sentimentální tóny i v hlučné odstíny vesnické muziky . .

Nová německá dramata.

Camill Hoffmann.

Realism 80ých let a zvláště radikální jeho forma, naturalism, rázem změnily techniku dramatu. Jestliže dříve básník stavěl děj a dal se osobám vyvíjeti v profil a charakter teprve jeho postupem, staví dnes na scénu hotové postavy a dává proměny se jeviti jen jako produkt, jako bezprostřední důsledek jejich osobních vlastností. Pochází to z hlubšího názoru na život, jenž vrcholí v kultu osobnosti. Těsnější souvislost mezi nuancemi postav a děje, »dramatická nutnost«, logika nejen událostí, nýbrž i psycho-logika, byla ovšem již ve velikých dramatech klasických a to jim právě zabezpečuje místo v životě a nejen v dějinách literatury. Že však tato přísná, neuprosná technika pronikla na celé čáře dramatického básnictví, jest vymožeností moderního realistického směru. Reakce proti němu, symbolism, mysticism, romanticism posledních let, nejen že vítězné proniknutí nezadržely, nýbrž dokonce do důsledků provedly. Hlavní

věcí jest líčení člověka o sobě, děj ustupuje do druhé řady, slouží prostě za pouhou folii individualitám. Od té doby, co Maeterlinck na jeviště vystoupil se svými dialogisovanými básněmi, vídáme dosti zhusta, že děj se považuje za něco vnějšího, dotěrného, hřmotného a že bývá nahrazován melodramatickými scenami a intimními náladami. A tím jest překročena hranice do říše lyriky.

Divadlo jest od jakživa uměním davu. Zcela intimních účinů musí se zajisté zříci. Chtělo-li mluviti k davu, jej povznésti, poučiti, napomenouti nebo pokárati, musilo se jemu vždy především líbiti, anebo alespoň prováděti to způsobem chytře zahaleným anebo dovedně překvapujícím a poutavým. A poněvadž slova sebe skvělejší a hlubší nikdy nemluví tak důtklivě jako činy, bude vždy příště míti největší úspěch ten dramatik, který dovede napsati hru nejpoutavější a nejrušnější. Leží na dlani, že jen obecná chudoba fantasie vymyslila theorii o menší hodnotě vnějšího děje. Chudobu tu jest ovšem pozorovati. Nedovedu si ji vyložiti jinak, než jako plod našeho průmyslového věku. Důsledná dělba práce ve všech oborech, uzavírající nás v úzký speciální okruh, nepřispívá zajisté k tomu, aby nám předvedla velikou rozmanitost a plnost života, nekonečně pestré formy světa. Právě nyní bylo by toužebně volati po básnících, již by nám pomohli dostati se z tohoto šedavého jednotvárna v rej vášní, pestrých světel a uchvacujícího nadšení. Zřídka kdy bylo tolik touhy po ideálech jako dnes.

V nové hře Gerharta Hauptmanna »Michael Kramer« (Berlin 1901 S. Fischer) neděje se nic více nežli že mladý člověk sáhne si na život pro neopětovanou lásku. Jádro vězí ovšem hlouběji. Mladý člověk je krátkozraký a hrbatý. Hra je tragedií ohyzdnosti. Ukazuje, jak nevzhledné tělo dovede duši demoralisovati, ji zahubiti; ukazuje na vliv vnějška na ducha. Líčí bezměrné strasti mrzáka, všecku nespravedlivost osudu, všecku proklatou necitelnost bližních. Avšak Gerhart Hauptmann chtěl napsati patrně více než tuto tragedii. Jeho hra má titul po jméně sebevrahova otce, proto zajisté měl býti starý Kramer hrdinou. Na tom, zdá se, tvořivost Hauptmannova ztroskotala. Michael Kramer jest přímý muž, jehož srdce překypuje láskou a zároveň zoufalou tvrdostí, když vidí, že nadaný syn v záhubu klesá nespořádaným životem, pošetilou vášní; mezi oběma zeje nepřátelství, hněv dvou generací rozcházejících se v opáčné strany, potměšilá nedůvěra zavrženého člověka k člověku pevnému u víře. Jednoho dne, když děvče, do kterého se mladý muž zamiloval, si ho nevšímá a za její přítomnosti on několika brutálními filistry jest potupen a snížen na blázna, zmocní se mladíka nevýslovný bol nad bídou vlastní existence a on si sáhne na život. U rakve synovy jest starý zcela proměněn; v nitru rozvrácen, mluví s cesty a vdeklamuje se v cit vznešena. Mnoho mluví o smíru smrti. Trapně, sofisticky naříká, jeho pathos jest skoro nesrozumitelný, přes to,

že stále opakuje »Sehen Se, Lachmann.« Tento konec neuspokojí. Titulem kusu a čtvrtým jednáním plným napovězených temných slov znesnadnil Hauptmann pochopení svého uměleckého díla. Až zaráží, jakých nešikovností se dopouští tento zkušený divadelní praktik. Jest skoro nevkusem, že po celé jednání nechá na scéně mrtvolu v rakvi. S druhé strany však není třeba ani říkati, že se mu i tentokrát ku podivu dobře povedly episody, ve kterých jeho pozorovací dar reálného života přichází k slovu. Kramer byl také překřtíván na drama umělecké, ježto se v něm tolik o umění mluví a osoby jsou malíři. Ale umění jakožto povolání a činitel kulturní v děj nikde nezasahuje. Jest to tragedie ohyzdnosti. Jen účin je zvýšen tím, že jednající osoby jsou umělci, stojící ve službách krásy. Motiv jest obecně lidský.

V novém kuse Maxe Halbea Haus Rosenhagen (Berlin 1901 Georg Bondi) neděje se nic víc, než že pozemku lačný statkář jest zastřelen neustupným sedlákem, ohrožovaným ve svém majetku. Výstřel není tu jako v Halbeově skvostném Mládí libovolným rozuzlením konfliktu. Tam básník nechal slabomyslnému zahráti úlohu deus ex machina. Tu jde však o život a smrt. Na bojišti musí zůstati jeden mrtev. Tu jest uchopen život za nejelementárnější vášně. — Rodina Rosenhagenova strhla na sebe za čas celou ves se vší půdou a pozemky; kromě Rosenhagenů zůstal na konec jediný samostatný sedlák, sousední Voss, člověk se vší houževnatostí, konservatismem a v sebe uzavřením svého stavu. Starý Rosenhagen neměl po všechen svůj život jiného cíle než zmařiti tohoto posledního odpůrce. K Vossově statku patří louka, zaklíněná do pozemku Rosenhagenova a tu nasazuje tento páku zkázy. Louka byla prý kdysi obecným statkem, jest tedy nyní majetkem Rosenhagenovým, dostavši se za války nesprávně v majetnictví Vossovo. Ale starému Rosenhagenovi jest zemříti dříve než opatřil důkazy, aniž došel cíle svého života. Umíraje nechá jediného syna odpřisáhnouti, že neustane, pokud tento poslední nepřítel nebude shlazen se země. Z počátku zdálo se, že přísaha ta je nutna, mladý Rosenhagen jakoby ani nebyl z rodu: chce se s Vossem po dobrotě srovnati a nabízí mu dokonce značné peníze, aby mu půdu popustil; ano podstrčeny byly mu úřední listiny, z nichž vychází, že sporná louka byla vskutku před lety obecním statkem. Ale on nechce starý hněv znovu rozdmýchati. Voss však do cesty se mu rozkročí v slepém vzdoru. Staří nepřátelé se nutně srazí znova a krev Rosenhagenova se nezapře. Zaplane zápas jako mezi dravci, plný potměšilé zavilosti. Není více odpuštění mezi nimi ani ústupku, jen posměšný, zatvrdlý hněv. Dochází k posledním podmínkám. Věci jsou nyní očividně proti Vossovi. On to také nyní vidí, ale neustoupí. — »Neotevřete-li cestu na louku do zítřejšího rána,« praví mladý Rosenhagen, »dám závoru otevřít mocí. Násilím na násilí!« — Starý Voss: »Násilím na násilí? Tak, tak!« — »Ano! Vy anebo já! Míra

jest naplněna!« — »Míra jest naplněna! . . . Dobře! Dobře!« — A rozejdou se. Sedlák je v úzkých a stane se vrahem na své hroudě, na níž visí celým srdcem. Násilím na násilí! Oknem zastřelí svého úhlavního nepřítele.

Drama jest vskutku napsáno z oné silné lásky, jež ze slepé sobecké vášně prolévá krev. Panuje v něm kletba nevyhladitelné sobeckosti. Popadne posluchače za prsa a drží až do konce. Není znát chudoby děje, tolik ruchu je v něm, tolik napínavých obratů, záplava dojmů! A jaká pravda! Jde o kus půdy a lidé se zabíjejí. Hned z počátku je situace vlastně táž, jako v tu chvíli, kdy zahřmí výstřel. Tak jest thema prohloubeno a ne jen do šíře rozpředeno. Za toho strašného zápasu odehrává se druhé drama, úzce s prvým spjaté. Na bojiště vystupuje žena, jež hledí Rosenhagena odtud vylákati do světa tam za lesy. Jest ona zosobněním skvělého hlučného světa měst a jejich svůdné kultury. Ale Rosenhagen jest vázán slibem, daným otci; své vlasti se nezpronevěří. — Každá vystupující osoba zasahuje do koleček hry, jsou to Halbeovi krajané, je viděti, jak dobře on je zná. Na zemi stojí a mají pevné rysy.

(Příště dále.)

Vesnice na konci světa.

Plzeňská povídka. Napsal *K. Jonáš.* (Pokrač.)

Ale ona jakoby přeslechla tuto poznámku, začala široce vykládat: »Ten šilhavý Švýcar, Herbert, jenž neuměl ani německy ani francouzsky, umírá za mřížemi. Dal se hlupák chytit! Šponera kdesi utopili, nevím ani proč a kdy. Novotný — náš krajan — přeběhl od anarchistů k socialistům, a Američan Waaren stal se policistou. Vy jste utekl, a já teď přišla za vámi —« podotkla s zžíravým smíchem a klepla jej přes ruku.

On zatřásl hlavou, jakoby chtěl něco těžkého od sebe odehnati a teprve za několik okamžiků poznamenal: »Tušil jsem to, tušil, nemohlo to ani jinak dopadnout,« a sáhl dlouhými prsty do svých prošedivělých vlasů.

»Jsou v Plzni nějací anarchisté?« otázala se najednou.

»Snad, slyšel jsem aspoň něco o nich. Ale nevím nic určitého. Jak jsem řekl, s nikým se tu nestýkám —«

»Tak já je vyhledám sama,« prohodila důrazně a svaly v jejím obličeji ocelově se při tom napjaly.

»Ty se chceš zde pozdržet?« divil se upřímně.

Ona, když slyšela, že po starém zvyku jí opět tyká, přimhouřila oči a pravila polokoketně: »Přece mne od sebe nevyženeš?«

Místo odpovědi uchopil ji za ruku a políbil ji do dlaně.

V té chvíli vstoupil hostinský, sebral mlčky prázdné sklenice a běžel ihned zase pro čerstvý nápoj.

»Jak je to dlouho, co jsme se už neviděli?« začala ona po krátkém mlčení.

»Čtyři leta — ne, půl páta už roku.«

»Tys za tu dobu sestár' —« vydechla soucitně a přelétla několikráte očima skloněnou jeho hlavu.

»A tys pořád stejně mladá,« zalichotil jí šeptavým hlasem a učinil pokus rukou jakoby ji chtěl pohladit.

Odklonila se rychle a pak jala se vyprávěti znovu o Berlíně, o klubech, o časopisech a schůzích, vše větami trhanými, nesrovnanými; co chvíle spletla si osoby i věci, dala se do smíchu, ale za okamžik mluvila zase již dále stejným způsobem a tonem.

Poslouchal ji a neposlouchal. Několikráte mezi řečí chtěl ji přiměti, aby seznala jeho náhledy a vytáhl proto popsané papíry z balíku. Ona však mu listiny schválně pomíchala a vedla ustavičně jen svou, takže naposled sepjal nad stolem odevzdaně ruce a trpělivě pokyvoval jen hlavou.

Hovořila tak až do večera. Pak se zvedli a šli po stoupající silnici do Plzně. Na návrší ohlédli se zpět, na Hradištskou dolinu. Hořela v šarlatu zapadajícího slunce. Vypadalo to, jako by rozevřenými ústy ssála s nebe zarudlé paprsky. Jen stráně, jež kotlinu chránily, nebyly červeny, hrály do žluta a fialova.

Najednou do žahavé té záplavy zapadl odkudsi hnědý stín a všechny bělavé barvy stlumil a zjemnil.

»To je zvláštní,« zašeptala Berta, »pojď, usednem si tu trochu!« A zatáhla Roberta se silnice na pastvisko. Rozložili se do trávy a zírali s hůry na — »konec světa«.

Z dolejška pronikla v tom táhlá píseň a vlekla se hebce nad vlnami luk a zanikala v temných záclonách zádumčivých olšin. Poslouchali bez hlesu divný ten zpěv a bezděčně se zadumali. Teprve když rozechvěl se krajinou slabý, chladivý větřík, pohodil Robert hlavou a poklepal Bertě na ruku: »Třeba už jít . . .«

Pomalu ubírali se k »černému městu«. Záře večerního slunce už pohasla, kraj zhnědl — a hvězdy zajiskřily se na nebi jako rozžhavené zrní.

Za úplné tmy dostali se domů. Robert rychle rozsvítil a hned na to ze svého pokoje odtáhl kožené kanapé do malé své kuchyňky. »Proč to děláš?« tázala se ho udiveně.

»Ty budeš spát v pokoji a já zase zde,« odtušil přísně.

Chtěla se tomu pousmát, ale smích jí uvázl kdesi v hrdle.

Po večeři se uložili. Ona v měkké posteli pod lehkou přikrývkou usnula hned. Robert však v kuchyni vrtěl sebou a přehazoval se celé hodiny. Pořád a pořád vtíraly se mu do mozku myšlenky o tom, co se jednou stane, a do toho mísily se mu vzpomínky na život v Berlíně a na hezkou Bertu.

O půlnoci najednou vstal, rozžehl malou lampičku a tichými

kročeji vešel do pokoje. Bertin široký, pravidelný dech nesl se klidně místností. Došlapal až k jejímu loži a nahnul se poněkud nad jejím tělem. Bylo celé ukryto, jen plné bílé rameno svítilo do tmy. Zavřel oči a žilami zaproudilo mu zvláštní chvění. Tak, jakoby se bál nějakého neštěstí, rychle přehodil okraj přikrývky přes mámivé, odhalené její maso a všecek rozrušen tápal pak zpět, do kuchyně, na tvrdý pelech.

*

Druhého dne, jak se nasnídala, odešla Berta z domu.

»Jdu hledat soudruhy!« podotkla ještě mezi dveřmi; »přivedu ti návštěvu!«

»Netoužím po nikom!« bránil se pan Robert a chtěl slova svá ještě nějakým výkladem doplniti. Ale Berta již neposlouchala a hlasitě se smějíc běžela se schodou úprkem dolů . . .

Čekal ji celé dopoledne. Nadarmo. Nepřišla ani na oběd, ano nevrátila se ani v onu hodinu, kdy konal svou obvyklou vycházku do Hradiště. Musel jít sám. Klíč však pro všecky možné případy zanechal dole u hokynářky. Celou cestu byl dnes netrpěliv a mrzut. »Což chytla-li ji policie?« tázal se sama sebe neustále a hned kreslil si již, co a jak se dále s tím děvčetem stane. Před samým Hradištěm se najednou obrátil a velikými kroky spěchal nazpátek. Chtěl mít jistotu. Udýchán dorazil domů. Ale již na schodech seznal, že se zbytečně rozčiloval. Z jeho příbytku hlaholil veselý smích a rozpustilý zpěv.

Když vešel, spatřil v pokoji u stolu dva mladé muže a mezi nimi rozjařenou Bertu.

»Zde je můj zimomřivý Robert!« vykřikla a vyšvihla se ze sedadla. »Pojď, pojď, ať ti představím naše hosty.« A chytla Roberta za pravici a vlekla jej ke stolu. Mladí mužové zatím vstali a poněkud rozpačitě pohlíželi hned na příchozího, hned na rozdováděnou svou hostitelku. »Tak, abys věděl, že jsou v Plzni také anarchisté,« pokračovala rychle — »tady soudruh Loulík a tento mladší — soudruh Kreška.«

Robert podal oběma ruku, něco nesrozumitelného zabručel a pak vyzval je, aby se opět posadili.

»Ano, ano, sedněte si,« souhlasila Berta, »a ty Roberte musíš pěkně ke stolu s námi.« Ukázala mu na prázdnou stolici. Usmál se nuceně a zaujal místo vedle ní. »A teď nám, Kreško, přece už jednou řekněte, od čeho jste vlastně sešedivěl?« řeholila a kynula hlavou mladšímu z obou hostí.

Tázaný se zapálil až po uši a mimovolně sáhl si na bílý svůj vlas, který ostře se odrážel od jeho mladičkého, hebounkého obličeje, z něhož plálo dvé jasných, pomněnkových očí.

»Nejspíše jste mnoho hýřil?« smála se Berta, když hned neodpovídal.

»Ne, ne!« odporoval zajíkavě, ale najednou, jakoby si násilně dodal odvahy, začal už souvisle vyprávěti: »To jsme ten-

kráte malovali dobřecký zámek. Já jsem totiž malíř pokojů,« obrátil se k Robertovi, aby mu vysvětlil, jakého je řemesla. »Na noc nás tehdy strčili do staré stodoly, naplněné vyschlou slamou, a když jsme usnuli, někdo nám boudu zapálil nad hlavami. Ještě v čas jsme však procitli a utekli všichni ven. V tom si vzpomenu, že jsem v plamenech zapomněl nový svůj svrchník, takový hezký, bílý svrchník. Však jsem naň obětoval celou svou úsporu. Skočím tedy do výhně zpět a hledám kabát. Najednou se mi však pomátly oči, krk se sůžil a já cítím, jak mi skáče něco červeného po těle. Rozhazuji rukama, kopu nohou, chrčím a deru se k vratům. Ale nedošel jsem. Jako když mi někdo náhle podetne kolena; zakolísám a padám již obličejem na horkou hlínu. Strašlivá hrůza zachvátila mou hlavu a mozek se mi žárem rozkypěl. Pak už nevím, co se dělo. Když jsem přišel zase k sobě, ležel jsem již venku a lidé mne omývali. Tu kdosi křičí nade mnou jako posedlý: »Podívejte se, vlasy mu zbělely!« A měl pravdu — —«

Zde se Kreška odmlčel a vesele se rozhlédl kolem, jakoby byl právě dopověděl vtipnou anekdotu.

»A kdy jste se stal anarchistou?« ozval se po chvíli pan Robert, ale ne tak ze zvědavosti, jako spíše proto, že znepokojovaly ho pohledy, jimiž Kreška příliš dlouho prodléval na mámivě bílé tváři Bertině. Chtěl jeho pozornost připoutat jinam.

»Nevím, nemohu se upamatovat,« odvětil mladý muž a oči jeho i nadále zůstaly lpěti na podivuhodném obličeji bujného protějšku.

»Snad vás k revoluční straně dohnala utrpení z mládí nebo pozdější zkušenosti?«

»Nevím!«

A Kreška opravdu nevěděl. On vůbec z celého anarchismu neznal nic než několik letmých hesel. Slyšel kdysi o velikém převratu, který musí prý jednou nevyhnutelně nastati a jenž přivodí takovou změnu poměrů, že »všechno náležeti bude všem« a kdy »každá žena musí býti povolnou každému muži«. A byla to zejména myšlenka na tuto budoucí nevázanou, svobodnou lásku, jež ho stále rozčilovala a opojovala. Kdykoliv četl v novinách, že někde vybuchla puma, už už chvěl se překotnou rozkoší, že nadchází ona chvíle, »kdy každá žena bude povolna každému muži« a krev vřela mu divou chtivostí. Přidalť se zkrátka k anarchistům jen proto, že očekával od nich převrácení mravních názorů, rozrušení veškerých dosavadních svazků, jež pokládal za hloupé a nepohodlné; anarchism kryl se mu s pojmem rozkacené smyslnosti. Než přes to, že uvnitř byl stále drán takovýmito ztřeštěnými návaly a chorobnými žádostivostmi, přece jen činil na venek dojem člověka veselého, bodrého a stále naladěného k upřímnému smíchu. Pouze jeho dolní ret, vždy vlhký a svislý, zachvívající se co chvíle údery chlípné krve, prozrazoval duši náruživou a bezmezně vášnivou . .

»Vy tedy nevíte vlastně dočista nic,« podotkl kousavě Robert a povzdychl si, jakoby se ho zmocňovalo trpké sklamání.

»A to já si pamatuji přece víc,« prohodil druhý z hostů a vztýčil hranatou hlavu, z jejíhož obličeje ježil se hanebně ostřižený knír a plápolal pár chytrácky přivřených očí.

»Tak vypravujte!« vybídla ho Berta a s lenivým půvabem protáhla okrouhlé, krásné své ruce.

A Loulík bez váhání začal; mluvil s jakýmsi úšklebkem, s cynismem, ale přece ne docela bez vtipu a humoru.

(Příště dále.)

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Provedení nové opery Kovařovicovy »Na Starém Bělidle,« o níž na jiném místě obšírnější zmínka se stala, za vedení skladatele samého stalo se pravým svátečním dnem pro nás, kteří jsme v Národním divadle již dávno nebyli svědky výkonu operního ensemblu tou měrou uhlazeného a vybroušeného. Orchestr častým zkoušením vypilován až do figuračních drobností, sluchu již již ucházejících, měl nejen tóny vlahé sentimentálnosti, nýbrž i ruch v jádru zdravých lidových scén, měl také charakteristické pro Kovařovice barvy v dokonalém zladění, z něhož vybočovala (jako vždy) jen roztřepená a v hudebním přednesu vlastní »individualitou« prosycená hra solisty houslí. Z jednotlivých výkonů jednajících osob na prvém místě zasluhuje býti jmenováno velmi pečlivé a umělecky obezřelé podání dobroduché a láskyplné Babičky paní Klánovou, vedle níž nejrázovitější postavu v každém rysu zcelenou uvedl na scénu pan Kliment svým panem otcem. Z řady ostatních vesměs podle svých schopností se přičinivších vynikla již jen slečna Kubátova, obdařivši Kristlu jak pružným a rozmanitější modulaci dnes již více přístupným hlasem, tak přilehavou prostou hrou a leposí svého mladého zjevu. O pečlivé vypravení novinky přičinil se obratný regisseur pan Polák, maje tentokráte po ruce hojnost prostředků důležitého svého scénovacího umění.

Úkol vésti koncertní činnost pražského »Hlaholu« přešel v nové ruce. Zásluhy řiditele Knittla o výkonnost nejsilnějšího pěveckého spolku našeho jsou příliš veliké, abychom spěchající poznámkou dokonale je mohli oceniti; nastoupil-li na jeho místo nový sbormistr pan Karel Douša, neskončila tím zajisté Knittlova organisační práce, čehož dokladem je sestavení programu prvního řádného koncertu dne 24. listopadu, kde řada novinek dokumentovala rozhledové tendence, k nimž právem se klonil »Hlahol« na podněty Knittlovy. F. A. Gevaert, Belgičan, ve svých »Rybářích Dunkerských« s význačnou pro něho lehkostí vokální věty vícehlasé vypráví s dramatickým výrazem kus života drobných lidí plného nejistoty a trapného očekávání, jak velký osud — moře — zahraje si rybářskou skořápkou a na ní se plavícími životy; mladší jeho flámský druh Edgar Tinel snaží se vzbuditi zbožné nálady »Šestého žalmu« hloubkou práce, ačkoli by spíše vroucnost a z nitra vyvěrající pravdivost zbožnosti vedla k jeho cíli; známější již severan Munktell »Hymnou« pro ženský sbor, harfu a varhany zpívá touhu duše po věčném blaženství, duše zříkající se světa v tónech čistého nadšení pravověrných. Náš Vítězslav Novák druhým číslem z op. 23, baladou pro smíšený sbor »Neščasná vojna«, jde dále svéráznou svojí cestou, kterou mu vytklo přesvědčení. Mohutnou krásu této skladby, výstižnost Novákova baladického tónu poznali jsme provedením; k jaké výši svého uměleckého vývoje v tomto op. 23. skladatel dospěl, k tomu budeme moci ukázati teprve, až přistoupíme k obšírnější analysi nových zjevů hu-

dební literatury. Dalšími třemi zpěvy pro ženský sbor z op. 15. zastoupena byla v koncertě tvorba Josefa Suka velmi zajímavým způsobem. Suk dovede výborně odhaliti hudební a poetické jádro svých lidových textů a z něho s mistrovstvím tím větším, že má jen křehký materiál ženských hlasů, vytvořiti krásné kusy zvučící plastiky polychromované tu jasnými barvami laškovnosti (»Pastýř a pastýřka«) nebo vtipné komiky (v dialogické »Choutce po vdaní«) a sesmutnělými tóny genrového obrázku klamané erotiky (»Zpomínky«). Dvě instrumentální čísla připadla něhyplné harfě, u níž sympatickým zjevem je paní H. Nebeská-Kličková. Krásný, hudebním nadáním provanutý tón zlatého lesku je nejlepší známkou jejího umění a proto mohla s prostou, nehledanou elegancí vyzpívati Saint-Saënsovu »Fantasii« a rapsodickou Possovu »Improvisaci«.

Šestý večer komorní hudby 25. listopadu přinesl novinku v kvartetu Gernsheimově z E-moll (op. 66.), práci, která není lita z kovu ze sebe tvořící individuality umělecké, nýbrž přihoblována do jakéhosi brahmsovského slohu. Samorostlost a plynulost mluvy není rozhodně její předností; nejméně jí má úvodní věta, po níž sice pikantnost scherzanda je příjemným, ale málo duchaplným vystřídáním. Nejlépe pracovány jsou obě poslední věty, thema s variacemi a konečně allegro con brio, jež ve stavbě jsou daleko jednotnější a zvukově zcelenější. Jak málo hudebního je v něm obsahu, ukázalo nejlépe těsné sousedství Dvořákova klavírního tria z F-moll (op. 65). Jediná myšlenka druhé jeho věty vítězí nade vší thematikou Gernsheimovou. K triu zasedl ke klavíru francouzský virtuos Edouard Risler spolu s K. Hoffmannem a H. Vihanem; jestliže v něm ukázal nám s nejlepší stránky hudební jakost svého klavírního umění, jeho solový přednes Lisztova »Dobrořečení Bohu v samotě« a »Polonaisy« z E-dur a Wagnerovy »Isoldiny smrti láskou« ukázal skvělé kvality duchaplného virtuosa. Dotyk kláves je tou měrou mnohotvárný, že zdá se v něm cosi éterického nejtišího pianissima na rozhraní zvuku a ticha růsti až do mocného a při tom mramorově klidného úhozu, pod nímž mění se klavír v orchestr. Pod jeho rukou v mžikovém sledu plynou harmonie, chromatické pasáže a jiskří staccata, aniž tím jeho hra stává se bravurní cetkou. Individualita reprodukce vždy je v souhlase s dílem a v tom je právě umění Rislerovo velkým uměním, vzácným uměním — virtuosity.

V. Jansa, **Stará Praha.** — E. Holárek, **Reflexe z katechismu.** — J. Dolanského: **Praha ve své slávě a utrpení.** Nakladatelství B. Kočího v Praze. Není tomu dávno, kdy velké annonce denníků oznamovaly podnik v Čechách neobyčejný: vydávání uměleckých reprodukcí pod firmou: České umění. Již za Mikovce učiněn pokus o zachycení malebných částí Čech a pokus ten později opakován, ale dílo Jansovo, dík zdokonalené barevné technice reprodukční, vyjímá se skvěle vedle všech studených řemeslných ocelorytů a jiných reprodukcí. Co lze vytknouti dílu Jansovu, je nestejná cena listů. Mnohé vzbuzují představu docela odlišnou od představy ze skutečnosti a jakýsi chvat je patrný. To však vzhledem k velkosti obou publikací p. Kočího je ke cti, že měl odvahu vydati díla, jež obsahově jsou protestem proti současným zlořádům: prvé proti vandalismu pražské pseudointeligence a druhé, Holárkovo, protestem proti laxní morálce dneška a zlořádům sociálním vůbec. Tím bylo by možno ospravedlniti i chatrnější kvalitu uměleckou, což však o publikacích těch tvrditi nelze. Nechť p. Holárek nenalézá vždy stejnou sílu výrazu, třebas je patrno, že výraz ten při velmi obtížné technice perokresby těžce hledá a důsledkem toho zabíhá i v alegorisování ve formě, která je dnes již skoro odbyta, má přece řadu listů, jímajících hlubokými akordy sociálními. Bylo by si opravdu přáti, aby mladé nakladatelství, jež odvážně začalo a vydáním Staré Prahy, Holárka, Jeneweina záslužný čin vykonalo, mělo i nadále dosti síly vyhýbati se mělčinám pseudovlasteneckých a klerikálně zbarvených hesel »uměleckých«, kterým se rádo holduje a o něž mnohé vážné snahy umělecké se ztroskotávají. Ztroskotaly se i p. Kočímu v díle Praha ve své slávě a utrpení. Má to býti pokus o jakési kulturně historické dílo pro mládež. Kdyby tento pokus o dílko umělecky výchovné byl zdařilý, uvítal by je jistě každý vzdělanec s pravým nadšením, vždyť kulturní historie i dějiny

českého umění našly dosud velice málo pěstitelů. Ale prvý sešit díla: Praha ve své slávě atd. je zklamáním. Že obrázkovou část »Prahy« neredigoval umělec, je zřejmo; umělec nedovolil by užití starých štočků Jeneweinova »Moru« na místě málo vhodném, umělec nedemonstroval by na starých pečetích, zajímavých pro archaeologa, ale naprosto neúčinných pro mládež, »svatováclavský kulturní boj«, tuto podivnou směsici dnešních vlasteneckých, klerikálně přibarvených hesel. Umělec nenaplňoval by mysl dětskou novinářskými frázemi a hesly jako »národ Svatováclavský« atd., s nimiž v žurnálech se sice dobře obchoduje, ale které s výchovou uměleckou, o niž dle prospektu v prvé řadě se jednalo, nemají pranic společného. Dílo je hodně vlastenecké a hodně pobožné, spisovatel chtěl docíliti efektního, ideálního zabarvení, ale utonul bohužel v bombastu, který odpustí se úloze kvartána, ale nikoliv paedagogu a nejméně umělci. To, čím chce autor vychovávati děti, není ani umění, ani umělecký idealism, který jak správně definuje M. Conradi, nespočívá ani v látce, ani v technice, ale e velkosti pojetí, v síle oduševnění, v nesmírné sugesci, kterou vyzařuje. Ideál je, co má životní cenu, třebas to bylo drsné a krutě pravdivé. A před ničím nelze důrazněji varovati vychovatele jako před lesklou frásí, neboť fráse vštěpované v srdce dětské přinášejí žalostný výsledek a dostavuje se v dospělém věku smutné vystřízlivění. Nepochybujeme, že p. Kočí měl nejlepší úmysl dáti mládeži a vychovatelům znamenité dílo, první svého druhu, ale který, prosím, který umělec jej tak nepěkně sklamal a zredigoval mu takovou obrázkovou směsici? —sn—

Dvě politické brožury. Autor »České politiky a slovanské vzájemnosti v Rakousku« Dr. H. Richter luští náš politický hlavolam — jak totiž sestavit ze spousty nepřilehavých kostek figuru Rakouska dle předlohy autonomistické — takto: ideálu auton. Rakouska lze dosáhnout toliko sjednocením rakouských Slovanů ideou cyrilomethodějskou; nepovídá však, jak chce připravit tento lék, jak chce vyčarovat dnes na základě pouhého ritu nový náboženský konsens, n. b. tak mocný konsens, aby si podřídil všechny politické a sociální protivy uvnitř Slovanstva a na venek aby zajistil tomuto cyrilomethodějskému velkonárodu vítězství nad Němectvím.

Také politickými kaménky, jenže nižšího stupně, baví se JUC. J. Podolák v brožuře »Politika pro davy a hnutí rolnické«, s tím však rozdílem, že je neskládá, nýbrž míchá jimi toliko bez plánu. Zvlášť líbí se mu dva, jimž říká: česká šlechta a kněžstvo, s těma rád si hraje a nemůže pochopit, jak jiní v nich mohou vidět »kaménky pekelné«. Bylo však křivdou viděti v této apologii nějaké zadní myšlenky. jk.

Lidová píseň moravská. Mocnou oporu našlo hudební umění v písni lidové, ale macešsky chová se k ní náš vzdělaný svět. Pro samo umění zapomíná na důležitou jeho podstatu, kterouž podstatu ani velký reformator Wagner jinde nenašel než v písni taneční lidové. Zpívávaly se lidové písně a nikdo nehloubal, zpívá-li jednohlasně či vícehlasně, nyní se většina sborů stydí zpívati jednohlasně, to prý není krásné. Od té doby, co v širších kruzích zanikla touha po lidové písni ze životní potřeby pro život stvořené, zanikla i všeobecná touha po samém umění, které nemá blažiti pouze zasvěcence. Doba nadšení měla vžitu píseň, na níž počal Smetana tvořiti, a bylo mu také hned porozuměno. Sám též tušil, jak v Tajemství ukázal na spodobené písni moravské, že nezůstane pouze při jeho počátku, že pokračování je nutno. Dvořákova svéráznost, určitější a u mladší generace (Nováka) ještě rozhodnější krok ku předu, melodie, rytmy, způsob doprovodu, mluví o tom jasně. Klíč k otevření nového, vzácného pokladu nenašel na př. Novák nikde jinde než na Moravě. Zde je pokračování a úplné osamostatnění hudby české, nedotknuté vlivem cizím. Ale nutno zpívati jako dříve lidovou píseň, aby vrstvy, neznalé této nové a přece jen staré písně znovu poznaly ducha a moc její. Studium sbírek Bartošových a Janáčkových doporučuji nejvřeleji, zvláště k tomu účelu upravené od obou »Kytice«,*) i s rázovitými průvody, jakými je jen opatřuje Janáček. Nenašel

*) Třetí vydání vyšlo u nakladatele E. Šolce v Telči.

jsem dosud lepších v žádné jiné sbírce. Janáček i Bartoš zasvětili život moravské hudbě lidové, a práce jejich — souborně vyjdou nákladem České Akademie — korunovány jsou výsledky skvělými, zaručují již oběma navždy paměť a vděk. B.

JES. — Turin chystá se k »prvé mezinárodní výstavě moderního dekorativního umění«, jež bude v dubnu pod protektorátem krále italského otevřena v parku Valentinově a potrvá až do listopadu 1902. Plakát, jejž vytvořil známý sochař L. Bistolfi, otištěn již v zářijovém čísle londýnského »Studia«. V programu výstavy se praví, že nechce býti odleskem toho, co již tolikrát bylo opakováno, a proto že nepřipouští se ani reprodukce známých již stylů, ani pouhé průmyslové výrobky bez umělecké pečeti; připuštěny budou pouze originelní pokusy, snažící se o umělecké zobrazení formy. Výstava chce míti zcela zvláštní, úplně nový ráz; nejde o shromáždění mnoha předmětů různého rázu, nýbrž spíše o dekorativní celek, souladný s podstatou moderního života. Sekce jednotlivé, jichž jest na 30, objímají všemožná odvětví: dekorativní malbu a sochařství, keramiku, mosaiku, sklo, látky, čalouny, krajky, výšivky, kůži a její imitace, čalounový papír, umělecké košikářství, kovy, osvětlovací a zahřívací přístroje, zbraně, nábytek, šperky, medaile, mince, plakety, grafická umění, umělecké tisky, knižní ilustraci, vazby, úplné zařízení pokojů, stavební projekty, plány ulic, zahrad, náměstí, zevní dekoraci ulic a domů atd. Zdaž i naši umělci se súčastní? Bylo by škoda opomenout této příležitosti.

Ke článku »Pro moravské centrum«. Pozornosti nyní zasluhuje také »moravské museum zemské a musejní společnost,« jež vydává časopis a poděluje členy uměleckými reprodukcemi. Pozemštěné museum snaží se ode dvou let vzbuzovati zájem pro kulturní snahy Moravy, což dříve bylo jeho slabinou. Za dlouhých dob d'Elvertových byla to mrtvá sbírka, která nyní dostává duši. Čechové mohou jen získati zájmem pro ústav musejní. I národové silnější podpírají se úspěchy a snahami musejí. Již nyní slabě cítíme v něm »vůni Moravy«. Naši umělci Kalvoda, Úprka, Švabinský, sbírky národopisné, knihovna Komenského jsou malým počátkem k ústavu vskutku národnímu. v.—

K článku »O námezdních poměrech hospodářského dělnictva na Moravě« v čís. 8. Rozhledů píše nám p. Dr. Fr. Roháček: Výtku mi činí pan Dr. Joklík zejména, že místo pragmatického rozboru výsledků svého šetření »obmezil jsem se ponejvíce na to, sdíleti názory prof. Philippowiche«. Není to pravda. Já naopak, ačkoli promyšlenost názorů prof. Philippowiche rovněž uznávám, právě na základě šetření svých byl nucen na četných místech odchýliti se od mínění jeho, a to na př. právě v otázce přítažlivosti, kterou tou dobou jeví města na venkov. Tuto odchylnost mých názorů od mínění dosud běžného zvláště připomínají ve svých posudcích někteří němečtí kritikové mého dílka, tak Dr. Licht v »Centralblatt der mähr. Landwirthe«, Otto Gerlach v Conradových »Jahrbücher der Nationalöconomie und Statistik«. Je ostatek potřeba srovnati, co praví profesor Philippowich o poměrech hospodářského dělnictva ve svém »Grundriss der politischen Oeconomie« II. sv., 1. část str. 72 a násl. a výklad můj, a rozdíly našeho nazírání na otázku ihned vyniknou. Správna je výtka p. Dra Joklíka o roztřídění Moravy, kterého se spisek můj přidržuje a jež se ani mně nezamlouvá. Avšak rozdělení toho po hospodářské stránce se dosud všeobecně užívá, počínajíc od ministerstva orby až dolů k našim spolkům hospodářským, a já jen z příčin, že ještě neustálil jsem se na jiném, přiměřenějším, volil toto — ostatek, jak doufám, naposledy. Ale spisek můj i takto potvrzuje, že jsem si při tom všímal i jiných momentů a zejména výrobních i etnografických. —

Mezinárodní svaz Tolstého ve Vratislavi. Koncem století založen ve Vratislavi mezinárodní svaz Tolstého. Účelem si vytknul, snažiti se protivou k modernímu materialistickému duchu doby po úspěšném duchovém vývoji podporováním a rozšiřováním ethického světového názoru. Sestoupili se vynikající zástupcové tamějších vědeckých a literárních sborů četným počtem a chtějí působivými zařízeními nauku svého mistra učiniti přístupnou a dostupnou všeobecnosti. Hlavního toho úkolu má se dosahovati

zejména přednáškami povolaných znalců. Dále má býti založen spolkový časopis, v němž budou uveřejňovány hlasy znamenitých autorit literatury Tolstého; časopisem tím má se nauka stařeckého mistra vysvětlovati a činiti porozumění její přístupno každému. Konečně má býti založeno nakladatelství, jímž se mají rozšiřovati co nejvíce dobré překlady děl Tolstého a pořídíti také sebrané vydání jeho spisův.

Ze spisů Tolstého z poslední doby u nás vyšlo: Spása ve vás aneb Království boží ve vás. — O životě. — Otroctví naší doby. — Jaký jest můj život a O vojenství. — Co máme dělati spolu s Listem Francouzovi a Nedělání. — Křesťanské učení a spolu s ním Život a učení Ježíšovo. Myšlenky o Bohu. List k N. N. O neodporování zlu. O církevním klamu. O náboženské výchově. Požadavky lásky. — Vedle těchto spisů vyšly čtyři Čítanky Tolstého, jež se zvláštní zálibou čítají děti. — Ve vydávání spisů Tolstého se pokračuje.

Dr. F. Joklíka Osnova ústavy českého státu dle uspořádání státoprávního a F. V. Krejčího Deset let mladé literatury vydány byly jako brožury ve zvláštním otisku.

Na trh knihkupecký přicházejí dvě knihy prof. Th. Ribota: Psychologie pozornosti a Nemoci paměti. Pro rodiče, učitele a vychovatele jsou zvláště cenny.

Přehled politický, hospod., školský.

Za hranicemi. V Německu jest odbyta první fáse epidemie bankovních úpadků a rozhled po spoustách učiněných svědčí o nehospodářství, jakého není příkladu v dějinách bankovnictví v žádné zemi, nevyjímaje ani pověstné po té stránce země, Sev. Ameriku a Francii. Vychází na světlo, že v bankách panovaly nepořádek a neznalost, lehkomyslnost, nesvědomitost a nepoctivost, hrubé porušování základních pravidel bankovních atd. Banky opustily bezpečnou půdu čistě bankovních obchodův a účastnily se se svěřenými sobě kapitály svých akcionářů a věřitelů zakládání a vedení průmyslových akciových podniků, jež zase se své strany přičiňovaly se, aby v nehospodářství nezůstaly za bankami a jako ony pracovaly falešnými bilancemi, zatajováním pravého stavu věci, přepínáním výroby a úvěru a p. Tak známa jsou již spojení Lipské banky s Kaselskou společností na sušení mláta a Drážďanského úvěr. ústavu s Kummerovými elektrickými závody, jež ochotně poskytovaného úvěru do krajnosti využívaly, kapitály do svých závodů zarazily, odkud nebylo lze jimi hnouti a kde i pohlceny zůstaly. Vysvětlení toho jednání bank nesmí se hledati v ideální snaze stvořiti velký německý průmysl a pod., ale v pouze individuelně lidské snaze po zbohatnutí jednotlivcův. Ředitelé a správci bank měli v průmyslových podnicích, jímž poskytovaly úvěr, výnosná místa správních a dozorčích rad, dovedli s hodnotami těch podniků spekulovati na hausse nebo baisse a p. a hromaditi miliony. Dalo by se na takové obchody poukázati i jinde na př. u nás a uvésti jména, jež současně čtete jak ve správních radách bank, tak bankami do jisté míry zakrytě podporovaných podniků. Ruku v ruce s tím rostla bezuzdná spekulace pozemková, vedená hypotečními bankami, jež provozovaly hotovou lichvu s pozemky ve velkých městech a předměstích jako v Berlíně, nesmírně zastavení pozemků zdražily, stavebnictví svedly na nepoctivé dráhy a ty, již vlastně byli tvůrci těchto hodnot, stavební živnostníky, odíraly. Miliony zástavních listů těchto bank dány na trh jako solidní ukládací papíry, vecpány do rukou menších a středních kapitalistův, jíž toužíce poctivě a prací ustřádaný groš bezpečně si uložiti, byli ožebračeni, a to bankami, jež k reklamním účelům dávaly si tituly jako »Dvorní banka německé císařovny« (pomořanská hypot. akc. banka) a publikum kolébaly v bezstarostnou jistotu předstíráním, že banka

podléhá »státnímu dozoru«. O kolik milionů přišlo takto obecenstvo v akciích bank průmyslových, v zástavních listech, obligacích, na vkladech a jiných pohledávkách, nelze ani hádati. V Lipské bance přišli akcionáři o vše a věřitelé budou se musit spokojit asi s 50%. Ztráty 6 bank t. j. Pruské akciové hypot., Německé hyp., Pomořanské akc. hypot., Meklenb. střelické hyp., pak Drážďanského úvěr. ústavu a Lipské banky počátkem srpna t. r. zjištěny byly na jmenovité hodnotě akcií 114 mil. mk, na kursovní hodnotě 166 mil. mk., ztráty na zástavních listech 170—180 mil. mk., dohromady 334—344 mil. mk. K tomu milionové ztráty Lipské banky (92 mil. mk.) a kursové ztráty na akciích i těch bank, jež pouze všeobecným klesáním papírů zasaženy byly, a máte ztráty několika set milionů. A do této katastrofy hospodářské a mravní zalétá z Poznanska úpěnlivý nářek polských dětí, týraných německým šulmajstrem pro svoji polskou národnost, a ohromující zpráva o krutých trestech, jež soud ve Hnězdně vyměřil jejich rodičům, jež v pochopitelném rozčilení shluknuvše se u školy chtěli dalšímu týrání dětí brániti. Proti Polákům poznanským užívá vyhlazovací hakatism prostředků zpříma barbarských. Již na školách obecných pracuje se na odnárodnění dětí plnou parou. Poněvadž v polských katolických kněžích narážejí snahy poněmčovací na překážku, má býti i náboženství vyučováno německy a tak vliv polských kněží odstaven. Ve Vřesně nechtěly, vlastně nedovedly děti odpovídati v hodině náboženství německy. Dne 20. května uložil učitel Schölzchen 1. třídě žáků, aby se na paměť naučili několik slok německé kostelní písně. Náboženství bylo tehdy od 9 do 10 hod. dop. Ježto žádný ze žáků do té doby se písni nenaučil, nechal učitel celou třídu po škole. Ale děti se nenaučily úkolu ani tehdy, což je zcela pochopitelno únavou, rozčilením, strachem a vzdorem. Pan Schölzchen přivedl si krajského školního inspektora a druhého učitele Koralewského. Pan inspektor rozhodl, aby paedagogové rozvedli děti po různých třídách a je zmrskali. Stalo se. Děti byly bity po rukou, dívka Tomaskovska byla ve mdlobách odnesena a dlouho byla nemocna, děti krvácely a pod. Lékař potvrdil, že trestání přestoupilo dovolenou míru. Rodiče znepokojovány nepřítomností dětí doma a na konec vidouce, jak ztýrány přicházejí, srotili se u školy, kamením vytloukli několik tabul a prolomili dvéře. Demonstranti byli žalováni pro »rušení zemského míru« a odsouzeni do žaláře až na několik let. Výrok soudu ukázal teprve světu pruské násilnictví v pravém světle a rozhořčení ozvalo se v samých německých listech. Není pochyby, že národní hnutí polské bylo tím posíleno a účinky toho bude bohdá cítiti i u nás. Z toho, co pověděno, vychází, že duch Německa v šlépějích ducha anglického doznává veliké ujmy v současných dějinách a jest to nepřímým posílením všech snah odporu proti německé násilnosti.

Mezi Francií a Tureckem vleče se již dávno několik sporů, z nichž nejvíce hluku způsobila záležitost nábřežní společnosti francouzské v Cařihradě a věc dědiců Lorandových. Porta kroutila se jak mohla, aby se vysmekla ze závazků, až přiměla vládu francouzskou, že vyslala lodní divisi k tureckým břehům, což alespoň potud se osvědčilo, že sultán hned na zvěst o tom dal telegrafovati do Paříže, že záležitosti uvedené budou vyřízeny, že na vyrovnání požadavku Lorandova vyplaceno bude 345.000 tureckých liber. Posádky střežící Dardanely, Smyrnu a Soluň byly narychlo sesíleny. Francouzská vláda žádala však záruky, že sliby ty budou uskutečněny; žádala vedle zapravení dluhu rodině Lorandově úřední uznání všech škol náboženských společností, které jsou pod ochranou Francie a náleží francouzské národnosti, uznání všech francouzských nemocnic a splnomocnění vystavět školy za nepokojů proti Arménům v r. 1895 a 1896 sbořené a uznání nového chaldejského patriarchy. Dnes jest spor již urovnán.

Rak. Uhersko. Říš. rada. Cislajtánský parlament se přežil. Tolikrát byl již křísen a nic nepomohlo. Německá obstrukce za Badeniho jej dorazila. Na nohy mu nepomůže ani porada předsedů klubů dne 22. listopadu, která se zabývala pracovním programem. Na poradě předseda ministerstva Dr. Körber prohlásil o své vládě a bez zardění, že je vládou spravedlnosti a nepředpojatosti. Prosíme čtenáře, aby se o pravdě toho tvrzení přesvědčili z úvodního článku č. 6. Rozhledů. P. ministrpresident zmohl se na několik ze

svých hrozeb, které jsou už typické a vypadají jako jednání toho, kdo jda sám lesem v noci, dodává si křikem kuráže. P. Körber hrozil především absolutismem (nikdo prý nebude chtít, aby říše byla vržena nazpět do stavu, jenž národům ukládá mlčení); vojenskou diktaturou (nikdo nebude chtít, aby se zavedla jiná násilná opatření); rozpuštěním říšské rady (nikdo se nebude přimlouvati za opětné odvolání se k voličstvu). Proto prý je třeba, aby rozpočet jako státní i ústavní nezbytnost rychle byl vyřízen a stane-li se tak, bude stranám za to dána odměna, budou svolány zemské sněmy, ač dohodnou-li se strany také o tom svolání. O státních nezbytnostech slyšeli jsme již za Claryho. Také o absolutismu a vojenské diktatuře, ba ještě o horších věcech (na př. o náhlém soudu vojenském se již mluvilo několikrát). Státní nezbytnosti vyřízeny nebyly, Clary padl, absolutism nepřišel, vojenská diktatura nepřišla atd. Také Körber padne, nebudou-li vyřízeny po jeho vůli státní nezbytnosti. Přijde-li pak absolutism anebo vojenská diktatura, nevíme, ale troufáme si říci, že přijdou-li, budou jen přechodem k příštím věcem lepším a že se dlouho udržeti nedají. Příčinu zla p. Dr. Körber dobře zná, jsou to nevyřízené otázky národní. Netroufá si je rozřešiti, ať již tak nebo onak. Na poradě pravil p. Dr. Pacák: »Vůbec dráha k nám nevede prázdnými sliby na konferencích.« Přes to mladočeši cvalem na konference se pohrnou a dají se častovat sliby, jako již několikrát. — Na poradě předsedů klubů zakončil Dr. Stránský své votum: »Nemůže býti smíru, nemůže býti parlamentu v Rakousku, dokud nebude rozřešena otázka česká.« Co je to ta česká otázka? Proč pak se mladočeši tak zdráhají ji podrobně vyložiti? Či bylo by to, co požadují ve svém projevu, skutečně vyčerpáním otázky?

Nár. Listy oznamují v situační zprávě z Vídně z 27. listopadu, že prý již v kruzích rozhodujících ujímá se myšlenka uleviti říš. radě a rozšířiti kompetenci sněmovní. V témže čísle na str. 3. dělá se opět nálada pro předlohu o hospod. společenstvech nucených. Jestliže mladočeši jako strana autonomistická a státoprávní o takovém úmyslu kruhů rozhodujících vědí, nemůžeme ustavičné jejich námahy centralistické, ať se to již jmenuje propagování změny jednacího řádu parlamentu centralistického anebo zákona tak centralistického jako je předloha o stavovských družstvech zemědělských, která vůbec na říšskou radu ani nepatří, prohlásiti za něco jiného než za svévolnost. Pro nás je stanovisko, které mladočeši zaujímají k citované předloze a které jsme tolik již vytkli, naprosto nepochopitelno. Nedovedeme si ani vysvětliti, že by tak jednali, chtějíce si navnaditi rolnictvo. Neboť, jak jsme častěji již ukázali a dnes zase níže citujeme, z kruhů prozíravějšího rolnictva samého ozývají se ostré hlasy proti té předloze. A s těmi musí každý souhlasiti, kdo stojí na stanovisku, že stavovské organisace mají se prováděti v duchu svépomoci. Také jest poukázati na to, že to byl právě ten člen mladočeského klubu, jemuž nyní klubem přikázána jest ta předloha, p. Dr. Fiedler, který vždy hlásal svépomoc rolnictva a že proto od českých agrárníků docházel uznání jakožto muž, jenž rolnictvu ukázal na pravou cestu. Má teď Dr. Fiedler hájiti předlohu, která odpírá jeho stanovisku. — Jak se Dr. Pacák vyslovil o předloze o stavovských družstvech zemědělských, citujeme na místě úvodním. Zde zaznamenáváme proti předloze projev rolnictva moravského, které na schůzi ve Vejšovicích prohlásilo ji za nepřijatelnou, poněvadž »by naše rolnictvo obtížila novou daní, svázala nebezpečným dozorem vládním a nepřispěla k žádoucí organisaci rolnictva právě tak, jako v živnostnictvu neprovedla povinná společenstva živnostenská«.

V čís. 7. Rozhledů zmínili jsme se, kterak německá Politik, mluvčí konservativního velkostatku, je důsledna v potírání nynějšího byrokratického ministerstva, a vytkli jsme, že by podle úvodního článku Politik z 10. t. m. pánům konservativním feudálům byrokraticko absolutistický ráz té vlády pranic nevadil, kdyby byla jen česky přibarvena. V tom nazírání Politik našla již soudruha. Není to nikdo jiný, než vídeňská redakce Nár. Listů, která ač mladočeský klub vyslovil nedůvěru vládě, hned když parlament se sešel, v čl. z 24. t. m. »Staré bolesti« ku konci žádá, aby p. Körber přestal býti ministrem německé levice. Tedy byrokratické ministerstvo

jako ministerstvo slovanské pravice bylo by pp. svobodomyslným zcela vhod? Kletbou mladočeské politiky jest, že nedbá trochu té svobodomyslnosti, již má na papíře svého programu. Se svobodomyslností je nesrovnatelno spřáteliti se s vládou byrokratickou a tudíž absolutistickou.

Za politickým pokrokem. Čas připomíná 20. října, že vláda Körbrova vyhybajíc se zavadit o národnostní otázky, snaží se zabrati mysli říš. rady sympatickými předlohami hospodářskými a sociálními a že jest tudíž vhodná příležitost pro strany domáhat se politického pokroku. Vyskytl se již návrh Dra Voglera na opravu manželského práva. Nemělo by se zapomenout na §§ 122. a 303. tr. z. (zločin rušení náboženství a přečin urážky církve státem uznané) a mělo by se naléhat na jich zrušení.

Země české. Mlad. strana je na praž. radnici zastoupena dvěma nepřátelskými kluby, klubem Dra Friče a Podlipného. Rozštěpení stalo se jednak z osobní řevnivosti obou uvedených vůdců, z nichž oba sní o hodnosti starosty pražského, jednak z nespokojenosti četných přívrženců dra Podlipného s jeho bezohledným autokratismem a absolutismem. Z posledních doplňovacích voleb vyšel klub dra Podlipného valně ztenčen, čítaje i s nově přibylými, kompromisně zvolenými obec. staršími 14 členů. A do sboru Fričova (23 čl.) přibyl nově zvolený Dr. Černohorský, veliký nepřítel dra Podlipného, což rovná se bezmála pro dra Podlipného pohromě. Mimo oba tyto kluby jsou na pražské radnici ještě i »divocí« mladočeši (9), z nichž pp. Nesý, Vaníček a Ort, nevědouce, jak to dopadne, »nemohli se prý ještě rozhodnouti pro žádnou stranu«. Ale Dr. Nesý by nebyl tak vtipný, jak je, kdyby nebyl postřehl, že udeřila jeho hodina a že on jako Mojžíš vyvede bloudící mladočechy z pouště. Z něho vvšel návrh, aby rozvadění bratři se smířili a jednalo se o tom návrhu na radnici 18. t. m. mezi oběma kluby, z nichž klub Podlipného zastoupen byl 10 členy, klub Fričův 3 delegáty, (jedním z nich byl dr. Černohorský). Nálady ke splynutí jednoho klubu s druhým nebylo, jak pochopitelno, znamenalo by to sesazení jednoho z vůdců. Znakem rozpaků bylo zvolení komise, po 3 členech z každého sdružení. Svolavatelem je dr. Nesý. Jsou mnozí, kdož nevědí, jak a čím se vlastně kluby ty liší a co chtějí. Nechť jsou s pokojem: Kluby samy to nevědí. Nejde o zásady a nejde o pokrok v obecním hospodaření. Všechno to maloměstské šosáctví, roztahující se na radnici, buď z osobní malicherné ješitnosti anebo z důvodů hrubého prospěchářství jest stejně odporno.

Strana národně sociální. »Dnes strana nár. soc. již není a nikdy také více nebude ani domnělým beranem proti dělnictvu sorganisovanému ve straně soc. demokratické, třebas ostře stála proti dnešním rozhodujícím kruhům pražských, brněnských a vídeňských augurů a farizeů. Právě proto prostá povinnost slušnosti měla .. diktovati toto loyální přiznání obratu v našem hnutí.« — Čes. Demokracie 20. října 1901.

Hospodářský. Na trhu s cennými papíry dostavil se konečně po dlouhé stagnaci náhlý obrat. Bankovní, báňské, ba i ty těžkopádné papíry dopravní dostaly se do proudu, jenž objevil se tu najednou jako z podsvětí se vybavivší bystřina a jaly se stoupati ve svých kursech. Bursovní spekulanti, kteří tentokrát engažováni jsou v paláci na Skotském náměstí vídeňském na vzestup kursů, mnou si se spokojeným úsměvem ruce, neboť téměř všechny přední spekulační hodnoty: alpinky, české montanní, rakouské kreditky, státní dráha a více jiných končí vesměs vyššími záznamy a »příznivější tendencí«, jak zní lákavý termin bursovní. A spekulanti nebyli by spekulanty, kdyby v zápětí neobraceli se hned k té širší i k té nejširší veřejnosti, pokud jednotlivci její disponují nějakým kapitálem, aby hned za tepla nevolali do všech úhlů světa: »Toť teprve začátek ‚epochálního' obratu, kupuj, kdo můžeš, dokud kursy nestoupnou ještě výše!« Musí se jim dobře rozuměti, těmto dobrým lidem. Oni to dobře myslí — sami se sebou. Jaký by to byl haussista, jenž by v prvním přískoku kursů nespatřoval než pouhé rozeběhnutí ke skokům, které teprve budou následovati. Vždyť je to jeho interes, aby kursy stoupaly, a ty jistě stoupati budou, jestliže obecenstvo bude kupovati. Na jak dlouho, to je ovšem jiná otázka — ale haussistům to stačí. Oni budou mít svůj profit a obecenstvo — dražší papíry, jichž kurs možná že bude odpovídati jich

vnitřní hodnotě, možná že také ne. Pak mohou klidně zas obrátit kartu a spekulovat »na sestup« a podaří-li se jim pak to dobré obecenstvo opačným manévrem přiměti k prodejům, budou mít zase svůj profit a obecenstvo — platiti bude prémie. Toť starý koloběh spekulace bursovní, a dnešní »náhlý obrat« není zajisté ve směru tom žádnou výjimkou. Co bylo příčinou tohoto náhlého obratu? Především prý zlepšení parlamentárních poměrů a pevnější smýšlení berlínské bursy. Zlepšení parlamentárních poměrů vidí se v posledním prohlášení českých poslanců, z něhož bursa mermomocí chce vyrozuměti, že delegace česká nebude zdržovati projednání rozpočtu. Argument ten je však chabý. Když už nyní, před nedojednaným rozpočtem a před slibovanými konferencemi českoněmeckými Němci zcela otevřeně se vyslovují, že o nějakém zavedení vnitřní češtiny ve státních úřadech a o zřízení druhé české university nemůže býti ani řeči, k tomu že Němci nikdy nesvolí, odpovídá se s druhé strany také zcela zřetelně, že se Čechové ani slovem k ničemu nezavázali, nýbrž že prostě konstatovali, že neměli v úmyslu mařiti projednání rozpočtu krajní obstrukcí. To ovšem zní zcela jinak, než aby to opravňovalo k nějakému příliš růžovému optimismu. Parlamentní krise není tedy nijak odstraněna, ba ani zmírněna, nýbrž snad jenom na nějaký den zažehnána. A druhý argument: domnělé zlepšení tendence bursy berlínské? V čem ten spočívá? Kterýsi ministr v Německu uznal opět za vhodné chlácholiti průmyslové kruhy, že už musí přijíti lepší časy, a berlínská arbitráž, která právě v té době byla nucena přistoupiti k úhradným koupím, podnikala zejména v rakouských kreditkách, v nichž byla značnější měrou engažována, tyto úhradní koupě a tím způsobila náhlejší vyšinutí kursů nejen těchto, nýbrž i ostatních čelnějších hodnot bankovních. Šťastnou náhodou pak stalo se, že zároveň i koksárny německé odhodlaly se k snížení cen koksu a upevnily tak smýšlení pro hodnoty báňské. To vše způsobilo, že obchod na burse berlínské nabyl takových rozměrů, jak tomu již dávno nebylo a nálada ta přenesla se i na bursu vídeňskou. Dlužno tedy dle pravdy konstatovati, že kursy nezlepšily se koupěmi se strany širšího kapitálu, z obecenstva, aneb v naději na novoroční tučnou dividendu, tedy z příčin hodnoty vnitřní, nýbrž hlavně úhradními koupěmi kontreminy, a dle toho dlužno tedy dnešní situaci především posuzovati. Že bursa v příznivější konjunkturu ráda by věřila, nelze se diviti, vždyť dlouhou nečinností umírala již hladem. Bída na trhu s cennými papíry trvala již dlouho a nezaměstnaný kapitál množil se ve spořitelnách, záložnách a bankách. Úsporné vklady stouply za poslední dvě leta o více než 50 milionů korun, kdežto v obchodě s cennými papíry, nevyjímaje ani hodnoty hypoteční, jevil se citelný nedostatek peněz. Soukromý drobnější kapitál, engažementy posledních let notně napálen, vzdaloval se spekulace bursovní. Nyní dostalo se jí trochu sladkého sousta, a nedivíme se, že apetýt její roste. Uvidíte, co objeví se proroků, kteří nejlákavějšími barvami malovati budou tyto červánky jako mnohoslibný východ slunce. A český kapitál při takovýchto manévrech bývá vždy první na mušce. — Poměrně k nejznačnějším transakcím došlo na trhu hodnot železářských; poněkud menší zájem jevil se pro papíry bankovní, z nichž akcie Länderbanky vzdor tomu, že pro ně učiněna byla rozsáhlá akce, o níž jsme se zevrubněji zmínili v předešlém čísle, byly by o slušné procento klesly, kdyby kurs jejich sama Länderbanka nebyla chránila. Poměrně nejklidnějším byl trh papírů dopravních a ukládacích. Na našem domácím trhu pražském panuje trvale boží klid, jenž nikterak nepřispívá ke vzpružení nálady, spíše naopak, jak tomu svědčil kurs akcií Rustonky, jež prodávány pod nominálem. — Tento týden dal o sobě slyšet kartel železářský, jenž s neobyčejnou houževnatostí sleduje svou přímo a zjevně vyděračskou politiku již od několika let. Pozornost obrátily k sobě nyní dvě osoby, ústřední ředitel a správní rada (v jedné osobě!) Pražské železářské společnosti Kestřánek, nebo-li jak se nyní píše Kestranek, a šl. Huze, prokurista ternických válcoven firmy Schoeller a spol. vystoupili z výkonného komitétu rakouského železářského kartelu. Prý k vůli některým diferencím osobním, jak by rády některé vídeňské listy světu namluvily. Tomu však asi sotva kdo uvěří; neboť není

nikterak nesnadno jádro věci, o niž tu vlastně asi se jedná, prohlédnouti. Ústřední ředitel Kestranek zastupuje totiž železářskou velmoc čtyř největších železáren v Čechách, ve Slezsku a Štýrsku, a šl. Huze jest zástupcem firmy, jež počítajíc se sama k menším závodům železářským, pokládá za nutno, hájiti zájmy menších závodů oproti velikým, na něž pokud se týče suroviny jsou odkázány. Je zřejmo, že veliké železárny připravují se na dobu bezkartelovou, v níž mocnou konkurencí svou chtějí rozhodnouti o osudu malých závodů, jimž vypovídati se má bezohledný boj, aby donuceny byly k ústupu. Vyhlídky na brzkou obnovu kartelu nejsou tedy valné. Ještě minulý měsíc bylo řečeno, že by obnova rakouského kartelu neměla nijakého smyslu, když by dříve nebylo docíleno dohodnutí se železárnami uherskými. A nebude-li dohodnutí do konce prosince, pak i rakouský kartel sám se rozejde. Pan Kestranek dal však zatím prohlásiti, že vyhlídky na obnovu kartelu jsou tak nepatrné, že další čekání považuje za zbytečné. V žádném případě nebude to pro průmysl zdrávo, bude-li kartel opět obnoven. — Uherský rozpočet vykazuje přebytek 35·8 mil. kor. Vzdor tomu však ministr financí ve svém exposé konstatoval, že hospodářská situace v Uhrách není prý nikterak příznivá a že na různých místech vystupují známky krise. Příčinou toho jest prý slabý výsledek letošní sklizně a nízké ceny obilí a konečně nejistota v příčině osudu rakousko-uherského vyrovnání. Zatím uherská vláda pomáhá tamnímu průmyslu hojným udílením veřejných objednávek a dodávek a podporuje všemožně jeho úvěr. U nás na splnění podobných slibů se — čeká. V pondělní schůzi hospodářské rady podán byl opět pilný návrh, jímž se žádá, aby vláda buď zákonem nebo nařízením učinila opatření, aby při zadávání veřejných prací a dodávek vzat byl zřetel na průmysl domácí. Jest nepochopitelno, že ve věci, která je samozřejmou, musí se v Rakousku podávati teprve pilné návrhy. — Nový celní tarif německý, jenž od doby svého uveřejnění poutá k sobě svými bezohledně vysokými sazbami polo i celotovarů pozornost celé Evropy, a jenž i v samém Německu vzbudil mnoho zlé krve, byl s obšírnou odůvodňovací zprávou předložen říšskému sněmu. Návrh, jak známo, byl spolkovou radou již schválen. Není pochyby, že v říšském sněmě rozpřede se o něm veliká debata, jejíž výsledek je dosti pochybný. Charakteristické pro ochranářskou politiku Německa je, že v poslední době celní sazby na některé hospodářské výrobky byly ještě zvýšeny. *

Nový bankovní závod založen byl těchto dnů v Praze pod firmou Uggè a spol. Jest to třetí český závod bankovní, a přejeme mu plného zdaru. Je sice uváděn v život v době, ve které jest bankovnictví oborem nejsterilnějším, avšak o jeho prosperitě nepochybujeme. Kulantní soukromý podnik bankovní, který má k disposici dostatečný kapitál a jest řízen dobrým odborníkem, nalezne v Praze dobrou půdu. Jest spojen s komisionářstvím a rozšíří asi svoji působnost též na prostředkování prodeje zboží. Obchody toho druhu jsou v Praze pohříchu téměř výhradně v rukou nečeských. Obecenstvo soukromé a obchodníci jsou namnoze dosud odkázáni na komisionáře, již ani českému obchodu, ani pražskému češství nejsou na prospěch. Konkurence z řad českých donutí pražské židy k obratu v národnostním smýšlení. Vítáme proto nový český podnik předpokládajíce, že jeho hlavním oborem nebude propagování bursovní hry a že jeho kariera nebude končiti prodejem losů na splátky. —ÁL.

Cukr. V poslední naší zprávě ohlášený vyšší zájem o cukr ochabl za posledního týdne. Lepší ceny suroviny vyvolaly hojnou nabídku z první ruky, kdežto spekulace kupovala obezřetněji, poněvadž se vyskytly zprávy, že zvýšení anglického cla mohlo by býti uzákoněno vedle tamních zvyklostí parlamentních teprve asi v dubnu roku 1902, a že vláda anglická nejspíše se spokojí s přirážkou pouze 50 proc. Rovněž nepříznivě působilo na trh světový zničení rafinerie na cukr blíže Gdanska, která nemohouc vyrobiti a dodati bílý cukr při vyšších cenách prodaný, a tak závazků proti kupcům zbavena, jala se prodávati surovinu na účet svých prodejů koupenou. Tím rozhojnila se nabídka, a poněvadž v Americe klesl záznam cukru o $^1/_{16}$ centíku za libru, lze právem se diviti, že všechny tyto okolnosti neuplatnily se v cenách citelněji. — Dne 16. prosince má býti v Brusselu obnoveno

vyjednávání o zrušení vývozních prémií na cukr, ale naděje na dohodu je nepatrna, poněvadž Rusko odmítlo účastenství, vykládajíc si svůj cukerní zákon tak, jakoby neposkytovalo podpory cukrovarům. Vedle toho požadují prý některé evropské státy, aby byl vzat zřetel k užitkům plynoucím cukrovarům rakouským a německým z kartelu cukerního. — Zřejmé zásoby světové obnášejí dle Lichta 1,662.516 tun oproti 1,275.552 tunám a 1,433.538 tunám v obou letech předcházejících. Pohotová surovina znamená dnes 19·60 korun franko Ústí.

Snaha zažehnati krisi, z Německa již i k nám zasahující, a čeliti nebezpečné konkurenci, jež z Německa se bude vrhati k nám, přiměla vládu vydati nařízení zemským správám i zemským výborům, aby veřejné dodávky byly svěřovány firmám domácím a bez výminky aby spotřeba státních úřadů a ústavů hrazena byla výrobky domácími, ovšem za stejných jinak podmínek lhůty dodací, jakosti a ceny. Rovněž zemské výbory vyzvala, aby se zasadily u všech podřízených úřadů samosprávných a sborů zastupitelských, aby při veřejných dodávkách jako při zařizování osvětlování, vodovodů a p., přednost dávaly výrobkům domácím. Při rozpočtu cen má se pamatovati, že náš průmysl pracuje za nevýhodnějších okolností.

Školský. O dánských studentech mluví se u nás často, naposled na uvítacím večeru »Slavie«. 22. listopadu přednášel o nich prof. Kraus; mají jednu velikou přednost před českými. Často prý třeba celou noc věcně d e b a t u j í; jest velice pochybno, zdali by to dovedli studenti naši, ne pro tu noc, ale pro tu debatu. Doklad: závěrečná přednáška cyklu, pořádaného radikálně pokrokovým »Ant. Čížkem« pro abiturienty. Přednášející, red. Alois Hajn, zkusil skončit přednášku (»Student a současná doba«) velmi brzy a nechat přítomné studenty diskutovati. Ač bylo přítomno as 80 osob a debaty se súčastnilo třináct, ač v rozhovoru dotčeno všech skoro možných bodů: klerikalismu, slovanské vzájemnosti, rolnictva, sokolstva, katolické »moderny«, středních škol, pokrokovosti, ženské otázky atd., debata byla přímo zoufalá. Až na p. Hubku a dva, tři jiné všichni téměř opakovali věci dávno v novinách promrskané. Téměř nic nesvědčilo o v l a s t n í samostatné duševní práci většiny. Studentstvo české (bez rozdílu stran) pochopilo dosud velmi málo, že zejména mladá inteligence musí žíti, stále budujíc a revidujíc svůj názor světový, že musí míti stále pohotově jisté množství materiálu a co chvíli býti připravena jej projevit, jiným sdělit a pro sebe vytříbit, že zejména v otázkách časových každý má v hlavě nositi kus vlastní praktické filosofie — a jako nepochopilo této aktivní podmínky rozhovoru, tak nepochopilo pasivní, živého zájmu o věc. Každá debata dosud musila být aspoň částečné inscenována právě pro nedostatek nepřetržitého duševního úsilí. Náš student, až na vyjimky, neumí ještě mluvit ani poslouchat; je to odlesk našeho veřejného života, stranictví politického, šířícího se mezi studentstvem: student straník nepotřebuje pravdy ani hledati ani tříbiti, on ji už našel, čte ji ve svém žurnále a většinou zapomíná, že hledati pravdy je cennější nežli pravda sama. (Lessing.)

Bezplatná p r á v n í p o r a d a pro nemajetné, zřízená přede dvěma roky »Slavií« dle vzoru dánských studentů, musila býti pro nedostatečný zájem právníkův a veřejnosti uzavřena.

Prabídné poměry místností a zařízení našich v y s o k ý c h š k o l počínají opět býti brány na přetřes. Studující filosofie podali krátkou petici za rozmnožení věšáků v Klementinu. Právníci, kteří v téže místnosti se tísní, majíce šatstvo rozloženo po schodech (!) a stojíce při přednáškách, dosud nehnuli prstem. Kdo pak má začít? Vláda snad? Té je to jedno a ostatně o tom neví! Profesoři? Jsou v služebním poměru, mohou podávati jen žádosti, a v té věci akademický senát po letošních odhaleních zlořádů povinnosti své dostál. Zbývá studentstvo. Necítí samo škody na zdraví svém, nemá zájmu ani o zdraví svých učitelů? Či čeká na popud s »vyšších míst«, jako ta obec, která demonstraci proti zrušení jazykových nařízení dala si napřed povolit c. k. okresním hejtmanem? (Obecenstvo navštěvující lidové přednášky prof. Scherera v geolog. ústavě na Karlově ústavě samo vidí zlořád učebných síní universitních.) M.

Ozvuky a paběrky.

Sekční rada p. J. Kolouček a Radikální Listy. K tomuto článku v předešlém čísle Rozhledů dopsal nám 23. listopadu p. Dr. J Gruber, abychom »vzhledem k nesprávným domněnkám, které by na základě uvedeného článku snadno vzniknouti mohly, uvedli, 1. že na článcích, které kdekoliv, zejména též v Radikálních Listech v příčině povolání p. sekčního rady Kolouška na českou vysokou školu technickou v Brně byly uveřejněny, neměl žádné účasti, 2. že jakmile zvěděl o zamýšleném povolání p. Kolouška na místo profesora té vysoké školy, loyálně vzhledem k přátelskému s ním poměru neučinil ani kroku, aby svou, jemu mnohem dříve nabídnutou kandidaturu, proti p. Kolouškovi přivedl k platnosti, jak všem súčastněným činitelům i p. Kolouškovi samému dobře jest známo.« — Dávajíce ochotně místo projevu tomuto, máme za nutno připojiti tolik: odhalili jsme v předešlém čísle, že vystrnadění p. J. Kolouška z ministerstva financí je dílem byrokratických intrik a že za pomahače těm intrikám propůjčily se státoprávní Radikální Listy, jež tolikrát naříkaly, jak nespravedlivý jest při úřadech centrálních poměr německých k českým úředníkům. Radikální Listy stavěly se při tom tak, jakoby se jenom ujímaly Dra Grubra, jejž při tom zahrnovaly hustými mraky kadidla. Komedie s Drem Grubrem byla jim však patrně jen pláštíkem, aby se vymstily p. J. Kolouškovi. V zájmu vlastním i v zájmu tupeného svého přítele měl p. Dr. Gruber ohraditi se veřejně již v létě proti prvému útočnému článku Radikálních Listů. Že p. Dr. Gruber za články Radikálních Listů nestojí, o tom snad nikdo nepochyboval, kdo články četl. Tolik kadidla, co ho v Radikálních Listech bylo, nikdo by se neodvážil pro sebe vyplýtvat. Ale články ty byly přece všeobecně známy a když p. Dr. Gruber k nim mlčel, soudilo se, že souhlasí jak s tím nezřízeným vynášením sebe, tak s neslýchaným tupením svého přítele. Naše vystoupení chtělo zjednati ve věci té jasno a mělo, odpovědné v české politice činitele přiměti i samo přispěti k tomu, aby byl p. J. Koloušek v ministerstvu financí proti byrokratickým intrikám v posici svojí držen a na brněnskou techniku aby proto zcela přirozeně povolán byl p. Dr. J. Gruber, — jak ostatně každý se dočte v předešlém čísle Rozhledů, jmenovitě na str. 248. řádek 17. a 18. shora.

Učená paradoxa. Proslulý bakteriolog Mečnikov, přednosta laboratoře na ústavu Pasteurově, přednášel nedávno v Manchesteru o mikrobech v lidském těle. Narodiv se, praví Mečnikov, je člověk prost mikroorganismů, avšak již v 10—17 hodinách po narození se usazují v jeho kůži, přicházejíce ze vzduchu a z vody, jimiž se tělo myje, takže v několika dnech jsou v celém těle. Zvláště se usazují v žaludku a ve střevech, zejména v tlustém střevě. Mečnikov nesdílí názoru, že žádný ze všech 60—70 druhů mikrobů, které lidské tělo chová, není škodlivý, nebo že je mnohý docela prospěšný, a tvrdí naopak, že většina orgánů lidského těla, kde se nejčileji mikroby vyvinují, je zbytečna. Člověk se prý vzdor tisíceletému vývoji a zdokonalování ve smyslu Darwinově nedovedl sprostit některých orgánů, kterých nepotřebuje; na př. buňky tukových žláz, které kdysi sloužily ku vzrůstu vlasů, jimiž lidské tělo stejně jako zvířecí bylo pokryto a v nichž jsou usazeny četné kolonie mikrobů. Totéž platí o — žaludku a části střev. Což pak skutečně potřebujeme žaludku? ptá se Mečnikov, vždyť konečně není ničím jiným, než zásobárnou, bez níž snadno lze existovati. Důkazem jsou nyní čtyři lidé, kteří operací žaludku byli zbaveni a dále žijí. Jedině tenké střevo je k zažívání nezbytno, ale stačila by ho třetina, neboť lidem, jimž operací byly velké části střeva vyňaty, většinou se dobře daří. Tlusté střevo je však docela dle tvrzení Mečnikova zbytečný orgán, nevykonává užitečných funkcí a naopak přechovává četné kolonie nebezpečných mikrobů. Z toho přichází Mečnikov k dobrodruž

nému resultátu, že přirozený proces, jímž bezúčelné orgány těla zvolna mizí, třeba umělými operacemi urychliti. Tedy máme se jaksi dáti oklestiti, jako se ořezávají stromy, aby se silněji vyvinuly.

Oslavy památky **Tycho Brahe** účastnili se v Praze i Dánové. Podnět k oslavě v Praze dal konservator arch. p. Herain, na jeho popud bylo zkoumáno, je-li Brahe skutečně pochován v Týnském kostele a vše ostatní, co se v té věci v poslední dobu v Praze stalo. Ale jak to bývá: K parádním výstupům tlačí se všelijací ctižádostivci a tak v den oslavy byl p. Herain zapomenut a Dány prováděl po Praze jiný znalec. A ten znalec zavedl je i do Černínských kasáren a ukazoval jim, kde tam Brahe měl hvězdárnu. Ve skutečnosti měl ji Brahe daleko odtud, až za Loretou! Není nad znalce!

Fušerství. Jakýsi »Mezinárodní ústav pro léčbu ušní« 596 La Salle Ave Chicago Ill., slibuje vyléčení hluchoty »s nepatrnými výdaji«. Nár. Listy a listy krajinské (Ratibor, Jizeran, Čes. Jih, Podvys. Listy a j.) otiskují a dle všeho i víckráte ještě otisknou anonci amerického humbugu. Neboť toto »léčení« nejen odlehčí kapse pacientově, ale i v případu vážné choroby ústrojí ušního stav nemocného třebas ještě zhorší. Před takovým písemným léčením s bezcennými strojky, které draze (asi za 60 K) se prodávají (výrobní cena obnáší snad asi 1 K) varujeme důrazně. Politickými úřady byly sice zakázány tak zv. »Nicholsonovy ušní bubínky«, ale zdá se, že podnikaví Američané budou vykořisťovati lehkověrné pacienty tak dlouho, dokud se strany lékařů a úřadů nebude proti tomu fušerství podniknuta důrazná akce.

Opravy. Na str. 104 řád. 24. shora místo nasazena čti namazána; str. 105 ř. 3. zdola m. velkém bodu — mrtvém bodu; 13. ř. shora m. přemílá — přemítá; str. 248 ř. 24. zdola m. jinak — jednak.

David harfu bera hrával; i míval Saul potěšení.

Až bude náš Kubelíček tam za mořem hrát,
o čem bude Politik, ach, o čem bude psát?

Čí pak úspěch bude líčit v řeči nadlidské,
jásot davů, vzdechy žen a slzy šlechtické?

Čí pak v dlouhých feuilletonech balsamovat tón?
Komu bude říkat Abgott, Wundergeiger, On?

Čí pak hladit černé vlasy, líbat bledou líc?
Čí pak podpis obdivovat v rohu pohlednic?

Čí pak opěvati skromnost, úsměv dětinný,
čí pak sčítat dolary a řády, květiny?

— Kubelíčku! to nám doba smutná nastala!
Bretter objal v prudkém pláči Klaudu-Běhala.

Oba na se vrhli teskný pohled derviše,
jemuž vzali modlu, kol níž tančil po břiše . . .

MODROVOUS.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNIK XII. V PRAZE, DNE 7. PROSINCE 1901 ČÍSLO 10.

Nezaměstnanost dělnictva a krise v průmyslu.

Vít. Stein.

Příšera jde Evropou. Je to příšera nezaměstnanosti. Propouštění dělnictva, zkracování pracovní doby, snižování mzdy, obmezení výroby v největších pracovních střediscích jsou na denním pořádku. Legie práce schopných nezaměstnanců buší na vrata továren, parlamentů a magistrátů a vzduchem naplněným třaskavinou nespokojenosti duní zoufalé výkřiky hladovících: »Chceme práci!« Jaké však ozvěny mají tyto výkřiky probuzené bídy nejchudších této společnosti? Jako by tomu ani věřiti nechtěla, tak přišly tyto výkřiky neočekávaně. A přece je přirozeno, že není času ani místa v takové době na dlouhá uvažování, hlad nemá strpení. Okamžité s k u t k y mohou pouze zmírniti prokletý osud tisíců a desetitisíců, kteří nikoliv svou vinnou přišli o denní chléb. Neb kdo volá po práci má i hlad a každou hodinu roste neštěstí jeho situace.

A příčiny? Nic pochopitelnějšího jako to. Kapitál prý vyrobil více než se dá spotřebovati dnes. Jako roste všeobecná nezaměstnanost, tak roste stagnace v továrně a obchodu. Nejdou zakázky ani pro novou potřebu ani pro staré zásoby, obrat se menší, každý haléř zaplacený za práci dělníkovu, která se tím stala zbytečnou, je vyhozením jmění, potřeba omezuje se na nejnutnější a krise je zde se všemi svými příznaky. Že na zimu každoročně množství podniků zastavuje a zastaviti musí své práce, není neznámým úkazem, letos však stalo se to v míře velice povážlivé a již dosti záhy. Jsou továrny, ve kterých již měsíc ba i dva měsíce se pracuje několik hodin denně s obmezeným počtem dělníků, jehož poměr k počtu propuštěných je hrozno konstatovati.

Jako jinde tak i v Praze nejdříve dostavila se krise v průmyslu železářském. Již v polovici listopadu propuštěna byla síla dělnictva a to v prvé řadě z továren strojnických. Tak z továrny Breitfeld a Daněk v Karlíně, kde pracuje se vyjímaje dvě oddělení, pouze 7 hodin denně, bylo již minulý měsíc propuštěno ku 400 dělníků. V závodě bar. Ringhoffera pracuje se již dva měsíce pouze 7 hodin denně a více než třetina dělnictva z tohoto ohromného závodu propuštěna. Totéž viděti v strojírnách Rustonce a Českomoravské v Libni. V továrně automobilů Heller a spol. dělnictvo vůbec propuštěno. V závodě R. Stabenow propuštěno 150 dělníků ze 400 v létě zaměstnaných. Také Umrath a spol. propustili na desetinu dělnictva a zkrátili pracovní dobu na minimum. Situace venkovských závodů není lepší a tu nejenom, že zmenšují počet dělnictva, ale většinou snižují mzdy o 10%. V brněnských závodech omezuje se stále pracovní doba, propouští se dělnictvo, ba již i došlo ku snížení pravidelné denní mzdy. Z I. brněnské strojírny propuštěno na 200 dělníků, mnoho jiných jest »vysazeno«, u firmy Brand a Hullier propuštěno na 150 dělníků. Není divu, uvádí-li »Kovodělník«, že nezaměstnaných kovodělníků je $3^1/_2$ tisíce. Nepravdou je tvrzení, že na venkově vůbec dělnictva je nedostatek. Pohříchu že nemáme v Praze statistiky a že příslušné kruhy pranic této stránky nedbají. Jediné co doložiti lze, jest, že městská sprostředkovatelna práce, která obsazovala průměrně počátkem týdne 120 uprázdněných míst, mohla jich poslední dobou obsaditi pouze 20. Musíte se dotazovati u každého odboru zvláště, abyste si pravděpodobný počet nezaměstnaných mohli sestaviti. Možno směle říci, že v Praze je touto dobou **na 15 tisíc** lidí bez práce a z nich více než polovice že má i hlad. A co činí stát, co činí městská rada ku zmírnění nezaměstnanosti? Vláda rozeslala výnos šéfům zemských vlád, by práce veřejné byly ihned prováděny, a aby působeno bylo, by autonomní sbory přiložily ruce k dílu. A pražský magistrát? Povolil ku zmírnění bídy 5000 korun (!) a přijal 120 lidí na bourání hradeb za Strahovskou branou. Přirozeně, že na dvou od obce přejatých hradbách nemožno zaměstnávati tisíce dělníků, ale což tu v Praze nejsou nutné práce jiné? Poukazuji na regulování Botiče, které stále se odkládá, ačkoliv se dobře ví, že tato smrdutá kloaka je Praze na hanbu. Jaká síla dělného lidu a na jak dlouho mohla by tu býti zaměstnána? Čas kvapí. Co nevidět uhodí první mrazy a zedník se vystřídá s hlídačem stavby, tesař, truhlář, pokryvač, lakýrník budou křehnouti za studenými kamny. Vánoce jsou za dveřmi a po vánocích přijdou i krejčí a obuvníci na řadu. A s nimi jich bídu zakouší obchod konfekcionářský a střižní. Má-li chudák sotva na živobytí a byt, jak by měl na šaty?

Není mým úmyslem zabývati se tu otázkou nezaměstnanosti. Jen připomenu, že veliké obce musí uznati, že nejen při-

spívat na dostihy, stavět kostely, pořádat slavnosti a zvelebovat město je povinností jejich, ale i starati se o práci pro nezaměstnané. V obecních rozpočtech nemá chyběti položka taková. Dle toho jak dovede se obec starati o nezaměstnanost, lze souditi na její sociálně-politickou uvědomělost. Případ pražské nezaměstnanosti není ojedinělý, je to jen vlna na sociálním moři evropském. »Sociale Rundschau« uvádí za měsíc září 1901 následující výsledek sprostředkování práce v Rakousku, který ač statistické záznamy jsou náramně kusé, je pozoruhodný. Na 41.221 nabídek práce bylo 54.259 žádostí za práci a pouze 24.550 místa dostalo, 29 709 žadatelům se nevyhovělo. Hroznější číslice zajisté dají nám měsíce ostatní. Redakce berlínského »Vorwärtsu« jala se pomocí dělnických organisací v městě vyšetřovati počet nezaměstnaných. Na 100 nabídnutých míst připadlo v říjnu t. r. průměrně 220 o práci se hlásících dělníků. Odborové spolky v Německu vydaly letos za III. čtvrt roku o M 38 259·52 více na podpory než roku minulého. Dr. Jastrow v časopise »Der Arbeitsmarkt« uvádí, že od května t. r. nezaměstnanost stoupá a »reservní armáda nezaměstnaných« stlačuje mzdy. Loni v září na 100 míst se hlásilo 123,1 mužských sil, letos hlásí se jich 177,2. A sluší dodati, že na mnoze byli starší dělníci propuštěni a jiní ze řad nezaměstnaných za levnější mzdu na jich místo dosazeni.

Příčiny všeobecného přibývání nezaměstnaných jsou právě tak mnohé a spletité, jako jich následky. Jest však míti na paměti, že jest-li co prakticky a rychle musí býti řešeno, jest to otázka nezaměstnanosti. Sociální povinností obcí jest v prvé řadě starati se o práci. Je ovšem krušno vyučenému dělníku zápoliti lopatou a rýčem, ale nouze železo láme, dělník pracuje na čemkoli, jen aby ukojil hlad svůj a svých dětí. Zajisté bude se nyní mnoho mluviti a psáti o těchto jak nebezpečných, tak demoralisujících důsledcích a ovšem i o příčinách nezaměstnanosti, bude žehráno do špatných organisací sprostředkovacích ústavů, bude poukazováno na zanedbané poměry hospodářské a politické v zemi i státu, bude debatováno o povinném pojišťování dělnictva proti nezaměstnanosti, o jeho ještě nevyvinutých odborových organisacích, ale nezaměstnanosti tím hráze staveny nebudou.

Tato sociální nemoc, vracející se, jak R. Calwer nedávno vypočítal, periodicky s krisemi průmyslovými poměrně po 4—5 letech, je již symptomem dnešního hospodářského stavu. Ona může a musí býti dle možnosti l é č e n a, ale nedá se vyhojiti.

Několik poznámek při bourání Brusky.

Když počátkem sedmdesátých let právě minulého věku jednalo se o sboření prvé části pražských hradeb kolkolem město obkličujících (byla to část mezi dnešním Václavským náměstím a Hybernskou ulicí), bylo na mnohých stranách hned při tomto počátku vřele o to plaidováno, aby na místě celého mohutného komplexu fortifikačního založeny byly sady, kterých Praha již tehdy nazbyt neměla, ač ještě celá prostora dnes Vinohrady zastavená s Kanálkou i Kravínem — pomíjím-li jiná obvyklá výletní místa — byla Pražanům dostatečnou zásobárnou čerstvého vzduchu. Snaha dopřáti Praze takového velkého okružního sadu a tím něčeho, čím i jiná města, na př. Vratislav rázu svého pozvednouti hleděla, setkala se na počátku s úspěchem. První část padlých hradeb nahražena nynějším novoměstským parkem. Tendence směřovala i k dalším podobným proměnám, zamýšleno i celý komplex hradeb od Slepé brány ku Karlovu proměniti v jediný sad. Avšak výdělečná snaha, poslední dobou všude u nás vítězící zatlačila i zde ušlechtilejší snahy po hygienické zdatnosti města a prvotní krásná idea, dnes již zapomenutá, zapadala tak, jak padaly hradby a brány a s nimi i karakteristické rysy té Prahy, která již neexistuje, tak jak pozvedaly se na jejich ssutinách čtyrpatrové domy a jinde i kasárny

Nyní došlo opět na jednu část pražského opevnění, — nám ve svém výrazném tvaru tak do paměti se vštípivší — baštu sedmnáctou a osmnáctou »mariánské šance« a v souvislosti s nimi i na známou Bruskou či »píseckou« bránu. Sbor obecních starších schválil v zásadě koupi a schází jen podpis zástupce eráru na smlouvě, aby osud brány i bašt byl zpečetěn. Zima doléhá a nezaměstnaným má neodkladným bouráním všech těch objektů poskytnut býti výdělek na lepší zimy zahnání. Jisto jest tedy, že fortifikace tu bude zbořena. Posud však nikdo neví, co na její místě vznikne. Některé sousední obce ucházejí se o nové, posavadních kratší, komunikace v místech těch a ježto nabízí na to své příspěvky jest jisto, že zřízeny budou.

Nás však jímá jistá obava — kterak budou provedeny. V nejbližším okolí jest rozkošný Chotkův sad a letohrádek královny Anny, kabinetní kousek vlaské renaissance. U nás s komunikací obvykle následovává ruku v ruce zastavění a proti tomu musíme se všichni ohraditi, aby těmto dvěma půvabným koutečkům mizící Prahy historické sousedily banální hustě obydlené, tří snad i čtyrpatrové bezslohové činžovní domy. Kýmsi učiněn byl již jednou návrh, aby na pláni letenské, kteráž jak známo s pozemky fortifikačními, o nichž řeč, bezprostředně souvisí, zřízena byla elegantní cottagová čtvrt.

Byl to již zase ústupek proti původnímu plánu, který chtěl z celé rozsáhlé pláně letenské vykouzliti kdysi jeden velký park — přes to, že nyní z části jest zastavena, z části proměněna zatímně na holá hřiště — ale nemá-li býti celá Letná v budoucnosti sadem, což by hlavnímu, jednou snad i občasně sídelnímu městu nejvíce prospělo, pak jsou cottage jediným možným způsobem zastavení, také i pokud se hledí k financím městským výhodným, ježto náklad na zřízení sadu či zahrádky u jednotlivých vill připadá na kupce pozemku.

Tento vzhled pláně letenské a regulace její byl předmětem konkursu, který však posud k výsledku — totiž stanovení, má-li Letná býti sadem, cottagovou čtvrtí či obyčejnou spekulační půdou na vysoké činžáky — posud nedospěl (anebo dospěl-li, veřejnost se toho nedověděla). Vzhledem k této dílčí úpravě pláně Letenské o sobě jest nutno, aby partie u Brusky nově nabytá buďto — stalo-li se již rozhodnutí v konkursu — k části již vyřešené těsně regulací svou se upnula anebo — nebylo-li o osudu pláně Letenské posud rozhodnuto — aby ještě v čas do téhož projektu pojata byla také nová část k současnému, úspěšnému a souladnému rozluštění, které by přiměřeno bylo změnám v budoucnosti na Letné a jejím okolí projektovaným.

Celá povaha nového rozsáhlého komplexu musí býti stanovena pro celou budoucnost tak, aby nemohl poškoditi vývoj jiných částí města, jichž prospěchu věnována byla posud plná obětavá péče a starostlivá ochota obce. Zde zejména padá na váhu blízkost čtvrti asanační, která v době přítomné, — postrádajíc všeho ruchu stavebního a jakéhokoli oživení, tím spíše, že veškeré podmínky takového čilého, rušného života tepen velkoměsta: veřejné ústavy a úřady, tržnice, za krátko i vysoké školy soustavně věnovány byly na dlouhou, dlouhou dobu novějším částem čtvrtí sousedních a periferii města — soustřeďuje zřetel všech příslušných faktorů, z části i těch, u kterých zájem a ochotu vzbuditi bývá závažným politickým úspěchem.

Proměněním nově městu přivtělené volné prostory bruské ve čtvrt obytnou, zvláště hustě obytnou, mohla by zasazena býti asanací rána o to větší, oč uskutečnění bližším zdá se známý oblíbený projekt průkopu nebo tunelu Letnou v pokračování z asanační čtvrti nově proponovaného mostu, kteréž oba frekvenci (v asanačních třídách jen průchodnou) do nově založených letenských a dále i dejvických částí s byty na levných pozemcích daleko lacinějšími a s poměry drahotními příznivějšími, neobyčejnou měrou usnadní. Naproti tomu za těchže dvou nových projektů, mostu a průkopu, může rozsáhlý sad na celé rozlehlé prostoře asanační čtvrti býti ku zjevnému prospěchu, ježto té části městu, krom starého židovského hřbitova a posud zahrady Milosrdných bratří ani koutečku zahradních ploch nemající, a od nečetných, byť i krásných sadů ostatních čtvrtí daleko vzdálené, bude životní hygienickou podmínkou.

Nelze pouštěti se zřetele, že mocné rozšiřování se tovární Podbaby a Dejvic se strany jedné, Buben se strany druhé, blížící se znenáhla vzájemnému splynutí, ukládá obci závazek procitnouti i zde za včas k vědomí jedné z nejdůležitějších povinností moderní osvícené politiky komunální, opatřiti i v té části svému občanstvu vysílenému mozolným, chvatným žitím dostatečně prostředků okřáti ve svěží zeleni a mládeži jeho blízko domovů hřiště (přimlouval bych se vřele za to, aby byla tato zřízena v nyněj'ších hradebních příkopech) oddalující ji zdravou společnou hrou od jiných zábav z velké části plzkých a proto zhoubných. Vždyť Praha celá má dnes tak velice třeba podobných institucí v hojnosti, stojíc již sama o sobě ve vlastním obvodu, ještě více pak vzhledem k nedaleké asi budoucnosti, která náležeti má vytouženému »ideálu«, »Praze veliké«, na prahu nové epochy svého vývoje s perspektivou na velikou stavební budoucnost, na veliký plošný vzrůst a veliké změny obvodové i vnitřní Dokončení asanace, úprava okolí Prašné brány na místě posavadní kadetky, zastavení Slup a Podskalí, regulace čtvrti svatopetrské a svatovojtěšské, změny resp. zmizení některých ostrovů a výkup mlýnů k účelům splavňovacím, rozvežení zbývajících hradeb na Vyšehradě, Petříně atd., jejich odkoupení eráru vojenskému a j., to vše jsou důležité otázky nesmírného pro Prahu dosahu, kterýmž Praha — z části z nenadání, jako v našem případě Brusky — ocitá se v tváři a kteréž, když nadejdou — od případu k případu řeší.

A tomu platí poslední poznámka. Krom regulace Malé Strany a Starého Města, děje se regulace našeho posud ještě krásného města vždy dle plánu kouskovitého o menších komplexech a ani ten nebývá na konec ve svých zásadách nezměnitelným. Město, stojící na počátku nové doby prostorových proměn a vnitřních úprav jako nyní Praha, musí se, pokud čas, opatřiti podkladem pro nastávající proměny, následující ráz na ráz. Musí již na dlouhou řadu let napřed stanoven býti vývojový směr politiky stavební a komunikační, nejen v mezích stávajícího obvodu obce, nýbrž i pro případ možných připojení obcí sousedních — musí dán býti generální plán stavební, kterým nezměnitelně hlavní zásady a etapy dalšího rozvoje obce vytknuty, pokud se týče rozdělení sadů a karakteru čtvrtí, jich ploch zastavených a komunikačních atd., stanoveny jsou a jen co do detailů ve zvláštním připojujícím se plánu od případu k případu upraveny býti mohou. Praha podnes, přes důležitost doby generálního plánu nemá — výsledek partielních úprav od případu k případu jest neladností celku a ohrožování umělecké pozůstalosti minulých dob, po případě umožnění lukrativních operací soukromopodnikatelů na újmu kulturního vnějšího dojmu města (Prašná brána a Živnostenská banka). Generální ten plán je Praze naprostou nutností, má-li Praha zůstati věrna své pověsti — co do krásy čtvrtého města

v Evropě — a nemá-li se státi obětí banálnosti dnešního stavebního přemrštěného a uměle vynuceného stavebního ruchu.

SVATOPLUK.

Lid na Ostravsku.

Jako v každém průmyslovém středisku, sehnány jsou v Ostravě na jedno místo různorodé masy; na Ostravsku jest různorodost zvláštní tím, že se stýkají dva slovanské národy, Češi (Laši ze Slezska a severovýchodní Moravy) a Poláci z Haliče. Dělníků jiné národnosti jest mezi ostravským proletariátem poskrovnu. Slovákovi, s kterým se sem tam při pozemních pracích setkáváme, chybí v dolech to boží slunéčko, a nevydrží tam dlouho. Vlachů z dob, kdy vyučovali zdejší havíře práci v dolech, jest málo, více jest jich na Karvínsku; jejich potomci však namnoze vlašsky již neznají. Němců mezi horníky jest také poskrovnu, víc jich je v dílnách a hutích vítkovických. Moravanů a Čechů z království jest také malé procento; pokusy aklimatisovat v Ostravě dělníka z Čech obyčejně selhávají a hlavně proto, že sem přichází ponejvíce materiál, který se už nikde udržeti nemůže. Venkovské obce vysýlají den co den (ze vzdálenějších obcí a z Pruska co týden) většinu svých pracovních sil na »šachty« a »verky« ostravské. Na silnici Ostrava-Těšín potkáváme havíře a dělníky tovární až po Bludovice a Suchou, a tak jest tomu na všech stranách Ostravy v okruhu 15—20 km. Tento domorodý lid jest nejlepší »materiál« ostravských závodů; jsa vytrvalý jako dělník polský, jest nepoměrně inteligentnější, a proto koná ponejvíce práci, která vyžaduje trochu inteligence, jsou střelci, t. zv. šachtovními havíři, strojníky a p Část je popolštěna (na Karvínsku skoro úplně), a to hlavně z obcí východních, jako Něm. Lutyně, Rychwaldu, Petřwaldu. Analfabetů jest mezi nimi velice málo a učitel vás ujistí, že slezské dítě je chápavější než haličské; polské dítě má ovšem v české škole některé obtíže, ale hlavní příčina diference jest, že polské dítě jest tělesně i mravně zdegenerovanější než lašské; platí ostatně i o rodičích.

Příliv z Haliče proniká do všech koutů Ostravska a dlužno poznamenati, že v mravním ohledu ne právě k dobru ostatního občanstva. Polští dělníci jsouce dobře z 90% analfabety a přinášejíce ze své domoviny zárodky alkoholismu, rychle podléhají zhoubným vlivům průmyslového místa jako je Ostrava. Jest ohromný rozdíl mezi Polákem »novocyanem« z okolí Bochnie nebo Tarnova a chlopokem, který už jednu výplatu v Ostravě propil. Prvý, oblečený v górnicu, jest hrozně nešikovný a naivní, a kouká vyjeveně na ty bezpočetné komíny a pece, nechápe účelu těch věcí, s těmi mihotajícími se kolečky — druhý

jest již »civilisovaný«, má městské šaty, vlasy napomádované, má i »zygarek« (hodinky) a »srebny lańcuszek« (stříbrný řetízek) a ještě mnoho jiného; a abych nezapomněl: zná každou hospodu od Korna až po Engla a trefí už sám do Stodolní ulice, kde obyčejně praskne poslední jeho grošl Ostatně židy a vódku poznal již trochu doma.

Na šachtě musí každý nový dělník potvrditi — třeba třemi křížky — že obdržel brožurku o tom, jak se má zacházet s větérkou a jak se má chovat při výbuchu plynů. Tím zákonu učiněno zadost; o to, aby se dověděl, co tam v té knížečce stojí, není postaráno. Proto s potěšením jest uvítati snahy některých Poláků, kteří zařizují lidové školy pro dospělé. Byla by to ostatně svatá povinnost zaměstnavatelů, vydržovat takové školy, a trvám, že i oni sami by z toho měli užitek, neboť vzdělanější člověk pracuje lépe a spíše zabrání a vyhne se možnému nebezpečí, jsa si vědom jeho příčin a následků. Jest mi vždy nepochopitelný strach některých pánů, bojících se, že by se vzdělanější dělník stal zpupným a líným k práci. Podobný strach mají šosácké maminky o své dcerušky, zabraňujíce jim čísti »Co ženy věděti mají«. Naši páni poslanci by mohli ostatně podati vládě návrh zákona o podobných školách, alespoň pro analfabety. Ostravsko trpí nedostatkem škol v Haliči!

Zajímavo jest sledovati haličského dělníka v přeměně jeho od otrocké poníženosti za jeho příchodu k sociálním názorům (vlastně citům, neboť názor sobě učiní málokterý). Jako ve vývoji dítěte obrazí se vývoj národů, tak můžeme sledovati u haličského dělníka pochod obdobný se vznikem moderního sociálního hnutí. Ne materielní bída — v Haliči měl větší — nýbrž kontrast podmínek jeho individuálního bytí se životními prostředky »pánů« vzbudí v něm zárodek nespokojenosti a závisti, která se stupňuje až k nenávisti. V Haliči se mu ani ve snách nezdálo, že by mohl míti táž lidská práva jako pán, zde se to dovídá. K tomu přistupuje nejistota jeho existence, nebezpečí jeho zaměstnání; pozná je zplna, když byl viděl hynouti své soudruhy. Individuálně nedovedl žíti nikdy a komunistický způsob práce (úděl), komunistický ráz bratrských pokladen zároveň se vzrůstajícím třídním vědomím působí, že se víc a více cítí částí jakéhosi celku, třídy — proletariátu; jednotlivec mizí, soudruh povstává. Jeho třídní sebevědomí roste, když slyší na schůzi, jak soudruh-dělník nebojí se před komisařem, který přece zastupuje císaře vynadati pánům, postaviti na pranýř jejich bezpráví! Jediné dlužno litovati, že ten člověk neumí číst a že je odkázán jen na to, co slyší od svých vůdců — a to není vždycky zlato! Jest však bezedným nesmyslem chtíti sociální hnutí na Ostravsku (vůbec) zameziti, a zvláště bojovati proti němu těmi mstivými prostředky, jak se na některých závodech děje. Sociální hnutí jest historickou nutností a následek pronásledování bývá ten, že třídní nenávist jen vzroste; nezmizí-li násilnosti zaměstnavatele, bude také proletář nakloněn k násilnému projevování svých přání.

Jak se chová dělnictvo k náboženství? Nechuť k oficielnímu křesťanství je všeobecná i u těch, kdož do kostela chodí a má svůj původ v nenávisti ku kleru, který zde patří k vládnoucím třídám; pro materialistické názory má dělník přirozeně sympatie, tuše v nich cosi revolučního, co by jej mohlo vysvoboditi z jeho otroctví, a jsa nevzdělaný, nemůže dojít názoru vyššího, než je nejhrubší materialism. Oficielního křesťanství užívá se nerozumně proti hnutí proletářskému, a nepomáhá tu nic, že kněži koketují s křesťanským socialismem; dělník hledí na náboženství jako na ochrance monarchie a kapitalismu. Klerikální myšlenky, které se v poslední době hodně propagují, docházejí zatím nejvíce slechu u žen; časem snad proniknou i do širších vrstev dělnických; bylo by to záhubou ostravského proletariátu a dlužno tomu zavčas brániti.

K národnostním sporům chová se dělník celkem netečně; národnost toť u nás privilegium pánů. Staví-li se dělník proti národnostní idei, jest to hlavně proto, že je (jako v náboženství) ideou třídy jemu nepřátelské, a zdálo by se mu nedůsledným, kdyby se v ní shodoval se svým nepřítelem. Přijdeme-li však k lidu, podporujíce jeho zájmy, bude snáze opravit tuto myšlenku, neboť sociální hnutí nevylučuje národnostního principu, ovšem ale nacionalism.

Čeho třeba na Ostravsku? Škol! Školy pro analfabety pokládám za jednu z nejdůležitějších podmínek umravnění ostravského proletariátu; bohatými obcemi Polskou a Moravskou Ostravou mohly by býti vydržovány dělnické knihovny a čítárny místo mnoha jiných zbytečných institucí. Nutně jest třeba, aby inteligence se nestranila tolik dělníka a hleděla vybaviti jej ze zhoubných vlivů, které z něho činí podčlověka; oficielní lidové přednášky jednou za měsíc nepomohou. Nejlépe by bylo umravniti dělnickou ženu, a naše inteligentní dámy mají zde veliké a vděčné pole působnosti.

HUGO VAVREČKA.

O literární karieře.

Z knihy L'Art en Silence. — Věnováno J. K. Huysmansovi.

Nestálostí a nespravedlivým udílením mzdy je kariera literární jednou z nejobtížnějších. Žurnalism ji snižuje. Její výhody jsou brilantní a slouží pošetilosti její práce je veliká a nevděčná, její prospěch je skandalní nebo ubohý. A cítíme, že v ní vězí jakýsi cizí, mysteriosní blud. Pohleďmež mu do tváře, tomuto bludu: pozorujmež tuto nepříčetnost. Povznesmež se jediným vzmachem ducha nad předsudky doby. Řekněmež to jedním slovem: literatura není karierou, a je chybou ji tak pojímati. Literatura je povoláním a posláním. Než má okolo sebe takovou

spoustu předsudků a omylů, že obecenstvo i autoři ji znetvořují dle libosti a nerozeznávají skoro již jejího pravého smyslu. Literatura není ani elegantní zábava, ani urozenost, ani řemeslo. Je prodajnou a cení se dle mzdy jen vymyšlenou konvencí mravů. Ve skutečnosti je to poslání morálné a pevný, těžký závazek, nesmiřitelný s obyčejným životem. Přizpůsobila se práci na výdělek a profesi jen řadou nutností a úskoků. Stala-li se řemeslem, bylo to násilně: neměla by jím býti.

A opravdu, skytá to útěchy že i pro ty, kdož se jí živí, není tím řemeslem, a že silní, upřímní, obnovovatelé jí za ně nepokládají. — Dovedou šířiti v žurnále, v revui, v knize své ideje osobní, houževnatě, a dovedou všude zůstati svými. Jediná dobrá stránka žurnalismu, jeho jediná omluva za všechno zlo, které působí literatuře, je, že třídí přesně spisovatele na dva druhy; ti, kteří mu vzdorují, jsou lidé praví, ti, kteří mu nevzdorují, upadají do literatury obchodní, a tak rozpoznáme ihned duchy vznešené mezi duchy modními. Spisovatelé povoláním a rasou mají nejlepší příležitost vzdáti se kariery, neboť jsou vždy a především neodvislí a mají svůj kult, který je náboženstvím, literárním apoštolstvím.* Pro tyto, kteří jsou nad amatery, diletanty a figuranty v literatuře spisovatelské, nadání je závazkem vážným, hlubokým, který plodí morálné povinosti velmi přísné, který vyzývá k dohledu nad sebou samým, tak aby život spisovatele byl souvislý s jeho myšlenkami a knihami. Temto jeví se úkol spisovatele značný, ať omezuje se na tvorbu děl hledaných, učených, určených pro publikum velmi nečetné, ať zamýšlí vykonati čin sociologický na svou dobu, uváděje výmluvnost a morálku do literatury. V těchto dvou případech není více řemesla, je to poslání, odevzdání sebe sama cíli abstraktnímu a idealnému. Úspěch se dostaví, budou-li chtíti a moci; bude li chudoba výsledkem, nezáleží na tom. Spisovatel zajisté bude o sobě přesvědčen, že má hrozný úkol, kterému se nemůže vymknouti, a který ho tísniti bude po celý jeho život. Je zavázán býti bezúhonný mravně i pro sebe i pro druhého.

Je-li upřímný, pochopí ihned bídnost, ubohost literatury, pokládané za karieru a pevně se rozhodne. Pochopí, že je třeba uniknouti velkoměstskému životu, jeho klepům, jeho uspokojování samolibosti, jeho skepticismu na rozkaz, jeho reklamě, přílišnému utrácení, spletitosti závazků. Zůstane stranou, nebude pracovati pro žurnály než výminečně, omezí se na studie vážné a prohloubené, uveřejňované v revuích, a zvlášť ztenčí své potřeby. Moudrost pro spisovatele je naučiti se uspokojovati se velmi nepatrnými výlohami a počítati na minimum; žíti životem logickým, na volném vzduchu, bez neurosy, bez ovzduší kaváren

* Cituji jmenovitě p. France, Adama, Léona Daudeta, Descava, Geffroya, kteří drží neoblomně bez únavy práva umění a ideologie v běžné banalitě žurnalismu.

a redakcí, ve styku s přírodou; zříci se všech paradoxů stejně brutálných jako rafinovaných; hleděti si svého zdraví, býti dalek touhy po zisku a ozdobě; osvoboditi se zvlášť tyranského předsudku o nutnosti města; přesvědčiti se, že výbornou volnou a krásnou literaturu lze všude psáti spíše než v jídelnách pařížských, že člověk inteligentní přináší své středisko, kdekoliv se ubytuje.

Než je třeba, aby odřeknutí se bylo upřímné, aby spisovatel vzdal se všech výhod kariery a toho nelitoval. Je třeba, aby pohlédnul tváří v tvář všem svým výstupům v životě pařížském, vstoupil v sebe sama a vymýtil všechny ty pošetilosti. Dosáhne-li toho, jen pak pochopí velikost a melancholickou krásu profese intelektuálné. Radostně ustoupí k životu prostřednímu, opomene ztráty výhod finančních, spokojí se nepatrnou mzdou; ví, že jeho úkol není zářiti v premierách, prodávati své knihy v ohromných vydáních, zdobiti svou knoflíkovou dirku, paradovati před ženami, vystupovati při oficielních hostinách, býti jedním slovem komediantem, neboť vše, co společnost může udělati z jeho povolání, je komediantství před tím, co ze své profese má učiniti sám.

Povznese se ponenáhlu v myšlence, že vše to je bídnost, a porozumí hlasu mysteriesnímu, který pravil na věky: Spása je ve vás. Bude se isolovati každý den více a naučí se snášeti dvě přítomnosti, jež nesnadněji lze snášeti, než přítomnost celého světa: přítomnost svou a přítomnost velkých předků. Učiní mír se svou duší, zabíjeje svou marnivost profesní, snižuje se, když pýcha se ho zmocní, děkuje Bohu, od kterého přicházejí všechny milosti, za den, kdy ucítí, že napsal dojem nesmrtelný; bude se zkoumati s neoblomnou pravdivostí, věda, že nesmí snésti jediné chyby. Slova a talent, který je řídí, mohou sloužiti lži; duše nízká a podlá může obratnými ústy oplývati radami krásy, než tyto květy zvadnou a masky spadnou všechny. Spisovatel, který myslí a je upřimný, vejde v mír se sebou samým; bude na se hleděti jako na své vlastní nejtěžší dílo, ku kterému vždy vraceti se bude, a jako na kněze idejí uprostřed svých bratří, zaměstnaných starostmi života. Pak obrátí se zbožně k veledílům předků, pocítí, jaké povinnosti mu ukládají a pocítí všechnu tu upřimnost, které je třeba, aby si odpustil, že chápe se ještě péra, když již ruce geniální byly seslábly v smrti, nechavše je padnouti na zemi. A zvlášť pronikne se milosrdenstvím a láskou k bližnímu; na vše zírati bude s výše, maje poslání smutné a vznešené, maje úmysl vrhnouti o jednu krásu anebo o jeden příklad více do propasti času během minuty, kterou ztráví na zemi. Studem se začervená nad velkým úspěchem nebo nad velkými poctami, poněvadž odměňují nadání, jež obdržel spíše než sám vytvořil, a také, poněvadž veliká svědomí záslužná zemřela neuznána a bídna. Odřekne se těch, kteří něčím jiným se zabývají než bezprostředností na zemi. Bude žíti snad rozumem, to bude však jen život druhý, neboť žije se předně

srdcem. A rozum suchý a holý mu nestačí.

Ponenáhlu bude hleděti na se bez bázně, jako na bytost určenou státi se nezjednodušitelnou samotou, bytost sproštěnou vší hierarchické, úctu přinášející a světácké stránky svého povolání, neponechávaje sobě než spravedlivou a přiměřenou odměnu za čas a práci, které vynakládá a považuje se za neodvislého majitele, za pozorovatele a uvažovatele na pokraji společnosti. Jeho první poslání bude zříci se lži, pro něho samého i pro druhého, a tato podmínka sama ho učiní již protispolečenským. Neboť v životě není ani zákonů ani principů ani systémů, nejsme-li v něm automatickými panáky, nýbrž jsme li ho účastni uvažujíce o něm; jsou to umělé odznaky k nahrazení svědomí u bytostí, jež nedovedly si ho utvořiti. Existují jen karaktery, jsoucí mimo každý sociální řád, karaktery, jež třeba pochopiti a pro něž pro každého zvlášť třeba uzpůsobiti své chování i sympatii. Spisovatel je patrně pravý anarchista, t. j. člověk, který pozoruje jednotlivce a karaktery samy o sobě, bez ohledu na jejich štěstí, jejich kastu, jejich zaměstnání. Nebude se míchati do ničeho, co hodlá studovati, aby to mohl lépe prostudovati, prozkoumati bez vášně, v celku; a zůstane stranou s málo potřebami, se životem zjednodušeným do výstřednosti, s odpočinkem, se štěstím čisté morálným, intimním a abstraktním. Procházkami, klidnou pracovnou, denním chlebem a vážnou láskou člověk, hodný tohoto jména, je dosti bohat.

Rozštěpenost spisovatele pařížského je první podmínka, která se vnucuje. Ročně dva měsíce v Paříži stačí, aby uchoval sobě přátele, odnesl si z Paříže ten malý prospěch, jež tu možno nalézti, t. j. jakési nabytí nervosnosti, lehkosti, popudu k tvorbě, neboť život samotářský vyvíjí uvažování bez touhy se vyjádřiti. Ale co zabíjí literaturu je, mimo bezuzdou plodnost literárního žurnalismu, hromadění paradoxů, falešných axiomatů, vtipů a pošetilostí, jež očekávají spisovatele v kruzích literárních v Paříži, a které mu odnímají čisté vidění jeho opravdivého osudu. Paříž je centrem výsledků, t. j. všechny plody talentu přicházejí sem se ukázat a dosáhnout tu svého posvěcení, což ostatně je velmi nespravedlivé; než právě z této příčiny Paříž není středem přípravy těchto výsledků, a nebezpečný omyl je, že ti, kdož sní tam jednou triumfovati, vyčerpávají se, pracujíce tam a vedouce život spustlý, znemravňující a unavující, zatím co měli by se připravovati stranou, v klidu a v životě zjednodušeném. Abychom žili v Paříži, třeba uplatňovati se, a toužíce uplatniti se, ztrácíme všechnu sílu, jíž je třeba, abychom se něčím stali. Lidé tam chodí čerstva, čerstvěji než předci; vzdělanci jsou organismy, jež neživí se než tichem, tichem, jež posvěceno, požehnáno Carlylem, a Paříž je město, kde se nikdy nemlčí.

Spisovatel stává se čím dále tím více rádcem obecenstva; blíží se den, kdy ethika stane se hlavním obsahem umění slovesného, kdy výmluvnost, sociologie, prvky náboženské soustřeďovati se budou v románě a nechají daleko literaturu sentimen-

tální a čistě esthetickou. V době, kdy kastovní duch je v smrtelném zápase, a kdy lidé platí sami o sobě nekonečně více než svými funkcemi, úkol spisovatele nabývá tím více povahy poslání. Tak zajdou klepy literární a literatura žurnalistická, jako hynou již malé politické strany parlamentarismu; jejich agitace, jejich jalová pošetilost nebudou sváděti než duše povrchní, a problem morálného a materielného života spisovatelova se rozluští sám. Člověk, který má čest, že může svou myšlenku sdíleti se svými bližními, bude se pokládati za dostatečně odměněna, a nalezne svůj luxus a svou radost v hlubokém pojímání všech věcí. Nebude se více tázati, je li jeho povolání také karierou, a nezneužije k vůli elegantnímu komediantství daru bolestné průzračnosti, jíž Bůh mu udělil. Připomene si toto slovo Vilierse de l'Isle Adama: »Neexistují pro nás ostatní spisovatele toliko trouby úspěchu, nýbrž jsou také trouby posledního soudu, jichž měď je již v našem hlase.« Otáže-li se ho obecenstvo, co myslí o sobě a o svém úkolu, odpoví klidně: »Nezáviďte mi, jsem méně svobodný než vy a méně šťastný. Vaše nejúnavnější práce mají svůj konec v sobě samých, má práce je nekonečná a spočívá v tom, že hloubám o tom, co se nenechá nikdy odhaliti v tomto životě. Čím jasněji vidíme, tím více trpíme až po okamžik, kdy přestaneme klamati samy sebe a kdy dosáhneme klidného vidění pravdy, která nikdy nepůsobí zla, když ji připustíme s dobrou vůlí svého srdce. Chtíce vysloviti to, co myslíme, koktáme jen: a je jen jedna útěcha nepřístupnosti idealu: lidstvo upřímněji milovati a sprostiti je citů umělých.«

PŘELOŽIL J. V. Š. C. MAUCLAIR.

Nová německá dramata.

Camill Hoffmann. (Pokrač.)

Zvláštním překvapením jest Závoj Beatrice, hra ve verších od A. Schnitzlera (Berlin 1901, S. Fischer). Jest to pestrobarvý motýl mezi tolika šedými, kus bujné obraznosti, jakého nebylo několik let, jako na vyvrácení mého stesku, že naši básníci trpí chudostí fantasie. Ovšem trochu zase přeslazený a vonný, zcela v duchu zcitlivělé Mladé Vídně, a kde zdá se červenati krev, hoří často jen růže. Hraje v Bologni, obležené Cesarem Borgiou, večer před rozhodnou bitvou. Všechen život jest tak stěsnán na několik hodin. Nic není tak charakteristické, než jak Schnitzler tento život líčí: činí z něho slavnost lásky. Ne hrůzu ze zkázy, šílení ze zbabělosti, zajíkání se modlících, ale v nejvyšším vzepjetí života hledí vystihnouti kolorit oné skvělé doby. Zítra čeká jistá smrt, proto dnešek buď svátkem. Ale život míchá tmavé tóny v nejskvělejší jas. Hrdinkou

jest mladá krásná dívka, dítě, jež s hravostí nevinné prostoty zasahuje v osudy mužů. Všechna frejovná moc velikých heter vládne již nevědomky v tom dítěti. Slavný básník spatří ji a nevěrně opouští svoji nevěstu. Ani tak Beatrice nemiluje, jako toho naivního kouzla na ní. Když však ona poskvrní obraz jeho nade vše drahých fantasií — políbením druhého, vévody, pouze ve snách — odpudí ji od sebe. Ideální postavy jeho obraznosti, skutečností sice vyvolané, ale jí odcizené, jsou mu nejdražším pokladem, jsou mu za život. Zatím setká se Beatrice s vévodou. Její kouzlo ihned zaujme jeho smysly. Příští noc patří opojení a lásce, i má jít s vévodou do zámku. Každá žena v Bologni by to dnes učinila. V Beatrici jest stále plachost, bázeň z budoucnosti, z opuštění aneb opovržení; mimo to ozve se v ní zdravá občanská krev. Půjde s vévodou jen za té podmínky, povýší-li ji na vévodkyni. Stane se, čeho nikdo nečekal. Ale když poslední noc milostné vášně ulehla na zámek, park a město. Beatrice vévodovi zmizí. Prudký ohlušující tok událostí otřásl její labilní duší. Blouzníc o smrti přichází k básníkovi. S ním chtěla by zemříti. Ale když cítí skutečně se blížit hrůzu smrti, věsí se náhle se vzpamatovavši každým nervem na život a básník umírá sám. Sám jedu si nalil do poháru, ale Beatrici, poznav ji, podává čistého vína. Přišedši domů, kdež vévoda velice znepokojen čeká, zaplétá se na jeho otázky, odkud přichází a lže. Žárlivost vévodova jest bez mezí. Hrozí, že ji dá ze zámku vybičovati jako poběhlici. Ale jako zatvrzelé dítě, jež mlčí anebo opakuje stejnou vytáčku, zdráhá se Beatrice říci pravdu. Vévoda odevzdá ji náhlému soudu a ten ji odsoudí na smrt pro čarodějnictví a nevěru. Ani myšlenka nejhlubší hanby neúčinkovala tak na Beatrici jako nepřemožitelná hrůza ze smrti. Přizná se ke všemu. Za to její bratr, bodrý voják, pravý protějšek Goethova Valentina, vráží jí dýku do srdce, považuje ji za zneuctěnou, když odkradla se jako nevěsta vévodova za milencem.

Jest bez odporu Schnitzlerovo drama nejjemnější a nejsilnější. Jeho překypující obsah nedá se ani vypsati. Z půvabného kabinetního formátu svých dřívějších her Schnitzler poprvé se propracoval do větších rozměrů. Osudnou tragiku náhlých nezměřitelných obratů, hrozivou tíhu neočekávaných konstelací, drsné propuknutí napjatých vášní mírní svým citem harmonickým, lichotnou elegancí své dikce. Děj jest jako čarokrásné tělo, zahalené drahocenným pláštěm, v jehož záhybech se tají zvláštní dary. Duši dalo by se snad leccos vytknout: že světový názor básníkův není zaujat otázkami a starostmi našeho dneška, že v jeho básni není ethického jádra, že zapomenul výroku Schillerova, že světem vládnou hlad a láska a příliš slouží smyslnému. Ale kdo je tak prost od všeho pohanství, aby neodpustil duši pro její krásné tělo? Drama Schnitzlerovo jest sama usmiřující hluboká krása. Má několik episod, jichž žár a měkkost opojuje, má scény, jež připomínají Shakespeara.

Vlastnosti hry nedají se již ceniti podle úspěchů nabytých na německých jevištích. Poměry jsou příliš nezdravé. Žalostná nervosita řádí jak v publiku, tak mezi autory. V celku drama nesplnilo, co podle velikých rozběhů realismu slibovalo. Obecenstvo dosud čeká na příštího jediného moderního básníka. Hauptmann, na kterého se upínaly největší naděje. objevil se nespolehlivým; jeho dráha jest neustálý pokles a výšin. Sudermann zklamal, jeho poslední kus »Johannisfeuer« jest neuvěřitelná romantika Birch-Pfeifferové a Marlittové. Otto Ernst, jenž svým »Flachsman vychovatel« se dostal nedávno na vrch, byl vážnou kritikou obviněn, že spekuluje s morálním filistrovstvím, odměňuje cnost a na pranýř staví neřest. Přes to vyniká tím, že se zabývá otázkou sociální, povoláním učitelským. Otto Erich Hartleben napsal »Rosenmontag«, drama důstojnické, tedy stavovské a úspěch byl jen vnější.

Publikum je zmlsáno na sensace. Od autorů osvědčených čeká každý rok nový kus. Když z autorů má zástup stranníků a odpůrců, jež z premier dělají bitvy. Jest to nejvýš trapná podívaná, zvláště když mladé síly tím trpí, jsuoce buď ušlapány anebo vynášeny do nebe. Klidná práce a vývoj jsou podkopány. Nezapomenu na př. na premieru v jednom vídeňském divadle Hráli »Die Ehrlosen« od Elsy Plessnerové (Vídeň 1901, L. Weiss). Jde o děvče, jež se podá ve slabé chvilce. Když si ji přítel svůdcův chce vzíti, přinutí svůdce dívku, aby se z pádu vyznala. Snoubenec ji ovšem opustí. Zrazena jest oběma. Kus není zajisté napsán bez talentu. Koncepce jest dramatická, účinná, jen v dialogu autorka naivně nedovede neporušit jemné neviditelné linie toho, co nelze vysloviti (anebo alespoň co ve všedním životě nelze vysloviti). Odvážně staví se na stranu své hrdinky a proti vší konvenci hájí její svobodné právo. Tím větší sensace byla, když na konci hry se objevila autorka, dívka v bílém šatě. Ozval se sykot a smích a jen málo potlesku. Kus, význačný příspěvek k ženské literatuře, byl za posměchu pochován. Ale že nebyl mrtvý, svědčí o tom, že se jím noviny stále zabývaly několik neděl. Sloupci všech vídeňských listů byl vláčen bílý šat odvážné dívky. (P. d.)

Dnešní Rusko.

Namanuje se nám otázka, jaká jest budoucnost Ruska. Budoucnost Ruska více než kterékoliv jiné říše závisí od jeho poměru k jiným národům. Tři jsou na světě moci, které pro svou jakousi zeměpisnou odloučenost jsou politicky poměrně neodvislé, Spoj. státy americké, Japonsko a Velká Britanie. Spojené státy mají na svých hranicích, pokud vůbec s druhou říší se stýkají, pouze naprosto přátelské sousedy. Mapa Evropy

může býti přetvořena aniž se jich to dotkne. Pouze pád neb vzrůst Anglie může působiti poněkud na jejich bezpečnost. Položení Anglie není již tak výhodné. Kanadou a Indií stýká se s cizími státy. Japonsko, nehledě na Koreu, kterou považuje za svou, nemá hranic, jichž by nemohlo chrániti svými válečnými loďmi. Pravý opak jest, pokud jde o Rusko. Kromě se Spoj. státy americkými a Francií sousedí se všemi velkými neb většími mocnostmi Sousedí se Švédskem, Německem, Rakouskem, Rumunskem (a jím ostatními balkánskými státy, Bulharskem a Srbskem), Tureckem, Persií, Afganistanem, Indií, Čínou a (Koreou) s Japonskem. Nad to vešlo Rusko v důvěrné přátelství s velikou říší, s jejímiž hranicemi se nestýká, s Francií — a vdavkami a přijetím ochrany vešlo v poměr ku dvěma ostatním státům na Balkáně, Řecku a Černé Hoře. Každá otázka politická a každá týkající se trvání některého státu kromě Spoj. států amer. týká se přímo životních zájmů Ruska. Proto závisí osud Ruska více než kterékoliv jiné říše na poměru k jiným říšim a národům. Zásada »nihil humani a mę alienum«, jež pro ostatní lidstvo jest pouze heslem humanitním, jest pro Rusko vynucenou přední zásadou zevnější politiky.

Podivný sňatek mezi Ruskem a Francií — nepřirozené spojenství samovlády s demokracií — byl znám všem mocnostem hned od té chvile, jakmile hudební sbory válečných franc. lodí před carem Alexandrem III. zahrály hymnu revoluce, marseillaisu. Tato nenadálá událost byla výsledkem německé politiky a pádu Bismarkova, jakož i odporu hraběte Caprivi k obnově tajného ujednání s Ruskem, jímž se Bismark nerozpakoval »ošancovati« se proti svým spo encům. Rusko se obrátilo k Francii a Německo k Turecku. Tím dle mínění Ruska ku své negativní protiruské politice připojilo politiku agresivní. Dvoualiance má pouze finanční výsledky. Francie uložila do hypotekárních papírů ruských několik set milionů franků. Francouzské zápůjčky budují ruské železnice a umožňují splácení záloh železnicím od státu daných. Aliance s Ruskem nezachránila Francii od napadnutí, poněvadž nikomu nenapadlo útočiti na Francii. Když šlo o Fashodu netasilo Rusko meč, nýbrž hluboká moudrost petrohradské politiky pracovala v zájmu míru. Rusko obklopil nimbus po stránce politické i vojenské, bylo všeobecně známo, že odhodlá-li se Rusko odpoutati litice války, i Francie pustí válečné psy s řetězu. Francie nabažila prý se již tohoto jednostranně prospěšného společenství, dobře chápajíc, že Rusko získává sic nad míru v dálném východě, ale ona že jest tam, kde byla před Toulonem a Kronstadtem. Myslím, že do určité míry jest tomu tak. Vtip, že francouzští důstojníci při hostině, jakmile na stůl byl dán křehký dort polívaný smetanovým sněhem (charlotte russe) vstali a provolávali slávu, svého ostří již pozbyl. Generace, která bojovala v roce 1870 ve Francii, vymírá a nová generace zapomněla válečných písní Derouledových a pohlíží na něj jako na směšného spiklence pro-

nemožnou »plebiscitní republiku«. Císař německý neustává ve svých přátelských nabídkách Francii — příklad: skvělé přijetí francouzských důstojníků o manevrech, upuštění od banketu obvykle pořádaného v Metách na oslavu pádu Sedanu a závody automobilů mezi Paříží a Berlínem, jež před 10 lety byly nemožny — a mimořádné a přehnané komplimenty hraběte Waldersea ke každému Francouzovi po dobu čínské výpravy. Císař Vilém má před sebou několik záměrů, v jichž uskutečnění Rusko každým způsobem bude mu překážeti. Jde mu proto především o to, aby citlivost Francouzů nepobouřil, hněv jejich upokojil, jejich neutralitu si zajistil, a aby dosáhl, po čem touží, nešetří námahy a podnikne vše, pokud nemusí odříci se zabraného území. Chováním svým chce patrně podvrátiti základy spojenství mezi Ruskem a Francií. Car nepřišel na výstavu, ale nebude dlouho trvati a octne se Vilém v Paříži; od té chvíle bude dvoualiance míti význam pouze starožitnický. Dosud kráčí tato aliance obvyklou cestou; Rusko domáhá se ve Francii nové zápůjčky a žádné ministerstvo neodvážilo by se prohlásiti její nezdar. Možná, že dvoualiance dle jména dlouho ještě bude živořiti, avšak dnové její jsou sečtěni.

Poměr Ruska a Německa jest v jiné fasi. Týká se budoucnosti a situace, jež nastane, situace delikátní a význačnější, než jaká byla od pádu Napoleona I. Může nás nad to překvapiti každého rána.

Abychom věc správně pojali, jest nám pohleděti do minulosti. Klíčem Bismarckovy vnější politiky bylo zachování dobrého poměru k Rusku. Cíli tomu podřazoval a dle potřeby byl ochoten i obětovati každý jiný zájem německý v cizině. Z důvodu toho zahrával si s hlavním společníkem v trojspolku neupřímně. Prohlásil, že mu Balkán nestojí za hnáty ani jediného pruského granátníka, a nechtěl překážeti Rusku, jež zamýšlelo upevniti tam svůj vliv. Nepodniknul ničeho, když bylo odhaleno ruské spiknutí, aby zajat byl kníže Alexandr bulharský, německý princ. Za to navedl reptilní novinářstvo německé, aby vystoupilo proti Anglii a sám vmetl anglické královské rodině hrubou urážku v tvář. Věděl, že pobouří Rusko, jakmile se přiblíží Německo k Anglii a že bude naopak zadobře s Německem, bude-li příležitostně nevražiti na Anglicko. Zároveň však pečlivě se staral, aby Rusko bylo přesvědčeno, že Německo, bude-li chtíti, může býti v alianci s Anglií každý okamžik, a proto počínal si tak, aby vztahy Německa k Anglii do jisté míry byly podrážděny, ale nikoli přerušeny, aby Rusko nemohlo hledati v Anglii spojence proti Německu.

Ty poměry trvaly ještě po nějakou dobu, když nastoupil Vilém II. na trůn. Jak náhle propustil r. 1890 »starého kormidelníka«, jest známo. Rovněž jest známo, jak si vedl propuštěný Bismark, a že celou řadou zlomyslných rozhovorů s novináři, prozrazováním různých tajemství, novinářskými články poskvrnil své vysoké stáří. Veškeré jeho počínání neslo se k tomu, aby

dokázal, že německá politika jest protiruská a že vlast (německou) postihne doba svízelů a nehod. Vilém II. nedal se však odvrátiti od cesty, kterou volil. Jeho politika a ctižádostivost jsou originální, odvážné a obrovské a vše co dosud podnikl, mělo dobrý výsledek. Doba rozhodná ještě nenadešla. Až nadejde, ukáže se, že úmyslem Vilémovým jest, přetvořiti mapu Evropy a rozšířiti moc Německa, proti němuž anektování Elsaska s Lotrinskem bylo, přihlížíme li k věci se stanoviska národohospodářského, pouhým příštipkem na velkovévodský plášť.

Nemyslíme, že Vilém propustiv Bismarka změnil svou politiku v protiruskou. Věděl, že by tím říši připravil nebezpečí a odporovalo by to jeho politické methodě. Jeho cílem bylo, aby získal výhody plynoucí z dobrého dorozumění s Ruskem a z volné ruky v politické činnosti.

Alexander III. nebyl přítelem Německa a Němců jako byl Alexander II. Byl panslavistou z přesvědčení. S carem tím nebylo lze Vilémovi provésti žádného díla. Proto bylo prvním jeho skutkem dohodnouti se s Anglií. Tím zabezpečila si tato rozšíření moci a území v Zanzibaru, odstoupivši náhradou Německu Helgoland. Sblížení nemile neslo Rusko. Císař, aby je seslabil, odhodil veškeru sympatii k Japonsku, spojil se s Ruskem a Francií a donutil je, že vzdalo se větší části své válečné kořisti na Číně získané. Počínání to mělo různé osudné následky, jež všechny dosud nenastaly. Vrcholilo v zabrání Port-Arthuru, Kiaočaa a odstupu Wei-ha-wei; způsobilo obsazení Mandžurska Ruskem, změnu trati sibiřské dráhy a lze říci, že bylo nepřímým původem povstání boxerů a všeho, co mělo povstání to za následek. Mimo to způsobilo, že Rusko a Japonsko ocitlo se v poměru, z něhož súčastněné strany jen válka může vyvésti. Rusko bylo císaři Vilémovi vděčno, vděčnost svou však neprokázalo makavým způsobem. Proto se císař odhodlal domáhati se sám výhod na dálném východě, jichž si za pomoci svého spojence mohl opatřiti. Povraždění několika misionářů německých bylo mu záminkou, že směle zabral Kiaočau a oznámil, že Shan-tung leží v obvodu německých zájmů. Diplomati evropští domnívali se, že Rusko souhlasí s Německem, sice kdyby byli věděli, že se odhodlalo na vlastní vrub k akci této, byli by jistě protestovali. Tehdy byly poměry mezi Ruskem a Německem velice napjaty, rovněž jako když hr. Walderseeovi bylo smělým obratem císaře zabezpečeno vrchní velitelství v Číně. Německo tehdy dalo Evropě na srozuměnou, že Rusko souhlasilo s jmenováním hraběte Walderseea; Rusko však úředně tuto versi vyvrátilo a dle toho, co se sběhlo, má se za to, že příběh ten byl předmětem soukromého a osobního rozhovoru mezi císařem a carem. (P. d.)

Vesnice na konci světa.

Plzeňská povídka. Napsal *K. Jonáš.* (Dokonč.)

»Můj život byl asi takovýto. Otec se mně vůbec nikdy nepředstavil a matka, když mi bylo šest roků, nechtěla mne více obtěžovat a utekla do světa s kterýmsi tkalcem. Ujal se mne chudý švec a rozdělil zcela nestranně můj život mezi školu a svůj verpánek. Pracoval jsem na dvou pólech: na jednom s knihou, na druhém s dratví. Jako dvanáctiletý jsem prchl do Prahy, poněvadž ševcova jedenáctiletá dcerka začala mi klásti osidla. V Praze — k vůli změně — uchýlil jsem se zase k ševci. Ale ten byl už jinačí. Měl mnoho knih, časopisů, brožur, ale nemohl se v nich vyznat, neboť mátl si neustále cifry s písmenkami. Nařídil mi tedy, abych mu předčítal. A já to činil rád, ač ta věc měla také svou smutnou stránku. Můj chlebodárce rozčiloval se totiž po každé, když jsem mu četl o utiskovatelích dělnictva. A rozhořčení jeho bylo vždy tak silné, že ztrácel vědomí a snědl mi pak oběd i večeři. Než já vše to snášel statečně a vděčně. Knihami se mi otvíral nový svět. Zde se také rozpolitilo mé srdce na dvě části: v jedné usadil se hněv proti vydřiduchům, v druhé neuhasitelná láska k utlačovaným. Když mi bylo dvacet let, vzpomněli si na mne velcí páni a povolali mne na vojnu. Ale patrně je můj talent neuspokojil, neboť za půl roku hodili mi opět civilní šat a vyhnali mne domů. Já však šel za hranice, do Italie, a tam jsem poznal anarchisty. Vše, co jsem dosud o socialismu slyšel a četl, připadalo mi jako pouhá padrť proti tomu, co mně noví učitelé vyprávěli. A já byl tak učelivý žák, že za nedlouho nabádali mne k tomu, abych se obíral i chemií. Poslechl jsem. Však všetečnost má byla příliš veliká, hned v prvních dnech začal jsem nestydatým způsobem lehtat nitroglycerin. Ještě štěstí, že tento »tatík anarchismu« je moudřejší a rozumnější než my pozemšťané; odbyl mou dotěrnost jen malým napomenutím, utrhl mi tři prsty na pravé ruce. Od té doby jsem klesl; z čilého praktika stal se ze mne nudný theoretik. Vrátil jsem se domů a rozhazoval jsem tu pumy, ovšem jen řečnické. Naposled pak vyklubal jsem se v pouhého anarchistického komika. Ano, komika! Dnes, když mluvím na schůzích, všichni čekají jen na mé šprýmy. Ale i to je přece něco, neboť nedovede každý rozesmát chuďasy, vyssáté bídou, hladem a dřinou,« dodal s jistou chloubou a přetřel si ježatý knír pahýlem utrženého ukazováčku. Místností rozložilo se na chvíli ticho, které posléze přerušila chvatnou poznámkou Berta.

»Ach, to já neprožila nic takového,« pravila s neobyčejnou rychlostí a luskla při tom všemi prsty, »můj životopis je jako z čítánky. Propadla jsem na učitelském ústavě, odjela do Berlína a stala se sklepnicí »U malého andělíčka«. Tam se scházeli

anarchisté a přijali mne ve svůj kruh. Pomáhala jsem jim, jak jsem mohla, však jsem za to seděla dvakráte za mřížemi,« zašeptla smutně a oči se jí zalily slzami.

Všichni tři mužové upřeli na ni pohledy, ale nikdo neodvážil se pronésti jediného slova. Jakoby jim tíživá chmura náhle klesla na hruď. Až za hodnou dobu vtáhl pan Robert hlasitě vzduch do hrdla a poznamenal: »Když to všechno nic není platno, anarchismus lidstvo nezachrání. Třeba vyčkati konce světa, o němž všechna náboženství mluví, jenže nejasně a neurčité. Konec přijde, musí přijít, ale bude zároveň začátkem nového života —«

»— v království nebeském,« přerušil ho špičatě Loulík. »Ne, zde na zemi! To je právě onen veliký rozdíl mezi naukou náboženskou a mým učením!« ohražoval se Robert přísně a ostré jeho zuby vycenily se mu z úst tak lačně, jakoby se chtěly do Loulíka zakousnout. »Z anarchismu třeba napřed učinit antikratismus —«

»Ale dovolte!« smál se Loulík, »když jste tak učený, dovedl byste udělat z kočky vepře? Ne? Tak vidíte — —«

»Hlouposti«, zabručel Robert a obličej prokvetl mu červenými skvrnami. »Přečtu vám své dílo, abyste poznal, oč se mi vlastně jedná —«

»Dobrál Plzeňští anarchisté nemají ještě mučedníků, obětuji se tedy já prvý. Pozítřku ráno k vám přijdu,« sliboval Loulík a podával mu pravici.

»Jen se nehádat, za pár hodin se beztoho na vždy rozejdeme, nač si těch několik chvil ještě ztrpčovat?« napomínala je Berta, které se už oči zase rozjasnily. »Víš přece, Roberte, že zítra odjedu z Plzně se soudruhem Kreškou?«

»Ty a kam?« vydralo se Robertovi z prsou a zrak jeho se vytřeštil.

»Kam? Ještě sama nevím! Mně je to ostatně jedno«, rozřehtala se a nedbale pohazovala hlavou.

Robert sesinal, tvář jeho podobala se pergamenu. Povstal, prohnul vysoké své tělo a jal se chodit kvapně po pokoji. Její sdělení působilo naň jako nečekaná sečná rána; cítil jeho palčivost ve všech údech. Berta jeho rozčilením jakoby okřívala; naklonila se rozpustile přes stůl a chytila Kreškovu hlavu do dlaní.

»Budeš-li pak mne mít přece rád, ty modráči? To víš, jak začneš šilhat po jiných, tak —« A ostatní slova udusila ve smíchu a v polibcích, jež vtiskala mladému muži do bílých vlnivých vlasů. Robert mimovolně zavřel zrak a tiše se vykradl na chodbu. Teprve když společnost odešla, vrátil se do pokoje.

*

Za dvě asi hodiny přiběhla Berta domů. Zpívala si a tančila houpavě po pokoji. Robert měl již rozsvíceno, seděl nad knihou a tvářil se, jakoby něco velice poutavého četl

Najednou se zastavila, nahnula se k němu a tázala se posměšně: »Proč mlčíš!«

Cítil blízkost horkého jejího těla a zachvěl se. »A co bych měl mluvit?« procedil skrze zuby za chvíli, nutě se do lhostejného tónu.

»Však ty víš! Přece ti zítra odjedu!«

Pohlédl na ni divně, smýknuv očima po kyprých liniích jejího schýleného krku. A v tom jakoby vymrštěn neviditelnou, mohutnou vlnou, vzchopil se prudce a zachytil Bertu do náruče. »A proč chceš odjet? Proč? Zůstaň u mne, mohli bychom žíti spolu a šťastně žíti —« drkotal rozčileně.

Vyškubla se mu. »Že se nestydíš?! Jsme přece oba vyznavači volnosti a svobody. Dát se k sobě přikovati! A ty jsi o dvacet let starší než já, to se vždycky cítí,« odbývala ho krutě a divala se mu přímo do tváře.

»Ty mi nerozumíš,« omlouval se trhavě a třásl na celém těle. »Mám peníze, několik tisíc, ty bys mohla jednou podědit. Dnes, kdybych zemřel, dostane to vše stát, onen stát, proti kterému jsem celý život horlil a psal —«

»Áááá —«, zamávla rukou, »neprodám se.«

»Zas mne nechápeš —«, vpadl jí do řeči, »přečti si napřed mé dílo a pak mne poznáš. Ano, musíš si moji práci přečíst, pak budeš soudit jinak.« A hned chvátal k polici a přinesl balík popsaných listin a položil na stůl. »Sedni si, čti, čti!« pobádal ji zimničně. Ale ona jen spráskla rukama a zavrtěla hlavou.

Vzal ji znova a strhl na sedadlo. »Musíš mne poznat, prosím tě pro vše na světě —« a vklínil prsty do sebe.

»Ne, nemožno!« odtušila suše, »nech to tedy, snad ráno, až vstanu, jsem už ospalá.«

Chtěl ještě něco namítnout. Ale v hrdle cítil děsné žhavo, slova se mu tam zrovna spékala. Svěsil beznadějně hlavu a odplížil se dlouhými šoupavými kroky do kuchyně.

»Nespal jako včera a jen se převaloval na starém kanapi. V hlavě vířil mu zmatek a palčivá bolest. O půl noci vstal, rozžehl lampičku a šel se podívat do pokoje na Bertu. A když uzřel její bílé tělo, jež zdálo se oddechovati těžkou smyslností, zavřel rychle oči a po špičkách prchal do kuchyně.

Berta probudila se za ranního úsvitu. Sotva smekla se s postele, zavadila zrakem o stůl a o balík listin, jež se na něm kupily. Usmála se útrpně. »Musím mu od té obtíže pomoci,« šlehlo jí mozkem, »marně se tím souží a ničeho tím nedokáže. Ještě by se mu vysmáli.« A tak, jak právě byla, bosa a ve spodničce, vzala se stolu část rukopisu a všoupla do kamen a škrtla sirkou. Za chvilku již popsané papíry syčely a kroutily se v ohnivých jazycích. A když dohořely, hodila na ně novou vrstvu a opět, až balík zmizel v jícnu kovových kamen, jež krčily se v koutě jako dřímající obluda.

Byla spokojena tím co vykonala. V koutcích dravých úst usadil se jí úsměv a oči její poletovaly vesele po pokoji. Strojila se pak kvapně, aby se dostala brzy ven. Robert, nevyspalý,

se zrakem jako sežehlým a vzrušeným očekával ji už v kuchyni. Když vešla, ptal se jí, chce-li kávu?

»Ne, slíbila jsem Kreškovi, že s ním posnídám,« odvětila krátce.

»Ty tedy přece jdeš?« zahučel úzkostně.

»Ano — vždyť víš! Co bych tady dělala?«

»A četla jsi můj spis?« ptal se třaslavě a oči přímo zavěsil na její rty.

»Četla! —«

»Není pravda! Kdybys četla, nemohla bys tak odejít,« vyrazil zoufale.

Pokrčila rameny, podala mu ruku a mezi dveřmi ještě zvolala: »Snad se ještě jednou vrátím a pak si o tom promluvíme.« Chtěl ji zadržeti. Ale ona se mu vysmekla a utekla na chodbu.

»Ne, nečetlas, nečetla! —« křičel za ní. Ale ona neodpovídala. Jako opilý potácel se do pokoje. Musel se přesvědčit, nahlédla-li vůbec do díla jeho. »Však to poznám, najisto poznám!« bručel mezi zuby.

Pohlédl na stůl. Prázdný! V tom ucítil zápach po odporném kouři a oči se mu svezly na kamna. Jako když uzlovatým bičem uhodí někdo přes obličej. Dech se mu zarazil a ruce mimovolně zajely do vzduchu, jakoby se něčeho chytaly. Krk stáhnul se k zalknutí. Z otevřených úst vyřítil mu blábolivý zvuk. A tělo jeho najednou se sehnulo v oblouk a vrhlo se ke kamnům. Prsty zimničně zajely do zuhelnatěných papírů a začaly je vyhrabovati ven, na podlahu. Kouř a saze zaplavily sehnutou hlavu. Ale oči třeštily i do toho mraku a černa, hledajíce, co by se dalo ještě zachránit.

Jediný útržek bílý vylovily umazané prsty z hromady čmoudu a smetí. Hltavě přímo roztáhl jej Robert a zrakem v něm lovil písmena. Trvalo dlouho, než mohl roztřesenými rty přeslabikovati: »Myšlenky z výletů do vesnice na konci světa —.« Když dočetl, hlava mu poklesla.

»Pryč — celá má dlouholetá práce — celý život.« To bylo vše, co si mohl ve chvíli té uvědomit. V pohaslých jeho očích zmítala nezměrná bolest, upomínající na úzkost k smrti odsouzeného.

Usedl na postel, jež ještě hřála teplotou těla Bertina. A zde zdrcen a zničen, hlavu maje přitištěnou na tvrdou pelest, vytrval o hladu a žízni až do odpůldne. Pak se zvedl, oblekl nový šat a vydal se na obvyklou procházku svou do Hradiště. Na vrchu, nad vesnicí se zastavil a pustil dlouhý pohled tam dolů, do kotliny, do níž leta chodil a kde namáhavě spřádal své myšlenky a pracoval o velkém svém díle. A v té chvíli jakoby se v něm cosi provalilo. Slzy vyřinuly se mu z očí. Odplížil se rychle ze silnice na blízkou stráň a skrčil se tam mezi křoví. A zde schoulen, chvěje se bolem plakal.

Byla již tma, když vracel se. Zatím spustil se zuřivý liják.

Ale Robert ani neroztáhl deštník, jejž stále nosil s sebou, jakoby si přál, aby dešť probičoval jej až na tělo. Klidně ubíral se k městu ve vzteklém přívalu hučící, mrazivé vody.

Doma zůstal v promočeném šatě. Ani klobouk s hlavy neodložil. Rozsvítil velkou lampu, postavil ji na stůl a pak teskně rozhlédl se po pokoji vyprahlýma očima, jež od prudkého pláče poněkud šilhaly. Najednou spatřil zuhelnatělé papíry u kamen — a v témž okamžiku jakoby se mu v prsou otevřela hluboká rána. »Konec světa —«, zamumlal úpěnlivě a vrávoral do kuchyně. Za chvíli objevil se opět v pokoji V ruce držel tlustý provaz a vázal na něm zmateně smyčku. Obešel nejdelší stěnu pokoje a zkoušel sílu skob, na nichž visely těžké obrazy. Zastavil se u velikého zrcadla . . .

*

Druhého dne o deváté ráno vrazil do bytu Robertova anarchista Loulík. Už na prahu hlasitě se smál a volal rozléhavým hlasem: »Tak jsem tady, začněte ihned se čtením svého díla —« V tom se však zarazil. Spatřil na stole dohořívající lampu, jež dusivě čmoudila. Chtěl vtipkovat na takovou nehospodárnost, ale najednou úžasem všecek ztuhl. Na hlavní stěně pokoje objevil se mu pan Robert — visel na provaze. Hrůza vycházela z mrtvého jeho těla.

Loulíka projel mráz od hlavy až k lýtkům. Ale okamžitě, jakoby se zastyděl, hleděl se opanovat a postoupil o krok k mrtvole. O sluch zavadil mu jednotvárný, smutný tikot hodinek, jenž dral se neúnavně ze zmoklých šatů. A tyto tiché, stále se opakující údery tak příšerně v hrobovém tom ovzduší na Loulíka působily, že pot vychrlil se mu na čelo a dolní čelist roztřásla se mu jako v zimnici. Zajíkl se a prchal zděšeně z pochmurného přibytku.

Teprve na ulici se vzpamatoval a chtěl útěk svůj sám před sebou omluvit: »Ještě bych mohl míti k vůli němu opletání s úřady!« A oddychnuv si z hluboka, vnořil se do proudících zástupů.

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Tříaktovou operu I. F. Paderewského »Manru« předcházela z Drážďan pověst ne sice skvělá, ale dostačující, aby i v Praze v českých kruzích vzbudila zájem pro dílo polského klavírního interpreta Chopinova. Konečně jsme se jí i dočkali 24. listopadu — v německém divadle. O náladu premiéře příznivou postaral se několik dní před tím filharmonický koncert, v němž Paderewski jako virtuos slavil triumfy, a proto přijetí jeho opery bylo v jeho přítomnosti vřelejší, než by podle hodnoty své zasluhovala. Sujet její vybrán je ze života cikánů a hraje kdesi v divoce romantickém zákoutí Tater. Ulana, která proti vůli své matky pojala za muže cikána Manrua, marně žádá ji za pomoc v nouzi a hladu. Ještě příkoří musí snésti od vesnické mládeže a odnáší si s mužem, který ji od

rozpustilé chásky osvobodil, domů jen kletbu matčinu k nejistotě, zda Manru, sedlačící cikán, ji neopustí z touhy po volném životě tábora. Neboť v něm probouzí se někdy toulavý pud, rodinný život je mu dusný... V druhém dějství jsme svědky, jak jej jímá nenávist k ženě a dítěti, a hroznému činu zabrání jen Urok, přihlouplý vesničan, který z lásky k Ulaně svařil jí nápoj čaromocný, o který jej žádala, aby si lásku Manruovu pojistila, a nyní jej přináší. A za ním nový host se hlásí, starý cikán Jagu, aby přiměl Manrua k návratu do tlupy. V Manruově nitru zápasí láska k ženě a dítěti s pudovou náklonností k volnému životu a dobrý princip vítězí. Ulana vycítivši přízeň okamžiku dá mu čarovného nápoje a když v opojení mluví Manru o lásce, oddává se domněnce, že bude zase navždy její. Leč kouzlo netrvalo dlouho. Jako náměsíčný bloudí Manru s třeštivou hlavou a setkává se s tlupou soukmenovců — a když Asa, jeho dřívější milenka, znova jej zláká ve své sítě a vynutí mu odpuštění za sběhnutí, přidává se k nim. Ulana poznavši klam kouzla, utopí se v jezeře a Urok mstí se za ni: vyčíhá si Manrua a svrhne jej do jezera za ní. — Text Nossigův nemá nijakých předností a zasluhoval by právem mnoho výtek. Co na př. stane se s děckem Ulaniným? Je nutno, aby si Jagu a Manru tak důvěrně mluvili o provaze a šibenici? Atd. — Že by Paderewski, zatouživ po slávě skladatele, mohl přinésti opeře nějakou svéráznost svého produktivního talentu, bylo předem vyloučeno, neboť je ve skladbě eklektik. Dojem celku je značně roztříštěný. Abstrahuji-li od nápadných reminiscencí na Wagnerovu »Valkýru« (konec druhého dějství u Paderevského a konec prvního u Wagnera) a na Bizeta (»Carmen« a pochod cikánů se scénou Asy), které jsou zásluhou obou autorů velmi poutavy, lze v ostatní partituře nalézti jen několik dobrých míst: na př. rozvažování Manruovo v druhém dějství, které vystupuje nejúčinněji a nejjednotněji, nebo sbory cikánů, veliké lákavé houslové solo starého cikána, tanec doprovozený cymbálem, a duo Manrua s Asou. Právě tam, kde bychom očekávali, že skladatel zachytí si pevné psychologické vlákno — boj divého pudu toulavosti s ušlechtilými city - shledáváme se jen s podružnou motivací, která nemůže dosti vyzdvihnouti vratké hudební kontury k dramatické propracovanosti. Nedostatek svéráznosti nenahradí pak ani sebe zdařilejší provedení opery, připravené se zvláštní pečlivostí.

Minulý čtvrtek 28. listopadu vystoupila paní Maturová v titulní úloze Bizetovy »Carmeny«, ale v celku neměla štěstí. Po obou bezprostředních předchůdkyních, jež svému nesnadnému úkolu přinesly vedle výborného nadání pěveckého také nezbytnou účelnou rozmanitost hereckého podání, při vší snaze po pravděpodobnosti života umělecky distinguovaného, zamýšlela asi vnésti do pojetí Carmeny něco znatelně odlišného. A chce-li někdo podat na operním jevišti něco zvláštního, víme již v devadesáti případech s jistotou předem, že půjde nějakou stezičkou, která vede k divadelnímu realismu. V našem případě jde však stopa až ke krajnímu naturalismu. S výšin svého prestolu sestoupila naše Libuše až ke dnu společenských vrstev a bez umělecké rozvahy akcentovala pro své podání svůdné cikánky zejména v prvním i z části ve druhém dějství typické rysy individuí, která společnost zpravidla mezi sebou netrpí a jimi v mravním rozhořčení, mnohdy ovšem umělém pohrdá. Kdyby jen jiskra úvahy byla se vznítila při studiu role, jistě by osvítila cestu, která by důsledně přivésti musila herecké umění právě v nejchoulostivějších okamžicích ad absurdum, kdyby mu bylo volno jíti mimo esthetický moment jako Vilém Tell mimo klobouk Gesslerův. A v takových neesthetických odbočkách nemůže mít umění nikdy pravdu. Nepříznivý dojem poněkud se opravil ve třetím a čtvrtém dějství, kde setkali jsme se s akcenty plnými vzpurné dramatické síly, ale — jak jsem řekl — neměla paní Maturová štěstí a je mi krušno dost na výkon její hleděti jako O. Lessmann na Carmenu paní Luccy, nikoli jako Pařížané po premiéře roku 1875 na Carmenu Galli-Marićové. — Velmi krásným dojmem působila ve výborném kontrastu Micaela slečny Bobkové a demonstrativní potlesk v třetím dějství byl do posledního klapnutí rukou zcela oprávněn.

Vánoční výstava Umělecké Besedy. O přísnosti jury letošní výstavy

rozepisovaly se referáty předcházející její zahájení. Všechny přátele umění a — Umělecké Besedy tato zpráva jistě mile potěšila. Pravda, s takovým materiálem jako loňského roku letos na výstavě se neshledáváme. A přece ta jury měla býti daleko přísnější a neprotežovati tak příliš onen druhý účel výstavy — prodávání, obchod. Jsou na výstavě věci i výborné a skutečně umělecké, ale byly-li přijaty práce pp Ullricha, Grusa, Friedricha, Pitharta, svědčící o naprostém nepochopení, čím vůbec krajina pro umělce jest a býti má, dokumentující technickou neznalost svých autorů — kde jest ta umělecká přísnost jury? Pikantní studie p. Josefa Ženíška, traktující jisté ženské vnady v bohatém přeplnění beze vší estetičnosti, ty nedokazují že jednala jury tak, jak kázaly zákony Umění. Jistě namaloval p. Jos. Ženíšek lepší věci, a na jury bylo, k tomu jej poukázati. Přiznáváme, že hlavním účelem takových výstav vánočních bývá prodej: ale pak nechť nevolá se heslo Umění s takovým důrazem. Tak dost zkažen jest již vkus našeho publika a nepochopení jeho pravého, zářícího krásna jest až příliš známo: když rozvěsí se špatné věci vedle dobrých a divák svádí se na křivé cesty: pak brzo zapláče Umění a u rozbitého jeho monumentu může kšeft roztahovati se hrozně směle . . . Než k vystaveným pracem. Z krajinářských věcí výstavy především uvésti musíme práce mladých, z nichž p. Karla Langera uvádíme na prvém místě. »Letem voní mez«, kus koutu z polí, kde obilí něžně sklání se k chrpám a blatouchům, zářícím bohatě a svítícím — jest práce neobyčejně jemná, svítivosti výborně podané. To jest vůně léta, v tom zářivém akordu barev bohatých a přece doplňujících se v živém, harmonickém kontrastu »Dusno«, »Chrpy« se zátopou modrých květů rozesetých do zelena, z nichž tu a tam osamělý klas trávy rozběhl se do výše, s narůžovělými vršky v horizontu, to podáno tak měkce, až jest vám líto odtrhnouti se od toho plátna, citlivě rozezvučevšího všechny vzpomínky prvního léta. V tom leží umění Langerovo: jest poetou přírody, malujícím její kouty s neobyčejnou věrností a delikátností, třebas dosud s trochou rafinovanosti. Pro práce našeho slaveného malíře Giverny a Seiny roste v jeho obrazech roztomilý pendant měkké, vlnivé linie českého kraje s jeho světelnými efekty. Výborný »Hadinec« a »Slavnost sadu« buďtež zde uvedeny rovněž. Do takových opuštěných koutů zabloudí jen oko umělce-snílka, nehledajícího svoje sujety nuceně, ale spíjejícího se každičkým barevným tonem květu a travin, z nichž do syta čerpá celé písničky harmonických not. Aug. Satra podává některé věci velmi dobré. Se širokou, silnou machou jednoduchých tónů dovede líčiti barevné nálady zdařile. »Z Lochovic« takhle z večera, kdy vše halí se zvolna v šero a kontury mizí, zatím co barevné rozdíly vyrovnávají se v sametová splynutí, kdy stlumená červeň střech, modré tóny lesů v pozadí a zeleň stromoví pomalu vyrovnají se; to podáno velmi dobře. Některé práce Satrovy nesou na sobě povrchnost studií, nepropracovanost, ale v barevných tónech jsou neseny skoro všechny jemně a procítěně. Uvedeny buďtež tomu na důkaz »Motiv z Kej u Prahy«, »U pazderny« výborné v koloritu. »Chalupy z Jilemnicka« v barvě selhaly. Jaroslav Šetelík, nám jako dobrý akvarelista známý, tentokrát opustil techniku, v níž se mu tak daří a předvádí čtyři pastelly »Jaro, Léto, Podzim, Zima« (původně znějící »Vlhký jara dech«, »Hasne den«, »Zlato podzimu«, »Stromům o slunci se zdá«, jichž poetické, pěkné tituly neuprosnou redakcí katalogu prvého vydání zkráceny pěkně do »uměleckých« titulů), trochu upomínající na učitele — z nichž nejlepší ve svítivosti a náladovosti jest »Podzim«. Studie »Praha ze strahovské zahrady« jest pěkná sice, v celku dosti dekorativní, ale příliš ilustrační, v podání dálek tvrdá a leckdes v barvě nucená. Jest to — zdá se — studie k velikému obrazu, na němž jistě světlo a stín vyrovnají se v harmonický soulad, místa osvětlená více zazáří a přísvity stínů stanou se měkčími a průsvitnějšími. Roztomile podána jest partie »ze Selce« ve své živé zeleni, jíž škodí jen nevhodné zarámování. Téhož mladého umělce »Tatry«, trojdílný obraz v těžkém, dusícím rámu působí dekorativně, ale náladovými ty tři portréty mohutných horských štítů a hřbetů nejsou, nepůsobíť ani koloritem ani perspektivicky. Frant. Pečinka libuje si v bengálových světlech a slunečních žárech;

dobré jsou »Mandele«, »Přístodolek v humně«, naprosto nezdařeno »V odpoledním slunci«. Měkké lepty hedvábného sytého hnědého tónu vystavuje Jos. Bárta, předváděje ve dvou »Partiích z Prahy« velmi jemné kontury poetických její koutů s mdlými polosvity a mizícími odrazy. Ludvík Kuba ve své technice rázovité, řekl bych křídových akvarelů, poslal dvě náladové věci, »Tůně« a »Polabí« neobyčejně suggestivní a delikátní v barvě. Vilibald Nový mimo jiné vystavuje »Motiv z Budějovic« s interesantním, velmi zdařilým zabarvením. Pěkně řešil Aug. Terš rozdíl světla a stínu ve svém obraze »Na pastvě«. Jen ty husy ve stínu měly by více plasticky vystupovati; za to výborně podána postava pasačky s celou škálou koloristických tónů přidušenosti. Ku svému prospěchu opouští Karel Klár studené, hnědé tóny a dívá se upřímně do světelné palety přírody očima citlivějšíma než dosud. To nejlépe dokumentuje »Partie u Mnichovic« s pěknými koloristickými akordy. Za to »Hořínská zátoka« přeplněna ještě nepřirozenými asfaltovými tóny a jen ta partie oblak od měsíce letících má dobrý kolorit. Jan Minařík vystavuje mimo jiné hrozně neplastický, nucený »Radhošt ve Valašsku« s velikými sice barevnými aspiracemi, ale právě v této neharmonické komponovanosti bez všeho valeuru a hloubky. Upřímně litovati musíme, že krajinář tak pěkného zvuku jako Josef Holub obeslal výstavu tolika slabými, starými věcmi. Tak nejlepší z nich ještě jest »Na večer z jara« dobré v barvě, v stlumené svítivosti jarních tónů. Arno Novák chápe umělecky barvu nálad najmě večerních, ale podati jí činí mu leckdy obtíže opravdu zřetelné. Jeho kolory obloh jsou těžky, udělány, nechví se v nich optické, měkké, barevné akordy, ale vidíte na nich hmotnou barvu, nanášenou hustě na plátno. Nejlepší v náladě jest »Za večera«, ovšem dosud ještě příliš »malované«. — Ty mnohé portréty květin ani jmenovati nebudeme: jsou věčně stejny, bezduchy, mrtvy, ať jest to gladiolus nebo azalka a vždycky malovány ženskou rukou. Jako vždycky sladoučce udělány jsou obrázky Karla Liebschera. Není to příroda, jsou nanejvýš dekorativními panneaux, ale pak zase nepatrný formát nepřivádí je k platnosti. Všechny jsou tak šťastně, spokojeně malovány, bez náladovosti, bez psychy krajiny, jako z paměti rutinovaného krajináře. Vše umyto a ulízáno, parádní příroda bez duše. V barevném akordu nejlepší »Tůň na podzim«. Ale marně bráníte se srovnání s Kubovou malbou tůně visící naproti, oč tam více poesie a myšlenky, bez salonního koloritu a ocukrovanosti! — Viktor Foerster podává velmi dobré věci, ale hrozně pověšené. Jeho »Makové pole« zazáří teprve při intensivnějším světle — při šerém světle denním mizí. Co chtěl Ladislav Buchar říci svými záhadnými perokresbami, z nichž »Břiza« působí nesmírně diletantsky a bezmyšlenkovitě — zůstalo nám přes bedlivé studium tajemstvím. Výborné věci poslal J. J. Pištěk, jehož »Zhaslý život« v distinguovaných šerých tónech působí suggestivně. Portrétní studie F. K. Hrona prozrazují jemný talent pozorovací pro barvu a její podání. Od M. Gardavské loni lepší věc jsme viděli. Adolf Liebscher pustil se do houbaření v umění a to s plným zdarem. Jeho »Jitřenka« ukazuje nepatrnou autokritiku. — Ze skulptur výborně pracováno »Chodské děvče« od Václava Cvekla, jemnou, roztomilou machou podávající dílo delikátní do všech podrobností. Z prací Jindřicha Říhy nejlépe působí dekorativní »Vása« a »Dobré vysvědčení«. V myšlence dobré i v podání jest »Sdružení dělníků« od Franty Úprky, ale proč pro boha to hrozné bronzování utloukající každý detail a ze sousoší dělající rozmazanou barevnou skvrnu? — Uspořádání výstavy jest elegantní, parádní. Jen čelná stěna proti vchodu příliš jest přeplněna a tak dojem jednotlivostí rozbit. Za to líbí se uspořádání dle skupin jednotlivých umělců, podporující bedlivé studium — ovšem z druhé strany zase nedávající individualitám leckdy tak vyniknouti, jako při úplném smísení obrazů. K. D. MRÁZ.

Přehled politický, hospod., školský.

Za hranicemi. Německý katolicism liší se dnes od našeho větší samostatností k jesuitskému ultramontanismu v Římě. U nás, pokud na státě

záleží, hledí se s ultramontanismem dobře vycházeti, v protestantském Německu přirozeně jest snaha, pokud záleží na státě, pracovati proti tomu ultramontanismu. Jmenování Spahnovo na konfesielní profesuru v Štrasburce bylo takým činem. Spahn nazval papeže Alexandra VI. ohavou a s hr. Hoensbroechem udržuje přátelství. To stačí na důkaz, že není ultramontán. A jest viděti, že německý císař dobře vybral Již účastní se Spahn na vydávání knihovny, která svými stanovisky jest římskému katolicismu podezřele kacířská. Ovšem, že z Říma se již pracuje proti němu, ale opora, které Spahn požívá v oficielních kruzích, dovede nátlak Říma paralysovati. Biskup rottenburský na př. přihlásil se mezi spolupracovníky knihovny, ale na pokyn z Vatikánu podpis svůj odvolal. I zakročila jistá mocná osobnost a biskup se vrátil! Katolické centrum jest ovšem jak na jehlách, ale dnes žije se v Německu ve znamení politiky tržební a hospodářské a hesly dne nejsou kulturní boj ale politika agrární a protiagrární. V tom proudu je centrum zatím bez moci a vlivu.

Rak. Uhersko. V Cislajtanii zahosťuje se nový druh vládního umění, vládnouti hrozbami. Jsou různé prostředky, kterými ministři vládnou: jedni uměním státnickým, jiní dovedností, jiní důsledností, jiní energií, jiní vtipy jako nebožtík Taaffe a p. Vše to pro p. Dra Koerbra se nehodí. On posud vládl svým štěstím (viz Rozhl. č. 22), které mu nahražovalo důslednost a vůbec vlastnosti státníka. Mimo to vládl ještě sliby. Jeho štěstí zdá se, že ho již opustilo a jeho úsměvy neúčinkují. Proto se pouští do pokusu posledního, vládnouti hrozbami. Tak učinil tehdy, když pohnul strany, aby odstavily pilné návrhy k uvolnění rozpočtové debaty. Tehdy jeho hrozby ještě účinkovaly. Podruhé tak učinil na konferenci předsedů (viz o tom v předešlém čísle). Do třetice hrozí teď ve Fremdenblattu z 28. listopadu. Menších příležitostných »pokynů« publicistických stejného obsahu si ani nevšímáme. Však hrozba, není-li výrazem energie, kompromituje jen hrozícího a vzbuzuje proti němu nevrlost. A že hrozby pana Dra Koerbra výronem energie nejsou, vychází již z toho, že se tak často opakují, stávají se otřepané, pozbývají účinku. Kdyby pan Dr. Koerber byl energický, provedl by hrozbu prvnější dříve, než by bylo třeba přikročiti ke druhé. Avšak jeho energie je energie nervosnosti, podrážděnosti a hrozeb. Hrozby p. Dra Koerbra pominou a on půjde. Divíme se jen, že se Mladočeši s tímto ministerstvem spojují, ano stotožňují.

A tak není divu, že hrozby p. předsedy ministerstva počínají na strany účinkovati způsobem takovým, jak si nepřál. Je vlastně v náladě, že neví co chce. Když parlament nepracuje, není mu to vhod a hrozí rozpuštěním, když pracuje, ať již tak či onak, není mu to zase vhod a hrozí absolutismem. Toho účinky jsou takové, jaké musí být účinky hrozeb otřepaných. Nevzbuzují obavy, ale nevoli. Nevole se ozvala dne 2. pros. při prvním čtení o prozatímném rozpočtu na první tři měsíce příštího roku. Jeden projev pochází se strany německé a podal jej posl. Breiter. Druhý jest se strany české. Oba byly předem ohlášeny. Protest Breitrův má formu interpelace k předsedovi parlamentu a předčasné jeho uveřejnění mělo podle všeho ten průhledný účel, aby bezradný p. president Vetter mohl se připraviti na náležitou odpověď, což se také stalo. V interpelaci Breitrově praví se, že hrozby dra Körbra degradují parlament na komedii. Svatá pravda! Ale slavné strany učinily by dobře, kdyby zpytovaly vlastní svědomí a tázaly se, zdali to co provozují samy není taktéž komedií, zdali tato komedie nebyla provozována dávno dříve než ji začala vláda a kdyby v kajícném poznání bily se ve svá prsa říkouce: Nostra culpa! Že v parlamentě se provozuje jen komedie, řekli jsme už dávno. Citujeme na př. jen č. 5., 7. a 8 politické přehledy: říš. rada. Něco co vypadá jako komedie jest na př. hned veliká řeč předsedy čes. klubu dra Pacáka, za kterou mu bylo ze všad gratulováno. P. dr. Pacák posadil se na vysokého koně a bušil nemilosrdně do vlády dra Körbra. Brzy budeme číst v »Politik« ve zprávě relieťové o zasedání říš. rady, že jako se stalo v sezení 12. listop. (viz Rozhl. č. 7 str. 214) p. dr. Pacák neustále co nejintimněji rozmlouval s drem Körbrem a tiskl si s ním ruce — na důkaz seriosnosti opositního hněvu p. dra Pacáka? Z řeči p. dra Pacáka vychází na jevo,

že se Mladočeši rázem stali strážci konstitucionalismu, jehož si prý velice váží. Jak je tomu dávno, co jejich předák dr. Kramář jako místopředseda posl. sněmovny, dal prováděti lex Falkenhayn? Jak je tomu dávno, co »Nár. Listy« ze dne 24. listop. v čl. »Staré bolesti« ke konci žádaly, aby dr. Körber přestal býti ministrem německé levice (Rozhl. č. 9 str. 274), z čehož plyne, že by se ti strážci konstitucionalismu beze všeho smířili s byrokratickým útočníkem na konstitucionalism, jen kdyby vládl podle jejich chuti. A o jakém konstitucionalismu to svědčí, když mladočeši docela po způsobu svých feudálních spojenců všude jen pátrají po vině a hledají jak by vinu mohli svaliti na jiného, jakoby alfa a omega politiky a jejích výsledků bylo, kdo bude s hůry potrestán? Nikoli, politika dvorská není nikdy politikou konstitucionelní: kdo nemá nic jiného na starosti než pátrati po vině, aby byl někdo potrestán, ten se nepřiznává k sebevědomí a nemá práva vytýkati jiným nedostatek sebevědomí. Konstatujeme fakticky, že v řeči dra Pacáka v »Nár. Listech« napočetli jsme na půl sloupci desetkrát slovo: vinník, vinný, zavinil atd. A ještě něco sluší míti na zřeteli, když Mladočeši mluví o ústavnosti. Jest dobře rozeznávati ústavnost cislajtanskou a ústavnost státoprávní. Že cislajtánská se u mladočechů těší veliké oblibě a že ji mají neustále v srdci, o tom nepochybuji. Druhá však skví se jen na papíře a občas, totiž před volbami, i v ústech. U mladočechů pojem konstitucionalismu měl by býti podle práva a spravedlnosti totožný s pojmem autonomie. Že však mladočeši autonomistického programu nedbají, na to nejnovější doklad poskytuje zase řeč p. dra Pacaka. On na př. jest pevně přesvědčen, že poměry se mohou uzdraviti jen tehdy, když parlament bude zbaven všech záležitostí, které mu nenáleží a když tyto záležitosti budou přikázány zemským sněmům. A v důsledcích tohoto svého přesvědčení p. dr. Pacák nerozpakuje se ani okamžik fedrovati ze všech sil pověstnou předlohu o stavovských družstvech zemědělských, o kterých jsme se již tolik napsali, že podle samé ústavy cislajtánské na říš. radu nepatří. Jak pak tedy se mladočeši mají zasazovati o rozšíření kompetence autonomní, když nechtějí ani, co dnes již zemským sněmům patří. Žádnou omluvou pro ně není strach z agrárníků, pro případ, že by byly vypsány nové volby, kterýžto strach vyzírá z každého jejich krůčku a z každé poznámky o situaci politické. Vždyť čeští agrárníci mluví také stále o státním právě, až byli pro to rozkřikováni za radikály. Proč se tedy nepostarají, aby uvedená předloha neoctla se tam, kam patří t. j. na zemských sněmích? Státoprávnictví agrárníků je takové jako mladočechů a pranic se nedivíme jejich spojenectví a tomu, že členové jejich sdružení k obraně zemědělských zájmů souhlasí úplně s usnesením (jako se stalo 3. prosince), aby 2. a 3. čtení předlohy zmíněné bylo provedeno do vánoc.

Všeněmecký posl. Wolf složil své mandáty. Beze vší pochyby je příčina rázu mravního. Případ potvrzuje náš soud, jejž jsme vyslovili v charakteristice Všeněmců v čís. 25. minul. roč. Řekli jsme, že Všeněmci nemají ponětí o významu mravnosti pro politiku. Podle všeho mnohým jejich členům nedostává se smyslu pro mravnost vůbec. Po Herzogovi Wolf. Kdo přijde po Wolfovi, ukáže budoucnost. Za hlavní příčinu vyhoštění Wolfa ze všeněmecké strany udává se v zasvěcených kruzích, že bral od Dra Koerbra peníze. Je-li zpráva pravdiva — relata referimus — jest pro Dra Koerbra právě tak kompromitující jako pro Wolfa. Ovšem by v tom případě nervosní podrážděnost p. Koerbrova byla i psychologicky vysvětlena. Politicky je vysvětlena dávno.

Země české. Světlo takové, že si sotva horší lze představit, vrhá na jazykové poměry ve Slezsku interpelace posl. V. Hrubým podaná ve sněmovně dne 29. listopadu o zřízeních justičních, plynoucích z toho, když se dosazují soudcové, neznalí jazyka lidu. František Lošťák, nádeník z Mor. Ostravy obžalován byl u krajského soudu v Těšíně ze zločinu vraždy. Obžaloba spočívala na domnělém doznání obviněného, kteréž prý učinil v předběžném vyšetřování. V protokolu, který s obviněným zavedl vyšetřující soudce soudní adjunkt Hübner v Bohumíně, stojí totiž doslova: »Na jednou mi napadlo, zbaviti se dcerky, pro niž jsem nikde nemohl nalézti vhodného útulku. Abych provedl ten plán, vzal jsem děvčátko,

které mi v náručí tvrdě spalo a hodil je do vody. Spatřil jsem ještě, jak voda dítě odnášela, aniž hleslo Potom jsem ulehl hned vedle na břehu a spal až do 4. hodiny ranní, načež jsem se odebral do Mor. Ostravy.« — Na základě tohoto doznání byl Lošťák dne 21. listopadu postaven před porotní soud v Těšíně, obviněn ze zločinu, na nějž stanoven je trest smrti. K líčení předvolán byl jako svědek vyšetřující soudce adjunkt Hübner, jehož výpověď způsobila všeobecné překvapení. C. k. soudní adjunkt Hübner totiž prohlásil, že slova obsažená v protokole nejsou souvislým podáním výpovědi obviněného! On prý česky nezná, což je u soudu všeobecně známo. Co obviněný vypovídal, prý neví a měl toliko dojem, že obviněný se chtěl zbaviti dítěte, a tomuto subjektivnímu dojmu dal jako vyšetřující soudce výraz v německém protokole. Slov, jichž obviněný užil, nemůže prý vůbec uvésti, neznaje česky. Lošťákovi dal německý protokol podepsati, ač Lošťák německy nezná. Za to si poseděl Lošťák pět měsíců ve vyšetřovací vazbě. Takové případy nejsou dokonce vzácné v soudní praxi slezské. Podobný byl interpelován asi před 2 lety posl. dr. Stratilem na sněmu slezském. Tam jednalo se o následující: podle slezského nářečí ten, kdo vypovídal jako svědek v neprospěch někoho, pravil, že na něho zle svědčil. Z takového vyjádření jistého občana vyvinul se klep, donesl k soudu, při soudě (v Opavě) člověk se doznal, že se tak vyjádřil, soudce mu nerozuměl a napsal do protokolu, že občan se přiznává, že jako svědek před soudem falešně vypovídal. Občan byl postaven před soud, omyl vyšel na jevo, obviněný byl propuštěn, když si byl asi 6 neděl poseděl ve vyšetřovací vazbě. O Slezsku nechtějí mladočeši nic vědět, o slezské poměry nikdo si netroufá zavadit, o Slezsku v mladočeských projevech a v konferencích ani slova. A vydávají se za státoprávní stranu. Zatím slovanský lid při mladoč. státoprávnictví je vesele žalařován pro nic a za nic. —

Den 1. prosince byl dnem slovanských manifestací o školství: ve Vídni o školy obecné, v Brně o českou universitu v Brně, v Praze o university českou v Brně, jihoslovanskou v Lublani a ruskou ve Lvově a konečně v Lublani o universitu jihoslovanskou. Ve Vídni česká národní rada pro Dolní Rakousy svolala schůzi o školských požadavcích českého obyvatelstva ve Vídni. Sociální demokracie bez hluku ale stále agituje pro české školy ve Vídni. V resoluci se praví: Český lid v Dol. Rakousích přistupuje k akci pro zřízení českých obecných veřejných škol cestou instanční a vesměs bez rozdílu politického smýšlení vyzývá vládu, aby plnila ke kulturním potřebám českého lidu v Dol. Rakousích svou zákonitou povinnost. V Praze manifestační schůze pořádána Slovanským klubem a přítomni byli a mluvili za Slovince P. Žitník, Dr. Ploj, Gabršček, Chorvat Dr. Feni, rušní poslanci Dr. Korol, Pihuljak a V. Javorský. Slovanský klub vystihl vhodnou chvíli k praktické politice slovanské. Řeči vycházely z předpokladu, že žádost o školy je žádost kulturní a ušlechtilá a odpor Němců jako protikulturní musí přestat. Jen že škola je dnes prostředkem dobytí a udržení politické nadvlády jako děla a pušky a musí býti, jak víme, pracně dobyta. K osvěžení sil manifestace prospějí, pak znovu do práce!

Sociální. Programová debata na sjezdě sociální demokracie rakouské měla, jak se dalo očekávat, svůj ohlas i v Německu. Ano, jak se zdá, vzbudila tam větší zájem než u nás, kde theorii socialistické posud vůbec věnovalo se příliš málo pozornosti a času a kde tudíž ve straně sociálně demokratické není nutné podmínky pro takový vyšší interes — dostatečné vyškolenosti. V oficielní revui strany sociálně demokratické v Německu »Neue Zeit« (16. listopadu) obšírně pojednává o vídeňském sjezdu K. Kautsky svým známým způsobem, jenž přiměl kdysi zemřelého poslance Schönlanka, že jej nazval velkoinkvisitorem marxismu. Sjezd bukovecký i vídeňský naplňují jej velkým uspokojením, že odmítly principielně (jinak řečeno: frásí) pokusy revisionistické, a toto své uspokojení přenáší také dle svého něžného zvyku hned do srdce sociálně demokratického dělnictva. — V prosincových »Socialistische Monats-Hefte«, měsíčním orgánu kritického směru v sociální demokracii německé, o vídeňském sjezdě pojednávají dr. V. Ellenbogen z Vídně, jenž na brněnském sjezdě podal

návrh na revisi programu, a Bernstein. Oba shodují se v tom, že přijatý program ve Vídni znamená proti programu hainfeldskému celkem pokrok. Bernstein nemile cítí se dotčen způsobem, jakým tam kritika jeho byla posuzována a odsuzována; ohražuje se zejména proti nesprávnému pojmu »bernsteinism«, jenž stal se nepoctivou agitací málem už postrachem dětí. Píše, že dává se teď libovolné pečeť »bernsteinismu« věcem, kterých »šťastný nositel« toho jména ani nikdy nezastupoval. a to dělo se i na sjezdě vídeňském. Trpkou výtku tu adresuje hlavně dru Adlerovi. — Zdá se, že Bernstein je pro velký myšlenkový boj, jejž podnikl, příliš citlivý.

Právo na práci! Je dosti pozoruhodno, že v programech stran socialistických, pokud jsou mně známy, takřka nikde nenašel jsem vysloveno právo dělníka na práci A ani nový doplněný program strany sociálně demokratické v Rakousku, který přece opravován a doplňován byl za krise hospodářské, v době »výkřiků hladovících mas«, ani ten toho požadavku nezná. Vysvětliti to lze několika okolnostmi, na př. nešťastným osudem národních dílen ve Francii roku 1848, jimiž buržoasie nejprve Blancovo »právo na práci« zpitvořila a pak ubila, především pak podceňováním, jehož doznalo u Marxe. A nikde, jak známo, neplatí tolik Le maître l'a dit, jako v sociální demokracii. — Ačkoliv netěší se tedy »právo na práci« v theorii socialistické valnému úvěru, v praxi, kde poměry jsou mocnější než šedé theorie, socialistickým dělnictvem i jeho agitátory je plně uznáváno. Vidíme to na př. na nynějších schůzích nezaměstnaného dělnictva v Praze, na nichž bouřlivě útočí se na obec pražskou a stát, že nepodnikají práce ke zmírnění nezaměstnanosti, a v podobném smyslu píší i dělnické časopisy. »Právo na práci«, o němž ještě před krátkou dobou se nevědělo, stalo se pojednou v dělnických kruzích heslem dne a velice vážným heslem, jak o tom svědčí průběh dvou schůzí nezaměstnaných, které konaly se v Praze v pondělí 2. prosince, a demonstrace před radnicí staroměstskou. Nepřispěje-li vláda značnějšími objednávkami a nátlakem na podnikatele, aby neotáleli s prováděním prací na zmírnění nezaměstnanosti, budou-li skrblit penězi na odpomožení bídy i velké obce, jako dosud činí přímo s asiatským klidem, pak lze skoro s jistotou předvídati, že nynější krise průmyslová bude míti velmi povážlivé následky. Je poučné srovnati, jak počínají si v této otázce města v Německu a města naše. V Darmstadtě projektovány jsou právě práce na zmírnění nezaměstnanosti za 63 000 marek, v Brodě Bavorském za 65.000 marek s denní mzdou dělníka 2·50 marky. V Mannheimu organisují se veřejné práce, jichž vykonání je rozpočteno na 39 000 dnů pracovních; podobné práce organisují se v jiných četných městech německých. U nás v Praze povolili s velkou lamentací obecní starší na zaopatření práce nezaměstnaným příslušníkům pražským 5000 korun! A jenom za velikého nátlaku dělnictva přikročuje se již teď k bourání hradeb a hostince »Budka« za Strahovskou branou, ke kteréž práci bude dle slov starosty dra Srba přijímán každý, kdož se přihlásí v ústavu pro sprostředkování práce. V jiných městech českých činí se ještě méně nebo docela nic.

Sociální komise pražská je na světě teprve několik málo měsíců, a již ztrácí svým »řešením otázky sociální« důvěru dělnictva. Nezaměstnanost chce potírati rozmnožením počtu donucovacích pracoven, do nichž by posílány byly osoby dle její zdání práce se štítící, dále posíláním osob z venkova přicházejících a v Praze práci hledajících nazpět na venek a organisováním sprostředkování práce, po případě pojišťováním v nezaměstnanosti pro dělníky domácí; vedle toho působením na obec, aby při zadávání dodávek měla zřetel na pravidelné saisoní zaměstnání v jistých oborech. Až na poslední odstavec je projekt komise pro dělnictvo přímo urážlivý, a lze proto s jistotou prorokovati, že úspěch bude velmi nepatrný, jako všech podobných podniků, které nepočítají s cítěním dělnické třídy. Zastaralou upjatostí sluší označiti, že komise zamítla návrh, aby ústav pro bezplatné zaopatřování práce nesprostředkoval práce do míst uprázdněných stávkou, kterážto zásada v podobných ústavech jiných zemí stále více proniká. Že 28. listopadu komise zaujala docela k starobnímu a invalidnímu pojištění dělnictva stanovisko odkládací zvlášť nemile se dotklo dělnictva!

Spolků křesťansko-sociálních jest dle kapesního kalendáře křesťanských sociálů československých v Čechách 175, z nichž 6 má sídlo své v Praze a 9 jest politických; na Moravě 144, z nichž v Brně jest 9 a jenom jeden jest politický; ve Slezsku 11 a ve Vidni 2, z nichž jeden je politický. Zvláštní jest, připomíná »Alétheia«, že Olomouc nemá ani jediného spolku křesťansko-sociálního. Podle všeho pan arcibiskup Kohn nemiluje ve svém okolí nic »sociálního«, byť to mělo i pobožný atribut.

—R—

Hospodářský. Zákon o stavbě velikých alpských drah došel již v červnu císařského schválení, a po jeho publikaci přikročeno ihned k přípravným pracím. Revise tratí, politické pochůzky a detailní projekty byly již dříve vykonány a přikročeno tedy hned k vlastním zahajovacím pracím, t. j. ku stavbě tunelů. Projektované alpské dráhy vyžadují stavby čtyř velkých tunelů. Všechny tyto tunely jsou již ve stavbě. Na místech, kde začato s vrtáním tunelů, panuje čilý život a povstávají nové osady. Při těchto čtyřech tunelech zaměstnáno bude na 8000 dělníků. Však to jsou teprve přípravné vrtací práce; veřejný konkurs na zadání vlastní stavby jako: tratí, železničních budov, mostů, dodávky kolejnic, voziva atd. vypsán prý bude již tento měsíc. Že by nějaký podobný ruch pozorován byl i na dopravních projektech v zemích koruny české, říšskou radou zároveň s alpskými drahami schválených, není nikomu známo. Pasivní země alpské mají tedy opět přednost před lukrativními zeměmi českými a zdá se, že vláda Koerbrova i v tomto čistě hospodářském ohledu uchýlila se od někdejšího ujednání s českými poslanci a na splnění slibu Čechům ani z daleka nepomýšlí. — Akce o sestátnění soukromých drah uvedena byla opět do parlamentu. Návrh na sestátnění některých soukromých drah, v prvé řadě společnosti rakousko-uherské státní a rakouské severozápadní dráhy byla železničním výborem poslanecké sněmovny přijata a odkázána zvláštnímu subkomitétu. Rovněž přijat státní železniční radou i podobný návrh posl. Dra Fořta, jenž žádá, aby vláda především provedla přesné výpočty, týkající se finančního efektu akce sestátňovací. Při této příležitosti opětně a to již po několikáté, poukázáno bylo k tomu, že nynější smíšený systém železniční (státních a soukromých drah), jest jakožto zdroj velikých škod naprosto neudržitelný, poněvadž znemožňuje stejnoměrnost tarifů a brání tomu, aby tarifnictví vydatně užito bylo k účelům politiky obchodní vůči státům sousedním. Avšak při sestátňování musí být především obrácen zřetel k tomu, aby schodek při sestátnění nových linií nějakým způsobem byl uhražen. Dr. Fořt má za to, že právem možno doufati ve stálý vzrůst dopravy, a že čím dále bude odkládati se sestátněním, tím přijde věc dráže. Celkem směřuje nový návrh Dra Fořta k tomu, aby ministerstvo vypracovalo všestranný, bedlivě uvážený, střízlivý, tarifně politický program, a na jeho základě v sestátňovací akci pokračovalo. Bursovní spekulace již nyní počítá s brzkým sestátněním drah a maluje si vábný obraz. Jestliže dojde k sestátnění severozápadní, státní, severní Ferdinandovy, ústecko-teplické, české severní a bušťehradské dráhy, bude za více než jednu a čtvrt miliardy K železničních akcií proměněno v ukládací hodnoty prvního řádu a připočtou-li se k tomu i akcie vídeňských drah pouličních, jež mají přejíti v majetek obce vídeňské, zmizelo by z kursovního lístku vídeňské bursy za 1400 milionů K akcií. Kdyby prý jenom třetina té sumy byla následkem utváření se úrokové míry nucena hledati výnosnější umístění, není pochyby, že by veliká část tohoto proudu kapitálového obrátila se na pole hodnot průmyslových. O tom ovšem není pochyby, ale zda li by spekulace ta menšímu kapitálu byla zdravá, jest jiná otázka. — Z českých průmyslových a obchodních podniků, které v posledních dnech konaly své výroční schůze, vykazují tento výsledek: měšťanský pivovar na Král. Vinohradech docílil v uplynulém roce výroby 103.885 hektol. piva, čistého zisku 132.628 K a bude vypláceti 5 proc. dividendu (20 K), první pražský měšťanský pivovar vykazuje: výrobu 125.191 hl; čistý zisk 160.405 K a dividendu 20 K; společenský pivovar v Plzni: čistý zisk 354.516 K, dividenda 110 K; plzeňský akciový pivovar: výroba: 246.788 hl; dividenda: 120 K; český akciový

pivovar v Českých Budějovicích: výroba 92.000 hl, čistý zisk 183.080 K, 5 proc. zúročení kapitálu a 5 proc. superdividendy; severočeský akciový pivovar v Bohušovicích: výroba 21.823 hl, zisk 20 345 K. — České horní družstvo učinilo ve valné hromadě dne 27. m. m. návrh na likvidaci, poněvadž správní radě nepodařilo se některý z uhelných objektů výhodnější koupí získati. O návrhu bude rozhodnuto v příští valné hromadě. — Živnostenská banka obdržela zatímnou koncesi k zařízení akciové společnosti pod názvem »Česká paroplavební společnost« se sídlem v Praze, s akciovým kapitálem 600.000 K rozděleným v 1500 akcií po 400 K. Plavba postupně bude provozována až do Hamburku. — Rýmavsko-muráňská montanní společnost vykazuje za uplynulý rok 5.827.367 K čistého zisku a vypláceti bude letos 12 proc. dividendu, t. j. 24 K na akcii. RS.

Cukr. Minulý týden přinesl další pokles cen cukru surového, k němuž daly příčinu realisace dozrávajících závazků prosincových a hojná nabídka zboží z německých cukrovarů. U spekulace jevila se ještě menší koupěchtivost, než v týdnu předcházejícím, poněvadž počínají proskakovat pověsti, že omezení osevu řepného v příštím jaře nebude tak všeobecné, jak se očekávalo. Tak oznamuje se z některých končin Německa, že tamní rolníci docílí při pěstování řepy i pak větší výnosnosti než při jiných plodinách, když cukrovary budou platit za řepu cenu podstatně nižší. Pokud se týče Francie a Rakouska, zdá se, že snaha cukrovarů po ozdravění cen bude upřímnější, avšak pujde-li Německo, jako stát největší množství cukru vyrábějící, vlastní cestou, nedocílí se úspěchu úplného — O stavu třtiny docházejí zprávy, že zásob ubylo 15.000 t., kdežto loni jich 11.000 t přibylo. Naproti tomu zhoršila se statistika hamburská o 15.300 t. Oproti týdnu předešlému vykazují ceny ztrátu 2%. Pohotová surovina znamená dnes K 19·20 franko Ústí. Zřejmé zásoby světové obnášejí dle Lichta 1,686.226 t. oproti 1,276.850 a 1,460.412 t. v obou letech předcházejících.

Redaktoru Rozhledů.

Promiňte mi, pane Pelcle,
že se na Vás obracím!
Věc je vážná, v této chvíli
není času k legracím.
Ctil jsem ve Vás dosud muže,
který má cit pro právo,
nyní vidím, že i u Vás
v Rozhledech je nezdravo.
Jakým právem odisknul Jste
citu toho nemaje
básničku, jež opírá se
o chatrné údaje?
Co pak jenom Bretter, Běhal
Kubeníka zdvihají?
Co pak nemá u Vás ceny
mrštná práce potají?
Pro jediný feuilletonek
hned Jste uved' Běhala
a má, prosím, velká práce
za slovo Vám nestála!
Abychom snad v dalších číslech
sporu spolu neměli,
objasním Vám dělbu práce
při té akci, chcete-li.
Ku příkladu, Vy dnes čtete
»Extrabericht« z Londýna:
»Londýn šílí! Kubeník
koně z vozu odpíná!
Všecko jásá, Temže hučí
jako v čase povodní . .« —
Bloudku, máte dozajista
zprávu tu za původní!?
Extrabericht vždycky píšu
v restauraci při víně.
což já vím, zda Temže hučí,
když jsem nebyl v Londýně?
Béřu za své fantasie
několik set do roka,
kampaň plodnou připravuji
jako Křtitel Proroka.
Impresario Skřivan pouze
telegrafem pracuje
(zůstane to mezi námi,
o tom ať svět nečuje).
A tak prosím, pane Pelcle,
kdyby ten pád zase byl,
pište, dle těch informací,
jež jsem Vám tu naznačil.
Poroučím se, předem dík
Egon Šamberk z Politik.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 14. PROSINCE 1901 ČÍSLO 11.

O dekadenci.

Causerie.

»Tak promrskaná věc! To si mohl vybrati ke své povídačce také něco modernějšího.« — Račte dovolit, s těmi modními či moderními látkami to má svůj háček. Člověk tu nikdy dobře neví, na čem je. Jak to bylo na př. s floskulí »fin de siècle?« Kolem r. 1890 omílala se do omrzení, tenkráte bylo všecko fin de siècle; když pak přišel skutečně konec století, byla už ve starém železe a člověk, který trochu dbal na svou reputaci, musil se střežit, aby ve společnosti toho slova neužil. — A jak pak je to tedy s tou dekadencí? Je dekadence už v dekadenci, či je dosud v »rozkvětu«, nebo dokonce snad jí ve skutečnosti — vůbec ani nebylo? Arcit prodělalo slovo to obvyklou karieru modního hesla, které zrodivši se mezi dvěma sklenkami absinthu v pařížském uměleckém cabaretu (teď bude tento Betlém v Überbrettlech?), padne jako raketa do literárního světa, zazáří oslnivým půvabem nové hračky, uchvátí holobradé proselyty a dílem i holohlavé velmistry, kritikové napíší o něm pronikavé, hluboké rozbory, snobové o něm vedou mělké hovory; jestliže trochu chytlo obecenstvo, objeví se ve výkladních skříních modní zboží, kravaty a pod s jeho markou, pak je Švanda Dudák persifluje a Šváb na ně složí kuplet, čímž je jeho kariera definitivně u konce. Pak už se takové heslo podobá šatům z minulé saisony: donáší se do roztrhání, a to od lidí, kteří se nemohou zmoci na nic nového. Přes to, že dekadence takovou karieru už také skoro má za sebou, nevidím svým nefilosofickým rozumem a nepoetickýma očima žádné nápadné stopy její, a ty »květy zla«, které na té naší imaginární bařině vybujely, zdají se mi podezřele papírové . . .

Slovo dekadence přijali jsme — jako všecky podobné artikle — z mezinárodního evropského žargonu, kde je teď

up-to-date. Každá doba má své běžné axiomatické, nezvratné (pro ten okamžik) pravdy, jež každý člen cechu t. zv. inteligentů musí přijati za své. Takovým axiomatem je teď, že románští národové jsou v úpadku. Když oni to sami s takovou horlivostí dokazují, proč bychom tomu neuvěřili? Španělsko už vůbec jakoby nebylo, Italie udržuje si jakž takž právo na skromnou existenci svou uměleckou tradicí; nejvíce nářků ozývá se však z Francie: úpadek obchodní a průmyslové činnosti, úpadek prestiže, úpadek natality, a konečně nejnověji i úpadek francíny jako světového a obchodního jazyka. To musí arci každého počestného šosáka naplniti škodolibým zadostučiněním, že ta francouzská Sodoma a Gomorha, o níž se z románů tolik líbezných ohavností (ach, s takovým gustem!) dočetl, konečně dostala zasloužené vysychání míchy. Je přeci známo, že každá francouzská dívka je polopannou, že každé manželství ve Francii je »ménage à trois« (a to jsou ještě ty nejpočestnější), každý Francouz že má alespoň jednu maitresu, že je tam sama Panama a Dreyfusiáda. Francouzská zkaženost, jak ji známe dík nepokryté žvatlavosti tamějších románopisců a dramatiků, jeví se našemu publiku pod tímže zorným úhlem a v témže zabarvení optického klamu, jako když čte prostý maloměšťák o zhýralosti velkoměstské společnosti. Jinde jsou při stejné mravní úrovni a menší rafinovanosti a půvabnosti jen opatrnější (potutelnější), a jen občas vyvalí se nějaká bublina à la salon Tuschl na povrch, když soudní síň trochu hne spodním bahnem.

Ostatně nejsou ani ostatní vedoucí kulturní národové tak tuze robustního zdraví, aby v nějakém díle jich těla nevrtal úpadkový bacil, který ničí Latiny a snědl už Turky. Královna vln má svůj Transvaal, mohutný rozmach Německa narazil na nepříjemný »drowback« v podobě krachů, a i to panenské Rusko, jemuž patří budoucnost (také kurentní axiom) má svůj prohnilý aparát činovnický; Rakousko má — když nic jiného — svůj parlament. Dekadentním nezdá se nám snad jen těleso Severní Ameriky — snad jen proto, že tam od nás není tak dobře vidět.

A kterým tónem smíme se my Češi družiti k evropskému dekadentnímu koncertu? Úpadkem v politice? Úpadek předpokládá předchozí vysoký stupeň rozvoje a to se zde jaksi nehodí, že by to pak mělo jíti s naší politikou ještě více s kopce, to snad, pro boha, není už možná. — Úpadkem v náboženství, morálce? To snad také ne. Smysl pro evanjelické pravdy u nás musí naopak patrně vzrůstati, neboť horujeme pro Tolstého, a my samostatně myslící atd. inteligenti stavíme se přeci jako jeden muž proti zpátečnickému atd. klerikálnímu katolicismu (axiom č. 3) a chýlíme se spíše k protestantismu, který je, jak známo, přeci mnohem rigorosnější a hlubokého, opravdového, uvědomělého citu náboženského... A což dokonce uctívání Husal — Úpadkem fysickým, tělesným? V tom aby se čert vyznal. Jednou jsme ochablí, nervosní, synové doby zimničně

chvatné a mozek vystřebávající, jak to žádá příslušný běžný panevropský axiom, podruhé jsme k vůli úpornému bránění národní državy jadrným sokolským lidem zdravých plící a ocelových bicepsů, národem footbalistů, Hojerů, diskobolů . . Úpadkem v literatuře? Co má upadat tam, kde pořád teprve ještě čekáme českého Mesiáše dramatu a románu, který by na světové literární burse zvedl kurs našich papírů? — Úpadkem blahobytu? To snad ještě nejspíše, neboť v tom jsme svorni, že na sociální bídu naříkáme všichni. Obchodník, který stráví čtyři měsíce v létě ve Spindelmühle nebo Aussee, hubuje, že už to tak dále nemůže jíti, rolník s rukama jako arcibiskup stěžuje si na agrární krisi (axiom č. 4), jenom úředníci a profesoři sedí teď po regulaci hezky v teple a běhají houfně do spořitelen s úsporami; brzy pak se k nim připojí i učitelé, kteří si již chystají egyptské hrnce a těší se až postoupí do »kasty nasycených«; žel, že zase sládci následkem nové pivní daně budou sraženi v řady proletariátu . . . Takový je koloběh sociálního dění!

Tak tedy mimo několik bacilků není možná zdravému obyčejnému rozumu při nejlepší vůli konstatovat vážné, opravdové úpadkové příznaky naší společnosti. A jak má tomu býti jinak? Dekadence je choroba stáří, známka senility rasy a doby, jež se úplně vyžila, a u národa jako náš, který má budoucnost stále ještě před sebou, který začíná všecko tvořit, mohou býti dekadentní allury jen posou, modní maskou, a jako jsou obyčejným zjevem pesimisté, kteří mimo ty posvátné chvíle, kdy u čtvrtky bílého papíru skloní na půl hodiny své vrásčité čelo v zadumání nad hlubokými problemy lidstva, dovedou se jinak v »civilu« srdečně smát, hrát taroky, ano i tančit, jako existují hlasatelé papírové perversity (franc importní zboží), kteří si sotva troufají štípnout hezkou služku za šera do tváře, a jako máme sataniky, kteří pěkně říkají »pozdrav pán Bůh«, když někdo kýchne, tak také i ta naše dekadence je nemocí, která existuje jen v hovorech u kavárenských stolků.

Ostatně úpadkovost nemusí se projevovati ani kňouráním a bledými lícemi. Ta opravdu mravně i sociálně dekadentní společnost z 18. století dovedla s takovou roztomilostí »tančiti na sopce«, uměla žíti s takovou bezstarostnou veselostí, že jí to můžeme záviděti, a abych se přiznal, ona je mi se všemi svými hříchy mnohem sympatičtější než doba, která z nedostatku původnosti afektuje jen dekadenci.

Arci je pravda, že pro poetické duše mají velké úpadkové periody zvláštní zajímavý půvab. Po velkém slunném dnu zapadá slunce v krvavých mlhách, a na lidstvo padá tísnivá předtucha, že vícekráte nevyjde. Vše kolem je v rozvratu, společenská budova se hroutí a pohřbívá náboženství i morálku ve svých ssutinách, duch lidský je přesycen, unaven, na nic se netěší, ničeho se neobává, hledá zapomenutí v citovém a myšlenkovém jongleurství, v hýření a zvrácenostech, jež ho tím více

vysilují. Z dáli zní jek barbarských hord ...

Taková dekadentní doba je jako přezrálý, přesládlý plod, jenž začíná nahnívati, a doba, jako nynější, která si na dekadenci hraje, podobá se dětem, které majíce v rukou plod jen polozralý, násilně ho válejí a mačkají, aby změkl; pravidelně ho arci jen pokazí. Hračka ta by konečně nikomu nevadila, kdyby nebylo té šlakovité sugesce; řeknete někomu: »Ale vy jste dnes nějak bledý!« a za chvíli mu bude nevolno. Čím budeme více mluviti »o nervosní době«, tím více lidí bude považovat za svoji povinnost shledávati v sobě příznaky nervosy, a poněvadž od domněle nemocného je k opravdu nemocnému jen krok, snad se nám pomocí jasnovidných básníků-věštců a lidumilných filosofů přece stane dekadentní konvenční lež tak běžnou a familiérní, že se nám podaří do opravdy zúpadkovět a zbavit se toho sprostého nemoderního selského zdraví. CANDIDE.

Zahrady dělnické (Jardins ouvriers).

Zaopatřování chudiny a nezaměstnaných jest jednou z nejpalčivějších otázek veřejných. Všeobecně se uznává, že způsob dosavadní, t. j. podpory peněžité nebo v potravinách, jest nedostatečný, drahý a málo účinný ba že dokonce i znemravňuje podporované, odnímaje jim důvěru v sebe a uče je spoléhati na almužny. Zejména ukážou se nedostatky, uhodí-li průmyslová krise, jako na př. právě nyní v průmyslu železářském, kdy továrny propouštějí řady dělníků, kteří nemohouce nalézti práce, nuceni jsou ucházeti se o podporu chudinskou. A konečně i mezi těmi, kdož mají stálé zaměstnání, mnoho je, že nevydělají tolik, co potřebují k výživě rodiny, a ti též nedostatkem nuceni jsou dovolávati se podpor veřejných. Málo posud je zařízení, která neposkytují chudému přímo prostředků životních, nýbrž hledí mu dáti možnost je získati — jinak řečeno podporují chudého tím, že mu dají práci. Za pobytu ve Francii poznal jsem instituci, která právě vychází z uvedeného stanoviska a došla hojného rozšíření, hlavně ve Francii a Spojených Státech, u nás však málo posud je známa. Míním t. zv. zahrady dělnické (jardins ouvriers, cultivation of vacant city lots).

O původu ústavu toho nechci rozhodovati. Francouzi vindikují jej pro sebe a poukazujíce na prioritu časovou tvrdí, že z Francie do Ameriky byl přenesen, kdežto americké zprávy prohlašují, že samostatně povstal na půdě jejich. Ať tomu konečně jakkoliv, jisto je, že Amerika jako již v tak mnohém, i v tomto předčila svět starý.

První počátky zahrad dělnických dlužno hledati v Sedanu. Tam až do r. 1893. damský spolek pro podporu chudých po-

děloval své chráněnce poukázkami na potraviny. Vyskytla se myšlenka poskytnouti nezaměstnaným, a těch byl mezi podporovanými největší počet, půdu, na které by mohli pěstovati zeleninu pro svou výživu. Toť princip zahrad dělnických. Propůjčiti potřebnému pozemek, na němž by v létě pěstoval zeleninu a čeho právě nespotřebuje, uschoval na dobu zimní. Tím nucen jest vlastně výživu svou vydělati prací a zůstávají pak pro dosavadní způsob podpory chudinské, tedy podílení penězi a potravinami jen osoby staré, nemocné, zkrátka ty, které fysicky k takové práci jsou neschopny. Po několika pokusech v malých rozměrech najata byla k popudu Me. Hervieu potřebná půda ve výměře 14.000 m² a rozdělena byla v nestejné dílce, jež propůjčovány jednotlivým rodinám dle počtu členů dle tohoto klíče: Rodina o 1—2 osobách obdržela 354 m², o 3 osobách 430 m², o 4—6 osobách 516 m², o více než 6 osobách 680—860 m². Celkem poděleno bylo 27 rodin o 145 osobách. Podporovaným dána zdarma též potřebná semena, sazenice i hnojivo a propůjčeny nástroje nezbytné k vzdělávání půdy. Každý si pěstovati mohl co chtěl; většinou sázeny brambory, ani na ostatní zeleninu, zejména na lusky (haricots) nezapomínáno, jakož vůbec v kuchyni francouzské zeleniny mají daleko větší význam než u nás. Celkový náklad obnášel 531 fr. 75 c., z čehož nájemné činilo 297 fr. 50 c., ostatek vydán za semena, sazenice a hnojivo; bylo tedy vynaloženo na jednu rodinu průměrem 19 fr. 70 c., nebo na jednu osobu 3 fr. 68 c. Naproti tomu výnos obnášel, počítány-li produkty v obyčejné ceně tržní, asi 2000 fr. Byl tedy takřka čtvernásobný nákladu. Při tom dlužno pamatovati, že chudina kupujíc v malých množstvích, platí ceny značně vyšší, jakož i že většinou béře na úvěr, který potřeby nesmírně zdražuje, takže hodnota podpory tím způsobem poskytnuté byla ještě vyšší.

Výsledek tohoto pokusu sedanského byl nepopíratelný a na základě jeho udělena byla damskému komitétu ministerstvem vnitra podpora na povzbuzenou. V díle začatém ovšem pokračováno a tak r. 1894 rozšířeny pozemky na 30.880 m², počet podporovaných rodin byl 56 (240 osob). Těm, kdož předešlého roku dostali potřebná semena a sazenice hned při sklízni hlášeno, že budoucího roku více jich nedostanou, aby si tedy potřebné množství uchovali i donucováni tím pomýšleti na časy budoucí. Každoročně pak pozemky zvětšovány, takže r. 1898 obnášely as 75.000 m², jež rozděleny byly mezi 125 rodin čili 530 osob. V celém období činil průměrný roční náklad na jednu rodinu as 19·72 fr., neboli na jednu hlavu as 4·10 fr. Výnos plodin pak obnášel podle toho, jak příznivý byl rok, 100 až 140 fr. na jednu rodinu (jeden díl pozemku) neboli 20—30 fr. na jednotlivce.

V pozdějších létech (r. 1896) zavedeno bylo též zkušební pole, kdež konány pokusy, které zeliny slibují největší výtěžek a pak t. zv. »ferme mutuelle« (vzájemné hospodářství). Bylo

totiž rozděleno pole o výměře kolem 9000 m² na podíly o 516 m²; podíly ty pronajímány byly mladým lidem, skorem vesměs dětem podporovaných za jistě mírný poplatek 1 fr. měsíčně (12 fr. ročně). Celý pozemek spracováván byl společně, nikdo nesměl plodin ze svého dílu použiti, nýbrž celá žeň speněžena a výnos po uhražení nákladu rozdělen stejným dílem a uložen pro účastníky do spořitelny.

Vedle těchto úspěchů měl podnik dam sedanských ještě jiný účinek: zavdal podnět k založení zahrad dělnických v St. Etiennu, dnes nejrozsáhlejších v celé Francii, a dle vzoru těchto i v mnoha jiných městech. Ovšem půda pro instituci byla v St. Etiennu nadobyčej příznivá, jeť to město as o 150.000 obyvatelů, jichž většinu tvoří dělníci (asi 126.000). Skorem všichni jsou buď horníky v rozsáhlých dolech uhelných tamní velké pánve uhelné, nebo jsou zaměstnáni prýmkářstvím anebo pracují ve zbrojovkách, hlavně továrnách na pušky. Všechna tato řemesla upadla v posledních létech ve Francii měrou velikou. V St. Etiennu pracovány byly hlavně pušky jemnější, a právě v tomto oboru velká konkurence, zejména belgická způsobila, že mnoho dílen bylo zavřeno, ostatní pak omezily výrobu a snížily mzdy. A dělníci propuštění z takových továren nemohou buď vůbec nebo jen stěží najíti zaměstnání v jiných oborech železářství, protože následkem velkého dělení práce, provedeného v takových závodech, postrádají potřebných znalostí odborných jiných a k jinému odboru se nehodí. Podobně dálo se i s prýmkářstvím, které se tam neprovozuje továrnicky, nýbrž jen v menších dílnách a vynášelo druhdy patronovi (mistru, který poskytl potřebný kapitál provozovací a sám pracuje) až 30 fr. denně; compagnons, t. j. mistři, kteří nemajíce prostředků zaříditi se pro sebe, pracují v cizích dílnách, obyčejně vydělali 12—14 fr. Jednak nedostatek organisace, jednak konkurenční výroba tovární ve Španělsku a Německu značně poškodily prýmkářství St. Etienneské a konečně válka španělsko-americká, uzavřevši takřka úplně vývoz, který skorem výhradně na Filippiny se bral, zasadila mu poslední ránu. Výdělek sklesl na desetinu původního a ještě se stal vzácným, a tak vydělá dnes patron sotva 3 fr. denně a compagnon 2 fr. 50 c. Na hornictví působila zlá soutěž uhlí anglického, tak že v létě se pracuje obyčejně jen ob den. Při tom v posledních létech obnášela nejnižší mzda horníkova za den 3 fr. 38 c., nejvyšší 5 fr. 65 c. Nesmí se zapomenouti, že nutno posuzovati dle poměrů francouzských, kde potraviny nemají snad cen vyšších, za to však byt i ostatní potřeby značně jsou dražší, a vůbec že průměrné požadavky tam jsou daleko vyšší, ježto lid přivykl daleko většímu blahobytu nežli u nás.

Shodou těchto neblahých okolností se stalo, že bylo v St. Etienne mnoho nezaměstnaných a ještě více těch, kdož sice zaměstnáni byli, ale výdělek jejich nestačil na vydržování rodiny, a tak panovala ve městě všeobecná bída, již nebylo možno

ukojiti prostředky obyčejnými. Již tyto poměry nepřímo upravily půdu pro zahrady dělnické. S druhé strany byl vývoj jich podporován tím, že kolem města je mnoho pozemků, které byly vykoupeny od společností horních, aby se vyvarovaly sporů a placení náhrad za propadnutí půdy, což se tam často přihodí. Z téhož důvodu společnosti pozemků těch ani nepronajímají a nechávají je ležeti ladem. Pro instituci, jakou jsou zahrady dělnické, hodí se pozemky ty dobře a horní společnosti jsouce samy na věci té interesovány, jim pozemky levně pronajímaly, a tak dána byla v St. Etienne podmínka, jež při zakládání zahrad dělnických činívá největší obtíže: možnost opatřiti dostatek potřebných pozemků v nejbližším okolí města.

Neutěšené poměry shora vylíčené, které stále spíše se jen horšily a naděje na zlepšení se neukazovala, přiměly P. Volpette-a z tamního kláštera, by následoval pokus sedanský, jehož úspěchy tehdy právě počaly buditi pozornost veřejnosti. R. 1895 najal z peněz získaných dobrovolnou sbírkou pole ve výměře 14.000 m², jež rozdělil v 30 dílů o 350—500 m², průměrně tedy o 400 m² (něco půdy dlužno odečísti na cesty atd). Téhož roku opatřena ještě dvě nová pole a rozdělena na 68 dílů, takže v prvním roce měly zahrady St. Etiennské pozemek o 4 ha 9000 m² rozdělených na 98 dílů, jež poskytnuty tolikéž rodinám neboli 608 osobám. Půda byla poskytována již zoraná a připravená; krom toho půjčeny podporovaným potřebné nástroje a darována semena, sazenice i hnojivo. Úhrnný výdaj za nájemné, vodu z městského vodovodu, semena, vzdělání půdy atd. obnášel 3.500 fr., tedy na jednu rodinu 35 fr. 50 c. a na jednotlivce 5 fr. 80 c. Způsob využitkování půdy ponechán byl na vůli držitele; většinou ovšem pěstovány byly brambory jakožto zelina nejplodnější a poměrně malé péče vyžadující. Totéž pozorování učiněno bylo ostatně i v jiných městech. Počítáme-li výtěžek dle cen tržních, činil za brambory as 4000 fr. a za jinou zeleninu asi 2000 fr., celkem tedy 6000 fr.; dle toho připadá na jednu rodinu 61 fr. 70 c., neboli na osobu as 10 fr. Byl tedy obnos vynaložený skoro zdvojnásoben. Že docíleno bylo zde zdánlivě horších výsledků nežli v Sedanu (tam čtyřnásobek nákladu), vysvětluje se tím, že bylo nutno značný kapitál investovati na opatření nástrojů, instalaci vodovodu a pod., kteréžto náklady byly zde nepoměrně vyšší. Ostatně vidno to též z výsledků let pozdějších, kdy náklady nebyly nikdy již tak veliké jako roku prvního. Ústav setkal se hned s počátku s porozuměním jak mezi podporovanými tak i v třídách zámožných a tím zaručen jeho rychlý rozvoj. Hned prvního roku přihlásilo se tolik žadatelů o pozemky, že nebylo možno všem vyhověti a tak vybráni ti nejpotřebnější; přednost měli dělníci s četnou rodinou. Druhého roku (1896) docíleno bylo daleko lepších ještě výsledků, ač již první rok neodrazoval od podniku. Přibylo totiž pozemků 19.500 m², takže celý komplex obnášel 6 ha. 8500 m². Novými pozemky poděleno 32 rodin a tak

podporováno celkem 130 rodin o 780 osobách. Náklad tohoto roku vzdor zvýšenému počtu podporovaných klesl na 2031 fr.; činil tedy na 1 osobu 2 fr. 50 c., na rodinu 15 fr. 50 c. Naproti tomu zisk dle ocenění byl 10.400 fr., takže průměrně dostala jedna rodina as 80 fr. a jednotlivec 13 fr. 30 c., čili skoro pateronásobek výdaje. Týž poměr mezi ziskem a nákladem setrval i v roce následujícím, kdy přibyly 3 h 8000 m², takže celé zahrady, ovšem ne v celosti, rozprostíraly se na ploše 10 ha. 6500 m² a vzdělávány 219 rodinami, neboli 1340 osobami. Tehda úhrnný náklad obnášel 3718 fr. 10 c. (16 fr. 90 c. na rodinu, 2 fr. 82 c. na osobu), kdežto žeň odhadnuta byla na 18.000 fr. (82 fr. na rodinu, 13 fr. na osobu). Roku 1898 byl úspěch ještě větší. Přibylo 5 ha 8000 m² (celkem 16 ha 4500 m²) a nově poděleno 180 rodin; všech podporovaných bylo 375 rodin o 2250 osobách. Výdaj stoupl na 5948 fr. 70 c., jedna rodina stála as 15 fr. 80 c. a jednotlivec 2 fr. 63 c., čili na rodinu 89 fr. a na osobu 14 fr. 50 c. Značně rychlý rozmach zahrad dělnických v St. Etiennu zastaven nebyl, a dnes obsahují pozemky jejich víc jak 30 ha a podporují svým způsobem na půl osma tisíce lidí, nebo čítáme-li rodinu po 6 členech přes 12.000 rodin.

Srovnáme-li výtěžek s nákladem, shledáme, že mimo první rok, kde náklad byl neobyčejně zvýšen počáteční instalací, výtěžek rovná se as pateronásobnému nákladu, a vezmeme-li v úvahu, že ve všech létech, o nichž uvedena byla data, zahrady dělnické byly ještě stále rozšiřovány a tudy vyžadovaly nově získané pozemky kromobyčejných nákladů, nechybíme mnoho, máme-li za to, že v době, kdy více rozšiřovány nebudou, výtěžek bude as šestinásobný nákladu, což pro podporu chudiny znamená: že za touž sumu bude možno podporovati šestkrát tolik lidí.

(Příště dále.)

Hnutí protialkoholické ve Švédsku.

Jedna postava z letošního vídeňského protialkoholického sjezdu vštípila se v mou pamět. Nevymizí hned tak z ní. Na řečiště vystoupil mladý ještě poměrně muž s oduševnělou tváří a jiskrnýma hnědýma očima. Promluvil první, druhou, třetí větu, nenápadně, skromně, ale přece tak mile, že stichlo unavené a hlučící shromáždění a jalo se poslouchati řečníka. Profesor vyššího gymnasia ze Stokholmu Dr. Jan Bergmann mluvil o poměrech ve své vlasti. Z řeči jeho jsou zde některá data.

Za starších dob neznali Švédové jako vůbec jiní národové v Evropě jiného opojného nápoje nežli medoviny, piva, moštu a vína. Teprve kol r. 1506 objevila se ve státech evropských

kořalka a již tehdy vládcové malí i velcí stavěli se často na odpor zhoubnému lidovému jedu. Gustav II. Adolf vydal ve Švédsku r. 1622 přísný zákaz píti a vyráběti kořalku. Zákaz měl platnost až do jeho smrti r. 1632, ale ani za jeho vlády se přísně neprováděl. Karel XII., který byl abstinentem v nejmodernějším slova smyslu, nechtěje vůbec ani nejslabšího nápoje ze sladu požívati, pokusil se o zápověď lihovarů, ale bez úspěchu. Když r. 1719 přeměnila se absolutní moc královská v podobnou asi absolutní moc parlamentu, byly líhoviny odvisly od mínění různých sněmovních stran. Vůdcové strany »čepic«, švédští whigové, holdovali pití lihovin a hledali popularitu, uvolňujíce prodej hubivých nápojů; strana druhá, více aristokratická, strana »klobouků«, švédští toryové, šla v šlépějích abstinujícího krále Karla XII. a zakazovala líhoviny. Tím stalo se, že za panství parlamentu (1719—1771) třikráte, podle většiny sněmovní, zákaz lihových nápojů byl obnoven a zase zrušen; prvně r. 1724—1726, potom r. 1740 a naposled v období 1756 až 1760. Tato poslední perioda zvlášť vynikala střídmostí. Venkovské slavnosti konaly se v tichosti a pravém veselí a »nikde nebylo pozorovati zvířata v lidské podobě«. Tak vyjadřuje se kronikář oné doby. R. 1760 nabyla velké většiny opět strana »čepic« a objevila se opět »zvířata v lidské podobě« . . . Král Gustav III., nadaný, ale lehkomyslný vládce, počal svou vládu revolucí, čímž obnoveno bylo dřívější panství vládců. Války a marnivost královy vyžadovaly mnoho peněz, k jichž uhražení bylo nutno mnoho daní. V nešťastné hodině naradili králi jeho rádcové, že by mohl z kořalky vytvořiti lukrativní státní monopol. Doba »korunních vinopalen« (1775—1787) počíná a tím zlatá doba švédského pijanství.

Po tomto systému nastala doba »podnikatelských vinopalen« (1787—1810) a od r. 1810 zavedena byla soustava domácích vinopalen, podle níž měl každý sedlák, majitel určité výměry polí, právo páliti kořalku pro »domácí potřebu«. Mělo býti tím bojováno proti výčepům a hospodám, ale mělo za následek, že lid, který vězel až po krk v pijanství, klesal stále v opilosti hloub a hloub a měl v každém selském statku — hospodu a kořalnu. Perioda »vnitřní opilosti« (1775—1830) znamenala pro zevní politiku švédské země nevýslovně kritickou dobu; byla to perioda revoluce, zemězrády, atentátů a největších politických rozvratů; r. 1808—1809 vedli Švédové nešťastnou válku, která skončila ztrátou Finska, jedné třetiny to švédské říše. Stát nikdy nebyl tak blízek úplné zkáze jako tenkráte. Zaviselo to ovšem na rozmanitých okolnostech, ale jednou z velice důležitých příčin bylo dojista nesmírné oslabení morální a fysické síly národní alkoholismem.

Po letech neštěstí (1808—1809) počal se pozvolna národ švédský probouzeti z těžkého poblouzení. E. Tegnér vybásnil r. 1811 své dílo »Svea«, které vystupovalo proti požitkářství, P. H. Ling položil základ dnes světoznámým švédským tělo-

cvikem k positivní, nejdříve ve všech školách pěstované tělesné výchově a P. Wieselgreu sloužil témuž účelu v negativním ohledu založiv veliké hnutí střídmosti (napřed r. 1819 a potom soustavněji od r. 1834). Společnost Wieselgreuem založená stála na stanovisku nejpřísnější abstinence od kořalky, tehda nejrozšířenějšího lidového nápoje. R. 1842 zavedl Thersten Rudenschöld všeobecnou školní povinnost, takže ve Švédsku již od dlouhých dob neshledáváme ani jednoho analfabety na 100 obyvatel.

Mocná a vlivuplná činnost spolků střídmosti v letech třicátých, spojivších se r. 1837 ve velkou společnost střídmosti »Svenska Nykterhetssällskapet« byla podporována tehdejšími vládci Karlem XIV. Janem a později Oskarem I. a r. 1855 dobyto prvního velkého vítězství, »domácí vinopalny« byly zrušeny a společným rozhodnutím vlády a sněmoven byla uvalena na tovární vinopalny velká daň.

V městě Gothenburgu zavedli r. 1865 tak zv. gothenburský system, který jak známo záleží v tom, že v městech prodává alkoholické nápoje, mající více než 25% líhu, zvláštní akciová společnost. Zisk této společnosti rozděluje se tím způsobem, že každý akcionář obdrží 5% úrok jen z jistiny a zbytku použije se k dobročinným účelům. Společnost má své najaté výčepníky s určitým platem, takže těmto nezáleží na tom, mnoho-li se líhovin prodá. Výčepníci mají hlavní výdělek z jídla, které se v jejich hostincích podává a z — piva, kteréž nepodléhá gothenburskému systému. Následkem toho požívání piva ve Švédsku stoupá rok od roku.

Přednost gothenburského systému záleží v tom, že vymýtěn byl osobní zájem jednotlivce z prodeje kořalky. Ale na jeho místo nastoupil zájem široký, veliký, všeobecný. Mnohá města zakládají svůj obecní rozpočet hlavně na výnosu kořalečního monopolu. Jest samozřejmo, že tato okolnost není na prospěch omezení prodeje líhovin. Nebezpečí starých »korunních vinopalen« bylo přeneseno ze státu na městskou komunu: Povstal městský monopol na místě státního monopolu. Nebezpečí toto jakož i stoupající požívání piva vyvolalo r. 1873 ve Švédsku opět v činnost soukromé spolky střídmosti. Nově obrozené spolky vystupují, opírajíce se o zkušenost a nové výzkumy fysiologicko-medicinské proti všem líhovým nápojům, především pak proti pivu. Podobné spolky se množí. Největší a vedoucí spolek, řád temperenclářů, má ve Švédsku již 100.000 členů, všecky abstinenční spolky mají kolem 250.000 členů, což jest dosti značným číslem, uvážíme-li, že všeho obyvatelstva počítá se ve Švédsku na 5 milionů. Naproti starým spolkům postrádají novější abstinenční sdružení jednoho — nejsou podporovány vládou. Jsou pokládána za příliš radikální a za velice agresivní. Však vliv jejich rok od roku roste. Vzdělanci stávají se stále ve větším a větším počtu členy spolku. Chování se těchto vrstev má mocný vliv na prostý lid. Na zákonodárných

sborech bylo vynuceno vydání královského výnosu r. 1892, o povinném vyučování na všech školách, jaké povahy jest alkohol a jaké jsou jeho účinky. Ve sněmovnách snaží se representanti abstinenčního hnutí o to, aby líhoviny nebyly prodávány ve vojsku, výčepy piva aby byly omezovány co nejvíce, jakož i prodejná doba v nich.

Výsledky staršího i novějšího hnutí protialkoholického dají se vyjádřiti několika větami. 1. Spotřeba pálených a destilovaných nápojů obnášela r. 1830 46 litrů, r. 1900 7 litrů na jednoho obyvatele. 2. Spotřeba piva obnášela r. 1830 asi 6 litrů a r. 1900 28 litrů na jednoho obyvatele. 3. Spotřeba vína obnášela r. 1830 0·5 litru, r. 1900 0·7 litru na hlavu obyvatele. 4. Ačkoliv spotřeba piva stoupá, přece lze říci, že konečný výsledek všeho abstinenčního hnutí ve Švédsku je poměrně dosti příznivý.

Národ, který před sto lety pokládán byl za národ pijáků, získává si nyní pověsti nejstřízlivějšího a nejstřídmějšího národa na světě. Se střídmostí dostavilo se mezi švédský lid velkolepé hmotné i duševní povznesení...

DR. ERAZÍM VLASÁK.

Tři čeští umělci.

Jos. V. Myslbek. Textem doprovází K. B. Mádl. (Nákladem České grafické spol. »Unie.«) — **Václav Brožík.** Prémie Zlaté Prahy. (Nákladem J. Otty v Praze.) — **Josef Mánes.** Jeho život a dílo: napsal a vydal K. B. Mádl. (Nakl. F. Topič v Praze.)

V aleji pomníků, již českým umělcům staví české péro, aby byly trvalejšími kovových a kamených, v nejnovější době náhle, skoro současně tři přibyly. Jeden, menší sice, za života ještě umělcova rukou pevnou postavený, druhé dva již také kameny náhrobní, zvolna rostoucí.. Teprve v posledních létech jako bychom si v Čechách uvědomovali, že ve výtvarném Umění máme mistry, o nichž bychom měli pěkně zevrubně a všecko vědět, nejen těch několik hlásek, jež tvoří jejich jména. Mádlův »Chittussi« nezaslouženě skoro zapadl, »Aleš« vydaný spolkem Mánesem našel snad v cizině dříve pochopení než doma... Pak na řadu přišel Marold, Úprka a teď ze všech stran vydávají se souborné almanachy a alba našich umělců, ba i oni sami o svoje dílo se starají. Dílu Myslbekově dostalo se v albu vydaném »Unií« pěkného památníku. V znamenitých reprodukcích fotografií, provedených s neobyčejnou akuratessou a pochopením podává se vám celá ta veliká řada prací, jež vzrostly pod pevnou jeho rukou. Těch třicet let neúmorného tvoření, bojů a tolika, tolika vítězství představuje se vám tu v jeho kamených básních, jeho eposech o české minulosti, hrdých, po-

daných se železnou nezlomností života a zpívaných v osobitých liniích — těch třicet let, v nichž nohou energickou stoupal do většího a většího jasu, jako tvůrce a učitel — letí kolem vás v listech, jimiž se probíráte. V historii české plastiky devatenáctého století první zní mohutně jméno Václava Levého. A po něm: J. V. Myslbeka. V úvodě říká K. B. Mádl: »ti dva činí nad ostatními jako hroty vrchů nad vůkolním pohořím. Jeden čistý, bílý, druhý jako žula tvrdý a hrdý.« Na poli umění nikdy nesešli se tito dva, jejichž světy tak si byly cizí. Lyrický romantik a epický realista — tak stojí každý v jiném poli J. V. Myslbek jest skutečně umělcem národním. Typ své rassy, který Mánes geniálně vytvořil, po tomto převzal a dal jím proniknouti svoje postavy, hrdiny a heroy. Ale šel dále: nepřekopíroval Mánesa do plastiky, ponechal sice rysy kmenové, ale postavám svým dovedl individuelním způsobem dodati ony charakteristické znaky, že jedině a pouze představují ty, jimiž býti mají, nezapírajíce své kmenovosti. Tak vznikli jeho heroové, kteří stojí na půdě české sahajíce do nebes, v nichž personifikuje se grandiosní rekovnost proniknutá žhavým a melancholickým citem. Jednoduchost výrazu, zbavující dílo všech sebe nepatrnějších balastů, rušících stužené vyslovení díla — ta působí tak mohutně, historicky. — To několika slovy v souhrnu myšlenky, jež svým bohatým, poutavým, někdy ovšem až příliš širokodechým slohem rozvedl K. B. Mádl v textu, v němž mnohde snad i na úkor ostatních českých plastiků akcentováno umění Myslbekovo. Velmi instruktivným pro historii umění Myslbekova jest seznam všech jeho děl, připojený k textu s udáním roků, kdy vznikla a stručně vylíčeným jich osudem.

Z díla »Josef Mánes, jeho život a dílo« teprve dva sešity máme v rukou a dnes, třicet let po jeho smrti, poznáváme, na koho tak dlouho v Čechách tak málo a nepatrně se vzpomínalo. Nyní, kdy béřeme znamenité reprodukce prací jeho do rukou, pochopujeme jej, nepochopeného, neznámého, skoro zapadlého. Neruda, Tyrš, Mikovec znali jeho genia a vykládali o něm, když jeho současníci zúplna ho nepochopovali a o jeho dílo se nestarali, majíce pro něho smích a krčení ramen. Je tedy uvedení jeho velikého díla v známost české tak zv. uměnímilovné veřejnosti dílem tím záslužnějším, čím dříve již tak mělo se státi. Bohužel, že tato — dnes nejzáslužnější biografie, která z těch mnohých současně vydávaných první má právo na život a vřelé uvítání — vydává se právě v době, kdy odběratelstvo přebombardováno jest uměleckými alby, nákladnými, nádhernými — a drahými. Jest se skutečně obávati následků této šílené hyperprodukce uměleckých sborníků, sypajících se z českých nakladatelství na hlavy kupujících v neočekávané míře. V této dosti nepříznivé době dílo Mánesovo nesmí zapadnouti tím spíše, že činitelé povolaní nepostarali se o získání jeho vynikajících děl pro sbírky veřejně přístupné. Byla to jistě ohromná práce, najíti jeho obrazy, tak hrozně

roztroušené a mnohdy skoro ztracené — tím větší zásluha jeho životopisci. Jakmile delší část textu budeme míti v rukou, jistě rádi vrátíme se k tomu dílu.

Jako prémii Zlaté Prahy vydává nakladatelství J. Otty v Praze Album Václava Brožíka. Když letos v dubnu Brožík zemřel, dalo se očekávati, že vydávati se bude souborné dílo jeho. Reprodukce jsou — u nás špatných reprodukcí prý ani neznáme, četli jsme kdesi — opět výborny. Celkem asi sto obrazů vydáno bude. Myslíme, že snad tento příliš veliký počet pravého umělcova významu v dějinách českého umění výše nepovznese a že by album pouze skutečně dobrých prací v menším počtu na škodu nebylo bývalo.

Čtyři strany úvodu líčícího Brožíka, muže práce, umělce barvy, psány jsou K. B. Mádlem živě a roztomile. Jen jedno zaráží: ten několikrát opakující se diktát jistého náhledu, který u loyálního kritika jest cizí a překvapující. — »A nechť se tomu vzpouzí kdokoli —«, »však platí s naprostou jistotou pro všechny —« jsou věty, které každý, vědom si subjektivnosti svého názoru — jest přece každý subjektivním i v přesvědčení své objektivnosti — vynechati má, tím spíše tam, kde jedná se o kritické ocenění, vystižení umělcovo. Či nesmí být nikdo názoru opačného a tento již podobnou notou má býti vyvrácen?

K. D. MRÁZ.

Duch justiční správy rakouské.

O tom thematě bylo již tolik psáno, že jest vlastně škoda, ještě se jím zabývati. Všecko, co posud podniknuto na prospěch konstituční zásady chrániti neodvislost soudcovskou od přehmatů justiční správy, ukázalo se marno Byly sice na čas zaraženy tajné výnosy ministerstva spravedlnosti, obsahující nemístné poučování soudců o výkladu zákonů, avšak J. E. p. Dr. Klein, nadministr v ministerstvě spravedlnosti, nemůže zanechati tajných výnosů, ačkoli ty teď nabývají již rázu takového, že se člověk pro ně nemůže již zlobit, nýbrž jen se jim smáti. Tak na př. vyšel výnos ze dne 10. října 1901 č. 5801 vydaný o výsledcích soudcovské činnosti za léta 1898 až 1900. V tom výnose p. Dr. Klein ovšem především náramně si pochvaluje, jak to s »jeho« novým procesem rychle jde. Zajisté, že rychlost ve vyřizování sporů jest velice pěkná věc; pravou cenu má však tehdy, když jednak jest jaksi spontanní a plyne z přirozené dobroty zákonodárství, jednak když není na újmu meritálnímu konání spravedlnosti. S páně Kleinovou reformou v obojím směru to pokulhává, ač si to zatajuje, a na slovo věří zprávám »svých« soudních inspektorů, kteří mu ovšem jeho dílo musí chváliti. Posud není ještě vyšetřeno, je li ta báječná rychlost

u vyřizování civilních procesů u nás následkem dobroty nových procesních zákonů (alespoň pokud se týče exekučního řádu kromě p. Dra Kleina snad nikdo v to nevěří), anebo malicherného poručníkování a zastrašování soudů soudními inspektory, kterým jest uloženo za povinnost první, pátrati ve všech aktech a rejstřících po délce lhůt, a jakmile nějakou poněkud delší objeví, ihned o tom podati zprávu. P. Dr. Klein to sice neví, protože mu to jeho inspektoři nepoví, ale jest faktum, že soudcové nařizujíce stání a povolujíce stranám lhůty, třesou se pokaždé před inspektorem právě tak, jako když některý advokát podá příliš dlouhý přípravný spis (na př. odpověď na žalobu) ulevují svému stísněnému srdci slovy: Kdyby to viděl pan Dr. Klein! Lhostejno jest jim ovšem docela, nepoškozují-li snad strany, když se jim odnímá možnost pátrati s dostatečnou rozvahou po průvodech. Že pak překotná rychlost v provádění a vyřizování sporů u nás jest namnoze ku škodě materielnímu právu, o tom ze zasvěcenců málo kdo bude pochybovati. Poukazuji v té příčině prostě k praxi, která se vyvinula co do navrácení v předešlý stav, co do novot v řízení odvolacím a pod.

Ve výnose shora citovaném trápí p. Dra Kleina obzvlášť, že jest ještě příliš mnoho rušených držeb, a aby tomu bylo odpomoženo, vzmohl se na následující solonskou radu: »Doporučuje se soudům, aby při každé příležitosti, jež se naskytne, poučovaly strany, že nový soudní řád umožňuje rychle provésti proces petitorní a mimo to, že existuje instituce tak zv. prozatímních opatření, pročež ve velmi mnohých případech jeví se zbytečno, prováděti řízení o rušené držbě.« Mimo to žádá Dr. Klein, aby soudcové poučovali strany, aby nebylo tolik exekučních vkladů zástavního práva, jak se pořád vyskytuje.

Dávati podobné rady svědčí jen o naivnosti právnické a praktické, se kterou se potkáváme každým krokem i při studiu nových procesních zákonů, zejména exekučního řádu. Rada dávaná ohledně rušených držeb svědčí o nepochopení materielní povahy tohoto právního prostředku a svědčí o zneuznání rozdílu mezi řízením petitorním a posesorním. Kdo dokonce chce nahražovati spor o rušenou držbu t. zv. prozatímním opatřením, dává na jevo už takový stupeň naivnosti, že jej lze vyložiti jenom absolutní zamilovaností ve své dílo plynoucí z přemrštěné ješitnosti autorské. V rušené držbě strana domáhá se nároku materielního. Prozatímní opatření pak jest rázu ryze procesuálního a souvisí s řízením exekučním. Že p. autorovi nových procesních zákonů rozdíl mezi právem materielním a formálním není jasný, o tom podávají některá ustanovení exekučního řádu svědectví přímo úžasné. V žalobě o rušenou držbu domáhá se strana výroku, že odpůrce porušil svévolným činem její držení. Za prozatímní opatření pak dle § 381. ex. ř. lze žádati: 1. Je-li obava, že provedení pochybného nároku

mohlo by býti zmařeno nebo stíženo zejména změnou stávajícího stavu; 2. je-li takových opatření třeba, aby bylo bráněno hrozícímu násilí nebo hrozící nenahraditelné škodě. Ať někdo sebe více napíná svého ducha, nějaké podoby, neřku stejnosti, mezi rušenou držbou a prozatímním opatřením sotva vypátrá. Vždyť rušená držba předpokládá čin již vykonaný a to čin svévolný, kdežto prozatímní opatření předpokládá obavu anebo že teprve něco hrozí a pod.

A také pokud se týče množství exek. vkladů práva zástavního, nepředělá mentorování p. Kleinovo na stávající praxi praničeho. Prostředek ten je zkrátka nutný a nutí k němu sám exekuční řád J. E. p. Dr. Kleina svou nemístnou řízností. Neboť v tomto díle proniknutém prý sociálně-politickým duchem jest předepsáno prováděti exekuční dražbu, jakmile poznámkou byla zahájena, nemilosrdně až dokonce, neboť kdyby věřitel v ní ustal, nesmí jí obnoviti dříve než za půl roku. Věřitel, jenž nechce svého dlužníka zničiti rázem, nýbrž chce mu povoliti trochu oddechu, jest nucen sáhnouti k exek. právu zástavnímu. Při tom se ani nezmiňujeme o nepříjemných následcích, jež by jinak dle nepodařeného exekučního řádu věřitele stihnouti mohly nepatrným opomenutím, kdyby exekuce na základě § 200 a násl. exekuce zastavena byla.

Takový jest ráz rakouské správy justiční. Její snaha stále napravovati nedostatky zákonů poručníkováním soudců a zasahováním do pravidelného běhu justice, musí zůstati marna. Místo co by nedostatky napravila, jenom svědčí o tom, že právě zákon je špatný.

DR. CENSORINUS.

Dnešní Rusko.

(Pokrač.)

Z toho všeho plyne, nehledě ku dvěma návštěvám německého císaře v Cařihradě, že poměry mezi Ruskem a Německem jsou zcela jiné než za doby Bismarkovy. Mimo to jsou v Petrohradě přesvědčeni, že Německo pomýšlí uvaliti větší cla na ruské plodiny. Skutečné a základní příčiny, jež působí na utváření poměrů mezi Německem a Ruskem, nejsou ojedinělé případy a příhody a osobní schůzky, nýbrž nové prameny národnostní politiky, nové proudy a popudy kmenového vývoje. Německo s rozvahou vkročilo Rusku do cest, po nichž ruští státníci snažili se vésti říši, aniž jim kdo překážel. Jsou to tři cesty vedoucí vzdáleným východem, blízkým východem a k perskému zálivu. Zde leží kraj nebezpečí nynější evropské politiky a nejdůležitější činitel budoucna ruské říše.

Na dálném východě touží Německo, aby dělilo se s Ruskem o postavení, jež toto pokládalo vždy za svou výsadu. Německo usadilo se v severní Číně, zabralo pro sebe provincii,

pojistilo sobě dle ruského mínění zvláštní praktikou velitelství evropských armád v Číně, dohodnulo se s Anglií v ten způsob, že za jistých okolností by oba státy odporovaly úmyslům ruským, udržuje značnou moc válečného loďstva v dálném východě a zkrátka dalo Rusku na srozuměnou, že Rusko při každém dalším rozšíření své moci v Číně musí Německo buď ochočiti neb jeho odpor mocí zdolati. Překážka tato, jež se Rusku na jeho cestě vynořila, jest nová, vážná a vyskytnula se neočekávaně.

Činnost Německa na blízkém východě jest mnohem tmavějším mračnem na ruském obzoru. Věci a poměry zde vyvíjely se dosud jak Rusko samo si přálo. Turecko pomalu avšak nepřetržitě upadalo. Ruský vyslanec v Cařihradě byl mocí vedle trůnu. Bulharsko, do něhož Stambulov zamezil Rusku cestu, krok za krokem podléhalo opět vlivu ruskému. Silné a činné ruce Stambulova, useknuté mu před jeho vlastním obydlím, choť jeho manželka v láhvi líhu, jeho velmi dobře známí vrahové nebyli potrestáni, princ Boris byl pokřtěn na pravoslaví, Rusko půjčilo Bulharsku peníze, vyslalo opět důstojníky do bulharské armády, knížeti Ferdinandovi bylo dovoleno přivítati ruské velkokníže v bulharském přístavu; nejbližším krokem bude přijetí Ferdinanda v Petrohradě, sňatek jeho s některou ruskou neb jako ruskou princeznou a povýšení Bulharska na království.

Vše šlo jak si Rusko přálo. Podobně v Srbsku, jež dosud žárlivě ovládalo Rakousko. Car se chystal býti kmotrem prince toužebně očekávaného, avšak mytického. Kníže černohorský zůstává na dále oddaným přítelem cara, jako byl jeho otci a vliv jeho jest nyní mnohem větší, ana dcera jeho jest královnou italskou. Pouze Rumunsko zachovává si diplomaticky neodvislost od Ruska a jest spojeno s Rakouskem vojenskou konvencí. Tím způsobem až na jedinou překážku byla uvolněna cesta do Cařihradu. Tu náhle zjevilo se překvapené Evropě a rozhněvanému Rusku, že »železná ruka« císařova zatarasila tuto cestu. Zatím co trvaly arménské nepokoje, mlčelo Německo zatvrzele a stavělo se hrozně lhostejno. Německé zbrojovky dodávaly Turecku děla a náboje; v boji s Řeckem vypracoval německý generál válečný plán a turecká válečná rada řídila se německou radou. (Spisovatel byl zajatcem tureckým po celý den krátce před začátkem nepřátelství a domnívá se, že mluví z vlastní zkušenosti) Císařův švakr, korunní princ řecký, velel řecké armádě proti nepřekonatelné spojené moci tureckých sborů a německé taktiky, a co císařova sestra trpce naříkala nad bratrovou necitelností, císař slavil triumfální vjezd do Cařihradu a Malé Asie. Když pak si Německo vše náležitě připravilo, vrhnulo se s velikou troufalostí a úplným zdarem v cestu tužbám ruským a zamilovanému plánu Ruska.

V prosinci 1899 bylo dokonáno dílo podpisem koncese udělené německé společnosti ku stavbě dráhy Malou Asií do Bagdadu, jež dle patrného zámyslu měla míti poslední nádraží

ve velikém přístavu El Kuêtu. Ruský vyslanec nasadil všechny páky, aby zmařil udělení koncese a anglický syndikát nabízel se vystavěti dráhu bez halíře státní podpory. Spojenství barona Marschalla, něm. vyslance, a Dra Siemense, ředitele »Deutsche Bank«, bylo tak silné, že Němci dostali koncesi a s ní garantovanou státní podporu 1000 lib. šterl. (120.000 zl.) na kilometr, což znamená roční výplatu 240.000 lib. šterl. (2,880.000 zl.). Toť nejskvělejší diplomatický zdar za nové doby dosažený a odbytí Ruska jest ovšem poměrně tak veliké jako vítězství německé. O odstrčení Anglie nemluvíme, poněvadž za vlády Salisburyho Angličané na taková odbytí si navykli. Boj se vybojoval ve chvíli, kdy císař prodléval v Anglii. Navržená dráha jest pokračováním Německem rychle stavěné a dobře spravované dráhy z Bosporu via Ismid, Eskischer do Konie. Nová linie má jíti jižně do Karamanu u paty Tauru, pak vroubiti toto pohoří severovýchodně k Eregli, překročiti je slavným průsmykem k Adanu (odkud jde krátká anglická trať k středozemnímu moři) a ubírati se dále k Tellhabeši (s odbočkou do Aleppa), přejíti přes Eufrat v Europu a přes Morul (blízko Ninive) Tekrit a Beled (s odbočkou do Chanekinu na perských hranicích) do Bagdadu. Odtud má býti trať prodloužena přes Kerbelu, Nedschev a Basoru do Kasimy ovládající znamenitý přístav El Kuêt, kdež má býti německá uhelná stanice — 4 dny cesty parolodí do Bombaye! Aby tyto dráhy byly spojeny s evropskými dráhami, mají býti břehy Bosporu spojeny mostem, pojmenovaným z vděčnosti dle nynějšího sultána. Cesta do Kasimy bude prý trvati z Cařihradu 3 a z Berlína 10 dní. Trať bude 1750 mil (angl.) dlouhá a má býti vedle ustanovení koncese dokončena r. 1907. První lopata země dosud — m á b ý t i vyhozena. Zbudování této dráhy jest v nynějších zevnějších politických událostech nejdůležitějším zjevem.

Jaký účel má jí býti dosažen? Německo přirozeně počítá, že touto novou dráhou nejen nové území obchodu jeho bude otevřeno, ale i že směr dosavadního obchodu bude zvrácen. Dá se předpokládati, že anglické lodě přestanou býti hlavním sprostředkovatelem obchodu mezi střední Evropou a Východem. Dopravu cestujících zabere bagdadská dráha, jež bude míti spojení s Londýnem přes Paříž, Mnichov a Vídeň. Mimo to, a co jest mnohem důležitější, Malá Asie má býti zemí, kam ubírati se bude nadbytek obyvatelstva z »Vaterlandu«; jejím obilím má získati Německo neodvislost od Spoj. Států a Ruska; Mesopotamie, jsouc opětně zavodňována, má oplývati hospodářským blahobytem; tabák, olej, petrolej budou vyráběny v převeliké hojnosti a námořní loďstvo německé, mohouc dostihnouti do Bombaye za 4 dny a majíc za sebou německou železnici, převrátí dosavadní poměr a rovnováhu v Malé Asii pro Německo. Veškeren rozhovor o těchto otázkách jest potlačen v Německu, ale jediný pohled na mapu a připomenutí dějin starobylého hospodářského vývoje těchto krajin dostatečně nás poučí o po-

vaze věci. Pokud jde o Rusko a Persii, dostačí, řekneme-li, že Rusko jest odhodláno za každou cenu pojistiti si kontrolu nad Persií a volný přístup do Perského zálivu pro své loďstvo všeho druhu. Rusko jest pánem v Teheranu, plány jeho, prodloužiti dráhu z Kavkazu odpočívají pro nedostatek peněz; inženýři jeho přehlíží a vyměřují směr tratě Persií k zálivu. Toto rozšíření moci považuje Rusko za životní otázku, takže přední ruský list prohlásil, že docílí-li se s Anglií po té stránce shody o veškerých sporných otázkách, dohodnou se obě mocnosti rázem a přátelsky.

Jest zřejmo, že poměr mezi Ruskem a Německem jest velmi kritický. Bude li císař Vilém usilovati o provedení svého tak směle pojatého plánu — a o něm nedá se mysleti, že by se dal odvrátiti od úmyslu, po jehož uskutečnění tak vřele baží — není dalekou doba úplného přerušení tradicionelních vztahů mezi Petrohradem a Berlínem. Není třeba vykládati, jak výhodna jest nyní doba pro Anglii, kdyby měla státníka prozíravého a energického. Nyní má v moci, má-li býti dráha do Bagdadu stavěna čili nic. Dokud mocnosti nesvolí, aby cla turecká byla zvýšena, nemůže Turecko ze slíbené garancie vyplatiti ani zlámané grešle. Turecko, podporováno jsouc Německem, ovšem snaží se zvýšiti cla z 8 na 11%. Anglie má však na obchodu s Tureckem největší podíl a aby svolila ku zvýšení cel, k uvalení nového břemene na svůj obchod, aby Německu bylo umožněno uloupiti jí důležitou obchodní trať, znamenalo by žádati na ní, aby přispěla k zakoupení břitvy, kterou jí má býti podřezáno hrdlo. Angličanům ovšem jest se obávati, že lord Salisbury ujednal nedávno s Německem tajnou domluvu, která by se záležitosti té týkati mohla. Kdo ví, jakou cenu vyžádal si císař Vilém za svou okázalou a trvalou neutralitu ve válce v jižní Africe.

Poměry Ruska k Rakousku prodělaly v poslední době náhlou a rozhodnou proměnu. Mír na Balkáně byl zachován v posledních letech rozhodnutím v Petrohradě a ve Vídni, že nepřipustí, aby byl porušen. Bylo patrno, že polocivilisovaní státové balkánští nestrávivše dobře ctižádostivost, jež v nich vře, nepokojní, stále intrigující mohli se snadno vrhnouti střemhlav do situace, která by způsobila velikou a nákladnou válku mezi dvěma velmocemi. Proto se dohodnuly Rusko a Rakousko, že se to nesmí státi, oznámily své rozhodnutí Srbsku a Bulharsku způsobem, jemuž nebylo lze neporozuměti a Evropa si oddechla. Mlčky bylo ustanoveno, že Rakousko nebude se míchati do Bulharska a Rusko že uznává, že Rakousko musí míti více vlivu v Srbsku. Rusko vysvobodilo Bulharsko a Rakousko zachránilo Srbsko ve válce s Bulharskem.

Na Rumunsko ujednání to se nevztahovalo. Jestiť několik let podílníkem trojspolku. Rusko nezískalo v Rumunsku žádné váhy a výsledkem vzrůstu vlivu Ruska na Balkáně bylo ujednání vojenské konvence mezi Rakouskem a Rumunskem.

»Reichswehr« psala o tom, že pouze v tom případě, že by situace na Balkáně, jak nyní se utvářila, směřovala proti Rakousku a Rumunsku a s tímto spřízněnému Řecku, by mělo ujednání s Rumunskem praktický význam. Za nynějšího stavu jest prý podezřelé, že Bulharsko, Srbsko a Černá Hora tak se namáhají, aby projevily svou oddanost Rusku. Nelze prý nyní říci, bude-li míti toto miliskování výsledek, jest prý však patrné, že panslavistickým působením by mohlo nastati politování hodné porušení poměrů mezi Rakouskem a Ruskem. Tak asi psala »Reichswehr«, poloúřední vojenský časopis rakouský.

Ujednání Ruska s Rakouskem pozbývalo v tomto stupni významu, v jakém stupni Rusko znovu nabývalo nadvlády v Bulharsku, kterou Stambulov dříve zničil. Rusko pak začalo obmezovati rakouskou sféru i v Srbsku. Car poslal Draze svatební dar a chtěl býti kmotrem následníku, jenž se nikdy neobjevil. Srbský panovník se svou manželkou pojedou určitě do Petrohradu se pokloniti caru. Nebožtík Milan žil s černohorským knížetem v osobním nepřátelství, s tímto statečným válečníkem nedostupných hor, jenž oddán jest tělem i duší caru; král Alexandr odvolal však svého vojenského attaché z Vídně a poslal jej do Cetyně. Ruské noviny pojednávají o věci způsobem, jenž byl nemožným ještě před krátkou dobou. Ruský vůdčí časopis napsal, že Rusko se nyní chystá z Balkánu vymíti vliv rakouský a nikoliv pouze z neodvislých států balkánských, nýbrž i z krajů, kteréž dosud jsou pod rakouským panstvím. (P. d.)

Brusič.

»Tak co dnes, muži?« — Večer je na krku . . .«

Zaklení bylo odpovědí. Po té vozík se zastavil; pes, tahoun, uřícen lehl si do prachu silnice.

»Kolik máš?«

Žena pozorně přepočítávala na dlani. Muž tupě díval se na ni. »Pět grošů — za celý den. Máš ještě kapku kořalky?«

Šklebě se vytáhl z kapsy prázdnou ploskou láhev a se smíchem zvedl ji ženě až k nosu. »Na, k čertu — napij se, vylokneš-li z ní ještě kapku. Psu také visí jazyk z huby. Žere trávu — to bude zase pršet! Přes noc nemůžeme zůstati venku.«

Žena obrátila se zpět k městečku, které právě byli opustili. »Chrapouni!« zahrozila zatatou pěstí. »Člověk se naprosí k osípění a nic z toho! Ale na nocleh nám to stačí.«

»Ale o hladu. Nenechá-li nás hajný ve své krčmě na půdě, rozsvítím mu celou boudu.«

Žena rozhlížela se zkoumavým okem zpod slamněného širáku po krajině. Při silnici, kterou bylo jim jeti, krčilo se ně-

kolik chudobných domků. »Zkusme to tady ještě! ... Chudý chudáku přece nejspíše pomůže.«

Muž jenom pokrčil rameny. »Na to, co tihle krájejí, mají vždycky dost ostré nože.«

»No — však jinudy beztoho nemůžeme. Vstaň, Hektore! — Zatáhni, starý!«

S temným zakňučením zvedlo se citelně pobídnuté zvíře. Muž vzal tažný řemen na rameno a pomalu šlo to dále. Domky se přibližovaly — vozík zastavil se znova.

»Nó—ó – že, — nů—ů – žky . . .« volala žena táhle a jednotvárně . . »Všecko čistě, jako nové . . nůžky . . brousit . . nože . . brousi—it!«

Opakovala to vícekráte. Nikde nikdo se neokázal. Muž vytáhl starý nepotřebný nůž, nohou roztočil kolo a přiložil želízko k točícímu se kameni, až sršely z něho jiskry. Snad aspoň děti přivábí ten sykot brusu. A hádal dobře: za malý okamžik pootevřely se dvéře jednoho domku a v nich objevila se zvědavá hlava asi čtrnáctiletého děvčete. Takřka nepozorovaně protáhla se celá polodětská postava, bosa, a pomalu přistoupila blíže.

Brusič přestal v tu chvíli šlapati, zvedl hlavu a pravil: »Doskoč k mámě, děvenko, a řekni jí, že jsem tady!«

Děvče zasmálo se rozpačitě a pohodilo hlavou.

»Ba, máš pravdu, holka« pravila žena, »tu ani není třeba se ptáti. Kde sídlí hlad, to je viděti už zvenčí.« Při těch slovech s povzdechem vzala do ruky svůj drátěný kruh, na který navlékala nůžky svěřené jí ke brousení a chystala se k cestě po domech. Ale v tom muž náhle odhodil opět nůž do truhlíku.

»Nech to být, stará. Nemám beztoho nic na práci — podívej se tady do těch dvou domků, já půjdu semhle. Není-li peněz, bude snad aspoň kus chleba. Však se nám hodí obé.«

Ještě jednou podíval se na nesmělé děvče a pomalu kráčel ke stavení. Vrátka byla otevřená a dvéře do světnice také. Zuřivě štěkaje skočil naproti němu veliký nádvorní pes.

»Lehneš, Tarase!« ozval se tvrdý hlas. A od okna, které šlo do dvora, přicházela ženská postava podívat se, kdo to. — Myla okno a ještě držela v ruce mokrý hadr, z něhož se kouřilo. Vlasy její byly rozcuchány. Na nohou měla hrubé dřevěnky na boso a sukni vykasanou, tak že na bocích ji měla nabranou.

»Nože . . nůžky . . brousím čistě, jako nové,« spustil brusič.

Ona však rychle mu odsekla: »Nepotřebujeme nic, muži. To nabrousíme na hrnci a ušetříme groš.«

»Paní —« chtěl začíti znova.

Ona však zlostně pohodila hlavou a rozkřikla se: »Vidíte, že nemám kdy. Kněz dvakrát nekáže: není tu pro vás nic!«

Muž tupě potřásl hlavou. Již by byl odešel, v tom však si vzpomněl, že mají oba citelný hlad. »Třeba jen kousek chleba . . Všecko vám nabrousím za kus chleba, co chcete, paní.«

»Hleďte, abyste byl ze dveří!«

Pokrčiv rameny obrátil se ke dveřím. Ale sotvaže překročil prah, slyšel za zebou zvolati: »Hej .. mužil«

A když se vrátil, otírala si žena mokré ruce o zástěru a pravila: »Na kousku chleba mi nesejde. Počkejte!«

Vzala bochník černého chleba s police a skrojila hodný kousek. »Tu máte — a ať vám dobře chutná. Ale teď se mi kliďte odtud!«

»Děkuji vám, dobrá paní!«

Při tom pohlédli oba na sebe. A mimo nadání promluvila žena mnohem měkčím hlasem než dříve a skoro nejistě: »Máme tu ještě povidla .. švestková povidla. Nestojí sice už za mnoho, jsou od loňska .. ale dohromady přece se to lépe polyká než suchý chléb.«

Brusič neřekl na to nic. Jenom se díval na ženu, která sundala zatím s police hrnec s povidly. Ukrojila několik krajíců. Při tom ustavičně pokukovala po něm. Zdálo se, že se nemůže k něčemu odhodlati — jakoby bojovala sama s sebou.

»Jen si vezměte« — řekla. »Mně se pořád zdá, že vás odněkud znám.«

»A mně takél« — Krajíce zůstaly netknuty. »Jest to .. vaše dítě venku?«

»Lidka? — Ovšem.«

»A koho jsi si vzala, Hanno?«

Všecka otupělost zmizela s tváře brusičovy. Jeho oči skoro se rozzářily. Ženu jakoby projela rána a prudké zachvění.

»Vašku — Lando — jsi to ty? .. Vašku ..?«

»Jsem, jsem. To asi už tak bude.« —

Její tvrdé, starostmi vyryté tahy změkly. Lehký ruměnec vstoupil na její tváře. »Jest to možné .. ty's Vašek ..? Co děláš? Jak se ti daří? Můj Bože, jak tomu dávno .. tenkrát .. co jsme naposledy ..? Její ruměnec ztemněl do krvava. On to viděl a zubil se k tomu.

»No — aspoň dvacet let, Hano. Och, má zlatá .. tenkrát jsem býval ještě .. jiný chlapík. A ty jsi byla .. hezká holka!«

»Ano, ano. A měli jsme tenkrát nábožná cvičení, bylo zrovna před biřmováním .. každou středu a sobotu.«

»U pastora Hübnera,« doložil brusič pokyvuje hlavou. »Ale potom to bývalo ještě .. hezčí. Když jsme se točili spolu v kole, Hano, — to lítaly sukně, co? A což pak potom —!«

Náhle se vzchopila. »Počkej, Vašku. Dám ti okusit kořalky. Sama jsem ji připravovala. Můj muž ji tuze rád pije. Vzala jsem si přece toho zedníka — pamatuješ se? Zedníka Antona.«

Zmizela před ním — ani nevěděl jak. A hezky dlouho to trvalo, nežli se opět vrátila. Přinesla sklenici a láhev. Díval se na ni s udivenýma očima. Měla pěkně přičesané vlasy a sukni spuštěnou. Také stuhu si dala do vlasů. »Chudá žena nemůže se vždy hezky strojiti. Dokud jsem byla děvčetem, bývalo jinak.«

Vzdychl si. Dlouho díval se na ni; nalil si kořalky a vypil. »Bývalo přece lepší, Hano . . Měli jsme se tak rádi —«

»Inu — bývalo, bývalo,« pravila. Její ruce byly ještě naběhlé od horké vody, kterou myla okna. Bezděky ovinovala je zástěrou.

»Ale víš — když jsme se loučili, bylo mi přece . . velmi krušno.«

»U hřbitovních vrátek, viď . . Druzí se po mně sháněli ještě . .«

»Ano . . Jako posedlí byli po tobě. O, je . . bývala's hezká holka . . a líbat jsi uměla, ty . .«

Zasmála se rozpačitě.

»Jen kdybych býval měl peníze . . Mohlo být všecko jinačí . . To víš, byl bych si tě vzal — Ale bylo to tak přece dobře . . Teď bys se potloukala po světě a sbírala nůžky.«

Žena si vzdychla. »Aspoň vidíš kus světa . . Já tady nemám nic — nežli tu práci — celý den.«

Brusič zamlkle pokyvoval hlavou. »No — abych zase . . šel, Hano. Venku . . čeká má žena. Tak s Bohem!«

»S Bohem, Vašku. A což ty krajíce si nevezmeš? Od staré známé —«

Pohled jeho byl plachý . . styděl se. Žena však mu je vtiskla do ruky.

»A kdybys tudy zase jednou šel —«

»Zastavím se, to víš. — S Bohem, Hano — přece bylo dřív jináč.«

»Ba, jináč, Vašku. No — s Bohem!«

Hleděla za ním. Znova podkasala si sukně a sundala stuhu s vlasů. Pak chtěla pokračovati v mytí oken. Již namočila hadr a vyždímala, když náhle pustila jej opět do škopku, usedla a mokré ruce přitiskla na obličej.

Tak otupěla tou ustavičnou jednotvárnou prací a každodenní lopotou, že dávno zapomněla na volné štěstí mládí, na jásavou radost svých dívčích dnův — a tu přišel dnes Vašek Landa na její práh jako posel z dávno zapadlých dálek. Tak seděla téměř sklesle několik minut. — »K pláči! K pláči!« vyrazila pak tiše sevřeným hrdlem, avšak hned po té energicky přejela si oči hřbetem ruky. A opět drhla až ji bolely ruce. —

A brusič táhl zatím se svým psem, svojí ženou a svým vozíkem dále k hospůdce na kraji lesa. Se svěšenou hlavou vyšel z Haninych dveří. Jeho žena hučela, kde meška takovou dobu. Ale když viděla ty tlusté krajíce namazané švestkovými povidly, vyjasnily se jí zase oči.

A pojednou pozvedl i její muž hlavu. Tak člověk se toulá sem a tam, rok co rok, celá léta . . pořád v té věčné jednotvárnosti . . a pořád šlape a brousí. — Až dnes, tak náhle — jakoby cosi světlého, slunného proskočilo tou šedou pouští . . něco . . něco tak pohádkově krásného. A přece to vlastně nebylo nic.

»Matko,« pravil, »tu máš chleba. Najez se a dej také Hektorovi kousek!«

»No — a co ty?«

»Já se najedl dost už tam. Také jsem dostal napít kořalky. Ach, co — co myslíš, stará: když to musí být, povlečeme svou káru zase několik mil dále!«

A vesele, ačkoli dosti chraplavým hlasem, si zanotoval:

Jsem brusič, švarný mládenec,
svět celý vlast je má;
— šrum-hajdydy, šrum-hajdada —
kdo se mi vyrovná?

Aj, brusič jde! Pojď, hochu, pojď!
hlas mnohý sladce zní.
— Šrum-hajdydy, šrum-hajdada —
co máte k brousení?

Skoro bez sebe poslouchala jej jeho žena.

»Mužil« zvolala, »co se to děje s tebou? Kolik let už jsi nezazpíval a dnes, máš sotva pět grošů v kapse a .. no, jestli pak by to někdo řekl! —«

Ale brusič se zasmál nahlas: »Tak je mi dnes nějak do zpěvu ... Šrum hajdydy, šrum hajdada — jen si zazpívej také, matko!«

A stalo se.

Před nimi rděla se večerní záplava a odraz její padal spletí stromových vrcholků na cestu, po níž zpívajíce táhli svorně se psem svůj vozík .. táhli na nocleh ke krčmě na kraji lesa.

PŘEL. H. HACKENSCHMIED. C. BUSSE.

Literatura, umění, věda.

Divadlo. Činohra. Jedním z nejšťastnějších kroků nové správy v činohře je, že novým uvedením »Romea a Julie« oživla tradici shakespearovskou na naší scéně. Ale není to už starý Shakespeare, jak se u nás kdysi hrával, básník všelidský, nad rozdíly dob povýšený, působící jen a jen silou své dramatičnosti a poesie, kvalitami především však hereckými. Jak i druhý nově nastudovaný kus Shakespearův »Zkrocení zlé ženy« ukazuje, jedná se nynější divadelní správě a režii více o toho Shakespeara, jak se vznáší před naším moderním smyslem historickým a kritickým: jakožto básník určité epochy, nasycený jejím koloritem a působící na nás jejími zvláštnostmi, které tak lahodí našemu vyhýčkanému labužnickému smyslu pro určitá kulturní prostředí. Tak se dnes tedy u nás hraje Shakespeare: všelidské jádro jeho poesie usazuje se do lesklé, pestrobarvé skořepiny dobově věrné zevní výpravy. A pak hraje se v autentickém znění, bez režisérských okleštění a změn, »Zkrocení zlé ženy« na př. i se svou zvláštní předehrou, jen horlivým čtenářům Shakespeara — a těch je dnes stále méně — známou. Jisto je, že pečlivou a poutavými kulturně-historickými podrobnostmi oplývající režií zabijí se dvě mouchy najednou: literárně vzdělaný divák má dojmy daleko bohatší a divák méně vzdělaný má alespoň lákavější pastvu pro oko. Více lze namítati proti věrnému nezkrácenému podání textu: i zde zájem literárního diváka jím se sice oživí, ale za to neliterárnímu diváku učiní se hra méně záživnou a mnoho z tohoto textu padne pod lavice. Ale buď jak buď, je v tomto podání Shakespeara více literární raffinerie než jsme kdy od našeho divadla bývali zvyklí a možno je vítati jako dobře míněný prostředek k výchově vkusu.

Aktovka »Není nad počestnost« od Roberta Bracca, tyto dny na scénu uvedená, jest brillantně dělaná drobnůstka, která by mohla

platit za kabinetní ukázku školy, z níž vzešla. Tito novější italští dramatikové jsou věrnými žáky svých pařížských mistrů, i pokud se týče technické machy i sujetů, jejichž alfou a omegou je manželská nevěra v elegantní společnosti. Jenže hledí onu techniku dovést až k nejvyšším bravurám scénické oekonomie a problém cizoložství staví do nových ironických osvětlení. Bracco jmenovitě je mistrem aktovek, hraných nudným tempem, a pod nenápadným chodem všedního občanského života dávajících tušiti celá hluboká dramata pobloudilých srdcí. Tak i zde: začíná to veselohernim kočkováním se dvou manželů, křičících své »Divorçons!« Ale co žene tuto Maninu k rozvodu, to jsou hluboké city studu, že manžela tohoto klame a správný instinkt ženy, která chce náležeti jen muži, jehož miluje. Tím jest v tomto případě světák Alberto, u něhož rozkošnictví a sobectví staly se tak systémem a životosprávou, že ztuhly přímo v jakousi morálku, v pojmy o počestnosti v rámci cizoložství. Alberto může milovat Maninu jen pokud je počestnou ženou jiného, ale zamítá ji pro případ, že by byla ženou rozvedenou. Tedy pendant k »Ideální ženě«: i tam i zde etabluje se cizoložství v lůně domácnosti, je mu tam dobře, nechce se mu odtamtud ven do bouřlivých dramat volných vášní — tam i zde je to žena, která je bytostí superiorní, poněvadž je nositelkou vášně a jejích instinktů, kdežto muž je v obou případech ubožácký a degenerovaný, malý a zbabělý ve svých hříších, i když se schovává za masku sebe duchaplnějších ironických sofismat. Sehrána byla aktovka Braccova s virtuositou, která svědčí o tom, že nové vedoucí ruce v zákulisí jdou našim hercům na jevišti dobře k duhu. Po delší době viděli jsme tu pí. Benoniovou zase jednou v jedné z pravých jejích rolí. Jen zdá se mi, že pojala Maninu příliš jen veseloherně a nedala dosti vážně cítiti ten hluboký rozpor, jenž ji žene od manžela. V úloze jejího milence Alberta podal p. Bittner jednoho ze svých nejpodařenějších ironických světáků. To byla postava až do poslední nitky hotová a zcelená.

»Labutí píseň« od A. P. Čechova, jež se hraje společně s aktovkou Braccovou, jest vlastně jediný veliký monolog či sólový výstup starého herce, jenž u večer svého posledního vystoupení, když už všichni z divadla odešli a na něho zapomněli, rozjímá na tmavém studeném jevišti o koncích své slávy a svého života. Melancholická marnost lidské existence, hořký smutek životů zapomenutých a opuštěných, bláhovost illusí a nadějí, tatáž základní nota, jakou jsme slyšeli před časem v truchlivosti zrovna bezedné znít ze »Strýčka Váni« téhož ruského autora, zní i z těchto trošíčku jednotvárných reflexí starocha herce. Je to vlastně truchlivější než všechny truchlohry, neboť ty chtějí tragickým dojmem dát nám pocítit veliký smysl života, ale toto zde ukazuje život jako malý, plazivý a bezútěšnost spočívá tu v tom, že vidíme, jak z jeho spárů nelze vyváznout a jak musíme hrát jeho komedii až do konce. Panu Šmahovi dala ruská novinka příležitost k výkonu, bohatému na různé odstíny výrazu, od rozespalosti až ke chvílím, kdy deklamuje své staré role Leara a Hamleta a odtud zase až do nejhlubší skleslosti. K.

= **Hudba.** Koncert Akademického orchestru 3. prosince přinesl ve svém pořadu kus velké hudební historie v Haendlově Chaconně z F-dur orchestrálně upravené Schultzem-Schwerinem v Bachově C-dur Suitě. Zvláště veliký Bach upoutal ukázkou vysokého svého umění: mistrností kontrapunktickou a fugovanými nápady. Po velké ouvertuře střídá se ve suitě několik starých tanců, jež zdají se sice na první ráz příliš archaickými — ale mají výborné hudební jádro, ke kterému poznání u Bacha vůbec přišla teprve nová doba. Z instrumentálních jednotlivostí napadla zvláště záliba pro fagot, kterému přidělena je zvláštní obsáhlá úloha. Třetím číslem byla koloraturní arie pro sopran s průvodem koncertantního klarinetu a orchestru »Torni al tuo sen la calma«. Autor je anonymus a dohad zněl podle programu na Mozarta a tak bychom měli protějšek (ovšem daleko pochybnější) k nově objevené pařížské ouvertuře téhož klasika. U nás dojista zůstane jen při otazníku. Mozartovskou fakturu ovšem arie má, ale kolik takových »mozartovských« arií známe, které nejsou od Mozarta! V druhém oddíle měla slovo geograficky česká hudba: kus dávné minulosti ožil tu před námi a musíme býti vděčni Akademickému orchestru,

že s tolikerou láskou za vedení Vendlerova skladeb neprovozovaných se ujav, dal nám příležitost slyšeti provedeny věci, které znali jsme před tím jen z partitury. Třetí symfonie Tomáškova (op. 30) držíc již tóninou svou D-dur střed mezi předchozími z C-dur (op. 17) a z Es-dur (op. 19), má s nimi příbuznou tvárnost formovou těsně přiléhající k modelům mozartovským, v hudební invenci není však příliš mozartovsky naladěna, neboť schází jí především ten slunný jas, průzračnost křišťálových a lehce vržených themat Mozartových, který je tu vystřídán ovzduším suché, skoro mechanické thematiky a nevzletné kontrapunktické samoúčelné práce epigonů. Škroupova předehra k opeře »Noční stín« má již více ohně, ale také mnoho cizího v sobě získaného stykem kapelníka s romantickou operou německou, jíž děkuje také svou orchestrovou techniku, hledající už barvu pro sytější melodii a dynamický kontrast. Ke konci předehra k opeře »Marii Potocké« od žáka Tomáškova L. E. Měchury (1803—1870) překvapila do jisté míry na dvoutřetinového diletanta silným náběhem k ucelenosti skladby na základě hudební myšlenky k plastice skladby a polychromii její na podkladě různobarvé instrumentální melodiky. Jak to vysvětliti u žáka Tomáškova? »Marie Potocká« je v řadě jeho prací mezi posledními a snaží se techniky soudobé užiti ve značné míře; obsahově však daleko ještě nenáleží k úsvitu doby smetanovské, ač je s nim současná. Orchestr akademiků hrál na diletantism svůj velmi zdařile a zdar jeho roste s konsolidací, kterou však přirozeně nikdy nebude lze vážiti na zlatých vážkách. Ale energie tu je a zmahá při snaživém a pečlivém vedení Vendlerově s úspěchem pěkný a silám přiměřený kus práce. Solistkou večera byla slečna M. Langová, jež přinesla anonymní arii sice pěkné již vyškolení, ale při odvislosti na dirigentu nemnoho hudebnosti; ani hlas nezní již plně, naopak mnohdy ku podivu prázdně a nuceně.

P. B. Kočí píše nám k posudku v čís. 9. »Rozhledů« na str. 269: »Praha ve své slávě a utrpení« jest pokus — a první svízelný pokus — předvésti české mládeži na prostoře značně omezené (20 sešitů) za nejlevnější peníz co možno názorný obraz kulturní práce Prahy; není to tedy pouze výklad o českém umění, které v programu knihy tvoří jen jednu stránku. Obraz historické práce Prahy ovšem nelze úplně odtrhnouti od obrazu dějin jejich a proto výklad i názorné zobrazení kulturní, mnohostranné práce Prahy musily být doplněny výklady a obrazy, které neleží v rámci knihy, jak byla původně myšlena. Jsou-li to z prvých dob věci prozatím většinou rázu náboženského, nemůžeme za to, neboť jiných z dob oněch nepodařilo se nám nalézti a sotva komu jinému. Tím dostaly se do spisu obrázky, které s uměním a ani s prací nemají snad nic společného, ale za dnešního stavu při úplném nedostatku podobné knihy pro mládež byly nezbytny. (Kroje, pečeti,. staré pohledy na Prahu a j.) Že budeme i na sůžené a omezené prostoře co možno přihlížeti k umělecké stránce reprodukcí, rozumí se samo sebou; dlužno však při tom uvážiti, že přemnoho zjevů v kulturní historii a zvlášť v historii práce zhusta má sic zajímavý ráz, ale speciálně uměleckého velmi málo. A přece jich vyloučiti nelze. To ostatně vysvitne z celého díla; sešit první, jenž vyvolal Váš posudek, nepodával náležitého obrazu o tom, jako doufáme, učiní sešity další a zejména dílo ukončené. — Výtka z klerikalismu nás opravdu bolí, a to proto, že právě přičinili jsme se ukázati dle pravdy, jak mimo jiné snahy ty zhoubně působily v kulturní vývoj našeho národa. Dedukoval-li posuzovatel tvrzení své ze stati o sv. Václavu, pak připomínáme, že úmyslně jsme rázněji zásluhy vévody toho vytkli, aby konečně jisté o něm povídačky vymizely.« — K přípisu tomuto dnes zatím připomínáme, že naše výtka klerikalismu nebyla ani jediná ani hlavní. Stanoviska rázu paedagogického v nejširším smyslu slova a základní názor na život spravedlivý k lepšímu přesvědčení dnešní doby, toho jsme především postrádali, pročítajíce 1. sešit uvedené publikace. Zatím přestáváme na otištění přípisu p. Kočího. K publikaci se vrátíme, až pokročí o několik dalších sešitů, z nichž dá se usouditi konečně o rázu jejím.

Tiskové právo živnostenské a řízení tiskové. Napsal Dr. J. Sládeček. Nákladem Dra Grégra v Praze. Cena 3 K. — Jest to druhý díl autorova

spisu: Tiskové právo trestní a policejní, jež vyšlo 1899. Z obsahu spisu shora citovaného slušelo by se zmíniti o poučných statistických dátech o konfiskační praxi v Rakousku v l. 1885—1896 obsažených v předmluvě. Bylo by si přáti, aby pro uplnost tato data byla doplněna až do doby nejnovější. Také by spisu zajisté nemálo dodalo na ceně, kdyby se neobmezoval na výpočet čísel v té věci, ale kdyby podal jakési pragmatické vylíčení dějin konfiskační praxe. Materiálu je — bohudík nebo bohužel? — až příliš mnoho. Spis pojednává, jak titul naznačuje, o živnostenském právu tiskovém a o tiskovém procesu. Jak tomu bylo již v první části díla i zde nalezáme vedle výkladu stávajícího práva hojného ponaučení historickými úvahami, hlasy odborníků, srovnáváním s cizím právem, literaturu, řečmi poslanců a p. K dílu jest na konec připojena osnova tiskového zákona, jak si jej spisovatel dle výsledku svých studií představuje i s »nezbytnými« obšírnými motivy. Té osnovy třeba blíže si všimnouti, protože je to jaksi skondensovaná tresť celé autorovy práce. Jest třeba hned z předu říci, že ta osnova se stanoviska pokrokového nikterak neuspokojuje. Navrhuje leckdes předpisy ještě horší, než jsou dnes. Abych se dotkl některých věcí: S definicemi §§ 5.—7. málo kdo bude souhlasiti. Definice § 5. nepodává žádného obsahu. Definice § 6. (nakladatel) jest jaksi konglomerátem definicí § 5. a 7. Nakladatelem jest prý, kdo maje zájem na tiskopisu (jaký? materielní nebo morální nebo obojí?) obstará jeho vytištění a rozšiřování. Však ten, kdo obstarává vytištění, je tiskař (§ 7.) a ten, komu záleží na rozšiřování, je majitel (§ 5), tím více, ježto v definici § 5. stojí: »svým nákladem«. Výpočet § 8. je příliš kasuistický; nepatří tam na př. tiskopisy pro advokáty a notáře. 3. odst. § 12. je již obsažen v § 11. c). Trest v § 13. je barbarský, neméně, ba ještě více trest § 16., neboť tu jde jen o přestupek. V § 17. odst. 1. shledávám neodůvodněné podřizování všeobecné svobody občanské byrokratickým ohledům služebním. Dikce § 32. je nepříliš jasna! V 2. odst. § 33. je předpis, že vždy třeba oznámiti závadné místo. Však p. spisovatel zůstal dlužen říci, jak se to má díti v případě § 32. e). Vůbec celá část V. osnovy nevyniká přílišnou jasností; zejména není z ní zřetelno, zachovává-li se objektivní řízení a pokud. Předpis § 41. pokládám za nešťastnou novotu, která by přivodila značné zhoršení trvajícího dnes stavu. Dle mého náhledu je to vůbec předpis rázu s o u k r o m o p r á v n í h o, jenž nepatří do zákona trestního. Rovněž nemohu se spřáteliti s § 42. Motivy připojené k osnově obsahují jakýsi extrakt toho, co tvoří obsah dílu prvního. Myslím, že mohly býti úplně vynechány a spis by nebyl ztratil nic na ceně. Ačkoliv stanovisko p. autora shledávám přespříliš konservativním, nečiním mu z toho výtku, poněvadž smýšlení liberální káže šetřiti cizího mínění. Konstatuji prostě odpor s mým stanoviskem pokrokovějším. Možná, že p. spisovatel nedovedl posud střásti ze svých střevíců prach konservativnosti, jenž se tam usadil za doby studijní. Neboť jak všeobecně známo, na právnické fakultě české university ještě nikdo se nenaučil smýšlení liberálnímu a pokrokovému. Každý musí býti samoukem v té příčině. — Odporučuji spis každému k bedlivému prostudování, kdo má na věci zájem. Myslím, že každý, kdo si opatřil první díl spisu (jenž se těšil v našem vůči pracím literárním až příliš upjatém obecenstvu, jak jsem doslechl, dosti značnému odbytu), koupí si také tento díl druhý, jenž představuje stejně vítané obohacení odborné právnické literatury české.

DR. F. JOKLÍK.

Přehled politický, hospod., školský.

Říšská rada. Páni stančíci vyznamenali se zase. Při hlasování o pilném návrhu na zřízení jihoslovanské university 6./XII. část hlasovala proti a část vůbec nehlasovala. Proto veliká nevole proti polskému kolu v celém slovanském táboře parlamentním. Ještě ošklivější jeví se skutek stančíků, zkoumáme-li jeho motivy, za něž se udává jakés tajné dorozumění

s Němci, aby ti nehlasovali pro universitu rusínskou. Veliké rozhořčení je proti p. Javorskému cum sua causa ovšem také v kruzích mladočeských a ve sloupcích Národ. Listů. Přes to jsme přesvědčeni, že kdyby u p. Javorského se ukázal jen stín ochoty propůjčili se k obnovení pravice z dob vlády Thunovy, mladočeši zase po jeho ruce sáhnou. Národní Listy dospěly dokonce k přesvědčení, že v klubu polském změna k lepšímu není možna, že jest zralý k zahynutí a musí být smeten voličstvem. Polský klub zůstal si vždy stejný ve svém zpátečnictví a osvědčil se daleko důslednějším než politika mladočeská ve svých zásadách. Mladočeši každou chvíli své zásady převracejí i mění své náhledy jako rukavice. Jak jest tomu dávno, co Dr. Stránský, místopředseda klubu mladočeského ve sněmovně hájil volební dragonády haličské a zastával se těch lidí, kteří z voleb vyšli a kteří tehdy právě tak byli zralí k zahynutí, jako jsou dnes?

V zasedání dne 10. pros. dostala se k projednání předloha o stavovských společenstvech zemědělských, našim čtenářům dobře známá. Podle disposicí panujících v parlamentě jen jen dychtícím po práci lze sotva pochybovati, že předloha bude přijata. Bude teď záležeti na tom, jak se zachovají zemské sněmy, dají-li si libovolné zasáhnutí do své kompetence líbiti. Máme za to, že zemské sněmy s tou naskrz nepodařenou předlohou naloží tak, jak to činí na př. s komasačním zákonem. Nechají ji prostě ležet. Ostatek vláda ve své lásce k sněmům již o to se postará, aby sněmy neměly ani času zabývat se takovými věcmi. Tak budou snad všechny strany uspokojeny: autonomisté, že provedení zákona bude zmařeno trpným odporem sněmů, vláda a centralisté, že se jim podaří uzákoniti na oko kus ze svých t. zv. sociálně politických úkolů a cislajtánská sněmovna i její horliví přívrženci, mladočechy nevyjímaje, že se budou moci ukázati povolnými vládě, která každou chvíli hrozí absolutismem, rozpuštěním atd. Z posavadní debaty o předloze zmiňujeme se jen, že ministr orby ve své řeči o politickém a sociálním významu předlohy nemá ponětí.

Tajemná rouška, halící ustavičné hrozby ministerského předsedy, poněkud se nazvedla. Jelikož nynější politika cislajtánská pozůstává v tom, pátrati po vinnících, řekněme, že ministerský předseda nemá na svých hrozbách ani tak velikou část viny, jak by se na první pohled zdálo. Pan Dr. Körber hrozí prostě proto, že je mu to přikázáno. Politická konfigurace je teď taková, že jest třeba, aby parlament pracovati nechtěl. Parlament pracovati chce a pracuje, ale je třeba donutiti ho k tomu, nebo udělati to tak, aby pracovati nechtěl. Za vhodný prostředek k dosažení takového účelu považují se hrozby. Proč se vlastně hrozí, zůstává ovšem tajno. Nejnovější hrozba vyšla z úst předsedy ministerstva v zasedání dne 9. prosince. Nejpodařenější z řeči Dra Körbra je konec. Zní: »Nedopusťte pánové, aby parlament byl vinníkem.« Kdy bude parlament vinníkem? Nebude-li pracovat, ovšem, to se rozumí samo sebou. Avšak, když bude pracovat, pak v tom vězí právě háček, bude vinen také, tehdy totiž, nebude-li chtít pracovat tak, jak si přejí právě kruhové, kteří Dra Körbra užívají za mluvčí svůj nástroj. Jací jsou to kruhové, není těžko uhodnout. Jsou to ti, jež úmysly své prozrazují v listech zahraničných, jako se stalo v článku Münch. Allgem. Zeitung, kde se ukazuje na nezbytnou potřebu zvýšiti kontingent branné moci a opatřiti nové válečné prostředky. Stát je pro vojsko!

Slýcháme od vlády a v úředních jejích projevech stesky na hospodářskou krisi a starost o hmotný stav národův. A často vláda odmítá i nejvýš nutné návrhy, řkouc, že není peněz. Ale současně táž vláda připraví nám obyčejně z nenadání překvapení snahou, zvýšiti brannou moc a rozmnožiti zásoby děl a pušek, jak viděti ze zpráv v ministerské radě 29. listopadu. Vláda dojista tedy není přesvědčena, že většina obyvatalstva materielně strádá v nezabezpečené a vratké existenci hospodářské, vláda neví, že většina lidí nesmí podniknouti vydaje neproduktivní, jinak by přece nemohla dnes skutky vyvraceti, co ústy pronášela včera.

Země české. V mladočeském provolání k posledním zemským volbám z 29. září 1901 čteme: »Důsledkem svého programu budou poslancové naši hájiti na sněmu král. Českého stát. práva zemí koruny České.«

Co jest státním právem v očích mladočechů, prozradili sice nesměle již několikrát, avšak tak okatě a přímo cynicky, jak to učinil **Dr. Herold** v rozpočtovém výboru poslanecké sněmovny dne 4. prosince, neodhalil karty pojmové pomatenosti **o otázce státního práva** ještě nikdo. Hlavním obsahem mladočeského státního práva jest »sjednocení cislajtánského parlamentu«. K tomu sjednocení je třeba tří věcí, o nichž Dr. Herold pravil, že je nepřednese jménem své strany, ale doporučuje na uváženou. První věcí jest, aby vláda prohlásila, že provede ustanovení základních zákonů, zejména § 19 o rovnoprávnosti jazykové. Druhou podmínkou jest vydání jazykového zákona ve formě rámcového zákona, jenž by stanovil základní práva jednotlivých národů ve smyslu § 19. a zároveň potřebnou ochranu menšin v jednotlivých zemích; řešení jazykové otázky pak mohlo by se zůstaviti zemským sněmům. Třetí věcí konečně jest revise ústavy ve smyslu přizpůsobení poměrům, jak se vyvinuly. Tato ústavní revise znamenala by prý mimo zlepšení a oživení vnitřní organisace úlevu centrálního parlamentu, jenž jsa prost politických a národních otázek mohl by řešiti velké finanční a hospodářské úkoly. S tím by souvisela oprava řádu jednacího a volebního řádu na širokém základě. To je celý obsah státního práva podle pojmu Dra Herolda, prvního řečníka strany mladočeské. Tak b í d n ě nebyl ještě nikým definován. I sama pověstná 45% splátka jazykovými nařízeními na toto právo, podle výroku Dra Pacáka, vznáší se ještě v oblačné výši nad pomateným pojímáním Dra Herolda. Přímo úžasem musí každého naplniti, že přiznává on cislajtánské říšské radě příslušnost k zákonodárné úpravě jazykových otázek, třeba jen ve formě rámcového zákona. Proti čemu s české strany posud bylo bojováno co nejhouževnatěji a o čem sami mladočeši vůči pověstným Körbrovým předlohám jazykovým tvrdili, že v té věci není rozdílu nazírání mezi českými stranami, totiž že jazykové otázky zákonem upraviti patří v ý h r a d n ě zemským sněmům, to p. Dr. Herold po způsobu svatodušního programu německého šmahem odkazuje říš. radě. Při tom u něho jako advokáta zvlášť překvapuje divná logická souvislost, kterou si upravil mezi svým prvním a druhým prostředkem. Jestliže žádá od vlády aby provedla § 19. stát. zákona (v tom má být patrně narážka na jazyková nařízení), k čemu pak má býti ten rámcový jazykový zákon. A jestliže má býti vydán rámcový jazykový zákon, k čemu činiti z provedení jeho vládou zvláštní prostředek, když vláda za provedení je ústavně zodpovědna! Náramně chytristicky sestilisoval si p. Dr. Herold svůj prostředek třetí: revisi ústavy. Z toho lze vyčísti podle libosti buď všecko anebo nic. My tomu rozumíme tak, že z představ Dra Herolda, třeba byly sebe pomatenější, tolik jest zjevno, že při uspořádání státoprávním dle jeho pojmu ze zemí českých absolutně by se nestal žádný stát, ba ani žádný celek, nýbrž zůstaly by tak navždy pouhé země, které by ve velikých úkolech finančních a hospodářských tvořily naprosto odvislé přívěsky od nynější říše cislajtánské. Však je vlastně škoda s takovými představami bojovati, jež těžko označiti pravým názvem, aby se při tom člověk nezdvořilým způsobem nepodřekl. To i sám agrárník Rataj má neskonale vyšší nazírání na otázku českou, když pravil, že jest třeba zemím koruny české vrátiti s t á t n í samostatnost v rámci říše rakouské.

Hospodářský. V posledních dvou týdnech zdá se, že všechen finanční zájem kapitalistických kruhů soustředěn byl **na burse.** Všechny papíry již po čtrnáct dní stoupají v kursech, z nichž mnohé až příliš rapidně a nepřirozeně. Kursovní tabulka za předešlý měsíc ukazuje, že záznam všech papírů stoupl, nevyjímaje ani toho nejzanedbávanějšího papíru: jižní dráhy. Poměrně nejvíce stouply hodnoty železářské a akcie některých podniků dopravních, zejména státní dráhy, přední to spekulační papíry vídeňské bursy, s nimiž, jako vždy pravidlem, strženy byly ve spekulační vír i ostatní hodnoty bankovní a ukládací. Vzhledem k této všeobecné hausse není divu, že soukromí kapitalisté zaplaveni byli, jak jsme předvídali, spoustami oběžníků a dopisů bankovních firem, vybízejících ku spekulaci a slibujících ohromný zisk. Není pochyby, že spekulaci vede se dobře, neboť člověk, jakým je náruživý hráč a spekulant, třebas desetkrát prohrál, rychle zapomíná, když tak svůdnými barvami kreslí se mu před oči pravděpodobnost

značného výtěžku v době osmačtyřiceti hodin. Slyšeli jste někdy mluvit takového bursovního agenta, když dostal do svých klepet svého klienta? Nebyl by to bursovní agent, kdyby vás »nepřesvědčil« o pravdivosti a neomylnosti svých názorů I on sám jim snad někdy věří, těm svým halucinacím, dnes optimistickým a zítra škarohlídským, ale sám s vlastním kapitálem nespekuluje. On spokojí se pouze s provisí. Za příčinu vzestupu kursů uvádí se dohoda stran obnovy kolejnicového kartelu a další náběh k sestátňovací akci ve vídeňském parlamentě. Přímý, náhlý podnět přišel v posledních dnech však z Berlína, kdy tamní spekulace podnikala rozsáhlé koupě akcií státní dráhy na burse vídeňské. Soudnému pozorovateli připadá to jako v divadle, kde dík umění dekoratérskému a divadelní mašinerii promění se chudá rybářská chata najednou v nádherný zářící palác. Podobná změna scenerie odehrává se právě na burse na Skotském náměstí vídeňském. Zdali však tato elementární, náhlá reprisa bude míti delší trvání, nelze ovšem určiti. O to se ostatně spekulace nestará. Prozatím však možno říci, že efekt tohoto vzestupného hnutí bude míti nemalý vliv na spekulační vrstvy středního i menšího kapitálu. Obecenstvo vidělo, že mašinerie jediným pohybem uvedena byla v činnost a dojem tento tak brzo nezmizí. — Vídeňskému parlamentu ohlásila, jak známo, Körbrova vláda dalekosáhlý program hospodářský, z nčhož až dosud nebyl vyřízen ani jediný bod. Z nedočkavých kruhů hospodářských, které očekávají obrození našeho života hospodářského od tohoto parlamentu, ozvala se tyto dny zoufalou téměř resolucí opět průmyslová rada, která naléhá na vládu a všechny strany parlamentu, aby všemi prostředky zasadily se o dělnost sněmovny. »Průmysl, obchod a živnosti musily by hleděti do budoucnosti s největšími obavami — praví se v resoluci — kdyby parlamentní činnost opět byla porušena, kdyby nebyl rozpočet řádně vyřízen, a kdyby příslušné osnovy zákonů, poslanecké sněmovně již předložené a pro hospodářské zájmy této říše tak důležité nebyly projednány a uskutečněny.« Je sice dobře, když činitelé v hospodářském našem životě tak důležití, jako jest průmysl, připomenou zákonodárným i výkonným orgánům jejich povinnost, ale při tom je nezbytno, aby zároveň poukázali na pravého rušitele všeho kulturního rozvoje v této říši, jímž jest přesycený, ale dosud po větší ještě nadvládě lačnící germanism. To pevné přesvědčení má dnes již každý seriózní politik, že jest marno spoléhati na nějakou plodnou činnost tohoto parlamentu, dokud trvale nebude v tomto soustátí rozřešena otázka národnostní. — Pokud se týče **akce sestátňovací**, při níž v prvé řadě jednati se má o sestátnění společnosti rakousko-uherské státní a rakouské severozápadní dráhy, proslýchá se, že čeští poslanci budou uzákonění dotyčné předlohy sestátňovací považovati za nerozlučné od rakousko-uherského vyrovnání; tedy jakési junctim s předlohami vyrovnacími. V Čechách má býti zřízena nová továrna na papír. Nynější majitel továrny na celulosu v Gustavově zřídí tam novou továrnu na papír, v kteréž zpracována bude i veškera surovina.

RS.

Obilí. Dle zpráv z Ameriky zásoby stále se tam množí a dosahují proti loňským plus 3½ mil. bushelů. Porovnáme-li prvé tři měsíce letošní kampaně podzimní s loňskými, vidíme, že dovoz pšenice do evropských konsumních zemí oproti loňskému roku značně stoupl. Dosavadní značné dovozy nezpůsobily až dosud nikde v Evropě nadbytek. Také vývoz z Ruska stoupá. Ze zemí podunajských vývoz pšenice jest nepatrný, větší je vývoz žita a pícnin. V Německu, Francii a Anglii jsou ceny pevné, na trzích rakouských a uherských však valně ochablé; v Pešti se dosavadní ceny udržují jen slabou nabídkou a na pražské plodinové burse ceny některých druhů opadly. Zejména pšenice a žito měly špatný odbyt. Nejvyšší cena za pšenici byla 9 K 48 h (za 50 kg.), za žito K 9·60. O ječmen nejeví se ani pro domácí konsum ani pro vývoz pozoruhodnější zájem a oves velikými nabídkami a značným dovozem z venkovských trhů také v ceně klesl. Při posledním pražském trhu docílena nejvyšší cena za ječmen 8 K, za oves K 7·80 za 50 kg. Ostatní druhy polních plodin, zejména řepka a kukuřice, jsou téměř úplně bez obchodu, ceny jsou však nominelní: kukuřice 6·50 až 7·—, řepka 13·50.

Obnovení železářského kartelu. První příčinou kursovného úpadku železářských i ostatních hodnot byl rozkol v kartelu Boj trvá už 2 roky. Železárny předlitavské měly za to, že jej povedou vítězně. O hospodářské síle soupeřů pochybovaly. Výsledek jest však jiný. Podniky uherské obstály ve zkoušce. Dnes se pánové chtějí zase sejíti. Železářský kartel umlouván je za účely zištnými, o čemž podává jednání doklad. Železárny Schoellerovy v Ternicích u Vídně žádají 200.000 zl. od kartelu za to, že nepočnou vyráběti kolejnice! Uherským podnikům nabízí se roční odškodné v obnosu as 300.000 zl. na místě povolení většího kvanta vývozu do naší poloviny říše! O tom referují denní listy jako o věci zcela všední, která se ve zřízení kartelovém rozumí sama sebou. Kdo to zaplatí? Konsumenti, v první řadě stát, poněvadž jest konsumentem největším. V ceně každého kousku železa bude dvojnásobně kalkulovávo toto odškodné. Chrání se kartelová zřízení zákonem snad proto, aby se mohlo díti toto vydíračství? Bursa pozdravila vyjednávání haussou a po několik dnů eskontovala výhody kartelu: spekulace rozumí tomu dobře, že kyne alpince lepší budoucnost, když si železní pánové podávají ruce. Ale ubozí konsumenti!

Cukr 12/12. Minulou sobotu uveřejněná statistika rakouská vykazuje za listopad výrobu o 41.000 t. větší a v letošní kampani docela o 111.000 t. větší než loni. Celková výroba dosáhla do konce listopadu téměř 800.000 t, z nichž se spotřebovalo v tuzemsku 130.000 t. a vyvezlo za hranice 228.000 t. Statistika ostatních států není dosud známa, není však pochyby, že výroba postoupila asi v stejném poměru. Trhy cukerní zpevnily se během minulého týdne asi o $1^1/_2\%$ následkem prodeje asi 20.000 t. řepového cukru do Ameriky, ochably však jakmile Amerika ustala v koupích. Z Německa sděluje se, že část tamních cukrovarů prodává zboží z příští kampaně, čímž se živí nedůvěra v provedení vydatného omezení pěstby řepy pro příští jaro. Z českých cukrovarů následoval tohoto příkladu pouze jediný. Příznivý stav třtiny na Kubě umožnil časnější zahájení tamní kampaně; doposud pracují 4 továrny a další budou prý brzy. Sklizeň řepy na Kubě počíná zpravidla kolem Nového roku. Pohotová surovina znamená dnes K 19·25 franko Ústí. Zřejmé zásoby světové obnášejí dle časopisu »Prager Zuckermarkt« 2,144.913 t. oproti 1,691.732 t. a 1,8 7.614 t. v obou letech předcházejících. —

Školský. »Slavie« slíbila uspořádati cyklus večerů věnovaných reformě středního školství; první konal se 28. listopadu. Přednášel přední český pracovník v oboru tom, prof. dr. Oldřich Kramář. Počav požadavkem jednotné střední školy, rozvedl jej šíře než byl učinil ve svých »Betrachtungen« v Politik; shrnul úvahy o tom podobným způsobem jako roku 1891 v »Athenaeu« prof dr. O. Hostinský. Hlavní váhu položil na to, že dvojitá škola vychovává dvojí inteligenci a oboji polovičatou. Pak přešed k duchu výchovy, polemisoval s Goethovým výrokem, že vzdělání umělecké a vědecké je také náboženstvím, prohlašuje jej za frivolní. Co do látky učebné pokládal vzdělání čerpané z antiky za nepostrádatelné dosud, ač dnes nemístně přeceňované; proti tomu kladl důraz na vědy přírodní a zručnost praktickou. Dovozoval, že dnešní výchova činí člověka omrzelým, unavuje a otupuje zručnost pozorovací, jak svědčí na př. rozdíl venkovana a inteligenta; omlouval to i jiné zlořády výchovy dnešní nepozorovaným vývojem, jehož neblahým konsekvencím nutno však již učinit konec. Uváděje, co z probrané látky se zapomene a do života nepřenese, obracel se proti zobecnělému mínění, že přes to materiál ten není bez užitku, zanechávaje v mysli jako stopu schopnost soudnosti atd. Prof. Kramář popírá, že jest možna soudnost bez premis materielních vědomostí. Praktický důsledek jeho názorů, totiž požadavek zmenšiti radikálně rozsah učiva a raději trvale probrati a upevniti v mysli menší sumu znalosti, je velmi sympatický a správně vyvozen. Hlubokou přednáškou svou, s neobyčejnou účastí přijatou, prof. Kramář skončil poukazem, jak rodiče, kteří školu proklínají, pokud syn jest jí přemáhán, pranic nestarají se už o její nápravu, jakmile syn přeplove Rubikon — maturitu, a žádostí za větší účast v otázce tak závažné, »týkající se všech národů«, i od studentstva. Ostatní, ještě velmi

četné a důležité stránky reformy budou snad projednávány později. (Prof. Kramář jest pro zachování dvojdílnosti střední školy (t. j. rozdělení ve vyšší a nižší); v »Betrachtungen« o tom se nezmínil pokládaje věc za samozřejmu, ač je sporna.)

»Komenský«, spolek studentstva moravsko-slezského, připravuje manifestační cyklus přednášek o reformě všeho školství: vysokého, středního, odborného, dívčího i národního (školy obecné i měšťanské), jehož by se súčastnili prof. Masaryk, prof. Drtina, učitelé J. Mrazík a J. Černý a jiní pracovníci. Podobá se, že vytrvalým úsilím podaří se přece větší měrou hnouti otázkou tak naléhavou.

Rovnoprávnost v zemské školní radě je ohrožena, píše Politik 11. prosince. Od rozdělení zemské školní rady v sekci českou a německou zachovávána byla v plenárních schůzích rovnoprávnost tak, že návrhy a pod. byly předčítány česky i německy. V jedné z posledních plenárních schůzí bylo prý však navrženo, česky návrhů nepředčítat, ježto všichni členové jsou znalí německého jazyka. A sice návrh ten nevyšel od Němců, ani od státních úředníkův, ale od jednoho českého zástupce autonomie.

Učitelské listy i spolky vyvolávají akci, aby umělecká výchova mládeže se systematicky provedla po způsobu a vzoru hamburském a anglickém. Nové heslo »socialisace umění« brázdí si svoji rýhu ve vychování. Vnímání esthetické má býti základem a hlavní vzpruhou vychování. Krásno, vztýčené na prvním místě, má dominovati ve všech učebných předmětech. Učení se zreformuje. Za tím účelem (dle Č. U.) dohodnou se Zemský ústřední spolek učitelský s výborem Dědictví Komenského (nakladatelské družstvo učitelské o 1700 členech) a vyzvou přední literární, umělecké, paedagogické a vědecké spolky, na př.: spolek spisovatelů Máj, Uměleckou Besedu, Mánes, Jednotu umělců výtvarných, Krasoumnou jednotu, Spolek architektů a inženýrů, Jednotu českých profesorů, Jednotu učitelstva měšťanských škol českých, zástupce profes. sborů filosofické fakulty university a oddělení architektonického na technice, IV. tř. Akademie, zástupce žurnalistiky a nakladatelů knih, Ústřední spolek českých žen atd. a osoby soukromé, které o věc se interesují, ke schůzi za účelem: 1. dohody o způsobu propagace umělecké výchovy dětí a 2. ustavení zvláštního spolku pro uměleckou výchovu o několika sekcích. Spolek 1. pečoval by o vydávání levné vzorné četby pro mládež a pobádal by literáty k pěstění tvorby umělé a pro mládež vhodné; staral by se o vydávání obrazů vhodných pro školy, aby budil se zájem pro umění výtvarné; 3. působil by k tomu, aby při stavbách nebo přestavbách škol šetřilo se nejvyšších požadavků vkusu s respektováním láce; 4. působil by na vydavatelstva časopisů, aby podporovala akce spolku a dále, aby beletristické časopisy zvláštní rubriku věnovaly umění dětskému; 5. postaral by se o výstavu, po případě o zvláštní oddělení na výstavě rudolfinské a) umění dětskému, b) umění pro děti; 6. staral by se o intensivní pěstění vhodné hudby a zpěvu u mládeže; 7. organisoval by loutková divadla pro intence umělecké; 8. staral by se o vědecké bádání v oboru paedopsychologie, týkající se vývoje estetického citu a rozvoje způsobilosti k výkonům uměleckým; 9. konal by bádání vědecká v oboru reformy učby a výchovy jak dle obsahu tak method na základech požadavků umění; 10. postaral by se o vydávání vědeckého paedagogického časopisu s tendencí spolku buď nákladem súčastněných korporací — zejména Akademie — po případě o rozšíření obsahu Paedagogických Rozhledů, které vydává Dědictví Komenského, s podporou spolku; 11. podporoval by uměleckou výchovu dospělého lidu. URSUS.

O hmotném postavení studentstva bylo rokováno na studentské manifestační schůzi v Karolinu 8. prosince 1901 hlavně přítomnými profesory Reinsbergem, Jarníkem a Hennerem. Ze studentů nejlépe promluvil p. Borek o moravském studentstvu a Radhošti. Schůze vyznamenala se netečností studentstva: ze 4000 tisíců studentů v Praze přišlo jich 100. M.

Mikulášská slavnost ve sněmovně.

Je zbožný čas, sníh lehýnko se práší,
jdou ulicemi svatí Mikoláši;
šum hravých let, v svém citu nevýslovný,
dnes naplňuje dětské opatrovny.
Je zbožný čas a Mikolášek svatý
cos brumlá vlídně do své měkké vaty,
pár krátkých slůvek splyne jemu se rtů,
když kyne svému průvodčímu čertu.
»Sie, Meister!« — praví, zahaliv se v kmentu,
»jsem syt už dětí, zahnou k parlamentu!«
Je zbožný čas a stmívá se už valem,
když oba stanou tiše před portálem,
a též tak vejdou . . Dík svým vážným tvarům
se dostali až k vnitřním kuloárům.
Žádá světec bílý sněmovního sluhu:
»Mám žádost jakous privátního druhu,
pan doktor Kramář, kdyby nás teď přijal,«
řek'. prakticky pak sáhnul pod pluviál,
by něčím pomoh' privátní té věci
A sluha kvapil, mrknuv na diškreci.
— — — — — — — — — — —
Pan doktor Kramář ochoten je hnedle,
síň praesidia, druhé dvéře vedle.
Bon! vece biskup. Oba otřou boty
na prahu síně od vší nečistoty,
zaklepou, vstoupí . . »Srdečně vás vítám!«
rce doktor Kramář k těmto celebritám
a vede hosté trochu hlouběj na zad.
»Sám chtěl jsem pro vás na dnešní den vzkázat.
My totiž chceme k osvěžení srdcí
kus »hecu« večer do sněmovny vrci.
Však rád bych měl, by věc ta byla tajná,
jsouc překvapením jenom pro Kathreina.
To víte sami: Vídeň nám je cizí
a teď ten smutek před ústavní krisí
a pak ty zprávy o regmentech nových
a všecka bída v našich prázdných slovích,
to nikdy pravé veselosti nedá,
když člověk si ji jinde nevyhledá.
My zřídili jsme malou jakous bühnu,
by stačila tak právě pro koninu,
kde s ovací a komickými slovy
dar vtipný dáme, metlu Kathreinovi,
co insignii předsedova křesla,
jež těžké pentle s nápisy by nesla.
Co račte soudit? Nápad špatný není,
jen legrační teď chybí provedení.
Váš černý soudruh s vypláznutým suknem
mu metlu podá, až my signál tuknem.
Já s Derschattou ho rozesměji řečí
a vy mu hrozte, by byl efekt větší . . .
To víte sami, Vídeň nám je cizí,
a pak ten smutek před ústavní krisí
a pak ty zprávy o regmentech nových
a všecka bída v našich prázdnýcn slovích,
to všecko pravé veselosti nedá,
když člověk si ji jinde nevyhledá!!«

K článku **Nezaměstnanost dělnictva a krise v průmyslu.** Ve větě v 2. odstavci str. 281. »Kapitál prý vyrobil více než a t. d.« sluší rozuměti slovu »prý« tak, že stojí synonymně za celou větu: »Jak učí literatura socialistická« anebo, »jak tvrdí národohospodářská věda, jmenovitě marxism.«

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 21. PROSINCE 1901 ČÍSLO 12.

Lidové přednášky české university v Praze.

Od dubna r. 1899 má české obecenstvo v Praze příležitost účastniti se universitních extensí. Podle výkazu komise bylo účastníků extensí na jaře 1899 919 (průměrně na kurs 131), v zimě 414 (na kurs 69); počátkem r. 1900 759 (průměrně na kurs 126), v postě 716 (prům. 119), na zimu 461 (prům. 76); v únoru, březnu, dubnu 1901 692 (prům. 86). Průměr účastníků podle kursů: nejvíce jsou hledány přednášky z filosofie a kulturní historie. Průměr vykazuje účastníků 214. Po nich přednášky o literatuře a umění, průměr 115. Nejmenší přítažlivost jeví přednášky z hygieny (78) a z přírodních věd (78). Průměr ten potvrzují i letošní extense. Nejvíce posluchačů má prof. dr. Krejčí: O nynější filosofii. Nejméně posluchačů chodí na přednášky p. prof. Scherera (Škola a zdraví), prof. Kašpárka (O nemocech vzniklých požitím nezdravého masa). Lidové přednášky chodí poslouchat obecenstvo, které se rekrutuje ze studentů, učitelů, vůbec inteligentů, lid u nás ještě touhu poučení necítí. Tážete-li se, proč právě lid tak málo si váží příležitosti se poučit, řekne se: Dělnictvo je přednáškami a schůzemi přesyceno a živnostnictvo nemá smyslu leč nejvýš pro místní stranictví. Inteligenti jsou unaveni. Faktum jest, že přednášky lidové nejsou. I tím, že pp. přednášející předpokládají již jistý stupeň všeobecného vzdělání. Co činit? Co to znamená, že na přednášku prof. Riegra o ústavě rakouské ve svém vývoji od r. 1860 do r. 1873 chodí as 50 lidí? Na přednášku tak úzce látkou svojí související s politickými osudy národa posledních desítiletí, jichž jest tolik pamětníků, a o nichž kde kdo každé chvíle čte ve svém politickém listě! Snad mnozí myslili, že to bude učená, těžko záživná státovědecká lekce? Jak se mýlili! S vřelostí a řečnickou vervou někdejšího českého tribuna, Riegra, strhuje prof. Rieger své

posluchače, ovládáním látky uvádí je v úžas a svým českým cítěním rozezvučí všecky struny posluchačova nitra, že odchází z jeho přednášky jako očarováni. A veliký sál je skoro prázdný.

Tento týden skončí se zimní kurs lidových přednášek. Přál bych si, kdyby to bylo možno, aby posluchači kursů byli požádáni o to, aby napsali, co si kdo z přednášek pamatoval. Myslím, že se to nestane, že nikdo popudu k tomu nedá, a že ani jednotlivec na svůj vrub, ani komise přednášková takového kroku neučiní, a to z té příčiny, aby se uvarováno bylo obecnému velmi nemilému překvapení. Zajisté není o tom nikde nejmenší pochybnosti, ani mezi posluchači, ani mezi přednášejícími, že by veliká většina posluchačů nenapsala nic. To jest tak skoro jako »veřejné tajemství« a proto se nestane takové vyzvání, aby to veřejné a obecně známé tajemství nebylo prozrazeno. A záleží na tom, neboť veřejně je říci, bylo by tolik, jako lidové kursy — odsouditi. Nic to nepomůže, obcházeti se zavřenýma očima kolem té věci. Lidové kursy nejsou doslova lidovými, »lid« na ně posud nechodí, kursy navštěvuje inteligence a přece trvám na tom, že by obsahu přednášky veliká většina nenapsala. Poněvadž to prostě ani není možno.

Chyba je v zařízení kursů. Ani přednášející, ani posluchači nemají na tom viny, že kursy vlastně žádného užitku nenesou. Ale v samém základě kursů je chyba. Na venek je patrna již v nepatrné celkem účasti obecenstva. Podívejte se dnes do sálu, ve kterém přednáší kterýkoli profesor naší university, uznaný odborník, sympatická, milá osobnost, a podívejte se tam zítra, kdy bude tam na př. »řečnit« zcela průměrný mluvka, politický agitátor, zabedněný straník. Sál bude nabit, posluchačů bude desetkrát tolik, než má profesor. Učiňte zkoušku zcela drastickou, ohlašte přednášku profesorovu s tímže thematem, o kterém zítra bude mluvit náš mluvka a dožijete se stejného zklamání. Ani na chvilku se nerozpakuji, že by se důkaz povedl do třetice, kdyby tatáž osoba o témže thematě dnes přednášela a zítra řečnila. Neboť lidovým přednáškám je na závadu právě, že jsou to p ř e d n á š k y.

Když vydáno bylo a ujalo se heslo universitních extensí a university se jaly lidové kursy pořádati, daly jim do vínku z toho mnoha ctihodného ale naprosto zastaralého inventáře, ve kterém se dusí a národu i vědě pomalu odumírají, právě tu nejstarší a nejgrotesknější starožitnost svoji — přednášky. Je dojista hodně dojímavé viděti, kterak více než 5 století, když se na světě kolem skoro všecko od základů změnilo, něco tu stojí nehybného a zkostnatělého, jakási taková Čína v ostatním světě, Čína hrdá na svoji minulost a domýšlivá na svůj dnešek: evropské university. Jak před 5 stoletími vznikaly, když nebylo ani tisku ani dopravních prostředků, tak stojí ve své vnitřní podstatě dnes, jenže současníkům dnes mnohem cizejší než byly před stoletími, poněvadž svojí vnitřní organisací přesvědčení dneška tolik na odpor. A university střehou a chrání své

starožitné privileje a hlavně svoje — přednášky. Před staletími umět číst a psát patřilo již k vyššímu vzdělání, bylo jaksi symbolem učenosti. Profesoři četli a studenti psali jejich čtení, opisovali jejich přednášky. Takový výkon zajisté nesmírně imponoval mnohému kavalíru, který rodem, bohatstvím a mocí patřil třebas k prvním v zemi, ale »učenosti« neměl. Není divu, že university byly hrdy na svoji učenost Ale dnes? Za povinné návštěvy obecných škol? Když je tak zdokonalený a tak laciný tisk? A přece profesoři universitní čtou tak, jako čítali ze svých blánek před staletími a studenti píší jejich čtení, jako tehdy. A rok jako rok. Stejné přednášky. Jistou koncesi učinily university, dovolujíce přednášky litografovati, ač i já znám profesory, kteří nedovolili ani to, požadujíce na svých posluchačích, aby hodinu jak hodinu trpělivě zapisovali si jejich výklady, rok jako rok stejné. Ovšem jistý smysl to zařízení má, zkouší-li totiž profesor při státnici a rigorosech, ale smysl jen jemu užitečný. Ale jinak? Co by se času ušetřilo, kdyby každý profesor vydal učebnici svého oboru a v učebných hodinách kdyby se látka probírala tak, jako se děje na př. již teď v seminářích?

Ale mně ani nenapadá drzou laickou rukou dotýkati se ctihodných universit. Mně jde o lidové přednášky. Jak přednášky ty vypadají, zajisté znáte. Za vysokým pultem vykukuje hlava přednášejícího a občas z prava anebo z leva zachytíte gesto ruky. Přednášející čte hodinu i půl druhé hodiny ze svých papírů hodně smíšenému publiku, jež přichází po celodenní lopotě. Výsledek je ovšem nula. Za týden po přednášce má posluchačstvo zcela nejasný dojem toho co slyšelo, souvislosti nepamatuje, podrobností již dokonce ne. Za měsíc po kursu má část již jen sladké vědomí, že na kursy chodila a dost. Druhá část ani to ne, ježto po druhé, třetí přednášce, poznavši, že si nic z řečeného nepamatuje, do kursu přestala chodit.

Přednášky tedy zaviňují dvojí: předně z nutné pasivity posluchačů brzy nastávající únavu a zemdlenost a za druhé vědomí marné snahy a neúspěchu. Pomoc od toho jest: nepřednášeti, alespoň ne tak jako nyní. Na universitě se to mělo ovšem již dávno také stát, ale domáhejme se toho zatím pro lidové universitní přednášky, aby ten kdysi ovšem nezbytný, ale dnes již zbytečný způsob přednášek přestal. Vždyť jest to směšné dnes, když na př. v Praze vyjde Národní Politika v 60—80.000 exemplářích a jest téhož dne čtena čtvrt milionem lidí, bojovat a zápasit o lidové vzdělání v sále, ve kterém sedí unavených 60 posluchačů. Proč neužit tisku? Nenavrhuji, aby se »přednášky« prostě tiskly v denních, ačkoliv by to bylo vlastně nejjednodušší, ale nechť se »přednášky« alespoň zvlášť vydají tiskem úplné, slovo za slovem, ne jen kostra. Posluchačstvo vcházejíc do síně, přináší sebou exemplář přednášek, koupený v knihkupectvích za laciný ovšem peníz (a tím by odpadlo další vybírání vstupného) a v hodině extensní profesor s posluchači látku rozebírá, vysvětluje a vykládá, poučí, jak užit literaty v tištěné

přednášce uvedené, vůbec uvádí posluchače na cestu, po které by pak sami, alespoň poněkud orientováni, bráti se mohli dál. A posluchači nebudou seděti jak přibiti na svých židlích, mnohde [illegible] s dotěrnou dřímotou, ale budou se dotazovati, budou žádati o výklad, budou debatovati, slovem budou [illegible] aktivní na schůzích [illegible] k extensivním [illegible] vařem. Ne jedna další [illegible] ve všech [illegible] třebas za všech výrad, [illegible]

nosti podniků v roku 1900. Činnost ústřední stanice elektrické začala prý teprve 1. dubnem, v létě a na podzim byla spotřeba elektrického proudu velice malá; při přeměně koňských drah v dráhy elektrické nebylo následkem přerušení dopravy tolik osob dopraveno, mnoho-li by jinak při pravidelných poměrech se bylo docílilo a mimo to i následkem hornické stávky bylo dražší uhlí. Důvodů těchto ovšem nelze popírati, ale ty nejsou jedinou, ba ani hlavní příčinou deficitu. Především byla to ukvapená koupě a přeplacená koncese staré koňské dráhy, dále ohromné, rychle za sebou následující investice, sahající do celých dvou desítek milionů, jež musily býti vypůjčeny, nepředložené zakládání pro tu dobu zbytečných pasivních tratí (jako na př. Moráň a t. zv. pacifická) drahý a pro pražské trati nepraktický vozový materiál a konečně i pochybená politika obchodně dopravní. Pokud týče se koupě koňské dráhy a investic, vykazuje bilance tyto celkové položky: vydánoť do konce roku 1900 na ústřední stanici 5,578.077 K, na elektrické dráhy 3,881.884 K, na přípravné práce 225.410 K, na vozidla 2,801.636 K, na remisy a dílny 846.529 K, za koňskou dráhu 5,003.560 K, za lanovou dráhu 40.005 K, za pozemky a domy 718.218 K, za zásoby 617.893 K a za »různé« 682.860 K, celkem 20,396.075 K. Investice r. 1900 vykazují položku 5,455.989 K. Na veškerých drahách pražských dopraveny byly v r. 1900 celkem 20.160.573 osoby, (o 1,992.136 osob více než v roce 1899) a přijato celkem 2,106.219 K (o 226 178 K více než v roce předešlém), vydáno pak 1,675.594 K, tak že hrubý přebytek elektrických drah a koňské dráhy vykazuje sumu 433.569 K. Závod instalační vykazuje příjem 56.428 K, vydání 19.306 K, tudíž hrubý přebytek 37.122 K, celkem tedy hrubý přebytek 470.691 K. Z tohoto hrubého přebytku má se pak uhraditi jenom na úrocích z výpůjčky a různým fondům 551.039 K a odpisy na inventáři 187.141 K. K tomu pak druží se ještě náklady režijní, jichž podrobnější položky v předložené bilanci marně hledáme. Charakteristickým pro hospodářství elektrických podniků pražských jsou četné položky ztrátové. Tak vykazuje se ztráta zrušením strojů na Karlově 15.913 K, ztráta z prodeje koní 23.748 K, ztráta na tramwayových vozech 850 K, ztráta na pasivní trati Strakova akademie-Centrála 50 000 K, ztráta následkem pozdního zahájení výroby v ústřední stanici elektrické 150.000 K, **bursovní ztráta 623.818 K!!*** Pokud se týče ostatních okolností, jež měly r. 1900 mimořádný vliv na nepříznivý výsledek bilance, byla to zmíněná již kalamita uhelná, jež měla dvojí následek a sice větší výdaj o 60.000 K za zdražené uhlí a odhadnutý úbytek příjmů v sumě 10.000 K zastavením vozby po

* Poplatnictvo pražské má právo žádat, aby ve sboru obecních starších tato záhadná položka byla podrobně objasněna a povinností pražských denních listů jest obecenstvo o tom zpraviti.

dobu 16 dní na trati okružní. Řadu nepříznivých položek uzavírá pak odpisová cifra koncesní v sumě 68.608 K. Celkové ztráty činí: při elektrických drahách 211.062 K, při koňské dráze 109.414 K, při lanové 10.786 K, při centrále 163.237 K.

Toť jsou hlavní cifry bilance za rok 1900, jež končí půlmilionovým deficitem. Jest pochopitelno, že správní rada elektrických podniků předstupujíc s bilancí touto na veřejnost, resp. před zastupitelstvo obce, vidělo se nuceno přijíti aspoň s nějakým elaborátem, aby chmurnou tuto finanční perspektivu rozptýlila růžovějšími červánky. Podala hned elaboráty dva: mnohoslibný rozpočet na rok příští, a to tak mnohoslibný, že tomu ani městská rada nemohla uvěřiti a poslala jej dříve městské účtárně k pravděpodobnějšímu přepracování, než o něm bude jednati, a návrh na novou úpravu jízdních sazeb. Jaký prozíravý duch vládne ve správní radě elektrických podniků i v radě městské, vidno z toho, že vzdor varování před tímto novým experimentem, jenž příjmy elektrických drah spíše poškodí než povznese, návrh správní rady elektrických podniků byl v úterní schůzi městskou radou skutečně přijat. Návrh ten, jako každý geniální nápad je zcela jednoduchý: poněvadž vydaje naše jsou větší než příjmy, postaráme se o to, aby příjmy tyto byly zvýšeny. Zvýšíme tedy jízdní sazby na blocích o 50%, na malých lístcích — jichž prodá se 87% — ve všední den: o 20%, v neděli a ve svátek: o 100%, za to však ve všední den dosavadní 20halířové lístky, jichž až dosud nepoužívalo celkem nic více než asi 8% pasažérů, zrušíme. Nezdá se vám to být novým skokem do tmy ještě nebezpečnějších rozpočtů, než byly dosavadní? Jak mocně tento loňský deficit městskou radu i správní radu elektrických podniků zastrašil a jaký chaos v hospodářském nazírání mezi oběma těmito korporacemi panuje, toho důkazem jest naprosto od sebe různící se názor, tlumočený v návrhu správní rady elektr. podniků a v úterním usnesení rady městské. V návrhu správní rady elektrických podniků poukazuje se hlavně ku zjednodušení manipulace lístkové zavedením jednotných sazeb, jimž mermomocí chce se dáti nátěr snížení, kdežto v usnesení městské rady klade se hlavní důraz na zvýšení sazeb, čímž skutečně jest. Zde viděti, na které straně jest neupřímnost a s ní i — nechceme říci špatné — svědomí. Důvody pro tyto »jednotně zvýšené« sazby jsou pro obchodní podnik, jakým jsou všechny podniky dopravní, jež především mají vyhovovati potřebě obecenstva, a nikoliv pohodlí neb neschopnosti jeho správy a zřízenců, přímo malicherné. Při dosavadní dvojí sazbě 10 a 20halířové a při velikém počtu bloků předplatných, tedy při trojí (!) sazbě, objevila prý se celá řada nesnází. Průvodčí musí prý vyzvídati na pasažéru, kam až jeti chce, má-li mu dáti velký či malý lístek, vysvětlovati, kam až malý lístek platí a pod., musí dávati pozor, aby cestující nejel dále a při nejlepší obezřetnosti prý nebylo možno dohlídati se, aby cestující nějakou stanici nepřejel. O tomto vyzvídání a upozorňování

ví většina pasažerů elektr. drah jenom tolik, že se tak děje pouze v případech nejvzácnějších a způsobem velice nedostatečným a mnohdy i arogantním, a nebylo-li možno průvodčímu, aby úkolům svým vyhověl, byl to vždy buď nováček anebo individuum k službě té neschopné, které jenom pomocí protekce bez ohledu na vlastní kvalifikaci dostalo se k elektrice. Snahu po změnách sazeb vyjadřuje sama správní rada slovy »zlevnění a zjednodušení«. Loňský mezinárodní kongres tramvayový v Paříži zabýval se také otázkou sazeb a dotazník ve věci té rozeslaný zodpověděn byl většinou v ten rozum, že: jednotnou sazbu možno doporučiti pouze pro vnitřek hustě obydlených měst, že faktické zlevnění sazeb mělo za následek vždy větší účastenství nejširších kruhů městského obyvatelstva, a že sazby nutno přizpůsobiti místním poměrům. Kdyby správní rada elektrických podniků a po ní i městská rada byla pokyny tyto vzala v úvahu, musila by dospěti k náhledu, že pro poměry pražské se prozatím — a to hlavně z důvodů finančních — zdražená jednotná sazba nehodí, nýbrž byla by se odhodlala ke skutečnému zlevnění sazeb v poměru k použití jízdy a sice: 1. ponecháním 6haléřových jízdních lístků pro celou trať do 7. hod. ráno, 2. zavedením polovičních lístků dětských, 3. znovuzavedením 6hal. lístků pro jízdu do čtyř stanic a snížením dosavadního celého lístku na 14 hal. (Bloky nechť si správa zruší.) Neboť není pochyby, že tímto upravením jízdních sazeb nejsnáze by elektrické vozy stále byly plny, což je hlavním požadavkem prosperity podniku. A obecenstvu poměrně mnohem lépe by se vyhovělo. O věci ostatně rozhodovati bude ještě sbor obecních starších. RS.

K článkům o zemském výboru.

K článkům, které uveřejnili jsme v čís. 4. 6. a 9. tohoto listu, obdrželi jsme řadu různých projevů a stížností na tuto naši nejvyšší samosprávnou korporaci. Uveřejníme stručně alespoň obsah některých z nich.

Zemský výbor nevede knihu zásadních rozhodnutí a lehko se přihází, že v době poměrně krátké rozhodne — změní-li se náhodou referující úředník — ve stejných dvou případech úplně různě. Tím mu ovšem na vážnosti nepřibývá ani na důvěře. Zajisté oprávněným požadavkem je, aby vydáván byl — jako státními úřady centrálními — zvláštní list zemsk. výboru, kde by zásadní rozhodnutí byla publikována.

Prohry zemského výboru při sporech u ministerstev a u správního soudu jsou známé. Advokáti prý rádi béřou na se soud se zemským výborem, vědouce, že protispis vypracovaný zemským výborem bude slabý. V tom český zemský výbor je už i ve

Vídni známý. Spory, v nichž třeba je zastoupení advokátního, odevzdává zemský výbor pražským advokátům (většinou dru Šolcovi), jako by ani jediný právník zemského výboru nebyl schopen advokátní zkoušky a zastupování. Každý veřejný státní úřad obstarává si všecku právní agendu sám — již k vůli přehledu a důslednosti, nehledě ani k nákladnosti sporů.

V otázce četnické zemský výbor úplně ustoupil četnickému velitelství. Okresním výborům, které odepřely německé dopisování, dostalo se i napomenutí a za ty, které neuposlechly, zemský výbor vyřizuje spisy německy — sám! Se zemskými úřady v Dol., Hor. Rakousích, Štýrsku, Uhrách, ano i na Moravě dopisuje se skoro výhradně jen německy.

Že referent dr. Pražák podepisuje se na české věci »Pražák« a na německé »Pražak«, je věcí známou. Méně známo bude, že hrabě Schönborn prohlíží občas protokoly došlých věcí k zemskému výboru, aby mohl vlivem svým zakročiti k příznivému vyřízení hlavně všech věcí klerikálních.

Mnoho stížností je na nynějšího osobního radu Mareše, který rád zapomíná na to, že je také jenom úředníkem a chová se mnohdy i k vlastním kolegům způsobem, který mezi inteligentními lidmi nebývá snad obvyklý. Když tento úředník nastoupil svůj úřad, každý těšil se, že vláda jeho předchůdce je u konce. Nyní však začíná to v téže tonině — po té stránce pan rada zklamal naděje v něj kladené.

Zvláštní rozruch mezi zemským úřednictvem způsobila kritika tajné kvalifikace, o jejíž pěkných následcích podány nám další doklady, které potvrzují to, co v našem listu bylo uveřejněno. O této záležitosti bude promluveno i na sněmu zemském, kde podrobeny budou kritice také poměry v jednotlivých ústavech, kde někteří řiditelé z prostředků zemských činí si i tajné »dispoziční fondy« bez vědomí a schválení zemského výboru. Doklady nám zaslané doručili jsme již zemskému poslanci, jenž interpelaci podá.

Doufáme, že přispějeme dle svých sil k zdravému vyvětrání v budově zemského výboru, o nějž a jeho činnost budeme se bedlivě starati i příště. Jeť toho, jak viděti, nejvýše třeba.

Moderní skepticism.

Bylo zajisté oprávněno, když v devatenáctém století názor lidí o světě stával se čím dále v úsudku umírněnějším. Dogmatism starých byl usvědčen nejen ve filosofii, nýbrž na mnoze i ve vědách přírodních z takových přehmatů, že skepticism, ne snad ve smyslu stejnojmenné řecké školy filosofické, ale jako požadavek opatrnější methody a zdrželivosti v závěru stal se

všeobecný. Kromě toho byly popřeny objektivně platné hodnoty, hlediska nová posuzovala život vnější i duchový historicky a přikládala všemu význam pouze relativní.

Rozvoj přírodních věd, vláda empirismu, sevšeobecnění vzdělání atd. vedly k materielnějšímu pojímání světa. Evoluce stala se všeobecným heslem; byla nejen vyslovena, nýbrž i stala se moderní. Způsob uvádět fakta, a sice čím více tím lépe, stával se nezbytným pro zdar toho kterého učení. Pomalu přestali se lidé diviti, když někdo kácel věty skálopevně dosud stojící, na něž dříve nikdo se neodvážil. Každý již předem, než zkoumal, volal novému učení vstříc: »Proč ne?«, ba zdá se, že i sympathie byla pravidelně na straně nového bez výběru.

Evoluce stávala se pomalu sama dogmatem. Nechci ovšem ani dost málo říci, že jest bezdůvodna, naopak, toho času nemáme plodnější hypothesy. . Jest však zajisté zachovati si opatrnost úsudku a střízlivost nazírání i tehdy, když bereme ji na pomoc k výkladům úkazů, které neposkytují tolik a takové doklady, jako na př. v přírodopise. Jest pochybovati o tom, že když hypothesa ta osvědčila se k vysvětlení jedněch zjevů přírodních, může tím již býti odůvodněno učiniti ji základnou k vybudování názoru světového vůbec a tak kapacity prvního řádu, a nelze ovšem pochybovati o závažnosti mínění těch. Nicméně tím není vyloučen i zdravý skepticism a povinost kontrolovati správnost důvodů, které se pro a proti uvádějí.

Abych vytrhl jen jednu otázku, při které jest to nesmírně důležito a u níž dosud nemohlo proniknout stanovisko vývojové, poukazuji k mravnosti. Výklad historický vedl nutně k tomu, obnoviti platnost mravnosti dle času a dle lidí, tedy udělit jí platnost jen relativní. Darwin i Spencer předpokládají v člověku vývoj náchylností k jistým pocitům a představám: »My se přizpůsobujeme sociálnímu prostředí a působením vývoje je v sobě i reprodukujeme. Soudy svědomí jsou vnitřním napodobením soudů vnějších. Vnější a sociální nutnost béře na sebe podobu mravní závaznosti neb vnitřního příkazu. Imperativní charakter, který se pojí k povinnosti, pochází ze zápasu, jenž v nás je mezi vyšší a nižší náklonností; speciální schopnost, které je třeba k nějakému činu, nedorostla ještě na svou funkci a nemá ještě tolik síly, aby žádaná činnost stala se normální a příjemnou. — Evoluční nauka nahražuje tak mravní závaznost spiritualismu závazností fysickou.« (Viz »Kritika mravních soustav« od Fouillée.) Názory ty mají pro sebe historické faktum, že předpisy mravní se v různých dobách a dle různých národů a tříd valně měnily. Tím však nemůže být věc nadobro odbyta, neboť i náhledy, které s mravností nemají nic společného, náhledy čistě rozumové byly prarůzny, aniž kdo logice chtěl proto přidělovat platnost pouze relativní a historickou.

Vedlo by daleko vysvětlovat, co v každé rozumové činnosti jest objektivně platno, co platí stejně pro každého, co jest formové — jak říká Kant. A přece úsudky a důsledky

bývaly vždy tak rozmanity, že neshoda mezi lidmi bývala spíše častější než souhlas. A tak i při otázce mravnosti neschází pokusů dokázati, že přes různost v praktických otázkách činnosti lidské jest tu zásada, které propadal každý člověk a že, nelze-li upříti u národů vývoj anebo klesání mravnosti, právě tak jak jest tomu u inteligentní stránky života jejich, pak můžeme mluvit o pokroku anebo úpadku právě jen proto, poněvadž jest tu onen objektivní moment pro určení takového výroku.

Stačí ukázat k velezajímavému spisu »Uvedení ve vědy duchové« od Diltheye, který nedávno přinesla Bibliotheka sociál. a polit. nauk na doklad, jak vzrůstá v poslední době cit potřeby, lišiti vědy přírodní od otázek týkajících se vysvětlení našeho intelektu a mravnosti u jednotlivce i společnosti, a sice lišiti je zásadně, jako něco, co ani dost málo není analogické neřku-li souřadné nebo podřadné. Ve vědách přírodních platí dosud bez výjimky zákon kausality. Avšak v psychologii našli se již myslitelé takové váhy, jako jest na př. W. Wundt, který otevřeně hlásá, že musíme uznati »samostatnou psychickou kausalitu, která sice nikde nemůže se dostati do rozporu s kausalitou fysickou, avšak musí se od ní ne méně lišiti, jako se různí v psychologii přijaté stanovisko besprostřední subjektivní zkušenosti od zkušenosti nepřímé, pro přírodní vědu platné.« (Grundriss d. P. § 22.)

Zajímavo i poučno jest přirovnati fási, kterou v takových otázkách nyní procházíme, k podobnému průběhu v dějinách řeckých. Paralelism v dějinách byl často konstatován a jestliže by i byl více méně nahodilý v dějinách politických, jest nepochybný ve vývoji kulturním. Tu zajisté platí, co Comte o průběhu duševního života každého národa praví. Řekové pak jsou tak známi a zanechali tolik stop kultury, že přirovnání tu může být nejpoučnější, zejména když dosud v leččems jsou nám učiteli. To zajisté platí do dnes o filosofii; ta sice zakládá se u Řeků příliš mnoho na pouhé spekulaci a my máme proti nim neobyčejnou výhodu hledíce k výsledkům přírodních věd, naproti tomu však měli Řekové takové pronikavé myslitele, že promyslili s menšími prostředky téměř všecky školy a směry, kterým my, třeba s větším aparátem, po nich procházíme a je ohříváme. U Pythagoreovců, Eleatů a Demokrita nalezneme nejen názory moderního idealismu filosofického, nýbrž i věty, které vyslovují se jako důležité hypothesy ve vědách přírodních. Tak na př. že hmota jest jedna a věčná, zkrátka princip zachování hmoty u Eleatů; popření času a prostoru tam u Parmenida, zde u Kanta; Xenophanes učil pantheismu podobně jako Spinoza; materialism byl u atomistů, kteří vysvětlovali svět docela mechanicky, jako se o to snaží naše přírodní vědy; Empedokles vysvětloval všecko dění dvěma silami, přítažlivou a odpudivou, podobně jak nejnovější theorie eletronová o to usiluje (sr. Živa XI. 289.); Anàxagoras zavedl do pojímání světa dualism (hmotu a ducha), a do atomů kvalitní rozmanitost,

jakou zná i naše chemie v prvcích. I v detailech nalezli bychom četné opakování starých názorů, přiznávajíce ovšem moderní době více důkazného materiálu.

Jako v citovaných směrech viděti jest mnohdy více než pouhou analogii, tak jest tomu i u dalšího proudu myšlenkového, jenž u Řeků následoval, u sofistiky. Tím slovem nesmí se rozuměti jen plané mluvení a dryáčnictví, které vyniklo jako nejkřiklavější charakteristikon sofistů, tak že se zapomínalo, že mezi nimi byli i muži velice vzdělaní a bezúhonní, jako byl Protagoras, kteří snažili se o pravdu jako jiné školy filosofické. Sofistikou nastal rozvrat starých spekulací o přírodě, nevěřilo se nejen starým tradicím v náboženství a v názorech na svět, nýbrž soudilo se, že nemůžeme vůbec dojíti k objektivnímu poznání. »Vše co pociťujeme a myslíme, jest subjektivní.« A tu poznáváme hned důsledky, ktere i naší době jsou směrodatny: »Člověk jest míra všeho; vše jest relativní; jediným pojítkem subjektu s vnějším světem jsou jeho pocity a představy a dle těch mění se tedy nazírání; a poněvadž ty tvoří jediný material poznávací, mění se i poznání samo. Dobré neb špatné absolutně není nic, teprv ustanovením; právo není nic jiného než moc a silnější jest v právu.« Ejhle Momsen, Nietzsche, morálka Němců, historická škola, relativism atd.

Bylo pak třeba výstřelků sofistů, aby reakcí byli zrozeni filosofové jako Sokrates, Plato a Aristoteles, kteří opět hájili objektivní platnost. Sokrates tak učinil hlavně v mravnosti, ukázav, že ovšem člověk rozsuzuje o platnosti závěru a hodnotách, avšak ne libovolně. Jednotlivec jest to, jenž myslí, avšak proto spojení výroku s podmětem nemůže být jakékoli, nýbrž budeme rozeznávati výroky, které činí nároky, aby byly uznávány ode všech ve všech zemích a ve všech dobách. Při určitých premisách musí každý s naprostou objektivností uznat závaznost závěru. Protože pak Sokrates a Plato zastávali mínění, že mravnost jest věcí intelektu, tvrdili ovšem také, že i mravnost obsahuje hodnoty absolutně platné. — Tak po nich i Kant.

Tak vidíme opakovati se v dobách velice se různících týž problem. V obou případech souvisel s ním úpadek autority, náboženství, rozmach liberalistického uvolnění, jakási náruživá chuť těšiti se z té svobody; u nás kromě toho, jak již zmíněno, nová hlediska věd přírodních a rychlý jich zrod, dávající tušiti příchod nových. Zdali i u nás nastane reakce proti podceňování hodnot mravních a rozumových?

Na každý způsob jest v tom zvláštní paradoxon, má-li býti odstraněna hodnota objektivní a má-li v jakési přílišné umírněnosti platnost názorů státi se jen relativní, — jen ne náhled o té relativnosti. Zapomíná se v horlivosti, jak zastanci vývojového zdůvodnění užívají ho k vysvětlení i těch oborů ducha lidského, v nichž evoluce byla přijata více jen per analogiam

a nikoli důkazem přímým a bez rozlišování mezi různou povahou jevů psychických a přírodních, že podryli sami sobě půdu k svým výkladům a ztratili legitimaci, žádati pro ně platnost obecnou. Mnozí z nich připustili by mylnost všeho, jen ne pro své argumenty. Jest důležito přezkoumati tato hlediska. V otázce mravnosti znamenají naprostou negaci její. Neboť co jest to historická a relativní platnost v této otázce? Tím okamžikem, jak si to uvědomíme, přestala pro nás mravní závaznost; jakmile jsem poznal, že jest to jen jistý druh návyku, něco daného vývojem příčin, o nichž nelze naprosto říci, že jsou dobré neb špatné, pak může závaznost trvati jen pokud trvá omyl o ceně a podstatě toho všeho. Poznání by tedy bylo hrobem mravnosti — Nuže, musí-li to být, budiž! Ale jest to pravda? Není mravnost ničím více? Patrně, že kdyby tu i byl předsudek, bylo by přece rozumno zkoušeti před odložením takového činitele, který tolik vykonal pro lidstvo, ať již zlého či dobrého. Jisto jest, že tato otázka nesnese žádné hodnoty pouze relativní a že nutno buď ji popříti anebo přidati jí platnost trvalou.

V otázkách čistě rozumových bude nutno vrátiti se k hodnotám objektivním, protože jinak neudržíme pojem pokroku. Něco může být lepší než druhé jen tehdy, když jest tu měřítko a důvod, proč jest to lepší. Je-li měřítko samo jen relativní neb jen dle okolností, pak i samo měření pozbývá ceny.

J. MONÍK.

Dnešní Rusko.

(Dokonč.)

Rakousko jest skupinou států a národů různého původu a různých jazyků, již jsou většinou vzájemně nepřátelští a jež udržuje pohromadě pouze politický a nahodilý svazek koruny habsburského rodu a největší měrou osobnost panovníkova. Ani Uhry, mající svou úplnou samostatnost a mající s Rakouskem pouze společné zevnější záležitosti, cla a vojsko, nemohou se mezi sebou dohodnouti o vyrovnání. Pokud jde o ostatní národy této říše — Němce, Čechy, Poláky, Rusíny, Srby, Chorvaty a ostatní, jest vyloučena veškera naděje na možný smír. Všech možných druhů koncesí a donucovacích prostředků bylo již užito, avšak rozhárané poměry a nevylíčitelné scény v parlamentě jsou obrazem poměrů v říši. Rakousko jest ve stavu všeobecné špatně zakryté vzpoury a nejbližší a jediný možný prostředek jest potlačení všech ústavních zařízení korunou a ustavení vlády absolutistické. V Čechách vede se nyní veliký plemenný boj mezi 2 miliony Němců a 4 miliony Čechů. Čechové nalezají oporu v ostatních Slovanech říše a Němci ve Vídni a v tamějších většinou židovských velkých kapitalistech. Mezi Čechy a Němci není společného, leč smrtelné záští a obě

válčící strany jsou neloyální k Rakousku. Každého ze soupeřů pojímá v sebe veliké politicko plemenné hnutí mimo říši. Ruský panslavism lne k Čechům, ačkoliv oni mu nesplácejí stejnou měrou, poněvadž panslavism šíří sebou učení pravoslavné církve a Čechové nejsou pravoslavní. Jsou však mu mnohem bližší než Němci luteranismu. A jaké hnutí pojímá v sebe rakouské Němce? Dokonale podobné, ač ne ani z polovice tak dobře známé hnutí, zvané všeněmectví (pangermanism). Ovšem jest již velmi rozšířeno i mezi Němci v Rakousku i v německé říši. Má své velké vůdce, svou organisaci, své noviny, svůj pověstný atlas, své národní barvy a neklamou-li mnohé příznaky, požívá sympatie a těší se horlivé podpoře nikoho menšího než samého německého císaře. Jistý znalec poměrů praví, že pouze ve smyslu všeněmeckém má se rozuměti slovům 24/4. 1900 v Bonnu proneseným: »Proč zahynula stará říše německá? Poněvadž nebyla založena na silné idei národnostní. Všeobecná idea staré římsko-německé říše nedovolovala Němcům, aby se vyvinuli v německém národním smyslu. Podstatou národa jest, aby jeho ohraničení proti cizině odpovídalo osobnosti lidu a jeho kmenové zvláštnosti.« Posluchač musil by býti obmezenější nežli byli Němci za dob Heineových, aby neporozuměl tak jasnému pokynu.

Není účelem tohoto článku zabývati se otázkou, co by měla učiniti Anglie proti tak strašnému rozšíření Německa a zda její mlčení není zakoupeno mlčením Německa k jihoafrické válce. Nelze však přeháněti důležitost situace, jaká by nastala za jistých okolností. Rusko není pohotovo k válce ani po stránce vojenské, ani finanční. Nedá se však mysliti, že by strpělo, aby nejmocnější jeho soused moc svou o tolik území, vojska a loďstva rozmnožil a zajisté by raději celý Balkán, ba i celou Evropu k boji podnítilo. Panslavism (?) osobuje si Čechy a pangermanism Němce a toto neutuchající soupeřství jest činitelem, který působí v poměrech Ruska k druhým národům kriticky a hrozí zápletkami.

Zbývá nám krátce promluviti o poměru Ruska k druhým národnostem. V Sev. Americe dlouho se domnívali, že mají v Rusku oddaného přítele, a proto Američané často veřejně osvědčovali své přátelství k Rusku. Rusko však nechová skutečného přátelství k Americe. Snaží se, aby na jevo dávanou ochotou vůči Americe zabránilo spojenství Ameriky s Anglií. Zřízením státním Ameriky opovrhuje, touží, aby nadešla chvíle, by mohlo pěstovati v Turkestanu bavlník, aby zabránilo dovozu americké bavlny a nejvýše hledí k tomu, aby američtí bilionáři uložili několik zbytečných milionů v 4% státních železničních úpisech, což jest ostatně dobrý obchod. Po jiné stránce neexistuje Amerika pro Rusko.

Za to myslí Rusko ve dne v noci na Japonsko. Když Rusko pomocí Francie a Německa vytlačilo Japonsko z Port-Arthuru, domnívalo se, že se státečkem tím jest na

dlouhou dobu hotovo. Japonsko si však pospíšilo a rozvinulo po stránce námořní i vojenské program, jenž má býti proveden před ukončením sibiřské dráhy. Japonsko má nyní znamenité válečné loďstvo a armáda jeho nepředčí-li, vyrovná se počtem vojsku, které by Rusko na východních hranicích mohlo postaviti, předčí je však výzbrojí a vědeckým vzděláním. Korea, která mezi oběma národy leží, jest závorou. Rusko nemůže dopustiti, aby Korea připadla Japonsku, sousedilo by na souši s vojenskou mocí a Japonsko nemůže dopustiti, aby Rusko zabralo Koreu, sice by bylo obmezeno na svůj ostrov a leželo na dostřel od mocného severního kolosa a své přehojné obyvatelstvo nemělo by kam posílati. Obě moci by se rády dostaly z nepříjemného položení, v němž jsou.

Zbývá, abychom promluvili o největším sousedu ruském — Anglii. Zda nejsou obě tyto říše stálými odvěkými soupeři? Není vzájemné nepřátelství zakořeněno v srdci obou národů? Neuléhají státníci obou říší každý den s těžkou murou předurčené války? Nebyla již napsána celá knihovna o tom, že Britové a Rusové musí se utkati v zápase na život a na smrt? A přece jsou někteří na obou stranách, byť jich i nebylo mnoho kdož smýšlejí jinak. A počet jich roste, třebas knihy, které naposledy v Anglii vydávány byly, jsou neurvale protiruské. Kdyby angličtí státníci podobali se státníkům jiným, nalezli by cestu, na níž by se s Ruskem mohli dohodnouti. Lord Beaconsfield pravil, že peníze vydávané na protiruskou politiku pro Turecko, jsou vyhozeny a Mr. Balfour prohlásil, že v Asii jest místa dosti pro oba. Přes to nedůvěřují státníci angličtí ruským a ruští jsou roztrpčeni nad nerozhodným, kolísavým, drobečkovým chováním Anglie. Rusko proto provádí svou politiku dále, nevědouc, že nemá, proč se Anglie báti. Rusko si vede v politice pevně a časem neostýchavě; jest mu však vítán odpůrce, jenž počíná si rovněž odhodlaně a bez rozpaků a nežádá, aby odpůrce zaujímal vyšší stanovisko, pokud jde o nějakou pochybnost, než-li ono samo. Rusko by přivítalo ochotně okamžik, kdyby se Anglie důrazně ozvala a žádala, »aby zavřelo krám a drželo hubu« — jak se vulgárně dí, a rozhodnulo se buď pro zřejmé nepřátelství neb patrné přátelství. Kdyby s Ruskem jednal pravý muž pravým způsobem, byla by Evropa upřímností a souhlasem Ruska překvapena. Politika anglická tou cestou se ubírající byla by nejmoudřejší. Na světě jsou pouze 3 kraje, v nichž mohou nastati vážné rozbroje mezi Ruskem a Anglií: Čína, Persko a Indie. Pokud jde o Čínu, dosáhlo Rusko co chtělo; Mandžursko a volnou cestu k moři již má. Čína smlouvu o Mandžursko nepodepsala sice, ale podepíše ji a lhostejno, nepodepíše-li. Anglie s Amerikou opomenuly zabrániti obsazení Mandžurska a nyní Rusko nasytivši se v Číně, snadno by si dalo říci, že nemá od ní co žádati. Persie jest problemem daleko horším. Zde by si musela vésti diplomacie obratně a určitě. Persie ovládá cestu po souši do Indie. Ne-

chápu však, že by anglické zájmy vylučovaly ruskou železniční trať k perskému zálivu; vždyť alternativou jest německá trať a německý přístav. Mnoho lidí myslí, že Indie jest pravým hnízdem napjetí a nebezpečí mezi Ruskem a Anglií. Od jakživa se má za to, že Rusko chce vniknouti do Indie. Operace, které již dle Sira Henryho Rawlinsona nasvědčují úmyslu tomu, pocházejí z doby, kdy Rusko sledovalo zcela jinou politiku světovou nežli nyní, a mimo to měly mnohé ty pohyby ruské najmě, ne-li výhradně, obchodní účel. Dle spolehlivých zpráv máme za to, že Rusko nepomýšlí na Indii. Jest pravda, že každý ruský vojín v hodnosti do plukovníka považuje obsazení Indie za možné a žádoucí, kdežto vojáci v hodnosti nadplukovníka považují takovou vojenskou operaci za nemožnou a politicky za vrchol pošetilosti. Rusko patrně považuje své postavení na indických hranicích za páku, kterou může, když třeba, přitlačiti Anglii. Rusko má plno práce v jiných krajích, jimž jest cele oddáno a nepovažuje Indii za Eldorádo světa. Vidí, že problemy finanční a správní v Indii rostou do velikých rozměrů a seznalo, že správa Indie způsobí Anglii v příštích dobách velkou námahu a vyžadovati bude velikého napjetí sil. Proto nemůže býti Indie vážnou překážkou poctivému a přátelskému dohodnutí Ruska s Anglií.

Tím jsou krátce naznačeny vztahy ruské říše k sousedům. Úkoly, jež musí řešiti, a možná záhy, nejsou ani malé, ani jednoduché a bude-li je chtíti prospěšně rozřešiti, musí sebrati všechen svůj um, svou diplomacii, svou vážnost a své prostředky. Rusko prodělává těžkou obchodní a průmyslovou krisi. Právě jako v Německu, ač toto jest lépe organisováno, předstihnul průmyslový vývoj finanční prostředky. Rusko stalo se obětí nesvědomitých podnikatelů, hlavně Belgičanů, zakládavších hojně akciové společnosti. Podnikatelé se účastnili založených podniků pokud neměli do poslední kopejky své peníze shrábnuty. Mnohé z těchto podniků byly šibalské a úpadek jest nevyhnutelný.

Přechod ze státu zemědělského v průmyslový jest tak pronikavý, že četné nesnáze jsou nevyhnutelny. Ruský rolník s obtíží přivyká novým poměrům a rovněž ruský zaměstnavatel. Průmyslový vývoj jest však přirozený Rusku, jež má tolik přírodních pramenů blahobytu. Mnohdy Rusové příliš spěchali. Dlouho trvá, než se Rus odhodlá, pak se ale vrhá v podnik plnou silou. Rusko potřebuje cizí finanční pomoci. Zápůjčky uzavřené vložilo do produktivních podniků a nikdy neoklamalo a nezkrátilo své věřitele. Třeba, aby úřadové odložily spoustu formalit a čínského odkládání, čímž bývají cizí podnikatelé ochuzováni, a vývoj Ruska bude mnohem rychlejší. Rusko kráčí v před. Bylo by zpozdilé, jednati pouze podle naší (západoevropské) staré a od jeho se různící civilisace. Může býti posuzováno pouze dle měřítka, jež podává jeho minulost, trvání a kmenová povaha. Rusové vynikají nad většinu evropských národů svou živostí, svým intelektuelním bystrozrakem, svou bez-

starostnou odvahou čeliti velikým obtížím a svou naprostou důvěrou ve své slavné poslání. Rusko oplývá nezměrným bohatstvím přirozených pramenů blahobytu a uvážíme-li, že nepostrádalo nikdy vůdcovství bystrých, neúnavných státníků a že panovník jeho jest muž, jehož mysl jest přístupna vznešeným ideálům, jest zřejmo, že ve dvacátém století bude Rusko státi mezi předními činiteli vývoje lidské společnosti.

PŘELOŽIL DR. ČERMÁK. HENRY NORMAN.

Zahrady dělnické (Jardins ouvriers).

(Dokončení.)

Všimněme si nyní zřízení administrativního zahrad St. Etienneských. Hlavně zajímá tím, že správa celého ústavu leží skorem výhradně v moci podporovaných samých, toliko vrchní dozor vyhražen je zakladateli P. Volpettovi. Poněvadž zahrady dělnické leží na několika místech v okolí města, ustanoveny jsou dvě správní rady: »conseil particulier« (rada okrsková) a »conseil géneral« (valná hromada).

Každá rada okrsková — je jich tolik co polí, na nichž zahrady leží — složena je z neurčitého počtu radů (conseiller), kteří voleni jsou držiteli jednotlivých dílců a to tak, že vždy na 5 rodin připadne jeden. V čele stojí předseda z jejich středu jimi samými volený. Vedle těchto radů zasedá v radě též zástupce »directeura« P. Volpette-a jemu toliko zodpovědný, s hlasem však jen poradným. Každá rada schází se dle potřeby nejméně čtyřikrát do roka a má na starosti prospěch a potřeby zahrad ve svém okrsku. Do kompetence její hlavně patří: 1. Určovati výši nákladu, jenž učiněn býti má na jednotlivé rodiny resp. jejich podíly, nesmí však překročiti v celku sumu jí vykázanou usnesením conseil général. 2. Určovati práce obecného zájmu (udržování cest atd.) a výši nákladu na ně. 3. Odepříti semena nebo sazenice uzná-li, že pozemek žadatelův není patřičně vzdělán. 4. Vypověděti rodinu, která nevzdělává náležitě svou půdu, výpovědi musí však předcházeti napomenutí ve lhůtách nejméně pětidenních. 5. Vypověděti rodinu, jejíž hlava nebo některý člen by nezachoval třetí neb čtvrté podmínky přijetí. Každý, kdo přijat býti chce do svazku zahrad (obdržeti podíl na pozemcích) musí se zavázati, že bude *a*) vzdělávati řádně svěřený pozemek, *b*) nepostupovati ani nedávati v podnájem ať celý nebo jen část pozemku, leč se svolením rady okrškové, *c*) nepracovati v neděli ani ve svátek, *d*) nečiniti nic, co by mohlo poškoditi zájmy nebo čest ústavu. Tyto podmínky tvoří jaksi základní ústavu celé instituce a nemohou býti vůbec změněny. Výpověď pro porušení třetí nebo čtvrté podmínky smí

rada okrsková učiniti jen za souhlasu většiny předsedů rad ostatních. Z každého usnesení okrskové rady, jímž se někdo vypovídá z pozemku lze se odvolati k valné hromadě.

Valná hromada schází se pravidelně jednou za rok a skládá se ze všech rad okrskových. Jí přísluší: 1. Přijímati nové členy, pokud jsou uprázdněná místa. 2. Rozhodovati definitivně o vyloučení vyřknutém nálezem rady okrskové ať pro porušení podmínek anebo pro nevzdělání pozemku. 3. Určovati výši nákladu na jednotlivý okrsek. 4. Měniti stanovy, vyjma, jak již uvedeno, čtyři základní podmínky přijetí. 5. Rozhodovati o všech ostatních záležitostech, pokud nejsou vyhrazeny působnosti rad okrskových.

V pozdějších létech počato bylo také s budováním dělnických domků, založena byla záložna »Caisse rurale« dle vzoru Raiffeisen-Durand a zavádí se i pojišťování starobní, avšak to nespadá do rámce tohoto článku a nebudeme se o tom šířiti.

Úspěch, jakého dosáhly zahrady dělnické v St. Etiennu, dlužno z části připočísti též šťastnému sběhu příznivých okolností, neboť málokde lze v nejbližším okolí města najíti vhodné pozemky, jež by bylo možno za laciný peníz najati. Nemálo také přispělo, že většina podporovaných byli a jsou horníci, kteří mají šichty tak rozděleny, že jim vždy zbývá několik hodin ze dne, jichž mohou užiti k vzdělávání svých pozemků, kdežto práce v továrnách obyčejně zůstavuje dělníkovi jen málo volného času, aby mohl o svůj pozemek se starati. Však ani takové překážky nejsou nepřekročitelny. Opatřování pozemků je vždy otázkou peněz, a kdyby i placen z nich byl obyčejný nájem, může se dařiti zahradám dělnickým, neboť známo, že výtěžek úspěšného pěstování zeleniny asi na $^1/_2$ ha může vyživiti slušně jednu dosti velikou rodinu, třebas nutno platiti nájemné. Pro příklady netřeba choditi daleko, postačí podívati se na zelinářské závody v okolí větších měst.

Že i dělníci z továren mohou účastni býti zmíněné instituce, prakticky dokazují města, kde zavedeny byly zahrady dělnické. Lyon je jistě tovární město par excellence, kde dělnictvo je zaměstnáno v závodech od rána do večera, a přec se zahradám dělnickým tam vede znamenitě. Celkem pokud mi známo zřízeny byly zahrady takové ve Francii a Belgii ve 25 místech a to mimo uvedený již Sedan, St. Etienne a Lyon ještě v severní uhelné pánvi francouzské, Bruselu, kde zavedla je »Ligue du coin de terre et du foyer insaisissables«, Orleans, Nantes Valenciennes, Rosendael, Montreuil-sur-Mer, Arras, Graveline, Hazebrouck, St. Rignier, Remeš, Dijon, Meude, Brive Poitiers, Magny en Vexin, Soissons, Seez, Milhau, Besançon a Puy. Zahrady dělnické neprospívají ovšem ve všech těchto městech stejně, někde, jako na př. v Besançonu, jen jen živoří. Příčiny toho však neleží v principu podniku, nýbrž buď v nevhodné volbě pozemků, ať nehodících se k pěstování zelenin, ať příliš vzdálených, nebo v neobratné správě.

Mimo Francii a Belgii byl v Evropě, pokud vím, učiněn

pokus se zahradami dělnickými jediné v Berlíně r. 1896, kde magistrát najal 104 ha, jež pak rozděleny na 2600 dílů o 400 m² a pronajímány za poplatek $7^1/_2$ marky jednotlivým rodinám; celkem podporováno takto 15.542 osob. Veškery pozemky musily býti osázeny brambory. Žeň odhadnuta byla na 88.000 marek, byl tedy výtěžek ze 400 m² asi 34 m. Magistrát ušetřil tímto způsobem as 40.000 m. na podporách chudinských u porovnání s léty dřívějšími. Přes tyto jistě pěkné výsledky upuštěno bylo již r. 1897 od zahrad dělnických a zaveden zase starý způsob podpor, t. j. podělování brambory.

Jednu vadu nutno všem zahradám dělnickým ve Francii vytknouti: že způsob zdělání a osázení pozemku ponechán je každému na vůli a že není postaráno o náležité poučení, jak pěstovati zeleninu, a tím se stává, že mnohdy značná část zisku uniká následkem nedokonalého využitkování pozemku. Ovšem bylo mi řečeno, že k pěstování brambor netřeba zvláštních znalostí. Pravda, mám však za to, že výtěžek byl by hodně větší, kdyby se nepěstovaly brambory, nýbrž druhy zelenin právě nejdražších a nejjemnějších, neboť jak známo, ty dosahují cen nepoměrně vyšších nežli druhy obyčejné. Pěstovati brambory je snad způsob znamenitý pro města ryze průmyslová, jako je právě St. Etienne, kde nelze tak snadno získati odbytu většímu množství vzácných zelenin, ale pro větší města jistě bylo by výhodnější sázeti druhy jemné, žeň prodati a za výtěžek podporovaným koupiti brambory v kraji, kde se jich mnoho pěstuje. Myslím, že jednala většina měst francouzských šablonovitě, kopírujíc prostě vzor St. Etienneský. Pro pěstování druhů jiných bylo by ovšem bezpodmínečně třeba dáti podporovaným vhodný návod a vydržovati odborně vzdělaného dozorce, který by jim v každý čas radou i skutkem pomoci mohl.

Neméně závažný nedostatek při způsobu francouzském je, že není postaráno o podporu po dobu prací do sklizně. Podporovaný musí buď, je-li někde zaměstnán, protloukati se se svou bídnou mzdou jak to právě jde, anebo je nucen žádati podporu chudinskou v penězích nebo potravinách. A tím poškozován je právě princip zahrad dělnických, že nepomoženo ihned, nýbrž až na podzim po sklizni a nemohl se obejíti bez podpor, proti nimž vlastně míří.

Že od obou těchto nedostatků lze pomoci, dokázaly Spojené Státy, kde zahrady dělnické zavedeny jsou v míře mnohem větší s plným zdarem. Tu byly nejdříve založeny r. 1894. v Detroit (Michigan). Toho roku byl nadobyčej velký počet nezaměstnaných, takže fondy chudinské nepostačovaly. Starosta města Pingree pojal myšlenku užiti ladem ležící půdy kolem města k zřízení zahrad dělnických.* V krátké době sestavilo se

* Na vysvětlenou podotýkám, že kol měst amerických, zejména těch, při nichž lze čekati značný vzrůst, je mnoho pozemků zakoupených na stavební místa a majitelé čekají na zvýšení cen, nechávajíce je prostě ležeti ladem. Takové parcely stavební, zakoupené na spekulaci, slují obyčejně »vacant city lots«. A právě takovýchto pozemků používají města americká nejvíce k zřizování zahrad dělnických, ježto pachtovné je nepatrné.

komité, které z peněz opatřených částečně ze sbírek, částečně poskytnutých obcí, jež též prováděla práce administrativní, najalo 430 jiter (acre = 0·4047 ha, tedy as 174 ha) a utvořilo dílce o $^1/_2$—$^1/_3$ jitra. Půda propůjčována již zorána a připravena k sázení, podporovaným dána též semena, sazenice i hnojivo; dozor vykonával jako dobrovolný dozorce odborník. V celku poděleno bylo půdou 945 rodin a zaměstnáno tak asi 4700 osob. Výsledek byl znamenitý. Kdežto náklad obnášel 3402 dollarů (17.000 K), oceněna byla žeň na 24.000 doll. (120.000 K). A to nazývají Američané prostě »pokusem«. (Detroit Experiment.) Celý ústav znám je též pod jménem Potats Patch Farm. Hned rok na to zahrady značně rozšířeny (500 jiter v celku) a poděleno půdou 1546 rodin. Každá obdržela 3 korce (bushel = 35·237 l.) brambor k sázení a 2 čtvrtky (quart = $^1/_{32}$ bushel) fazolí. Celkem stály tehdy zahrady město — celý podnik přešel již do rukou obce — 4903 doll. (as 24.515 K), plodiny pak vynesly na 30.000 doll. (150 000 K). Jak podpora takto poskytnutá je účinnou, nejlépe vykázaly účty chudinského ústavu obce: z 1546 rodin podělených půdou bylo dosud 1218 podporováno peněžitě. Za tři roky (1894, 95, 96) uspořilo město Detroit, i když připočtou se náklady na zahrady, 61 000 doll. (asi 300.000 K).

Jakmile koncem r. 1894. Detroit uveřejnil zdárné výsledky svého pokusu, jala se četná města je nápodobiti a dělnické zahrady povstávaly jedna za druhou. Jedním z prvních byl New-York, kdež také zahrady dělnické dosáhly největšího rozměru, což ostatně jest zcela pochopitelno, neboť New-York jakožto město přístavní, kde soustřeďují se proudy vystěhovalecké, má nutně ohromné množství nezaměstnaných. Zřízení děln. zahrad ujala se tu r. 1895. »Association for improving the condition of the poor« (Společnost pro zlepšení postavení chudých), která vládne dostatečným aparátem administrativním, čím uspořeny byly náklady na četné úřednictvo, jež by jinak nutno bylo vydržovati. Na počátku najato bylo 138 jiter (as 56 ha), z nichž 100 bylo rozděleno mezi 81 rodin (261 osob); výměra jednoho dílce většinou bylo 1 jitro. Pozemky rozděleny byly ve 3 pole na různých stranách města. Zbývajících 38 jiter bylo užito na »Cooperative Farm«. Aby totiž ti, kdož neměli žádného zaměstnání, měli výdělek dokud nenastane žeň, ponechala společnost oněch 38 jiter ve vlastní správě a platila dělníkům, kteří bráni byli jen z řad podporovaných, 10 c. za hodinu (asi 30 h); mzda vyplácena byla většinou v poukázkách »Christian Industrial Alliance« na stravování. Krom toho byl čistý zisk (as 100 doll.) rozdělen poměrně mezi zaměstnané Pro každý díl pozemku poskytnuto přiměřeně semen, sazenic i hnojiva a zapůjčeny nástroje. Polovina pole musila býti osázena brambory. Dozor vykonával stálý placený dozorce odborně vzdělaný se dvěma pomocníky. V celku stály zahrady 4821 doll. 73 c. (as 24.000 K); hodnota vytěžených zelenin byla dle přesného odhadu 9871 doll. (48.355 K). Byl tedy náklad na jednoho podporovaného asi

13 doll.;* doposud stál jednotlivec společnost nejméně 35 doll. a pomoc byla naprosto nedostatečná.

Výsledky ty ocenila i obec New Yorkská a poskytla r. 1898 podniku bezplatné užívání 321 jiter pozemků, a tak nyní obnáší plocha zahrad dělnických v New Yorku víc jak 800 jiter a poskytuje výživu as 750 rodinám čili na 30.000 osobám.

Do roku 1898 byly založeny zahrady dělnické celkem v 26 městech Spojených států, z nichž 24 dle způsobu detroitského nebo new-yorského, ve dvou pak bylo zřízení úplně odchylné; je to Rochester a Duluth.

V Rochesteru staráno o zaopatření nezaměstnaných tím způsobem, že dozorce chudinský (poor commissioner) uděloval poukázky na dvoudenní práci v týdnu na pozemcích k tomu určených. Mzda vyplácena v potravinách nebo jiných potřebách. Jak vidno, nepatří tento způsob takřka ani počítati mezi zahrady dělnické. V Duluthu pak byla podporovaným dána půda a víc o ně se nestaráno. Každý hospodařil jak chtěl a uměl.

Při všech skoro zahradách dělnických ve Spojených státech nalezáme velice pečlivou správu. Podporovaní nemají na řízení ústavu z pravidla žádného vlivu. V čele zahrad stojí placený odborník (superintendent), který mnohdy přímo určuje způsob obdělání půdy; jinde musí aspoň polovina pozemku osázena býti brambory. Některá města (na př. Detroit) užívají k hnojení smetí z města. V Brooklynu poskytuje místní dráha zaměstnaným dopravu zdarma. Aby náklad na administraci byl nejmenší a zároveň byl dostatečný dozor, vede z pravidla správu obec nebo některá velká, dobročinná společnost, tedy vždy instituce mající potřebnou organisaci již pohotově; jen v několika málo místech zřízeny pro zahrady dělnické zvláštní spolky. Jsou pak zahrady dělnické:

a) ve správě obecní ve městech: Detroit, Buffalo, Reading, Kamas City, Toledo, Topeka;

b) ve správě společností již stávajících: Boston, Brooklyn, Chicago, Dayton, La Crosse, Mineapolis, New York, Omaha, Syracuse, Washington;

c) společností nových: Cincinati, Dewer, Philadelphia, Providence, Rochester, Seattle, St. Louis;

d) ve správě osob soukromých: Duluth, East, Orange, St. Paul.

Skorem všechny zprávy americké prohlašují, že mají-li zahrady dělnické řádně prospívati, musí míti podklad čistě obchodní, jakož i že musí býti jediným způsobem pro ty, kdož schopni jsou pracovati; jen jako subsidiarní instituce chudinská musí prý konečně přijíti v úpadek. Jeden zajímavý účinek zahrad dělnických registrují zprávy z několika měst: Mnoho z podporo-

* V sumě 4821 doll. 73 c. obsažen je též náklad na Cooperative Farm, který dlužno při počítání nákladu na jednotlivce odpočísti. V uvedeném výtěžku plodiny její započteny nejsou.

vaných, naučivše se pěstovati zeleninu a vidouce jaký prospěch z toho plyne, najali si sami pozemky a dali se do hospodaření na svůj vrub; tedy směr stěhování právě opačný proti dosavadnímu z venkova do měst, který již značně ohrožuje zemědělství nedostatkem pracovních sil, zejména ve Francii, kde stále množí se nářky na depopulaci venkova.

Těžko říci, který způsob je lepší, americký nebo St. Etienneský. Tento zamlouvá se tím, že ponechává podporovaným vliv na vedení ústavu, kdežto americký způsob zas umožňuje lepší vedení statistiky a jednotnosti — aspoň částečnou — ve způsobu osázení půdy dosahuje výsledků snad lepších nežli zahrady francouzské. V čem rozhodně předčí zahrady americké způsob francouzský je zavedení stálého dozorce. —

Tím načrtl jsem zkrátka podstatu, vývoj i výsledky zahrad dělnických. U nás se jich asi sotva brzy dočkáme. Nepopírám, že by narazily zde na značné obtíže. Už daleko větší vzdělání půdy u nás bylo by první nesnází, ježto dost nesnadno bylo by opatřiti vhodné pozemky. Také by třeba bylo teprvé učiti lid, by požíval více zelenin než posud, kdy maso, mouka a brambory jsou skoro jedinými součástkami stravy. Však i tyto nesnáze daly by se překročiti; více as vadila by naše malá podnikavost.

MILOSLAV RYBÁK.

Laureatus.

Vrátil se z jubilejní hostiny.

Padesát let — půl věku psal; lyrické básně, dramata, novely, povídky, velké epos, toť ovoce jeho tvůrčí práce za půl věku. Sobě ku slávě, národu ke cti pracoval, národ jej také uměl ctíti. Dal mu, co mohl: dal mu pocty, majetek, vyznamenání. Vavřínové věnce, uschlé z dávna i svěží, jubilejní, visely po stěnách, památní knihy ležely po stolech; uspořádána mu byla posléze nádherná hostina, národ celý shromáždil se v osobách svých představitelův u stolu, aby mu řekl: jsi zasloužilý, jsi veliký. Spokojen tedy, zemdlen ovacemi, seděl stařec skoro sedmdesátiletý v pohodlné lenošce ve svém saloně a díváje se do ohně, po starosvětsku v krbu rozdělaného, myslil si: nepromarnil jsem života . .

Literatura: Zpráva P. Volpette-a na Congrès de la jeuuesse catholique à Besançon 1898. Suss: L'oeuvre des Jardins ouvriers à Saint-Etienne. Congrès de la Reforme sociale 1898, raport de M. Louis. Rivière. Congrès sociale de Lille XI. 1897. Congrès de democratic chretienne Lyon XII. 1898. Congrès sociale de Bruxelles 1898. — A. J. C. P. Notes 1895, a později: Cultivation of vacant city lots by the unemployed. Zprávy v různých amerických časopisech, a výroční zprávy různých měst.

Byla již pozdní noc a vládlo veliké ticho. V tom se stařec zachvěl. K uším jeho zaletěl jakýsi výkřik.. Zdálo se mu to jen, či co?.. Ale hned na to se výkřik opakoval, potom rozlehl se pronikavý křik a nářek. Stalo se něco dole v domě. Zazvonil — nepřišel nikdo. Patrně sluha probuzen byv hlukem, seběhl dolů.

Stařec znepokojen začal přecházeti po pokoji; nářek a klid ustal, místo něho slyšeti bylo směs rozčilených hlasů mužských i ženských. Co se stalo, poznati nemohl. Stával se netrpělivý; konečně vyšel z pokoje Na schodech potkal svého sluhu, jenž udýchán a patrně velice rozčilen jsa zastavil se volaje: »Jasný pane, jasný pane! Co se tam stalo!«

»Což? Mluv! Vždyť jdu....«

Sluha zdvihl ruce jakoby jej chtěl zadržeti a zvolal: »Nechoďte tam, jasný pane! Tam je strašná věc! Je tam mrtvola!«

»Mrtvola?«

»Ano! Ten truhlář, co bydlil dole, měl dceru. Děvčeti bylo asi patnáct let a strašně se opíjelo. Kradla otci peníze na vodku, všichni to věděli a on ji často bil. Dnes ji také začal bít, a že ji příliš týral, truhlářka ji začala bránit. A tu on v té velké zlosti, jako když sekerou udeří, obuchem ženu omráčil a zabil. Už ho odvedli. Nechoďte tam, jasný pane, je tam mnoho luzy, policie a mrtvola truhlářčina. Nebyla to stará žena, nebylo jí ještě 40 let. A je to potřeba právě dnes, po jubileu jasného pána...«

Starý poeta se vzpamatoval.

»Mám odstrojit jasného pána?«

»Ne, odejdi. Chci zůstati sám.«

Sluha odešel.

*

Usednuv na pohovku jako dříve, díval se znovu do ohně na krbu. Půl věku práce.. majetek.. pocty.. vyznamenání.. Přišla mu na mysl slova jednoho z řečníků, jenž k jeho poctě promluvil: »Ctihodný jubilant a laureatus půl věku pracoval s nejvyšším posvěcením a sebezapřením pro společnost« Přede dvěma hodinami snad ještě slova ta lehtala příjemně ješitnost a samolibost starcovu, a nyní, připomněv si je, skoro vykřikl: Toť lež! Toť klam! Pracoval jsem jen pro sebe, sobě na prospěch a k potěše té hrstce, jež slove privilegovanými. Zamilovaní studenti učili se na paměť lyrickým básním, hysterické ženy plakaly nad povídkami a omdlévaly v ložích na dramatech, staří profesoři a několik diletantů kochalo se epopejí, věděl to — za to uspořádána jubilejní slavnost, dostalo se mu pocty, nazván slávou kraje, jeho pilířem, jeho štítem i základem. A on tam, do základů tam dolů, do podzemních bytů, suterenů, tam on nešel nikdy. Jsa aristokrat povahou blýskal se po budoarech a salonech, nedbaje o nic, leda o získání slávy a pohodlí života. A tomu se říká práce půl věku pro společné

dobro s posvěcením a sebezapřením nejvyšším .. Jistě po zásluze! ..

Ano, příroda dala mu talent neobyčejný, snad genialnost; Bůh ví, co mohl dokázat a dokázal — což? Otřásl nervy několika, snad několika tisíc lidí. A ty miliony, ty ohromné miliony? Ony z jeho práce, či spíše z darů, které mu dala příroda, neměly nic. Se světlem svého mozku, se svou myšlenkou a se svým slovem nešel nikdy tam dolů, do suterenu. Nazván »apoštolem ducha« — jistě právem! Tam bylo potřeba jíti, Krista nésti zástupům, byl-li apoštolem ducha. Pod jeho nohama, tam dole se cosi dělo, ale on toho neráčil vidět: byl na to příliš vznešený, příliš velký. Opravdu, tak jest, tvořil pro ty, kdož ho povznášeli a usazovali na první místo. Psal především pro velké pány a boháče .. Tak jest, tak jest, nejednou myšlenky, které mu přicházely do hlavy, zapudil, listy, které se mu samy napsaly, vhodil do koše, aby nenarazil ve sféře, v níž to žil. Byl apoštolem, ano, ale svého vlastního zisku ..

Když tam dole, v suterenech, bída zmítala zástupy, a zločinnost, její neodlučná sestra, prováděla nejdivější orgie, on skandoval klidně své alexandriny v nádherném kabinetě, kouřil vonné doutníky v nádherném saloně nebo čekal ve své loži na potlesk divadelního obecenstva. Toť dějiny jeho apoštolství, jeho práva na ten titul!

Když za mlada — je tomu několik desetiletí — jeho přítel, dávno zemřelý malíř, naskizoval Krista, který skláněje se pod břemenem kříže cestou na Golgotu ještě nalezl v sobě dosti síly, aby podal volnou ruku starci ze zástupu, stranou od římského žoldnéře tak odstrčenému, že upadl, mluvili o tom obraze tehdy mnoho. Malíř usiloval dáti Kristu výraz nesmírného sebezapomnění, nesmírného soucitu. Obraz, na nějž básník snad několik desetiletí nemyslil, stanul mu nyní náhle živě v paměti. Zakryl rukama tvář a schýlil hlavu na prsa. Zdálo se, že ten Kristus s rukou k povalenému starci vztaženou dívá se naň z dávného obrazu s výčitkou. Vždyť on nesl na ramenou nic — a přece nikomu ruky nepodal!

A život jeho celý, onen život půlvěkové práce a triumfů, objevil se mu takovým prázdným, takovým jalovým, tak zmařeným .. A bylo třeba tak strašné události, aby jej z toho egoistického snu probudila. A proč budí se z něho tak pozdě .. příliš pozdě? ..

Pocítil odpor ke své povaze, ke své duši. Celá jeho filosofie, opřená na právu výsledku, vylučujícím vinu i zásluhu, padla — cítil se vinen. Měl chuť vyházeti oknem všecky věnce, památné knihy i drahé dary, vypudil honem z paměti vzpomínky na osoby, jež se shromáždily kolem něho o jeho padesátiletém jubileu, aby jej zahrnuly poctami a blahopřáním.

»Proč« — opakoval — »proč tento dnešní večer nezasedla u mého vlastního stolu rodina onoho truhláře, aby četla knížku, kterou jsem napsal p r o n ě a která jim nesla Krista?«

A cítil takový odpor ke své povaze a cítil se tak vinným a dosavadní život jevil se mu tak ničemným . , Ale na nový již bylo příliš pozdě . .

Přeložil FRANT. VOTRUBA. KAZIMÍR PRZERWA-TETMAJER.

Literatura, umění, věda.

Divadlo. Činohra. Holandské drama »Naděje« od Heijermanse, které po příkladu celé řady cizích jevišť tyto dni uvedlo Nár. divadlo na scénu, staví posluchače do té rozpačité situace, v niž nás uvádí každé takové dílo, které při vší dobré, poctivé a mužné tendenci není dokonalým dílem básnickým. »Naděje« chce být sociálně tendenčním dramatem ze života nár[illegible] lidu holandského, chce ukázat všecko to strašlivé otroctví, které vládne mezi majitelem lodi a najatým mužstvem, dáti nám pocítit všecku hrůzu, která spočívá v tom, že za několik tolarů dává v sázku muž z lidu kapitalistovi svůj život a že matky a ženy jeho s úzkostí očekávají jeho návratu, aby se ho na konec nedočekaly a propadly největší bídě osiřelosti. Toto všecko nám maluje »Naděje« zasmušilým naturalistickým štětcem, jenž se ničím nedá zastrašit a na nic nemá ohledu. A rádi si zase jednou při této příležitosti uvědomíte, že takovýto naturalism, který je současně činem sociálním, není dosud překonán a nikdy také nebude. Proti naturalistické methodě autorově by nesměřovaly proto moje námitky a tím méně proti jeho tendenci. Ale týkají se všeho toho, co tu vedle tohoto naturalismu a této tendence mohlo a mělo býti a co tu není. Není tu předně náležité sepjatosti děje, která by z této hry činila skutečné drama. Takto jím ona však není a že to sám autor cítil, vidět z toho, že jí dal podtitul »obrazy z námoří«. Prvý akt na př. je naprosto bez dramatického nervu: hlavní pružina napjetí, jež další akty oživuje, totiž vědomé vypravení chatrné lodi na moře, se v exposici vůbec ještě nevyskytuje. A právě tak bez dramatického napjetí je poslední akt: »Naděje« je ztroskotána a teď už víte, co všecko musí přijít, plačící a omdlévající ženy, necitelnost rejdaře atd. Nechtěl bych snad ani vytýkat, že mnohé tu hraničí na banálnost, že na př. ženy myslící za bouřlivého večera na své milé na moři, upomínají podezřele na příslušné genrové obrázky z listů à la Gartenlaube, ale jisto jest, že autor působí stále jen látkou a ne formou, tendenčním »co«, ale ne uměleckým »Jak«. Staví na scénu skutečnost jak je, v těžkopádných hranatých hroudách, bez jemnější stylové péče a symbolické významnosti. Chcete-li vidět, co ze stejně hrubého naturalistického materiálu dovede udělat skutečný posvěcený básník, postavte vedle »Naděje« Hauptmannovy »Tkalce« a »Haničku«. V těchto dílech se všecka hrubost a špína bídy transformovala v umělecké zlato a emoční hudbu, každá věta je tu skratkou a značkou, mající své místo v symfonii celku. Heijermans však zapomíná, že tajemství uměleckého účinku spočívá v této schopnosti zkracování a symbolisace. U něho je všecko tak dlouhé, rozvleklé a mnohomluvné jako ve skutečnosti, vše podáno tak určitě a důkladně, že posluchač přichází o rozkoš dohadu a tušení. Líčí-li na př. Gert své útrapy ve vězení, máme dojem, jako bychom četli úvodní článek socialistického listu, tak tu jde stále více o odhalení věci nežli o básnický účin. Nejdramatičtější momenty na př. vzpouzení se Barentovo před cestou na palubu nebo šílené skřeky milenky Gertovy v noční scéně mají všecku trapnost nekonečného opakování, již podobné výjevy působí ve skutečnosti; zde právě nejvíce postrádáme umění zkratek. I povahokresbě chybí náležitá dramatická úprava. Tak na př. chce v 1. jednání ukázat autor farizejství svého rejdaře tím, že mu dá mluvit s dobráckou familiernosti, ale zapomněl nám v exposici naznačit, že tento muž je nejhrubší necita, a my pak, berouce jeho dobráctví vážně, nevíme, že je to farizejství. Podobně by konflikty v duši dcery rejdařovy byly nám srozumitelnější a mohlo z nich býti také psychologicky více vy-

těženo, kdyby nám hned z počátku bylo známo, že ona o chatrnosti lodi ví. Považoval jsem za nutno upozornit na tyto nedostatky, poněvadž obecenstvo, a často i kritika, podlehnuvše silnému elementárnímu dojmu, usuzují z toho hned na básnickou hodnotu díla, zapomínajíce rozlišovati mezi účinkem pouhé látky a vlastní zásluhou autorovou. V tomto případě máme co činit s látkou, která by otřásla našimi lidskými city i kdyby ji podával talent ještě prostřednější, než je Heijermans. — Provedení bylo dobré. Z hrajících budtež jmenováni pí. Ryšavá, výborná představitelka chudé vdovy po námořníku, p. Želenský, jenž v úloze Gerta ukázal, že je schopen značných pokroků a p. Mošna v úloze námořnického invalidy. Paní Hübnerová, třebas její výkon v úloze Jo vynucuje si uznání, nebyla tu přece jen na svém místě, právě tak jako p. Mušek v úloze Barenta. Režie projevila pečlivou snahu po lokálním koloritu, při jistých scénách a skupeních (na př. řada truchlících žen v pozadí na konci 1. jednání) vybavovaly se ve vás stále upomínky na obrazy holandských malířů. K.

— Po příkladě svého předchůdce vydal p. ředitel G. Schmoranz výroční brožurku »Osmnáctý rok Národního divadla«. Byl to pro novou správu rok začátků, experimentů a těžkých bojů, proto má brožurka páně ředitelova ráz především polemický, omluvný a obranný. Pokud se posledního týče, snad až zbytečně mnoho — či cítí se nová správa ve své posici tak příliš ohrožována? Na vznik a průběh stávky je tu vržen leckterý nový paprsek světla. Důležité je a za zaznamenání stojí, že jak ze statistiky páně Schmoranzovy vysvítá, byl tento rok pro činohru jedním z nejbohatších a dokonce — což by se dle běžného sledování repertoaru sotva zdálo — může se vykázati číslicí 144 představení původních činoher, cifrou to, jaké nebylo v tomto ohledu dosaženo za celé trvání divadla. Tím odpadají všecky výtky na cizost nynějšího repertoaru a je vidět, že divadelní správa činí vůči domácí produkci dramatické více ještě, než při její nynější sterilnosti vůbec lze žádat. To co praví p. ředitel o přednosti, již zasluhují cenné cizí hry před bezcennými původními, akceptujeme plně, spatřujíce jmenovitě ve zřeteli dnešní správy k moderním cizím hrám splnění mnohého z požadavků, jež jsme v tomto listě po leta zastávali. Za jednu z hlavních závad pro rozvoj činohry považuje p. ředitel Schmoranz nedostatek samotného, konkurencí opery a nedostatkem času nijak nerušeného jeviště pro činoherní zkoušky. Podává ve své brožurce doklady, při nichž žasneme, jak při budování našeho divadelního paláce nad Vltavou mohlo být tak málo pamatováno na nejnutnější potřeby hereckého studia. Pan Schmoranz přimlouvá se proto za zřízení zvláštního cvičného jeviště a dožaduje se v té věci pomoci země.

= **Hudba.** Konservatorních koncertů ujala se poprvé 7. prosince ruka řid. K. Knittla a zdá se, že znamená to značný pokrok. Vážné umělecké snahy sloučily se tu v pěkný soulad k potřebám didaktickým a to již samo sebou má význam. Beethoven se svou ouverturou »K zasvěcení domu« (op. 124) stál nové fasi kmotrem, po něm přišel Mozart se sedmým, neobyčejně zřídka slýchaným koncertem pro tři klavíry s průvodem orchestru, jehož střední věta je Adagio ryze mozartovsky s umělavou jemností nadýchané. Pak Bachův koncert z F-dur pro housle, flétnu, hoboj a trompetu v úpravě Felixa Mottla, který také u obecenstva vznítil neobyčejný zájem, jak by se bylo jistě nestalo, kdyby byl býval proveden v původní podobě. Mottl tu provedl mistrovský kousek duchaplné restaurační práce rozvedením continua v celé ochestrální smyčcové sítivo, na němž solové nástroje houpají se jako krásné květy. Tak objevil se Bach v nové, duchu naší doby přístupné podobě, aniž ubylo čárky na jeho velikosti: naopak jeví se ještě větším, poněvadž všem srozumitelným. Hudebníky zajímalo asi, že řid. Knittl neaplikoval na přednes koncertu Kretzschmarovu theorii ozvěnnosti druhého ze dvou souhlasných themat s naprostou důsledností a to vším právem. Důsledné střídání *f* a *p* zdá se příliš suchou formulí pro mnohotvárnost nejen Bachových, nýbrž všech starých skladeb, uzavírajíc je v těsnost uniformity. Hra kontrastu je zajisté účinnou, ale třeba jí užiti s mírou, aby nesevšedněla; a Bach sám je nám na takové hravé stínování příliš velkým hudebníkem. Není tedy třeba zdržovati proud celých vět v přirozeném

hudebním jeho toku, aby se rozléval v malé dynamické rybníčky, a jen tak bude míti smysl zpřítomnění a přiblížení starých skladeb k zornému poli našemu. V závěru provedena Haydnova symfonie z D-dur (podle vydání Breitkopfa a Härtla č. 5, zvaná »zvonkovou«). U Haydna stojíme při kolébce a dětských letech symfonie, která není nic jiného nežli rozšířený kvartet. Bezstarostnost mládí dýše z těch vět, které dotýkají se zrcadlivým svým obrazem prostého, nehlučného života. Koncertantní charakter jejich přivádí k slovu individualitu nástrojů na rozdíl od dřívější práce s kompaktní massou jejich. Jsme tu na půdě nerozryté bouřemi a tragediemi života. A také v této D-dur symfonii je to kus idyllického světa, který z ní na nás hledí; všimněte si jejího menuettu: to je rej vesnické slavnosti, kde noha v křepkém rythmu tepe půdu. — Provedení bylo velmi pečlivé a od Beethovenovy ouvertury, v níž úvodní tempo bylo trochu pomalé a zvuk orchestru nezcelený, stoupalo mladistvé nadšení orchestru a nejlepší výkon podán u Bacha, který snad v leckteré z těch mladých hlav rozkřísl jiskru poznání, že není jen Chaconna nebo Air z D-dur Suity jeho krásná, nýbrž mnoho jiných věcí ještě. I soloví hráči svému úkolu dostáli jak náleželo.

V minulém týdnu doplněn repertoir operní Verdiovým »Maškarním plesem« a Wagnerovým »Lohengrinem«. Jestliže nezdá se nám, že by bývalo nezbytno právě k této opeře Verdiově sáhnouti, když máme Verdia již třikrát zastoupena — což je pro některé české autory skoro nedosažitelnou předností — a bylo snad jinde důležitější práce s dostatek, vítáme rádi po patnáctiměsíční přestávce »Lohengrina« tím spíše, že dosud jen na »Tannhäusera« jsme byli odkázáni, zatím co provozovací právo »Mistrů pěvců norimberských« leží ladem. Nejlepším výkonem ze všech v »Maškarním plese« byla Amelie sl. Kacerovské, která znova potvrdila úsudek, který jsme pronesli dříve o jejím krásném dramatickém a hudebně pěveckém talentu. Pan Figar sice zpíval hudebně dobře Richarda a také Lohengrina, ale schází mu prostředky svěžího a pružného hlasu, ve druhé úloze pak světlý výraz pro světozářnou poesii obetkávající postavu gralského reka. V menší úloze Ulriky sl. Radkiewiczová nerušila mnoho, jistě ne tolik jako dříve; čeština z jejích úst však je stále skoro nesrozumitelná. Pro Renata neměl měkký baryton p. Šírův dosti příkrého tónu, kde by toho bývalo potřebí. Elsa slečny Slavíkovy byla dobrou postavou, ale poněkud herecky stísněnou, kdežto uznání úplného žádá si ve všem korektní a plnozvuký její zpěv. Z ostatních postav »Lohengrina« nade všecky vynikla znamenitá a démonicky krásná Ortruda paní Maturové, z níž vytvořila umělkyně postavu neobyčejně plastickou a sotva nahraditelnou. Proč? Protože tvořila ze své bohaté individuality, ze svého nitra čerpala výraz pro žhoucí Ortrudinu vášnivou nenávist. V tom kruhu pyšně dramaticky a tragicky vypnutých emocí je říše, v níž u nás nemá sobě rovné soutěže, a soustředěnost, bez odboček, jež přinesou často sklamání umělci i obecenstvu, může ji jen ještě výše vynésti. — Kdežto představení »Maškarního plesu« náleželo v celku k slabým chvilkám operního repertoiru p. Angrova, »Lohengrin« mimo některá volná tempa zejména v částech recitovaných a ve velkých ensemblech, pak poklesek houslistů v prvních taktech předehry a nedosti přesné sbory náležel k představením aspoň v celku zdařilým. Až v příštích reprisách lecos se urovná a celkové pojetí díla prohloubí, rádi uznáme úplnou úspěšnost píle chefa opery pana Kovařovice.

Zahrady dělnické. Ke článku p. M. Rybáka v dnešním a předešlém čísle Rozhledů o zahradách dělnických došel redakce dopis p. prof. Dr. A. Krause, jímž hájí v otázce té prioritu dánskou před francouzskou. O zahradách těch psal p. prof Kraus v Naší době r. IV. str. 685 a ve Světozoru. Zároveň sděluje s námi, že na jeho popud jednalo se za purkmistrovství Dra Podlipného o založení podobného spolku v Praze; bohužel spolek se neustavil a instituce, jež tak blahodárně působí jinde, jest pro nás stále novinkou. Pokud na nás jest, přičiníme se, aby alespoň známost o ní se rozšířila na místech kompetentních.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Pro události vřesenské podal interpelaci (ovšem velmi krotkou) na říš. němec. sněmě kn. Radziwill. Říš. kancléř, hr. Bülow, odpovídaje mezi jiným pravil, že události ty a odezvy na ně v polském obyvatelstvu Ruska a Rakouska na poměru Německa k těmto státům ničeho nezměnily. Že by těmi událostmi byla utrpěla vážnost německé říše, není prý mu nic známo. »Chování se ruské i rakouské vlády odpovídalo našemu oprávněnému očekávání.« Ruská vláda nařídila přísné vyšetřování a důrazné potrestání vinníků — — S rakouské strany hr. Goluchowski ujistil, že výtržníci budou důkladně potrestáni a že úřady pohnány budou k zodpovídání a že ihned poradí se s rakouským minist. předsedou o dalších opatřeních. Hr. Bülow na konec ujistil, že vykoná vše proti nebezpečí, jež hrozí německému kmenu z polské strany, »aby Němec na východě neocitl se pod koly«. — Vřesenské události roznítily v lidu polském silné hnutí proti Němcům. Poláci haličtí rozvazují své obchodní styky s Němci z říše a taktéž Poláci ruští.

Rak. Uhersko. Rusínů je 4 miliony v Rak. Uhersku a ti pozvedli také svého hlasu za zřízení vlastní university. Jmenovitě to byli rusínští studenti z polské university ve Lvově, jež požadavek ten vyslovili a hájili podáním k universitnímu senátu. Senát ovšem zamítl, ani university nestojí nad stranictvím a nad předsudky, ani profesoři universitní nejsou tak nezištní, aby dobrovolně slevili se své moci a výhod z ní. Ačkoliv význam universit pro vědu se obecně přeceňuje, přece národnímu vývoji a zejména jazyka dnes slouží a z té příčiny se jich slovanští národové v Rakousku právem domahají. Dne 17. t. m. poslalo 120 studentů cyryšské vys. školy a 12 profesorů ruským studentům ve Lvově adresu, v níž jim vyslovují úplné sympatie a přání, aby universita byla zřízena.

Z Uher se vystěhovalo r. 1900 38.888 osob (z těch 14.169 Slováků), o 1695 více než 1899. Počítá se, že zadlužení soukromé, jež roku 1895 obnášelo 2 8 miliard K, stouplo o celou miliardu, úroků platí se z toho ročně 210 mil. K. I dluhy měst stouply. Jako u nás. Jenže nám to žádný B. Weiss tak nevypočítal, jako Uhrům.

Říšská rada. C. k. dvorní politika mladočechů! Podstatou dvorní politiky je, nic nepodnikati, co by se příčilo přáním nejvyšších kruhů. K věcem, o kterých platí noli me tangere, náleží především vojenství. Strany provozující politiku dvorskou, nesmějí proti vojsku nic podnikat, kdyby i v oposici byly. Nanejvýš smějí pronášeti stížnosti, hlasovati proti, když není nebezpečí, že by zmařily vojenské předlohy a p., ne však sáhnouti nějak na sám kořen militarismu. Bylo-li jaké o tom pochybnosti, že mladočeši provozují takovou politiku, jejich chování ve výboru branném v sezení 11. prosince pochybnosti rozptýlilo. Při osvědčené pracovitosti parlamentu sešel se výbor jen tak, že členové byli do sezení povoláni telegraficky. Předmětem rokování byl odvod branců na r. 1902. Ale přišlo pramálo členů, i učiněn byl pokus se strany, která je v pravdě opoziční (prý se strany všeněmecké), aby sezení výboru bylo zmařeno. To by se bylo stalo, kdyby čtyři členové mladočeští s všeněmci, sociálními demokraty a českými agrárníky byli vyšli. Ale — mladočeši zůstali a branný výbor zasedal. Dle zprávy N. L. rozhodl prý u mladočechů ten důvod, že prý, kdyby se byli zachovali jinak, byl by kontingent branců na rok 1902 již zvýšen v předloze podle přání vojenské správy, jak o tom v posledních dobách častěji se stala zmínka. Horribile dictu! Tedy mladočeši svým chováním jestě si získali nárok na vděčnost občanstva, kterému bude uspořeno přispívati v míře zvýšené svou daní z krve k potřebám státním na rok 1902. Jenom na jednu věc při takové argumentaci se zapomíná: na logiku. Následek, o kterém básní vídeňská redakce N. L., existuje jen ve fantasii pp. redaktorů. Sami ve své zprávě šlapou své logice po hlavě. Záležitosti vojenské jsou záležitostmi společnými. I uvádějí N. L. samy ve své zprávě, že předlohu o odvodu branců na příští rok podala již

i vláda uherská. V Uhřích pak, jak není pochybnosti, předloha bude normálně vyřízena. Je tedy nepochopitelno, kterak by mohla v Cislajtanii jednostranným diktátem nebo novou předlohou vládní býti způsobena změna aniž bylo dotknuto dualismu, který je právě tak noli me tangere jako věci vojenské. Tudíž t. zv. opoziční chování mladočechů v branném výboru nejen že není omluveno, ale jeví se ještě zavržitelnější, ježto zase v sobě obsahuje starost o udržení centralismu, o nějž nedbají sami Němci, nenavštěvujíce zasedání výboru toho jejich jediného cislajtánského všeparlamentu. — Dotyčné zasedání je i s jiné stránky poučné. Mladočeši měli tam příležitost vyslovit se o svém poměru k pp. stančíkům. Posl. Jaroš neměl nic pilnějšího na starosti než se omlouvat p. Gniewoszovi, aby se nedivil, že mladočeši musí k předloze (o odvodu branců) zaujati stanovisko jiné než stančíci. Tak mluví strana sebevědomá, která není s kolem polským ani ve spojení, ano pro jeho hlasování proti universitě jihoslovanské je i prudce napadla. A ještě něco zajímavého ze zasedání toho. Ministr zemědbrany desavuoval tvrzení, že prý se důstojníkům předpisuje, v jaké řeči mají spolu mluviti. Pravil, že se to nepředpisuje, ale že se rozumí samo sebou, že užívají němčiny. Že takovým výkladem jeví se věc ještě desetkrát horší než by byla bez něho, toho nepostřehl ani ministr ani poslanečtí členové výboru.

K dvorní politice mladočeské přibyl nový článek. V sezení 16. prosince odpověděl předseda ministerstva způsobem venkoncem byrokratickým na interpelaci všeněmců po hrozbách absolutismem. V interpelaci i v odpovědi ministrově má jakous úlohu také koruna. I žádali všeněmci, aby o příkré odpovědi předsedy ministerstva byla zahájena debata. Ale strany dvorní k něčemu takovému svoliti nesmějí, mezi nimi ovšem i mladočeši. Pro lid je třeba zdráhání jejich odůvodniti. To se děje takto: žádost všeněmců nesmí se podporovati, poněvadž pochází od všeněmců. To je důvod rozumný a přesvědčující! Dále: mladočeši prý své mínění projevili již svým protestem ze dne 3. t. m. Mladočeské protesty jsou dobře známy. Konečně třetí a hlavní trumf mladočechů: osud tohoto parlamentu, t. j. cislajtánského, jim nepřirostl k srdci. Ovšem proto oběma rukama překotem hlasují pro předlohy, které k jeho příslušnosti nepatří, chtí jej léčit v resolucích a projevech, změnami jednacího řádu, svými předáky (Drem Heroldem) tvrdí, že první starostí jejich jest sjednocení cislajtánského parlamentu (viz Rozhledy č. 11. str. 340).

V debatě o **nucených zemědělských družstvech** mladočeši odhalili to velké tajemství, kterak státoprávní a autonomistické stanovisko srovnat s ochotou hlasovat pro centralistickou předlohu. Udělá se to tak, že čeští řečníci proti zasahování říšské rady do kompetence sněmovní protestují, ale pak klub hlasuje pro předlohu a slibuje (nebo hrozí?), že v podrobné debatě podá opravné návrhy na ochranu práv autonomie. Ovšem někteří poslanci mladočeští jsou již nad míru skromni. K těm patří na př. pan Dr. Dyk, který svého času také horoval pro nový soudní a exekuční řád. Dru Dykovi stačí za důvod, aby hlasoval pro předlohu již to, že není do té míry centralistická, jako byla kterási její předchůdkyně, čemu on říká eufemisticky, že se aspoň částečně vyhovuje státoprávním námitkám. Opravné návrhy, které slíbil Dr. Fiedler, vztahují prý se, jak z jeho řeči zjevno, k §§ 4, 10, 13, 16, 17, 18, 19, 22. Z toho, že mezi nimi není § 11., který je právě nejhorší, nejcentralističtější, je zjevna ta péče o autonomii. Ani se nezmiňujeme, že nebudou podány takové návrhy též k §§ 15. a 21., týkajícím se podřízenějších věcí, jež také potřebují nápravy. Nedostatek při § 11., jak oznamuje Politik, nahradí feudální velkostatkářové. Něco zůstali mladočeši dlužni říci, totiž co se stane, jestliže jejich nápravné návrhy, směřující k ochraně autonomie, budou zamítnuty, budou-li pak ve třetím čtení hlasovat pro předlohu nebo proti ní i s agrárními spojenci, jejichž pojem o státním právu je právě takový jako mladočechů. Skutečnost nás poučila, že ovšem hlasovali pro předlohu, jak již předem bylo jisto, třeba valná část jejich nápravných návrhů šmahem byla zamítnuta. Těch několik drobečků, kterých vymohli ve prospěch autonomie, nedovede vynahraditi proradu na autonomii, která se stala, že svolili k projednávání

toho zákona před sborem podle samé nynější ústavy k tomu nepřislušným a třeba se při tom p. poslanec Udržal sebe více dušoval, že on a jeho přátelé nehlasují pro předlohu z důvěry k vládě, ale pro dobrou věc. Z téhož důvodu musili by mladočeši hlasovati pro rozpočet, neboť ten je také dobrou věcí (dobrou pro centralismus). — Nemůže být dobré, čemu se nedostává logiky. A logiky v postupu stran českých, vyjma národní dělníky, v tomto případě nelze vypátrati. Kdyby soudce, prohlásiv se v některé při nepříslušným, začal při projednávati, nezasloužil by si konsilium abeundi? Když totéž činí na vlas poslanci, za to zasluhují, aby při nových volbách byli znovu zvoleni. Rád bych věděl, co z toho má vlastník ukradené věci, když zloděj při krádeži nejsvětějšími přísahami se zaklíná, že uznává vlastnické právo toho, jemuž věc krade? Mladočeští mistři v jalových kompetenčních protestech mohli by to snad vysvětliti. Karakteristická ukázka cislajtánských poměrů: posl. Steiner, člen strany patentovaného rakušanství, litoval, že předloha vládní v některých podstatných bodech se odchyluje od pruského svého vzoru. Tak daleko jsme v suverenním státě rakouském, že strany rakouské kat exochen, litují, když se rakouské předlohy neopisují doslova z cizích. A pro ty hlasují strany státoprávní. Karty agrární v naší otázce odhalil posl. E. Hrubý. Také on se dušuje na své autonomistické a státoprávní přesvědčení. Však rozumí se, že jako agrárník nesmí být důslednější než mladočeši. Tudíž i on bude hlasovati pro zákon a sice z toho důvodu, že se jedná »o rámcový zákon, který může býti považován za výzvu, by zemské sněmy přikročily k organisaci rolnictva na podkladě hospodářských společenstev.« Zákon, který je výzvou, to jest tak z brusu nový vynález, že si posl. Hrubý plným právem zasloužil té hlučné pochvaly, které se dostalo ve vídeňském parlamentě jeho řeči. — Předloha je tedy poslaneckou sněmovnou odhlasována. Přinese-li očekávanou spásu stavu rolnickému, je velice pochybno. Ještě není ani zákonem, a již se o ní ozývají hlasy skeptické z kruhů těchže, již horoucně pro ni hlasovali. I v politice jako v životě soukromém platí, že každá křivda musí býti pomstěna a to sama ze sebe vnitřním odporem, který v sobě chová. A uzákonění předlohy té je křivdou, páchanou na právech historicko-politických státních individualit a to páchanou lidmi, kteří se vydávají za přívržence takových politických programů. Na dovršení nechybí nic než malý lijavec lesklých hvězd.

V poslední den zasedání vzmohla se poslanecká sněmovna na jakýsi čin. Přijala předlohy zákonů o úpravě platů diurnistů a auskultantů. Je to jediné, co z debat, jednání a usnesení a jinakých činů té sněmovny stojí za řeč. A tyto jediné předlohy nebudou sankcionovány, ježto nejsou vhod vládě, která se chlubí, že má ráz sociální. Zákon o zlepšení poměrů diurnistů nehodí se vládě proto, že tyto pracovníky činí na ní nezávislejší, dělaje z nich úředníky. Něco vláda ještě by udělala, ale jen ve směru postavení hmotného; aby uštědřila někomu také kus svobody, to bůh uchovej! O vytáčku není nouze. P. ministr vojenství nedovolil by takové řešení sociálního úkolu, při kterém by získala i občanská svoboda. Položí své veto, odůvodní je privilegiem certifikatistův a sankce zákona je zmařena. Sociální úkoly řeší se na komando vojenské. Ale vládě nejedná se do opravdy ani o zlepšení hmotné. Kde by měla na to peněz. Jako se nestane nic pro diurnisty, tak se nestane nic pro auskultanty. P. ministr financí v berním výboře sám řekl o soudcích: býti neodvislým a k tomu ještě chtíti peníze, je přespříliš.

Země české. V záležitosti svolání zem. sněmu král. čes. meškala 11. pros. u předsedy ministerstva deputace klubu mladočeského a velkostatkářského, které se dostalo z vysokých úst ujištění, že její stížnosti na nazírání vlády na sněmy jsou úplně správné, že vláda sněmy bagatelisuje a že svolání jejich mívá souvislost s poměry panujícími na říšské radě, jako by zem. sněmy byly odnoží rady říšské. Tudíž bude jenom provisorní zasedání od 28. pros. do 7. ledna a pak prý hlavní, trvající 6—8 neděl, teprve v březnu. Mladočeši žádali pak od předsedy ministerstva, aby na sněmě slíbil, že lhůtu udanou pro jarní zasedání zachová. P. Dr. Körber prý to připověděl. Nedivíme se tomu, vždyť musí být ve slibech velký.

Ale divíme se, že si mladočeši něco podobného slibovat dávají, neboť bůh ví, jak dlouho v březnu bude vládě Dr. Körbra již konec.

Sněm český svolán je na 28. prosince k vyřízení prozatímného rozpočtu a volbě zem. výboru. Náměstkem zem maršálka jmenován byl po Wohankovi německý pokrokář Dr. Werunský. Zásluhou české šlechty! Sněmy moravský a slezský svolány na 27. pros. .

Čeští agrárníci odbývali 15. prosince věkopamátnou schůzi v Pardubicích, ve které odhlasovali některé pamětihodné resoluce. Zmíníme se o dvou z nich. První resoluce zní: Sjezd žádá, I. a) aby vláda nezrušovala. vybudovala, b) podporovala, poskytovala, c) věnovala, II. vláda se žádá a) b) c) d) III. především vláda a zákonodárný sbor se žádá a) b) c) IV. vláda se žádá a) b) c) V. vláda se žádá. To je celá politická filosofie agrárníků? Vláda se žádá, jen vláda, samá vláda, za vše se činí vláda zodpovědnou. A pak se hubuje na všemohoucnost její, té cislajtánské! Resoluce druhá týče se nucených společenstev hospodářských. Sjezd prohlašuje, že stojí při starých historických státních právech a neuznává říšskou radu za kompetentní, řešit otázky zemědělské (1. odstavec) žádá pak v odstavci 3. vzhledem k tomu, že zemským zákonem nucenost z rámcového zákona říšského odstraniti nelze, aby se poslancové přičinili, by dotyčná předloha na sněmě českém nebyla uzákoněna, ale v odstavci 2. otázka formální nepříslušnosti pranic nevadí, aby se nepustil do vyřizování věcného a žádal od poslanců, když již »nemohou prosaditi odkázání otázky té tam, kam patří, do sněmů zemských«, aby nepřipouštěli zhoršení předlohy. Kdo tvrdí, že něco někomu nepatří, ten jiného může jen vyzvati, aby nepřipustil, by se to tam, kam nepatří, dostalo. Nejpodařenější je však resoluce odst. 4. Ačkoliv samo rolnictvo praví, že stavovská společenstva nemají být uzákoněna ani na sněmích, žádá v odst. 4., aby česká delegace o to se zasadila, by stát poskytl ke zřízení hospodář. společenstev dostatečných finančních prostředků z pokladny státní. Nemůže býti pochybnosti, že jsou míněna právě táž nucená společenstva, proti nimž ostatní obsah resoluce se vyslovuje.

»Zde!« »V záležitosti reservistů Dr. Ošťádala a Jos. Bíny« intervenoval ve čtvrtek posl. br. Choc u ministra zemědělství .. Ministr vyjádřil se ohledně (!) p. MUDra Ošťádala, že rozsudek dle všeho dosud vynešen není. Pro případ, že by tomu tak přece bylo, slíbil ministr, že vazba vyšetřovací bude p. Dru Ošťádalovi započtena do trestu a že bude témuž (!) dána milost, jakmile on o to požádá. Ohledně p. Jos. Bíny neměl ministr dosud zpráv. Řekl však, že i o tento případ bude se interesovati!« — Tak stojí v Čes. Demokracii dne 15. pros. Tedy tam až dospělo to veliké hnutí »Zde« že stačí na intervenci posl. br. Choce u ministra a radostnou zvěst, že se bude ministr »interesovati«? Nuže, pánové, napomeňte české reservisty k rozumnosti. Zatčením a vězněním trpí strasti a ostudu oni, intervencemi pp. poslanců trpí ostudu oni i národ!

Sociální. Úrazová pojišťovna v Praze. (Bilance a volby.) Ve schůzi představenstva konané dne 29. listopadu 1901 za předsednictví JUDra Otty Příbrama oznámeno bylo, že nynější katastr čítá 104.190 podniků. Úrazů bylo hlášeno r. 1899 14 705, r. 1900 14.878, r. 1901 dosud 13.722. Úhrnná výše vyplaceného odškodného činila r. 1897 2,658.056 66 K, r. 1898 2,892·895·06 K, r. 1899 3,214.230 20 K, r. 1900 3,622.043·07 K a r. 1901 dosud 3,603.235·25 K Pojistného došlo r. 1898 4,086.314·16 K, r. 1899 4,694.407·58 K, 1900 5,151.379·05 K a r. 1901 dosud (do 27. listop.) 5,588.178·46 K. Z účetní závěrky vychází na jevo, že ústav roku 1900 přes to, že jeho příjmy oproti letům předchozím stouply, skončil deficitem přes 1,700.000 K. — Výsledek doplňovacích voleb do představenstva (do rozhodčího soudu není posud znám) způsobil překvapení. Za dělníky zvoleni ve všech 3 kategoriích, v nichž volby byly vypsány, velkými většinami sociální demokraté; národní dělníci obdrželi jen ve skupině IV., v níž r. 1897 zvítězili, imponující menšinu, v ostatních dvou nedosáhli jejich kandidáti ani třetiny hlasů sociálně demokratických. Kandidáti českých zaměstnavatelů propadli ve všech 3 skupinách zdrcujícími menšinami. Němci dosáhli 20.000 většiny i ve skupině IV. (stavební živnosti, sklářské, porcu-

lánové podniky atd.), kde české podniky mají číselnou převahu. — Příčiny veliké porážky, hlavně ve skupině poslední, svalují se na nový modus volební, na němž představenstvo úrazové pojišťovny se usneslo a jenž došel také schválení vlády. Dříve měl totiž každý podnikatel úrazovému pojištění podléhající jeden hlas bez ohledu na počet jím zaměstnávaných dělníků. Nyní zavedeno plurální právo volební, dle počtu v závodě zaměstnaných dělníků přiřknut zaměstnavateli přiměřený počet hlasů. Poněvadž velké podniky jsou většinou v rukou Němců, získali touto změnou a ve skupině IV. stlačili české podnikatele do menšiny. »Hlas Národa« v neděli dne 15. prosince označuje za původce této volební opravy německé a sociálně demokratické členy představenstva. »Právo Lidu« oproti tomu tvrdí, že byla v představenstvu přijata jednohlasně, tedy i zástupci českých zaměstnavatelů.

Nezaměstnanost v Praze. Pouliční demonstrace nezaměstnaných počátkem t. m. přiměly místodržitele, obec pražskou i obce předměstské k zmírnění rostoucí bídy a k zažehnání veřejného nebezpečí, jež hrozilo propuknouti. 5. prosince sešla se konference starostů města Prahy a obcí vůkolních a vrchních policejních úředníků pražského obvodu, a dohodla se: 1. Praha a předměstí mají pokud možno starati se o práci pro nezaměstnané dělníky; 2. sprostředkování práce budiž centralisováno v pražském ústavu pro sprostředkování práce: 3. podpory se nemají poskytovati v penězích, nýbrž jen v potravinách, poukázkách na polévku a na jídlo a výdaje kryty budou z fondu u místodržitelství z dobrovolných darů, obnášejícího 24.000 K. Starosta Dr. Srb slíbil, že mimo bourání hradeb dá obec zhotoviti zásobu uniforem a obuvi pro své zřízence. Zástupcové Karlína a Smíchova oznámili, že jejich obce zaopatří práci bouráním rozličných budov, zástupce starosty vinohradského slíbil, že počne se stavěti nová silnice. — Vedle toho v Praze a v předměstích rozdává se chleba, poukázky na polévky a obědy, jež poskytují se nezaměstnaným v obecních kuchyních, z nichž některé nově byly zřízeny (v Holešovicích, v Libni), nebo v ustanovených k tomu hostincích a jídelnách, jako na Vinohradech. Mzda při pracích z nouze je 70 kr. denně; poukázky na polévku v Praze jsou dvoukrejcarové, na oběd osmikrejcarové. Podle úředního výkazu ze 17. prosince zaměstnáno bylo u pražské obce na pracích z nouze 1174 dělníků a rozdáno 264 obědů a 200 polévek; v Karlíně 18 dělníků, na Smíchově 147 dělníků a rozdáno 139 obědů a polévek, na Vinohradech 210 dělníků, obědů a polévek rozdáno 16; na Žižkově zaměstnán 101 dělník; ve Vršovicích 22 dělníků a rozdáno 8 obědů. Celkem v Praze a předměstských obcích zaměstnáni na pracích z nouze 2072 dělníci. — Tato péče, jakkoli ještě nedostačující, značně přispěla k uklidnění myslí. Výjevy z prvého týdne prosince se již neopakují.

Hospodářský. Obilí a zemědělské výrobky. Haussa na trzích amerických vzdor zvýšení viditelných zásob pšenice v Americe byla ovšem spekulační manévr. Tyto dny t. zv. »outsideři« použivše vysokých cen přikročili k realisacím. Záznamy novoyorské klesly. Amerika ví, že i na dále bude opatřovati Evropu na ni tu odkázanou. Od 1. srpna dopravila do Evropy již téměř celé dvě třetiny její pšeničné spotřeby. I snaží se diktovati ceny světové. Na evropských trzích: v Londýně, Liverpoolu, Paříži, Hamburku, Berlíně bylo z počátku smýšlení velice pevné, později však valně ochablo. Pozoruhodno jest, že se trhy rakousko-uherské tentokráte docela z vlivů zahraničných vybavily. Na pražském trhu zahostila se již sváteční nálada. Ceny psenice, žita i ovsa, které minulý týden o 4 až 5 h stouply, tento týden zase opadly. Také obchod s ječmenem vázne, vázne i vývoz do Německa; avšak po novém roce se obchod vzpruží. Z pšenice a žita prostřední a zadní druhy klesly o 5 až 10 hal. Na trhu lhůtovém nebylo téměř obchodů. Ovsa dováží se hojně, ceny poněkud ochably. Zásoby řepky valně se ztenčily. Kukuřice má slabý odbyt, ceny klesly o 5—10 hal. Obchod s moukou se v posledním týdnu oživil a ceny upevnily, rovněž i obchod s máslem, vejci a drůbeží. Z jetelových semen opadl bílý jetel o 5 K na 50 kg. Poslední záznamy: pšenice 7·82 až 9·30, žito 7·82 až 8·20, ječmen 7·10 až 8·30, oves 7·40 až 7·70

kukuřice 6·35 až 7·60, seno 4·35 až 4·75, sláma 2·50 až 3·50, hrách 9·75 až 13·75, čočka 10·50—16·50, zemčata 1·30—1·60, mák 26·50—27·50, jetelová semena 50·— až 80·— vše dle jakosti za 50 kg.

Cukr 19/12. Minulý týden byl cukerním trhům nepříjemným překvapením. Mezinárodní sdružení cukrovarníků sestavilo své odhady výroby řepového cukru v Evropě pro letošní kampaň, jichž výsledek je ohromující. Vedle tohoto odhadu dostoupí evropská produkce okrouhle 6,600 000 t. oproti 5,900.000 t. loni a 5,400.000 t. předloni. Cukru třtinového počítá se asi 3.500.000 t. oproti 3,000.000 a 2,500.000 t. v obou letech předcházejících. Letošní rok znamená tudíž zvýšení produkce o 1,200.000 t. loni a 2,200.000 t. r. 1899. Za poslední dvě léta vzrostla spotřeba světová pouze o 800.000 t.; počítá-li se se stejným přírůstkem i letos, zbyde koncem této kampaně asi 2,100.000 t., čili asi 20% veškeré produkce. Množství to je tak ohromné, že omezení osevu řepního o 10%, s jakým v některých kruzích se počítá, nemohlo by vésti k poměrům pravidelným, poněvadž kolonie třtinu pěstující mají spíše náklonnost rozšířiti plantáže a Amerika nepřestane se snažit podporovati vzrůst svého řepařského hospodářství. Shora uvedená redukce osevu postačila by k ozdravění situace, kdyby nepříznivé poměry povětrnostní přivodily neúrodu řepy, avšak při schopnosti řepy vzdorovati vlivům povětrnostním a při vyspělosti semene řepového nelze podobnou eventualitu vážně bráti. Vysoké odhady cukrovarníků měly za následek náhlé zlevnění cukru o 2%, načež pokles se zastavil, aniž ovšem důvěra se vrátila. Většina cukrovarů ukončila již kampaň a není tudíž nucena pospíchati s prodejem svých výrobků, čehož následek jeví se v nepatrných obratech na všech trzích cukerních. Pohotová surovina znamená dnes K 18·85 franko Ústí. Zřejmé zásoby světové vypočítává Licht na 2,752.769 t. oproti 2,223.854 t. a 2,345.177 t. v obou letech předcházejících.

Oprava. V referátě o Braccově veselohře »Není nad počestnost« v minulém čísle na str. 336. 6. řádek má státi místo »nudným tempem« »rychlým tempem«.

Sfinx.

Antický motiv.

Na pravo nedostupná skála
a v levo jícen propasti.
A hrozná Sfinx tu v cestě stála . .
Nebesa, pad jsem do pasti!

»Ni o krok dál, ni o krok zpátky!
dám hádanku ti zábavnou.
Ty napni mozek — čas je krátký —
sic skončíš smrtí neslavnou.

Co je to: Ráno o třech kráčí
a o dvou chodí v poledne,
však večer o čtyřech se vláčí?
Mluv — propasti jsou bezedné.«

Což tropí netvor se mnou šašky?
Hned líc mi vzplála ubledlá.
»Ó, paní vzácná — bez urážky —
tys vtipnou kaši nejedla.

Jsem Čech a politiku českou
bych neznal, paní vznešená?
Ta o třech z rána kulhá stezkou,
biskupskou berlou opřena.

V poledne na zadní se staví
a cení zuby odporu;
to český lev v ní procit dravý,
lev obstrukcí a táborů.

Však když jde večer vládních krisí
a šera v parlamentních zdech,
tu kuráž její náhle zmizí —
před vládou leze po čtyřech.«

— — — — — — — —

A podnes v duši výkřik zní mi,
ten výkřik Sfingy zoufalý,
když se tlapami rozpjatými
se vrhla střemhlav se skály.

MODROVOUS.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 28. PROSINCE 1901 ČÍSLO 13.

Deset let prospané literatury.

»Zvon se houpal, až se člověk krčil v závrati . .«
April.

Když jsem psal do tohoto listu svůj článek »Deset let mladé literatury«, musil jsem být na to připraven, že způsobím mnoho radosti táboru starší literární generace a naopak, že se mi snad z tábora mladých vyčte, že nadháním vodu na mlýn jejich odpůrců. Věc, o niž mi šlo, byla mi však příliš drahou, než abych přihlížel k takovýmto postranním taktickým zřetelům literární politiky. Ale z onoho dvojího, co jsem očekával, jedno už nastalo: páně Šimáčkův »Zvon« zaplesal, radostí poskočil a rozehnal se bez dechu, aby rozhlásil tu šťastnou novinu všem bratřím v cechu a obecným lidem ostatním.

Nevracím se k svému thematu, abych pod dojmem tohoto, žádných mezí si nekladoucího výbuchu jásavé škodolibosti uváděl svá tvrzení jak se říká »na pravou míru«. Co jsem napsal, napsal jsem a tak jak je to psáno, tak je to myšleno a tak nechť to platí. Ale považuji za nutno, se vším důrazem ohraditi se proti tomu, podávají-li pánové svému obecenstvu o mých stanoviscích obraz jen tak upravený, jak je jim příjemno a prospěšno, a odvozují-li si z nich závěry, které naprosto neležely v mých intencích.

V několika sloupcovém výtahu, jejž »Zvon« z mého článku přináší, naleznete totiž svědomitě citovány všecky hlavní námitky, které jsem proti mladé literatuře vyslovil, za to však poctivě zamlčeno všecko, co jsem ve fysionomii moderní generace nazval krásným z ohledu uměleckého i ethického. Ovšem, čtenářstvo »Zvonu« nesmí se dozvědět, že je v Čechách literatura, jejíž představitelé obětovali výhody kariéry svým uměleckým snům (třebas mylným a neplodným), nedali se svésti k řemeslné výrobě knih, nepaktoval

s vládnoucími činiteli, nepropůjčili se za panoše uznaným celebritám, ale myslili vždy samostatně a plnili poctivě největší ze všech povinností spisovatele: nejen nepropůjčovati se k udržování nepravdy, ale to co pravda uznává neskrývati a hlasitě a neohroženě vyznávati.

Nazval jsem mladou literaturu pravdivou v kritice. »Zvon« připojil k tomu slovu posměšný otazník. Ale je-li kdo nejméně povolán zde se posmívat, je to právě orgán spisovatelských skupin, které vznikly a žijí jen z osobních přátelství, solidarity zájmů, kompromisů a konvencí a které by se hned rozpadly, kdyby členové jejich nejen po straně ale i do očí řekli o sobě své mínění tak, jak jsme je o sobě říkali my. Ano, pánové, my jsme měli tuto odvahu, rozbít a osamotnit se raději nežli v společném zájmu strany či koterie ututlati a zašlapati své úsudky! Ale vy jste té odvahy neměli nikdy a nikdy míti nebudete. Vypěstovali jste ve svých řadách úzkostlivou nedůtklivost vůči každému poctivému kritickému hlasu, nepřipustili jste do nich nikdy polemiky, ani sebe věcnější, a nedovedli jste vůči sobě než jen dvojí: zapalovat si navzájem buď kadidlo pochvaly a když to až naprosto nešlo, tedy mlčet. Zarazili jste tak vývoj kritiky, ba literárních idejí vůbec, sploštili jste kriterium umění na nejnižší míru a způsobili jste tím sami, že generace, která pak přišla, viděla v kritice svůj první a kardinální úkol a že ji prováděla s bezohledností, jež se vás ovšem dotýkala krutě. Ale na krutostech každé revoluce nese hlavní vinu vždy ancien régime, jenž ji vyprovokoval a tak i v tomto případě byl neúprosně ostrý tón mladé kritiky jen produktem zákonů, jež ovládají pohyby duchů, přirozenou odezvou pravdy mluvící na vaši pravdu tutlanou a dusenou.

Zapomněl jsem prý mluvit o hořkosti a roztrpčenosti, »kterou v mnohých jemnějších duších uměleckých kritický vandalism zanechal«. Uvádíte na příklad Vrchlického. Nemám sice ani povinnosti ani práva, dělat zde někomu advokáta, ale myslím, že větší díl viny na tom, že největší básník starší generace uvedl se v tak nepřirozeně příkrý poměr k mladým talentům (nepřirozeně příkrým nazývám jej proto, poněvadž většina těchto talentů vyvíjela se v bezprostřední blízkosti jeho esthetismu a parnassismu a měli by mu být proto bližší nežli na př. pp. Jirásek nebo Rais), leží na něm samotném. Ostatně mohla i při vší bezohlednosti svého tónu mladá kritika panu Vrchlickému více prospěti než všecka monotonní a uspávající vůně kadidla, jehož se mu dostávalo z kruhů, dnes »Zvonu« blízkých — kdyby mu právě nebylo z těchto kruhů stále suggerováno, že všecko co listy mladých o něm píšou, je nezbedná svévole a strannictví. A vyluzuje-li orgán p. Šimáčkův ze své zvonoviny ty nejlarmoyantnější zvuky nad tím, že nebylo ušetřeno smrtelného lože Edvarda Jelínka, těží tu pro sebe (je-li ovšem pravdivé ono tvrzení) z té zajisté jen náhodné okolnosti, že snad některý referát o knize Jelínkově byl otištěn v době jeho nemoci

(o níž přec kritik nebyl povinen a snad ani nemohl vědět), ale byl by prokázal větší pietu k zemřelému členu svých kruhů, kdyby nebyl jeho jména uváděl. Neboť nutí mne odpovědět, že právě Edvard Jelínek byl jedním z nefrapantnějších dokladů pro to, o čem jsem mluvil: milý, dobrý člověk, publicista o českopolské styky zasloužilý, ale v románové a novelistické formě ne mnohem více než diletant, přes to však vládnoucími skupinami literárními a žurnalistikou zařazovaný mezi nejvážnější zjevy literární. Jméno, jehož celý význam byl uměle sestrojen na pouhopouhých konvencích. Kdyby nebylo kamarádsky vydáváno za něco, čím nebylo, nebyla by mladá kritika si tak ostře naň brousila svůj aparát. O Edvarda Jelínka se jí nejednalo, ale o to, odpravit kus veřejné lži. A takových případů dala by se vyjmenovat celá řada.

Zamlčel jsem prý, že kritika mladých netrhala jen plevel ale že »trhala právě díla nejpřednějších našich umělců, literátů nejrázovitějších a nejbarvitějších, že trhala šmahem všecko, co nebylo z jejího tábora nebo s ní nekoketovalo«. Nezamlčel bych toho, kdyby to byla pravda. Ale ať si projdou pánové na příklad všech deset ročníků »Rozhledů« a hledají tam doklady pro svá dalekosáhlá a paušální tvrzení! Ale ovšem, dříve by bylo třeba vědět, kde v očích »Zvonu« počíná být kritika »trháním«, kdo mu je umělcem a co nazývá rázovitým a barvitým. Pokud se nedohodneme o těchto základních kriteriích, je jakákoliv věcná diskuse nemožna. Se vší rozhodností se však ohražuji proti tomu, aby v mých vývodech spatřovali pánové ve »Zvonu« vítanou satisfakci za nepříjemnosti, které jim kdy kritikou mladých byly způsobeny, a aby je uváděli v souvislost s tak krátkozrakým a ubohým nazíráním na mladou generaci, jaké projevuje pisatel oné stati. Pro něho je celých těchto deset let, pro kvas a vzrůst idejí v Čechách tak nesmírně významných, pouhou »literární episodkou« a posmívá se těm, kdož v ní vidí »novou epochu«. Jako všecka historie tak i literární se opakuje. Dnes se smějeme Jakubům Malým, kteří nedovedli postihnout důležitost obratu, jejž připravovala naší literatuře generace Nerudy a Hálka a tak se bude smát příští generace těm, kteří nedovedli vidět v dalekosáhlém přerodu českých duší v letech devadesátých nic než »episodku«. Za novou epochu ho sice nepovažuji, ale každým způsobem za její zárodek a náběh k ní.

Celá duše »Zvonu« konečně odhaluje se vám v tom způsobu, jímž odhaduje výsledky kritického hnutí v mládeži. Rozumí se, že žádných nevidí. Tato kritika zanechala prý po sobě jen zmatek, prach a bahno, »vypocenou jedovatou slinou je znamenána její dráha jako cesta studeného neplodného plaza«. O představitelích této kritiky neví nic, než že to byli kritisující školáci a nezralí chlapci. Ano, takoví byli pánové z těchto kruhů vždycky a takovými je shledáváme po deseti letech i dnes! Nic nezapomněli a ničemu se nepřiučili. Pro ně

ovšem minulo se všecko kritické hnutí svým účelem. Je to jejich stará methoda snižovat všecko na obskurní, co jim není milé, co povstalo vedle nich a bez nich. Po leta jednali s mladou literaturou tak, jako by ona nepatřila ani k českému kulturnímu životu. Ti »literáti mužného věku, o jichž umělecké potenci není sporu«, jimž by bylo krásně slušelo, kdyby mládež tam, kde snad byla nespravedliva, byli odzbrojovali svou generósností, nemívali pro ni nic než despekt. A orgán jejich troufá si ještě dnes mluvit o kritisujících školácích a chlapcích, ačkoliv dobře ví, že osoby, které inaugurovaly u nás moderní kritické hnutí, neměly v době, kdy toto hnutí dospělo k nejpronikavější práci, daleko k třicítce a že nemohou být naprosto zodpovědny za stylistická cvičení kde kterého gymnastisty ve feuilletonech krajinských listů a Salonech odmítnutých. Je-li ostatně pánům při tom tak dobře a dýchá-li se jim volněji, sníží-li si nepříjemné jim kritiky na takové duševní trpaslíky, je to jejich věcí. Bude to jednou jejich vlastní škodou, toto zavírání očí před skutečnostmi a vzpírání se nutnostem literární evoluce.

Dnes už alespoň každý jen poněkud intelligentní čtenář po Čechách soudí o výsledcích těchto deseti kritických let lépe a spravedlivěji a dá více na úsudky oněch kritisujících školáků a chlapců nežli na referáty »Zvonu«. Aranžuje-li pak pisatel oné stati závěrečnou zářivou apotheosu všech autorů svého tábora od pp. Vrchlického a Jiráska až po pana Klášterského za to, že přese všecky »nenávistné útoky« s klidnou statečností a vytrvalostí kladou novou knihu ke knize, nezastře tím přece jen té nepopíratelné skutečnosti, že vedení literatury a evoluce uměleckých idejí přešly z rukou jejich do rukou moderní generace — ne proto, že by v táboře starším nebylo dosti silných a výrazných zjevů, ale proto, že tento tábor svým nedůtklivým sentimentalismem, nedostatkem lásky k pravdě a příliš vyvinutým espritem du corps umrtvil v sobě myšlenkový hyb a kvas.

Jsem povděčen »Zvonu«, že mi dal příležitost, abych se vyslovil o literární generaci, již on zastupuje, s touž otevřeností, s níž jsem mluvil ve svém článku o literatuře mladých a abych tak dostatečně dotvrdil, že jsem neměl při tom nijakých postranních a zadních úmyslů. Je to sice vděčnější, adresovat nepříjemnosti jen na jednu stranu a druhé lichotit a ještě vděčnější je neříkat nepříjemností nikdy a nikomu a pomáhat sobě ku předu eložemi na pravo i na levo — způsob, jenž se počíná dík svůdným vzorům ujímat i mezi mladšími — ale já už zůstanu věren svému způsobu, říkat, je-li třeba nepříjemnosti na obě strany.

F. V. KREJČÍ.

O nás.

Věnováno naší mladé inteligenci od *J. Lad. Slv.*

Pobývám již po deset let 2 i 3 měsíce každoročně v našem zněmčeném území a to na severu i na jihu. Poněvadž pak přicházím tam též v přímý styk s německou společností na jednom místě a po delší dobu, mám příležitost pozorovati německé poměry nejen z blízka a jim porozuměti, ale i srovnávati je ihned a přímo s našimi domácími.

Vracím se odtud vždy s bolestnými dojmy. Vidí-li člověk ten životní komfort na Labi, počínající od Litoměřic až do Podmoklí, ty překrásné a úrodné kraje, to Středohoří, ty nivy od Třebenic, Lovosic, Terezína a Ústí až do Teplic, a to dokonce v máji, v době ovocného květu, to bohatství přírody a průmyslový ruch kol Duchcova a Mostu, Chomutova atd., kde je závod na závod, vzpomene si bezděky na slova naší národní písně. Ano, zemský ráj to na pohled. Člověk pochopí, proč ten náš legendární praotec Čech, rozhlížeje se s temene Řípu po krajině, zvolil si tuto zem za své obydlí.

Všecka ta krása a všecko to bohatství patří Němcům. Němci tvrdí, že jedině oni prý tento kraj vzdělali hospodářsky, ač nejen veškera jména místní, ale i jednotlivých parcel a poloh jsou česká. Pozemkové knihy těchto končin vedeny jsou až do konce 18. věku česky. Míníme tím zejména krajinu od Litoměřic až do Podmoklí, od Ústí k Teplicím. Jsou ostatně místní jména v Sasku kolem Labe všecka původu německého? Uvádíme jen hlavní: Pirna, Kamnitz, Dresden, Leipzig atd., toť přece není německé, ale slovanské!

Píši tyto řádky skoro s bolestí. V naší době frází může se snad i toto zdáti jen pathetickou frází. Uváží-li se však, že jsem svého jména neudal a že tudy ničeho od veřejnosti a od politiky nechci, snad přece to dojde víry.

Jest ovšem rozdíl mezi naším německým severem a jihem. A Němci, díky onomu přírodnímu bohatství a svému blízkému sousedství* s německou říší, z níž čerpají kapitál, odvahu, vzor, poučení i vzdělání, se arci přeceňují. Jedno však je jisto a je to jeden ze základů naší národní bídy: Naše v y c h o v á n í je nejen nepraktické a sentimentální, ale především m a l i c h e r n é a ú z k é. Pro některé lidi platí stále skoro ještě zásada: Extra Bohemiam non est vita. Jinam se nepodívají, a poněvadž nic

* V neděli je na Labi a ve Středohoří skoro půl Saska; německé spolky konají sem své výlety. Četné dráhy a podniky zdejší vystavěny jsou pomocí kapitálu z říše. A naopak všecko gravituje odtud do Německa. V hostincích vidíš místní a říšské noviny a časopisy, slyšíš jen Aussig, Dresden atd. — o Praze málo, o Vídni nic. Leč N. Fr. Presse, jiných vídeňských listů je tam pramálo.

nedělají, vše jest jim tu jakoby dokonalé. (I t. zv. inteligenti.) Je něco jiného, kdo zcela řemeslně všecko tupí a toliko jen kritisuje, a jiné opět, kdo též sice kárá a pozoruje, ale jen to, co je opravdu vadné, a má ten poctivý úmysl, aby napravil a prospěl. Nám stále ještě schází pravda, pravda silná, ba i bezohledná, ale jen ve věci spravedlivá, která nechce zevšeobecňovati. My nejen že jsme chudší, zanedbáváni a utiskováni, co doslovně nevyrveme, to nemáme, ač nám to k žití patří a pořádný stát by nám to též bez řeči dal, ale my si škodíme ještě sami svou nevychovaností, svou hloupostí, tím, že nehledíme na svět jasně, že ho neznáme, svou malicherností. Dnes již nelze mluviti o tom, že všecky noviny poučují; mnoho jich též lid balamutí, a bohužel, ty hlavní; a to ne snad úmyslně, ale vlastní nevědomostí . . .

Dnes upírá se nám přítomnost, ba i samo právo k životu. Upírá se nám minulost politická i kulturní. Po Palackém tři Němci dnes píší naše dějiny: Bachmann politické, Lippert sociální, Neuwirth umění výtvarných; i o naší hudbě píší Němci. Stejně na Moravě. Tak jsme to daleko přivedli! A v historii agrární vykládá Meitzen, že byl nám vzorem francký dvůr se svým hospodářstvím. Tedy i to poslední, původnost v zemědělství se nám bere!

Vidíme-li ten rozmach*, zuřivost a rozhodnost Němců od r. 1897, od doby jazykových nařízení, a to Němců druhdy i přístupných, mírných; vidíme-li, co německého kapitálu a moci sedí všudy po krajích zdánlivě i ryze českých: pochopíme naděje Všeněmců a poznáme zároveň, že nevedeme dnes již jen boj politický, ale že se sahá teď již na sám kořen našeho národního bytí. Třeba tudy něco učiniti, odvrátiti, a především jasně viděti a pak jednati reelně, t. j. s ohledem na danou okamžitě situaci. Dneska se nám všecko už bere a upírá a jsme na tom hůře než před r. 1848. Ani za dob našeho nejhlubšího národního ponížení za Karla VI. neupírala se práva této země a našeho národa jakožto domorodého. Sněmovní snesení vydávala se pro celou zem (tedy i pro německé krajiny) stejně, t. j. nejprve česky a pak německy. Podobně bylo i s patenty; až teprve od 18. století nastává změna a od doby Marie Terezie krajští hejtmané úřadují většinou jen německy. Města t. zv. uzavíraného území přijímala české přípisy, vyřizovala je po česku, české listiny vidimovala po česku; jejich purkmistři bývali nejednou dobří našinci. Příkladů plno a známy. (Snad toliko s výminkou bezvýznamného druhdy nejzápadnějšího a nejsevernějšího koutku Čech.) Korunovační patent Ferdinanda Dobrotivého tištěn nejprve česky a pak německy atd. A dnes? Opakujeme: jsme na tom dnes jazykově a politicky hůře než

* Slyšel jsem mluviti Oswalda Thuna, jehož program dříve nás jen lekal, dnes se však — splňuje!! Ano, Němci teď přešli od defensivy ku výboji!

před r. 1848. a v 17. století. Naše jazyková práva a historická přednost i nedílnost se tehdy nepopírala. To jsou ty výsledky naší parlamentární práce od r. 1860., výsledky konstituční éry a jednostranné naší jazykové politiky; získali jsme právě opak!

* * *

Všem nám budiž jednou jasno, že 1. o sobě Bílá Hora r. 1620. nebyla naším největším neštěstím národním, ale toliko porážkou politickou a stavovskou, znamenajíc jen uvnitř zavedení monarch. politického absolutismu a vně jakýs konec skutečné samostatnosti českého státu, který nacházel se dosud se zeměmi rakouskými a korunou uherskou jenom v personální unii. O jisté formální samostatnosti českého státu lze však konečně mluviti i po r. 1620. až do vyzdvižení samostatné české kanceláře za Marie Terezie r. 1749. Ba, vyslanci habsburských panovníků jakožto takových, pověření při cizích dvorech, byli přece jen vyslanci a zástupci králů Českých a Uherských; stále to byla přece ještě jakás unie personální (dle theorie mezinárodního práva nejprv »Staatenbund« a později, as od r. 1750, »Bundesstaat«). Rakouské císařství jakožto jednolitý stát vzniklo teprve r. 1804. Proto také první francouzská republika a Napoleon vyhlašovali válku dříve jen králi Českému a Uherskému.

2. Stihlo-li nás v r. 1620. jedno velké politické neštěstí, značí pro nás vláda Marie Terezie a s tím pak Josefa II. hned řadu ohromných politických ztrát, poněvadž teprve tehdy povstávala idea jednotného rakouského státu — centralismu s německou nadvládou. I je otázka, nebyla-li Bílá Hora proti tomu daleko menší.

3. Skutečným pronikavým neštěstím národním (tedy nejen politickým) byla vlastní válka třicetiletá se svými následky a vystěhování se tolika domácí šlechty, inteligence a měšťanstva i lidu obecného ze země. Tím jsme ztratili inteligenci, majetek i půdu a lidi sociálně i politicky svobodné a neodvislé, kteří jediné mohli tehdy dále brániti práva českého samostatného státu. Na to trpíme dosud a je to základem dnešní naší bídy; Bílá Hora s tím arci nepřímo souvisí. Vzdělance jsme si již ovšem utvořili; politickou svobodu (aspoň nějakou) dala nám doba. Kolik však máme u nás lidí sociálně neodvislých? Mnoho-li šlechty a vysoké byrokracie? A onen druhdy r. 1622. konfiskovaný majetek jsme též zpět nedostali; ba spíše tu i ztratili, takže dnes je to ještě horší.

Nová šlechta pobělohorská nezačala ihned po r. 1620. úřadovati německy, ale až kol r. 1650. A proč? Poněvadž ti staří, čeští úředníci buď zatím pomřeli, či se vystěhovali, a nové inteligence nebylo. Lid se též vystěhoval a na jejich opuštěné statky uváděni němečtí sedláci, měšťané a osadníci. I odtud velká část německých vsí a měst. Skutečné toto naše národní neštěstí, jež sáhalo na sám náš národní kořen, nebylo tedy a není politické,

nýbrž kulturní, sociální a hospodářské; tudy obory kde máme nejvíce pracovati a dohánětí.

Nejlepší důkaz je toto: říká se právem, že Poláci mají svou šlechtu a Maďaři též. Politická pohroma Poláků je však větší než naše, poněvadž oni ztratili nejen svou samostatnost, ale nemají ani naději, že jí kdy dobudou, ježto polský stát je rozdělen na 3 díly, a to na moci, od nichž v době dohledné nějakého dobytí zpět nelze očekávati. Přece však politicky se jim daří lépe nežli nám, poněvadž právě mají živel, který sociálně atd. dosud v Rakousku mnoho značí a v Haliči mimo to představuje národní inteligenci; její záluhy o literaturu krásnou, umění výtvarné, hudbu, ba i o vědu jsou veliké. O skutečné celkové ceně polské šlechty* ovšem hovořiti nebudeme.

Běží o to, abychom hříchy minulosti smazali. Nejedná se však jen o stránku majetkovou, ale i mravní. Zbyl nám jen lid — drsný, chudý, ač zdravý. Robota a poddanství měly u nás daleko krutější tvářnost a s tím i hlubší účinky nežli u národů jiných. Kdežto jinde (ku př. v Německu) byl to zjev hospodářský a sociální, u nás přistupoval k tomu moment politický, náboženský a národní. Co Čech, to rebel i kacíř. A tak se též s námi zacházelo. Pochopíme tudíž onu nedůvěřivost a mnohé ty jiné chyby našeho lidu, jež mají kořen svůj jen v té hrozné a dlouhé porobě. Na této očistě a výchově nutno pracovati též. Toto bylo nutno předeslati, abychom z minulosti pochopili přítomnost a poznali složky dnešní naší situace a bytosti. (P. d.)

Rakouský dluh státní až do roku 1867.**

O rakouském dluhu státním možno mluviti přirozeně teprve tehdy, když dynastie Habsburská, sjednotivši větší část zemí

---

* Národu prospívá jen potud, pokud i sobě. Polský stát zabila šlechta, dneska však Poláky politicky drží. Vzdělává umění, lidu však škol nepopřává atd., protivy a spory. V celku však národ ničí a bylo by lépe, kdyby ji nebylo. A z toho stanoviska skorem toho nelitujeme, ba těšíme se z toho, že ta rozhejčkaná naše šlechta předbělohorská byla zničena (ač s tím zničena i samostatnost českého státu). Nám se tak stalo dříve, Polákům později, jako vůbec máme s nimi moc společného. Litujeme však ztráty majetku, vzdělání a sociální i politické přednosti té šlechty. Stejný to rozpor u nás jako tam.

** Jelikož vyrovnáním rakousko-uherským r. 1867. důležitá úprava právního postavení státu jakožto dlužníka nastala, hodlám v článku tomto vylíčiti poměry jednotného dluhu státního až k mezníku tomuto; pozdějšímu článku pak zůstavuji vylíčení právní stránky vyrovnání v tomto směru a pozdější vývoj až do doby nejnovější. Z literatury uvésti dlužno: v. Czörnig: Das oesterr. Budget für 1862. (Vídeň 1862.); A. Wagner: Die Ordnung des oesterr. Staatshaushaltes (Vídeň 1863.); A. Beer: Die Finanzen Oesterreichs im XIX. Jh. (Praha, 1877.); D'Elvert: Zur oesterr. Finanzgeschichte (1882.); Hankiewicz: Bestimmungen über Münzwesen, Staatspapiergeld und Staatsschuld in Oesterr. (Vídeň 1887.); v. Mensi: Die Finanzen Oesterreichs vom 1701. bis 1740. (Vídeň 1890.), a téhož čl.: »Staatsschuld« v Oest. St. W. B. str. 1080. nn.; Thorsch: Materialien zu einer Geschichte der oesterr. Staatsschulden vor dem XVIII. Jh. (Greifswald 1891.) a přísl. partii IV. dílu Pražákova Pak. pr. ústav (Praha 1900.).

nynější mocnářství tvořících v unii personální, tuto v unii reální přetvořila a značnější moc ústřední vyvinula. Ale ještě i potom delší čas potrval rozdíl mezi veřejným dluhem panovníkovým a dluhy stavovskými a ještě r. 1761. konsolidovány byly různé dluhy veřejné pomocí garancie stavů dědičných zemí českých a rakouských, čímž tohoto roku prvý počátek dluhů společných za intervence jednotlivých stavů učiněn byl. Ovšem prvé dluhy, jež celou říši tížily, byly již dříve kontrahovány, leč dopadaly na jednotlivé země spíše na základě absolutní vlády panovníkovy a poměrů faktických, nikoliv de jure. Prvé počátky takovéhoto kontrahování dluhů souvisí úzce s upravením bankovnictví. Stát počal zařizovati banky, aby měl věřitele, u něhož by vždy peníze našel a od něhož by si jich mohl vypůjčiti, což při neustálých mezinárodních zápletkách rakouských, jež veliké výlohy způsobovaly, bylo také zcela pochopitelno.

Prvý krok učiněn byl zařízením t. zv. »banco del giro« (cís. patent ze dne 15. června 1703). Tato banka měla vlastně sloužiti k zvelebení obchodu, ale již roku 1704. vydlužil se stát u ní 40 milionů zlatých. Banka tato, pokud pod firmou státu byla vedena, nepožívala ve světě obchodním, zvláště v cizině, valné důvěry, a proto byla roku 1705. formelně předána městu Vídni, a pomocí ústavu takto přetvořeného byly vydávány na účet státní t. zv. »Stadt-Wiener-Banko-Obligationen«. Vedle toho byly již r. 1714. zřízeny v jednotlivých zemích t. zv. ústavy bankalitní (»Bankalitäts-Institute«), jež potrvaly až do r. 1745. a sloužily ke zprostředkování různých výpůjček. Za jejich obligace byly pak po jejich zrušení t. zv. »ordinarní« obligace dvorské komory vydány. — Roku 1762. vydány první peníze papírové v Rakousku, t. zv. bankocetle (»Stadt-Wiener-Bankozettel«.) — Takové byly poměry až do konce vlády Josefa II., což zároveň jest konec prvé periody rakouských dluhů státních. Břímě dluhové obnášelo roku 1790. celkem 399,600.000 zl., z čehož bylo za 27,900.000 zl. obíhajících bankocetlí.

Druhá perioda rakouských dluhů státních sahá až do r. 1815. a vyznačuje se velmi značným rozmnožením dluhu, zvláště pak zavedením měny papírové, což také konečně k státnímu bankrotu vedlo. Příčiny byly na snadě: francouzské vojny, jež neustále velikých obětí vyžadovaly, málo vyvinutý blahobyt uvnitř říše, nedostatečná úprava státních příjmů, dočasné zmenšení území státního — z toho podával se přirozeně velmi nepatrný kredit státní na cestě pravidelné, i bylo tudíž saženo k nucené půjčce pomocí rozmnožení bankocetlí. Zajímavo jest, že disagio se objevilo teprve koncem r. 1799. a rostlo z počátku velmi pomalu. Když však neustálými emissemi vzrostl nezaložený dluh rakouský na summu 1.060,798.753 zl. nom. — na tehdejší poměry ohromnou — klesla cena bankocetlí na sotva pětinu hodnoty jmenovité, což pak také v patentu ze dne 20. února 1811. bylo sankcionováno tím, že hodnota bankocetle jakožto zákonného platidla na jednu pětinu nominale byla stanovena. Současně s tím

byly úroky státních dluhopisů sníženy o polovici. Bylo to formelní prohlášení státního bankrotu a následek jeho bylo ochromení hospodářských sil, všeobecná nejistota a vážné otřesení blahobytu nejširších vrstev.* Papírové peníze takto znehodnocené měly býti vyměněny za nové papírové peníze t. zv. vídeňské měny a byly za tím účelem vydány t. zv. »Einlösungs-Scheine«, ale neustálé obtíže finanční přivedly správu státní k takřka současnému vydání t. zv. »Anticipations-Scheine«, pomocí jichž měl býti výnos daně gruntovní anticipován, a tak to šlo s rozmnožováním nezaloženého dluhu sotva zmenšeného opět dále, tak že týž r. 1816. ca. 679,000.000 zl. nom. obnášel, a kurs jeho byl 380 za 1000. Dluh založený byl něco přes 853 milionů zl.

Perioda následující vyznačuje se snahami o nápravu veřejného úvěru a měny. Peníze papírové byly brány znenáhla z oběhu a pomýšleno na zavedení měny stříbrné. K tomu třeba bylo docíliti pevného kursu papírových peněz, čehož vskutku poměrem 250 zl. papír za 100 zl. stříbro dosaženo bylo. — Patentem ze dne 1. června 1816. bylo stanoveno, že papírové peníze dobrovolnou výměnou z oběhu vzaty býti mají a poměry valutové znenáhla mají býti převedeny na měnu stříbrnou (konvenční mince). Současně zřízena byla priv. banka národní, která ve formě podniku akciového za rozsáhlé kontroly státní měla za hlavní cíl svůj papírové peníze nahraditi svými bankovkami za kov směnitelnými. K tomuto stažení z oběhu byly také použity různé obligace státní nízko zúročitelné, ale z části také vlastní základní kapitál banky spotřebován byl (sestával z kapitálu akciového a příspěvku státního); dále různé operace finanční (výpůjčky loterní, emisse obligací v kovu anebo také v papírových penězích zúročitelných). Summa papírových peněz obíhajících rapidně se zmenšovala, tak že r. 1842. již pouze za 10,859.328 zl. jich bylo v oběhu, což do r. 1858. zúplna zmizelo. Také dluh zúročitelný měl býti znenáhla zmenšován a k tomu cíli byl ve smyslu tehdejších názorů patentem ze dne 22. ledna 1817. všeobecný samostatný fond umořovací utvořen. Tento měl různé obligace za cenu kursovní na burse skupovávati, a byly mu za tím účelem samostatné důchody přikázány. Mimo jiné byly to také úroky papírů již dříve umořených, pokud kapitálovou summu 50 milionů přesahovaly, a úroky obligací fondem samým skoupených, jež pak u správy fondovní uloženy býti musily. R. 1829. byl fond celkem pouze na tyto důchody obmezen. Vedle toho měl starý dluh pomocí každoročního vylosování býti proměněn na jednotný dluh v konvenční minci, a dále ročně za 5 milionů zl. mělo býti na burse obligací nakoupeno a zničeno. Z operací kreditních tuto zmíněných byla nejdůležitější t. zv. arrosační výpůjčka na zákl. pat. ze dne 29./X. 1816. (5% zúročení, obnos celkem as 127 mil. zl., t. zv. »Metalliques«). — Zvláštní postavení zaujímaly obligace za účelem částečného

* Plastické vylíčení následků cit. patentu podává Jirásek v F. L. Věku.

vyzdvižení různých reálních práv donucovacích a p. vydané.

Celkový obnos dluhu byl koncem r. 1847.: 1.249,343.407 zl., složení pak jeho bylo následující:

1. Dluh ve víd. měně	174,984.661	zl. nom.
2. Nový dluh v konv. měně	846,406.430	» »
3. Státní výpůjčka loterní	43,592.262	» »
4. Umořovací dluh bance národní .	85,738.854	» »
5. Nezaložený dluh	98,621.200	» »

Nové období nastalo rokem 1848. Zápletky vnější a nepokoje vnitřní ničily úvěr státní. a když ten s námahou poněkud polepšen byl, nové války přivedly vše opět do stavu předešlého (1859., 1864., 1866.). Jest to charakteristický příklad Sisyfovy práce. Za periody té datuje se znehodnocení bankovek, jimž patentem ze dne 2. června 1848. udělena nesměnitelnost za kov a nucený kurs. Dluh nezaložený značně se rozmnožil, což mimo jiné zračí se také v zavedení dílčích obligací na státních salinách zajištěných.* Rozmnožením bankovek i státovek — kteréž oboje měly kurs nucený — nastal značný nedostatek peněz kovových, čemu z počátku rozmnoženým ražením mince drobné hledělo se odpomoci; jelikož pak ani toto opatření k cíli nevedlo, byly vydány papíry i za minci tuto (»Münzscheine« po 6 a 10 kr.). Tyto byly však v letech 1854. až 1858. vzaty z oběhu. Radikální krok k nápravě tohoto papírového hospodářství učiněn r. 1854., kdy stát veškery své peníze na banku národní převedl, jež pak je měla za bankovky vyměniti. Tyto měly býti od té doby jediným penízem papírovým, podržely však kurs nucený a nesměnitelnost. Za to zavázala se správa státní bance jakožto ručitel za převzaté peníze papírové a slíbila bance na tento dluh ročně nejméně 10 milionů zl. spláceti. Dluh státu u banky byl po splacení některých dřívějších závazků r. 1853. ca. 122 mil. zl., převzetím papírových peněz vzrotl dluh tento r. 1854. na něco přes 214 mil. zl., k čemuž ještě přistoupila záloha 80 mil. zl., jež byla upotřebena ke zbrojení na východní hranici. Pro úpravu poměru státu k bance veledůležitá jest úmluva ze dne 18. října 1855., na základě kteréž byla bance národní velká část státních domén do prodeje předána, výtěžkem pak z tohoto prodeje měl býti uhražen dluh do výše 155 mil. zlatých. Tento dluh byl zároveň prohlášen nezúročitelným. Vedle toho byly bance poukázány subskripce národní výpůjčky a zajištěny umořovací raty dluhu ve víd. měně až do r. 1870. Dále byly r. 1856. na banku převedeny urbariální a desátkové úroky odškodné za převedené státní statky. Tak sklesl koncem r. 1857. celkový dluh na circa 204 mil. zl. (P. d.)

---

* Toto zajištění, jež ostatně v Rakousku nebylo nic nového, mělo posíliti důvěru věřitelův: prakticky mělo ovšem takovéto právo zástavní význam minimální, ježto exekuce provésti se nedala.

Posmrtná výstava děl Bohuslava Schnircha.

Jsou vzory v umění, té síly působivé, že na nich osvědčí se individualita umělecká jako zlato na zkušebním kameni. Je-li silna, pevna a nese se svým vnitřním vše strhávajícím proudem: — pak vytrvá, u vzoru ve svém vyvíjení snad postojí, na něm osvěží své síly a dál žene se pak, nanejvýš v té či oné stránce oplodněna, rozhojněna, uchvacujíc eventuelně do své dráhy nějaký kus charakteru mocného vzoru, ale stavíc na něm dál, ve své notě a zvuku. Je-li slabší, nesamostatnější, nežijíc vlastního, ze žhavého jádra pěnícího se života s v é h'o, vždy tak mocného, aby s v o j e cesty i v balvanech si prorvala — pak dává strhnouti se mocným vzorem, v jeho stopy obrací svůj proud, bloudíc kol a nejistě hledajíc vlastní cesty. Nezpracovává vzorů do té míry, aby podle nich prošla poučena, snad zlepšena a v nějaké stránce tvorby zdokonalena, ale trvá u nich, na jejich typických známkách závislá, nemohouc se od nich odtrhnouti v královském postupu vlastním směrem. Schnirchovi byla antika tím nebezpečným vzorem, na nějž tak silně upoutal svoji tvorbu, že dlouho, dlouho nebyla díla jeho leckdy než výbornými sice, ale přece již opakovanými echy starých dávno zapěných harmonií . . . Jest v tom — škoda — ušlapávání vlastních žárů, jest to ve své době sice uznávané, za vrchol krásna prohlašované umění: ale není v tom života duše, nehřeje zde oheň svéráznosti, jsou to paprsky jasné sice, někdy zlatem zářící, jež nehřejí, poněvadž nevycházejí ze slunce-srdce, kypicího bouřlivou krví života . . . A tak v té posmrtné výstavě, již výbornému starostovi Umělecké Besedy s opravdovou pietou uspořádala Krasoumná Jednota (ovšem zase většinou v oněch sálech, kde musíte honiti se za světlem), stojíte až příliš často chladni před skulpturami, které budí ve vás leda upomínky na Italii.

Čtete kus historie Národního divadla, bloudíce kol jeho trig, jejichž osud byl tak nešťastný a jež dokončiti nedovolila mu Smrt — a dívajíce se na model tympanonu nad prosceniem: »Čechie žehnající divadelnímu umění«, obdivujete úžasnou píli a plodnost muže, zásobujícího výtvory svými všechny monumentální budovy pražské, tvořícího fontány, pomníky, náhrobky, portréty a alegorie tak lehce a mnohdy ovšem manýrovaně. Leckdes zastavíte se: to k vám hlasitěji promluvilo Individuum, jako by zaslechli jste žhavý jeho šepot a dech . . . a pak zase tolik studeného a neživého. Výborny jsou návrhy fontány před Rudolfinem: při návrhu druhou cenou poctěném roztomilé jsou figury sobě protiležících skupin ženy napájející a muže vodu lejícího; životní sílou dýchající jest skupení »Býk« pro městské jatky,

dokumentující zřetelně Schnirchovu dovednost v podání zvířat, jevící se ostatně tak často při modelaci koní (»Krotitel koně«, »Trigy«, »Sv. Václav«, »Jiří z Poděbrad«) a jiných zvířat, »Lvi před Rudolfinem«, »Orel«, »Pes«. Měkce v delikátních liniích a dojímavém smutku pracován náhrobek Emanuela Dítěte v Přelouči. Myslím ovšem onen model (č. 46.), kde postava andělova opřena v roztomilé linii (najmě profilové) o rakev: naproti tomu skizza (č. 69), kde posazen anděl na rakev, působí tvrdě a dělaně. Překvapeni mravenčí pílí, studujete podrobné kresby ke »Světlonošům«, v nichž každičký detail historickými dokumenty jako by byl prokázán a v komposicích jeho architektonických a technických (železné konstrukce koní) vidíte zřejmou jeho schopnost technickou. Často pozorujete, jak vlivem antiky tak poddával se stylisaci, že pro něho byla ubíjením všeho ohnivě uměleckého v něm, stahujíc mu v práci ruce do těžkých, vyjezděných kolejí, nedovolujíc volnému a upřímnému gestu . . .

Po dlouhé, dlouhé odvislosti na vzorech zavzněla mohutně struna vlastní síly a bezprostředního tvoření pod jediným diktátem citu. Přestalo idealistické formulářství, ubíjení se tradicí (vzniklé z valné části z práce konané pro výživu, diktované objednávkami: krátce povinností, v níž nebylo ani lze probójovávati sebe sama). »Jiří z Poděbrad« a »Sv. Václav« jsou díla vážná, opravdové ceny. Výsledky žhavých citových procesů, vroucích na samém dně umělcovy duše, dýchající kmenovou typičností, opřenou o umělecké vyjádření. Pro »Sv. Václava« musíte zapomenouti na ty studené antiky, jeho gesto žehnající ruky zahrne nad oněmi gardinu odsouzení. V distingované harmonii linií podán tu zjev ideálního patrona národa zakřiknutého, symbolisujícího svým pohybem ruky, značícím odpouštění a žehnání, mnoho, mnoho z naší národní historie. Vyjel z hlubin Blaníka, za ním hrnou se rytíři — náhlým, ostrým pohybem zastavil koně, po Národu se rozhléd, svou hlavu dobrotivě naklonil a před bojem žehná . . . Jest v tom kus tragiky pro Schnircha, že právě toto jeho nejlepší dílo zůstalo v materiálu nejkřehčím a při tom tak hrozně studeném a hrubém. Kolik prací jeho v materiálech nezničitelných provedeno, mnohdy to děl velmi slabě representujících jej jako originálního umělce, a tu dílo opravdu výborné mecenášů na zachování nenašlo.

Poslední dvě veliké práce jeho, Grégrův náhrobek a návrh Husova pomníku značí zase náhlý spád vzepnuvší se linie jeho díla do konvenční plochosti a geometrické mělkosti.

Výstava sama uspořádána velmi pěkně, jen pomníku sv. Václava mělo dostati se ještě lepšího místa, aby mohl býti ze všech stran viděn a studován a tím spíše oceněn. Ku katalogu napsal prof. V. J. Dušek vřelý úvod, jakousi životopisnou črtu se seznamem prací Schnirchových, vychvalovaných namnoze bez prospěchu pro ocenění tvůrcova Umění.

K. D. MRÁZ.

Nová německá dramata.

Camill Hoffmann. (Dok.)

Sotva řádky předešlé byly napsány, zazněly na severu i jihu signály k novým zápasům. Opona se zvedá, začíná defilé proslulostí; jest to závodění o slávu a tantiemy. Aparát reklamy pracuje jak na drátkách, o premierách je vyprodáno. Mezi prvními je tu zase G. Hauptmann s »Červeným kohoutem« (Berlin. S. Fischer.). A propadl. Byl jásot i sykot. Čekalo se pokračování »Bobřího kožichu«, jehož vzácná ironie byla teprve časem postižena, očekávalo se rozšíření rámce, prohloubení a sevšeobecnění satyry a zatím bylo viděti mdlý plagiat předehry. Šlo-li v »Bobřím kožichu« o krádež kožichu, jde tentokrát o žhářství. Paní Wolffová, jejíž samorostlost a cíle vědomá špatnost budila uprostřed obmezeného a zabednělého okolí jistou sympatii, pracuje bez rozpaků a horlivě, aby svými nečistými penězi se vyšinula ve společnosti. Jinak je to dobrá duše. Aby si pomohla k dosti vysokému pojistnému, sama si zapálí chatrný dům. A zase je tu opět ten fešný pruský vyšetřující soudce, jenž má plná ústa vlasti a boha a ostře má na mušce odpůrce politické a v tomto zcela jasném případě tápe sebevědomě vedle, třebas mu důkazy pravé viny cpou až pod nos. Právě jako se stalo v »Bobřím kožiše«, vyvázne Wolffová bez trestu. Bohužel tentokrát nelze jí dlouho se těšiti z výhry: básník měl divný nápad uvést na jeviště i mrtvici. Wolffová postaví si nový dům a tehdy, kdy jej vysvěcují, loučí se ona se životem. Ještě shrnuje svoji moudrost o světě ve slova: »Kdo se světu vyhýbá je lenoch, a kdo ne, je špatný« — a již je v Pánu. To zrovna překvapuje. Snad ji příliš pronásledoval otec toho idiota, který byl místo ní viněn ze zločinu, ale řečeno to není nikde. Zemře bez přípavy a nutnosti. »Červený kohout« měl být tragikomedií, ale humoru v něm není ani za jiskru a tragika postrádá souvislosti. Scény v »Bobřím kožichu« jsou sám smích a spravedlivý výsměch, v »Červeném kohoutu« dělají dojem ohřívaných vtipů. Kus zůstal právě vězet v charakterech svého vzoru; ani za mák se nepovedl náběh k volné sociální satyře. Hauptmann není dosti bohat, jeho kusy jsou až na »Potopený zvon« hospodárně sestavená pozorování. Opravdu, nedají mu času k uměleckému dozrání; jest slavný a musí každou sezonu dodat nový kus.

Větší štěstí měl Otto Ernst a nejen jako před tím u filistrů. Měl dobrý nápad využitkovat svých divadelních zkušeností k znovuvzkřísení své první a nejlepší hry »Největší hřích«. Po »Flachsmanu« jest to kus daleko temperamentnější, v pravdě a opravdově bojovné drama. Obrací se proti konvenci a licoměrnosti. Bible praví: »Každý, kdož dí slovo

proti Synu člověku, bude mu odpuštěno; ale tomu, kdož by se Duchu svatému rouhal, nebudeť odpuštěno.« — Mladý revolucionář potírá běžnou morálku, falešnou zbožnost, obřadnost sňatku, křtu atd. Získá lásky dívky z bohaté pobožnůstkářské rodiny a milenka opustí rodný dům, aby s ním žila ve volném manželství. Ale o krutou, tvrdou skutečnost ztroskotá jejich štěstí. Jeho vystupování pro volnost víry jest na veřejné pohoršení, přichází o chléb, ocitá se v bídě. Jeho žena první se vzdá beznadějného odporu proti majoritě. A osud v pokušení uvádí, svádí a zkruší i jej. Dítě zemře, žena onemocní. On dá se na kompromisy, vrací se k otci své ženy, shroucen a o pomoc prose. Ví, že lže a dopouští se největšího hříchu, hříchu proti přesvědčení. Pokrytci a kejklíři přijímají jej na milost, žena uzdravena vrací se z jihu, ale on těžce strádá výčitkami svědomí. Žena, stále ještě srdcem i duší mu oddaná, poznává teprve teď, že ona to byla, jež k hříchu jej svedla. V bolestné resignaci pyšných odcházejí spolu s tohoto světa. — Snad není pathos takových revolučních kusů dosti časový, snad jsou v »Největším hříchu« příliš ostře ohraničeny světlo a stín a kontrasty jsou příliš chtěny — motiv zůstává přece sympatický. Promluví-li pravý člověk a básník, oněmí všechna hesla a směry. Otto Ernst napsal kusy nepříjemné rutiny a čacky banální. Teď vyndává svoji dramatickou prvotinu, jako by se vzpamatoval. Patří kus odvahy k takovému vzpamatování; mohlo by mu škodit, kéž mu jde k duku.

Také H. Bahr napsal kus, ve kterém chce dělati kazatele. »Apoštol« (Mnichov, H. Langen) se jmenuje a vypískán byl ve vídeňském dvorním divadle. Na Bahra, jak bazilišek proměnlivého, vtipného jongleura a hlasatele mody mladé Vídně 90. let, hledí se z části nedůvěřivě, z části závistivě; jednak pro jeho snadné a rychlé evoluce, jednak pro jeho štěstí impresaria. Teň právě má Bahr v práci a upravuje si solidní, morální a skoro měšťanský názor na svět. Nic než — »teď budeme hodni«. Apoštolem jest ministr, přepjatý idealista, jenž nechce nic než býti dobrým. Kritika nazvala jej krátce politickým idiotem, nemajícím o životě praktickém ani tušení. Zatím co vzkypělými city plýtvá v hlučných, marných frásích, přijímá jeho žena peníze z národní banky, požívající přízně ministrovy (případ Crispiův byl prý Bahrovi podnětem kusu). Jednoho dne denuncuje ministra za bouřlivé schůze v parlamentě ctižádostivý padouch, nařkne jej ze spoluviny a z podlé krádeže. Miláček lidu je rázem ode všech stran opuštěn a poražen. Luza povykuje mu před domem a vytlouká mu okna. Ani neuplyne hodina a poznal všechen špinavý rub svého až posud jak růže usmívavého světa. Ale jeho idealism jakoby byl nevykořenitelný. Přesvědčiv se, že žena jednala jen z dětinské nerozvážlivosti a když jej i vůdce oposice kajicně vyhledá, chápe povinnosti prostého občana, manžela a otce a chystá se působiti v úzkém kruhu a vychovávati lidi (a ne národ), nikoli zákony a příkazy, ale do-

brým příkladem. Je to skoro banální. Tento apoštol není sice idiot, ale bezkrevný, směšný blázen. Vypravuje se právě v kruzích Bahrovi blízkých, že »Apoštol« původně byl myšlen ironicky a že zbásněná ta postava náhle Bahra přepadla, že komedii pojal vážně. Jistě vzácný případ! Zdá se však přes to, že p. Bahrovi nešlo tak o mravní obsah, jako o scénický experiment. A v tom se on vyzná. V druhém jednání předvádí plenární schůzi parlamentu s 200 poslanci, ministry, stenografy, publikem galerie atd. Velmi vděčná úloha pro režiséra a tesaře. Výkony mas jsou vskutku zajímavé a spolupůsobení oficielní veřejnosti na jevišti je něco nového. Ale nejdovednější aparát, nejskvělejší nápady, nejuhlazenější dialog nezakryjí nedostatečného provedení namítnutých problémů a neudržitelnosti hrdiny, jejž nedovede pravděpodobným učiniti herec ani nejvirtuosnější.

Máme učiniti bilanci, určiti výsledek? I když ohlášené pro tuto sezonu hry: Bahrův »Krampus«, komedie z doby Wertherovy, Sudermanova »Ať žije život«, F. Dörmanna dobrodružný »Pán z Abadessy« atd. budou míti očekávaný úspěch, co se dá říci o nejnovějším německém dramatě? Jaké má společné znaky? Postup psychologického vývoje, zajisté . . Způsob, jakým se užívá motivů, příliš vystupuje na povrch, místo aby se podřizoval. Trochu techniky. Asi tak, jako první plein-airisté se nemohli dosti namalovati barevných a světelných problémů. Čeho se chopí tyto technické schopnosti? Kde jest setba budoucnosti, kde východiště? Pole opanují asi problémy sociální a politické. Ale kde jest nové jméno naivního tvůrce? Je plno plein-airistů a experimentátorův. Před sto lety panoval Sturm a Drang a z překypující síly zrodilo se německé drama; dnes vládne rutyna a ctižádost.

Stíny evropské civilisace.

Listy z cestovního deníku. — *Vavř. Jos. Dušek.*

2. Šlislburští kadeti.

Jsou rozličné armády a — všecky jsou drahé.

Ale nenazýváme armádou pouze ozbrojenou moc. Vždyť moderní umění zná i »armádu smrti«, kde rovněž nalezneme dobrovolníky i násilně odvedené. »Armáda spásy« je sice zábavnější, má vysoké cíle na papíře a zanícené enthusiasty ve svém štábu, posud však to nepřivedla k žádnému vítězství. V tom zápasí o palmu s anglickou armádou . .

Nevím, proč jsem se bál jako chlapec fišpanky. Odvozoval-li jsem si slovo to od »fischbank« nebo »fischbein«, nevím již, ale spíše od tohoto druhého, protože za mých dob bývala

ve škole v květu rákoska a té jsme — ovšem ne před panem učitelem — přezdívali »fišpajn«. Slýchal jsem, že do fišpanky vodí policajti dospělé i kluky, kteří nechtějí dělat dobrotu a tu jsem myslil, že je tam asi bijou jako nás, když jsme hráli fazole u sv. Jana a tím ho nesvětili. Teprve jako student jsem poznal, že je fišpanka velmi zábavné vězení pro pražské tuláky, jichž celá armáda dostane se sem během roku. Zde ji vymustrují, dají moudré naučení a propustí v naději .. že se s nimi zase brzy shledají z vděčnosti za to dobrodiní.

Tahle armáda věrně stojí při svém praporu bez přísahy a bez reglementu!

Myslil jsem vždycky, že je to pražská specialita, že můžeme na ni býti hrdi — alespoň z humanního stanoviska. Ale jaké bylo mé překvapení, když jsem se seznámil s petrohradskými poměry a tam nalezl — šlislburské kadety.

Nejvíce jsem jim záviděl to krásné jméno: kadeti! Inu Praha je malá, ta má pouze pepíky, Petrohrad, město milionové, dotáhlo to na »kadety«. Každý nemá takové děti a my v Praze obzvláště ne . .

Byl horký den. Šel jsem po Něvském prospektu a přišel ke Kazanské kathedrále. V obloukovité kolonadě při ní sedělo několik žebráků. Smutné divadlo. V hadrech oblečená těla vychrtlých, špínou pokrytých osob. Stařec v červené rubašce a plátěnkách, lysé hlavy a huňaté šedivé brady upíral na mne bělmo svých očí a ukazoval zmrzačené ruce. Pouhé pahýle. Vedle sedělo na obě nohy zmrzačené děvče mající přes klín berličky. I druzí byli vesměs mrzáci. Ku podivu, jak se tu sešli.

— Boga radi, smilujte se boží almužničkou, ozvaly se skřípavé a sípavé hlasy.

— Smilujte se nad staříkem mrzákem, vpadl do toho vyšeptalý bas slepcův.

Bylo mi nevolno při pohledu na ně. Dal jsem jim »grivenník« s podotknutím, že pro všechny. A ještě jsem nebyl ani osm kroků a již div se neprali při dělení. Mluvili řečí, z níž jsem nic nechápal — trechetažnaja krupnaja rugaň! Tu jsem teprve poznal, co značí: zvenêli jazykom kak valdajskie kolokol'ščiki. S těmi by ani Tolstoj nemohl jít »za panibrata«.

Odtud často, velmi často potkával jsem se se žebráky a mrzáky. Brzy však jsem se naučil rozeznávati dvě třídy. Jedni tiše prosili a pokorně děkovali. Cosi jako stud zdálo se mi bleskati smutnou tváří stařečka natahujícího vyzáblou ruku po almužně. Hrdý vzdor svítil v očích bezrukého vousáče, na jehož spravované haleně leskla se medaile z turecké vojny. Přešel chudák z jedné armády do druhé: tam v té zdráv krvácel — pro vlast, v téhle zmrzačen žebrá — pro sebe. Jen pro sebe? Kdož to ví?

Všichni tito jsou jakýs »polivovanyj narod« mezi žebráky. Nezaviněná bída jim natahuje ruku po almužně. A Rus je milo-

srdný jako nikdo druhý. Pro Boha a spasení duše hojně dává almužny. I možno slušně se obživiti, není-li žebrák pijan a »razvratnyj čelověk«.

Na tuto štědrost hřeší druhá část žebráctva — vlastní armáda almužny.

Ta se rekrutuje z vrstev, jimž všecko je čestné, co nestojí práce. »Nás práce neživí, nás živí duma«, jest jejich heslem. A jsou mu věrni až do těch hrdel a statků, t j. za cizí statek prolévají si svá hrdla. V půl noci i v pravé poledne mají žízeň. Mají-li taky hlad, ani nevím. Jsou to většinou mladí pobudové a poběhlice.

V »narodnoj stolovoj« nebo, mohou-li si přidati, v přístavním »traktiru« se za několik kopějek najedí i napijí. Nejmilejší jsou jim »kabaki« a v nich »spirtovyje napojki«, pro něž mají asi tucet jmen. Paupertas meretrix!

Není zločinu, před nímž by se takový »brod'jaga« zarazil, není nemoci, která by ho nezžírala. Nákaza z velkých na děti se šíří. Pojem mravnosti není jim znám. Dítě než začne samo sebe poznávat, již je zkaženo. Kožní nemoci sžírají jich tělo, jich svaly, jich kosti. Rachitis, skrofulosa a rakovina jsou jim průvodci od kolébky do rakve. Ani malomocenství se jich neleká, se jim nevyhne. Tělesná i duševní bída je strašným bičem jich nezkrocených chtíčů a žádostí.

Příroda je neúprosna. Jsou nejen vyděděni ze společnosti, nýbrž i příroda je jim tvrdou macechou. Obklopila je hnusem, aby své ostatní děti před nimi chránila. Je-li to spravedlivé?

Jímal mne často mráz, když jsem se setkal s těmito parii evropské civilisace. Což nebylo by možno je vyrvati ze spáru povržení a hanby? Nebylo by snad možno lepší ukázati jim cestu? Proč mají právě jen oni propadati vydědění a zkáze?

Chudoba jest cnost, když pro vyšší statky vzdáme se bohatství tohoto světa, ale paupertas meretrix, když zříkáme se vyšších statků, abychom hověli chtíčům nejnižším! Není národa ani náboženství, jež by neposvěcovaly cnostnou chudobu — ale všichni zatracují nečestnou.

Šlislburští »kadeti« jsou vlastně organisovaná společnost. V tom viděti civilisaci, neboť ona jim poskytuje sílu organisace. Dělí se pak na rozličné skupiny, které podřízeny jsou společnému »starostovi«. Tím volen bývá zkušený a prohnaný šibal, který je organisátorem výprav do Petrohradu ze Šlislburka, stará se o útulky v městě i na venku, bdí nad policií, aby se nedostala příliš k tělu »pracujícím« bratřím. A těch je celé desítky.

Mužští i ženští členové jsou povinni ze svého »výdělku« dáti mu »dobrovolnou« daň. Z té »nalivajetsja čajem do sed'mago pota i kormitsja po moskevski«. Také ovšem »vódočkou« posiluje se, ač rád a sobě tvrdívá, že »ni v odnom glazê«.

Ale má i jiné starosti. »Gorodovoj« taky chce býti živ. V létě horkem, v zimě mrazem hrdlo vysychá. A »poltinnik«

je od »starosty« zrovna tak kulatý jako od »dumy«. Třeba zamhouřit oko. Duma má jiné starosti, nežli pořáde brod'jagy chytat. Bůh s nimi!

Ruka ruku myje a obě ruce — špinavé!

Poběhlice mají každá svého »průvodce«, jenž s nimi chodí v noci v přístavních uličkách a tovární čtvrti. »Vydělané« peníze sám průvodce schová a z nich živí holku a platí starostovi, sám ovšem spotřebuje největší část. Tihle patří k nejspustlejším. Někdy soudruh stluče a skope svou holku, až ji najde stráž polomrtvou kdes v tmavé ulici. Ani případy, kde ji hodí do hučících vln Něvy, nejsou vzácné. Lidé toho nevidí a hvězdy nepoví . .

(Příště dále.)

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** V čele pořadu prvního koncertu České Filharmonie 2. prosince stála Beethovenova pátá symfonie z C-moll (op. 67), při které se objevilo, že dirigent koncertu pan Čelanský nedovedl se do ní prohloubiti tak, jak je u dnešního dirigenta nezbytným požadavkem, má-li odvahu postaviti se před některou z partitur Beethovenových děl. Uvízl na nejpovrchnějším povrchu a všechen obří obsah Beethovenova v ní zhudebněného života (krutý a vítězný boj s Osudem) odtékal jako krev ze žil zvolně poraněných. V podání symfonie nebyl ani stín nebetyčného hudebního uměleckého zjevu titanského jejího tvůrce, p. Čelanskému zůstala pátá symfonie nerozřešitelným — ba zřetelem k mnohým nepochopením nejzávažnějších míst — zcela mátožným problémem a nebylo to právě nejlepší zahájení filharmonického období. Ze dvou novinek zajímavostí svou upoutala více symfonická báseň »Finlandia« Jeana Sibelia nežli symfonie z D-dur švédského skladatele H. Alfvéna; nevynikají sice obě zvláštní nějakou zřetelností a jasností myšlének a logičností jich sledu, ale »Finlandia« přece podává aspoň celek trochu plasticky obsah svůj rýsující, třeba že výklad symfonické lícně připouštěl rozmanité varianty, kdežto symfonie má v sobě málo obsahu a málo organického. Svérázný snad je na ní jen těžký a mlhavý kolorit ne nepodobný ve svém málo srozumitelném charakteru šedým, chmurným tónům jeho krajanů, kteří malují mořská pobřeží, pustiny fjordů a krajiny, nad nimiž se schyluje večer. Jak po takové skladbě rádi vyšli jsme si na svěží vzduch Dvořákovy ouvertury. V přírodě, kde dýše prostá poesie klidného kraje, plného vůně a zpěvu!

V sedmém večeru komorní hudby 12. prosince ukázku nepřekonatelného mistrovství svého přineslo darem České kvarteto v Beethovenově C-dur kvartetu (č. 3 z op. 59). Ve hře jeho leží síla, živelná síla, která zcela nutí odložiti každou snahu po kritickém pozorování; a při Beethovenovi je v koncertní síni pouze místo k zbožnému a nadšenému vnímání jeho genialní hudby, kdykoli jej hrají čtyři kvartetní mistři. Novinkou byl druhý D-dur kvartet ruského skladatele Al. Borodina, který nemá sice přísného stylu, ale aspoň zajímá svým pěkným obsahem, v němž není právě mnoho rusky zvučícího, ale který jeví se jako bezprostřední emanace umělecké duše, pokud dovede se vyjádřit v tónech myšlenky, výrazné melodii a rythmu. Rozhodně poutavější dílo nežli onehdejší Tanějevův kvartet. Mezi oběma kvartety a po nich zazpíval pan Fr. Naval, vídeňský komorní pěvec, několik písní: dvě slovinské Vilhara a Nedvěda a pak Rimského Korsakova, Mozarta, Pergolesa a Masseneta. Pěvec má sympatický hlas, měkký a vládne jemu s pozoruhodnou dovedností. Lyrika sladkých tenorů je mu vlastní, ale je v ní také mnoho poesie — což nebývá vždy u modních tenorů pravidlem. V takovém zpěvu je pramen skutečných požitků,

který u nás odchodem p. Burianovým vyschl. To postřehlo i obecenstvo a prodlužovalo chvíle pobytu pěvcova u nás ochotně přinášenými přídavky.

Slíbená **Umělecká galerie** stala se také jako jiné záležitosti kulturní a politické zkušebním kamenem dnešních Němců i nás. O tom výmluvným svědectvím jest pamětní spis podaný vládě spolkem výtvarných umělců Mánes. Praví se v něm, že spolek německých výtvarných umělců v Čechách vyložil vládě své stanovisko k nové galerii, spolek ten přeje si míti z ní podporu umělců. Spolek výtvarných umělců Mánes žádá však: Ne podporou umělců, nýbrž podporou umění budiž umělecká galerie pražská! Jen umělecká kvalita rozhodujž o galerii i v galerii samé, o její organisaci, o jejích členech a o jejích dílech! Touto uměleckou kvalitou galerie nechať sjednocuje veškeré umělectvo a nikoliv rozlučuje! Galerie nebudiž obmezena na výtvory pouze domácí, budiž přístupna i vynikajíclm výtvorům umění cizího, romanského, germanského a slovanského, pokud tyto výtvory představují vrcholy uměleckého snažení doby přítomné. Kuratorium budiž složeno z umělců, budiž jednotné, peněžní fondy buďtež nedělitelné. Delegáti vlády, po případě země a pod., buďtež rovněž umělci.

Čeští nakladatelé. »Ohlušující ryk vánočního trhu na knihy,« píše nám čtenář Rozhledů, »obnažuje vždy všecku naši bídu literární. Co se jmenovitě dětem podává, je až zarážející. Že p. Vilímek svými »indiány« smí působiti takovou spoustu v dětských duších za hlučné, zcela nečestné, zaplacené reklamy českých denníků, je zkrátka hanba. To je Kurýr se svými krvavými a necudnými obrázky ještě anděl proti zkáze, již Vilímek v dětských duších působí. Jiní nakladatelé, nevydají-li umělý nezáživný odvar pohádek, vydávají stále tytéž výbory z Němcové, Erbena, neboť jeden jako druhý těží z mrtvých. Nejinak se děje s knihovnami lidovými. První vydání »Vesnického románu« (v Matici lidu) stálo asi 20 kr., nové stojí 2 zl. Quo vadis v »Příteli domoviny« (aby při tom nebyl p. Beaufort!) stálo 1 zl., teď se nabízí (po roce) za 4 zl. Chocholoušek za živa nemohl býti živ, teď žije! Ovšem že nakladatel chce a musí vydělati. Stane-li se však zvykem »mrtvé« teprv vydávati . .«

Literatura a studentstvo. Pro studentstvo charakteristický je zájem o literaturu beletristickou, snadno vysvětlitelný ovzduším střední školy, kde zvláště na gymnasiích literatura krásná bývá jediným oborem, kam čilejší jednotlivci se utíkají pro osvěžení, kterážto situace trvá v podstatě i na vysokých školách. Není to, rovněž jako o divadlo, zájem čistě umělecký, a není to snaha ryze vzdělavací, spíše reakce na oficielní vědu. Proto pochopitelna byla nevídaná účast na přednášce p. J. Karáskově o české literatuře v posledním desítiletí, konané 30. října v »Ant. Čížku«; působila k tomu i zvědavost, zdali p. Karásek bude reagovati na názory p. F. V. Krejčího o témže thematě, projevené v t. l. Toho však p. Karásek neučinil, aspoň ne přímo; za to arci nepřímo. Za prvého původce mladého hnutí pokládá prof. Masaryka, za prvého representanta jeho H. G. Schauera, za vlastní střed hnutí »Moderní Revui«, kdežto »Literárním Listům«, »Rozhledům« a »Novému Kultu« nevykazuje místa podobného. Nepustil se do všeobecné kritiky proudů těch, jako p. Krejčí, nýbrž kritisoval jen »Českou Modernu« a to zcela nepříznivě, prohlašuje ji za pokus, spoutati svobodu individualit (!). Jako představitele práce mladé generace uvedl O. Březinu, Ant. Sovu, Arn. Procházku, K. Kamínka, V. Dyka, F. X. Šaldu, F. V. Krejčího, K. Hlaváčka, K. St. Neumanna, Nezapřel ani dnes v sobě dávného zápasníka svého směru, veřejně dávaje na jevo odpor proti Vrchlickému a Macharovi a pokládaje za jednu z nejlepších vlastností mladé generace, že »nemusí po ní teprve přijíti jiná, by její dílo posoudila«, ona to prý s upřímností a bezohledností na venek i ve vlastních řadách provedla sama. Rozdíl mezi p. Krejčím a p. Karáskem je tedy ten: prvý prováděl resumé a autokritiku, druhý resumé a ještě kus propagandy.

K článkům o zemském výboru píše se nám, že jest nerozumna výtka úředníkům zem. výboru, že nikdo z nich nepodrobí se zkoušce advokátní, aby mohl zastupovat zem. výbor v procesech, ježto ke zkoušce té je třeba sedmileté praxe advokátní resp. soudní a jen advokát nikoli však úředník se zkouškou advokátní může provozovati zastupování v právních věcech.

Po našem mínění jest záležitost rázu formálního. Uvádíme však námitky nás došlé v zájmu o věc samu. Týž p. pisatel zastává se p. rady Mareše, pravě, že osobní výpad naň přestřeluje.

Známý badatel v české historii, prof. V. Prasek v Olomouci, ujal se redakce Sborníku »Selský archiv pro obecné a kulturní dějiny selského stavu hlavně Moravského i Slezského.« Jsme zvědavi na 1. sešit.

Přehled politický, hospod., školský.

Rak. Uhersko. Politických předpovědí jen se rojí. Zaznamenáme jednu, jež právě o vánočních svátcích z Vídně byla šířena. Mluví se o dlouhé audienci, již měl hrabě Thun u panovníka a uvádí se na obzor ministerstvo Thun-Engel, jež by nastoupilo zároveň se zavedením absolutismu po Novém roce. Zavedení absolutismu se považuje v mnohých kruzích, i českých, za nutné. Není ovšem pochyby, že má absolutism proti sobě dva silné činitele: opoziční strany v Uhrách a zahraničné věřitele rakouské. Separatistické projevy opozičních stran uherských a pokles kursů státních rent ukrátily by mu značně život. Nám a naší politice by se neposloužilo, kdyby v ministerstvu absolutistického režimu zasedal Čech.

Humoristická četba je v pastýřském listě rak. episkopatu, v němž se mluví o »svobodné« **katolické universitě**, jež má být založena v Solnohradě. V této »svobodné« universitě má řízení náležeti papeži a biskupům, kteří ustanoví, jakým způsobem profesoři mají býti povoláváni a budou bditi, aby učení bylo zachováváno čisté. Samozřejmo prý jest, že profesoři musí býti na výši vzdělání vědeckého. V čísle 23. Rozhl. (XI.) uvedli jsme na str. 575 některé paběrky ze sjezdu katolíků v Litoměřicích. Tam na př. prof. theol. Dr. Pohl prohlásil, že byly dány lidu danajské dary svobodného stěhování, svobodného obchodu, svobody živnostenské, svobodné zadlužitelnosti a svobodné lásky. Slíbili jsme tehdy, až lidé, kteří hlásají takové moderní učení, zase jednou budou dělati propagandu pro svou katolickou universitu a při tom budou hlásati, že církev není proti osvětě a není proti pokroku a modernosti, že jim tato slova připomeneme. Dnes plníme svůj slib a doporučujeme biskupům, kteří budou povolávati profesory na katolickou universitu v Solnohradě, aby neopomenuli povolati především p. Th. Dra Pohla, aby na té universitě přednášel se stanoviska výše vědecké o těch danajských darech shora uvedených.

V debatě o **haličských zřízeních** volebních pravil hr. Dědušický: »Má říšská rada předpisovat zastupitelstvům zemským způsob, jakým mají vyšetřovati volby zemské?« Podobnou otázku dali jsme také, když jsme kritisovali předlohu o stavovských společenstvech zemědělských. Ale při projednávání té předlohy se neozval v hr. Dědušickém a jeho přívržencích autonomistický smysl tak mocně, aby byli zvolali: Má říšská rada předpisovat zastupitelstvům zemským obsah předloh, jež mají uzákoniti? Ovšem, při haličských volbách jednalo se o politický, mandátový a osobní zájem pp. stančíků. Při citované předloze však jednalo se jen o zájem autonomistický.

Jeden z prvních apoštolů hnutí »**Los von Rom**« píše v Zeit, že za 3 roky z hnutí původně k náboženské svobodě směřujícího a vítaného lidmi nábožensky indiferentními, stalo se hnutí orthodoxně protestantské, ovládané pastory a vášnivci. Z prostředku stalo se účelem. Z říše německé jest podporováno evangelickým spolkem, spolkem Gustava Adolfa a jinými, jež vesměs patří k »podporám společnosti«. Kdyby radikalisující rakouská všeněmecká strana se octla v Německu, všecky tyto korporace by se proti ní postavily a to z nejvnitřnějšího odporu. Neměla by ona »protestantská« strana úhlavnějšího nepřítele nad protestanské junkry, členy evangelických spolků. Autor soudí, že v hnutí převládne a vlády nabude protestantské pokrytectví na útraty politického radikalismu. Všeněmci mají podobných

odporů více a mohou nejen snad býti stranou, ale stranou panující ostatním, jen proto, že ostatní strany jsou v nejednotnosti zásadové podobny. Ostatek není to ani možno, aby třída, anebo dokonce celý národ měl takové zásady, které hlásají Všeněmci. Jest to klam, že Všeněmci jsou jistou mocí. Jsou mocí jen proto, že nikdo není, aby s nimi veřejně a třeba i v parlamentě probral jejich »zásady« a obnažil zpuchřelost, ano ohavnost jejich. Kdyby někdo to dovedl, přestali by býti mocí. Ale stačí, když oni to o sobě říkají, že totiž jsou mocí, aby vláda, ostatní strany politické a noviny, vše je za moc uznávalo a jim se podřizovalo. Uvažte, jak málo lidí z okresu volebního jde volit poslance, uvažte, co z toho mála jde z odvislosti a z bludu. Vědomě, »cílevědomě« jde volit jen několik podvůdců, jimž zvolení n. p. Wolfa má pomoci k dosažení jejich cílů. Ta ‚moc' scvrkne se na tucet lidí jdoucích za osobním, většinou materielním svým prospěchem. A před tou mocí kapituluje kde kdo, i stát!

Země české. V slezské obci Kateřinkách zvítězili při volbách po třetí konaných zase Němci a tentokrát již většinou 80 hlasů. Při volbě první měli většinu jen 1 hl., při druhé 6—20 hl., při třetí již 80. Jak vidět, česká věc ve Slezsku pokračuje.

O zanedbanosti českého jihu se občas mluví. Není dávno, kdy pan A. Hubka navrhl seznámiti se s poměry, pro každý kraj pracovati jinak, po vzoru německého odboru. Sám chtěl sestaviti pracovní plán, mnoho materiálu sebral, ale doplniti jej místními studiemi, na to jednotlivec nestačí ani časem, ani náklady. V zemědělské radě jsou však dva kočovní učitelé, projíždějící Čechy. Jeden by mohl studovati jih, druhý sever. Po přednášce, vždy v neděli, mají celý týden volno, mohli by studovati místní poměry, doplňovati studie zkušenostmi místních znalců a t. d. Hlásíme se také o slovíčko: neobraceti se pomocí a radou na celou ves, celý okres, ale pomahati jednotlivci, podnikavému a řádnému, hospodářsky však slabému. Exempla trahunt. Patřilo by také ke znalosti poměrů, věděti, komu na ten čas bylo by nejlépe pomoci. On by přímo i nepřímo působil výchovně ve svém okolí. Veřejný zájem a také pomoc věnují se dnes jen korporacím, společenstvům, družstvům a pod. Ale na nich nezáleží — na jednotlivcích! V čas pomoci řádnému jednotlivci! Pomůže-li se mu, více vykoná po všech stránkách než sdružení. S veřejným zájmem a veřejnou pomocí je to tak, jako když pro les není viděti stromů. — Ještě jest jeden návrh, jak pomoci českému jihu. Tyto dni četli jsme v několika listech, že smetánka pražská prohrála mnoho milionů na burse a domlouvalo se jí, proč s těmi kapitály nejde na jih, kde najde vše lacino a kde by v průmyslovém a obchodním podnikání bez velikého risika a bez veliké práce snadno bohatla. Myslím, že takové rady jsou nemístné a že bychom naopak měli brániti svůj český jih od invase lidí tak na duši bídných, jako jsou ti různí representati, již po bursovním krachu se střílejí, v noci putují ze země a pod.

»Národní Listy« si nedávno stěžovaly, že v Klubu českých poslanců jsou někteří pánové, již se dopouštějí »prorady« a sdělují »nejdůvěrnější« klubovní usnesení německým listům, zejména nám tak nepřátelské Neue Freie Presse . . . Plzeň. Listy řekly k tomu, že »poslanečtí roznašeči« nedají se napravit pouhými narážkami a vzdálenými výstrahami a že nezbude než označovati je plnými jmény a vyzvati je, aby se mandátů vzdali. — Podle všeho neví se, kdo jsou roznašeči, ačkoliv to již trvá léta, a vynáší se z důvěrných porad i 4—5 poslanců z předsednictva nebo z parlamentární komise! Od těchto veřejných stížností uplynulo několik neděl, záležitost blahodárně usnula a díky bohu také se na ni zapomenulo! Neue Freie Presse bude míti čerstvé zprávy i příště.

Školský. Studentstvo v Brně se přece hnulo, ovšem jinak než bylo třeba. Zakládá se na české technice klerikální spolek katolických; sice jsou začátky jeho posud slaby, ale příznačno je to dost i pro budoucnost důležito. Spolek se jistě udrží, budeť hmotně podporován, protože klerikálové dobře vědí, jak důležito je vychovat si inteligenci. Ostatní strany spokojují se klidným přihlížením, jak se věci vyvinou, ba i studentstvo samo je celkem netečno k tomu; jediným nápadem, který se zrodil

života schopen, bylo volání Zory o podporu ve chvíli, kdy vyvstává cosi, nu cosi. Aby však v takové chvíli ukázali, že žijí platně, že žijí něčemu, k tomu nedošlo, a tak zanikne bezpochyby výzva jejich v písku lhostejného úsměvu. A jakýž div! Vždyť kdo zná české studentstvo, kdo ví, že je vůbec v Brně krom masopustu? Seznat, že v Praze je živěji, ať již jsou proudy a směry jakékoliv: feriální klub studentský aspoň čas od času obživuje, ač je tělesem nespojitým, dosti nesrostlým. Dnes zahajuje knihovní akci pro podporu venkova, pořádá ve prospěch toho ihned akademii, to v krátkém období vánočním. Kdysi byl velmi činný v tom směru, rozeslal hezký počet knihoven, zasílal časopisy do ohrožených obcí, obstarával veškerou agendu Nár. jednoty, a naše nyní místní studentstvo nemůže najít místa ani způsobu, kde by mohlo pracovat, kde by se mohlo naučit veřejně pracovat? Dosud je nám veřejná práce nevyhnutelna.

Zemská porada učitelstva r. 1902. Učitelstvo české alarmováno jest svými orgány k zemské poradě učitelstva, která má se konati o prázdninách r. 1902. Zemská porada skládá se z delegátů volených po jednom z okresních konferencí učitelských (budou to zástupci zemského ústředního spolku) a virilistů (ředitelů měšťanských škol a inspektorů). Volení dostávají dietu a stravné, virilisté nic. Poslední zemská konference 1896 pracovala o řadě otázek, které jako dobrá zdání přidělila se zemské školní radě, jež se jich však nedržela anebo rozhodla úplně libovolně, nedbajíc rad zkušených znalců školství českého. Otázky, které zpracovati se mají, uděluje nejvyšší školní úřad, ale porada má právo rozšířiti jednání o nové návrhy. Jelikož předešlá zemská porada vyzněla na prázdno, bylo by důstojno takového sboru, jako jest zemská porada učitelská, aby vrátil se k elaborátům nezodpověděným a zemskou školní radou nevyřízeným: vyšší vzdělání učitelstva, povznesení (a snad i reforma) měšťanských škol, zastoupení učitelstva v úřadech školních, veřejná kvalifikace, disciplinární řád, obsazování míst ředitelských a učitelských a dělení škol toho zajisté vším právem zasluhují, jestli není ovšem školství jen nutným zlem a jenom planým heslem naše: Osvětou k svobodě! Bez vyřízení a to příznivého ve smyslu přání učitelských těchto bodů předešlého programu není možno vůbec dále pokračovati. Školství české přece zasluhuje, aby nejvyšší úřad zemský ho chránil a podporoval. —

Ozvuky a paběrky.

Voličská zoufalost. Starý sedláček, maje dva prsty vztýčeny k přísaze: »Volil jsem Staročecha, volil jsem Mladočecha. A do žádného nic nebylo. Teď volím Klofáče, a jestli ten nic neprosadí — jak tudy těma dvěma prsty přísahám — vezmu všechny knihy a časopisy a donesu je ke studánce a po mně to udělají ostatní. Vezmeme knihy a časopisy a doneseme je ku studánce. A nebudeme volit nikoho.« O. THEER.

Kdo není úplně zdráv, ať se nežení! V pražských dennících četli jsme poslední neděli: V posledním zasedání lékařské komory království českého navrhl dr. Haškovec, aby byla ihned sestavena anketa k vypracování petice, jež by byla zaslána vládě a všem zákonodárným sborům. V petici má býti vyslovena žádost za vydání zákona pro království České, po případě pro země na říšské radě zastoupené, jimž by bylo nařízeno, aby každý před církevním nebo civilním sňatkem byl povinen dáti se lékařsky prohlédnout. Teprve až by bylo shledáno, že ženich a nevěsta jsou úplně zdrávi, mohlo by jim býti dáno povolení ku sňatku. — Návrh pana dra Haškovce jest dojista snahou svojí uvážení hodný, ale je-li uskutečnitelný alespoň v té šíři a platnosti, v jaké je podán? Dojista není. Mohlo by se o něm vážně jednati jen za dvou podmínek: 1. kdyby lékařství bylo již na tom stupni, aby jeho soudy byly bezpečné a daly se i ověřiti, a od toho jsme tak ještě na celou dráhu daleko; 2. kdyby lékaři sami byli materielně i mravně vysoko nad všelikou možnost nespolehlivého a nespráv-

ného rozhodování. — Lépe by se posloužilo lidstvu, kdyby na školách byla zdravověda a hygiena povinným předmětem a sami lidé znali nebezpečí, jež jim anebo dětem hrozí. Za dnešního stavu vědy lékařské musí to býti v první řadě svědomití lékaři sami, jež se návrhu p. dra Haškovce oprou.

Na Sv. Horu u Příbrami připutovalo letos 82718 osob: 25705 mužů, 46603 žen, 10410 dítek. Připočteme-li cizince, turisty, obchodníky, odhaduje se roční návštěva na 120 tisíc.

Tabákových výrobků vydáno bylo v Rakousku r. 1900 359167 q a strženo za ně 213,013.217 korun (o 4560 q a 7·9 mil. korun více než 1899; doutníků o 30 mil. kusů více, cigaret o 300 mil. kusů v obnosu 5·8 mil. korun či o 13% více). Průměrná spotřeba tabáku na hlavu obyvatelstva stoupla z 1369 na 1370 gramů, o 1 gram, v penězích z 7·89 kor. na 8·10 kor., o 21 hal. Nikotin a alkohol — jak ohromná a dobrovolná daň!

»O společném klubu státoprávním se mlčí, ačkoliv byla myšlenka tato přijata všemi stranami a ač nás dělí od sejití se sněmu jen několik dní.« (Radik. Listy.)

O Sylvestru rozjímání.

Tak jeden rok se s druhým honí
a zbývá jenom vzpomínat.
Teď přijdou zas, jak přišli loni
k Vám kominíci blahopřát.

A duch Váš bloudí v zašlé dáli —
hle snůška dějů přepestrá,
co všecko v Čechách vykonali
od minulého Sylvestra.

Zrak duše jistě nejprv prodlí
na zlatém domě Hlávkově,
kde magistři se slavně shodli
na následovní osnově.

Ve statut domu vlož se věta
a zůstaň tam už pro vždycky:
vždy velkou cenu za dvě leta
si přiřkne mistr Vrchlický.

A malé ceně, která skane,
ať v ten smysl se rozumí,
že žádný z těch ji nedostane,
kdo poklonkovat neumí.

I výtvarnictví naše štvané
— ó plesej, lide veškerý! —
jest dáno v dlaně pomazané.
Bůh žehnej bratry Liebschery!

Jen ve znamení jejich štětce
být můžem vážně spaseni,
v nich dozrává nám jenom přece
to sladké české umění . .

A dále viz ten vrchol prosy —
toť spisy Čapka, Šimáčka.
Ať každý kritik je odprosí
a nikdo víc jich nemačká!

Dál! Do kulturních vrchů — hurá! —
se »Politička« ubírá,
jen mravnosličná garnitura
k Vám hledí z listu »Kurýra«.

I v politice rdí se ráno,
své muže doba přinesla,
je dnes už v Polsku dokázáno,
že Holanský je nad Fresla.

Poslání.

O vzmuž se jen, ty duše slabá
v pár letech uzříš svobodu!
Jen ku předu, jak řekla baba,
když řítila se se schodů!

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 4. LEDNA 1902 ČÍSLO 14.

Absolutism?

V poslední době mnoho se píše o absolutismu. Známy jsou hrozby z křesel ministerských, známy jsou komentáře k těm hrozbám připojované, známo jest oficielní a neoficielní dementování, známý jest strach, který hrozby ty budí u jistých stran, známa jest taktika vůči těm hrozbám zachovávaná různými stranami, to vzájemné svalování viny s jednoho na druhého, a to viny pro nic za nic. Kdyby se člověk těch méně či více povolaných žalobců, z nichž každý tak horlivě ukazuje na druhého, že on jest vinníkem, tázal, čím to vlastně jest vinen, nikdo by nedovedl říci. Jako vůbec jest dětinské obviňovati lidi z něčeho, co děje se působením přirozených sil a nutností zákona, tak jest i v politice. Kdo logicky myslí, sotva ubrání se závěru, že poměry v Cislajtanii jsou takové, že absolutism na čas přijíti musí a že na té skutečnosti žádná lidská síla nic změniti nemůže, byť byla sebe mocnější. Jest tudíž dětinské svalovati vinu toho, co přirozeně nutně se děje, na lidi, ať již na jednotlivce nebo na strany.

Pravili jsme, že absolutism přijíti musí. Proč? Posud byli Němci zvyklí panovati v Cislajtanii. Na počátku ústavní éry byli vůbec všemohoucí v parlamentě a strany autonomistické vedle nich mizely i číselně. Postupným mohutněním živlů slovanských byla moc německa ponenáhlu podlamována, avšak své panství drželi pořád, pokud měli číselnou majoritu v parlamentě. Vláda Taaffova bývá sice prohlašována za slovanskou nebo slovanofilskou, však neprávem. Hrabě Taaffe měl z Plenera právě tolik strachu, jako má Dr. Koerber nyní ze Schönerera. O tom, že vláda Taaffova nebyla slovanskou, svědčí, ne-li nic jiného, tedy to, že počet slovanských členů kabinetu byl vždy praskrovný. Vláda Taaffova, jak tomu i osobnosti ministerií svědčí, byla konservativně-feudální, však přiněmčilý svůj

ráz a odvislost od německé hegemonie nikdy nezapřela a poslední skutky té vlády byly takové, že její pád českým národem byl vítán. Průtrž do neotřesené dosud německé hegemonie v Cislajtanii učinila teprve Badeniova volební reforma, která připravila Němce o číselnou majoritu v parlamentě. Minorita za normálních poměrů konstitučních nad majoritou panovati nemůže. Jest osudem německé politiky, že není s to, aby nahlédla tuto základní pravdu, a že nedospěla posud k poznání, že zběsilým řáděním, v jakém si libovala za obstrukce, nedovede zvrátiti přirozenost a proměniti minoritu v majoritu. Ježto Němci takovému rozumovému rozpoznání jsou nepřístupni a nemohou se rozloučiti s myšlenkou, že pozbyli nároků na hegemonii a musí se spokojiti s postavením jako rovní mezi rovnými, právě proto musí přijíti absolutism jako přechodný stav a potřebný rozum jim vpraviti do hlavy.

Tedy absolutism přijde. Jaký bude? Kterak mu máme hleděti vstříc? Sluší míti na zřeteli, že absolutism vždy znamená pohromu svobody a to stíhá svými následky jak toho, v jehož prospěch se vládne absolutisticky, tak toho, proti komu se vládne. Se stanoviska národního jest theoreticky možno, že absolutism bude buď pro nás nebo proti nám. Kdyby byl pro nás, v co ovšem nevěříme, mohl by pro národnostní nadpráví Němců a vůbec pro němectví v Cislajtanii znamenati katastrofu. Neboť Němcům se dosud vždy dařilo dobře a oni nenaučili se, byvše vždy hýčkáni, snášeti rány osudu, jak jsme tomu zvykli my. Dost možná, že by tu dvojí ránu, na národnost a ztrátu svobody, nepřetrvali bez následků. Avšak ani my bychom za této alternativy, i kdyby byla pro nás národnostně příznivá, neměli příčinu plesati. Ztráta svobody a následky její pochodící z absolutismu byly by pro nás zlem, které by nepoměrně vyvážilo prospěch národní, jejž bychom snad z něho měli. Avšak, jak řečeno, nevěříme v možnost absolutistické vlády v náš prospěch. Vadí tomu, když nic jiného, dojista poměry mezinárodní a zejména pověstný metafysický strach z moci sousední říše německé, založený na tamním nabubřelém militarismu pruském. Co tedy, když podle všeho bude absolutism směřovati proti nám?

Přetrváme jej. Přetrvali jsme jiné pohromy nežli bude chvilkový absolutism po 40letém trvání svobody a třeba to byla svoboda jen rakouská, t. j. z valné části jen poloviČatá a papírová. Tomu absolutismu tím klidněji můžeme hleděti vstříc, jelikož nemůže míti dlouhého trvání. Již dnes předvídají a předpovídají se nepříznivé jeho následky. Státní úvěr klesne, finance skončí deficitem, který dnes již jen s těží se zakrývá, klesne zahraničný význam monarchie, beztoho dnes nevelice valný, dozná újmy i dualism, klesne blahobyt, podnikavost atd., nemluvě ani o pohromách přichystaných svobodám občanským. A všechny tyto nepříznivé následky budou tak značné a palčivé, že před samé Němce a třeba by se vládlo ve smyslu ná-

rodních jejich požadavků, předstoupí brzo otázka, zdali i oni ze ztráty svobody a všeho z ní pochodícího, nemají újmu, jež daleko vyvažuje národní prospěch, jejž z té formy vládní mají. Vždyť újmy pocházející z absolutismu dolehnou právě i na Němce. Uvěr státní a finance tknou se jich nejvíce, neboť oni jsou hlavní finanční mocí ve státě. Jich dotkne se také klesnutí blahobytu, neboť chválí sebe, že jsou nejbohatším národem rakouským. Dualism jest jejich dílem, tak jako jejich občanské polosvobody jsou tvorbou jejich a zahraničný význam říše mají neustále na jazyku, když tvrdí, že hlavně on by utrpěl federalistickým uspořádáním říše. Jakmile dospějí poznání, že panství udržované jen za oběť svobody jest bezcenné, snad jejich rozum stane se přístupnější střízlivému uvažování, vytříbí se jejich pojmy o rovnoprávnosti a poznají, že kromě nich jsou tu ještě jiní, kteří též činí nárok na existenci. To Němcům vysvitne dosti záhy, dříve než krátké trvání absolutismu nás bude moci příliš poškoditi národně, a když to poznání u Němců se dostaví, pak (dříve ne!) myslím, že budou disposice pro rakousko-české vyrovnání, pro rozřešení otázky české, pro přetvoření ústavy ve směru federalistickém a alespoň pro průpravu k uskutečnění státoprávních našich požadavků. My si tedy absolutismu nepřejeme, ale také se ho nebojíme, vědouce, že nemůže dlouho trvati, že bude jen nezbytným stavem přechodním k věcem budoucím, které budou pro nás lepší, budeme li dosti obezřelí a politicky moudří. I vyrovnání uherské musil předcházeti absolutism Bachův. Aby pak budoucnost se utvářila v náš prospěch, je nám ani na okamžik nespouštěti se zřetele naše cíle, zejména program státoprávní a dále si uvědomiti, jakých prostředků je třeba k dosažení toho cíle; totiž, že prvním a hlavním prostředkem musí vždy býti úsilovná snaha po osvětě a kulturním povznesení. Duševními zbraněmi se zvítězí. Osvětou k rovnosti, dnes toho poznání u nás není, alespoň v praxi ho není, třeba by sebe hlučněji hlásalo se hubou. Jinak by politické otěže nemohly býti svěřovány rukám, které je mají dnes (Mladočeši znají jen politiku a nestarají se o prohloubení vzdělanosti v lidu), jinak by se národ nehonosil přepychem různých »nových« zpátečnických stran a pod., ale doufáme, že už to půjde do živého, národ se vzpamatuje a objeví zdravý pud politický, pud národního sebezachování.

Úplně nemístný je strach z absolutismu, lomcující nynějším politickým zastupitelstvem lidu, jak viděti z toho, s jakou horlivostí jeden na druhého svaluje vinu z té vládní formy a stejně nemístný jako ten strach jest i servilism politický, jenž se z něho rodí. Fakticky absolutism už byl v poslední době, když se vládlo § 14. Byl to sice absolutism s fíkovým listem, ale mnohem horší ten, který přijde, pro nás alespoň býti nemůže. Politickou chybou bylo by ovšem, kdyby k tomu opatření s naší strany poskytovala se pomocná ruka, a kdybychom

se propůjčili za nástroje jeho. Naším úkolem v těžké té posici bude, klidně přihlížeti k vývoji věci a míti neustále na zřeteli konečný svůj cíl.

DR. F. JOKLÍK.

Vincenc Brandl.

Zemřel minulého týdne klidně a skoro v zapomenutí přeživ svou dobu. Nehodí se tu povzdechnout nad nevděkem nových generací, neodešelt v něm typ epochální, určitý, ba snad budoucnost určující; byl sice člověkem velkým, ale pouze místně a dobově velkým (vždyť mu říkali moravský papež), nám mladým jevil se již jen starou baštou, kdysi pevnou ale dnes již plnou trhlin a průlomů. Takovou trhlinou jeví se dnes jeho činnost vědecká. Byl archivářem moravským; však nejen že sám nevyužitkoval plně materiálu svého, ani vedle sebe nedovolil pracovati komu jinému; místo aby pomoc nabídnul, kladl překážky. Samy práce jeho pak tkvějí myšlenkově v názorech let šedesátých a nejsou dnes životny, ba mnohde, kde pouštěl se do disciplin sobě cizích, na př. do právnických otázek, i diletantsky jsou provedeny. Největší pak chyba, již mu za vinu počítáme, byla, že nevychoval si nástupce, tak že když pro chorobu oční odstoupit musel z činnosti, dostalo se archivářství do rukou Bretholzových, jehož působení kriticky dosti již bylo odsouzeno. Ty chyby bývají mu vytýkány nejčastěji, rovněž sklon jeho ku klerikalismu. Načrtl jsem je z počátku, aby nedeformovaly snad ku konci obraz jeho, na němž je přece jen daleko více stop síly a ideálnosti, než aby bylo po něm hozeno kamenem.

Třeba v klerikalismu. Ano, on to byl, jenž chtěl vytvořiti kdysi stranu klerikálně konservativní, jenž dovedl nejen najíti styky se šlechtou, ale i pohnouti je ku spojenství v takovém politickém útvaru, ale tehdy nebylo ještě heslo klerikalismu vysoko zdviženo, on v něm viděl jen nejvhodnější půdu, na niž by konservativní šlechta vešla a na níž by mohl českému lidu postaviti spravedlivější vládu, než jak se vyvinula dnešní, když jeho pokus stroskotal. On tenkráte stál i při zakládání Hlasu proti Mor. Orlici, ale to byly již důsledky jeho neústupné povahy, kterou proti každému odporu uplatňoval. Bylo to jeho omylem, ne chybou. Že snad až do konce udržoval styky se starobrněnským klášterem? To již mu střízlivě nutno přičíst za zásluhu. Byl v klášteře zrozen, mimoděk tam tíhnul stále, a jeho působením stal se klášter střediskem široké české práce na Starém Brně. Dnes je to skutečně ohnisko vysoce vyvinutých sil a dalekých cílů, což se nesmí podceňovat, třeba nese nepříjemný nátěr klerikálnosti: skupování domů, vytvoření Zádruhy, sestřeďování českého života spolkového — to je práce

ve směru národním a národohospodářském; člen jeho je sloupem redakce Hlasu, na druhé straně je jiný zase správcem knížecích statků Salmských, zkrátka tam se pracuje, pracuje na všecky strany. To, a zejména počeštění kláštera, i ještě nedávná volba P. S. Bařiny prelátem a tedy udržení rázu toho do budoucnosti, je setbou Brandlovou.

Vůbec těžiště jeho činnosti a významu jest hledat v takové práci detailní. On na př. byl kdysi vedlejší vládou moravskou, za místodržitelství Schönbornova skoro neobmezenou vládou jako důvěrný inspirátor a dědičný rádce místodržitelský, a dovedl vlivem svým prosaditi velmi mnoho drobnějších úspěchů místních, nejvíce v personaliích; na tomto poli byl daleko platnějším než na poli vysoké politiky, a tam je dosud nedoceněn. Nejpatrnější stopy toho nese Brno. Když si po roce šestašedesátém Morava vyžádala gymnasium »slovanské« dárkem za věrnost svou, byl Brandl první, který se postavil pomocníkem chudému studentstvu, založiv podpůrný spolek, jehož sic nesvolával, ale za nějž přece veliké sumy vybral a rozdal. On byl ze zakladatelů Matice školské v Brně a vyvolal pozdější snahy o české školství brněnské vůbec. Jemu se podařilo získati hr. Belcrediho za hlavního akcionáře a vybudovati Besední dům, jenž se měl stát horčičným semenem budoucího českého Brna, a to bylo úspěchem na léta sedmdesátá značným. Tam skrystalisoval se kol něho Čtenářský spolek, dnes sice korporace sterilní, ale kdysi důležitá, zkrátka Brandl byl z nejčelnějších myšlenkových tvůrců českého Brna a současně mužem velké podnikavé energie, aby cíle svoje dovedl realisovat. I když se přežil již a byl odstaven z činnosti veřejné, byl ještě v tomto svém oboru činný. »Obec Šťouralov« (divně protichůdné jméno starým, konservativním, nejuklidněnějším svým členům) založil si v Čtenářském spolku jedině za tím účelem, aby získal co nejvíce těch stovkových diplomů matičních — a je jich úctyhodný řádek.

V Brandlovi odešel tedy Moravě a Brnu člověk rázovitý a dobrý, pracovník nejlepší; třeba měl svoje chyby, ale kde je dnes člověk bez nich, a kde je ten, jenž by ho nejen chtěl ale i dovedl Moravě a Brnu nahradit? Ať přijde, rádi mu promineme politické strannictví i trochu toho despotismu povahového.

M—E.

K reformě zákona o úrazovém pojišťování dělnictva.

Kdo si všímá činnosti úrazových pojišťoven dělnických v Rakousku, přisvědčí nám, že v žádné jiné ze sedmi úrazových pojišťoven dělnických v Rakousku zřízených na základě zákona

ze dne 28. prosince 1887 viděti nelze tak vášnivých bojů, jakých jsme byli svědky při posledních listopadových volbách do představenstva pražské úrazové pojišťovny dělnické. Třeba hned říci, že volební boj o členství v představenstvu je současně bojem o členství ve správním výboru. Představenstvo jak známo, skládá se z 18 členů ze tří skupin (zaměstnavatelské, zaměstnaných a vládou jmenovaných) stejně zastoupených; správní výbor pak je 5členný a v něm mají všechny tři skupiny dle stanov aspoň po jednom zástupci. Funkce jak v představenstvu tak ve správním výboru je dle stanov čestná, také při žádné z úrazoven rak. nejsou funkce ty honorovány. Ale v pražské pojišťovně stalo se hned r. 1890 usnešení, honorovati členství ve výboru správním takto: předsedu 4000 K, místopředsedu 2400 K, ostatní tři členy výboru po 1600 K ročně za schůze jednou týdně. Netvrdíme, že by právě tato okolnost byla causa belli oněch vášnivých bojů, ale že jest jednou z těch, pro které programy i zásady se odkládají, jest nesporno. Vždyť přes tu chvíli dělnické listy vytýkají panskému socialismu v akciových společnostech, že si dává vyplácet bohaté tantiemy z mozolů dělnických a zde připouští se přijímati jiné tantiemy pod titulem snad ještě méně sympatickým. V nedávných poradách o sanování financí úrazové pojišťovny pražské navrhovali dělničtí zástupci, vymahat na vládě, aby pojišťovna platiti nemusela paušal za porto a příspěvky živnostenské inspekci. Ale na zmíněnou právě možnost úspory nepřipadli.

Otažme se, jaký zájem má úrazová pojišťovna jako taková na tom, kdo z oněch tří skupin bude do výboru vyslán. Objektivně nemůže býti zájmu zcela žádného. A přece jak obrovské vydání má pojišťovna, aby provedla volby a sestavila nové představenstvo. Již tisícový náklad na volební lístky, jich vyplňování po několik týdnů celým úředním aparátem jest značným a zcela neproduktivním vydáním, že snahou nastávající reformy musí býti, tyto volby v zastoupení jednotlivých skupin prováděti na základě zcela jiném. V severních státech, kde při aktivování dělnického pojišťování vzorem byl — tak jako u nás v Rakousku — říšský německý zákon o úrazovém pojišťování dělnickém ze dne 6. července 1884, ku př. v Norsku (úrazový zákon pro tovární dělníky ze dne 11. července 1894) skládá se výbor ze sedmičlenné komise s právem kooptačním, z kteréž 3 (právníka, lékaře, technika) jmenuje na 5 let král, 2 zástupce podnikatelů, 2 zástupce dělníků volí na dobu 3 let storthing. V Dánsku (zákon úrazový ze dne 7. ledna 1898) ze sedmičlenné komise dva dělničtí zástupci jsou voleni z výborů nemocenských pokladen zákonem ze dne 12. dubna 1892 schválených (§ 24), 2 podnikatelé jmenováni jsou ministrem vnitra, 3 (z nich jednoho lékaře) jmenuje král. U nás volání po změně voleb odbýváno bylo jako snižování a urážka autonomního sboru.

Dosavadní způsob zastupování má však důsledek ještě další a daleko nepříznivější. Volby, ať jakékoliv, nemyslitelny jsou

téměř bez agitačních hesel a agitačních prostředků. Nejsou jich prosty ani volby do úrazové pojišťovny. Jaký účinek má agitační slovo vržené tiskem do lidu, že na př. dělnický zástupce přičinil se, aby v tolika stech případů důchod nebyl zastaven, nebo že v tolika stech případů se přičinil, aby důchod byl zvýšen. Takové zprávy v kruzích přímo súčastněných působí jako vyzvání ucházet se o přízeň tak mocného zástupce. Nekouká z toho systém protekční? Správní výbor přiznává důchody na základě dlouhého šetření úředními protokoly a lékařskou prohlídkou, při obém raněný je bezprostředně súčastněn, ve sporných neb vážných případech je raněný obeslán k druhému lékaři neb odevzdán klinickému vyšetření; mohlo by se tedy jednati ve velmi vzácném případě o nutné zvýšení důchodu, a to spíše z nedostatku jednotného návodu pro lékaře. A přece čteme a také se děje, že po návrhu dělnického zástupce usnesl se správní výbor na zvýšení důchodu tolika set raněným, již při schůzích ani přítomni nejsou. Kam by vedl podobný systém, kdyby se na př. zase zástupce podnikatelů o to přičiňoval, aby v tolika a v tolika stech případů pojistné příspěvky byly sníženy neb odepsány. Není takový systém chorobný? Letošní volby byly provádény za vlivu změněných stanov, změna však, právě že udržuje a prodlužuje status quo, zdá se býti spíše zhoršením. Že by se za dnešní organisace dělníků i podnikatelů dala najít forma daleko jednodušší a přiměřenější, není žádné pochybnosti. A není pochybnosti, že k ní dojíti musí. Pak zreorganisovány budou i rozhodčí soudy úrazových pojišťoven, dávné to pium desiderium, kde sporné případy dojdou náležitého rozsouzení. Prozatím přičiní-li se organisace dělnická, aby bylo zrušeno honorování čestných funkcí, k čemuž je vlastními zásadami povinna, dost by učinila. Není tajemstvím a bylo již stokrát řečeno, že se česká úrazovna stala zaopatřovacím ústavem. Byla již v tom nejmenší na př. terstskou, daleko předstižena. Stavby dělnických domů provedly již téměř všechny úrazovny rakouské. Toliko ta největší, pražská, béře se za jinými cíli.

A. KLÍMA.

Dnešní zápas o Středomoří.

Napsal Dr. *Eug. Muška.*

Nedávné zápletky frankoturecké ve východní části Středomoří hnuly znova otázkou politické budoucnosti Středomoří. Pustíme-li mimo všeobecné úvahy a žurnalistické uvažování o »krisi turecké«, o politické impotenci Anglie, o středomořské politice ruské, o krétské politice řecké atd., zůstane přec jeden fakt: Středomoří jde vstříc (na prahu XX. století) skutečné

a vážné politické krisi. Jakého druhu tato krise bude, v čí prospěch bude rozřesena, pro který stát středomořský znamenati bude katastrofu, lze spíše tušiti jen, nežli tvrditi. A přec tato nejistota o politické budoucnosti okrajních státův Středozemního moře vleče se již dvěma posledními stoletími minulými, a otázka středomořská přechází v plné a kritické své důležitosti i do století dvacátého.

Tato středomořská krise není ničím novým. Třeba jen prolétnouti v duchu dějinami Starého světa — a seznáme, že se objevuje ve všech historických dobách. Měl ji starověk, středověk a má ji novověk. Ovšem mění se politické poměry, střídá se jeviště dějinné i dějinní představitelé, krisi onu řešící svým, době i poměrům odpovídajícím způsobem. Příčina toho jest vysoce důležitý, dějinný význam Středomoří, zakládají se v samé povaze jeho. Důležitost této významné dějinné páky jeví se jak po stránce politické, tak po stránce kulturní, ethnické, národohospodářské atd.

Po stránce politické mělo Středozemní moře, prostředkující spojení mezi třemi kontinenty Starého světa, Asií, Afrikou a Evropou, význam veledůležitý. Politické dějiny starého a středního věku točí se téměř docela kolem jeho břehů, v novověku zvláště v posledních stoletích. Po éře Foiničanů a Řeků stojí v starověku v popředí politických dějin velký, antický zápas o Středomoří. Válkami punskými nazýváme v dějinách tuto dobu tuhého zápasu o nadvládu v Středozemním moři, který vedla mladá římská říše s Karthagiňany, dědici vzdělanosti a dějinného poslání starých Foiničanů.

Byl-li tento zápas o Středomoří tuhý v starověku — byl tužší, rozmanitější a spletitější ve středověku. Tužší proto, že béře na sebe ráz boje plemenného a náboženského — obrovská rozpínavost bojovného islamu dává k němu příčinu a přivádí politické dějiny středomořské do skutečného varu. Pestrým ethnickým promísením indoevropského plemene při březích Středomoří, vzniká samostatná středozemská raça, kterou na venek sjednocuje křesťanství a společný zápas proti plemenu mongolskému (Tataři a Turci), semitskému (Arabové) a hámitskému (Berbeři), sjednoceným na venek náboženstvím mohamedánským. Křižácké války, jež jsou osou politických dějin středověkých, nejsou než mohutnou reakcí křesťanského Západu proti islamskému Východu. Po stránce národohospodářské a obchodní mění se přirozeně poměry — staré Foiničany, Řeky a Římany vystřídali Benátčané, Janované atd.

Na počátku novověku ztrácí Středomoří na čas na svém významu. Zraky celého známého světa upjaty jsou daleko na západ do Nového světa. Ovšem, je to zájem více obchodní nežli politický. V popředí politických dějin na počátku novověku v Středomoří je Španělsko, ono Španělsko, které v přítomnosti ztratilo v něm mnoho na významu. V době reformace vedle Španělska, držícího celý poloostrov pyrenejský a velkou

část poloostrova apeninského, stojí v popředí Francie (hlavně svojí tureckou politikou), osmanská říše, vévodství milánské a florencnské, republika benátská. V Africe vyvinuly se berberské státy Fezský, Alžírský, Tunisský. Cypr a velká část Sporád Egejského moře přísluší Benátské republice. Podobně vyhlíží po stránce politické Středomoří v st. XVII. (po míru westfálském). V XVIII. st. ukazuje se poprvé mocněji v Středomoří pozdější důležitý činitel — Anglie, vzrostší po rozkladu španělské říše ve velmoc námořní. Ke konci XVIII. st. hlásí se nová krise středomořská — ohlašuje ji Francie dobytím Egypta — a Anglie odporem proti této politice. A odtud oba dva tyto státy stojí v popředí otázky středomořské nejenom v XVIII. ale i v XIX. i na prahu XX. st. Však o tom jinde.

Téhož velkého významu jako pro dějiny politické, je Středomoří i pro dějiny kulturní a pro vývoj ethnický. Různí národové podali si v Středomoří ruku, pestře se promísili anebo alespoň na sebe všestraně působili. Vznikla vlastní vzdělanost středozemská, slučující v sobě Západ s Východem, vznikla středozemská raça, rázovitá ethnickou pestrostí.

Po stránce národohospodářské a obchodní vliv Středomoří byl nejpatrnější v starověku a středověku. V novověku klesá a teprve v posledních desítiletích nabývá Středomoří i po stránce této své bývalé důležitosti.

V přítomnosti zápas o Středomoří trvá dále. Živí jej rozhárané politické poměry okrajních států Středozemního moře a žárlivost evropských velmocí. Politicky prohnilé státy turecké a berberské, rovněž jako Egypt, udržovány byly a jsou dosud toliko řevnivostí evropských velmocí. Jsou již dlouho jablkem sváru a jádrem vážné krise středomořské. Tak i příčinou moderního zápasu o Středomoří.

Státy, interesované na tomto dosud namnoze tajeném zápase, jsou: Francie, Anglie, Italie, Rusko, Řecko, Španělsko v řadě prvé, Rakousko-Uhersko, Německo, Balkánské státy v řadě druhé. Chceme-li tuto řadu zúžiti, pak je to Francie, Anglie a Rusko. Země, neboli lépe státy, o které pak v tomto zápasu běží, je Turecko evropské a asijské, Egypt a berberské státy Marokko a Tripolsko.

Z mocností nejvíce interesovaných na osudech těchto středomořských států, na prvním místě je F r a n c i e. Její středomořská politika není nová. Můžeme ji sledovati značně daleko, až do XVI. st. Turecká politika Františka I. nesleduje cíle pouze dynastické (sesíliti se pomocí tureckou proti Habsburkům), ale má i národohospodářské pozadí, jevící se značným rozvojem francouzského obchodu ve východním Středomoří. Další etapy v středomořské politice francouzské značí Bonapartův vpád do Egypta ke konci XVIII. století — který měl za následek, že pozornost Anglie připoutána již trvale k Středomoří. A od této doby také trvá ono mocné napjetí mezi Francií a Anglií ve vodách Středozemního moře. V XIX. st. vliv Francie obnovuje

znamenitá, třeba že sobecká středomořská politika Napolena III. ve válce krimské. Tenkráte spojena jest Francie s Anglií za účelem vyvrácení ruského vlivu ve východním Středomoří. Výsledek je seslabení ruského vlivu v těchto oblastech a tak vlastně odložení rozřešení středomořské krise na dobu pozdější. Neboť bez pomoci a vlivu Ruska rozřešena býti nemůže. Tato politicko-obchodní převaha Francie na východě jevila se jmenovitě tím, že Francie vlivem a kapitálem svým uskutečnila stavbu průplavu suezského. Ovšem silný tento vliv netrvá dlouho. Ve východním Středomoří stále více nabývá moci vliv Anglie. Převaha Francie ztrácí se již po francouzsko-německé válce (1871) a zvláště po roce 1882, kdy vliv francouzský v Egyptě docela vytlačen vlivem anglickým. Nový obrat nastává teprve nyní, po dohodě s Ruskem.

Hlavní interes Francie obrací se jmenovitě k státům africkým. Je to jaksi historické poslání velké republiky dostati do sféry svých zájmů celé severní pobřeží africké od Marokka na západě, po Egypt na východě. Zdar, s jakým kolonisován Alžír a Tunis v těchto oblastech, podporuje tuto politiku a věští dobré ovoce. V prvé řadě běží zde ovšem o sultanát Marocký a Tripolsko. Egypt v přítomnosti podlehá příliš vlivu anglickému, takže nelze doufati v rozšíření vlivu francouzského v tomto státě.

Marokko, o který Francii jde zvláště, prostírá se docela ve sféře francouzské. Je to stát prohnilý politicky, ústavně, kulturně i hospodářsky, jejž může zachrániti před dokonalým úpadkem jen některá evropská kolonisující velmoc. Rozlohou rovná se asi mocnářství Rakousko-Uherskému s Dánskem, počet obyvatelstva je na 8 mil. Obyvatelstvo patří s polovice k hámitským Berberům, s polovice k Arabům a Maurům; několik tisíc je židů, negrů a míšenců. Obchodně je interesována nejvíce Anglie, pak Francie, Italie, Španělsko, Německo. V celku byl r. 1899 dovoz za 23 mil. K, vývoz za 20 mil. K. Vyvážejí se jmenovitě luštěniny, ječmen, vlna, kůže, hovězí a skopový dobytek, vosk, olivový olej, datle, mandle, kukuřice, výrobky vlněné a koberce. Celní příjem sultánův z přístavu čítá asi 10 milionů K, budget 6 mil. K. V přítomnosti je tento berberský stát na pokraji finančního úpadku, takže »otázka marocká« je na počátku tohoto století vždy na programu při řešení středomořské krise. Spletitá a napínavá je tím, že na ní interesovány jsou vedle Francie zvláště dva státy evropské: Anglie a Španělsko. Anglii jde o obchod a o strategickou důležitost státu (protiváha Gibraltaru), Španělsko chce dostati alespoň kus pobřeží u Centy na severu a kus při pobřeží atlantském. Však snahy ty jsou marny. Postup, kterým brala se Francie v otázce marockých oás Tuátských, ukazuje na politiku promyšlenou, soustavnou. Francie postupuje od jihu, od své saharské oblasti, svírá více a více Marokko v kruh svých zájmů. Jen příhodný okamžik a Marokko bude francouzské.

O Alžíru a Tunisu nebudeme zvlášť promlouvati. Tyto státy jsou jak svým složením přirozeným tak i kulturním i ethnickým téhož rázu jako Marokko. Alžír je skutečnou francouzskou državou (znamenitě se rozvíjející), Tunis je pod francouzským protektorátem. Ovšem jenom dočasně. Po nějakém čase spadne republice do klína jako zralé ovoce. (P. d.)

Rakouský dluh státní až do roku 1867.

Smlouva mincovní r. 1857 s německými státy uzavřená, na základě jejímž měla měna rakouská místo konvenční mince nastoupiti, stanovila však zároveň, že nižádný ze států smlouvajících se peněz papírových s kursem nuceným vydávati nebude aniž k vydávání takovému svého svolení dá; i bylo tudíž bance národní cís. nař. ze dne 30./VIII. 1858 povoleno vydávati pouze bankovky na měnu rakouskou znějící v obnosech po 1000, 100 a 10 zl., a tyto bankovky měly býti směnitelné. Aspoň třetina všech obíhajících bankovek měla býti kovem kryta, pro zbytek pak úhrada bankovní za dostačitelnou prohlášena. Podrženo však bylo ustanovení, že tyto bankovky u všech veřejných pokladen přijímány býti mají a že při všech platech na rak. měnu znějících v plné hodnotě jmenovité přijímány býti musí (srv. zvl. Czörnig, I. 290). Papír na konvenční měnu znějící měl býti co nejrychleji z oběhu vzat, a to nejdříve malé obnosy po 5, 2 a 1 zl. Záhy však bylo dovoleno opět vydávati bankovky po 1 zl., tyto pak nemusily míti úhrady statutární, zde byly prohlášeny úhradou předané statky státní a výnos jejich jakož i výtěžek z prodeje měly především k vzetí těchto bankovek z oběhu sloužiti. Dluh státní u banky zmenšil se zatím na 196,281.000 zl. k. m. = 206,095.052 zl. r. m. a banka byla celkem konsolidována. Vedle toho kontrahoval stát ovšem v době té také výpůjčky bez sprostředkování banky národní, z toho byla nejznačnější t. zv. národní výpůjčka z r. 1854 v obnosu ca 500 mil. zl. Příčinou zadlužení státního byla v době této také politika železniční.

Však r. 1859 následkem války italské musily býti učiněny opět značné výpůjčky doma i za hranicemi, a také u banky národní rozmnožil se dluh státní na 300,169.337 zl. r. m. Konsekvencí byla dne 29./IV. 1859 zavedená suspense směnitelnosti bankovek. Ale již r. 1860 zmenšil se dluh u banky následkem různých operací na 257,054.159 zl. a úmluvou ze dne 14. února 1862 bylo o další umoření postaráno. Již r. 1859 byla za příčinou úpravy dluhů státních zřízena neodvislá komise dluhů státních, při čemž zároveň fond umořovací jakožto takový byl zrušen. Ale slosování bylo dále vedeno a rovněž specielní ustanovení o umořování některých dluhů byla ponechána

v platnosti. Vedle toho mělo se ze státních obligací 5%ních ročně ½% kapitálu na burse skoupiti a zničiti. Ostatní důchody fondu umořovacího byly k úhradě všeob. potřeb státních obráceny. Z bývalého ředitelství fondu umořovacího bylo samostatné ředitelství dluhu státního utvořeno, jež mělo stávající operace umořovací provésti, stav dluhu státního v evidenci chovati a spravovati státní kasu depositní, jež sestávala z deposit bývalého fondu umořovacího. Celkový stav dluhů byl r. 1860 ca 2365 mil. zl., jenž na 106 mil. zl. ročně na úrocích vyžadoval. S nastoupením ústavy konstituční přišly státní dluhy ještě pod dozor širší rady říšské. — Vzájemně byly však tyto dluhy státní velice různé. Některé obligace bylo — aspoň po právu — v minci kovové zúrokovati, jiné v papíru, a také úroky v poměru ke kapitálu nominálnímu byly velmi různé. Největší suma byla 5% zúročitelná, ale platilo se ještě také 1, 1¼, 2, 2½, 3, 3⅕, 3½, 3⅖, 3½, 3⅗, 4, 4½ a 6 %. Skutečný úrok (v poměru ke kursu emisnímu — dle Wagnera, l. c. str. 222.) byl mezi 4 a 8½% ; nejvíce mezi 5—6%. Nepříznivost podmínek úvěru státního charakterisuje nejlépe, že do let šedesátých stát za 1588·5 mil. zl. k. m. nominale pouze 1442·05 mil. zl. v hotovosti obdržel a ročně o 8⅛ mil. zl. na úrocích více platil, než by bylo bývalo zapotřebí při normálním zúrokování 5%ním.* Že zde pomýšleti na konversi bylo na snadě, jest jasno, a také znenáhlé zlepšení financí státních počátkem let šedesátých vedlo k tomu. Wagner čítal r. 1863, že by se celkem něco přes 665 mil. zl. rakouského dluhu státního hodilo ke konversi. Této vadil ovšem nejvíce nízký kurs státních papírů, jehož hlavní příčiny byly vyplácení úroků v kovu slíbených papírem, kuponová daň r. 1859 zavedená, umořování dluhů pomocí kontrahování nových a neustálé deficity rozpočtové.** Na deficitech těchto měl ovšem největší podíl dluh státní, který dle rozpočtů z let 1864—1867 vyžadoval: 190,654.730; 177,085.099; 193,725.460; 139,570 000 zl. Při tom dlužno míti na mysli, že vůbec docílená výše příjmů jenom mimořádným a značným zvýšením daní i poplatků a prodejem státního majetku byla způsobena.

Značné operace úvěrní byly přirozeně r. 1864 a zvl. 1866 nutny; poprvé as 130 mil zl., v roce pak 1866 bylo zákonů několik. Již na základě zák. ze dne 24./IV. 1866 ř. z. čís. 47

---

* Wagner, l. c.

** K objasnění následující přehled rozpočtů z let 1864—7:

Rok:	Úhrada:	Potřeba:	Deficit:
1864 (1./XI. 1863—31./XII. 1864)	568,547.335 zl.	614,260.059 zl.	45.712.724 zl.
1865 (1./I.—31./XII.)	514,905.453 »	522,888.222 »	7,982.769 »
1866 (dto)	491,134.735 »	531,273,881 »	40,139.146 »
1867 (dto)	407.297.000 »	433,896.000 »	26,599.000 »
	k tomu další def. z r. 1866 per		51,034.000 »
			79,495.000 zl.

Při tom není přihlíženo ke značným úvěrům dodatečným.

byl zmocněn ministr financí za 60 mil. zl. nom. zástavních listů vydati; pak zák. ze dne 5./V. 1866 ř. z. čís. 51 změnil bankovky po 1 a 5 zl. ve státovky (jejichž obnos však celkem 150 mil. zl. přesahovati neměl) a tím dluh svůj u banky značně zmenšil. Zák. ze dne 25./V. 1866 ř. z. čís. 64 vzkřísil opět staré »Münzscheine« po 10 kr., jejichž obnos však celkem přes 12 mil. zl. jíti neměl. Zákon z téhož data ř. z. čís 65 vypsal nucenou půjčku 12 mil. zl. ve stříbře nebo ve zlatě v král. Lombardsko-Benátském (jež však pro pozdější odstoupení země úplně k cíli nevedla). Konečně zmocnil zákon ze dne 7./VII. 1866 ř. z. čís. 89 ministra finančního, aby opatřil obnos 200 mil. zl. novou výpůjčkou nebo rozmnožením státovek. Jako záloha na to bylo u národní banky vyzdviženo 60 mil. zl., a o zbývající bylo pak na zákl. zákona ze dne 25./VIII. 1866 ř. z. čís. 101. postaráno tak, že 50 mil. zl. mělo býti opatřeno 5% umořitelnými obligacemi, za 90 mil. zl. pak měly býti vydány státovky. Na místo zálohy u banky vyzdvižené měly nastoupiti také státovky (od r. 1867 též po 50 zl.). Současně byla také suma salinek 100 mil. zl. limitována.

Papírové peníze, jež se v této celé periodě nahromaďovaly, snažil se stát zatlačiti pomocí značného ražení mince* a věnováním větších obnosů z kontrahovaných výpůjček na zredukování dluhu nezaloženého; vedle toho byla i jiná nepatrnější opatření**.

Pro úpravu poměru státu k bance národní nejdůležitější jest na zákl. zákona ze dne 27./XII. 1862 ř. z. čís. 2 ex 1863 uzavřená úmluva (nejv. schválení 6./I. 1863) mezi státem a bankou, jejíž hlavní ustanovení jsou tato:

Celkový stav dluhu státního u banky jest dne 29./XI. 1862 tento:

a)	dluh založený za výměnu papírových peněz měny víd., zbývá	36,914.954·94 zl.
b)	Dluh státními statky krytý	87,053.779·30 »
c)	Zálohy na půjčku na zákl. čís. nař. ze dne 29./IV. 1859, zbývá	77,800.000·— »
d)	Zálohy ve stříbře na půjčku 3 mil. £ r. 1859 v Londýně emitovanou	20,000.000·— »
	Celkem . .	221,768.734·24 zl.

Dluh ad *a*) zmíněný měl býti dnem schválení úmluvy počínaje 2% zúrokován a nejdéle ve čtyřech ročních lhůtách od konce 1863 splacen. Dluh ad *d*) měl rovněž býti splacen a za to měla banka vydati zastavené obligace na £ znějící. Pak vyloučí se obnos 80 mil. zl. především z dluhu ad *c*) a pak ad *b*) zmíněného a přenechá se státu jako specielní zápůjčka, na

* Roku 1862 celkem naraženo stř. kurr. 169,177.763, stř. drob. 1,136.442; měď. drob. 179,800.862 zl. r. m., což stouplo do r. 1867 na stř. kurr. 200,632.041; stř. drob. 1,584.092; měď. drob. 212,230.554 zl. r. m.

** N. př. dovoz rak. mince drobné byl cla prost.

kterou bude stát od 1./I. 1863 ročně paušalně 1 mil. zl. platiti, ale jen pokud toho k doplnění 7% dividendy bude zapotřebí. Na tuto zápůjčku vydá se bance obligace 31./XII. 1876 resp. pro případ prodloužení privilegia o rok později splatná. Zbývající dluh měl býti uhražen z části prodejem uložených papirů (od r. 1860). Pokud ještě něco se nedostane, má to býti dluh bezúročný, jenž z prodeje stát. statků nebo pomocí příspěvku státního placen býti. Obnosů takto docílených má se především užiti k statutární úhradě bankovek (§ 14. stát. bank.; bankovky nejméně 10 zlatové pokud cirkulují přes celkový obnos 200 mil. zl. mají býti stříbrem kryty, pro ostatek stačí úhrada bankovní). Budou-li 10 zl bankovky v oběhu ještě po konci r. 1866, platí předpis o úhradě také pro ně. Nesměnitelnost bankovek má — pokud možno — r. 1867 přestati. Privilegium banky potrvá do konce r. 1875, nestane-li se do té doby opatření zákonné, prodlužuje se privilegium mlčky o jeden rok. Na tomto dohodnutí bylo pak principielně až do vyrovnání setrváno.

Zbývá ještě podati přehled celkového rakouského dluhu státního koncem r. 1867 po příslušném zredukování na jednotný základ (cf. Mensi, l. c.):

I. Dluh založený:	*a*) v měně vídeňské .	9,430.000	zl. r. m.
	b) v konvenční minci .	1.625,981.000	»
	c) v rakouské měně .	964,691.000	»
II. Dluh nezaložený		425,213.000	»
	Celkem . .	3.025,315.000	zl. r. m.*

DR. JOS. DRACHOVSKÝ.

O nás.

Věnováno naší mladé inteligenci od *Ž. Lad. Slv.*

Promluvím o politice i o našich politických směrech. Stať tato byla psána již před sněmovními volbami; něco jen k ní dodám a poopravím. Byl jsem druhdy upřímným přítelem (ač ne stoupencem) Mladočechů — a byla to krásná strana plná života! — a mnoho jsem pro ně pracoval; od podzimu r. 1897 jsem od nich odstoupil a nenáležím teď nikam. Mají všecky strany hříchy své jednostrannosti. Brzy vysvitne, proč jsem od Mladočechů odešel.

Strana mladočeská, jakož i staročeská (t. j. jejich názory a politika) jsou plodem a výsledkem souhlasu celé generace;

---

* Celkovou potřebu úrokovou uvádí Mensi odchylně od výše citované cifry budgetní na 127,718.147 zl., což vysvětlí se tím, že v budgetu ještě také různé jiné platy k potřebě pro dluh byly připočteny.

u poslanců i voličů. Proto nelze také stranu staročeskou do opravdy vzkřísiti, neboť to pokolení většinou již vymřelo a odešlo a mezi mladými dorostu není. Duševního rozdílu ostatně mezi Staro a Mlado není a nebylo nikdy, ani v temperamentu — jen v osobách a ve věku. A tak zbylým Staročechům, tuším, nelze jiného, než se spojiti a pomáhati těm nejzdravějším a kvalitativně nejsilnějším i nejlepším z mladých..

Ve stejném poměru jsou teď také radikálové obojí barvy k Mladočechům. Dělím, jak parno. strany ve hlavním dle generace a věku. Nechci říci tím, že toto dělidlo úplně vystačí — právě jako jiná. Snad narazí, ne-li u realistů a agrárníků, aspoň u sociální demokracie. Tolik však je jisto, že ten, kdo zná předáky našich počtem největších stran a jich vznik, dá mi za pravdu.

Generace staro- i mladočeská byla sanguinická, ale tím (či navzdor tomu) i značně flegmatická: rozkypění, bouře, adresy — a pak zas na měsíce ticho, t. j. nehybnost. Bylo to zkrátka stadium citové politiky, v němž jsme vězeli a jež jsme psychologicky a vývojoslovně prodělati musili. Všecky otázky se řešily především citem — a přečasto též projely. Správná politika spočívá však ve znalosti světa, osob a poměrů, ve znalosti sil vlastních i protistran. Přesvědčím-li se, že na tu chvíli jsem slabší protivníka, či že výsledek je nejistý — výboje a útoku nezačínám a hledím se zatím uvnitř sesíliti. (Viz ku př. dnešní politiku Ruska.) Co však činili Mladočeši? Především k vůli popularitě a pak z politiky mandátové (jinak toho pochopiti a nazvati nelze) vymohli nám jazyková nařízení, o nichž každý znalec rakouských dějin i poměrů a paralelogramu sil věděl napřed, že nám budou zase vzata. Nač tedy byl ten bengál? Výsledky této mladočeské kampaně pak jsou:

1. Němce před tím, r. 1896, naprosto rozbité a malomocné spojili Mladočeši, čímž, lze-li tak říci, donucena vláda, že s nimi teď počítá, a to přeochotně a víc než nutno;

2. vzbuzen tím u Němců — druhdy i přístupnějších — takový radikalism a zuřivost, že je náš dnešní boj daleko těžší než jindy, že se jen bráníme, oni pak jsou na výboji. (»Státní němčina«, svatodušní program.) Sami však Mladočeši dnes praví, že vyrovnání a státního práva bez souhlasu a smíření s Němci dosíci nelze. Nač jste je tolik tedy před tím dráždili? To je, pánové, do nebe volající Kocourkov a ne politika!

3. Sta a tisíce našich lidí i rodin v »uzavřeném území« připravili o existenci, či jim ji aspoň zhoršili. Kdo takovéto věci viděl a prožil na vlastní oči jako já, musil se od Mladočechů odvrátiti s odporem. Nač ty oběti, probůh, když každý soudný znatel z předu věděl, že budou na plano? Oběť arci musí býti vždy při nějaké větší věci. Zde byla však ta oběť zbytečná. Arci v Čáslavi se snadno hřeší, když to v Mostě jiný odnese. Zkrátka: jazykový boj mladočeský byl předčasný a měl býti poslední etapou našich práv a úspěchů, a ne počáteční. Každý

si přece napřed bere košili a pak teprve kravatu. Napřed se staví základní pilíře a pak teprve façada. Mladočeši jednali naopak. V Čechách jsou poměry jiné, nežli v Haliči, tedy paralela nemožná. Jazyková otázka v této míře byla u nás předčasně vzbuzena a zbytečně. Kdo má peníze a je vzdělán, ten sám sebou vynutí si respekt k svému jazyku; a o to přece šlo! Budu-li seděti na primitivní houpačce — obyčejné prkno na koze — a budu tlustý, můj protivník pak hubený, budu sám sebou svou váhou držeti ho ve vzduchu a dělati s ním, co budu chtíti. Základní politická logika.

My jsme mohli místo formálních bezcenných a bengálových jazykových nařízení, jež byla beztoho jen na papíře, stále porušována a docela zbytečná, získati jiné a mnohé věci, na pohled snad arci menší, jež nás mohly však kulturně a hospodářsky sesíliti. Universitu na Moravě, jíž tam i politicky pohřešujeme jako soli, už jsme mohli míti 2 léta a teď, bůh ví, kdy se jí dočkáme. Lepší dotování české university v Praze, zřízení scházejících stolic tamže a j. Události nám dávají za pravdu: Mladočeši dobře cítí tu slepou uličku a předčasnost své jednostranné bengálové politiky jazykové a odtud dnes to jejich úsilí o moravskou universitu. Teď jednají správně, ale — post tot discrimina rerum! Musilo to tak býti? Facit tedy: ničeho jsme téměř nezískali; co jsme získati však mohli, propásli a při tom skoro ještě ztratili!

Stejně nešikovný poměr zaujali Mladočeši k lidu a dělnictvu. Lidu si nevšímali. Najednou zvedl se nářek, že lid padnul do rukou sociální demokracie. V době obstrukce se to Mladočechům pomstilo. Ale i potom, na místě aby byli naše sociální demokraty nějak zaujali svou konciliantností a p., naopak je od sebe pánovitostí, neomylností, zrádcováním paušálním (nesouhlasím-li s něčím, jsem zrádcem — naše národní dogma; i to patří k mladočeským vymoženostem!) a nadávkami odpudili. Stejně jednaly Nár. Listy. A když pak byla jazyková nařízení zrušena, nehnula se v Čechách ani ruka; jen trochu křiku v novinách a schůzích, něco telegramů a resolucí. Neměli za sebou lid, jediné schopný živel. Ano, páni Mladočeši: za vámi už nestojí více lid, jako druhdy, čímž jste byli právě stranou obávanou a váženou; a proto se vás též nikdo teď nebojí, sestárli jste. Post festum sbubnovali národní sociály a dělníky — a ty si dnes svou neomylností (pp. jako Janda, Sehnal a p.) odkopnuli též.

Po fusi s vysokými kruhy zabývají se Mladočeši vysokou politikou a pěstují okázalé styky s Francií a Ruskem (bez bengálu to nejde!) atd. Přejeme také těm stykům — ale nač ten hluk? Což to nelze věcně a potají též? Nám to jen takto škodí; Němci mají proti nám zbraň. Vždyť to vše je pouze theoretické, nevinné, na papíře, beze všech následků. A pak až v druhé řadě. Osobních, opakujeme osobních (a tudy nejsilnějších) styků s Rusy a jinými Slovany navázali jsme ve skutečnosti velmi

málo. Vizme a pozorujme jen fakta.

Vlastní pomoc a sílu musíme hledati a cítiti jen v sobě. Ale to je možno toliko po skutečné p r á c i. Kde se však jenom frásuje, není též sebedůvěry. Proto si též vysvětlíme u nich tu a tam onu podivnou malomyslnost (ku př. i u Engla, čehož nám líto), jíž by jará a zdravá strana míti neměla a nemohla, poněvadž by věřila též v sebe a nejen v politické aliance. Před Bílou Horou věřili též páni sanguinikové více v aliance nežli v sebe, a považte, jaké toho byly následky! To byla ta základní chyba! Jeť ostatně mnoho analogie poměrů tehdejších s našimi nynějšími. Pěstuje se vysoká politika a my zatím hyneme a živoříme hospodářsky a probíjíme se na svou pěst kulturně! Nelze dosti s důrazem opakovati, že třeba nám především drobné práce kulturní a hospodářské; toť základem české věci a jen tak se nutno dívati na naše poměry. Kdo pracuje s porozuměním a poctivě v našich Jednotách (Pošumavské a Severočeské), Ústřední Matici Školské, udělal a značí více, než celý poslanec. Tam, pánové, zůstaňte a nederte se o poslanectví, to je dnes znehodnoceno a skoro bez ceny. Kdo zná dějiny konstituční éry v Rakousku od r. 1860, musí mi dáti za pravdu. Vyložil jsem tím mimodek své politické kredo. Již sám dnešní mladočeský postup ostatně poukazuje, že mám pravdu: že se nám totiž musí především jednati o to, abychom německý radikalism zmírnili, t. j. odzbrojili — arci pevně se bráníce, oportunně, však rozhodně postupovali a žádali, ochotni byli k vyjednávání, ale i k obstrukci v daný čas, nevěřili slibům, ale brali jen fakta atd. Je ovšem pravda: starost o to náleží především vládě a mírnějším německým stranám a nikoli snad nám; ať ty se o to starají, ať ty mezi sebou bojují, my můžeme vyčkati, až se samy mezi sebou pobijou a oslabí. Dím však: jen my sami otázkou jazykovou atd., která je dosud předčasná a nezralá a s kterou se nemělo tedy nyní hýbati, spojili jsme Němce, dříve rozbité a seslabené bojem mezi sebou (dobré to ovoce staročeské politiky!), jen my jsme zvýšili jejich požadavky (kde pak si to kdy troufali?) a jen my jsme pomohli Schönererovi a jeho straně, jinak naprosto bezvýznamné, tolik na nohy. Vidím tudy jádro naší politické taktiky v reálném oportunismu — arci nikoli, opakuji co nejdůrazněji: ne v poddajnosti, slabosti, lehkověrnosti a osobním prospěchu, v oportunismu, který počítá s danými právě v té chvíli poměry, pracuje a nekřičí prázdně radikálně a nic více; v oportunismu konciliantním, ale pevném. A tak lze i všeněmectví učiniti absurdním, zbytečným. Kdo věří dosud v násilné a rozhodné zakročení vlády proti nim (a to bez naší škody); kdo věří, že se spíš vyhoví nám nežli Němcům (třeba i pruským); ten věří v utopie, ten neví, že Němec Němce nepoškodí, ten nezná rakouských dějin a dosud nikdy neslyšel historii o rakouském »dvojím lokti«. Dnes se všichni Všeněmců bojí a kolem nich točí; oni vyrostli jenom naší pomocí a vinou. Ejhle, i »Los von Rom« — už se mu poddávají v osobě pana

Frinda! To je ten známý rakouský a pověstný historický »dvojí loket«: nás by žalářovali, Němce však hladí a konejší. Možná, že se vláda pod kůží směje, neboť německý radikalism je nejlepší prostředek, jak naše požadavky odstaviti a snížiti. Rakouské vlády atd. jsou přece také vždy německé, třeba že jsou někdy míň německé, t. j. rozumnější a spravedlivější, či v tísni okamžité, a třeba to radikální Němci pro formu a pro pouhého strašáka popírají. A ty nám o sobě nechtějí ničeho dáti.

(P. d.)

Stíny evropské civilisace.

Listy z cestovního denníku. — *Vavř. Jos. Dušek.*

Žebrající sbor má zcela jiný ráz. Skládá se zvláště ze starých lidí a dětí. Ti vedou obchod se soucitem. V každé srdce vložila příroda soucit, ale ten někdy dříme, někdy spí: třeba jej vzbudit. Stáří samo nestačí, aby otevřelo ruku boháčovu. Lepším klíčem jsou zmrzačené údy. Ale zmrzačit sebe — to bolí!

Politik měla telegram z Petrohradu dne 6. července 1901: Zde byla objevena zločinná společnost, která děti mrzačila a jich k buzení soucitu v okolojdoucích užívala. Jednomu z ubohých dětí vypíchány oči a jazyk uříznut. Při zatčení žebráka s takto zmrzačeným dítětem přišla na světlo hrůzná surovost této chásky, která zrovna řemeslně provozovala mrzačení dětí.« A takové zprávy co rok se ozývají, co rok »přijde se na stopu takové společnosti«, vždyť policie zná své šlislburské »kadety«. Zatčení je nahodilé, systematicky nelze co podniknouti, policie se bojí hroznych výsledků takového předsevzetí. Člověk má oči, aby — přehlédl!

Zlaté časy nastanou těmto »kadetům«, když tak studenti jsou nespokojeni se správou university. Tu jsou v bezpečí, »gorodovyje« mají jinou práci, kdož o ně dbá, nejvýše přinesou-li zprávu o nějaké tajné schůzi. A co nevyčenichá takový brod'jaga, jdoucí dům od domu?

K mrzačení všemožně získávají děti. Jsou to vlastní jejich robata, jež nelidsky připravují o zdravé údy, sotva že vyrostla z peřinky. Nožičky jednu po druhé jim zlámou a sami léčí, aby ostaly zkřiveny. Zrovna tak děje se s ručkama. I nože užívají k nelidským amputacím zdravých oudů. V obličeji je zmrzačují, aby příšerným vzezřením budily úžas a útrpnost. Bestialnost těchto tvorů je příšerná. A kdo slyší malé ubohé trpitele? Tam kdesi na Petrovském ostrůvku v mizerné chatě bydlí žebráci. Denně je tam křiku a rámusu, denně se perou, kdo si všimne, že se tam děje ohavnost? Nejhorší jest, že tito ničemové hledí se zmocniti cizích dětí, zejména sirotků, jichž chudí rodiče ze-

mřeli, a není, kdo by se o ně staral. V nedostatku pak těch ukradnou dítě na venku i v městě, jak se právě povede. A z jich drápů není vysvobození, jako by se země zavřela nad ztracencem. Když zase jej vyvedou na světlo boží, nepoznala by ho ani vlastní matka. Vyžebraný groš patří »rodičům«, dítě musí spokojiti se s trochou špinavého jídla, jen co by hlady nezemřelo. Tato část »kadetů« je nejsurovější.

Třetí druh jsou nestálí To jsou »kadeti«, kteří alespoň částečně se živí hmotnou prací. Zejména pomáhají v okolních vesnicích při štípání dříví, nosí prkna a klády při řekách, rolníku pomáhají při senoseči. Nejsou sice výbornými dělníky, avšak přes to pracují obstojně. Někteří hospodáři rádi je najímají. Pracujíť za poloviční plat, a dá-li se jim kořalky, i za dobrého dělníka stačí. Ovšem je práce jejich spojena s jistou obavou pro hospodáře. Nemajíť »pasportů« — na postrku jich nepotřebují a k jinému nejsou. Pròto také pracují lacino a odejdou, kdy se jim zlíbí, z práce. Nikdo jich nestíhá, nikdo se o ně nestará, jsou jako ptáci nebeští. Mezi mým a svým mnoho rozdílu nečiní. Hodí se jim sedlákovy boty právě tak jako selčina sukně.

Na zimu obyčejně učiní petrohradská policie »sbírku« pouliční. Hezká řada otrhanců octne se v »učastku« a odtud vyjdou v novém stavě. Dostanou košili, kalhoty, kazajku, boty a čepici Tu je vymyjí a vyčeší. Nemocným dostane se i některého ošetření. Takto vymustrovaní jsou pak vedeni postrkem do Šlislburku, městečka vzdáleného šedesát verst se 6000 obyvateli. Sídlo »ujezda«, ale bídné. Ačkoli vodní obchod z východu do Petrohradu jde tudy, přece mu to neprospívá. Nejvíce bydlí tu židé, kterým nedovoluje se bydleti v stolici, protože odtud snadno mohou konati své »gešefty« v Petrohradě. Blátivé ulice a nečisté domy nelákají.

Sem dopraví policie »kadety«, aby tu začali spořádaný život. Ale i kdyby opravdu chtěli a mohli, nenalezli by tu tolik obživy, mnoho-li jim třeba. Proto zůstávají tu tak dlouho, dokud je živí místní žebrota a mají kus šatu. Pak zase vydají se na cestu nazpět do Petrohradu.

Obyvatelé okolních vesnic jsou k nim laskavi. Ochotně dají jim almužnu, ani noclehu neodeprou. I práci, pokud který hledá, dají. Není s nimi žertů. Potloukají se celé léto z místa na místo, leží v lukách, polích a v podkřoví, a kdo se k nim má tvrdě — tomu vženou »červeného kohouta« na střechu. Kdo si na nich co vezme?

V Petrohradě bývají přes den, k večeru táhnou se z města a uléhají v okolních příkopech nebo křovinách. Léto bývá teplé a noci příjemné. Velmi je podporuje i to, že v tomto městě v červenci vlastně ani nocí není. O půlnoci možno kol sv. Jana Křtitele čísti noviny na ulici. Lampy se nikde nerozsvěcují. Byl sem překvapen vida, že večerní záře přešla znenáhla v ranní červánky a večerní soumrak ve svitání: noci tu vůbec nebylo.

To je pro milé »kadety« zvláště příjemno, mohou se nerušeně vyspati i na městských lavičkách i kdekoli u beden v přístavě a nikdo jim hrubě nevěnuje pozornosti.

Duma petohradská dost se na ně naplatí, ale zbaviti se jich nedovede. Mnohý desetkrát i dvacetkrát byl oblečen i kožich v zimě dostal a přece zase se vrátil do hlavního města. Je to ku podivu, s jakou úžasnou vytrvalostí se tato individua umějí potloukati z místa na místo, jak lehce snášejí veliké svízele pobudného života. Láska k zahálce, či jak oni říkají: svobodě, chtivost po nízké rozkoši, či jak oni říkají: lásce, jsou tak mocné, že jim nedovedou odolati. Ani knut gorodovavo ani bič kozáků jich neodstraší. Hlad snášejí v růžovém rozmaru, zimu cítí teprve, když jim umrznou prsty, a na pohrdání lidské mají vzdor, nadávku a výhrůžku. I pes se mu často vyhne, jako by se ho bál nebo štítil.

A zeptáš-li se takového »kadeta«: čím se živí? Má na to úžasně lakonickou odpověď: »Chodím postrkem!«

Literatura, umění, věda.

Hudba. Když byla v Paříži premiera Offenbachovy jednoaktové buffy »Píseň Fortuniova«, žádalo si obecenstvo skoro všecko slyšeti dvakrát a málem by se bývalo stalo, že by se byla celá buffa hrála da capo. To bylo před mnohými lety a dnes — je mnoho změněno. U nás, když poprvé tato jednoaktovka neprávem s upřílišenou reverencí titulovaná »komickou operou« se objevila v Národním divadle 18. prosince, nedostalo se jí takových oslav. A musíme doznati, že právem. Jednak cítilo se dobře, že po nezdařeném pokusu s jinou věciékou (»Dafnis a Chloe«) bylo zbytečno chystati roku 1901 Offenbachovu premieru, jednak že půvaby, které v novince vykládá na odiv laškovná Musa Offenbachova, jsou již hodně antikvární, pro něž nebylo třeba zaváděti jakýsi kult Offenbachův, který novou kněžku dle dosiechu nalezne za krátko v »Krásné Heleně«. Učiniti z píseň, která v Mussetově proverbu »Le Chandelier« zjednala mu popularitu, střed obyčejné manželské komedie, bylo zajisté velmi vtipné a celé zevnější vypravení několika těch scén drobným nárůdkem povedených plsafů u notáře Fortunia zaměstnaných je velmi čilé: ale hudebně a umělecky přec je to vše časem zrezivělé a bylo by lépe, kdyby i u nás ponecháno bylo jen klavíru literárně-hudebních snaživců, aby tlumočil klavírní výtahy podobných starožitností na místě mnohých lepších a významnějších děl operní literatury domácí i cizí, která odpočívají v archivu a žijí jen nedokonalým životem takové klavírní, soukromé interpretace. Ale taková methoda přání byla by rozhodně pochybena, neboť u nás, chcete-li, aby z dobrých důvodů uměleckých — neboť čisté, vysoké umění jediným je tu měřítkem — něčemu se zkrátil život, musíte tomu přáti právě dlouhého života: je v tom kus zkušenosti a filosofie. A tedy: vive la Chanson de Fortunio!

Dne 21. a 23. prosince vystoupil jako host pan Orzelski, tenor záhřebského divadla, v titulní úloze »Lohengrina« a »Fausta« a dnes je již engažován. Že jeho Lohengrin skoro v ničem neodpovídal intencím Wagnerova Lohengrina, rozumí se při zvlaštělosti jeho zpěvu a hry samo sebou, kdežto Faust již tolik nevyrušoval. Ale to vše snad moudré a prozíravé navedení při studiu mohlo by uvésti na obstojnou míru, aspoň takovou, jakou jsme snášeli u pana Florjanského. Důležitější je, že nový člen naší opery má svěží a vydatný hlas a že dosti hudebně cítí, o čemž ovšem lze mluviti jen ve »Faustu«, neboť zdá se, že Wagnerovy postavy a jejich hu-

dební život zůstanou mu vždy jen nedostupným vrcholem. — K oběma posledním představením »Lohengrina« lze dodatkem naší režii jen důtklivě doporučiti, aby nesnažíc se opravovati samého Wagnera, věnovala více pozornosti jeho vlastnímu scenáři. Nelze se pouštěti zde do detailů, ale scénických chyb je na našem jevišti zbytečný nadbytek.

V závěrečném koncertu Českého spolku pro komorní hudbu 27. prosince provedeny byly dva kvartety rozdílné krásy: Brahmsův z A-moll (op. 51. č. 2.) a Beethovenův z Cis-moll (op. 131.). U Brahmse přes výraznou plastiku krásné kvartetní polyfonické práce neprostírá se sice již ona těžká mlžina severoněmecké jeho hloubavosti, ale přece ještě nevysvitlo intensivní světlo jasného dne. Jak jinak v Beethovenově kvartetu! Tu se nám otevírají nové netušené světy vybojované mohutným tvůrčím rozpjetím velkého genia, pod jehož pěstí drtí se úzké formy, aby nový chrám mohl povstati na jejich troskách, nový, širý, členěný, ale vlastně přísně jednotný útvar. Jestliže u Brahmse cítíme se lidmi, zdáme se u Beethovena, naslouchajíce jeho posledním kvartetům, veleduchy všeho tělesného zcela zbavenými; ryzí duševnost je v nich a také v nás. — Zvláště Cis-moll kvartet byl skvěle podán naším Českým kvartetem a mohutný dojem, který byl patrný na obecenstvu jinak dosti málo všímavém, je nejlepším dokladem síly umění obojího, tvořícího i reprodukujícího. Pro mnohé zůstane Beethoven posledních kvartetů jen živelnou silou, jejíž obsah nedovedou si uvědomiti; ale ta síla je uchvátí, strhne k sobě, snad i vyvolá duševní stísněnost. A co hne lidskou psychou, je jen velké umění. — Mezi kvartety a po nich při několika písních Sartiho, Schuberta, Masseneta, Liszta a Bizeta (jehož »Pastorale« nese v sobě zřetelné hudební stopy »Carmeny«) setkali jsme se s ušlechtilým zpěvem slečny Evy Lessmannové, již doprovázel na klavíru sám otec její, známý hudební spisovatel berlínský, Otto Lessmann. Mladistvý půvab plavovlasého dívčího zjevu sděloval se též prostému jejímu zpěvu, mile naivnímu, který časem probojuje se k větší mnohotvárnosti výrazové. — Náš komorní spolek na konci sedmého ročníku s oprávněnou hrdostí může se ohlédnouti zpět na svoji práci a spolu s ním i České kvarteto, neboť jádro produkcí komorních je jeho dílem: jádro obsahové i jádro skvělé jeho reproduktivní tradice.

Přehled politický, hospod., školský.

Rak.-Uhersko. V novoročním čísle zmiňují se **Nár. Listy** o politických dějích roku uplynulého. Jest známo, že asi v únoru Dr. Körber obdržel rozkaz, aby vyjednával s poslanci českými, ponévadž se stalo zřejmo, že s Němci a zejména se Všeněmci není možno vládnouti. Dr. Körber úkolu toho se podjal a kdyby bývalo politické vedení české dovedné, bylo by lecos vytěžilo. Samy Nár. Listy doznávají, že jednání, které ony okrašlujíce nazývají jen předběžným, celý následek byl, že na konferenci předsedů klubovních byl ustanoven jednací pořádek pro zasedání předvelikonoční, jenž byl také dodržen. Jestliže to je všecko, co české zastupitelstvo mohlo vymoci na vládě, je to svědectvím slabosti, že větší už býti nemůže. Vždyť je zřejmo, že tento výsledek jednání byl prostou kapitulací poselstva českého. Umluvení jednacího pořadu znamenalo, že Mladočeši pro nic za nic vzdali se nejen obstrukčního, nýbrž i na čas svého opositního stanoviska. Zřejmě dosvědčují to předměty předvelikonočního zasedání. Byly to jen zákon o brancích a o kořaleční přirážce. A za to nebylo ani dosaženo toho, pro co Dru Körbrovi přikázáno bylo s nimi jednati, totiž odstavení Všeněmců od jeho politické lásky. Dr. Körber bál se Všeněmců a zároveň je miloval právě tak jako před tím. Známy jsou pověsti, že Wolf přijímal podporu i z dispositního fondu. Není divu, když vzdor předstírané neutralitě nynější vlády v ohledu politickém, národním i jazykovém šlo to s námi s kopce. Docela nic neváží ústupky slibové, které prý Mladočeši na vládě

dobyli, totiž: umělecká galerie, na kterou peníze jsou věnovány již od 14. dubna 1901 a s jejímž aktivováním se posud nedospělo ani k prvnímu krůčku a pak t. zv. výhody hospodářské, jako splavnění Labe, regulace, průplavy, příspěvek na asanaci Prahy a p. Ani netřeba se pouštěti do vyšetřování, jsou-li všecky tyto t. zv. výhody hospodářské skutečně výhodami pro český národ. Jest mnoho pesimistů, kteří mají za to, že to jsou a zůstanou plané sliby. Kdežto železniční investice vládou požadované (stavba drah alpských) se provádějí, k regulaci řek a pod. projektů nebylo posud ani hnuto rýčem. Pokud jde o příspěvek na pražskou asanaci, víme jak to chytře vláda provedla. Rozdělila celou o sobě nepatrnou sumu 16 mil. K na 10 ročních lhůt a vloživši první položku do rozpočtu na r. 1902, učinila tak s úmyslem, Mladočechy donutit, by jí ten rozpočet nezmařili, ba neostýchala se dokonce hroziti, že budou-li paličatí, ona suma z rozpočtu prostě zmizí. Ze všech úspěchů vyjednávání Dra Körbra s Mladočechy zbyl jediný, návštěva panovníkova v Praze. Ovšem budou zlolajní jazykové, kteří ani něco takového nebudou chtíti považovati za úspěch, zejména ježto z nadějí k té návštěvě připjatých, jako na př. trvalé usazení arcivévody na hradě pražském, druhá česká universita, asanace, odklizení Újezdských kasáren, odstoupení Marianských hradeb, děšť řádový a t. d., uskutečněna posud jen nepatrná část.

Na haličském sněmě zahájeném současně s českým, podán byl posl. Stapinským ze strany lidové pilný návrh, aby sněm vyslovil obětem vřesenským soucit a úctu a na podporu nár. mučeníků povolil 100.000 K. Polský klub na sněmě podá prý buď vlastní návrh, anebo za budžetní debaty o události té promluví. Polský klub kroutí se jak viděti, aby nenarazil nahoru a neuškodil si dole. — Rusínští poslanci na sněm přišli.

Země české. Moravské smířovačky belhají o jedné noze dál. Za předsednictví hr. Herbersteina byla 29. pros. schůze stálého vyrovnávacího výboru morav. sněmu. Čeští členové vůbec nepřišli, ale výbor měl dlouhou debatu, připravil pro sněm zprávu o dosavadní činnosti výboru a zpravodajem zvolil p. Chlumeckého.

Český sněm sešel se 29. prosince, aby vyřídil prozatímný rozpočet na prvé tři měsíce. Úhrn potřeb zemských na r. 1902 jest 51,563.774 K. Úhrada: ze statků a ústavů zem. 4 mil. K, podíl z výnosu osobní daně z příjmu 1·486 mil. K, podíl z výnosu dávky kořaleční 3·611 mil. K, 55% zem. přirážka (z 69·5 mil. K stát. daní přímých) vynese 38·180 mil K, zůstalo by neuhrazeno 4·3 mil. K, i není pochyby, že sněm na jaře při řádné úpravě rozpočtu zem. přirážku zvýší. Z opatrnosti navrhuje zem. výbor, aby dle míry potřeby pokladní hotovosti učiněna byla hypotekární zápůjčka na zem. statek Dobřany.

Krátké zasedání **českého sněmu** je docela jalové, jak se jinak ani očekávati nedalo. O fysionomii tohoto sboru poznamenáváme, že již samy Nár. Listy přiznávají ve své zprávě z 30. prosince, že tolik lidí nepatrných jako tenkráte v tom sněmě dosud se nesešlo. Nár. Listy zamlčují, jakým procentem mají na tom podíl i mladočeši. Ze schůzí posavadních zasluhují zmínky dvě interpelace Dra Šamánka o jednání městské správy v Liberci vůči české menšině, proti kterýmž násilnostem vláda a státní moc cislajtánská jeví se zcela bezmocnou. Liberecký magistrát přijímal do vydání jazykových nařízení z 5. dubna 1897 česká podání, ale vyřizoval je německy. Od toho roku však českých podání vůbec nepřijímá a Čechy neznající německy udává soudu pro opomíjení povinností, plní-li je v jazyku českém, ve kterém případě liberecký magistrát je pokládá za neexistentní. Z té praxe vyvinul se známý případ Dra Hliňáka (viz Rozhledy r. XI. č. 23 str. 554). Druhá interpelace týče se českých učňů, kterým magistrát odpírá povinné vyučování. Rozumí se, že interpelace zapadnou do košc vládního a k nápravě nestane se nic.

Všeněmecký poslanec Wüst chce vyzvati vládu, aby při nových obchodních smlouvách rázně hájila zájmy chmelařské. To snad má býti první krok k uskutečnění celní jednoty mezi Rakouskem a Německem, požadované Všeněmci. P. posl. Kaftan objevil se v novém, posud neznámém světle jako podavatel návrhů. První návrh podal ve příčině provedení re-

gulací a kanalisací v létě usnesených poslaneckou sněmovnou. Trest návrhu zní: C. k. vláda se vyzývá, aby dotyčnou osnovu zákona neprodleně předložila sněmu král. Českého k ústavnímu jednání Druhý návrh týče se prodeje českého uhlí a zní: Vláda se vyzývá, aby ve srozumění s výborem zemským s největším urychlením vypracovala a k ústavnímu schválení předložila osnovu zákona, spočívající atd. Tedy pořád jen: vláda se vyzývá. Nejen v resolucích, i v samých sborech zákonodárných všecko má udělati vláda, ač poslanci mají právo iniciativy zákonodárné. Nevíme, je-li to z nechopnosti nebo z pohodlnosti, že velké strany v parlamentě, majíce ve svém středu tolik inteligence, nesestaví návrh ani o 5—6 paragrafech a že i takovou práci odkazují vládě. Když všecko má udělat vláda, k čemu jsou poslanci? K čemu je konstitucionalism? Snad proto, aby se mohli páni poslanci jako trabanti otáčet kolem vládních sluncí, hráti si proti lidu na vědoucí i mocné pány, doprovodit tu a tam nějakou deputaci k ministrovi nebo místodržiteli, cídit kliky vládních kanceláří a sem tam nějakému chráněnci vymoci trafiku?

Státoprávní klub už zakládá se komitétem z poslanců Dra Steidla, Dra Engla, Dra Baxy, Žďárského a K. Práška. — Politik oznamuje, že posl. Dr. Baxa, Dr. Stránecký a Kalina spojili se v radikální frakci, jejíž hlavou je Dr. Baxa. Zpráva ta zejména v kruzích rad. pokrokových prý překvapila, ježto jak známo poslanci Stránecký a Kalina kandidovali jako radikální pokrokáři a tato strana nyní silně potírá stranu radikální (Dra Baxy) právě od voleb, kdy k zamýšlené kooperaci mladých stran nedošlo a naopak radikálové učinili kompromis s mladočechy.

Hospodářský. Cukr 2/1. Celý předvánoční týden prodávaly německé cukrovary svůj výrobek z letošní i příští kampaně přes to, že každý den znamenal nové ztráty v ceně. Jakkoli ostatní evropské, zejména rakouské cukrovary si vedly velice zdrželivě, nebylo dostatečného odbytu pro cukr německý a ceny ztratily přes 4%. Z ochoty, s jakou přijímají německé cukrovary každou podanou cenu, soudí se, že počítají s větším ještě znehodnocením cukru Amerika, odkud se očekávala spása, přestala přijímati cukr řepový. Směr cukeních trhů byl i minulý týden chabý, nastalť pokles cen cukru i v Americe, obnášející 1/8 centíku za libru. Potěšitelný je zájem Indie pro bílý cukr řepový, avšak dosavadní prodeje nepadají ještě na váhu. Ve Francii, kde se udržovala nejdéle víra v příznivý výsledek konferencí bruselských, pochybuje se, že by došlo k dorozumění a tak pozbyly trhy poslední opory. Zdejší trh byl minulý týden nečinný. Cukrovary nejeví ochoty ku prodeji při nynějších kleslých cenách. Polohotová surovina znamená dnes K 18·— franko Ústí. Zřejmé zásoby světové obnášejí dle Lichta 2,780.814 t. oproti 2,274.432 t. a 2,364.622 t. v obou letech předcházejících.

Program všečeský.

Zas Němec útok podnikl
na krásnou naši Prahu,
že pitnou vodu nemáme
záminkou bylo vrahu.

Však nač nám voda? Už jsme ven
z těch státoprávních svárů
a nové strany tvoříme
si podle pivovarů.

Kdo z radikálů nepil by
»královské«, zradu spáše,
důstojný klerus odkážem
na černé od Tomáše.

Náměstek starostův smí pít
jen Primátora všude,
na všeslovanských schůzích jen
se bránické pít bude.

Flekovské dáme zastancům
starého rázu Prahy,
holešovické poslouží
pro modernější snahy.

Plzeňské B. B. posilní
ty smírčí konference
a Vinohradské, bože můj,
jest jen pro dekadence.

Tak za krátký čas nabudem
v tom třídění dost cviku
a budem vařit pro export
tekutou politiku.

Ten program přijat povšechně
a je to program hezký,
všem českým stranám společný
staro i mladočeský.

POSLÁNÍ

RODIČŮM, UČITELŮM A VŠEM, KTERÝM ZÁLEŽÍ NA ZDÁRNÉ VÝCHOVĚ, NA POZNÁNÍ VLASTNÍ POVAHY A ROZUMNÉM UŽÍVÁNI ŽIVOTA V RODINĚ A SPOLEČNOSTI - - - - -

Lidstvu dána do vínku prazvláštní vlastnost. Měří slunce, počítá hvězdy, hledí proniknouti hlubiny mořské a odkrýti tajemství středu země, ale krátký život svůj upraviti tak, aby stal se příjemným a rozumným využitkováním všeho, čím příroda jej a okolí jeho obdařila, nedovede. — Kde se však o tom poučovati, kde nabýti ponětí o úkolech života a jeho příjemnostech, o varování se všeho, co je duši k neprospěchu a tělu na škodu?! Máme tu, jak viděti z vydaných již **tří ročníků**, dobrý časopis — — — — — —

ŽIVOT který přináší v každém čísle řadu článků o fysickém a mravním upravení života.

ŽIVOT poučuje rodiče, jak vychovávati děti tělesně i duševně, jak objevovati a zužitkovati jich schopnosti, jak moudře dusiti v zárodku jich špatné vlastnosti a slabé stránky.

ŽIVOT nabádá a radí učitelům, jak počínati si ve škole, aby odstranili vady dětí, jak si počínati, aby děti neviděly v učiteli jen přísného karatele, nýbrž druhého otce a laskavého pěstouna.

ŽIVOT ulehčuje učitelům těžkou povinnost jako prostředník mezi školou a rodinou, a jako zastance zájmů školských na místech a v kruzích, jimž na škole nejvíce má záležeti.

ŽIVOT jednává o ušlechtilém obcování s lidmi a působení mravním na okolí.

ŽIVOT pěstuje ve slohu lehce přístupném vědění vychovatelské, dušeslovné a zdravotnické, kteréhož dnes ve školách s průměrným ani vyšším vzděláním se nenabude.

PŘEDPLÁCEJTE, ČTĚTE A ROZŠIŘUJTE

ŽIVOT.

List pro výchovu v rodině, škole a společnosti.

Čtvrtletní předplatné pouze 1 K 80 h. Vychází 1. a 15. každého měsíce kromě srpna.

Žádejte zdarma na ukázku 1. sešit r. IV.

NAKLADATEL **JOS. PELCL** V PRAZE.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 11. LEDNA 1902 ČÍSLO 15.

Veřejné mínění snobismu.

V 9. čísle »Zlaté Prahy« zjistil jakýs anonym »probuzení interesu uměleckého v našem širším obecenstvu«. To je dnes běžná pravda, která se již potlouká všude potištěným papírem. Bylo by to hezké, jen kdyby to bylo s »uměním« také upřímně myšleno. Ale věc má se jinak. Umění stalo se pouze modou. Dříve se mluvilo v salonech o toaletách, hostinách, zábavách, dnes se mluví kromě toho ještě o uměleckých výstavách, o koncertech atd. Dříve se nastavěl do salonů nábytek, vásy, květiny, podobizny, dnes tam jsou kromě toho umělecké publikace v skvostných vazbách. Jen jedno se nezměnilo; mluví-li se o toaletách nebo umění, užívá se týchž frásí; stále týchž: »báječný, fenomenální, příšerný, hrozný«. To jsou kritické výrazy našeho inteligentního obecenstva a úplně mu stačí na obrazy, koncerty, divadlo, jako stačily dříve na všechny věci, důstojné salonních hovorů. To všechno ví také pisatel zmíněné stati v »Zlaté Praze«, neboť píše: »Zároveň toto rychlé vyrojení se děl velice nákladných a luxuriosních nasvědčuje o tom, že v národě našem je již dosti silná vrstva těch, kteří mohou věnovati na své duševní potřeby« (které jsou právě zmíněné vystavení v saloně) »nejen desetníky a zlatky, ale už i desítky a stovky«, a dále: »Bude-li to pokračovati, budou . . rozšířeny alespoň do našich zámožnějších (!) vrstev. Může se to však také říci o našich nejlepších básnících novelistech a romanopiscích?« Ne. A je čeho litovat? Myslím zase, že Ne! Dámy společnosti udávající tón čtou své české Ohnety, Wernerové, Heimburgové atd. a páni ze vznešených kruhů přečtou si nějakého modního autora, kde najdou lesklé fráse na celé plesové období. Tak bude dál. Umění tím neztratí docela nic! Právě jako výtvarné umění nezískalo nic interesem obecenstva! Obecenstvo již jednou si uvyklo nemyslit a na tom zůstane. Od

malíře požadují nějaký sentimentální motiv neb uhlazenou krajinu, od literáta napínavý děj, vášně, salony, hodně lži a sentimentálnosti, v poslední době i trochu pikantnosti. Zkrátka věci umění velice vzdálené! A proto zanevřelo také na celou moderní literaturu »neinteresantní, sprostou«, poněvadž se snížila často k lidu, proto zanevřeli i na moderní malíře, že od nich požadují, aby mysleli. V řeči ovšem uznávají sem tam autory jednohlasně uznané veškerou společností. Stal se módním autorem i u nás n. p. Tolstoj. Díla jeho se čtou i ve vyšších kruzích naší společnosti, mluví se o něm pochvalně, blahovolně přejdou se »realistická (totiž podle obecenstva: »sprostá«) místa« a vybere se z něho krásný poutavý děj, »neobyčejně krásná stylisace«, »báječné kreslení postav«. Pro každý popis židle neb pokoje mají obdiv, nikoho však nenapadne myslit a stopovat trochu autora a jeho životní dílo, životní cíle. Kniha je pro zábavu, pro ukrácení dlouhé chvíle a pro nic jiného. Móda přikázala všímat si umění, musíme si ho tedy všímat a číst! Co? To je jedno. Kondelík nebo Karenina. Obé má napínavý děj a to stačí. Kondelík má ovšem tu přednost, že je »neobyčejně« humoristický. Kdybychom pozorovali obecenstvo v divadle, poznali bychom, že nějaká francouzská fraška je vždy s radostí přijímána. Ale umělecká díla mají divadlo prázdné a aplaus nesmírně slabý.

Obecenstvo, kdekoliv a kdykoliv přijde ve styk s uměním, stojí vždy na opačném jeho pólu. Od umění vyžaduje publikum otroctví. Zotročení umění pro choutky obecenstva nepřipustí zajisté vážný umělec a proto zmínka v »Zlaté Praze« o zlepšení »hmotných a sociálních« poměrů literátů, až se literatura stane modou, je slib danajského daru na tak dlouho, pokud vkus obecenstva bude podprůměrný, pokud bude panovati jeho pohodlnost, konvencionelní přetvářka, nedostatek smyslu pro pravdu, pro svoji vnitřní pravdu a pro svoji vlastní jedinečnou osobnost. A to potrvá. Neboť k tomu obecenstvo velice úsilovně i rafinovaně neustále vychovávají. V přední řadě noviny a časopisy. Není hloupějšího snobismu, aby se mu noviny nepoklonily a vzdor »pokroku« celého národa po té stránce jsou noviny čím dál horší. Naši novináři opičí se po obecenstvu a po jeho kroužcích, jeho sebe větší triviálnosti podkuřují, jeho žvasty přemílají a vůbec odsluhují se mu jak mohou za čest, že je mezi sebe pouští, že je přijímá, vyznamenává! A to je rozdělení úloh zcela převrácené. Noviny mají vésti, vzdělávati národ a množiti jeho duchovou kulturu, býti stále v čele. A zatím samy noviny jsou vedeny několika zámožnějšími, zahálčivými, nevzdělanými, samolibými kroužky, jež prostřednictvím novinářů obstarávají vlastně svoje interesy požitku a povrchní zábavy a rozsévají tu jalovost do celého národa. Sotva obecenstvo z modní napodobivosti začne kupovati obrazy a ilustrace, hned mu lichotí, že podporuje umění, lehtají jeho samolibost, že ráčilo na své stoly položiti ilustrované publikace.

Budou tam ovšem ležet většinou bez užitku. A tak fakt, že u nás vycházejí v poslední dobu umělecké publikace, neznamená nic víc, než jistý úspěch obchodní. Aby byl z toho prospěch duchovní, o to zbývá pracovati. Ale orgánů toho schopných máme málo. A to jest třeba si uvědomit při těch do světa vysílaných fanfárách o našem pokroku. KAREL URBAN.

Sociální demokracie a agrární clo.

Štutgartský sjezd německé sociální demokracie snad je ještě u nás v živé paměti okolností, že poprvé tam na sjezdech strany se vynořila aféra Bernsteinova. Méně asi je již známa u nás interesantní debata o obchodní a celní politice, která tam se rozvinula. Schippel byl tehdy referentem a Kautsky koreferentem. Oba ještě důvěrní kolegové, jimiž dnes už nejsou: »imanentní nutnost« duševního proudění rozdvojila i je. Odporovali si ovšem již tehdy, ale kritisovali se v rukavičkách. Schippel potíral modlu Kautského, doktrinu volné tržby, poukazuje na to, že její hlasatelé nebyli vždy, jak se myslí, lidé svobodomyslní, nýbrž zhusta největší reakcionáři, a doporučoval v zájmu dělnictva taktiku ve prospěch obchodních smluv s jinými státy za účelem zvýšení exportu německého průmyslu, uznávaje relativní prospěšnost ochranných cel průmyslových. Kautsky hleděl pohnouti sjezd, aby se vyslovil proti všem clům, ale nezdařilo se mu. Sjezd po živé debatě přijal sice jeho obšírnou resoluci, vytrhl jí však »žihadlo« bezpodmínečného svobodářství, na němž nejvíce si zakládal. V čem však Schippel s Kautskym úplně se shodoval, bylo naprosté zavrhování cel agrárních, jež, jak stálo v resoluci Schippelově, »nejchudší vrstvy obyvatelstva nejvíce utlačují a brání povznesení jejich životní úrovně.«

Podobné »konsumní« stanovisko zaujal poslední sjezd rakouské sociální demokracie ve Vídni, kde bylo uznáno, že »v počátcích kapitalistického průmyslu může být ekonomický vývoj podporován i výchovnými cly pro průmysl,« odsouzena však co nejrozhodněji všecka cla na plodiny a výrobky zemědělské. Obě resoluce tedy, štutgartská i vídeňská, jsou sice založeny na principu volné tržby, ale lze z nich, zvláště srovnáme-li je s řečmi na sjezdech vedenými, alespoň tolik vyčísti, že nestaví se zásadně proti celní ochraně oněch průmyslových odvětví, která jsou posud nedosti vyvinuta, aby sama mohla úspěšně zápasiti se světovou konkurencí na domácím trhu a uhájiti existenci. Jinak mají se k zemědělství: tomu celní ochranu absolutně a bezpodmínečně odmítají.

Třeba jen trochu objektivnosti a zasvěcenosti do poměrů

zemědělských, aby postřehl každý v tomto stanovisku jistou nesrovnalost. Neboť uzná-li se jedenkráte, že je v zájmu národního hospodaření, chrániti cly jistá důležitá, proti mezinárodní konkurenci posud slabá odvětví výrobní, pak proč má se upírat tato ochrana jiným odvětvím, právě tak důležitým nebo ještě důležitějším v podobné konkurenční nevýhodě? Či není snad naše zemědělství takovým důležitým odvětvím národohospodářským? A nebylo postiženo nad jiné strašlivou, drtící konkurencí cizozemskou, když zdokonalené a rozvětvené prostředky dopravní počaly dovážeti na trhy evropské obrovské spousty lacinčho obilí z Ameriky, z Ruska a odjinud, s jehož cenami nákladnější zemědělství středoevropské a západoevropské konkurovati nemohlo? Slyšme jen, co píše Friedrich Engels r. 1894 v třetím svazku Marxova »Kapitálu« o účincích této zámořské a ruské konkurence na středoevropské zemědělství:

»Zámořské parníky a severo- a jihoamerické a indické železnice umožnily zcela zvláštním zemím konkurovati na obilních trzich evropských. Byly to jednak severoamerické prérie, argentinské pampas, pustiny, od přírody samotné pro pluh přizpůsobené, panenská půda, která na celá léta i za primitivní kultury a bez mrvení poskytovala bohaté žně. A vedle toho země ruských a indických občin, které byly nuceny stále rostoucí část svých produktů prodávati, aby dostaly peníze na daně, jež nemilosrdný despotism státu z nich vymačkával — často i mučením. Tyto výrobky byly prodávány beze zřetele na výrobní náklady, prodávány za cenu, již kupec nabídl, poněvadž sedlák absolutně peníze do platební lhůty míti musil. A proti této konkurenci — panenské pustiny jak ruského tak indického sedláka klesajícího pod šroubem daňovým — nebylo lze evropskému pachtýři a rolníku za starých rent vyjíti. Část půdy evropské stala se pro zemědělství ke konkurenci nezpůsobilou, renty klesly všude, a odtud ten nářek agrárníků od Skotska až do Italie a od jižní Francie až do východního Pruska. Na štěstí nejsou ještě daleko všecky pustiny vzdělávány; je jich ještě dost, aby veškerý velkostatek evropský zničily a malý s ním...«

Tolik Friedrich Engels. Černý obraz, který nám tu maluje, těžko přesvědčí někoho, že zemědělská výroba střední a západní Evropy ochrany nepotřebuje a že národohospodářsky je správné, hledí-li se za těchto poměrů proti zemědělství uplatnit tak bez výhrady ono abstraktní heslo: laissez faire, laissez passer, jak ve zmíněných resolucích se činí. Vydá-li se nějaké národní odvětví hospodářské na pospas konkurenční převaze cizí výroby dokonalejší methodou prováděné, může to míti pro dotyčný národ snad povážlivé následky, ale má to alespoň s hlediska kosmopolitického nějaký smysl; vydati však s asiatským klidem miliony obyvatelstva, pomocí vysoce vyvinutých prostředků výrobních se živícího, na pospas barbarským způsobem prováděné výrobě zámořské a hladové konkurenci ruské,

znamenalo by nejen hospodářskou zkázu celých stavů národů, nýbrž i ubíjení pokrokové výroby vůbec. Nemělo by to ani s hlediska pokroku národního ani s hlediska mezinárodního smyslu.

Zející rozpor v resoluci a řeči Schippelově (zavrhování všech cel agrárních a uznávání ochranných cel průmyslových), jenž ve formě poněkud otupené přenesen pak byl i do resoluce štutgartským sjezdem přijaté, postřehnut byl již na sjezdě několika delegáty: Kautskym, Herbertem ze Štětína a Vollmarem. Kautsky uvedl: »Kdybychom zamýšleli dnes zrušit cla na potraviny a ponechat cla průmyslová, uvalili bychom na zemědělství těžké břemeno a zhoršili své postavení na venkově. Kdo je slabším v Německu: průmysl nebo zemědělství? Nemylme se, zemědělství jest ve velice tísnivém postavení.« A důsledně, aby neuvázl ve slepé uličce jako Schippel, zavrhl Kautsky cla průmyslová i agrární a postavil se úplně na princip volné tržby. Delegát ze Štětína poukazoval též na to, že bylo by to zvláštní provádění agitace na venkově, kdyby sociální demokracie říkala, že je sice pro cla průmyslová, ale chudákům sedlákům nic nedá.

Když jsem dostal do ruky nedávno vydaný spis Schippelův »Grundzüge der Handelspolitik« a přečetl si prvou větu úvodu, v níž stojí, že je podstatně obšírnějším rozvedením stanoviska a pochodu myšlenkového, jejž spisovatel r. 1898 ve svém referátě na sjezdu štutgartském zastupoval, vzbuzena byla ve mně živá zvědavost, stojí-li autor ještě na témž jednostranném stanovisku ke clu agrárnímu jako tehdy, nebo zdali je po důkladnějším promyšlení opravil. Zdálo se mně nemožno, aby tak otevřené hlavě jako Schippel, který svým živým temperamentem často dává se hnáti až do důsledků nejkrajnějších, ušel onen logický protimluv, na kterém založen byl jeho referát roku 1898. A nemýlil jsem se.

Kniha Schippelova je od počátku až do konce historická, má však při tom tendenci, a ta je namířena proti zbožňování volného obchodu, jenž má dnes stoupence hlavně v kruzích socialistických. Tu tendenci vzhledem k obchodní politice průmyslové měl konečně i jeho referát štutgartský, než letos Schippel jde již o něco dále. Na konci knihy stojí sice ojedinělá věta, z které by se zdálo, že Schippel podnes štutgartskému stanovisku zůstal věren — »průmyslový proletariát bude zavrhovati stále daň z hlavy, již cla na chléb mu ukládají, nejen jako nepřiměřený prostředek pomocný, nýbrž i jako nejnesvědomitější lichvu spojených nepřátel lidu« — ale tento ojedinělý výrok hodí se k předchozím jeho vývodům o clech agrárních jako pěst na oko, a nikdo neubrání se dojmu, že byl učiněn toliko z politických ohledů. Ve skutečnosti celá jedna třetina knihy dokazuje nutnost a potřebnost cel agrárních.

Těžko lze již vylíčiti živějšími barvami nouzi, do níž země-

dělství evropské upadlo následkem americké a ruské konkurence, nežli jak činí ve třech předposledních kapitolách Schippel. Dr. Grunzel ve vídeňské »Zeit« píše o tom, že »skoro překvapuje, slyšíme-li od spisovatele, že není agrárním ochranářem«. Stůjž zde nejprve malá ukázka ze statistických dat, jež Schippel ve své knize o klesání obilních cen v Německu od r. 1880 uvádí a která dobře znázorňují postup agrární krise evropské. Jsou vyjmuta z Conradovy tabulky o pohybu obilních cen na hamburském trhu, v níž výše obilních cen od r. 1847 do 1870 je vyjádřena 100 jako číslem normálním. Nuže k tomuto normálnímu číslu byly ceny pozdějších let v následujícím poměru:

Rok	Pšenice M	Žito M	Ječmen M	Oves M
1871—1880	104·4	106·3	127 8	110·0
1881—1885	85·3	95·7	107·5	99·0
1886—1890	67·2	69·3	71·9	79·6
1891—1895	61·1	77·7	58 7	80·5
1896	53·4	54·0	52·0	70·4

Menší sice poklesnutí cen obilních představují v knize Schippelově statistiky další, ale i v nich úpadek je velmi značný, a nejpozoruhodnější při tom je, že všecka německá cla obilní, včetně clo pětimarkové z r. 1887, klesání obilních cel nezamezila. S takovou drtící silou vrhla se konkurence zámořská a ruská na trhy evropské!

Tato výstražným hlasem mluvící fakta působí na Schippela, jak vycítujeme z každé stránky kapitol o agrární otázce pojednávajících, dojmem hlubokým. Zdá se, že oživují v něm starší jeho názory let studentských, kdy byl stoupencem Rodbertusa a agrárníkem, a které pokládal sám v sobě již dávno za překonané (viz na př. jeho řeči proti agrární resoluci na vratislavském sjezdě). Právě on změnil své názory rychle a radikálně, a u takových povah nezřídka bývá, že vrací se, prošedše určitou negací opět alespoň do jisté míry k tomu, co opustily. Schippel však vrací se velmi opatrně; rád by to otevřeně řekl, není člověkem, jenž dovede své myšlenky dobře zakrývati, ale ohledy nutkají jej, aby tentokráte řekl jen polovinu toho, co si myslí. A tak spokojuje se jen »dělati« náladu, jak mu Kautsky vytýká.

Stojí za to citovati z jeho knihy některá slova, v nichž pro agrární ochranu nepřímo plaiduje. »I pomineme-li úplně,« píše na str. 238, »období 1871—1875 jako »léta švindlu« a vyjdeme-li s hlediska, že rolník pykal tehdy za příliš ohnivé naděje a »přehnané« prodejní ceny statků, vidíme v letech 80tých, v nichž poprvé účinek cel vyniká, oproti letům 1861—1870, a ještě více oproti 1851—1860 citelné poklesnutí cen. Bez cel bývalo by se již snad tehdy mluvilo o katastrofě — nejhlubší však účinek nových internacionálních poměrů konkurenčních uplatňuje se ovšem v letech devadesátých, takže i při clu $3^1/_2$ M. potom objevují se léta chmurná i nejchmurnější.« Na

str. 280. vrací se ještě k těmto poměrům a opět doznává výslovně, že cla agrární nejhorším následkům zabránila. Neméně význačnými jsou také místa, kde přímo vystupuje proti těm, již tvrdí, že agrární clo na všechen způsob je škodlivé rozvoji průmyslovému, a kde ukazuje, že katastrofa zemědělství znamenala by pravděpodobně i stlačení výroby průmyslové a hmotného postavení dělnictva při ní zaměstnaného. Snad, uvádí, měl průmysl za ztrátu svého odbytu na upadajícím venkově pod tlakem světové konkurence jistou náhradu v tom, že námezdní dělník nemusil tolik platiti za potraviny, což vedlo k větší poptávce po výrobcích průmyslu. »Avšak,« ptá se, »byl tento účinek tak jistý? Stojí-li průmysl před prudkým poklesem svého odbytu na venkově a současně zaplavují v celých zástupech vyvlastnění rolníci trh pracovní, čím byli by jiným, kdyby doma zůstali, než námezdními dělníky? Není pak daleko pravděpodobnějším hluboké otřesení i národní úrovně mzdové, stlačení mzdy snad do tak povážlivé míry, že na konec ohrožen bude odbyt průmyslový i v námezdně pracujícím lidu?« A dokládá: »Tak razí si v průmyslovém podnikatelstvu netoliko Německa, nýbrž všech zemí v podobném postavení nejprve zvolna a s odporem, pak v letech 80tých a především v letech devadesátých stále mocněji a nezdolněji cestu poznání, že staré představy o volném obchodě potravinami a agrárních clech staly se vzhledem k novodobým poměrům konkurečním mezi národy naprosto vratkými — že agrární cla, nejsou-li prostředkem k dalšímu umělému obohacování renty pozemkové, nýbrž toliko prostředkem pokud možno k zachování déle existujícího a normálně vyvinutého, nepříčí se tolik zájmům průmyslovým, jak ještě dnes se domnívají »dobří lidé a špatní muzikanti« svobodomyslné strany, kteří v každé ekonomické tísni spokojují se »housti jako růženec stará pořekadla a veršíčky anti-corn-law-ligy« atd. Z toho všeho jde, že Schippel de facto celní ochranu pro zemědělství národohospodářsky ospravedlňuje; ovšem činí to opatrně: nikde ani slovem nevyslovuje se sám přímo pro clo agrární, nýbrž obmezuje se jako zvláště objektivní historik toliko na konstatování fakt. A zajímavo je, že kde kritisuje »konsumářské« stanovisko protivníků cel agrárních, neobrací se na svou stranu, která přece stojí vždy v čele všech, kdož táhnou do pole proti »junkerským zdražovatelům« chleba, nýbrž na stranu — svobodomyslnou. Proč přímo a otevřeně nechce se přiznati k tomu, co skutečným je jeho míněním, vyšetřovat nebudeme; zdá se však, že nejhlavnější příčinou není tak heterodoxní novota jeho stanoviska jako nynější politická situace v Německu. Uznati veřejně cla agrární v době, kdy parlamentní frakce sociálně demokratická inscenuje nejbezohlednější boj proti novému celnímu tarifu a především proti jeho sazbám na obilí a výrobky zemědělské, bylo by jako vpád do zad vlastním soudruhům — a to Schippel z taktických ohledů učinit si netroufal. Tou okolností lze také velmi pravděpodobně si vysvětliti námi uvedenou shora

závěrečnou větu jeho knihy, která tolik odporuje předcházející části jednající o clech agrárních.

Pro toho, kdo dovede posouditi poměry, za nichž kniha Schippelova vyšla, a dovede si domysliti, co bylo mezi řádky nadhozeno, je pravý názor Schippelův jasný. A tím právě stává se kniha jeho, sama o sobě již vědecky pozoruhodná i historicky zajímavou. Je to pokud vím, první větší projev v sociální demokracii ve prospěch celní ochrany zemědělství. Pravděpodobno je, že přes svůj fíkový list, za nějž se opatrně skrývá, bude míti dozvuk na nejbližším sjezdě strany. »Neue Zeit« již kampaň zahájila — —

J. NOVÝ.

Z nejnovější české poesie.

Referuje *Arne Novák.*

Nové české poesii daří se v posledních dvou letech tak jako onomu nebohému Baalu, o němž dojemně vypráví osmnáctá kapitola knihy králů v Starém zákoně. Její kritičtí kněží a proroci, jimž ovšem k počtu čtyř set padesáti kterási maličkost chybí, poskakují nadšeně i ironicky, vášnivě i patheticky kolem desetiletých oltářů zbudovaných na českém Karmelu; zapalují žertvy svých essayí i polemik a bijíce se od rána do poledne v prsa, volají vytrvale: »Nová česká poesie, vyslyš nás!« Ale Baal po dvě leta neodpovídá a kolem stojící vzpomínají na slova proroka Hospodinova: »Bůh váš snad je na cestě přes pole nebo dokonce spí!«

Dvě leta nevydala »nová« česká poesie žádného význačnějšího talentu; ti z nejmladších, k nimž připínaly se naděje, prchli za hustého kouře theoretických kaditelnic úplně k prose, jiní po slibném debutu hned druhou knihou dementovali radostné předpovědi kritiky a dva tři z mladých básníků prvního řádu nepřidali ani nových ideí svým myšlenkovým koncepcím, ani nových barev své paletě, ani nových nálad svým obrazům. Ovšem, dobrodějná síla setrvačnosti vládne ještě stále v poesii a tak netřeba se v dohledné době obávati krutého konce všech poetických oněch potpourri neunavně sestavovaných mladými lidmi na účet všech domácích i cizích básníků snad z pouhé nezištné náklonnosti k českému průmyslu papírnickému a knihtiskařskému.

Nevím, může-li býti bolestnějšího a více zahanbujícího svědectví pro literární žeň letošní zimy než zvláštní fakt, že ze všech nových poetických publikací dojmem nejhlubším a umělecky nejsilnějším působí knížka stará, nově pouze vydaná. Jest to J. S. Macharova »Třetí kniha lyriky«, jíž autor uzavřel třídílný svůj »Confiteor« (nákl. F. Šimáčka). Břitce

kommentující doslov, jímž před desíti lety r. 1892 bylo nutno provázeti knihu, v novém vydání odpadl na důkaz, že v Čechách lidé zvolna přece snad naučí se čísti; některé básně přestaveny, některé vyškrtnuty a řada nových časově i psychologicky sem náležejících čísel přidána jako krásná jemnokresba »Květ ocúnu« a celý poslední cyklus »Okno do života otevřeno«: jinak však presentuje se »Confiteor III.« jako týž velký umělecký čin, jímž byla »Třetí kniha lyriky«. Celá předchozí pouť srdce zobrazená vřelou a vášnivou knihou »Confiteor« (1887) a hořkým a churavým dílem »Bez názvu« (1890) stručně tu zrekapitulována; ještě jednou procházejí koketně a graciesně knihou postavy žen, jež básník miloval, ještě jednou zaplanou stránkami světla a záře marných večerních promenad, ještě jednou zašumí strofami melancholické koruny pražských parků, v nichž básník bezvýsledně léčil se z nudy a spleenu, ještě jednou vrhne teskný domov svůj vzdálený pozdrav do veršů. Leč osvětlení a ovzduší jest cele jiné než v knihách předchozích: jest to říjnové slunce, jež plní krví a zlatem lesy a jež učí intensivně milovati vše, čeho zítra neuzříš. Toto nové pojetí, které formuloval J. S. Machar tak koncisně v »Písni z knihy Magdalena«, učí dívati se na vše s intensitou pronikající až k jádru věcí a bytostí, zachycovati z celého profilu jen dvě tři linie nejcharakterističtější, kondensovati celý rozhovor v několika slovech, kresliti dívčí postavu reprodukcí jediného svérázného gesta. To jest specielní umění obou cyklů »Planý mák« a »Smutná erotika«, kde básník se stal stručným a zhuštěným jako nikdy před tím, kde do causeristického tónu oděl nejpronikavější psychologická pozorování, kde nejupřímněji konversoval se slunnou kapricí a plesovou preciosností »o knihách nudných čtených jednou, jež znovu číst už nechtěl by«. Pak následuje »Poslední pohádka«, kterou osud vtipně si zaironisoval s ironickým poetou. Jeho disonance vyznějí harmonickým akkordem, v němž přec chvěje se neudusitelný výkřik tolikráte bodnutého srdce; básník vždy nevěří osudu a přece konečně resignuje. Srdce, jež kdysi chtělo všecko, miluje se snivou klidností jen »tu divnou odpolední chvíli, kdy západ začne plápolat« a tiše otevře okno do života — — — Tímto posledním nadpisem, pod který shrnul osm básní, zavírá J. S. Machar »Confiteor« svého mládí, jehož první díl dojista více se bude líbiti mládeži, poslední více básníkům — —

Lyrické některé pasáže nové knihy Macharovy »Golgathy« (nákl. F. Šimáčka) zdají se býti pokračováním tohoto oddílu, jako jím byla již Macharova lyrika z knih »Pêle-Mêle« a »1893—1896«. Jsou to nejjemnější pieçy celé »Golgathy«, knihy tak neodpustitelně rozházené a nesladěné. Nemají uměle kapriciesního tónu prvních Macharových knih, ani jejich stilisované ironie a causeristické koketerie, nemají fraseologii žádné básnické školy, pohřešují úplně obrazového ceremonielu organisované umělecké skupiny, ale mají nejprostší a věčnou fra-

seologii raněného lidského srdce a nejhlubší, protože nejsymboličtější ceremoniel uraženého umělce, Jest to osm, devět básní zařazených neprávem mezi »Ornamenty«, neboť velkému lyriku, jakým jest Machar, jsou dojista spíše ornamenty všecky židovské legendy a římské ballady než osmiřádkový vzdech »Dohořelo, dohořelo!« — jest psáno řečí zjizvenou a trpkou, v níž slova nepotřebují epithet, ježto jsou užita v původním, prostém a suggestivním smyslu, v níž verše nepotřebují obrazů, ježto celý vnější svět jest jedním velkým podobenstvím básníkovy bolesti. Tu přestává básník ironisovat, neboť život jej přeironisoval a věčný epigramatik resignovaně čeká, jaký epigram osud mu napíše.

Byla-li tato skupina (Dohořelo, dohořelo, Říjen, Popeleční středa, Ultima Thule, Zimní večer, Solus sibi, Osud) pokračováním »Třetí knihy lyriky«, lze většinu »Časových gloss« a »Šaškovu tragedii« pokládati za trosky druhého svazku »Tristium Vindobona«, »Žalm« a »Monolog šaškův«, třeba že formou pouhé improvisace málo členěné a takměř bez konstrukce, mají slavnou a odvážnou sílu této knihy, jež jako stará ocel rzí krytá volá do zbabělých dnů: Jsem ocel! Uražená pýcha aristokrata, jehož předkové se uměli bít a mstít, jest jejich psychologický kořen a hluboké slovo: Nerudovo »Dost v zemi železa na nové meče, i v krvi železo«, jejich nejpoučnějším komentářem. U těchto dvou básní jsme na rozpacích, jsou-li lity ze zvonoviny či děloviny; osm ostatních jest pouhá mosaz, z které dají se líti dobré hmoždíře právě tak pro mladočesko vlasteneckou oslavu státoprávního tábora jako pro sociálně demokratický svátek prvního máje. Machar rozhodl se pro druhé a napsal nevinné lidičky tak zle provokující »Traktát o vlastenectví«, »Píseň rodinnou« a »1848—1898«, kterým rádi odpustíme, že jsou kastovně a spolkově neseny a traktovány, nikoliv však, že jsou umělecky úplně jalovy a hluchy, že pracují bombastem a frasí. Milujeme Machara, jenž se ironicky posmívá všemu od maličkého střevíčku své rozmarné blondýny až po metafysickou theodiceu a pojednou vidíme věčného sarkastu a ironika v prostraci před — sociální demokracií! Alespoň nějaký positivní ideal! vzdychnou si moralisté s uspokojením; ale my vzpomínáme na věčně negativního H. Heinea, jenž tolik se rozhněval na přítele Börnea, když tento mu na srdce se vším vlasteneckým nadšením kladl, aby psal strannické články — a veršované časové glossy.

A ještě třetí Macharova kniha nalezá své pokračování v »Golgathě«: dílo »1893—1896«, pokud representuje nový genre oné historické poesie, jež béře a vrací líčeným dobám nejen kostýmy a masky, nejen fraseologii a antikvity, nýbrž celé vřele bijící srdce, všecky chvějící se nervy a živě kolotající krev. Kde Machar dekoruje historickými těmi básněmi kus své metafysiky, kde jsou to ilustrace k textům, které byly nesčíslněkrát ilustrovány, jest neprávě šťasten. Tak sám střed

knihy, jenž jí dal jméno a Schwaigrovu obálku, báseň »Na Golgathě«, jest přes mnohý plastický detail přece jen trochu rozvláčná variace na ctihodný už lieu commun, že pod křížem Kristovým si symbolicky podají ruce centurio a zákonník jako důkaz marnosti díla Jeho, jež budou realisovati císař a papež; tak cyklus »Bůh a král«, přes tu onu pasáž básně »Dioklecian«, daleko nedostihuje výše »Valeria Asiatica« neb »Nerona« z »1893—1896«. Tím více působí prostá a něžná technika tragické »Legendy o smrti Josefa Pěstouna«, jíž jakoby byl maloval některý z dobromyslných a hluboce zbožných mistrů »Života Mariina« a ostře charakteristický dřevoryt plný humoru »Konec Satana«; také závěrečná rozmarná »Legenda, která by mohla být napsána také po mé smrti« má primitivní a jadrnou techniku dřevorytu, tu ovšem o mnoho stupňů hrubšího. Jemně nadechl Machar dva náladové obrázky z XVIII. věku, vlídné, sladké gracie, skutečné ornamenty křehkého koloritu: »Přípitek ve slohu XVIII. století« a »Z dob ‚Werthers Leiden'«. V nich jest vyhráněna táž vysoká umělecká kultura ve formu drobného bijou, jež ve stylu monumentálního gotického reliefu vytvořila pevnou středověkou romanci »Zvon« a ve slohu národní písně zpěvnou a nezapomenutelnou »Romanci z třicetileté války«. Tak kniha »Golgatha« vedle efemerních veršů psaných politickým stranníkem pro socialistický almanach má definitivní strofy psané umělcem pro věčnost.

Sledovati a krok za krokem studovati dráhu od knih J. S. Macharových k třetí poetické publikaci J. Opolského »Jedy a léky« (s titulní kresbou J. Preisslera vydal Dr. Ed. Grégr), znamenalo by nejen stopovati obohacování duševních obzorů mladé generace novými ideovými koncepcemi a poetické techniky novým aparátem obrazovým a alegorickým, nýbrž i nepřetržité přihrotování se literární ironie a sarkasmu v této generaci. Neboť v knize J. Opolského jest mnohem více jedů než léků. Baladické přítmí hlubokých hvozdů a řítících se hradů, světélkujících bažin a pustě bloudících oblaků, groteskních slují a vyprahlých pustin, jež rozšlehávaly již s podivuhodnou jistotou jemně předené rhytmy a reliefní rýmy »Světa smutných« leží znovu nad básněmi J. Opolského. Leč básník nesymbolisuje jimi již duševní stavy a ideové koncepce; jsou mu marnou a prázdnou dekorací, jejíž zvětšelosti se posmívá. Utkává nová epitheta překvapující charakterističnosti, ale umenšuje zlomyslně sílu jejich ironickými adverbii, modeluje slavné a kouzelné verše, v nichž lze slyšeti vzrůst a mizení vegetací, ale sepne je rýmem s polofilosofickým gaminstvím následujícího řádku; vyslovuje s vážností anachoreta, který pronikl k závoji poznání, velebnou maximu, ale komentuje ji vtipem předměstského vaudevillisty. Do tohoto ironisovaného baladického přítmí přivede pohádkové, legendární i mythické zjevy, Evu i archanděla Gabriela, princeznu Blanku i šaška Palečka, svatou Pannu i Hagar, Robespierra i červenou Karkulku; iluse mythu

a legendy začne, slavnostní exposice zatajuje dech čtenáři, jenž hledá metafysický a ethický smysl slavného děje. Pak náhle iluse zmizí, v šašlíkovité parenthesi prohlásí básník, že vše jest jen marionetová komedie, která nestojí ani za to, aby byla dohrána, protože smysl a rozuzlení všeho na světě jest zbytečnost a marnost všech věcí. Tato fikce loutkového divadla, panoptika neb zábavného stereoskopu opakuje se do omrzení ve většině básní: »Marionetty«, »Panoptikum«, »Nervosní role«, »Tabule«, »Karneval«, »Na vysvětlenou« a rozlaďuje tím více, čím vtipy a žerty hanswursta vítajícího obecenstvo jsou hrubšího a vulgárnějšího rázu.

Po »Světu smutných«, jehož ovzduší vrací se v několika nejlepších partiích přítomné knihy na př. »Eva«, »Prales«, »Eremitage«, čekali jsme jiný vývoj talentu J. Opolského, jenž dojista nejpevněji ovládá z nejmladší generace poetické techniku verše. Tušili jsme, že hořký tento ilusionista bude nalézati vždy bohatší a hlubší symboly pro krásné mlhy a páry lidských klamů jediné skutečných, že dospěje jednou k symbolisaci ilusí metafysických formou čirou a skvělou jako křišťál. (P. d.)

Dnešní zápas o Středomoří.

Napsal Dr. *Eug. Muška.*

Zajímavý je však význam Tripolska. Tento turecký vilájet má velice příznivou geografickou polohu mezi vnitrozemním africkým Súdánem a Středozemním mořem. S tím souvisí také důležitost jeho po stránce strategické a obchodní. Výměrou rovná se asi Rakousko-Uhersku s Italií, obyvatel má na 1 mil. Obchod je jmenovitě vnitrozemský (karavanní) a je v rukou domácího obyvatelstva. Evropský obchod dosud nepatrně se uchytil. K tomuto státu upírá své zraky vedle Francie jmenovitě Italie, která by chtěla tuto kořist při losování o pobřežní státy středomořské. Rovněž záměrům francouzským v této oblasti staví se na odpor Anglie, která již v XVII. století rozhodovala zde, a v nejnovější době spojuje politiku egyptskou s politikou tripolskou. Největší čáku ovšem má zde opět Francie. Velké překvapení přinesl nový rok k otázce budoucnosti Tripolska, uzavřením smlouvy, či lépe dohody frankoitalské v příčině Středomoří. Mnohé časopisy, jmenovitě anglické a německé nadělaly mnoho povyku pro nic a za nic. Dohoda sama netýká se eventuelního zabrání Tripolska Italií, jak rozhlašovaly z počátku časopisy a v Italii snad se věřilo, nýbrž pouze záležitostí obchodních, ježto Italie je tu značně interesována hospodářsky. Francie Tripolsko mimo svůj dohled nepustí — zabrání jeho v budoucnosti bude asi politickou revanchí za Egypt a Fašodu.

Dohoda frankoitalská mohla by se po stránce politické týkati spíše postupu v politice italské na Balkáně (Albánie). Finance vykazují v minulém roce značný schodek 7 mil. piastrů (příjmy byly 13 mil. piastrů, vydání 20 mil. p.). Veřejné mínění turecké otevřeně vyžaduje, aby porta věnovala větší pozornost tomuto důležitému vilájetu — tím spíše, ježto domácí obyvatelstvo tripolské v poslední době bylo velmi vzrušeno různými zprávami, že Tripolis má co nejdříve dostati se pod francouzský protektorát.

Vedle Francie interesována je v Středomoří nejvíce Anglie. Středomořská politika anglická nejpatrněji vystupuje ke konci XVIII. století osazením a houževnatým udržením klíče k Středozemnímu moři — Gibraltaru. Bonapartova výprava do Egypta r. 1798 směřovala k zničení vlivu anglického v celém Středomoří — však nepodařilo se. Námořská převaha Anglie brání tomu, vliv anglický roste rychle zabráním a podržením vojensky i obchodně důležité Malty (1803) a Cypru (1878). Nejmocněji vzrostl vliv Anglie v těchto oblastech zasažením do záležitostí egyptských r. 1882, kdy, jak již shora podotčeno, vliv francouzský z tohoto státu byl vytlačen. V přítomnosti váha Anglie značně je seslabena aliancí francouzsko-ruskou, v níž asi společný postup v politice středomořské ujednán.

Předmětem politiky anglické je tudíž snaha seslabiti vliv francouzský a ruský, jmenovitě na Turecko. Anglie snaží se uchovati stav, quo ante, udržení Gibraltaru, Malty, Cypru, anexe Egypta, po případě Tripolska, uchvácení části Marokka — při tom pokud možná nejdéle zachovati integritu Turecka — to jsou asi body politiky anglické v Středomoří pro příští leta. Hlavní starost je o Egypt.

Tento khedivát je poplatný Turecku, ale je pod »dohledem« velmocí. Je tak asi velký jako mocnářství Rakousko-Uherské s Italií dohromady, má asi 10 mil. obyvatel, hlavně felašských. Přes velkou svoji minulost je tento stát při známém tureckém hospodářství svém již dlouhý čas na mizině, a udržovala jej jen řevnivost soupeřících velmocí v Středomoří. V XIX. století převládal v něm jmenovitě vliv francouzský (který nejpatrněji se jevil při stavbě průplavu suezského), a teprvé po r. 1882, kdy alexandrijskou řeží učiněn pokus sprostiti Egypt vlivu evropského (jmenovitě francouzského), Anglie formálně osadila Egypt. Povstání mahdiův, nebezpečné i samému Egyptu, stalo se další vhodnou záminkou k sesílení tohoto anglického vlivu, — který dnes dosti pevně je zakotven.

Vedle Egyptu běží Anglii, jak jsme již shora podotkli, o Marokko a Tripolsko. Ovšem v tomto směru jmenovitě proto, aby překažen byl rychlý postup francouzského vlivu v těchto oblastech.

Ale zajímavější je poměr Malty k Anglii a k Italii. Tento malý ostrov je vysoce důležitý svojí geografickou polohou (mezi Afrikou a Evropou). Strategický význam s tímto souvisící pro-

jevil se několikráte v dějinách v mocném a mnohdy vzrušujícím zápase o dobytí a udržení jeho. V starověku zápasili o ni Římané s Karthagiňany, v středověku sicilský král Roger s muhamedánskými Araby, v novověku Johannité s Turky, Francie s Anglií. Jak si ji cenila Anglie, vysvítá, že se nerozpakovala podržeti ji proti snešení míru amienského r. 1802. V přítomnosti poměry na Maltě nejsou vábné pro Anglii. Obyvatelstvo inklinuje politicky k Italii — nejnovější affairy z tohoto ostrova ukazují na napjatý poměr mezi britskou vládou a odvážnými ostrovany. Ovšem snaha po připojení Malty k Italii je jen pouhopouhým snem. Anglie dovede ji udržeti, námořní převaha zaručuje jí udržení mocného postavení jejího ještě na dlouhý čas.

Podobného významu pro Anglii je ostrov Cypr. Minulost jeho i čáka do budoucnosti je táž jako je u Malty. Anglie nedá si nikterak tento ostrov uzmouti, rovně jako Maltu a Egypt.

Třetím důležitým činitelem v Středomoří je a ještě více bude Rusko. Cíle ruské politiky ukázala nejvíce krimská válka. Ta zarazila sice na čas vývoj tohoto ruského řešení »otázky středomořské«, ale nezarazila na dobro. Historické poslání říše ruské v Středomoří po pádu říše byzantské ukazuje až příliš dobře, že bez velkého tohoto carství nelze mysliti na definitivní rozřešení krise středomořské. Rusko po krimské válce obrátilo všecku svoji pozornost ke kolonisaci Asie. Ale nezapomnělo na své středomořské poslání historické. Vliv, jaký požívá car ruský u států balkánských nejen slovanských ale ostatních (Rumunska a Řecka), příliš je patrný a patrnější ještě po alianci Ruska s Francií. Myslím, že tato dohoda v nemalé míře uzavřena byla s ohledem na společné cíle a společný postup právě v této středomořské politice. Rusku běží o dosažení volného moře — volný průjezd Dardanelami je již dlouholetým cílem Ruska rovně jako dosažení Indického okeanu směrem přes Persii. Kdy se toto podaří této velké slovanské říši, je ovšem otázkou snad blízké, snad vzdálenější budoucnosti. Jisto jest, že stará tendence Ruska — isolovati tureckou říši na Malou Asii a z Evropy docela vypuditi turecký živel, byla by vysokého významu nejen politického (sesílení slovanského živlu ve východním Středomoří), ale i národohospodářského a kulturního.

Z ostatních států, interesovaných na budoucnosti a osudech Středomoří, dlužno připomenouti alespoň stručně království Řeckého a Italského.

Je známo, kterým směrem béře se snaha řecká v Středomoří: formálná anexe Kréty je osou politiky řecké rovně jako rozšíření hranic tohoto státu na sever na úkor evropského Turecka; snad i také nabytí některých ostrovů tureckých v Egejském moři (Samos). Mocnou vzpruhou této snahy je právě touha po národní jednotě rozptýleného živlu řeckého. Pokud se týče Kréty, lze snad již s jistotou věřiti, že snaha ta se podaří. Ovšem jen podporou a vlivem velmocí v těchto oblastech interesovaných.

O účasti a snahách Italie zmínili jsme se již shora při

Francii. Řekli jsme, že běží Italii o Maltu a Tripolsko. Obojí snaha nepovede k zdárnému výsledku. Při Maltě naráží Italie na nejživější interes Anglie — která nikdy nepřipustí ani myšlenku na anexi cizí velmocí, při Tripolsku naráží na interes Francie v řadě prvé a Anglie v řadě druhé. V prvém i druhém případě je tudíž snaha tato bezvýsledna.

Také Španělsko je účastněno v Středomoří. Ovšem, mohli bychom spíše říci, že »bylo« účastněno, nežli že »jest«. Válka se Spojenými státy severoamerickými pochovala zatím naděje na mocnější kolonisační rozpjetí Španělska V přítomnosti je Španělsko interesováno nejvíce na Marokku. O tom jsme se zmínili již shora. Myslíme však, že politika tato není správna. Španělsko nemůže v Marokku mysliti na výboj (ačkoliv byly doby, kdy mohlo mysliti), nýbrž vykoná dost, když podaří se mu udržeti to, co tam má: Ceutu.

Posléze v poslední řadě interesováno je v Středomoří Německo a Rakousko-Uhersko. Německo jmenovitě obchodně jak při obchodu marockém tak i ve východním Středomoří v obchodu německo-tureckém. V řešení krise nebude míti asi valné účasti — ovšem nepomýšlíme-li na platonickou lásku Německa k Turecku.

A Rakousko-Uhersko? To by byla těžká kapitola, vykládati poměr tohoto mocnářství k otázce středomořské. Rakousko-Uhersko zaspalo příhodný okamžik již v minulých dobách. Dnes hleděti zde něčeho nabyti, bylo by více bláhové nežli moudré. Říše tato je tu interesována jenom podružně — svojí účastí na otázce balkánské, pokud tato týká se Středomoří. A o tom vykládati nedovolují mi rozměry mé studie.

Na konec zbývá ještě stát, o nějž tu vlastně běží — císařství Turecké. Nechci o něm promlouvati zvláště, krise středomořská a i katastrofa je vlastně (či snad lépe: bude) krisí a katastrofou tureckou ve Středomoří. Evropské Turecko je hnisající ránou v těle Evropy. Instinktivní odpor evropského Západu k této říši jeví se od doby, kdy poprve turecký živel usadil se v těle Evropy: tedy od konce středověku po celý novověk až do doby nejnovější. Je to odpor nejenom raçy, ale i kultury evropské proti raçe a kultuře východní. Až doposud byla to řevnivost evropských velmocí, která bránila a brání provedení této politické operace na těle Evropy. Chtělo ji provésti několikráte již Rusko — však vždy marně. A přece provede-li ji kdo, bude to vždy jenom tato velká slovanská říše — ne-li sama, tedy ve spojení s nejinteligentnějším členem románské rodiny — Francií. Tím bude ukončeno historické poslání ruské říše v Středomoří a počne snad i nová velká epocha v dějinách této požehnané pánve Starého Světa. —

O nás.

Věnováno naší mladé inteligenci od *J. Lad. Slv.* (Pokr.)

Bývají však také někdy v tísni a potřebují nás, jsou nuceny. Dokud však nebylo německého radikalismu a Němci byli roztříštěni, vlády se nemohly vymlouvati a poukazovati na jiného, že k vůli němu »nemohou, ač by ukrutně rády«. Teď však tu výmluvu mají; t. j. Němci nechtí a vlády též. Dříve se vědělo určitě, že vláda nechce; teď prý »nesmí«! To jsou fakta a s tím se musí počítati! Odtud se také vysvětluje ta nápadná až harmonie p. Koerbra se Všeněmci a jeho shovívavost k nim. Proto jsou nám velmi nebezpečni a přední překážkou; my je musíme vésti a d a b s u r d u m. Oni nám vše upírají, nejen státoprávně a jazykově, ale již i kulturně a pro život vůbec. A to se u vlády chce. Jaké tu tedy vyhlídky pro přítomnost? Proto opakuji opět: ne-li naše situace, tož náš boj je dnes těžší, než před r. 1848 i r. 1860. Je stále méně ochoty, tu i tam; mizí i obětivost a nezištnost v našich řadách. Všeněmce lze vésti jen ad absurdum, nikoli však nápodobiti. I zde platí: si duo faciunt idem, non est idem; t. j. rakouský »dvojí loket«.

Oportunism káže nynější situace. Takovou stranu oportunní schopnou vyjednávati a číselně nejsilnější, posílejme do Vídně, aby tam hleděla na vlivná místa dostati naše lidi a hleděla nám získati prospěchů, třeba i »drobtů«. Nezapomínejme však na to, že stejně důležitá, ne-li i hlavnější práce zůstává doma a tu že má také někdo vykonati. Jsem tedy přirozeně proti radikalismu, neboť náš radikalism vzbudil jen zbytečný radikalism německý. Ale my radikalisujeme obyčejně jen na řečnických tribunách a pak dost, oni však prací a skutky. Proti existenci radikálů nejsem však a nechtěl bych jich nikterak hubiti. Jsou nutni též pro kontrolu, impuls a strašáka strany vedoucí i vlády, na něhož lze se odvolati; ale jen v jistém poměru, v menšině a k doplňování. Nikdy však jako strany vedoucí. Tito pak zůstanou hlavně v zemi; dáme jim něco mandátů do sněmu, trochu snad i do Vídně.

Z radikálů našich bereme vážně a prorokujeme větší budoucnost jen radikálům pokrokovým, seskupeným kol »Samostatnosti«; obírají se též horlivě prací drobnou a jsou to hlavy opravdové i poctivé. T. zv. státoprávní radikálové (už sám název jejich je absurdní — což ti druzí radikálové nejsou státoprávníci?) nemohou míti budoucnosti, poněvadž celé jejich jednání dělá dojem snahy po brzké popularitě. Litujeme opravdu Baxy, který je zajisté člověk nadaný i šikovný.

Považuji strany radikální dnes za nutné. Kdyby chtěla strana mladočeská radikály vyhubiti a ne s nimi smírně paktovati, škodila by velmi národu, poněvadž s pouhým oportunismem naproti německému radikalismu nelze též vystačiti. Že němečtí

radikálové Němcům vskutku škodí a vystupuje se proti nim, vidíme nejlépe na Moravě (ku př. v Olomouci atd.), kdež nám proti své vůli prospívají.

Strany tyto lze nazvati souborně státoprávními. Vedle nich a proti nim stojí strany, snažící se dobyti především národní rovnoprávnosti, ježto prý státní právo je nám dnes vzdálenější než kdykoli jindy, a že je tudy utopií, pachtiti se dnes jen po něm i viděti v něm nějaké arkanum; že zatím nám unikají práva, na něž jako zdravý a silný kulturní národ máme plné nároky a jež nám stát musí dáti již pro své zachování a jež bychom také již dávno měli, nebýti toho politického strašáka a státoprávního požadavku. Sem náležejí t. zv. lidovci čeští a sociální demokraté. Mají v něčem pravdu. Než nač se vzdávati něčeho, co nám de facto patří, tedy ku př. státního práva? Vždyť i pracovati o dosažení národní rovnoprávnosti a především o naše hmotné i duševní sesílení a mravní vychování lidu, jest pracovati o státní právo.

Pokud se týče sociální demokracie, lze říci, že čítala před r. 1897, t. j. před svým vstoupením do říšské rady, zajisté více stoupenců nežli dnes; také já byl jejím upřímným stranníkem. Politická činnost sociálních demokratů v praxi i parlamentě a zvláště r. 1897 naplnila mnohé z jejích přívrženců překvapením. Jsou sice sociální demokrati v mnohém určitější a důslednější nežli Mladočeši, ale jejich chování r. 1897 za obstrukce nebylo spravedlivé, ačkoli právě od nich jakožto prvních zastanců utlačovaných dala se očekávati podpora, sympatie a spravedlnost k české věci; a to přese vše stanovisko mezinárodní. Český národ není přec politický beatus possidens, »buržoa« a bohat, nýbrž utlačován a šlapán i v nejpřirozenějších právech lidské existence. Toho sociální demokraté neviděli; ani odpor k neomylným a pánovitým Mladočechům toho neomlouvá. Toliko nedostatek rozhledu a inteligence. Český národ sestává většinou z lidí odvislých, chudých, utištěných, vůbec z lidu; »buržoů« ve smyslu původním, francouzském, je přece u nás pramálo. Spíše zas na straně německé (továrníci), kteří náš lid opravdu též tisknou a pronásledují. (Viz Brass atd.) Říkati tedy »český buržoa« je všeobecná fráze, hodící se jinam a vzatá odjinud; u nás lze mluviti nanejvýš o lidech obmezených a zakrnělých duševně, o šosácích. V dobách posledních stal se ostatně již v sociální demokracii krok k lepšímu právě v bodech, jež jsem vytýkal; jen to jí pak může vrátiti bývalé stoupence. Je mi jasno a jakožto důležité také opakuji, že v Čechách je třeba nám 3 stran:*

a) První počtem nejsilnější, jež by chodila do Vídně, prováděla tam politiku reálního oportunismu, otázkou jazykovou zatím nehýbala, ale hleděla nám tam vymoci sesílení ve věcech

* Čtenáři Rozhledů četli podobný návrh v roč. VII. str. 241: »Ven z bludného kruhu.«

hospodářských, kulturních, sociálních a právních. Pro nynějšek by stačilo státoprávní ohražení. Nutno přece věděti, že právo veřejné se nikdy neztrácí a nepromlčí, neboť je toliko otázkou větší moci a síly, můžeme svůj nárok prosaditi vždy, jsme-li dosti silni.

b) Druhá strana radikální, více pro zem, v menšině určité jsoucí, jež by byla svědomím, fermentem a kvasem strany hlavní, nikdy však sama vedoucí, neboť radikálně si může vésti jen ten, kdo buď nemá čeho ztratiti, či kdo nemá ještě odpovědnosti. Byla by to jaksi přípravka pro politický dorost, kde se začíná s větším temperamentem (což je u mládeže nejen přirozené a odpustitelné, ale i nutné, jinak by to byli starci, což by právě bylo tím horší); přípravka, kde se začíná politická kariera a odkud by se mohly starší a opotřebené již síly strany vládnoucí doplňovati. Každý znatel politických dějin a našich stran mi přece přisvědčí, že strany umírněné a radikální liší se od sebe de facto jen silou temperamentu a osobami; nanejvýše v bodech vedlejších a nepodstatných. Se stanoviska národního prospěchu měly by obě ty strany spolu jen závoditi a bojovati toliko věcně, nikoli osobně a dokonce nevésti dohromady boj vyhlazovací, při němž se obyčejně neužívá prostředků mravných a tudy demoralisuje. Tento pravý poměr bývá přečasto jen zbožným přáním, neboť buď ti mladí přestřelí, či ti starší a vládnoucí ukazují se neomylnickými a vůbec pánovitými. To jsme viděli u Staro a teď u Mlado. Strana radikální by pracovala doma především o politické poučení a vzdělání lidu a přivedla by tak do našich politických spolků, které beztoho mimo objednané resoluce většinou spí, aspoň nějaký život. Odporučovali bychom co nejsnažněji obecné politické schůze lidové (tedy nikoli uzavřené spolkové), kde by se náš policejně po staletí dresírovaný a uhnětený lid aspoň připravoval pro svobodu. Jak mu chcete dáti státní právo — vždyť by ho nedovedl ani užiti! Jaká by to byla krásná thémata: Politická svoboda a politická práva občanů v Americe, Francii, Anglii atd., povinnosti státu a pod.! Zejména u nás by to padalo na váhu, kde se má za to, že stát a jeho úředníci nejsou tu pro občanstvo, ale občanstvo pro ně; že úředníci mohou vůči němu míti všeliké možné požadavky, sami však svých povinností nekonati. Naše politické spolky žijí toliko, mají-li odhlasovati adresu důvěry, resoluce a v dobách voleb. Jaký to švindl!

c) Třetí strana pracovní, již pokládáme za ohromně důležitou a nemůžeme dosti často a vřele klásti na srdce. Máme mnoho úkolů stejně důležitých (a tudy i stejně čestných), ba často důležitějších než vykonávání poslaneckého mandátu. U nás se však chybuje v dvojím směru: *a*) poslanectví se přeceňuje a na př. činnost v našich Národních Jednotách (Severočeské a Pošumavské) podceňuje, ač právě výsledky těchto Jednot bývají pro národ záslužnější daleko, než poslancování lecjaké. Toto přeceňování a podceňování musí zmizeti. *b*) Za veřejnou čin-

nost pokládá se u nás především, ba jediné politika; ostatního si nevšímáme, či nemá pro nás ceny. Je tu však přemnoho t. zv. drobné práce (jméno to ovšem nesprávné, neboť bývá přečasto důležitější a cennější, než ta »veliká«), jež však nepovšimnuta leží ladem. Poslanci sotva že tu a tam jezdí do Vídně a hledí si jen politiky. Kdo má však vykonávati úkoly v oboru sociálním, kulturním, výchovném, hospodářském atd.? Proto chceme nepolitickou stranu pracovní. Jsou tu arci naše Jednoty, spolky a korporace odborné a j. Tyto však při nejlepší vůli mohou pracovati jen roztříštěně, ba i bez plánu většího. Třeba tedy středu, volného sloučení všech, plánu. Máme ovšem—Národní radu. Teskné pomyšlení. Co z té myšlenky mohlo býti a co z ní je! Nový mladočeský hřích. kde nutno čekati, až lepší doba nějaká a strana chopí se této velenutné myšlenky organisace naší práce výchovné a vnitřní.

Vraťme se opětně ke kapitole o naší t. zv. drobné práci. Pokládám tu otázku za důležitou a věnuji jí zvláštní úvahu, a prosím, aby z našich mladých pracovníků nikdo se nemýlil tím slovem skromným »drobná práce« a nechtěl jí snad proto podceňovati. Tato práce je zajisté přečasto důležitější, nežli všelijaké jalové poslancování, při němž mluví se nejvýše prázdné řeči, jichž však ve Vídni málo kdo poslouchá a nikdo na ně nic nedá. Znám z osobního i delšího názoru největší část Čech i Moravy, a to právě oblasti ohrožené, v nichž zuří boj. Ke zkušenostem mým připojují se i zkušenosti bojovníků moravských (ku př. z Prostějova a Olomouce), čímž se potvrzují a doplňují. Musíme si býti toho vědomi, že úspěchy politické rodí se teprve z úspěchů hospodářských, kulturních a sociálních. Klasický příklad toho je právě na poslaneckých mandátech v Prostějově, čímž královská německá Olomouc umlčena. My si musíme býti toho vědomi, že vedle vnější práce ve Vídni, vedle práce politické a poslanecké, zbývá nám ještě celá řada úkolů uvnitř, práce výchovné a přípravné, stejně důležité, ba důležitější nežli všelijaké poslancování a jalová politika. Prostějov byl tak šťasten, že v pravý čas sešla se tam skupina lidí nadaných, šikovných, odhodlaných a obětavých. A výsledky jsou zde. Než takových měst s českým obyvatelstvem a českým venkovem, ale s vládou německých renegátů, židů a úředníků je na Moravě skoro ještě tucet. Nebylo školství či jen málo (středního, ba i obecného) a ve stavu neutěšeném. A tak děti byly posílány do německých škol. Teprve nyní pracuje se horlivě a zdatně na tomto poli. Nebylo tudy ani dostatek české inteligence, česky cítící. Nebylo tedy ani vůdců, ani pracovníků a buditelů. Jak mohl dle toho vypadati poslanecký klub moravský? K ubohosti přispíval ostatně též mocný tamní klerikalism. I zde arci nastává nyní potěšitelný obrat; vlivem české university a přílivem z království. Doufáme ostatně, že i nově zřizované střední atd. školství vykoná tam brzy svou povinnost. Bude jednou, bohdá, na Moravě veselo. Je vysoce zajímavo sledovati boj o vítězství

českého živlu v Prostějově a jeho etapy: nejprv osvícená i tuhá organisace a emancipace obchodní (»Svůj k svému«), pak zřizování školství všeho druhu, konečně zakládání továren. Město toto může býti druhým obcím vzorem a příkladem, jak i jinde pracovati. Třeba bezohledné války, ale pevně zorganisované, pod jedním vrchním, cíle si vědomým vedením; toho však u nás není. Je to jen guerila, odvislá na náhodě, jsou-li tu náhodou obětaví a zkušení pracovníci. Jinak se spí. Ale což poslanci? Nebylo mezi nimi inteligence s dostatek, či zas nedosti obětavé a nezištné. Jeden z nejpřednějších v klubu moravských poslanců netoliko nedal nikdy žádné iniciativy v tomto na Moravě vysoce důležitém směru, ale spíše všelikou akci dusil a jí překážel. »Je to démon Moravy,« řekl mi vynikající bojovník z Prostějova. Zabýval se především vysokou politikou — z osobních důvodů. Co tu píšeme, netýče se ostatně výslovně Moravy, ale bohužel i Čech. (Příště dále.)

Stránka z historie (1603).

I.

Ze všech dojmů, pro něž si chodím každoročně do svého rodného kraje, Normandie, našel jsem letos jen jediný, jenž svojí hloubkou může se přidružiti k osobním upomínkám, o jejichž síle jsem se vyslovil — pošetile snad — napsav, že mají skutečně moc přízraků . . Město, jež obývám v těch západních krajích — zbavené všeho toho, co mu dodávalo tolik lesku v mém prvém mládí, prázdné a smutné nyní, jako opuštěný sarkofag — nazval jsem již dávno »městem svých přízraků«, abych odůvodnil tu lásku nepochopitelnou svým přátelům, kteří mi vytýkají, že tam obývám a kteří se tomu diví. Skutečně, přízraky mé prchlé minulosti mne k němu tak zvláštně poutají. Nebýti jeho přízraků, nevracel bych se tam!

Chodím-li tam jeho pustými ulicemi se světlou dlažbou, nechodím nikdy jinak než v průvodu těch fantomů, jež nemají určitě vytčené hodiny, aby nás navštívily a které nepřicházejí jen v noci vytahovati záclony na jich tyčkách a přikládati na naše ústa to, co bývalo jejich ústy a kde dechu, který nás opojil, více není . .! Mně ty osudně sužující přízraky zjevují se i ve dne, ba až do těch ulic, jichž jas je neplaší, jdou a staví se mi tam po bok v nejzářivější dny, jakoby se plížily nocí, zahalující nocí, kterou tak milují a na jejíž temnotě, kdyby jí bylo, bych je lépe nerozeznával . . Kolikrát mne potkali řídcí chodci, když jsem konal svou zasmušilou obchůzku v mrtvých ulicích toho mrtvého města, jež má zsinalou krásu mrtvolnou, a myslili si, že jdu sám, když jsem nebýval sám! Měl jsem kol

sebe celý svět — celý svět mrtvých, vynořujících se jako ze svých hrobů ze dlažby, po níž jsem kráčel, kteří mne provázeli jako pohřební skupina. Tísnili se k mým oběma loktům, a vídal jsem je s jejich známými tvářemi tak určitě, tak jasně, jako viděl Hamlet stín svého otce na baště elseneurské.

Ale ne o nich — o těch známých a důvěrných — ne o těch svých strašidlech chci dnes mluviti. O dvou jiných. O dvou jiných, která se mi také zjevila letos v dálce tří století dějinných a která se mi vtiskla v paměť, jakobych je byl znal jako živé bytosti, tvory živého těla, na něž musíme pozříti očima, jež musíme ohmatati rukama, abychom byli jisti tím, že žili v podmínkách tohoto kletého života, kdež těla nejsou průhledná a kdež bytosti, již jsme nejvíce milovali, skytáme jen objetí našich snů a jež musí věčně zůstati našim srdcím tajemstvím pochyby, lítosti a zoufání! .. Historie těchto dvou přízraků, které se asi přidruží, obávám se toho velmi, k ponurému průvodu těch, které mne již neopouštějí, tato historie, jejíž tahy časem setřelé, hanbu a konec rodu, jsem mimochodem sebral pokud jsem mohl a která se přissála k mé zraněné duši jako zuřivý ovad na šíji koně, který jej unáší, má zajisté tu poutavou moc tajemství, největší poesie, kterou zná obrazivost lidská — a snad ve významu těchto zavrženců nevědomosti, žel! chová jedinou pravdu.

Sběhla se pak tato událost v kraji nejméně příhodném pro ni a kde ji bylo zajisté třeba nejlépe ukrýti! A byla tam ukryta .. A právě nyní, v tomto okamžiku, přes pohrobní úsilí nejpalčivější zvědavosti nevíme o ní ještě mnoho! Nepoznatelna v základě a v hloubi své skutečnosti, osvětlena pouze ranou sekery, která ji poodhalila a skončila, tato historie byla historií štěstí a lásky tak hříšné, že mysliti na to strašno .. i vábno (odpusť nám to bůh!) tím kouzlem omamujícím a nebezpečným, které skoro vinno činí duši, která je okouší a jakoby ji činilo spoluvinnicí zločinu snad, kdož ví? toužebně sdíleného ..

II.

V té době, kdy tato láska a toto štěstí, jež byly asi neslýchány, že byly tak hříšné, byly zahaleny temnotami, prozrazovány jsouce, jako vždy, city nepotlačitelnými, bývala však v srdcích hrdá síla. Vášně mužnější než v dobách následujících dostupovaly výše, které pozbyly a na kterou nikdy již nevystoupí. Bylo to na konci šestnáctého století, tohoto století fanatismu a korupce, jež povlaštila Kateřina Medicejská, a toho rodu Valois, jenž byl Borgií Francie. Tehdy žila v Normandii — v té statečné Normandii, kde lidé silné ústrojnosti lépe udržují sebevládu, než kde jinde — rodina šlechtická přišedší z Bretagne okolo r. 1400 a nabyvší v několika generacích velkostatků v Normandii. Sídlila na pobřeží Kanálu na západu nedaleko Cherbourgu v opevněném hradě s věží, jenž se od této věže

nazýval Tourlaville. Jako všechny hrady středověké byl dlouhoválečnou pevností, ale rozmařilý duch renaisance přeměnil jej a upravil k ukrývání vášní a rozkoší zločinných a k osudům, jež se později sběhly.

Rodina, jež tam obývala, nesla nevědomky jméno zlověstné. Byla to rodina Ravaletů . . A skutečně je jednou mělo pozříti* to jméno příšerné. Po zločinu svých dvou posledních potomků zbavila se sama svého jména. Setřela se sebe tu hanbu nositi je a takto se zavraždila a zemřela prv než byla mrtva.

Ostatně právem zasloužila smrt. Jen že nevymřela jako jiné rodiny hříšné a zavržené. Bůh učinil k vůli ní srdcervoucí výjimku. Ten zbojník, který znásilnil všechny zákony boží, měl znásilniti i poslední prozřetelný zákon božského usmíření. V ní neodpykali nejhříšnější z rodiny svatokrádežné, zkažené a divoké za věkovité zločiny svého rodu. Ani to nebyli nevinní, kteří vykupují vše svou nevinností! V rodině Ravaletů nebylo nevinných. Ale tito byli vinni zločinem rozdílným od zločinů jich otců; strašlivé byly řady zločinů jich otců, a oni k nim připojili i svůj, kterého jich otcové nespáchali. Věru v tom aspoň objevil — zbloudilý a nakažený pravda dědičnými zločiny shaslého pokolení — náhlý záblesk lidské přirozenosti, již dlouho nebylo vidět, o které už se nedalo ani mysliti, že by byla v hrudi bez srdce těchto Ravaletů!

III.

Všichni byli z pokolení do pokolení lidmi neobyčejně nemilosrdnými. Všichni bez vyjímky ubili ve svých duších lidské city jako ubíjeli lidi. Nejvýznačnější známkou jich ukrutného rodu byla krutá nelitostnost. Temperamenty jejich byly stejně absolutní jako nezkrotné, jich vašně měly lačnost tygří, byli z těch lidí, kteří se domnívali, že svět jest stvořen pro ně a kteří, aby se jim uvařilo jen vejce k snídaní, byli by zapálili celé město. Když zachtělo se jim rozkoše, oddávali se rozkoši, která jde až do krve a smrti. Jednou jeden z nich uloupil jednomu ze svých panošů děvče, které miloval a znásilniv je, zabil je koulí kůželkovou v jednom hradním příkopě. Jemu byla jen o jednu více poraženou kuželkou! Jiný, přicházeje opilý z jedné z těch orgií nočních, jakých tento zlořečený hrad hojně vídal, a přistupuje ráno k přijímání, probodl svým kordem kněze, který mu odepřel hostii a zmučil jej, povrhnuv hostií na samé stupně oltářní. Třetí zavraždil svého bratra vlastníma rukama a vložil znamení Kainovo na svůj rod, jež jednou se v něm mělo opět shledati . . . Vše chvělo se v kraji, jenž se obyčejně nechvěje před ničím, když někdo pomyslil na Ravalety a hrůza z těchto tragických lidí stala se tak velkou, že se očekávalo, že z nich vyjdou ten neb onen den ne již tvorové s tvářemi

* Ravaler = pozříti, snížiti. (P. p.)

mužů a žen, ale bytosti tvarů a tváří neznámých, a říkávalo se v kraji při každé těhotnosti některé Ravaletky se záchvěvem zvědavosti a hrůzy: »Co pojde nám z toho břicha? Co hrozného vychrlí na náš kraj?« Ale to ustrašené očekávání bylo zklamáno. Těmi netvory, které čekali, byly dvě dítky nejčistší krásy, které vyšly najednou jednoho dne jako dvě růže z té kalužiny krve Ravaletů.

Zvláštní a truchlivá analogie! Ve štítě Ravaletů byla kvetoucí růže v poupěti. Byly také dvě na konci jejich rodu, ale ty dvě měly ve své dvojité korunce puchýřníka, jenž měl jim svým leskem připraviti smrt . . . Julian a Markéta z Ravalet, ty dvě děti krásné jako nevinnost, zakončily hříchem bratrovražedný rod svého děda. On byl Kainem nenávisti. Oni byli Kainy lásky, neméně bratrovražedné než nenávist; neboť milujíce se, zavraždili se vzájemně dvojnásobnou ranou, jíž chtěli oba.

Běda! jak jí chtěli? Jak se milovali tito nešťastníci, proti nimž lidé jejich doby nezdvihli nikdy jiné výčitky než výčitku jich lásky? . . . Co činí z toho zločin tak řídký, jest zvyklost. V osamělém hradě, kdež byli vychováni Julian i Markéta z Ravaletů podle všeho velmi zvykli na sebe, aby jejich nebezpečná krása nebyla smrtelna jich duším, ale poslední kapka krve Ravaletů a jejich osudná láska byla snad jich neodvratným dědictvím . . . Kdo kdy poznal původ té osudné lásky, zajisté již asi velké, když si ji povšimli, že žije? . . . V který okamžik svého dětství nebo svého mládí nalezli v hloubi svých srdcí puchýřníka v hlubokém spánku, a který z obou pověděl druhému, že tam jest? . . . Jak dlouho před vzrůstajícím šepotem podezření a výbušným propuknutím skandálu trvalo jejich vzdychající štěstí přerušované výčitkami a hanbou, které však se brzy stalo dosti mocné, aby je potlačilo? . . .

Skutečně byli odloučeni; syn daleko vypovězen a dcera vdána z přísného naléhání autority otcovské; syn se najednou vrátil do hradu jako blesk a unesl svoji sestru jako vichr. Kam šli shltit svoje štěstí a svůj hřích ty dvě bytosti, které nalézaly pozemský ráj v citu pekelném? . . . Marné otázky! Nevědělo se. Na více než jeden rok ztratili jejich stopu a nalezli ji teprve v Paříži jednoho smutného dne prosincového, však tentokráte nevyhladitelnou, na popravišti a krvavou! Němá jest o tomto intimním a hlubokém dramatě lásky, jež měla za svědky jen zdi tohoto hradu, jehož kameny nám dosud jsou prosáklé jejich hříchem a lesy a řeky, které je vídaly tak rozkošně a tak hrozně šťastné ve svých stínech nebo na svých površích a jež nikomu ničeho neodhalily z toho co viděly, Tradice, hrubá Tradice, která nehledí do duší, jest se vším u konce, napsala-li rozhorlené slovo hříchu a ukázavši prstem na špalek, kam oba položili pod sekeru své krásné hlavy, tak krásné, že sama ta brutální Tradice shledala je krásnými a že jediná podrobnost, jíž nezapomněla, v této historii psychologicky neproniknutelné, pochází od této překvapující krásy. Krása Marketina byla tak

veliká, že když vystupovala na lešení, na němž měla zemříti a když vyzdvihla šat nad červené hedvábné punčochy, aby se nezapletla v jeho řasy a aby vystoupila krokem pevnějším, tato krása jako oslnění zmátla smysly katovy, který ji měl popraviti, kterého však potrestala za jeho šílenou nestydatost, udeřivši jej potupně v tvář.

To stalo se na náměstí de Grève 2. prosince 1603, za vlády Jindřicha IV. Tento král, jenž propletl příjmí dobrý v příjmí velkého a vykonal obého nejkrajnější množství, jaké kdy který panovník mohl dokázati, cítil, jak jeho dobrota váhá před ranou sekery spravedlnosti; ale jeho choť Markéta (Markéta stejně jako vinnicel) utužila v něm vykonávání spravedlnosti. I ona měla na své duši dosti téhož hříchu, aby sebe samu potrestala v hříchu Markéty de Ravalet. (P. d.)

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Druhý koncert České Filharmonie 30. prosince celým svým rázem živě připomínal krásné tři večery loňského koncertního období, jež řídil také Oskar Nedbal; vše, co vůdčí hlava v symfonickém koncertu podati může nejlepšího, bylo v něm — právě v protivě k prvnímu koncertu — ve svrchované míře: program vzorně sestavený se zřetelem k nutné obsahové rozmanitosti a vzorně provedený. V tom bylo těžisko organisační práce, kterou bylo možno vykonati pro jeden koncert, při němž nelze mluviti o nějakém soustavném kladení základů pro práci podle plánu postupně se dokonávající, o jakém právem toho názvu bylo užito při programu pro čtyři loňské filharmonické koncerty, široce založeném a hlubokém. Běželo právě v první řadě o účelný program jediného večera jako uzavřeného celku a neméně o jeho podání symfonických koncertů důstojném — a obé se zdařilo znamenitě. Ve Dvořákově dávno nehrané třetí symfonii z F-dur (op. 76) ukázal se Nedbal opět nedostižným u nás interpretem nejen Dvořáka, nýbrž symfonie vůbec a tedy jediným vítězem nad několika pokusy dirigentskými, které na velkých organismech symfonií ztroskotaly; neboť k mnohému bedlivému studiu a zkušenosti přistupuje u něho jistá kvalitní sourodost, dosti pružná, aby se dovedla přizpůsobiti a po bok postaviti umělci tvořícímu. Jak z ducha skladby dovede vážiti své reprodukční podněty, toho dokladem byly dvě následující skladby: J. B. Foerstrův poprvé provedený náladový obraz »Mé mládí« a Wagnerova předehra k »Mistrům pěvcům norimberským«. Zcela hově poetickým zámyslům skladatelovým v prvé skladbě se projevujícím, dovedl vésti nejen důvěřivé její rythmy, plné nezkalené odvahy mládí, nýbrž i měkké linie citových živlů skladbu prostupujících, a v celek vložiti všecku něhu, všecku troufalou sílu a v kritickém okamžiku i šerou, ztemnělou náladu, která se ozve při smrti matčině. A Wagnerova ouvertura sama, ten drahokam mezi moderními ouverturami, byla a ještě na dlouho bude v našich českých poměrech měřítkem. V druhé části druhý klavírní koncert Čajkovského z G-dur (od. 44) hrála slečna Markéta Volavá s rozhodným vnějším i vnitřním úspěchem. Živá, mnohého odstiňování schopná hra, zdravý hudební smysl: to jsou význačné přednosti její, se kterými se snad ještě setkáme. Lisztovou druhou Uherskou rapsodií instrumentovanou od Müllera-Berghausa do F-dur končil se koncert, který vzpružil jak zájem pro instituci České Filharmonie, tak i výkonnost orchestrového sboru v poslední době z některých příčin liknavé umělecké disciplíny bohužel ochablou.

Strausovou operetou »Netopýrem« přineslo Národní divadlo 6. ledna nový tribut karnevalovému regimu. Podnik o sobě je zajisté oprávněný a

také jediný, který lze uvítati bez námitek ze všech operet, které v poslední době byly na jeviště uvedeny. Strauss se svým pokusem — přidejme hned: úspěšným — na taneční formě proslaveného vídeňského valčíku vybudovati drobný genre operetní s jistými nepopíratelnými uměleckými tendencemi, zůstane vždy zajímavou postavou v dějinách hudebních a má také jistě více práva než kdo jiný, aby dílo jeho nebylo pokládáno předčasně za přežité, když vskutku je životnější, nežli třebas nějaké »Michuovic dcerušky« daleko novějšího data. Pro pravé ocenění Straussovy hudby a »Netopýra« zvláště není však potřebí věty: »Bylo k její vytvoření stejně potřebí genia jako k napsání Schubertových písní« (»Meziaktí«) — která jak psychologické, tak esthetické analysi genia a genialností naprosto se příčí a uvádějíc v poměr k Straussovi Schuberta i značné chyby v hodnocení obou se dopouští, větší nežli snese informační charakter její, pojmeme-li ji doslovně. Snad nešlo tu ani tak o »genia« a »genialitu« jako o »ducha« a »duchaplnost« a je to jen mylná interpretace Francouzům běžného a od nich i do německé literatury přecházejícího slova »Genie«. Provedení trpělo vadami organickými: neboť nemáme vlastně žádného operetního souboru, svižnost a křepkost, celkové filigranní podání často vázlo. Tu a tam dobrý akcent veseloherní není ještě všecko, zvláště když se s ním setkáme skoro jen u jediného osvědčeného pana Krössinga.

»Zvon« ve své odpovědi na můj článek dotvrdil věc dávno známou, že totiž kruhy, které zastupuje, nevědí co je to věcná literární diskuse. Za celých deset let jsme je k jediné takové nedostali. Na všecko, co se o nich psalo, odpovídaly jen velkopanským mlčením anebo sentimentálními povzdechy. Od té doby co vychází »Zvon«, přistupuje k tomu ještě třetí: triviální jizlivost, která se vyhýbá každému ideovějšímu rozkladu sporných otázek a přenáší do literatury nejhorší nezpůsoby novinářského rváčství. Já napíšu o starší literární generaci článek, obsahem sice ostrý, ale tónem — jak mi zajisté každý přizná — klidný a slušný. »Zvon« to však nazve pobouřeným soptěním, praví mi, že nadávám a lhu, dělá nechutné vtipy pro potlesk posledních galerií — ale ani slovem se nepokouší vyvrátit, co jsem o povaze starší literární generace napsal. Což je mi důkazem, že jsem tal do živého vředu, mohu opakovati po »Zvonu«. S tím ovšem rozdílem, že z tohoto vředu nikdy hnis nevyteče, či abych »Zvonu« ponechal tyto delikátní metafory, že pánové nikdy o sobě pravdy neřeknou. Z mého článku hledí »Zvon« vyvodit, jako bych mlčky přiznával, že kritika mladých vůči jeho patronům bývala nespravedliva. Aby bylo v té věci konečně jasno, pravím jednou pro vždy: Nemohu jediným, všeobecným a kategorickým »ano« nebo »ne« prohlásiti se o desetileté kritické práci celé řady osob, individuelně od sebe i ode mne odlišených. Nebudu tak pošetilý, abych dnes po desetí letech šmahem chtěl rozhodovat o spravedlivosti či nespravedlivosti úsudků, jichž všech jsem ani nečetl, tím spíše, že mi jsou pojmy »nespravedlnosti« a »křivdy« v literární kritice něčím náramně problematickým, poněvadž umělecké hodnocení zaměňují s cítěním morálním, a poněvadž zkrátka neznám v umění žádného tribunálu objektivní pravdy a spravedlnosti, s jehož výše by kdo směl vynášet takové rozsudky. To, co se »Zvonu« zdá být křivdou, bylo pro dotyčné kritiky, když to psali, subjektivně cítěno, aktem kritické poctivosti a spravedlnosti. Že se moderní generace s takovou vehemencí obrátila proti vládnoucí produkci, to má své hluboké příčiny v psychologii českého života posledních let, to jsem ve svých obou článcích řekl a mnohé z oněch příčin naznačil. Na tom také trvám, že tato kritická kampaň byla v celku důvodna a nutna. Proto však nejsem ještě nucen podepisovat každé slovo, které v ní bylo napsáno, ne snad proto, že bych ten či onen soud považoval za křivdu na kritisovaném autoru, ale prostě proto, že si osobuji právo na svůj vlastní rozum a že kritické soudy nejsou resolucemi politických schůzí, aby potřebovaly jednomyslného a hromadného souhlasu všech věrných stoupenců strany. Mluvím v kritice jen za sebe — ve smyslu onoho individualismu, jenž byl vždy předním principem mladé kritiky — a myslím, že každý z kritiků, jichž se týče, je hotov dáti »Zvonu« podobnou odpověď. Ostatně neško-

dilo by osvětlit si blíže to, co nazývá »Zvon« »ranami do nejlepších hlav« a »smýkáním nejlepších děl«. Proč mlčely orgány starších spisovatelů tenkrát, když tyto rány padaly? Proč jich neodrážely? Proč nezdrtily silou vlastního kritického umu hned na místě každého z oněch »kritisujících chlapců a školáků«? Vždyť byly tím přec přímo povinny svým »nejlepším hlavám«! Není to podezřelé, že pánové mluví tak osobivě a výbojně teprv dnes po deseti letech, kdy většina mladé kritiky umlkla? Všecko, co jsem napsal posledně o koterijním duchu starší literatury, potvrzuje »Zvon« přímo znamenitě tím, jak pohliží na moje stanovisko. Ve svém uboze malicherném nazírání, dle něhož nemůže být větším malheurem pro literáta nežli když nemá kamarádského kruhu, o nějž by se opíral a jemuž by sloužil dle zásady »jeden za všecky a všickni za jednoho«, jásá nad rozpaky, do nichž, jak se domnívá, mne uvedl. Ponechám mu tu radost. Nerozumím slovu »tábor« v literatuře v tom politikářském slova smyslu, s nímž je »Zvon« pojímá Mně není literatura šachovnicí, kde dva disciplinované šiky zápasí o výhru, ale je mi místem pro volný pohyb duchů a nekonečné možnosti vzájemných jich konstelací. Dovedl jsem říci, co si myslím o desetileté literární práci mladých a dovedl jsem říci, pánové, i svůj soud o vás. Právě tak jsem dovedl jindy uznat, co bylo stvořeno uměleckého na té i oné straně — — v tom bylo, je a bude i nadále moje »obojživelnictví«. Pro poctivého kritika není, myslím, místo v některém táboře literárním a jmenovitě pojímá-li se tábor ve smyslu partaje, s určitými zájmy a taktikou — nezávaznost a neodvislost na všecky strany je diktována přímo povahou kritikovy práce a jeho poslání. Ale to je ovšem těžce pochopitelno pro »Zvon«, jehož raison d'être je obstarávat zájmy jediné skupiny literární a pro nějž to, co v literatuře bylo vykonáno vedle ní a bez ní, prostě neexistuje. Proto jsem mohl klidně říci, že mladá literatura posledního desetiletí je pro »Zvon« literaturou prospanou a jestliže se mu tento titul mého článku zdá být nevysvětlitelným, svědčí to jen o tom, že stále ještě neprocitl, ačkoliv jinde po Čechách je již dávno bílý den. Mohu opakovati jen, co jsem již předešle naznačil: že každý poněkud jen inteligentnější čtenář má dnes správnější představy o stavu literárních věcí u nás nežli ti, kteří mluví jménem našich nejrenomovanějších autorů. Není myslím kromě nich dnes v Čechách člověka, jenž by si troufal mluvit tónem tak krátkozrace bagatelisujícím o mladé kritice. Míním totiž slova »Zvonu« o »kritisujících školácích a chlapcích«, na jejichž bližší vysvětlení stále ještě marně čekáme. Míníte těmi školáky a chlapci pp. Šaldu, Vodáka, Procházku a Karáska, či koho vlastně? Smím prosit za odpověď, pane Šimáčku? F. V. KREJČÍ.

Deset let mladé literatury. Ke sporu, jejž vyvolal redaktor Zvonu pan M A. Šimáček, přihlašuje se Čas ve svých Besedách č. 15. dne 5. ledna 1902 článkem »Deset let — čeho?« Pisatel se nepostavil na vlastní pole sporu, měla-li kritika označená jmény F. V. Krejčí, F. X. Šalda, J. Vodák a j. pravdu a do jaké míry, posuzujíc současnou literaturu českou, křivdila-li autorům jako Čapek, Jelínek, Klášterský, Šimáček či nekřivdila, ubíjela-li je úmyslně či ne; spisovatel článku v Čase hledí na spornou otázku se stanoviska národního vývoje a praví: »Hlavní věc, kterou musíme cenit při desíti právě uplynulých letech, není, že staly se marné pokusy o literární reformu, nýbrž že v naší veřejnosti objevili se noví lidé, lidé mocného duševního rozmachu, lidé nepřátelští myšlenkovému pohodlí a myšlenkové malichernosti, lidé dychtiví velikých a úrodných převratů, lidé, kteří rostoucímu dusnu toužili zotvírat všechna okna oplozujících a pobádavých ideí. Stará generace literární by si měla důrazně předložit otázku, čím to, že prvním činem těchto nových lidí bylo, vystoupit tak prudce proti vládnoucím jménům literárním. Či nebyli, jako kdožkoli ze starších a jejich nohsledů, také dětmi vlasteneckých, pro národní statky nadšených otců a matek? Či nebyla také jim od nejútlejšího mládí vštěpována posvátná úcta ke vší poctivé a účinné práci na známé roli dědičné? Či nerostli také oni ve školách, kde se jim se zápalem mluvilo o české knize, kde český spisovatel stál nad všemi spisovateli světa? A najednou ti noví lidé, sotvaže

mohou samostatně se ohlédnout a samostatně se vyslovit, nemají nic pilnějšího, nežli vrhnout se co nejbojovněji na ty, kdož do té doby byli v jejich očích národní pýchou, výkvětem národní zdatnosti. Ptám se, byla-li to jejich vina, že literatura domácí ukázala se jim náhle být přítěží a překážkou jejich vývoje, neužitečným a závadným ballastem, jejž musili odvrhnout, měli-li se dostat ku předu? Ptám se, mohli-li oni za to, že česká kniha přestala jim náhle dostačovat, ba že v ní shledali živel zpátečnický a zdržující? Tolik zůstává z desíti uplynulých let jisto, že oficiální naše literatura stojí prozatím za duševním vývojem českého člověka a mimo něj. Připustíme jí každý možný význam, jen ten ne, že stojí na kulturní výši našich potřeb a požadavků. Představitelé uznaných obecně literárních směrů našich neochabují ve své tvořivosti, kladou neúmorně knihu ke knize, sypou je takřka z rukávů; ale podívejte se kolem sebe otevřenýma očima: přibývá jejich přičiněním národnímu celku morální vyspělosti a síly? množí se nám jejich přičiněním řady ucelených, důstojných a platných charakterů? stoupá jejich přičiněním uvědomělost, rozumová vážnost a ušlechtilá obezřelost širokých vrstev? Nedovedeme si představit našeho mladého muže, jenž ve své individuální výchově nedospěl by dál nežli na úroveň naší oficiální literatury: k čemu by byl? co by věděl? jaké názory by měl o světě, lidech a svém určení? Jakou povahu by ze sebe vypěstoval? Jmenujte mi pokrokovou myšlenku, která by v té literatuře byla došla mohutného a vroucně činného ohlasu! Ukažte mi jediný případ, kde některé ze starých jmen bylo by stálo v čele krásně, nadějně a hluboce reformních hnutí! Snad jen výsměch, pohrdání a mělké odbytí bylo dosud vše, co měla ta oficiální literatura pro každou i největší snahu obrodnou a pokrokovou. Naši noví lidé skládají před ní zbraň, uzavírají smír, paktují kompromisy, sem tam i nadbíhají, jen aby také oni mohli být počítáni do literatury. Vyskytují se dokonce litovné hlasy, že za uplynulých deset let napsala se halda všelijakých článků, článečků, kritik a referátů, ale žádné knihy, pořádné a rozsáhlé knihy. Jakoby hlavní a podstatnou známkou duševního převratu musily být nutně románky, básničky a divadelní kusy! Jakoby nemohlo být v určitém momentě národního vývoje přednějších věcí nad belletrii!« S tohoto stanoviska úplně se rozplývá honosení p. Šimáčkovo, že oni tvořili, knihu kladli na knihu a p. Nechť si každý jen dá otázku a upřímně si ji zodpoví: Co si odnesl z knih kterého autora? Jaké bohatství vytěžil z nich pro život? Jakou stránku člověka a světa mu ozářily? Jaké neznámé dojmy v něm vznítily? Pak sebevědomí p. Šimáčkovo klesne. Vždyť sebevědomí to vztýčilo se nyní tak vyzývavě jen proto, že v kritické práci se poslední léta ustávalo, a ustávalo se, ježto o autorech »oficiálních« se konečně nedalo už nic říci. Vše bylo řečeno, jejich knihy byly jedna jako druhá, bez poctivého úsilí a vnitřního vývoje. A co většina kritiků pozvolna umlká, sami někteří zastanci a přívrženci mladší kritiky sbližují se s mocnostmi oficiální literatury. P. Šimáček dobře vycítil pravou chvíli, kdy vyrazit! —

Taineovy Dějiny anglické literatury jsou na indexu církví zapovězených knih z r. 1900. Taine patří tedy mezi apostaty, kacíře a schismatiky. Vedle Tainea jsou i Comte, Cousin, St. Mill, Kant (Kritik der reinen Vernunft), Sabalierův Život sv. Františka z Asisi (vyjde nákladem J. Pelcla) a Encyklopedie Laroussea zapovězeni. Za to na indexu nejsou (či ještě nejsou?) Nietzsche, Feuerbach, Schopenhauer, Darwin, Häckel, Marx, Engels, Bebel.

Pan **Flajšhans** založil svým »Písemnictvím« novou kritickou školu. Jeden z jeho žáků STK zásobuje literárními flajšhansiadami »Paedagog. Rozhledy«. Ve vážném obsahu tohoto listu jest trochu literární komiky příjemným osvěžením.

Šňatek a zdraví. Sděluje se nám, že návrh Dra Haškovce v lékařské komoře učiněný, jak oznámen byl denními listy, nebyl správně citován. V znění tak nesprávném přejali jsme jej nevědomky i do Rozhledů — i odpadají závěry a úvahy, jež jsme k návrhu navázali v předešlém čísle.

Přehled politický, hospod., sociální.

Země české. Do čes. sněmu dostal se malý kvásek. Skoro už příslovečná jalovost zasedání tohoto sboru byla na chvíli přerušena nově zvoleným posl. Kalinou, stoupencem politiky radikální. Kdyby nic jiného, již ta okolnost svědčí o časovosti a vhodnosti jeho vystoupení. I Nár. Listy mu mezi řádky závidějí, že není mužem jejich a že nemohou psáti o něm jako o stoupenci směru mladočeského. Nár. Listy neopatrně si vypůjčily od všeněm. poslance Kaspra (jeho jméno by ho vlastně mělo zdržovat zabývat se osobními narážkami) na posl. Kalinu, že je talentovaným venkovským hercem. Je-li jím proto, že mluví radikálněji než je obvyklo a vhod vládním a dvorním opatrníkům, čím jsou ti státoprávníci, kteří podporují centralism, ti svobodomyslníci, kteří nepodporují návrhy na všeobecné hlasovací právo, ti opositičníci, kteří se boji přeložit vládě stéblo přes cestu. Hněv Němců na posl. Kalinu dokazuje, že uhodil na pravou strunu, když ve své řeči k tomu poukázal, že jsou české menšiny největší slabinou Němců. Právě Mladočeši české menšiny úplně zanedbávají a německé hltavosti dávají na pospas. Ze schůze sněmu z 3. ledna zaznamenati jest, že k zákonodárcům rázu p. posl. Kaftana, jak jsme karakterisovali v předešlém čísle, přidružil se také p. posl. prof. J. V. Hrázský. Jeho zákonodárné umění pozůstává v tom, vyzvati c. k. vládu, aby předložila osnovu zákona (o příspěvek na průplav labsko-oderský, resp. odbočku do Pardubic) sněmu král. Českého k ústavnímu projednání. Těm poslancům, kteří to nevědí, připomínáme, že podle §§ 17. a 35. zem. zříz. pro král. České i poslanci mají právo podávati samostatné návrhy, o kterých musí býti jednáno. Oč jsou návrhy vlády lepší než návrhy vypracované poslanci, není nám povědomo. Oportunisté budou to snad vědět. Nejinak než programovým skandálem lze nazvati, jak se zachovali Mladočeši k návrhu Baxově na zavedení všeobecného hlasovacího práva. Mladočeši vždycky prohlašovali, že jsou stoupenci tohoto bodu programového a nikdy ještě se toho požadavku nezřekli. Ovšem sami také ještě nikdy (vyjma vystoupení Slavíkovo ještě za dob Taaffeových) ani nejmenšího k provedení požadavku toho neučinili. Návrhem Baxovým byli postaveni do křížového ohně, zejména oficielní jejich orgán, který občas pro všeob. hlasovací právo horuje, nevěděl, jak se k němu zachovati a opatrně mlčel. Klub sněm. poslanců mladočeských zabýval se návrhem ve schůzi 2. ledna. Však na veřejnost ze schůze té nedostalo se nic, než »že byla prodebatována (to pro zde asi míněno v tomže smyslu, jako se říká prodělati, propadnouti a t. d.) žádost dra Baxy za podpis resp. podporu jeho návrhu na zavedení všeob. hlasovacího práva. Když ten návrh ve sněmu byl podán, mladočeši proň nepovstali a N. L. hned vynašly proč: Návrh Baxův byl prý totiž učiněn jen k vůli demonstraci! Ještě nutno probrati agrární politickou logiku, jaká vychází z řeči hlavy strany agrární, posl. Žďárského, jehož řeč samy Nár. L. považují za jakés rozvinutí programu strany agrární, karakterisujíce ji zcela správně, že jest plna odporů. Skutečně kdo řeč tu analysuje, ztrne nad neujasněností pojmů a zásad, kterými se hemží. Dovídáme se z řeči p. předsedy strany agrární, že tato strana neuznává vídeňský parlament v nynějším složení za zákonný. Bezpochyby právě proto agrárníci tak horlivě hlasovali pro předlohu zákona o stavovských družstvech zemědělských na říšské radě, kam ta předloha podle ústavy nepatří. Dovídáme se dále, že česká strana agrární je stranou stavovskou, k čemu to jest v protivě, p. Žďárský nepověděl, ale každý si musí myslit, že to znamená protivu ke straně politické. Hned na to však nás p. Ž. poučuje, že stavovská organisace musí býti politickou, tedy také česká strana agrární musí býti nejen stranou stavovskou, nýbrž i stranou politickou. Ale jakou! Chce být jen vedlejším sborem sboru hlavního, tedy politickou stranou podřízenou resp. dobrovolně se podřizující straně jiné, čím jsou míněni bezpochyby mladočeši, poněvadž se mluví o velké většině národa a mladočeši se za representanty té většiny považují. Taková politická konstrukce tu věru ještě nikdy nebyla. Strana politická, která se

dobrovolně sama podřizuje straně jiné, nemá ponětí o svobodě, pojmovém to základu každé politické organisace. P. Žďárský je přesvědčen, že organisaci selskou může provésti jen rolník sám za přispění přátel stavu z řady inteligentů. Jsme zvědavi, kdo je tím rolníkem, jenž tu herkulovskou práci provede. Bude-li to rolník, jenž podporuje snahy kulturní, o kterých p. Ž. také mluví, nejinak než jak to činili agrárníci posud a jak o tom české učitelstvo může vyprávět kroniky, pak jest po stavu rolnickém veta. Ostatek když organisaci selskou má prováděti rolník (tedy svépomocně) nenahlížíme, k čemu strana potřebuje hlasovat pro různé experimenty cislajtánského umění politického, jakým je zákon o nucených družstvech rolnických. P. Žďárský, který neuznává vídeňský parlament, jest tedy proticentralistou a stojí na půdě českého stát. práva, nemá nic jiného na starosti než stěžovati si na nedostatek rakouského vlastenectví. To patrně jen proto, aby dokázal logickou důslednost. Tak bychom mohli probrati řeč agrární větu za větou a všude bychom odkryli odpor. P. Žďárský byl by věru způsobilý státi se úředníkem cislajtánského ministerstva, kde by mohl býti přidělen odboru pro spisování zákonů. Když je taková hlava strany, jakými budou údové?

Kopí za myšlenky mladočeské v nynějším zasedáníčku sněmu lámal v sobotu dne 4. t. m. Dr. Herold. Národní Listy se přiznávají k obavě, že u Dra. Herolda se dostavuje stařectví, ale těší se, že řeč na sněmu dne 4. t. m. tomu ještě nenasvědčuje. My jsme řeči té neslyšeli a nevíme, je-li rozpoznání N. Listů správné, pokud jde o formu a přednes. Pokud však se týče obsahu tvrdíme, že N. Listy se mýlí, a že řeč Heroldova skutečně je známkou stařeckosti ne sice jeho osoby, nýbrž strany, za kterou mluvil. Mluví-li kdo za věc svěží a dobrou, bude i řeč jeho míti ráz mladistvý a kdyby byl třeba starcem. Jestliže však někdo zastává věc, která je v úpadku, věc starou a zpátečnickou, nezmůže se v myšlenkách na cos řádného a kdyby byl nejbujarejší mladík. Nevíme, co by se z řeči Heroldovy dalo pochválit. Snad to, že seDr. Herold pojednou rozpomíná, že nynější říšská rada sama sebou je v takové situaci, že nemůže na ní se vyvinouti ani zákonná činnost zdravá, ani zdravý politický život, že tato říšská rada nebude pracovati, že takový parlament sám sebe dorazil a není lékaře, který by jeho vnitřní hnilobu odstranil. Máme snad Dra. Herolda pochváliti za to, že za takového zázračného lékaře, jehož je třeba k uzdravení říšské rady, vydával se sám a to nikoli snad před 20 lety, ale právě před měsícem, kdy v rozpočtovém výboru poslanecké sněmovny vykládal, jakých věcí třeba, aby byl sjednocen cislajtánský parlament. Jakého rázu je recept pana Dra. Herolda, lze se dočísti v Rozhledech čísle 11. str. 340. Kdyby ti, kdož k jeho řeči tak hlučně tleskali, byli lidmi myslícími a byli si to uvědomili, co Dr. H. mluvil před měsícem, byli by jej odměnili nikoli potleskem ale sykotem. Pendant k důslednosti p. Dra H., předního mluvčího mladoč. strany, podává hned jeho postavení k chystaným vyrovnávacím konferencím. P. Dr. Herold ve Vídni je centralistou, že si lepšího sotva lze přáti. Na sněmě českém je federalistou, který by říš. radu tak nejraději do povětří vyhodil. Ačkoliv tedy p. Dr. H. na říšskou radu tak láteřil, kterak zachová se ke konferencím Kör brovým, jichž účelem přece není nic jiného než pomoci říš. radě na nohy? Zasadí se snad jako důsledný muž o to, aby k tomu dílu nedošlo, tím spíše, jelikož sám v možný zdar nevěří a vidí v něm jen kus politické komedie? Nikoliv. Důslednost p. Dr. H. je z jiného kovu. On totiž i jeho strana na konference půjdou a budou se tam »chovati tak hodně, že se to na ně nebude moci svésti« (vina z nezdaru). To je celé kredo a obsah nynější mladočeské politiky. A takoví politikové chtějí demonstrovati na konci svých řečí nikoli snad pro český stát, takové slovo netroufají si vůbec vzít ani do úst, nýbrž mluviti o velikém státnickém rakouském činu, aniž však jen z daleka naznačili, v čem vlastně záleží. Tak vypadá to heroldovské: »My promluvíme s králem!«

V témže sezení sněmu snažil se také bývalý místodržitel výminečného stavu hr. Thun vykládati udivenému světu, že nepochopuje, proč by se měli velkostatkáři vzdáti svých výsad? Postupují prý s dobou, pracují pro

blaho země, ve které žijí, i státu. V čem však blaho země i státu spatřují? Jsou to feudální jejich privilegia? Také posl. princ K. Schwarzenberg uvědomil svět o tom, že za celé období minulého zasedání ušetřil sněm svými vývody (poněvadž nebyl zvolen). Na tom je nejsprávnější to slovo »ušetřil«. Ale zase neřekl proč? Stalo se tak proto, že se proslavil svým výrokem o Husitech jako bandě lupičů a žhářů. Tehdy se na jeho hlavu sesypaly síra a oheň mladočeského hněvu. Však Mladočeši mají krátkou paměť právě jako celá jejich politika je krátkozraká. Dnes se hubičkují s konservativně-feudálními velkostatkáři a minulost prince Karla Schwarzenberga jim pranic nevadí, jako jim nevadí dřívější jejich program. O Karlu Schwarzenbergovi ostatně zasvěcenci tvrdí, že má na svých statcích správu německou, ba ve smíšeném území že přímo germanisuje. Ostatek sám se svým obojživelnictvím ani netají, jak o tom svědčí, že mluvil česky i německy, jako to činí oficielní a černožlutí státníci a hodnostáři.

Na popud arcibiskupa Kohna vydal papež **pastýřský list o národnostních poměrech** v Rakousku. Obsah toho listu vyjímá se tak, jakoby jej byl stilisoval ministrpresident Dr. Körber a nějaké slovíčko k němu připojil také světící biskup Dr. Frind. Jest prý nutno, aby při ochraně řeči mateřské právě tak jako při veškerých »ostatních právech soukromých« nikde netrpěl společný zájem státu. Jest něčím novým, že ochrana řeči mateřské je právem soukromým a že tedy spory jazykové spadají v obor práva soukromého. Je-li tomu tak, co s tím má činiti blaho státu? Buď blaho státu opírá se o práva soukromá a z nich plyne, anebo práva soukromá plynou z blaha státu. Ve státech na svobodě založených jest to prvé. Ve státech absolutistických to druhé. Rakousko je alespoň na papíře státem konstitučním a tudíž blaho státu má se tu skládati teprve z práv soukromých. Podnět k tomu pastýř. listu dán byl již v březnu 1900, když Dr. Kohn byl v Římě. Uvážíme-li, že k stilisaci jeho bylo třeba spolupůsobení vlády cislajtánské, pochopíme, že trvalo $1^3/_4$ roku, než enunciace se objevila na denním světle. Ačkoli v Rakousku jsou národnostní spory nejen v Čechách a na Moravě, ale téměř ve všech ostatních zemích jiných, byl list ten doručen jen Dru Kohnovi a opis jeho kardinálu Skrbenskému. Nevíme, platí-li pro episkopát v celém Rakousku či jen pro náš.

Sociální. Stávkové hnutí v Rakousku r. 1900. Přes nepravidelnost, která charakterisuje výroční statistiky stávkové v chronologickém sestavení, lze z nich ve všech snad zemích vyčísti, že stávek i stávkujících přibývá. To pochází, jak se zdá, z měnícího se průmyslového stavu země, neboť, pokud stačí od několika let teprve sbíraná úřední data o stávkách, nejvíce stávkujících a stávek bývá u nás na počátku a konci průmyslové prosperity. Tak od r. 1895 největší počet stávkujících vykazují léta 1896 a r. 1900, jež představují časové hranice posledního pětiletí čilejšího průmyslového života. — R. 1900 vůbec vyniká počtem stávkujících daleko nad všechna léta předešlá. Dle dat statistického úřadu práce ve Vídni bylo 303 stávek s 105.128 stávkujícími (proti 311 stávkám a 54.763 stávkujícím r. 1899). Veliký skok proti r. 1899 vysvětluje se velkou stávkou hornickou, jíž účastnilo se 78.791 horníků. Ve stávkovém hnutí stojí na prvém místě z rakouských zemí Cechy jak co do počtu stávkami postižených podniků, tak co do počtu stávkujících (54.849), na posledním chudičká Dalmacie (s 820 stávkáři). Je pozoruhodno, že ubývá stávek úplně bezúspěšných a nepatrné je procento dělníků, již r. 1900 bezvýsledně stávkovali.

	Bylo proc. stávek		Procent dělníků	
	1894—1899	1900	1894—1899	1900
S úplným výsledkem . . .	20·16	20·13	8·17	4·65
Bez výsledku	41·92	34·98	27·30	9·81
S částečným výsledkem .	37·92	44·89	64·53	85·54

Bez úspěchu stávkovalo r. 1900 jenom 9·81 proc. dělníků. Číslo skorem neuvěřitelné, považíme-li, že v tomže roce v Německu úplně bez výsledku stávkovalo 35·5 proc. stávkujících. A dělnické organisace tam a u nás! Sluší ještě podotknouti, že stávky, v nichž mají převahu ženy, jsou celkem méně úspěšné nežli stávky, v nichž většinu mají muži; méně

úspěšné jsou také stávky dělníků neučených, srovnány s výsledky stávek dělníků vyučených.

Při volbách do rozh. soudu úrazové pojišť. pro král. České zvítězila ve skupině dělnické kandidátka sociálně demokratická, ve skupině zaměstnavatelů kandidátka německá. Národní dělníci a čeští zaměstnavatelé soustředili na sebe necelou třetinu hlasů.

Malá revoluce objevila se v advokátní komoře král. Českého. Advokáti, tento nejoportunističtější stav z řad t. z. vyšší inteligence, octl se jednak vlivem obecných poměrů hospodářských, jednak známého působení odb. přednosty Dra Klejna v tísni, což demonstrovali výborové různých komor, mezi nimi i král. Českého, vzdavše se svých funkcí. Avšak takový radikální krok byl pro oportunistické advokáty nezvyklý. Zalekli se jeho důsledků a jako by nic funkcionáři komor úřadovali dále a brzy na to i tu papírovou resignaci konečně odvolali. Výbor ve svém opatrnictví neučinil dokonce ve výroční zprávě o resignaci ani zmínky. To bylo části advokátů přece mnoho a konec konců výroční zpráva většinou hlasů schválena nebyla. Větší neštěstí se nestalo. Jen jeden z největších oportunistů, p. Dr. Dvorský vzdal se své funkce ve výboru.

Zemská jednota soukromých úředníků v král. Českém pojednávala na schůzi dne 5. ledna o starobním pojišťování a přijala resoluci proti těm, kdož myšlenku pensij. pojišťování soukromému úřednictvu odmítají, jak to činí někteří podnikatelé a některé obchodní a živnostenské komory. My bychom vítali, kdyby takové nápravy dály se nikoli nucením, nýbrž dobrovolně, svépomocí. A chopiti se té cesty jest spíše věcí podnikatelstva než samého úřednictva, které svými celkem malými příjmy je na podnikatelstvu závislé. Tak vykládal p. Hašourek, asi 11·5% podnikatelů rozumějíce svému zájmu a solidaritě jeho se zájmem úřednictva, zařídili dobrovolně pensijní zaopatření pro úřednictvo. Ale 11·5% je málo. Tak ovšem stavěti se nemůžeme proti řešení té otázky způsobem zákona ji vnucujícího. Soukromé úřednictvo v druhé resoluci požaduje, aby byly pro ně zřízeny komory jako jsou advokátní, notářské atd. Tento požadavek sluší uznati za správný.

Hospodářský. Z číslic rak.-uher. banky možno doplniti si obraz naší hospodářské tísně za minulý rok. Dividenda bude proti předlonské o 13 K menší, od daně osvobozená reserva bankovek dostoupila 325 mil. korun, dvakrát tak vysoko jako v tuže dobu předloni. Kovového pokladu banky nashromáždilo se tolik, že jest větší než je třeba ke krytí bankovek. Za těch okolností čeká se, ježto jest tak i v zájmu akcionářů banky, že bude snížena úroková míra.

Cukr 9. ledna. První týden nového roku počal slibněji, pověvadž svoláním anglického parlamentu oživly vyhlídky na zvýšení anglického cla na cukr, avšak příznivější nálada potrvala pohříchu jen na krátko, neboť cukrovary německé neustaly v prodeji svého starého i nového cukru. Cukrovary ostatních zemí, zejména Rakouska jevily zdrželivost v prodeji, která však nedovedla paralisovati prodeje německé. O postupu výroby cukru v Evropě za posledních deset let podává magdeburský Licht zajímavá data: Tak dosáhla produkce cukru v kampaních:

1892/93	3,442.198 t.	1897/98	4,831.774 t.	
1893/94	3,889.840 »	1898/99	4,982.001 »	
1894/95	4,790.532 »	1899/00	5,518.048 »	
1895/96	4,285.529 »	1900/01	6,073.992 »	a odhaduje se na
1896/97	4,916.586 »	1901/02	6,430.000 »	

Z čísel těch jest patrný prudký postup produkce zejména v posledních třech letech, který přivodil dnešní neblahé poměry. Jest na bíledni, že v tomto směru nemůže být pokračováno, neboť ceny, jaké dnes se platí za starý i nový cukr, jsou pro výrobce zkázonosny. Ale přece nelze pozorovati, zejména pokud se Německa, největšího to producenta, týče, snahu po ozdravění, kterou by mohlo přivoditi jedině všeobecné obmezení osevu řepního v příštím roce nejméně o 20 proc. Na Kubě pracuje již přes 50 továren. V posledním týdnu bylo dovezeno do tamních přístavů z nitra ostrova 10.000 t. nového cukru oproti 9000 t. loni. Za trhu

chabého znamená dnes pohotová surovina K 17·75 franko Ústí. Zřejmé zásoby světové obnášejí vedle sestavení časopisu »Prager Zuckermarkt« 3,210.328 t. oproti 2,614.036 t. a 2,672.335 t. v obou letech předcházejících.

Čtenářům Rozhledů. Mezi časopisem a čtenáři jest styk jednostranný, a to v neprospěch obou. Čtenáři spokojí se přečíst, co časopis podává, pochválí anebo pohaní list a dost. A přece každý myslivější člověk má všelicos na srdci, o čem by rád zvěděl a byť to byla mnohdy jen informace docela stručná. Redakce časopisu s druhé strany by dotazy a návrhy z kruhu čtenářů s povděkem přijala; ukazovaly by jí, o čem se v čtenářstvu uvažuje a uvedly by ji mnohdy na lecos, nač by sama nepřipadla. Takový duchovní, praktický styk jest mezi čtenáři a časopisy jinojazyčnými na denním pořádku. Všimněte si jen našich německých listů. Jest dojista známkou inteligence a smyslu praktického, považuje-li čtenářstvo list, jejž čte a předplácí, za jeden z orgánů svého sebevzdělání, nepřijímá-li zcela pasivně, co mu list podá, nýbrž vykonává-li samo vliv na jeho obsah, aby se dovědělo o tom, co je právě zajímá anebo co věděti v tu dobu potřebuje. Rádi bychom čtenářům tímto způsobem prospěli a nabízíme se. Uvážíme návrhy článků a dle sil svých provedeme; na dotazy odpovíme, vyžádavše si informace u osob k tomu nejlépe povolaných; podněty k diskusi z článků a přehledů tohoto listu, i námitky a polemiky, pokud vystačíme časem i místem, otiskneme a zodpovíme. Jde nám ovšem zatím jen o pokus a každý začátek ostatek je těžký, to připomínáme v zájmu oboustranné shovívavosti!

Nové tažení.

A já mám naději k našemu Matěji . . . Zvon.

Zvon slavně hřímá — co se to jen stane?
Stůj vezdy při nás, milostivý Pane!
Svým mocným hlasem anathema vkládá
na tvrdá naše, neuctivá záda
a na ztrestání pusté naší viny
v boj volá všecky zbité veličiny.
Mráz v kostech loupá .. Rozevrou se dvéře,
velký se Matěj od řezaček béře
a z objemného šosu Vejvodova
dnes módní loví Nietzscheova slova.
Pan Klášterský, jenž od nás mrzce zdupán,
sem cudně vchází, trepky má a župan,
svým štěstím lásky stále zcela zmámen
a prohřát teplem od kuchyňských kamen
své knihy nese, oběrou je klade
jich cenou jist sám, v klín své paní mladé.
Pak zlomen vkročí Herman zlatoústý,
otráven Švandou, jeho buržousty:
»Tak hleďte, bratři, to má jeden k stáru
za díla věčná! To má za Vejvaru!« —
I Čapek chvátá v rukou po toporu
sem rovnou cestou ze třetího dvoru,
Herites, Tuček k nim se rychle pojí,
je všecky Matěj sešturmoval k boji.
Naposled vstoupí, kdo měl vejít prvý
v bengálu, v záři pansky mhouří brvy.
Zavládá ticho. Všecko jedním rázem
v pokoře svaté před ním klesá na zem
v medu a cukru všecko srdce plave:
Miláčku boží, mistře Jaroslave!
On rukou žehná, k nebi zvedne hledy:
»Nuž jménem Páně, dítky, na Rozhledy!«
— — — — — — — — — — —
Zvon slavně hřímá — co se to jen stane?
Stůj vezdy při nás, milostivý Pane!

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 18. LEDNA 1902 ČÍSLO 16.

Vyrovnávací konference.

Co bychom řekli o člověku, který by svěřil jinému obstarati své záležitosti, aniž toho dbal, je-li ten k tomu způsobilý čili nic? Zajisté takového člověka nazveme lehkomyslným. Co bychom řekli o tom, kdo byv již jednou zklamán, nicméně podruhé svěřuje své záležitosti témuž člověku, k němuž má míti nedůvěru? Nazveme jej marnotratníkem. A kterak nazveme někoho, kdo se pustí do podniku, o kterém ví, že nemůže míti zdaru? Nazveme jej člověkem nemyslícím.

Strana mladočeská při zahájení minulého podzimního zasedání říšské rady vyslovila v resoluci dne 16. října vládě Koerberově nedůvěru. Ta nedůvěra byla a jest posud odůvodněna, a to zejména i pokud se týče chystaných českoněmeckých konferencí, jejichž hlavním předmětem má býti urovnání sporů jazykových mezi Čechy a Němci. Nedůvěra poslanectva českého má důvodný základ v tom, co nynější vláda v téže věci již jednou proti nám podnikla. Máme tu na zřeteli Koerberovy předlohy jazykové z dubna roku 1900, plod to vyrovnavacích konferencí, které byly konány počátkem r. 1900, hned když nynější vláda nastoupila. Již tehdy mladočeši jednali neprozřetelně svěřujíce uspořádání tak drahocenné věci, jako jsou národní naše zájmy, rukám vlády byrokratické, která svojí povahou nemůže mít porozumění pro národní zájmy naše. Skutečně již dávno nebylo podniknuto takového útoku na naše statky národní, jako se dělo v citovaných předlohách jazykových. S nebezpečím, které hrozilo národu, nedá se ani srovnati rána, která nám byla způsobena zrušením Gautschových jazykových nařízení — tak jest nepatrná. A nebezpečí, že by ty jazykové předlohy mohly se státi zákonem, bylo tak naléhavé, že bylo třeba obstrukčního rozmachu strany tak oportunistické jako jsou mladočeši, aby předlohy byly shlazeny se světa. Však zdá se, že vymizely zároveň z paměti politiků mladočeských, ve své

krátkozrakosti spěchajících opětně tytéž národní zájmy svěřiti rukám téže vlády, která je již jednou tak šeredně zklamala. O výsledku konferencí sami mladočeši předpovídají, že žádného očekávati nelze. To pověděl výslovně na př. Dr. Herold v posledním zasedání sněmu českého a v interviewech i poslanci jiní. Nicméně strana mladočeská těch konferencí se súčastní. Kterak nazvati toho, kdo se pouští do nějakého podnikání, věda bezpečně, že z něho nic býti nemůže?

Proč se vlastně konference konají? Ve zdar jich nevěří netoliko mladočeši, ale také druhý kompascicent, Němci, jak výslovně doznávají (Němci neshodují se ani v tom, co má býti předmětem konferencí), a podle všech znamení nevěří v ně ani sám poctivý makléř, předseda ministerstva. Ocitujeme se zde při starém známém už kolovrátku nynější cislajtánské politiky, totiž, že nikdo nechce nechat na sobě vinu z toho, když se akce nezdaří. O rázu takových politických veseloher jsme se napsali už dosti a nebudeme to zde opakovati.

Jsme proti obeslání konferencí. Ať by výsledek jich byl sebe planější, ze samých rozhovorů mohou vzejíti nebezpečná pro nás praeiudicia. Ba ta vyskytla se již dříve, než vůbec konference byly zahájeny. Dr. Herold 4. prosince m. r. v rozpočtovém výboru poslanecké sněmovny výslovně uznal příslušnost cislajtánské říšské rady pro rámcový zákon jazykový. Dr. Pantůček v nedávné řeči v klubu mladočeském projevil souhlas se zásadou nařízení Gautschových a nenamítal by ničeho proti teritoriálnímu roztržení království Českého, pokud jde o úřadování vnitřní. Na státoprávní souvislost Čech a Moravy dávno nenapadá již nikomu poukazovati, a Slezsko, jak »N. L.« doznaly, má býti úplně vyňato z jednání konferenčního. Všecky tyto věci byly jisty a ještě nebyl učiněn ani první krok k přípravám, které Dr. Koerber považuje za nezbytnou předehru ke konferenci. Smutné jsou to pro nás symptomy a smutnou nám otevírají perspektivu!

My zásadně proti vyjednávání se ovšem nestavíme, ale žádáme: aby se nevyjednávalo dříve, pokud nebudou skutečné disposice pro smír, zejména, pokud na straně německé nevymizí zásadné odmítání našeho stanoviska státoprávního. Pokud tu nebude takových disposicí, nemůže býti vyrovnání dokonalé. A než vyrovnání polovičaté, raději žádné! Dále: nesouhlasíme, aby vyjednávání vedla byrokratická vláda.

Živnostenské sbory poradní.

JUDr. K. Polák.

Poslední dobou proniká značnější měrou volání živnostnictva, aby pro úřady živnostenské opatřeny byly orgány ze živnostnictva samého. Na každé téměř schůzi živnostenské

s požadavkem tímto se sejdeme a není divu, že se jím zabývají všichni činitelé. Pokud se týče funkcí, jež by měly býti zamýšleným orgánům tímto přikázány, o tom není posud mínění ustáleno. Tolik jest jisto, že i v tomto případě se prostě od zákonodárce něco žádá, co by přirozeným vývojem věcí na základě platného práva mělo býti také vlastními silami a zejména vychováváním odborníků dříve připravováno. Pojednání toto má za účel upozorniti na platné předpisy o živnostenských sborech poradních, které při živnostenských úřadech předpokládaje dostatek porozumění, aspoň na zkoušku založiti lze. Zcela nerozhodnutu nutno zůstavit otázku, jak by se zmíněné korporace všeobecně osvědčily. To záviselo by přirozeně od jednotlivců, kteří by byli jmenovaných sborů činovníky.

Zákon ze dne 23. února 1897, jímž mění a doplňuje se řád živnostenský, č. 63. ř. z. v předposledních dvou odstavcích § 114. ustanovuje: »Aby mohla lépe hájiti svých prospěchů společenstva téže nebo několika obcí, nebo téhož nebo několika okresů, mohou zříditi jednotu, která buďto ze stejných nebo příbuzných, anebo také z různých společenstev utvořena býti může dobrovolným přístupem jich. Kde jest utvořena jednota v š e c h společenstev okresu politického, výbor její tvoří živnostenský sbor poradní politického úřadu okresního; příslušnost sboru toho ustanovena buď způsobem nařizovacím.«

Kompetenci tuto upravuje ministerské nařízení ze dne 20. března 1897 ř. z. č. 83. Ve vzorných stanovách jednot společenstev živnostenských obsažena jsou příslušná ustanovení v § 14.

Uvažujeme-li, jaký význam připisuje živnostnictvo otázce dispencí, slučování společenstev, organisaci odborné (zařizování či nezařizování její), a zřizování obchodních podniků a ústavů humanitních, nemůžeme si vysvětliti, nehledíme-li ani na jinou kompetenci jednot okresních (§§ 2. a 3. vzorných stanov), proč ve království Českém posud ani jediný poradní sbor zařízen nebyl. Že by tento zjev podmíněn byl nedostatkem zákona, jak se pravidelně tvrdí, nedá se hájiti a jsem přesvědčen, že i kdyby k utvoření dostačila nyní žádaná $^2/_3$ většina příslušných společenstev, že by přece sotva ve většině okresů došlo k zařízení poradních sborů a kde by snad i byly zařízeny, že by se většinou ve vlastnosti svojí jako sbory poradní neudržely. Nový projekt zákona v § 130 i skutečně již vyhovuje přáním živnostnictva po této stránce, zůstává otázkou, dostaví-li se výsledky. Hlavní překážka dle mého soudu vězí v nedostatečné organisaci živnostnictva a jeho zájmu pro věc.

Při tom ovšem přehlížeti nesmíme, že tu také značné věcné překážky existují. Tak na př. v okresích národně smíšených je to otázka národnostní, která se staví v cestu a skutečně v určitém případě utvoření poradního sboru zabránila. Stav kupecký neočekává ve sborech poradních výhody, naopak bojí se majorisování řemeslnictvem, a konečně i stanovisko, které ve věc

zaujala Zemská jednota řemeslných a živnostenských společenstev v království Českém, nedopouští tak snadno vytvoření poradního sboru. Zajímavo je, že nový projekt zákona vyhražuje právo na poradní sbor také všem řemeslnickým společenstvům okresu, nehledě na ostatní společenstva živnostenská. Nechť však jsou úsudky o věci jakékoli, přece se domnívám, že by bylo velmi odporučitelno alespoň na zkoušku pokusiti se o zařízení poradního sboru a doufám, že při částečně dobré vůli bude lze poradní sbor skutečně zařídíti, ačkoliv to bude práce velmi obtížná. V německé části království Českého organisuje se řada jednot a poradní sbor nezanikl ani jediný. (Srovnej stránku 485. O. N. 1900.) Také na Moravě se akci této mnohem lépe nedaří a sbor tamní, jehož jméno se pravidelně uvádí, činosti nevyvíjí a nebyl také prý úřadem živnostenským posud povolán. Tím uvádí se zprávy z Moravy přišlé na neprospěch potřebné věci na pravou míru.

Okresní jednoty, jako sbory poradní nebudou činiti snad konkurenci stávající organisaci živnostenské, nýbrž mohou ji doplniti a samy mimo to dostáti úkolu, který dle dnešního práva žádná jiná jednota zastat nemůže. Proto také nenahradí nikdy jednoty okresní zřízení župní neb jiné krajinské v rámci jednot zemských provedené. Také nový projekt zákona předpokládá jednotu společenstevní samostatnou, jejíž sídlo je v sídle úřadu živnostenského. Organisace krajinské a sbory poradní mohou se vzájemně doplňovati a mohou býti dokonce jednotným činitelem.

Dne 10. března m. r. konána byla nepoměrně četně zastoupená konference živnostenských společenstev okresu smíchovského a bylo usneseno jednohlasně poradního sboru se domáhati. Není to v tomto okresu akce nová, nýbrž prosté opakování pokusu, který za podpory obchodní a průmyslové komory již přede dvěma roky byl podniknut. Aby obtížná jinak otázka peněžní nestala se překážkou přístupu šesti společenstev na konferenci nezastoupených, bylo výslovně usneseno, že akce tato se považuje za pokus a že se náklady správní předem pro první rok uhradí dobrovolnou subskribcí a podporami, o něž se proponenti u obchodního ministerstva, obchodní komory, rady městské a okresních zastupitelstev budou ucházeti. Zároveň bylo vysloveno přání, aby Jednota obchodních gremií v království Českém i Zemská jednota řemeslných a živnostenských společenstev v království Českém byly požádány za podporu morální a aby jim bylo výslovně připomenuto, že tu běží o pokus za účelem opatření potřebných zkušeností. Ačkoli dožádaná pomoc se dostavila, přece posud jednota tato zřízena není a také pokusy ve Slaném a v Rokycanech positivní výsledek nemají.

Jsem toho soudu, že při dobré vůli šetříce svých zásadních názorů, mohou veškeří činitelé přiložiti společně ruku k dílu a provésti v království Českém aspoň na zkoušku organisaci

poradního sboru. Teprvé potom bude lze učiniti si úsudek, čeho lze od sborů poradních očekávati a kde doplnění třeba činností zákonodárnou.

K reformě škol obchodních.

Článek tento z příčin mimotných přichází poněkud pozdě, ač psán byl hned na počátku kampaně o školství obchodní. Po tolika veřejných rozpravách theoretických upozorňuje proto již jen aforisticky na řadu fakt, která musí býti východiskem a podkladem nutných oprav.

I. Osoby.

Vyšší školství obchodní tou měrou, jak rozpíná se kvantitou, snižuje se kvalitativně, v celku i jednotlivostech, v hlavách i údech.

1. V prvých desíti letech (1872—1882) vstupovali do akademií obchodních většinou absolvovaní kvartáni škol středních; slušné bylo procento i ze tříd vyšších, kvinty a sexty — celkem as 80—90% žáků škol středních. V letech devadesátých (1894) procento žáků škol středních a měšťanských bylo asi rovné (50%). V posledních letech (1900) poměr se přímo obrátil. Dnes vstupuje do vyšších škol obchodních na většině ústavů asi 80% žáků ze škol měšťanských a jen asi 20% žáků ze škol středních. Ani ministerským příkazem z 25. dubna 1900, dle něhož připuštěni ku zkoušce přijímací jen ti žáci ze škol měšťanských, kteří obdrželi na vysvědčení ze všech předmětů známku alespoň dobrou, se poměr tento patrně nezměnil. Roku 1901 (v červnu) požadavek ten omezen na známku dobrou z předmětů hlavních a připouští se i známka dostatečná z předmětů ostatních.

Příčiny takového postupu jsou přirozené. Předně hojnější školy měšťanské v rodišti žáků nebo blízko něho, tedy lacinější a pohodlnější studium nežli na vzdálenějších školách středních. Za druhé výhoda jednoho roku proti žákům škol středních, kteří přijímají se do škol obchodních teprve po čtyrech letech, kdežto žáci škol měšťanských již po třech.

Námitku všeobecně a jednostranně hlásanou ve veřejnosti o špatném materiálu žákovském škol obchodních sluší uvésti na pravou míru, t. j. vytknouti, že školy obchodní nečiní v té věci žádné výjimky, neboť dostávají materiál z týchž míst jako školy ostatní. Materiál jest však skutečně horší nežli býval dříve, kdy na studia chodívali v pravdě jen žáci nejlepší a nejnadanější a kdy učitel mohl žáka naučit dobře česky psát, číst a počítat, což dnes pro všemožné pokyny a příkazy a pro samou němčinu nebude pomalu možno. Dnes pak mimo to tlačí se do studií žáků pořád víc i prostředních, méně na-

daných. Celkové snížení základních vědomostí přijímaných žáků, hlavně v jazyku mateřském, jest tedy karakteristickou známkou všech českých škol středních, třeba to mnohé houževnatě popíraly. Kde tkví kořen zla, bude ukázáno později. Při tom zůstává starým faktem, že žák skutečně dobrý prospívá všude, ať studuje na škole střední neb obchodní, ať jest z měšťanky nebo z gymnasia.

Dále šíří se ve veřejnosti nepravdivá domněnka, že ze škol středních přecházejí do obchodních vždy jen žáci špatnější. My již víme, že procento žáků ze škol středních je celkem neveliké. A každý snadno pochopí, jako rodiče žáků, že za jistých okolností jest pro hocha výhodnějším studia střední (poloviční) dokončiti raději školou obchodní nežli školami vysokými. Studium o pět let kratší, žádná ošemetná maturita, jednoroční služba vojenská a brzké a poměrně slušné zaopatření přivádí čím dále tím častěji tyto žáky do škol obchodních, spíše nežli dvojka z latiny, řečtiny, deskriptivy nebo chemie. Ale faktem při tom zůstává, že tito žáci, i s vysvědčením zcela dobrým, přes jejich delší studium bývají v základních naukách rovněž nepoměrně slabí, zejména z jazyka mateřského. Na školách obchodních pociťuje se tento nedostatek více než jinde, poněvač od nich se žádá, aby se tu žáci nejen učili, ale i pro život naučili, neboť za své vědomosti dostávají hned plat. Za normálních poměrů nejméně připravené žáky dodávala by gymnasia, po nich teprve školy měšťanské; ve skutečnosti přečasto se věc obrací v neprospěch škol měšťanských. Příčiny poznáme později.

2. Jiná vada škol obchodních, přeplněné třídy 50—70 žáky, se již valně zlepšila. Je to ovšem ctnost z nouze, že nepřihlásilo se víc. Roku 1901 z 41 tříd mělo dvacet víc než 40 žákův, a sice Praha průměrně 48, Chrudim 45 (při řečích 35), Plzeň 36, Brno 33, Král. Hradec 29, Prostějov 26. Při tom měla Praha 12 poboček, Chrudim 3, Hradec 2, Prostějov 2, Brno 2, t. j. při šesti ústavech 18 tříd nad normál, což značí, že celá polovina všeho školství obchodního odbývá se mimořádně, pobočkami.

3. Do r. 1893 považovaly obě prvé akademie — pražská z r. 1872, chrudimská z r 1882 — za nezbytnou podmínku učitelských sil řádnou kvalifikaci, t. j. studium akademické a státní zkoušky pro školy střední. Pražská honosila se právem, že na ústavě vyučují i profesoři škol vysokých. Roku 1893 sbor učitelský podlehl sboru administračnímu (kuratoriu), námitky pedagogické důvodům finančním, v Chrudimi i v Praze. Od té doby obsazují se bez pozastávky i místa definitivní silami bez vzdělání akademického. Roku 1900 bylo již ze všech 40 definitivních, ředitele v to počítaje, takových učitelů 50%. Tedy polovina všech škol »vyšších« obsazena učiteli kategorie »nižší«. Některé ústavy neměly ani jediného učitele se vzděláním akademickým. Některé ústavy, přes všecky konkursy, nemohou dostat učitele s aprobací středoškolskou, z pochopitelných příčin osobních.

Některé ústavy učitele akademické »prý« »zásadně« odmítají. Nyní učitelé škol středních nemajíce naděje na definitivu a ztrácejíce každý rok na obchodní škole ztrávený, pokud není reciprocity, uchylují se na školy obchodní jen z největší nouze. Některé zláká na čas nestálý sice, ale větší plat suplentský.

Na jejich místa nastupují »učitelé odborní«, učitelé věd obchodních, kteří odbyli 3 leta školy měšťanské nebo 4 leta školy střední a 3 ročníky obchodní akademie, celkem 6—7 let předběžného studia; mají tedy proti učitelům středoškolským o 5—6 let, t. j. o celou polovinu studií — méně. Učitelé středoškolští musí mimo to pod dozorem zkušeného učitele jeden rok (zkušební) zasvěcovati se do prakse vyučovací. Odborní učitelé počínají svůj pedagogický úřad bez takové průpravy.

4. Náhlý vzrůst těchto škol přivodil dále řady sil nestálých: suplentů, učitelů vedlejších a (ne)učitelů výpomocných. Roku 1900, pokud bylo lze zjistiti, což jest dosti nesnadno, neboť některé ústavy z domyslitelných příčin neuvádějí kvalifikaci svých sil učitelských, bylo takových sil: v Praze 27, Chrudimi 11, Prostějově 11, Král. Hradci 10, Brně 10, Plzni 9, celkem 78, t. j. dvakrát tolik co sil stálých (33% stálých, 67% nestálých).

Dle platné normy pro školy střední neobsazeno 25 míst definitivními silami čili 40%. S této stránky jest tedy o školství obchodní skoro ze všech našich škol nejhůře postaráno. Hůře jest již jen na školách klášterních.

5. Další příčinou jistého klesání těchto škol jest obchodnická správa jejich a plynoucí odtud konkurence a reklama, které zabíhají někdy ve způsob i ton až jarmareční. Před obecenstvem jeden ústav snaží se překonati druhý: samochválou, objednanou reklamou, agitací — po případě i snižováním druhých. Jeden na př. slibuje »vzdělání praktické, prakticky na praktických příkladech«. Druhý vyučování »známým výtečným způsobem se skvělými výsledky«. Třetí všeho »víc než jinde«. Čtvrtý odkazuje žáky na ústavy jiné: »ty (že) přijímají žáky propadlé — my né(!)«. Samý velký reklamní buben. Škola mění se v komptoar a agenturu, ředitelé v administrační úředníky kuratoria. Pedagogická kvalifikace se od nich namnoze již ani nežádá. Takové obchodně-školské bureau nepotřebuje ani tak učitele jako agilní zřízence. Takové spasné factotum má býti nejnovější vymoženost školská — tajemník, obyčejně Benjamin sboru učitelského. Na velké kancelářské agendě ústav velice si zakládá. Pedadogická stránka školy, již representuje učitelský sbor, zatlačena do pozadí a mívá poslední slovo, nebo žádné, i ve věcech čistě školních (vyučovacích). Za to kuratoři nenechávají ležeti ladem svoji hřivnu pedagogickou. Prohlížejí nebo přehlížejí, posuzují neb odsuzují, podle potřeby, vědeckou i učitelskou činnost sboru. Takové inspekce mívají pak v zápětí blahodárné opravy, na př. úřední písemní rozkaz, aby učitelé zdržovali se ve dne i v noci na blízku ústavu (rozuměj v domech

kuratorských) pod pokutou 600 K — šesti set korun.* Nelze podceňovati ani úspěšný pedagogický vliv paní a dívek kuratorských, jejich intuici přímo prorockou při obsazování míst, kdo na vypsaný úřad nejlépe se hodí. Doklady přímo dojemné proniknou ob čas i do širší veřejnosti. Jest to ostatně dávno a chvalně známý rys pokrokové emancipace našich samosprávných korporací.

Ale abychom se dostali již z této pedagogiky, konstatujme lojálně, že tytéž ústavy, které svůj divotvorný a nepřekonatelný úspěch hlásaly do veřejnosti v novinách, výročních zprávách, prospektech a cirkulářích, s obrázky i bez obrázků — ku podivu klidně spolkly hořkou pilulku ministerského lékaře, který odhodlal se hojit jejich nedostatečný prospěch — čtvrtým ročníkem.

»Žáci« prý špatně prospívají a vědomosti absolventů prý nedostačují pro životní jejich povolání Vizme a srovnejme: Dle absolvovaných tříd počítáno, odbyl žák školy měšťanské se třemi ročníky obchodní akademie tříd 6; kvartán školy střední 7, kvintán 8, sextán 9 atd. a — jeho učitel bez akademického vzdělání průměrně tříd 7 (ale také jen 6). To znamená, že polovina všech definitivních učitelů i s řediteli »vyšších« škol obchodních nemá většího předběžného všeobecného vzdělání nežli jejich žáci, ano že mnozí žáci mají větší všeobecné vzdělání nežli jejich učitelé.

Kdo tu vlastně koho vzdělává? A podivná věc? Absolventu jednomu že by tytéž vědomosti nestačily ani na místo praktikantské a druhému že by postačily k úřadu učitele — profesora těchto absolventů samých? To jest jakoby učenník nemohl státi se tovaryšem, ale mistrem ano.

Uvažujme: 16 — šestnáct — % učitelů definitivních s akademickým vzděláním, 17% bez něho a 67% výpomocných. — Hic Rhodus!

K. REGAL.

Konicko.

Napsal Dr. *Richard Fischer* v Olomouci.

V době, kdy hájíce svá práva na Moravě, stále se odvoláváme na českou tříčtvrtinovou většinu, nepřemýšlíme, jak ta většina početní je také kvalitativně silná, jinými slovy, jak činně zasahují různé české kraje do našeho veřejného života. Nejen celé Valašsko a Slovácko jest národně i hospodářsky pasivní, i různé jiné kraje české Moravy jsou zcela daleky národní součinnosti.

Vezměme na příklad Konicko! Soudní okres konický patří pod politickou správu okres. hejtmanství litovelského. Jest to

* Stalo se v královském věnném městě českém léta páně 1900.

horský okres, jehož obce rozloženy jsou po terému výhradně hornatém. Soudní okres konický čítá celkem 37 obcí, z nichž je 6 německých a 31 českých. Obce německé tvoří t. zv. německý jazykový ostrůvek něm. brodský. Okres čítal r. 1890 všech obyvatel 24.476, r. 1900 však jen 23.483, lidnatost tedy poklesla. Dle národnosti bylo tu r. 1890 Čechů 18.673, Němců 5770, r. 1900 Čechů 17.998, Němců 5485. Ubylo tedy Čechů 675 čili 3·61% a Němců 285 čili 4·95%. Poměr českého lidu k německému byl před 10 lety 76·4 ku 23·6, r. 1900 pak 76·6 ku 23·4, jinými slovy změnil se poměr ten při celkovém úbytku obyvatelstva o 2 desetiny procenta ve prospěch českého národa.

Německý ostrůvek tvoří tyto obce:

	r. 1890			r. 1900		
	obyv. vůbec	Čechů	Němců	obyv. vůbec	Čechů	Němců
Německý Brodek . .	1647	19	1628	1424	6	1418
Dešná	758	11	747	686	—	686
Lhota	437	—	436	429	—	429
Skřípov	2086	19	2067	1913	11	1902
Runářov	746	30	716	?	?	?
Labutice	214	134	80	208	38	170

Za takového poměru obou národností předpokládal by každý, že majorita česká vykonává sama sebou jistý vliv na minoritu německou, když považíme ještě, že střed okresu, město Konice jest městem českým. Konice čítala r. 1890 celkem 2249 ob. (2169 Čechů a 80 Němců), r. 1900 však 2085 obyv. (2015 Čechů a 70 Němců). Však právě opak toho vidíme, že totiž německá menšina výbojně působí na obce české, a že studená ruka germanisace zasahuje i do českých krajů, jak dokazují české Labutice. Důvod toho leží nejen v naší nevšímavosti, ale i v přirozené rozpínavosti německé a agilnosti, a částečně v hospodářské slabosti naší.

Česká většina žije tu zcela netečně, chaba je Konice, malátný je i venkov. V Konici samé málo je lidí, kteří by si vědomi byli svých úkolů a měli vůli je plniti. Jsou tu dva čeští lékaři, čeští kněží, český advokát, několik úředníků českých, česká měšťanská škola, český velkostatek (majitel K. Příza je starostou města), však ti nedovedou uplatniti se; za to několik Němců vykonává tu vliv až nebezpečný. Dosud je tu zakořenělý cop vyvýšenosti němčiny, a mnohý rád si zaněmčí. Jediný »Sokol« zvedá směle hlavu a místní odbor Ú. M. školské sbírá pilně příspěvky. Však co Konici schází, je podnět k práci pro venkov . . .

Divte se pak, že poměry v okolí jsou mnohem horší, že celé obce jsou netečny. Schází jim popud k práci, probuzení k životu, schází i prostředky, které by uvedly kraj zdejší ve styk s ostatním světem českým.

Spolky v okresu konickém jsou tyto:

Konice: čtenářský spolek, hasičský spolek, učitelská jednota, hospodářská jednota, odbor Ú. M. šk., »Sokol«, župní jednota hasičská;

Přemyslovice: čten. pěv. spolek »Přemysl«, hasičská jednota, spolek vysloužilců;

Jesenec: bratrstvo sv. Libora, hasičský spolek;

Bohuslavice: hasič. spolek, veteránský spolek »Václav«;

Břesno: čten. pěvec. spolek »Methoděj«, výherní spolek »Jistota«, výherní spolek »Naděje«, výherní spolek »Štěstěna«, hasičský spolek;

Luká: hasičský spolek, veteránský spolek;

Vel. Raková: hasičský spolek;

Hluchov: hasičský spolek;

Sukdol: obecná jednota Cyrilská, hasičský spolek;

Buděcko: čtenářský spolek;

Laškov: míst. odbor Nár. Jednoty, občan. beseda, hasičský spolek;

Klužínek: čtenářský spolek;

Džbel: hasičský spolek;

Vojtěchov: hasičský spolek;

Ochoz: hasičský spolek;

Pěnčín: čten. pěv. spolek »Lumír«, hasič. spolek;

Ludmírov: čten. pěv. spolek »Svatopluk«;

Čunín: hasičský spolek;

Hvozd: hasičský spolek;

Runářov: čtenářský spolek.

Kolik je tu obcí, jež nemají vůbec spolku, kolik mezi spolky založenými je jich činných, tak jak si ve stanovách vytkly!

Časopisy rozšířeny jsou tu takto: Selské Listy 12 výtisků, Pozor 9, Našinec 30, Hlasy z Hané 28, Litovel. Novin 21 (jediná obec na Litovelsku Cholina má 24 odběratelů) a Malá Haná 12 výtisků, mezi odběrateli je jen jediný rolník, ostatní odebírá t. zv. inteligence. V posledních letech zasílá místní odbor Nár. Jednoty v Prostějově četné exempláře »Hlasů z Hané« zdarma, redakce téhož listu a osoby soukromé rozesílají na Konicko množství časopisů přečtených, zmíněný už odbor prostějovský předplácí pro Konicko 5 výtisků »Buditele« a jeden výtisk »Vyšehradu«.

Knihovny založeny byly, pokud mohl jsem zjistiti, v okresu konickém tyto, a sice převážnou většinou od olomúckých bohoslovců: ve Džbeli r. 1878 o 50 svazcích, v Sukdole 35 sv., v Buděcku r. 1885 o 40 sv., ve Veselí-Křemenci r. 1885 o 40 sv. a byla r. 1895 rozšířena 25 sv., v Čuníně

r. 1885 o 40 sv., v Ochozi r. 1886 o 46 sv., v Michnově téhož roku o 36 sv., r. 1891 v Luké o 60 sv., r. 1895 v Ludmírově o 39 sv., v Javoříčku r. 1896 o 50 sv. a v Ladíně o 25 sv., v Jesenci r. 1898 o 40 sv., a v Konici. Mimo to jsou tu a tam knihovny spolkové a školní, které však pro širší veřejnost nemají valného významu. Mnohé z knihoven založených jsou již asi úplně vyčteny, o některých se už dnes takořka ani neví. Nějaká revise byla by prospěšna. Stejně bylo by záhodno uvažovati o soustavném zakládání knihoven po celém okresu, aby i tam, kam noviny nevniknou, a kam živé slovo povzbuzující nedopadne, alespoň dobrá kniha vnášela české vědomí. Nejnověji zakládá se knihovna ve Starnově.

Hospodářský život na Konicku je ještě ztrnulejší. Ze svépomocných družstev dlužno jmenovati záložny v Bohuslavicích (založena r. 1869 s neobmezeným ručením), v Břesku (1870 neobm.), v Jednově (1872 neobm.), v Jesenci (1870 neobm.), v Konici (1869 obm.), v Přemyslovicích (1887 obm.), ve Ptení (1876 obm.), v Sukdole (1872 neobm.), v Hluchově spořitelní a záložensky spolek. O družstvu pro výrobu tkaných látek hedvábných v Jesenci zmíním se doleji.

Rolnictvo má tu pernou práci, obdělávajíc půdu ponejvíce kamenitou a je tak tím lopocením stísněno, že málo pozornosti věnuje zlepšení stavu. Hospodářská jednota pro okres konický nestojí na výši své doby, nemá dostatek pracovníků a sotva odbývá valné hromady. Odevšad zeje hospodářská nedostatečnost a bída, s níž zápasí většina obyvatelstva. Nelze se pak diviti, že mnoho lidí hledá úlevu v kořalce. Kamenité políčko nestačí k výživě a rozvětvené řemeslo tkalcovské a obuvnické doplňuje (ubozel) prostředky životní. Vedle toho vyvinulo se v ostrůvku něm. brodském i pletení slaměných šňůr na klobouky a jiné slaměné zboží. Všechny práce ty provádějí se většinou v domácnostech, a faktoři starají se o sprostředkování odbytu. Jest zajímavo všimnouti si mzdy. Za pár mužské obuví platí se 60 kr. až 1 zl. 10 kr., za pár ženské obuvi 42 kr. až 1 zl., za dětské 25 kr. až 73 kr. Týdenní výdělek kolísá mezi 2 zl. až 7 zl. Zvláštní práce odměňují se přídavky, za snadné práce sráží se část mzdy. Doba pracovní je často i od 5 hod. ráno do 9 večer. Pomocník, jež takový živnostník má, vydělá si týdně (mimo stravu) 1—2 zl.

Interesantní je pletení slaměných šňůr, jichž se pak užívá buď k hotovení slaměných klobouků neb slaměných brašen (t. zv. cékry). Používá se k tomu slámy režné neb pšeničné, již kupují buď u rolníků (a místo kupní ceny zavazují se konati jisté práce polní) aneb ji sami pěstují. K jedné šňůře potřebuje se 4—13 stébel a pletou se sňůry 13—20 loket dlouhé. Pak se barví, po případě sírují. Prací zabývají se nejen muži, ale ženy i děti, tkalci i rolníci. (Průmysl ten je tu teprve asi od 25 let zaveden.) Celkem zabývá se jím asi 4000 osob, střediskem je Něm. Brodek a Skřípov, kde je asi 16 faktorů (vesměs

kramáři), kteří platí zbožím. Denní výdělek je 8—9 kr.! Z otýpky slámy, která stojí 40 kr., možno naplést 40 šňůr, takže materiál pro jednu šňůru stojí 1 kr. Podnikatelé platí za 4 šňůry 10 kr., takže po srážce hodnoty za materiál zbude mzdy 6 kr. Zkušená dělnice zrobí za den 5 šňůr v délce 100 metrů, vydělá si tedy při 10 hod. pilné práci 7—8 kr. Pracuje se od 5 hod. ráno pozdě do noci (ponejvíce jen v zimě) a děti od nejútlejšího věku pomáhají a cvičí se.* (P. d.)

Moderní žena v tvorbě paní Vikové-Kunětické.

Přečetla jsem jedním dechem skoro celou literární tvorbu paní Vikové-Kunětické a nemohu odolati touze, říci svůj dojem z této četby. Vycítila jsem neklamně, že chce býti paní Viková mluvčí dnešní nespokojené ženy, že chce hájiti a dobývati jejích práv. Naznačuje to ostatně sama ve svém věnování Medřické paní Sokolové-Seidlové a v úvodě ku Vzpouře, již nazývá knihou sebepoznání a mateřství, a v níž doslovně praví: »Cítím, že nutno pro ženu raziti si nové, samostatné cesty . .«, čímž s dostatek označuje svou práci jakožto práci průkopnickou. A i kdyby sama toho neříkala, vytuší čtenář krok za krokem tento její úmysl, neboť všude v jejích dílech postřehujeme ať zjevný neb skrytý zápas ženy neb se ženou. — Snahou paní Kunětické vane tolik lásky k věci, tolik opravdovosti a u nás vzácné odvahy, že zasluhuje plnou měrou, ano vyzývá, aby brána byla vážně jakožto snaha ethická a abychom aspoň my ženy zaujaly k ní určité stanovisko, čili rozhodly: má či nemá pravdu?

Prve než-li pronesu své mínění, pokusím se o kopie jejích postav mužů a žen a vynasnažím se zachytiti jejich vzájemný poměr.

Muž a žena paní Kunětické jsou dvě naprosto nesouměřitelné bytosti. Muž jest malý, umdlený, směšný, který všecky své síly, svou Víru, Naději i Lásku ubil a probil, neb zlomený a zrazený, kterému nanejvýše zbývá tolik energie, aby neodepřel si ani jediného dosažitelného sousta, neb konečně chladný, neúprosný sobec. Dle toho i jeho poměr k ženě: zprvu jest mu až do únavy a vyčerpání předmětem rozkoše, neb v ní hledá v lepším případě sama sebe, chce v ní viděti se zdvojnásobněna, halí se v ni jako v roucho — pak útočiště a útulek po všem. Žena stojí vysoko nad ním. Jest zdravá, vnímavá, odhodlaná, obětovná — ale — čistě animální bytost. Úplně se ztrácí a utápí v nejvšednějších podrobnostech života a jediným cílem

---

* Zpráva živnostenských inspektorů.

jejího života, jediným jeho naplněním jest mateřství. Muže nemiluje. Chce jen, mnohdy zcela vědomě, mnohdy jen instinktivně, aby ji učinil matkou. Jest jí úplně lhostejný, když splnil svou povinnost neb miluje-li jej, miluje jej jen jako otce svých dětí. Leč i mateřství pro Kunětickou není ničím více, než naplněním slepého instinktu. Její matka jest jen nástrojem plodné síly a její Láska mateřská jen »docela zákonem přírodním«, žijíc v matce »jako žije u všech samic živočišstva«. — Nikde tedy ani stopy po snu a touze moderních lidí, po té vysoké, věčné, nehynoucí Lásce, která jest si sama a jediným účelem, která pokorně a oddaně přijímá vše, co s sebou přináší, neboť tím jen znásobňují se možnosti milovati více, znovu, do nekonečna. Ani stopy po názoru moderních lidí, mužů i žen, na rodičovství. Nevím, kolik žen by dnes paní Kunětická našla, které by tak à tout prix chtěly býti matkami? Z vlastního pozorování vím jen tolik, že dnes až k profanaci moudře se uvažuje a rozhoduje o uskutečnění tohoto tajemství a zázraku života, a ne snad tak neprávem potud, pokud životní optimism zůstává jen theoretickým. Mimo to moderní člověk (zahrnuji i ženu), který čím dále tím pevněji a jistěji svírá otěže přírody, nanejméně jest ochoten býti sám slepým jejím nástrojem. Hřeší snad, hřeší dojista a vědomě, ale neváhá, pokud uspokojivě nedovede odpověděti k svému proč? a k čemu? Za to však vždy určitěji rodí se u bytostí nejvzácnějších, bytostí šťastných, které život milují, uvědomělá, mocná touha, a vůle postaviti v život člověka nového, kterým by zas nový krok učinili do výše, k Nadčlověku, ve kterém by žili znovu, dále, věčně. Kdo prokazují životu a lidstvu větší službu? ti, kdož slepě plodí stádné, od narození znuděné bytosti, jež jako krysy ze všeho a všude dovedou živořiti, nebo ti, kdo z vůle a radosti životní splodí bytost pyšnou, která žije buď všemi svými silami, nebo dobrovolně hyne, ale jest svému okolí ohněm, jenž dává teplo i světlo?

Míní-li paní Kunětická, že mluví za nás moderní ženy, mýlí se a nezná nás. Žádáme předně ohromně více od muže, než ona se domnívá. Čím víc se osvobozujeme ze svých pout, čím víc se vytváří a vyhraňuje naše vlastní osobnost, tím osamělejší se cítíme, tím zřetelněji poznáváme, že bytost naše jest jen zlomkem bytosti jiné, tím zoufaleji ji hledáme. Může nás doplniti dítě? ta ubohá, nehotová, nedokonalá bytost, která vzbuzuje naši soustrast, potřebuje naší pomoci a nemůže nám dáti více než instinktivní oddanost, která čím dále tím více mizí a hasne, jak paní spisovatelka sama ví a cítí? Vystihla dobře tragiku tohoto faktu tam, kde nechává umírati matku v marné touze spatřiti ještě jednou své děti, které ničeho netuší a nerušeně plují neb probíjí se životem, co ona pro touhu svou zápasí se smrtí. Ne, dítě nás nikdy nemůže doplniti, nikdy nemůže dáti to, čeho s každým krokem vpřed bolestněji postrádáme. Z nouze ovšem může se Duše ženy zachytiti na dítěti

a omeziti se na ně, ale pak nejjasnější paprsky a nejkrásnější tóny její Duše vyzářily a vyzněly do prázdna, odkud ani odleskem neb echem se nevrací. Muž sám, muž jediný může nás spasiti, ale muž sourodý, který právě tak jako my po něm, svou nejvyšší touhou touží po nás, kterému právě tak jako on nám, rozhodneme život, jeho smysl, jeho účel. Po všem tom, co tuto řečeno, jest pochopitelno, že karikatury mužských postav paní Kunětické moderní ženu plniti musí smutkem a bolestí. Jest mnoho správného na nich, ale k čemu ten karikující rys u tak mnohých? Vždyť blaseovaný, zrazený muž jest postavou tragickou a sympatičtější dojista než houževnatá žena, kterou nic nezlomí, nic nerozdrtí, která vždy, třeba s roztříštěnými údy a zedranými svaly dovede žíti znovu a dále jako nejnižší druhy živočichů. Proč nenakreslila paní Kunětická ani jedinou postavu muže, o kterém sníme? Nezná patrně našich snů, netuší jich. Tak jako muži vysnili vše to, co v dnešní ženě klíčí, tak i my vysníme si muže, které budeme moci milovati všemi silami svých bytostí a s nimiž stvoříme nový svět.

A ještě: zdá se mi, že paní Kunětická má určitou stupnici v lásce, která nevím kterou láskou začíná, kolik stupňů obsahuje, ale vrcholí v lásce mateřské, která je všeho schopna a ku všemu má právo. I zde musím paní spisovatelce odporovati. Nerozhoduje co milujeme, ale jakou intensitou. Žena, která z lásky k milenci dovede zraditi vlast, boha, zabíti otce, matku, bratry, sestry — jest právě tak velká, jako ta která vše toto učiní pro vlast, boha neb jinou svou modlu.

V UHŘINĚVSI V PROSINCI 1901. ANNA SYCHRAVOVÁ.

Stránka z historie (1603). (Dokončení.)

IV.

A to je vše, co víme o této smutné a kruté historii. Ale nadchlo by nás daleko více, co o ní nevíme!.., Neboť tam, kde se zastavují historikové, nevědouce již ničeho, přicházejí básníci a znají uhodnouti. Vidí ještě tehdy, kdy historikové nevidí. Obrazotvornost básníkův proniká tloušťku čalounů historie nebo je odhrnuje, aby pohlédla, co jest za těmi čalouny, poutavými tím, co nám skrývají.. Hřích Juliana a Markéty de Ravalet, tato báseň, jež snad zůstane nevydána, nenalezla dosud básníka, který by se ji byl odvážil napsati, jakoby básníci nemilovali záhadnost až do nemožnosti! Bylo by k tomu třeba básníka jako byl Chateaubriand, jenž stvořil Renéa, nebo jako byl lord Byron, vytvořivší Parisinu a Manfreda. Dva vznešení cudní duchové, kteří mísili cudnost s vášní, by pojali ji lépe! Zvláště lordu Byronu, jenž honosíval se tím, že jest normanského původu, bylo by slušelo napsati s intuicemi básně tuto normanskou pověst, vášnivou jako nějaká pověst italská, jejíž

paměť vznáší se teď již jen neurčitě nad tou klidnou Normandií, která dýše dechem tak hlubokým ve své síle.

Ti, kdož v těchto posledních dobách vzpomněli krásných dětí Tourlavilleských, méně pohnuli jejich prachem než prachem jejich hradu. Byly to duše stavitelské. Popsali podrobně ten starý hrad, jejž Renaisance, Armida sama, proměnila ve hrad Armidin. Ale poznali jen jeho kameny. Kde pak! oba přízraky posledních dvou Ravaletů, jež žily mezi těmito kameny a tam zanechaly části svých duší, nepřišly nikdy v černé půlnoci, aby zatáhly za nohy obrazivost těch klidných lidí.. Jeden z nich přece však řekl kdesi, že se mu zdálo, že viděl zavláti v lesích na ohybu pěšinky bílé roucho jedné z Ravalet, ana utíkala pod stíny smrákání. Ale nedal se za ní.. Musíme, abychom pronásledovali přízraky, míti v ně více víry, než v obrazy rhetorické. Jsa méně rhetorický, měl jsem více štěstí.. Nemusil jsem běžeti za tím, co jsem přišel hledat. Přízraky, jež mne přivedly, všude viděl jsem v tom hradě vinouti se k sobě po smrti jako se vinuly za živa. Viděl jsem, když bloudily pod tím loubím, posetým nápisy tragické lásky, z nichž ještě dýše pýcha osudnosti směle přijaté. Shledal jsem se s nimi zase v budoaru osmihranné věže, kdež jsem usedl před nimi, hledaje uprchlou vlažnost na malém lůžku tohoto modravého budoaru, jehož lesklý satin byl tak studený, jako lávka na hřbitově ve svitu měsíce. Zase jsem je viděl v podlouhlém zrcadle nad krbem, s těma velkýma vybledlýma a smutnýma očima fantomů, hledícíma na mne z hloubi křišťálu, jenž, když jsem odešel, neuchoval jejich podoby! Nalezl jsem je konečně před portrétem Marketiným, a bratr děl vášnivě a melancholicky svojí sestře: »Proč nevystihli tvoji podobu?« Neboť podoba milované ženy není nikdy vystižena lásce!

Ty nápisy a ten portrét byly popírány. Co se nápisů týče, sám jsem nemohl nikdy připustiti, že byly napsány jimi, ubožáky! a že dva milenci, kteří věděli, že hřeší, a jichž život plynul v utlumování jich štěstí, pod dohledem otce, který měl právo býti krutým, by byli vystavovali s tak pošetilou neopatrností tajemství svých srdcí a vášeň svého hříchu. Tyto některé nápisy, z nichž mnohé jsou velmi krásné, budou tu uvedeny později.* Byly v duchu toho času, a duch toho času to byla zběsilá vášeň. Na portrétu Markétině jest jeden detail nápadný, totiž Amoři s bílými křídly, jimiž jest obklopena. Inspirace pohanská z doby pohanské. Mezi těmi Amory jest jeden s okrvavenýma křídly. Ta krev na křídlech ukazuje příliš zřetelně, že byla přimalována po krvavé smrti Markétině. Ale hluboce věřím postavě portrétu, odstraniv Amory. Nebyla-li modelem za živa před neznámým malířem, který ji namaloval,

* Tu jsou některé: Jediný mi stačí! — Co dává život, mně působí smrt. — Jeho chladnost mi mrazí žíly a jeho horoucnost sžíhá moje srdce. — Oba jsou jednou bytostí. — Kéž možno mi tak zemříti!

byla modelem v paměti oživené upomínkou na strašnou katastrofu, která byla jejím koncem.

Stojí na tomto portrétě naprosto »en face« a nehledí na Amory, kteří ji obklopují (nový důkaz, že byli přimalováni k portrétu dodatečně), nýbrž na diváka. Jest na hradním dvoře a zdá se vítati hosti, svoji krásnou pravou ruku pohostinsky podávajíc osobě, která se dívá na obraz. Co dominuje v této malbě jest Kastelánka postavy jednoduché, jež přechází skoro až v majestátnost a jest to i Normanka jasných očí, která nejeví ani snivosti, ani unylých pohledův a stísněná tím, co asi tak hrozně tížilo jí srdce. Hlavu drží zpříma, obličej pln svěžesti, kterou nemčla ztratiti až po vycezení své čisté normanské krve po ráně popravčí sekery. Vlasy jsou plavé, jak je mívají obyčejně plavé dívky normanské, jako zralé obilí připražené prudkým vedrem srpnovým, když čeká kosu. Ony ty vlasy také zralé, však pro jinou kosu, nečekaly ji dlouho! Má je krátké, do úhlu přistřižené na čele se dvěma těžkými chomáči bez účesu spadajícími s obou stran tváří, skoro jako u Dětí Edvardových na slavném obraze. Jest velká a štíhlá přes výšku svého pasu; oděna jest rouchem obřadným bílým a růžovým, jehož látka zdá se pletená a jehož barvy jdou jedna ze druhé, jak se říká v mluvě heraldické. Nikdy patříce na tento potrét nemohli jste uvěřiti, že tato krásná růžová dívka, imposantní a klidná, by byla upadla v ten hřích, a že se mu nesmyslně oddala .. Kromě levé ruky, která visí přirozeně podle šatu, která však stiská šátek s křečovitostí potlačovaného tajemství a v násilné muce potlačiti je, není tu viděti žádné vášně. Nic, co označuje velké hříchy Historie a Poesie nevydává ji kletbě lidí. Není v ní ani blouznivé hrůzy Fedřiny, ani divoké napjatosti Parisiny po spáchaném hříchu. Svůj hřích, jenž byl celým jejím životem a který se datuje skoro od kolébky, snáší bez výčitek, beze smutku i bez pýchy, s lhostejností fatality, proti níž se nikdy nevzepřela. Ani na popravišti prý nelitovala tato Markéta, která se zvala také Magdalenou, ale nečinila pokání za hřích lásky, který svou hloubkou předčil nad všechny hříchy dívky Jerusalemské .. Pověst, jež vypravuje tak málo, praví pouze, že se vyslovila, že ona strhla svého bratra. Přijala bez nářku a bez protestu popraviště, jako přijala hřích a pouze proto, že následek jeho bylo v té době popraviště.

V.

Máme od ní a od jejího bratra několik vzácných listů tištěných, ale neviděl jsem jejich autografy. Listy bratrovy jsou takové, jakými musily býti listy mladíka ze vznešeného rodu tehdejší doby na cestě do Paříže. Nazývá ji v nich »Marquite« na místo »Margarite«, půvabné zkrácení, skoro něžné; ale nenalézáme v těchto listech jediného slova, jež by jevilo ten stupeň intimnosti, již tam hledáme. Byl on postrašen obavou, aby se

jeho listy snad nedostaly do rukou, jež by mohly oba zahubiti a utíkal-li se trna strachy pod pokrytství malicherností a bezvýznamností? .. Ona, smělejší, odvážila se více, na jedné stránce, již budu citovati a kde její vášeň zdá se překypovati z obsahu slov jako vůně proniká křišťálem flakonu hermeticky uzavřeného: »Milý příteli — píše — došel mne list od Vás z Paříže, který obsahuje více věcí, které zaslouží uvážení, některé z nichž mi připomenuly jiné; Váš list, který jsem spálila, mně je obnovil v paměti a podal důvod, abych se poznovu kochala Vaší náruživostí o mé blaho, jejíž slasti chovám dosud v srdci. Ježto se pouť mých dnů stala od Vašeho odchodu smutnou po lásce prahnoucí, nepochybujte, že jsem nepřijala Vašich nabídek jak toho zasluhují, a bude-li záležeti jen na tom, co se mne týče, že se Vám dostane úplného splnění Vašeho přání a to kdykoli uznáte za vhodné, abych Vám dala na jevo, že jsem, milý příteli, Vaše věrná sestra a přítelkyně Markéta.« Jinde mu praví: »Vaše vypravování o Paříži mně působí radost spolu s důkazy Vaší lásky, které jsou mi dražší než život..« Tyto listy jsou datovány z Valonie, kdež za nepřítomnosti jejího otce byla svěřena paní d'Esmondeville, která ji měla přiměti, aby se rozhodla ke sňatku s messirem Jean Le Fauconnier, starým a bohatým mnohými panstvími. »Nalezly jsme ji — praví malebně — zpola ležící na jakýchsi nosítkách. Políbila mne s jakousi soustrastí tak chladnou a opovržlivou, že jsem zůstala pevna v hněvu a hotova vše odmítnouti .. Ležela po celý ten čas a stále, zaměstnána jsouc přebíráním zrneček růžencových prsty a sňupáním tabáku, který cpala si strojeně do nosu. Při všem tom jsem zůstala stát před řečenou paní z Esmondevillu, která vrhala na mne pohledy tak přísné, že jsem tím byla všechna uražena. — (Hrůza z podezřívání počínala) Nedlouho potom nějaká stařena přišla, vzala mne za šerpu a odvedla mne proti mé vůli do komnaty nejvýše v domě a nechala mne tam samotnu až do noci.« Později ji donutili ku sňatku s messirem Le Fauconnier a takto přimísil se i jiný hřích k prvému; však první strávil druhý a z obou zločinů zbyl nejsilnější. Měla děti z těchto dvou zločinů, ale nezůstaly na živu, i mohla vstoupiti na popraviště neohlížejíc se za sebe do života a hledíc na bratra, který šel napřed a který ji předcházel v smrti. Po popravě král kázal odevzdati obě mrtvoly rodině, která je pohřbila ve chrámě sv. Juliana na Nábřeží s tímto pohrobním nápisem:

»Zde odpočívají bratr a sestra. Poutníče, neptej se po příčině jejich smrti, než přejdi a modli se k Bohu za jejich duše.«

Chrám sv. Juliana »na Nábřeží« stal se opuštěným chrámem sv. Juliana Chudého a ti, kdož tamtudy chodí, nemodlí se již u setřeného nápisu. Ale kam třeba se za ně chodit modliti — modlí-li se kdo — to jest do toho hradu, kde jsou zajisté více než ve svém hrobě. Šel jsem tamtudy letos v slzavém

podzimku a nikdy jsem neviděl ni nepocítil podobné melancholie. Hrad, jehož trosky tehdy opravovali, jež jsem já ponechal v jejich poesii trosečné, neboť nenaličujeme smrti, často krásnější života, tento hrad noří úpatí v zelenavé jezero, jež večerní vítr rozvlňoval v tisícero vlnek.. To byla hodina soumraku. Dvě labuti pluly po jezeře, kdež byly jen ony samy, ne daleko jedna druhé, ale přitisklé, přilnulé k sobě, jakoby byly bratr se sestrou, chvějíce se na této chvějící se vodě. Byly by vzbudily vzpomínku na obě duše posledních Ravaletů, odešlé a vrátivší se v této půvabné formě; ale byly příliš bílé, než aby byly dušemi hříšného bratra a sestry. Abych se to byl mohl domnívati, byly by musily být černé a jejich hrdé krky byly by musily být pokrváceny.

PŘEL. J. MAUER. J. BARBEY D'AUREVILLY.

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Třetí koncert České Filharmonie 13. ledna řízením pana N. I. Kazanlia náležel skoro cele ukázkám ruské tvorby, jež stojí pod vignetou novoromantismu — aspoň pokud v programu náležely oboru tvorby symfonické. Odpočteme-li instrumentaci dvou klavírních pièc Lisztových »Il sposalizio« a »Il penseroso« (ze skvělé sbírky pravých klavírně koncipovaných »Années de pélerinage«), jejíž autorem je pan Kazanli a která při všech obtížích, které působí právě jejich ryze klavírní styl, je obratná a barev sladěných, a pak několik písní, jež při klavíru zpívala pí Menšíková-Finklerová s dobrým pochopením a odstíněním i přes jistou nemnohotvárnost jejich nálady (autory byli: Čajkovský, Asenský, Kjuj a Kazanli), zbyla nám pro ruskou symfonickou tvorbu jen dvě čísla nerovného druhu: »Ballada« od S. M. Ljapunova, která sice má několik pěkných myšlenek zamžených baladově nebo ve vedlejší větě vábivou melodii a ve sledu zpracování volně si vede, ale v zevnější své podobě nedovede podepříti s dostatek výrok o »znamenitém mistru v instrumentaci«, a Symfonie z C-dur Milije Alexejeviče Balákireva, která vybudována je z hojného počtu rozmanitě naladěných themat, jež brzo vystupují jako živel většnou část pronikající, brzy ve volné větě se spřádají jako roj myšlenek, brzy zase po rusku si zazpívají nebo orientálně jsou podmalovány. Ale zároveň zdá se, že převaha silného intelektu neprospěla vniterné hloubce citového projevu osobitosti skladatelovy, čemuž nelze ostatně snad ani jinak: vždyť vznikla, jak se z uvedení dovídáme, v 62. roce života skladatelova. Ze tří písní pana Kazanlia, jež byly vřaděny v program koncertu, nelze s bezpečností usuzovati na hodnotu uměleckého jeho díla (to je možno jen u geniálního Schuberta) a snad později někdy se s ním seznámíme. — K druhému koncertu ruskému nedošlo a je toho jen litovati. Z prvního je pro nás Balákirev ojedinělým, novým, nepřipraveným zjevem a trochu známosti s ovzduším a výsledky novoromantické školy sliboval poskytnouti právě druhý koncert. Škoda!

Činohra. »Karikatury«, »scénické studium« o 4 aktech od J. A. Kisielevského, které jsme tyto dny viděli uvedeny do Národ. divadla, byly by samy o sobě obstojnou ukázkou nejnovější dramatické produkce polské a jmenovitě už ta okolnost, že je psal autor jejich ve svých 23 letech, naladila by nás do shovívavosti. Ale prohlašují-li se téměř ze všech stran za dílo bezmála epochální, silně dramatické, uchvacující životem a pravdou, nelze smlčet své námitky. Nevidím ani na sujetu a ideji kusu, ani na jejich dramatickém provedení nic vynikajícího ani zvlášť význačného. Stu-

dent, jenž se hloupě zapřede do poměru s chudou dívkou beze všeho vzdělání a cítě jak se kolem něho zadrhuje síť nouze a odříkání, počíná se zuřivou dráždivostí ji odbývat za všecku její otrockou oddanost — toť sujet, v moderní literatuře divadelní i románové mnohokráte užitý. Přišlo by tedy jen na nové osvětlení, na zvláštní nějakou nuanci tohoto bolestného poměru dvou lidí, kteří jsou navzájem sepjati společným nedorozuměním. Toto nové osvětlení, tato nuance má tu snad být hledána v lokální barvě krakovské, v té garnituře figurek, jimiž drama Relského a Zosie je obloženo? Patrně, neboť drama samo je tradováno naprosto konvencielně a banálně, beze vší diskretnosti citové. Relski vykřikuje své bolesti stále na plná ústa, nejtradicielnějším tónem, beze všeho umění zkratek a náznovědí. Bolest jeho nemá dosti cudnosti, odkrývá ošklivě své nahoty, aby jen jen na ni bylo vidět i z poslední galerie. Srovnejte, jakým způsobem mluví Hauptmannův Jan Vockerat v »Osamělých lidech« ke své ženě, k níž se ocitá v situaci téměř téže jako Relski k Zosii, jak lidé Ibsenovi ze svých muk neřeknou více než co jim uklouzne skrze zaťaté rty, srovnávejte a vidíte co je mistr a co je začátečník, jenž ve svých 23 letech patrně ještě ani tolik nežil, aby věděl, jakým tónem se takováto dramata v životě nesou, na toť aby je dovedl umělecky spodobit. Jeho fantasie má povážlivý sklon k banální melodramatické sentimentalitě (scéna, kdy matka Zosiina ve smutečných satech vstupuje do bytu Relského zasluhuje v tom ohledu palmu), křečovitostem a paroxysmu výrazu. Nemá proto mnoho práva parodovat školu Przybyszewského, neboť sám jí není dalek — až na to, že kdežto ona hraje svými konvulsivnostmi na problémech duší velice differencovaných, zůstává pan Kisielewski stále v povážlivém sousedství banálnosti. Celé drama je založeno na falešném tónu už proto, že všecko toto trhání kulis vzbuzuje zdání, jakoby šlo Relskému a Zosii o život a smrt (ze scenerie posledního aktu na př. hned při vyhrnutí opony cítíte možnosti toho nejstrašlivějšího, sebevraždy nebo pod.), kdežto oba se rozejdou a celá věc zůstane v jejich životě pouhou episodou. Na samém pak dně dramatu (neboť j e s t to drama a autorovi apartním názvem »scénické studium« nikterak nepodařilo se nás odvrátit od jeho nedostatků) cítím názor na život, který je mi pro svou neuměleckost a nefilosofickost naprosto nesympatický — pokud se vůbec při tomto podivném zmítání mezi stanoviskem karikujícího satyrika a pretencemi na pathetickou dramatičnost o nějakém určitém pojetí života a lidí dá vůbec mluvit. Již v základní myšlence hry, jak ji hledí vystihnout titul, je mnoho koketerie a nejasnosti. Proč »Karikatury«? Relski a Zosia jimi nejsou, matka Zosie také ne, rodina Borkowských se jimi z počátku být zdá, ale i tu se ukáže, že Stefania a její otec chtějí být brání jak se říká sympaticky a tak nezbývá než ta chumelenice frází z úst karikovaných pseudodekadentů — karikatur, které by měly zajímavost, kdyby byly stvořeny někdy před pěti, osmi lety, a ne dnes, kdy kde který humoristický list činí to co týden a o nic hůře než pan Kisielewski. A konečně, ta specielní barva krakovská! Tu by mohl posoudit jen znalec místa a poměrů, ale i kdyby tu byla, nevyváží nikterak všecko to, čím drama toto trpí. Je-li ono vskutku takovým vrcholným bodem v polské dramatické produkci, jak se nám na příklad v Meziaktí namlouvá, pak se odvažuji říci, že jsme se svým moderním dramatem, přes všecku jeho dnešní stagnaci, o hodný kus dál. Neobyčejně hlučný potlesk, jímž novinka byla přijata, potvrzuje jen to, co jsem pravil o jeho banálních melodramatických effektech, neboť pracem vskutku uměleckým nikdy naše obecenstvo takto netleská. Provedení bylo velmi dobré a jmenovitě pí Kvapilová v podání Zosie nejen že ukázala všecku osvědčenou něhu, ale překvapila i neobyčejnou silou svého výrazu. V této postavě je také ještě nejvíc životní pravdy, kdežto Relski přese všecku znamenitou hru p. Vojana zůstával nám lhostejným a nesympatickým, protože divadelním. I v ostatních menších úlohách bylo hráno dobře a jmenovitě úvodní scéna hlučících studentů byla virtuosním kouskem režie a souhry. O tom nelze už dnes pochybovat: po stránce režie a hry se úroveň naší scény od premiery k premiéře vůčihledě zdvihá. K.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Na říš. sněmu **německém**, zahájeném 8 ledna, pravil kancléř hr. Bülov o trojspolku: »Žádný účastník trojspolku není nucen udržovati své pozemní nebo námořní síly vojenské na určité výši. Každému účastníku trojspolku je volno, zredukovati své vojenské a námořní síly kdykoli chce a jakkoli si přeje.« Politika Německa je dnes světová (sev. pobřeží Afriky, Persie, Vých. Asie). »Není-li proto trojspolek pro nás už absolutní nutností, zůstává přece v nejvyšší míře cenným . .« Trůní řeč nesla se ostrým protipolským tónem. Disposiční fond zvýšen o 400 tisíc M. K postupu protipolskému (zřizovati němec. spolk. domy, posilovati soutěž němec. řemeslnictva s polským), úředníkům v záp. Prusku a Poznaňsku budou zvýšeny platy, budou zřizovati se evangel. i katol. kostely (německé) atd. Do Vřesna položí se prapor pěchoty. Hr. Bülow pentlil německé násilnictví na Polácích tvrzením, že prý Německo je ohrožováno velkopolskými plány! Nepokrytě se nyní ohlašuje násilná germanisace Poláků. Uvidíme!

Rakousko-Uhersko. Mladočeši nemohou se vymaniti z centralisování. Po šikmé ploše nelogičnosti letí se ovšem rychle. Nedosti na tom, že mladočeši hlasovali pro centralistickou předlohu o stanovení družstev hospodářských, přes zásadné námitky své, jak doznávají, v rozpočtovém výboru žádal 15. prosince Dr. Kramář, aby ministerstvo zemědělství poskytlo potřebných prostředků pro řečenou instituci a dokonce žádal, aby se zřídila jednotná (správně řečeno ústřední) kancelář v samém ministerstvu. V tom se názory autonomisty Dra Kramáře kryjí s názory centralisty Dra Kaisra, který taktéž si přeje, aby ta instituce byla spravována jednotně.

Země české. Pan Dr. Pantůček vykládal své názory o **otázce jazykové** ve schůzi Klubu národní strany svobodomyslné dne 9. ledna. Dr. Pantůček sice nic nového neodhalil, ale jeho řeč zasluhuje uvážení, jednak jako projev čelného muže z tábora mladočeského, jaksi předurčeného za ministra spravedlnosti v nějakém příštím ministerstvé Achrenthal-Kramář nebo Fürstenberg-Engel, jednak jakožto karakteristický doklad jednotnosti v názorech mezi jednotlivými členy klubu. Dr. Pantůček stojí na stanovisku, že platné dnes předpisy o právu jazykovém úplně nám vyhovují. Není třeba více, než aby byly prováděny. Toho času není třeba jazykových nařízení ani nového zákona jazykového, nýbrž jen ochotné vlády. Dr. P. stojí na stanovisku úplné rovnoprávnosti čili parity, však jen v oboru úřadování zevního, kdežto pro úřadování vnitřní spřátelil by se se stavem, jaký byl utvořen nařízením Gautschovým. V otázce příslušnosti vyslovuje se pro příslušnost sněmovní. · S těmito názory ovšem lze souhlasiti vyjmouc výhradu, kterou činí Dr. Pantůček pro úřadování vnitřní. Touto výhradou dostává se do rozporu s vlastními svými předchozími vývody, dle kterých parita je stavem existujícím podle zákonů nyní platných. Názor o postačitelnosti nynějších předpisů jazykových proráží čím dál tím více u každého, kdo se zabývá studiem platných jazykových zákonů. Ale přesvědčení toho nejsou členové klubu mladočeského. Vzdor tomu, že znalci jazykové otázky mezi nimi uznávají, že pro rovnoprávnost českého jazyka nynější předpisy stačí, pohrnou se přece cvalem na smiřovací konference, na kterých bude se jednati o osnovách jazykových zákonů, které mají býti uzákoněny ve sboru k tomu nepříslušném, na říšské radě, a nikoliv o tom, je-li vláda ochotna propustiti platné již právo jazykové. Nad míru karakteristická pro poměr strany mladočeské k náhledům Dra Pantůčka je věta ve zprávě N. L., že prý Dr. Pantůček nic neučinil, čím by prejudikoval budoucímu postupu českého poselstva při řešení jazykové otázky, po které stránce prý řečník se chopil velmi obratné taktiky. Podle všech známek řeč Dra Pantůčka byla klubem mladočeským objednána. Na nynějších konferencích, jak známo, Dr. Koerber nechce vystoupiti s vlastními návrhy, nýbrž chce vyslechnouti napřed náhledy stran a utvořit si z nich pak nějaké mixtum compositum. Mladočeši nechtějíce jednati přímo s Drem

Koerbrem nastrčili asi Dra Pantůčka, aby jich náhledy tlumočil na schůzi klubu strany. Také skutečně, jak sdělují Nár. Listy v telefonické zprávě, předseda ministerstva řeč Pantůčkovu hned druhý den si dal přeložit. V řeči Pantůčkově zaráží nás, že v mnohém se nekryje se skutky mladočeskými z poslední doby. Zejména názor, že nynější právo stačí a přece že tolik mluvil o nařízeních centrální vlády, názor, že platným stavem je úplná parita a že se přece mladočeši spokojili s Gautschovými nařízeními, konečně náhled, že příslušnost náleží sněmům a přece že Dr. Herold v rozpočtovém výboru dne 4. prosince reklamoval příslušnost říšské rady pro rámcový zákon jazykový. Jest to zjevný rozpor. Až dojde ke skutkům jen aby krásné zásady vyslovené Drem Pantůčkem nebyly opuštěny a necouvalo se krok za krokem ve směru centralistickém. Sám Dr. Pantůček jako muž zásadný nemohl by minutu setrvat v klubu, jakmile by poznal rozpor mezi tím co mluvil a mezi skutečnými názory mladočeskými. Ale chválí-li Nár. Listy Dra Pantůčka jako obratného taktika, což má bezpochyby býti vysvědčením zralosti pro jeho ministerskou schopnost, lze se obávati, že pověsí on raději své zásady na hřebík než by se vzdal příslušenství ke straně, která mu pomoci může k této tužbě. My stojíme v jazykové otázce na stanovisku úplné rovnoprávnosti ve službě vnější a vnitřní a sice pro všechny tři země stejně (jazyk polský ovšem jen v příslušné části kraje těšínského), takže nemůžeme ani akceptovati nařízení Badeniova, ježto jednak Slezsko úplně pominula a jednak mezi Čechy a Moravou nastavila hráz s doznaným úmyslem, aby se nemohlo pomýšleti na státoprávní souvislost.

Ve zdar českoněmeckých konferencí nevěří nikdo. Dříve se konference zahajovaly beze všeho, nyní zahajují se napřed k nim přípravy, jak stalo se 9. t. m. Vídeňská redakce Nár. Listů konstatuje před těmi přípravami jakousi morální vymoženost českého poselstva, že prý se předsedové levice vyslovili, že je třeba vyřídit dočasně oba kardinální dočasné požadavky české delegace. Velice bychom byli tomu povděčni, kdo by nám ukázal, kdy a kde předsedové německé levice na čem takovém se usnesli. Vídeňská redakce N. L. ví také, koho stihne odpovědnost za nezdar konferencí: levici a ministerstvo Dra Koerbra. Pořád tedy kolovrátek: tys vinen, já hodný. Ví také, že chef vlády byl na omylu následkem falešných informací a že Dr. Herold názory ty opravil. Ale v nezbytném diplomatickém tajnůstkářství neprozrazuje se, jaké jsou ty mylné názory a kterak byly opraveny. Z příprav konaných pro konference je už teď jedno faktum jisté, a to faktum pro nás kormutlivé, že se bude jednati jen o Čechy a Moravu. Český národ v obou zemích těch je prý jednotný a jediný. Posud jsme měli za to, že k zemím koruny české patří také Slezsko a že také tam český národ není jiný než v Čechách a na Moravě. Právě ve Slezsku je náprava ve směru jazykovém a národním nejpotřebnější. Dr. Kramář si v rozpočtovém výboru 10. ledna pořádně posvítil na slezské politické hospodaření po stránce národní.

H. Wolf vzdav se po odhalení svého »poklesku« obou mandátů pokusil se ve svém okrese trutnovském dne 15. t. m. se zdarem o nové zvolení a zvítězil 1695 hlasy nad prof. Bachmanem, jenž dostal 1301 hlas. Český sčítací kandidát Dr. Čížek dostal 369 hlasů.

Na **Moravě** budou letos volby poslanců do zem. sněmu 1902—1908. Za takových příležitostí teprve se dovídá svět, že jsou v lidové straně poslanci Pavlica, Dúbrava, Kelbl, Sýkora, Vychodil a Svozil, o jichž činnosti jinak vůbec nic známo není. Politická strana, která trpí za poslance takové nuly a lenochy, nestojí již tím za nic. Platí o straně jak lidové tak mladočeské. S přípravami k volbám je nejdále strana klerikální. Strana lidová již nemá těch agitačních sil jako kdysi a »nespokojenci« na Moravě jsou bez jednotného programu a bez politické organisace.

Sociální. Mezinárodní komitét socialistický zvolený na mezinárodním social. sjezdu v Paříži r. 1900 konal dne 31. prosince 1901 schůzi v Brusselu. Dle »Justice« účastnili se za Anglii Quelch a Hyndmann, za Francii Vailland a Gerault Richard, tento zastupoval též Argentinii, za Německo Kautsky a Singer, za Holandsko Van Kol a Troelstra, za Polsko Cesarina Wodznaravska, za Rusko Plechanov a Kryčevski, za Ameriku Herron, za

Belgii Anseele a Vandervelde a sekretář Servy. Vandervelde předsedal. Listy (omluvné) zaslali delegáti vlaští, rakouští a španělští. — Předem se jednalo o konstituování komitétu. Jednáno bylo dlouho o tom, kdo právem zastupuje Anglii, neb v Paříži bylo usnešeno na sjezdu, že volba delegátů má býti schválena příslušnou zemí. Na návrh Kautského a Singra za podpory ruských delegátů bylo usnešeno protestovati »co nejrozhodněji jménem socialistického proletariátu všech zemí proti poněmčovací politice Pruska v Polsku, jež se neštítilo uchopiti se proti polskému lidu nejsurovějších metod, aby jej donutilo zříci se svého mateřského jazyku.« »Komité nemůže s dosti velikým důrazem poukázati na pokrytectví pruských vládnoucích tříd, jež nenalézají dosti slov ostrých pro odsouzení a nevoli anglických surovostí v Transvaalu, jež však schvalují a podněcují nejskandálnější utlačování polského lidu v Německu. »Mezinárodní komité vyzývá polské dělnictvo, aby hledalo ochranu od utlačování svých národních snah a vzdělávací činnosti v sociální demokracii a veškeré své úsilí věnovali vítězství socialismu, jenž jediné může jim zabezpečit hmotnou a intelektuelní svobodu a rovnost.« Dle zprávy sekretářovy prohlásilo 22 národností (země), že se připojují k mezinárodnímu komitétu: Anglie, Německo, Rakousko,* Argentina, Belgie, Čechy (Bohemia), Bulharsko, Dánsko, Australie, Spoj. Státy am., Španělsko, Francie, Holandsko, Uhry, Italie, Japansko, Norvéžsko, Polsko, Rusko, Švédsko, Švýcary a Srbsko. — Komité vydalo během roku několik manifestů, jež se zabývaly bouřemi v Rusku, ukrutnostmi páchanými v Arménsku, v koncentračních táborech a přičinilo se o více interpelací v různých parlamentech a veřejných demonstrací v různých zemích. Mezinárodní zpráva vychází časem v »Peuple« v Brusselu oznamujíc sdělení, jichž se dostalo o socialist. hnutí komitétu. Singer poukazoval, že výkonný komitét musí spíše shromažďovati informace a projevovati mínění mezinárodního hnutí, než-li je vésti. Resoluce z r. 1889 a 1900 budou uveřejněny zvláštní brožurkou. Pokud jde o 1. květen bylo usnešeno, aby exekutiva vydala zvláštní manifest. Bylo navrženo, aby bylo utvořeno všeparlamentární socialist. komité, v němž by byli: za Německo Singer, za Francii Dejeante a Marius Deves, za Belgii Vandervelde, za Anglii Keir Hardie, za Italii Andrea Costa. Ostatním zemím ponecháno členy jmenovati. Časopisy, v nichž budou zprávy uveřejňovány, mají býti »Die Neue Zeit« za Německo, »Mouvement Socialiste« za Francii, »Nieuwe Tijol« za Holandsko, »Social Democrat« za Anglii atd. Příští mezinárodní kongres, jenž bude slouti »Mezinárodní socialistický kongres«, konati se bude v srpnu 1902 v Amsterodamu. V lednu 1902 budou rozeslány pozvánky ku kongresu; budou pozvány jen ty korporace (sdružení, společnosti), jichž program jest třídní boj a které uznaly, že socialisace všech výrobních prostředků jest snahou a cílem celého hnutí veškerého dělnictva. Pokud jde o imperialism bylo usnešeno na resoluci, v níž upozorňuje se dělnictvo celého světa na politiku imperialismu všech evropských států i sev. Ameriky k tomu hledící, aby provedeny byly úmysly mezinárodní třídy kapitalistů, kteří byť i časem pracovali různě pod vlajkou jednotlivých rozvaděných národů, přes to jdou dle téže neúprosné metody za jedním cílem, domoci se všude nadvlády. V jižní Africe Anglie a na Filipinách sev. Amerika ukázaly se býti zatvrzelými viníky; v Číně celá Evropa chovala se nespravedlivě a bezohledně krutě. Strašné hospodářské následky kapitalistického vyssávání poddaných národů v Indii (zde 230,000.000 lidí jest zničeno vymaháním nelidských poplatků), v Irsku, Polsku, Africe, Asii připomíná, že s ním spojeno bývá upadání a ochuzování různého proletariátu domácího. Imperialismu a chauvinismu chápou se vládnoucí třídy všech zemí, aby zakryly slabost a chabost kapitálu plného soutěže a bránily se proti vzrůstající síle socialismu. Za nynější doby nebezpečné průmyslové krise vyzývá mezinárodní soc. komité dělníky celého světa, aby se nedali másti manévry kapitalistických státníků a falešným zastáváním kapitalist. novinářstva, nýbrž spojili se a se podporovali. Další přijatá resoluce protestuje proti násilnostem ruského despotismu, ukázavšího

* Sekretář mezinár. komitétu zná národnost (nationality) rakouskou (Austria) a českou (Bohemia).

pravou svou podobu při ubíjení dne 7. května 1901 provedeném v Obuchově továrně v Petrohradě a koncem září 1901 odsouzením 29 obětí z této demonstrace do žaláře a k pracím v dolech. V resoluci pobádají se ruští zápasníci dělnictva k dalšímu boji proti carismu, nepříteli socialismu a demokracie. Konečně se v třetí resoluci protestuje proti činu ruské vlády, kterým bylo zbaveno Finsko samosprávy a kterým židům stížen přístup do středních a vyšších škol a mezinárodní komitét protestuje proti tomuto zařízení tím úsilovněji, že právě židovští soc. demokratičtí dělníci svým úsilím se velice zasloužili o mezinárodní proletariát. DR. K. ČERMÁK.

Hospodářský. Dne 12. ledna ustaven byl v Praze **středolabský komitét**, aby pracoval pro splavnění Labe a přítoků. Bude vydávati měsíční orgán a zřídí pobočné odbory v Jaroměři, Hradci Kr., Pardubicích, Kolíně, Poděbradech, Nymburku a Mělníce. Předsedou zvolen Dr. V. Ulrich, místopřed. posl. Jaroš, řed. Karlík, lék. Vávra. —c.

Politika **rakousko-uherské banky** kvalifikuje stále se nikoli jako ekonomicky regulativní politika státního ústavu cedulového, nýbrž jako soukromě akciového podniku, vypočítaného na tučný zisk dividendový. K tomu přece nemá sloužiti privilegium volného ražení bankovek, státem jí poskytnuté. Průmyslovou a obchodní stagnací v uplynulém roce uvolnil se a rozmnožil pohotový kapitál do té míry, že jím dnešní peněžný trh je téměř zaplaven. Avšak nejen to; záloha daně prostých bankovek se v době posledních dvou let zvýšila z 53·8 mil. na 302·3 mil. K a kovový poklad banky stoupl i s vydanými v loni zlatými dvaceti- a desetikorunami do veřejného oběhu z 1416 na 1544 mil. K. Tento příznivý stav rakouskouherské banky opravňoval k nadějím, že banka *sníží* míru úrokovou z dosavadních 4 na $3^1/_2$% ve prospěch tříd výrobních a obchodních. Ale chyba lávky! Tak správní rada cedulového ústavu nepochopuje svůj úkol finančního regulativu. Hlavním a jediným zájmem jejím zdá se býti co možno nejtučnější dividenda akcionářům. Jinak nelze si vysvětliti její usnesení, aby míra úroková snížena nebyla. Důvod, že dlužno vyčkati až bude-li snížen diskont v Londýně, Paříži a Berlíně, kde ostatně bankovní míra úroková pohybuje se téměř neustále *pod* úrovní čtyř procent, jest jen nejapnou vytáčkou, aby zastřeny byly obavy před klesající dividendou, neboť poměry naše k anglickým, francouzským a německým v ničem nelze porovnávati. Za uplynulý rok docílila banka čistého výtěžku 12,695.169 K; z nich na obě státní správy připadá stanovená kvota 1,889.874 K a sice 64·4% na předlitavskou a 35·6% na zalitavskou polovinu říše, dále 4·9% *dividenda akcionářům banky* v sumě 10,289.874 K, 429.516 K reservnímu a 85.903 K pensijnímu fondu. Celková dividenda za uplynulý rok vykazuje tedy 68 K 60 hal. — Dunajská paroplavební společnost obdržela od vlády vyrozumění, že povoluje se jí roční subvence $^1/_2$ mil. K a $^1/_2$ mil. K nezúročitelné zálohy na dobu 25 let. — Na trhu *s cennými papíry* věnována byla v uplynulých dnech největší pozornost hodnotám ukládacím, zejména rentám, zástavním listům a prioritám. V hodnotách dividendových bylo smýšlení kolísavé a bursovní spekulace použila zase všech »příznivých zpráv«, které jakmile docíleno vyšších kursů, ihned byly vyvráceny, aby využitkovala je ve svůj prospěch.

Obilí a polní plodiny. *Výsledky loňské sklizně* zemědělské byly pro naše země poměrně mnohem příznivější než r. 1900. V celém Předlitavsku bylo v loni sklizeno z 1,070.000 hekt. 16 mil. hektol. pšenice, z 1,800.000 h. 29 mil. h. žita, z 1,200.000 h. 20 mil. h. ječmene, z 1,900.000 h. 38 mil. h. ovsa a z 336.000 h. 16 mil. h. kukuřice. Mimo to sklizeno: luštěnin 3·55 mil. mctů; brambor 116·14 mil. mctů; cukrovky 47·2 mil. mtců; krmné řepy 26·3 mil. mctů; zelí 7·64 mil. mctů; jetele a sena 34 mil. mctů; směsky, zelené kukuřice a polního sena 10·5 mil. mctů. V Uhrách sklizeno celkem 36·61 mil. mctů pšenice; 12·4 mil. mctů žita; 11·15 mil. mctů ječmene; 10·53 mil. mctů ovsa; nečítaje ostatní plodiny. Veliká část uherského vývozu nalezla odbytu hlavně na trzích této poloviny říše v úhrnné ceně 400 mil K. Úhrnná cena r. 1901 sklizených plodin zemědělských v celém mocnářství odhaduje se na $3^1/_2$ miliardy K, z čehož 2 miliardy K připadá na rakouskou a $1^1/_2$ mil. K na uherskou polovinu říše. Z Uher k nám bylo dovezeno 5·45 mil. mctů pšenice; 6·8 mil. mctů mouky; 3·43 mil.

mctů žita; 3·72 mil. mctů ječmene; 2·7 mil. mctů ovsa; 2·67 mil. mctů kukuřice. Mimo to dovezeno k nám cizího obilí a zemědělských plodin z Německa, Ruska a Ameriky celkem za 80 mil. K. Naproti tomu vývoz náš je zcela nepatrný, od roku k roku klesá a obmezuje se pouze na ječmen a oves. Tržní ceny jednotlivých druhů plodin byly r. 1901 rozdílné; ceny pšenice kolísaly dle jakosti mezi K 8·50—9·70 za 50 klg. a stouply průměrně o 20 hal.; žita mezi 7·20—8·60. Pšenice a žito nalézaly dobrého odbytu, kdežto obchod s ječmenem váznul; ceny kolísaly mezi K 5·75—8; podobně mělo se to i s ovsem, jehož ceny dle jakosti pohybovaly se mezi K 6·25—7·90. V prvých dnech letošního roku dostavilo se sice příznivější smýšlení na naše trhy obilní, ale dlouho nepotrvalo. Pouze pro oves jeví se pevnější nálada. Pšenice klesla minulý týden o 5 hal. a ceny pohybovaly se mezi K 8·90—9·75, žito uhájilo svůj směr a prodáváno po K 8·05—8·40; také ječmen udržuje se ve svých cenách K 7·30—8·30, kdežto oves následkem čilejší poptávky a zdrželivější nabídky získal 5 až 10 hal. a prodáván po K 7·60—7·90 za 50 klgr.

Cukr 16. ledna. Dvě okolnosti působily nepříznivě na průběh tržby minulý týden: dvojnásobné snížení amerických záznamů, celkem o $^{3}/_{32}$ centíku za libru a pak německá statistika prosincová, vykazující vzrůst tamních zásob na 1,414.000 t. oproti 1,096.000 t. loni. Nicméně ceny utrpěly na všech trzích toliko malou ztrátu, poněvadž nabídka přestala býti nalehavou a část spekulantů přikročila k úhradě svých závazků. V příčině rozsahu osevu řepního v příštím roce sděluje se z Německa, že některé cukrovary se ustanovily na ceně řepy 80 fen. za 100 kg. Při této ceně ovšem nebylo by lze počítati na přílišné omezení osevu. V Čechách nabídly některé cukrovary za řepu na zkoušku K 1·40, s kteroužto cenou se spokojila většina pěstitelů. Z některých krajin oznamuje se však, že rolníci obmezí pěstbu řepy na míru nejnutnější. Na trhu londýnském nastalo včera zpevnění, poněvadž anglická vláda je prý odhodlána zavésti diferenciální cla na řepový cukr ze států premii vývozní poskytujících, nebude-li mít bruselská konference výsledku. Ceny vystoupily o $1^{1}/_{2}\%$. — Za trhu ustáleného znamená dnes pohotová surovina K 17·85 franko Ústí. Zřejmé zásoby světové odhaduje zdejší časopis »Prager Zuckermarkt« na 3,516.512 tun oproti 2,799.309 t. a 2,804.187 t. v obou letech předcházejících.

Charybdis a Scylla.

Antický motiv.

O chvíle to strašlivá byla,
již zažil jsem cestou kdys:
hle, po jedné straně Scylla
a po druhé Charybdis!

A vrátit se možno již není —
hnal vítr nás divě v před.
Nuž s bohem, ty světlo denní,
již vidím tě naposled!

Ach, umět tak zazpívat hezky!
A zrak bloudí nad vodou,
zda některý tenor český
sem neuplách náhodou.

Pak v šatů svých každičkém cípu
jsem hledal zbraň k odporu.
Ach, nikde nic . . číslo Šípů
jen a číslo Humorů.

A jak jsem ty obrázky zočil
a kolem těch vtipů kruh,
tu nápad mi v hlavu vskočil
a nadějí zplesal duch.

V dvě koule ty listy jsem zhnětl
a ve chvíli kritické
jsem — jedna, dvě! — každou vmetl
v chřtán potvoře nelidské.

Ó, květy vy slovanské lípy,
buď požehnán váš sladký med!
Tož Scylla jak spolkla Šípy,
jen zařvala — pukla hned.

Však Charybdis s Humory v těle
se s výkřikem vzepnula
a v křečích se zmítá déle.
Pak také jest zhynula.

A průplav byl volný a jistý
loď vesele plula v před.
Jak přijedu domů, listy
ty předplatím vděčně hned! —

Dnes klidno je v mesinské strouze,
však málokdo ví to snad,
že českému vtipu pouze
má za spásu děkovat. MODROVOUS.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 25. LEDNA 1902 ČÍSLO 17.

O nás.

Věnováno naší mladé inteligenci od *J. Lad. Slv.* (Další.)

Jedním ze základů naší národní bídy jest v y c h o v á n í. Výchovu provádí škola, v praxi pak život, umění a literatura, noviny. Povšimněme si našich profesorů i učitelů a srovnejme je s německými. Ti arci mají situaci snazší a mohou volněji konati a říci, co uznají za dobré; oni to též vědí a plnou měrou používají. Naši lidé jsou stísněni vládními předpisy a těmi nástroji vlády, pod nimiž naše školství a naši vychovatelé zakrněli: inspektory. Stali se z nich bezduché stroje, jimž vzata veškera samostatnost a iniciativa. Kdežto však z našich inspektorů stali se většinou karabáčníci, jsou němečtí daleko liberálnější. Naši učitelé škol obecných i středních jsou vždy poddajní a pak neteční. Školský mechanism lze vždy přece zmírniti a jsou posud znamenité výminky, ač čím dále vzácnější, stykem osobním, mimo školu. A to činí němečtí profesoři. U nás však mimoškolský styk se žákem je pranepatrný; profesor se studentovi z dálky vyhýbá. A tak jsou stále odkázáni jen na sebe. Jak by mohli toho studenta k sobě povznášet a jeho životní obzor (a o to se přec nejvíce jedná, ne o theoriel) rozšiřovat! Na místě toho však se vykonává nad studentstvem dohlídka policejní. Rakousko je ovšem se svým zákonodárstvím stále ještě stát policejní — a pak se smějeme Rusku! Smutné tyto výsledky výchovy cítíme pak sami na sobě a po maturitě nám nezbývá jiného, než honem ty následky gymnasia se sebe setřásti. Pohleďme na abiturienta českého a německého: Němec je už člověkem a mužem, Čech stále ještě žáčkem.

Nedivme se však našim gymnasijním profesorům: jak mnoho se stýkají naši universitní profesoři se svými posluchači a jakým způsobem? I tam se přenáší to žákovství a ten policejní duch. Jak jinak to je v Německu: Herr Collega sem, Herr Collega tam — vpravdě poměr přátelský a kolegiální, jenž duši

otevírá, budí, povznáší a přivádí k zralosti! Pro samou bojácnost je naše universita stále nehotovou, není sil, ani stolic, ani ústavů. Jak jinak dovede si Němec dupnouti, a to i na místě těžkém, ku př. v Praze!

A ještě hůře to vypadá na našich paedagogiích — všecky ty bolesti, v míře však ještě zvýšené. A odtud pak vycházejí učitelé mládeže a obecných škol! Nedosti na tom, že to bývají nejčastěji mladíčkové 18 a 19letí a tudíž sami nevychovaní a potřebující dosud vychování — to ještě k tomu! Náš lid není, či je špatně a nedostatečně vychován? Vždyť inteligence, jež pak má vésti a učiti lid, sama není vychována! To jsou výsledky nového českého školství, jací to mužové vycházeli odtud. Přec naši buditelé!

Duch dnešní německé školy je rozhodně radikální; mámeť přece nyní na říšské radě »Deutsche Mittelschullehrerpartei«, duch to všeněmecký a prušácký, tak že lze očekávati radikály ještě větší. Správně to postihnul místodržitel vorarlberský. Školství dřívější, i když bylo více české i německé — t. j. barvou a smýšlením — přece bylo hlavně utrakvistické a s duchem aspoň rakouským. V městech českých se vykládalo napřed česky a pak německy, v městech německých napřed německy a pak česky. Nechci snad hájiti dvojjazyčnost, dnes nemožnou; ukazuji však ducha, jaký dnes vládne, najmě ve školství německém. Rakouského ducha tu dnes téměř není. Mimo to ani přísná jednojazyčnost není zdravá a praktická, ježto vede k úzkému a obmezenému obzoru. Jeť vychování našich středních škol (a zvláště gymnasií) nejen sentimentální a nepraktické, ale i malicherné a nedostatečné. Mnoho jsme se tam naučili, ale pro život málo, vychování pak ještě méně, spíš opak. Trapné to výsledky a hlavní to kořen našich nepatrných úspěchů v politice, hospodářství atd.

Přál bych si, aby si vzali naši vychovatelé a profesoři tyto řádky vážně k srdci a dle svých sil hleděli to zlo, ten vládní učebný system zmírniti. Mimoškolský styk se žáky a posluchači přece pěstovati mohou.

Jedna ze základních našich bolestí, k níž docházíme konečně rozborem našich běd, a to všudy: v odboru politickém, hospodářském, sociálním, mravním a kulturním (ve vědě i umění všeho druhu) jsou malé naše poměry. A přirozeně: moře nemáme, vlast naše je úzká, mnoho nás též není (ač tento moment tolik nerozhoduje — viz Skandinavce) a, jsouce nejvíce vystrčeni na západ do těla germánského, neměli jsme se po věky na východě o koho ze Slovanů opříti: buď spali, či byli porobeni a nevyvinuti. (Teď bude brzy, bohdá, jinak.) Proto se i malým germánským národům vedlo vždy daleko lépe. Pravý div, že jsme se v tom tak ještě udrželi. Důkaz našeho zdraví a národní síly. Z malých těch poměrů vyrůstalo logicky i malicherné naše vychování. Zásluha všech našich velkých mužů, počínaje od Husa, spočívala obyčejně v tom, že pomáhali, jak krásně

řekl, tuším, Neruda Hálkovi, jednomu z oné zdatné generace, již lze postaviti analogicky dobře po bok vysoce nadanému pokolení Francie z let 1830, že pomáhali »bořit čínskou zeď«, jež se byla zatím kolem nás utvořila. Povšimněme si jen Havlíčka a Nerudy. Z malých našich poměrů vyrůstá i úzké naše stanovisko posuzovací, náš horizont je úzký a nízký; jsme malí lidé, stojíme nízko a jsme na všech polích odvislí.* Proto ven z těch úzkých poměrů, musíme se z nich osvoboditi, třeba nám rozšířiti obzor a rozhled! K tomu nám pak musí dopomoci výchova, nová a lepší, která ty úzké poměry bude paralysovati, tu starou výchovu nahradí a doplní. Zkrátka, musíme cestovati, do ciziny.** Arci ne snad zas jen jednostranně a jen do ciziny — což nelze obé mírně spojiti?

Jak tomu však dávno, co sama naše inteligence více cestuje a tím doplňuje své školské vzdělání! A odtud arci i další příčina té malichernosti české. Což můžeme žádati rozšíření našich poměrů od obyčejného lidu? Rolník, pracující u země, má dnes nejmenší, žid, který moc jezdí, největší rozhled; proto se i vede tomu dnes velmi dobře a onomu velmi špatně.

Pohleďme ku př. na výchovu našich dívek, budoucích matek,*** na výchovu našeho lidu, na naše časopisy politické i nepolitické a odborné, na naši literaturu.† Inteligence i noviny vtloukaly po desítiletí do lidu stále jen politiku, jakoby nic lepšího nebylo (a čeho jsme na tom poli přes to vše získali?). Úspěchu politického však není bez úspěchů hospodářských, sociálních a kulturních. Třeba lidí a inteligence, vůdců a pracovníků, nadaných, šikovných, energických, obchodních, prozíravých a s rozhledem, ale i tuhé organisace jednotné a především peněz. Proto pěstění pouhé politiky je chybou, do-

* Ku př. na poli hospodářském: my se namáháme a vyrobíme a jiní nám určují ceny, majíce užitek bez námahy, jen pro svůj větší rozhled.

** Čím vyniká inteligence nad lid, ne-li právě tím vyšším a širším horizontem?

*** Byl jsem nedávno svědkem asi takovéto rozmluvy: Letní restaurace ve venkovském městě všedního dne, u stolu sedí 2 paničky as kol 40 roků, z nich jedna se synáčkem 16 let, který studoval, dvakráte propadl a teď »se učí« pekařství u otce. 1. panička: Ale opravdu, váš pan syn je hezký člověk. 2. panička s pýchou: Však už také má lásku. 1. pí.: Ale prý ho nechce ta slečinka a má nějakého studenta. 2 pí.: Nevídáno, však dostane od nás peníze, bude-li se chtít ženit. Synáček (který se blíží ke stolu): Já nechci peníze, já chci vzdělání! [Je mu 16 let, má lásku a už se myslí na jeho ženění, ale ne na práci; i matka to podporuje. Vzdělání chce, ale učit se nikoli. Jak se dělá asi ten zázrak?] U téhož stolu třetí panička se svou sedmiletou vnučkou, ukazujíc na téhož mladíčka: Vidíš to, pan Adolf si tě vezme, tak se k němu měj. [A to dítě opravdu také mluví každý den stále jen o tom, kdy se už bude vdávat.] Tedy takové životní názory chovají naše matky a vštěpují svým dětem! O práci se nemluví. Pak se divme těm výsledkům.

† A pohleďme ku př. na naši literaturu: jedni se pohybují v oblacích »umění«, lidu si nevšímajíce, ač v něm je jejich základ i cíl, druzí šíří jen zbytečný i škodlivý sentimentalism a ilusionářství. Inteligence mnoho mlčí, o lid nedbajíc též, a tak bývá tento přenechán jen »výchově« politických advokátů. Dle toho jsou i výsledky.

konce však pěstění jednostranné politiky, třeba i jazykové, a pouhého upřílišeného nacionalismu, který se vždy vymstí. Nám třeba jen emancipace a sesílení hospodářského a sociálního. Tedy i výchovy lepší v tomto směru. Máme právo i povinnost v sebe věřiti: jsme ť národ mladý dost i zdravý, nadaný, pracovitý, vytrvalý i šikovný; rolníci, toť naše zásobárna. I politické aliance jsou arci dobré. Ale politika a dokonce jen vnější není vše. Třeba nám především doma vnitřní práce a výchovy (abychom uměli i před lidmi v cizině vystoupiti* a nestyděli se za to, že jsme Češi), výchovy reelnější a to našeho lidu i naší mladé inteligence. Jsme o tom pevně přesvědčeni, že četné nezdary a dosavadní malichernost našich poměrů je též výsledkem úzkého a malého horizontu naší inteligence, která přece lid vede, která však, bohužel, málo cestovala, pozorovala a doplňovala své školské vzdělání. Proto musí inteligence začíti, ta musí dáti lidu dobrý příklad a říci mu to; nikoli však býti netečnou. A opakuji: buďme jaksi internacionálnější,** zůstaňme však svoji (dnes můžeme být na to hrdi!), vystupujme proti výchově frází, sentimentalismu a ilusionářství a nepěstujme pouhou politiku! Žijeme, pravda, teď v boji, který je horší všech předešlých; němečtí liberálové neupírali nám tolik ani za dob nejtěžšího útisku. Vzdor tomu však věřím v naši budoucnost. Třeba vytrvat a mraky se rozplynou. Není to pouhé ilusionářství, vizme jen upadající raçu a kulturu románskou, která se vyžila, a germánskou, která svůj zenith právě překročila a blíží se úpadku; na druhé straně pak Slovanstvo, jehož kulturní práce dochází nejen uznání, ale počíná již ovládati svět. A za vítězstvím umění přichází pravidelně vítězství životního názoru a konečně skutečného života.

Výsledky malicherné a úzké výchovy vidíme na všech stranách. Povšimněme si jen ku př. pražské městské rady a jejího úsilí, učiniti z Prahy a předměstí moderní veleměsto. Její jednání dokazuje, že většina z nich málokde byla. Pojednou chtí moderní ráz, dopravu, budovy a ulice a tak její stavební řád vykazuje řadu činžáků, pouště, bez stromečku, bez zahrádky i parku a za to úzké ulice. Podívejme se jen na nejbližší, ku př. Vratislav, Drážďany, Berlín, Hamburk, jaké to široké ulice, náměstí, všudy zahrádky, parky. Praha má arci přírodní kapitál ohromný, jehož jinde není — a i ten si chtí teď zničiti. Nedivíme se Žižkovu, který je svými pustými i nevkusnými činžáky a ulicemi ubit — ale Vinohrady, naše nejmodernější město, z něhož se mohla státi villová čtvrť Prahy?! A kam spějí a co se dosud z nich stalo? Širokých moderních ulic a prostorů s moderním zařízením a komfortem přírodním v Praze neza-

* Sociální nešikovnost bývá též často příčinou, proč se stydíme v cizině za svůj český původ.

** Aby se mi rozumělo: Míním pod tím internationalismem, abychom šli do ciziny též, studovali tam, stýkali se se společností, přijímali tam službu.

řídili, za to však, co mají z minulosti krásného, překrásného, co uchvátí i nejzarytějšího cizince, to si ještě sami ničí. V Hamburku, Norimberku, Kolíně také chtí býti moderní a jimi jsou, svoje úzké uličky však, pokud stavebně něco znamenaly, si ponechali. K tomu, aby někdo dovedl dnes říditi úspěšně velkou obec, nestačí jen být domácím pánem* a míti peníze, ale také cestovati a studovati vývoj jiných velkých obcí. I zde se bude pomalu žádati odborná příprava.

Jiný příklad našeho vychování podává náš hospodářský život, naše živnostnictvo. U nás se už křičí přes 20 let: buďme obchodníky, věnujme se praktickému povolání atd. Zřizují se tedy školy odborné, pokračovací, naše odborné školství je skoro první v Rakousku a přece praktické výsledky jsou tak pranepatrné. Odkud to? Poněvadž přese všecky školy schází nám obchodní duch — učitelé ho sami nemají — jak pak ho mohou dáti žákům! Ale proč to, a odkud ho vzíti? Vlast naše je od prvopočátku zemědělská a národ náš od nepaměti vždy a skrz na skrz zemědělský. Naše povaha, náš duch je tedy zemědělský též, nehybný. A selský i maloměstský náš původ učinil i naše poměry malými. To je psychologický výklad našich hospodářských nedostatků. Obchod u nás vždy provozovali většinou cizinci; a děje se tak posud. Vyráběti a pracovati dovedeme, jako zemědělci i řemeslníci, ale prodati ne. Cenu diktuje a užitek z naší práce má cizinec, žid či německý továrník. Jsme malí lidé, malí výrobci a obchodníci; exportovati a vésti neúnavně věc ve velkém málo dovedeme. Nemáme přehledu, světový trh neznáme, nemáme žádného spojení, scházejí nám potřebné vlastnosti — jedním slovem: nemáme obchodního ducha. Židé to mají, poněvadž předkové jejich pěstovali vždy jen obchod od pravěků snad, od nepaměti; je jim to tudy téměř vrozené, jako Semitům vůbec. Národové arijští nebyli původně obchodní. Ale naučili se tomu průběhem času, jak viděti toho na Angličanech, Francouzích, Němcích. Proto, nelze-li si toho osvojiti doma, musíme jíti do ciziny a k cizincům, tam pozorovati, učiti** se od nich a svou zemědělskou povahu přetvořiti v obchodní. Jiného nezbývá i přese všecky nejlepší přednášky — na universitách, poněvadž v praksi zůstanou bez ohlasu. Bylo by pak jen žádoucí založiti k tomu cíli nějaká stipendia cestovní. Věnujme nejnadanější své síly obchodu, ukažme na jeho moderní význam a cenu pro jednotlivce i národ. Nestyďme se za práci a po případě za zástěru, to přece nemůže znehodnotiti. Ukažme na to, jak všudy klesá stav úřednický a obchodníci rostou, panují. Bohužel, mládež

* Praze, vzoru našich měst, neškodí však jen úzký horizont »městských otců«, ale zejména též boj našich politických stran, který se tam uhnízdil, a osobní prospěchy vůdců.

** Kdo viděl ten radostný obchodní ruch v přístavištích námořních měst a nádheru v divadlech, koncertech atd., již vyvinují tam boháči, obchodníci, ten nabude zcela jiného názoru o dnešním obchodu.

naše a rodičové, vychováni jsouce v našich zastaralých, maloměstských a malých poměrech, vidí ideál v úřednické karieře. Obchodní akademik a absolvent odborné školy věnuje se většinou zas jen práci kancelářské; nejvýš jako dobrý dílovedoucí. Ale samostatně něco založit — to nedovedeme; bojíme se těch starostí a pak nevíme, jak se to dělá, a nevíme vůbec, co založit: nemáme vůbec přehledu, neznáme lidí a světa, jeho potřeb, povinností atd. Proto není též té žádané podnikavosti u nás. Nic necestujeme, opak žida, Němce a j. Dráhy jsou dnes hlavně pro Židy. J s m e n e h y b n í a hlavně zas náš rolník a nejvíce jih — proto je také tak zanedbán, opozděn a chud.

(Příště dále.)

Konicko.

Napsal Dr. *Richard Fischer* v Olomouci. (Dokončení.)

Ze šňůr hotoví se buď tašky (cékry), jichž vyrobí se ročně as 3000 kop za 12.000 zl. Hotovením jich (z upletených již šňůr) možno vydělati až 24 kr. denně, ač je třeba trochu dovednosti a síly. Ze 380.000 slaměných šňůr upotřebí se asi 270.000 kusů na slaměné tašky, zbývajících 110.000 upotřebí se k hotovení klobouků. Šňůry musí býti lepší, a platí se za kus $3^1/_2$ kr. V Brodku a Skřípově jsou tři podnikatelé, kteří zaměstnávají asi 60 dělníků, mimo to pak ještě 6 rodin, které mají vlastní stroje, ale žádných cizích dělníků. Výsledek není valný, považí-li se, že klobouk, jenž se prodává za 8 kr., stojí vyrabitele samého 6 kr. Klobouků vyrobí se tu asi za 200.000 zl. K lepšímu zboží béře se i sláma čínská, švýcarská a japanská. Němečtí podnikatelé uměli využitkovati této hospodářské odvislosti českého lidu pro věc německou. Z důvodů emancipačních a levných sil pracovních zřídila tu česká společnost pro výrobu klobouků (péčí místního odboru Nár. Jednoty v Prostějově) pobočný závod v Lípové (okres boskovický, farnost Sukdol okresu konického), jenž v druhém roce svého trvání velmi zdárně prospívá. Stojí už 10 strojů, dělnictva přibývá, česká společnost zvýšila mzdu a musili i podnikatelé němečtí přidati. Zemský sněm poskytl podniku subvenci, a lid český nabyl důvěry a sebevědomí. Závod ten byl nejvyšší nutností, neboť Němci vidouce úpadek tkalcovství a hospodářskou bídu, jali se zaváděti nové odvětví průmyslové do obcí německých, výrobu huněné obuvi, v čemž nalezli i podporu sněmu zemského. Dnes cítí a vidí i naši lidé, že se o ně někdo stará.

Napsal jsem předem, že germanisace zde se nebezpečně roztahuje. V Labuticích, které byly přiškoleny do českého (ani ne 10 minut vzdáleného) Jednova, zřídil Šulfrajn r. 1900 něm. školu, která má letos 39 dětí českých. Hlavním nadháněčem německé kultury je hostinský Polák, jenž opírá se o majitele

velkostatku v Jesenci (půl hodiny od Konice), německého advokáta z Olomouce Dra Schröttra, vrchního inženýra Olajossyho atd. Počty jim poněkud zhatil posl. Dr. Perek z Prostějova, jenž zakoupil usedlost jen z důvodů národně-politických. Německá škola měla hned ze začátku podařeného učitele: pil jako duha, válel se opilý po příkopech k nemalé radosti školáků, v hostinci se chlubil, jak umí »natahovat« německé mecenáše, když potřebuje peněz a pod. Byl konečně přeložen někam do Štyrska. Učitel nynější nemá nic pilnějšího na starosti, než dostati se z Labutic. Budova školní je pěkně postavena; však zajímavý je úsudek lidu o této škole. Jistý Čech jda kolem ptal se stařenky, co je ta budova. Ta upřímně odpověděla: »Tady se mají dělati Němci!« Nepokládám Labutice za ztraceny; jen co hloupost lidská trochu poleví, musí padnouti šulfrňačka i německý nátěr Labutic.

Pěkně vzmáhá se český živel v Runářově (půl hodiny od Konice). Loni založili si tam český čtenářský spolek, jehož křest byl krvavý. Ač slavnost založení spolku se konala na půdě konické, nedalo to runářovským germánům pokoje, znepokojovali je, a sám starosta Hirth z Runářova házel po českých lidech kamením, zač byl také potrestán soudně. Teď přičiňují se Češi o samostatnou živnost hostinskou, aby měli svůj volný lokál. C. k. hejtmanství litovelské už od leta má žádost Fr. Grepla u sebe, ale dosud neuznalo za vhodno ji vyřídit. V Runářově zmeškali jsme mnoho školou; německá škola nedávno zřízená je pod správou zuřivého Němce, Češi se nestarali zavčas o školu českou. Naše netečnost je charakterisována i tím, že před několika málo lety nescházelo mnoho, a byl by Šulfrajn zřídil školu ve Velké Rakové, obci úplně české. Aspoň se o tom mnoho mluvilo.

Pozornosti naší zasluhuje i Jesenec, panství to olomúckého poslance Dra Schröttera, kde učinili naši lidé pokus sdružovací, zařídivše si výrobu různých hedvábných látek, hlavně šátků pro pány, ale výsledek po několikaleté úmorné práci několika jednotlivců byl negativní: židovská firma přeplatila jim dílovedoucího, čímž ztratili člověka, jenž výrobě té rozuměl. Podnik octnul se konečně v likvidaci, a účastníky stihla citelná ztráta materielní. Škoda podniku toho.

Pivovar v Konici, který dlouhou dobu se udržoval a vařil, dostala do pachtu židovská firma bratří Wintrů z Prostějova. Jako dříve tak i dosud označen je německým nápisem »Bräuhaus«. V české Konici! —

Co do volební geometrie volí město Konice do říšské rady v městské skupině M. Třebová-Svitavy-Březová-Boskovice-Jevíčko-Konice-Litovel-Mohelnice-Kostice-Úsov, kterážto skupina zastoupena je německým poslancem Albrechtem ze Svitav, v kurii venkovské volí Litovel-Konice-M. Třebová-Svitavy-Jevíčko-Zábřez-Mohelnice-Úsov a zastupuje ji český poslanec Josef Svozil. Do zemského sněmu za městskou skupinu Boskovice-Jevíčko-Konice

posl. Dr. Žáček, za venkovskou skupinu Litovel-Konice opět posl. J. Svozil.

*

Mrtvo je na Konicku! Život národní, kulturní a hospodářský je ve stadiu embrya, třeba je tepla, světla a práce, aby stojaté vody se hnuly. Usiloval jsem již před několika lety, aby Prostějov ujal se kraje konického, a účinky pilné práce jsou znatelny. Však taková iniciativa a podpora může býti jen přechodní, nesmí se na ni jiní činitelé spoléhati a sami hleděti nečinně. Konice sama, jako středisko okresu, musí se vpraviti do své vůdčí úlohy v kraji konickém, sama musí státi se ohniskem veškerého ruchu. A ti, kteří pověřeni jsou důvěrou lidu na Konicku, poslanci, musí státi v čele práce uvědomovací, vzdělávací a hospodářské, musí starati se i o tak zvanou drobnou práci národní, nejen před volbami, ale také po volbách. Mají býti duší cítící i hlavou myslící lidu, jehož zájmy povoláni jsou zastupovati. Když odtud nejeví se starost o pokrok, co chcete pak od lidu?

Lid je tu dobrý, vděčný, je třeba hoditi jen jiskru do kraje, aby utajené živly přišly k platnosti. Na 19. t. m. svolána byla do Konice schůze zástupců všech spolků a národních pracovníků z okresu, aby vytknut byl pořad soustavné práce, a zároveň aby poznačeny byly prostředky, jež by vedly k provádění. Schůze, ač byla četně navštívena, byla obrazem poměrů konických. Jeden z prvních starostů na okresu, pan Ad. Langer z Břesku, pravil, že je na Konicku vše v pořádku, že se pracuje dosti, a skončil slovy: »Dej Pán Bůh, aby to tak i dále zůstalo!« Pisatel této úvahy hodinu mluvil o drobné práci na Konicku, a přece na konec zmíněný pan starosta se ptal, co od nich chceme, aby dělali.. Týž pán v olomúckém jednom listu napsal o prostějovských pracovnících, kteří si Konicka bedlivě všímali, že si jejich práce nepřejí, ať si jen zůstanou v Prostějově. Nahlédli jsme hlouběji do vnitřních poměrů Konice a okresu, a nevycházeli jsme z údivu. Representant města, obecní radní, velitel veteránů neví, je-li Čech či Němec. O řadě lidí neví se, jaké jsou národnosti. Škoda, že p. Dr. Karafiát je praxí tak velice zaměstnán, a škoda, že učitelstvo má spoutané ruce a zvláště mezi rolnictvem nedochází dostatečného porozumění pro osvětové snahy. V poslední době ujalo se několik lidí četných obuvníků, zařídili v Olomouci sklad, aby se jejich výrobkům dostalo hojně odbytu. Kdo ujme se přečetných, nesorganisovaných a za hladovou mzdu Němcům pracujících tkalců? Je škoda tohoto kraje, a už lidskost by nás měla pobízeti, bychom podali pomocné ruky těm, kteří hladoví duševně i kteří trpí tělesně. Práce je tu mnoho. Vše, co jsem načrtl, je pouhý pokus ilustrace poměrů na Konicku. Byl bych rád, kdyby se mi dokázalo, že nanesl jsem na obraz mnoho stínů, že barvy jsou příliš temné.

Z nejnovější české poesie.

Referuje *Arne Novák.* (Další.)

Proti J. Opolskému, otravovanému vždy znovu vlastní ironií a sarkasmem, jest Em. šl. z Lešehradu ve velké výhodě: vše jest jeho lyrice končící prozatím »Cestou k ráji« (nákladem E. Weinfurtra) bližší než ironie. Em. šl. z Lešehradu ve svém pohodlném sentimentalismu béře všecky věci strašně vážně, operuje vytrvale pathetickou terminologií, i jedná-li se o dojem úplně banální, podkládá každému záchvatu okamžité melancholie ohromně tragické pohnutky, mluví se svými přítelkyněmi, které mají »kloboučky v berlínském stylu« jako Tristan s Isoldou, »pláče velikým smutkem v šeru platánů tiše, hořce do noci« nad tím, že milenka jemu úplně cizí opustila jemu úplně cizího Rudolfa, »který její mladý život zničil sklamáním«. Jeden oddíl své knihy nazval »Klingsorova zahrada« a na vrata napsal slova choru mystického »Das Ewig-Weibliche zieht uns hinan!« Čtenáři, čekáš romantickou metafysiku lásky? Pro bůh, jen to ne! Dozvíš se, že pan Em. šl. z Lešehradu políbil jedné slečně, která měla elegantní šaty a »v rudých ústech smích«, ruce, a proto teď sám a sám pláče. Podruhé chodil s jinou slečnou po nábřeží »poházen paprsky hvězd« a od té doby jest

»chorý žebrák s vráskovitou lící,
jenž širým světem bez útěchy bloudí
a z puklé harfy žalné tony loudí.«

Ale nevede se mu vždy tak špatně. Jednou Marta Suková pozvala jej k dostaveníčku o sedmé hodině u vrat stodoly a napsala mu »rozmile chybným pravopisem«: »Přijď jistě!« Pan Em. šl. z Lešehradu, »básník Osudu a básník věčné Bídy«, jest šťasten.

»Přijď zcela jistě . . .« Jak to lahodí,
že srdce v těle skáče radostí,
že rozumím, co ptáci zpívají
a usmívám se šťasten do světa.«

Jiné »rozkošné koketě« vděčí Em. šl. z Lešehradu a česká poesie za myšlenkový objev:

»A lidé pak říkají s úsměvem zkušených starců,
že život je nádherný, jen ženy činí jej smutným,
oh, už přítomnost její činí jej stokráte krasším.«

Slovem, tato sextánská »Klingsorova zahrada« proměnila úplně poetu, který ještě pět listů před tím citoval jako intonační motto slovo Maeterlinckovo »Et la tristesse de tout cela, mon âme, et la tristesse de tout cela!« Stal se i marinistou, jak ukazují tyto vysoce esthetické verše:

»a ňadra tvá jsou malé pahorky,
kde slunce zlatí rudé kalichy,
a v trávě leží bílé ovečky!«

Pan Em. šl. z Lešehradu jest na cestě k ráji. Pán Bůh ho provázej!

Básnický profil Fr. Em. Zelenky, pokud se jeví v jeho poetickém svazečku »Zapadlé cesty« (u Em. Stivína), připomíná nápadně Em. šl. z Lešehradu z prvních jeho knih básnických. Fr. Em. Zelenka přináší právě tak málo nových psychologických motivů jako nových poetických obrazů, i on kombinuje a skládá drahé i hluché kaménky básnických figur a z daných rhytmických a rýmových útvarů kombinuje malé lyrické skladbičky nadechnuté lehkou parou nálady a vždy zastíněné neproměnlivým mrakem melancholie. Jest to tichý, poctivý snílek, jejž soucit a milosrdenství předem smiřují se světem neposkytujícím hlubších krisí a přinášejícím dobrotivě malé, laciné úsluhy. Není však básník a dokonce ne umělec; umělecký temperament chybí mu úplně. Naivně jej chce nahraditi Fr. Em. Zelenka dobrou vůlí, která se dojemně lopotí s tvrdými a planými rýmy, která nutí se do genrového pozorování, třeba že nevidí a necití nic než měkkou oddanost k »bílé duši« milenčině. Autor dle všech napovědí své sbírky jest tak pasivně ušlechtilá duše, že mu rádi odpustíte i jeho bezmezně nudnou a mdlou knížku.

Oč originelnější než Fr. Em. Zelenka jest ve své lyrické scéně »Pohádka věčně stejná« A. B. Dostál (nákladem vlastním), nedovedl bych skutečně říci. Bělostné šatičky upředené pro ubohé princezny z lilií a touhy, lesklá brnění ukutá z lásky a mdloby pro sentimentální prince, rozladěné loutny zvučící prchavostí štěstí a marností milování vytáhl útrpně z romantických i novoromantických truhel a dramatických i polodramatických garderob a rozvěsil je před obecenstvo upozorňuje verši přesládlými a bezbarvými na své obnošené klenoty. Sem tam má tento lyrický doprovod jemně pracovaný verš a dokonale vypilovaný rým, tu onde připadá báseň jako zdařilý melodram; ale že by byl A. B. Dostál thema tolikrát umělecky traktované nějak osobitě nebo nově varioval, nenamlouvá si dojista ani sám.

Obětí manýrovaně sentimentální fraseologie a falešného poetického idealismu jest Jan Rokyta, jehož čtvrtá kniha »Viděl jsem duši ženy« (nákl. vlastním) nepřidává ani jediného nového rysu ku charakteru tohoto básníka naturelu úplně bezkrevného a štětce zcela bezbarvého. Jeho únavně jednotvárné verše, v nichž jest vše bílé (motýl, květy, přelud, čelo, lilie, zjev, kalichy, ruka, labuť, bříza, mračna, šíje, holubice, laň, záře měsíce, tělo, souhvězdí, beránkové, oblaky) není-li to sněhobílé, apostrofují způsobem odpozorovaným novoidealistickým poetům a rozředěným nejběžnější sentimentalitou, tak etherickou bytost vdané paní, že stěží věříme i přes neustálé básníkovo tvrzení v její existenci. Jest stkána z poetických frází dílem dávno opotřebovaných a tím naprosto nesugestivních, dílem zcela papírově vymyšlených bez psychologie a skutečné charakteristiky. Slyším-li do omrzení soustavnou chválu individuelní

síly básnické Jana Rokyty, přičítám to jediné některým jeho nezpůsobům, jež frapují naivní dušičky jako zázrak originality. Tak ona protivně plačtivá manýra nadpisů oddílů i básní: »Ženy na mých cestách«, »Ve hlubokých lesů rozšumění«, »Tvá duše vešla v stín mých cypřiší«, »V tichých hájích roztoužení«, »Buď mojí perutí« atd. uvádí prý v obdiv a nadšení. Byl-li Jan Rokyta prohlašován za typ serafické čistoty v lyrice, byla to diagnosa zcela nešťastná, jež zavádí jej k manýře vždy nesnesitelnější. Jeho typ jest případ lyrického albinismu. K tomuto albinismu druží se v přítomné knize ještě naprostá neúcta k technice českého verše; nejsou tu pražádnou vzácností takto přištipkované strofy:

»Tak čist, jak v první den, kdy duch můj toužit počal,
kdy nic jsem nevěděl, žeť život velký močál,
v němž skáčí bludičky a za sebou nás vábí,
jak v starých pověstech, jež znaly naše báby.«

Po knize Jana Rokyty působí František Gelner svou nehoráznou sbírkou básní »Po nás ať přijde potopa!« (nákl. Nového Kultu) jako protijed. Fr. Gelner má jediné: temperament, a to jen v životě a ne v umění; tím temperamentem by rád přemohl a zdolal, co jindy v poesii zdolává se kulturou, studiem, vnitřní disciplinou. Jeho knížka jest několik siláckých kousků na thema nízké sensualnosti a hrubého požitku, několik přemetů a skoků z cynismu do triviality, z pustoty do banality. Více než tři čtvrtiny sbírky vyplňují themata erotická v slohu nejnižší noční kavárny a nejhnusnějšího kupletu češtinou zablácené ulice. Hrubost a síla, nehoráznost a hloubka se identifikují v této nestoudné knížce, kterou nezachrání pokus veškeru svou duševní špínu sociálně zgeneralisovati a uvésti na případ typický, k němuž hlavně »Kázání Spartakova« ukazují. Nevím, byl-li to tak neobyčejný akt sociální svépomoci, snížil-li Nový Kult cenu této knihy pro dělníky z 1 K na 50 h.

Hanuš Jelínek rád by ve své mikroskopické, ale nemile pretenciosní knižečce veršů »Konec karnevalu« (nákladem vlastním) vsugeroval čtenáři, že maska dandysmu, již v šestnácti básních nosí, ukrývá nitro přejemnělé, mučené okamžitými záchvaty vášně i hořkého zklamání, výbuchy touhy i návaly ošklivosti, nitro příliš sensitivní, než aby dovedlo vyrovnati se s příkře upřímným světem bez ilusionistického zakuklení a maskování. Leč kdekoliv demaskuje se tento jen zdánlivě ironický »cabotin«, béře všecku víru v psychologickou nutnost svého maskování, prozrazuje, že na karneval na Žofíně i v životě chodí pouze proto, aby ukázal, že i on má modní masopustní kostym, úplně ušitý dle francouzských předpisů. Vezměte jeho veršům pracujícím bez odstínů i bez jemnější poesie ten obrazový aparát »jak známo«, dle slov autorových, »z románů francouzských«, odečtěte těch několik uměleckých a literárních narážek, vzatých teprve z druhé ruky, a nezůstane než trochu křiklavých erotických pos, trochu falešných výkřiků znechucení, trochu dutých

Ve třídách V., VI. a VII., které odpovídají třem ročníkům škol obchodních, vyučuje se však jenom: na gymnasiích 8 (9), na reálkách 11 (12) předmětům povinným.

1. Celkem vyučuje se v Brně 20 předmětům povinným a 3 nepovinným, v Prostějově 20 a 4, Král. Hradci 20 a 5, Chrudimi 20 a 7, Plzni 21 a 4, v Praze 24 a 2. Na jednu třídu připadá průměrně řádných předmětů: v Prostějově 13, v Brně, Chrudimi, Hradci 14, Plzni 15, v Praze 16·3. Největší rozdíl jest v třetích ročnících, kde má Hradec 11, Brno a Chrudim 12, Prostějov 13, Plzeň 15, Praha 18 předmětů — rozdíl o celých 7 předmětů. Tedy: *a*) na trojtřídní vyšší škole obchodní jest v jediné třídě skoro dvakrát tolik předmětů jako ve všech osmi třídách školy střední. *b*) Žákům škol obchodních, dle předmětů počítáno, ukládá se skoro třikrát tolik, jako příslušným žákům školy střední (8·3 : 20·8 předmětů).

2. Hodin vyučovacích povinných jest průměrem v Brně 32, s nepovinnými 36 týdně, v Chrudimi 32—42·3, v Hradci 33·3—39·8, v Prostějově 34—45, v Praze 37—39·3, v Plzni 38—47·3. Na gymnasiích vyučuje se v příslušných třídách povinně 30, na reálkách a reál. gymnasiích 32 (33) hodiny týdně. Mezi jednotlivými školami obchodními jest tedy průměrná diference týdenních hodin 6—11, proti škole střední asi 10 +, v jednotlivých případech až 20 hodin +. To znamená, že žáci vyšší školy obchodní stráví ve škole pravidelně o celou třetinu hodin více nežli žáci školy střední, v jednotlivém případě až o dvě třetiny týdenních hodin. Skutečné minimum jest 30, průměr 41·6, maximum 50 hodin týdně (v III. roč. obchodní školy v Plzni 1899).

Z toho, co pověděno, jest již patrno, že vyšší školství obchodní jest nejednotné a neustálené; poznáme dále, že i v sobě rozdvojené. Ministerstvo sice prohlásilo, že »vyšší škola obchodní« = »obchodní akademii«, ale rovnost škol obchodních zůstává i na dále na papíře. Ve skutečnosti jednotlivé ústavy velice od sebe se liší: žáky, silami učitelskými, osnovou, způsobem vyučovacím a přirozeno, že i výsledky.

3. Ukážeme nejprve na nejednotnost osnovy a nestejnou míru požadavků. Požadavky zkoušek přijímacích urovnány výnosem ministerským z 25. dubna 1900 — z češtiny, počtů a algebry. Před tím zkoušelo se v Chrudimi z češtiny, počtů a zeměpisu; v Brně, Plzni, Hradci také z francíny; v Prostějově zkouší se posud ještě z němčiny.

4. Některým předmětům vyučuje se výhradně jen na ústavě jediném, na př. v Praze: statistice obchodní a dobrovědě. Některé předměty jsou na některých ústavech sloučeny, na jiných rozděleny, na př. korespondence česká a německá sloučeny v Praze a Prostějově, korespondence a příslušný jazyk nebo korespondence a práce komptoarní (Plzeň), mathematika a kupecké počty (Brno), účetnictví jednoduché a složité (Chrudim), nauka o zboží a lučební technologie (Brno), právo směnečné a obchodní (Brno), právo obchodní a živnostenské (Plzeň, Pro-

stějov) . . Některé předměty jsou na jednom ústavě povinné, na druhém nepovinné: Angličina, ruština povinné v Praze, tělocvik povinný v Král. Hradci, cvičení v laboratoři povinné v Chrudimi — těsnopis nepovinný v Chrudimi.

Jednotlivé předměty jsou dle ročníků různě rozděleny. Na př. francině učilo se již v přípravce v Brně, Hradci, Plzni — jinde počíná se až v I. ročníku; počty měly v přípravce Brno, Chrudim, Hradec, Plzeň, jinde až v I. r.; korespondence česká a německá pohromadě v Praze v III. roč., jinde odděleně již v I. a II. roč.; účetnictví Praha, Chrudim v II. roč., ostatní již v I. r.; nauka o obchodu Hradec v III. r., ostatní v I.; nauka o zboží Chrudim I. a II. r., Praha I., II. a III. r., ostatní II. a III.; lučba Praha I. r., Chrudim, Hradec I. a II., ostatní II. a III. r.; zákony Chrudim III., ostatní II. a III. r.; národní hospodářství Praha II. a III., ostatní III. r. atd. Následkem toho žáci z jednoho ústavu nemohou přestupovati volně na druhý, třeba v prospektech jednotlivých ústavů veřejně se to vyhlašovalo. Je patrno, že to není ani dobře možno. Některé ústavy přijmou žáka z ústavu druhého, když podrobí se (třeba dodatečně) zkoušce z předmětů kolidujících.

5. Počet týdenních hodin týmž předmětům věnovaný různí se velice. Ve třech ročnících (přípravky nepočítaje) věnováno na př. dějepisu na jednotlivých ústavech: $4^1/_2$, 5, $5^1/_2$, 7 hodin týdně, diference činí tedy $1^1/_2$ hod.; zeměpis má $5^1/_2$, 6, 7 hod., diference $1^1/_2$ hod.; lučba 3, 4, 5 — dif. 2; nár. hospodářství 2, 4 — dif. 2; čeština: Chrudim 6, Plzeň 7, ostatní 8 hodin, diference 2 hodiny; kupecké počty: Chrudim 8, Praha 9, Plzeň 10, Hradec 12, dif. 4 hod.; počty obec.: Praha, Hradec 3, Plzeň 6, Chrudim 8, dif. 5 hod.; účetnictví: Brno, Hradec 5, Chrudim 6, Plzeň $7^1/_2$, Praha 10, dif. 5; dohromady: Brno 9, Praha 12, Hradec 15, Chrudim, Plzeň 16, dif. 7; francina: Praha 8, Plzeň 11, Hradec, Brno 12, Chrudim $13^1/_2$, dif. $5^1/_2$; vzorný komptoar: Praha, Chrudim 0, Prostějov 4, Plzeň $4^1/_2$, Hradec, Brno 6, dif. 6; korespondence: Praha 2, Hradec 5, Chrudim 6, Prostějov 7 (9), Plzeň 10, Brno 11, dif. 9; němčina: Brno, Hradec 10, Plzeň 10 (12), Praha 12, Prostějov 15 (19), Chrudim 19 (od r. 1901, dříve měla němčina 17, francina 14), dif. 9.

Z těchto diferencí patrný jest ráz a směr jednotlivých ústavů. Největší diferenci vykazuje skupina nauk obchodních (na př. počty, účetnictví, komptoar, obchodní korespondence) a skupina řečí (čeština, němčina, francina) a to: obchodních věd hodin: Chrudim 26, Praha 29, Brno $33^1/_2$, Prostějov 34, Hradec 35, Plzeň 39, dif. 13; řečí hodin: Plzeň 28 (30), Brno, Hradec, Prostějov (?) 30, Praha 28 (36),* Chrudim $38^1/_2$, diference $10^1/_2$. Starší ústavy věnují diferenci řečím, mladší přesmykly ji na nauky obchodní. K tomu přistupuje ta okolnost, že některé ústavy i tyto stanovené a schválené osnovy přizpůsobují ještě

* Praha má vedle němčiny ještě 2 cizí jazyky povinnými.

v praksi svým »zvláštním potřebám« přikládajíce nebo upírajíce jednotlivým předmětům větší váhy a důležitosti. Je to asi tak, jak bývávalo svého času na některých gymnasiích, kde všecky předměty ostatní byly vlastně jen přívěskem latiny. Takové výsadní místo zaujímá někde tak zvaný vzorný komptoar, jinde chemie s naukou o zboží, jinde krasopisná korespondence atd. Některé ústavy takové pořadí větší nebo menší důlčitosti jednotlivých předmětů označují ve svých tiskopisech.

6. Učebný cíl a množství látky osnovou vyměřené témuž předmětu jest důsledně na jednotlivých ústavech také různé. Podáváme poučný doklad na př. z jazyka mateřského — češtiny. Předem budiž konstatováno, že na všech obchodních školách jiných národností, v Rakousku i cizině, dbá se o jazyk mateřský více nežli na školách českých. Na italských věnuje se mu týdně 10 hodin, na francouzských a německých 9, na českých dle výkazů průměrně 7·5, ale ve skutečnosti sotva **5**, poněvač značný díl z toho připadá obchodní korespondenci. Tato nedba o jazyk mateřský u českého žáka bije ještě více do očí, když připojíme v úvahu i jeho studium jazyků cizích.

Německý realista učí se až do čtvrté třídy, kdy může vstoupiti na obchodní akademii, celkem 16 hodin jazyku mateřskému a 19 hodin jazykům cizím; český realista 16 hodin češtině a 27 hodin jazykům cizím. Německý gymnasista 14 hodin němčině a 37 hodin jazykům cizím; český gymnasista 10 hodin češtině a 47 hodin jazykům cizím. Poměr hodin jazyka mateřského k cizím jest tedy na reálce německé 1 : 1, na české 1 : 2, na gymnasiu německém 1 : 2·6, na gymn. českém 1 : 4·7. Český realista učí se dvakrát, český gymnasista pětkrát více jazykům cizím než jazyku mateřskému; český žák vůbec dvakrát více jazykům cizím než německý. Pravý, smutný stav věci poznáme teprve, když ji budeme sledovati až do konce, t. j. do škol měšťanských a národních. Tam žák německý věnuje 11 předepsaných hodin výhradně jen jazyku mateřskému ve spojení s učením věcným; žáku českému místo oddechu nakládá se nových 11 hodin učení formálného — z němčiny. Žák z reálky vstupující do školy obchodní učil se celkem 16, z měšťanské školy 11, z gymnasia 10 hodin jazyku mateřskému. Za normálních poměrů, jak už jsme se zmínili, nejméně připravené žáky z češtiny dodávala by tedy gymnasia. Ale u nás jsou poměry abnormální. Velký počet žáků škol měšťanských, tedy těch, kteří tvoří hlavní kontingent škol obchodních, nemívá větší průpravy z češtiny nežli 8, často jen 4, pravím čtyři hodiny, protože u českých rodičů platí posud za ideál pedagogické moudrosti soustavné ohlupování dětí na školách německých. A těch obětí, které prodělaly jednu nebo dvě třídy měšťanky německy, ku nenapravitelné škodě vlastní a k zoufalství učitelů následujících — těch posud spíše přibývá než ubývá. Toto nemístné a nevčasné přeceňování jazyků cizích ve věku nedospělém, toto násilné tlačení němčiny do škol měšťanských i ná-

rodních dosahuje u nás stupně více než povážlivého. Jest to fakt na celém světě jistě ojedinělý, že i na školách elementárních věnuje se jazyku cizímu hodin více nežli jazyku mateřskému. Český žák jest mnohde, de facto, na školách českých odchováván vlastně německou gramatikou. Tato manie cizogramatická dostupuje vrcholu v prvých třídách školy střední. Do hlavy hochů 10—14letých cpou se skoro zároveň tři cizí jazyky, což podle známého způsobu znamená: samá hláska, samé slůvko, samá forma — a skoro žádná myšlenka. 47 hodin, pětkrát tolik co jazyk mateřský, načechrává se tato cizá drchanka mluvnická a každý téměř rok začíná se znova, od repetice. Žáci odcházejí z takových ústavů jako národové od věže babylonské, »jimž bůh zmátl jazyky, že nerozuměli sobě«. A poněvač i při tom forcirování výsledky jsou minimální, jest patrno, že tento systém jest jistě pochybený.

Že znalost cizích jazyků jest veledůležita, o tom není sporu. Ale mučit žáky celé dni a celá leta bez výsledku, to jest hřích proti duchu svatému. O tom již dnes mezi zkušenými znalci není sporu, že na tomto středním stupni vědomostí žákových v našich naplněných třídách poměrně nejlepších výsledků docílí se tam, kde jest pevný a solidní základ v jazyku mateřském, a že úspěch jest rychlejší i jistější tam, kde se postupuje v pravý čas a s náležitou mírou, t. j. kde jen j e d n a věc koná se řádně v jeden čas. Promysleme si otázku: nebylo by prospěšnější, kdyby na gymnasiích jako na reálce vyučovalo se prvá dvě leta jen češtině a němčině a po důkladnější jich znalosti teprve jazykům ostatním? Nemyslíte, že by tím získali i žáci i jazyky klasické? Dnešní základy jsou rozhodně nedostatečné. Dnes žák, který začal již dva i tři jazyky cizí, ovšem bez valného výsledku, ale mateřský jazyk vážně zanedbal, vstoupí do školy obchodní. Osnova z češtiny nežádá nic méně než: 1. »zevrubnou« znalost mluvnice (i hláskosloví), 2. »přesnou« znalost pravopisu, 3. boj s germanismy, 4. »dokonalou« obratnost slohovou. 5. Správný a později již »dokonalý« přednes. 6. Stilistiku. 7. Slovesnost, t. j. útvary lyriky, epiky, dramatiky, beletrie, prosy, vědecké atd. a hojnou četbu a rozbor vzorů. 8. Výklady o nejlepších spisovatelích (celého světa) a jejich spisech. 9. Dějiny české literatury staré, střední i nové. 10. Četbu vzorů literatur klasických: latinské a řecké. 11. Jinde ještě »důkladný« přehled literatury ř í m s k é (!) a řecké. 12. Rozpravy odborné a cvičení řečnická. 13. Jinde ještě praktické písemnosti živnostenské. 14. Jinde »náležité ohledy« na korespondenci obchodní. 15. Jinde ještě výklady »slov cizích« užívaných i mimo čítanku, 16. písemné práce a cvičení slohová atd. atd. — To všecko má učitel-divotvorce-češtinář dokázati za 2 hodiny týdně u žáka, který jest u vážném rozporu s elementárními zákony mateřského jazyka; a to ve třídách žactvem přeplněných. Papír ovšem snese všecko.

K. REGAL.

Růžencová panna.

Nade vsí stojí mlha. Neviditelné cosi s černýma těžkýma křídloma dřepí na svěšených doškových střechách. Obchází po vsi; nakukuje do nízkých oken; ťuká na jejich slepé tabulky; sahá na zvonek v kostelní věži, až jej rozkvílí. Mluví to ze žlutých obličejů lidí; hledí z jejich zapadlých očí, dotýká se jejich spánků, až tyto bodají a tepou; nastavuje to lidem nohy, tak že upadají, mdlí jako mouchy.

Ve vsi jest umírání. Zuří tyfus. Přišel přes noc; napadl muže, který vrávoral z krčmy domů bílými mlhami, jež přelézaly z vlhkých luk do ulic. Devět dní zuřila krev, všechny tepny bily horečně, rty modraly až do černa a schly — pak bylo po všem, a žena lehla si do teplého ještě lůžka nebožtíkova a a červenomodrou peřinu stáhla si s pověrečnou bázní přes uši. Po několika dnech bylo zase po všem; na hřbitově, prostřed dědiny, vykopali vedle čerstvého rovu hrob nový, ještě čerstvější.

Popadalo to ty lidi s tahy vzdorujícími nepohodám jako strach. Kosa a srp odpočívaly, krčmy byly navštívenější než jindy, žně ať počkají! Sedalo se a rozprávělo o té ukrutné nemoci a lila se kořalka do suchých hrdel — každý se rozpaloval, láteřil a bil pěstí do stolu.

Vzduch byl těžký. Na poli ležely klasy požaté lijáky, na kostelních dlaždičkách ležely ženy poražené smrtelnou úzkostí. Ječely ve sboru a bily se v prsa. Ve studeném příšeří kostela dmuly se mraky kadidla a čadily svěcené svíce; obrazy svatých dívaly se se stěn jako za hustým závojem. Venku bylo jak v peci, zde uvnitř jako ve sklepě, tam bylo umírání, zde však věčný život. A mladí, staří chladili si rozpálené tváře a leželi na kolenou, až jim přebíhalo po zádech zimničné mrazení.

Na dolením konci dědiny, kde vybíhala cesta hadovitě do luk, stojí statek »dolejšího« Langa. Přejde-li se za polozřícenou kůlnu, teprve jest viděti přes kaluž pokrytou zeleným bahnitým okřehkem, dále pak přes bujný močálovitý trávník, pod jehož šťavnatým vysokým býlím stáčejí se užovky, hovíce si v teplých, jako pařeniště prohřátých skrýších. Za tím ztrnule se modrá tmavá stěna boru. Dolejší Lang je zámožný, oženil se s bohatou dcerkou ze statku. On je hezký mladý muž; ona je hubená, kostnatá a drží přísně svého muže; »však se ví proč« — povídají lidé. Dolejší Lang rád si zavdá a bývá ho plno ve dvoře a v stájích! — teď po tom není ani potuchy. Ve chlévě chrochtají vepři a rozkacenými rypáky zuřivě vrážejí do příklopky koryta, ve stáji temně bučí kráva; diví se, že jejich veselý pán nepřichází? Ale nepřichází vůbec nikdo a přece jest už čas krmení, z věže klinká poledne. Dnes na ně zapomenuto — ponejprve! Uvnitř v dusné světnici ležel dolejší Lang v posledním tažení.

Pan probošt právě opustil dům za plaše se ohlížejícím ministrantem. Poslední svátost byla udělena, nyní již mohla ubohá

duše s pokojem odejíti. Nešla však. Štola dávno zmizela za rohem, vůně kadidla rozptýlila se po nízké světnici; vykladačka karet, Neubertenová, povytáhla již podušku pod hlavou nemocného, vše bylo hotovo — ale pořád ještě nic, pořád nic! Čekajícím trvalo to již dlouho.

Stará zdětinělá matka sedlákova seděla u okna pokyvujíc zabedněně hlavou. Ve stínu postele skláněla se selka, majíc ruce skřížené na prsou; nosila již tři dny černé, šustící smuteční šaty. Uprostřed pokoje za vykladačkou, která střežila každý rys obličeje nemocného, klečely růžencové panny, dvanáct do počtu. Už včera zde ležely na kolenou. Dnes opět zde byly. Modlily se a modlily.

»Otče náš jenž jsi na nebesích — — —
Zdráva's Maria, milosti plná, Pán s tebou — — —«

»Otče náš« — »zdráva's — korálek za korálkem sune se na růženci, a rty blabolí ospale. Zní to a bzučí o závod s mouchami, kterými černá se strop jizby a které v rojích krouží nad nemocným; ssají na spocených jeho vlasech, ssají na kostičkovaném povlaku peřiny, na voskových rukou, které úzkostlivě hmatají po přikrývce. Nikdo neshání ty bzučící trapiče — proč také? Vždyť on již nic necítí —! A přebíhají tak sem tam tenkými svými nožkami, po polozlomených očích, po vyschlých rtech — nyní zachroptěla ústa, moudrá vykladačka sklonila se nad lůžkem — —

»Ještě ne!« zavzdychla po chvíli. »Ten má těžkou smrt! Ku podivu, ku podivu,« dodala potřásajíc hlavou, »je tu přece dvanáct těch ctnostných panen ze vsi, na žádné nejmenší úhony. — Ježíš Maria Josef! Modlete se, děti, modlete se pilně, aby ta ubohá dušička se mohla rozloučit!«

Zase přebíhaly korálky, hlavy skláněly se níže, rty mumlaly horlivěji. Všechny byly si vědomy své úlohy, neboť bylo to dvanáct ctnostných panen ze vsi, čistých na těle i duši. Bylyť pýchou farnosti; při procesích nosívaly Marianskou korouhev; zdobívaly oltář Nejsvětějšího; při mši klekávaly nejpředněji a kde chtěla se rozloučit duše s tělem, tam o n y bývaly povolávány. Na perutích jejich čistých modliteb lehčeji vystupovala duše k nebi. Jen zde ne.

Pohled selky dolejší Langové pochmurně utkvíval na modlících se. Vrýval se takřka do tváře jedné, rusovlásky, tu na kraji v přední řadě. Byla to jen dcera chalupníka, Marie Levákova, ale nejkrásnější, nejzbožnější z celého růžence. Jak byla nyní bledá!

Selčina kostnatá ruka se napjala, jakoby rusovlásku chtěla odstrčiti, vypuditi z prvního místa.

»Ty královno panen! Královno nejsvětějšího růžence! Zdrávas — —!«

Ruka sklesla opět a mrtvě visela v záhybech černých smutečních šatů. Ale zasmušilý, ponure hrozivý pohled zůstal. Těkal

pichlavě sem a tam, s lůžka nemocného na mladý, rusý dívčí obličej a zpět.

Kdyby chtěla dolejší selka Langová mluviti! Ona však zůstala němá; až po dlouhé chvíli řekla svým tvrdým monotonním hlasem: »Říkávají — nevím, jest-li to pravda. Když mezi růžencovými pannami jest třebas jen jediná, která není již čista na těle a duši, že nemocný nemůže umříti. Svou lží ona zdržuje jeho duši — Všechny tresty pekel padnětež na hlavu podvodnice! — Věčné zatracení! — Ať hoří v plamenech očistce!« — Opět se zamlčela a pevně zatínala rty.

V největším kvapu těkaly mouchy sem a tam — »zum zum zum — bzzz bzz . . .« — jediné okno je zavřeno, dvéře také. Vzduch zhoustl nakažlivými výpary, že bys jej mohl krájet. Tupá zemdlenost plazí se ze všech koutů. Chroptění v posteli je stále silnější, oči ležícího obrací se v sloup, nos špičatí, brada zapadává.

»Selko, pojďte sem — už umírá!« pravila Neubertenová.

»Nemůže!» Selka ani sebou nepohnula.

Tu — náhle dutý výkřik! Rusovlasá Marie na kraji v přední řadě s hlukem upustí růženec na zem. S vyděšeným pohledem zmateně rozhlíží se kolem, rukama divoce hází ve vzduchu, vyskočí, zapotácí se, vrhne se ku předu, opět upadne bijíc čelem o hranu pelesti.

Obecné zděšení. Jako hejno zastrašených hus rozběhly se dívky na vše strany. Míjely trapné vteřiny. Konečně dvě nejbližší chopily se své družky; vzaly ji v podpaží, pozvedly ji a táhly ke dveřím. Překrásná hlava omdlelé je svěšena na prsou, všechny vidí smrtelnou bledost na jejích měkkých tazích a perlící se pot na čele.

Nikdo si nevšímá umírajícího. Strašidelným hřmotem u svého lůžka ještě jednou vyburcován rozevřel víčka, nevida; vypíná se se zatatými pěstmi. Jeho rty pokouší se o poslední nečlánkovaný sten: »Marr — ri —!«

»Ticho!« řekla selka a položila svou ledovou dlaň na trhající se ústa.

Ještě vzepnutí — —!

Dvéře se zavrou za vratkou postavou rusovlásky — sedláka není více. Prsty jeho ženy právě mu zatlačují zlomené oči.

*

O pohřbu dolejšího Langa neplakala jeho vdova. Byla to silná žena. Rty majíc pevně sevřeny, modlící knížky v bílém vyšívaném kapesníku přitisknuté k srdci, kráčela za rakví odměřeně v nových vrzajících kožených botkách. Ani nepohnuvši brvou naslouchala temnému dunění drolících se hrud. Těžkým krokem vracela se po té domů a mezitím co příbuzní a známí prokazovali sedlákovi poslední poctu při pivě, pečeních a koláčích, šla do stájí nakrmit dobytek.

Za polosřícenou kůlnou rozhlédla se dlouhým pohledem: tu zelenala se tráva, tam modral se v dálce bor. Myslela na svého muže, dolejšího Langa. Ale ani slzičky nestouplo do jejích očí. Dávno jej byla ztratila — zde to bylo!

PŘEL. H. H—D. CLARA VIEBIGOVÁ.

Literatura, umění, věda.

— **Hudba.** V prvním koncertě komorní hudby 20. ledna hrálo České kvarteto Schubertův kvartet z A-moll (op. 29), Chválův z C-moll a Haydnův z F-dur (op. 77 č. 2). Schubertovo dílo ve své invenci nese v sobě zřetelné stopy vzniku svého v Uhrách r. 1824; je proniknuto v obou krajních větách i ve středních živly krajinnými, a jestliže tam spíše v rythmických útvarech a celkovém zpracování se to jeví, tu jsou to zase melodické názvuky lidové písně a ve scherzu ještě k tomu přistupuje mazurkové naladění. Je v něm hojně romantiky právě tak jako v jeho předchůdci, v oktetu (op. 166) a obou kvartetech z Es a E (op. 125), jež následovaly. Zcela jiné světy zněly pak z obou druhých kvartetů. Kdežto u Chvály setkáváme se s projevem pilné, složité a často i harmonicky neobyčejně odvážně dissonující práce thematické, prozrazující pečlivou dbalost o formu vnějšku snad mnohdy i na škodu jasnosti, průzračnosti a působivosti díla, u Haydna je prostá duše kypící citovým rozvířením, prostě se vyjadřující. Proto díla Haydnova kvartetní nestárnou a třebas nežila veřejným životem všecka, přece soukromě žije z 83 kvartetů veliká většina, neboť je v nich mnoho jímavých krás a zbožných nálad, mnoho veselí a málo žalu. Vše se u Haydna vyjasňuje, nad vším svítí slunce. A tak také v našem F-dur kvartetu. Že výborné podání zvýšilo účin všech tří skladeb, ale také dokonale rozlišilo jejich různý charakter, není, tuším, ani třeba dokládati.

Klára Viebigová, z jejíž poslední sbírky Die Rosenkranzjungfer (1901, 4. vyd.) přinášíme titulní povídku, vystoupila poprvé r. 1896, šestatřicetiletá, s tendenčním románem Rheinlandstöchter. Roku 1897 vydala svazek 7 novel Kinder der Eifel a sbírku Vor Tag und Nacht, 1898 román Dilettanten des Lebens a 1899 autobiografický román Es lebe die Kunst. Po těchto přípravách a hledání cesty pobouřila r. 1900 veřejné mínění nejzajímavějším dílem německého naturalismu Das Weiberdorf a dobyla konečně uznání velikým románem Das tägliche Brot, kdež v předmluvě trefně vystihuje svoji tvorbu: »Chtěla jsem především vyjádřiti, jak smuten jest život, v němž se hmotná a duševní bída snoubí, a jak potřebno jest pro nás všemu rozuměti a mnohé odpouštěti.« — Pěknou studii o K. Viebigové máme od p. A. Nováka v č. 12—14. Ženského Světa roč. V. 1901.

Zlatá Praha ohražuje se proti článku »Veřejné mínění snobismu« v č. 15. Článek se jí také netýkal, pouze na její slova navazoval. »Fanfáry« o našem pokroku patří přece na účet novin. Že Zlatá Praha publiku nelichotí, je pravda. K jeho necnostem je však příliš shovívava.

Zvon doznává ve své odpovědi, že »kritisujícími školáky a chlapci« mínil většinu kritiky, posuzující svého času v brněnských Literárních Listech knihy spisovatelské skupiny, za niž Zvon mluví. Tedy pp. Šaldu, Vodáka, Procházku, Karáska atd. Děkuji, pane Šimáčku, jen to jsem chtěl vědět! Zaznamenávám to pro budoucnost a poněvadž jsem svoje na obě strany řekl a celá věc přestává nyní být moji záležitostí, tuto polemiku, pro karakteristiku starší generace tak velice poučnou, končím. F. V. KREJČÍ.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rakousko-Uhersko. Právě se dovršilo dvouletí vlády **Körbrovy.** Když nastoupil vládu, byli Mladočeši v tiché obstrukci. Upustili od ní velmi záhy a jak sami nepopírají, stala se úmluva, že věcmi jazykovými nemá býti hýbáno, má být zachován alespoň status quo a že vláda má být neutrální. Úmluva dodržena nebyla. Každou chvíli z řad českých ozývá se stesk, že se vládne ve směru německém. Z nejnovějších projevů citujeme n. př. z jednání rozpočtového výboru výtku posl. Dr Kurze, že vláda komolí na stanicích česká jména, výtku Dr. Fořta pokud se týče celních kvitancí atd. Na výtku Kurzovu odpověděl ministr železnic, že žel. správa se řídí pouze danými poměry a nálezem příslušných úřadů politických. Pan ministr neřekl, že na stanicích v uzavřeném území se české nápisy odstraňují. Za to horuje pro militarism. Vojenská správa m u s í prý míti vliv na železnictví jako ve všech jiných státech. To prý jest na prospěch železniční správě i interesentům. Bezpochyby, že se pro účely vojenské staví množství drah, po nichž nikdo nejezdí a jichž koleje zarůstají travou, jako v Haliči. Zvláštní prospěch interesentů jest asi po stránce jazykové. Odvolávat se na zájmy vojenské je totiž hlavním důvodem, aby se v železniční správě tak germanisovalo. Německo-militaristické stanovisko tak prosáklo nynější neutrální vládu, že v Körbrových předlohách jazykových z dubna 1900 obor železniční úplně byl vyňat z rovnoprávnosti jazykové. Že výsledky politiky za vlády Körbrovy pro český národ jsou negativní, doznávají samy Nár. Listy ve vídeňské zprávě z 17. ledna, píšíce, že nejen nebyla odčiněna křivda z 17. října 1899, ale byla ještě podstatně rozmnožena administrativními akty zvláště v oborech justice a financí. K tomu mohlo se směle dodat: a neméně v oborech železničním a obchodním. (Připomínáme vnucování němec. kvitancí poštovním úředníkům.) Mladočeši této vládě vyslovují pořád nedůvěru, ale tiše jí slouží, i když jí hrozí nejostřejšími prostředky!

Země české. Že v nazírání na **otázku jazykovou** v mladočeském táboře panují neshody, jde na jevo přese všecko vykrucování z projevu předsedy klubu mladočes. Dra Pacáka, zaslaného nedělním Národ. Listům. Některé listy ohlašovaly rozpor mezi mladočeským vedením vídeňským i pražským. Z projevu Dra Pacáka vychází obaleně, co jsme tvrdili o řeči Dra Pantůčka, že byla objednána klubem, t. j. vedením jeho vídeňským. Dr. Pacák praví totiž, že se Dr. Pantůček držel přesně programu strany a že svou formulaci vnitřního jazyka straně neprejudikoval. Těchže slov užily N. L. Dr. Pacák praví dále, že klub dal sepsati stížnosti pronesené z různých stran na porušování jazykové rovnoprávnosti, což prý učinil Dr. Pantůček. Bylo si povšimnuto také těch stížností, které jsme my ve svém listě nejednou citovali? K tajnůstkářství v politice se p. Dr. Pacák veřejně zná. Praví velice opatrnicky, že pokud se týče vnitřního jazyka, učiněno jednotné usnesení »pro určité případy«, které nebylo dáno na veřejnost a dle stavu věci prý také nemohlo býti dáno. Rádi bychom věděli, proč? To není vysvětleno diplomatickým obratem, který jako by si byl Dr. Pacák vypůjčil od Dr. Körbra, že prý »zavírati oči před eventualitami a neučiniti napřed určitá dohodnutí, bylo by neomluvitelnou neobezřetností«. Na co se naráží? Beze vší pochyby jde o souhlas s Gautschovými nařízeními jazykovými. Dr. Pacák potvrzuje, jak psaly již různé listy, že samostatně vypracované návrhy jazykové mu odevzdali Dr. Plaček, Dr. Fořt, Dr. Brzorád a Dr. Pantůček. Některé listy uváděly i Dr. Herolda. Stanovisko Dr. Pantůčka jest již známo. Chce mít obnoven stav, jaký byl podle Gautschových nařízení, ač sám doznává, že podle platných dnes z á k o n ů jest jazyk český úplně rovnoprávný i ve službě vnitřní. Dr. Pantůček tedy souhlasí v zásadě, aby nynější stav, který jest zákonný, třeba prozatím jen na papíře, byl zhoršen. Nevíme, kterak se staví Dr. Pantůček ve svém elaborátu k otázce příslušnosti? Chce-li úpravu zákonnou anebo úpravu nařízením? Kdyby byl důsledný, musil by podle toho, co zastával ve své řeči, býti jen pro úpravu zákonnou a to na sněmích. Kterak vypadá elaborát Dra

Plačka jest těžko uhodnouti. Je-li pravda, co se v časopisech tvrdí, že jeho návrh se blíží Pantůčkově, byl by zbytečný. Dr. Fořt, jsou-li někteří oportunističtí členové pro nařízení Gautschova, jest dojista proti takové úpravě a žádá návrat ke stanovisku Badeniově. O práci Dra Brzoráda posud nic známo není. Je-li pravda, že také Dr. Herold něco vypracoval, nasadí svým dílem dojista vsemu korunu. Podle známého svého vyjádření z 4. prosince připustil by dokonce příslušnost říšské rady pro rámcový zákon jazykový. Bude dlouho trvati, než v názorech mladočeských o jazykové otázce bude jednomyslnost. Různé návrhy budou podrobeny velice obšírným ceremoniím. Především rozdají se členům jazykového výboru (t. j. členové toho výboru rozdají je mezi sebe); když se sejde říš. rada bude svolán jazykový výbor klubu, aby se usnesl na něčem určitém. Toto usnesení bude pak předloženo klubu (co se stane, když se výbor neusnese na ničem?) Usnesení klubu bude odevzdáno výkonnému výboru, výk. výbor zase se o něm usnese a svolá anketu znalců a odborníků, aby i tato ne sice se usnesla, ale pronesla o elaborátu.

Sociální. Hospodářská krise tlačí všecky organisace rakouské. V četných dílnách se pracuje jen tři čtvrti dne nebo vůbec nic. Činnost odborových spolků má patrný ráz zmalátnělosti. Zříti to bylo i na posledních třech sjezdech v Praze: kovářů, mlynářských dělníků a slévačů. Na prvém a posledním byla i účast slabá. A na všech nářky na upadající konjunkturu a netečnost dělnictva k odborové organisaci. Naděje, kladené do státních objednávek, na nichž mělo se po novém roce počíti pracovat, zklamaly úplně. Nikde ani nejmenší známky větší potřeby pracovních sil. A konečně, až počneme na nich pracovat, nezaměstnanost jen málo bude tím zmírněna. Soukromé objednávky docházejí v míře velmi nedostatečné, a těch několik milionů korun, za něž stát různé práce na rok 1902 zadal nebo zadá a jež rozděleny budou na továrny celého Rakouska, velmi málo na nynější situaci změní. Vždyť tři pražské akciové strojírny samy o sobě značily r. 1900 výrobu 31½ mil. korun! Na vagonové továrny připadne letos státních objednávek asi za 7 mil., což rovná se 140 osobním a 1270 nákladním vozům, roční jich výrobnost obnáší však více než 17.000 vozů. Zakázky drah soukromých na r. 1902 jsou jednak nepatrné, jednak byly již následkem nedostatku práce na konci roku loňského zhotoveny. A vývoz za hranice je v úpadku. Pomoc, již slibovaly investice státní, stává se tudíž před těmito čísly skoro bezvýznamnou. Letošní rok bude jen pokračováním deprese loňské.

Ještě nevyšly z paměti katastrofy, které zničily na podzim r. 1900 na dolech »Frisch-Glück« u Duchova a »Pluto« u Horního Litvínova sedmdesát lidských životů, a již stalo se v tamější pánvi uhelné nové velké neštěstí. 14. ledna provalily se mocné proudy vody do dolu »Jupiter« u Ervenic a pohřbily na dně jeho 40 horníků, 2 dozorce a inženýra Bindra, 93 sirotků oplakává své otce a živitele. Důl »Jupiter« je toliko 75 metrů hluboký; nedaleko teče řeka Bělá, jež rozvodněna kotlinu vůkol dolu zatopila. Pod řekou a tímto jezerem se doluje. Osudného dne propadla se na některých místech pod tlakem vody půda a voda vnikla do dolu s takovou prudkostí, že zachrániti se bylo lze jen horníkům blíže u jícnu pracujícím. Zdá se, že největší vinu na neštěstí má sám inženýr Binder, jenž při zachraňování horníků zahynul, poněvadž přes výstrahu důlní stráže nedal v čas zastavit práci. To by byl vinník bezprostřední, který odpykal svou nerozvážnost vlastním životem, ale jsou právem udávány za příčiny katastrofy i okolnosti, za něž zodpovídají také jiní, totiž nedostatečná ochranná opatření a bezohledný způsob dolování, zavedený v oněch nejvýše nebezpečných místech mosteckou společností, majitelkou dolu. Snad po tomto neštěstí pospíší si nyní ministerstvo orby, aby uzákoněna byla horní reforma, jež prý již od delší doby leží hotova někde v koutě jeho kanceláří.

Hospodářský. O stavovských (závazných, povinných, vnucených) zemědělských společenstvech mluvil na schůzi klubu národ. strany svobod. p. Dr. Fiedler dne 18. t. m. a instituci tu hájil. Na námitky, že předloha ta rázu centralistického byla projednána na říš. radě místo na sněmích, Dr. Fiedler neodpověděl. Za omluvu nestačí ovšem, že, jak Dr. F. pravil,

poslanci venkovští ze všech zemí bez rozdílu politické příslušnosti usilovali o její uzákonění. P. Dr. Fiedler přiznává, že odhodlá-li se sněm provésti rámcový říš. zákon, nebude pracovati na zcela novém zákonodárném díle, neboť mu nic nezbude, než opsati říš. zákon. Proč tedy pokládal za tak důležito, aby byla vypracována osnova anebo aspoň kostra zem. zákon.a. Z důvodů pro instituci tu uvedl p. Dr. Fiedler vlastně jen jeden: že instituce stavov. společenstev je v těsné souvislosti s dosavadní institucí zeměděl. rady anebo že vlastně představuje jen reorganisaci nynější zeměd. rady. Toto stanovisko je správné, pokud se týče správních funkcí zeměd. rady, resp. sboru, jako správního tělesa. Dr. Fiedler tedy pohlíží na celou věc se stanoviska byrokratického, jako člen zeměděl. rady, o jejíž reorganisaci mu jde. Jedna z hlavních výtek, kterou jsme učinili té předloze, je, že je příliš byrokratická. Dr. Fiedler nepřeje nynějším svobodným základům, na kterých zeměd. rada dnes spočívá. Zeměd. rada, praví, je ústavem zemským a orgánem veřejné správy. Avšak základní, prvotní sbory, ze kterých se volbami zřizují správní orgány té korporace, spočívají na zásadě nenucenosti, svépomoci, tudíž organisace zeměděl. rady tkví v půdě sypké, pohyblivé, neposkytující pevné opory. A kdyby prý se dobrovolné spolky, na nichž zeměděl. rada spočívá, rozešly, octne se instituce ta ve vzduchu. Tuto »vadu« pokládáme za přednost nynější organisace zeměd. rady. Jeť důkazem, že svými kořeny tkví v půdě lidu a je ovládána zdola a nikoliv shůry, jako instituce byrokratické. Hrozí-li nebezpečí, že by půda dobrovolných organisací, ze kterých zeměděl. rada se volí, mohla se sesypat, pro nás z toho neplyne, že bychom sami měli se přičiňovat podrýt nadobro tu půdu zbyrokratisováním rady zemědělské, nýbrž že bychom měli šířením osvěty a vzdělání v lidu rolnickém takové nebezpečí zažehnati a tak půdu svépomoci upevniti. Nemístné je srovnání mezi novými stavovskými společenstvy a mezi samosprávnými svazky obecními, okresními atd. Tyto svazky nejsou stavovské, nejvýznačnějším příznakem nových zemědělských družstev jest však, že jsou stavovská. Mimo to do naší samosprávy byrokracie přístupu nemá, ač ovšem vede dozor nad ní, kdežto nová organisace, o níž jednáme, bude něčím podobným zeměděl. školní radě. Dr. Fiedler jest si vědom slabosti svých důvodů a prohlašuje, že od nové organisace společenstevní neočekává divů, že do ní neklade přemrštěné naděje. S polemikou Dra Fiedlera s memorandem hospod. spolku v Chrudimi nebudeme se zabývati, ale říci musíme, praví-li se v memorandu, že chystaná organisace rolnictvo jen poškodí, ujařmí a v podruží dá a tím poníží, že v těchto slovech nehledě k hyperbolám v nich obsaženým, skutečně tkví kus pravdy. Že náš názor na základní ráz té věci je správný, potvrdil tajemník Dr. Viškovský, jenž po Dr. Fiedlerovi se ujal slova a poznamenal, že jde tu o jakousi zmírněnou formu myšlenky s e s t á t ň o v a c í, ačkoli pak zase zcela nedůsledně tvrdil, že rolnictvo po té stránce může uvítati společenstva, jichž podstata je prý taková, že státní vlivy »nepřekročí meze v duchu autonomie přípustné (!)«. Nuže, žádný myslící Čech nemůže pro český národ hledati spásu v sestátňování různých institucí, zejména cislajtanismem. My naopak musíme si hleděti co nejvíce svobody. Všechen kulturní pokrok zakládá se jen v rozvoji svobody člověka. To nás učí všickni ti velicí duchové, již jsou lidstvu s k u t e č n ý m i učiteli. —.

Na trhu s c e n n ý m i p a p í r y obrácen je zájem soukromého kapitálu k hodnotám pevně zúročitelným, hlavně k rentám, zástavním listům a prioritám. Bursovní technika všemožně se snaží obrátiti pozornost opět ke spekulačním papírům dividendovým, ale dosud jen s nepatrným výsledkem. Ale bursovní ptáčníci roztahují spekulační sítě na lapání nových obětí. To pozorovati bylo zejména na trhu papírů průmyslových a bankovních, kde využitkováno až do krajnosti i sebe nepatrnějších a naprosto nezaručených zpráv a pověstí, jenom aby kursy papírů těch se hnuly. Ve formě nepopíratelných fakt roztrušovány pověsti o ukončení války jihoafrické, jež měly zlepšiti náladu na trhu bankovním a vyprávěny báchorky o náhlém zdražení železa v Americe, o zlepšení průmyslové konjunktury v Německu, o báječných vyhlídkách trhu železářského r. 1902 a pod., což

vypočítáno opět na prospěch hodnot železářských. Záznamy jich skutečně se hnuly, ale hned zase opadly, neboť všechny podobné zprávy objevily se vymyšlenými pověstmi. Tím odvrácena pozornost od papírů d o p r a v n í c h, které za dnešního kursu a při dnešní míře úrokové poskytovaly poměrně nejpříznivější rentabilitu a okolnosti té využitkovala spekulace b e r l í n s k á, jež zkoupila na svůj účet značnější položky akcií s t á t n í d r á h y, jež pak rychle na to stouply.

Cukr 23. ledna. Směr trhů cukerních vystřídal se minulý týden několikrát, a ceny podlehaly prudkým pohybům. Zmínka anglické trůnní řeči o naději na zrušení vývozních premií na cukr řepový vyvolala mocné hnutí vzestupné, které následkem Lichtových, o 90.000 t. zvýšených odhadů produkce evropské, hned přišti den se vrátilo ve směr opačný. V pondělí nastalé zpevnění utlumily cukrovary německé obsáhlými prodeji starého cukru. Na to ceny klesly o plná 3%. Cukrovary české prodaly při pevném trhu rovněž větší množství cukru, ustoupily však z trhu, jakmile ceny poklesly. Ku konci minulého týdne oznámila londýnská »Daily Mail«, že anglická vláda pohrozí na bruselské konferenci, že zavede diferenční cla na přívoz řepového cukru, nebudou-li prémie zrušeny. Nejnověji se sděluje, že by angličtí delegáti prohlásili zavedení této represalie, kdyby po dohodnutí všech, aneb jen některých mocností kontinentálních, některá z nich porušila smlouvu. Magdeburský Licht odhaduje nejnověji letošní evropskou výrobu na 6,800.000 t. oproti 6,073.992 t. a 5,518.992 t. v obou letech předcházejících. Zřejmé zásoby světové páčí zdejší »Prager Zuckermarkt« na 3,711.883 t. oproti 2,959.906 t. a 2,880.309 t. v obou letech předcházejících. Z kolonií znějí zprávy celkem příznivě. Na Kubě pracuje již 110 továren a výroba pokračuje dobře. Trinidad, Demerara a Martinique slibují dobrou sklizeň. Náhlé oteplení v Luisianě mělo nepříznivý vliv na jakost pomrzlé třtiny. Při klidném trhu znamená dnes pohotová surovina K 17·86 franko Ústí.

Nejstarší generace Zvonu odpovídá.

Zastaralé ve novém kroji nám dáváte jen hadry,
ne slova, dejte vy nám radši myšlenky nové.

Dopisy. — J. K. — Lockeova věta, že duše je při narození tabula rasa, odporuje principu dědičnosti, dle něhož v organismu (ne v duši!) zůstávají po fysiologických korelátech duševních dějů stopy, které se po případě dědí, takže organism přichází na svět jsa upraven zkušeností svých předků k určitému způsobu reakce na dojmy. V tom záleží souvislost rodového vývoje duševního. Duševní život individua je podmíněn tedy duševním životem všech předků. V tom smyslu tedy není duše nepopsanou deskou (duše ve významu nikoli substantiálném). Člověk musí sice všemu se učit, všechno svou vlastní zkušeností si opatřiti, ale organismem upraveným dědičnosti, jde to vše snadněji a rychleji než kdyby to činiti musil bez její pomoci. K otázce: »Jest dle moderní psychologie dědična či vlastně vrozena podstata neb intensita vlastností našich?« Vlastnosti d u š e v n í: hrdost, pýcha, soucit, statečnost, dědí se dle toho co řečeno, v tom smysle, že se dědí f y s i o l o g i c k é jejich podmínky — disposice nervového organismu. Poněvadž tyto fysiologické podmínky může si člověk také během vlastního života zjednati, může býti bázlivost vlastností buď vrozenou nebo vypěstovanou. Může se ovšem také státi, ze zděděná disposice organismu k bázlivosti případnými okolnostmi se paralysuje, napraví a přejde v disposici k statečnosti, jako se může náchylnost k tuberkulose paralysovati. K druhé otázce: Odpovídá zákon mravní ve mně morálce altruistické atd.? Mravní zákon ve mně je Kantova fikce a odpovídá přirozeně jen morálce Kantovské a jejímu principu: Konej svou povinnost. Jinak nemá otázka smyslu. Psychologicky odůvodnit se nedá.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XI'. V PRAZE, DNE 1. ÚNORA 1902 ČÍSLO 18.

Ještě o vyrovnávacích konferencích.

Pražský výkonný výbor strany mladočeské sešel se 25. ledna, aby se usnesl o nastávajících dorozumívacích konferencích. Ti, kdož očekávali od usnesení toho sboru vyjasnění situace, zklamali se. Resoluce došla velice málo povšimnutí i v publicistice, což je svědectvím malé váhy, jež se jí přikládá ve světě politickém. Skutečně resoluce méně pověděti ani nemohla. V I. odst. »se konstatuje«, že není rozporu mezi pražským vedením strany a vídeňským vedením klubu. Pouhým popřením však není odčiněna pravda, pro kterou mluví fakta, totiž, že mezi stanoviskem Dra Pantůčka a jeho přívrženců, schvalujících Gautschova nařízení, a mezi členy strany ve výkonném výboru pražském, kteří stojí na půdě nařízení Badeniových, skutečně jest nepřekonatelná neshoda v náhledech. V 2. odst. resoluce praví se, že »výkonný výbor ve příčině otázky jazykové trvá na z á s a d á c h, na kterých se usnesl ve schůzi konané před schůzí sboru poslanců dne 3. února 1900.« V této resoluci mluví se o jakýchsi zásadách. Prostudujeme-li usnesení, na které tato resoluce se odvolává, (stalo se 28. ledna 1900), nenajdeme tam o zásadách ani stopy. Pokud by se o zásadách dalo mluviti, byly opuštěny již při tehdejším jednání s vládou Körbrovou. Právě tak chystají se mladočeši učiniti i teď. V usnesení z 28. ledna 1900 nepraví se nic více, nežli že výkonný výbor mladočeský pokládá za potřebné, aby se vyřídily otázky týkající se Slezska a jiných zemí vícenárodních, dále že v nastávajících konferencích shledává toliko průpravu k jednání dalšímu a že delegáti mají právní stanovisko v těch konferencích přesně vytknouti. Dne 28. ledna 1900 usnesl se výkonný výbor, že právní stanovisko, tedy jakési zásady, má býti teprve vysloveno v příštích konferencích. Dne 25. ledna 1902 usnáší se týž výbor, že trvá na jakýchsi zásadách předchozí resoluce, které však v resoluci té vytknuty nebyly. Pokud se týče platonického

horování pro Slezsko, víme jak v praxi vypadá. Abychom byli úplni, připamatujme, co se před konferencemi před 2 lety dálo. Po resoluci výkonného výboru z 28. ledna 1900 právě citované, sešel se 3. února 1900 sbor říšských a zemských poslanců v Praze a schválil prohlášení, navržené výkonným výborem a přečtené 5. února 1900 v první schůzi vídeňské konference. V tomto prohlášení praví se po úvodě, že účastenství v konferencích je jen rázu informačního, že mladočeši jako první krok k národnímu dorozumění žádají, aby »byl zaveden legální stav v příčině českého jazyka úředního ve vnitřní službě«. Dále, že třeba také vyhověti jazykovým nárokům ve Slezsku a konečně že spor česko-německý má býti vyřízen zákonodárstvím zemským. Tím usnesením nebylo pověděno z meritorního obsahu úpravy jazykové pranic. Pokud se týče výrazu »legální stav« v příčině českého jazyka vnitřního, bylo by nutno zcela určitě prohlásiti, je-li míněn stav úplné parity (Badeni), anebo stav pouhé reciprocity (Gautsch). Tím, že se užívá všeobecných slov jako »legální stav«, aniž zákonné předpisy byly citovány, poškozuje se jen věc a strana, která tak mluví, není o nic lepší než vláda, která vnucujíc vnitřní němčinu soudům a úřadům, taktéž se odvolává na platné jazykové předpisy, aniž je kdy cituje.

Z resoluce z 25. ledna 1902 mají radost jen Nár. Listy a to takovou, že si dokonce v úvodě z 28. ledna vzpomínají zase na státní právo. V resoluci oné pak vidí přímo schválení stanoviska úplné jazykové parity i pokud se týče služby vnitřní. Ale tu nebude od místa poukázati k tomu, že Národní Listy v úvodě ze 24. ledna, ovšem dosti nejasném, pomalu připravovaly na jazykový stav reciprocity. Praví tam totiž, že v krajinách převahou českých bude při úřadech první stolice »přirozeně« jazyk český služebním jazykem a v krajinách převahou německých němčina; to však nesmí býti na újmu zásady, že každý obyvatel v celé zemi ve svém jazyku má nalézti svého práva. Pročež prý druhý jazyk zemský musí býti »jako subsidiární« (na tato slova dlužno položit největší důraz) jazykem úředním. Tu máme zcela zřejmé schválení zásady jazykových nařízení Gautschových (stanovisko Dra Pantůčka). Ale tak je český lid přece jen balamucen. Výkonným výborem v resolucích a oficielním orgánem strany ve článcích úvodních.

Ze studentského života.*

»Ctností, která se u Vás přežiti nesmí, jest Vaše mladost.« *Vítězslav Hálek* studentstvu.

O životě českého studentstva veřejnost buď vůbec nebývá zpravována soustavně, nebo zřídka, a to jen s tendencí stra-

* Za údaje i názory článku tohoto nese všecku odpovědnost pisatel sám.

nickou. A přece v studentstvu naskytují se zjevy netušeně zajímavé, ano troufám si říci, že na př. r. 1899 duševní život studentstva českého byl bohatší než mimostudentský, pokud je representován politikou. Chci podat několik črt z nynějšího stavu.

V prosinci 1901 konána byla valná hromada Slavie. V jednatelské zprávě oznámeno něco, co činí ze Slavie pravé unikum. Abychom dosah toho pochopili, uvažme situaci Slavie za nedávné minulosti. Osudem Slavie za posledních 12 let, t. j. od té doby, co po čtyřicetileté existenci v ústraní byla prohlášena za středisko studentstva místo rozpuštěného starého Akademického Čtenářského Spolku, byl boykot. Hned z počátku odepřela jí obec pražská jmění po rozpuštěném A. Č. S. z důvodů politických (staro-mlado) a založen proti ní nový A. Č. S., spolek staročeský, hodlající usurpovati pro sebe se starým jménem i hodnost »ústředí«. Nepovedlo se, A. Č. S. zůstal malým sdružením. Slavie se udržela; rozpuštěna byvši zas byla obnovena. Nabyli v ní vrchu radikálové, ale odešli r. 1887 a zanechali ji minoritě pasivní. Aby kalamita byla dovršena, založena proti Slavii v místnostech daleko pohodlnějších Akademická Čítárna, která jsouc bohatě dotována Akademickým Domem, Prahou i okolními obcemi strhla r. 1898 k sobě nevídanou agitací více než dvojnásobný počet členstva nad Slavii, mezi nimi i mnohé, kteří jen k vůli místnostem šli do ní — a dnes masa tato bez cizího přičinění splaskla div ne v niveč. Roku 1899 s velikým hlukem vyvolán v život Student, spolek pro nošení čapek, jenž za odia, vrženého tehdy na Slavii, vyrostl na největší spolek (přes 1000 členů); za několik měsíců sám odebral se k otcům a sta čapek zahálí doma; zároveň se Studentem obratně vyšinul se v popředí Všestudentský výbor, jenž byl veřejností pokládán za presidenta studentstva. Prvým činem »vše«studentského tohoto výboru byl manifest proti Slavii — a za několik měsíců resignoval zrovna v čas, aby ušel ortelu, chystanému i od jeho bývalých stoupenců.

Na Slavii přišly rány vnitřní. Roku 1899 vystoupila ze Slavie většina socialistů, prohlašujíc v manifestě na rozloučenou, že oni Slavii drželi, napovídajíce tedy, že bez nich padne. Roku 1900 ve Studentském Sborníku zahájili proti ní střelbu; ale směr ten skončil zcela na plano a socialisté vstoupili do Slavie znovu po známé »aféře Popprově« koncem r. 1900. Dnes opětně v ní nepracují a za to vystoupili z ní loni radikální pokrokáři; po starém zvyku zase počal boykot — tentokráte v Časopise Pokrokového Studentstva; zejména počátkem školního roku 1901/2 spojivše se s kuratoriem slábnoucí Akademické Čítárny, vydali manifest, kde prohlašují za svůj cíl ustavit vedle Slavie (t. j. proti ní) nové středisko pokrokového studentstva, neboť oni prý jsou novým pokrokovým hnutím; veškera žurnalistika radikálně pokroková pomáhala horečně, po universitě a technice rozšířena sta letáků o novém »pokrokovém hnutí« —

a hle! Antonín Cížek dosáhl počtu členů tak nepatrného proti Slavii, a hned při prvních vlastních podnicích studentských (velké schůzi o sociálních poměrech studentstva a studentské unii, o níž se zmíním ještě podrobněji) ukázala se nedostatečnost jeho k plánu vytčenému, že zavládlo i mlčení. Tak stojí mimo Slavii, po případě i proti ní, nejen všechna oficielní veřejnost až na Hlas Národa, nýbrž i bývalí členové, ba i starostové Slavie, tedy lidé, znající dopodrobna její slabiny. Ani jedna strana politická za Slavií nestojí — a po všem tom boykotu a secessích, po vší finanční zoufalosti, která po hospodářství radikálním zřídka se vybavila z deficitu, jednatelská zpráva oznamuje, že z členů Slavie 56% je nových!

Jak jest možný takový nezmar? Byla snad v Slavii tuhá organisace? Bylo agitováno? Či dějí se zázraky? V Slavii zavládl údiv a podnes není to vysvětleno. Bůh uchovej, že by Slavie byla disciplinovanou organisací neb ideálním spolkem. V ní vládne desorganisace; Slavie jest agitačně neobratna, ano vzpírá se agitaci puritánsky; v Slavii jest velmi málo vnitřního života, je u mnoha členů ledacos malicherného a neopravdového — proč, proč tedy ten nezmar?

Pokusím se to vysvětlit, pokud umím.

1. Patrno z předcházejícího, že Slavie stojí dnes mimo politické strany; sdružuje studenty (abych tak řekl) všeobecně pokrokové. Drží ji tedy předně pojítko negativní, vzájemnost lidí zachovávajících si pro tu dobu svobodu a samostatnost* (a nejednou žehrajících dosti ostře na kteroukoli stranu, časopis atd.). Pojítko to arci vynikne, až když je potřebí nějaké obrany nebo reagování na venek.

2. Zmíněná rozháranost Slavie neškodí jí více než jiným spolkům, protože krise je dosud v celém studentstvu. Naopak, jeví se mocný rozdíl na prospěch Slavie v okolnosti, která dle mého mínění jest jádrem krise té. Student chce být pokrokový, to jest pokračovat nad stanovisko dosavadní. Aby pokrok byl opravdový a trvalý, nutna jest jistá setrvačnost pohybu a cesta již proražená. Jinými slovy: nestačí jen ideje, nestačí jen úsilí pro ně, jest nutna i tradice. Hálek dávno již napsal studentstvu: »I my měli doby, které se přežily. Nechať se i ctnosti vyměňují, jen když nastoupí vždy nová a silnější. Ale nastoupiti musí, sice to není výměna, sice jest to rozklad a rozklad je smrt.« Pokrokové hnutí let devadesátých starou tradici rozbilo. Stavíc novou roztříštilo se na venek i uvnitř; tak zůstala část studentstva v úplném chaosu, část pak pokojně šlape zlatou pěšinkou chlebíčkovou. Krisi té nebude konce, pokud nebude ustavena pokroková tradice. Nejasné tušení tradice té jeví se dnes v pokusech studentů pokrokářů, prohlásit se za jediné pravé pokračovatele hnutí pokrokového; jest však příliš patrna různost smýšlení, snah i situace jejich od oné. Tak jediným

* Rozhledy nazvaly to kdysi vzrůstem politického protestantismu.

(vedle Husova Fondu, jehož podpora již se stala tradicí studentskou) místem, kde jsou již prvky tradice pokrokové, je Slavie. Její činnost brala se a béře směry dost nejednotnými, zrovna náladově: přednášky, výstavky, rozhovory, kursy přednáškové, bezplatná právní porada, kurs pro analfabety, večírky hudební, recitační, odbory všech druhů, lidové zábavy; zde to jde pel-mel. Ale přece již něco se ustálilo. Jsou to čtyři ročníky Almanachu Slavie a tři ročníky Studentských Směrů vlastního orgánu Slavie. Almanach Slavie je nezbytnou pomůckou informační každému čilejšímu studentovi a v dosavadních ročnících uložen jest už slušný materiál vzdělavací a zejména soustavné bibliografie (A. L. Krejčík, prof. Drtina dvakrát, prof. Foustka). Větší ještě množství práce studentské jest uloženo v St. Směrech.

3. Slavie je spolkem ryze českým v dobrém i špatném smyslu. Tato nezmarnost jest paralelní nezmarnosti české vůbec, projevující se i v životě tak zbědovaném, jako je náš český; naopak tato zbědovanost, nedostatečnost má v Slavii smutnou obdobu.

Vleklá krise v Slavii jest i věrným obrazem stavu studentstva vůbec. Objasní to příklad: loni Spolek Českých Medikú rozeslal všem akademikům v Praze studujícím obšírné dotazníky, by vyšetřil hospodářské, zdravotní i duševní poměry v studentstvu. Úspěch byl neočekávaný: daleko přes 1000 (tuším) dotazníků ze 4000 bylo zodpovídáno pečlivě přes rozmanité překážky. Tehdy značná část studentstva projevila inteligenci a porozumění pro vážný účel. Jak, že tuto inteligenci není příliš pozorovat na činnosti? Energie studenta jest potenciálná, nikoliv aktuálná. V tuto musí se přeměniti. Toť úkol celého národa, úkol všeho studentstva — i úkol Slavie.

Co se týče ostatního studentstva, pojednáno již o něm svrchu, ač úryvkovitě. Pro docelení obrazu dlužno uvésti, že loni se ustavily Spolek Akademikú Menšího Města a Národní Spolek Českých Techniků. Jsou nacionálně radikální. Spolu s A. Č. S. činí trojici, kteráž oproti Slavii vyznačuje se menší energií potenciální a dostatkem aktuální (to jest agitace, čilosti a reklamy). V bodě tom blíží se jim i pokrokáři.

Tyto spolky jaly se zřizovati právě Svaz českých studentských spolků. Nešťastnou myšlenkou byla hned myšlenka všestudentského spolku, o níž přece každý situace znalý ví, že znemožní zastoupení všeho studentstva. (Spolek nár. techniků pohrozil, že ze svazu vystoupí, bude-li tam Slavie, a Ant. Čížka vezme na milost jen s výhradou odprošení.)

Jednu dobrou vlastnost dnešní studenstvo má: lovci kariér, jmenovitě demagogických a politicko strannických jsou v něm v menšině. Ostatní mají stále mládí, ctnost mládeže. A tak studentstva toho v celku nelze ctít, ale jest možno velikou část jeho milovat. EM. CHALUPNÝ.

Anglosasové pány světa.

Příspěvek k poznání anglosaského imperialismu.

Málo jest lidí na světě, kdož správně chápou, jaký význam by měla navrhovaná anglicko-americká aliance. Každý občan Spojených států amerických a každý poddaný anglického krále má neurčitou představu, že spojenství Velké Britanie s americkou Unií by bylo znamenitým tahem na šachovnici světového panství. »Jak by bylo pěkné,« praví Američané, »věděti, že se můžeme opříti o anglické loďstvo, kdybychom potřebovali podpory,« a »jak by bylo příznivé,« praví Angličan, »kdybychom my Britové věděli, že můžeme požádati bohaté Američany o zápůjčku, kdyby se stalo, že by nám v evropské válce naše prameny nestačily.« Dále obyčejné pojímání tohoto spojenství nesáhá. Lid přehlíží, jaký by vynikající nový národ vzniknul, kdyby se opět spojili Anglosasové. Obyčejné o věci mínění nedovede pochopiti pravdu, že tento nový národ kromě úplné převahy na moři a největšího blahobytu na zemi by z nesčetných jiných příčin nejvíce zkvétal a byl i nejšťastnějším národem. A konečně obecný úsudek nedovede si představiti, ze tento nový národ, nechť si se jmenuje »anglosaský«, »angloamerický«, neb »anglokeltický« by se stal výlučným vševládcem na světě i po stránce vojenské, námořní, obchodní, finanční, rozlohy území a počtu obyvatelstva, předčil by všechny ostatní národy staré i nové a podrobil si celou zemi. Že tomu tak jest, dovodíme v tomto článku. Býti členem tohoto všeovládajícího národa, bylo by ctí a bylo by výhodou, kterou by žádný inteligentní Angličan neb Američan nemohl dosti oceniti. Všeobecná výhoda, která by vzrostla spojenstvím každému členu národa, leží na bíledni.

Okolnost, že Angličané a Američané jsou proti ostatním národům téhož původu a téhož jazyka, jest právě, jak se všeobecně uznává, dobrým důvodem pro navrženou alianci mezi oběma státy. Mnozí odpůrci této myšlenky namítají, že neutuchající planoucí nadšení Američanů při oslavě 4. července jest význačným důkazem, že spor a odpor mezi oběma národy jest příliš zakořeněn, aby byl zapomenut, byť i od doby, kdy vzniknul spor mezi mateřskou zemí a její dcerou, uplynulo celé století. Tato námitka jest směšna. Pravý Brit spatřuje v oslavě 4. července ne snad rozluku mezi anglickým národem a Američany, nýbrž vítězství Amerikána-Angličana nad zbloudilým britským ministerstvem. A zajisté bylo výsledkem tohoto rozporu, že nejen Američané, nýbrž i Angličané měli od té doby mnohem liberálnější vlády. Chtěl by někdo popírati, že by spor za tehdejší doby byl býval hladce vyrovnán beze všeho násilí, kdyby cit lidu anglického byl rozhodoval místo vůle panující vlády? Kromě několika zalesáků a něco nedospělé mládeže americké a duševně zakrslých amerických jingo-ů smýšlí tak o věci všechen americký lid.

Sebral jsem dvě skupiny statistických dat, abych ukázal, jaký význam by měla anglosaská aliance. První skupina ukazuje, jak velikou rozlohu by měla nová anglosaská říše u porovnání s nejblíže velikou říší ruskou a druhá skupina srovnává sílu navrhované anglosaské říše se silou nejmocnější aliance, která by se asi někdy proti ní utvořiti dala, Ruska, Francie a Španělska. Dáta jsou vzata z nejspolehlivějších pramenů. Britská říše v tomto článku drží v sobě všechny osady a protektoráty Velké Britanie a Spojené Státy, Havajsko, Porto-Rico a Filipiny.

Předem ovšem dlužno srovnati rozlohu území, na němž by se asi vláda jmenovaných tří říší rozprostírala. Síla národu nemusí býti ovšem u poměru k rozloze jeho území; myslím však, že jest správno, tvrdím-li, že za stejných poměrů národ, jehož území jest veliké a osady rozsáhlé jest silnější a zámožnější, nežli národ o malém území. Za tohoto předpokladu ukazuje pohled na mapu, že jsou ve výhodě Anglosasové. Území anglosaské (navrhované říše) má rozlohu 15,636.000 čtverečních mil (angl.), čili dvakráte tolik jako ruská říše s 8,660.000 čtver. mil (angl.). Kdyby se u Ruska počítalo území francouzské a španělské, mělo by rozlohu 12,320.000 čtv. mil, úhrn, jenž značně jest pozadu za državou anglosaskou.

Přednost Anglosasů rozlohou v území se jevící, daleko význačněji se jeví v počtu obyvatelstva. Počet Anglosasů jest mnohem větší než počet obyvatelstva obou říší a to daleko větší, nežli by se dalo souditi z rozlohy území. Anglosasů jest 473,500.000, Rusů 136,000.000, Rusů, Francouzů a Španělů dohromady 217,218.000. Anglosasů připadá na 1 čtv. míli (rozumí se anglickou) 32, kdežto v Rusku připadá obyvatelů na 1 čtv. míli 17 a ve spojeném Rusku s Francií a Španělskem 18.

Dluhy těchto tří říší obnášejí: Anglosaska lib. 1.560,705.000, Ruska lib. 767,431.000 a Spojenců dohromady lib. 2.281,951.000. Z cifer těch seznáváme, že Anglosasko zaujímá střední místo. Národní dluh Ruska jest menší, avšak dluh spojenců větší. Přednost Ruska po té stránce jest však pouze zdánliva. Kdyby státní dluh byl rozdělen na obyvatelstvo, připadnuly by v Anglosasku na hlavu pouze lib. 3, kdežto každý Rus by musel dáti lib. 6 a nešťastný poddaný trojspojenecké říše musel by klopiti lib. 10, kdyby se chtěl vyrovnati s věřiteli státu.

Pokud jde o roční příjmy těchto tří říší, dlužno uvážiti, že majetek Anglosasů není stižen tou měrou daněmi a dávkami jako u druhých dvou říší. V těchto dvou říších, jak jsme viděli, mají poddaní notné břímě státního dluhu a nad to jsou až do úpadu stiženi břemeny velikých daní přímých i nepřímých. Anglosasové však, ač jsou poměrně prosti tohoto obtížení, krátcejí pokud jde o příjmy, v čele s ročním příjmem lib. 379.800.000; za nimi jdou Rusko, Francie a Španělsko s lib. 319,390.600 a Rusko pouze s lib. 133,103.800.

Mimo tyto přednosti mají však Anglosasové ještě mnoho jiných, pro něž by byl nový národ nejmocnějším a nejzámož-

nějším, jaký kdy byl v dějinách světa. Především skutečně vynikají v obchodu. Vedle jejich vývozu jest vývoz jich soupeřů maličký a slabounký a výhody, jež mají po ruce ve svých železnicích a loďstvu — dopravě po souši i vodě — jsou takové, že obchod jejich státu musí zkvétati. Srovnejmež vývoz Anglosasů s ruským vývozem. Vývoz ruský obnáší sotva 14. díl anglosaského, jenž má ročně cenu lib. 825,251.600. Obchod exportní trojspojenců obnáší dohromady málo více než čtvrtý díl, totiž lib. 239,920.600.

Vyvýšenost Anglosasů nad spojenci v železnicích jest překvapující. Anglosasové mají železnic 267.150 mil (angl.); ruské železnice měří 30.555 mil (angl.) a železnice ruské, francouzské a španělské 67.260 mil (angl.). Obchodní loďstvo anglosaské má 19,286.000 tůn nosnosti, ruské 967.000 a trojspojenců 3,037.000. Poslední porovnání týká se válečné moci říší; anglosaské, ruské, francouzské a španělské, o nichž se za to má, že by byly nejmocnějším útvarem proti Anglosasům. Anglosaská říše, kdyby při všeobecné branné povinnosti postavila do boje všechno mužstvo, mohla by míti armádu 67,714.000, Rusko 19,428.100 a Francie se Španělskem něco více než 12,000.000, celkem tyto tři mocnosti 31,516.000 mužů. Válečného loďstva mají spojené státy Rusko, Francie a Španělsko více než Anglosasové; porovnání, pokud jde o mužstvo, námořnictvo, nevypadlo by však na prospěch spojených říší. Válečné lodi rusko-francouzsko-španělské jsou mnohem horší jakosti lodí anglosaských. Proto nedopadá porovnání ani po této stránce ku prospěchu spojenců. Válečné loďstvo anglosaské má 13.319 děl a dělostřelectvo jeho jest mnohem dovednější a lepší než ruské, francouzské a španělské.

Při této umačkávající převaze není se Anglosasům báti vpádu anebo zahnání mocí. Spojenství Velké Britanie s Unií zbudovalo by moc, jakou ani starý ani nový svět neviděl a neznal. Zápas nové této (anglosaské) říše proti jednotlivému soupeři, nechť si na poli práce, nechť si na poli válečném, jeden by měl pouze výsledek, odpůrce by byl roztříštěn a umačkán.. Důvod pro toto naše tvrzení leží na bíledni. Latinské plémě přežilo svou dobu a poslední jeho chlubné záchvaty chtíti ovládati svět, aneb aspoň Evropu, vzaly bídně za své zápasem u Waterloo. Slované (Rusové*) mají v sobě dosud svou barbarskou sílu; jsou však jako národ (stát) chuďasy a absolutní moc jejich panovníka národní vývoj spíše potlačuje, než-li rozhojňuje.

Jest zde ještě jeden národ, o němž nebylo dosud zmínky, totiž Němci. Mnozí se domnívají, že ve válce by se snad Němci spojili s druhými říšemi proti Anglosasům. Kdyby se spojili, pak by ovšem jejich výtečně organisovaná armáda a rostoucí válečné loďstvo obrátily naději Anglosasů v nivec. Před rokem

* Spisovatel přihlíží patrně pouze k Rusům.

neb dvěma byl bych, sepisuje tuto stať, musel možnost tohoto spojenství připustiti. Události poslední doby však ukazují zřejmě, že Němci by se přidali, když by nezůstali neutrální, na stranu národa, s nímž je spojuje příbuzenství a tolik pokrevních svazků. Jich pomoc, neb aspoň neutralita by uplatnila nade vši pochybnost supremacii Anglosasů.

PŘELOŽIL DR. K. Č. NAPSAL CHAUNCEY M'GOVERN.

K reformě škol obchodních. (Další.)

Vedlo by daleko uváděti podrobně rozdíly a odstíny na jednotlivých ústavech. K vůli přehledu omezíme se na nejhlavnější. Některé ústavy otiskují ve výročních zprávách osnovu, t. j. co škola vytkla si za cíl; jiné (Praha, Chrudim) »probrané učivo«. Z těchto nestejných údajů vyplývá následující: 1. Chrudim počíná hned v I. ročníku slovesností (epikou) a výklady literárními a životopisnými. Mluvnici pěstuje jen příležitostně při opravách prací písemných. Ostatní ústavy věnují I. ročník mluvnici a boji proti germanismům. 2. V dalších ročnících probírá se celkem slovesnost: lyrika, epika, dramatika a přehled literatury české, hlavně doby nové. V Praze v II. a III. ročníku pěstují ještě písemnosti praktické, v Brně přihlíží se ku korespondenci obchodní (úkoly z ní). 3. Rozhovory (cvičení řečnická) v Praze se nepěstují, v Chrudimi až v III. r. — na ostatních ústavech již v II. a III. r., v Brně i mimo hodinu českou, »v době čítárny«. 4. Četba školní a výklad vzorných děl literárních dle uvedených dokladů pěstovala se v Chrudimi, Hradci a Brně. V Praze mají čítanku odbornou (Schulzovu), Brno, Hradec, Plzeň, Prostějov čtou překlady z literatur klasických. (Tim. Hrubého Výběr.) 5. Themata písemných prací odbočují na některých ústavech od themat běžných — přímo do života odborného. Na př.: O národohospodářském významu kartelů a trustů. O kapitálu. Poměr účtu rozvážného a účtu ze zisku a ztráty. Příčiny úpadku venkova. Oprava obchodního zákona regulativem atd., a to již v I. ročníku a důsledně v dalších.

Takové klasobraní dalo by se provésti i z němčiny a francouzštiny, a ovšem i z jiných předmětů. Pokud nám známo, největší nejednotnost panuje právě při řečích, tam jeví se také, tuším, největší přepjetí. Škola tu většinou zapsala za svůj cíl vše to, co kdokoli na veřejnosti jako přání napověděl, neohlížejíc se, že za daných poměrů není to vůbec možno. Na př. projeveno přání, aby žáci znali »perfektně« německy a francouzsky. Škola napsala si tedy do osnovy »obratnost v řeči a písmě«, předepsala v II. ročníku a dalším vyučovací řeč německou nebo francouzskou a odborné rozpravy a rozhovory v cizím jazyku — a věc byla odbyta. A nejen to; řeči tyto přikázány hned ještě do služeb cizích: korespondence a nauk obchodních. Jedno nic

posílá se na pomoc druhému. A kdyby veřejnost žádala ještě více, ještě větší nemožnosti, škola pokroková vezme to na vědomí, rozšíří ještě svůj program a — veřejnému přání bude vyhověno.

Z prvého oddílu vynořila se prvá otázka reformy, theoretická: Zda vyšší odborné ústavy vychovávací či školy čistě praktické? Čehož důsledek osobní: zda učitelé či praktikové? Z oddílu druhého poznáváme, že reforma věcná točí se hlavně kolem osy, jejíž jedním polem jsou řeči, druhým nauky obchodní. O prvním z nich hodláme promluviti v oddílu třetím.

Dnes konstatujeme prostě, že na těchto krajních koncích vede se hlavní boj, boj o větší nebo menší kus půdy, neboť oběma směrům dostalo se pobídky k úspěšnější činnosti: jednomu z ministerstva, druhému z praktického života. Stanovit trvale pravý poměr a míru obou, jež by vedly ke skutečnému a rozhodnému pokroku v obou směrech, což jest nejen možno, ale naprosto nutno, v tom spočívá nejobtížnější, ale zároveň i nejzáslužnější úkol reformy.

III. Reformy.

Co vytýká se školám obchodním?

Ministerstvo vytýká, že hlavně odborné vědomosti absolventů nedostačují pro jejich povolání životní. Zaměstnavatelé, obchodní komory, vývozní spolek a j. názor tento právě nesdílejí; přejí si však větší a praktickou znalost jazyků cizích. Absolventi sami — pražští o své újmě, chrudimští vyzváni byvše ústavem — prohlásili již před 10 lety, že nejvíce potřebují řečí a těsnopisu, českého i německého. Učitelé pak od dávných let naříkají ve výročních zprávách a jinde na nízkou úroveň předběžného vzdělání, zvláště z češtiny.

Kde jest pravda? Jak obyčejně, uprostřed. Na nízkém vzdělání všeobecném nelze vybudovati vysoké vzdělání obchodní a na slabých základech mateřského jazyka založiti důkladnou znalost jazyků cizích. Kde je pomoc? Již před výtkou ministerskou podnikly některé ústavy v tomto směru krok dosti rázný a prohlašovaný, hlavně od příslušných odborníků, za jediné úspěšný, přidaly totiž hodin naukám obchodním: účetnictví až 5, komptoarním pracím až 6, kupeckým počtům až 7, korespondenci až 9 hod. týdně. A po tomto rozmnožení tak značném přišla teprve výtka. Prosté přidání hodin se tedy neosvědčilo. Tady jsme u jádra věci. Absolventi potřebují pro život vyššího vzdělání obchodního, ale praktika není ještě vzdělání, ani ne odborné, jako obratnost společenská není ještě vzdělaností. Vyšší stupeň vychovaných a zdokonalených schopností k dalšímu pokroku i dalšímu sebevychování, zvýšená ušlechtilost citová i mravní, více než skutečné formální vědomosti, tvoří základ pravého vzdělance. A tohoto základu se odchovancům vyšších

škol obchodních v jisté míře nedostává. Za to formálním učením, jak jsme již poznali, jsou školy tyto povážlivě přeplněny. Tedy ne o literu, ale o ducha, ne o gramatiku, ale o jazyk a jeho plody klasické, ne o mechanický výcvik, ale o zvýšenou potenci duševní i mravní se jedná. Proto, kdybychom přidali k nynějším 40 předmětům třeba ještě 10 nových, a samých odborných, a vykázali jim celý nový ročník, úroveň jejich se nepovznese, nebude li zvýšeno zároveň jejich základní vzdělání všeobecné. Že především o tuto stránku duchovou se jedná, tomu nasvědčuje sama skutečnost. Obchod stojící na výši doby vyžaduje dnes rozhledu širokého, možno říci světového, obchodu domácímu vyrostla vážná, mocná a vzdělaná konkurence cizí, život národohospodářský i společenský netušeně rozpíná se i po stránce duchovní. A k tomuto pokroku vně, v životě, nelze zavírati oči ani — ve škole, zvláště ne pokrokové. Při všech opravách bude tedy nutno postaviti se na toto povýšené stanovisko celkového prospěchu a jemu otázky speciálné přizpůsobovati. Projdeme nyní jednotlivé v tom pořadí, jak uvedeny v oddílu I. a II.

1. Vzdělání žáků musí se rozšiřovati dole, v základech. Čtvrtý ročník na nynějším základě není zvýšením, ale jen prodloužením studií. Správná cesta označena výnosem ministerským o zkouškách přijímacích, to jest zvýšení základních vědomostí řádným výběrem. Neškodilo by prováděti někdy potřebnou dodatečnou rektifikaci až po prvé konferenci 4—6nedělní, jako se děje na školách průmyslových. Kdo v té době obdrží známku nedostatečnou aspoň ve dvou hlavních předmětech — nebudiž do ročníku přijímán. Poznali jsme, že na př. z češtiny průprava některých žáků škol středních (gymnasistů) jest menší nežli žáků škol měšťanských; slušelo by se tedy důsledně, nepřijímati beze zkoušek nežli ty žáky škol středních, kteří mají z češtiny (snad i z matematiky a zeměpisu) známku aspoň dobrou, jinak podrobiti je rovněž zkoušce přijímací. Za to dvojka z předmětů pro školy obchodní lhostejných, jako z latiny, řečtiny, deskriptivy atd. neměla by jim býti na překážku. Tímto výběrem vyrovnala by se z větší části nestejná průprava žáků prvého ročníku, vyrovnala by se poněkud i diference jednoroční přednosti žáků škol měšťanských, neboť slabší žáci pro zvýšený požadavek zůstanou o rok zpět — umožnilo by se prvému ročníku vkročiti hned in medias res, kdežto dnes, jak jsme viděli, skoro všecky věnují prvý ročník boji s elementárními nedostatky žáků, mluvnickými, pravopisnými atd., boji, který na »vyšší« škole jest jistě nemístný, za nynějších poměrů byl ovšem nutný. Instituce žáků mimořádných s nižším vzděláním budiž vůbec zrušena.

3. Diferenci ve studiích mezi žáky a učiteli, a jednotlivými kategoriemi učitelů může vyrovnati zase jenom — studium, nikdy námezdná jednostranná prakse. Vědomosti praktické těmto učitelům vlastně nescházejí, ale pedagogická a vědecká příprava k úřadu učitelskému. A pokud zůstanou i »vyšší školy ob-

chodní« školami a profesoři »učiteli«, musí se k svému úřadu vychovatelskému přiměřeně připravovati. Že praktický účetní nebo korespondent není ještě výborným učitelem, pochopí každý. Neoblomným hlasatelům »odbornosti« na vědomí, že americké university obchodní poskytují v I. a II. roce výhradně jenom vzdělání všeobecné a teprvé po něm — vzdělání odborné, což jest cesta jistě přirozená. O věci promluvil praktické slovo ředitel Dr. Řežábek ve výroční zprávě akademie pražské r. 1901, netřeba tedy u ní se zdržovati. Důsledek přirozený by pak byl: stejné vzdělání, stejné povinnosti, stejný plat. Tím by i otázka reciprocity se školami středními mohla přejíti ve stadium praktického a skutečného rozřešení. Snižování učitelstva škol středních ukládáním hodin nad zákonitý počet (na př. filologům 18—20) při veřejných konkursech; podobně »zásadné« přijímání jen učitelů škol národních a měšťanských, nebo dokonce jmenování žáků vlastního ústavu hned po prázdninách odbornými »profesory« na témže ústavě, to asi není pravá cesta k zvýšení úrovně škol obchodních. Logická důslednost vedla by k tomu, angažovati pro druhé obory sextány a septimány škol středních. A žádati od jednoho studium šestileté a od druhého 12leté jest nejen nejvýš nespravedlivé, ale znamená pro ústav vědeckou i mravní dekadenci. (Příště dále.)

O nás.

Věnováno naší mladé inteligenci od *J. Lad. Slv.* (Další.)

Ze jistou vinu na zanedbanosti našeho jihu má též naše zemědělská rada, věnujíc od svého založení největší část melioračních podpor na sever a střed, jak uznal sám posl. Janda, dosvědčí každý, kdo to zná. To by byl pak kozel, aby se neukázaly výsledky, strká-li se třeba po 20 let někam po 200.000 zl., pak se ukazují aspoň úroky a renta. O budoucnosti zemědělství, o tom, že intensivní hospodaření změní se jednou v obchodní zahradnictví a semenářství a p., a dobytkářství pak k racionelnímu křížení plemen, ví náš rolník málo. Že ani čeští hospodářští učitelé nevyhovují a zůstali na rolníka bez účinku, ví každý. Vypravují mu in theoria o cizích vzdálených poměrech (ku př. o mlékařství v Holandsku) — za rok se takto »upraví« a probičují 2—3 přednášky a dost. Výsledek je na prázdno. Ostatně i naše hospodářské listy jsou často bezobsažné a stojí na nízkém niveau. Náš rolník je nehybný a nemá důvěry k pokusům a novotám. A někdy — řekněme to jen — právem. Na pokusy nemá ostatně ani času ani peněz, ani inteligence a chuti. Jemu se má podati něco už hotového, na místní poměry připraveného a vyzkoušeného. A pak poslechne rád. Arci prodat nedovede a je odvislý zas.

Stejně nešťastné je to s našimi řemeslníky. Že mnoho za-

vinil i strašlivý živnostenský zákon, je starý stesk. Ani naši řemeslníci mnoho necestují. Vyučí se, mnohdy jakž takž, t. j. málo sám umí a dovede, a pak »dá se hned pro sebe« a ožení. Jak může ten člověk konkurovati? Moc se nenaučil, nikde nebyl, má malý rozhled, neumí prodat ani koupit. Často nemá ani chuti a píle; zbytečně se zas jen politisuje v hospodě u džbánku a čeká odtud s hůry spása, nikoli od práce a svépomoci (co mu, probůh, do vysoké politiky?); navykají se zbytečné potřeby a lenošení, chce se hned hráti na pána, spolkaří — a výsledek je tu.* Jeden kazí druhého, neboť, hledí-li si kdo jen svého a nechodí mezi ostatní na džbánkovou politiku, ti tak dlouho dráždí, až povolí. Viděl jsem už mnoho takových případů. Mimo to nespořivost je též jedna z našich hlavních ctností a konečně ten náš »šťastně« organisovaný ú v ě r — pak už všemu rozumíme. Škoda oněch ustanovení starých cechů, podle nichž každý tovaryš byl povinen po jistou dobu cestovati, pracovati v cizině a pak provésti mistrovský kus! Dnešní náš řemeslník má stále ještě málo zájmu o otázky odborné, nejde s dobou, nechce se jejímu duchu přizpůsobiti a nanejvýše chce rozbíjeti »fabriky a mašiny«, ze zoufalství pak jde pít do hospody. Nejsou všichni takoví, ale je jich moc. A pravda se říci musí, bez lichocení a utajení. Věc se jim, bohužel, zřídka celá poví, nikdo si jich nevšimne, leda při volbách; a tu se jim zas jen lichotí. Oni pak sami též pravdy ani nepřipustí, až je pak skutečnost zničí. Zdá se arci, že nová generace bude lepší. Radostí může naplniti zdar výstav učenických prací a pozornost jim věnovaná.

Stále ještě platí: řemeslo, zlaté dno. Jsou i teď ještě výborná řemesla, kde dobrá ruční práce se cení více, nežli stejná strojová, a tudy je snažší konkurence. Krejčí, ševci, pak uzenáři, řezníci, pekaři, hostinští; i kováři, zámečníci, kotláři, sedláři, klempíři, mydláři, zedníci a malíři mohou dobře existovati a soutěžiti. Méně arci kloboučníci, cukráři, truhláři, hodináři, knihaři a p., ale ti mají býti též obchodníky. Bez viny není ostatně ani »Spolek ku povzbuzení průmyslu v Čechách«; zdá se, že byl trochu laxní, málo si všímal malého muže, a že v něm také vládla byrokratičnost a neomylnost.

Naši inženýři chodí pracovat do továren a naši kapitalisté stříhají pohodlně doma kupony. Kdyby se spojili dohromady, jakých výsledků mohli by dojíti! Arci i náš boháč musel by se též něčemu učiti, trochu cestovati a nebýt jen pohodlným. Pozorujeme-li podmínky průmyslového rozvoje severočeských měst německých, vidíme, že to nebylo jen uhlí** a příroda, ale

---

* Stesky, že řemeslník nějakou práci Vám dlouho nedělá, či vůbec nechce ani udělati a prodati (a skoro se na to jakoby zlobí), či konečně vám ji odevzdá, ale ne to, co Jste si přál, nejsou tak řídké. Pak máme bráti jejich žaloby vážně! A že obchodník nemá výběru, věčně neobjednává, velký zisk chce, je též známo. Nechceme arci zevšeobecňovati.

** Seznal jsem v Sasku rolníky a živnostníky, kteří mluvili vespolek o nových pokrocích svého řemesla, o nových strojích a různých otázkách

ještě i jiné: starý obchodní duch, umění zužitkovati přírodu jakoukoli a člověka. Teplice, Ústí, Duchcov, Most, Chomutov mají arci uhlí doma. Ale Radnice, Rokycany mají ho též blízko a co se provedlo? Kolkolem je bída až do Přeštic a továrny začínají až zase od německých Nýřan. A na druhé straně: má Liberec, Jablonec či Brno uhlí? Ne. Jen lacinou vodní sílu; dělnictvo však dražší. A přece tam vzniknul takový soukenný průmysl. Jablonec je v horách, má špatnou půdu, ale je to bohaté město exportů skla a porcelánu, za 15—20 let mělo obyvatelstva přes 20.000, paláce, villy, moderní komfort, elektrické dráhy atd. Být tam Češi, dnes tam holá bída. Vizme pak na druhé straně ku př. Jindřichův Hradec. Tam kvetlo až do první polovice předešlého století vynikající soukenictví; ještě do roku 1820 se exportovalo. Pak to klesalo, poněvadž s rozkvétajícím Libercem a Brnem nemohli konkurovati. A proč? Nepřizpůsobili se dobře a opomenuli jíti s duchem času. Tam jsou též vhodné vodní síly, dělná práce lacinější než na severu. Židé to ostatně též pozorují a hledí využitkovati, ač při tom též germanisují kraj. (Viz i Písek, Veselí, Kard. Řečici.) A přec tam ty staré průmyslové tradice, dané již jako ukazovatel, minulostí, zahodili a místo toho nastavěli tam kasáren a jsou teď odvislí od rozmaru každého lajtnanta. Stejně to je ve východních a severních Čechách. Pak se divíme, že v některých městech ubývá majetku a lidí. Němci jsou zámožnější a mají úrodnější i bohatší kraje, než my; ale oni jsou též spořivější a vychovanější pro obchod a život a mají větší znalost i styk s cizinou. Duch jejich měst více odpovídá duchu doby. V našich městech nejsou si něčeho podobného ani vědomi. Nás nepřibývá v Čechách, poněvadž mezi námi zuří vystěhovalectví. Kdo ví, jak mnoho našich lidí zdárně působí, ba i bohatne v cizině, na místech těžkých a zodpovědných, kde velmi mnoho nutno s jinými soutěžiti a kde se tudíž musí osvědčiti jedinci vynikající a boje schopní, ten pochopí, jakou ztrátu nám působí vystěhovalectví. Ti schopní jedinci vyjdou ze země a — skoro lze říci — ti méně schopní zůstanou doma. Kdybychom je tak posílali (ale organisovaně) do t. zv. uzavřeného území! Jaké by tu byly výsledky!

Jestliže jsme původ naší hospodářské malosti, nevyvinutosti a odvislosti, jakož i nehybnosti hledali v nevyvinutosti sociální a na poli materielní kultury, dále pak psychologicky v tisíciletém našem zemědělském zaměstnání a duchu: lze říci, že je to chyba všeslovanská, neboť s těmitéž příčinami shledáváme se i u Slovanů druhých (vyjímaje snad Bulharsko). Pohleďme jen, co půdy chorvatské a přírodního bohatství Ruska jest již v německých rukách. Proč? Poněvadž domácí lidé toho

svého oboru; při jedné schůzi viděl jsem neobyčejnou obeznalost u většiny a u těch ostatních aspoň zájem o to. Tomu se říká intensivní práce. Prostý kovář a zámečník v prostém městečku zařídili si malé stroje ve svém oboru. A ten stavební ruch všady a snaha okrašlovat!

ještě většinou nedovedou. Ježto však ruská vláda nechce všeho cizincům k zužitkování propůjčiti, čekajíc na své lidi, leží tam dosud mnoho ladem a tak vidíme v té říši přechodního stavu nemilé faktum, že její skvělé úspěchy vnější a zahraničné, jakož i výlohy nekryjí se a nejdou ruku v ruce stejně s vnitřním hospodářským vývojem. Třeba nam ducha o b c h o d n í h o. Tomu se však nelze naučiti ve škole a v knize, tu nutno přímo v o č k o v a t i v životě. Dovoluji si tu podati některý návrh za tou příčinou:

a) Nechť se vydávají pro lid životopisy továrníků a boháčů, kteří začali s málem či z ničeho a domohli se něčeho ne snad štěstím, ale svou přičinlivostí a svým rozhledem. Našich i cizích. (Ku př. Delmonica v New-Yorce, Steinbrennerův ve Vimperce, jenž tolik přispěl k pokroku toho dřív nepatrného města a dosud je přičinlivý i žije jednoduše i s celou svou rodinou. Kdež by tak jednal Čech!) Souborně, třeba ve způsobě čítánek pro lid. To by mnoho přispělo k jeho obchodnímu povzbuzení.

b) Ať se přeloží Freytagův román »Soll und Haben«, který svým líčením praktického obchodního života může proň mládež nadchnouti a býti jí věnován.

c) Nechť se založí pro vynikající absolventy škol odborných cestovní stipendia do ciziny, aby studovali obchodní život a tamní závody, podniky a zřízení, poznali nákupní prameny a ceny, navazovali obchodní styky a vočkovali si obchodního ducha. Zejména pak v městech námořních a ve velkých obchodních centrech.* Bylo by to praktické doplnění školské theorie. Každý musí dnes prodělati leta jisté prakse; tedy i obchodník na nejvlastnějším poli prakse? A začínejme u mládeže. Jsme tak učeliví — důkazy tu. Za 1—2 generace už se budou ukazovati výsledky. Třeba jen povzbuzení, návodu, rady a pomoci. (Příště dále.)

Oprava. Ctenář račiž si v č. 17. str. 481 opraviti: »Naši učitelé . . . jsou č a s t o poddajní, místo vždy.

---

* Jen tak lze ztéci naši malost a maloměstskost. Cožtě jsou naše venkovská i vynikající města a jejich duch, ne-li maloměsta? Praha sama je internacionální. Co je vskutku české, jsou nižší třídy, 3. sbor. To vyšší, t. j. velkoměstské, bývají často — jen to řekněme — Židé a Němci. — Nedávno v parlamentě poukazoval na to zástupce vlády, že rakouské výrobky často cizině nevyhovují. Výrobci neznají dotyčné její potřeby a vkus a nejsou od obchodních komor a vlády dostatečně informováni. Proč se tedy nevěnují naši lidé více službě konsulární a zahraničné politiky. I tu by mohli zůstati svými a nám se neodnárodniti, kdybychom jim od mládí vštěpovali hrdou českou pýchu. (Arci, kdo z dáli a z míst komfortu dívá se na malicherné naše hemžení, není divu, že pokládá nás za chamraď a počíná se za ni jaksi styděti... Ospravedlniti toho však nelze. Třeba probuditi české srdce.) Byli bychom tím jaksi internacionálnější, t. j. náš obzor byl by větší, naše styky a informace větší atd. Byla by již teď poznala cizina Smetanu bez podnikavosti Šubrtovy?

A Satan se smál . . .

Těžce spadl plný, krvavý pomeranč na hlavu Satanovu. Procitl ze své dřímoty, mrzutě pohlédl vzhůru, kde větve oranžovníku zvolna se skláněly nad širokými korunami vějířových palem, a zívaje vstal. Průzračný vzduch se nepatrně chvěl a mírné teplo s příjemným vlněním provívalo sem a tam. Zlaté slunce třpytilo se úzkými skulinami rozsáhlého listnatého loubí a polévalo tmavý, zvlněný jeho vlas lesklými světélky a tančícími stíny. Teď sjelo několik paprsků po jeho bledém, úzkém obličeji — černé jeho oči zasvítily ve slunečném světle, aby bleskurychle opět se zavřely; a po té pomalu kráčel po měkkém mechu, nic toho nedbaje, že jeho bosé nohy tu a tam bořily se do chladného kapradí a pošlapávaly modré zvonkové kvítky.

Konečně přišel na světlinu v ráji, kde každého poledne odpočíval archanděl Michael. Rozkládala se zde prostorná plošina s červenými, žlutými a modrými neznámými květy, po kterých zlatavě rozlévala se veselá záře slunečného světla. Nad tím bez obláčku a blaženě modrala se čistá obloha a obrovské palmy němě stály po stranách zadržujíce větry, které s těžkým dechem usilovaly roznésti na vše strany ty líbezné vůně. V dálavě plynuly stříbroleskłé vody řek Gihonu a Phratu tichou nížinou rajské zahrady a jejich mírné bublání tak jemně se neslo rajským tichem, že jenom nejbystřejší ucho je mohlo postřehnouti. Černé jiskrné oči Satanovy pátravě přehlížely řadu štíhlých, jako svíčky rovně se týčících palem. Konečně objevil u pně mocného stínovníku štíhlou postavu, jejíž stkvoucí bělost jasně se odrážela od tmavě zelených linií stromu. Satan se zarazil. Pomalu kráčela jeho noha dále. Listí kapradin sklánělo se hlouběji pod jeho kroky.

Nesmírný úžas mihl se najednou po jeho obličeji. Před ním stála neznámá bytost, štíhlá a vysoká, jen o málo menší jeho. Modré byly její oči a na široké čelo splýval zlatožlutě dlouhý proud světlých kadeří. Byl to Adam, kterého Pán stvořil co Satan spal. Jeho pohled byl klidný a čelo jeho bylo jasné. Zajisté obdivoval mohutnou postavu Satanovu a ten horký pohled palčivých, černých očí, ale Pán požehnal jeho srdce klidem a mírností a bázeň nežila ve zbožných jeho prsou.

»Kdo jsi?« oslovil jej pánovitě Satan.

»Tvor boží!«

Na Satanově čele objevila se zlověstná vráska. »Ach . . .!«

Tedy Bůh, Pán, splnil svůj slib. Dosud Satan byl vladařem ráje, ale měl nezdolnou touhu po zkáze a ničil vše, co vytvořily pilné ruce andělů. Oni upravili rájem řeku Gihon; on ji zatarasil mohutnou skalní stěnou. Dali vzpučeti nádherným nízkým palmám a palipalmám; jeho pravice je podlámala jako nepatrné haluze. Oni nechali v míru kráčeti tygra s pardalem k napájedlu; on poštval je na sebe mrskáním prutem, tak že krev potřísnila modré květy zemské. Tehdy předstoupil arch-

anděl před trůn Nejvyššího, aby vzýval jeho božskou pomoc proti kazimíru. A Satan stál před trůnem božím a jenom posměšně stáhl hoření ret, když Pán odpověděl: »Nech jej s pokojem. Žádná nebeská ruka se nepozvedne proti němu. Ale z prachu chci uhnísti tvora, který od nynějška bude pánem země a jen mne bude poslušen, ne jeho . . .«

A dosud spočíval ten cizí Adamův pohled na bledých tazích Satanových. »Co hledáš zde?« zazněla břitká otázka Satanova.

»Boha.« To slovo znělo klidně; jeho pohled byl velký a tichý.

»Zde jest moje říše!«

»Zde jest říše Boha! Ty nejsi bohem — nejsi ni tím, co archanděl Michael. Neboť máš zlou vrásku na čele a oči tvé mají zlý pohled.«

V hloubi propadlých Satanových očí doutnal zrádný oheň. On cítil, že z tohoto tvora mluvil dech boží a v jeho pohledu že zračila se síla Věčného. Uchopil kmen, u něhož Adam stál, ale když jediným trhnutím chtěl jej vyrvati z kořene, Adam položil mírně svou levici na zelenající se kůru a strom stál nepohnutě.

Tu Satan zbledl. Nyní věděl, že již nebyl pánem země a ráje, neboť stromy neskláněly se již na jeho pokyn. Rázem se otočil a běžel, že sotva se traviny pod ním ohýbaly; jako splašená zvěř běžel po trávníku. Adam díval se za ním, až jeho vysoká postať se ztratila za hustou zelení mohutných křovin. Neviděl již, jak Satan se vrhl do zrosené trávy a jak vynakládal všecky síly, aby zmohl pěstmi těžce zápasící hruď. V tom mížely jej tiché kročeje. Satan pozvedl hlavu a spatřil archanděla Michaela, an kráčel mimo.

»He!« vzkřikl na něho Satan.

Svatý Michael klidně se obrátil. Co na něm Satan chtěl? Zdaž nebyli úhlavními nepřáteli od prvopočátku světa? Když nyní mu hleděl do těch hlubokých očí, které zdály se řeřavěti příšerným ohněm, hned věděl Michael, že Satan již stál tváří v tvář Adamovi.

»Viděl jsi jej?« otázal se a zastyděl se, že skrytě pocítil z toho radost.

Satanův dech se rozpaloval.

»Je konec tvému vladaření, Satane. Ni stéblo trávy tě již neposlechne, ni kapka vody, když bys chtěl. Země pánem jest Adam a Adam je sluhou božím.«

»Zemře, tak jako zmírá to stéblo trávy a zahyne tak jako krůpěj deště!« vzdoroval Satan a vypjal hlavu. »Ze země jest Adam a osudem jeho jest země!«

»Ano,« mírně odvětil Michael, »ale ještě dnes stvoří mu Pán ženu a tak vzrůstati bude jeho pokolení a množiti se na věky věkův.«

»Ženu?«

Satanova otázka zazněla jako výkřik. Po té padla jeho

hlava zpět do trávy a jeho pohledy těkavě bloudily horkým sluncem prosyceným vzduchem. Ustrnule hleděl naň archanděl. Po té potřásl hlavou a šel . . .

Opět stál nad rájem věčný lesk slunce a mezi palmami opět kráčel Satan k světlině. Podivno. Nebylo již tak ticho jako jindy.

Sel šepot mezi stébly a křovím, traviny šeptaly a listí ševelilo, korunami proudilo podivné šumění a rajské řeky valily své proudy s rychlostí zdvojnásobenou a s dvojnásob hlučnějším šplouchánim. Velcí, pestře zbarvení motýlové poletovali v párech nad modrými a červenými květy, kapradím těkala drobná havěť pachtíc se, aby se dohonila, a vysoko ve vrcholcích stromů tloukl párek slavíků svou něhyplnou píseň. Častokrát Satanovo udivené oko spatřilo mihnouti se světlými mezerami mezi přímými palmovými pni laň, za níž hopem a skokem následovaly jiné, a tu a tam ozvalo se mihotavým, prosluněným vzduchem toužebné říjení jelena.

Tu stanul. Před ním stál rozsochatý keř, který jej kryl. A v předu, před polohustými snětmi leželo v trávě dvé postav a jejich pohledy hroužily se roznícenĕ v sebe. Adamova rusá hlava spočívala na Evině klínu a její pravá paže ležela ochable v trávě, co levice hladila mužův vlas. Držela v zubech prut kapradí, tak že veliké široké jeho listy ležely chladivě na jejích plných, bílých ňadrech, a její oči s libou únavou bloudily v prázdnu.

Nyní slyšel ji Satan promluvit: »Přines mi vody, chci pít.«

A Adam skokem se vzchopil. Spěchal k řece a v dutém kořenu přinesl jí studené vody. Pila nedbale a nevšímala si, jak Adam s planoucím pohledem sledoval pohyby jejího mladého, štíhlého těla.

»Tam nahoře jsou zralé plody. Přines mi je!« opět zazvonil její umdlený hlas a Satan opět viděl, jak lopotně Adam vyšplhal na strom a plnou rukou shazoval veliká jablka, aby je sesbíral a oddaně položil do jejích rukou.

Nakousla jedno jablko a zahodila je. »Nechci!« pravila a sklonila svoji půvabnou hlavu na zad, tak že černý vlas její splýval jí přes bílá ramena.

»Zde ta tráva tak pích á a slunce pálí!« poznovu zazněl její klidný hlas, a Adam opět se vzchopil a pádil až na samý kraj travnaté světliny, aby jí upravil lůžko pod chladivou vějířovou palmou. Oběma rukama vytrhával bodlinaté býlí, z pevné půdy rval silné kořeny, až pot sbíhal po jeho uhřátém a přece veselém obličeji. Nehybně ležela Eva a hleděla lenivě před sebe.

Satan křoví poněkud rozhrnul a z temně zeleného listí vynořil se jeho bledý, pochmurný obličej. Nyní náhle jej Eva uzřela a její pohled uvázl jako spoutaný na jeho palčivých očích. Nepatrně pozvedla hlavu a nyní jí Satan tiše pokynul. Zarděla se a prut kapradí vypadl jí z úst. Tu Satan utrhl s keře růži a přiblížil ji ke svým rtům. Po té ji hodil k ní, tak že

padla na její levý prs, a s obličejem zardělým do purpuru ona vzala tu růži a pozvedla ji ke svým ústům.

»Odkud máš tu růži?« tázal se Adam, který přišel všecek udýchán svojí prací.

»Vítr mi ji přinesl!« vydechla silně se zapálivši.

»I on je k tobě tak pozorný,« usmál se Adam. Nevěděl ještě, že existují lži a Eva že právě vyslovila první.

»Ano!« odslovila.

»Chceš, pojďme nyní tam? Je tam měkké lůžko a stín takový tichý a chladný.«

»Nechci!« odbyla jej; »zůstanu zde. Pojď, lehni si sem, ke mně, a spi. Vzduch je tak parný! A ty's jistě unaven!«

A Adam padl k ní do trávy a opět skryl svoji hlavu do jejího klína. Ona však nyní jej laskala něžně a ustavičně oběma rukama, a on usnul s blaženou tváří.

Po té vztýčila hlavu a bystře se zahleděla do křoví. Nad hlavou spícího zalétal její zrak k Satanovi a zavanula tichá slova: »Tedy zítra u stromu poznání!« zašeptal Satan.

Eva se usmála a přisvědčila.

Tu Satan se vypjal. Jeho oči se zaleskly a jeho rty zamumlaly: »Mou jest žena, proto i země jest má!« A Satan se smál — —

LUDWIG JACOBOWSKI.

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Při novém nastudování Mozartova »Dona Juana« bylo zásadou chefa opery pana Kovařovice vrátiti mu původní podobu a snaha jeho zasluhuje uznání a vděku, zvláště když ovocem její bylo obnovení několika částí originálu a zachování rázovitého koloritu, na př. restitucí mandolinového partu v kanzonetě. Podrobné srovnání by doložilo, že úprava přiléhajíc z části k zvyklostem mnichovským stojí as na středu mezi pražským a vídeňským provedením let 1787 a 1788 s větším sklonem k tomuto. Rozdělení ve dvě dějství přes časové výhody přineslo více nevýhod dramaturgických, hlavně směstnáním scén 4.—20. prvního dějství do jediné scenerie. Nedůvodný obrat dán pak scéně hřbitovní vložkou F-dur arie Dony Anny, chvály však zase zaslouží očista prvního finalu od sboru. Mezi zavržitelné fantasie režie náleží poslední scéna: Don Juan najednou umírá před pomníkem komturovým na hřbitově! Kde tu uvízla psychologie dramatu a předpis originálu? Provedení bylo pečlivé a zejména orchestr vypracován do pozoruhodných drobností. V obsazení nastaly některé změny více méně dobré až na nedostatečného komtura.

»Pohádkou o Honzovi«, pantomimou Oskara Nedbala na dramaticky šťastné zpracování Fr. K. Hejdy zalehl do naší domácí produkce nový tón a to svérázný. Formě klesající dnes po stránce hudební na šablonu vlíti hlubší obsah dramatický, ne internacionálně ilustrační, nýbrž z charakteru látky vážený, zapříští symfonické předivo pěti obrazů tak, aby se neztratila kontinuita obrysů a jednota pohádkového koloritu celku — to se skladateli při prvním jeho pokusu zdařilo nad očekávání. Nepodléhaje staré baletní faktuře jde za cílem dramatu gesty mluveného, nepodává suitu tanců, nýbrž jednotný proud hudební podle rozmanitosti sujetu odlišně a vždy případně charakterisovaný protkává něk lika tanečními intermezzy, z něho je vyvíjeje a v něj zase sváděje. Již na prvý styk s tou

hudbou je zřejmo, že ji napsal výborný hudebník — třebas nerozhovořila se tu ještě umělecká jeho individualita všude samobytně —, muž silné kulturní raçy hudební, který dovede se stejnou inteligencí, s kterou jako dirigent spolutvoří svou interpretací na životě děl cizích, tvořiti své dílo, jemuž sluší přiznati moudrou ekonomii výrazu hudebního i tam, kde by jiný skladatel povrchní dal se jistě svésti k honbě za lacinými mžikovými effektem: ve scénách, kde dojem vnějšku není přehlušen, nýbrž jen podepřen ve své účinnosti přilehavou a výstižnou hudbou. Pro podrobnější rozbor díla i provedení jeho při premiéře 24. ledna skladatelem řízené nemám místa, ač na mnohé zajímavosti hudební i esthetické bylo by upozorniti. Mluvený prolog p. Dostálův pokládám za zcela zbytečný.

Zvon myslí, že se mu přece poštěstí rozhlásit o Rozhledech něco špatného, i zkusil znovu štěstí a v čís. 18. str. 252. staví prý »Ke charakteristice Pelclových Rozhledů« vedle sebe tyto věty:

». . O každé z posledních jeho knih (p. O. M. A. Šimáčka) třebas aspirace jejich nebyly veliké, lze říci, že je jiná, než předešlá. A to se může říci jen o málokterém z našich prosaistů.« Rozhledy VIII. č. 1.

». . v kritické práci se poslední léta ustávalo a ustávalo se, ježto o autorech »oficiálních« se konečně nedalo už nic říci. Vše bylo řečeno, jejich knihy byla jedna jako druhá, bez poctivého úsilí a vnitřního vývoje. Rozhl. XII. č. 15.

Zvone libozvučný, to je pěšky jako za vozem! Ale Zvon má ještě jedno želízko v ohni a to je — Al. Jirásek. Není to poprvé, že Zvon chytrácky nastrkuje do polemiky Jiráska. V Rozhl. XI. č. 22 napsal p. F. V. Krejčí, že A. Jirásek »rostl a mohutněl ve směru uměleckém«. Jak prý to se srovná s proloženou větou z čís. 15. letošních Rozhledů? Podle Matouše XXII., 15—22 dali jsme, ó pokrytci, co jest Jiráskovo Jiráskovi a co jest národa národu. Jiráskova díla »mají svou poetickou sílu a kouzlo, mají šířku a mohutný dech, mají život, svaly a krev rasy«, ». . jako nemá Jirásek předností, které jeho nejnovější práce vyznačují, teprv od včerejška, tak zůstává stále stejným i v jiných svých rysech. Vyrostl jen prostě, ale nezměnil se. Jeho literární dráha neukazuje na žádné krise, v nichž duch svléká své staré kůže a hledá si nové cíle.« (Rozhl. XI. č. 22.) V našich polemikách se však nejedná o Jiráska, ale o Jelínka a ty ostatní hodné lidi ale špatné muzikanty. A v citovaném shora místě z Rozhl. XII. č. 15 praví se o celé generaci spisovatelů, o celém období literárním, že neusiloval o nové, že tu stojí bez vnitřního vývoje. Není-li Zvon ještě spokojen a nepustí-li nás, pokud se něčím nevykoupíme, nu tedy, jakáž pomoc, bijeme se v prsa: jistý vývoj tu přece jest. Z literátů na literární politiky, na literární Boulangery. Snad nyní Zvon bude mít pokoj!

Z Brna — Ku článku »Pro moravské centrum«. Touha po organisaci vědecké práce se ponenáhlu uskutečňuje; český odbor při Františkovu museu v sekci mathematicko-přírodovědecké a historické seskupil v sobě pokud možno všecky naše pracovníky vědecké a ihned zahájil pravidelné přednášky pro členy i hosty, kteří se o věc zajímají. První pokusy se těšily značnému účastenství. To může se stát začátkem ku vypěstění zdatného dorostu vědeckého, na jehož nedostatek se u nás stále ukazuje v předtuchách budoucí university. **s.**

A Brno pracuje. Kdysi uznalo ministerstvo kterýmsi výnosem — nevím již číslo a datum, ale na tom nezáleží — za dobré pobídnout sbory profesorské na středních školách, aby se nevzdalovaly styků s veřejností, aby konaly přednášky populární pro širší vrstvy, jimiž by bylo obecenstvo škole přiblíženo, a ejhle! Sbor prvního českého gymnasia brněnského spěchal vyhověti a přijal nabídku biskupského semináře, aby řadu přednášek tam pořádal. Dobrá. Tři malé otázky. Kdo v Brně pracuje? Kdo je bystrým a využitkuje každé příležitosti ku svému budoucímu lepšímu? Netřeba tuším odpovídat. Druhá; ale dřív opatrná omluva: Je těžko posuzovat napřed obsah přednášky, ale při složení sboru, o němž se veřejně šeptá, že až na několik málo vyjímek je klerikální (prý na tři — kteří jsou vyváženi pro dobro celku jedním, jenž je členem třetího řádu sv. Františka),

při uvážení, kdo je pořadatelem, konečně při volbě prvního thematu »O následcích válek husitských« (toť se ví, že neblahých) — nebudou přednášky tak trochu podstínovány a přizpůsobeny? A konečně třetí otázka: Kdo bude poslouchat? Předně seminaristé, pak zajisté studentstvo prvního českého gymnasia, zejména jeho vyšších tříd a konečně něco publika. Tak se preparuje u nás důsledně a vytrvale budoucí inteligence, nu, až bude ta universita katolická, na niž týž sbor velmi pilně subskribuje, pak bude přípravná práce dovršena. x.

Klub českých spisovatelů nazývá se spolek mladších spisovatelů všech odstínů a směrů, jenž má »pěstovati literaturu a umění, hájiti mravní i hmotné zájmy spisovatelův a býti střediskem mladší generace literární«. Činným členem může se státi každý literát, pokud sleduje aspirace (?) umělecké. V předsednictvu Klubu jsou pp. J. Kamper, J. Hilbert, J. Karásek, H. Jelínek, ve výboru F. V. Krejčí, V. Dyk, K. Rožek, K. Sezima, O. Theer.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rakousko-Uhersko. V záležitosti **české kvitance** na poslanecké diety bylo Dru Heroldovi doručeno vyřízení předsedy ministerstva ze 14. ledna, z něhož však nic nelze vyrozuměti. Obsah jeho jest, že podle jakési úmluvy učiněné po vydání zákona ze 7. června 1861 mezi presidiem posl. sněmovny a vládou byl svého času vydán poukaz kasovní, na základě jehož diety poslanců jednou pro vždy mají býti pokládány za poukázány u ústředního úřadu platebního. Vzhledem k tomu jeví prý se »zvláštní nařízení« žádané Drem Heroldem pokud se týče poukázání diet za dobu od 17. do 31. října bezpředmětným. Do otázky, zda-li diety přísluší po právu dle míry (»nach Maasgabe«) přítomnosti dotyčného poslance nechce se vláda pouštěti a na visum presidia nemůže míti žádného vlivu. Dr. Herold, jak listy psaly, jest odhodlán obrátiti se nyní na říšský soud. Jaké bude rozhodnutí jeho, nedá se předem říci. Nebude však od místa, upozornit na rozhodnutí, které vydal říšský soud 26. dubna 1888 v záležitosti posl. Wolfa a několika sociál. demokratů, kterým bylo odepřeno poukázati diéty prováděním známé lex Falkenhayn. Říšský soud tehdy řečeným poslancům diéty přisoudil. V důvodech praví říšský soud, že platiti diéty jest zavázána vláda (protože se jedná o nárok proti souhrnu království a zemí na říšské radě zastoupených) a že upraviti postup při výplatě jest věcí vnitřního zařízení a tato úprava nemůže míti nějaký vliv na práva poslanců. Státní moc ať si zjedná jistotu o době, po kterou poslanci byli na říšské radě a dle toho ať platí. Jakým způsobem vláda data si opatří, jest pro nárok poslanců docela lhostejné. Zůstane-li si říšský soud důsledný, stačí, když se odvolá na tento předchozí případ, ve kterém již soudil. P. Dru Koerbrovi vytáčky nepomohou a bude mu kousnouti do kyselého jablka a vysloviti se, kterak soudí o fiktivní státní němčině, ve které p. president posl. sněmovny jedině chce míti vyhotoveny kvitance. Není však vyloučeno, že se říšský soud pustí třeba sám do jazykové otázky, o kterou tu běží. Pak by to bylo ovšem riskantní. Vysloví-li se, že jsou přípustny kvitance české, máme vyhráno. Řekne-li však, že nikoliv, bude lze v rozhodnutí tom spatřovati uznání státní němčiny a následky toho mohou býti nedozírné. Důvodně očekáváme, že říšský soud jazykové rozhodnutí odkáže vládě.

V **rozpočtovém výboru** pracuje se plnou parou. Dospělo se již k t. zv. politickým položkám. Debata byla prohlašována za velice choulostivou a nebezpečnou a na všech stranách byl velký strach, nejen na vládních křeslech, ale i mezi poslanci, kteří přisluhují vládě. Zatím jest již projednán odbor ministra spravedlnosti, a kdo s posavadním výsledkem může býti spokojen, jest vláda. Nejen že se nestřílelo z děl, ale ani z hmoždířů. Daleko živější než při choulostivých položkách politických, je občas jednání výboru při položkách hospodářských rázu nepolitického, na př. zrušení

crár. mýt. Ve výboru rozpočtovém bylo navrženo, aby polovice sumy vložené vládou do příjmů z mýt crárních, byla škrtnuta. P. ministr financí tím byl velice podrážděn a hrozil po osvědčeném příkladě ihned demisí, kdyby návrh byl přijat. Ukázala se hned barva všelijakých lidí, kteří se vydávají za opoziční nebo vyslovují vládě nedůvěru v papírových resolucích, jako němečtí nacionálové a pod. Ukázaly se však ještě i jiné věci. Hlasováním ve výboru byla vláda zachráněna 18 hl. proti 7. Nár. Listy litovaly, že při hlasování nebyli Slovinci a posl. Rataj, jehož jméno vytiskly tučně. Že nebyli při hlasování také 3 mladočeši Dr Herold, Dr. Kurz a Dr. Stránský, N. L. neřekly. Posl. Rataj svou nepřítomnost ospravedlnil úmrtím svého tchána a Dr. Herold se pokusil nepřítomnost omluviti. Co však bylo s ostatními pány?

Za jednání rozpočtového výboru o položkách minist. spravedlnosti pravil p. Dr. Kramář o soudních inspektorech, že byli zcela nezbytni, když se zaváděl nový civilní proces, je však proti tomu, aby trvali na dále. Dr. Kramář špatné svědectví vydal rakouským soudcům, jako by nebyli s to konati svou povinnost bez nátlaku s hůry. Nikoli, ve státě ústavním soudní inspektoři po způsobu našich nebyli nikdy nezbytni, nejsou a nebudou. Naopak, jest to instituce protiústavní a kdo tvrdí opak, jako liberál, stojí na tomtéž stanovisku, na kterém ryt. Abrahamovicz, který také činnost inspektorů chválí. Posl. Pernerstorfer správněji o věci soudí, touže na činnost jednoho inspektora, který se pletl do nálezu ve věci trestní. Při tom se ti pánové daleko méně zabývají věcmi trestními než civilními. Kdyby měly býti sčítány případy, ve kterých si osobují vliv na rozhodování ve věcech civilních, třeba jen v otázkách formálních, byla by z toho tlustá kniha. My v Čechách čekali, že mladočeští poslanci vytknou ministru spravedlnosti bůh ví jaké hříchy a zatím kde nic tu nic. Sáhodlouhé řeči a podrobnosti pražádné. Že by úspěchem politiky bylo, když baron Spens-Boden, jak N. L. zaznamenaly, odpovídá hlasem sotva slyšitelným pro své okolí, sotva uvěříme.

Justiční obor v debatě rozpočtového výboru poslanecké sněmovny proklouzl hladce. Zbývá ještě obor minist. vyučování, daleko kritičtější. Němci mají naň namířeno. Z počátku bylo vyhlašováno, že jejich odboj čelí proti položkám na ústavy již stávající, proti brněnské technice, česk. gymnasiu opavskému, slovinským paralelkám v Cejli a podpoře polského gymnasia těšínského. Avšak tyto ústavy náhle zmizely z rozprav a kombinací, za to objevila se jako sporná věc jediné česká universita na Moravě. Na to, že by universita v dohledné době byla aktivována, není ani pomyšlení. V postupu Němců nelze viděti nic jiného než scénu z těch dobře aranžových komedií, z nichž se skládá nynější parlament. život cislajtánský. Němci musí na oko bouřit, aby se nezdálo, a tudíž vyvolili si českou universitu moravskou; aby neodporovali položkám středoškolským byli patrně pohnuti diplomatickým uměním vlády. Z toho, co Němci podniknou ve příčině university moravské, vláda si nedělá pranic, protože vážně nepomýšlí na zřízení její, ač ministr vyučování ve výboru prohlásil, že vláda je odhodlána zříditi německou a českou universitu na Moravě, neudávaje však kde. Tahanice mezi vládou a Němci o doslovné znění dotyčného prohlášení jsou hádky de lana caprina, při kterých nikdo to nemyslí vážně. Zasluhuje povšimnutí, že Němci při svém politickém změtení pojmů zřízení české university prohlašují za věc jazykovou, vytýkajíce Dru Koerbrovi, že v otázce university opouští programovou resoluci, dle níž v ě c i j a z y k o v é mají býti řešeny toliko dorozuměním obou stran.

Těšínské Noviny, orgán konservativní, který vždy hájil politiku oportunistickou, jsou z chystaných českoněmeckých konferencí pobouřeny. Tážou se v čís. z 18. ledna, že snad nejdůležitější posice česká, most mezi světem českým a ostatním severoslovanským nebude vydán v pospas nejen němectví slezskému, ale i vždy silněji se valícímu příboji prušáckému. »Že na Slezsko nebude zapomenuto a že nebude vylučováno z obsahu jednání, žádati můžeme. Tím více, že nejen my čeští Slezané tento požadavek jsme postavili, nýbrž že byl v Brně a Praze uznán a akceptován. Jakmile Slezsko z konferencí, i příprav k nim, bude vyjmuto a odstaveno, jest poru-

šena zásada jednotnosti a nedílnosti české koruny a opuštěna půda státoprávní. Při náležité ekonomii národní práce musilo by býti Slezsko postaveno vůbec na přední místo . . Upravení národních a jazykových poměrů v Čechách a Moravě může ještě počkat, ve Slezsku odkladu nestrpí, jak poslední události každého mohly přesvědčit.« Rozhořčení jest odůvodněno, zejména máme-li na zřeteli na př. pád Kateřinek, čímž jsou ohroženy i dva z těch tří mandátů českých na sněmě slezském. Pokud se týče působení německé státní byrokracie ve Slezsku, odkazujeme k případům uvedeným v čís. 10. str. 308. Křivdy ty se nenapraví, když slovanští poslanci při zahajovací řeči zemského presidenta vyjdou ze sněmu anebo s presidentem přeruší styky. A my v Čechách také nepomůžeme sbírkami krejcarovými, ale hlavně mravní pomocí.

Hospodářský. RS. **Kartelové vyjednávání** je v podezřele záhadném stadiu. Zdá se, že velké železárny, rakouské i uherské, jsou již tajně dohodnuty a že jedná se jen o zlomení odporu asi dvou železáren menších. Odpor bude asi zlomen tím, že sdružené velkozávody podniky ty prostě koupí. Pak nastoupí železářský kartel opět bezohlednou samovládu na škodu ostatního průmyslu. — Rakousko-uher. banka v předposlední schůzi gener. rady zamítla všeobecně žádané snížení míry úrokové a omlouvala usnesení své tím, že v Berlíně i v Londýně diskontní sazbu také nesnižují. Ačkoliv poměry na německém trhu peněžném nejsou daleko tak příznivé jako u nás, rozhodla se nicméně říšská banka německá snížiti míru úrokovou ze 4 na $3^1/_2\%$, aby vyhověla úvěrovým potřebám tamního, loňskou krisí stísněného průmyslu a obchodu. Podle všeho nebude moci ani rak. uher. banka se snížením míry úrokové otáleti. Na banku anglickou, která až dosud musí operovati s nesnázemi války jihoafrické, vyžadujícími stále nových sum pro armádu anglickou, se nyní vymlouvati nemůže. Ostatně tato v posledních dnech následovala již také příkladu banky německé. Snížení míry úrokové se u nás také obecně očekává a bylo by trestuhodné, kdyby správa banky zájem akcionářů postavila nad zájmy ostatních výrobních a obchodních tříd. — V mezinárodní obraně celních zájmů stal se v Rakousku, řekli bychom — zázrak. Rakousko-uherská vláda začíná umlouvati s Ruskem společný obranný postup proti německému celnímu tarifu. Iniciativa připisuje se nejen Maďarům, ale i rakousko-uherskému velvyslanci v Petrohradě, bar. Lexovi z Aehrenthalu. Nepopíratelno je, že by se dala nyní posíliti naše hospodářská posice na trzích evropského východu. »Berl. Boersen-Courier« zažehnává zdánlivé nebezpečí to chabým ujišťováním, že návrh celního tarifu prý asi přijat nebude. Nenamítá sice nic proti hospodářské obraně Rakouska ve spolku s Ruskem (!) ale bojí se o — trojspolek. — Proces vřesenský vyvolal reakci ve všech zemích polských. Jako výbojná Anglie utrpěla jihoafrickou válkou proti malému, ale statečnému národu Burů mnohem větších škod než na poli válečném na svých trzích průmyslových a obchodních, tak i Poláci ve svých roztrhaných zemích organisují se k odvetné akci hospodářské proti brutálnímu Prušáctvu. Obchodní i konsumní vrstvy polského lidu v Rusku i v Haliči přerušují své obchodní styky s Německem a hledají nové nákupní prameny hlavně v Rusku a Rakousku. Naše výrobní a obchodní kruhy mají příležitost osvědčit svoji způsobilost konkurenční nejen ve směru technicko-průmyslovém, nýbrž i v ohledu obchodní přesnosti a solidity.

Obilí a polní plodiny. Na našich trzích plodinových stouply následkem slabších nabídek záznamy o 5—15 hal. Poněvadž za uherskou pšenici požadují se vyšší ceny, dostavila se na úterní trh větší nabídka české pšenice, poptávka byla celkem dosti značná a smýšlení pevné a ceny zůstaly nezměněny. Nejvyšší cena za pšenici moravskou K 10·60, českou K 9·50. Také v žitě dostavila se na poslední trh větší nabídka, která však neměla na ceny žádných následků; nejvyšší záznam K 8·35. Ječmen opět o 5—10 haléřů stoupl; nejvyšší cena za ječmen K 8·10. Oves stává se zase předmětem spekulace; rolníci i obchodníci, zdá se, že mají dosti značné zásoby, ale v nabídkách jsou zdrželiví. Následkem toho docíleno za oves o 5—10 hal. vyššího záznamu; nej-

vyšší cena byla K 8·—. Naproti tomu obchod s kukuřicí a řepkou úplně váznul; kukuřice klesla o 5 hal. Záznamy posledního trhu jsou: pšenice česká K 9·— až 9·70, žito české K 8·10—8·40, ječmen K 7·35—8·40, oves 7·70—8·15, kukuřice 6·40—7·60, vikev česká 8·40—8·60, hrách 9·50 až 14·—, čočka 10·— až 16·—, mák 26·75—28·75, jetel červený 48·— až 57·—, bílý 45·— až 92·—, sušená čekanka 7·20—7·40, brambory 1·10—1·60, seno 3·75—4·75, sláma 2·50—4·—; vše za 50 kg v měně korunové.

Cukr 30. ledna. Trhy cukerní byly po celý minulý týden ovládány smýšlením pevným. Podnět k obratu daly vyhlídky na dohodu států na konferenci bruselské, opětná zvýšení amerických záznamů a zvýšená poptávka se strany anglického konsumu, který očekávaje, že přívozní clo anglické bude poznovu zvýšeno, zásobuje se cukrem, zejména bílým. Kromě toho stalo se zasáhnutí Ameriky pravděpodobno, poněvadž kubánské cukrovary počítají, že snížení cla na kubánský cukr do Ameriky, jehož se domáhají, přece se stane, a nabídka cukru z Jávy následkem nízkých cen naprosto přestala. Okolnosti ty způsobily zdražení cukru o 4%, čeho cukrovary německé i rakouské použily k hojnému odprodeji. Zhoršení nastalo vzrůstem zásob kubánských o 26.000 t. a hamburských o 3000 t. Zřejmé zásoby světové obnášejí dle »Prager Zuckermarkt« 3,707.591 tun oproti 2,957,734 t. a 2,873.908 t. v letech předcházejících. Za klidného trhu znamená dnes pohotová surovina K 18·35 franko Ústí.

Karlův most opět v nebezpečí! Zdá se, že v Praze nejcennější památky historické jsou jistým pánům trnem v oku. Marno jim hlásat a na svědomí klást, že ničením a hyzděním svých památek ničíme i to, co v dnešní době jedině poutá i obdiv ciziny, ničíme svou kulturní pověst! Jak může míti cizina úctu k národu, jenž nemá jí sám k sobě? A národ, jenž hanobí památky své slavné minulosti, nemá sám k sobě úcty! Přes dvojí protesty přijat byl v radě městské v úterý opět návrh na zavedení elektrické dráhy po Karlově mostě. To znamená ovšem: s vrchním vedením, které mění Prahu den ze dne více v ošklivou, životu nebezpečnou, drátěnou klec. A k jakému účelu praktickému? Logika zavedením elektrického pohonu zmenšiti deficit, jejž trať na mostě vyžaduje již dnes, kdy se jezdí se starými koňmi a starými 3 vozy, je velmi podivná, uváží-li se investice nových sto tisíc do trati zcela mrtvé. Což bezpečnost obecenstva, řekněme na př. svatojanských poutníků, kdyby se přetrhl drát, jak stalo se již tolikrát v Berlíně, Vídni, Lipsku? Kam se z mostu uteče? Připomínám, že budou-li jezdit naši električtí giganti po mostě, nebezpečnost chůze po něm vytlačí z pasáže i ony lidi, kteří pro nemajetnost výhradně tohoto přechodu používali, postrádajíce krejcaru, jejž by na jiném mostě zaplatiti musili. A má k tomu obec právo? Vždyť vlastně mostné chudiny je sociální nespravedlností. Důvod aesthetický — který by jinde rozhodl — neodvážím se ani připomenouti, platí u nás nejméně. Však ony to spraví slohové kandelábry — gotické elektrické kandelábry. SVAT.

Pohádka o Honzovi.

Baletní pantomima.

Jdi ještě Prahou, smutný snílku bledý
pln jemných dum, jdeš tudy naposledy.
Kol všecko v smutku, černé sukno vlaje,
princezna Praha sani vydána je.
Hle, elektrická zlá saň městem kvačí:
svá rouleaux spěšně stáhli prodavači.
Žen, dětí tlumy ve sklepích se krčí.
kraj vylidněn až k Podbabě a Krči.
I s mostu Karla střemhlav dolů svatí
se prudce vrhli, děsem velkým jati.
A před branou kněz bledý žehná rukou
těm zoufalcům, již zhrdli žití mukou.
Čpí město kouřem, v rozvalinách leží,
saň oddychuje pod mosteckou věží.
Princeznu zradiv sani v hlavě víská
junácký Jan a z Bulse sobě píská.
Má lakýrky a divadelní city
a elektriku šatí v deficity. —
Té pantomimy chcete znát finale?
Z Paříže Normand dá prý Janu vale
a ctihodný Buls skončil studu plamem
na Karla mostě pod ochranným rámem.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 8. ÚNORA 1902 ČÍSLO 19.

Zemský výbor jako služodárce.

A. Články uveřejněné v »Rozhledech« o zemském výboru a zemské správě byly zemskému výboru podnětem, aby části zemského úřednictva vydal tento zajímavý oběžník:

»Od nějaké doby vyskytují se občasně v různých spisech a periodických publikacích články o složení a působnosti sněmu král. českého a výboru zemského, o správě zemské a jednotlivých ústavech zemských, o poměrech služebních atd., jež obsahují nejen posudky, nýbrž často i přímo útoky na nejvyšší zastupitelské sbory samosprávy zemské, jednotlivé jich členy a výkonné orgány. Úkazy toho druhu stávají se tím povážlivějšími, když přimísením úřadních dat nebo sdělení o okolnostech, o nichž z pravidla lze vědomosti nabyti jen z činnosti úřadní, snaží se projevům takovým dodati větší váhy a pravděpodobnosti. Skutečnost, že se tak děje, jakož i různé jiné známky tomu nasvědčují, že slušÍ mezi účetními úředníky zemskými hledati ne-li přímé původce, tož aspoň spolupracovníky nebo přispívatele při sepisování článků těch. — Zemský výbor království českého pozoruje s nelibostí takové uvolnění kázně služební, nemůže jinak, než za stejně nepřípustnou označiti dále takovou veřejnou činnost úředníků zemských, která obrací se útočně proti kterékoli straně politické, proti jednotlivým členům sněmu nebo výboru zemského v záležitostech jich působení veřejného. — Uznal tudíž toho potřebu, připamatovati všem, jichž se týče, se vším důrazem, že jednání podobné nejen nelze srovnati se služebními povinnostmi úředníka zemského, nýbrž že přímo se příčí (!) přísaze, kterou každý úředník zemský vykonal a v níž slavnostně se zavázal, jednak bedlivě zachovávati tajemství služební, jednak přičiniti se o to, aby se vzmáhaly čest, prospěch a služba sněmu království českého a výboru zem-

ského z jeho středu zvoleného, i aby se zamezilo vše, co by tomu bylo na škodu a újmu. — Však též z ohledu na obecenstvo, jež plným právem smí žádati při úřadech veřejných naprostou nestrannost a nepředpojatost, jest povinností výboru zemského, netrpěti toho, aby úředník zemský konal služby agitátorské kterékoli straně politické, i očekává tudíž s důvěrou, že upozornění toto postačí a že nebude potřebí prostředků důraznějších.«

Tento výnos doručen byl řediteli zemské účtárny s tímto dodatkem: »O tomto usnesení činí se vzhledem k povaze věci sdělení pouze (!) panu řediteli k. č. z. účtárny s vyzváním, aby se vhodným způsobem o to postaral, aby obsah jeho uveden byl na vědomí všem účetním úřed. zem. výboru i čekatelům na místa úřednická ve službě účetní, a aby průkaz o tom, že se tak stalo, pro spisy opatřil.«

Formou svou nemůže býti tento oběžník pokládán za spis zemského výboru. Dle § 24. instrukcí pro výbor zemský, schválených sněmem dne 31. května 1864 má každá expedice býti podepsána maršálkem a referentem. Na výnosu není však žádného podpisu, ačkoliv oběžník je litografován na dopisních listech zemského výboru. Patřil-li výnos pouze řediteli účtárny, měl ten sděliti jej úřednictvu pod svou zodpovědností a měl zprávu o tom podepsati. Ale tak oběžník je zcela anonymní a proto nezávazný.

Rozeberme však i obsah oběžníku. Úřednictvu připomíná se tam jeho přísaha zachovat úřední tajemství a přičiniti se, by čest, prospěch a služba zemského sněmu a výboru se množily. Ale nelze pokládat za porušení úředního tajemství sdělení, že poslanec Adámek nebydlí v Praze, že zemská budova je naprosto nedostačující atd. Zemskému výboru bylo by velmi těžké dokázati, v čem bylo články v »Rozhledech« dotknuto úředního tajemství. A kdo více přispívá k množení se cti zemské. Ten kdo ke šlendriánu, který se tam zahnízdil mlčí, nebo ten, kdo snaží se, aby vážnost samosprávy se zvedla tím, že by hlavně představitel její, zemský výbor, vyhovoval všem požadavkům, které se na něj klásti musí?

Nynější zemský výbor zasedá již per nefas. Od prvé sněmovní schůze zasedati má výbor nový. Místo, aby zrušil hanebné převzaté dědictví, jakým je tajná kvalifikace, zanechává po sobě jiné dědictví, jako »světlou památku«: dva výnosy, které zastupovati mají zemskému úřednictvu služební pragmatiku, které vůbec není. Zemskému výboru bylo sice již v r. 1864 uloženo, aby vypracoval a sněmu předložil ku schválení služební řád pro úřednictvo, ale dosud se tak nestalo. Nebylo by prospěšnější, místo oběžníků stvořiti nějaký takový řád?

Zemský výbor dovolává se služební přísahy úřednictva, ale zapomíná při tom, že čekatelé (jichž je na 50), ačkoliv mají plné právo všecka úřední tajemství znáti, pod služební přísahou nejsou. Poněvadž jest vinou zemského výboru, který se za

aspiranty jaksi stydí, uvádíme mu tuto kategorii ubohých zřízenců zemských, jichž inteligenci a práci kupuje zemský výbor za denní plat 2 K 50 h, znovu na paměť. Či také to jest ke cti a prospěchu služby zemské?

Oběžník namířen je jenom proti úřednictvu účetnímu proto, že zemský výbor hledá mezi ním autora našich článků. Nu, čich je dobrá věc, ale ne vždycky spolehlivá. Tedy zatím co účetní kategorie úřednická nesmí se zabývati ani politikou ani žádnou činností jinou, neboť každá — jak samy Národní Listy připomněly svým přísedícím — z nich dá se naraziti na brdo, že namířena jest proti některé politické straně, ostatní kategorie činiti tak mohou. Či u nich zemský výbor předpokládá, že takové činnosti ani nejsou schopny? Špatná poklona!

Jsou jednotliví členové zemského výboru a sněmu zemským výborem a sněmem? Nejsou-li, tedy zemský výbor vůbec přestupuje svou pravomoc, chce-li za nepřípustnou prohlašovati každou kritiku, která se vztahuje na veřejné působení členů sněmu a zemského výboru. Jak často se stává zemskému výboru, že sice na počátku schůze sejde se pět členů, kteří však brzo scvrknou se na tři a usnášejí se závazně dále proti § 21. instrukcí, že má býti k platnému usnášení aspoň pět přísedících pospolu. Což kdyby úřednictvo zemské počalo ukazovati, kolik usnesení stalo se již nešetřením tohoto příkazu neplatnými! Či i to bylo by zrazování úředního tajemství? Tajiti každou nepříslušnost, každou chybu atd. členů zemského výboru není ku prospěchu a cti zemské služby a proto jsou úředníci svou přísahou vázáni snažiti se o nápravu. Připomínáme i my tuto přísahu úřednictvu a čekáme, že se jí nezpronevěří.

Kavalíři a svobodomyslníci nynějšího zemského výboru ukázali se výbornými karabáčníky. Stále a dnes zvláště je zemské úřednictvo úplně vydáno zemskému výboru, nemá služebního řádu, o jeho kvalifikaci rozhoduje se tajně a zemský výbor není ani touto tajnou kvalifikací vázán, jestliže nevyhovuje jeho intencím. Kolikráte byla již vrácena kvalifikace s nařízením, aby ze špatné udělala se dobrá, když jednalo se o nějakého klerikálního nebo mladočeského agitátora. Nyní snad bude se jednat naopak, bude-li se jednati o člověka nepohodlného. Nedávno zemský výbor s úředníkem, který defraudoval, jednal s benevolencí podivuhodnou; div mu ještě remuneraci nedal. Proti poctivým a řádným úředníkům užívá karabáčnického biče. Jaké je z toho mravné naučení? Pamatujte pánové v zemském výboru, že není ještě všem dnům konec a že na vás — také dojde!

Divadlo na venkově.

Studie *Karla Scheinpflugu.*

Repertoar.

Kdo se zabývá bedlivěji posudky činnosti různých divadel, musí dospěti k přesvědčení, že všecka divadla na zeměkouli stůňou časem nemocí, které se říká »špatný repertoar«. A je-li tomu tak u divadel velkých, stálých, vládnoucích množstvím vybraných výkonných sil, opřených o tisícihlavé obecenstvo a podporovaných statisícovými subvencemi — jak může býti u divadel venkovských, u kočujících společností, z malého počtu špatně placených herců, stěsnaných mnohdy na primitivním jevišti velkém jako dlaň, postrádajících nejnutnějších pomůcek výpravných, nepodporovaných nikým, odkázaných svou existencí na nepatrný hlouček obecenstva a ke všemu každých několik neděl na hlouček jiný, jiného vkusu, jiného vychování, jiných požadavků? Pochopíte, že je to těžký problém, ten repertoar venkovských divadel a uvážíte li všecky ty tvrdé překážky, které stojí zdárnému rozřešení jeho v cestě, málem by vám vypadlo péro z ruky.

A přece také tento úkol musí se rozřešiti, musí se alespoň o jeho rozřešení pracovati. Neboť repertoar je základem divadla a bez dobrého repertoaru pozbývá divadlo svého významu, pozbývá nutnosti ano i oprávněnosti své existence. Sehrajte umělecký kus s prostředními herci a s chudobnou výpravou — zbude přece něco uměleckého na takovém představení: dílo básníkovo. A proveďte bezcenný výrobek dramatický ensemblem největších umělců, v rouše nejskvělejší výpravy — výsledek je roven nule. Snůška pěkných cetek na nedochůdném těle, zátopa pěkně mluvených slov neobsahujících myšlenky, zmařený čas, vyplýtvaná námaha, vyhozené peníze.

O repertoar Národního divadla sváděny po leta boje, jimž konečně padla stará správa v oběť. Může nám býti lhostejným duch a práce několika set divadel venkovských, jež mají sloužiti duševním potřebám 94% českého lidu?

Jaké vlastnosti musí míti repertoar divadla, aby mohl býti označen jako dobrý? Musí obsahovati vesměs díla umělecká v náležitém výběru a v náležitém pořadu.

Jednoduchá formule; ale její užívání není nikterak snadným. Slovo »výběr« staví nás zase před dvě hlavní otázky: v jakém poměru mají býti zastoupena díla domácí vůči cizím? A v jakém poměru práce moderní vůči starým? A slovo »pořad« tají v sobě důležité úkoly vychovatelské a pořadatelské. Jak seřaditi zvolené práce, aby všecky mohly dojíti porozumění obecenstva? Jak je seřaditi, aby zájem diváků neumdlel a vytrval do konce, vzrůstal?

Na otázky tyto dalo by se ovšem zase určitě odpověděti. Na první a druhou: Z prací původních pojata buďtež všecka díla umělecky cenná, z cizích všecka díla vynikající ceny umělecké. A týž poměr měl by býti zachován mezi pracemi moderními a starými. Z moderních budiž přijato každé dílo přinášející nějaký paprsek světla, nějakou vlnu života doby přítomné v rouše uměleckém, z minulých však jen díla, která vyhranila se z duchového bohatství své doby v krystaly nejryzejší, v jejichž hráních lámou se světla a hýří barvy celé kulturní periody; díla, jejichž vůdčí myšlenky byly zároveň vůdčími myšlenkami svých let, jejichž charaktery vyšinuly se jistými rysy na typy své doby; nádherné kathedrály vysněné velkými básníky a vystavěné dokonalými umělci, tyčící se vysoko nad chaloupky diletantů, kasárny spisovatelů a lesklé zámky artistů. Na otázku třetí a čtvrtou mohli bychom říci: Vyvolené práce mají býti seřaděny tak, aby hry předcházející připravovaly obecenstvo pro hry následující. Neboť jenom náležitým postupem lze umožniti diváku méně připravenému nebo nepřipravenému, aby pochopil i nejpokročilejší a nejsložitější plody umění, stojící již jednou nohou za prahem budoucnosti. A při tom musí býti pořad rozmanitý. Hry podobného obsahu nesmějí po sobě bezprostředně následovati, tragika má se střídati s komikou, drama náladové s činovým, dramata tichých hlubin s dramaty bouřných výší. A podobně.

Jak vidno, dostali jsme z jedné formule čtyři. A podobně šlo by to dále. Kdybychom se zabývali kteroukoli z těchto formulí déle, rozpadla by se nám zase ve formulky další, stále podrobnější a stále zvláštnější. A mohli bychom tak pořídit kodex zákonů, pravidel, pokynů a rad pro sestavovatele divadelních repertoarů. Ale úkol sestaviti dobrý repertoar nestal by se tím o nic snazším. Naopak, čím více a čím těžší požadavky bychom kladli, tím více by vzrůstaly potíže. A konec konců vysvitla by vždycky jedna pravda: že k sestavení dobrého repertoaru nevyhnutelno jest jisté literární vzdělání, jisté psychologické znalosti obecenstva, jisté praktické zkušenosti divadelní, jistý umělecký vkus a aranžérský talent.

Tu se ocitáme před první velkou překážkou cenného repertoaru venkovských divadel. Osobní nezpůsobilost řídících duchů. Kolik pak řiditelů venkovských společností hereckých může se vykázati vlastnostmi, které jsem právě naznačil jako nevyhnutelné? O kolika z nich může se předpokládati, že studují vážně a soustavně alespoň všecku literaturu dramatickou, která je jim přístupna v českém rouše, že si všímají zpráv a kritik dramatické literatury alespoň v českých literárních listech?

Ach, práce našich divadelních řiditelů při výběru her je mnohem jednodušší a pohodlnější. Mají své osvědčené vzory, z nichž pohodlně opisují. Jedním je Národní divadlo. A to je konečně zjev zcela přirozený, že se zraky chudých venkovských

divadel upírají zvědavě k repertoaru našeho jediného velkého divadla, které by dle svých poměrů životních, dle svých prostředků uměleckých i finančních, dle svého hesla i dle svého jména mohlo a mělo býti jim zářícím vzorem. Druhým pramenem moudrosti jsou venkovskému řediteli cedule jeho kolegů. Vedle toho věnují někteří ředitelé pozornost repertoaru pražských divadel předměstských a vídeňských divadel nižšího řádu.

A vodítko, které řídí ruku jejich při výběru, bývá právě tak jednoduché a pohodlné. Suchá statistická cifra. »Dáváno více než dvěstěkráte ve vídeňském divadle Karlově.« »Nesčíslněmnožstvíkráte* provozováno v divadle na Vídeňce.« To »dvěstěkráte«, »nesčíslněmnožstvíkráte« rozhoduje. O iniciativním uvádění nových her na jevišti může se mluviti jen v nejřidších případech. Hra, které se nedostalo štěstí usmívati se alespoň čtyřikráte s vývěsního štítu Národního divadla, naplniti nejméně dvacet »domů« pražských aren nebo padesátkráte divadlo na Vídeňce, Karlovo, Josefské, má velmi málo vyhlídek, že by mohla přejíti v repertoar pětatřiceti českých kočujících společností divadelních.

Že hojnými kameny úrazu bývají repertoarům všech divadel různé potíže a nedostatky technické, je známo. U kočujících divadel venkovských nabývají tito činitelé moci přímo osudné.

Jedním z nich je nedostatečnost jeviště. Že na jevišti měřícím osm čtverečních metrů není možno provozovati — nebo lépe: neměly by se provozovati kusy opírající se o velké komparsy, bude každému jasno. K tomu druží se často nedostatek nutných dekorací, kostymů, rekvisit. Tím je jistý počet her pro průměrné venkovské jeviště ztracen.

Druhým nepříznivým činitelem je nedostatečný počet výkonných sil. Kočující společnost činoherní mívá 12—20 herců. Podotýkám, že rozdíl mezi oběma těmito čísly nemívá tak velkého významu, jak by se na pohled zdálo. Znamená obyčejně jen větší menší přívěsek herců nejnižšího řádu, statistů, kteří se hodí na ceduli ke všemu a na jevišti k ničemu. Nejdůležitější tak zvané »obory« bývají z pravidla obsazeny jen jednou. A tu ještě třeba bráti slovo »obor« v nejširších možných mezích. »Milovník« musí hráti všecky mladé role nejnesrovnatelnějších povah, od naivního jelimánka frašky až k hrdinovi tragedie, od prostého venkovského hocha až k rutinovanému salonnímu lvu, od bezduchého věšáku na důstojnickou uniformu až k hyperkulturnímu sensitivu moderního dramatu. Právě tak musí tak zvaný »komik« sehráti všechny úlohy, jimž se obecenstvo směje, má, nebo může smát a musí vedle toho vypomáhati ve vážných hrách třeba v roli intrikána. Poněvadž pak sezona herecké společnosti trvá ve větším venkovském městě dva i tři měsíce, a poněvadž při nečetnosti divadelního obecenstva lze málokterou

* Nežertuji. Toto příšerné slovo naleznete vskutku na plakátech společnosti E. Zöllnerové.

hru opakovati, vychází nutnost, že by čtyři až šest osob musilo hráti po celou tu dobu denně po velké úloze a denně po jiné úloze. Fysická nemožnost dostáti takovému úkolu dovede už řádně zamíchati repertoarem sebe pečlivěji sestaveným, i když nebéřeme v počet různé zevnější překážky, události v rodinách hereckého personálu, onemocnění herců, těhotenství a šestinedělí hereček, jež bývají vedle svého hereckého povolání ještě také ženami a matkami..

Ale dejme tomu, že by se podařilo všecky tyto překážky odstraniti. Že by se nalezl talentovaný, vzdělaný a energický ředitel, jenž by byl hotov sloužiti jen umění a pěstovati jen umělecký repertoar, že by dovedl sestaviti vzornou a dosti četnou společnost, že by vládl dostatečným kapitálem a měl k disposici nejlepší divadelní budovu, jakou se může český venkov vykázati. Ještě pak stála by provedení jeho plánů v cestě překážka, dle divadelních tradic největší všech stávajících. A tou je — obecenstvo.

Obecenstvo jest jméno mnohohlavého tyrana, jenž se zmocnil kdysi vlády v království Thaliině a na jehož bedra svádějí kněží i velekněží nešťastné bohyně všecky zločiny, které se spášou v jejich diecésích proti jejím přikázáním. »Obecenstvo nám na to nechodí,« odbývají vaše výtky pokrčením rameny a shovívavým úsměvem, ukazujíce náměstkou »to« na nejznamenitější plody dramatické literatury. »Obecenstvo si to přeje,« omlouvají v jednom dechu prodej nejmizernějších výrobků literárních řemeslníků.

A, bohužel, mají trochu pravdy ti dobří lidé. Přečtěte si jen výkaz návštěvy různých her, který uveřejnilo Družstvo Národního divadla na rozloučenou se správou ústavu. Číslo návštěvy té které hry a její cena umělecká stojí k sobě skoro pravidelně v obráceném poměru. A připouštím, že na venkově nebyl by poměr ten o nic příznivějším.

Ale mají jen trochu pravdy, ti dobří lidé. Předně nemají svá tvrzení zrovna neochvějně podepřena. Jest otázkou, zdali by obecenstvo vskutku na dobré kusy nechodilo, kdyby mělo k tomu příležitost, to jest, kdyby — se mu hrály a dobře hrály. Uštědří-li divadelní společnost svému obecenstvu po dvaceti představeních nejhorších odpadků jednu literární hru, a obecenstvo zůstane náhodou doma, není to ještě neomylným důkazem, že by obecenstvo ono nechtělo zásadně jíti na žádný slušný kus; vždyť ono při provozování těch odpadků zůstane také leckdy doma. Je-li však vkus našeho obecenstva vskutku tak nevyvinutý nebo zkažený, jak se často tvrdí, čí pak je to hlavně vinou? Jak se vůbec mohlo státi, že se obecenstvo zmocnilo vlády v divadle, že ono, jež má býti uměním podmaňováno, vedeno, povznášeno, dovedlo si naopak podmaniti »umění«, strhnouti je k zemi a vléci je prachem svých cest?

(Příště dále.)

Rudyard Kipling.

Nejčastěji jmenovaný ze žijících spisovatelů anglických netěší se tak jednomyslnému obdivu kritiků, jak by se dle slávy k nám zaznívající mohlo souditi. Našemu čtenářstvu je znám tento spisovatel svými »Knihami džunglí«, avšak z jeho povídek, líčících poměry života obyčejného (hlavně anglického vojáka) nebo dokonce z básní není u nás známo skoro nic. A není to nic podivného. Vezměme do ruky na př. jeho známý svazek básní »The seven seas«. Pravda, jsou tam kusy, které mají nepopíratelnou sílu, ale když ty neustálé narážky na námořní světovou slávu Anglie nás nechávají tak tuze chladnými! Druhá část je přezvána »Barrack-room ballads«, balady kasárenského pokoje, a tady se cítí R. Kipling mezi svými miláčky nejšťastnějším a provází je na jejich »slavných« vojenských výpravách po celém světě. Již začátky některých těchto básní znějí jímavě: »V pochod! Bláto se nám lepí na kalhoty..« nebo:

»Dostali jsme cholerou nakaženého do tábora, to je horší než čtyřicet bitev...«

A kasárenský žargon, který v těchto baladách převládá, nečiní je zrovna půvabnějšími; mimo to přivádí anglická soldateska bezděčně myšlenky na Transvaal, což také nepřispívá k povznešení poetické a sympatické nálady.

Co mne již u této sbírky zaráželo, vystupuje ještě ostřejšími rysy v nové sbírce »The Lesson« (Lekce), na kterou navazuje Ch. E. Russell v americkém měsíčníku »Cosmopolitan« své pojednání: »Jsou-liž dva R. Kiplingové?« — Knihy Kiplingovy, praví Russell, jsme rádi čítali. Jeho lidé byli zcela nových typů, scena měla půvab nové, cizí krajiny, sloh jistou docela neznámou, novou jímavost. Byl to muž, jehož ruka ovládala mistrně sloh: každé slovo bylo vždy na svém místě a všecky částky připojeny k sobě s dovedností dokonalého pracovníka. Avšak mimo pocit tvrdé a oslňující skvělosti technické a mimo okamžité pobavení odnášíme si z četby dva dojmy: předně pocit ošklivosti, jako by bylo bývalo hnuto hnijící vodou, a pak pocit jakéhos velkého nedostatku. Co tu schází? Všecky postavy, které předvádí nám Kipling s takovou přesvědčivou realistickou plastikou, že jinak ani nemohly si v životě počínati, jsou skoro bez vyjimky vzaty z nízkých vrstev společnosti. Avšak jiní spisovatelé činili také tak, na př. Bret Harte, aniž se jim proto činily výtky. Kipling liší se od nich ve svůj neprospěch tím, že nám ukazuje své smutné hrdiny bez jediné vlastnosti, která by si dovedla získati naší sympatie. Suroví, opilí vojáci jsou skutečně velmi realističtí, velmi směšní, ale zůstávají realistickými a opilými do konce; jejich hrubé pudy neposkytují žádné úlevy nějakou lepší stránkou, kterou by i ten nejsurovější voják ve skutečném životě projevil. Býti neustále cynický vůči všemu, co není hrubou silou a vražděním domo-

rodců a triumfem britských zbraní, jak může to zajímati široký kruh čtenářstva? Kipling píše vždy velmi obratně, ba skvěle, ale je to lesk granitu, a marně hledáme u něho teplo a světlo. Namítne se, že Zola a Thakeray jsou také realisti; ano, ale Zolův realism je veskrze proniknut soustrastí s bídnými tvory, které nám ukazuje, a Thakeray objevuje nám v našem vlastním zájmu nízkost, které jsme schopni. Kipling nemá vlastního svého citu; on by dovedl zpívati při kopání hrobu nebo při čemkoli jiném. — Není arciť třeba, aby muži a ženy, které nám spisovatel předvádí, měly pěkné způsoby a byly ctnostné a hodné; naproti tomu není na tom nic vděčného, pozorují-li se darebáci pouze jako darebáci. Co je zajímavého a cenného pod jejich darebáctvím jest, že jsou ještě přece lidskými, že i se svými nepravostmi patří k velké lidské rodině. Kiplingovi jest však darebáctví samo o sobě předmětem pozorování. Podle toho jsou také konce, ku kterým dospívá ve svých posledních básnických sbírkách »The Lesson« a »The Song of the White Men«. Jakou »lekci« dává mu zápas v Jižní Africe, krev a spousty, rozptýlené rodiny a zničená pole, smutek jeho vlastní země, zarmucující podívání na surové vášně a spitou lůzu? Jenom tu, že Velká Britanie by měla míti větší a lepší vojska, že by měla býti lépe připravena k uchvacování a zabíjení atd. Kdyby o takovém thematě a s takovým motivem někdo dovedl zpívati jinak než špatně, ztratila by poesie veškeren svůj význam a poslání k lidem.

Shrneme-li produkci těchto dvanácti nebo třinácti let, jeví se nám Kipling nejpřednějším mužem anglické literatury a zároveň také nejzlomyslnějším. On má smysl pro smích, ale ne pro slzy. Píše o lidech, ale ne lidem. Jest apoštolem evangelia krutých ran. Dosud obyčejně básníci a literární proroci předstihovali svou dobu; on to obrátil, oživuje v devatenáctém století ducha století čtrnáctého.

Proto se jeho posluchačstvo rozptýlilo, proto ztratila jeho ruka svou dovednost. I z nejnižšího a nejmaterialističtějšího stanoviska spočívá užitečnost umění v lidské sympathii v něm obsažené. Kdo se nestará o jiné lidi, nemůže dlouho poutati jejich pozornost. — Jestli víra, které učil, jest pravdivá, jest láska k bližnímu líbeznou slabostí, nemocnice jsou zbytečnými výlohami, dobrá vůle mezi lidmi je pohádkou, krása světa nedává žádné poučení, radost ze života je fysickou silou, není žádné odvahy leč ve fysickém zápase, jedině ten člověk žije důstojně, který proklestí si cestu lokty v před, jedině ten národ vyplňuje své poslání, který klade násilně ruce na slabší národy. —

Není-liž to nad vše jiné příznačné, když první básník anglický mazlí se něžně se surovou soldateskou a hlásá se svého »poetického« prestolu cynickým veršem totéž evangelium násilí, bezohlednosti jako politik Chamberlain? O. S.

O nás.

Věnováno naší mladé inteligenci od *J. Lad. Slv.* (Konec.)

Naši Němci jsou pro život připravenější. To jejich ctnosti i příčiny zdaru. Ale jsou dnes příliš nadutí, přeceňují se* a lhou; nás pak podceňují. A to se jim pomstí. Stromy nerostou stále, ani do nebe. Vyčkejme jen, ale připravujme se a sesilujme. Ukázkami jejich lživosti** bavil jsem se již mnohokráte, a to v novinách i v rozhovorech ústních. My Čechové jsme prý v Čechách právě tak jen od Němců trpěni jako Židé, poněvadž oni jsou domorodí a my přicestovalí; co prý je v Čechách krásného a vznešeného, pochodí jen od Němců; celý severní český ráj kultivovali a posázeli ovocným stromovím jenom Němci, ač veškera místní jména a pozemkové knihy svědčí jen pro nás; Praha prý má toliko německou minulost, to ostatní jsou přeháňky a pausy; a tak to chodí dále: deutsches Edelvolk, deutsche Kraft, deutscher Geist až do únavy a omrzení. Že Němci mnoho dosáhli i vykonali a že r. 1900 stáli v zenitu své moci a slávy, nikdo věci znalý nepopře, ač naše žurnalistika ráda to zamlčuje svým čtenářům. Ale že i Němci přehánějí a že to vše vykonali Němci z říše, naši čeští Němci pak téměř nic, že to jsou jen parasiti, kteří se živí z říše, je též pravda. A tak bylo vždy. To dosvědčí kritický rozbor dějin literatury českých Němců, jakož i dějin umění výtvarného v Čechách od p. Neuwirtha, »Deutsche Arbeit in Böhmen« atd., což je na mnoze monstrum vědecké logiky i práce a důkaz, jak mezi Němci i věda je ovládána od politiky. Že tak dovede psáti p. Pfister, pochopujeme; ale ani universitní profesoři, jako Bachmann, nejsou prosti této vady. Čechy se líčí anachronisticky ve školách i knihách jako prostý člen německého buntu, ač i v době Habsburků někdejší kurfirsti a nyní králové bavorští a saští psávali k jednotlivým českým šlechticům (nejen tedy k panovníkům) prosebné listy o přímluvu u českých králů. Tak čteme aspoň několikráte v »Českých sněmech«. Byli-li u nás Němci kol r. 1848 zástupci inteligence, a tedy každý, kdo chtěl slouti vzdělaným, nosil »německý« cylindr: dnes upadají*** duševně i mravně.

Každý, kdo poznal země alpské, uherské a Německo, ví, že v Čechách žijeme velmi draze. Bydlil jsem v Berlíně v hotelu prvého řádu na Dorotheenstrasse, ulici to sousední se známou třídou »Pod lipami« a na rohu Friedrichstrasse, tedy ve středu a v nejživější části města, a platil jsem za nocleh (velmi slušný pokojík) 2 marky 50 pf., našich peněz tedy asi zl. 1·50.

---

* Liberálové němečtí tvrdili dříve o nás, že se prý my přeceňujeme.

** Na př. Leitmeritzer Wochenblatt ze dne 15. června m. r., pak N. Fr. Presse ze dne 13. června atd., jak jsem to zjistil na vlastní oči.

*** Mommsenism jejich mládeže je jen špatné vychování, které se na nich pomstí.

Za jídlo à la carte v nejfrekventovanějších ulicích a v hotelích u nádraží: polévka 20 pf., telecí 50 pf., hovězí 40 pf., roštěná 40 pf. a pod., desert i sýr po 15 pf. atd. O zboží v krámech nabyl jsem s přítelem zkušenosti, že co platíme u nás po zlatce, Němci platí za marku. Tomu se už však ani nedivím: jsme přece jen ještě víc stát agrární, než průmyslový. Ale proč platíme i potraviny tak draze? Z toho jasně vychází, že konsument je přímo odírán. Ale kdo má tedy ten užitek? Rolník producent naříká, že nic nemá; a je to pravda. Patrně naši řezníci, pekaři, hoštinští, obchodníci s potravinami a Židé. Důkaz naší hlouposti. Ale i při zboží továrním mohlo by to býti lacinější, kdyby naši obchodníci brali z první ruky, kdyby znali levné nákupní prameny a původní ceny zboží. Mohli by prodávati laciněji a ještě by nabyli jmění. Za nedospělost, nevychovanost a pohodlnost jejich trpíme především my, aby oni však při tom kvetli přímo, také není pravda, ježto sami drahо platí. Jak mnoho tedy musí vydělati u nás Žid, který to vše ví a hledí bráti z první ruky! Teď teprve pochopíme jejich ohromnou moc, příjem a prameny toho. Kolik pak našich větších obchodníků navštívilo velké obchodní domy, ku př. v Paříži, Londýně, Berlíně, a učilo se tam znáti ceny zboží? Ku př. tamže A. Wertheim, H. Tietz atd.? U nás konsument platí stále stejně draho při sebe větší úrodě a výrobě; viz letos ovoce. My z úrody nikdy nic nemáme — pro nás ji Bůh nedává, a rolníku skoro také ne; jakmile však je jen trochu neúroda (sklizeň tu ještě ani není), už se přirazí a tak zůstane.

Uvědomíme-li si, že je nás 8 milionů a Dánů jen přes 2 miliony, a jaký Dánové mají kulturní význam dnes, musíme se zastyděti. Jsme hospodářsky chudí, politicky ujařmení, rolnictvu dluhů přibývá, spíme a jsme nehybní, sociálně nevychovaní, vůbec malí, ale i malicherní, obmezení, nedospělí. My se nedovedeme době přizpůsobiti; a doba nám to k vůli neudělá. Nejlepší důkaz naší nevychovanosti je duševní (ne mravní!) nepružnost. Amerikán v jednom oboru zbankrotí a začne hned druhý, jakýkoli; i v 50 letech jde se učit. U nás takový člověk je na vždy hotov a čeká pak, aby ho někdo živil. Dráteníctví je ku př. již dávno pochováno. Ale ti lidé dráteničí dál, t. j. žebrají při tom — často mladí, silní, zdraví lidé. Zde almužna — nemohu si pomoci — není na místě.

Vychování naše je sentimentální, naivní, ilusionistické; tedy falešné. Čte se jen krásná literatura. Schází tu nějaká organisace, společnost, která by vykonávala ony úkoly, jež stále u nás leží ladem a jsou teď hlavní: docílení vychování a vedení lidu ve smyslu doby. Jinde takové věci dělá stát. Naše skutečné povznesení nemůže však ležeti v intencích státu. Jemu dostačí, budeme-li náležitými poplatníky. Školství naše (ani střední) ty úkoly na se vzíti nemůže; je v rukou státu. Poslanci politisují a »konferují s vládou«. A tak právě nejnaléhavější úlohy, výchovu lidu, nevykonává nikdo; ta stojí. Něco se ovšem koná přednáškami.

Ale, pánové, k těm především třeba vzbuditi zájem. A již vzbuditi zájem pro poučení je veliký krok, úvodem a kusem výchovy. Proto třeba thémata přednášek voliti velmi pečlivě. Něco, co lid potřebuje a zatím jen lehčí. Na př.: podávati obrazy z ciziny, nikoli vědecké cestopisy. Z krajů pokročilejších, nikoli z dalekých a z východu. O jejich právech občanských a jak je houževnatě vykonávají, o jejich lásce k osvětě a pravé svobodě, o jejich školství; o tom, jak žije a bydlí obyčejný člověk, jak draze; o cenách zboží; jaká a jak se tam provozují řemesla, obchody a zemědělství; o zaopatření proti úrazu, ve stáří a nemoci atd. To by snad lidem hnulo, pobídlo a zahanbilo jej. Pak mladé a schopné abiturienty odborných škol posílati do ciziny, dáti jim stipendia, aby se něčemu tam naučili, přinesli sem s sebou obchodního ducha, zapředli tam styky ku prodeji a poznali levné nákupní prameny; a pak je i dál podporovati úvěrem atd. To by bylo druhým pobídkou a vzorem.

Že schází našemu lidu to nejhlavnější, vychování, musí být přece každému jasno. A že se tu moc málo koná, rovněž. Z venkova k takové výchovné organisaci popud vyjíti nemůže. Je to tedy, dle mého pevného přesvědčení, vinou jisté části pražské inteligence, a to právě té, která vede národ. Nemá-li sama čas, ať dá k tomu aspoň popud a mravně to podporuje. Nemáme národní vlády, ale máme inteligenci, jež ji může nahraditi Ale dnes je v samé hlavě chyba. Naše inteligence je netečná, sobecká, požívavá. Lid také v ni ztratil důvěru. (Poslední 4 roky nás ostatně všecky znechutily — a zbytečně!) Mimo to jsouc většinou vychována na gymnasiích, praktický život a skutečné potřeby lidu nezná. A naši realisti, bůh ví, co dělají. Proto je to také u nás všecko tak zastaralé, nehodící se době. A ve stojatých vodách usazuje se rád i jistý druh bahnivé nemravnosti. Inteligence maloměstská záhy zpohodlní; sejde se, popije poklepe, zahrá si v karty; nejčastěji si pak volí jednoho z přítomných za terč vtipu. Nezazlíváme jí to; ale což už jiných a vyšších povinností nemá? Po jejím příkladě hledá lid jen příležitost, aby se pobavil, po případě někomu vysmál. Po práci se nepachtí. Jde-li neznámý po náměstí, polovice oken je obsazena zvědavci. Jeden druhého pozoruje co dělá, či nedělá. Při práci na vzájemné pozorování času není. Jak daleko je seriosnější židl Jsme národ veselý, umíme dobře hrát, tančit i zpívat; ale také moc utratíme. Veselost osvěžuje, sílí, ale činí také lehkomyslným a netečným; moci a síly nepřidává. V Praze z každého třetího domu skoro slyšíš hudbu. Shledáme se s tím v jiném velkém městě? Jako v té bájce o mravenci a o té kobylce.

Jak opravdu stát Slovany zůmyslně zanedbává a hospodářsky ochuzuje a ohlupuje, toho je důkazem Dalmacie a Praha. Země tak bohatá přirozenými krásnými přístavy a nemá ani železnice skoro! Poněvadž jsou tam Slované. Býti tam Němci, je to dnes nejpokročilejší země v říši. O Praze nemusíme znáti

ani historii prodeje státních hradeb, ani historií jejího spojení v celek: stačí viděti železniční mapu a jízdní řád. Město, ležící mezi Berlínem, Vídní a Cařihradem, Orientem — a na mapě se ztratilo. Do Berlína se jezdí přes Olomouc a Vratislav. Leda zdržení několika minut. Spojení přes Prahu je špatné a zdlouhavé. Expresní vlak z Cařihradu do Vídně musí zastaviti v Budapešti, tam cestující musí přesedati a zdržeti se zároveň několik hodin — aby si prohlédnul město. My zlatých korun ani nevidíme. Ale maďarských 8 zl. ve zlatě (=20 franků) je na východě (tedy za hranicemi) obyčejnou mincí. Pešť byla dřív menší, dnes je větší, než Praha. A dlužno věděti, že, je-li hlavní město chudé, je i země chudá, z hlavního města rozlévá se majetek po zemi; ne naopak, jako u nás. Vzpomeňme si, co udělali Hohenzollernové pro Berlín, Wittelsbachovci pro Mnichov a Wettinové pro Drážďany, kam nanosí cizinci ročně statisíce.

Činím resumé. Obracím se k Vám, naše mladá inteligence, píši a věnuji to Vám, protože Jste přece jen naší nadějí a budoucností a sami máte naději a chuť. Píši Vám to, aby Vám bylo jasno, abyste sami netápali, jako to činili my, ztrácejíce zbytečně drahý čas — poněvadž nám nikdo neotevřel oči.

Je jen jeden cíl: výchova našeho lidu, učiniti ho seriosnějším, praktičtějším, přizpůsobiti době. Zde nutno, abyste se všichni semknuli v jeden šik a netříštili ve zbytečné strany a straničky; všecky ty rozdíly jsou jen osobní, imponderabilia.

A jaký program bych krátce radil?

1. Především pochopte, že ten, kdo vynalezl slovo »drobná práce«, lhal a byl nerozumný; ta je dnes první a musí být také dle toho ceněna. Práce poslanecká ani ne už v řadě druhé, ale třetí a čtvrté (aspoň u většiny).

2. Běží-li o výchovu seriosnější a praktičtější, musíte začíti u sebe. Práce je tím heslem. A s tím slovem choďte i mezi lid, ale nejen teď, ale i potom, až budete starší.

3. Cestujte, abyste poznali cizinu a svět, pozorujte a poučujte se tam a nabádejte pak k tomu jiné, ale při tom milujte vlast! Naše uzavřenost nám škodí nejvíce.

4. Themata přednášek pro lid nechť jsou pečlivě volena. Především zájem pro ně vzbudit a pak je učinit poutavými

5. Je jen jediný prostředek, jak rozmnožiti naše národní jmění, založiti náš obchod a pak teprve průmysl pomocí lidu vočkovati mu obchodního ducha z ciziny, dodati obchodního rozhledu a čilosti. Verba movent, exempla trahunt.

Za tím účelem třeba (mimo to, co jsem napsal již výše):

a) založiti spolek, který by měl jen toto (a nikoli politiku) na zřeteli. (O činnosti spolku pro zvelebení průmyslu v Čechách a rozmnožení návštěvy cizinců v Praze ničeho nevíme.)

b) Založiti hojně cestovních stipendií a podpor, které by se udělovaly nadaným a schopným abiturientům odborných škol k návštěvě ciziny a tamních závodů, větších i menších, aby tam pracovali, poučili se, pobyli, pozorovali, vysvědčením

se vykázali, poznali ceny, navázali styky ku prodeji a exportu i levnému nákupu. A pak je podporujte dál, až budou i doma; vymožte jim laciný a možný úvěr. Tedy podpora jednotlivců, méně společenstev; ta jsou dosud nehybná.

c) Nechť se technikové nabádají k obchodní praxi v továrnách a závodech, ku praxi průmyslové, vůbec k obchodní činnosti a ku spojení s kapitalisty.

Povšimněte si žida; jeho obchodní talent spočívá v tom, že dovede všeho zužitkovati: přírodního bohatství i půdy, pracovní síly, kapitálu, nabídky, poptávky a potřeb, příležitosti i času, okolností i situace, lidí a peněz — vůbec všeho. Žádná krajina a příroda není tak chudá, aby něčeho z toho neposkytla — vidíme-li to.

Abychom přece také řekli něco o politice.

Věžte, že nejprve třeba rozkvětu národohospodářského a pak teprve následuje jako důsledek rozkvět politický. Štěstím Maďarů a Poláků se nedejte másti jako Staro a Mlado — to bylo právě jen štěstím, něčím kromobyčejným tedy, jež má své zákulisí a je možné jen v říši nepravděpodobností — u nás. To neznačí: nestarejme se o politiku. Také. Ale až v druhé řadě a nechť slouží rozkvětu národohospodářskému a kulturnímu. Kdo má peníze, má i váhu a moc. A moc je právo; to platilo a bude platiti vždycky.

K reformě škol obchodních. (Konec.)

Sbor učitelský má býti v základě jednotně kvalifikován a časem dospěti tam, aby nikomu i druhé obory, hlavně ovšem styčné, nebyly cizími. Na př. učitelé jazyků, kterým přikazuje se zároveň korespondence, mají znáti příslušnou část nauk obchodních a vice versa odborní učitelé, kteří vyučují korespondenci, měli by ovládati jazyk měrou jistě větší nežli jejich žáci. Podobný poměr je i v matematice, kupeckých počtech a účetnictví atd. Tedy odborníci potřebují také vzdělání neodborného, neodborníci kus vzdělání odborného. Učitelům jazyků neškodily by jistě opětované styky s cizinou a konversační prakse životní a všem bez výjimky časté, časté cestování. Na tuto stránku osvědčeného povznášení »vyšších« škol se v praksi velice zapomíná. Cestovní stipendia zůstávají většinou krásnými theoretickými projevy — na papíře. Moderního učitele nelze si přece představiti bez takového širšího rozhledu po světě. Důsledně neměli by se tedy ustanovovati na školy tak odborné za definitivní, tím méně ovšem za jich správce a řiditele lidé, kteří obchodní školu nikdy ani neviděli, na ní nestudovali, ani na ní nikdy neučili. Takové školy odborné pomáhají obchodu, jako národní kostumové slavnosti — národu. Změlčují a profanují vážnou věc. O tom, kam vede jiná maskovaná »zásada« obsazovati místa

řiditelská výhradně silami tak zvanými »odbornými«, bez jiné kvalifikace, pronikly letos do veřejnosti zprávy ne právě utěšené a lichotivé ze škol dvojtřídních. Na státních školách středních jest místo řiditelské »ein Vertrauensposten«, což znamená z pravidla, že o vědeckou, pedagogickou kvalifikaci a karakter se vlastně nejedná. Ale u škol, které chtějí národ obroditi a oprostiti novou vzorně vychovanou generací, musí požadavek vědecké, vychovatelské i mravní kvalifikace vytýkati se s veškerým důrazem. Má-li však řiditel menší vzdělání než učitelé, učitelé menší vzdělání než žáci, jest to svět obrácený vzhůru nohama. A jest! Dále budiž vytknuto s důrazem, že řiditel nemá býti administračním úředníkem kuratoria, nýbrž pedagogickým vůdcem sboru učitelského, ne pán velkomožný, ale primus inter pares, imponující svou převahou duševní i mravní. Hvězdičky na límcích a porty na kalhotách jsou křiklavým odznakem úpadku školské pedagogiky. Takovým odznakem úpadku jest také ve sboru poměr »pána ku zřízencům«.

Nejprve otázku všeobecnou: Co může škola a co se žádá od ní? Od školy žádá se příliš mnoho a vliv její se přeceňuje. Od školy žádá se ku př. vychování karakteru a celá řada praktických dovedností, které právě v poslední době stále se stupňují, zvláště na školách odborných. Poměry rodiné, poměry společenské, vůbec celé ovzduší mimoškolské se svými intensivnějšími a individuelnějšími dojmy, jichž působení žák přece jen déle jest vystaven, musí na něho působiti důrazněji nežli dojmy školské méně akutní a povrchnější, nežli výchova hromadná, všeobecná a jen několikahodinná. Kam by vedla výchova školská dle šablony předepsané bez náležité opravy i úpravy duchové, o tom smutný doklad podává faktum, že nápadné až procento žáků špatně vychovaných tvoří synkové učitelů třeba s pochvalnými dekrety. Tedy národní podnikavost a karaktery, zkušené velkoobchodníky a velkoprůmyslníky odborná škola sama vychovati nemůže. Ty vycházejí ze zátiší rodinného a z proudu života. Škola přidá sice také svůj díl, ale nezapomínejme, že jen menší. Nežádejme tedy od ní všecko.

A k těm žádaným dovednostem malou poznámku. Škole vytýká se ku př., že nenaučí žaky »perfektně« německy a francouzsky — a hned se dodává, že guvernantka ano. Guvernantka, tím známým způsobem typickým, který se tuto prohlašuje za spasný, nenaučí také »perfektně«, poněvadž je k tomu třeba něčeho více, ale nasype písku do očí těmi několika frásemi, které chovanec dovede vyžvatlati pro pochlubení zamilovaných rodičů před pozvanou společností. Srovnejme čas této hře věnovaný a čas věnovaný řeči ve škole a uvidíme. Od rána do večera má guvernantka obyčejně jediného chovance na péči a celý den při všech možných příležitostech vštěpuje mu své umění. Řekněme, že chovanec učí se tak průměrně 4 hodiny denně, to činí za 10měsíční rok školní 1200 hodin, proti nimž 4 hodiny týdenního učení školního činí právě 120

hodin, čili 10krát méně, a při hromadném učení 40 žáků, připadá na jednoho 400krát méně, za rok as 3 hodiny, za hodinu ani ne $^1/_2$ minuty výcviku. A když si uvědomíme tento poměr, musíme uznati, že přes svoji faktickou nedostatečnost školské vyučování dodělává se celkem výsledků nepoměrně větších. Tento fakt ukazuje však také zřetelně, kterým směrem musí se bráti reforma jazyková. Po tom, co bylo pověděno, sotva asi našel by se člověk tak otrlý, aby k těm 40 předmětům, k té přecpané osnově, jak s hrůzou jsme poznali, a k tomu ohromnému počtu týdenních hodin troufal si přidávati nové. Nezapomínejme, že i na školách odborných žáci i učitelé jsou jen lidé, u kterých každé nepřirozené přepjetí duševní má následky právě opáčné, než jaké slibují si od něho lidé nezkušení. Proto ku docílení rovnováhy nemělo by se nikdy zapomínati na nutnou práci tělesnou, t. j. dostatečný volný pohyb na čerstvém vzduchu. Obchodní školy odkoukaly v poslední »pokrokové« době od některých škol středních jejich methodu i systém egyptských karabáčníků, dle níž zevní sláva — nikoli prospěch — ústavu má se docíliti neustálým poháněním pracujících. Soustavně zkracuje se kde jaká volná chvilka, jen aby »podřízení« nepřišli k oddechu; malichernostmi a zbytečnostmi soustavně utlumuje se chuť a otupuje schopnost žáků i učitelů až do fysické nemožnosti. A při tom se žádá ještě, aby učitel stál ve svém oboru na výši doby, t. j. aby soukromě a intensivně studoval — 40 předmětů a 50 hodin jsou čísla zrovna strašidelná. Výsledky jsou známé: degenerace tělesná i duševní. Školy obchodní odnášejí si z ní lví podíl, asi 60% žáků krátko- a slabozrakých, které konstatoval prof. Dr. Bernhard v Chrudimi v letech osmdesátých, a které spíše stouplo nežli se snížilo, úžasné procento umrtnosti absolventů, ať o ostatním pomlčím, — jsou vážné memento pro budoucnost. Musí nastati uvolnění v počtu hodin, předmětů i obsahu jejich. A následek bude a musí býti větší a trvalejší úspěch věcný.

Ze zkušenosti ví každý, že poslední hodiny vyučovací, čtvrtá dopoledne, sedmá odpoledne pro vzájemnou únavu žáků i učitelů nestojí za mnoho. Není to učení, je to mučení. Výsledek týž jako fabričná práce přes čas, místo řádného díla — brak. Tedy $6 \times 5 = 30$ hodin řádných a denně 1 mimořádná nepovinná, celkem 36 hodin týdně jeví se jako přirozený normál. K faktickému uvolnění přispělo by zajisté stanoviti pro předměty povinné pro všecky žáky jenom minimum, pro řeči ku př. 3 (4) hodiny; v dalších třeba 2 hodinách nepovinných umožniti dobrovolníkům výcvik v konversaci a p. Výsledek byl by jistě značný, neboť malý počet žáků nadaných, volících dle náklonosti, zaručuje ho předem. To se dá provésti dobře v účetnictví, po případě při veškerých pracích kontoárních, při nauce o zboží a v laboratořích. Takový asi mohl by býti východ z posavadní slepé uličky, v níž octují se školy obchodní přílišným vkládáním detailů a specifikací, jimiž celé učení nad míru jest za-

tíženo, místy i přetíženo. Povinná theorie by se snížila a srovnala s nepovinnou praksí a individuálnímu nadání žáků by se na budoucí jich prospěch vyhovělo.

Kardinálním požadavkem jeví se tedy vypracovaní nové osnovy. Praktickým rozdělením času a jednotlivých předmětů, rozumným vyměřením látky a jednotnou aspoň v podstatných kusech úpravou nutno odstraniti posavadní křiklavé diference a extrémy. K osnově pojí se přirozeně návod čili instrukce vyučovací, které nestlačujíce individualitu učitelovu, mohly by svým duchem podstatně přispěti ku pokroku a povznesení škol obchodních — rozhodně více než osnova sama; neboť na způsobu prováděcím vlastně záleží nejvíce. S touto otázkou souvisí přirozeně revise, po případě úprava a vydání vhodných knih školních. V některém oboru není knih vůbec, v jiném touží se po lepších. Rozhodně však sluší odstraniti knihy přeobjemné, někdy přímo mamutí, nebo dlouhé řady knih pro týž předmět, ku př. 7—8 knih pro francinu, němčinu atd., které nota bene všecky dohromady neposkytují to, čeho jest třeba.

Jednotlivé oddíly osnovy i instrukcí měly by zpracovány býti od zkušených odborníků, a tento prvý elaborát zaslán býti všem učitelům bez vyjimky k posouzení a dobrému zdání, o nichž odborná komise složitá rozhodla by definitivně. Dr. Řežábek ve zmíněné zprávě označil směr, jakým by se mělo bráti zreformované učení děje- a zeměpisu. Doufáme, že i ostatní odborníci se přihlásí. Dovolíme si tuto přičiniti několik všeobecných poznámek o studiu češtiny i jazyků cizích.

Poznali jsme, že neznalost jazyka mateřského, češtiny, jest jednou z nejslabších a nejchoulostivějších stránek českých studujících vůbec, tedy i vyšších škol obchodních. Boj s pravopisem a elementy mluvnickými táhne se jako červená nit po celém studiu středním, škol odborných i neodborných; ačkoliv znalost jich prohlášena za základní podmínku přijímací zkoušky do třídy prvé. Obratnost stylistická a přednes ústní zůstávají u většiny žákův za skutečnými požadavky praktického života, které jsou rozhodně větší než jaké jim škola v tom chaosu různorodých postulátů přikazuje. Absolvent musí mnohý podstatný dodatek získati teprve vlastním přičiněním mimo školu.

Nehledě ani k tomu, že znalost jazyka mateřského tvoří spolehlivý základ ke studiu jazyků ostatních, jazyk mateřský má na školách odborných ještě druhý, samostatnější úkol, úkol obsahově vzdělavatelný, který na školách středních vedle jazyka mateřského připadá latině, řečtině, němčině a francině a význačným plodům jich literatur. Jest pochopitelno, že za těch několik hodin, které na školách obchodních vyměřeny jsou s důrazem praktickému osvojení si cizích jazyků, nelze podniknouti zároveň objemného studia jejich dějin a význačnějších plodů literárních, jako je to možno tam, kde vyměřeno jim dva- až třikrát tolik hodin a dva až třikrát tolik let. Připadá tudiž tento úkol výhradně češtině. A vzdělavatelnou stránku

tohoto studia nelze podceňovati zejmena za těch okolností, že předběžné toto vzdělání žáků českých jest daleko menší nežli žáků jiné národnosti. Školy odborné měly by k tomuto předchozímu nedostatku přihlížeti tím pečlivěji také proto, že odchovanec jejich vchází do života jako samostatný hotový muž, jehož vychování tedy po stránce mravní i esthetické má býti v podstatě ukončeno. A za těchto okolností kritických vyměřuje se češtině průměrně 7·5 hodin, z nichž tři promarní se v prvém ročníku v nemístném — poněvadž patří jinam — boji s pravopisem a germanismy, a z toho mála, co zbývá, ubírá se ještě z »ohledů« na korespondenci a jiné nauky obchodní. (Themata odborná přesahující faktické i praktické vědomosti žákovy nasazují korunu této hře (frašce či komedii?) s češtinou, a vyfukují to nic v bublinu, která za okamžik se musí rozplynouti. Kdyby se aspoň ten čas češtině vyměřený jí skutečně věnoval. Lépe by ovšem bylo přidati nějakou hodinu češtině místo jazykům cizím; ta hodina by se jistě svým časem u cizích jazyků nalezla. Podrobnější návrhy týkající se tohoto thematu, jako o odborné čítance, lektuře atd. najde čtenář ve výroční zprávě akademie chrudimské z r. 1893 v rozpravě »Čeština na školách obchodních«.

Na konec ještě slovo o vyučování řečem cizím. Rozřešení této otázky jest bez odporu z nejnalehavějších, ale také z nejobtížnějších. Moderní, to jest praktické vyučování prorazilo sice již i tak nehybným prostředím, jako jsou osnovy našich středních škol. A ku podivu, otázka tu rozřešena hravě, prostým obrácením kabátu na ruby. Dříve se konversace (odborná!) přímo zakazovala, nyní se s důrazem přikazuje. Dříve překlad tvořil podstatu vyučování, nyní se z něho vylučuje. Jedna theorie — vyhání se druhou. A jak už bývá, celé věci dává se jednostranný výklad, mění se v šablonu a jednostranná prakse ubíjí i to dobré z ní. Na školách obchodních poznalo se záhy, že ani tato »nová (?) methoda« analyticko-direktní či induktivní sama o sobě nevede k cíli; že činitelů rozhodujících je více. Ministerstvo to sice také připouští — ale p. referent nedopouští. V poslední době ozvaly se varovné hlasy již i ze škol středních. O methodu, jak úspěšně, t. j. prakticky a rychle naučiti řeči cizí, pokoušelo se ode dávna mnoho lidí, zkušených, bystrých i praktických, a přece stále a stále vynalézají a ohlašují se methody nové, »bezpečné«, »se zárukou«, »jediné« skoro neomylné. Od ctihodné matrony gramatisující, která jako mořský had táhne se přes školy nízké, střední i vysoké, třeba až do nekonečna, s výsledkem pořád a pořád stejným — až do divotvorného trychtýře norimberského, který ve 14 dnech vleje potřebnou moudrost přímo do hlavy sebe tupější — co tu odstínů, rozdílů a — pretensí! I v Čechách máme už toho hezkou řadu. Promluvíme o ní svým časem na vhodném místě. Máme: methodu překládací, konversační, sluchovou, krátkých vět čili snadno a rychle, analyticko-direktní čili rozborem a nápodobou, methodu původním učitelem a nejnověji již i fonografickou methodu

Edisonovu. A konec konců všecky vyjdou na jedno generale: 1. Kdo chce umět mluvit, že musí mluvit, a kdo psát, že psát. 2. K tomu hlásí se za druhé stará zásada: raději málo — ale důkladně. 3. A prakse dodává do třetice — nic zbytečného. Dále poznali jsme již, že velice rozhodným jest čas výcviku věnovaný, a netřeba ani připomínati, že i nadání žákovo i znalost učitelova. Mezinárodní kongres v době výstavy pařížské v červenci r. 1900 svolaný za tím účelem, prohlásil, že »ani jediná z různých method předvedených neprokázala svoji superioritu, a že zdržuje se tedy doporučiti některou zvláště«.

Když však víme, čeho se nám nedostává, můžeme spolehlivě i bezpečně stanoviti své požadavky. Od absolventů se žádá: 1. Znalost řeči mluvené; musí se tedy učit mluvit. 2. Žádá se i schopnost korespondovati — musí tedy ovládati jazyk jistou měrou i písemně. Methoda nemůže tedy býti jednostranně konversační. Aby se žák naučil mluvit, musí mluvit skutečně často a déle než nějakou tu vteřinu jako až posud. Hodin přidati nelze, každému žáku dáti zvláštního učitele, který by se s ním obíral celou hodinu, také nelze; ale lze zmenšiti počet žáků a tím čas zdvoj- i ztrojnásobiti. Individuálný mimořádný výcvik dobrovolníků v malých kroužcích možný úspěch školní by dokonal. — Rodilý Francouz v české škole, který nerozumí žákům a žáci jemu, jest — francouzský šulterajn. Ale ovšem zásluha jeho o výcvik učitelů může býti znamenitá. Jest to vlastně jiný způsob těch styků s cizinou, o němž jsme se výše zmínili — a jest v této formě i pohodlný i vydatný. A ještě malou poznámku o řeči vyučovací. Žák musí napřed znáti tvary nežli může mluviti, jinak je to papouškování beze smyslu. Na školách českých tedy vyučování v řeči cizí musí míti svoji míru a mez, až pokud žák stačí. Vykládati gramatiku řečí cizí, nebo fingovati odborné rozpravy v cizím jazyku jest extrém bezúčelný ano škodný, poněvač ubírá času věci užitečnější.

Znalost řeči cizí jest relativná. Při vojsku činí se rozdíl mezi znalostí ku dorozumění »zum Dienstgebrauch« a znalostí dokonalou, úplnou ve slově i písmě »vollkommen in Wort und Schrift«. Naše obecenstvo říká »perfektně«, Francouzi couramment, t. j. plynně. Že by se žáci třeba »vyšší« školy obchodní, 12—16letí, jak tvrdí prof. Ferd. Herbert, referent zmíněného kongresu, naučili třeba v Paříži za čtyři leta plynně mluvit anglicky, německy a španělsky, o tom dle zkušeností lze vážně pochybovati. Myslím, že bychom s našimi školami obchodními mohli býti zcela spokojeni, kdyby naši normální žáci 14—17letí naučili se za ta tři leta jen poněkud víc než ku dorozumění, to jest v skutku a v pravdě obstojně mluviti i psáti ve dvou řečích: německy a francouzsky. Žádati od školy více, bylo by přílišné. Tu perfektnost musí si vzíti na starost už prakse životní, která také z absolvovaného právníka vytvořuje teprve zkušeného soudce neb obratného advokáta, z medika praktického lékaře, z technika dovedného inženýra nebo stavitele. Suum cuique!

K. REGAL.

Pařížští žebráci.

Fr. Cyril Vlk.

Slyšíme-li, že někde okraden a ožebračen byl chudý člověk, s odůvodněnou ošklivostí odsuzujeme takový skutek, svědčící o naprostém nedostatku lidského citu. Nad ojedinělým případem nesmírně se horšíme, co zatím po leta a den ode dne ve velikých městech zkracováni jsou opravdu potřební a chudí lidé pouliční řemeslnou žebrotou, na které my sami do jisté míry máme spoluvinu. Pravdu měl, kdo tuto žebrotu přirovnal k díře, vedoucí do velkoměstské stoky, kudy většina milodarův odtéká i uniká, kdežto z pravého pramene milosrdné lásky na zmírnění skutečné bídy a nouze dostane se jenom velmi málo rosných krůpějí.

I nebude od místa, zmíniti se stručně o velmi zajímavé knize »Paris qui mendie«, ve kteréž francouzský sociolog Louis Paulian velmi poutavým způsobem líčí pařížské pouliční žebráky, a kteráž jest s nemalým užitkem a prospěchem pro obyvatelstvo každého velikého města, poněvadž se mu otevrou oči, i pozná, komu, kdy a jak udíleti jest almužnu, aby přišla na pravé místo, nebo nahodilé, nesoustavné a bezmyšlenkovité poskytování i sebe menších podpor na veřejných místech jest nesmírným zlem, jehož se jest v zájmu opravdového lidumilství co nejvíce a co nejpřísněji varovati. Kniha čte se jako román, ale každá řádka její spočívá na holé skutečnosti, ba přímo na osobní zkušenosti spisovatele, jehož výtečné dílo akademie francouzská poctila cenou. Paulian probral se svědomitě až k základu a jádru vzpomenutého zla, studuje pilně zvyky a obyčeje řemeslných žebráků, mezi nimiž prožil několik měsíců bez přílišných starostí a při slušném denním příjmu, který od rána do večera plynul po kapkách do napřažené jeho ruky. Tu si pomalounku hrál s vřískavým kolovrátkem, jindy zase kolemjdoucí bavil ledabylým zpěvem, onde tvářil se býti těžce nemocným anebo hluchoněmým, tam opětně mistrně napodoboval chromého nebo slepce. A dobří lidé, jati jsouce soucitem a milosrdenstvím, dávali dávali, aniž se kdo přesvědčil o vnitřku obíleného hrobu, o nitru drzé masky, o skutečných poměrech vypočítavého žebráka..

Sama policie cítí se žebráky, jež stihají kruté tresty, propadnou-li rameni spravedlnosti. Žebráci, již čtyřicetkrát až padesátkráte byli potrestáni pro žebrotu, nejsou zvláštností. A šest měsíců vězení není maličkostí! Co počíti na př. se žebračkou vdovou, jíž starati se jest o několik dítek? Kdo by ubožáčky živil, když by matka byla uvězněna! Zauzlená nesnáz tato lehce by byla rozřešena, když by tu byl ohromný ústav, kde by se mohla vždycky dle potřeby přikázati práce všem — mužům, ženám i dětem, a kde by pečlivě opatrovány byly malé děti, jichž matky byly by přidržovány ku práci. Vzpomínám si krásných slov jednoho anglického biskupa, pronesených na

smrtelném loži: »Myslím, že mně nemůže činěna býti výtka, že jsem kdy jen jediný haléř dal žebráku na ulici; za to však z peněz, takto ušetřených, bylo mi lze zřizovati a podporovati užitečné ústavy a podniky, i prosím vás snažně, abyste jim týmiž prostředky sami i dále pomáhali.«

Stěžujeme si trpce do obtěžující žebroty pouliční, a přece sami si ji vychováváme, dodávajíce jí odvahy a troufalosti. Nezapomínejme však, že pouliční žebráci mají své školy, právě tak jako nepostrádají svých hostinců a svých sprostředkovacích kanceláří!

Paulian liší dva druhy žebráků ze řemesla: žebráky v kraji a žebráky v Paříži, kteří buď stojí na určitém stanovišti, buď chodí dům od domu. Počátek této životní dráhy všude týž. Líný a práce štítící se muž nemá najednou na sklenku kořalky nebo vína, ocitne se z nenadání před výčepem nebo kořalnou, nechce si však nicméně odříci vzácný požitek i natáhne ruku pro prvou almužnu před chodce, jenž se prvý namane mu do cesty. Rozhodnuto. Kdo začal žebrati, nepřestane již, právě tak jako ten, kdo jednou pokusil se o štěstí v loterii, nepřestane loterní sběrny navštěvovati. Výnosná živnost bez živnostenského listu. Člověk zaklepá na dvě stě dveří, v pěti případech jednou nadarmo, a 4—5 franků v kapse za jediný den bez práce a bez námahy. Domy, kde jsou zvláštní vrátní, jsou pro žebráky zakleté. Za to dobře pochodí vždy u pekařů, řezníkův a uzenářů, kde při vyložených zásobách nesejde již nikdy na kousku pečiva, uzeniny a masa. Čiperný otec pošle na žebrotu dva synky, sám s pytlem zajde do průjezdu blízkého domu, kde přejímá od vtipných a učelivých dítek bohatý lov. A soucitní lidé soudí, že ubožáci zaženou dotěrný hlad, hrubě však se mýlí; neboť obsah pytle zanese se kočím, pěstitelům králíkův a polévkovým ústavům, a stržený peníz rozplyne se v krátké době v teplé kořalce. Kdo počítají s vydatnou žní, koupí si adresář pro žebráky, jenž má dvojí vydání — malé (»Le petit jeu«) a veliké (»Le grand jeu«) za 6 franků, kde podrobně a přesně vyznačeny jsou libůstky a choutky známých dobrodincův a lidumilů; neboť ta dáma podporuje pouze nemocné, ona zase jen dítky, ten rozdává obnošený oděv, onen dává příspěvky na činži, tam stará panna připravuje výbavu pro dívky uchylující se do kláštera, jinde zbožná paní podporuje chudé nevěsty nebo novorozeňátka nebo ty, kdo poprvé přistupují k svatému přijímání, tu církevní hodnostář rád pomáhá obětem svobodných zednářů, zde opětně sociální demokrat a svobodný zednář otvírá štědrou ruku nešťastné oběti klerikalismu . .

Zvláště výhodné bydlo mají žebráci »pensisté«, kteří přetvářkou a lichotivým předstíráním dovedli si opatřiti pozornost a přízeň několika rodin a spolků, poskytujících jim pravidelných podpor. Klidně tráví dni pohodlného života z tučných drobtů jiných; nesili, ale žnou a shromažďují do stodol.

Vyškolení žebráci jsou bezpečně o tom přesvědčeni, že

soucitní a dobří lidé dají, aniž se přesvědčí o skutečných poměrech jejich. Několik dokladů.

Divadelní představení u konce. Lidé v zástupech vyhrnou se do ulice. Každý pospíchá domů nebo do společnosti. V tom buch! — chatrně oděný člověk pojednou skácí se na tvrdou dlažbu, a z úst vyráží pěna. Padoucnice.. Ubožák.. Lidské srdce jest měkké, a bohatý déšť almužny splývá se všech stran do čepice chuďasovy. V kapse na lístku nalezena adresa, a v malé chvíli dopraven do prostého bytu — šibal, jenž utřev si kolem úst mydliny, přepočítává s úsměvem štědré krůpěje lacině vydělaných peněz.

S večerem vždy na rohu dvou živých ulic stanula mladá ještě žena slušného zevnějšku, držíc v rukou schránku, kam kolemjdoucí pánové vhazovali zalepené dopisy, které si pak o hodinu později za frank na zvláštní heslo vybíraly dámy.

V koutě ulice sedí na zemi námořník, maje nohy přikryty kusem rozedraného šatu. Před ním na bedně leží obraz, na kterémž štětcem zachyceny hrozné výjevy námořní bitvy. »Nešťastný námořník, jenž při obraně drahé vlasti zchromi, prosí o malý dárek!« ozývá se od rána do večera. Slušný výdělek, a přece není to námořník — nebyl v námořní bitvě — nezchromi, nýbrž je úplně zdráv — nemaloval obrazu..

V omnibusech a v tramwayových vozích jeden čas jezdily vychrtlé ženy, v jejichž tvářích zračilo se neštěstí. Sousedé ptali se po příčině zármutku. Marna však byla jejich námaha. Ženy daly se jen do hlubokého vzlykotu, ale neodpovídaly ni slovem. Dojatí sousedé je bohatě obdarovali, myslíce, že pro nezměrné rozrušení mysli následkem nehody nejsou nešťastné ženy ani s to, aby blíže označily drsný los. (Příště dále.)

Literatura, umění, věda.

Dr. Fr. Drtina, Myšlenkový vývoj evropské civilisace (Laichter 1901). V předmluvě charakterisuje autor knihu takto: »Vydávám přednášky, jež v universitní extensi jsem konal, v podobě značně rozšířené a doplněné. Úmyslem mým bylo opatřiti knihou touto vzdělanstvu českému vhodný úvod do dějin filosofie; proto připojeny též doklady a nejdůležitější literatura. Soustavně sledoval jsem styk vývoje náboženského a filosofického s hlediska v úvodě vyloženého. Přihlížel jsem dále k účasti, jakou měl národ český v celém myšlenkovém vývoji.« Kniha podává přehled filosofie řecké (str. 12—132), křesťanské a středověké (133—246), novověké: renesance a reformace (str. 247—300), novověký racionalism (300—366). V závěrečných úvahách podávají se prvky nové kultury: naturalism, racionalism, voluntarism, humanitism.

Dvě nové **knihovny** beletrie dostane zase český národ: **polskou a anglickou.** Zájem národní nutně toho vyžaduje, aby každý cizí román třetího a čtvrtého řádu byl do češtiny přeložen, a tuto citelnou mezeru ucpou vydatně obě knihovny. Každá ohlašuje asi tucet autorů průměrného zrna — máme se tedy nač těšit. Kdy konečně budeme tak daleko, aby nám naši Beaufortové a Ottové založili Románovou besídku eskymáckou? Nepoleje každého Čecha stud, že nemáme posud knihovnu italskou, rumunskou, tu-

reckou, islandskou? Slovíčko Zvonu! Neslušelo by se Vám tu hájit zájmů českých spisovatelů? Proti kritice hlasu pozvedáte. Kritika však neuškodí dobré knize, ale dobrou knihu utlačí tyto kobylky zbytečných překladů, řítících se každý týden do Čech.

Českého katalogu bibliografického vyšel roč. VIII. a IX. (za r. 1896/7). Vydavatelé, spolek českých knihkupeckých účetních v Praze, stěžují si, že tak důležitá práce nemá u nás hmotného zajištění, aby alespoň pravidelně vycházeti mohla. Čeští knihkupečtí účetní pracují na bibliografii bez honoráře, ve volném svém čase, v nočních hodinách. A přece není další vydávání bibliografie zabezpečeno. Ročník stojí 3 K i doporučuje se všem knihovnám katalog si opatřiti jako základní přehled české literatury.

Paedagogické Rozhledy odbývají výtku kritického Flajšhansovství (v čís. 15.) způsobem překvapujícím. Rozhledy prý se rozhněvaly na jejich spolupracovníka, že je nepochválil! A což jiné listy, které rovněž jako Rozhledy se ozvaly? Zůstaňme jen při věci, pánové! K jiné poznámce rovněž osobní odpovídáme, že nám osoba referentova známa nebyla a že z uveřejnění práce beletristické nic nedá se vyvozovati o pracích kritických.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. Podle poslední »Modré knihy« předložené anglickému parlamentu zemřelo v roce 1901 v koncentračních táborech v **Jižní Africe** 16.785 bělochů, z toho 13.245 dětí. Veliké úmrtnosti té jest hlavní příčina nedostatek potravy, šatu, obydlí (bydlí jen ve stanech, spějí na zemi, časté noční přívaly nedají jim vůbec spáti), lékařské pomoci a pod. Min. Chamberlain v poslední řeči neodmítal již možnost smíru s Bury tak tvrdě jako posud. Válka pohlcuje mnoho peněz; ještě nikdy nebyla v Anglii tak vysoko vyšroubována daň z příjmů jako letos. Nálada k ukončení války tu jest, i přišla právě v čas holandská vláda s návrhem toho obsahu, učiněným o své újmě a bez vědomí Burů. Burové, dojde-li k vyjednávání, budou trvati na úplné nezávislosti a o tu asi jednání se rozbije.

Spojené Státy Severoamerické zaměstnává nyní otázka, mají-li převzíti průplav panamský od francouzské společnosti či stavěti průplav Nicaraguaský, na který bylo již povoleno ministru vojenství 180 mil. dolarů. Severní Amerika by tu zřídila veliký válečný přístav. Dnes jest nálada pro průplav panamský. Dne 2. t. m. byl v Mexiku zakončen všeamerický sjezd. Zabýval se otázkou společných tržebních zájmů a usnesl se zříditi v N. Yorku všeamerický bank a vystavěti všeamerickou severojižní spojovací dráhu. Zásady Monroeovy prohlášeny za základní pravidla pro všecky americké státy. Vedle toho zřízen fakultativný sprostředkovací a smírčí úřad mezistátní v N. Yorku a jihoamerické republiky vyjma Chile sjednotily se spory své předkládat rozhodčímu úřadu. — Spojené Státy zřizují kabel na Filipiny. V senátě projednává se filipinský tarifní zákon. Zřejmy jsou na mnohých stranách rozpaky, co s těmi ostrovy?

Slovanskou bídou třeba nazvati odhalení o kolkových podvodech v Bulharsku, jež byly prováděny několik let v rozsáhlá míře. Nár. Listy z 5. t. m. připomínají tuto historku: Před lety přenášeli kosti vlastence Rakovského z Bukurešti do Sofie. Slavnostní komitét zatím okradl bukurešťské bankéře o množství cenných papírů a uschoval je v rakvi, kterou dal zhotoviti s dvojitým dnem. Co platna státní suverenita takovému lidu. Učme se!

Rakousko-Uhersko. Post tot discrimina rerum, po tolika odkladech, tolika vyjednáváních a tolikeré změně programu vyšlo konečně na jevo tak toužebně očekávané vyjádření ministra vyučování o **université moravské**, při čem si vláda, jak z jisté strany bylo tvrzeno, samostatně prý bude počínati, nepodrobujíc se diktátu německému. V č. 18. pravili jsme, že není pomyšlení, aby česká universita na Moravě byla v dohledné době aktivována. Toto rozpoznání projev ministra vyučování potvrzuje doslovně: Zní: »že se uvažuje o zřízení nových universit«, »že vyučovací správa hodlá

zříditi dvě samostatné university na Moravě«, při čem ovšem zatajuje, kdy a kde se to má státi. Odhodlání vlády »bude záviseti na potřebných přípravách a tyto potřebné přípravy budou vyžadovati něco času«. Avšak to závisí zase na zabezpečení prostředků. A do třetice: Konečnou podmínkou jest takový útvar poměrů, že zřízení universit na Moravě bude se pokládati za plod pokojné shody obou národností«. Aby se tedy vláda k něčemu ve příčině moravské university odhodlala, je třeba 1. aby byly urychleny potřebné přípravy, 2. aby byly zabezpečeny prostředky a 3. aby došlo k smíru českoněmeckému alespoň na Moravě. Přípravami sluší asi rozuměti výchovu profesorského dorostu. Máme-li čekati, až tu ten dorost bude, můžeme čekati na věky. O urychlení potřebné přípravy není dosud dobré vůle u vlád cislajtánských. Kdyby se to chtělo opravdově, mohlo se začít už dávno, neboť oprávněnost druhé české university uznal již Gautsch r. 1896. Zabezpečení prostředků znesnadní na př. p. min. vojenství, neboť může-li zabrániti svým vetem přilepšení diurnistům státním a řeší-li se u nás dle jeho komanda otázky sociální, proč by neměl míti i tu dosti moci? — A konečně dovolávati se dohody česko-německé, znamená tolik co otevřeně říci: ne. Neboť o vyrovnání Němci vyjádřili se a vyjadřují tak zřetelně, že i hluchý to nemůže neslyšeti. Ani politické dítě nemůže věřiti, že je možno dohodnouti se s lidmi, kteří navrhují, aby položka na českou techniku v Brně, tedy ústav již stávající, byla škrtnuta. Při celé věci universitní sluší míti na zřeteli, oč se vládě jedná. Jest nápadno, proč vláda, jinak tak opatrná a ostýchavá, rozvíjí rázem otázku universit na Moravě, ač by o ní mohla pomlčeti. Důvodem, proč vláda jedná tak, jsou její záměry s rakousko-uherským vyrovnáním. Slib morav. university má býti vějičkou na mladočechy, aby nedělali obtíže při vyrovnání rak.-uherském. Nevíme, dají-li se chytit, radili bychom, aby měli na zřeteli osud svých jazykových nařízení. Čas vhodný pro aklamování druhé university propásli. Ten čas byl za Badeniho. Kdyby tehdy místo jazykových nařízení byli požadovali druhou universitu, mohli jsme ji míti a to jako ústav nezrušitelný. A politický běh věcí byl by asi jiný. — Že by si vláda při stylisaci projevu svého vedla samostatně, nebude tvrdit nikdo. V třetí podmínce podrobila se diktátu Němců (viz Rozhledy str. 526). Vždyť Němci výslovně požadovali, aby přislíbení university bylo spojeno se smírem českoněmeckým. Národní Listy svého času této podmínce se opřely. Dnes jen se těší, že nebylo přistoupeno na jiné požadavky Němců, ještě nesmyslnější. Zasluhuje zaznamenání, že zase jen Němci dovedli kategoricky žádati na vládě. Proč se naši se stejným důrazem neotázali vlády, do kdy míní universitu zříditi a kde ji míní zříditi? Jak se dovídáme z Politik, zněl původně poslední odstavec vládního prohlášení, shora citovaný, tak, že zřízení obou universit na Moravě má v z e j í t i jako plod ze smírného dohodnutí obou národností. Na intervenci mladočechů slovo v z e j í t i bylo nahrazeno slovy: má býti pokládáno a přijato. Tedy u takové scholastiky octla se naše politika. Avšak ne dosti tohoto. Z Politik se dovídáme, že posl. Dr. Kramář dedukuje ze záměny citovaných slovíček, že tím národní smír na Moravě přestal býti p o d m í n k o u zřízení universit, jak prý tomu mělo býti dle původního znění projevu. Uváží-li se, že v rozpočtu bylo již před třemi roky 6000 zl. na vzdělání učitelského dorostu universitního, nezbývá než s povzdechem si přiznati, že proti tomuto faktu jest tato poslední vymoženost přece jen malá.

Z jednání rozpočtového výboru (kap. školy obecné) zasluhují zaznamenání výtky činěné poslanci českými soustavě vyučovací na obecných školách ve Slezsku. Vzdor výslovnému znění státních základních zákonů není ve Slezsku národních škol slovanských. Jsou buď jen německé anebo utrakvistické. Stav ten trvá 30 let a nesčíslněkrát bylo to vytýkáno, aniž co pomohlo. I teď prohlásil Dr. Herold, že čeští poslanci tento protizákonný stav ve slezském školství trpěti nemohou. Odpověď ministra vyučování na tuto výtku byla klasická. Že prý školské poměry slezské byly tak upraveny snad ku spokojenosti obyvatelstva!! A přejí-li si prý některé obce něco jiného, mohou vyslovit svá přání a vyučovací správa o nich rozhodne vyslyševši zemského zástupce. Jest jistě novinkou, že by se vyučování za-

řizovalo dle přání obcí. Podle školských zákonů náleží tu ingerence nikoliv obcím, nýbrž školním radám, učitelským konferencím atd. Plány vyučovací schvaluje ministr vyučování. Jestliže není dostatečným popud z kruhů poslaneckých, popudy vycházející od obcí letí teprve pod stůl a dokonce, budou-li napřed vyslechnuti zemští zástupcové ve Slezsku, nad něž zarytějších Němců není. Zdali tuto odpověď ministra mladočeši i se sbratřenými Poláky klidně spolknou? A bude-li tím vyřízen kategorický imperativ Dra Herolda, že se něco takového nebude trpět?

Říšská rada sestoupila se zase dne 5. t. m. Pilné návrhy o důlním neštěstí u Mostu podali posl. Kaftan a sp. a Rieger a sp. Sněmovna zasedala při tom v restauraci. Jest viděti při každé příležitosti, jaký je ten »poslanecký materiál«. Dnes lid dosazuje za své zákonodárce lidi méně než prostřední. Rozumíte tomu faktu? Bylo-li vůbec ještě třeba důkazu, že nynější parlament je spuchřelý, je právě tato okolnost, že t. zv. zástupci lidu pro ten lid nemají žádného srdce. Což na tom, když pilnost návrhu se potom odhlasuje třebu jednohlasně? Poslanci, již nečiní než to, mohou býti nahraženi hlasovacími stroji. Pilné návrhy byly dorozuměním mladočechů se sociálními demokraty shrnuty v jeden celek. Hlavní roli hraje stereotypní: vláda se vyzývá! Vyzývá se zejména, aby podala zevrubnou zprávu o příčinách a rozsahu katastrofy, jež mají býti vyšetřeny komisí, ve které budou zasedati také horničtí důvěrníci. Že mladočeši zase všecku práci a kompetenci svalují na vládu, se už nedivíme. Že však i sociální demokraté, musí býti nápadno každému, kdo má v paměti, kterak tato strana v dřívějších případech se dožadovala, aby neštěstí na místě vyšetřovala komise z parlamentu. Takové znění návrhu bychom i teď byli vítali, třeba nemělo vyhlídek na schválení. Vláda souhlasí s pilností návrhu a slibuje, že dokáže-li se vina, vinník bude přísně potrestán. Ale najde se? Až posud v případech podobných individuelní vina vyšetřena nebyla. V rozpočtovém výboru žádají Němci, aby **slovinské paralelky** v Celji byly zrušeny a za to Slovincům dáno bylo gymnasium v Mariboru, které tam ve formě paralelek bez toho již mají; dále aby české gymnasium bylo z Opavy přeloženo do některého českého města ve Slezsku. Diplomaticky si vedou při polském gymnasiu těšínském. Tu nenavrhují, aby subvence byla škrtnuta, nýbrž aby stejná subvence udělena byla německému obecnímu gymnasiu ve Frýdku. Tím mají býti lapeni Poláci. Snad na tuto vějičku sednou a vzdor platonickému svému přátelství k nám budou hlasovati pro tuto část resoluce a ve prospěch frýdeckého gymnasia, ač jest jen ústavem založeným ze vzdoru proti českému gymnasiu v Místku na seslabení české posice v zapadlém koutě české vlasti. Němci, jak vidět, rádi by se zavděčili nacionálním radikalismem voličům, ale bojí se vládě činit nesnáze.

Země české. V Č. Budějovicích žije 22.000 Čechů a 14.000 Němců. Dle zpráv německých obnáší česká berní síla 32%, německá 62%. Podle počtu obyvatelstva i podle berní síly přísluší Čechům nejméně jeden ze tří volebních sborů k volbám do obce. Od r. 1897 jest mandát na říš. radu v rukou českých a mandátu do sněmu nabyli Němci většinou pouze dvou hlasů. Němci chystají se k obecním volbám houfným jmenováním čestných měšťanů a měšťanů počtem 322 a budou jich jmenovati tolik, kolik budou potřebovati k udržení své moci ve všech 3 sborech. Ač místodržitelství dalo obci lhůtu na vyložení voličských seznamů do 1. ledna a pak do 31. ledna, nevyložila je obec posud, ježto jmenování nových měšťanů není ještě hotovo. V neděli 2. února stěžovali si Češi budějovičtí telegraficky u místodržitelství, žádajíce právem rozpuštění obecního zastupitelstva.

Hospodářský. V boykotu německého průmyslu se strany **Poláků** vydatně se pokračuje. Vydatně proto, že nečiní se tak jenom v theorii, ale v praxi. Četné firmy polské, zejména z Ruska, obracejí se s objednávkami k nám do Čech a vysílají sem své zástupce k ujednání dodávek. Avšak tu teprve poznáváme, jak nehotovým činitelem jsme na poli hospodářském. Před nedávnem vyslán byl do Prahy zástupce velké obchodní firmy A. Rawicz a spol. ve Varšavě, Felix Richling, aby jménem gremia varšavských obchodníků a průmyslníků navázal s českými továrníky a výrobci obchodní styky v příčině oněch výrobků, jež dováženy až dosud z Německa. Zástupce

polských obchodníků uvítán byl sice v Praze s nejupřímnější slovanskou pohostinností, jak v obchodní komoře, tak ve vývozním spolku a v některých průmyslových závodech, ale českých výrobních pramenů mnohých druhů exportního zboží v rukou našinců nenabyl. Celá řada průmyslových odvětví nalézá se v rukou kapitálu německého a židovského. Zejména pídil se po skle, zboží skleněném, skleněných okrasách, perlách, po zboží celluloidovém, porcelánovém, po hospodářských, elektrických, cukrovarnických a jiných strojích, po sladu, pivě, nevydělaných kožích, uhlí, koksu, hudebních nástrojích, suknu, zboží lněném, kloboukách, kosách, kotlech, drátěných lanech, pilnících, ocelových nástrojích, dřevěném nábytku, dětských hračkách, zboží galanterním atd. Nabyl u nás sice mnohé, co potřebuje, ale ne vše, co hledal. Uviděli jsme, že jsou ještě četné mezery v našem průmyslovém a obchodním hospodářství. Ne snad, že bychom neměli dosti schopných výkonných sil nebo kapitálu, nýbrž že nejsme dosud ku zdárné konkurenci ekonomicky organisováni. Snad poznání to bude pro naše obchodní a průmyslové korporace pobídkou, aby ve směru tomto zahájily příslušnou akci, abychom příští vhodnou příležitost, jakých bývá málo, nehotovosti svou již nepropásli. — V neděli konala se v Brně ustavující valná hromada akciové společnosti lázní luhačovických, jejíž předsedou zvolen prof. Dr. Rubeška z Prahy. Společnost převzala lázně od hr. Otty Serényiho a zahájí nyní vlastní činnost s akciovým kapitálem 842.000 K.

Trh s cennými papíry počíná opět po dlouhém bezobchodí oživovati. Obraty a sice jak v reelních obchodech tak i ve spekulaci lhůtové nabývají rozsáhlých rozměrů a stávají se vábivým lákadlem středního spekulačního kapitálu pro »slibnou« hru bursovní. Veliký kapitál, jenž kursy vlastně sám dělá, zkoušel to již na několika stranách. Vděčným objektem byly mu tentokráte alpinky. Tyto ještě dne 18. ledna stály na 423·50 a nalézaly se strany soukromého kapitálu dosti četných kupců. Náhle oznámeno, že alpinská montanní společnost usnesla se na zvýšení akciového kapitálu o 12 mil. K nomin. a to vydáním 60.000 nových akcií. Velký spekulační kapitál hlasitě odůvodňoval zvýšení toto jako důkaz nepříznivé finanční situace a obchodních výsledků alpinské společnosti a zahájil baissu houfnou nabídkou alpinek. Věděl, že dnes prodané akcie pozejtří ještě levněji koupí zpět a koupené že za několik dní opět se značným výtěžkem znova prodá. Znát své publikum, které je stále stejné a které pravidelně při klesajících kursech prodává a při stoupajících kupuje. A tak bylo i tentokráte. Alpinky během asi deseti dnů klesly ze 423·5 na 366·5 a velký kapitál kupoval. Nyní puštěna opět do světa zpráva, že pravou příčinou zvýšení akciového kapitálu jest prý úhrada nezaloženého dluhu, že celkový stav železáren se lepší, že ke skoncování kartelu není daleko, a poněvadž emise nových akcií zadána dolnorakouské eskomptní společnosti za kurs, převyšující více než o 50 procent cenu nominelní, že společnost vydělá 7 milionů korun — a alpinky ve čtyrech dnech stouply zase o 20 K na 386·5 a velký kapitál prodával. Nyní však sama správa společnosti prohlásila, že nově získaného kapitálu má použito býti nikoliv ku konversi dluhů prioritních, nýbrž na zaplacení t. zv. běžných dluhů, že správa podniku použila peněz za prodané lesy a nemovitosti na investice a když vše to nestačilo, že dělala dluhy, na jichž zaplacení nyní prý potřebuje 18 mil. K. Za minulý rok vytěženo prý sotva tolik, co by stačilo na pětiprocentní dividendu, ale správa chce rozděleti sedmiprocentní a k tomu prý potřebuje peněz. A následek toho byl, že kurs alpinek klesl opět do včerejška o 5 K. A nyní dopátrejte se neklamné pravdy, můžete-li. Ti, o nichž praveno, že dělají kursy, to dobře vědí, ale t. zv. soukromý kapitál musí býti voděn za nos, jinak nebylo by žádných bursovních obchodů. Proč to zde zevrubněji konstatujeme? Abychom stručněji znázornili »reelnost« bursovní hry zvláště na kratší termin spekulační i »za nejkulantnějších podmínek«.

Neméně čilý obchod byl i s hodnotami bankovními a dopravními. Z bankovních soustřeďoval se zájem ku kreditkám, jež následkem stálých úhradních koupí a zpráv o různých konversích, zejména však v bezpečném očekávání snížení míry úrokové stouply o 13 K. Z dopravních hodnot

zlepšila se hlavně státní dráha, jež v posledních čtrnácti dnech stoupla o 20 K vzdor tomu, že příjmové její výkazy nejsou nikterak lákavé. Poměrně nejpevnější smýšlení trvalo však na trhu pevně zúročitelných hodnot, čili t. zv. papírů ukládacích. Okolnost tato vysvětluje se přebytkem hotového kapitálu, jenž hromadí se v bankách, spořitelnách a záložnách a snížením úrokové míry bankovní. Pozoruhodný, nezvyklý u nás zjev poskytovala minulý týden bursa pražská. Bylať jevištěm neobyčejně oživených obchodů, jichž střediskem byly rovněž hodnoty ukládací. To ovšem nebylo by nic divného, ale novum jest, že pražský peněžný trh sám stanovil si tentokráte kursy a emancipoval se od záznamů vídeňských a to nejen pro domácí titry zemské, hypoteční a hypoteční banky, nýbrž do jisté míry i pro ostatní papíry důchodové. Také v ostatních našich papírech akciových, jak průmyslových tak bankovních, bylo smýšlení velice pevné. — Nejdůležitější událostí na trhu peněžném jest snížení úrokové míry bankovní ze 4 na $3^1/_2$ procenta. Zjev v našem finančním rozvoji proto tak důležitý a dosud nevídaný, že zvykli jsme byli stále na 5% neb 4% sazbu. Letos poprvé máme v Rakousku $3^1/_2$% sazbu, jaká je současné v Německu a Anglii. Generální rada rakousko-uherské banky konečně se na ni dne 4. t. m. tedy usnesla. Od 5. t. m. platí tedy při eskomptu směnek, varrantů a cenných papírů úroková míra $3^1/_2$%, při poskytování půjček na státní renty, salinky a bankovní zástavní listy 4%, na ostatní cenné papíry pak $4^1/_2$%. Podle hlasů však, které proti tomuto snížení úrokové sazby se ozývají z kruhů, jichž rakousko-uherská banka není daleka, nemáme asi příliš valných nadějí na dlouhé trvání nynější sazby, kterou cedulový ústav chce asi jen demonstrovati ve prospěch úpravy valuty po tak dlouho, dokud nebude vydán nejmenší signál z Berlína neb Londýna, aby úrokový šroub opět byl přitáhnut. Vážných příčin ovšem k tomu není. — Rakousko-uherská banka uveřejňuje také výroční bilanci za rok 1901, dle níž veškeré operace finanční činily v uplynulém roce přes šest miliard korun, z těch docíleno 12·7 mil. K čistého výtěžku a vypláceti se bude dividenda 68 K 60 h. Zálohy dosáhly výše 450 mil. K.

Cukr $^6/_3$. Uplynulý týden byl na trzích cukerních v pravidelných kolejích a ceny nedoznaly patrné změny. Amerika koupila sice malé množství řepového cukru, avšak poněvadž další koupě nenásledovaly, bylo vzpružení obchodu jen rázu přechodného. Bruselské konference byly odročeny, poněvadž delegáti očekávají od svých mocností nové instrukce. Úbytek amerických zásob v posledním týdnu o 21.000 t. jest paralysován přírůstkem zásob kubánských o 38.000 t. v stejné době. Přívozy do přístavů kubánských z vnitra ostrova obnášely v minulém týdnu 47.000 t. oproti 28.000 v téže době roku minulého. Z hojných přívozů cukru kubánského lze souditi, že tamní výroba dosáhne odhadu 800 000 t. O rozsahu příštího osevu řepního není dosud spolehlivých zpráv. Zřejmé zásoby světové obnášejí dle »Prager Zuckermarkt« 3,732.366 t. oproti 2,986.608 t. a 2,833.641 t. v obou letech předcházejících. Za trhu klidného znamená pohotová surovina dnes K 18·35, franko Ústí.

Hora a myš.

»Let deset hora Moderny, ó lide český slyš —
pan Vejr se chutě ve »Švandovi« směje —
už pracovala k porodu a porodila myš!«

Nu, chápu, panu Vejrovi že faktum lahodí,
u myšky »Švandy« že se opak děje:
ta horu nesmyslů co týden porodí. MODROVOUS.

Dopisy. Čtenář. Vyjma zákony vyrovnavací nejsou zákony rakousko-uherské, nýbrž samostatné rakouské a uherské. Zákonů je mnoho. Kupte si nejtenčí sešit ze sbírky Manzovy, jsou v ní uvedeny všechny. Zákony dělí se na soukromoprávné a veřejnoprávné, materielní a formální. Nejdůležitější jsou; občanský, trestní; řád trestní, civilní, soudní, exekuční, zákon ústavní, obchodní, směnečný, knihovní atd. Některé z nich vyšly i v českém překladě. Seznam pošle Vám na požádání každé větší knihkupectví, Bursík & Kohout, Grossman, Řivnáč atd. — **A. V. v Ř.** Nyní již ne, jsou jiné na pořadě. — **V. K. v Ch., J. M. H.** Nelze užiti. — **K. S.** Lituji, nemohu vyhověti.

ŽIVOT

LIST PRO VÝCHOVU V RODINĚ, SKOLE A SPOLEČNOSTI.

Vychází 1. a 15. každého měsíce kromě srpna. — Předplatné na čtvrt roku pouze **1 K 80 h.** Jednotlivá čísla po **40 h.**

Obsah 3. čísla IV. ročníku:

Kč.: Pečování o děti. — Frédéric Queyrat: Obrazivost a její druhy u dítěte. — Škola a psychologie dětí. — G. Ratzenhofer: Vývoj svědomí v rodině. — Dr. E. Hauffe: Listy matkám o výchově. (Samostatná příloha). — ROZHLEDY: O ochraně mládeže proti spustnutí. — Státní ústav pro spustlou mládež. — Otázka bytů. — Stav školství na Moravě. — Paedagogie pramenem pro psychologii. — Ženy a zákon v Anglii. — Literatura. — Inserty.

Časopis „Život" uznán a doporučen vynikajícími českými paedagogy. Rodiče, učitelé a všichni, kterým záleží na dobré výchově, žádejte sešit na ukázku. - - - -

Nakladatel J. PELCL

v Praze, Lipová ul. 8.

= Právě vyšlo! =

J. S. MACHAR:

Knihy feuilletonů.

Cena 3 koruny.

Macharovy Knihy feuilletonů vyšly nákladem „Času" a jdou tak na odbyt, že se již dnes pomýšlí na druhé vydání.

Tento týden vyšel díl druhý.

Objednávky lze činiti v každém knihkupectví, jakož i přímo

v administraci „Času"

v Praze.

Ve sbírce NAŠE KNIHY (Sbírka překladové prósy) vydali jsme dosud:

1. **Silný jako smrt.** Román. Napsal G. Maupassant. 280 str. K 2·50, skvost. váz. K 4·30
2. **Jizvy.** Řada povídek. Napsal P. J. Kronbauer. 211 str. K 2·—, skvost. váz. K 3·60
3. **Do rozmaru i do pláče.** Sbírka reminiscencí. Napsala P. Moudrá, 185 str. K 1·60, skvostně vázáno . . . . . K 3·20
4. **Listy z cest.** Napsal H. Sienkiewicz. Dílu I. svazek 1. 112 stran . . K 1·10
5. **Listy z cest.** Napsal H. Sienkiewicz. Dílu I. svazek 2. 88 stran . . . K —·80
6. **Svědomí advokátovo** Napsal Masson-Forestier. 232 str. K 2·—, skvost. váz. K 3·60
7. **Listy z cest.** Napsal H. Sienkiewicz. Dílu II. část 1. 80 stran . . . . K —·72
8. **Listy z cest.** Napsal H. Sienkiewicz. Dílu II. část 2. 80 stran . . . . K —·72
9. **Chopinovo preludium.** Napsal L. Tolstoj. 64 stran . . . . . K —·70
10. **Vybrané črty humoristické.** Napsal A. P. Čechov. 128 stran . . . . . K 1·20
11. **Uranie.** Napsal C. Flammarion. 200 stran . . . . . K 1·80

Nakladatelství Hejda a Tuček, knihkupectví

v Praze, Karlovo nám. č. 26 n. 122

Račte žádati zdarma právě vydaný antikvární oznamovatel č. 4.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 15. ÚNORA 1902 ČÍSLO 20.

K papežskému jubileu.

Letošním rokem (20. února) nastupuje papež Lev XIII. 25. rok svého pontifikatu. K důležité této události v dějinách kulturních celého světa rozletí se zajisté roj článků, statí, chvalozpěvů, úvah a snad i knih o významu této epochy papežské vlády. Ba vyšla právě kniha, která se může jaksi pokládati za jubilejní publikaci k oslavě 25letého panování papežova, publikace vydaná vídeňskou »Leo-Gesellschaft« s nápisem »Die katholische Kirche unserer Zeit und ihre Diener in Wort und Bild« (Církev katolická naší doby a její sluhové slovem i obrazem). Je to dílo o 3 svazcích foliových, z nichž celý jeden věnován jest papeži Lvu a jeho dvoru. Co do vnější úpravy i co do oslňujícího bohatství svého obsahu jest nádherná publikace tato, jak i sami vydavatelé praví, unikem současné literatury. Jest v ní obsaženo zevrubné vylíčení stavu církve katolické dnešního dne. O tuto knihu se opírajíce chceme pronésti několik slov k letošnímu jubileu.

Jaké jest resumé dosavadní vlády papeže Lva XIII.? Nechávajíce všecky podrobnosti stranou podíváme se na věc jenom všeobecně.

Na prvním místě nápadné jest zvláště značné rozšíření a sesílení hierarchie. Bylyt zřízeny za doby pontifikatu Lvova nové 2 patriarchaty, 13 arcibiskupství, 18 biskupství povýšeno na arcibiskupství, zřízeno nově 101 biskupství, 2 opatství nullius dioeceseos, 3 apoštolské delegace, 50 apošt. vikariatů, 11 prefektur povýšeno na vikariaty, zřízeno 30 nových prefektur. Nemůže se popírati, že za Lva XIII. hierarchie značně sesílila a že zvláště vliv papežské stolice dovedl chytrý a obezřetný tento panovník církevní tak rozšířiti, že politikové všech států evropských (i nekatolických) vůli jeho silně respektují. Výnosy jeho, jichž je spousta, zasahují, ovšem opatrně, ale proto přece zcela pronikavě i do vnitřních poměrů sociálních, hospodářských atd.

jednotlivých států. Děje se to jednak přímo, jednak — a to ještě více — nepřímo. Jedním slovem: Kurie papežská jest za naší doby důležitým činitelem politickým. A to bychom pokládali asi za největší vymoženost a význam vlády Lvovy. Moc ‚církve' rozhodně za něho se zvětšila a vzrostla. Nebudeme vypočítávati jednotlivostí, které to jasně ukazují. Výsledek vidíme: značný (někde už naprosto neomezený) vliv kleru na své okolí.

Ale ruku v ruce s tímto šířením se vnější, světské moci kleru jde vnitřní úpadek v církvi. O tom nemůže býti přese všecko zastírání ilusí ani u samotných hierarchů. Přibývá sice, jak dotčená kniha praví, katolické církvi ročně asi okrouhle milion členů. Ale klade-li se vzrůst církve jenom v počet viditelných členů, nemožno si na té okolnosti mnoho zakládati. Kolik je z toho počtu skutečných katolíků? Nehledíme-li ani k tomu, že kulturní (a tedy i náboženská) kvalita nových členů z pohanstva získaných je více než pochybná (toho zajímavé doklady podává zvláště Vráz ve svých cestopisech), kdo odvážil by se všecky staré členy církve pokládati za pravověrné katolíky? Především nepatří do (skutečné) církve většina inteligence vůbec; proč, není naším úkolem dokazovati. Dále nepatří do církve, jak i dotčená publikace poznamenává, proletariát velkých měst, který je bez vyznání a oddán materialismu; totéž platí o veliké části katolíků severoamerických. Zbývá tedy prostý lid venkovský jakožto jádro katolicismu. A kdo i tento lid blíže zná, ví, že i jemu je vyplnění formy hlavní věcí a že katolicism jeho hraničí leckde až na pohanství a fetišství. Co je příčinou tohoto stavu, není naším účelem dokazovati a bylo už jinde dostatečně vysvětleno. Kdo tyto příčiny zná, dovede si také vysvětliti, proč, jak se praví zase v dotčené knize, nepřestupují větší měrou ke katolictví křesťané nekatolíci, jichž je přece 259 milionů naproti 256 milionům katolíků. Proč přírůstek děje se hlavně z pohanstva? A proč katolíci přestupují značně k nekatolickým konfesím?

Zde jsme u hesla »Pryč od Říma«. Vznik tohoto hnutí navždy už bude spojován s vládou Lva XIII. Časově a snad i trochu příčinně? Neboť že náboženství zataženo do politiky (a o tom není pochyby, že příčina tohoto hnutí je politická), na tom má vinu sama hierarchie s papežem Lvem v čele. Všecka vláda Lvova je především politická, hierarchie sama pohlíží na papežství především jako na instituci vladařskou, na instituci světské moci. Viděti to už i z toho, že krále italského nazývá v dotčeném díle »vetřelcem do Říma«, v němž se musí cítit zahanben, neboť do Říma možno vstoupiti jenom s cílem světovlády. »Můžeš se nazývati králem, ale římský vzduch činí tě vasalem toho, jenž má větší moc nad světem (weltgebietender ist) než ty.« Kdyby takto nepohlíželi hierarchové na papežství, proč by nedopřáli klidně místa světské moci vedle moci duchovní? Vždyť přece obojí nemá nic společného; pravilť Kristus: »Království mé není z tohoto světa!«

A jak pohlíží hierarchie na vzrůst církve? Zase jenom se stránky vnější. Počet zde rozhoduje. V počtu zajisté je vnější síla a nikoli v přesvědčení. Měj si jaké chceš přesvědčení, žij si, jen když uznáváš, co my za hodno uznáváme, jsi náš! Můžeme se pak diviti, že — abstrahujeme-li od politických příčin — členové církve vidouce tuto neopravdovost a laxnost přesvědčení, vystupují z církve? A že nejsou jenom politické příčiny pro hnutí »Pryč od Říma«, toho důkazem je okolnost, že hnutí to strhuje ve svůj proud značně už i jižní Francii a že šíří se tam silně dále »trotz des erbitterten Widerstandes des katholischen Klerus« (přes rozhořčený odpor katolického kněžstva).

Hnutí tomu věnovali v poslední době větší pozornost hierarchové rakouští. Ale jak! Volají na ně vládu a policii! Tedy vnějšími prostředky a hmotnou mocí chtějí udržeti ovečky ve svém ovčinci. Nepátrají po příčinách a nehledí je odstraniti, oni volají na pomoc světskou moc, aby přispěla té instituci, jejíž síla nespočívá v tomto světě. A co uvádějí za příčinu své žádosti? Zase příčinu politickou: že nepřispěje-li stát na pomoc, bude to jemu na škodu. Patří takovéto strachy duchovním vládcům?

O vnitřním úpadku církve nikdo, kdo vážně na věc pohlíží a má dosti samostatného úsudku, nemůže býti na pochybách. Zvláště pak v oči bije, že dnešní hierarchie naprosto zaměňuje pojmy ‚církev' a ‚vyšší klerus'. Církev — to jsme my. Ergo: Se vzrůstem moci naší roste i moc církve. Odtud pak vysvětluje se i boj hierarchie o světské statky, světské panství (důchody, úřady, kláštery, nemovitosti atd.) a boj tento pokládá i sám papež za spravedlivý (viz list jeho týkající se klášterů francouzských).

Že sesvětštění církve je hlavní příčinou vnitřního úpadku jejího, dalo by se dlouze dokazovati. Nám stačí jenom na toto faktum ukázati. Snaha kleru, zvláště vyššího, odnáší se k těmto věcem světským a to jak theoreticky, tak zvláště prakticky. Církev stává se v rukou těchto nepovolaných vladařů institucí ovládanou mamonem, vnější mocí, panovačností. Kde je zde místo k prohlubování a chápání zásad křesťanských? Proč lid obecný se ohlupuje nebo ponechává v nevědomosti, kde by měl býti poučován, probouzen k ušlechtilejšímu chápání pravd křesťanských?

Od vnitřního úpadku, tušíme, nezachrání církev katolickou ani chystaná revise bible. Už proto ne, že význam tohoto podniku jest jen theoretický. Co plyne z toho, ustálí-li se přesně čtení Vulgaty? Nebo ustálí-li se přesně výklad toho neb onoho slova? Duch zůstane stejný jako byl: při čtení a výkladu bude se hleděti zase jen k suché liteře a suchá litera zůstane na papíře i v mysli vykladačů. Zkrátka: pojímání Písma se strany katolicismu zůstane neupřímným jako bylo před tím.

Zkoumáme-li význam církve za posledních 25 let, musíme také všimnouti si toho, jakých výsledků dosáhla vzhledem k po-

vznesení veřejné mravnosti. A tu, myslím, dozná každý, že výtěžek jest — minus. Za tohoto období vyvinul se úžasně klerikalism a pronikl silně veškeren život společenský. Jest-li přece na některých stranách znamenati pokrok mravnosti (na př. antialkoholism, snaha po pravdivosti, sesílení soucitu atp.), není tím vinna církev, nýbrž pokrok tento stal se bez ní a proti ní. Vždyť za naší doby jsou nejlepší přátelé kněžstva vojáci a byrokrati a všichni tři žijí v úplné harmonii.

Význam církve ve vědě? Vydal sice nynější papež výnos, jímž se vyzývají kněží k pěstování vědy, zvláště filosofie (thomistické). Ale tento výnos již předem je ilusorní, když jsou předem (dogmatem) stanoveny hranice, k nimž věda může dojít. Kněží mohou pěstovat vědu, ovšem, ale katolickou! Výtěžek z této vědecké činnosti kněží nepřipadá pak vědě k užitku, nýbrž zase jen církvi. Byla kněžími pěstována zvláště filosofie a sociologie, ale výsledek jejich nemůže býti brán vážně, jeť všude patrna petitio principii. Toto principium jsou dogmata církevní nebo výnosy papežské.

Málo tedy příčin k jásání, ale dosti k sebepoznání. Sebepoznání je prvním krokem k nápravě, ale tento první krok ještě nebyl učiněn. Až vyjde bulla, v níž se bude nakazovati arcibiskupům, prelátům a kanovníkům, aby vzdali se svých tučných prebend ve prospěch hladovících spolubratří, až se přikáže, aby kněžstvo neobklopovalo se přepychem světským, aby jím oslňovalo své ovečky, až se nařídí, aby kněží nezabývali se politikou (neboť nemají míti na starosti věci tohoto světa), aby nefanatisovali obecný lid, nýbrž ho vzdělávali, uvědomovali a pověr zbavovali, až se přikáže, aby kněží s lidem žili jako bratří mezi bratry, až se přikáže, aby vyšší hierarchové pokládali nižší kněžstvo za bratry sobě rovné, až se přikáže, aby kněží i jiná vyznání měli v úctě a byli k nim snášeliví, až se zruší celibát, tento kámen úrazu veřejné mravnosti zavedený jen na vnější posílení světské moci církve, jedním slovem, až se pozná, že také církev ‚vládnoucí' jest vázána zásadami křesťanskými: pak bude tento první krok učiněn. A učiní-li se jen tento první krok ještě za vladaření Lva XIII., pak z plného přesvědčení souhlasiti budeme s tím, aby byl papež tento třeba nazván i »Velikým«. Dosud však — daleká cesta, marné volání!

DR. J. ALFA.

Nové české romány.

Píše *F. V. Krejčí.*

Ještě loni byl jsem nucen zahájit svůj referát o nových románech poukazem k chudobě naší románové produkce, takže až »Zvon«, vezdy věrný strážce zájmů domácí knihvýroby, uznal za vhodno pozastavit se nad tímto nedostatkem povinné uctivosti k domácímu písemnictví. Odvolávám slavnostně. Pro le-

tošek nelze opravdu o chudobě mluvit. Jakoby autoři si byli pospíšili dát orgánu páně Šimáčkovu za pravdu, vyrojili se s takovou řadou románů, jaké nepamatuji u nás za jedinou sezónu. O hojnost by tedy nebylo. A co se ostatního týče — uvidíme.

Nejprv něco o dvousvazkové, illustrované »Řině« pana R. J. Kronbauera (nákladem Hejdy a Tučka). Dříve nežli se dostaneme na půdu vlastní literatury, do ovzduší vážných uměleckých snah. Neboť román p. Kronbauerův stojí mimo, dávaje až přes příliš na jevo, kam svými účiny chce mířit. Svět čtoucích slečinek to totiž je, pro nějž chce být sensací a jemuž chce nahradit cizokrajné Ohnety a Carlénové. Na vkus a potřeby tohoto světa je střižena titulní postava, pro niž nazval autor svou práci »románem dívčího srdce«. Ale co jí chybí, to jsou právě kouzla dívčí touhy a dívčích bolů v celé jejich přírodní svěžesti a neporušenosti. Řina není dívkou, Řina jest slečnou, nikdy nezapomínající, čím je povinna svému drážďanskému vychování. Nic v ní není přírodou, všecko jen konvencí. I když trpí nejvíce, zkompromitována styky se světákem krajského města, z něhož vyloupl se podvodník, i když pak v Praze nalézá náhrady ve švarném malíři, i ona bolest i toto štěstí držený jsou ve stylu módních bazarů. Illustratoři pochopili výborně tyto intence autorovy, předvádějíce nám vytáhlou, vysoko načesanou, vezdy distinguovanou slečnu v nejrůznějších pósách, z nichž však jedna svou affektací protivnější je než druhá. Veselá svatba je přiměřeným jen závěrem této historie, která by byla stačila právě tak asi na průměrné rozměry novelly, kdyby ji nebyl autor zbytečně obalil rozvleklými passážemi domněle psychologickými a ještě zbytečněji vypěchoval nekonečnými a nespočetnými příběhy a reminiscencemi, které k »románu dívčího srdce« nemají ni toho nejmenšího vztahu a neomaleně a vtíravě dávají nám na jevo, že chtějí být prostě za každou cenu udány. A to nejen příběhy a osoby fiktivní, ale i skutečné, celou čerstvostí žurnalistického zájmu autorova páchnoucí. Tak na př. dočítáme se právě uprostřed rozvíjejícího se románku Řiny a malíře Novary z čista jasna na třech dlouhých stránkách, že plzeňský pan Budil je výborný muž a hned o kus dále přepadá nás z nenadání smutný příběh o smrti sochaře Šárocha, který je sem vražen patrně jen proto, že ho autor neudal v denních listech. A takových historek se tu jen jen hemží; sotva se objeví nová osoba a už je sype z obou rukávů. Někdy činí celý román Řiny dojem pouhé dějové šňůry, na nějž mají být navlečeny tyto »perly« historek, jako u Boccaccia, Chaucera nebo Hauffa. O nějaké účelné komposici nebo oekonomii výrazu nemůže zde pak být ovšem řeči. Všecko se tu řine v širokém proudu mnohomluvnosti, která ohlušuje a otupuje čtenáře a nedává dospěti ovšem ani k náběhům uměleckého stylu. Do péra se to lehce dá, ale čte se to tak dlouze! A přece bych přes to, co jsem na počátku napsal, nechtěl autorovi upírat vážnost snahy naprosto. Domníval se patrně,

jak leckteré známky dávají tušiti, že svým románem poslouží nejen spanilým čtenářkám, ale i seriósní literatuře. Soudím tak jmenovitě z obšírného založení vnitřních pochodů Řininých, kteréž chtějí být analyticko-psychologickými (třebas jimi nebyly) a pak jmenovitě z obšírného passu na konci románu, kde se reflektuje o poměrech literatury k žurnalismu a výdělkářství k umění. Cítíte z těchto stránek vanout vlastní radost autorovu, že se z úmorného novinářství dostal do čistší sféry literární a že mohl napsat tuto »Řinu«. Nepopírám, že v rámci jeho subjektivního vývoje znamená práce tato značný výšvih, ale lituji, že ji nemohu připočíst k těm, které chtějí, ať už se zdarem či ne, dovést český román k útvarům, ať už novým či starým, jen když uměleckým.

Naproti tomu bych nevyloučil jen tak zhola z jejich řady »Trest«, menší románovou práci Václava Hladíka (nákl. J. Otty). Třebas by mu to bylo s některých stran upíráno, vyciťuji u tohoto autora jisté stylové intence, které mají právo být právě tak respektovány jako ony, které způsobily, že velká část českých románů z poslední doby jest četbou tak únavnou, bezkrvou a málo poutavou. Jsouť ovšem aspirace p. Hladíka v jistém směru nevděčny, neboť příčí se módním (neříkám však moderním) názorům dnešním o povaze románu. Autor »Trestu«, o tom nemůže být sporu, chce působiti světlou, hladkou, lehce záživnou technikou, což velmi mnohým je synonymem povrchnosti a plochosti. Mně nikoliv a neváhám vyznat, že nalezám v »Trestu« stránky, k jichž napsání bylo dle mého mínění potřebí většího stylového úsilí a většího zápasu o plastiku a hutnost věty, nežli k mnohé bezednou hlubokost affektující, ale ve skutečnosti velmi pohodlně psané knize, kde za autora myslil a pracoval jazyk sám, a kde se autor nechal prostě a nekontrolovaně unášet širokým tokem velikých psychologických slov. Autor »Trestu« jde nepopíratelně ve stopách oné francouzské tradice románové, jejímž ideálem je břitkost a elegance výrazu a která se může vykázat takovou skvělou řadou svých nositelů od Flauberta a Maupassanta až k Lavedanovi a Adamovi. Ovšem že má k nim český následovník hodně daleko, ale jsou proto již naši psychologičtí analytikové českými Garborgy a Hamsuny? Tolik na vysvětlenou, proč formové intence páně Hladíkovy nevylučuji z mezí vážných uměleckých snah. Něco jiného je ovšem obsah jeho románku. Tu mě zaráží převaha allury nad vnitřní podstatou, strojenost a předstíranost elegance, jmenovitě však falešná konstrukce milieu. V takových elegantních, takovým espritovým jiskřením oživených formách se u nás nežije. Nežijí tak ani umělci, na tož ostatní buržoasní společnost. To není Praha, co zde pan Hladík líčí, to jsou do pražských ulic a interieurů prostě přenesené reminiscence na dojmy z Paříže a na francouzskou četbu. Na této cestě nejen že se neblížíme k románu typicky českému, ale přímo směrem opáčným od něho se vzdalujeme. Či chtěl snad autor zde, stvořiv si lidi a pro-

středí dle svého vkusu, ukázat, jak by si domácí skutečnost přál míti? O takové tendenci výchovné by se dalo diskutovat, kdyby líčená zde elegance byla zevním odrazem pravé vnitřní kultury, duchovní krásy a ušlechtilosti. Ale té nenajdeme mnoho v hrdinovi a vypravovateli románu, blaseovaném světáku Vilémovi a dokonce už ne v jeho zhoubkyni Karle, jejíž bytost definuje sám autor slovy: »Je cocottou — to je ženou v pravém slova smyslu.« Jedinou čistou duší je zde malíř Burian, ženou touto na konec zničený, ale ten je kreslen jen zdaleka, ve třetí osobě. Elegance je tu tedy konec konců přece jen pouhou allurou, kostýmem, vnějškem, dokonce připomeneme-li si, že jako pravý výkvět elegance je tu kreslena — cocotta Karla. Ale ten druh ženskosti, jejž v citované definici tu měl autor na mysli, je v ní vystižen s nepopíratelnou trefností a pikantním půvabem. Jinak připomíná mi myšlenka románu — žena ničící dva umělecky založené muže — Mirbeauovu Golgathu. Celkem řečeno představuje p. Václav Hladík v naší literární produkci snahu po stvoření románu pražského, elegantního a společenského — to po stránce látkové. Po stránce formové pak směřuje k lehké a brillantní technice, ke koncisní a pointované frási, v níž plastika chce dominovat nad barvou a náladou. V obou směrech znamená však »Trest« pouhý náběh. Definitivnějšího soudu o těchto snahách bude možno se odvážiti teprv, až budeme míti v rukou celou větší jeho románovou práci »Evžen Voldán«, která vychází v »Lumíru«.

(Příště dále.)

Alois Kalvoda.

Jeho dráha není cestou vyšlapanou. Nejde v cestičkách vzorů, nepozoruje úzkostlivě šlépějí a v tom hledání vlastního pochodu nezapomíná — s očima rozsvítivšíma se leskem přesvědčení a poctivého nadšení kráčí puzen vlastní silou. Mistrem byl mu Mařák. Jest jedním z těch, o něž, studujíce jich umělecké dráhy, bezstarostni a spokojeni samotným oním faktem konstatujeme si, že měli nejen učitele, mistra, ale i přítele a rádce, který při prvních krocích bedlivě a svědomitě dbal, aby nebyly to jen tatrmanské poskoky, po nichž po létech nohy se křiví a kroutí ... Jest faktum, že zanechávala li škola Mařákova stopy na pracích svých žáků, byly ony poměrně nepatrny a jistě u všech s i l n ý c h individualit rozlily se jako čisté stříbro v žáru další práce. U Kalvody, stopujíce od počátku činnost jeho, shledáme také ony stopy realistické školy Mařákovy, ono, někdy i dosti nucené, detailisování a propracovávání, ty tvrdé zbytky školsky svědomitého studia objektu.

V barvě, hned z prvopočátku, zalíbil si Kalvoda tóny svěží, syté, ale co do zvuku polohlasé, nalomené, harmonicky ztlumené. Ovšem ne vždy: jsou v obrazech jeho i jásavé, efektní,

někdy i žhavé kolority: ale to tam, kde duše zabásnila si do pohádkových motivů příliš pokoušejících fantasii malířovu, aby na paletě svojí, odvážné a bohaté, zahrál píseň v plných, sytě zvučících, pyšně zpívaných verších. Než tyto barevné efekty mnohohlasé nejsou v zálibě Kalvodově. Jako u volbě motivů miluje prospekty tiché, neživé, řekl bych tak stranou položené z toho hlučného světa, háje březové, kde bílé fantómy bříz snivě stojí jako špalíry čekající duši malířovu, kde list zlatý tiše, měkce padá za listem a diskretně uléhá do rudě hnědé půdy, lesní partie, za nimiž daleko, daleko jest hřmotící Život, jehož banální křiky jistě vyrušily by snílkovu duši, — tak i v podání jich jest delikátní, měkký i tam, kde pracuje technikou bravurní, širokou. Kus hluboké, procítěné noblesy jest v tom sedmadvacetiletém blondinovi, který tělem i duší silný dovede tak šepotavě sdělovati svoje dojmy.

Brzo mizí úplně stopy školské v jeho práci. Podání nálady kraje, v něm vyzpívání jeho duše stává se mu cílem tvoření. Barvou, harmonickým traktováním rozhodujících akkordů, — kresle do základu konturovou linii, chce sugerovati ony city, touhy, vzrušení, o nichž slyšel šeptati kraj. Nechci říkati o něm, jakoby byl nějakým vzdychálkem, upřílišněným sentimentalistou. Nikterak: jest mnoho síly a vervy v něm, než aby vzdychal zbytečně. Ale tesklivost, melancholii, smutek kraje dovede delikátně podati, poněvadž proň nalezl v své duši bohatý, upřímný ohlas a dovede jej procítiti. Miluje klid ústranní, poesii večerů tichých a tyto tóny zní u něho v plných, zdařených akordech.

Než na tom nepřestává: konstatuje ve svém subtilním studiu barvy nedostatek materiálu, jímž možno pracovati, nedostatek, který vylučuje naprosto věrné, bohaté, do nuancí posledních stejně zpívající podání přírody, počíná koncipovati dle její tónů, v analogických barevných efektech, raději jednoduše, ale v plném akordu traktovaných. Když (na základech realisticky věrného studia) počíná komponovati, příliš jasně dere se do jeho pozornosti poměr linie a barevné plochy v kraji. Dekorativnost výseku krajinového a v ní podání její náladovosti: ty najednou, v harmonickém, plném, vysloveném celku chce říci.

V pohádkových obrazech talent dekorativisty Kalvody jeví se zřejmě.

V cyklu »Sny« (vystaveném s ostatními obrazy v těchto dnech »u Štajgrů«), kterýž jest prací poslední doby, onu snahu, podáním hlavních barevných akordů, plně vedle sebe kladených na lineárním, stylistickém podkladu vysloviti náladu kraje, krajinovou dekorací ji vsugerovati, zřejmě hlásá.

Silným, ve své prostotě a nestrojenosti působícím rozmachem štětce na jednoduchém materialu (tkanině bez všeho »gruntirování«) předvádí tu deset různých, sobě ve vnitřní podstatě úplně cizích motivů. Západy slunce: když ono zapadá a několik chvil po onom slavném jeho odchodu, když kraj šeří se do fialových stínů, kontury mizí v šedých oblacích mlhy, ranní, nejčasnější

probouzení se ospalé vsi, umírání světla po bouři rozlítivší se krajem, deštěm spadlým vonící bučiny, plné svěžích, zdravých tónů, melancholický, tesklivý slovácký kout, mrazivé vání zimního větru do stuhlých větví stromových, zapadlý, skrytý chomáč bodláčí (stylisovaného s pozadím do té míry, že obraz dojem výborného gobelinu činí), nálady světelné, efektů podávaných elegantně, bez křiku, barevného hulákání, klidně a přece tak roztomile poeticky. Jen jedno výslovně jmenuji: »Studené světlo měsíce«. Dle mého úsudku nejlepší číslo cyklu: mysticky traktovaná nálada noci, když měsíc studeně, mrtvolně svítí po chalupách. Tu, jedna z nich, mlýn slovácký, stranou stojí, se stěnou mdle, ztrnule rozsvětlenou, jež jako v oceli odráží se v kaluži. Magičnost mračen do temně modré oblohy stylisovaných působí silou, která výborně dokumentuje procítěné podání. Tu stojíme upřímně zaujati umělcem: v tom a jemu podobných dílech zračí se zřetelně síla talentu, jdoucího pevným krokem ku předu. A jsou-li tu i tam ostré výpady v tomto boji — byly u všech a vždy a jsou důkazem poctivého bojování. K. D. MRÁZ.

Divadlo na venkově.

Studie *Karla Scheinpfluga.* (Další.)

»Obecenstvo si to přeje — obecenstvo si toho nepřeje.« A to má býti dostatečnou omluvou úžasného úpadku divadla, od něhož se tolik doufalo, jemuž věnováno tolik práce, pro něž vyplýtváno tolik peněz? Který pak obor vážné lidské práce smí se říditi ve všem jenom přáním obecenstva? Zda ostatní umění, poesie, hudba, malířství, sochařství, jejichž historie jest nepřetržitou řadou bojů s dobovým vkusem obecenstva? Či věda, která roztrhá každou chvíli některou z jeho krásných ilusí, aby mu ji nahradila střízlivou, často nepříjemnou pravdou? Či moc zákonodárná, vláda, úřady správní, justiční, školské a jiné, jež jdouce za svou povinností musí jednati tak často proti přání obecenstva? Kdyby mělo jíti vždy jen dle jeho přání, tedy by milé obecenstvo za dětských let chodilo jistě hrát špačka a drábky místo do školy, páslo by husy na obecních polích a česalo jablka v sousedových zahradách, v dospělém věku žilo by ve volné lásce nebo v bigamii, neplatilo by daní a vyhazovalo by odpadky svých kuchyní oknem na ulici. Obecenstvo nedovede často odhadnouti, co je mu ku prospěchu, a proto vytvořili mu jednotlivci stojící v tom kterém oboru nad ním ponenáhlu řadu institucí, které se starají o jeho prospěch bez ohledu na jeho přání, které hájí jeho prospěch i proti němu samému. Mělo by býti jediné divadlo vyňato z tohoto všeobecného zákona?

Námitka, že obecenstvo nosí do divadla své peníze, je směšná. Také všecko ostatní musí si obecenstvo zaplatit, i ty

úřady, jež obmezují jeho vůli, i ty školy, kde musí prožíti hravý věk dětský při řádní mluvnici, i ty kasárny, kde musí ztráviti svá mladá léta v tuhé kázni a neplodné práci, i ty exekutory, již na něm vymáhají daně.

Ani srovnávání divadla s obchodem, k němuž se tak rádi utíkají divadelní podnikatelé, nedopadlo by na prospěch divadla. Neboť ani obchodník nesmí prodávati všecko, co by šlo dobře na odbyt. Jsou předpisy a instance, které mu nedovolují prodávati víno obarvené fuchsinem, třeba se těšilo sebe větší oblibě obecenstva, jež nedovede rozeznati, že je v nápoji obsažen jed — zrovna jako nedovede často rozeznati, že je ten který kus nasycen jedem nemravnosti nebo nevkusu.

Tak každý obor lidské práce má své cíle a své zásady, které kladou přání obecenstva jisté meze. Mělo by jediné divadlo býti vydáno na pospas jeho vůli a zvůli, jeho pudům a rozmarům, jako bezcenná hračka dítěti, které ji může zkroutit, zohýbat, rozlámat, odřít, znetvořit, zničit?

Ne, divadlo není hračkou — jest třeba připomínati to obecenstvu; a divadlo není obchodem — jest třeba připomínati to hercům. Divadlo jest umění. Tím jsou určeny jeho účel, jeho zájmy, jeho práva a povinnosti.

Má ovšem také divadlo svou stránku finanční, nebo chcete-li, obchodní, jako každé zaměstnání, k němuž jsou připoutáni lidé, jimž se chce jíst. A je jisto, že také tato stránka vyžaduje mnoha péče a leckdy i různých obětí. Tyto oběti nesmějí však jíti tak daleko, aby divadlo přestalo býti — divadlem.

A proto vyskytnou-li se divadelní podnikatelé, kteří projeví nepokrytě úmysl přetrhati všecky pásky, jež pojí divadlo s uměním, je nutno ukázati jim z divadla dvéře. Nemají práva rozhodovati o životě a smrti divadla, oni a jejich obmezené obecenstvo. Divadlo je výtvorem staleté práce a majetkem všeho lidstva, jemuž má napomáhati k dosažení jeho velkých cílů. A nikdo nemá práva činiti z něho chantant, cirkus, komedii, panorámu, jako nemá nikdo práva vypalovati v prachárnách ohňostroje, nebo měniti chrámy v hřiště footbalu.

Je pravda, že naše divadelní obecenstvo má špatný vkus, obmezený rozhled a nervy, určené k čití krásy, v rudimentu. Ale kdo je tím vinen, že je to obecenstvo takové a ne jiné, lepší? Každé umění musí si vychovati své obecenstvo samo. Výsledky této výchovy nemohou ovšem býti tak dokonalé, aby obecenstvo stálo s umělcem na tomtéž stupni vedoucím ke trůnu Krásy. To však ani nemůže býti praktickým cílem umělecké výchovy. Neboť k dosažení tohoto cíle musilo by obecenstvo přestati býti obecenstvem a změniti se samo v jistý druh umělců, umělců vnímajících vedle umělců tvořících. A slovo umělec i v nejskromnějším smyslu předpokládá jednu schopnost, jíž nelze přiučiti ani si osvojiti sebe mocnějším úsilím: talent. Jde jen o to, aby obecenstvo za umělcem šlo a aby vzdálenost

mezi oběma nebyla tak velká, že by bylo vzájemné porozumění nemožným.

Tohoto výsledku mohlo docíliti také divadlo a snáze, než kterékoli umění jiné, neboť žádné druhé umění nemá výchovu obecenstva tak v moci, jako právě ono. A mohlo ho docíliti i chudé divadlo českého venkova, kdyby bylo bývalo jen poněkud pamětlivo, že půda, ze které vyrostlo, jest poesie a že bez této půdy nemůže žíti. Ale ono vyrvalo násilně své kořeny z této půdy a žije smutným životem zemáku pohozeného ve tmavém vlhkém sklepě, jenž vyhání dlouhé, vodnaté, mrtvolně bledé kličky nežli se rozpadne v hnilobě.

Umělecká výchova obecenstva!

A ptejte se inteligenta, žijícího stále na venkově, inteligenta pravím a pilného navštěvovatele divadla, na největší dramata jednotlivých národů, dob a literárních směrů, která viděl na jevišti — bude marně namáhati paměť. Ptejte se na romány, povídky, uvede vám řadu jmen od Němcové až k Mrštíkovi, od Chateubrianda až k Zolovi, od Goetha až k Jókaiovi, Garborgovi, Tolstému, Kipplingovi .. Ale dramata? Ohromná jednotvárná bažina vynoří se před jeho duševním zrakem, a kmitají-li se nad ní ojedinělá světla, je nutno přebroditi se k nim spoustami bahna, které hrozí utopením. Velký kus života dramatické literatury, jeho činy a zápasy, pády a vítězství, to vše odehrávalo se někde tam v dáli a sem o tom doletěly sotva nejasné zvěsti, jako do vesničky zapadlé v horách zabloudí zprávy o pochodech a bitvách vojů zápasících v rovinách a údolích, protkaných silnicemi a drahami. Sem docházeli ponejvíce jen neobratní řemeslníci a pokoutní kupčíci a prodávali tu své bezcenné výrobky, své staré povídačky a otřelé vtipy, své lidi vycpané pilinami, vášně uhnětené z vosku a situace slepené z papíru. Víte-li, že mladší venkovské obecenstvo nezná ani Shakespeara, leda z knih, z těch starých překladů, jež prachniví v příhradách spolkových knihoven a v nichž kouzelný malíř života, překypující silou, vášní, citem i myšlenkami, vypadá tak staromodně, neohrabaně a studeně? Ano, na venkovském jevišti dávno již nezvučely kovové kroky velikého britského básníka, na něm snad nikdy nešuměla křídla Goethova, nikdy nehučely vlny Ibsenových protestů, nikdy nevzdychaly tóny harfy Maeterlinckovy, utkané z měsíčních paprsků! Na jevišti venkovském projížděl se zatím nesmrtelný papá Mrkvička na obráceném smetáku, nesmrtelní duchové Raupachovi měřili je husím pochodem a stejně nesmrtelní Nestroyovi pocestní chasníci řešili tu světobornou otázku: jaký je rozdíl mezi kozou a fortepianem .. Ach, bylo by to tak k smíchu, kdyby to nebylo tak k pláči!

Vím, jak velký díl viny sluší odečísti na vrub bídných hmotných poměrů, o nichž jsem se již stručně zmínil, vím, jak velký díl viny spadá zejména na účet nezřízeného konkurenčního zápasu venkovských společností v posledních desetiletích. Ale jeden smutný fakt zůstává tím neodčiněn: že v tomto zápasu

o život nalezlo se tak málo zápasících, kteří by se byli pokusili nabyti vrchu solidností, dokonalostí své práce, že naopak skoro všichni snažili se předstihnouti, poraziti konkurenty stálým snižováním její kvality. Špatné kusy nehrály se jen proto, aby se ušetřila nějaká zlatka za právo provozovací, ale hrály se často jen proto, že byly — špatné. Docílil-li řiditel X. úspěchu kusem hodně hloupým, namáhal se řiditel Y. nalézti kus ještě hloupější, paradoval-li prvý prací hodně frivolní, vytáhl druhý práci ještě frivolnější, aby si získal přízeň obecenstva. A ovšem, že nejhanebnější kusy této bídné stravy házeli na stůl obecenstvu nedělnímu, chudým, pro něž by divadlo mělo konati nejvíce, jimž by mohlo rozdávati jasné vzněty, kterých jim tak často nemohla dáti rodina, škola život . .

*

Divadla, od nichž bychom se mohli nadíti lepšího repertoaru, jsou divadla ochotnická. Ona nehrají pro výživu svých členů, nýbrž jen z lásky k divadlu neb alespoň ze záliby v něm, i nemusila by se dáti strhovati nejkalnějšími proudy běžného nevkusu, mohla by se postaviti časem i proti proudu?! Bohužel, je repertoar většiny divadel ochotnických zrovna tak bezcenný jako repertoar kočujících společností.

Rozumí se, že také tady spadá valná část viny na vrub neschopnosti vedoucích osob. Je přímo úžasné, jakým lidem se svěřuje řízení těchto divadel. Vedle toho mají však ochotnická divadla své zvláštní příčiny, které stěžují všeliké snahy o repertoarní reformy a vůči nimž bývá i nejlepší režisér bezmocný.

Jedna z nich vyplývá z mravních názorů naší společnosti, téže společnosti, z níž rekrutuje ochotnické divadlo své herce. Je to ona soustava nesmrtelných předsudků, slepých a neohrabaných jako novorozené štěně a sebevědomých jako africký potentát. Ona pokrytecká, dvojaká mravnost, jež na malé hříchy zdvihá vyhrůžně hůl a před velkými ohýbá pokorně záda. Ona nalíčená, vycpaná a ulízaná ctnost, která je karikaturou skutečné ctnosti. Ona komická cudnost, jež si zahaluje stydlivě svůj obličej a zároveň obnažuje rafinovaně svá lýtka. Pruderie. Tato dobrá dáma vykonává při ochotnických divadlech úřad druhého censora a vzbudí-li některý kus, některá jeho role nebo jen některá jeho věta její nelibost, jest o osudu kusu rozhodnuto: nebude se hráti. Má zvláštní nechuť k novějším literárním směrům realismem počínaje a při slově »naturalismus« její hněvivě obočí. Oklamati ji jest nemožno, neboť má přese své úctyhodné stáří tak bystrý zrak, že umí číst i mezi řádky a to mnohdy více, než autoru napadlo tam vložiti. A vyvarovati se její nelibosti je často nemožno i pro nejcudnějšího básníka, jet madame nesmírně citlivá. Považte, že slušná měšťanská dcerka musí se ve společnosti tvářiti, jakoby věřila, že čápi nosí děti — byť by jí bylo třeba již třicet let. Tu je věru dramatikovi někdy těžko vyhnouti se každému slůvku, jež by odporovalo tomuto ctihodnému dogmatu.

Ostatně jsou cesty její moudrosti nevyzpytatelny, jak ukazují četné příklady. Znám případ, že mladá ochotnice odmítla z důvodů mravních vděčnou úlohu v moderním dramatě a hned na to přijala bez námitek roli ve scribeovské veselohře. Stručná karakteristika obou těch rolí byla by asi tato: tam poctivé mladé děvče, vážné a hluboké povahy, lnoucí celou silou první lásky k svému milenci; zde ničemná vdaná žena, cizoložnice, jež si kupuje milovníky svou mocnou protekcí. Nepozastavíte se nad logikou oné mladé ochotnice? Ale ovšem, hrdinka moderního dramatu bylo chudé děvče a u toho je jistě neodpustitelným hříchem, schází-li se se svým milým bez gardedámy; kdežto ve druhé hře jednalo se o bohatou, vysoce postavenou dámu, markýzu či hraběnku, a takovou činí kousek cizoložství jen interesantnější. Jak byste pak mohli žádati od takové ochotnice, aby hrála Anisju neb Akulinu v Tolstého »Vládě tmy«, když si ty dvě ženštiny tak ošklivě nadávají? Sestry Napoleonovy v kuse »Světa pán v županu« si sice také nadávají, ale . . to je něco zcela jiného; ony si nadávají v krásných empirových robách a v nádherně zařízeném pokoji . .

Druhou takovou příčinou jest předsudek zakořeněný v samém organismu ochotnického divadla. Jakýsi starý úřední předpis dovoluje pořádati ochotnické hry jen k účelům dobročinným a při úředním hlášení jednotlivých představení jest nutno jmenovati beneficianta, jemuž čistý výnos připadne. (Pro plesy, pokud vím, takového ustanovení není!) Tento předpis měl asi zameziti, aby se ochotnická divadla nezvrhla v podniky výdělkové. Dociluje však pravého opaku. Ochotnickým spolkům se ustanovení to tak vžilo, že si uvykly považovati za svůj přední úkol, aby odvedly vytčenému účelu hodně mnoho peněz, ba že si zvykly měřiti úspěch a hodnotu svých představení docíleným čistým ziskem. Tím byl však vlastní účel ochotnických spolků rozpoltěn; instituce, které mají sloužiti výhradně umění, staly se vedle toho institucemi dobročinnými, almužnickými.

Neměl bych ovšem proti takovému spojování dobrého s krásným námitek, kdyby se oba účely daly tímto způsobem dobře srovnati; ony se však z pravidla srovnati nedají a svému vedlejšímu účelu slouží ochotnické divadlo obyčejně na úkor svého účelu hlavního, původního. Docilujíť také ochotnická představení značnějšího přebytku nesnadno, neboť příjem bývá při nevelkých prostorách a levných cenách venkovských divadel dost skrovný. A má-li ochotnické divadlo výhodu, že neplatí svým hercům gáži, bývá zase jeho ostatní režie větší než režie společností hereckých. Zkoušky mohou se konati k vůli dennímu zaměstnání účinkujících jen večer, čímž se zvětší výlohy za osvětlení a vytápění divadla. Skoro ke každému představení nutno zakoupiti nové knížky a to pro všecky zaměstnané herce, neboť ochotník nemívá zbytečného času, aby si úlohy opisoval. Také cedule musí býti ke každému představení nové. Za půjčení kostumů musí se důkladně zaplatit. Velkou výlohu činí při

hrách ochotnických hudba, neboť při nich by se obecenstvo sotva spokojilo trojčlenným »orchestrem«, jakým brává za vděk při hrách kočujících herců. Atd., atd. Chce-li tedy ochotnický spolek docíliti značnějšího čistého zisku, musí počítati s největší možnou návštěvou a nesmí se odvážiti pokusů, které by mu hrozily ztrátou nějaké části obecenstva. A následek je zase týž, jako při honbě za výdělkem herců z povolání: to bezvýminečné nadbíhání vkusu obecenstva, to líné plování po proudu, které odstůně v první řadě repertoar.

To jest jeden neblahý následek dobročinného působení ochotnických divadel. K němu druží se ještě jiný. Kterýkoli podnik výdělkový, má-li prospívati, vyžaduje nutně, aby se jistá část jeho výnosu věnovala na opatření, udržování a zdokonalování jeho zařízení. Kterýkoli podnik výdělkový — tím spíše tak nákladný podnik umělecký, jakým je divadlo, jež obyčejně sotva stačí hraditi svou potřebu a bývá odkázáno spíše bráti než dávati. Ale pro divadla ochotnická tato zásada patrně neplatí. Jsou ochotnické spolky, jež působí několik desetiletí a odvedly tisíce účelům dobročinným a vlasteneckým, samy však nemají ani stálé místnosti divadelní a jeviště jejich sestává z několika vetchých prken a hadříků, které se po každém představení musí rozebrati a vynésti na půdu. A i nejšťastnější z nich, spolky těch několika málo českých měst, kde jest o útulek Thaliin postaráno stálou budovou, nemají zase dostatek přiměřených dekorací, nemají vlastní šatny, nemají někdy ani těch nejnutnějších rekvisit, potřebných v každém druhém kuse, a stěhují s dojemnou pravidelností ke každému představení do divadla nábytek svého režiséra nebo jiného obětavého příznivce. Tyto nedostatky odnese zase repertoar. Neboť se nehrají kusy, které toho zasluhují pro svůj literární význam, ale hrávají se ty, k nimž jsou po ruce nezbytné kulisy, nábytek, obleky a paruky.

Nenapadá mi žádati, aby naše města a okresy pamatovaly ve svých rozpočtech také nějakým příspěvkem na povznesení místních divadel. Byl by to sice požadavek zcela oprávněný, ale jak bych jej mohl klásti v době, kdy i největší naše města teprvé začínají zakládáním veřejných knihoven umožňovati chudému člověku přístup ke knize? Žádám jen, aby se venkovskému divadlu, které stojí bez opory, odkázáno výhradně na vlastní sílu, neukládaly ještě povinnosti cizí, povinnosti pečovati o sirotky, o nemocné, o školy, povinnosti, jež mají plniti obce, okresy, země, stát.

Tím ovšem nechci říci, že by měly ochotnické jednoty vyplýtvati přebytky svých představení za všelijaký zbytečný luxus, jako se někdy stává, že by na jejich jevištích musilo šustiti těžké hedvábí a perliti se pravé šampaňské. Ale to jim chci říci: aby se staraly nejen o dnešek, ale také o zítřek svého divadla a dříve o sebe než o jiné. A především to, že jejich hlavní účel nespočívá v těch díkůvzdáních různých dobročinných spolků, která se po jejich hrách objevují v místních novinách.

Ale v tom, aby obecenstvu svému podávaly jen nejlepší práce dramatické literatury domácí i cizí a aby mu je podávaly v nejdokonalejším provedení, jehož možno docíliti v jejich poměrech. Raději jen čtyři představení ročně místo deseti, ale každé to představení ať znamená čin.

Paříšští žebráci.

Fr. Cyril Vlk. (Konec.)

Chytří žebráci dovedou si již obratně zaopatřiti podrobný a přesný seznam svateb, sázek a zkoušek. Dle toho pak zařídí svou včasnou přítomnost uprostřed svatebního veselí, před zkouškou a před rozhodnou chvílí sázky. »Štěstí vás provázej!« Ano, to jsou kouzelná slova a čarovný proutek z pohádky, jež dokořán otvírají i nejméně přístupná srdce a nejopatrnější tobolku.

Prohnaní žebráci označí byt na protějším konci města, poněvadž dobře vědí, že se tam nikdo nepůjde přesvědčit o tom, mluvil-li prosebník pravdu či ne. A jen tak se na př. stalo, že jeden otec dal dítě dvanáctkráte pokřtíti po protestantsku a čtrnáctkráte po katolicku, obdržev šestadvacetkráte po pětifranku a pěkném obleku. Předstírá-li žebrák dvě vady, má nejvýše jednu. Nesvědomitý žebrák horkými slzami dovede oplakávati těžkou ztrátu jediného synka, jenž přes všechnu lékařskou pomoc podlehl nakažlivé nemoci, jen aby bez průtahu dostal příspěvek na pohřeb nebohého robátka — co zatím synek vesele si hraje s druhy svými na malém dvorku v odlehlé části města. Nepochybuje pranic o tom, že dáma ze strachu, aby se sama nenakazila, nepůjde do vzdáleného jeho příbytku a že ho rychle odbude, jen aby raději zmizel z její předsíně. Žebráci simulanti pod různými jmény hlásívají se v rozličných nemocnicích o pomůcky a prostředky, prodávají poukázky na lázně, potraviny, nápoje a obědy, soustřeďují ve svém úmyslně jednoduchém, ba i často prázdném příbytku četné dobrodince chudiny, kteří je dary všeho druhu v plném slova smyslu zahrnují a zasypávají. Na co si jen vzpomenou dostanou, ano z přebytku ještě dost odprodají, aby připravili si pak veselou a dobrou chvíli života při pestrém jídelním lístku na útraty jiných. A proč také ne! Soukromý spolek dá prádlo a šat, chudinský úřad dá peníze, školní kuchyně poskytne dětem výživné stravy, lidumilní jednotlivci opatří činži a uhlí, klášterní panny dodají zase polévku, známí kupci jiné a jiné prostředky.. Ten neví o onom, a každý myslí, že jest jediným jen dobrodincem nešťastného a skutečně také vydatné podpory hodného ubožáka — —

Dr. Desprès po půl roku poukazoval jednomu žebráku lístky do sirných lázní za účelem léčení. Posléze doslechl, že ony lístky jsou žebrákovi pouze pramenem lacinéhо příjmu, poněvadž jich

sám nepoužívá, nýbrž soustavně jen prodává. Žebrák nemaje nejmenšího tušení o tom, že by lékař uveden byl již na stopu jeho podvodu, přišel opětně a prosil o novou poukázku, pochvaluje si, že stav jeho zřejmě se lepší a že doufá, že již dlouho nebude obtěžovati. Lékař klidně přetvářku vyslechnuv pravil suše: »Chci s vámi nyní zkusiti nový způsob léčení. Pane asistente, přistupte laskavě a dejte pacientovi 12 záhlavků —« Nedomluvil ještě, a žebrák, jenž do síně vždycky takořka se přivlekl, tentokráte hbitě zmizel ve dveřích a nikdy již se nepřihlásil o lístek do léčivých lázní.

Mílové kroky novodobého důvtipu lidského zaměřily též mezi žebráky. Ujali se jich lidé obchodního ducha. Jako mezi obecenstvem a maloživnostníky vyvinuli se a existují zvláštní sprostředkovatelé, tak i mezi nemyslícími lidumily a drzými i vyděračnými žebráky stojí majitelé půjčoven a skladův odborných rekvisit. Bývá tam hlučno z rána a u večer. Nalezneš tam nové i staré berly, gumové ruce a nohy, rozmanité obvazy, rozedrané šaty, záplatované prádlo a rozličné štítky s různými říkadly a hesly. Rekvisity lze si buď koupiti, buď jen vypůjčiti. Netřeba ovšem ani zvláště dokládati, že leckdy tragický výstup skončí přece jen komicky, nebo hluchoněmý připevní si štítek určený pro slepce, a slepec zase jde mezi dobrý lid se štítkem, který by dobře slušel vlastně hluchoněmému. Podobné zmatení úloh nebývá příliš příjemné, než i prohnaným darebům při vší opatrnosti přihodí se arci tu a tam nevítaná a nevolaná chyba, která nepoctivému a nekalému jejich řemeslu z čista jasna učiní konec.

Byli dva mrzáci, dvakráte nebozí. Postrádali řeči a sluchu, a k tomu ještě nohy jejich byly k sobě prsty obráceny, tudíž chromí hluchoněmí. Belhali se městem, tahajíce prázdné dvoukolé vozíky. Na prsou měli štítky, jichžto zřetelné písmo hýbalo milosrdným obyvatelstvem, které podporou neskrblilo. Chlapíci ti zdáli se býti policii podezřelí. Zadrženi a odvedeni do nevlídné úřadovny. Ve zkoušce jižjiž dobře odbstáli, tak že úředník spokojeně pokynul, aby odešli. Úspěch ten nepřivedl je nikterak z rovnováhy. Jak přišli, tak i odcházeli. Když otevřeli již dvéře, zadržel je lékař, jehož nitro nebylo docela uklidněno a upokojeno. Dvojnásobní nešťastníci předstírali lhostejnost a nevšímavost. Lékař jednoho z nich uspal chloroformem, na stole natáhl i shledal, že je to urostlý a zdravý muž, jenž, když se probral z narkosy, zapomněl i na druhou svou vadu, zasypávaje lékaře málo vybranými nadávkami. A druhý, vida prohranou hru, střelhbitě uchopil se svých berel a jal se jimi vztekle bušiti do strážníka, jenž jej zatkl .. Ziskuchtivost mocnější než strach!

Vzpomenutí obchodníci s rekvisitami milosrdenství rozvinují však zimničnou činnost svou i mimo bohatý a hojně navštěvovaný sklad, ohlížejíce se pilně po výhodných místech pro své zákazníky. Děti stávají před pekařskými a cukrářskými krámy, do kterých dívají se hltavýma očima. Mladá děvčata mívají svá

stanoviště před kavárnami a hostinci, kde scházejí se lidé veselí. Mrzáci válejí se v hadrech u vchodů do továren, kde při práci přihoditi se může podobný úraz, což mračnu dělnictva bývá pohnutkou ke štědrosti. A schody do kostelů posety jsou lidmi sešlými, již čas od času střídají jednotlivé kostely, a to nezřídka v určitém pořádku. Běda, třikráte běda ovšem opravdovému chuďasu, který by se opovážil mezi ony simulanty přijíti, aby také zaklepal na citlivé srdce kolemjdoucích! Soutěž i v tomto směru není vítána, a proto ti, již cítí se ve výdělku svém býti ohroženými a zkrácenými, napnou všechny síly své, jen aby, dělej co dělej, zhostili a zbavili se nepotřebného, byť i potřebujícího hosta.

Žebráci ze řemesla mají své školy a zdatné profesory, nebo skutečně třeba náležitého výcviku, nežli lze vystoupiti a se špatnou se nepotázati. Učiti se třeba chůzi, držení těla, působivým posuňkům a pohybům, jakož i změnám chvějícího se hlásu, který chodce zadržuje, srdce jeho obměkčuje a peněženku jeho rychle otevírá. Bez náležitého cviku, vyžadujícího slušnou dávku trpělivosti, není možno s úspěchem odvážiti se k obecenstvu na ulicích. To by brzy postřehlo šalbu, a konec by byl růžovým nadějím a zámkům blahobytu, zbudovaným v duchu a na sypkých základech divotvorné obraznosti. Jeden Angličan, chtěje se sám přesvědčiti, který způsob žebroty jest nejvýnosnější, oblekl se do rozedraných a nečistých cárů, tak že představoval co do zevnějšku hotovou bídu krajního stupně, a přece nevyskytl se ani jediný člověk, jenž by mu byl poskytl sebe nepatrnějšího dárku. Dobře ho každý prohlédl, nedada se ošáliti; nebo hadry sice prozrazovaly nouzi a nedostatek, ale v hadrech nebylo lze zapříti a potlačiti pána — masku žebráka dovedl si opatřiti, ale nedovedl si osvojiti význačné a hlavní známky žebroty. Ani sám sociolog Paulian, jenž hezky se vpravil do úlohy dotěrného žebráka, nevyrovnal se čilým druhům a družkám ulice. Vydělal si mnoho a mnoho u chrámových dveří, kde vytrpěl pekelná muka se strany švitorných a hovořivých sousedek, jež viděly v něm jenom zbytečného, škodlivého a nebezpečného konkurenta. Slušné obchody jeho nemohly se z daleka měřiti s tučným výtěžkem druha, zvaného Père Antoine, po jehož smrti zbylo tu 96.000 franků, které si zahospodařil za nepříliš dlouhou řadu let.

Zámožný poslanec kráčí zvolna sadem. Z myšlenek vyruší ho z nenadání chatrně, ale čistě oděná žena prostředních let, prosíc důtklivě o dar. I jde s ní do bytu, tmavé to komůrky, kde byl těžký, dusný vzduch, a kde teklo se stěn. Sotva že blížili se ke dveřím, zaslechl uvnitř dětský pláč. Děvčátko z hladu žebronilo matku o kousek chleba. Matka okřikovala dítě, vymlouvajíc se, že má jen skrovný zbytek bochníku, a ten že uschován pro otce, jenž teprve s večerem umdlen vrátí se z namahavé práce. Poslanci bylo úzko. I dal bez rozpaků ženě značnější peníz a odkvapil z onoho brlohu přímo k starostovi,

aby přimluvil se za podporu pro bídou zkrušenou rodinu. Jak byl však zaražen, když starosta klidně odtušil: »Holý podvod! Dítě jest naučeno prositi o chléb, jakmile slyší blížící se kroky. Pěkně nacvičená i sehraná komedie, na kterou se přišlo podívat již velmi mnoho lehkověrných diváků!«

Jest po poledních slavných službách božích. Krásná neděle. Lidé vycházejí z kostela sv. Honoria. Před kostelem živo. V tom se všech stran hrnou se muži a ženy, mladí i staří k veliké nádržce vody, do které padla ustaraná žena. Vysvobodil ji přistárlý muž, jenž bez váhání za ní skočil do vody.. Rozčilující byl pohled na promočený její černý šat, z něhož v bohatých potůčkách kapala i řinula se voda na dlažbu. Ještě mocnější však rozechvění projelo všechny přítomné, když kolem rozlehla se prvá zoufalá slova ubohé ženy, shánějíaí se po růženci a po modlitební knize, kde měla prý vložený poslední dvoufrank, který chtěla dáti na mši svatou za svého syna, jedináčka, jenž jsa vojínem právě bojuje v Číně pro drahou vlast. Ozval se mohutný a mocný akord! Matkám zvlhly hned oči pod rosou slz, nebo v srdcích jejich zněla dojímavá ozvěna trpce zkoušené mateře.. Štědrá žeň ocitla se v mokrých jejích rukou, a byla by jí v skutku pomohla, kdyby tu nebylo šlo jen o dobře naučený výstup, který s plným úspěchem každé neděle opakovala před některým kostelem.

Vypočítavá žebrota nešetří ani nevinných dítek, zneužívajíc velebných slov Kristových o »maličkých«. Ve dvou způsobách vysíláni jsou drobní prosebníci mezi lid — jednou jako samostatní žebráčkové, jednou jako neodmítaní orodovníci a prostředníci. V ledabylých šatičkách potloukají se ulicemi od rána do soumraku a nesmějí se domů vrátiti dříve, pokud nevyžebrali, co musí přinésti rodičům nebo pěstounům, již starost a péči o ně jen předstírají, jsouce ve skutečnosti jenom krutými jejich a bezcitnými vykořisťovateli, jimžto žebravé děti zaopatřují při hladu a nouzi pravidelný denní důchod. A sytá tato denní krůpěj, dopadající zvonivě a bez námahy do jejich klína, má tu příjemnou vlastnost, že čas od času na jednoduchý jejich povel mohutní a roste. Prvý měsíc takový necita spokojí se denně se dvěma franky, druhý měsíc má zálusk již na tři franky denně, třetí měsíc neuspokojí ho ani čtyři franky, a tak hltavá nenasytnost trápí a trýzní drobné děti, ukládajíc jim větší a větší výkupné za péči a něhu, o které se dětem ovšem ani ve snách nezdá. Jindy vidíte zase na rohu dvou ulic státi ženu, držící v loktech svých zkřehlé robátko, jež jest polonahé a od zimy namodralé. Podobná skupina v rozmanitých obměnách hojně se vyskytuje. Jeden rys však jest při všech význačný, ten totiž, že tu jde o děti zázračné, kterým nepřibývá let. Tytéž ženy brzy zde, brzy onde objevují se bez ustání s malinkým děckem, které si od nesvědomité matky za nepatrnou odměnu vypůjčují na určitý čas. A když nabaží se jednoho nevinátka, ohlédnou se bez rozpaků po jiném, jen aby nevysychal jistý pramen la-

ciného výdělku, kterýž četnými dárky napájejí matky, na jejichžto nitro právě hladovící dítko nalíčeno. V tomto způsobu vyděračství dlužno vším právem spatřovati jenom zvláštní druh trýznění a trápení dítek, kteréž v poslední době velmi často zavdává povolaným orgánům podnět, aby příslušným úřadům připomenuly jejich povinnosti v příčině zákonného dohledu a dozoru.

Z dosud uvedeného jest patrno i zřejmo, že i pouliční žebrota jest odporným nešvarem, jehož hluboko zapuštěné kořeny sluší beze všeho milosrdenství na dobro vytrhati a odstraniti, a to tím spíše, že prohnaným a organisovaným způsobem připravováni jsou o zaslouženou podporu v pravdě potřební a chudí, již nejsou dotěrni a smělí. Upadli bez viny své do nezaviněné bídy, jsou bez práce, ač rádi by pracovali, sedřeli se a sešli tak, že odkázáni jsou jen na almužnu. A o tuto připravují je zástupy pouličních žebráků ze řemesla. I tážeme se: Odkud to, že tito lidé při zdravých smyslech oddávají se takovému nectnému životu? Proč přednosti nedají poctivé a přiměřené práci před zahálkou? Je tu dvojí hmotná škoda, nemluvě ani o stinných stránkách mravných. Lidská síla leží tu ladem, a ohromné peníze dostávají se co den do nepovolaných rukou. Jednoduchá odpověď: Na obecenstvu jediné jest, chce-li, aby přestala pouliční žebrota ze řemesla. Pokud bude si obecenstvo vésti pošetile, potud v blahobytě žíti budou dlouhé řady zchytralých a lenošivých pouličních žebráků a povalečů ze řemesla — na útraty i jeho i opravdově chudých, jež nazýváme stydlivě chudými! Jako v Paříži, tak i jinde.

Literatura, umění, věda.

Herberta Spencera Filosofie souborná u výtahu, jejž pořídil F. Howard Collins (Laichter 1901). Collins sám praví o svém díle, že podává hlavní zásady filosofie Spencerovy, a to pokud možno vlastními jeho slovy. Původní poměr všech částí navzájem jest zachován: každý oddíl jest směstnán asi na desetinu původního textu, všech 5000 stran synthetické filosofie asi na 600 stran Collinse. Kniha vyšla v Anglii i Americe v několika vydáních a poslouží i u nás povšechné orientaci po filosofii Spencerově. Tím není však řečeno, že by mohla nahraditi překlad celého díla Spencerova, neboť nehledě k zvláštní povaze a nedostatkům každého výtahu, má Collinsův, ač patří k dobrým a sám Spencer prý se vyjádřil, že jest »dobře udělán«, také své nedostatky.

= **Hudba.** Čtvrtý koncert České Filharmonie 4. února podal za řízení pana Čelanského dvě nové ukázky finského skladatele Jeana Sibelia v tvorbě symfonických básní: »Labuť tuonelskou« a »Lemminkäinenův návrat«. Jestliže v první ukázce v prvním koncertě, ve »Finlandii« na první setkání byli jste ještě na rozpacích před novým zjevem, který dosti neurčitě, ale zas tím právě vábivě před vás vstupoval, při druhém styku mohlo jíti zkoumavé pátrání v povaze a absolutních hodnotách nového zjevu hlouběji a tím přibývalo i na zajímavosti. Jestliže onde volný let fantasie za ideou »Finlandie« v hudebním vyjádření jejím připouštěl mnohé varianty, podle nichž rafije na vážkách se klonila brzy na stranu záliby nebo odporu,

v nových dílech Sibeliových na podkladě určitě vyhraněného poetického obrazu, určitě vypsané skutečnosti spíše lze také říci, do jaké míry jde síla nového představitele sympatických obrozovacích snah pro obor hudby ve Finsku. Labuť tuonelská — podle zmínky »Kalevaly« — pluje na řece obtékající říši smrtných hrůz, plné ohyzdného tvorstva obojživelného a zpívá teskně. Mythologický obraz zhudebněn je u Sibelia způsobem velmi jednoduchým: zpěv anglického rohu (labuť) doprovází orchestr přidávaje pouze dva málo význačné melodické prvky k němu, s výhradou několika táhlých akordů, jež naznačují as charakter obávané říše podsvětské a později po několikeré modulaci věty stanou v C-dur. Celá skladba tone v homofonii příliš jednotvárné, než aby dovedla trvale upoutati; její kolorit, příliš těžký ve své nebarevnosti ani z daleka neposkytuje tolik zdání jako prostá slova »Kalevaly«. »Lemminkäinenův návrat« již spíše poutá jak plastickostí svého motivu — boje rekovy, vítězství v nich, návrat domů — tak provedením, ačkoli i tu výraz hudební není z nejsilnějších a nejvíce vhodných s hlediska absolutně hudebního i programatického. V dalším pořadu koncertu byla Fibichova ouvertura k »Pádu Arkuna« či přesněji k »Dargunu«, od Čajkovského arie Lízy z »Pikové dámy« spolu se třemi písněmi jeho (zpívala sl. E. Destinnová), a symfonická báseň R. Strausse »Smrt a vykoupení«, jež relativně nejlépe byla provedena. Solová čísla klavírní pana R. Rösslera z Berlína vypadla zúplna z rámce »symfonického koncertu bez symfonie«, proto netřeba o nich se zmiňovati, zvláště když kvalitami přednesu nijak nevynikala.

Výstava Emila Orlika v Brně. V naší vesnici — co se týče umění — zjevil se náhle plakát od skutečného umělce kreslený. A »japonský« k tomu! V perspektivě žlutého plemene, stavící věci nad sebe, láme se rozeklané pobřeží moře, v prostřed se zakrsalou sosnou. Evropejčík umělec před sedící Japonkou kreslí horizont, výšku to úzkého plakátu, kde vychází červený měsíc, s reflexem na kolísavých vlnách. A tak prvé nové dílo Orlikovo, ukázku jeho zraku japonským uměním zbystřeného a procvičené ruky, zříme již před vstupem do výstavy. V ní pak doklady, jak Orlik rozhojnil škálu svých podání, dosti již bohatou před odjezdem do země se zorem na přírodu takým, že realism Evropy jest vůči němu zamlženým sklem. Především radostné doznání, že Orlikova osobnost nepodlehla tolika svůdným příležitostem, jichž síla ovládla umění Evropy již dvakráte. Jen několik dřevorytů zdusilo v Orlikovi bývalou bytost, jeden z nich dokonce těžko by se rozeznal od japonského originálu (Náraz větru). Ale v malbách jen asi ve dvou (Zahrada v Tokiu, Červený javor v Oji) propukla trochu ona snaha po stylisaci, po zjednodušení výrazu, tvořící při manýře z obrazu jakous malovanou intarsii. Co si může dovolit japonský polosuchý štětec, jediným úderem podávající zjevovou tresť pně, kůry, suků, jizev a ústěpků odlomených větví, nebo tvořící v chumlu dvou tří skvrn skutečné massy listů kol haluzí, to nedopřáno ani sebe vybroušenější ruce malíře bílé raçy; jeho skvrny, zjednodušené na míru Japoncovu, pozbývají sugestivnosti, stávají se suchou barevnou plochou bez přírodní duše. Důkaz na delikátních jinak komposicích vějířů s rozmarnou japonskou stylisací umělcova monogramu. Byť celek měl vše, čeho k čistému dojmu třeba, ony plochy vykřikují stále proti dokonalosti své veto. Ještě snese se v dřevorytu pro jeho materiálem podmíněnou přísnost a konservativnost kontur; proto i japanisující věci s jménem Orlik smiřují toho, kdo znal jeho dílo dříve. Celkem Orlik zůstal svým, značně však obohacen o ostřejší i citlivější zor a smělejší ruku. Jeho osobnostní náčrtový rys jest týž: japonské ženičky s kojenci, malí hudebníci, bachratí zápasníci jsou vrženi na papír nepokojnou, rychlou, výstižnou jeho tužkou a lehce zkaleným, ale plasticky formujícím stínem. Však jaké poklady technik přivezl zpět! Část toho vzácného postřehu přírody, toho bezprostředního chápání a okamžité tvůrčí reprodukce, v nichž Japonci jsou prvním národem světa, snesla se v jeho ruku: prohlédněte skizzy jeho zkřivených sosen, náčrty pobřeží nebo jen těch několik čar a skvrn, jež dávají »Deštivý čas!« Nedosahují, pravda, mistrů skvělých dob umění Japonska, ale jsou to věci skutečného života; hlavně když mistr rychle pracoval. Propracované jsou o stupeň chladnější (Můj

byt v Niigadě). Ale ta technika! Podívejte se pozorně na kombinované kvaše, nápodobící otřelé zlato, žhavou perleť (kopie Korinova laku z 1700), akvarely, pastely, barevné dřevoryty a podivíte se říši prostředků, jimiž Orlik dovede své dojmy vyjádřiti. Malý jen příklad skutečně orientálního nápadu: Na portrétku Inda jest struktura šatu a turbanu podána rýhami do papíru, což dodává jim vzhledu hrubé prošívané tkaniny. Žádná barva, žádný štětec by nevytvořil tak jemný stín s proužkem jemného světla podél každé čáry, jako zde jednoduché rydlo. Rafinůstka k podivení, ale účelu barevného dosahující nade vše jiné. Není zajisté psáno: Jediným štětcem malovati budeš! A vedle těchto technik hmotných techniky impresí, vedle tvárných zorné: od barev transparentních a svítících pleinairu po lomené tóny litografií, a až po šeré noční hádanky, kde obrysy rozpouštějí se v hraničících plochách a kde barvy zduseny jsou na řadu nekonečně jemných odstínů, to vše u Orlika najdete. Před odjezdem do Japonska leželo těžiště Orlikovo v umění černém, litografii a leptu, dnes oplodněn ohňostroji japonských barev zajisté nezakopá i tuto jemu svěřenou hřivnu. Ten jistě nezahodí štětec, kdo vytvořil onen roztomilý portrét, řekněme »Gejšy ve zlatě« (Katalogu výstavy není!), kde navzdor všemu evropskému realismu jest uzavřena vůně Japanu: něha podání, graciesnost pronikající i pytlovitým šatem, radost z práce a takřka pečlivá láska k objektu. Vlastnosti japonskému umění vlastní; třeba jen pohlédnout na rozvěsené tu scény ze života Yeddských žen mistra Utamaro († 1700), slavného ilustrátora s plody mistrů Šiun-Ko, Šiun-Sei, Hiro-Šige atd. ze skvělých period škol Šiun-So a Toyo-Haru. Ti tvoří doplněk výstavy spolu s uměleckou kořistí čistě japonskou, Orlikem nasbíranou: vějíři, alby, kakemony, patronami na tisk (před Hokusaïovými motivy zůstává člověk stát bez dechu), oblaky atd. vše v hojnosti takové, že by výčet jen zmínky hodných věcí zabral celé strany. Přál bych každému městu, aby mohlo zadívat se v jeho výtvory a poznat umělce, k němuž by jakožto k svému měly zírat bez rozdílu obě národnosti našich krajů. — V Brně, 8. II. 1902. KAREL PELANT.

Anglická knihovna. Pan Dr. B. Prusík píše k poznámce naší v čís. 19., že prý v A. K. vyjde Meredith jako č. 2. a přeložit Meredithe není prý podle Liter. Echo roč. I. zbytečností. Odpověď naše jest, že nic nemáme proti překladu z Meredithe, ale trváme na svém, že anglická knihovna a polská knihovna jsou v našich poměrech hazardní nehospodárností, ježto v celkovém nákladu takového podniku připadnou na jeden potřebný překlad tři až čtyři zhola zbytečné.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. »Narýsovati plán války není věcí jen vojáka, nýbrž společnou věcí vojáka i státníka. Státník má objasniti účel války. Věcí vojáka jest pak navrhnouti, jakými vojenskými účinky dá se dosíci toho účele. V našem případě účelem bylo, zjednati si svolení (!) Burgherů z Transvaalu a ze Svob. státu k tomu, aby jejich státy byly zrušeny a splynuly s državami britskými.« (Morning Post 16. března 1901.) Toho svolení vymahají nyní Angličané mučíce ženy a děti v koncentračních táborech. Stále více pronikají strašné zprávy o povaze těch táborů. Parlamentární výbory smírčí v Evropě mají nyní povinnost mluvit!

Rakousko-Uhersko. Říšská rada. Každý, kdo úmyslně nezavírá oči, musí viděti, proč bylo v rozpočtovém výboru jednání o kritických odborech a zejména o školském oddalováno až do poslední minuty. Měla tím býti zakryta bezprogramovost a nerozhodnost vlády, která vlastně neví, co chce; žije ze dne na den a udržuje se jen tím, že všecky t. zv. parlamentární strany vyznačují se ještě horšími vlastnostmi než ona sama. Po vládním prohlášení o morav. universitách, které jsme rozebrali předešle, prohlásil ministr vyučování o resoluci Stürgkhově na zrušení slovin. paralelek v Celji, že nemůže se vyslovit jménem vlády. V tak důležité věci kabinet přikáže

ministrovi, aby řekl, že se nemůže vyjádřit, že tedy vláda neví, co má chtíti. Ale ministr vyučování prohlásil, že se jako pouhý náčelník správy vyučovací, tedy pro vlastní svou osobu nemůže vysloviti o návrhu, o němž není posud ve výboru rozhodnuto, tedy nechce ani svou vlastní předlohu zastávat a své jednání zařídí teprve podle toho, až co se stane ve výboru! Jeho povinností však jest vysloviti se tak či onak a míti vliv na dotyčné rozhodnutí. P. ministr financí, když se v tomtéž výboru jednalo o škrtnutí částky výtěžku erárních mýt, nepravil, že se o tom nemůže vysloviti, až jak se usnese výbor, ale hrozil přímo demisí. Proč nejedná stejně p. min. vyučování, když se chystá podobný útok na položku jeho ressortu? Konečně slíbil, ačkoliv o návrhu teď prý se ještě vysloviti nemůže, že vláda záležitost prý uváží přesně věcně, bude-li Stürgkova resoluce sněmovnou přijata. Co sluší tou věcností rozuměti, naznačil pak ministr sám, dodav, že navrhovatel resoluce prý uznává kulturní snahy slovinského národa. To neznamená nic jiného, než že p. Dra Hartla srdce táhne k Němcům, což ovšem u byrokrata nemůže býti s podivem. Vůči takové odpovědi je rozhořčení Slovinců, které vyvolala, věcí pochopitelnou. Zatím došlo dne 6. února k hlasování o resoluci Stürgkhově. Jak se dalo čekat, Slovinci prohráli; 25 proti 22 hl. byl schválen odstavec resoluce, dle něhož slovinské paralelky při gymn. v Celji mají býti zrušeny. Neméně zajímavé, než tento výsledek hlasování, jest, kdo k němu přispěli. Jsou tu jména, která bychom tam nebyli čekali. V přední řadě Pernerstorfer, člen strany soc. demokratické, která stojí na stanovisku rovnosti a tudíž i národní rovnoprávnosti a národní autonomie. Člen takové strany nepřeje 400.000 Slovinců, obývajících jižní Štýrsko, slovin. paralelky při dvou německých gymnasiích. Mezi těmi, kdož hlasovali proti Slovincům, jest také člen t. zv. morav. střed. strany Skéne, takto nadpresidentem posl. sněmovny zvaný. Ten si rád zahrává na velice umírněného a neutrálního a má velké slovo v t. zv. smiřovací akci moravské. Když nemohl nebo nechtěl hlasovati pro věc rovného práva národního, neměl účastnit se hlasování, jak to učinil při odstavci resoluce v příčině čes. gymnasia opavského. Spiknutí proti Slovincům účastnili se i němečtí klerikálové. Velice zajímavá jest konstelace politická následkem tohoto vota výboru rozpočtového. Slovinci, kteří si v tomto případě vedou s rázností a statečností, s rázností větší než jiné strany početně silnější, prohlašovali od prvopočátku, že bude-li přijat útočný odstavec Stürgkhovy resoluce, bude to pro ně casus obstrukce. Jest otázka, kdy Slovinci k obstrukci sáhnou. Původně se mělo za to, že dostatečným důvodem pro obstrukci bude jim pouze výsledek hlasování ve výboru. Od tohoto úmyslu, byl-li kdy, jak se zdá, již upustili. Druhá možnost je, že počkají, až jak dopadne hlasování v poslanecké sněmovně samé. Také ta eventualita je málo pravděpodobna, znamenala by odklad do nejisté budoucnosti. Nejpravděpodobnější je, že sáhnou k obstrukci, nedostane-li se jim od vlády závazného slibu, že přes to, že Stürgkhova resoluce je přijata, na posavadním stavu věci nebude nic změněno. V tomto případě octla se vláda v úzkých. Kdyby se chtěla zbavit hrozící obstrukce, byla by nucena desavuovati vlastního člena, ministra vyučování. Odstavec Stürgkhovy resoluce, který se týkal přeložení čes. gymnasia opavského, propadl (27 hl. proti 19). Konečná část resoluce, o polském gymn. těšínském a němec. frýdeckém, žádající, aby se oběma dostalo stejné subvence, byla přijata. Němci dohodli se s Poláky. Opětně připomínáme, že hrot té resoluce z části je namířen proti čes. matič. gymnasiu v Místku. Věrným slovanským spojencům, kterým jde především o jejich prospěch a pak teprve o to ostatní, taková maličkost ovšem nevadí, aby se spojili s Němci. Vždyť byli s nimi i v koalici. O třetí části resoluce Stürgkhovy, týkající se gymnasií těšínského a frýdeckého, pravil ministr vyučování, že tuto část resoluce vítá (máme za to, že vítá resoluci celou) a slibuje, že oba ty ústavy postátní. Gymnasium frýdecké je ústavem ze vzdoru proti čes. Matičnému gymnasiu místeckému založeným a člen neutrál. vlády nemá proto gymnasium slibu, že bude postátněno. Kolik skutků nynější vlády bude ještě třeba, než pronikne pravda, již jsme vždy hájili, že první starostí každé strany, která si hledí ústavnosti a života skutečně nejen loutkově parla-

mentárního, má býti odstraniti vládu byrokratickou, t. j. vládu neodlučitelnou od tradicí absolutistických a germanistických?

Položka subvence pro Prahu byla přijata. Také disposiční fond prošel proti hlasům Čechů, Jihoslovanců, něm. nacionálů a Všeněmců. Posl. Rataj pravil v osvědčení proti němu, že z fondu toho uděluje vláda peněžité podpory též několika českým listům.

Volby do obchod. liberecké komory konají se 3. až 5. března.

Ve vší tichosti odbyl jazykový odbor čes. klubu na říš. radě své sezení. Tajnůstkářství strany jde tak daleko, že se o věci tak důležité nic člověk nedoví z listu strany samé, a musí sáhnouti k listům cizím. Nár. L. zmiňují se o takových důležitých krocích strany jen v polemických poznámkách. Je-li takové tajnůstkářství na prospěch věci? Rozumí se, že když se ani neprozradí, že se vůbec konference jazykového odboru odbývala, tím méně projeví se něco z obsahu jednání. Politik však prozradila, že bylo docíleno prý jakési shodné ujednání na základě stanoviska Pantůčkova, které hoví jak známo zásadě Gautschových nařízení.

V **uherské** sněmovně promluvil k rozpočtu posl. Veselovský. Jeho řeč byla vzhledem ke skutečnému stavu a k opositčnímu postavení Slováků, podle našeho měřítka, příliš kompromisní, ale Maďaři se přes to bouřili a když řečník žádal za opravdové zachovávání národnostního zákona, pokřikovali z levice, že prý jej změní. Jak vidět, tuhá maďarisace a vyhlazení nemaďarských národů je programem státu za Litavou. Otázka spisovného jazyka na Slovensku přestane býti záležitostí profesorů a stane se p o l i t i c k o u. Ovšem z donucení. O to se postarají Maďaři!

Hospodářský. O znovuzavedení **mlecího řízení** pracují veliké mlýny uherské, haličské, dva vídeňské a některé obchodní komory. Proti snahám těm ozvaly se ve Vídni zemědělské kruhy v ústředí svém dne 24 t. m. Přítomný posl. Peschka byl vyzván, aby podal interpelaci proti agitaci uvedené shora a aby, bude-li třeba, i pilným návrhem žádal, aby znovuzavedení mlecího řízení směl se státi jen zákonem.

Následky snížení míry úrokové začínají se na trhu peněžném jeviti. Stoupají kursy pevně zúročitelných hodnot a do jisté míry i papíry dividendové, bankovní i dopravní a průmyslové. Renty na základě dnešních vysokých kursů neposkytují sice již tak příznivého zúročení, ale vzdor tomu stoupají dále. Kapitál, jímž je trh peněžný přeplněn, počítá s tím, že snížená míra úroková nabude platnosti i pro vklady v ústavech peněžných a proto kupuje renty a priority i za stoupajících kursů. Chvat ten je poněkud předčasný, předně proto, že zvýšenou poptávkou kursy rent ještě výše stoupnou a ponesou pak ještě nižší zúročení, a za druhé proto, že v kruzích obyčejně dobře informovaných, pochybuje se o delším trvání nynější nízké sazby úrokové. Pravá výnosnost rent dle dnešního kursu jest různá: 4·2 proc. květnová renta nese dnes 4·1%, 4% rakouská i uherská zlatá renta 3·9%, 4% rakouská i uherská korunová 4%, 3½% rak. korunová 3·8% a 3½% uherská korunová 3·9%. Dnes pak je již všeobecně známo, že rakousko-uherská banka přistoupila ku snížení míry úrokové teprve po úsilovném naléhání obou vlád, zejména uherské, aby vyhověno bylo veřejnému mínění a aby se jaksi demonstrovalo ve prospěch úpravy měny. Mylné bylo by klásti do snížení úrokové míry za dnešních poměrů vážné naděje ve prospěch vzpružení a blahodárnějšího oživení našeho průmyslu, zejména středních vrstev výrobních a obchodních a sice z té jednoduché příčiny, že výroba i obchod vázne, a není-li obchodu, není ani nejlevnější úvěr nic platen. Důležitější úlohu hráti bude přebytek volných peněz, nahromaděný jakožto vklady v ústavech finančních. Proud tento, rozlévající se po trhu peněžném, razí si již nyní širší dráhu a může vydatně zúrodniti naše pole průmyslová a vyplniti mezery, o nichž jsme se v předešlém čísle zmínili. Ale hlavně pro bursovní obchody začíná opět kvésti pšenice. Mluví se o velikých státofinančních projektech, o konversi uherských rent, o konversi priorit dráhy severozápadní a Karla Ludvíka, o sestátnění společnosti státní dráhy a o spojených s tím vyhlídkách pro papíry bankovní a dopravní atd., a proto třeba, aby kapitál, bursy vzdálený, byl právě nyní tím opatrnější. Pod růžovými světly této perspektivy za-

hájen byl již kursovní vzestup skoro ve všech papírech dividendových. V popředí hodnot bankovních nalézají se kreditky, v čele hodnot dopravních akcie státní a severozápadní dráhy a v čele hodnot průmyslových alpinky, ty neštastné alpinky, které mají i tolik českého, v nich ztraceného kapitálu na svědomí a jichž nynější kurs musí býti dnes uměle udržován alespoň do doby emise nových akcií, aby banky, jimž umístění nových akcií zadáno, vydělaly to, nač bezpečně kalkulovaly. — Reflex tohoto oživení finančního trhu jevil se i na pražské burse, která v poslední době začíná si neodvisle od Vídně a Berlína tvořiti sama kursy svých domácích papírů. — V hospodářských stycích českopolských a českoruských pilně se pokračuje. Dle Nov. Vr. přijeli do Varšavy plnomocníci českých průmyslníků, aby se obeznámili s polským trhem. A výsledkem této informační cesty jest, že na půl třetího sta českých firem zřizuje si ve Varšavě svou obchodní agenturu. Týž list oznamuje zároveň, že podobné agentury založeny budou i v Moskvě a Kijevě a Petrohradě, jež mají nahraditi částečně nedostatek ruských konsulů v zemích koruny české. Nov. Vr. velice sympaticky vítá toto hospodářské sblížení, připomíná však, že má-li český průmysl a obchod vyjíti jako vítězný konkurent německého, jest mu třeba úzkostlivé svědomitosti při výrobě a prodávati výrobky nejdokonalejší. -- V příčině ruského konsulátu v Praze oznamuje terstský Piccolo, že zřízení jeho jest prý již věcí ujednanou. Konsulem bude prý příslušník ruský. RS.

Cukr 13./2. Na bruselských konferencích vystoupila Anglie s požadavkem, aby Rakousko a Německo snížily přívozné clo na cukr na 5 fr. za 100 kg. Požadavek tento jest namířen proti cukrovarským kartelům v Rakousku a Německu, neboť při sníženém clu nemohly by rafinerie poskytovati nijakých výhod surovárnám, poněvadž by musily upravit cenu konsumního zboží tak, aby zabránily přívozu cukru z ciziny. Tomuto požadavku i zrušení premií se rakouské a německé cukrovary opřely. Hrozba Anglie, že provede vyrovnávací clo na cukr německý a rakouský ve výši zisku kartelního, zdá se býti ukvapena, poněvadž Anglie nemůže postrádati cukru z těchto zemí, pokud výroba cukru třtinového, o nějž se v první řadě uchází Amerika, podstatně nevzroste. Vysoká cla zaplatil by tedy anglický konsum, tak jako vyrovnávací cla platí konsum americký. Vzhledem k nejistotě o výsledku jednání bruselských váznul obchod na všech trzích cukerních a ceny nedoznaly valných změn. Rakouská statistika utvářila se příznivě, následkem značného vývozu v lednu; zásoby rakouské koncem ledna jsou pouze o 75.000 t. vyšší než loni. Zřejmé zásoby světové obnášejí dle »Prager Zuckermarkt« 3.710 147 t. oproti 3,023.004 t. a 2,873.531 t. v obou letech předcházejících. Za trhu ustáleného znamená dnes pohotová surovina K 18·40 franko Ústí.

Portrét.

Je objekt pro malbu on ze předu i ze zad,
lov dobrý je to pro zrak malíře,
však nade vše by zjev ten dal se »řezat«
a sice v zběžné, ostré manýře.

Neb dálná Paříž v jeho zraku hoří,
jež zjemnila už mnohé profily,
před jeho zrakem rostou senátoři,
v jichž kruhu vídal sladké vaudvilly.

Je taktní, ladné všecko, co kdy konal,
jen Deschanel je jeho soupeřem,
ve věci »Dreyfuss« slovem »nacionál«
mu z karakteru mnoho nebéřem.

Jest noční druh, jak vědecky se říká,
a zřídka ven se za dne osmělí,
už dokázáno od Viktora Dyka,
že plodný věk svůj tráví v posteli.

A na tom loži inspirací sveden,
za dlouhých slastí splodil Evženа,
jenž roste rychle — ročník třicetjeden
dán tomu děcku napřed do věna.

Ó když tě, Mistře, ve Slavii stíhám,
dle tebe řídě mdlý svůj krasocit,
tu vždycky myslím v poměru k tvým knihám
ta kavárna ti malá musí být!

EGO.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 22. ÚNORA 1902 ČÍSLO 21.

Osnova zákona proti nekalé soutěži.

Referuje *L. Jarolímek.*

Nejprve uvedu stručně obsah předlohy. První její oddíl obrací se proti těmto zjevům illoyální konkurence:

1. Proti nepravdivé a nepoctivé reklamě. Předloha navrhuje tu represi dvojí: v případě objektivní nepravdivosti reklamních údajů má nastoupiti represe civilněprávní, v případě nesprávnosti subjektivní, vědomé a úmyslné mimo to i represe trestní. Civilněprávní represe záleží v nároku na zastavení nepravdivé reklamy, a pokud ten, kdo jí užívá, její nepravdivosti vědom si byl nebo býti musil, i na náhradu škody tím způsobené (incl. ušlý zisk), kterýžto nárok přiznává se v § 3. každému, kdo totéž nebo příbuzné zboží vyrábí, s ním obchod vede, nebo tytéž či podobné výkony (živnostenské) provozuje, jakož i každému sdružení takovýchto osob majícímu procesní způsobilost. (§§ 3. a 18.)

2. Druhou formu nekalé soutěže vidí osnova v osobování si cizích a v takovém zneužívání vlastních označení (jako jména, firmy, znaku, pojmenování závodu atd.), jímž mohou odběratelé o původu zboží v omyl býti uvedeni. Novota, kterou v tomto bodě osnova zavésti zamýšlí, spočívá v tom, že ochrana v tomto směru již dosavadním zákonodárstvím (čl. 27. obch. zák., § 10. a 24. zák. o ochraně známek a §§ 46.—48. živn. řádu) jistým živnostníkům a některým obchodním označením poskytnutá má býti rozšířena všeobecnou normou ve směru dvojím, subjektivním i objektivním. Mají se jí státi totiž především účastni všichni, kdož neisouce ani živnostníky živnostenskému řádu podrobenými, ani producenty ve smyslu § 24. zák. o ochraně známek, v této příčině žádné ochrany dosud nepožívají; naznačená ochrana má však býti rozšířena i ve směru objektivním na osobování si a zneužívání i takových charakteristických příznaků užívaných v obchodním životě k odlišení jednoho podniku od ostatních, k nimž dosavadní ochrana se nevztahuje, jako zejména: zvláštní

způsob balení zboží, úpravy nádob, ceníkův atd., zvláštní úprava prostředků sloužících ke styku s konsumenty (vozy, sluhové v livrejích atd.), konečně i užívání zřízenců, kteří byli nebo jsou v cizím podniku zaměstnáni a za jeho zřízence u odběratelů posud jsou pokládáni atd. (§ 8.) Vzchází tu opět civilní nárok na zastavení nesprávného užívání a na náhradu škody způsobené.

3. Třetí skutkovou povahu nekalé soutěže tvoří zlehčování cizích podniků, jehož se dopouští, kdo o cizím podniku, o zboží z něho pocházejícím aneb o osobách v něm zaměstnaných — v úmyslu zjednati sobě nebo někomu jinému výhody v boji konkurenčním — taková skutková tvrzení* nebo taková určitými skutky neodůvodněná tupení pronáší nebo roztrušuje, která jsou způsobilá poškodit cizí podnik neb úvěr jeho majitele. Ohrožený může se domáhat zákazu dalšího rozšiřování nepravdy a náhrady škody. Důkaz pravdy se ovšem připouští; trestní sankce není.

4. V §§ 10. a 11. konečně povyšuje osnova užívání obchodních a průmyslových tajemství na jakýsi druh právní držby, zakazujíc pod sankcí závazku k náhradě škody určitá, v citovaných paragrafech taxativně vypočtená porušení tajemství tohoto druhu. Porušují totiž cizí tajemství zřízenci podniku vyzrazujíce či zneužívajíce v době trvání služebního poměru tajemství, která jim byla svěřena nebo následkem služebního poměru stala se jim přístupnými; porušuje dále tajemství každý, kdo je prozrazuje nebo ve vlastním nebo cizím zájmu využitkuje a porušuje-li tím zároveň důvěru v něho kladenou; nebo neporušuje-li sice cizí důvěry, ale nabyl-li vědomosti o tajemství tom buď vlastním nezákonným jednáním, anebo zradou zřízence (a on o zradě věděl), nebo nějakým jednáním hrubě mravům se příčícím, nebo sdělením bývalého zřízence ohroženého podniku, jejž za tím účelem k sobě přilákal, anebo konečně lstivým vymámením tajemství na zřízenci poškozeného.

Druhý oddíl osnovy zmocňuje vládu, aby cestou nařizovací při některých výrobcích uložila za povinnost označiti zevně na zboží, jež do obchodu se dává, jeho množství, jakost nebo místo jeho původu; v oddíle třetím pak vyslovuje se zákaz t. zv. »lavinových obchodů«; oddíl čtvrtý konečně obsahuje všeobecná a přechodní ustanovení. K celku pojí se návrh na změnu příslušných paragrafů řádu živnostenského.

*

Co se především věcné stránky předlohy týče, nelze zajisté zásadně nic namítat proti tomu, aby rozšiřování nepravd poškozujících pověst neb úvěr cizího podniku, jakož i prozrazování a zneužívání cizích tajemství obchodních a průmyslových bylo prohibitivní normou prohlášeno za nedovolené.

* Třeba neobsahovala nic urážlivého: na př. vypravuje-li zákazníkům, že jeho konkurent vyhořel.

S »nekalou« reklamou není však věc již tak jednoduchá: tu již principielně lze vysloviti vážné námitky proti přímočarému zákazu nepravdivé reklamy, jejž osnova vytýká. Základním omylem osnovatelů předlohy zdá se býti, že pokládají za hospodářsky škodlivou toliko reklamu nepravdivou. Ale hospodářsky (jinak ovšem mravně) neškodí reklama svou nepravdivostí (neboť lež může přece hospodářsky býti indifferentní), nýbrž tím, že jeden ze soutěžících výrobců, obchodníků ať už přímo či nepřímo vnucuje, suggeruje obecenstvu sobě prospěšný úsudek o kvalitě svého zboží v poměru k výrobkům cizím. Tím strhuje na sebe kontingent odběratelů, odvádí jej živnostníkům ostatním, pojišťuje si reklamní monopol a nezaslouženou rentu, která jistě není Schäfflerovou rentou »přednostní«, spíše rentou hloupostní, totiž rentou, která plyne z nerozumu konsumentů. Tedy charakteristikon škodlivé reklamy není její nepravdivost, nýbrž násilí, jímž ony příznivé úsudky o vlastním zboží oproti cizímu obecenstvu se vštěpují. Toto očkování své pověsti do obecenstva musilo by se opírati o lživé premisy jen tehdy, kdyby to obecenstvo bylo dosti kritické a logické; ale každý takový obchodník bezpečně může počítat s nekritičností a slepou nápodobivostí (imitation-mode, říká Tarde) širokých mas a on s ní také počítá. Proto jsa dalek toho, aby vymýšlel nesprávné skutkové údaje, »aby vyvolal zdání zvlášť výhodné nabídky,« docela jednoduše polepí kde jaký roh ohromným nápisem: Moje mýdlo je nejlepší, nebo všemožné vystaví na odiv správný, nefingovaný počet svých filiálek, pracovních sil atd. takovým způsobem, že zahrne prestyžem sebe a své výrobky atd. (U nás na př. Vilímkova reklama!)

Tudíž reklama není tak škodlivou hospodářsky jakožto lež, spíše je škodlivou jako násilí, které omezuje volnost konsumenta ve výběru dodavatele. Právě tímto elementem ubíjí reklama velkých podniky malé; na druhé straně je reklama-lež namnoze jen ochrannou lstí slabých podniků, jakási pia fraus, ke které přímo je nutí nekritická, slepá napodobivá horečka dnešního obecenstva. Oni nápodobí šťastného usurpatora kontingentu odběratelů ve všem: inserují jako on, výkladní skříně jeho kopírují, stejná epitheta dávají svým výrobkům atd. Tato napodobivost konkurentů je pak opačnou interferující vlnou, která ruší monopolisující vliv napodobivosti konsumentů, niveluje vrcholy hospodářské moci, drobí přednostní rentu. Potud je tedy možno pokládati nezřízenou, třebas i nepravdivou reklamu odstrčených za prospěšný, přirozený korektiv nesoudnosti obecenstva, která vychovává monopoly; v konečných důsledcích vede tato napodobivost konkurentů k úplné vnější uniformitě, zjednávajíc tím opět stejné podmínky pro všechny, paralysujíc prestyž a privilegium jednotlivce. (Na př. dnes úplně stejná appretura některých druhů zboží v celém světě; názvy, které dřív označovaly zvláštní původ zboží a byly předmětem prestyže, dnes jsou pouhá epitheta ornantia atd.)

Svým kategorickým zákazem nepravdivých údajů reklamních a dalším v § 8. vysloveným zákazem nápodobení různých obchodnických manýr nedojde předloha, bude-li uzákoněna a vejde v platnost, nikterak svého cíle a nezabrání škodlivým hospodářským následkům převahy, jakou sobě jednotliví nabízeči neoprávněně zjednávají reklamou na úkor druhých; neboť nedotýkajíc se pravdivé sice, ale drzé a násilné a tudíž stejně nebezpečné reklamy, odnímá na druhé straně utlačovaným konkurentům možnost paralysovat její vliv reklamou třeba fingovanou, která však za nynější tak nízké úrovně soudnosti širokého obecenstva byla jedinou jejich zbraní proti těm pravdomluvným firmám à la Öhler, Stránský atd.

*

Po stránce právnické je předloha dokladem té »l'abondance legislative et faiblesse juridique« dnešní doby, která plodná je sice zákony, ale neschopná vytvořit z nich jednotný právní systém, sjednotit je právními principy, ba která nedovede ani nové ty normy organicky přičlenit k systému starému. Tak stále se množí nové a nové zákony, vždy více kasuistické a speciální, vždy modnější a efemernější, ale nejen že netvoří se z nich žádná nová soustava právní, naopak jen se rozkládá a prolamuje jednotná budova starých principů. Při tomto nedostatku všeobecných zásad je ovšem vysvětlitelno, že nové zákony nejen navzájem kolidují, ale že každý z nich sám v sobě chová odpory; osnova zákona o nekalé soutěži podává řadu dokladů k tomuto tvrzení.

Hned v prvních paragrafech konstruovaný nárok civilní na náhradu škody způsobené nepravdivou reklamou a na stavení této je právnické monstrum. Neboť škoda nezřízenou reklamou způsobená vyznačuje se jednak absolutní neurčitostí poškozeného subjektu,* jednak i naprostou neurčitostí objektu: závadnou reklamou nejen že z pravidla žádná positivní škoda, damnum emergens, nevzchází na jmění a právech (nehledě ovšem ke škodě ideální), ale ani jistý, skutečný zisk, »zisk, jejž někdo při obyčejném běhu věcí může očekávat« (zu gewärtigen hat § 1293. obč. z.) zde neuchází, nýbrž toliko zisk možný, více méně pravděpodobný, konec konců však vždy nedokazatelný. Objekt dal by se sice podložit equivalentem náhrady škody immaterielní t. zv. penízem za odpykanou; ale ježto subjekt zůstává i potom pojmem hromadným, bylo správně zde od systému toho upuštěno. Potom však docela zbytečně stanoví se zvláštní náhradní nárok, neboť — upustíme-li od paušální peněžní pokuty — dostačí zplna kvalifikovati prostě ty které činy zavírající v sobě skutkovou povahu

* Je přece vždy nejisto, byl-li by odběratel nebyv reklamou závadnou na zboží upozorněn vůbec věc koupil (také na rozdílech cen záleží!), ale ještě nejistější je, u koho by ji byl koupil; a je dokonce i možno, že konkurent, který se cítí cizí reklamou poškozen, reklamou tou nepřímo získá atd.

nekalé reklamy za nedovolené ve smyslu § 1294. ob. z., načež důsledně, vzešla-li by takovým činem dokazatelná škoda či ušel dokazatelný, jistý zisk, vzešel by eo ipso poškozenému i náhradní nárok již v základě všeobecné klausule obč. zákona o náhradě škody (§§ 1293, 1294 a 1295 o. z.). Myslím však, že podobné spory právě pro tu neurčitost a nedokazatelnost škody nikdy nebudou praktické a, vyskytnou-li se přece, že bude psychologickým jejich motivem zase jen »nekalá« soutěž, totiž snaha chikanovati jimi nenáviděného konkurenta.

Ovšem předloha konstruuje také civilní nárok na stavení závadné reklamy přiznávajíc nárok ten všem, kdo totéž nebo příbuzné zboží vyrábějí nebo do obchodů dávají a všem sdružením takovýchto osob. Tedy jakási »actio popularis«, instituce našemu systému procesuálnímu úplně cizí, — typický přímo doklad toho naprostého nedostatku smyslu pro všeobecné právní principy, pro jednotnost právního systému. Snadno lze si pak představiti anomalie, k nimž zcela nutně ta vágní aktivní legitimace k žalobě v našem platném procesuálním právu musí vésti: na př. žalovaný provinivší se jen v jediném případě (nota bene: třeba nevědomky!) bude nucen platit útraty žaloby třeba 50 živnostníkům, kteří současně, ale každý samostatně na zastavení ho žalovali; žalovaného i osvobozeného i odsouzeného nebude chrániti žádná res judicata od opětné žaloby jiného interesenta pro týž čin (ustanovení § 19 předlohy samo sebou již dost abnormální a výjimečné, tu nedostačuje, zvláště při poměrně dlouhé — tříměsíční — lhůtě promlčecí dle § 14.) atd.

(Příště dále.)

Kant či Lamarck a Monge?

Pan prof. Tilšer vydal brožuru »Kdo hlásá pravdu, Kant či Lamarck a Monge?« Spisek vzbudil pozornost sympatickou osobností spisovatelovou, jenž zaujímá u nás ve vědě a v politice čelné postavení. Spis je časový, padl právě do diskuse, kterou vyvolalo vydání knihy p. prof. Mareše »Idealism a realism v přírodní vědě«. Dílo toto, jak známo, vzbudilo čilou polemiku, celkem v našem vědeckém světě potěšitelnou; dává nám poznat, jak široké máme již zájmy a jak duševní naše práce chápe se i nejzazších otázek.

Pan prof. Tilšer zasáhl svým spiskem do boje toho. »Povznáší varovný hlas proti šíření tak otravného učení u nás — hluboký zármutek vyslovuje nad knihou Marešovou — prof. Mareš podpisem díla podepsal nad svou knihou ortel, jejž prof. Tilšer na konci své studie (v České Mysli) prohlásil nad každou knihou souhlasící s Kantem. A tento ortel nezní nic jinak než: »Vrzte ji do ohně; nemůžeť obsahovati nic než sebeklamnou sofistiku.« (Česká Mysl I. str. 434.) »Marešovy vývody jsou tak

nesmyslné, že člověk zdravého rozumu si jich ani nevšímne.« (Str. 12.) A podtrhuje a tučně prokládá, že přívrženci Kantovi jsou jakoby dokladem, že člověčenstvo nesnese čisté pravdy a věčně musí býti ovládáno tyranií pověry, bludů a klamů.

To všecko není však vyvrácení. I z důvodů taktických jest uvážit, že podobnými zbraněmi se nic již nevyřídí a to zejména ne tam, kde jde o vědu; tím méně ovšem ve filosofii, která v první řadě jest věcí důkazu. Tím se nevyvrátí tak epochální učení, jakým bylo Kantovo, resp. i to, které po opravě názorů jeho bylo přijato do moderní filosofie. Že by Kant byl samý nesmysl (brožura častěji užívá toho slova) a že všichni ti, co byli jeho přívrženci, po celé generace nepochopitelným způsobem opíjeli se pro nic za nic jedem, to není tak jednoduché. Pan autor zahajuje v České Mysli svůj boj proti Kantovi steskem na sociální rozvrat, nadvládu surového materialismu, rozvrat v náboženství, národě, politice, hospodářství, společnosti, v umění a vědě. Všude je anarchie. A ptá se, jak odpomoci a zda jest vůbec možno ještě vyváznouti? Chce na tuto otázku odpovědět vyvrácením Kanta. V učení Kantově a jeho následovníků spočívá prý hlavní příčina intelektuelní anarchie.

Na první pohled jest to tvrzení úžasné a nemožno věřit, ani když nejsme přívrženci Kantovi. Neboť filosofie dávno neměla takový vliv ani na vědu, tím méně na vrstvy široké. Je známo, že filosofie právě v poslední době přišla spíše ve psí, jsouc se svými spekulacemi zatlačena vědami přírodními. V lidu pak vždy měla málo významu. Tu je patrně silně přestřeleno.

Namítne se, že p. prof. Tilšer cituje velkou literaturu. Jest sice dost na považenou, kterak Lamarck má vyvrátit na př. »stanovisko kritiky čistého rozumu«. Již tento způsob problému, jak jej pan spisovatel formuluje, »Kant či Lamarck«, jest podivný. Ale vedle toho cituje mnoho jiných a nelze popírati, že mnoho slavných mužů bylo opačných názorů než Kant a prof. Mareš. Ale co jest tím dokázáno? Což Kant sám není také autoritou? A zda nedá se stejným způsobem citovat snad ještě větší řada těch, kteří by náhledy Kantovy potvrdili? Jest ovšem málo platno, filosofickou otázku řešit v první řadě autoritami. Autorita v otázkách filosofických není tolik na místě, jako na př. v přírodopise neb chemii, kde pokus neb pozorování nemůže se hned opakovati a jest proto věřiti tomu, co kapacity změřily a vypozorovaly. Ale již v matematice se neříká »poučka tato platí, protože ten a ten učenec to shledal«, tam se poučka hned dokáže. A tak je i ve filosofii. To je mnohem silnější než citát zvučných jmen. V tom, co je popředně otázkou logiky, chce každý sám věc prokouknout. Přesvědčení jest tu tolik jako porozumění; o víru nejde. Proto si může dovolit ten, jenž vysvětluje a podává důvody, třeba neměl slavného jména, spíše tvrzení nějaké než ten, kdo se dovolává autorit.

Že nekřivdím p. spisovateli, vychází z malé, ale velice charakteristické poznámky jeho: hledá, kdo se vyjádřil proti panu

prof. Marešovi a kdo pro; a ke svému potěšení konstatuje: »Vůbec v kruzích odborných spis Marešův chvalořečníka nenalezl, není-li velebitel v Osvětě, jakýs (!) Jos. Ota, odborníkem.« Co je to za pana Otu? Všecko přijde na zvučné jméno, při čem pak naprosto nevadí, že na př. p. prof. Raýman jest sice slavným chemikem, ale filosofií se zabýval podle dosavadních ukázek velice málo — čímž ovšem nemá být jeho slávě, pokud o filosofii nepíše, nijak činěna újma.

Zmíněný spis neposloužil otázce, o níž p. prof. Tilšer v České Mysli pojednával. Tam aspoň učinil pokus věcného odůvodnění, že nebylo dokázáno, že Mongeova deskriptiva vyvrací náhledy Kantovy. Kant není v rozporu s poučkami geometrickými a jejich upotřebením, naopak jejich apodiktičnost jest východiskem jeho důkazu o povaze prostoru. Rovněž i on tvrdí, že představa prostoru všemu nazírání nutně za základ slouží, připouštěje empirickou realitu prostoru a zastávaje pouze transcendentální idealism jeho. Jde-li v deskriptivě o zobrazení formy věci, není v tom pranic, co odporuje Kantovi. Ten jedině tvrdí, že prostor jest nutnou nazírací formou, že patří ku zjevu a ne k nepoznatelné pro nás věci o sobě. Nic více. Tím nemá být řečeno, že náhled a důkaz Kantův je naprosto správný, nýbrž že nedá se vyvrátiti cestou p. prof. Tilšrem naznačenou; tu nepomůže nic jiného než ukázati na logickou chybu v důvodech Kantových.

Celkem vzato, vyjádřil a odůvodnil p. prof. Mareš své náhledy, na něž s takovým mimořádným aparátem bylo hnáno útokem lépe a vědečtěji, než byly proneseny námitky. MK.

Z nejnovější české poesie.

Referuje *Arne Novák*. (Další.)

Neurčitá a matná melancholie, jíž zastírá causeristickou lehkost svých konvenčních veršů Bohdan Kaminský v svazečku »Cestou na Parnas« (nákl. F. Šimáčka), jest čtenáři tím cizejší a vzdálenější, čím plněji vyprchaly vůně a barvy všem sujetům, které trpělivě a nudně se tu variují. Čísti »Listy z denníku« B. Kaminského, jichž rýmované parafrase vyplnily dvacet stran knížky, není intimní radostí dojista ni pro toho, kdo by specielně se zajímal o psychologii šedivě světobolné a počestně sentimentální generace lyrických epigonů verbalistního Parnasu, jež před dvaceti a patnácti lety debutovala. Přejímajíc umírněný a občansky neškodný pesimismus svých předchůdců jako náladu poeticky snadno zužitkovatelnou, dbala málo o jeho hlubší zdůvodnění psychologií jedinečnou nebo sociální; spokojovala se steskem nad marností úspěchu, prchavostí mládí a prázdnotou lásky; nedbala ani o rozšíření a rozhojnění vyjadřovacích prostředků uměleckých a nepřinesla českému verši

nových hudebních ni plastických hodnot. B. Kaminský representuje tuto generaci až do formálních detailů a technických obratů a zvyklostí; předchozími knihami ovšem výrazněji než nešťastně sehnaným skladištěm různých příležitostných básní a lyrických strof z posledních dvanácti let, jakým jest jeho nová publikace. Děkoval-li r. 1890 B. Kaminský tercinou J. Vrchlickému za věnování »Hlasů v poušti«, jest to konečně čtenáři z r. 1902 právě tak lhostejné, jako křiklavá a velkoústá invektiva básníkova na Karla prince Schwarzenberga za výrok o bandě lupičů a žhářů z r. 1889, zejména pozoruje-li, že B. Kaminský za těch dvanácte let nepoznal vlastní nemilosrdné znásilňování české věty a českého verše naskytající se v obou poematech obětujících — což ostatně jest příznakem celé knihy — pochybně malebnému a sonorickému rýmu celou stavbu myšlenky a metafory. Vysvětluji si úžasnou a zahanbující povahu nové knihy B. Kaminského bezpříkladnou neúctou básníkovou k sobě samému; neúctou, jež se neostýchá poměrně nejumělečtější čin autorův, zoufalé zahalení se v smuteční flory knihy »Ztracené volání«, diskreditovati příšerně naivním epilogem, jenž se čte na str. 53.

Autor, osobní důvěrný přítel Luďka Marolda, snažil se uctíti památku druhovu nejen běžně otřelými a bombastickými frásemi příležitostné básně v knize »Cestou na Parnas«, nýbrž i básnickým průvodem k rozptýleným a různorodým kresbám, jež vyšly pod názvem »N o e m i« (nákl. F. Šimáčka). Než publikací tou těžce se prohřešilo na Maroldovi právě tak nakladatelství, jako B. Kaminský: nakladatelství podává v rozmazaných, ne čistých reprodukcích práce zřejmě nesouvislé a k sobě nepřiléhající; B. Kaminský píše průvod protichůdný všem okouzlujícím vlastnostem umění Maroldova. Kde vyvolá malíř několika rysy celou postavu, rozpovídá se o ní básník na několika stranách; kde rozšlehne pero kreslířovo úsečně a lehce náladu, dusí ji spisovatel nesnesitelnými reflexemi; kde překvapí Marold pointovanou situací, utápí se B. Kaminský nekonečnými lyrickými exkursy; kde hledá a nalézá celým temperamentem a názorem elegantní Marold noblesu v prostotě linie, žene se za ní těžkopádný a zasmušilý Kaminský cestami přeplněné strojenosti. Sama fabule této »povídky veršem« jest banálně nasládlý a sentimentální odvar novel přikládaných k francouzským módním žurnálům. B. Kaminský falešně tragickou historii se spiritistickým effektem, k níž se nejprve pro bezbarvé úvodní naříkání nemůže nijak dostati, vypráví tak nesouměrným a nespořádaným způsobem, že lze pochybovati o jasnosti jeho představ o povaze povídky. Ovšem povinnost psáti text k daným obrázkům není příznivá pro rozvoj umění básníkova; ale právě úcta k Maroldovi měla brániti básníku podvolovati se úkolu tak nevděčnému a protiuměleckému.

A n t o n í n K l o s e v básních »Z t o h o t o s v ě t a« (nákl. F. Šimáčka) dokumentuje jasně a se vší upřímnou vřelostí svou

příslušnost téže generaci poetické, z níž vyšel i B. Kaminský. Básnickým slovníkem, stavbou vět, volbou metafor, komposicí strofickou přiléhá tento formálně tak bezstarostný a skromný básník škole parnasistní, ale odvrací se od ní důrazným a soustavným přikloněním se k ovzduší všedního pracovního dne, k prose kanceláře a skromné domácnosti. Jmenovala-li se před deseti lety jeho druhá sbírka »Na zemi«, dává tentokráte plným právem nové své knize vyznívající morálkou

»Z pohárů žití mých citů ret
nejlíp jen doma si zavdá«

příznačný titul »Z tohoto světa«. Nechce znáti nic než sladký, volný klid domova, kam se vrací z kanceláře o jedné hodině, očekáván pečlivou chotí a pečlivě upraveným obědem; tam rozluští si svůj pokojný problémek: »Jak v něm své jediné neobejmout?«, přečte si několik stran druhého největšího básníka »tohoto světa«, A. Klášterského; dá se jím inspirovati k několika veršům, v nichž někdy rým, někdy myšlenka mu dělají obtíže; pak přečte si úvodník politického denníku, a'ač jinak zcela tichý a mírný pán, pojednou vzkřikne:

»Přední stráže, holahej!
Vari, kdo tě, vlasti, rád
nemá z duše celé!«

Ale někdy přepadne jej zlá melancholie a rouhavost, a autor se pečlivé choti a pečlivě upravenému obědu odvděčí impertinencí:

»— — — proto v klid jdu domova,
bych nabyté tam síly zase,
moh' zítra ztrácet poznova.«

Pravidelně však najde si jiné předměty svého ušlechtilého hněvu a pak věnuje »otrlým nadutcům« tyto melodické verše, stupňující přirozené kouzlo českého jazyka:

»Na práci nikdy, ale na kritiky
své tupé smysly brousíte si v dýky,
leč místo v terč, v tu vlastní hnát je leb si
tam míříte, kde kmit' se duše skvost.«

I Xavera Dvořáka »Improperie« (nákl. »Nového Života«) jsou v jádře kniha parnasistní nejen vnější svou expresí, ale i veškerým pojetím látek a nálad náboženských, charakteristických tomuto chvílemi delikátnímu básníku. Ani v obou sytých a bohatých dílech X. Dvořáka »Sílnem k úsvitu« a »Sursum corda« není život náboženský pojat jako mučivý a bolestný problém, jako velká dynamika duševní, jako psychologický a slavný a strašný proces; naopak, X. Dvořák pojímá své katolictví čistě staticky, pokorně, naivně; nedospívá k němu, nýbrž vyrůstá v něm, nebojuje oň, nýbrž věří a žije jím. Po té stránce byly obě knihy vzdáleny a cizí umělecké renaisanci katolictví, a kritikové, již pozdravovali v nich radostně jemný

smysl pro lithurgickou krásu a malebné kouzlo katolictví, netajili se, že pro náboženský život moderního člověka znamenají právě tak málo, jako zrýmované legendy Sušilovy nebo Kuldovy. »Improperie« jsou velmi slabý a matný odlesk obou těch knih, a nápadna jest v nich právě plochost a konvenčnost ryze náboženských čísel třetího oddílu. Chybí jim velký plamen víry a oddanosti, nutnosti a slávy; ba nelze jich čísti bez trapného dojmu řemeslného zvyku. Trochu plaché elegie a nedocítěného smutku, místy zakaleného vybledlou erotikou, více neklidu než bolesti, neuspokojení než zoufalství, přinášejí první dva oddíly, po čistě artistické stránce značně mdlé a bezvýrazné, takměř v kontrastu proti sytému kolorismu a verbalistní výbušnosti předchozí poetické produkce Xavera Dvořáka.

Náboženský ton, jímž vyznívá předmluva poetického debutu Bohuslava Květa »Na vodách neklidu« (nákl. E. Stivína), jest jediný zajímavý psychologický motiv této pochybené knihy. B. Květ praví tu »chci ukázati v těchto verších obraz duše člověka, jenž prošel peklem života a v posled zakotvil vší vroucností svého srdce v Bohu«, o čemž však v sbírce postrádající úplně citu pro linii duševního vývoje, takměř nic se nedozvídáme. Věříme spíše, že B. Květ, jenž ve všech 68 básních nevytvořil ni jediného česky zvonícího a pevně stojícího verše, jenž píše nerýmovanou, nerhytmickou, v čtyřverší rozdělenou prosou, neprošel tak peklem života, jako spíše peklem udýchané a neživé majuskulové české lyriky, léčící se ze spleenu a ošklivosti sociálním chiliasmem a proklínající odpornými výrazy současný život. Kde prozrazuje B. Květ něco ze své životní intimity, tam poznáváme duši měkkou a naivní, oddanou a milující, jež zakotvuje se v Bohu nikoliv ze zoufalství, nýbrž z potřeby jakékoliv opory. Důvěřujme, že zakotvení to jest úplné, a pak můžeme čekati, že B. Květ sám nahlédne, jakým sebeklamem byla jeho imitační poetická horečka, jež chtěla centimetrové hory zvýšiti důsledným velkým H a milimetrová údolí prohloubiti vytrvalým velkým Ú.

Kam mířil Arnošt Kučera dvanácti básněmi skládajícími se spoustou krásného bílého papíru jeho »Kacířskou knihu« (nákl. E. Weinfurtra), zůstává mi hádankou. Jest ostatně lhostejno, míří-li vůbec někam mladý, příliš sebevědomý autor, libující si v banalitě a obhroublosti případné »Humoristickým Listům« nebo některým vulgarním partiím »Vašíčka Nejlova« p. J. Holého, autor, jenž nedovede se zdržeti, aby sebe prázdnější t. zv. satirický vtip nevtělil do veršů pokud možno neotesaných. Arnošt Kučera má všecky záviděníhodné vlastnosti poetického hrubce, až na jedinou: neohroženou výbojnost. Škoda; právě k vůli této lze se časem i o hrubce interesovati.

Proti A. Kučerovi jest opravdu tichým beránkem jiný chráněnec E. Weinfurtra, Q. M. Vyskočil, autor šestnáctistránkové komedie »Rusá Madonna«. Q. M. Vyskočil jest žákem V. Lužické a K. Kamínka, uče se od obou subtilní psychologii a deli-

kátní náladovosti, od tohoto pak ještě dramatické technice. Velký tento dramatik, jenž psychologii ukládá do scenáře, dostihuje svých effektů dvojí komikou: komikou předměstskou a komikou bezděčnou a zvyšuje obé prostředkem, již starému lidovému dramatu známým, prologem, jehož rhytmická bohatost přímo okouzluje. Leč i jinými scenickými effekty pracuje Q. M. Vyskočil: uměleckou výzdobou H. Boettingera, citátem z R. Kiplinga, a hlavně ostře pískajícími lokomotivami. Tuším, že lokomotivy ty přivážejí nejmladší generaci do české poesie. (Příště dále.)

Divadlo na venkově.

Studie *Karla Scheinpfluga.* (Další.)

Taková činnost, jež předpokládá arci vážný názor na umění, jistou míru sebezapření a mnoho svědomité práce, byla by sama o sobě mnohem prospěšnější, než několik desítek věnovaných nějakému dobročinnému neb vlasteneckému podniku a vyzískaných sprostou fraškou. A cítí-li některý spolek ochotnický sílu konati více, naskytuje se mu k tomu vhodná příležitost v mezích jeho vlastní působnosti. Nechť pořádá časem představení nějaké zvláště cenné hry v provedení zvlášť pečlivém za hodně levné ceny*, aby i nejchudší lid měl přístup k ušlechtilejším požitkům, než jakými bývá za svůj malý peníz obyčejně traktován. To by byl konečně také dobrý skutek, za nímž by se nevlekla jako stín trapná pochybnost, je-li to vlastně dobročinnost, přispěju li několika chudým na opatření teplého šatu a při tom sta jiných olupuji o vkus, o cit, o vážný názor na svět, o mravnost!

*

Bylo by však jednostranným odsuzováním herectva, kdybych se ještě několika slovy nezmínil, jaký podíl má na repertoarní mizerii venkovského divadla naše dramatická literatura, resp. naši páni nakladatelé.

To je právě nejsmutnější konec té smutné písničky, že na vaše rozhorlená kázání a prudké kritiky může vám ředitel venkovského divadla odpověděti otázkou: »A kde pak je vlastně materiál k tomu žádanému repertoaru? Kdepak jsou ty dobré kusy? Ukažte mi jel« A on má jisté právo k potulnému úsměvu, jako vy máte své příčiny k rozpačitému růmělci, který vám vytryskl na líci.

Kdeže jsou ty dobré kusy . . Ano, není jich, musíte doznati. Ne totiž vůbec, ale v české literatuře. Alespoň jich není dostatek, aby stačily potřebě venkovského divadla. Z příčin,

---

* Pravím »za levné ceny« a nikoli »zdarma«, neboť vím, chudý lid má k požitkům, jež se mu nabízejí zdarma, velkou nedůvěru.

o nichž promluvím jindy, nemá venkovské divadlo většího tak zvaného »kmenového repertoaru« a nemůže ho ani míti, pokud se nynější poměry jeho důkladně nezmění; má proto velkou spotřebu novinek, větší, než kterékoli velkoměstské divadlo. A nyní se poohlédněte po úhradě.

Jak je naše původní literatura dramatická i kvantitativně chuda, je všeobecně známo. Vyjma vynálezy a politiku nemáme takové neúrody snad v žádném jiném oboru lidské činnosti. Dva, tři kusy schopné života na jevišti ročně — to je ovšem příliš málo pro tolik lačných scén, i kdyby to byly vskutku samé dobré kusy v literárním smyslu. Naše jeviště je tedy odkázáno z valné části na překlady. Ale také o ty je velká nouze. Z nejnovější dramatické literatury francouzské máme přeloženu jen kopu lehkých frašek, z německé málo, z norské a italské dva, tři autory, z ruské skoro nic a z anglické pranic. Aby si dalo venkovské divadlo pořídíti literární překlad té které cizí vynikající hry na své útraty, jde nad jeho finanční síly. Proto si podnikaví ředitelé venkovských společností pomáhaji jinak: pořizují si překlady sami. Tyto domácí překlady se netisknou, nikdo tedy nemůže kontrolovati jejich hodnoty, neboť při provozování bývá těžko určiti, které chyby spadají na vrub překladatelův a které jsou jen plody špatné paměti a krásné divadelní češtiny našich herců. Že to však bývají výrobky úžasné, ba přímo parodie původního díla, ví každý, komu se někdy dostal takový překlad do rukou.

Z našich různých divadelních knihoven lze mluviti vážně jen o knihovně Šimáčkově (Repertoar českých divadel), kde mezi některými plevami naleznete poměrně ještě největší počet zrnek slušných prací původních i přeložených. Ostatní naplňují své sešity ponejvíce všelijakým smetím, smeteným od prahů všech literatur hrubými košťaty překladatelů nádeníků. Možno, že to smetí nic nestojí a dobré překlady dobrých děl nebyly by ovšem zdarma. Ale máme v zemích českých jen ochotnických jednot na dvanáct set — pole odbytu tedy dost slušné?

Ach vidím zase jeden shovívavý úsměv a tentokráte hraje na tváři nakladatelově. »Příteli milý,« praví mi ten úsměv s lehkým nádechem ironie na slově »příteli«; víte-li pak, že z těch dvanácti set ochotnických spolků předplácí sotva šestý díl mou knihovnu? Víte-li, že po »Divoké kachně« se žádný neptá a »Mistr Bedrník« jde stále dobře na odbyt? A když jsme už zavadili o toho Ibsena: hleďte, některé jeho kusy máme už přeloženy do češtiny nějakých dvacet let; až na několik výminek nenapadlo dosud žádné venkovské divadlo, že by se ty kusy mohly také hrát . .«

Ach, hleďte jej, ten prokletý, bludný kruh, kde se jeden vymlouvá na druhého, herci na nakladalele, nakladatelé na herce a oba na obecenstvo, a kde po svízelném tažení proti povrchnosti vracíte se opět tam, odkud jste vyšli!

*

Reforma repertoaru našich venkovských divadel je svrchovaně nutna, nemá-li divadlo toto pozbýti všeho kulturního významu. O tom nemůže býti pochybnosti. Ale jak ji provést?

Jedna část venkovského herectva tak již zmalomyslněla svou bídou hmotnou a morální, že v její mysli naprosto vyhasla naděje v možnost povznesení svého stavu a jeho práce. Odpoví vám resignovaným povzdechem. Jiná část, která klesla na svahu úpadku nejníže, odmítne vás pohrdlivým úsměškem. S cynismem Zolova Bordenava opraví vás: »Můj bordel!« řeknete-li jí: »Vaše divadlo.« Od té nelze ničeho očekávati. A z ochotníků utkví na vás většina naivním, nechápavým pohledem. Jim je slovo umění takovým běžným a při tom tak vzdáleným pojmem, který přejali prostě sluchem od svého okolí jako sto jiných, o jehož obsahu nemají však ponětí, jímž si nikdy nelámali hlavy a který, konec konců, s jejich divadlem nijak nesouvisí. Oni hrají divadlo proto, že se rádi veřejně ukazují, že se rádi oblékají v neobvyklé kostymy, že čtou rádi své jméno na plakátech a v novinách, zkrátka z touhy lišiti se od jiných, která je vrozena každému druhému člověku, nebo jen pro ukrácení času, pro svou zábavu, jako jiní jezdí na kole, jiní střílejí do terče a opět jiní luští rebusy a koníčky. Jejich dosavadní činnost je v obou směrech úplně uspokojovala. Čeho tedy od nich žádáte?

A lepší lidé v obou táborech, bohužel nečetní, kteří vám rozumějí a s vámi souhlasí, couvají zděšeně před silou překážek. Strhnouti budovu vystavěnou za půl století, srovnati ji se zemí a stavěti novou od základů a podnikati to s vědomím, že bude málo rukou pomocných a dosti těch, jež budou překážeti a které třeba za noc sboří, co se přes den vystaví.. Nejsou to beznadějné pokusy?

Ano, úkol je vskutku nesnadný. Změniti divadlo znamená změniti diváka. Vpravit mu jiný názor a jiné zásady, vypěstit v něm jiné záliby, jiný vkus, dát vytrysknouti z jeho duše jiným praménkům slz i smíchu, zažehnati jeho strach z myšlenky, zvýšiti tlukot jeho srdce a stišiti hřmot jeho dlaní, pohnouti jej, aby své bonbony sežvýkal doma a své věnce rozdal v soukromí, odvyknouti ho, aby vstupoval do divadla s nadutým sebevědomím sportsmana prohlížejícího své stáje a naučiti jej, aby tam vcházel s touhou a nadějí, s jakou vstupují zbožní do chrámu a vězňové měst do vonného stínu lesa. To jest úkol, jehož nelze provésti obratem ruky. Bude vyžadovati dlouhé práce a také jistých obětí. Ale první etapa na cestě za tímto cílem, první povzbuzující úspěch a zároveň signál obratu není tak nedohledně vzdálen, jak by se zdálo; a k jeho dosažení není třeba zázraků. Jen jednoho je třeba: naučit divadelní obecenstvo studu.

Žádný slušný člověk neodvážil by se přiznati v kroužku svých nejdůvěrnějších známých, že se baví čtením románů Marino Marineli, Smažený kat, Umrlčí ruka, a že se mu ty věci

líbí. A hleďte, skoro žádný slušný člověk se nestydí býti viděn stem osob v divadle při provozování mizerných slátanin, stojících na téže umělecké výši. A nestydí se naslouchati nejtriviálnějším řečem, smáti se nejhloupějším vtipům, hltati frivolní narážky, baví se tím a veřejně tomu tleská. Naučte divadelní obecenstvo studu a obrat k lepšímu v životě našich divadel je zahájen.

S reformou repertoaru venkovského divadla je nutno začíti ihned — zítra mohlo by již býti pozdě. Je příkazem sebezáchrany pro venkovské herce, aby se jí chopili oběma rukama. A je povinností ochotnictva, aby předcházelo dobrým příkladem a postavilo se hnutí v čelo. Diletantismus má jen tenkrát právo k životu, dovede-li umění prospět. Ochotnický spolek, jenž si je vědom tohoto účelu a dovede se jím říditi, může býti ještě dnes a ještě dlouho jedním z předních kulturních činitelů své obce. Nechce-li však nebo nedovede-li toho, stává se zrovna tak zbytečným spolkem, jako jsou spolky pro sbírání pohlednic, sbory ostrostřelců, nebo hnízda Kosů.

Ovšem, sami tito dva činitelé nemohou zjednati nápravy, nebudou-li je ve snaze jejich podporovati také čeští vydavatelé dramatických prací a nepřidruží-li se k nim také energicky a vytrvale činitel čtvrtý. Činitel, který dosud nevykonal skoro ničeho pro venkovské divadlo, ačkoli měl a mohl vykonati pro ně velmi mnoho, který je valně spoluvinen jeho úpadkem a spoluzodpověden za jeho budoucnost . .

Ale o tom si promluvíme jindy, ve zvláštním článku.

Zahrady dělnické.

Článek o dělnických zahradách v čísle 11. a 12. vzbudil poněkud interes o instituci tuto, i nebude snad nemístno vytknouti stručně rozdíl mezi dělnickými zahradami dánskými a francouzskými i americkými. Data o zahradách dánských čerpám z článku p. Dra Krause »Zahrady dělnické v Dánsku«, uveřejněného v Naší době roč. IV. (1897).

Podstatný a zároveň největší rozdíl je v účelu. Dělnické zahrady francouzské a americké mají za účel podporovati chudinu prací a odstraniti pokud možno dosavadní způsob podpor peněžitých, jsou tedy opatřením chudinským, kdežto hlavní účel zahrad dánských je poskytnouti dělníkovi zotavení na čerstvém vzduchu a snad i působiti na ušlechtění jeho krasocitu — tedy účel hygienický a esthetický.

Abych tvrzení toto doložil, uvádím z citovaného článku, že po zavedení dělnických zahrad v Dánsku r. 1826 musila zvláštní vynesení prohlašovati, že nejsou opatřením pro chudinu, nýbrž že mají jen brániti zchudnutí jsouce určeny pro řemeslníky a měšťany. Při zahradách dělnických v Kodani i tento trošek rázu

podpůrného vymizel, kde zahrady zakládá společnost akciová, čímž zahrady ty staly se jaksi podnikem výdělkovým. Že předním účelem jejich je zotavení a zábava vychází též z toho, že vždy pro několik zahrad určeno je společné hřiště. Nepopírám, že i zahrady francouzské a americké mají význam hygienický, ale ten ustupuje zde do pozadí, ba snad ani naň při zakládání jich myšleno nebylo: aspoň zprávy o tom nikde se nezmiňují.

Ostatní rozdíly podmíněny jsou většinou růzností účelů dělnických zahrad dánských a francouzských. Kdežto zahrady kodaňské se dělnictvu pronajímají, a to za cenu, která kapitál závodní zúrokuje, zahrady francouzské propůjčují se dělnictvu zdarma, takže naopak na ně obce nebo spolky, jež je vedou, dopláceti musí. Jen v jedné obci, pokud mi známo, byly dílce zahrad pronajímány, ale i zde za cenu mnohem nižší nežli zahrady dánské.

Také způsob obdělání asi se různí, podmíněn jsa různými účely. Pan Dr. Kraus uvádí z brožury P. Hansena, že obyčejně bývají zahrady najímány s nadějí na zaopatření potřebné zeleniny a v prvním roce že jí též bývají osázeny, ale již druhého roku zeleniny prý je méně a v třetím nebo čtvrtém roce obyčejně prý sázejí se jen ozdobné keře, ovocné stromy, jahody a pod., jinak řečeno, ze zahrad užitkových stávají se ponenáhlu zahrady okrasné. U zahrad francouzských a amerických proti tomu pozorováno, že držitelé jich z počátku pěstovali hlavně brambory, později však nabyvše již zkušeností, jali se sázeti zeleninu jemnější a tedy výnosnější; hleděno tedy právě naopak zvýšiti výnos zahrad.

Rozdíly posud uvedené působí též, že držitelé zahrad, o nichž jednám, rekrutují se z různých kruhů. V zahradách francouzských a amerických jsou to buď dělníci nezaměstnaní nebo ti, jichž výdělek nepostačuje k výživě, v dánských pak jsou to hlavně živnostníci, řemeslníci a lépe situovaní dělníci tovární, kteří požívají jistého blahobytu, aby si vydaj na najmutí zahrady dovoliti mohli.

Obě instituce mají důležitost pro dělnictvo, a lze si jen přáti, by jich bylo co nejvíce. Však i Praha, která nemá posud podobných zařízení, by jich potřebovala. Snad by podél břehů Vltavy při dobré vůli nalezly se pozemky vhodné k zřízení dělnických zahrad ať už druhu toho neb onoho.

MILOSLAV RYBÁK.

Krev.

Vzpomínka na stávku od *M. P.*

Bylo to počátkem máje.

V Ostravě panoval na závodech nezvyklý klid; vzduch byl tak nezvykle čistý bez kouře a dýmu, jakoby ty komíny byly zapomněly. Jakoby s tím jarem zároveň přišla svoboda tam

odněkud z těch Bezkyd sem, kde ještě jakživa nebyla. Kdeže ten hřmot, ten chvat práce, kde že ty rudé záplavy na nočním nebi? Co to, že večer kolem šachet světlušky netěkají, aby za chvíli zmizely v útrobách země?

Marně mlhovky řvaly hodinu práce; nikdo nešel. Byla stávka.

Oh, stávku jsme my hoši měli hrozně rádi. Znamenala pro nás prázdniny, neboť ve školách byli ubytováni vojáci. A měli jsme je rádi ty vojáky. Všude jsme za nimi běhali, jiných her jsme neznali než na vojáky; já byl komandantem setniny asi desíti hochů, protože u nás bydlel sluha pana obrlajtnanta. Dost bolestně jsem to odpykal, byv jednou přepaden nepřátelskou vedetou.

Dnes tušili jsme, že jdem do školy naposled. Ruch byl větší a všemi cestami spěchaly hloučky havířů do Ostravy. Ti mladí pyšně, s červenými stužkami, na nichž vyšity byly tři osmičky nebo dvě ruce s kladivem. Když se dva hloučky potkaly, zdravily se navzájem hlučným »na zdar!« a občas někdo vykřikl »ať žije . . .« Staří šli pomaleji živě rokujíce. A my hoši křičeli též »na zdar!«

Bylo sice možno projíti uličkami do školy, ale což, vymluvíme se, že nás havíři nepustili. U kostela polsko-ostravského bylo hemžení jako v neděli po mši. Že prý dole u šachty Trojice jsou četníci. Těkal jsem sem tam a napadlo mne neurčité rozčilení. Vzpomněl jsem si na dřívější stávky, jak jsem před třema lety spadl do vápenné jámy; bůh ví, jak jsem se tehda octl mezi lidem před bodáky ustupujícím. Díval jsem se jen na důstojníka, který opodál řval svá komanda; pak zapískl na píšťalku (takovou lesklou píšťalku na červené šňůrce) a další oddíl vojáků přihnal se »laufšritem« na pomoc; s nevysvětlitelným chvatem a rozčilením cpali lid úzkým vchodem do staré střelnice. »Vždyť přece nemohou rychleji než ten vchod stačí,« myslil jsem si, »tak co že je tak tlukou pažbama a zvláště ten kadet tou šavlí!« V tom mne kdosi zakřikl a kolem hnalo se několik lidí; utíkal jsem, ale nemohl jsem stačit. V patách hluk a nadávky; utíkal jsem, klopýtal a pak zas šíleně v před. Nic jsem už neviděl, oči jsem měl slzami zalité, pak jsem ztratil pojednou půdu pod nohama a kamsi jsem padal; ani vykřiknouti jsem nemohl. Strachem zblblý poznal jsem, až když mi voják pušku podal a nahoru vytáhl, že jsem spadl do vápenné jámy; a teď ten strach, že shořím, neboť vápno spálí, usmrtí. Na štěstí to bylo hašené vápno, tak že to odnesly jen moje šaty a boty.

A jiný výjev. Důstojník před četou na trati stojící vyjednává s lidem, jemuž cesta zábradlím zahražena. Starý havíř mluví. Kolem ticho, ale vzadu ta černá massa až tam nahoru ke kostelu hučí; pěstě hrozí, výkřiky, hesla. A horník vysvětluje, že ví též, co je povinností, že též byl vojákem. Důstojník si kroutí vousy, nerozumí dobře po našemu; kaprál vedle tlumočí. Pak nás hochy zvědavé opět odhánějí, kdosi nadává a žene nás

s náspu dolů. A mnoho takových výjevů těkalo mi hlavou. Taková chtivost se mně zmocnila zažít opět nějaké dobrodružství, kterého jsem se již předem bál.

Proplítal jsem se dál do davu, tam, kde bylo těsněji; sem tam někdo zaklel a odstrčil, co že se pletu pod nohama. Tam doleji to hučelo, tam u vchodu na závod Trojici; ob čas hluk utichl, kdosi mluvil a pak opět hluk, výkřiky stupňované, které všechny i mě rozčilovaly víc a víc. — Teď se tam cosi děje, všichni se tlačí dolů a já nic nevidím, jsem tak malý; a dav mne nesl blíž a blíž k ohnisku hluku. V tom sípavý povel.

Jedna vteřina úděsu, očekávání, ticha!

Ostrý výstřel, snad druhý, třetí, ale já už nic neslyšel.

Jen krev jsem ještě uzřel.

Pak jsem sebe našel v jakési zahrádce s očima vytřeštěnýma, chvějícího se. — —

Toho dne ještě jednou jsem viděl tu krev; na černé silnici ještě černější skvrna slamou přikrytá. Šel jsem s matkou, která se vracela z nádraží. Když slyšela, že jsem byl »při tom«, přitiskla mě káravě k sobě. Já myslel, že chválí mou statečnost. Pak jsem se jí ptal: »A proč že, maminko, jich zastřelili?« Věděl jsem sice, že havíři chtějí více chleba za svůj pot; ale proč je proto střílet?

»Ach, dítě, lidé jsou zlí, lásky, soucitu nemají!«

»A což ti byli právě nejvíc vinni?« Myslil jsem dosud, že trest smrti jest jen na zločiny nejhroznější.

»Ale nevinní byli, zcela nevinní; což, dobře jim tam, ale ty matky, ty ženy, ty děti.«

Snad tušila, že za krátko bude spáti hned vedle jejich společného hrobu na hřbitově polskoostravském — —

A kdy že, Bezruči, budeme účtovat? Ti tam čekají!

Literatura, umění, věda.

Činohra. »Ztracení«, drama o čtyřech dějstvích od M. A. Šimáčka. Poprvé hráno v Nár. divadle 15. února. — Jest smutně krásno a čestno pro umělce, ztroskotá-li se dílo jeho o přílišnou výši své snahy, a jestliže pouze vykoktává to, co chtěl mocně a vítězně vyslovit. Předpokládáme však v takovém případě, že to zůstalo nevysloveným jen pro nás, ale v nitru umělce že to skutečně je a jím hýbe. Ale trapno je vidíme-li, jak se autor ztroskotává, protože chce vyslovit něco, čeho v něm samotném není a protože vyšel z mezí své povahy, vylákán bludičkami aspirací jí cizorodých. A to jest případ pána Šimáčkův v nejnovějším jeho dramatě. Ztroskotal se v něm dokonale a důkladně. A nemohlo býti jinak. Umyslilť si, podobně jako ve svém románě »Světla minulosti«, zahráti si na umělce velikých dušemalebných procesů. Užívám zde slova »zahráti« po dobré úvaze. Ale mám z každé scény v této hře, kde autor dává vystoupiti svým dvěma »ztraceným« Ludvíku Bavorovi a milence jeho Loně dojem, že tím zač se tu vydává není, že se tedy nepodává prostě, přirozeně a poctivě — první přikázání uměleckého desatera! — nýbrž že něčím chce být, že se za něco vydává, že si nasazuje roli. To je tedy jedno: celá základní allura autorova je falešná. Ale nejen to, když už pan

Šimáček, osvědčený a šťastný kreslič průměrných existencí, jehož šťavnatého a sytého realismu si jinak vážím, zbytečně chce utrácet svou hřivnu v aspiracích na psychologické umění, kdyby alespoň zůstal v okruhu duševních typů, jež dovede pochopit, obemknout a vyjádřit, na př. takového filosofujícího filistra Vejvody ze Světel minulosti. Ale lektura moderní literatury panu Šimáčkovi tak silně udělala, že to vše mu nestačí. Autoru »Lívanečků slečny Rózy« zachtělo se stát se Baudelairem české scény. Žasni světe! Chce nám dát pocítit svůdná kouzla hříchu a morbidní vůně morální a fysické hniloby a představit na celé škále citů a situací sklouzání dvou mladých lidí do bahna a konce. Výsledek nemohl být než žalostný. Předně už jsou obě hlavní postavy toho druhu, že volají po analytické methodě románové a vymykají se synthetické povaze dramatu. Románopisec, jenž by nás stavěl do nitra těchto lidí, dovedl by snad získat pro ně náš zájem a naše soucítění, ale dramatik je nucen předvádět je pomocí vnějšího zjevu, gest a slova, a ty jsou jen v tomto případě s to, učinit nám tyto lidi odpornými. Kdyby na příklad tento Luďa Bavor zanechal po sobě denník, budeme snad při jeho četbě silně pohnuti, ale viděn a poslouchán na jevišti je to protivný řňukal, čpící všemi nešestmi. Romanopisec by několika slovy naznačil, že utápí své bolesti v hýření, ale dramatik je nucen předvést nám ho, jak lije do sebe sklenici za sklenicí a po celé půlhodiny tónem opilce blábolí. A tak místo nějaké moderní dekadentní duše, již nám jak patrno tu p. Šimáček přese všecku svou nenávist k domácím dekadentům literárním s neobyčejnou láskou a horlivostí zájmu chce rozvinout do všech jejích hlubin, cítíte na konec přece jen, že z postavy Ludvíka dominuje dojem triviálního flamendrovství. Podobně Lona. Bývalá sklepnice může mít v sobě fond na milenku pro uměleckého člověka, jisté své perversní kouzlo zkaženosti, ale aspoň trochu z toho kouzla, které prý si Ludvíka tak podmanilo, kdybychom alespoň cítili! Ale zatím z té Lony, jak ji p. Šimáček vykreslil a jak ji pí. Hübnerová hraje, cítíme jen banální a nízké rozkošnictví chantanů a chambres séparées. Jen veliký umělec dramatický byl by mohl přemoci obtíže této látky. Připomínám na př. jen, jakým způsobem podal Ibsen v Heddě Gablerové podobnou postavu, Ejlerta Lörborga. Ale ovšem hlavním předpokladem tu je, aby básník do takovéto postavy dovedl dát něco z e s e b e. A k tomu je opět třeba, aby to v něm bylo. V našem případě na př. by bylo nutno k dokonalému stvoření postavy Ludvíkovy, aby básník sám měl jisté fysiologické a nervové naladění, které by do této postavy přenesl. Ale pan Šimáček, duch tak normálně zdravý a solidní, a dekadentně morbidní cítění! A tak ovšem nemohlo být jinak, než že jeho ztracenci nemají ani kusa z jeho vlastní bytosti, že jsou vědomě a reflektivně vymyšleni pod dojmem nejmodernější literatury, kterou p. Šimáček, jak se zdá, velmi horlivě čte a od ní se učí, přes to, že je redaktorem listu, jenž pro tytéž moderní útvary v české literatuře zná jen bagatelisování a posměch. A tak ztroskotává se hra jeho naprosto ve svých cílech. Místo poesie rozkladu a konce cítíte tu jen puch nečistých životů; hynutí této dvojice lidí nemá ni nejmenší tragické krásy a té hluboké suggestivnosti, jež spočívá v němotě žalu. Jejich bolesti jsou nediskretní, mnohomluvné, odhalující se s necudným frázovitým bombastem ke všem stranám světa. Platí to jmenovitě o poslední scéně, která působí dojmem nesmírné nabubřelosti. Druhý živel dramatu, rodina otce Luďova a jeho venkovští příbuzní dali autorovi příležitost napsati několik životnějších scén, které jen tím ostřeji ukazují, kde jest pro jeho talent pravá dráha. Jest pravda užší, ale dovést resignovat na to, co přesahuje meze vlastních sil, jest předním příkazem umělecké moudrosti a zdravého egoismu. Snad tento neúspěch (a b y l to neúspěch, přese všecko opačné ujišťování některých neupřímných kritik!) přiměje p. Šimáčka, poslechnouti tohoto příkazu. Novinka provedena byla pěkně a pečlivě. Jen obsazení Lony pí. Hübnerovou byl omyl, jenž se na dojmu hry těžce vymstil. O p. Vojanovi v úloze Ludvíka platí, co jsem napsal nedávno o jeho hlavní roli v »Karikaturách«. Škoda tolik vzácného hereckého umění, má-li se plýtvat na postavu, již zapomněl autor dát hutnější jádro a která nám zůstává lhostejnou a odpornou! Dobrý byl p. Šmaha

v úloze otce Luďova a znamenitý p. Mošna v úloze jeho děda. Slečna Hilbertova ukázala v malé úložce sedmnáctileté štěperky rukavic více talentu než jindy ve svých princeznách a jiných aristokratických krasavicích.

K.

= **Hudba.** Smetanův repertoar obohacen byl 12. února »Dvěma vdovami« v pečlivém nastudování chefa opery p. Kovařovice a v nové výpravě přemísťující dějiště do doby empirové, při čemž podržena byla mimo nepodstatné úchylky úprava V. J. Novotného ve třech dějstvích, shrnující lidové scény v půvabný rej druhého jednání, kde jsou dobře na místě, nevtírajíce se stále do veseloherních zámotků panské zábavy. Již tehdy, v r. 1892, na prospěch životnosti díla Smetanova nepopřený a nepopíratelný upuštěno bylo od kategorického příkazu mistrova vysloveného ve formě naděje, že v Praze budou hrány »Dvě vdovy« vždy v originále, kterýžto čin jen zkostnatělost operního starožitníka mohla by vinit z nedostatku piety k dílu, které, jak povědomo, svého tvůrce stálo mnohou přeměnu a opravu. U nás Fibich jako dramaturg vrátil komické zpěvohře Smetanově původní podobu, ale změna požadavků dneška na scénickou působivost, rozvojem dramaturgie moderního dramatu neobyčejně zjemnělých, nedala mu přirozeně za pravdu a proto dnes návrat k Novotnému rozuměl se sám sebou a svědčí o bystrozrakém pojímání velkého úkolu, když p. Kovařovic přes autoritu Fibichovu (akcentovanou dnes s nezvyklým fanatismem v neoprávněných úsudcích více kazících než prospívajících) rozhodl se pro ni jako pro modus podmiňující život díla na scéně, pro kterou bylo psáno a nikoli pro archiv, z něhož by snad jen více méně podařený cyklus vynesl je před náš zrak a sluch. Nové empirové zařízení naráží však na další odpor Smetanův, aby se děj nepřekládal z doby současné. Ale ta soudobost je dnes vyloučena stavem naší společnosti, našich »salonů«; děj »Dvou vdov« mohl snad dobře hráti v letech sedmdesátých a osmdesátých bez citelnějších stop nesrovnalosti jeho naivního námětu s dobou, ale již v letech devadesátých musil Novotný sáhnouti po moderní retuši tam, kde nejvíce bylo jí potřebí. Proto nepokládám empir ve »Dvou vdovách« za prohřešení proti originálu přes zdůvodnění Smetanovo proti rokoku uvádějící, že je to doba, v níž vše »jen šaškovalo a laškovalo«, což ve své apodiktickosti dnes udržeti se nedá. V celku tedy máme Smetanovo dílo šťastně obnoveno a připočteme-li k vnější té podobě ještě zdařilý vysledek péče o hudební stránku díla, jež je zásluhou p. Kovařovicovou a súčastněných pěvců, mezi nimiž nejvíce vynikala velmi krásně nadaná sl. Slavíková, můžeme s radostí pro příští bilanci v uměleckém účtu opery poznamenati značnou položku v aktivném saldu.

Český spolek pro komorní hudbu hostil ve svém druhém večeru 15. února mladého skladatele italského pana E. Bossiho, o jehož velkém díle »Píseň písní« obšírněji jsem se loni zmínil. Tentokráte seznámili jsme se s ním v drobnějším genru komorní skladby (v zajímavé sonatě pro housle s klavírem z D-dur op. 117) a varhanní (v technicky odvážném Studio sinfonico) a mimo to s virtuosní jeho hrou varhanní, vkusnou ve volbě prostředků výrazových a s určitou plastikou se dostavivší zejména v Toccatě a Fuze J. S. Bacha, kdežto zase měkká linie zbožného zpěvu zachycena v Henseltovu »Ave Maria«. Krajní čísla programu předneslo České trio ve výborném zastoupení Českého kvartetta: ve Dvořákových »Dumkách« (op. 90) i v Brahmsovu C-moll triu (op. 101) po delší době mohli jsme se podivovati nejen vybroušené souhře tria, nýbrž také zdravému pojetí obou skladeb, zvláště při Brahmsovu triu v jeho vniterné rozpornosti.

Prvním bodem pořadu pátého koncertu České Filharmonie (16. února) byla »škotská« symfonie Mendelssohnova z A-moll. Spolu se svou družkou předchozí »italskou« z A-dur (kterou pro charakteristiku symfonické tvorby lépe by bylo u nás uvésti) náleží k nejlepším, jimiž se může pochlubiti poklasická doba, ale provedení její u nás nebylo všude nejlepší, ačkoli není nesnadné. Jistý chvat, dojem nedostudovaného zanechával ostatně celý ostatní pořad: nový symfonický jen z části se zamlouvající obrázek »O posvícení« od Em. Chvály, K. Bautzkého Rapsodie z C-moll, která má sice

jisté dobré vlastnosti v koncepci svých mnoha themat, ale zase značné nedostatky stylové, zejména zřetelem k vnitřní jednotě periodiky, bez které neobejde se žádné hudební dílo umělecké a která není vyloučena, nýbrž naopak jen podepřena požadavkem, aby na díla hudební nehledělo se jen se stanoviska odborného, nýbrž i psychologického a filosofického — a Lisztova symfonická báseň »Co lze slyšeti na horách«, při níž zvláště postrádali jsme správnost pojetí na mnoha místech, což tím více překvapovalo u pana L. V. Čelanského, jemuž nelze přec upříti značnou inteligenci hudebně-literární pro interpretaci Lisztových symfonických básní nezbytnou; byl tu as týž poměr jako mezi básní Hugovou a překladem, který otištěn byl v chudičkém uvedení. Solistkou byla paní D. Škardová, jež nezdála se disponována pro Alžbětin zpěv »Tannhäusera« ale spíše pro arii Leonořinu z Beethovenova »Fidelia«, soudíme-li podle zvukového nepoměru vysokých tónů k středním a hlubokým, značně zastřeným, které jen nepopiratelná verva pěvkyně dovedla později povyjasniti. — Příště o samostatném symfonickém koncertu pana Ludvíka Lošťáka, který měl 18. února značný zevní úspěch.

Handbuch der Kunstpflege in Österreich. Herausgegeben vom k. k. Ministerium für Cultus und Unterricht. Wien 1902. Objemný svazek. Na 818 stránkách pěkného, čistého tisku vypsáno, co vše v mocnářství Rakousko-Uherském s uměním třeba jen z daleka souvisí. Oddíl »Čechy« (Böhmen) zaujímá 119 stránek. A tento oddíl nás zajímá, jak pochopitelno, zvláštní měrou. Je to divná věc: neviděl jsem ještě nikde seznam všech muzeí a sbírek českých. V časopisech našich, jimž říkáme odborné, v bývalém Věstníku Čáslavském, v Časopise Společnosti přátel starožitností českých, v Časopise Českého musea dosud nikdo nevyhledal nebo nepoužil příležitosti, aby sestavil malý seznam veřejných sbírek v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, ať již městských nebo soukromých, ať muzeí nebo sbírek a galerií. A c. k. ministerstvo kultu a vyučování má takový seznam již dávno. Konečně máme ho nyní také my, oklikou přes Vídeň a úřední němčinou »co nejpečlivěji« sestavený soupis českých musejních sbírek všeho druhu. Zemská, městská musea, sbírky společenstev, družstev, ústavů a jednotlivců — jaké bohatství starých památek, jaké množství vzorů, jak obsažný materiál pro nejrůznější studia! Ovšem jsme nuceni vybírati si z abecedního seznamu co je české a co německé, ale tomu jsme již uvykli při takových příležitostech. Zajímavá četba! Zde malá muzeíčka venkovská, tu pražské ústavy, dále soukromé obrazárny, archivy, sbírky a pak zámky šlechtické, kláštery se svým inventářem uměleckých a historických předmětů, s knihovnami a archivy. První dojem na čtoucího jest přímo velkolepý a hrdě si v duchu praví, jaký to vzdělaný národ jsme my Čechové a jaké máme vzdělavací ústavy! Zvláště uspokojí, čteme-li na straně 488, že za rok navštíví zemské museum na Václavském náměstí 90.000 osob, anebo na str. 494, že roční návštěva umělecko-průmyslového musea obchodní a živnostenské komory pražské obnáší 50.000 osob. Vzpomíná-li však čtenář, který musea pražská navštěvuje, jak pusto a prázdno tam bývá, pozastaví se nad těmito imposantními číslicemi a shledává ve své paměti, mnoho-li návštěvníků kdy v museích zpozoroval. Posvátné ticho v sálech zemského musea vládnoucí i ten nerušený klid sbírek v novém museu v Sanytrové ulici nedával zajisté tušiti, že zde denně 166 a více lidí přechází. Čtenář maně přemítá, k čemu takováto statistika slouží: chceme tím imponovati Vídni, kde Handbuch vyšel, nebo Němcům, kterým se do rukou dostane? Nebo snad našemu bodrému venkovu, který tak poctivě sám tři nebo čtyři sta ročních návštěv přiznává? Pražany oklamati nelze, kdo se vůbec o naše musea zajímá, ví také, jak bývají navštěvována. Dvě tři osoby denní návštěvy není nijakou zvláštností, a ve dnech, kdy se vybírá v zemském museu vstupné, nepřijde často nikdo. Právě tak se to má s návštěvou nového městského musea na Poříčí. Zde však zapisují skutečně každého návštěvníka a vykazují pak měsíční úhrn v denních listech — a tu jich za měsíc nebylo nikdy více než 1200. Zdá se vůbec, že navštěvovati musea nestalo se v Praze dosud zvykem, ba že to nepatří ani k dobrému tonu. Jestliže se vykazuje v umělecko-průmyslovém museu obchodní ko-

mory pražské 7000 čtenářů knihovnu navštívivších, shoduje se tato číslice s pravdou a dá se doložiti. Jinak ale jeví se nadsazování a falšování pravdy v číslicích návštěvy skorem směšným, a karakterisuje tu naši lichou snahu po okázalé »representaci« vůči cizině. Takovým způsobem sotva se nám podaří někomu imponovati. PETR MALÝ.

Hrvatska Misao jest nová revue hrvatská sjednocených mladších živlů, již dříve pracovali porůznu v Praze, Vídni, Záhřebě a Karlovci. Úkolem revue je hlouběji pracovati ve všech směrech národního života. Revue chce býti vědomou reakcí proti povrchnějšímu nacionálnímu směru starších. Bezprostředním podnětem založení listu bylo trapné zklamání z posledních voleb, jež svedlo dohromady nejen obě opoziční strany starší v jednotnou chorvatskou oposici, ale i nejrůznější živly mladší. V 1. čísle čteme v dopise z Prahy spisovatele V. Jelovška, známého i u nás z básnické jeho produkce i z větší monografie o Nerudovi, obšírnou zprávu o posledním sporu se ‚Zvonem'. Ježto p. Jelovšek několik let již v Praze žije a poměry z vlastního názoru zná, citujeme z jeho práce několik slov. V úvodě článku seznamuje čtenáře se vznikem a historií české Moderny, cituje z Krejčího článku Deset let mladé literatury nejdůležitější místa a sám připomíná: »Zvon před rokem založila skupina, které již byl nepohodlný modernisovaný Lumír a Zlatá Praha svými zřejmými ústupky mladším. Založila jej s výslovnou tendencí, aby byl bojovným orgánem proti mladým. Hned v prvním čísle citovali tendenčně mínění Nerudovo o úkolech kritiky, chtěli Nerudu pro sebe zcela reklamovati a vylíčiti jej jako zastance přátelské kritiky. Toho Nerudu, který již v šedesátých letech neúprosně rozebral lyriku svého přítele Hálka, jenž nemilosrdně odsoudil romantické jalovosti Fričovy, velkého hrdiny a vůdce tehdejších mladých . . Chytli se článku Krejčího a svědomitě vytrhli a podtrhli všecka místa, ve kterých útočí Krejčí na slabé stránky mladých, a vylíčili jej jako rozhodného nepřítele mladých, vidoucího úplný jejich bankrot . . To byla vždycky morálka starých: Tutlati pravdu, šeptati mezi čtyřmi zdmi, ale nikdy neříci hlasitě a veřejně, co měli za pravdu. Nynější redaktor (Zvonu) a hlavní obránce Vrchlického, jenž byl hlavním terčem mladých, ještě dlouho před celou tou kampaní (v 80. letech) všelicos vytýkal Vrchlickému, ale ovšem v soukromé rozmluvě — s Macharem. Na veřejnost s tím nikdy nevystoupil.« Pan M. Šimáček nemohl ovšem nechat bez odvety takovou indiskretnost i odpověděl po »šimáčkovsku« — útokem na dámu Slovinku, slečnu Kvederovou, jejíž sbírku básní nedávno p. Jelovšek vydal. V polemikách se Zvonem měli jsme častěji čest pociťovati jisté vlastnosti Šimáčkovy, jimiž snad kdysi na cukrovarním dvoře uchvacoval obecenstvo a jichž účinek zkouší i v literatuře k ustrnutí právě blízkých sobě kruhů. Třeba doložiti, že v chorvatských časopisech bylo až posud o literatuře naší referováno čistě ve smyslu a k větší cti a slávě Zvonu a že p. Jelovšek první podal Chorvatům objektivnější obraz našich poměrů.

Occase v literatuře. Pan Beaufort svým vybroušeným literárním taktem trefil konečně to pravé! Vyrábí literaturu podle sezony. Tento týden doporučuje čtenářům »K truchlivé době postní« Palestýnu a Marii z Magdaly. »K jarním svátkům« se již postaral o »Velký všeobecný gratulant« a o »Gratulant české mládeže«! Má také na skladě zboží »Časové«! Dá-li bůh, vyrobí nám literaturu pro sezonu kašle, k houseru a k zácpě. Jen ku předu!

K reformě škol obchodních. Některé poznámky ku stejnojmennému článku. — Článek p. K. Regala »K reformě škol obchodních« nadepsaný v zásadě podpisuji. Ale jedno mne přec naplňuje podivením. Z článku toho vyznívá stesk, že místa na obchodních školách jsou obsazována učiteli nemajícími akademické vzdělání. Proč se tam učitelé škol středních nehrnou, správně asi autor vysvětluje. Že by však bylo neštěstím, jsou-li místa ta obsazena učiteli neakademiky, učiteli »nižší kategorie«, nevěřím. Žel, že dosud se považuje za vzdělance jen ten, kdo prošel universitu, že jen ten má na vzdělanost patent. Ostatní učitelé »nižší kategorie«, již, ať úsilným studiem si nasbírali vědomostí, ať praxí životní nabyli neakademického. ale »skutečného« vzdělání — co ti chtějí na vyšších ústavech! Jaká to smělost od nich stavěti se v jednu řadu s patentovanými! Stále se ještě u nás

mnoho dává na vysvědčení, jež, jak zajisté každý poněkud věci znalý ví, nejsou nikterak tím, zač považována bývají. Ale nechci tím tvrditi, že všichni učitelé s neakademickým vzděláním nebo absolventi obchodní školy, již bývají hned ustanovováni učiteli na školách těch, jsou učiteli výbornými! FR. VLASÁK.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rakousko-Uhersko. Štěstí minist. předsedu Dra Koerbra neopouští. Poslanecká sněmovna jala se klidně projednávat rozpočet; povoleni mu rekruti, povolen mu dispoziční fond, slibovaná obstrukce Slovinců se rozptýlila jako pára, obchodní smlouvy budou mlčky o rok prodlouženy, a i ten výminečný stav a stanné právo v Terstu mu sněmovna dne 18. t. m. schválila. Tolik úspěchů za dobu tak krátkou nesklidila již dávno žádná vláda. Pravda, ty úspěchy i všechna ta práce v parlamentě jdou jaksi na hlucho, bez širší účasti a odezvy. Obyvatelstvo zápasí o denní chléb a všechno vládní umění neulehčuje mu starostí existenčních. Zatím co panuje veliké uspokojení z toho, že parlament se uklidnil a pracuje, otevře se z nenadání sopečný jícen lidových bouří v Terstu a do poháru uspokojení padne několik trpkých krůpějí. Přece tedy není všecko v pořádku! V Terstu žádali topiči rak. Lloydu o upravení pracovní doby, zahájili stávku a když za to byli propuštěni a na lodi úřady komandovány výpomocné síly, došli podpory všeobecnou stávkou v Terstu. Ihned komandována policie a vysláno vojsko, aby pobouřené mysli utišili Jako vždy a všude po objevení se vojska ve městě rojilo se lidu na ulicích a náměstích a jako vždy a všude tisícihlavé obecenstvo neuposlechne hned vojenského rozkazu, a vojsko do zástupů střílí. Dne 14. a 15. t. m. bylo takto v Terstu zastřeleno 15 osob, poraněno 40, zatčeno 100. Dne 16 vyhlášeno stanné právo a výminečný stav. Potřeba ostrých opatření vykládá se iredentismem. Na žádném místě v Rakousku nešilhá se za hranice tak silně jako v Terstě. Jest nápadna poměrně zamlklost vlašských poslanců, když sněmovna dne 18. t. m. jednala o terstských bouřích. Jest jisto, že v Terstu vypukla bouře nejen sociální, ale i nacionální. Měšťanstvo bylo za jedno s dělnictvem, černé prapory na znamení smutku splývaly se všech oken. — O mladočeších jest nám říci, že za debaty o terstských událostech nezaujali stanovisko lidskosti. Vzhledem prý k oposičnímu stanovisku klubu proti vládě bylo usneseno hlasovat pro pilnost návrhu stran oposičních a po případě také pro jejich meritorní obsah. Z toho plyne, že mladočechům nejde o životy lidských obětí, které padly nejen jako oběť sociálních řádů, ale můžeme směle říci i neschopnosti byrokratické, nýbrž že rozhoduje poměr k vládě a že kdyby mladočeši v oposici k vládě nebyli, jednali by tak, jako jednají dnešní vládní strany katolicko-konservativní, německo-liberální a polsko-stančikovská. Co o takové oposičnosti souditi? Pro její ráz není bez významu, že ve věci terstské žádný z mladočechů nepromluvil a že ve schůzi dne 18. t. m., jak večerník Hlasu Národa sděluje, vůbec bylo přítomno málo poslanců českých. Již to, že my tolikrát zakusili výminečných stavů a ostrých opatření, mělo býti jim podnětem, aby usmrcování občanstva manlicherovkami odsoudili.

Jednota Klubu mladočeského se hatí. Svědčí o tom každou chvíli dané na veřejnost zprávy, že ten a ten poslanec z Klubu nevystoupil. Tu má Dr. Fořt nesnáze s klubovním vedením, podruhé ohlašuje se, že je roztrpčen posl. Jaroš, že však neshody s ním budou urovnány, a nyní dementuje Dr. Pacák, že by mu byl Dr. Plaček oznámil, že z klubu vystupuje.

Debata rozpočtová vleče se mdle.

Hospodářský. Není tomu dávno, co vyšlo na veřejnost, že z podnětu vládního mají býti veřejné práce závazně zadávány dodavatelům domácím. Jak Rad. Listy z 19. t. m. oznamují, zadal erár pokrývačskou práci na soudní budově pražské na Karlově nám. Prušáku G. Leibovi.

Zákon o **sčítání živností** nabyl již platnosti a budou dle něho letos sečteny průmyslové a hospodářské závody v Rakousku v den, jenž bude určen nařízením, a zvláštními sčítacími komisary a revisory za součinnosti obchod. komor, zemědělské rady a zeměděl. společenstev. Sčítání nesmí býti podkladem k trestnímu stíhání pro přestupky proti živnostenským nebo berním předpisům a nesmí ho užiti pro účely správy finanční. Otázky o majetkových a důchodových poměrech nejsou dovoleny. Kdo by se sčítání vyhnul, nebo úmyslně podal zprávy nepravdivé, může býti trestán pokutou do 50 K nebo vězením do 5 dnů.

Majitelé **mydláren** zvyšují ceny mýdla o 3 až 4 K na metr. ct. Stalo se tak pro vyšší ceny mastnot.

Snížením úrovně sazby úrokové nastávají nejen na peněžném trhu, nýbrž i vůbec v ekonomickém rozvoji poměry jiné. **Peněžné ústavy oznamují snížení úrokových sazeb** z pokladničních poukázek, vkladů, renty a pevně zúročitelné hodnoty stouply v kursech svých již do té míry, že dosavadní jich rentabilita značně klesla. Tak vynáší dnes některé jednotlivé druhy rent skoro o $^1/_2\%$ méně než před půl druhým rokem, zejména v polovině roku 1900. Tehdáž stála: květnová renta 98·25 dnes 101·45; 4% rakouská zlatá renta: 116·68 dnes 121·50; 4% rakouská korunová: 97·48 dnes 98·55; $3^1/_2\%$ rakouská korunová 84·98 dnes 90·25; 4% uherská zlatá renta: 116·26 dnes 120·30; 4% uherská korunová: 92·55 dnes 97·05 a $3^1/_2\%$ uherská korunová: 82·10 dnes 89·35 atd. Poněvadž v době posledních dvou let klesla míra úroková v Rakousku o 1·54%, v Německu o 2·83%, v Anglii o 1·09%, ve Francii o 1·15% a v Rusku o $1^1/_4\%$, a poněvadž v době průmyslové a bursovní stagnace nahromadilo se tolik volného kapitálu, že jím peněžný trh téměř je zaplaven, považují státně finanční kruhy nynější dobu za vhodnou ke **konversím**, jež co nejvíce mají býti provedeny. Konverse týkají se $4^1/_2\%$ státních papírů uherských, jež převedeny býti mají v hodnoty 4% v úhrnné ceně asi 1 miliardy K a některých 5% a $4^1/_2\%$ papírů rakouských v úhrnné sumě asi půl miliardy K. Na konversích těchto súčastněny budou jako obyčejně **banky vídeňské**, jimž provedení této státně finanční transakce vynese asi 12 mil K čistého zisku. Jsme žádostivi, zda-li umístění nových titrů v zemích koruny české svěřeno bude též **bankám českým** a v jakém asi poměru. Ovšem, snad čeští činitelé se v čas a s důrazem o podíl svůj na příslušných místech přihlásili. — Jest přirozeno, že při zvýšených kursech papírů ukládacích počíná se opět zájem kapitálu obraceti k papírům **dividendovým**. Z těchto byly to v prvé řadě hodnoty **bankovní**, zejména oněch ústavů, jež na konversi přímo mají býti súčastněny; z papírů **dopravních** ocitly se v popředí obchodu na zprávu — bůh již ví po kolikáté — o brzkém zahájení akce sestátňovací akcie státní dráhy, naproti tomu však nálada pro severozápadní dráhu valně poklesla, neboť prý výtěžek z konverse 5% priorit nestačí na úhradu výloh ze stavby druhé koleje. Z **průmyslových** hodnot jevilo se pevné smýšlení zvláště pro akcie pražské železářské společnosti, české montanní a rakouské zbrojovky; ostatní byly více méně zanedbány, české cukerní následkem celních represalií, jimiž Anglie hrozí, v kursu klesly. — **Železářský kartel** se pomalu zase slepuje. Před čtrnácti dny uzavřelo mezi sebou sedm největších železáren rakouských smlouvu v příčině výroby a v posledních dnech přistoupily ke kartelu další dvě železárny, tak že mimo svaz jest již pouze železárna rosická, o níž není pochyby, že co nejdříve připojí se k novému kartelu. Jakmile budou sjednoceny železárny **rakouské**, začne se opět vyjednávati se železárnami **uherskými**; i není příčin pochybovati o brzkém **obnovení kartelu rakousko uherského**. Podmínky nového kartelu jsou ještě přísnější, než byly dříve: žádnému závodu není dovoleno podnikati výrobu, kterou by nepodřizoval ustanovením kartelním. — **Nový celní německý tarif** je stále předmětem prudkých bojů jednotlivých stran v říšském sněmu německém. Tyto dny bojováno o **cla obilní**, při nichž němečtí agrárníci značně získali. Žádali původně jednotné clo obilní ve výši $7^1/_2$ marek, ve vládní osnově nového celního tarifu stanovena minimální cla: na pšenici $5^1/_2$ mar., na žito a oves 5 mar. a na

ječmen 3 mar., nyní však kompromisem stran v tarifní komisi schváleno clo na pšenici 6 mar. a na ostatní druhy obilí 5·50 m. Až dosud platí se cla ze žita a pšenice 3·50 m., z ovsa 2·80 m. a ječmene 2 m. za 1 m. ct. — Také Švýcarsko zvyšuje své celní sazby, aby vyhověly požadavkům tamních agrárníků, zvláště v příčině dovozných cel z masa a potravin, jimiž postižen bude hlavně vývoz rakouský a italský. Tak clo z čerstvě poraženého dobytka a masa ze 6 na 12 fr. z masa uzeného a konservovaného z 8 na 16 až 20 fr., z uzeniny z 25 na 35 fr. z vajec ze 4 na 5 fr., z vepřového masa z 5 na 10 fr., z volů ze 13 na 35 fr., z býků a krav z 25 na 35 fr., z vepřů z 8 na 15 až 20 fr. — Na československé a československé styky obchodní, jež právě naše vývozní kruhy s Poláky a Rusy navazují, odpovídají Němci bojkotem — českých objednávek. (!) V Drážďanech utvořil se komitét obchodníků a průmyslníků na boykot českých firem a továren, které s nimi nechtějí korespondovati německy! Každá světová firma vývozní má své korespondenty mocné těch řečí, do jichž zemí vyváží. Nebudou-li němečtí handelsmani a fabrikanti českým objednávkám chtít rozuměti, ať si nechají své zboží. — Akciová továrna na vyrábění umělých hnojiv a lučebnin v Kolíně konati bude 2. března valnou hromadu, v níž předloženy budou návrhy na vyplacení dividendy 24 K a na zvýšení akciového kapitálu z 2 mil. na 2·8 mil. K vydáním 4000 kusů nových akcií po 200 K nom. (za kurs 240 K). Slovácký pivovar v Hodoníně má se přeměniti v akc. společnost a závod má býti zvětšen na výrobu 100.000 hektol. Za účelem tím utvořilo se v Hodoníně zvláštní finanční družstvo, jež s firmou Ehrenhaftovou o koupi jejího pivovaru i lihovaru vyjednává. rs.

Cukr 20./2. V cukerní, téměř celou Evropu zajímající otázce nenastalo dosud vyjasnění. Zprávy o úmyslech súčastněných mocností odporují si tak, že nelze učiniti si úsudek o konečném výsledku. Za takových poměrů jest zcela pochopitelno, že obchod nemohl pravidelně se vyvinouti. Anglie pokračovala v minulém týdnu v hromadění zásob cukru bílého i surového, ale činila tak s rozvahou, aby si nezdražovala zboží. Spekulační obchod váznul úplně. Cukrovary rakouské obmezily prodej starého cukru na míru nejmenší. V sobotním svém měsíčníku vypočítává magdeburský Licht letošní výrobu cukru řepového na 7,275.000 t. a třtinového na 3.080.000 t., tudíž celkem na 10,355.000 t. oproti 9,146.000 t. a 8,034.000 t. v obou letech předcházejících. Pravděpodobnou spotřebu uvádí Licht 8,519.000 t. a zásoby koncem kampaně 2,100.000 t. oproti 964.000 t. a 609.000 t. v obou letech předešlých. Spotřeba cukru jednoho obyvatele obnášela dle Lichta v Evropě 12·57 kg. oproti 12·29 kg., 11·64 kg a 11·53 kg. (v Rakousku 8·11 kg. oproti 8·00 kg., 8·29 kg. a 8·09 kg.) a ve Spojených Státech 30·29 kg. oproti 29·58 kg., 30·13 kg. a 26·90 kg. ve čtyrech letech předcházejících. Za klidného trhu znamená dnes pohotová surovina K 18·30 franko Ústí.

Deputace nemluvňat.

Úzkostí má duše trne
o tu naši radnici,
každý z radů teď se hrne
na Hugovu ročnici,
Březnovský a Neubert, Groš,
Štych i z Hradčan krupař Brož
do Babelu nad Sekvanou —
je jich plný koš!

Každý konšel mocný v Praze
svět obrací na ruby,
v Paříži je Čechu snáze
držet jazyk za zuby,
Březnovský a Neubert, Groš,
Štych i z Hradčan krupař Brož,
ústa smí jim rozvázat jen
garson jídlonoš.

Atrakce to všemu zraku,
v centru slávy bude plát
v kravatě a černém fraku
deputace nemluvňat:
Březnovský a Neubert, Groš,
Štych i z Hradčan krupař Brož.
Česká sláva světem letí,
Auguste, ji množ!

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 1. BŘEZNA 1902 ČÍSLO 22.

Chemický průmysl.

Známo, jaká pohroma stihla naše mlynáře. Jeden čas se myslelo, že tlak uherské konkurence povolí zrušením mlecího řízení; ale naděje se nesplnila: teď jako dříve jeden po druhém zavírá a kdo by chtěl koupit mlýn, nebude se moci ani rozhodnout pro spoustu nabídek, které dostane. Kdo prodává, bude vám vychvalovat množství vodní síly a jistě bude v doporučení poznámka, že by se síla ona velice dobře hodila pro závod průmyslový, ale rada ta jaksi nepůsobí.

Zájem pro nějakou věc může se dostavit teprve porozuměním. Není možno nadchnout se pro něco nám neznámého. Na ten účet spadá mnoho t. zv. nepodnikavosti naší. Všechen nářek je planý a zbytečný, neboť netečnost jest přirozená tak dlouho, dokud vhodnými prostředky nezjedná se poučení o věci samé. Poučení není pak věcí tak snadnou a každému přístupnou. O nějakém zavinění nemůže býti tedy řeči.

Dám příklad: V novější době hlásilo se ve Francii s velikými nadějemi nové odvětví průmyslu chemického, t. zv. lučba žárová; dále průmysl používající při výrobě různých látek velice nízkých teplot docílených vypařováním okapalněných plynů. Jsou to výrobní způsoby, které do průmyslu zavedl Moissau a Pictet. Kdo o tom ví? Kromě několika článků po většině theoretických a psaných ponejvíce pro muže vědy, neznáme pramene, z něhož by se rozlilo poznání po naší veřejnosti. Tu nejsou jen obtíže pro jednotlivce, nýbrž nedostatkem zájmu musí trpět celý národ, ne pro svou netečnost, nýbrž docela dle přirozených zákonů. A přece byly by podmínky pro takový chemický průmysl, k němuž v první řadě jako hlavní a nejnákladnější věc patří hybná síla k vyrábění elektrického proudu, tedy na př. vodní motor, velice výhodné a snadné. Zařízení ostatní jest velice jednoduché a nenákladné. Elektrická pec u přirovnání s jinými prostředky výrobními jest velice levná. Tu musí se pracovat více znalostí než nákladným zařízením.

Anebo jiný makavější příklad: výroba karbidu. Jak snadno by si ji mohl leckterý mlynář zavésti, kdyby jen o tom měl ponětí nebo kdyby věděl, kde se tomu naučiti. V Čechách prý pouze jeden mlynář se 16 koňskými silami kdesi u Kralup zařídil si místo mletí obilí výrobu karbidu a dobře pochodil; ovšem vídeňská společnost zakoupila hned celou jeho výrobu, aby si zabezpečila monopol cen. Ale může-li ten mlynář prodávat karbid za 16 kr., zatím co ona společnost ho prodává za 21 kr., jest vidět, že ani druzí nepotřebovali by se bát prodělku. Ostatně jest faktem, kterému lze důvěřovati, že acetylen svým krásným světlem a snadnou instalací i v menších městech ba dokonce i pro jednotlivé závody a místnosti, zatlačí světla jiná. Dosavad šlo jen o cenu, ale ta už jest pro acetylen příznivě rozhodnuta a bude jistě ještě příznivější; krása světla a jiné výhody dodají ostatní. Kdo by pochyboval? Či má se u nás ve všem pokulhávat a přijít na konec, když jest vše přeplněno a kde cizí konkurence postavila se u nás již na pevné nohy?

Hle, pěkné pole činnosti pro naše mlýny, při nichž mnohdykráte sta koňských sil se pouští pro nedostatek meliva, nebo kde dělají se dluhy na dluhy. Zdá se mi, že tu překážkou nemůže být nic jiného než nedostatek poznání a obtížnost informace.

Hleďme na Švýcarsko, zemi, kde vodní síla vydělává miliony. Ovšem ne mletím. Země ta nutila své obyvatele k ocenění vodní síly nedostatkem uhlí, kterým my zvyklí jsme každý větší pohon opatřovati. Ve Švýcarsku jsou největší a nejdokonalejší továrny na turbiny, na dynamoelektrické stroje, vyrábějí aluminium žárem elektrického proudu a pracují o to, aby vymoženosti žárové lučby byly u nich využitkovány nejdříve a nejlépe. Ovšem proto budou mít v té příčině i nejvíce zkušeností a rutiny.

A což u nás český jih a moravský západ? Co platno bude naříkat, že nikdo sám nechce zařizovat závody průmyslové, když zůstanou vždy daleko od ložisek uhelných. Nikdo nechce pracovat jen pro dráhy. Zde asi nepomůže nic než použít síly, která jest na místě samém, a to tím více, čím krajina bývá výše položena. Okolnost tedy, která byla příčinou chudoby krajů těch, byla by na jiné straně požehnáním.

Ale kde začít, kdo má dát poučení o průmyslovém odvětví novém, a to tak, aby to mělo význam praktický, dostatečně určitý i pro peněžní kalkulaci? Výroba karbidu nemusila by nyní dělat obtíže nepřekonatelné. Ale i u ostatních odvětví lučby žárové nebo využitkování nízkých teplot jde o to, abychom p ř e d e š l i pokud možno líný krok, který jinde teprve skvělý úspěch rozkývá k nápodobení; jde o to, abychom si dříve osvojili potřebné znalosti, neboť začátek přináší pravidelně největší zisk při nejmenší konkurenci, jednak pomáhá upevnit a posilnit závody pro doby, kdy ceny nutně musí klesnout. Francie dosud zaujímá první místo v těchto nejmladších způsobech výrobních.

My patrně budeme čekat, až k nám přijdou přes Německo, ovšem za poměrů již nepříznivějších. Jak by nám posloužilo, vzít si za příklad spíše malé Švýcarsko!

»Živa« přinesla několik článků o lučbě žárové a zkapalňování plynů a máme patrně muže, kteří jsou do věci zasvěceni. Budiž mi odpuštěno, bude-li se někomu zdáti ideální — jak se říká — nebo-li nepraktickou myšlenka, že více bychom učinili pro rozkvět průmyslu, kdybychom místo národní průmyslové jednoty, která právě spočívá na stanovisku více ideálním než praktickém, postarali se na př. v první řadě o náležitou informaci v těchto naprosto nadějných oborech průmyslu, k nimž vývoj evropské společnosti svou dynamikou nutně spěje a nutně přijíti musí — neboť chemie jest budoucnost —, které dále hodily by se výtečně nejen pro naše mlýny bez práce, nýbrž vůbec jsou především určeny pro kraje méně úrodné a vysoké, tedy pro onu část naší vlasti, jež tvoří středoevropskou rozluku vodní, a pak abychom rozšířili poznání po jednotlivcích, kteří mají podmínky pro praktické využitkování oněch znalostí. Jak by se hodil nějaký praktický kurs, jakých dosti se u nás koná i v méně důležitějších záležitostech! Proč by nemohlo u nás býti, jako jest na př. »Národní jednota« nebo »Vývozní spolek« a pod., nějaké sdružení, jež by mělo svůj specielní úkol zde? Co by mohla vykonati také populární příruční kniha! Co by mohla vykonat obchodní a průmyslová komora!

Kde bude poznání, tam bude zájem. DR. JOS. MONÍK.

Osnova zákona proti nekalé soutěži.

Referuje *L. Jarolímek.* (Konec.)

Jako konstrukce náhradního nároku plynoucího z činů nepravdivé reklamy je v odporu s ustáleným pojmem positivní škody a ušlého zisku, a jako civilní nárok na zanechání nepravdivé reklamy je institucí příčící se zásadám našeho procesu, jenž předpokládá přesnou aktivní legitimaci žalobní, — právě tak i svou konstrukcí přestupku, jehož se dle § 21. osnovy dopouští, kdo úmyslně nepravdivé reklamy užívá, ocitá se osnova v kolisi s pojmem podvodu, jak v platném právu je definován. Dle § 197. tr. z. záleží totiž skutková podstata podvodu v tom, že někdo uvede druhého lstivým předstíráním v omyl, jímž má nějaka třetí osoba utrpěti škodu na svém vlastnictví nebo jiných právech. Je patrno, že tuto skutkovou povahu tvořiti může nepravdivá reklama, pokud právě vědomí, že reklamou takovou někdo jiný, ať již konsument, ať konkurent utrpí škodu, nabude převahy nad pouhou čistě egoistickou a mravně indiferentní snahou prospěti sobě; pokud této hranice se nedotkne, ani největší humbug není zajisté pociťován nikým jako projev vůle sociálně nebezpečné, hodné trestní represe.

Ačkoli tedy konstrukce nového činu trestného z nepoctivé reklamy je docela zbytečná, pokouší se o ni osnova přece a to tím vskutku brilantním způsobem, že uchyluje se od pojmu podvodu, nepojímajíc ve skutkovou povahu nového přestupku úmysl poškodit jiné a kvalifikujíc trestnost nepravdivé reklamy toliko úmyslem, »vzbuditi zdání zvlášť příznivé nabídky«, tedy právě tou mravně indiferentní, prostě egoistickou snahou prospěti sobě. Krátce, předloha abstrahujíc od konkrétní, materielní škody, podržuje ze skutkové povahy nepravdivé soutěže toliko lež a činí tuto zdestilovanou lež trestnou jen jako lež vůbec, ne jako lež materielně škodlivou, hospodářsky nebezpečnou; důsledky toho jsou ovšem patrny: na př. majitel patentu stane se dle § 21. osnovy trestným, užije-li vědomě nesprávné reklamy, aby výrobek svůj učinil odbytnějším, přes to, že patentní jeho zboží nikdo nevyrábí ani neprodává a že tedy svou reklamou konkurenty nepoškozuje, a přes to, že se nedopouští přestupku podvodu na konsumentech..* Absurdnost tohoto kriminalistického nova vyniká pak tím více, považíme-li, že se tímto ustanovením uvaluje odium trestního odsouzení toliko na jedinou lež, kdežto ostatní veřejné lži dále beztrestny zůstávají. Mimochodem ještě podotýkám, že osobování si patentu, tedy rovněž nesprávné označování zboží, jež může se zajisté díti i k účelům reklamním, je trestné dle § 113. zákona ze dne 7. ledna 1897 toliko jako přestupek, jejž trestati přísluší politickým úřadům ve smyslu řádu živnostenského, — opět nový doklad, jak nové, kasuistické naše zákony si navzájem odporují!

Z toho všeho je patrno, že osnova po stránce právnické pojala represi nepravdivé reklamy zcela nesprávně již v samém základě, pohlížejíc na škodu reklamou tou způsobenou jako na individuelní škodu jednotlivců; odtud ty násilné konstrukce civilních nároků a nového přestupku trestního. Správnějším bylo by zajisté bývalo, řešiti otázku represe nezřízené reklamy — pokud ovšem věcně je zdůvodněna — se stanoviska zájmu veřejného normami práva správního, nikoli civilního a trestního. Tím bylo by lze vyhnouti se absurdnostem, jež v tomto bodě předloha nakupila, a bylo by zároveň lépe bývalo zabezpečeno důsledné a systematické potírání nezřízené reklamy, která z úřední moci dle osnovy může býti stíhána toliko, je-li úmyslná, takže ve velké většině případů zůstává svěřeno hájení veřejného interesu soukromému interesu poškozených vzhledem k ilusornosti náhradních nároků zajisté slabému..

* Na druhé straně zaráží, že v § 21. úplně opomenuta klausule: »ač nezakládá-li se tím kterým jednáním čin těžším trestem ohrožený«. Následkem toho pak — poněvadž ustanovení § 21. je specielní — nebude moci býti šarlatán, který skutečně podvádí: t. j. nejen klame, ale i poškozuje, trestán pro zločin podvodu, nýbrž jen pro přestupek nepravdivé reklamy! — Upozorňuji ještě, že by mohla vzejít také pochybnost, není-li přestupek dle § 21. osnovy přestupkem ze ziskuchtivosti, což by vzhledem k § 5. a 98. živnostenského řádu mělo vážné následky právě pro živnostníky a zostřovalo by ještě trestní sankci v osnově stanovenou.

Stručněji zmíním se o ostatních bodech předlohy: všude lze stopovati nedostatek pevného juristického podkladu, všestranných norem a principů. Tak na př. ono v pravdě radikální rozšíření dosavadní ochrany jmen, firem, znaků atd. ve směru subjektivním a objektivním (viz shora č. 2) je právě pro tento nedostatek velmi problematické. Dle osnovy vzchází totiž subjektu, jenž po právu užívá jisté firmy, jména, způsobu balení, zvláštních reklamních vozů, livrejovaných sluhů atd. náhradní nárok proti každému, kdo neoprávněně týchž obchodních prostředků užívá; při osobách a věcech, které nepodléhají ani obchodnímu zákonu ani živnost. řádu ani zákonu o ochraně známek, bude však právě těžko na jisto postavit, kdo má právo užívat určitého jména, označení atd. Osnova v té příčině nestanoví ničeho; nevytýká normu, která by s určitými skutečnostmi pojila vznik a zánik jednak subjektivního práva i k oněm zvláštním prostředkům nějaký závod v ochodním světě odlišujícím (obaly, reklamní vozy, livreje atd.), které dle dosavadního stavu zákonodárství nejsou předmětem žádné právní moci, jednak subjektivního práva ke jménu, firmě atd. i u těch osob, u nichž právo takové výše citovanými zákony normováno ještě nebylo (majitelé podniků zábavních, podniky úvěrní atd); také nevypočítává osnova činy, jimiž by faktické užívání takových nechráněných obchodních označení se porušovalo a náhradní nárok se zakládal. Zpráva důvodová doufá, že tu vypomůže analogie; ale nehledě k tomu, že dosavadní ustanovaní obchodního zákona, živnostenského řádu a zákona o známkách obchodních jsou speciální, nehledě k tomu, že mezi sebou kolidují, analogie taková bude v mnohém případě povahou věci vyloučena.*

Při tomto bodě naskytuje se však také námitka se stanoviska sociálního. Příliš daleko totiž zdá se jíti předloha zavazujíc k náhradě škody i toho, kdo při provozování podniku v úmyslu, aby oklamal odběratele zboží o jeho původu, dává obstaraváti styk svůj s odběrateli osobou, která jsouc nebo byvši zaměstnána v jiném podobném podniku za zřízence tohoto podniku u odběratelů posud platí. Není pochybnosti, že toto ustanovení staví závažnou překážku v cestu dělníkovi dosavadní zaměstnání opouštějícímu a nové hledajícímu, a zaměstnavatel vážící sobě některého dělníka pro jeho oblíbenost u zákazníků, méně bude si ho vážit a hledět udržet, bude-li jist, že jiný konkurent nebude moci téhož dělníka k týmž službám užívati neb aspoň nebude chtíti jej přijmouti, aby se vyhnul možným sporům. Před-

* Na př. majitel zábavního podniku vedeného pod vlastním renomovaným jmenem podnik prodá a zřídí si nový opět pod týmž názvem, jehož i nový nabyvatel starého podniku dále užívá: nestala-li se žádná úmluva, kdo z obou užívá názvu po právu, kdo bezprávně? Nebo: B koupil od A závod, kde se určitým způsobem balí, užívá zvláštních livrejí pro zřízence atd.; A zřídí nový závod téhož druhu, a nyní oba stejně balí, stejných livrejí, reklamních vozů atd. užívají, oba v úmyslu »klamati odběratele zboží o podniku, z něhož zboží pochází«, oba tak, »že omyl může vzejíti« — nuže, kdo z nich je legitimován k žalobě dle § 8. předlohy?

loha sice v tomto případě nepřiznává poškozenému právo žádat, aby nový zaměstnavatel přestal zřízence užívat způsobem původní závod poškozujícím (ovšem je tu logický odpor: čin je nedovolený, neboť zavazuje k náhradě škody, ale ač nedovolený, nemůže býti zakázán!), ale nový zaměstnavatel zajisté raději dělníka propustí, aby se nevydal v nebezpečí platit další náhrady. Bylo by tedy na místě, obmezit toto ustanovení jen na případ, užívá li kdo zřízence stojícího ve službách závodu cizího a tu ovšem přiznat poškozenému právo žádat za zákaz dalšího užívání.

Co se tkne ustanovení předlohy o snižování a tupení cizích podniků (č. 3.) podotýkám, že by závazek takto jednajícího k zanechání dalšího poškozování neměl býti vázán úmyslností, která zahrnuta je v předpokladu, že pachatel jedná tak, »aby sobě nebo někomu jinému zjednal výhody v boji konkurenčním.« Je jisto, že každý jsa žalován na náhradu škody pro čin dle § 9. bude popírati tento úmysl a že bude mnohdy žalobci nemožno provésti nepřímý důkaz o této skutkové podmínce žalobního nároku. V takových případech měla by tedy soudci býti ponechána možnost neodsouditi žalovaného k náhradě škody, ale uložit mu, aby podobných tvrzení, jichž nepravda soudně byla prokázána, příště se zdržel.* Uveřejněním pak rozsudku i v tomto případě dostalo by se zadostiučinění poškozenému, který ostatně na náhradu těžko dokazatelné škody i v těchto případech jen velmi zřídka bude reflektovati.

*

Neurčitost samého pojmu »obchodní a průmyslová tajemství« přináší s sebou, že ochrana rentové funkce takovýchto »poměrových« statků juristicky nedá se řešiti jinak než tím, že se za subjekt této ochrany pokládá nikoli ten, kdo má právo k tajemství, nýbrž toliko každý faktický uživatel renty z tajemství toho plynoucí, tedy nikoli vynálezce a jeho právní nástupci, nýbrž podnikatel, »majitel ohroženého podniku«, jak definuje osnova. Tato formulace není ovšem dost přesná, neboť neakcentuje, že k náhradě škody je oprávněn toliko ten majitel závodu, jenž tajemství, o něž jde, s k u t e č n ě užívá; následkem nepřesné formulace vypadla pak ochrana tajemství obchodních trochu široce. Na základě § 10. předlohy může na příklad i majitel závodu, ve kterém kdysi nějakého technického tajemství se užívalo, ale nyní pro odpadnutí faktických podmínek se již užívati nemůže, žádat náhradu na tom, kdo se tajemství toho zmocnil způsobem za nedovolený kvalifikovaným a nyní maje faktické k tomu podmínky také skutečně ho užívá, čímž odvrací konsumenty od závodu starého a jej tedy poškozuje. Proto

* Je to týž nedostatek, kterým trpí i nový zákon o ochranných známkách: nelze-li dokázati vědomost, nenabývá se — třeba čin sám byl prokázán — žádného exekučního titulu.

bylo by záhodno legitimovati k žalobě toliko majitele závodu, ve kterém se tajemství užívá, a je pak quaestio facti, kterou posoudí soudce, pokud z dočasného faktického neužívání lze vyvozovati buď nemožnost dalšího užívání nebo úmysl vzdáti se ho nadobro.

Poněvadž konstrukce nějakého práva k obchodním a výrobním tajemstvím je — jak svrchu naznačeno — vyloučena, rozhodla se předloha správně pro nepřímé vymezení obsahu chráněného faktického jich užívání, vypočítávajíc taxativně řadu rušebních činů a determinujíc tak subjekt k náhradě zavázaný. K tomuto výčtu způsobů nedovoleného vsahování v cizí tajemství podotýkám však, že využitkování tajemství v cizím závodě za doby služebního poměru poznaného ve vlastním prospěchu (§ 10.) nemusilo by býti omezeno na dobu, po kterou trvá poměr služební.

Co se tkne objektu žalobního nároku, jejž osnova přiznává poškozenému, je mi zcela nepochopitelno, proč obmezen byl nárok ten jedině na odškodnění, proč nezahrnuje — aspoň pokud jde o užívání tajných technických prostředků — také stavení dalšího užívání, proč nezahrnuje — aspoň u nepoctivého nabyvatele — také vydání obohacení. Analogie s rušením držby věcí hmotných a práv je tu přece na snadě (také patentový zákon stanoví nárok na vydání obohacení); ale motivy ani slovem o příčině tohoto opominutí se nezmiňují.*

Konečně upozorňuji, že i zde přehlédla osnova kolisi, která se objeví mezi jejím ustanovením o obchodních tajemstvích a mezi §§ 305. a 321. civ. řádu. Na př. žalovaný průmyslník popře, že by užíval žalobcova tajemství, a bude tvrdit, že má svůj zvláštní jiný tajný způsob výrobní; žalobce povede za svědky zřízence žalovaného, kteří však odeprou výpověď představíce, že by tím prozradili tajemství svého chefa. I bylo by záhodno, suspendovat pro spory tohoto druhu platnost citovaných paragrafů s. ř., za to však rozšířit ustanovení § 172. s. ř. v ten smysl, aby k návrhu strany mohla býti veřejnost při sporech dle § 10. a 11. předlohy vyloučena; a doplnit pak ovšem i případy porušení cizího tajemství v osnově uvedené případem, prozrazuje-li či užívá-li kdo tajemství, o němž při soudním líčení nabyl vědomosti.

Tím byla by materielní část předlohy vyčerpána; z ustanovení formálních dotknu se toliko § 14. posl. odst., který stanoví: »Jestliže nějakým jednáním tomuto zákonu se příčícím vzešel

* Že stavení dalšího užívání bude často v zájmu samého odsouzeného a že vyloučením jeho toliko závazek vinníka se zbytečně zostřuje, vysvítá z tohoto příkladu: průmyslník A svěřil důvěrně svoje technické tajemství osobě B, která porušíc důvěru vyzradí tajemství to průmyslníku C a tento nemaje vědomí o nesprávném jednání B ově počne tajemství užívati. Dle osnovy je ovšem toliko B zavázán k náhradě škody osobě A vzniklé; ale ježto průmyslníku C další užívání nelze zakázat, bude B musit platit, pokud C bude tajemství užívat.

stav zákonnému předpisu odporující, nepočínají lhůty promlčecí běžeti, pokud stav ten trvá.« Nevím, proč i zde nebyl počátek lhůty promlčecí stanoven dobou, kdy poškozený o bezprávném stavu zvěděl, a jaké důvody měli osnovatelé předlohy vyjímajíce takto nároky na náhradu škody způsobené delikty nekalé soutěže ze všeobecné normy § 1479. ob. z; ale je jistě podivné, že žaloba na vydání vlastnictví deskového velkostatku se sice ve 30 letech promlčí, třeba protizákonný stav dosud trval, ale žaloba na náhradu škody způsobené vyvěšením nesprávné reklamní cedule nepromlčí se ani za 100 let, pokud cedule posud visí a nerozpadla se v prach!

*

Tím, co uvedeno, je, myslím, s dostatek odůvodněn závěr, že osnovou — stane-li se zákonem — bude sice o jedno číslo obohacen náš říšský zákonník, ale náš právní systém že jí obohacen nebude.* Vzpomeneme-li, že osnova tato je vlastně pouhou kopií německého zákona »ku potírání nekalé soutěže« ze dne 27. května 1896, litujeme, že ochrany, která v novější době poskytnuta autorství literárnímu a uměleckému, známkám ochranným, patentům a nyní i reklamě, firmám, obchodním tajemstvím atd. — nedostalo se posud nějakou mezinárodní konvencí také zákonodárstvím, tak aby zákony jedné země chráněny byly před nezřízenou nápodobivostí státu druhého. Vyžadoval by toho ne tak zájem oněch zákonodárství-originálů, jako spíše těchto zákonodárství-kopií.

Dr. Emil Holub.

Napsal Dr. *Eug. Muška.*

Holub zemřel dne 21. února 1902 večer.

Jím odešel se světa význačný typ badatelů starší školy cestovatelské, zejména africké: těch, kteří vlastní pěstí razili si cestu a snažili se vykonati sami tolik, kolik troufá si dnes vykonati jen dobře opatřená výzkumná výprava vědecká. A k takovým patřil Holub. Snad proto, že jeho život byl v pravdě tuhým jenom bojem. Od počátku, kdy jako mladý cestovatelský enthusiast pustil se skoro na zdař bůh do nitra temné pevniny — na konci, kdy jako zralý muž, s klidným vědomím hledící na vykonanou práci, musil znovu dáti se v zápas s životem, aby nezemřel hlady. —

Je věru těžko psáti nekrolog o muži, který celým svým životem byl zjevem složitým i jednoduchým zároveň. Těžko, poněvadž dlužno promluviti o něm nejenom jako o badateli a

* Ve své úvaze — již tak dosti rozvláčné — nedotkl jsem se vnější, stylistické stránky předlohy, která věru nesnese kritiky (na př. § 8, § 11, tautologie v § 11. lit. a) a e) atd.).

výzkumci, ale i jako o člověku, a chceme-li dodati: i jako o vlastenci. Na rychlo vychrlené biografie denních časopisů, ať českých nebo německých, nepodávají ani jasného, ani pravdivého obrazu o něm. Zamlčují na mnohých místech mnoho a mnohdy mnoho napovídají.

A je přec třeba povědĕti pravdu: ukázati, jaké místo zaujímá Holub mezi cestovateli světovými, jako výzkumce, badatel a vědec, pokud a jak práce jeho představuje práci českou, nebo rakouskou ve světové soutěži. Neupře nikdo zajisté, že Holub náležel k oné hrstce českých jmen, která nejenom na poli umění, ale i na poli vědy čestně representovala národ, z něhož vyšla. Národ český. Jisto je, že Holub svojí prvou cestou africkou zahájil novou řadu znamenitějších jihoafrických cestovatelů rakouských — do jeho prvé cesty africký prozkum se strany rakouské byl nesoustavný: teprve v poslední čtvrtce století devatenáctého zvedá se patrněji — a tu zajisté nikoli bez vlivu, jaký působil zdar prvé jeho sedmileté cesty africké. V tomto směru náleží Holub k nejpřednějším cestovatelům rakouským vůbec — pokud se týče cestovatelů českých, prvé místo nikdo zajisté mu neodepře. Ale i mezi světovými cestovateli vůbec zaujímá ne-li vynikající, tedy určitě velmi čestné místo: jeho jihoafrický prozkum v některých částech má trvalou vědeckou cenu jak po stránce geografické a ethnologické, tak po stránce přírodovědecké vůbec. To je nesporné.

Přihlédněme tudíž k Holubovi v prvé řadě jako k výzkumci, badateli a vědci.

Pravil jsem hned z počátku, že Holub patří k starší škole cestovatelské. Nemíníme to jako příhanu: ba naopak! Tato starší cestovatelská škola vyniká v mnohém nad školu moderní. Jistě v energii a všestrannosti.

Řeknu to přímo: Holub nebyl geograf v tom smyslu jak tomu rozumíme nyní. Scházela mu patrně erudice geografická, theoretická průprava, jaká je nutna tomu, kdo jde zkoumat a bádat v neznámé kraje. Na prvou svou sedmiletou cestu africkou šel připraven v každé jiné nauce přírodovědecké lépe, nežli v geografii samé. Té se učil teprve prakticky — na cestě samé. Odtud přirozeně i výsledek: význam cestovatele-sběratele byl u Holuba větší nežli cestovatele-zeměpisce. Holubovi jako lékaři byly nejblíže vědy ryze přírodní, zoologie, botanika, v druhé řadě anthropologie, ethnologie a psychologie národů. Teprve později, když připravoval se k druhé své velké cestě africké, vzdělal se poněkud v geologii a geografii mathematické, fysikální i v kartografii. Odtud ony výsledky: Holub jako cestovatel má největší význam svojí činností sběratelskou, jako vědec svými studiemi zoologickými; jako výzkumce geografický nalezením a popisem nových neznámých oblastí.

V této otázce byl Holub jednostranný. Soudil i prohlásil bez obalu, že lékařský stav jest nejdůležitějším a nejvhodnějším pro výzkumce vůbec. Mluví o těchto výhodách lékaře a

schopnostech ve prozkumu otevřeně ve své řeči na sjezdu českých lékařů a »přírodniků« dne 27. května 1887. Máme po ruce výtisk jeho řeči nadepsaný: »Důležitost stavu lékařského v krajích zaokeanských a jeho zvratný vliv na vědu a národohospodářství ve vlasti a v říši«. V této své řeči osvětluje svoje stanovisko: »stav lékařský svému zástupci nutné a pravé vlastnosti pro úkol tento udílí. Věda jeho (lékařova) jest vědou světovou, jeho umění provozováno a hledáno jest od veškerých vzdělaných i barbarských národů«. V řeči své podává také celý svůj program vědecký, stanovisko, na jaké spoléhati má výzkumce, spolu i uvádí obory vědecké, kterých si má takový cestovatel-lékař všímati. Rozvrhuje takto:

Jako lékaře »může úspěch jeho státi se pro vědu předůležitým ano i epochálním.«

Jako anthropolog a ethnolog může svými anatomickými studiemi jakož i obcováním s rozmanitými národy objasniti a odůvodniti nejdůležitější otázky anthropologické a ethnologické.

Jako přírodozpytec má úlohu nejprve jako sběratel přírodnin, pak jako odborný učenec a to zejména v zoologii a botanice.

Jako psycholog může »bedlivými studiemi o povaze domorodských kmenů zajímavé pomůcky ethnologii poskytnouti, a sice způsobem tím, že při obcování s domorodci na jich duševní stav a stupeň vzdělanosti zřetel má.«

Jako archaeolog má příležitost též i zajímavějších archeologických předmětů si všímati: »studium v tomto odvětví mnohými vzácnými nálezy jej odmění a on svými výzkumy trojnásobně vědě a člověčenstvu a vlasti prospěti může.

Takovou úlohu jako cestovatel kladl si Holub. Přihlížíme-li k výsledkům jeho práce, můžeme směle říci, že také v tomto směru poctivě svému úkolu dostál.

Jakým byl Holub jako člověk a jako Čech, jak dlužno rozuměti jeho stanovisku rakouskému, povím na jiném místě. Jeho práce životní i výsledky její vyniknou z jeho životopisu.

*

Rodiště Holubovo je malé východočeské město Holice. Tu narodil se dne 7. října r. 1847, z otce lékaře, ale nevalně situovaného. Mládí své ztrávil dílem v Holicích, dílem v Peruci a na Pátku. Odtup vyslán na studie do blízkého Žatce na gymnasium, po jehož absolvování studoval lékařství na pražské universitě. Zde promován dne 24. února 1872 na doktora lékařství.

Byl pilným studentem, a přes to, že otec valně jej v studiích podporovati nemohl, studoval velmi mnoho, nejenom svůj obor ale i vědy, o nichž se domníval, že prospějí mu v tom, po čemž již jako student toužil: v životním povolání světového,

vědeckého cestovatele. Tak záliba pro sbírky mineralogické a palaeontologické připravovala jej aspoň elementárně pro pozdější geologická studia, zálibu v praehistorické archaeologii zužitkoval několikráte při přímém, vlastním studiu archaeologických poměrů domorodých národů afrických. Důležitost archeologie, jako pomocné vědy ethnologie, kterou se zvlášť zabýval, potvrdil otevřeně ve své řeči na sjezdu přírodovědeckém r. 1888, shora citované. Malou průpravou k jeho cestám byly, jak sám praví žertovně, výzkumné cesty po Středohoří a v údolí Oharky.

Myšlenka státi se cestovatelem, zrodila se v něm již v útlém mládí. Lákala jej zvláště »tmavá pevnina«, jejíž literaturu, pokud mu byla přístupna v hlavních rysech, naučil se znáti jako student na gymnasiu i jako posluchač university. Sám doznává přímý vliv četby cestopisů a osudů Livingstonových. Nitro temné Afriky, záhadná pánev konžská a neznámé oblasti jihoafrické byly cílem jeho cestovatelských snů — skvělé vědecké výsledky cesty Fritschovy, Mauchovy, hlavně však Livingstonovy, dráždily jeho touhu. Tím více, jelikož dosud žádný Rakušan patrněji ve prozkumu jižní Afriky nevynikl. Ovšem, pokud se týče Rakouska, měl pravdu, neboť to co do doby prvé cesty Holubovy rakouskými cestovateli v Jižní Africe bylo vykonáno, nebylo velké, takže Holub zahájil skutečně řadu důležitějších a vědecky vyzbrojenějších rakouských výzkumců afrických. Do té doby jen několik význačnějších jmen rakouských vyznamenalo se při prozkumu africkém, jako: Russeger, Kotschy, Knoblecher, Mitterrutzer, Hansal, Schickh. Proto je mu Afrika »zemí budoucnosti«, nejenom ve smyslu všeobecném ale i vlastním. »Afrika byla kraj, v němž doufal jsem, že budu s to, abych posloužil vědě a vlasti své,« jsou slova v jeho předmluvě k českému vydání prvé jeho cesty. V »pevnině budoucnosti« chce založiti si svoji budoucnost — s mladickou silou a energií pak chce tuto budoucnost svoji v tmavé pevnině si založiti.

Tak dostal se Holub k své prvé cestě africké.

Na cestu vydal se dne 26. května r. 1872 ze Southamptonu přes Madeiru do Kapského Města v jižní Africe, kamž připlul dne 1. července. To bylo v době, kdy diamantové kopaniny jihoafrické byly eldorádem. Holub, jinak praktický, pochopil dobře výhody, jaké cestě jeho z této okolnosti mohly plynouti. Byl mlád — odvahy mu nescházelo, zdraví pevné dovolovalo mu vsaditi svoji budoucnost na vratkou kartu dobrodružného cestovatele. (Příště dále.)

K Hugovu jubileu.

(Únor 1802 — Květen 1885.)

Alg. Ch. Swinburne praví ve svojí vznícené stati o Hugovi, že velicí duchové nemohou býti dokonale vystiženi, leč bezděčnými a případnými místy vlastního díla. A k Hugově

chrakterisaci uvádí známý verš básníkův z Contemplací: »Il y a des hommes océans..« Jsou lidé oceany..! Čím naznačena je ohromnost i hloubka, zlost a hněvy i nesmírná dobrodiní moře. Ten verš je zde přilehavý — a vzpomeneme-li, že vrozené duševní prvky básníkovy, kterých nabyl křížením tak podivuhodné dvojice rodičů,* mohly být zúrodněny nepřetržitým osmnáctiletým pobytem u moře, uznáme, že verš ten je i povahově znutněn ve svém výrazu.

Hugo měl mládí vzrušené, málo klidné, ač pestré nanejvýš. Těkavost válečných dnů nutila otce generála měniti bydliště a tak zcela útlé dítě s nápadnou hlavou, slaboučké a nemocně vyhlížející pohybovalo se nepřetržitě mezi Paříží, Italií, Korsikou a Španěly. Vychován částečně ve Francii, částečně v Madridě, zažil Hugo řadu nejkrásnějších let v rozkošných zákoutích pařížské zahrady Feuillantinů, která zrovna tak jako pozdější moře a nekonečné lesy jeho četných cest inspirovala jeho intimní poesie. Do života vpadl záhy a divoce: byla doba přerodu, svítání prvních záblesků panenské romantiky, se kterou už koketoval Nodier. Sláva počala růsti Deschampsovi a Lamennaisovi, Soumetovi, Lamartinovi i Vignymu. Uveden bratrem Abelem v život umělecký, zapadl mladistvý Hugo s vervou do jeho víru a »zázračné dítě«,** které chtělo být Chateaubriandem nebo ničím, stalo se postrachem klasicky zatížených Akademiků. Jeho vrozená ješitnost, která mu později ubírala sympatií jako člověku, propukla již zde. Posílal verše ke konkursům a ač byly opravdu daleko lepší těch korunovaných, nebyly nicméně dosud mistrny. Hugo zažíval křížové boje s Akademií a stačí nám čísti jen instruktivní studii Tristan Legayovu,*** abychom poznali tvrdý a vysoce podivuhodný rys povahy básníkovy, jeho šlehající dar bezohledné a urputné satiry, kterým jsou později charakterisovány tak ostře Châtiments a jiné poesie jeho. Jako umělec tápal Hugo dosud v mlhách: ‚neměl ostře vztýčených ideálů a pohyboval se v mezích klasicismu s nádechem romantických allur. Vžité vzory Chateaubrianda těžce jej opouštěly. Tím vysvětlíme si často právem házenou mu výtku, že »otec romantismu« francouzského přidružil se k jeho praporu mezi nejposlednějšími. Stalo se tak teprve paličskou předmluvou k dramatu Cromwell (1827) a ohnivě jiskřící, ale nedostatkem citu charakterisovanou sbírkou Orientalů.

Tu byl již Hugo umělecky demaskován. Orientaly ukázaly na verš krásný a vědomě reformační, jenž od ztrnulých klasických meter stál tisíce honů daleko. Oslnivé pasáže schválně volených slov, pokud možno zvučných, blýskajících se, lekaly i lákaly čtenáře. Co Hugo ve zmíněné předmluvě ke Cromwellovi theoreticky nastínil, prosadil zde v praxi. Nelze však pře-

---

* Otec Lotrinčan, tvrdý voják — matka z rovin Vendéeských, snivá a delikátní.. ** Tak jej nazval Chateaubriand. *** V. Hugo et l'Académie, La Plume 1901—1902.

hlédnouti nedostatku ideí původních, které by v přímém poměru stály s dokonalostí stylovou. Tu pompésní a slavnostně planoucí maska řečnických kataraktů dusí cit i v těch číslech nám nejbližších, která se bijí za volnost víry, národnosti i utlačených duší a která byla suggerována tenkrát vzplanuvším bojem za samostatnost řeckou. Není možno, aby zde básník nebyl hluboce cítil — ale nenašel zde pravého poměru mezi těžkou suggescí trvalých dojmů a mezi vysoko se dmoucí allurou pompésního stylu. Hle, jeden z nedostatků, který jak těžká můra leží na díle téměř všech dob tvorby básníkovy a který nám, slovo účinné i prosté milujícím, tak často oddaluje skutečnou zásluhu básníkova živelního verše.

Zde bychom už našli klíč k Hugovým dramatům a jeho tvorbě románové. Zhruba a stručně byly by charakterisovány po stránce vnější zmíněnými již elementy Orientalů, tož onou snahou po divném a výstředním, často nepřirozeném a přímo baladicky hrůzném, vzrušujícím, oslnivém a pitoreskním. V dramatě sluší však zaznamenati bujnou reformu vnitřní jeho podstaty, která se postavila ve příkrý odpor proti klasicky zastaralé jednotě díla. Ale co nelze přehlédnout v otázce ideové a k čemu náběhy už v Orientalech se naskytly, je veliký zápal pro dobro trpícího i utlačeného a neskonalá vášeň demokratická, tu projevovaná řeřavou satyrou, tu planoucí vzrušením. Tohoto elementu neoddělí nikdy literární historik od ideové stránky Hugova díla a on bude vždy z předních ozdob jeho lidského charakteru. Ať vezmeme z románů Ubohé lidi nebo Dělníky moře, z dramat Marionu de Lorme, Ruy Blasa či dílo Král se baví.., hlavně však poesii Trestů, Contemplací, Zpěvů z ulic a lesů, Hrozného roku: uchvátí nás mocně ten překypující až soucit s malým, bídným a nešťastným individuem. On básníka nutí káceti trůny knížat a opírati se celou silou své varem kypící duše panujícím rodům a jejich milostníkům. V Châtiments nalézáme škály hněvu, vzteku i brutality živené vášní. Nebylo proneseno životnějších obžalob a prudších veršů za dob celé revoluce. Ale nebylo napsáno místy také veršů méně nespravedlivých v mnohém ohledu, neboť Hugo podléhal svým vášním živelně, když vrozená samolibost ho oloupila o nutný klid a rozmysl. (Dokončení.)

Nové české romány.

Píše *F. V. Krejčí.* (Další.)

Zřídka kdy dočkáváme se v literatuře takového překvapení, jaké způsobil všem, kdož zajímavý vývoj jeho sledují, p. Ant. Sova svou prvou větší knihou prósy »Ivův román« (nákl. Hejdy a Tučka). Že u básníka »Vybouřených smutků«, knihy nesmírně žlučovité, temnokrvé, ve svém koloritu tak zsinalé a

tak apokalypticky visionářské, nastává hluboký vnitřní přerod, bylo zřejmo už z těch jásavě hymnických akkordů, jejichž znění udávalo výslední dojem poslední jeho knihy »Ještě jednou se vrátíme«. Ale přece to byl při vší změně intonace pořád ještě vášnivý, symbolický pathos p. Sovův, potem horečky zbrocený, křečovitě celou bytostí jeho lomcující. I dosavadní jeho pokusy prosaické — jmenuji z nich jen »Annu«, »Rozvíření samotářských strun« a řadu náladových črt — byly rázu podobného: velmi delikátní v cítění, ale tak, až že z nich bylo cítit bolet každý nerv, pronikavě analytické a trochu nemocné, stylisticky proto ne dost zladěné, zabíhající místy i v bizarrerie a kudrlinkovitosti. »Ivovým románem« však náhle stanul p. Sova v krajích slunné pohody a sladkého intimního ticha, shodil se sebe všecku tíž reflektivního a symbolického a dává svým vjemům, obrazům, citům a větám jen »v lehkonohém se otáčeti tanci«. Ale nejen že změnil formu a tón a pochopil, jak krásnou věcí v umění je rozmar a hra, pan Sova tím současně opustil i onen psychologický svět, v němž dříve poesie jeho žila, svět zlomených duší, hlodavých žalů, muk reflexe a křečovitého vzteku. Rázem odtud přenáší nás do duše mladého, jemnocitného sice a snivého, ale přece jen zúplna normálního a vyrovnaného člověka, staví nás vedle jeho sestry, vonné, graciésní zlatovlasé krasavice, uvádí nás na její zámeček a dává nám tam s Ivou prožít selanku první velké jeho lásky, ryzí, vroucí, ale veskrze tradicielní, a rychlým pak srázem vede po návratu obou milenců, Iva i Štěpánky, do Prahy lásku jejich k rozluce, pro Ivu sice kruté, ale přece nikoliv zničující. V nových nadějích a v práci nalézá náhradu za »pošetilé sny o tom, co minulo s jarem a letem«.

Jak vidět tedy, nejde tu o celý problém ženy a lásky v celé jeho strašlivé rozlehlosti a jeho absolutním významu. Pro Ivu je celá tato »pohádka léta« pouhou episodou života, z níž zbude mu v srdci sotva jen jizva. A přece byla rána, již mu Štěpánka zasadila, z těch, na něž lidé vlastní erotické struktury hynou. Stačí-li k ztroskotání celé vnitřní bytosti mužovy často už pouhý fakt rozluky a opuštěnosti, což teprve případ Ivův, který, kdyby si ho byl náš milý rek náležitě uvědomil, musil by jej přímo zlomit pokořením! Štěpánka totiž, dcera starého virtuosa cellového, navrátivši se z venkova do Prahy, setkává se po letech se žákem svého otce a svým soudruhem z dětství, nyní slaveným virtuosem Richardem. Toto shledání probouzí v ní staré, dočasně pohřbené sny o slávě hudební umělkyně a neodolavši svodům Richardovým odjíždí s ním do světa za společnými vavříny. Ivo miloval tedy ženu, která mu na konec unikla, poněvadž její sny a touhy vzpínaly se výš než jeho a která tím, že dovedla odhodlaně jít za svým nejvniternějším hlasem, jej přerostla. Ať si cokoliv nyní namlouvá, ať si píše za následujících na to zimních nocí sebe cennější studie k ukojení své zraněné ješitnosti, přece jen zůstává menší než ona! Ona měla veliký instinkt vášně — třebas předmětem této vášně nebyl on

nýbrž umění, hudba — kdežto on je člověk mírně jen teplých citů a delikátní snivosti, bez velikého vzmachu karakteru a vůle, při vší své vynikající prý účasti na odbojném hnutí mladých ve veřejnosti člověk názorů dosti krotkých a filistrósních, jehož nejvyšší sny o lásce nejdou dále než k pohodlnému štěstí blahobytné domácnosti a jenž se dovede opíjet slastnými představami o tom, jak se bude honositi svou hezkou elegantní ženou, zavede-li ji do kavárny mezi své přátele literáty. Chodil s touto dívkou, miloval se s ní a líbal, ale nepostřehl při tom, že drží v rukou jen její tělo, ne však celou její duši. Či vlastně pocitoval něco z toho, tušil v její hudební náruživosti svého soka, ale místo aby bratrským pochopením byl její duši pomohl vésti na dráhu jí předepsanou, hleděl na tuto dráhu zlým okem malomocné řevnivosti. On i Štěpánka byli do sebe *zamilováni*, ale *nemilovali se* v pravém a celém dosahu toho slova. Podlehli jen jistým kouzlům okamžiků a svých vnějších zjevů, dali se opíti sladkými nápoji letní přírody, této největší ze všech kuplířek, dali se jí ukolébat v hravou snivost a v tóny dětinných něžností. To všecko jest však právě pouhá zamilovanost, věc to velmi povrchová, žijící jen z půvabů novosti, překvapení, vzájemného se neznání, není to však láska velká, absolutní a tvůrčí, živící se z nejhlubšího vzájemného splynutí a poznání dvou duší, z jejich sesterské blízkosti, z jejich možnosti společného vzrůstu a vývoje. Pro tyto možnosti nebylo v případě Ivově dosti předpokladů, cesty obou by se byly brzy či později různým směrem rozběhly, a proto Štěpánka, když odjela s Richardem, zavčas zachránila sebe i Ivu před manželstvím, které by bylo setřelo s jejich letní pohádky i ty poslední zbytky kouzla. Právem proto dal autor této historii ráz pouhé životní episody, zvolil pro ni tóny idylické a lehounce ironické a přešel rapidním tempem přes bolestnou závěrečnou krisi Ivova srdce. Lehkost a povrchovost celého toho poměru tím dobře vynikla a byl by i celý konflikt těchto dvou duší a pokořující situace pro Ivu ještě více vyzdviženy, kdyby autor nebyl se pokoušel oblévat Ivu nimbem nadprůměrnosti tím, že z něho tvoří předbojovníka jakéhosi veřejného hnutí. Věc tím zbytečnější, že to je činěno pouhými naznačujícími, ale nic nedokazujícími slovy a narážkami, takže přes to všecko nikde v Ivovi nic skutečně vynikajícího po stránce ideové nevyciťujeme. Jinak však předpokládám, že autor sám chápal svou látku tak, jak jsem to zde se pokusil naznačit. Nemínil jsem to proto jako výtku, ale uvedl jsem to vše, jen abych odůvodnil své přesvědčení, že »Ivův román« *není románem moderní erotiky*. Pan Sova v pojetí lásky nepřekročil zde, opakuji, meze tradicielní zamilovanosti. Láska však pro dnešního kulturního člověka je čímsi nekonečně větším. Žena přestává být pouhou sladcebolnou hračkou pro srdce a rozkoší pro smysly, počíná dostihovat muže intelektuelně a živelnou ryzostí své podstaty dnešního zdegenerovaného a mozkového muže dokonce předčí. Láska staví proto

dnešního člověka před problém synthese celé lidské bytosti, před možnosti nových nepoznaných štěstí — ale ovšem, předpokládá tím pro sebe zcela nové netušené dosud formy, vztahy a experimenty. Ty jsou to, které moderního umělce tak neodolatelně lákají, tyto nejneschůdnější její cesty na drahách evoluce, její nejzmatenější klikatiny a komplikace, v nichž právě psycholog a moralista postřehuje nejnadějnější klíčení nových útvarů duší.

Těchto aspirací román p. Sovův nemá; umělecká síla jeho, značná, ryzí a v románové naší produkci neobyčejná, spočívá v jiném. Nikoli v thesi, v problému a jeho řešení, ani v komposici děje a tvorbě postav, ale za to v reprodukci látky, v methodě spracování, v nuancích cítění a výrazu. Pan Sova se tu rozpomněl na nejlepší chvíle svého dřívějšího intimně náladového a krajinového lyrismu a prosytil svůj románek takovým rozkošným, vlahým teplem delikátního impresionismu, že po této stránce stojí kniha jeho v celé naší próse snad bez soupeře. Tím spíše, že náladovost není zde synonymem mnohomluvnosti a beztvárnosti, ale že autor projevuje takovou techniku vypravovatelskou a komposiční, již by mohli snad všichni naši romancieři bez výjimky jemu — přece jen lyrikovi! — závidět. Udržuje po celou knihu jistý tón rozmarné, nenucené, lehce ironické povídavosti, který sice upomíná poněkud na Hamsuna, ale má přece svéráznou individuelní barvu. Jmenovitě podařilo se autorovi tímto tónem všecko vypravované neobyčejně zpřítomnit a shrnout množství psychické i realistické látky, celé dlouhé rozmluvy nebo řady dojmů, v lehce črtané, ale velmi živé, plné a plastické obrazy. Plnost je to, čeho nejvíce zde si cením. Není zde hluchých slov a stránek; co věta, to nový, poutavý fakt, ať niterný či vnější, hladce a lahodně přičleněný k faktům dřívějším i dalším. Je to kniha, která si vás připoutá, abyste její vůni vdechovali stránku za stránkou, kniha, kterou se prodíráte zúmyslně zvolna jako lahodným, rozkoš působícím živlem. A to je, myslím, ta největší chvála, již možno vzdáti knize dnes u nás, kde se píšou romány, v nichž slovo a věta nic neznamená a které možno přečísti jen rychlým přemítáním stránek, ač nechcete-li být umořeni jejich jalovou a prázdnou hovorností. (Příště dále.)

Spisovatelka.

»Přeje si s vámi mluviti slečna Maurina —«

»Ach, u ďasa! Maurina . .?«

»Že prosím za okamžik — za vteřinu . .«

Pohlédl jsem ještě jednou na navštívenku, před zrcadlem poopravil nákrčník, přihladil vlasy a vyšel . . Lépe řečeno vyletěl.

»Promiňte, probůh, že vás vyrušuji —« Přede mnou stála starší ženština nízkého vzrůstu, otylá a nuzně oděná. Vše na

ní viselo, čelisti visely, oděv visel. Zarazil jsem se. Ona byla stejně zaražena.

»Jsem Maurina —«

»Promiňte, vy jste patrně matkou Anny Nikolajevny?«

Žena se smutně usmála. »Nikoliv, já sama jsem Anna Nikolajevna Maurina. Autorka povídek u vás otištěných . .«

»Nu dovolte přece —. Jak je to možné? Já přece znám Annu Nikolajevnu . .«

»Tu? Brunetku? Ona nikdy nebyla Annou Nikolajevnou . . Je to . . je to . . je to omyl. Nezlobte se na mne. Vyslechněte mne . .« Byla rozčilena. V očích chvěly se jí slzy. »Dovolíte mi usednouti — —«

»Ach zajisté . . Prosím . . prosím . . Promiňte, že jsem dříve . .«

»Prosím, děkuji, nevadí. Pro boha, buďte jen kliden . . Dovolte, abych vám vše vysvětlila . . Nehněvejte se . . Povídky psala jsem já . . Vidíte, já cítila nutnost psát, chtěla jsem tisknout, chtěla jsem být čtena. Ne jen pro honorář — nikoliv. Cítila jsem nutnost, neboť mám mnoho říci. Mnoho jsem prožila, vypozorovala a mnoho přemýšlela. Musila jsem psát —. Napsala jsem na začátku tři povídky a odnesla je do tří redakcí. Možné, ano, že povídky nebyly špatné; snad, také možná, že byly slabé — nevím. Ale nebyly — nebyly ani čteny. Jedna z povídek byla také zde, u vás. Byla jsem zde několikrát; řekli mi, že jste příliš zaměstnán, že »až za týden«. Posléz váš tajemník vrátil mi povídku s poznámkou »ne«. Promiňte — ale vy jste ji nečetl!«

»Paní to přece není možné — —«

»Tu povídku jste později otiskl!« odpověděla tiše a významně. »Právě tehdy mi přišla do hlavy myšlenka — možná, že tuze nedobrá . . možná, že tuze, tuze ošklivá . . Já . . Vedle mne bydlela v nájmu mladá slečna, vychovatelka bez místa, velice hezká . . Je to táž, která k vám později přicházela pod jménem Anny Nikolajevny Mauriny a . . promiňte mi . . talent, o který jste se tolik zajímal. Ona byla také bez prostředků . . I navrhla jsem jí plán. Já budu psát a ona nosit mé práce do redakcí, jako by je psala sama . . Vy víte, že podoba autora při této příležitosti velmi váží. Zvláště taková podoba . .! Hleděla jsem na ni: rozkošné vlasy, oči, postava a tváře, ze kterých zíralo mládí a život. Vše, co na ní bylo, bylo zajímavé. Nehněvejte se na mne, nemyslím tím říci nic ošklivého ani pro vás, ani pro vaše pány kolegy! Pranic! Nepronesla jsem nikdy ani jediné špatné poznámky. Ani jediného příliš trpkého slova! Nu, když ona odnesla povídky redakcím, obdržela odpověď vždy za tři dny. Leč to není všecko! Všecky povídky byly přijaty! Můj bože! Jest to tak přirozené! Mladá, krásná slečna píše . . Jest zajímavé vědět, co si myslí taková hezká hlavička! Chybovala místy, povídky nebyly veskrze dobré a někteří páni redaktoři byli tak dobří, že sami práce předělávali. A s jakou horlivostí všecko! Škrtali, leč s jakou lítostí a jak opatrně; ří-

kali ještě: Je mi to samotnému líto, ale není to možno tak nechat, milé dítě. Ona mi obyčejně vyprávěla všecky podrobnosti svých návštěv. Divili se: Kterak vy, taková mladičká, odkud vy to všecko znáte? — Odpusťte mi, probůh! Jsou to vaše slova. Ale druzí říkali totéž. Obdivovali se jejímu talentu: Odkud se ve vás berou takové myšlenky? — Každá myšlenka zrozená v hezké hlavičce má zvláštní půvab. Život mne nenaučil býti optimistkou. Ale taková slečna, taková mladičká a krásná, s náhledy plnými pesimismu! To ji činilo ještě zajímavější. Ji i »její« povídky. Ona vždycky mi vyprávěla vše, co k ní v redakcích hovořili. A obě — promiňte mi — mnoho jsme se nasmály. Ona velmi vesele, já ne tak .. Ale přece — nu snad je to k smíchu — nad těmi pochvalami se mi někdy točila hlava. Když nazývali všechno krásné, šťastně volené . .! Zkrátka, naší práci dařilo se výtečně. Vydělávaly jsme měsíčně dvě stě rublů. Sto jsem dávala jí a sto nechávala pro sebe. Vše šlo velkolepě. Až najednou .. Minulé neděle ta Anna Nikolajevna šla k chantanu . .«

»K chanta . .«

»Do chantanu! Zdálo se jí tam býti veseleji a nabídli jí více platu. Já jsem ji prosila, aby neopouštěla literaturu. Vždyť jsme byly na cestě k slávě. Ještě půl roku a byly bychom vydělávaly pět i šest set rublů měsíčně. Mám k tisku připravený román. Jí by jej byli přijali. Já jsem ji prosila, aby neničila moji literární kariéru. Ale ona říkala stále: Tam bude veseleji! Co mi zbývalo? Vzít na její místo jinou? To přece nelze: dnes jedna Maurina a zítra zase jiná. Proto jsem — nezlobte se na mne. Myslila jsem, že mé obtíže jsou šťastným začátkem již odstraněny, že mé otisknuté práce opravňují mne vystoupit již ve skutečné podobě .. s málo hezkou tváří .. Nehněvejte se na mne za to malé šibalství —«

»já, já — opravdu nevím .. vše je to tak podivné. Taková — přímo řečeno neliterárnost . .«

»Neříkejte mi to! Neříkejte! Já už jsem to slyšela. V jedné redakci mne už skoro vyhnali. Že prý to není spisovatelské — Že je v tom nějaký postranní záměr. Že to nelze v literatuře připustit . .! Proto jsem přišla k vám. Vy jste byl vždycky tak laskav k — mým povídkám. Tolik jste je chválil. Neodkládejte na dlouho tuto malou práci. Je téhož směru, který se vám dříve tak zamlouval. Jí jste přečetl vždy práci ve třech dnech. Snad já smím přijíti za týden . .?«

»Prosím, prosím .. Ale proč, proč až za týden? Ujišťuji vás .. vy jste na omylu . .«

»Nehněvejte se!«

»Prosím vás, přijďte ke mně za tři dny. Za tři dny bude povídka přečtena!«

»Možná, snad, ale bude přece lépe, když přijdu až . .«

»Paní, opakuji vám, že za tři dny bude povídka přečtena. Pokládám si za čest se vám poroučet —« —

Za tři dny obdržel jsem prostřednictvím svého tajemníka lístek: »Já jsem říkala, že bude lépe, přijdu-li až za týden. Nezlobte se na mne, že tedy ještě za týden přijdu. Vaše oddaná Maurina.«

»Tot mrzuté, čert to vezmi. Bylo nutno to přečíst, ale zapomněl jsem.«

Proč — Již ani si nemohu vzpomenout, co se vlastně stalo. Co to jen bylo? Komplikace poměrů na dalekém východě, potom proměny v některých guberniích, vůbec události, jež publicista nemůže pominout. Zkrátka řečeno, byl jsem strašně zaměstnán množstvím závazků. Naprostý nedostatek času. Při tom spěšná zimničná práce žurnalistická. Potom povídka pravděpodobně někam zapadla a nemohl jsem jí nalézt. —

Nedávno jsem zahlédl v jednom novém časopise pod titulem povídky jméno Mauriny. Večer jsem se setkal s redaktorem.

»Což u vás tiskne Maurina?«

»A vy ji znáte? Není-li pravda, že to je půvabné dítě —?«

»Tak?«

»A překrásně píše, překrásně. A ne ani tak příliš ženský. Ovšem jsou tu a tam slabá místa, je nutno opravovat, předělávat. Ale pro takové talentované dítě není škoda času. U nás v redakci ji všichni zbožňujeme. Když přijde, jakoby do redakce vstoupil sluneční paprsek. A taková je hezounká —! Dětské líčko —! Překrasná blondýnka!«

»Ach, ona je blondýnka —?«

»Nu blondýnka! Proč se ptáte —?«

»Ne, ne, nic, jen tak —«

PŘELOŽIL K. VIKA. V. DOROŠEVIČ.

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Od poslední veřejné známky o výsledcích snah té hudební generace, která se zvala »mladou«, uplynula čtyři léta. U příležitosti samostatného koncertu pana Ludvíka Lošťáka 18. února, v němž podal v provedení České Filharmonie výbor svých skladeb symfonických, mezi nimiž dvé nové ouvertury, slušelo by se snad, abych stručně naznačil tehdejší postavení mladé generace v našem hudebním životě, neboť byl to právě pan Lošťák, který postavil se do prvního šiku její svépomoci roku 1897 jako její hlava, jako vůdce a zároveň představitel jejích snah o novou českou hudbu. V tomto listě po druhém koncertě (roku 1898) podán byl interviewový časový komentář k cílům jejím a zejména zhuštěně formulován p. Lošťákův názor na podmínky v předpoklady pokrokového českého umění hudebního a mohu jen k němu ukázati a jeho se dovolávati. Celá ta generace ve svém tvoření připjala právě na jevy, které tehdy byly na povrchu uměleckých otázek: na psychologism a individualism v umění; byly to doby ranné bouře a kvasu v naší literatuře, přirozeno tudíž, že zalehl ohlas jejich i k nám v oboru hudby. Víme však nejspíše z literatury, jak je to dvojsečná a břitká zbraň ten psychologism a individualism a kolik těžce řešitelných problémů pojí se k těm dvěma slovům, kolik záhad o vzniku a bytí uměleckého díla! I v hudbě byl boj a byla to vskutku zvláštní podívaná na sebevědomý ten útok na hradby ideálu.

Dnes nejsou ještě uzavřeny umělecké účty toho boje, který tuším měl hlavní vadu ve své přílišné sebe vědomosti, že byl příliš intelektuelní. Bylo akcentováno jeho dění ve »vlastní« formě, jež jak dnes víme, volnost přiznanou zaměnila namnoze za beztvarost, která nazvána primitivismem, a tvrzeno, že je to nezbytná forma pro individuelní klíčení nových prostých uměleckých duší. Ale buď jak buď, nehleďme tolik k tomu, co mělo být, nýbrž co je a co bude; nebuďme prozatím škarohlídy, kteří srovnávajíce vzdálenost vytčených met umění a dráhu k nim v plodné práci mladé generace vykonanou, říkají cosi o jejích křídlech Ikarových a potřebě let učebných.

Pan Lošťák přihlásil se tedy zase svépomocným aktem a dal provésti své rozměrné dílo »Píseň vítěznou« jako úvod k pořadu, v němž vedle tří »Národních dum« (I., III., V.) a drobnokreseb »Rispetti« byly dvě volné ouvertury (Es, B). Je jisto, že skladatel »Písně vítězné« není bez hudebního talentu: má hojnou míru zajímavých a výrazu plných myšlenek a dovede je vyjadřovati orchestrovou řečí ne bez šťastných kombinací harmonických a v pozoruhodných útvarech melodických a rythmických. Není ovšem všecko stejného zrna, co zní z jeho skladeb, ale co podaří se přinésti si domů ve vzpomínce, stojí za to, abyste si takový fragment oživili. Vzpomínám na př. poetického místa v druhém díle »Písně vítězné«, kdy vystižena pěkně nálada lesními rohy; anebo v jiných momentech zase by bylo třeba upozorniti na dobré mísení barev dřevěných nástrojů s harfou, na případné užití timpanů, pozounů, tedy na podrobnosti instrumentační. Z obou nových skladeb dal bych přednost ouverture z Es-dur pro její větší obsažnost thematickou nežli druhé z B-dur, která je naplněna více projevem instrumentační machy hojně plechem pobité. Tu by také stálo za zmínku, že po dlouhé době setkáváme se s prostým označením »ouvertura« s udáním tóniny, kterýžto zjev od dob Schubertových vyšel vlastně z mody. Co pak značiti má taková ouvertura, která u pana Lošťáka přirozeně nemá ani obvyklé formy akademické ani volné programové, nedovedu uhádnouti; spíše by se hodilo na ni slovo »rapsodie« nebo »fantasie« nebo cokoli jiného. Vůbec způsob, jakým tvoří své dílo, cesta, jakou realisuje své proklamované snahy, nedá se s apodiktickou jistotou definovati. Neběží tu o formu, o sledování určitého stávajícího stylu, ale jeví se mnohde v díle jeho nesouměrnost celkového výrazu v nejširším smyslu v poměru k uskutečňovanému ideálu při vší volnosti, kterou individualitě skladatelově rádi přiznáváme. Prozatím musím k tomu jen poukázati a objektivní rozhodnutí ponechati si k nejbližší příležitosti: a tou bude snad provedení nové opery páně Lošťákovy, jež docelí snad příznivým způsobem scházející nebo nedosti zřetelné povahové rysy jeho umění

Koncert konservatoře 23. února přinesl několik zajímavostí vybraných obezřelou rukou dirigujícího prof. Knittla Lisztova symfonická báseň »Orfeus« patří k dosti vzácným skladbám koncertním, ačkoli pro svou půvabnost šťastné invence a pro vytříbenost svého výrazu směle může se postaviti vedle nejlepších skladeb výmarského mistra v tom druhu. Čajkovského suita z baletu »Louskáček« na první ráz podmaňuje si obecenstvo svými roztomilými nápady plnými jemné komiky: poslechněte si hned droboučkou ouverturu pianissimem smyčců uvádějící do pestrého reje hračkovitých zázraků, nebo k smíchu pudící pitvorný pochod a poznáte, že tu umělec povahou eklektik s humorem zabral se do svého groteskního sujetu, přizpůsobiv všecky prostředky svého umění účelnosti jeho a naleznuv pro něj delikátní tón: jemně a vzdušně nadýchané thema, svitivý a veselý instrumentační kolorit a vše to v drobných rysech s poesií miniatur; a tam, kde třeba mu charakterisovati scénu, ukazuje rovněž vhodné vybírání: závojovitě se tu v průhledném tkanivu vznáší lehoučká víla nad kouzelnými rythmy ve vysoké poloze obligátního klavíru, dovádivě poskočí si tanečníci v ruském trepaku, se zvláštním duchaplným koloritem a náladovým tanečním motivem uvádí se arabský tanec, křepčí monotónní pisklavý čínský a flétnami výborně vedenými nesen je tanec mirlitón. Konečně třetí ze značné části negativně zajímavou prací byl Sindingův klavírní koncert op. 6., pro své impetuosní tři věty, všude hutně nanesené a

uměle vypřádané z jednoho thematu, v nichž klavír vybouří se po chuti mohutnými úhozy akkordickými o závod s nárazy dechové harmonie a v chromatických běžích po klaviatuře, pro směsici rozmanitých tvrdostí plných vzpíravé energie málo sympatické. Hrál jej žák prof. Jiránka pan E. Goll, jenž má mnoho fysické síly pro úhoz, který právě proto ztrácí na pružnosti a tvrdne v netvárlivý prostředek výrazu tam, kde jde o přednes okrouhlejší linie, která se pak rozpadá v nesouvislé rythmy a zdržuje se při vyvinování zvuku v spěchavých pasážích, které se stávají málo hybnými a nezřetelnými. A při koncertu Sindingovu jen výborné provedení dovede jej zpříjemniti, nikoli těžkopádnost, s jakou jej dirigoval pan prof. Jiránek, jemuž se do konce orchestr v závěru rozešel znamenitě »pod rukama«. Slečna Magda Dvořáková zpívala Aidinu apostrofu vlasti z třetího jednání Verdiovy »Aidy« s půvabným procítěním, jemuž výborný poklad dán je v mohutném jejím mezzosopranu violového timbru, který však je s úspěchem i s partie sopránové. Předehra k Fibichovu »Pádu Arkuna« zakončila pořad, kterému se dostalo velmi čestného provedení.

V. Doroševič. Mezi čtenáři ruského denníku »Rossija«, který byl ve dnech právě minulých ruskou vládou zastaven, bylo jméno V. Doroševič velmi známé. Psával Doroševič ob den, ob dva feuilletony nebo satyrické práce do rubriky »Za den«. Žádný vážnější zjev veřejného života, o němž z příčin »svobody« ruského tisku nebylo lze volně psáti, Doroševičovi neušel. V zápětí po události přinesla Rossija povídku, pohádku, bajku nebo arabesku, nevinnou na pohled, ale tající v sobě hluboký význam. Anglické kolonisační starosti, události v Číně, carova návštěva v Paříži, to vše stávalo se základním kamenem, na kterém obratné ruce satyrika motivovaly kabinetní kousky svého umění. Právě tato tendence jest příčinou, že většina těchto prací nemá pro širší, mimoruské obecenstvo významu: leč za to ty, v nichž takové politicky-ruské tendence není, jsou pro nás zajímavé dvojnásob, jelikož Doroševičova satyra přiléhá tu často i na jiné, tedy na př. i na naše poměry, což, jak se domníváme, také o práci »Spisovatelka« poněkud platí.

Přehled politický, hospod., sociální.

Říšská rada. Za vlády, která je vším jiným než vládou parlamentní a které vyjma polské stančíky, německé klerikály a t. zv. křesťanské sociály, již dohromady mají sotva jednu třetinu hlasů, všecky ostatní strany vyslovují nedůvěru ano ohlašují oposici prý nikoli fingovanou, podařilo se po pětileté přestávce opět přikročiti k rozpočtové debatě. Nemůže býti fakta karakterističtějšího pro ústavní a státoprávní poměry rakouské než že vláda byrokratická, t. j. vlastně na půdě absolutistické stojící, dovedla vzkřísiti k životu t. zv. ústavnost, t. j. věc, která je v diametrální protivě k absolutismu. Obsah rozpočtové debaty nebude poskytovati mnoho zajímavosti. Kromě toho do velikonoc má býti vše hotovo a za nátlak k tomu slouží, že jinak nebudou svolány zemské sněmy. Za událost prvního dne rozpočtové debaty pokládají alespoň Nár. Listy (my ne!) řeč Dra Grégra. Řeč ta je prostý výron bezzubého radikalismu. Neví se vlastně, za koho a pro koho Dr. Grégr mluvil! Čím radikálnější byly jeho tóny, tím méně odpovídají skutečnosti. Praví-li, že stanovisko české k vládě nemůže býti jiné než stanovisko nejrozhodnější oposice, odporuje tomu chování mladočechů, a mluví-li Dr. Grégr jen pro svou osobu, míní-li nejrozhodnější oposici dělat sám, proč trvá v klubu mladočeském, jehož politika je oportunistická, jak o tom na př. svědčí již prosté faktum, že klub připouští vyřízení rozpočtu a souhlasí dokonce i s urychlenými terminy vládou předepsanými, aniž byl splněn jediný z jeho kardinálních požadavků, ba aniž rovnoprávnost jazyková jediným slovem vlády byla připověděna! — Druhý den rozpočtové debaty byl pokud možno ještě planější než první. Zaznamenati jest, že posl. Holanský dobyl nových vavřínů interpelací, ve které se staví na stanovisko mravokárce proti německým nemravům parlamentárním. Poslanec

Hrubý prohlásil nynější chování mladočechů za pouhou reservu, která prý není kapitulací, nýbrž jen odložením zbraně. Vzpomenul i vlastního základu všech politických zmatků v Cislajtanii a pravil správně, že dnešní stav je jen následkem půlstaletého boje mezi germanisační centralisací a zásadou federalismu a autonomie národů. Mladočeši tomuto odstavci řeči Hrubého hlučně tleskali, ale postup jejich alespoň od doby, kdy začínali navlékati barvy vládní, t. j. od Badeniho, nebyl vždy veden poznáním toho rozporu. Nejedním skutkem posílili centralism na úkor zájmů federalistických a autonomních. Posl. Hrubý pravil, že třeba jen provádět jazykovou rovnoprávnost národů a nikomu pak nenapadne žádati zákonné stanovení státní řeči a dorozumění bude samo sebou. Je to celá podstata rozdílu mezi autonomií a centralismem? Úkolem českých poslanců není nic více než brániti prohlášení němčiny za jazyk státní? Rovnoprávnost jazyková je celou rovnoprávností národní? My máme o podstatě rozporu mezi ideami centralismu a federalismu a tudíž i o úkolech české politiky ponětí jiné. — V třetí den rozpočtové debaty, 24. února, promluvil ministr Koerber. Zpravidla bývá svět politický zvědav, je-li ohlášena řeč náčelníka vlády, ale na řeč nynějšího předsedy minist. zvědav nebyl. Jest zbytečno zabývat se tím, co řekl de rebus omnibus et quibusdam aliis a zmíníme se jen o tom, co odkryl ve věcech jazykových. Pravil, že bylo na státě žádáno více než může poskytnout a že stát má toliko rovnou spravedlnost pro všecky. Podle všech známek tu p. Koerber svou osobu stotožňuje se státem. Poněvadž on něco nechce dáti, praví, že to bylo žádáno na státu. Pan Dr. Koerber zatajil, kdo vlastně žádal více než lze poskytnouti, zdali to byli Němci, když žádali, aby jazyková nařízení byla zrušena, nebo jsou-li to Čechové, žádají-li, aby ta nařízení byla obnovena. Jelikož však předseda ministerstva je spolupodepsán na nařízení Claryově, kterým rovnoprávnost českého jazyka na žádost Němců z vnitřního úřadování byla vyloučena, nebudou as jemu požadavky Němců přílišny a budou to tedy české. Pan Dr. K. zatajil chytře, v čem a pokud pokládá české požadavky za přemrštěné. Uvážíme-li, že se vyslovil v trůnní řeči pro státní němčinu alespoň v určitých sférách správy a uvědomíme-li si, jak zkomolený pojem rovnoprávnosti konstruoval ve svých jazykových předlohách z r. 1900, o jejichž motivech bez obalu prohlásil, že jest zájmem státním, aby všichni úředníci znali německy, aniž takovou státní nezbytnost uznal pro jazyk český, pak máme krásné auspicie pro chystané nové jazykové konference, o kterých Dr. Koerber výslovně řekl, že se již v nejbližší době ku této cestě chystá krok. — Ve 4. schůzi rozpočt. debaty vynikl jen výrok posl. Kloſáče, že ze 425 poslanců je 300 praobyčejných dietářů. Jisté podivení vzbudilo, že Nár. Listy otiskly Kloſáčovu ostrou řeč proti vídeňské politice strany mladočeské. — V poslední schůzi dne 26. února promluvil Dr. Stránský. Trochu divně zní, vidí-li N. L. v tom státoprávní metu, že promluvili řečníci z Čech (Grégr), Moravy (Stránský) a Slezska (Hrubý). — Dle zprávy N. L. (27. února) a Samostatnosti chystá se na říš. radě koalice mladočechů, agrárníků a šlechty. Za řeči posl. Zázvorky, 26. února, jenž útočil na císaře, odešli ze sněmovny jeho soudruzi, Hrubý, Kubr a Prášek. — Posl. Hrázský vzdal se zem. mandátu, nebyv zvolen za člena poradního sboru vodních drah. — Otázkou jazykovou zabýval se výk. výbor národní strany svobodomyslné ve schůzi 23. února. Chce-li se kdo dověděti, co se v tajné schůzi dálo, potřebuje jen sáhnout po Bohemii. Tak vyšlo na jevo, že na schůzi se střetli zejména P. Grégr a Dr. Pantůček, z nichž prvý žádá úplnou dvojjazyčnost, druhý pak reciproční jednojazyčnost. Většina klubu prohlásila se pro rovnoprávnost. Nár. Listy o schůzi »vyzradily« pouze, že se nedopouští nediskretnosti, prozradí-li, že ve schůzi učiněn byl v ohledu akčním značný krok kupředu. To jsi, čtenáři, zmoudřel!

Hospodářský. V Bruselu radí se **cukerní konference**, aby mezinárodním ujednáním zrušeny byly vývozní premie na cukr v mnohých státech ještě existující. Hlavní zájem na zrušení premií má Anglie, jejíž produkce cukru doma i v koloniích trpí dovozem laciného cukru z pevniny. Anglie vidí hlavní zlo v cukerních kartelech, jež exportují za nejnižší ceny, odškodňujíce se za to vysokými cenami cukru doma. Z té příčiny Anglie vystoupila s požadavkem, aby rakouská vláda snížila dovozné clo na cukr na pouhých

5 fr. Kdyby tak neučinila, hrozí Anglie odvetným clem na cukr asi 5 zl. ve zlatě. Podobně žádá od Německa i jiných států, jako Francie. Tím hledí Anglie znemožniti kartel cukerní, jenž udržuje doma u nás ceny cukru na výši odpovídající ceně cukru v Londýně plus clo, dovoz až na hranice a daň. Clo brání konkurenci cizího cukru a snížiti clo, znamená i stlačiti cenu cukru na domácím trhu. Čím bude však cukr doma lacinější, tím nesnadnější bude, odškodniti se cenou domácího konsumu za nízké ceny obchodu světového. Proto snížiti clo jest znesnadniti kartely a Anglie svým požadavkem míří i na cukerní přemie i na kartely. Na rychlo sjeli se v Berlíně rakouští i němečtí zástupci cukerního průmyslu i zástupci vlád k poradě co činiti. Podle všeho raději by byli viděli, aby Anglie ztížila dovoz cukru clem, ježto i pak bude kartel moci odůvodniti doma. Od nás vyváží se do Anglie ročně 2·5 mil. q rafinady a kol ½ mil. q surového cukru. Do Indie 1·2 mil. q cukru bílého. Ale dne 18. t. m. přišla z Německa zpráva, že Německo je ochotno uzavříti úmluvu aby zrušeny byly cukerní prémie a dovozné dle požadavku Anglie bylo sníženo na 5 fr. Nemá-li Rakousko býti osamoceno, nezbude mu, než učiniti rovněž tak: i přizpůsobilo se Rakousko situaci a smlouvá. V tu chvíli jest nálada zrušiti premie i snížiti clo na 15 fr. Ale tu zase hlásí se Francie. Její cukerní výroba není tak zdokonalena jako u nás a v Německu a bez premií neudrží se její vývoz. Smlouvá tedy o premie alespoň pro — řepaře!

Cukerní otázka ovládala i trh cenných papírů, z nichž zejména některé hodnoty dopravní a bankovní utrpěly na svých kursech. Z papírů dopravních byly to zejména státní dráha a některé vnitrozemské dráhy české, na něž zprávy o nadcházející krisi průmyslové a tím i o úbytku dopravních příjmů působily depresi kursů, které se však poznenáhlu začínají zotavovati, kdežto z papírů bankovních byly to zejména ony ústavy, které v průmyslu a obchodu cukerním značněji jsou engažovány, jež pocítily úder hrozící krise na svých kursech. Z domácích hodnot našich byly to zvláště akcie Živnostenské banky, Unionky a Hospodářské banky, z vídeňských pak kreditky, bankovní jednota, banka pro země rakouské a banka pro úvěr pozemkový, jichž kursy utrpěly náhlé, celkem však jen málo patrné ztráty. Největší stísněnost ovšem panovala na trhu s akciemi cukrovarů, jindy tak oblíbeného to papíru, které klesly až o 25% dosavadních záznamů kursovních. Tyto kursovní ztráty odhadují se již nyní na několik milionů korun. — Rozpočet c. k. státních drah vykazuje opět deficit 2·04%. Ve státních drahách investováno jest celkem 2.649,992.386 K, jež zúrokují se pouze 2·21%, tak že stát, jenž z investovaného kapitálu platí 4·25% úroků, doplácí ročně 2·04%. Z příčiny té pomýšlí se tedy, jak známo, na zvýšení dopravních sazeb při vlacích osobních a rozpočtový výbor poslanecké sněmovny zdá se, aspoň dle slov svého referenta posl. Dra Pergelta, že vůči tomuto požadavku obou súčastněných ministrů nebude již mnoho namítati, za to však s celou rozhodností staví se proti zvýšení tarifů nákladních. Dle toho zdá se, že daň z jízdních lístků přece jen bude zavedena. — Hospodářská politika — vlastně bychom měli správně říci hospodářská indolence — rakouských vlád jeví se nejlépe v našem obchodním styku s Ruskem, přímým a největším našim sousedem. Dle zprávy ministeria obchodu vykazuje veškerý vývoz do Ruska v posledních devíti měsících roku loňského 400 mil. rublů (o 38 mil. r. méně než v roce předešlém) a na této sumě participuje říše rakousko-uherská, jakožto bezprostřední soused ruský, pouze 18 mil. rubly, kdežto Německo vyvezlo do Ruska za 156 mil. rublů, Anglie za 81 mil. rublů, Spojené státy severoamerické za 26 mil. rublů a Francie za 19 mil. rublů. — Tyto dny zahájeno bylo upisování akcií »Účastinné společnosti továrny na celulosu v Turč. sv. Martině. Akciový kapitál ustanoven na 1 mil. korun a rozdělen jest na 5000 akcií po 200 kor. Nový podnik slibuje ve svých prospektech 12% rentabilitu.

Cukr 27./2. Na bruselských konferencích prohlásil v pondělí hrabě Khevenhüller jménem rakouských a německých delegátů, že obě mocnosti trvají na stanovení přívozného cla ve výši 15 franků. Na to odpověděl zástupce Anglie, že takové clo by se minulo účinkem, ponévadž by nezabrá-

nilo utvoření kartelů vnitrozemských, a prohlásil, že Anglie neschválí žádnou smlouvu, která by kartely umožňovala. Podobně vyslovil se i zástupce francouzský. Francie měla za to, že Rakousko rozhodně se opře odstranění prémií a že zůstane osamoceno; v tom případě ztratilo by Rakousko trh anglický, jejž zamýšlela opanovat Francie. Nebylo tudíž docíleno shody a kongres odložen na dnešek, aby zástupci velmocí si opatřili nové instrukce. Pokud se zdálo, že velmoci se dohodnou, sledovaly trhy cukerní směr vzestupný, jakmile ale se vyskytly nové obtíže, nastalo ochabnutí a ceny ztratily celý zisk, jejž během týdne docílily. Zřejmé zásoby světové obnášejí dle Prager Zuckermarktu 3,761.697 t. oproti 2,990.739 t. a 2,877.597 t. v obou letech předešlých. Dnešní časopisy přinesly zprávu, že Rakousko spokojí se s poznenáhlým snížením cla na 6 franků. Zpráva ta dala podnět k novému zpevnění. Pohotové zboží znamená dnes K 18·45, franko Ústí.

*

Kdo píše nyní po Nerudovi v **Národních feuilletony?** — Píše je pan Kuffner?

O čem píše p. Kuffner v nedělních Národních? — O velmi živém five o'clocku u své známé.

Co tam slyšel? — Mezi nějakým sandwichem a papiroskou vyslechl ze svého koutku hromadu novinek.

O jaké robě? — O velké robě paní X, nevím z jakého satin exotique nebo surah nebo moirée.

V jakém kroužku zvěstuje domácí paní novinku? — V kroužku elegantních poprsí kolem filigránského čajového stolečku.

Co máme už konečně? — Řadu způsobně zařízených, elegantních salonů.

Co je třeba rozlišovat? — Je třeba rozlišovat smetánku od obyčejného mléka společnosti.

Kterak konáme svou povinnost? — Všichni na svém místě konáme svoji povinnost; bídný proletář jako urozený diplomat zaměstnaný ve své liběpáchnoucí atmosféře jemným předivem otázek etiketních.

Co je žíti v blahobytu? — Je to zkrátka dokonalé, veliké umění.

Co jsou five o'clocky? — Obor kulturní tak důležitý, jako kterýkoli jiný.

A ti co na ně chodí? — Vrstva, které připadl ten úkol důležitý, je ctihodná jako kterákoli.

Jak odchází p. Kuffner z five o'clocku? — Po anglicku vyhledá venku v předsíni svůj zimník.

*

E. Holub.

Hle, ze své třetí výpravy
zřím k pohřbu skvělé přípravy.
Svět známý kývá z daleka,
v něm hledám, hledám člověka.
Však jako by se docela
praehistorie vracela:
primérní krásná obluda
do černa, trochu do ruda
tam chodí z rodu troglodyt,
své řády nedá vyhubit.

Vidím vás, radš bych neviděl,
se zmítat podle pravidel,
kulturní shánět líčidla,
morální nosit přímidla,
za sebou běhat do kola
a odírat se do hola,
na dané vříškat znamení,
nadávky metat, kamení,
konfusní chlupů směsice
až víří kol té pranice!

Můj rodný kraj je Česká zem,
však nad ni chovám v srdci svém:
Ma-Šukulumbů vrchní krém,
u Matabelek five o'clok,
Ba-Tlapů hymny drsných slok
a veleopů »Nový Rok!«
Tak z poslední své výpravy
zře k pohřbu skvělé přípravy,
vám pozdrav kynu z daleka:
Vy objevte zas člověka!

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 8. BŘEZNA 1902 ČÍSLO 23.

Otázka premií cukerních.

Premiemi cukerními nazveme všechny podpory, jichž se cestou přímou nebo nepřímou (uspořením na výlohách jinak nutných) průmyslu cukernímu dostává se strany státní. Nejsou v dějinách obchodní politiky ničím novým a mají místo své již při opatřeních, kterými státy evropské v 17. a 18. století snažily se rafinaci cukru kolonialního ve svých územích zavésti a rozšířiti. Také počátkem století 19. zavedená výroba cukru řepového záhy podobných, ba později i větších výhod dosáhla, než rafinace cukru kolonialního. Byvši původně vůbec daně prosta počala býti později zdaňována způsobem, který při lepším zpracování suroviny značně na dani ušetřil, a k tomu přistoupilo v době, kdy výroba cukru z domácích surovin k vývozu schopnou se stala, také navrácení daně této; leč pro nedostatek pomůcek byl výpočet tak nedokonalý, že bylo značně více navráceno, než bylo v skutku zaplaceno: byl tu počátek premie vývozní. Když pak pro škody daní materialovou fisku způsobené obrácen zřetel k dani fabrikatové, jež výrobních premií neposkytovala a k navrácení daně proto příležitosti nedávala, že cukr pro vývoz určený byl daně prost, neshledáváno oportunním cukerní industrii rázem zbaviti veškeré podpory, a to tím více, že v státech konkurenčních také k tomu ochoty nebylo, a zavedeny proto přímé premie vývozní, t. j. placena za vyvežené množství cukru určité jakosti zvláštní odměna peněžitá.

Jak přirozeno, zabývala se nauka národohospodářská záhy tímto zjevem. Tak zvaná škola merkantilistická při všeobecně ochranářských tendencích svých nestavěla se proti premiím, ba spíše je doporučovala; fysiokraté i Ad. Smith byli však přívrženci volného obchodu. Tu a tam, hlavně přičiněním Sodenovým a Listovým, objevila se myšlenka premií t. zv. vychovávacích, jež mají industrii převésti přes nebezpečnou dobu počátků a mají přestati, až tato dostatečného rozvoje dosáhla. Převládala však jinak nauka liberalistická, a když v novější době od ní

upuštěno, nepostaveno specielní theorie premiové, nýbrž odkázáno prostě k rozhodnutí od případu k případu.

Otázka stala se ještě spletitější tím, že vedle premií existují a existovaly ve všech zemích vyrábějících cukr značná cla ochranná, umožňující udržovati výrobcům ceny cukru značně výše než by tomu bylo za panství svobodné soutěže, což nejlépe dalo se ovšem provésti tam, kde na základě úmluvy nebo pod státní patronisací byl uzavřen kartel, jehož zisky pak ovšem různě mohly býti využity, tak po případě k podpoře vývozu státním premiím podobné.

Avšak snahy po upravení otázky cukerní resp. po odstranění premií neozvaly se jenom ve vědě, nýbrž staly se záhy předmětem jednání mezinárodních. Příčiny toho byly asi následující:

1. Ztráty pro státní pokladnu z indirektních premií výrobních a vývozních nastávající a oběti na direktních premiích vývozních přinášené.

2. Theoretické snahy a agitace se strany přívrženců jednak svobodného obchodu, jednak t. zv. přirozeného obchodu (fair-trade a contario free trade — hlavně v Anglii Cobden. Club a Anti-Bounty-League), stavící se proti premiím jakožto prý nepřirozeným a nespravedlivým prostředkům, jimiž umělé rozdělení kapitálu i utvoření cen se přivádí a jimiž konsument jest poškozován zvláště v zemi vyvážející, jelikož prý musí platit doma za cukr o to více, kolik obnáší premie vývozní, vedle toho pak ovšem jest cena zvyšována následkem ochranného cla.

3. Neustávající akce anglická k odstranění premií směřující. Oficielně poukazováno se strany anglické na motivy hlavně theoretické, leč jelikož pravidelně akce mezinárodní pouze za příčinou uplatnění nějaké národohospodářské theorie nebývá zahajována, budiž zde přihlédnuto k tomu, jaké asi účinky mohlo by míti eventuelní zrušení premií cukerních pro Anglii a její kolonie. — Všeobecně se předpokládá, že po zrušení premií nastala by v cenách cukerních haussa, což by bylo výhodné:

a) Pro anglickou rafinerii, jež by proti kontinentální snáze obstáti mohla. Snad bylo by i možno — aspoň z části — kryti domácí konsum také řepovým cukrem v Anglii vyrobeným. Tím bylo by také zaměstnáno více dělnictva, ač ovšem výroba jiných předmětů cukr obsahujících by sklesla.

b) Pro kolonie anglické, jež za posavadních cen z veliké části konkurovati nemohou s cukrem řepovým, ale které by za vyšších cen nemusily výrobu učiniti racionelnější a přece by byly způsobily ke konkurenci na trhu anglickém (ve spojení se snahami o Greater Britain).

c) Po případě i anglická plavba měla by prospěch z dopravy cukru koloniálního.

Přihlédneme-li k dějinám mezinárodních úmluv cukerní otázky se týkajících, shledáme, že od r. 1864, kdy prvá úmluva o způsobu zdanění cukru z domácích plodin k místu přišla, neustále snahy o podobnou konvenci se obnovovaly, tak r. 1872

a 1873, 1875, 1887 a 1888 (t. zv. konference londýnská) a 1898 (t. zv. konference bruselská), nikdy však při těchto posléze jmenovaných pokusech nedošlo k úpravě definitivní pravidelně proto, že buď všechny státy produkující se nesúčastnily, nebo že všechny konečnou úmluvu nepodepsaly nebo podepsaly pouze s výhradami více méně rozsáhlými.

Program stanovený konferencí bruselskou, jejímž pouhým pokračováním byly vlastně úmluvy pařížské roku loňského i nynější bruselská konference, obsahoval především zrušení premií cukerních, k nimž počítal: *a*) přímé premie vývozní; *b*) přímé premie výrobní; *c*) osvobození od daně úplná nebo částečná, udělená některému dílu výrobků; *d*) nepřímé prospěchy resultující z t. zv. excédents,* pokud jsou tyto vyšší než zákonem předpokládané; *e*) prospekty, jež mohou vzniknouti z vysokého drawbacku (vrácení cla nebo daně při vývozu). K tomu dodatkem se dává průchod mínění komise, že prospěchy premiím podobné mohou vzniknouti tam, kde panuje nepoměr mezi clem dovozním a daní konsumní na domácí výrobek uloženou, zvláště tam, kde vládou jsou podporovány nebo vůbec v život vyvolány kartely výrobcův.

Přihlédněme nyní k hlavním státům výrobním, jež také vyvážejí, jakož i ke hlavním konsumentům tohoto vyváženého cukru, aby bylo zřejmo, pokud jejich interes byl by takovýmito opatřeními dotčen. Jako výrobci budou to především Německo, Francie, Rakousko-Uhersko, Rusko, Belgie a Holland; jako konsumenti Anglie a Unie Severoamerická. O rakouských poměrech berních a celních bylo již dříve v Rozhledech referováno.

Německo: Daň fabrikátová ve výměře 20 M za metrický cent netto. Vedle toho přirážka k této dani, t. zv. »Betriebssteuer«, dle množství z jednotlivé továrny vyklizeného cukru, a to do 4 mil. kg. ročně 0·10 M, do 5 mil. 0·125 M, do 6 mil. 0·15 M atd. za každý milion o 0.025 M více vždy za 1 q netto. Výroba jest kontingentována, co přes kontingent se vyrobí, podléhá dani ve výši exportní premie. Premie ve třech stupních za cukr více než 90% polarisující 2·50, 3·55, resp. 3·— M za 1 q netto. Clo 40 M za 1 q.

Francie: Daň dle vykořistění rafinády z řepy (dle váhy): do 7·75% 60 fr. za 1 q; do 10·5% 30 fr.; přes 10·5% 45 fr. Možno však zdaniti též dle skutečné výroby se slevou 15%. Příspěvky (nepatrné) ke krytí výloh s vybíráním daně a střežením spojených. Vedle toho ke krytí dir. premií vývozních raffinační daň 3·50—4·— fr. za 100 kg. raff. vyvežené a fabrikační daň 1 fr. za 100 kg. surového cukru doma skonsumovaného. Pro kolonialní cukr slevy (19—29%). Mimo indirektní premie ze systému berního plynoucích ještě direktní premie vývozní 3·50—4·50 fr.; tyto sníženy pro kampaň 1900/1 na 2·22

* Tyto excédents jsou množství cukru, jež se při určitém předpokládaném vykořistění z řepy nad tuto pravděpodobnou míru vyrobí.

až 2·86 fr. Clo 60—90 fr., k tomu pro evropský cukr přirážka 10·50—30·80 fr.

Rusko: Daň fabrikátová 1·75 rublu za 1 pud, vedle toho daň fabrikační. Výroba kontingentována a cena udržována státem na určité výši, z toho prospěchy jako při kartelu. Clo 4·50 až 6 rublů za pud, jež při vyšších cenách může býti sníženo.

Belgie: Daň dle cukernatosti šťávy, a to předpokládá se vykořistění 2000 q. surového cukru za 1 Hl. šťávy a 1° hustoty při + 15° C. Dle toho pak daň per 45 fr. za 1 q cukru. Avšak nejmenší čistý výtěžek daně 6 mil. fr. kontingentován, co se nedostává, musí býti všemi výrobci uhraženo. Při vývozu navrácení daně (5 tříd) 40·95—59 fr. Clo za rafinadu a řepový cukr nejm. typu čís. 18. poll. 45—59 fr.; vedle toho pro cukr surový vůbec akciz 36·40—50·56 fr. (s 10% přirážkou), vše za 100 kg.

Holland: Daň 27—31·86 holl. zl. za 100 kg. cukru. Premie kontingentované (2·4 mil. holl. zl., jež do r. 1905/6 sklesnou na 1·7 mil. zl.), a to odpisem z daně za vyvážený cukr. Při dovozu akciz 27 zl. za 1 q suchého bílého cukru homolového, což přepočteno na jednotlivé druhy přiváženého cukru.

Anglie: Clo za anglický Cwt: přes 98% pol. 4 sh. 2 p., méně než 76% pol. 2 sh.; přes 76 do 98 za každé % o 1 p. vyšší clo. Melassa a Glycosa podléhají clu od 1 sh. do 2 sh. 9 p. Připomenouti sluší, že celní zákonodárství kolonií jest posud samostatné, a že Indie vybírá cla vyrovnavací za cukr při vývozu premiovaný ve výši těchto premií.

Unie Severoamerická: Clo 0·95—1·95 cts za libru a vedle toho cla vyrovnavací.

Ve státech vyrábějících cukr řepový způsobily premie a racionelnější výroba neobyčejný vývoj industrie cukerní, jež výrobu cukru třtinového zálhy předstihla, takže dle nejnovějších odhadů více než dvakráte tolik vyrobí se cukru řepového než třtinového (poměr asi 7·25 milionu tun ke 3·1 mil. tun; při tom ovšem dlužno míti na mysli, že odhady výroby cukru třtinového jsou nanejvýš nespolehlivé). Výroba však časem vyrostla rychleji než konsum stačiti mohl, z toho pak nastalo značné klesnutí cen a tím i krise takřka pravidelně vždy v desítiletých periodách se dostavující (1873, 1884, 1895); a úkaz podobný vidíme už nyní, kdy cukr surový rendementu 88% pohybuje se kolem ceny 18 K za 100 kg.!

Tyto krise musíme také uvésti jako jednu z příčin konferencí mezinárodních; vyslovena totiž naděje, že odstraněním premií pomine jedna z příčin nadvýroby. K témuž cíli směřuje též německé a částečně i ruské kontingentování výroby, rakouské i hollandské kontingentování premií, konečně také snahy kartelů hlavně v Rakousku a Německu se utvořivších.

Abychom si mohli aspoň přibližně utvořiti obraz o tom, jaké interesy má ten který stát na industrii cukerní a s tím souvisících otázkách, podáme zde několik čísel z posledních tří

let (vše v 1000 t. a na hodnotu surového cukru přepočítáno):

Kampaň	Rakousko		Německo		Francie			Rusko		Belgie			Holland		
	výroba	vývoz	výroba	vývoz	dovoz	výroba	vývoz	výroba	vývoz	dovoz*	výr.**	vývoz*	dovoz*	výr.**	vývoz*
1898/9	1042	719	1718	1007	109	820	303	680	98	13	187	178	145	150	173
1899/0	1098	707	1791	984	95	965	541	800	200	12	254	241	150	170	167
1900/1	1083	706	1980	1150	155	1156	701	840	160	12	305	306	155	168	169

* Dle jednotlivých let, ne dle kampaní. ** Dani za základ položené množství, jež ovšem jest nutně značně menší, než v skutku vyrobeno, jak jednoduché srovnání s vedlejší cifrou vývozu ukáže. *** Odhad.

Pro srovnání uvedeme též několik čísel týkajících se největších konsumentů cukru vůbec, totiž Anglie a Unie Severoamerické (dle ročnice ústředního spolku rak. uh. cukr.).

Anglie (vše v 1000 angl. tunách):

Rok	Dovoz			Vývoz	Konsum
	raffinady	surového cukru			
		řepového	třtinov.		
1898	821	475	259	69	1500
1899	890	474	182	53	1516
1900	963	523	141	53	1562

Unie Severoamerická skonsumovala roku 1900 celkem 2,219.847 angl. tun cukru, z čehož vyrobeno z domácích surovin nebo dovežené melasy celkem 269.833 tun; cukr pak do čtyř hlavních přístavů dovežený dělil se dle původu (v %):

Kuba	15·8	Filippiny . . .	0·4	Hawaii	8·6
Západ. Indie .	16·9	Evropa . . .	25·1	Spoj. Státy . .	0·2
Brasilie	3·1	Java	23·1	Egypt a ost. země	6·8

Jak dalece pak výroba cukerní souvisí v Evropě s polním hospodářstvím, podává se z následujících čísel, udávajících v 1000 ha plochu, na které byla v hlavních státech produkčních pro kampaň 1901/2 pěstěna řepa (dle dotazníku mezinárodního sdružení pro cukerní statistiku):

Rakousko-Uhersko, a to:		Německo	472
Čechy	151	Francie	282
Ostatní Předlitavsko .	105	Belgie	69
Uhry s Bosnou . . .	107	Holland	48
Celkem . . .	363	Rusko	594

Není pochyby, že takovýto vývoj výroby cukru řepového z veliké části má svůj původ v premiích a ochranných clech, neboť z počátku nebyla by mohla industrie konkurovati s výrobou cukru třtinového, jemuž po ruce jsou laciné síly pracovní a levná půda; ve vývoji pak dalším jest jisto, že bez pobídky se strany zákonodárství berního a premií vůbec nebyl by se dál tak rychle. Není však také nejmenší pochyby, že právě tento náhlý vývoj byl hlavní příčinou všech posavadních krisí. Nyní hodlá se tomu odpomoci odstraněním premií. Prorokování jest věc nevděčná, leč přece snad dalo by se poukázati na některé tendence, jimiž by se nesl vývoj tohoto průmyslu za hospodářství premií prostého.

1. Pokud mezinárodní cena cukru řídí se náklady výrobními, a tyto náklady byly na útraty premií sníženy, objevila by se zajisté tendence po zvýšení cen. Jelikož však nízké ceny také z nadprodukce a nahromadění zásob, jež konečně přece prodány býti musí, a tedy stále nabídku — po případě důtklivou — udržují, povstati mohou, není za nynějších poměrů nadvýroby (Lichtův odhad výroby běžící kampaně 10·4 mil. tun, spotřeba pravděpodobná 8·5 mil. tun) nikterak možno očekávati stoupnutí cen mezinárodních o celý obnos, který nyní na premii za to které množství připadal, bude tedy zisk výrobců rozhodně zmenšen.

2. Zvýšení cen připadne prozatím k dobru zemím, v nichž premií není, tedy především vyrábějícím cukr třtinový, jehož primitivní výroba (a po případě také intensivnější, pokud drahota uhlí a nedostatek schopných pracovních sil, jakož i kapitálu) na mnohých místech učiní se opět života schopnou, kde tomu nyní tak nebylo.

3. Z tohoto důvodu, jakož i ze všeobecného zvýšení výroby cukru třtinového, jež v důsledcích investic amerického kapitálu na Kubě a event. na Filippinách očekávati lze, a v důsledcích snah jednotlivých států a kolonií posud importujících zásobiti vlastním výrobkem trh domácí, lze očekávati i bez zvýšení výroby v hlavních produkčních zemích evropských značné zvýšení výroby cukru vůbec a tím i klesnutí cen, jež odpadnutí premií učiní citelnějším.

4. Snížení výdělku producentův objeví nutně reflexní účinek na rolnictvo, jelikož vzbudí snahu a po případě nutnost vzhledem ke změněným poměrům část ztráty na ně přesunouti, což ve formě snižování cen řepy již jeviti se počíná. A rolnictvu nelze — aspoň zajisté nikoliv najednou — pěstění řepy zanechati, neboť výtěžek z obilí byl by po případě ještě menší, nehledě k tomu, že různé vedlejší prospěchy s pěstěním řepy a intensivnějším hospodařením spojené by odpadly.

5. Odstranění příliš vysokých cel sníží cenu cukru pro konsum domácí, jenž pak bude se moci více rozvinouti; zda se tak ovšem stane též větší měrou v zemích, kde jest obvyklým nápojem káva a nikoliv čaj, jest pochybno. Kartel, pokud

vskutku na zdravých základech svépomoci spočívá, nemusí tím býti zničen, ale jeho výtěžek sklesne na minimum, následkem čehož nebude mu lze vývoz podporovati.

Celkem možno tedy říci, že konsumentům dostane se — přijdou-li úmluvy premiové k místu — levnějšího cukru, ale rolnictvo bude poškozeno, a příčina krise se tím neodstraní. Hlavní prospěch může míti anglická rafinerie a koloniální cukrovarství.

Proti snahám po odstranění premií nemůže se ovšem postaviti žádný stát exportující sám o sobě; pokud ostatními státy smluvenými (pro nás má důležitost hlavně Anglie) byly umluveny represalie (náš vývoz by tím byl obmezen hlavně na některé krajiny Asijské a Balkán, ne-li ihned, tož alespoň záhy, jakmile by ostatní země byly s to, aby odpadnutí rakouského dovozu v Anglii a Spoj. Státech nahradily).

Jako prostředky ke zmírnění nepříznivých následků odstranění premií daly by se doporučiti:

1. Odstranění premií provésti ne najednou, nýbrž postupným snižováním.

2. Výhody tarifové u prostředků dopravních — aspoň pro export — jelikož tyto výhody v konvenci protipremiovou posud pojaty nebyly.

3. Snížení daně o obnos odpadnutím premie ušetřený, čímž by značnější snížení ceny cukru mohlo nastati a domácí konsum vzrůsti.

4. Obmezení výroby a pěstění řepy na místech a půdách méně příhodných, a pokud možno zdokonalení výroby ve směru ušetření nákladů výrobních.

5. Rozsáhlejší a praktičtější způsob povolování cukru k daně prostému upotřebení. (Rozvedení ovšem vymyká se z mezí tohoto článku.)

DR. JOS. DRACHOVSKÝ.

Dr. Emil Holub.

Napsal Dr. *Eug. Muška.* (Konec.)

Však primum vivere, dein philosophari — napřed žíti pak filosofovati, to byl pravdivý, třeba že smutný refrén životní písničky Holubovy. Ale toho se nelekl. Praxí lékařskou hledá získati potřebných prostředků k cestování dalšímu. Těch 500 zl., které různým, ale namahavým způsobem sehnal po vlasti (Holická záložna zapůjčila mu 300 zl.), byly vyčerpány skoro, když již vstoupil na půdu africkou. Z Kapského Města plul do Eliščina Portu při východním pobřeží jižní Afriky. Z toho města již počíná vlastní, třeba že z počátku toliko sběratelská činnost Holubova. Činí četné výlety do okolí a pilně sbírá jak na pobřeží tak v blízkém okolí. Brzy po té však, na počátku srpna, vydal se na cestu do polí diamantových, krásnou, scenericky půvab-

nou krajinou přes Grahamstown, Cradock, Colesberg a Philipolis do Fauresmithu. Cesta tato má ráz jaksi přípravný; zde chce nabyti Holub »poučení o rozsahu a podrobnostech nutných příprav k další cestě«. Kromě toho chce zde získati potřebných peněz k zamýšlené cestě do vnitrozemí. Peníze na tuto cestu si vypůjčil a šel vesele dále přes Coffeefontein do Bultfonteinu a Dutoitspanu, do vlastních sídlišť »diggerů«. Zde ve vlastních diamantových polích zahájil svoji lékařskou praxi; dařilo se mu dobře, jmenovitě Němci jej vyhledávali, když se dozvěděli, že umí německy. Střediskem obchodním bylo Kimberley. Pozorování, která jak po stránce geografické, tak po stránce přírodovědecké konal zde Holub, jsou cenna a geograficky důležita, ježto objasnila v mnohém tehdá spornou otázku hranice mezi Svobodným Státem Oranžským a zemí Griquů. Stejně jsou však také jeho pozorování důležita pro historii vývoje této důležité epochy diamantových polí v těchto dobách.

Z úspor a výsledků své praxe podnikl pak prvou svoji, z počátku více »výzvědnou« nežli výzkumnou cestu do vnitra Jižní Afriky do Lekatlongu. Popis této části cesty důležitý je jmenovitě ethnografickým a ethnologickým zkoumáním Holubovým v osadách Korannů. Z Lekatlongu, kam byl přibyl 2. března r. 1873 cestuje dále do Transvaalu, a to do Wonderfonteinu. Postupoval stále podél řeky Vaalu na severovýchod. Na cestě koná horlivě sbírky botanické, zoologické, mineralogické i ethnografické. Odtud vrátil se nazpět do Dutoitspanu touž cestou. Při prvém oddílu své cesty nedostihl řeky Zambezi, ani při druhém. Teprve při třetí větší exkursi do vnitra Afriky podařilo se mu dostati se k řece Zambezi, v jejíchž oblastech zkoumal r. 1875 a 1876. Východiskem je opět Dutoitspan. Holub sám této cestě přikládá největší význam, neboť ona teprve měla býti cestou výzkumnou — ježto prvé dvě byly toliko cestami přípravnými a výzvědnými. Itinerář této cesty je velice bohatý. Z Jakobsdalu stále na sever do Šošongu, odkudž dále na severozápad přes oblast solných pánví k stoku řeky Čobče a Zambezi do Šešeke, hlavního a sídelního města říše Marucké, prostírající se podél břehů zambezijských. Učiniv si vycházku proti toku k slapům řeky Zambezi a popsav je dokonale po stránce přírodní i zeměpisné, vrátil se nazpět do střediska říše Marucké, odkud však učinil druhou vycházku proti proudu zambezijskému. Na cestě však zastihla jej zimnice i nucen navrátiti se zpět do Šešeke. Říši Maruckou prozkoumal dokonale — zprávy, které o těchto národech při střední Zambezi sídlících podal Holub, náležejí po stránce ethnologické i ethnografické k nejcennějším partiím jeho cestopisu.

Chtěje se zotaviti, zdržel se nějaký čas v Šešeke a pak (ztrativ také na své cestě četné poznámky a sebraný materiál) vrátil se touž cestou nazpátek. Od pramene Klamakleňanského odbočil na jihovýchod do zemí Malakackých a Západomatabelských, a tak stihl opět Šošongu, odkudž nastoupil zpáteční cestu

do Polí diamantových. Zde obnovil opět lékařskou praxi, jakož i vystavil své sbírky v divadle Kimberleyském.

Výsledky své prvé cesty vystavil Holub nejprve v Praze 1879, pak ve Vídni r. 1880. Výstava vídeňská uspořádána byla v Rotundě a obsahovala oddělení ethnografícko-anthropologické (»člověk«) a oddělení přírodovědecké, obsahující sbírku preparátů, v celku asi na 31.000 předmětů. V tomto druhém oddělení vedle části zoologické uloženy i sbírky botanické, mineralogické a palaeontologické. Prvé oddělení »člověk« obsahovalo 1341 různých předmětů, seřaděných v pěti oddílech: anatomickém, pathologickém, ethnografickém, archeologickém a obchodním. V ethnografické sekci podal Holub zajímavé příspěvky k ethnologii domorodých jihoafrických zakrslíků, o některých kmenech bečuánských, bantuských, basutských, zulských, marutských atd.

Po skončení výstavy uveřejnil své cesty v Praze u Otty r. 1880 a 1881 pod názvem »Sedm let v Jižní Africe«, příhody, výzkumy a lovy na cestách mých od polí diamantových až k řece Zambezi (1872—1879). Dílo své (o dvou svazcích) věnoval císaři Františku Josefovi I.

Pokud se týče zpracování, je dílo Holubovo psáno rovněž v duchu starších cestopisů; chce být hodně čteno, a proto všude, kde jen naskytá se příležitost, se zálibou líčena jsou různá dobrodružství slohem poutavým a napínavým. To však sám Holub otevřeně vyznává v předmluvě, kde slibuje zvláštní zpracování »bohaté látky vědecké« s výtečnými odborníky ve zvláštním spise, který má následovati. Slib svůj skutečně vykonal zpracovav spolu s Aug. v. Pelzeln ornithologický materiál, který s sebou přivezl ze své cesty. Kniha vyšla ve Vídni u Höldera r. 1882 pod názvem »Beiträge zur Ornithologie Südafrikas«. Von Dr. Emil Holub und Aug. von Pelzeln.

Kniha tato je nejdůležitějším vědeckým výsledkem prvé a sedmileté cesty Holubovy. Zde pracoval Holub se štěstím a zdarem, neb zde byl na půdě, které dobře rozuměl; kniha byla velmi pěkně vypravena a má trvalou vědeckou cenu.

Kromě toho již na cestě přispíval do různých časopisů jihoafrických i evropských. Tak do jihoafrických listů: Independent, Eastern Star, Diamond Field, Diamond-News, Port-Elisabeth-Telegraph; z českých časopisů otiskoval jeho zprávy Světozor v l. 1873—77 (Dopisy afrického cestovatele Dra Emila Holuba). V Grahamstowně v květnu r. 1879 napsal malou knížku o vodopádech Viktoriiných (The Viktoria Falls), která vyšla tamže nákladem časopisu »Eastern Star«. Spisek týká se krajiny i obyvatelstva bydlícího v okolí vodopádův.

Kromě toho vydal celou řadu drobných prací, týkajících se hlavně politických poměrů jihoafrických. Některé z jeho brožur vzbudily značnou sensaci v cizině, jmenovitě v Anglii. Tak na příklad malá brožurka »Few words on the native question« (Několik slov k otázce domorodců), psaná ještě za afri-

ckého pobytu v Bultfontainu r. 1877, dotýkající se problému upravení poměrů domorodého obyvatelstva ku vládě britské, o úloze a povinnostech, které má Velká Britanie k obyvatelstvu jihoafrickému. O věci samé zmiňuje se znovu ve své knize »Kolonisace Afriky« (r. 1882), v níž probírá ve zvláštních odděleních kolonisaci francouzskou v Tunisu a anglickou v Africe, jakož i upozorňuje znovu na »Věc domorodců afrických«.

Z anthropologických a ethnologických prací uveřejnil rovněž některá pojednání hlavně v jazyku německém a anglickém. Také národohospodářskými essayemi snažil se vzbudit pozornost k prozkumu africkému (»Die nationalökonomische Bedeutung der Afrikaforschung«) a pod.

Sotva že poněkud se zotavil po své prvé cestě, myslil již Holub na druhou velkou cestu, které kladl veliké cíle. Mluví o ní již na konci své knihy o prvé výpravě a chce, aby byla »vědeckou výzkumnou výpravou«, na níž by nebyla věnována pozornost toliko »pouhému zeměpisu, nýbrž i všem příbuzným naukám«. Náležitým studiem a cvikem chce zdokonaliti své vědomosti v jednotlivých vědeckých odborech. Plán výpravy původní byl projíti Africkou pevninu od jihu na sever, ale nejenom »projíti«, nýbrž i prozkoumati.

Ovšem to byl jenom pouhý plán. Holub hleděl na věc příliš optimisticky, příliš stavěl na výsledcích svých prvých tří cest při prvém svém pobytu v Jižní Africe, příliš také věřil ve sliby kapské vlády, která slíbila jej finančně podporovati, ale když přišlo k věci, nejen že ničeho nedala, ale ještě cestu mu znesnadňovala. Tak se stalo, že z velkého jeho plánu uskutečněn byl jen kus — Holub pronikl od jihu nejhlouběji do vnitra do země Mašukulumbů, v letech 1883—1887. To je pak Holubova t. zv. »Druhá cesta po Jižní Africe«.

Této cestě věnoval všecku svoji sílu. Hleděl se vyzbrojiti nejen vědecky, ale i hmotně. Nechtěje být docela osamocen, — přibral na cestu i svoji mladou choť Růženu, s níž seznámil se při úpravě svých sbírek po prvé cestě africké. Tu vycvičil dříve v anglickém jazyku, jakož i naučil ji dovedně preparovati nasbíraný živočišný materiál. Kromě toho přijal do svých služeb 6 vysloužilých vojáků (2 Čechy, 3 Němce a 1 Maďara). Tito byli dobrými řemeslníky a vykonali mu výborné služby.

Okolnost, že nepřibral nebo nevyzval k účasti na nové své výpravě vědecký svět — vězela v samé povaze Holubově. Holub byl ctižádostivý — chce, aby výprava byla jeho dílem — aby s nikým nemusil se děliti o slávu. Odtud vysvětlíme si i stanovisko Holubovo, v mnohém zpátečnické, jakým stavěl se k otázce t. zv. »vědeckých výprav«. Na sjezdě lékařském a přírodovědeckém r. 1887 otevřeně své mínění udává: »muž takový (t. j. který sám na sebe se spoléhaje cestu provede a horlivě sbírá a sbírky přinešené odborníkům vědeckým zpracovati nechává), tuším, prospěje více než mnohá vědecká výprava, která začasté tím trpí, že její členové jako »odborníci« méně

jsouce podřízeni jednomu a méně k společnému dobru hledíce, spíše ku svému prospěchu pracují«. Proto volí si druhy prosté řemeslníky a vojáky; vojáky proto, aby je mohl přísnou kázní jako velitel úplně ovládati.

Na cestu vydal se 18. listopadu 1883 do Hamburku, odkudž 22. listopadu plavil se po lodi »Pretoria« do Kapského Města.

V Kapském Městě očekávalo jej zklamání: přes to, že nabízel kapské vládě prostudovati po stránce ethnologické, botanické, geologické i národohospodařské Kapsko, nebyl návrh jeho přijat, ježto za jeho nepřítomnosti poměry v Kapsku valně se změnily. Kapsko prodělávalo důležitou krisi obchodní a finanční. Holub nucen obrátiti se do Rakouska o podporu, aby mohl dále. Té se mu dostalo nejen z vlasti, ale i od různých kruhů v Kapském Městě. Pobytu svého v Kapském Městě užil k důkladnému prostudování poměrů jak přírodních (v okolí), tak politických a národohospodářských.

Nemáme místa, abychom podrobněji popisovali cestu Holubovu. Zmíníme se tudíž toliko o hlavních bodech jeho itineráře. Vlastní cestu počal z Colesbergu při hranicích Svobodného Státu Oraňského, přes tento stát, a sice skoro podél jeho západní hranice. Odtud v září 1884 ocitl se na půdě Jihoafrické republiky, zde — proti očekávání — beze cla vpuštěn na půdu. Jihoafrickou republikou prošel rovněž toliko v jejím jihozápadním dílu. Na cestě koná velmi pečlivá studia meteorologická, botanická a geologická, i astronomická (určování a vyměřování výšek). Opustiv republiku v dubnu 1884 postupoval stále na sever Bečuánskem do říše Bengulovy a odtud do Gazunguly, ležící na západ od vodopádů Viktoriiných, kde popsal důkladně poměry klimatické, horopisné, vodopisné atd. V tomto kraji všichni onemocněli malarií — zde také Holub pocítil prvé záchvaty nemoci, jež učinila také později jeho životu konec. Jeden ze sluhů padl nemoci té za kořist.

Nyní nastal nejobtížnější kus cesty. Z Gazungulu na sever přes řeku Zambesi do říše marucké a odtud na severovýchod do země Matoků, a přes Mo-Panzovu říši do země Mašukulumbů. Zde byl Holub v oblasti, kam noha Evropana nevkročila. »Nyní nastala doba, v níž jsme doufali sklízeti vavříny slávy cestovatelské, pro kterou jsme již tolik obětí vytrpěli« — vypravuje ve svém cestopisu.

Ale neleká se. Nesmírná touha stanouti jako prvý běloch a cestovatel v oblasti záhadného národa vnitroafrického pudí jej rychle dále — a ač sklíčen silným záchvatem zimnice postupuje zemí Mašukulumbů přes řeku Luenge, a odtud za stálého nebezpečenství před domorodci až k pohoří, které na sever uzavíralo asi říši Mašukulumbskou, až k pohoří Františka Josefa.

Zde však stihla jej u Galulongy ona hrozná katastrofa, která bohatý plán cesty (proniknout až k jezeru Bangueolo) docela zhatila. Tábor jeho vypleněn náhle loupežným vpádem domorodců, přes dvě třetiny cenných zápisků s 700 vyobraze-

ními — celý skoro vědecký výsledek jeho cesty — zničen skoro nadobro. Holub donucen k ústupu. Zpáteční cesta jeho však není ústup, ale pravý zoufalý útěk z dohledu tohoto vražedného kmene.

Uchýlil se nazpět do území Mo-Panzova a z tohoto podél »pásma výšin« zpět do Gazunguly, kdež pro zotavení zdržel se po 3 měsíce. Odtud vrátil se r. 1887 do Evropy.

Vědecká cena této druhé cesty je znamenitější, nežli cesty prvé. Jednak po stránce výzkumné (navštívil úplně neznámé oblasti africké), jednak po stránce systematického vědeckého bádání jak po stránce ryze přírodovědecké, tak po stránce klimatologické, astronomické a ethnografické.

Sebraný material vystavil Holub po svém návratu na výstavě ve Vídni (1891) a v Praze (1892) v Král. Oboře. Osud jich (přes to, že byly výborně aranžovány) je znám: skončily schodkem.

Cestu svoji popsal v díle »Druhá cesta po Jižní Africe«. Z Kapského Města do země Mašukulumbův (1883—1887), které vyšlo také v jiných jazycích (anglickém, německém, italském a maďarském). Kromě toho uveřejnil celou řadu pojednání v různých časopisech vědeckých i politických. Jmenovitě důležitá jsou jeho ethnografická pojednání o říši Marutské. Rovněž konal velice hojné přednášky jak po Rakousko Uherském mocnářství, tak i za hranicemi. R. 1894—1895 přednášel v Americe.

Shrneme-li v celek činnost Holubovu, vidíme, že on jako cestovatel vynikl v prvé řadě svojí činností sběratelskou, v druhé řadě teprve vědeckou. Co vykonal v prvém oboru, je velkolepé — přes sto vědeckých a školských museí podarováno bylo z afrických sbírek Holubových. Hledíce ku stránce vědecké, nejvýše ceníme jeho práce, které nejúžeji souvisely s jeho lékařským věděním: práce zoologické a zoogeografické v prvé řadě, práce ethnografické a ethnologické v řadě druhé. Ovšem v prvých i druhých tu i tam počíná si nekriticky a nejistě — rovněž jako i v geologii. Po stránce geografického výzkumu získal si zásluhu, že prvý prozkoumal dotud neznámou část území Mašukulumbského (na druhé cestě) a že podal přesnějších zpráv o pohraniční oblasti Záp. země Griguů a Svobodného Státu Oraňského (na I. cestě).

Posléze: Holub jako člověk. Je známo, že často vytýkána byla jeho vlažnost vlastenecká. Ovšem vlastencem v nejpřísnějším smyslu slova Holub určitě nebyl. Ale také určitě nebyl renegátem. Jeho vlažnost vlasteneckou vysvětlíme si jeho kosmopolitismem, — německé studium na gymnasiu i v Praze na universitě, jeho dlouhý pobyt v zaokeánských oblastech, sňatek s Němkyní a trvalý pobyt ve Vídni, zklamání, jichž v Čechách nabyl, zajisté nepůsobily v tom směru, aby byl docela, ryze český, tak jak je Vráz. Ve svém kosmopolitismu nejsou mu vlastí pouze Čechy, ale celá říše, práce jeho má

»prospívati ku slávě národa, vlasti a říše«. Nikde nezapírá svůj původ český, právě jako hrdě hlásí se a představuje jako příslušník Rakousko Uherské říše, »jejíž interesy vždy má na starosti.« Na tento vlastenecký moment sám klade důraz v řeči na sjezdu lékařů 1887 k lékařskému dorostu českému: »Když ale zalétneš do dálné ciziny, zůstaň věren svému rodnému krbu, pracuj tělem a duchem pro vědu a národohospodářský prospěch své vlasti a celé říše!«

Ovšem, dosti často působí toto jeho odkazování se na »vlast a říši« až únavně. Jemu bylo málo, býti cestovatelem českým, on chce býti cestovatelem světovým. Odtud vysvětlíme si jeho stanovisko rakouské. Jeho ctižádostí a jeho národohospodářskými plány v příčině získání tržiště pro zboží rakousko-uherské na půdě africké. Jeho ctižádosti lahodilo, že byl prvým příslušníkem Rakousko Uherské říše, který proslavil se mocněji jako výzkumce — proto považuje se jaksi za představitele říše po stránce vědeckého zkoumání cestovatelského. V příčině druhé má plány docela vážné kolonisovati Bečuánskou zemi emigranty rakousko uherskými a tak odvaliti emigraci rakousko uherskou od Ameriky do Afriky. Ovšem on myslí pouze na kolonisaci hospodářskou, nikoli politickou (annexi nových oblastí Rak. Uherskem). Však i v těchto jeho plánech viděti lze jeho přílišný optimismus a přílišnou důvěřivost.

Je třeba promluviti o Holubovi také jako o popularisátoru. Podnikl sta a sta přednášek německých, anglických v říši i v cizině. Byl pathetický. A to nejen na přednáškách lidových — kde je trochu toho pathosu potřebí —, ale i na přednáškách vědeckých. Ba někdy byl skoro bombastický. Příčinou jeho nezdaru také byla i okolnost, že byl málo soustředěný: příliš se rozptyloval vědecky — a proto eminentně nevynikl v žádné vědecké disciplině. Jeho zoologické práce, pokud mají cenu, byly zpracovány a seřaděny pomocí odborníků: všude, kde chtěl vystoupiti samostatně a směrodatně — neměl štěstí. Tak na př. v ethnografii a ethnologii africké. Ta má cenu v některých detailech (pokud podává nová pozorování) — jeho klasifikace ethnografická domorodých kmenů afrických se mu nedaří, právě z nedostatku potřebné obsáhlejší vědecké průpravy a přehledu.

Na jeho ctižádost a jednostrannost poukázal jsem již shora. Nesnesl nikoho vedle sebe — jeho autorita je mu nejvyšším měřítkem Jednostrannost jeho ukazuje jeho v pravém smyslu slova bagatelisování »vědeckých výprav«. O těch zmiňuje se ironicky, neuznává jich — a nejenom neuznává, ale hnedle i za škodlivé považuje. Byl příliš ideální a přílišný enthusiast a optimista. Jeho plány k druhé cestě africké zřejmě to dokazují. Odtud také ono zklamání, jehož došli nejenom ti, kteří s důvěrou hleděli k němu, ale i on sám.

A proto shrneme-li generálně: Holub má eminentní význam jako cestovatel-sběratel v prvé řadě, v druhé řadě teprve jako

vědecký badatel. Jako charakter — povahově — byl Holub pravým gentlemenem, svým utrpením a zklamáním byl pravým člověkem.

Problém upravení Malé Strany

a projekty cenou v konkursu král. hlav. města Prahy poctěné.

V rozvoji krásné naší Prahy je věru málo období, v nichž by město toto bylo zažilo tolik proměn, jako v nedávno minulých letech devadesátých právě minulého století. Snad jen doba vítězné protireformace na počátku a reformatorská doba Josefinská na konci osmnáctého století dají se s rozsáhlou touto obměnou aspoň přibližně porovnati. Ale nejdalekosáhlejších změn má doznati Praha teprve v tomto století systematickým upravením nejdochovalejších dosud čtvrtí Starého Města a Malé Strany. Čtvrtí to, jež s Hradčany činí z Prahy Prahu, totiž nejkrásnější ze slovanských a bez odporu nejzajímavější ze středoevropských měst. Každé osudné opomenutí, každá chyba, každé prohřešení na dosavadním rázu těchto nejstarobylejších čtvrtí našich pražských měst znamená tolik co jizva a skvrna na hebké líci pyšné krásky, jež ušlechtilostí svého zjevu a harmonií krásných svých linií budila obdiv a pýchu i chloubu těch, jimž je blízkou a drahou.

A tak je-li již každé násilné modernisováni Starého Města zjevem samo o sobě povážlivým, znamená každá proměna dosavadního rázu Malé Strany úplnou proměnu vzhledu celé Prahy. Porušení pak nynějšího vzhledu Hradčan jest znehodnocením a ochuzením stkvoucího a zářného její diademu, jenž z Prahy činí zjev v pravdě královský.

A proto třeba tu při všech změnách, i nejnaléhavějších, počínati si s opatrností nezměrnou, s bedlivostí a pozorností zdvojenou, vždy však s účinnou a opravdovou láskou k nejkrásnějšímu z pražských měst. Třeba k dílu takovému onoho posvěcení, jež tvůrci problému tak obtížného a dalekosáhlého dovede vdechnouti jen skutečné nadšení. Nyní pak skutečně, a to vážně, jde o konečné upravení a definitivní vzhled Malé Strany v době nejblíže budoucí. Třeba proto důležitou otázkou tou co nejvážněji se zabývati. Veřejná soutěž na projekty tohoto zamýšleného upravení vynesla hned čtyři a to zajímavé projekty takového upravení. Byla zároveň věru prvým úspěchem snah o zachování starobylého a krásného rázu Prahy, po jich prohloubení a skutečném organisování.

Z projektů těchto má zpracovati stavební úřad obce definitivní plán upravovací, jímž budoucí osud, vzhled a ráz Malé Strany má býti definitivně vytvořen a zpečetěn. Jest tedy povinností, ba příkazem nutnosti upozorniti všechny přátele krás naší Prahy, oč tu jde a v čas ještě upozorniti na vše, co v projektech

cenou poctěných krásného a vhodného, co ku provedení doporučitelno a co zavržitelno. Současně i to, čeho tu i při největší píli a nejlepší vůli z krás Malé Strany chrániti opomenuto. Neboť právě při úpravě Malé Strany a zamýšleném jí — byť i jen částečném — modernisování musíme si znovu a znovu uvědomovati, že řady sebe krásněji projektovaných moderních činžáků netvoří ještě krásné a příjemné město! Zejména pak ne město, v němž má se zrcadliti všechen umělecký a kulturní pokrok našeho národa, na nějž právem jsme tak pyšni a jímž vykázati se chceme před neúprosnou kritikou ciziny. Zde třeba opět a opět připomínati, že nelze z každé čtvrti a z každé části Prahy a k tomu ještě umělými a násilnými prostředky, vykouzliti a vynutiti obchodní a průmyslová emporia. Za to ale vždy a mnohem snáze vhodné pole pro lichvu pozemkovou. Tož zlořády a nešvary pod zvučnými hesly o moderním rozkvětu města systematicky hlásané. Vždy na úkor širokých vrstev poplatnictva — tedy veliké majority — ve prospěch větší nebo menší skupiny spekulantů — tedy veliké minority — na útraty veřejnosti prováděné.

Jestliže pak vše to bezhlavá stavební politika obce pražské trpěla na úkor svého obyvatelstva u čtvrtí jiných, historicky a umělecky méně vynikajících, nesmí se tak státi alespoň při krásné a poetické Malé Straně. Již proto třeba všechny lidi dobré vůle uvědomiti oč tu jde a čeho tu pro krásy Prahy lze ještě dosíci a co ještě zachrániti. Bude pak tentokráte potřebí stejně intensivně všímati si všech tří projektů cenou poctěných, ba i pozoruhodného projektu čtvrtého. Každý z nich pracován s upřímnou a účinnou láskou k problému tak obtížnému, při tom čestnému, s povinnou pietou k nejpoetičtější končině majestátní naší Prahy. Byl to věru tvrdý oříšek. Nepřekonatelné téměř obtíže prudce stoupajícího terénu, isolovaná poloha a tím i značně ztížené spojení s ostatními částmi města a nejbližším okolím, poměry výškové, spletité poměry právní, ba i obtížná otázka úpravy pobřežní a končin inundačních, vše to bylo úkolem nepoměrně těžkým, komplikací, jež snad nikde jinde nepřichází.

Jediný jen ovšem vůdčí moment byl navrhovatelům značným ulehčením v těžkém tomto problému. Jest to pradávný, od nepaměti stávající ráz Malé Strany jako rázovité čtvrti, nikoliv obchodní nebo průmyslové, nýbrž výhradně o b y d e l n í, určitě a jasně jako takové během času a věků vytvářené. A tento charakteristický ráz Malé Strany všichni autoři správně vycítili a poznatku tomu v projektech svých také více méně zdařilým způsobem dali průchod. V této pak vlastnosti — lépe řečeno přednosti — spočívá též úspěch jejich práce a čestný výsledek celé soutěže pro techniky české. Vzhledem pak ku všemu uvedenému není ani možno posuzovati projekty cenou poctěné celkově a generelně. Třeba studovati a probrati jednotlivě všechny ty problémy, jež Malá Strana projektantu poskytuje, a seznámiti s nimi čtenáře. Pak teprve radno posuzovati každý projekt zvláště, skupinu po sku-

pině, ba někde i ulici po ulici. Jsou to zejména upravení Újezda a ulic přilehlých, budoucí upravení paláce dříve hraběte Michny, nynější »Zbrojnice«, úprava části města pod Petřínem, Malostranské náměstí, Tržiště a Ostruhová ulice, důležitá otázka úpravy pobřežní a především jiným klíč k celému upravení Malé Strany.

I. Ostrov Kampa a současně s ním celá otázka konečného upravení a osudu malebného ramene vltavského Čertovky.

Stanovisko všech přátel krás Prahy v obou těchto otázkách je jasné a známé. . Jest jím nejen nerušené zachování svěžími sady i staletými parky kol mlýnů a malebných domů, a pod řadou mostů vinoucí se Čertovky. při jejímž severním vyústění vykouzlily nám dávno minulé věky, vkus a krasochuť našich předků onu čarokrásnou pohádku vltavské Venezie, pýchu Malé Strany a předmět obdivu všech do Prahy příchozích. Stejně důležito tu zachovati světoznámému pohledu na Hradčany a Malou Stranu onen čarovný rám rozložitých zahrad nevysoké a nezvýšené plochy ostrova Kampy, pestřících se všemi tóny nádherné zeleně. Pozadí to, od něhož tak znale a praegnantně odrážejí a zvedají se tmavé obrysy pyšných malostranských paláců, ostré silhuety kopulí a věží až tam nahoru k nejnádhernějšímu svému vyvrcholení ve Svatovítském dómu. Jedno i druhé jest bezpodmínečnou nutností, pravou »conditio sine qua non«. V těchto dvou otázkách není možné smlouvání a nepřípustnou každá koncese. Mohu pak s radostí konstatovati, že veškery vyznamenané projekty této druhé podmínce zplna dostály. Za to tím více mne překvapuje, že všichni projektanti bez rozdílu — zajisté ovšem jen z toho důvodu, aby dostáli všem podmínkám konkursu — propůjčili krásné talenty své ku vypracování projektu estheticky tak absurdního, jakým jest zasypání Čertovky a využití jí alespoň z části za místa stavební. Přes to, že všechny umělecké korporace a zejména i »Soupisná komise« při obci pražské proti tomuto neomluvitelnému vandalství se vyslovily.

Není pak věru ani s podivením, když otázka domněle již dávno zažehnaná, sama o sobě tak absurdní, jak právě jsme se informovali, není pořád ještě zažehnána a že hrozí a straší dále, díky pěkně vypracovaným variantám cenou poctěných projektů. A právě proto, jakkoliv krásně a dokonale jsou pracovány a mnohou pěknou myšlenku i mimo území Kampy samé navrhují, nechceme a nebudeme se jimi obírati. Ba i přes to, že právě ony znovu potvrdily dávné tvrzení přátel myšlenky staropražské, že zasypáním Čertovky nezíská se pro Malou Stranu více zastavitelné plochy, což nyní i výpočty samých městských geometrů na jisto postaveno.

Budeme tudíž v článcích těchto přihlížeti pouze a jen ku projektům, jež Čertovku zachovávají. A třeba tu hned předem a věru s radostí konstatovati, že v hlavních rysech autoři všech projektů počínali si se zvláštní, překvapující téměř jednomyslností. Právem vysvětlujeme si ji správným pochopením skuteč-

ného významu ostrova Kampy pro celou ostatní úpravu Malé Strany.

Všichni bezvýminečně umísťují před skupinu malebných domů u mostu Karlova úzký táhlý pruh veřejného sadu, jenž prodloužen i dále na pobřeží za most Karlův až k samému severnímu cípu ostrova. Současně proměňují někteří z navrhovatelů i část ohrady při domě čp. 515* v menší nebo větší, buď veřejný buď soukromý sad. Současně pak ve všech návrzích se stejnou jednomyslností celý jižní cíp ostrova Kampy proměněn v rozsáhlý park, v jehož středu umístěna jedna neb i více budov monumentálního rázu, různého — bohužel dosud jen autory samými proponovaného — určení. Stejně pak i otázka upravení pobřeží i výška příštího uličního niveau všemi autory nanejvýš korektně a skoro souhlasně řešena. Všichni správně vystihli, že nejen z důvodů esthetických výše již uvedených, nýbrž i z velmi rigorosních ohledů inundačních a zejména v zájmu věkopamátného Karlova mostu každé zvýšení Kampy jest nepřípustné. Zkušenosti let posledních, řada nedávných povodní, nedostatečnost nynějšího řečiště v případě velké vody, jakož i fakt kruhovitého vymletí všech téměř vnitřních stěn pilířů Karlova mostu mocně tu padaly na váhu.

Literatura, umění, věda.

Datování Platonova Faidra. Napsal Fr. Cáda. (Otisk z »Listů filosofických.) V Praze 1901. Datování Platonových dialogů jest otázka ležící s cesty širšímu obecenstvu, ale má přece svůj všeobecnější význam tím, že souvisíc se správným posouzením filosofického rozvoje Platonova, jest otázkou týkající se dějin filosofie. Ovšem na takovou dobu zpět promítnuto, v dáli více než 2200 let a vůči tomu faktu, že pravost důležitých spisů Platonových jest mimo pochybnost zjištěna, zdá se otázka, jak řaděny mají býti jeho dialogy, byl-li ten který o nějaký rok dříve nebo později psán, pro dějiny filosofie samy ve velikém jejich pásmu, významu naprosto podružného. Proti této pravdě však stojí faktum, že zde jde o myšlenkový problem individua tak velikého jako byl právě Plato. Nejedná se o hříčku literárně filologickou, nýbrž o zjištění myšlenkové evoluce velikána, který učinil sebe záhadou svými spisy, svým působením osobním a životními osudy. To jest ten důvod, proč myslitelé vždy znova k této otázce vábeni se cítí. Čím důkladněji otázka se projednává, tím více sporných mínění přibývá, místo co by pochybností ubývalo. Platonskou tuto otázku v plném jejím rozsahu ovládá uvedený spis p. Fr. Čády. Jest to práce učená, která na základě literatury a vlastního kritického posudku věcně a důkladně orientuje ve spoustě názorů, které o věci proneseny byly. Souvisí datování Faidra s celým souborem ostatních kontroversních otázek o chronologii spisů Platonových, jichž projednání p. spisovatel vyhnouti se nemohl. Co Faidra samého se tkne, zdá se p. spisovateli r. 388 býti pravděpodobným datem jeho složení. Co tendence dialogu se tkne, dochází liberálnějším výkladem komposice zcela přijatelného závěru, že předmětem Faidra jest vystihnouti pojem pravé rhetoriky, v přesném ideálním smyslu slova, že »pravá rhetorika« předpokládá filosofii anebo obrá-

* V pravo od mostu Karlova směrem ku Malé Straně po dlouhá léta v držení rodiny prof. Pinkasa.

ceně, že pravá filosofie jakožto pravá »dialektika« jest také jedině schopna docíliti toho, oč usiluje rhetorika, zvláště duši posluchačovu a vésti ji k nejkrajnějšímu cíli, po němž každá duše tím více touží, čím jest moudřejší, po poznání pravdy. G. O.

Prof. Rich. Muther, známý essayista německý, má zase aféru. Majitel uměleckého nakladatelství v Lipsku A. Seemann napsal a vydal knihu »Der Hunger nach Kunst«, jíž německá kritika vzdává zaslouženou chválu. Jeť napsána nejen odborníkem, ale i vzácným stylistou. Poslední kapitolku »Wie man Kunstgeschichte schreibt« připsal Dr. Gensel a žene v ní útokem na Muthera. Nákladem Seemannovým vyšlo před několika lety Vollbehrovo ohražení proti Mutherovi, jenž otiskl neudav pramene část jeho přednášek. Na to Muther zdrcující kritikou popravil sbírku barevných reprodukcí z nákladu Seemannova »Alte Meister«. Dr. Gensel za to zase odplácí Mutherovi a na 30 sloupcích otiskuje vedle sebe text Mutherových dějin malířství 19. století a texty francouzské, jež Muther sice přeložil, ale vydal za své původní, neoznačiv je za citát a neudav pramene. V podstatě i u nás je známo, že Muther si ve svých Dějinách přisvojil mnoho cizího. Nyní se to patrně s německou důkladností probéře řádek za řádkem.

Mimo Život — Nový systém. Čtenář Rozhledů píše: »Nedávno četl jsem p. E. z Lešehradu ‚Mimo Život' a nápadna mi byla podobnost s Björnsonovým Novým systémem. ‚Mimo život' vypadá vlastně jako milostná scéna z ‚Nového systému'. Michal Stašek odpovídá Riissovi, Marie Karen Riisové, Stanislav Nebeský, inženýr, syn bankrotáře, mluví totéž, co Hanuš Kampe, inženýr, syn opilce, a teta Klára má stejnou povahu jako pí Riisová. Vedle dějiště jsou i celé věty a odstavce stejny. Podobnost bije do očí.«

Soupis musei. K článku v 21. čísle Rozhledů na str. 604. »Handbuch der Kunstpflege« píše nám p. V. V. Jeníček, redaktor měsíčníku »Českosl. letopisy musejní, věstník musejí a archeologů československých«, jenž počal letos vycházeti v Čáslavi, že v listě tom podá »nejen seznam všech musejí a sbírek, alebrž znázorní vznik i rozvoj jednotlivých musejí a publikovati bude vše, co musea naše chovají.« Předpl. ročně 6 K.

Přehled politický, hospod., sociální.

Za hranicemi. V Belgii podaly opoziční strany, liberálové, radikálové a sociální demokraté návrh na všeobecné rovné volební právo pro venkovské obce, pro něž dosud platila vícehlasá volební soustava, opravňující vládu, udíleti voličům více hlasů, při čemž vláda ovšem zvláště pamatovala na své přívržence. Návrhu opírají se zuby nehty klerikálové. Pro případ však, že by provedení jeho nezadrželi, navrhují hlasovací právo i pro ženy. — Ve **Španělsku** trvají půl třetího měsíce již bouře, jichž původ prý jest anarchistický. V Barceloně zuřila několik dní hotová revoluce. Lid i vojsko vzájemně se přepadávali. V celé Katalonii i v sousedních provinciích Murcii, Valencii propukalo povstání. Dělnictvo v Katalonii hlásí se k anarchistům směru revolučně-blanquistického, jenž všeobecnou stávkou chce rozplamenit revoluční energii lidu, zvrátit dnešní řád a nahradit jej svobodou. Socialisté potírají tento směr.

Anglo-japanský spolek platí na 5 let a zabezpečuje dnešní državu Číně. Kdyby jedna z obou mocí byla více než jedním nepřítelem napadena, zavazuje se druhá přispěti jí na pomoc. Rusko obsadilo Mandžursko a snaží se, aby mu je Čína postoupila i formálně. Proti tomu je Japansko a kdyby došlo mezi ním a Ruskem o to k boji a Francie přispěla Rusku, musí Anglie chtěj nechtěj do války. Z té příčiny smlouva velké nadšení v Anglii nevzbudila, přes to, že Anglie povolila Japanu půjčku kol 36 mil. korun. Německo přede dvěma roky již uznalo postavení Rusů v Mandžursku.

Rakousko-Uhersko. Říšská rada. Stále se tvrdí o nynější vládě, že nemá za sebou majoritu. Ale kdykoliv se hlasuje, slaví vláda vítězství s majoritou

nikoli nepatrnou. Že za vládou skutečně majorita jest, svědčí hlasování o disposičním fondu, který byl přijat 167 hlasy proti 102. O tom, že po všeobecné debatě rozpočtové bude odhlasováno přistoupit k podrobné, nebylo pochybnosti. O disposičním fondu pak pochybnosti byly. Ovšem v míře už menší, když položka ta byla prošla ve výboru rozpočtovém. Proto také dr. Koerber se nebál dáti tuto položku odhlasovat hned na počátku debaty podrobné. (Ve výboru rozpočtovém jak známo byla ta položka oddalována až do poslední chvíle.) Nejpikantnější při poměru stran t. zv. parlamentárních k vládě t. zv. byrokratické jest, že většinu pro ni tvoří nejen ty strany, které hlasují pro ni, nýbrž i takové, které hlasování se neúčastní, ba i strany, které hlasují proti ní (na př. sociální demokraté). Vyskytují se i takové zjevy, že příslušníci stran ohlašujících vládě obstrukci, hlasují pro disp. fond (2 liber. Slovinci Ferjančič a Plantan). Celé to počínání jest jen scénou ve velké té komedii, jakou jest nynější t. zv. parlamentární život v Rakousku. Není strany vládnější, strany, alespoň jež by se více obávala, aby nynější vláda nepadla, než němečtí nacionálové. Avšak tito pánové společně s Němci z Čech před hlasováním o disposičním fondu se vytratili. Učinili tak, vědouce, že se p. dru Koerbrovi zle nepovede, neboť hlasy pro a contra byly už napřed dobře spočítány, a kdyby bylo o výsledku pochybnosti, ti secesionisté byli by hlasovali pro vládu.

Z obsahu jednání na říšské radě budeme citovati toliko slova dra Koerbra o předpisech ústavy ve věcech národních. Pravil, že ústava má přes své vady přednost, že poskytuje široké pole k svobodnému se dorozumění národův, obsahuje v národních otázkách pouze zásady, proti nimž snad nikdo nebrojí. Na stranách je, aby zásady správně vykládaly a jich používaly k prospěchu národů. Pro toto slovo veliké pobouření v úvod. sloupci »Nár. Listů«, které dra Koerbra kacířují. Naše mínění jest, že co tuto dr. Koerber praví, má pro sebe kus pravdy, jenže nešťastně po způsobu byrokratickém vyslovené. Správné jest, že dovolávati se svobod v ústavě daných, náleží netoliko politikům, nýbrž i veškerému lidu a každému příslušníku toho lidu, v jehož prospěch jsou svobody stanoveny. Nebo jinými slovy: svoboda nedá se vnutiti s hůry tam, kde pro ni není zralost, ale je možno lid k tomu nabádati a vychovávati, aby si nabízených mu svobod cenil. A to jest bod, ve kterém politika všech stran v Rakousku dopouští se neodpustitelných hříchů. Proto také jejich jazyková politika nemohla zapustiti kořeny v lidu a jednotlivci u nás tak málo si všímají a se domáhají svých práv ve věcech jazykových, ponechávajíce v tom směru vše na starosti poslancům.

Hlásáme napořád, že pro posouzení rázu nynější vlády mimo její namnoze jen líčenou neutralitu ve věcech národních, sluší míti na zřeteli také její poměr ke svobodě ústavní. Jelikož vláda je byrokratická, se svobodou bude na štíru. Proto je povinností každé strany, která dbá ústavní svobody, aby se přičinila o odklizení vlády byrokratické. Doklad nad jiné výmluvnější pro správnost toho, co žádáme, poskytuje postavení, jež zaujímá ministr vyučování ve věci disciplinárního řízení s učiteli Podle platné ústavy náleží upraviti látku tu zákonodárství zemskému. Na sněmu byl uzákoněn řád, který pro člena byrokratic. ministerstva je příliš liberální. Ministr vyučování zařekl se tudíž, že zákon k sankci nepředloží. V té věci intervenovali nedávno u něho posl. Heimrich a Dr. Šílený. A co jim řekl pan ministr vyučování? Že je ochoten buď předložiti sam sněmům návrh takového zákona nebo dáti zem. školním radám n a ř í z e n í m pravidla pro řízení disciplinární. Z toho plyne, že ministr vlády ve státě t. zv. ústavním staví na roveň zákon a nařízení, čím dokumentuje, že není si vědom pojmu ústavnosti, neboť rozdílu mezi zákonem a nařízením není jenom ve státním zřízení absolutistickém, kde vůle ministra dovede nahraditi usnesení celého sboru zákonodárného. Avšak ještě něco. Ministr dále prohlásil, že s touto záležitostí (disciplin. řádem) zabývá se školský výbor říš. rady a že nechce porady předbíhati. Znění ústavy říš. a zem. řádů je v té věci tak jasné, jak jen může býti a vychází z něho, že o té materii říš. radě nepřísluší ani nejmenší zdibec kompetence. Nicméně ministr, jenž má zachovávat zákony ústavní, odvolává se na to, že nechce předbíhat to, na

čem se uradí výbor nepříslušný. Tedy k neliberálnosti neznalost základních pojmů ústavověrných a konečně i stanovisko protiautonomistické.

Návrh na úpravu **jazykové otázky** pro chystané německo-české konference mají mladočeši již hotový. Němci s ním ještě hotovi nejsou, ale pracují na něm. Oba návrhy budou podány předsedovi ministerstva dru Koerbrovi, jenž z nich bude hledět upraviti zlaté středocestí, po němž by se dalo přejít do nové éry. Návrh mladočeský byl pracován za spoluúčasti osob mimo politiku stojících (prof. dr. A. Randa, dr. Šolc).

Zvýšení **auskultantských** adjut pohřbeno rozpočtovou komisí panské sněmovny, jež projednání zákona odložila na dobu, až bude moci ministr financí sehnati náklad potřebný 1 mil. K. — Parlamentům rakouskému i uherskému bude prý letos ještě podána předloha na zvýšení civilní listy císařovy o 1 mil. K v Cis a Trans. — Proti volebním seznamům olomoucké obchodní komory podali Češi olomoučtí na 9000 reklamací! — Organisace strany národněsociální na Prostějovsku a Vsacku odtrhly se a ustavily samostatně. — Velkovýroba 227 měšťanů v Č. Budějovicích byla okresním hejtmanstvím na základě § 45. obec. zříz. zrušena. Tu mladočeská strana svoji povinnost vykonala.

Hospodářský. »Hlas Národa« rozhovořil se 25. února o inferiotě našich bank a podniků. Praví: »Je známo, že trošku vyniknuvší našinec jednoho oboru musí býti honem funkcionářem desíti jiných závodů, byť ani dost málo příbuzny si nebyly. Funkcionáři tito přestávají míti možnost podnikavého myšlení, jsouce zatahováni do honorované representace mechanismu.« Koho tím mínil Hlas Národa? Snad p. Dr. Vl. Škardu? Neboť »trošičku vyniknuvší« p. Dr. Vl. Škarda je správním radou 1) společnosti pro výrobu a zužitkování kyseliny uhličité v Praze, 2) elektrické dráhy Praha-Vysočany, 3) české průmyslové banky, 4) První pražské zastavárny. Anebo »trošku vyniknuvšího« p. B. E. Schleifra, který je ředitelem 1) České průmyslové banky, ale i správním radou (!) 2) elektrické dráhy Praha-Vysočany, 3) akc. spol. v Praze k vyrábění vápna a cementu a 4) I. čes. všeob. akc. spol. pro pojišťování na život; anebo p. H. Jandu, Dr. K. Černohorského, Barocha, Dimmra atd., již mají nejméně po 4 správ. radovstvích? — Hl. N. praví dále: »Nové podniky naše se zabíjí hrabivostí prvních spravovatelů, kteří ať přímo či nepřímo bezohledně je seslabují. Tantiemy, obchody při dodávkách a přejímkach, cestovné, intervence atd. mají mnoho na svědomí . . Reality, pozemky, patenty započnou hráti roli, aby páni sami sebe oklamati mohli. Zaopatřovací systém je u nás příliš patrný.« Všechno moc pěkné, ale to všechno stojí v každém »Citatenschatzu«. Takové hezké sentimentální vzdechy prospějí málo. Proč Hl. Nár., jako největší list národohospodářský nemá času vytknouti p. Schleifrovi, že není v pořádku, aby ředitel banky zároveň byl správním radou prům ysl. podniků, jež jsou s bankou ve spojení? Proč nepoukáže na jiné ještě zajímavější zjevy našeho »finančního světa«? Že se naši páni za to mstí nejméně do čtvrtého kolena, jest pravda, ale nejsou proti poctivému tisku na konec bezbranni?

Jednání **bruselské konference cukerní** popohnala Anglie najednou tak, že od konce minulého týdne stojíme již před hotovou událostí. Zbývají jen podpisy na ujednání. Súčastněné státy jsou povinny zrušit do 1. září 1903 všecky přímé i nepřímé prémie cukerní a snížit dovozné clo na 6 franků. (Dosavadní clo v Rakousku $27^1/_2$ fr.) Proti státům, jež se k této konvenci nepřipojí nebo ujednání poruší, jsou mocnosti oprávněny zavésti cla retorsní. Anglie se zavázala, že ani cukru ze svých kolonií neposkytne tu žádných výhod a že by naň uvalila stejné clo jako na evropský. Zřídí se mezinárodní komise pro dohled nad cukerním zákonodárstvím. Na ni budou se moci súčastněné mocnosti obrátiti o schválení vyššího cla než 6 fr., když se bude jednat o přechodnou ochranu domácího trhu před záplavou cizím cukrem následkem zvláštních okolností a konjunktur. Smlouva má platit 5 let. Rakousko prosadilo v Bruselu, že premie bude zrušena až po kampani 1903-4, vymohlo tudíž přechodnou dobu 18 měsíců. Ujednání musí schváliti ještě parlamenty smluvných států, ale ač budou debaty dosti pohnuté, o schválení není pochybnosti. Vliv toho ujednání na průmysl náš

cukerní bude se jeviti v přední řadě v obmezení produkce a tudíž i obmezení pěstění řepy, aby ohromný přebytek zásob cukerních byl ztráven a za druhé ve snahách výrobců cukru i státu, aby domácí konsum stoupl, při čemž bude silně pomáhati heslo, že naše domácí spotřeba jest schopna silného stoupání, ježto připadá u nás ze spotřeby cukru na hlavu 8 kg., kdežto v Německu 15 kg. a v Anglii 45 kg. Stane se tedy cukr lacinější a vypočítává se již, že by zlacinění na 1 kg. mohlo obnášeti 7 kr. Kdyby vláda slevila z konsumní daně oněch 18 mil., které zrušením premií ušetří, již tím by z daně té sleveny byly na kg. 3 krejc. Za to na světovém trhu cukerním stoupnou po zrušení premií ceny a přepovídá se, že o 8 K, tak že průmysl cukerní by zvýšenou spotřebou doma a zvýšenou cenou cukru na svět. trhu dokonce se neocitl v postavení ohroženém, jak se z prvu ohlašovalo. Všeobecně se přiznává, že poměry cukerní výroby dojdou ozdravení. Pro rolníka najde se náhradou za řepu na př. ječmen. Na prostředně dobré půdě sklizí se průměrně 225 metr. centů řepy, po př. 17½ metr. ctu ječmene na hektar. Za letošních cen dává řepa výnos 165 K a ječmen 240 K. Pokud by tedy rolník nedostal za řepu víc než K 1·83 za metr. cent, bude mu lépe pěstovat ječmen.

Poradní **sbor pro vodní stavby** jest již ustaven a konal 4. března první schůzi. Dle slov min. Calla mají býti práce provedeny r. 1904—1912. Nejprve provede se průplav dunajsko-oderský s připojením na Vislu. Téhož dne konána v Č. Budějovicích manifestační schůze pro splavnění Vltavy do Č. Budějovic. Odborný výklad podal prof. Hrázský. Obavy a námitky zemědělců konejšil posl. H. Janda. Nejprve bude se, dle jeho slov, prováděti regulace a kanalisace řek a přítoků a teprve později (na konec) stavba plavebních kanálů (z Vltavy do Dunaje a z Labe k Odře). To znamená možnost prováděti meliorace ve větším slohu, jak vychází z § 5. zákona o vod. drahách, který stanoví zvýšení stát. příspěvků pro fond melioračnì (na 4 mil. korun ročně až do r. 1914) a zaručuje regulaci přítoků vltavských a labských. Posl. Janda doporučuje jihočes. rolnictvu sdružiti se za tou příčinou v Jednotu povltavskou a utvořiti odbory pro jednotlivá povodí. Výnos luk, chov skotu lze zvelebiti v míře netušené a pro jižní Čechy tak žádoucí, nehledě ani k možnosti, využít regulovaných vod k podnikům průmyslovým. Manifestační tuto schůzi vítáme, ježto pomůže rozptýlit pesimistickou náladu, jež se z pohnutek politických stále proti hotovému faktu průplavů budí, a upozorňuje české kruhy, co tu v našem zájmu jest činiti.

Na trhu peněžním mluví se opět o dalším snížení **míry úrokové**. Rakousko-uherská banka zahájila poznovu eskompt na veřejném trhu pod oficielní sazbou, jež od 4. února snížena byla, jak známo, ze 4 na 3½%. Tehdáž zástupcové obou vlád prohlásili, že by s tím nemohli býti srozuměni, kdyby banka hned po snížení oficielní sazby eskomptovala dále směnky za t r ž n í míru úrokovou, která je z pravidla vždy nižší. Avšak ani snížená sazba 3½% nevyhovuje skutečným poměrům trhu peněžního, neboť dobré tříměsíční akcepty lze snadno umístiti i za sazbu tříprocentní a ještě nižší, poněvadž úroková míra na veřejném trhu je dnes téměř o procento nižší než sazba oficielní. Z důvodů těch nesetkalo se opětně zahájení eskomptu rakousko-uherskou bankou pod její oficielní sazbou s takovými výsledky, jak bylo očekáváno, a proto má se za to, že opatření to nemá než ráz přechodní a že povede k dalšímu snížení míry úrokové o ½ procenta, aby vyhověno bylo poměrům peněžního trhu. Podobná situace byla i koncem minulého roku a nyní, zdá se opakovati totéž jako před třemi měsíci. Tehdáž byla v platnosti sazba 4% (nyní máme 3½%), a banka eskomptovala na veřejném trhu při 3%. I nyní soukromý diskont klesl. Jako tehdáž nejevila se potřeba peněz, tak i dnes, jen že situace pro banku je dnes kritičtější, neboť daně prostá záloha bankovek vykazuje nyní sumu 440 mil. K a bankovky naše uhraženy jsou více než 40 mil. K. Avšak kritičnost situace jeví se v tom, že portefeuille banky, t. j. její zásoba směnek, od ledna letošního roku o 25 mil. korun klesla a jest o 45 mil. korun menší než před rokem. Příčinou toho jest úbytek obchodů úvěrních, t. j. úbytek půjček, jež činí dnes úhrnem 800.000

korun. Půjde-li to tak dále, dožijeme se v Rakousku 3% sazby úrokové. Že rozhodující kruhy, zejména obě vlády se tříprocentní míry úrokové nebojí, je důkazem, že samy nazývají dnešní situaci příznivou. Příznivou ovšem pro své plány konvertační. Obchod v dividendových, zejména průmyslových hodnotách však úplně váznul. Větší naděje pojí se k některým papírům dopravním, poněvadž se má za to, že vláda nyní přikročí k sestátnění hlavních tratí drah soukromých, aby upravením dopravních sazeb vyhověla dávným požadavkům domácího průmyslu. Jedná se v prvé řadě o sestátnění společnosti rakousko-uherské státní dráhy a obou tratí severozápadní dráhy. Nejhůře postiženy byly akcie Hospodářské banky, která má různé závazky s četnými cukrovary. Papír ten klesl o celých 100 K pod nominální hodnotu na 300 K. Na pražské burse soustřeďoval se zájem ke všem 4% titrům zemské i hypoteční banky a k rakouské zlaté rentě. Jako jarní novinka objevily se na pražském trhu poprvé i akcie rakousko-uherské banky. — Návrhu nového německého celního tarifu hrozí katastrofa, že jej říšský sněm zamítne. Při dosavavním jeho projednávání dožila se pruská vláda jako navrhovatelka takového fiaska, že sama chce utéci z boje.

Předloha nového zákona o terminových obchodech na bursách plodinových dosud není vypracována, vlastně přepracována, poněvadž dosavadní elaboráty nedošly souhlasu stran. Vláda, jak známo, podala parlamentu předlohu, v níž za jistých modalit připouští se na bursách plodinových obchody terminové, kdežto poslanecká sněmovna usnesla se na zásadním jich zrušení. Spekulanti obilní pohrozili, že vystěhují se z Vídně do Pešti a těch zase lekla se Vídeň a povoluje. Hlavním kamenem úrazu byl totiž paragraf, jímž stanoví se trest vězení od jednoho týdne do jednoho roku, spojený s pokutou až do 20.000 K pro toho, kdo zúmyslně ujednává obchod s obilím nebo s moukou za tím účelem, aby ze stoupání nebo klesání cen docílil určitého zisku, při čemž zároveň je zřejmo, že nebude s to, aby prodané zboží skutečně dodal, nebo koupené převzal. Užší výbor národohospodářský podal tedy návrh nového znění tohoto článku, v němž taxativně vypočítává obchody, jež na plodinových bursách budou dovoleny, tak že by všechny ostatní obchody, jež uvedeny nejsou, byly zakázány. O návrhu raditi se bude ještě užší výbor. — Mimořádná valná hromada akcionářů místní dráhy Německý Brod—Žďár na Moravě usnesla se na prodloužení trati ze Žďáru do Tišnova a připojení na trať Brno—Tišnov. Za účelem tím má býti akciový kapitál zvýšen o $7\frac{1}{2}$ mil. korun a sice vydáním nových akcií v nom. hodnotě 1·4 mil. K a 4% státem zaručenou půjčkou v sumě 6·1 mil K. Valné hromady této, jež konala se dne 5. t. m. ve Vídni, súčastnilo se deset akcionářů.

Cukr. 6./3. Státy na bruselské konferenci súčastněné dohodly se, že počínaje dnem 1. září 1903 mají býti zrušeny vývozní prémie, a že má současně vstoupiti v platnost jednotná sazba cla 6 franků za 100 kg. cukru. Mezi cukrem řepovým a třtinovým nemá býti činěno rozdílu. Cukr ze států, které poskytují premie, jako Rusko a Rumunsko, jakož i které by ke konvenci nepřistoupily, má podlehati přirážce celní ve výši prémie. K podepsání smlouvy té však nedošlo, poněvadž němečtí zástupci prohlásili, že k podpisu musí si opatřiti svolení své vlády. Proslýchá se, že Německo zamýšlí dodatečně prosaditi, aby smlouva nabyla platnosti teprve počátkem kampaně 1904-5, a že němečtí delegáti odepřeli podpis jen z toho důvodu, a že hlasovali dříve pro lhůtu 1. září 1903 v bezpečném očekávání, že Rakousko na ni nepřistoupí. Průtah v skoncování bruselských konferencí posuzoval se na trzích cukerních velice nepříznivě. Mnozí špekulanti, kteří v naději, že ustanovení konvence přivodí důkladné omezení osevu a tudíž ozdravění poměrů, kupovali cukr z příští kampaně, zbavovali se svých závazků s velikým chvatem a srazili tak cenu průběhem několika dnů asi o 4 proc. V Americe klesly ceny poslední dny o $\frac{1}{8}$ centíku za libru. Zdejší trh sledoval rovněž směr sestupný, ač nabídka zboží úplně přestala. Statistika zřejmých zásob světových doznala v minulém týdnu zhoršení asi o 20.000 t. Z Bruselu se oznamuje, že konvence cukerní byla včera večer podepsána. Za trhu klidného znamená pohotová surovina K 17·95 franko Ústí.

Sociální. 13. února zastavili topiči, zaměstnaní u rakouského »Lloydu« v Terstu práci, poněvadž nebylo vyhověno jejich požadavkům. Krok ten byl zápalnou jiskrou k všeobecnému výbuchu nespokojenosti, od delší doby v dělnictvu terstském nahromaděné. Po topičích zastavili práci dělníci v arsenále, v strojírnách, dělníci přístavní, pomocní dělníci v obecní plynárně, sazeči a j., takže během dvou dnů stávka v Terstu byla skoro všeobecná. Byla zastavena i doprava na elektrické dráze a denní listy nemohly vycházeti. Povoláno bylo vojsko a četnictvo, prohlášen výjimečný stav a stanné právo, a teprve nyní uznány byly požadavky topičů za oprávněné. Pokud netekla krev, pokud neležela na ulicích spousta zabitých a raněných, pokud celý Terst nebyl ve vzpouře, pokládalo řiditelství kapitalistického »Lloydu« požadavky topičů za přemrštěné a neuskutečnitelné. Až když se tak stalo, teprve poznalo, že jsou přijatelny a z většího dílu je povolilo. Duch našich velkých kapitalistických společností nemohl být černějšími barvami illustrován jako událostmi terstskými. Politické úřady nezachovaly neutrálné stanovisko v námezdním zápase mezi dělníky a kapitalistickou společností, málo se přičinily o smírné rozřešení konfliktu, postavivše se na stranu společnosti a pokusivše se zjednati společnosti stávkokaze. Tak řeší se ještě u nás otázka sociální. Nejprve rozdmychá se nespokojenost dělnictva na nejvyšší stupeň a pak se uvalí výjimečný stav a stanné právo.

Sociální komise pražská stůně na jednu velikou vadu, z niž asi dlouho nebude vyléčena: nemůže se státi institucí skutečně moderní, i kdyby chtěla. Nad ní stojí dvě instance, které proniknuty jsou vším možným, jen ne moderním duchem, a které o její návrzích rozhodují: městská rada a sbor obecních starších se svými Březnovskými a Vaníčky. Usnese-li se sociální komise na něčem pokrokovějším, může býti jista, že to neprojde. Postačí jediné vystoupení Březnovského, aby to bylo zvráceno a nahraženo jiným, co lépe odpovídá třídním předsudkům a fosilním názorům. Ukázalo se to hlavně při jednání o novém organisačním statutu pražského městského ústavu pro sprostředkování práce ve sboru obecních starších 14. ledna a 3. února. Tento statut vypracovala sociální komise v dorozumění s městskou radou a v § 4. navrhovala, aby z tří dělnických členů dozorčí komise ústavu jednoho jmenovalo odborové sdružení sociálně demokratické, jednoho odborové sdružení národně sociální a jednoho aby volily pomocnické hromady. Zaměstnavatelé měli míti v dozorčí komisi taktéž tři členy, další tři členy měl si zvoliti sbor obecních starších ze svého středu, ale tito neměli býti zaměstnavateli. Sociální komise uznávala tím odborové organisace dělnické a pak chtěla alespoň poněkud v dozorčí komisi zachovati jistou rovnováhu mezi dělníky a zaměstnavateli. Avšak právě toto mírné vybočení z třídního předsudku a strannictví narazilo na city p. Březnovského, který již v první schůzi, kde o statutu se jednalo, přičinil se o to, že odborové organisace byly vyškrtnuty a právo voliti dělnické členy dozorčí rady přeneseno na předsedy hromad pomocnických. Tito ovšem volbu za takových okolností co nejrozhodněji zamítli. Sbor obecních starších ve schůzi dne 3. února vzal flegmaticky jejich abstinenci na vědomí a usnesl se na návrh p. Vaníčka, že předsedové pomocnických hromad (přes to, že volbu vykonati nechtějí!), smějí za členy dozorčí rady volit jen dělníky v Praze pracující, a ne tedy snad »agitátory«. Jaký význam toto druhé usnesení za abstinence předsedů hromad pomocnických má, je zřejmé: sbor obecních starších tím projevil, že na odporu dělníků nesejde, a že je mu milejší dozorčí komise bez dělníků, nežli se zástupci odborových organisací. Jak známo, uznává i vláda rakouská odborové organisace za řádné představitele dělnictva a jejich zástupci zasedají v anketě o sprostředkování práce, v komisi pro vodní stavby a v pracovní radě. Nemá tedy sbor obecních starších města Prahy tolik demokratičnosti v sobě, jako centralistická a byrokratická vláda vídeňská. Ale ani druhý návrh sociální komise, aby členové dozorčí komise ústavu pro sprostředkování práce, jež zvolí sbor obecních starších ze svého středu, nebyli živnostenskými zaměstnavateli, neobstál, i ten narážel příliš na zaměstnavatelské city opatrných a počestných otců města Prahy. Zajímavo je, že návrh na odstranění této klausule podala samotna městská rada bez vědomí sociální komise,

ačkoliv původní ustanovení učiněno bylo po vzájemné dohodě obou. Obecní starší p. Šubert, zakladatel a člen sociální komise, byl tímto suverenním pominutím své instituce nemile překvapen, ale spolkl pilulku bez protestu. — Je chybou našeho českého života, že dovede z ciziny bráti jen moderní formy, ne však moderního ducha. To platí především o sociální komisi pražské.

*

Redaktor tohoto listu odebral se na několik dní do Paříže k slavnostem V. Huga.
Lumír, 1./3. 1902.

Ve svém tmavém vlhkém hrobě
Viktor Hugo procitá,
hlášena mu od východu
elegantní visita.

Mhouří oči proti světlu,
z mátohy se probírá,
vida rovně k sobě chvátat
redaktora Lumíra.

Usmívá se namáhavě:
Bon jour, pane Hladíku!
Genius i v hrobě volí
jistou jemnou taktiku.

Bon jour, pane, jak mne hřeje
posthumní ta pieta!
Kdybych já byl tohle věděl,
nebyl bych šel se světa.

»Nedělá nic, velký mistře,
dovedu vás zastoupit.
Teď však rychle, interview sem,
v Národních dnes musí být.

Ceskofranskou alianci
od Podmokl k Provenci
s galantními exministry,
senatory, poslanci,

s půvabnými manželkami
gentlemanů výstředních,
svrchovaně bonhomními
chefy novin úředních — —«

Dosti, pane, Hugo vece,
usměje se znaveně,
sehrál jste to velmi dobře,
jak Cyrano z Gaskoně.

Dopisy. Velectěný pane redaktore! K tomu, co pan Scheinpflug pověděl o ochotnických divadlech, rád bych připojil několik slov o jednom ještě neblahém následku dnešního »dobročinného« působení divadel ochotnických a potom jistou prosbu k p. Scheinpflugovi i k jiným. — Abychom docílili značnějšího čistého zisku, šetříváme na honoráři spisovatelském. Poměry českých spisovatelů, pokud vím nejsou skvělé, ale my, abychom vykázati mohli větší příspěvek k různým těm více méně dobročinným účelům, buď volíme hry autorů starších a těch, kteří honoráře nežádají, nebo vůbec nepožádáme za povolení ku provozování — dovolujeme si zadržeti vysoce zaslouženou mzdu těch, jimž zpravidla ničeho nepřebývá. Než i kdyby přebývalo. Literatuře dramatické tím zajisté špatně prospíváme, a pak (loni na studentském sjezdu v Pardubicích na př.) žalujeme, že nemáme novějších původních dramat, jež by bylo možno na našich ochotnických jevištích provozovati. Tímto způsobem sotva dokážeme, abychom jich měli více! — »Škola našeho venkova« po zmíněném sjezdu vyzvala pp. učitele, již ochotnická představení řídí, aby jí oznámili, které hry se osvědčují. Chtěla sestaviti seznam vhodných her. Než výsledek vyzvání nebyl asi valný, poněvadž vícekráte nebylo o tom zmínky. Pan Scheinpflug by se mi a zajisté i přemnohým jiným velice zavděčil, kdyby nám podal výběr her, jež by bylo záhodno a možno na ochotnických jevištích našich provozovati. Z článku jeho jest patrno, že dobře zná poměry venkovské i veškeru naši literaturu dramatickou . . Všecko ovšem nehodilo by se všem. Někde k té které hře neměli by dosti schopných sil, jinde něco jiného zase bude vaditi, než seznam podobný není tak písmem svatým. Dnes však, kdy vůbec nemáme ukazovatele, třeba jest přečísti, a ovšem dříve koupiti, deset dvacet knížek, než na něco slušnějšího přijdeme a ještě nevíme, jak dopadnem. — Podobně ovšem zavděčili by se nám i jiní, kdo v oboru tom zkušenosti mají. Pan redaktor, doufám, v zájmu dobré věci dopřál by seznamům podobným místa. — (Ovšem že!) P. HORSKÝ.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 15. BŘEZNA 1902 ČÍSLO 24.

Preludium k vyrovnacím konferencím.

Jazyková nařízení, ač platila jen $2^1/_2$ roku, vžila se alespoň v některých úřadovnách. Jest to docela přirozené, vždyť nařízení ta jen komentují stav zákonný a konečně vyskytují se již i v českém národě byrokrati, kterým mateřský jazyk jeví se statkem drahocenným, alespoň tak drahocenným, jako nějaký úsměv shůry. Přes to, že jazyková nařízení byla zrušena, v některých úřadovnách alespoň živoří dále, ovšem jen při soudech, neboť soudcové mohou si to dovoliti před jinými úředníky, jsouce v neodvislosti a samostatnosti u vykládání zákonů chráněni ústavou alespoň na papíře. Vyskytlo se několik soudců českých, se kterými nedalo se nic svésti všemi nařízeními a úkazy, veřejnými i tajnými, písemnými i ústními, všemi reversy, příkazy, domluvami, instrukcemi, výtkami a nosy a jak se všecky podobné prostředky a prostředečky politického umění vládního nazývají. Těchto několik užívá češtiny jak po právu náleží i při některých úkonech, které bývají pokládány za akty t. zv. vnitřního úřadování (ač je to sporno), zejména ve vzájemné korespondenci úřední, v předkládání i vracení zpráv, v příkazech kancelářím atd. Této praxi občas popouští se shůry volnější úzda, občas pak uzda se přitahuje. Přitahuje se zejména teď od některé doby a poněvadž máme za to, že to souvisí s politickou konstelací a představuje jakési preludium pro chystané jazykové konference, budeme se tou věcí zabývati podrobněji.

Především poznamenáváme, že ke známým prostředkům vládního umění shora vypočteným přibyl prostředek z brusu nový, totiž soukromé dopisy byrokratů náčelných byrokratům podřízeným. Jeden takový dopis před nedávnem poslal president vrch. soudu p. ryt. Veselý presidentovi kraj. soudu v Jičíně a vyzval jej, aby na jistého radu (jméno jeho jest nám známo) u téhož soudu působil, aby přestal u vnitřním úřadování užívati češtiny, že prý jest on jediný a už poslední z českých soudců,

který se té praxe přidržuje (v čemž je pisatel na omylu). Tak se kolportuje obsah dopisu aristokratického předsedy mezi soudním úřednictvem. Vyskytují se dále od některé doby zase typické nosy, s pověstnými mythickými »stávajícími jazykovými předpisy«. Nosy vycházejí od vrchního soudu v král. Českém a znějí (německy) napořád stejně, na př.: Za příčinou předložení spisů .. vytýká se c. k. ... soudu, že v rozporu se stávajícími toho času jazykovými předpisy ten a ten dopis vyhotovil v jazyku českém, anebo zkrátka: podotýká (ne vytýká) se, že se nešetří platných toho času jazykových předpisů v písemném styku s úřady zeměpanskými. Tyto ‚jazykové předpisy', které ještě necitoval nikdo z těch, kdož tak horlivě vytýkají, že nejsou zachovávány, jsou koníčkem již tak otřelým, že svědčí to nejlépe o nesprávnosti takové výtky, když se nedá už nic jiného najít, čím mají býti stávající zákony (kabinetní list císaře Ferdinanda z 8. dubna r. 1848 a čl. 19. stát. zákl. zákonů z 21. pros. 1867 čís. 142 říš. zák.) potřeny.

Presidenti jsou voláni ad audiendum verbum. Co se s nimi jedná, zůstává ovšem tajno. Ale představení různých soudů počínají zapřísahati své podřízené, aby jen ustali ve zhoubné praxi, jíž se přidržují, a že jim tak radí přátelsky ve vlastním jejich prospěchu. Prosí se, hrozí se (i udáním!), vnucují se názory ve formě direktiv, odbývají se konference na základě § 2. jednacího řádu, který na ten případ vůbec se nehodí, a na Moravě sahá se pustě a neurvale k disciplinárnímu řízení, k důtkám atd. Pracuje se zkrátka plnou parou, aby zmizely i poslední zbytečky češtiny z t. zv. vnitřního úřadování.

Tak děje se zejména od doby, kdy president vrch. soudu byl ve Vídni u ministra spravedlnosti (jsou tomu asi 3 neděle). Pan ministr spravedlnosti baron Spens má sice zvláštní osobní důvod nevražiti na český národ, to od té doby, co mu ministr krajan Rezek nepodepsal návrh na jmenování nových 11 radů vrchního soudu a prosadil, že ten návrh z kabinetní kanceláře byl ministerstvu spravedlnosti vrácen. Ale osobní animosita ministra spravedlnosti dojista není jedinou, ba není ani hlavní příčinou té nové akce zahájené proti českému úřadování. Máme za to a tvrdíme s dobrým rozmyslem a bez ostychu, že se jedná o jakousi soustavnou akci a promyšlený plán celého nynějšího byrokratického t. zv. neutrálního ministerstva. Tomu se jedná o to, aby při nastávajících konferencích zástupcům národa českého vnitřní úřadování české mohl nabídnouti jako koncesi. Jestliže se však podaří úřednictvu českému zachovati českému jazyku domovské právo v našich úřadovnách, pak vnitřní čeština kompensačním předmětem býti nemůže a vláda musila by mladočechům nabídnouti něco jiného, jelikož jim cosi každým způsobem nabídnouti musí, majíc zájem na tom, aby jí nepřekáželi při rakousko uherském vyrovnání. Máme-li to na zřeteli, teprve dobře a jasně pochopíme slova Dra Koerbera o úřednictvu, která promluvil v rozpočtové de-

batě dne 5. března, praviv, že úředníci nesmějí agresivně projevovat své politické smýšlení, že nemají myslit na nic leč na svou povinnost a že »obzvláště národní otázka byla by zbavena nebezpečné příchuti, kdyby 100.000 úředníků se nezabývalo politikou«. Tato slova čelí v přední řadě proti úřednictvu českému, ač ho 100.000 mužů není, a zejména proti oněm soudcům, proti nimž teď se uvádějí v pohyb páky vládní represe shůry, jak jsme vyložili. Není pochyby, že předseda ministerstva a s ním celý kabinet pokládá za politiku, a to za politiku agresivní, když český soudce v jazykové judikatuře se odvolává na zákon, když staví zákon nad nařízení a fermany, bez ohledu, zdali tím hatí politické plány vlády ve věcech jazykových čili nic.

Jedná se tudíž dle našeho soudu o dobře promyšlený plán vlády proti českému národu, plán, o kterém osnovatelé jeho snad se domnívají, že je chytře navlečen. Ale je to jen chytráctví byrokratické, které ten snadno prohlédne, kdo je na stráži a kdo praktiky a psychologii byrokratismu zná. Český národ je na stráži, o tom budiž vláda ubezpečena, ať již ti, kdo jako jeho zástupci v přední řadě k tomu jsou povoláni, svou povinnost konají či nic.

Celjské pobočky.

V boji o celjské pobočky, trvajícím již od r. 1895, ukázalo se v poslední fázi nejjasněji, co Slovinci dovedeme či lépe nedovedeme. Nejedná se totiž tolik o urážku lidu slovinského, neběží zde tolik o město Celje samo: otázka celjských poboček je symptomatická pro politiku, jakou provozují již od let devadesátých slovinští vůdcové. Chceme li poznati příčiny ohrožencho postavení slovinských paralelek, musíme sáhnouti hlouběji, ku kořenu toho zla. Tu se zjeví, že nám celjské pobočky zahubí asi táž příčina, která způsobila pád slovinské školy v Št. Jakobu v Rožném údolí na Korutansku, tak že tu zbývá pouze jedna ještě na Jezersku . . Příčina ta tkví v strašné povrchnosti a ledabylosti, kterouž se u Slovinců pohlíží na záležitosti veřejné; tkví v neuvědomělosti větší části lidu slovinského, obzvláště na hranicích jazykových, v osobní řevnivosti a zejména v nedostatečném, ponejvíce jednostranném vzdělání politických činitelů slovinských.

Kdyby vývoj národa slovinského byl vytrval na dráze, kterou mu odkázal bývalý »otec národa« toho Dr. Janez Bleiweis, vítez Trsteniški, kdyby ten vývoj se byl skutečně prohloubil a promyšleně propracoval, doplňoval stále novějšími, modernějšími ideami, což nebylo nemožno, kdyby následníci Dra Bleiweisa byli pochopili, oč běží Slovincům v jejich existenčním zápase, Slovinci by se byli vyvíjeli normálně. Tak ale

ve svém vývoji kymáceli, upadali z krajnosti v krajnost — vývoj stával se pořád jednostrannější, neurčitější. Vůdcové nevěděli brzo, jak a kam.

Na počátku konstitučního života požadovala se t. zv. sjednocená Slovenie. Za táborů v letech 60—70. byl celý národ slovinský zaujat tou myšlenkou. Přání toto v jednotlivých obdobích mělo více méně reálné líce, ale bledlo neustále a nyní již se na to nevzpomíná. Ale aby přece i Slovinci zajedno s ostatními Slovany měli své státoprávnictví, vnucovali a vnucují jim někteří domácí politikové historické právo hrvatské, vydávajíce lid slovinský za »alpské Hrvaty«.

Pak se stalo, že těžisko veškerého úsilí po osamostatnění a nezávislosti od cizích sousedů bylo jen v politickém životě. Pro politiku zapomínalo se na jiné důležitější věci než byly t. zv. politické úspěchy. Tak se musilo státi, že naši diplomatičtí poslancové nevymohli na vládě ani jedinou střední školu slovinskou, ba že musíme bojovati o obecné školy. Bude již brzy 20 let, co slovinští otcové v Terstu, největším to městě slovinském, žádají aspoň jednu obecnou školu slovinskou. V Gorici s posměchem odkazuje městská obec děti slovinské do nezdravých místností bývalých kasáren. V Korutanech existuje toliko jedna obecná škola slovinská pro 130 000 Slovinců. Měšťanských škol nemáme, leč jedinou na Krškem v Krajině — německou. V Istře vystaví si obec budovu školní, ale učitele nedostane, poněvadž obec žádá, aby se vyučovalo hrvatsky a slovinsky. Vyhlídky pro lublaňskou universitu — prosím, nežádá se slovinská, nýbrž lublaňská universita! — jsou den co den nepříznivější: pak by bylo nemyslitelné, urážka pro národ slovinský, kdyby ztratil i celjské pobočky?! Tak se dopracovalo!

A proč? Poněvadž se hledal úspěch výlučně jen v zevnější stránce politiky. Běželo a běží o diplomatisování a poslancování, oboje se náramně zalíbilo jihoslovanským politikům vůbec, nikdo se nestará o vlastní vzdělání politické a politickou práci mezi lidem. Nedocílilo se, kolik se mohlo, pro osvětu slovinskou, když vládlo heslo »vse za vero, dom, cesarja«, ani potom, když se zápasilo ve dvou táborích radikálně pro »absolutní národnost« a pro »katolickou víru předků našich«; poměrně nejméně pak se učiní v posledních dobách, když zuří v Slovinsku boj klerikalismu s liberalismem pod hesly »křesťanská demokracie« a »pokrok a svoboda«.

Jako se školstvím jednalo se i na jiných polích osvěty. Jako by neexistovalo umění. Krásná literatura nesměla se hnouti, aby nebyla okřiknuta zpátečníky kněžskými i nekněžskými. Z věd pěstovala se skoro výlučně filologie, zejména slovanská, přálo se theologii a scholastické filosofii. Klerikálové udrželi revui pro theologii a filosofii, světská inteligence se nevzmohla než na list rázu slabšího Familienblattu, »Ljubljanski Zvon«. Klerikálové pracovali vědecky — arcit se svého stanoviska, větská inteligence sedávala po hospodách a očekávala spásy,

zázraků od politiky, od říšské rady. Tak i osvětový vývoj byl jednostranný, neúplný.

Pak se začaly i ve Slovinsku ozývati tužby sociálně demokratické a socialistické. Z toho poděšení, zrádcování, vylučování z národa. A zase byli klerikálové první, kteří se začali zabývat studiem otázky sociální, uvedli křesťansko sociální hnutí. Velmi promyšleně byl vypracován již referát o I. katolickém sjezdu slovinském, na II. sjezdu byl pečlivě doplněn a dopodrobna proveden — a jak chudě vyhlíží nástin t. zv. liberálního creda slovinského ohledně sociálních věd! A modernějších směrů nemáme ještě, sociální demokracie má vliv jen v Terstu a v některých městech a osadách, kde jsou továrny, a proto na veřejný život slovinského lidu mnoho nepůsobí. Přece jest jisto, že tužby a hnutí sociálně demokratické udusit nelze ani mezi Slovinci, že toto by se mohlo pěkně rozvinouti, kdyby byli lepší — vůdcové .. Studiem sociální otázky pak leckdo přišel k poznání, že nestačí pouhá politika, při které se nic nepracuje, leda sem tam promluví nějaká řeč, pro kterou látku podávají strannické časopisy. Tak se najednou začalo tvrdit, že toliko hospodářská práce nás spasí, zachrání od útočných sousedů.

Zakládaly se o překot spořitelny, záložny, hospodářská společenstva, konsumní spolky, mluvilo se o továrnách, které mají vyrábět slovinské zboží pro potřeby domácí a pro export. Hnutí to vyvolali přes noc v život klerikálové. Nyní je těch podniků tolik, že jsou původcové jejich v rozpacích. Die ich rief die Geister, werd' ich nun nicht los .. Přehánělo se i tu. Chtělo se dokonce — ana celá ta organisace namířena byla nejvíce proti liberálně smýšlejícím obchodníkům a hostinským — dokázati, že Slovinci nepotřebují obchodního stavu, že by nám stačily konsumní spolky, hospodářská společenstva a továrny budoucnosti .. S druhé strany zase se tvrdilo, že dosavadní obchodnictvo slovinské je výtečné a úplně postačující, že se vůbec hospodářsky nemusíme organisovat, ale individuálně každý musí se uplatnit. Jednostrannost. A nejhorší ve všem bylo, že se více méně počínalo diletantsky, že se chtělo a chce experimentovati s národním jměním ..

Tak to bylo i v jiných odvětvích života slovinského, v kterých se dosud pracovalo: povrchnost, jednostrannost, nedostatek vzdělání, často i osobní nenávist — všecko prýštilo ze strannických pramenů. Očekávaly se zázraky a když se neobjevily, všechno se svíjelo v zoufalství; jenom k rozumné, vážné práci ruku nikdo nepřiložil. A před tím nás varoval Dr. J. Bleiweis již před 42 lety —

Naskytovaly se častěji už zjevy, že se spojovali jednotlivci, kterým se znechutilo takové živoření slovinské, kteří chtěli posunouti národ ku předu tím, že by se vyhnuli dosud hnusnému boji mezi liberály a klerikály. Pokusili se založiti střední stranu jakousi, jež by nebyla »ni ptič ni miš«. Avšak to bylo dítě mrtvě narozené. Ne že by síly, jež k tomu cíli se spojovaly,

byly nepatrny; naopak, s těmi muži se počítalo již dříve jak v liberální tak v klerikální straně jako výtečnými pracovníky. Ale podnik sám byl nemožný. Sysifova práce, chtít u nás mírnit strannický spor liberalismu a klerikalismu! Boj ten musí se vybojovati, musí se učiniti místo novým bojům pro modernější idee, jež v sobě budou míti více síly životní než ony, o něž dosud běží. Proto bylo úkolem těch mužů, aby, chtěli-li blahodárně působiti na vnitřní poměry slovinské, hleděli spor prohloubiti, dáti mu myšlenkovou podstatu, postaviti názor proti názoru; mylné bylo, že místo toho začali útočiti na osoby, jež representovaly názory tyto. Z toho důvodu všechny ty pokusy ztroskotaly, tomu osudu nevyhne se ani nejnovější pokus, který je právě v zárodcích.

Když poměry ve Slovinsku jsou takové — co nyní? Stane-li se něco, urvou-li se Slovincům celjské pobočky? Jenom — probůh! — neočekávat něco rázného, promyšleného od nich! Skutečně také již hledají prostředky, jak by pomohli ne sobě, nýbrž vládě z úzkých. Klerikální část delegace slovinské ve Vídni by byla i pro přeložení těch poboček z Celje do vesnice nebo nanejvýše do městyse Žalce. Liberálové prohlásili ústy Dra Tavčara, vůdce svého, že nejsou proti kompromisu s Němci v té otázce. A co třetí část delegace, již vodí dvorní rada Dr. M. Ploj? Prosím, kdy jste ještě viděli, že dvorní rada Slovinec někomu nevyhověl?! A tak mohou celjské pobočky jíti touž cestou, kterou jim ukázala bývalá slovinská škola v Št. Jakobu v Rožném údolí na Korutansku .. neboť my žijeme v Rakousku!

ANT. DERMOTA.

Nové české romány.

Píše *F. V. Krejčí.* (Další.)

Nazval-li jsem román p. Sovův překvapením, je mi jím v jistém směru i »Gerda« p. Jana z Wojkowicz (nákl. J. Pelcla). Nejmladší vrstva literární ohlašuje se tu dílem, které svými rozměry přesahuje, tuším, všecko, co od let devadesátých bylo v literatuře mladých napsáno. Ještě více však než zevní dimense překvapily mne u románu p. Wojkowiczova kvality jeho obsahu. Mladý autor »Gerdy« nebýval mi sympatickým. Jeho »Mizení«, kde tak sentimentalisoval chlapecké nečistoty a hleděl vyvolat vůně dětinně pohádkové poesie tam, kde nemohlo být cítit než puch neřesti a rozkladu, vyvolalo ve mně odpor až fysický. Neočekával jsem, přiznávám se, od »Gerdy« mnoho lepšího. Našel-li jsem to, jsem za to autorovi tím více povděčen. Je tak pořídku českých knih, které kritikovi více dají nežli hledal! V hlavní věci zůstal si ovšem p. z Wojkowicz věren. Jako v »Mizení« chlapectví, tak studuje v »Gerdě« duševní a fysiologické procesy počínajícího jinošství. Zde i tam tedy je

to perioda nezralosti, která jej láká a z které hledí vyvodit systémy cítění a celý názor na svět a život. Přirozeně ovšem proto, že sám sotva z těchto fází ve svém osobním vývoji vyrostl. Ba vyrostl-li vůbec. Neboť zdá se mi z celého tohoto románu, jakoby autor dovedl sice povznést se nad stavy, jež analysuje a líčí, ale jen intelektuelně: v samých kořenech svého cítění, svého nervového a emočního života jakoby však hodlal v tomto typu na všecky časy ulpět. Za jeho literární fysionomii zdá se mi platit, co napsal na str. 405. v analyse svého reka a co vyznívá v tuto velice výstižnou formuli: »Není to dítě, které je počátkem vývoje, je to dítě-karakter.« Pan z Wojkowicz poskytuje neobyčejně zajímavý případ talentu, v němž tento karakter dětinský neporušeně se uchovává v cítění a fantasii, zatím co síly intelektuelně dávno už vyspěly na stupeň mužnosti a vládnou pronikavým aparátem analysy. Pan z Wojkowicz, na jedné straně lyrik rozněžnělé dětinskosti a sentimentálnosti až malicherné, je na druhé straně psychologem, kritikem, ba i trochu metafysikem, jenž dovede ovládat i největší subtilnosti ideových vztahů. Dovede se divat do jícnu hořké pravdy života, zatím co dítě v něm při krutém pohledu svíjí se v bolestech. »Gerda« je klasickým přímo dokladem tohoto dualismu jeho povahy. Je to román bez děje, pouhý průběh několika let mladého života, bez fabule a zápletek, protože více než o tom, co rek románu, student Erik, žije, se mluví stále o tom, co nežije a co by chtěl žíti. Rek z rodu Niels Lyhneův, upomínající na inspiraci jacobsenovskou svou stonavou, nikdy nevysychající touhou, smrtícím žárem svých snů, svou žízní po barvách, jichž svět tento nemá. Tento vztah k velikému dánskému poetovi ničivého ilusionismu vtírá se tu ihned, nebýti ani oněch pasáží o Erikově dětství, které přímo odkazují na určité kapitoly ze jmenovaného románu Jacobsenova a nebýt té okolnosti, že do Dánska — ovšem že fiktivního, nikdy neviděného, čistě jen svého — přeložil autor dějiště románu. Ovšem, mluvím tu jen o základním tónu inspirace, připouštěje rád, že v provedení thematu, v celém způsobu své sensitivity a jmenovitě v pojímání erotičnosti je autor »Gerdy« čistě svůj, už proto, že při svém tak zvláštním ústrojí povahy nenajde tak hned vzorů nebo bližencův. Opakuji tedy, vlastní románový obsah je zde náramně jednoduchý: erotické touhy, krise a zklamání sensitivního studenta, jenž rozhlodán jedy snivosti na konec umírá. To je románově-lyrický námět knihy, ale také jen pouhá její jedna stránka. Neboť druhou tvoří reflektivní a analytická: Erik totiž nežije jen a necítí, on stále o sobě myslí a myslí o něm i jiní. A tak s lyrikem jde tu stále ruku v ruce analytik a psycholog. Nejnepatrnější dětské pošetilosti se hned na místě studují, každý nový záchvěv touhy, každý nový sen ihned je karakterisován a klasifikován. A k tomu přichází pak ještě metafysik a promítá malinké zažitky Erikovy, jeho styky a hovory s dívkami a žhoucí sny jeho puberty do dimensí kosmických a činí je osou celého systému světa. Zmí-

něný dualism však dle mého soudu vrcholí v kapitole, kde přítel Erikův v dopise formuluje si jeho povahu a dochází k shora citované konklusi o dítěti-karakteru. Žádný kritik nemohl by i ze sebe větší dálky objektivnosti trefněji a bezpečněji skonstruovati psychický typ tohoto románu, než jak to učinil autor sám ze sebe. Tato zvláštní schopnost rozpoltiti se a shlížeti se v sobě mne při autoru »Gerdy« nejvíce udivuje. Poněvadž však nejvlastnější práce autorova je zde přece jen více meditativní a analytická, činí celek spíše dojem rozsáhlé psychologické studie, ba místy i essaye nežli románu. Ač ovšem zase naleznete stránky, kde byste si přival lyričnosti přáli míti zastaven. Ale to je právě nejvlastnější karakter tohoto díla: jeho rozpjetí od pólu k pólu, jeho snaha učinit z erotického snění mladíkova mikrokosmus, v němž se sbíhá dětské i předčasně stařecké, naivní i rafinované, askese i smyslnost, ohnivost snu i šedost reflexe, lyrika i filosofie.

Zde konečně přicházím k nejkarakterističtějšímu rysu tohoto románu, jeho zvláštnímu pojetí erotiky. Erikovi je žena předmětem zvědavé touhy. Necítí se vůči ní mužem-dobyvatelem, nýbrž neobratným chlapcem a proto nežije erotiku ve skutečnosti, nýbrž jen ve snech. Miluje ženu také jen čistě chlapecky, vábí jej na ní především, co je v ní dívčího a dětinného, mladoučkého, a co vybízí k mazlivým, naivním něžnostem. Protože ty, jež miluje, jsou mu tak nedostupny, protože skutečné erotické rozkoše žije jen ve snění, dovede být smyslně rozpálen při pouhém dotyku dívčích vlasů, při stisku ruky, při pohledu na vlající jich šat. Hraničí to často až na fetišim, na uctívání každé věci, jíž se dívčí ruka dotkla, ale není to přec nečisté. Je to právě erotika věčného dítěte. Ale toto dítě, jak už řečeno, psychologisuje a spekuluje a tak se stává, že na konec žena vyrůstá v jeho mysli na praproblém světa, na strašlivé kosmické fatum, které hraje s ním o nejvyšší rozkoš nebo záhubu. Nemiluje už pak jen tu či onu slečinku ze svého rodiště a z pražských ulic, ale miluje ženu jako princip a typ, jako nezbytný doplněk svého mužství. Ale poněvadž mužem není a nebude, miluje ji se zvědavostí a žárlivostí odstrkovaného chlapce. Závidí všem milencům, které vidí anebo o nich čte, a sčítá si ve své fantasii všecky erotické rozkoše celého světa, celé miliony úst se líbajících, všecko říjení zvěře, všecky svůdné mocnosti noci a přírody v jedinou ohromnou sumu lásky, v jediný strašlivý zákon života. Tyto sny stráví a sežehnou mladé jeho tělo, které při tom všem vůbec ženy nepoznalo, a umírajícímu zjeví se Gerda, ta která mu přináší tu lásku, o níž jen musil snít, ale tato dívka je jen reminiscence na dětskou četbu Andersena a sama o sobě praví, že je — Illuse.

To všecko jsou věci, které jsme způsobem více či méně příbuzným procítili všickni, když nám bylo šestnáct let. S tím rozdílem však, že jsme si je nedovedli takto literárně formulovat a že jsme tyto prvé fáze erotiky šťastně přežili. V panu

z Wojkowicz je však cosi předčasně zralého a při tom zároveň stále nedozrálého. Přespříliš brzy naučil se proměňovat v literaturu to co žil, ale jeho literární práce trpí tím, že nemůže vykročiti z tohoto začarovaného kruhu polodětství. Ovšem že má každá fáze života oprávněnost na umělecké zpracování. Ale poesie spočívá tu právě v distanci. Ať už líčí spisovatel psychologii svých pěti, patnácti či pětadvaceti let, vždycky žádáme, aby to činil s náležité výše životního názoru a pokročilého vývoje. Rousseau, Goethe, Jean Paul a Tolstoj těžili také literárně ze svého chlapectví, ale když stáli už sami na vrcholu života, tedy z dálky a ironicky. Ale autor »Gerdy« se svým Erikem se ještě přespříliš stotožňuje, nestojí dosti nad ním (přes to, že to intelektuelně dovede, jak ukazuje výše zmíněná formulace tohoto typu). Nač ty chorobně až rozměklé sentimentálnosti nad hrobem Erikovým? To není už cítění Erikovo, nýbrž autorovo, tu už nejsou nám krise puberty předváděny jako umělecké divadlo, ale autor chce tomu, co je pouhou fází, dát trvalý a absolutní význam, strhnouti nás do svého začarovaného kruhu, a tomu se naše vyspělá mužskost vzpírá.

Přes to však považuji »Gerdu« za velice významné dílo románové. Není maličkostí, dovést vyplnit naznačenými sny, náladami, lyrickými výlevy, meditacemi a analysami, (neboť scén ze skutečnosti jest tu velmi málo) přes 500 stran bez únavy, vyčerpání nebo fadesy. Pan z Wojkowicz vládne neobyčejně slovem a obrazem, spád řeči jeho řine se tokem velmi širokým, ale má to vždycky svěžest, neobyčejnou pružnost impresionistického výrazu, ale co hlavní — myšlenku. Je to často notně rozvleklé, ale zcela jalové nikdy, neboť i kde se dětinný sensitiv zbytečně mnoho rozpovídá, má nám i při tom psycholog a filosof vždy co říci. Ovšem k pravému stylovému úsilí v nejvyšším smyslu uměleckém pan z Wojkovicz dosud nedospěl. Architektura jeho knihy není dosud dost hutná, všecko je tu ještě příliš tekuté, klihovaté, neusazené; slovo má stále ještě převahu nad obsahem a zejména, co bylo žito, není tu dosud ještě umělecky transformováno, nýbrž je to podáváno ve stavu příliš syrovém, s teplou ještě, kouřící se krví prožitých bolestí. Každým způsobem však vzniká našemu románu v panu z Wojkowicz veliký talent neobyčejně tvůrčí, sensitivní i intelektuelní.

(Příště dále.)

K Hugovu jubileu.

(Únor 1802 — Květen 1885.) (Konec.)

K Hugovým dramatům bude literární historik přihlížeti více jako k zajímavému dokumentu doby nežli ke zjevu pronikavě uměleckému. Schází jim předně nutná pravdivost psychologická; ne pouze snad se stanoviska dobového, čili: není to pouze

vnitřní rozpor mezi divákem dneška, jenž je odkojen zcela jiným ovzduším inteligence než tomu bylo u historických postav Hugova díla. Nedostatek je tu zřetelný i ve hlubokém základě době nepodléhajících povahových prvků, sledujeme-li je se stanoviska určitých století. Nemluvím ostatně o uměleckém podání děje, jenž se mění s požadavky času i jeho uměleckých škol. Nebudou historikovi, jenž je objektivní, závadou tiradické monology díla, už proto ne, že jimi téměř vždy vyjadřuje básník své nejpůsobivější idee, vzněty i duševní nálady, tak charakteristické romantickému hnutí. Nebude mu přítěží nadvláda lyrismu nad jádrem epickým, ani fantastičnost a nadsázka ve zkudrlinkovatělé spleti náhod i málo přirozených obratů ho proti dramatu nepopudí: vždyť právě tyto příznaky jsou epithetem hnutí! Co se však vždy těžce přivěsí na význam Hugova díla, je rozpor doplňujících se složek jedné a téže povahy a potom neučleněnost celkového děje, jeho lhostejnost takřka ke vnitřnímu znutnění, které nese děj, pudíc ho k vyvrcholení a konečnému finale. Zde není drama ulito z homogenní spěže rovnocenných kovů, místo dramatických pouze melodramatické elementy tu fungují; a tak vyrůstají zde na místě rušně zvedajícího se sopečného kužele pouze lesklé plošky do šíře i v délku rozběhlé šachovnice. Ostatně tuto vadu zřel Hugo sám, když r. 1843 po velké porážce Burgravů* téměř navždy se vzdal dramatické tvorby.

Ale jest u básníka něco, o čem se obyčejně nejméně hovoří v přehledech jeho díla: jsou to romány a knihy časových otázek se týkající, jeho denníky a politicky neb uměním zabarvené brožury. Je pravda, že vlastně romány mu na prvém místě získaly popularitu spisovatele i jeho nemalé jmění. Nicméně zdají se býti dosti podružnými u srovnávání s poesií. Zdá se mi, že je to křivda, kterou zaviňuje nepříliš dokonalé studium básníka celého, k jehož letmé charakterisaci je daleko pohodlnějším přečtení několika básní než pročítání velikých svazků románových. A přece všimněme si jen jeho nádherné fresky Dělníci moře, která nese v sobě tolik půvabů i krásy, že citovaný už verš Il y a des hommes océans by mohl krášliti básníka, byť by byl napsal jen toto dílo! A čtěme vedle Ubohých lidí, kteří se uvádějí na prvém místě v románové produkci Hugově, dosti obskurní u nás román Muž, který se směje. Tuším, že jsou to nejgigantnější díla Victora Huga, zcela vyčerpávající závratnou poesii slavných Legend věků a nad ně stojících ještě svým jednotně zváženým citem lidskosti a podivuhodnou charakteristikou hrdinů. Zvedla-li poesie a drama otázku uměleckou, prohřál se vzduch objevením románů vedle toho ještě plamenem otázek sociálních. Ubozí lidé jsou knihou dobré vůle především, studnou neskonalé lásky k malému a trpícímu jednotlivci, k ponížené masse, k utlačenému národu.

* V nich se jeví ostatně tato vlastnost nejmarkantněji.

Jsou tu se stanoviska uměleckého jistá nedopatření, i podklad se nám trošku může zdát naivní —: ale všimněme si jen těch žulových postav Gillenormandovy, Mariovy, Thénardierovy ... co psychologické pravdy tu hárá a co kouzelného i věčně agilného lyrismu nám opřádá Eponninu, Cosetku i Fantinu! Muž, který se směje drásá svou velikou vášní humanity a uchvacující tragikou, mezitím co nejvzácnější snad dílo Dělníků moře se svým asketickým guerneseyským rybářem Gilliatem a krásnou Dèruchettou je vznícenou vivikací Océanu. Gilliat je divý a dobrý, snící a bázlivý, téměř všem platící za čaroděje a kouzelníka. Kolem jeho postavy burácí moře, vzdouvá se i klesá, dominujíc všemu. Řekl bys, že je tu moře bohem, jenž řídí činy a trestá i všecko odměňuje: že je nekonečným tvůrcem vší inspirace.

Vedle těchto knih ztrácejí se poněkud v pozadí romány Devadesát tři i Chrám matky boží, jichž nové překlady se u nás právě hlásí. Nejsou tak bezprostřední ani umělecky vznícené, ač přece jen uchvacující. První zvlášť je poutavý líčením válečných hrůz, svým historismem a politickými úvahami, ač v této stránce jsou brožury Hugovy daleko směrodatnější. Spadají sem na př. Akty a slova a zvláště vášnivá Historie zločinu, o nichž jsme místy v rozpacích, kam je zařadit: zda v belletrii či dokument historický. Jsou ostře pronikavé a koncentrované, září z nich čistota prošlehnutá láskou jako zlato plamenem. Tkví v nich jádro soucitu a bystrého ducha, jenž mimoděk nám staví před oči Huga podivuhodně hlubokého a vřelého nanejvýš. Neméně platí to i obou brožurách z básníkova mládí, jimiž protestoval proti odsouzení komunardů: Poslední den odsouzeného a Claude Gueux.

A tak vyrůstá dnes nám, kteří jsme účastníky zcela jiných uměleckých světů, Hugo jako básník svého století, jemuž scházelo sice té tiché a tlumeně vroucí hudby Verlainovy, jímavě krásných slok Heineho nebo docela podivuhodné mystiky Maeterlinckovy, který nebyl tvůrcem velikých myšlenek jako Emerson nebo Nietzsche, ale který dovedl hovořit řečí burácejících oceánů. I ve přírodě bývá klid a tichý vánek se zadumá nad krajinou po vichřici a hromu: v těch chvílích Hugo, jejž možno nazvati lidským ztělesněním Přírody, mluvil k dětem i lidstvu slova něhy a vzrušení. Však básník bouři hledal, jaký div, že ona mluví z veliké části jeho díla. Jako bouře strhoval ve chvíli příhodné, nikdy nečekaje na zítřek. Každého okamžiku využitkoval, dobře věda, že jeho slovo má jedině v přítomnosti svůj pravý zvuk a úchvatná křídla vichrů. Proto my ho již nikdy nepochopíme v tom pravém a neztenčeném významu, ač snad i horujeme pro básníka, jenž je mluvčím dne a prorokem zítřku. Pro nás nezahynula, neoslabena zůstávajíc v jeho díle stránka dosud platných zásad morálních, pro něž se on ve svém životě bil, tož zásad soucitu i lásky, tolerance i nejvyšší svobody. Na vše ostatní pohlížíme už jen z dálky a jakoby do

mlh, skly bezděčných a nevědomě vžitých předsudků, kterým se nevymaní ani duše nejnestrannější.

S Francií celý svět — ač místy dosti nevhodně a křiklavě — slaví dnes jubileum básníka. Což my Čechové máme s tou oslavou společného? ptal se onehdy někdo. Myslím, že schválně zapomenuvše všeho ostatního, právě my, národ deptaný a neprávem tlačený k zemi, máme příčinu vzdáti hold lásky proroku, jenž po celých několik desítiletí neohroženě mával v povětří vysoko vztyčeným praporem Rovnosti a Svobody.

V ŽIŽKOVĚ, V ÚNORU 1902. FR. SEKANINA.

Problém upravení Malé Strany

a projekty cenou v konkursu král. hlav. města Prahy poctěné.

(Další.)

Totožným pak téměř ve všech projektech způsobem upraveno uzavření Čertovky zvláštní uzavírkou proti velké vodě, a sice na obou její koncích, navigačním úřadem závazně vyžadované. Rovněž přibližné jest i umístění četných mostů a můstků z pobřeží Malé Strany k ostrovu vedoucích. Tím zajímavější jsou jednotlivé odchylné návrhy regulační v projektech se vyskytující. Z nich opět nejvíce způsob upravení severní polovice ostrova Kampy.

Přirozeně bude nás tu projekt prvou cenou poctěný v prvé řadě zajímati. Nese pyšnou devisu »Atlantis« a autorem jeho je architekt p. Balšánek, řadou monumentálních prací i širší veřejnosti dobře známý. V projektu tom nejprve opět přihlédneme, jak řešen v něm problém upravení severního cípu ostrova. Nelze popříti, že autor počíná si zde poměrně velice konservativně. Zachovává tu Pinkasův dům čp. 515 i s přilehlými menšími budovami, v nynější pak tesařské ohradě před ním umísťuje sad, jehož středem navržena mírně stoupající silnice od nynějšího dřevěného můstku při ulici Lužické k severnímu cípu ostrova vedoucí. Odtud pak dále přes nově navržený značně široký kamenný most, jenž spojuje ostrov Kampu s protějším nábřežím v místech nynější ohrady u domů Hergettových. Bylo by pak věru žádoucno, aby právě tento most v případě uskutečnění byl uveden v náležitý soulad s rázovitým okolím této části Čertovky. Neméně konservativně počíná si autor i za mostem Karlovým, kdež nad hladinou Čertovky mlýnským odpadem značně oživenou malebně rýsuje se dům s nízkou terasou, kterýž autor sice půdorysně zachovává, za to ale zcela zbytečně i terasu jeho zastavuje, čímž žádoucí vzduchová prostora mezi domem tímto a mostem Karlovým se úží a věru pěkný pohled zbytečně se ničí a celý nynější ráz tohoto okolí se ruší. Pro budoucí vzhled Kampy mnohem ještě důležitější jest budoucí úprava nynějšího náměstíčka pod mostem Karlovým se svým

stromořadím a řadou nižších zajímavých domů, mezi nimiž façadou nad okolí své znamenitě vyniká dvojposchoďový pozdně barokní domek čp. 510 »Soupisnou komisí« zvláště chráněný. Třeba proto jen vítati, že autor úplně zachovává východní frontu těchto domů v nynějším jich seskupení rázu i půdorysu a že navrhuje přestavění pouze méně cenné fronty západní, již dělí ve dva stejnoměrné poměrně úzké bloky domovní. Pro zachování výstavného sice, umělecky však málo cenného domu čp. 506 (bývalého paláce knížete Metternicha, pozdější reálky německé) netřeba věru proliti mnoho inkoustu. Obětovati jej skutečně pěkné monumentální budově by nebylo škoda, vždy však třeba přimlouvati se za to, aby i tato nově projektovaná budova stejně jako dům tento z hladiny Vltavy se zvedala a tvořila tak jisté malebné i pro oko příjemné přerušení v monotonii táhlých linií pobřežních. Budov přímo z řeky se pnoucích a v hladině její se zrcadlících máme v Praze věru málo, třeba pak jich počet alespoň zachovati, ne-li rozmnožiti.

Daleko radikálněji upravuje Kampu projekt druhou cenou poctěný, devisou »Menší město pražské« označený, jehož autory jsou pp. akademický malíř K. Klusáček a architekt J. Sakař, oba v oborech svých ve veřejnosti české znamenitého již jména požívající. Změny, které tento projekt zejména v střední části ostrova Kampy navrhuje, jsou ze všech nejdalekosáhlejší. Při tom však opravdu zajímavé a pozoruhodné a k rázu ostrova Kampy výtečně se hodící. Bohužel, že na poměry naše a finance obecní trochu smělé a odvážné. Horlivé snaze po radikálních změnách v této části ostrova nezůstal ovšem ušetřen ani málo cenný dům dědiců Pinkasových (čp. 515), jenž na projektu tom ustoupiti musí poměrně dosti mohutnému domovnímu bloku na severozápadním cípu ostrova na plánu situovaném. Myšlenka řady domů při této části Čertovky není věru nijak zavržitelná. Se stanoviska přísně estetického lze tu však doporučiti pouze neširoký domovní blok s řadou úzkých parcel s domy typu protilehlých domů na Čertovce přizpůsobených, pokud možno středověkého rázu.

S ještě větší energií a odvahou navrženo přetvoření celého nynějšího náměstíčka na Kampě pod mostem Karlovým. Dosavadní skupiny domů tu stávajících i s pěkným barokním domem čp. 510 úplně se ruší a takořka z nynějšího místa svého přešinují v nový útvar nevelkého, obdélně poloelipsovitého, při tom neobyčejně malebného náměstíčka silně středověkého rázu, směrem k nedaleké zahradě Nosticově branou pěkně navrženou zdobeného. Chodníky kol náměstí toho zvýšeny vesměs na cotu 191·50 nad mořem, rovněž i podlahy místností obytných i prodejných. Obé pro případ povodní tu navrženo. Domy nově postavené sloužiti mají nejen účelům obytným, nýbrž mají býti dle intencí autorů i malou obchodní čtvrtí pro zboží příchozím do Prahy v prvé řadě určené. Již vzhledem ku vhodné poloze místa na cestě ku Malé Straně a hradu královskému.

Projektu věru nelze upříti svěží invenci a nepopíratelnou malebnost a účinnost. Jest znamenitý i co do řešení silhouetového celé této věru rázovité a celkově myšlené skupiny. Nepopíratelnou jeho předností jest, že pobřežní park na kraj Vltavy všemi autory situovaný na tomto projektu přichází ku značnější ještě platnosti a s ním i nová prostranná mírně stoupající silnice mezi domy a parkem skrze pátý a šestý oblouk Karlova mostu dále k nábřeží u domů Hergettových čp. 102 vedená. Spojení pak s náměstím Velkopřevorským docilují autoři tím, že skupinu domů na západní straně protínají novou ulicí, jež před můstkem u mlýna p. Veselého rozšiřuje se v malé náměstíčko řadou stromů zdobené. I tento návrh třeba správným nazvati, tak že jedinou stinnou stránkou projektu zůstává obtížné jeho financování v rozměrech autory zamýšlených a tím i možnost jeho uskutečnění. Neboť nelze na drahná léta očekávati, že by obec pražská myšlenku tuto sama ve skutek uvésti chtěla a podnikavých bank u nás nestává.

Daleko střízlivěji, podobně asi jako projekt prvý, počíná si i návrh třetí ctěnou poctěný, jehož původcem jest mladistvý profesor na vysokém učení technickém architekt Rudolf Křiženecký, jeden z nejplodnějších projektantů pražských. Heslem jest »Malá Strana«. Také zde jako v návrhu prvém větší část ohrady u domu Pinkasova čp. 515 proměněna v sad, v němž pak na místě zrušeného domu čp. 515 umístěny dva menší, patrně rodinné domy v menších zahrádkách. Také celé nynější náměstíčko na Kampě, jeho půdorys a rozměry se tu zachovávají. Pouze vyčnělé domovní trakty domů čp. 508, 509, 510, 511 směrem k řece se regulují, ustupujíce i tu pobřežnímu sadu, kol něhož táhne se mírně stoupající pobřežní rampa vedoucí k mostu přes Kampu a nábřeží s podbřežím navrženému. Je třeba tu litovati, že mimo projekt druhou cenou poctěný — který v střední a zároveň i hlavní části ostrova Kampy navrhuje celkovou organickou skupinu — žádný z autorů nepokusil se o detailní skizzu pro řadu domů proti Vltavě situovaných v zamýšleném jich upravení. K řešení tomu však dříve nebo později dojíti musí, neboť jde o jednu z nejdůležitějších částí pohledu na Malou Stranu a bylo by věru žádoucno vypsati, jak pro tuto tak i pro jiné zajímavé části Malé Strany, zvláštní soutěž za účelem získání detailních pohledových skizz.

(Příště dále.)

Smutné jaro.

Starý Tófol a holčice byli otroky svojí zahrady, unavené stálým plozením. Byli jen dalšími dvěma stromy, dvěma rostlinami na tom kusu země, — ne větším, než šátek, jak říkali sousedé, — ze kterého dobývali pracně živobytí. Žili jako žížaly stále v záhonech, a děvče, ač bylo postavy vyzáblé, dřelo jako

chlap. Přezdívali jí la Borda*, protože nebožka žena strýce Tófola vzala si ji z nalezince, aby bezdětná, ukojila touhu svoji po dětech. V zahrádce té dospěla do sedmnáctého roku, ač vypadala jako jedenáctiletá, jsouc těla slaboučkého, znetvořeného špičatými rameny, která se chýlila do předu, takže jí prsa vpadala a záda vyčnívala.

Byla ošklivá; zarážela sousedky a kamarádky na trhu neustálým namáhavým pokašláváním, ale všechny ji měly rády. Pracovitějšího děvčete nebylo. Několik hodin před slunce východem se třásla již zimou v zahradě, sbírajíc jahody či řezajíc květy, první přicházela do Valencie zaujmout místo na trhu; v nocech, kdy došla na ně řada zavlažovati**, chápala se chutě kopáče a ve vykasaných sukních pomáhala strýci Tófolovi prokopávati výtoky v břehu, aby se mohla jimi rozlíti červená voda náhonu, kterou hltala žíznivá a sprahlá země za spokojeného žbluňkání, a ve dnech, ve kterých se měla připraviti dodávka do Madridu, přebíhala zahradou horlivě, pleníc záhony a přinášejíc náruče karafiátů a růží, které rovnali nakladači do košů. Vyživiti se na tak malém kousku země dalo mnoho práce. Bylo stále se jí zabývati a chovati se k ní jako ku vzdorovitému dobytčeti, kterému se pomáhá bičem, aby táhlo.

Byla to část rozsáhlé zahrady, dříve klášterní, kterou revolucionáři zabrali a rozdělili. Šířící se město hrozilo, že shltne zahradu přívalem domů, a strýc Tófol se chvěl pomyšlením, že by mohla se vzbuditi v majiteli hrabivost, a že by mohl prodati ji za místo stavební. Lpěla tam jeho krev, šedesát let práce. Nebylo kousku půdy jalové, a ač byla zahrada malá, neviděli jste hradby ze středu, tak hustě tam bylo stromů a křovin. Mišpule a magnolie, záhony karafiátů, keře růží, husté pletivo mučenek a jasmínu, všechny věci užitečné, za které člověk něco dostane, a které si hlupáci v městě cení.

Stařec nedbal krás svojí zahrady a jen toužil, aby se hojně urodilo. Nejraději by byl požínal květy po snopcích jako trávu, a nakládal celé vozy výborných plodin, a toto přání lakomého a nenasytného starce trápilo chudáka Bordu, která jakmile okamžik odpočívala, zmožena kašlem, slyšela výhružky, nebo cítila, že ji surově pobádá úderem hrudy do zad. Sousedky z vedlejších zahrad mu bránily. Umoří tu holku, vždyť kašle stále více. Ale stařec odpovídal vždy totéž: o svatém Janě a o Vánocích, když má platiti pacht, nedopouští pán vytáček. Holka kašle ze špatného návyku, protože nikdy nemá nedostatek chleba a podílu

---

* Nemanželská holka.

** Okolí Valencie zabráno hlavně zahradami zelinářskými a květinářskými, a zavlažováno spletitým a důmyslným systémem náhonův a struh; právo z náhonu vodu na pozemky vypouštěti, řídí se přesnými pravidly, a zvláště stanovený dozorce náhonův určuje dobu, kdy smí zavlažování začíti a jak dlouho smí trvati. Nezachovávání příkazů jeho stihá se přísně. Těmito, většinou v době Maurův zařízenými náhony nutí se půda, aby vydávala za rok i trojí různou žeň. Překladatel.

v pekáči rýže; časem dostane i pamlsky, ku příkladu jelito z cibule a krve; v neděli jí přeje zábavy a posílá ji do kostela jako milostpaní, a ani ne před rokem jí dal na sukni tři pesety.* Krom toho jest jejím otcem, a strýc Tófol jako všichni venkované původu latinského představoval si moc otcovskou jako staří Římané s právem nad životem a smrtí dětí, a cítil sice na dně srdce svého lásku, ale projevoval ji stálým mračením a občasným výpraskem.

Chudák Borda si nenaříkala. Snažila se také pracovati hodně, aby jim nikdy nevzali toho kousku země, na jejichžto stezkách jakoby ještě viděla spravovanou sukni staré zahradnice, které říkala maminko, když cítila, jak ji hladí zmozolenýma rukama.

Zde bylo vše, co měla na světě ráda, stromy, které ji znaly od maličkosti, a květy, které v nevinné její mysli budily nejasnou představu mateřství. Byly jejími dětmi, jedinými loutkami jejího mládí a každého rána se podivila stejně, vidouc jak pučí nové květy z poupat, sledujíc vzrůst jejich krok za krokem, od chvíle, kdy choulily bojácné lupínky své, jakoby chtěly vrátiti a skrýti se, až do chvíle, kdy v náhlé troufalosti vybuchly jako pumy barev a vůní. Zahrada zněla jí nekonečnou symfonií, ve které splývala harmonie barev se šumotem stromů a jednotvárným bubláním bahnitého náhonu, hemžícího se pulci, který skryt v lupení, ozýval se jako bukolický potůček. V hodinách, kdy slunce pražilo a stařec odpočíval, chodila Borda samotna, obdivujíc se krásám svojí rodiny, vyzdobené svátečně na oslavu vesny. Jaké to krásné jaro! Patrně Bůh změnil na výsosti sídlo své a přiblížil se zemi. Lilie v bílém atlasu se týčily jaksi nyvě jako slečny v plesových šatech, kterým se byla Borda často obdivovala na obrázcích; kamelie tělové barvy připomínaly teplou pleť velké dámy, rozložené netečně a ukazující tajnosti hedvábné pleti; fialky koketovaly, skrývajíce se pod lupení a prozrazujíce se vůní; kopretiny vynikaly jako knoflíky z nelesknoucího se zlata; karafiáty jako revolucionářská lavina rudých čapek pokrývaly záhony a draly se i na stezky. Nad tím houpaly magnolie bílé kalichy jako kaditelny ze slonoviny, rozvívající sladší vůni, nežli v chrámech, a macošky, zlomyslní skřítkové, vystrkovaly z lupení čapky z fialového sametu a přišklebujice vousaté tvářičky, zdály se říkati děvčeti: »Bordo, Bordeto .. smahnem. Pro Boha, jen kapku vody!«

Ano, říkaly to, a ona to slyšela, ne ušima, ale očima, a ač ji únavou bolely kosti, doběhla k náhonu, nabrala do konve a skropila ty nezbedníky, kteří pod sprchou vděčně se skláněli. Často se jí ruka zachvěla, když řezala stonky květů. Kdyby šlo po jejím, zůstaly by tam, až by uschly, ale bylo nezbytno vydělávati peníze a plniti koše, které zasílali do Madridu.

Záviděla květům vidouc, že se dávají na cestu. Madrid! .. Co to asi jest? Viděla fantastické město nádherných palácŭ

* Peseta = 80 haléřů.

jako v pohádkách, zářící porcelánové síně se zrcadly, v nichž se obráželo na tisíce světel, spanilé dámy, které se zdobily jejími květy; představy ty byly tak mohutné, že skorem věřila, že to vše viděla za jiných dob, snad než se narodila.

V tom Madridě byl mladý pán, syn pánův, se kterým si v dětství často hrávala, a před kterým prchala stydlavě za minulého jara, když — statný již mladík — navštívil zahradu. Ošemetné vzpomínky! Zardívala se, vzpomínajíc na hodiny, které strávili za dětství, sedíce na mezi, kdy naslouchala pohádce o Popelce, povržené dívce, která se náhle proměnila v pyšnou princeznu. Věčná smýšlenka všech opuštěných děvčat dotýkala se pak zlatým křídlem jejího čela. Viděla, jak se zastavuje u vrátek zahrady nádherný kočár a jak na ni volá sličná paní: »Dceruško, konečně tě nalézám!«, právě tak jako v pohádce; potom skvostné šaty, palác a na konec se spokojila skromně, a vdala se za mladého pána, protože se nenaskytne za manžela vždycky princ.

Kdož ví? .. A když nejvíce nadějí vkládala do budoucnosti, probouzela ji skutečnost hrubým úderem hrudy a stařec volal drsným hlasem: »Pojď, už je čas!«

A zase pracovala a trápila zem, která nářek svůj projevovala květy. Slunce pralo do zahrady, až kůra na stromech pukala; za vlažných jiter potili se při práci, jakoby bylo poledne, ale Borda přece jen stále více hubla a pokašlávala. Zdálo se, že barvu a život, kterých nebylo v její líci, odnímaji jí květy, které líbala se zármutkem nevysvětlitelným. Nikoho nenapadlo, aby zavolal lékaře. Nač? Lékaři stojí peníze, a Tófol v ně nevěřil. Dobytek ví méně, než lidé, a přece se mu vede znamenitě bez lékařův a lékáren.

Jednou ráno si šeptaly kamarádky Bordiny na trhu, hledíce na ni soustrasně. Chorobně jemným sluchem vyslechla vše. Zahyne, až bude hynouti listí. Těch slov se nezbavila. Zemřel .. Dobrá, byla spokojena, ale bylo jí líto chudáka starce, kterému nikdo nebude pomáhati. A kéž by aspoň zemřela jako její matka v plném jaře, když celá zahrada se bláznovsky usmívá veselým chechtotem barev, a ne, když země oprchá, a stromy vypadají jako košťata, a vyhaslé zimní květy se truchlivě týčí v záhonech.

Až bude hynouti listí! .. Nenáviděla stromův, jejichžto větve na podzim se obnažovaly jako kostra; vyhýbala se jim, jakoby jejich stín byl škodlivý, a zbožňovala palmu, kterou tam vsadili v minulém století mniši, štíhlého obra, jehožto hlavu věnčila kaskáda vlnivých per.

Ty listy nehynou! Cítila, že to je snad nesmysl, ale libovala si v zázracích, a to v ní budilo naděje, takže trávila chvíle odpočinku pod palmou, která ji kryla stínem špičatých svých větví, jako jiný hledá pozdravení u nohou zázračného obrazu.

Tak přešlo léto, a ona viděla, že v slunci, které ji nezahřálo, kouří se země, jakoby měla z ní vyraziti sopka; tak ji pře-

kvapily první větry podzimní, smetající suché lupení. Byla stále hubenější, stále smutnější, a sluch měla tak zbystřený, že slyšela i zvuky nejvzdálenější. Bílí motýli, kteří polétali kolem její hlavy, lepili se křídlem na studeném potu čela jejího, jakoby ji chtěli odnésti na jiný svět, kde rostou květy dobrovolně a nevsávají do svých barev a vůně část života svých pěstitelů ....

Zimní deště již nezastihly Bordy. Dopadaly na shrbený hřbet starce, který jako vždycky měl motyku v ruce a klonil se k brázdě. Snášel osud svůj lhostejně i statečně jako otužilý voják bídy. Pracoval, pracoval mnoho, aby neměl nedostatek rýže do pekáče a pachtovného pro pána. Byl sám, děvče odešlo za matkou; zbývala mu jedině ta úkladná půda, která požírala lidi a shltne také jeho, stále pokryta květy, vonná a plodná, jakoby nebyla na ni dýchala smrt. Ni jediný růžový keř neuschl, aby provodil chudáka Bordu na cestě.

Šedesáte roků měl, a bylo mu pracovati za dva; zrýval zemi houževnatěji než dříve, nezvedaje hlavy, necitelný ku klamné té kráse, která jej obklopovala, věda, že to jest jen výsledek jeho otroctví, naplněn jedinou touhou, aby dobře prodal tu sličnost Přírody a požínaje květy stejně horlivě, jakoby žal trávu.

A. PIKHART (AUTORISOVÁNO). V. BLASCO IBÁNĚZ.

Literatura, umění, věda.

Činohra. Aktovka »Co bylo« od Boženy Vikové-Kunětické byla by působivým náladovým obrázkem stáří, kdyby dojem na konec nebyl úplně porušen známou protimužskou tendencí autorčinou, na niž právě před nedávnem bylo v »Rozhledech« ukázáno zvláštním článkem. Jako tichounká, trochu melancholicky zabarvená idyla starých manželů, kteří co nejdříve chystají se ulehnout do společné hrobky, hra začíná a jako hlučné, programové, silně pretenciósní drama emancipační končí. Vetchá pětasedmdesátilá stařenka opouští svého muže, poněvadž během této půlhodiny vyšlo na jevo, že ji klamal se služkou, která, také sestárlá, dosud žije pod jejich střechou. To ticho začátku, v němž jste cítili nenáhlé usínání starých životů, je přerušeno náhle rykem bouřných nenávistí. Vedle dramatu manželského probíjel se v tomto tichém domě mimo to ještě zuřivý konflikt mezi mužem a služkou, z něhož dává autorka na konec jen propukat několika výkřikům, více dávajících tušiti než naznačujících. Také nesmí být zapomenuto vnučky, která přijela právě starouškům oznámit svůj rozchod s mužem (z podobné příčiny, klamal ji prý s nějakou švadlenou), čímž mimoděk způsobí odhalení toho »co bylo« a má na svědomí, že naše milá Baucis ve svých 75 letech vrhá se na cestu, kterou již tolika divadelním a románovým hrdinkám ukázala Ibsenova Nora. A Philemon? Vida, že jeho »milá maminka« s vnučkou odjíždí, klesá raněn mrtvicí. S autorkou, jak vidět, nejsou žerty. Pro hříchy mužovy nezná slitování. A také se nijak nesnaží pochopit jeho povahu a zdroje jeho křehkostí. Muž toť pro pí Kunětickou buď zbabělý slaboch (viz »Medřickou«) anebo individualisticky nadutý netvor (viz »Vzpouru«). Dědeček z této aktovky patří do této druhé kategorie. Třebas neuměl tak se vyjadřovat jako student Meliš ze jmenovaného románu, vkládá přec do několika výkřiků, jimiž kárá svou vnučku pro její rozchod s mužem, jakousi quintesenci toho, co si představuje autorka jako morálku mužů-tyranů. Jenže autorka

uvedla se sama ad absurdum, dávajíc mu na konec zemřít bolestí nad tím co se stalo. Naznačila tím, co v tomto muži bylo nahromaděno utrpení a oddanosti, že snad i při všech svých poklescích byl schopen větší lásky k své ženě než ona k němu a že co tu vlastně zasluhuje odsouzení, je tento krutý, nelaskavý odchod ženy i s celou »emancipační« tendencí autorčinou. A kdybychom i jakž takž pochopili tento neženský a všem podmínkám stáří se příčící čin stařenky, i kdybychom sebe více počítali s její nedůtklivostí uražené manželky, nikdy nepochopíme, jak může i vnučka, k tomu tak inteligentní a delikátní, hrát si na soudce nad svým dědem a babičku k odchodu vybízet. To už je prostě nelidský fanatism. Vidím na této hře znovu, jak málo rozumí pí. Kunětická složitostem mužské povahy a jak je nakloněna — téměř pravidelný to úkaz u píšících žen — přisuzovati tělesnosti v životě mužově daleko vě ší význam než ona skutečně má. Což všecka ta celoživotní duševní blízkost a shoda obou manželů — autorka v exposici ji přec zcela důrazně naznačuje — nemůže vyvážit poklesky, jichž se dopustilo proti manželství tělo tohoto muže v době své překypující síly? Ani stáří že by nemělo pro to odpuštění a zapomenutí? Nad kolika velkými, ušlechtilými, nejčistší lásky schopnými muži byl by tím vyřknut ortel, protože nedovedli vždy ovládnouti svou smyslnost? Kolik velikých umělců (neboť právě umělecké povahy bývají jak známo v tom ohledu velmi slabé) bylo by tím degradováno na sexuelní netvory! Znamená tělo pro poměr muže a ženy skutečně tolik, aby jen dle jeho chování byla ceněna hodnota mužova? A není v této přísnosti ženského odsuzování více materialismu nežli v odsuzovaném muži? To jsou otázky, které se mi draly na mysl při této hře, o níž jinak rád uznávám, že je velmi dobře stavěna a že jmenovitě v prvých scénách nalézá suggestivní a jímavý výraz pro smutky stáří, zejména pro jeho zvědavé ohlížení se po minulosti, pro jeho dychtivou touhu, probádati »co bylo« a jeho údiv nad tím, že to již není. Vliv Maeterlinckův na tyto scény, které byly především neseny krásným výkonem pí. Danzerové v úloze stařeny, je ovšem nepopíratelný. K.

Pan Jiří ze Lvovic polemisuje v Moderní Revui s mou kritikou páně Hladíkova »Trestu«. V čem se rozcházíme, to je věc kritického názoru a o ten se přít, bylo by zbytečno. Mohl-li pan Jiří Karásek vidět v chatrném románovém pokusu p. z Lešehradu tolik uměleckých kvalit, že jej doprovodil ochrannou předmluvou, mám já právo vidět u p. Hladíka stylové intence, o nichž se dá vážně mluvit. Že je jistou částí kritiky autor »Trestu« na všecky časy proskribován a vyloučen ze seriósní literatury, mi ani dost málo neimponuje. Ostatně, uznám-li někdy některou jeho práci za dokonale špatnou, řeknu to právě s touž otevřeností, s níž jsem psal svůj soud o »Trestu«. Pokud se týče mé zmínky o jalovém a mohomluvném pseudopsychologismu některých mladých, poukazuji pana ze Lvovic k témuž číslu Mod. Revue, v němž se mnou polemisuje. Tam totiž na str. 341. mluví pan Miloš Marten o tradici »choré, ponuré prósy psychologické, která, vlastní a z hloubi bytosti motivována u dvou tří prosateurů, stala se předmětem laciného napodobení«, tedy jinými slovy, ale v podstatě naráženo je i v kritické rubrice nejvlastnějšího orgánu p. ze Lvovic na totéž, proti čemu jsem stavěl stylové aspirace p. Hladíkovy. Ale co mne vede odpovídat p. ze Lvovic, je vlastně jiná věc. Na konci svého referátu totiž praví: »Vidět positivní kvalitu knihy v tom, že se jí průměrný čtenář může vzdor vší neumělecké snaze pobavit, může říci zase jen kritik žurnalista.« Ovšem, podepisuji v celém znění. Jen že, poněvadž o jiném kritikovi než o mně p. ze Lvovic ve svém referátě nemluví, mám všecko právo domnívati se, že strašlivý tento ortel degradace stihá mou ubohou hlavu. Konstatuji však se vším důrazem, že jsem ve svém referátě o románu p. Hladíkově nic takového nenapsal, co by ať slovně či věcně mohlo se podobati oné větě. Ohražuji se proto proti takovémuto způsobu polemiky a nevztahoval-li p. ze Lvovic onu větu na mě, mám všecko právo jej žádat, aby se podruhé vyjadřoval jasněji. F. V. KREJČÍ.

Vicente Blasco Ibáñez jest Valencián a vybírá námět svých beletri-

stických prací výhradně z bohatého života svého rodného kraje. Vydal dosud tyto romány, resp. novely: Arroz y Tartana (román ze života obchodníků a středního měšťanstva), Flor de Mayo (ze života rybářského), Cuentos Valencianos (drobné povídky, z nichž vyňato i »Smutné jaro«), La Barraca (ze života zelinářského), Entre naranjos (skvělá líčení kraje a zvyků valencijských formou románu). Kromě toho vydal cestopis En el País del Arte o tříměsíční cestě svojí po Italii a Historii bývalého království Valencijského. Spisovatel je poslancem za Valencii a stojí v čele strany republikánské.

Přehled politický, hospod., sociální.

Rak. Uhersko. Něco o tiché vyčisťovací práci neutrálního úřednického ministerstva na poli národním. **Ministr financí** za dvě leta svého působení vystrnadil z minist. financí 4 Čechy: dvor. radu Hronka, vrch. radu Kornalíka, sekč. radu Kolouška a účet. radu Havla. Pletichy osnované proti p. Kolouškovi, jenž byl povýšen na profesora techniky v Brně, aby byl odstraněn (promoveatur, ut amoveatur), jsou našim čtenářům známy. Uvádíme opětně na paměť, že při odstraňování p. Kolouška ministrovi napomáhal orgán české strany státoprávní. Takto teď v ministerstvu financí jest mezi 122 koncept. úředníky jen 8 Čechů, t. j. jen 6·5%, kdežto by mělo býti 24%. A ti jsou tam jen trpěni z nutnosti k vůli českým podáním a jsou v nejnižších třídách (nejvyšší je v VII.). Čechů je tam právě tolik co Vlachů, jenže Vlachové mají obsazeny třídy vyšší. Poláci, jichž je jen 15 proc. obyv cislajtánského, mají v minist. financí přes 30 úředníkův.

Posl. Bělský překonává nepřítomností svojí na říš. radě i samého dra Grégra. Prý ani pro diety si nedojíždí. Klub poslanecký občas vyzývá nedbalé poslance, aby přišli konat svoji povinnost, ale posl. Bělského patrně od povinností těch osvobodil. Byl-ť Bělský vlastními voliči donucen vzdáti se mandátu, ale předsednictvo klubu svobodomysl. poslanců požádalo pana Bělského, aby se mandátu nevzdával, »zejména nyní, kdy se projednává rozpočet ve sněmovně«. V tom je mladočešství v celé své ideální výši. Bělský na říš. radu ani nepáchne, ale klub nemůže postrádat za rozpočtové debaty jeho sil. To si pánové divně hrajete »s duší davů«.

Země české. Pravý týden zmatků. Politik překvapila svět dne 8. t. m. upřejniviši **osnovu jazykového zákona** o 24 paragrafech, o které dala nepokrytě na jevo, že ji považuje za návrh mladočeské strany. Tuto osnovu probereme věcně v čísle příštím. Týž den odpoledne vyšel v Nár. Listech polemický článek, ve kterém v publikaci Politik vidí se zrada na národě a kategoricky se tvrdí, že návrh ten není návrhem strany, nýbrž návrhem jednotlivého člena, patrně odboru jazykového, a to prý návrhem odstaveným, protože prý nebyl ani předložen znalcům z oboru jazykového. V neděli na to, 10. t. m., p. Dr. V. Škarda ohlásil v Národ. Listech článkem »Několik slov o českém jazykovém programu« zásady pro upravení otázky jazykové, zásady v podstatě totožné se zásadami návrhu v Politik, zejména pokud se týče rozdělení zemí v oblasti jazykové pro vnitřní úřadování (známé stanovisko Pantůčkovo). Jsou tyto: v Čechách a na Moravě jest Čech i Němec oprávněn domáhati se práva ve svém jazyku a úřady jsou v celé zemi povinny s Čechem i Němcem jednati v jeho řeči; jest to t. zv. rovnoprávnost dvojjazyčná ve vnějším úřadování. Ve vnitřním úřadování, t. j. v agendě státních úřadů netýkající se určitých stran, spokojuje se osnova rovnoprávností t. zv. jednojazyčnou, reciproční, řídící se dle jazyka obyvatelstva, jež bydlí v obvodu dotyčného úřadu. Ježto jsou v Čechách okresy jednak s většinou českého obyvatelstva, jednak s většinou německého obyvatelstva, byla by u některých úřadů čeština, u jiných němčina vnitřním úředním a služebním jazykem. Tento projev Dra Škardy je tím památnější, poněvadž svého času v různých listech bylo tvrzeno, že on jako hlava vedení pražského v nazírání jazykovém rozchází se s vedením vídeňským, které si

osvojilo stanovisko nařízení Gautschových, kdežto dr. Škarda a jeho přívrženci prý stáli na půdě úplné rovnoprávnosti, jak byla Badenim konstruována. V úterý 11. března »Nár. Listy« praví v úvodním článku: »Z jedné základní vady elaborátu uveřejněného v »Politik« bylo nám zřejmo, že nemůže tak zníti autentické znění návrhu, na němž konečně se shodli zástupci naši«. O tom, co v sobotu »N. L.« kategoricky tvrdily jako jistotu, v úterý doznaly, že nic určitého nevěděly a že soudily jen podle domněnek. To na doklad, kterak tento list zpravuje národ o nejdůležitějších proň zájmech. Ale v citovaném místě úvodníku z 11. března »N. L.« dopouštějí se nového klamu, tvrdíce, že se jejich (mladočeští) zástupci byli na nějakém návrhu konečně usnesli. Aspoň popíráme, že se tak stalo, poněvadž za zástupce mladočeské považujeme také členy výkon. výboru strany a urbi et orbi je známo, že v poslední schůzi výk. výboru střetly se dva proudy a že byly podány dva protichůdné konečné návrhy (Pantůčkův a Grégrův) a výk. výbor se rozešel, aniž se na něčem usnesl. »Politik«, když již návrh, o kterém jednáme, uveřejnila, v čem dle našeho soudu jednala docela správně a nedopustila se nediskretnosti, pro kterou bylo by třeba list kacířovati, měla by však zůstati upřímnou až do posledních důsledků a měla by positivně říci, čí návrh vlastně uveřejnila. List se však z toho vykrucuje a v nedělním čísle v polemice s »Nár. L.« praví, že nebude vyšetřovat, je-li pravda, že to není návrh strany, nýbrž jen jednotlivce. V té příčině nevede si »Politik« lépe než »Nár. Listy«. K tomu několik poznámek. Především konstatujeme, že »Polilik«, orgán šlechty konservativní, uveřejněný návrh přijímá úplně za svůj a nemýlíme se dojista, tvrdíme-li, že strana, jejíž mínění tlumočí, v té příčině s listem je za jedno. Třeba si jen uvědomiti, že konservativní šlechta byla hlavním sloupem jednání o punktace r. 1890 a že návrh, o který tuto jde, má zřejmý ráz punktační a beze všeho dal by se mezi punktace vřadit. Odůvodňuje li »Politik« své stanovisko tím, že poukazuje k obdobnému návrhu obsaženému již ve fundamentál. čl. z r. 1871, odpovídáme, že jedná zcela obdobně jako Mladočeši, otázku stát. práva stotožňujíc s otázkou jazykovou. Fundament. články byly formulací státoprávní a zákon jazykový byl jenom jedním článkem v té formulaci, který nelze jen tak vytrhnouti. Kde jsou dnes delegáti ze zemí českých, kde je český kancléř dvorní, senát a to ostatní, nač bylo ve fundamentálkách pomýšleno? Uvažujeme-li o návrhu, o kterém je tu řeč, dlužno míti na zřeteli, že jest mezi jeho uveřejněním a jistým článkem z Prahy, který současně vyšel v »Pester Lloydu«, nápadná souvislost. »Národní Listy« polemisují s článkem »P. Ll.« tak jako by byl inspirován předsedou ministerstva. Avšak my přihlížejíce k tomu, že některá místa toho článku shodují se s úvodními poznámkami, kterými »Politik« doprovází svůj jazykový návrh, máme za to, že původ článku v »P. Ll.« není oficielně vládní, ale buď že pochází z »Politik« anebo od téhož autora, který Politik dal návrh, anebo konečně od některého člena klubu konservativních velkostatkářů. Článku »P. Ll.« třeba si povšimnouti proto, ježto jest v něm obsaženo mnoho tvrzení velice smělých, která s pravdou se nesrovnávají. Na př. »v otázce národ. rozhraničení okresů zavládlo na české straně již mírnější smýšlení a dostane-li se jen menšinám dostatečné ochrany, nebude na české straně zásadní oposice, aby okresy jazykové byly ohraničeny«. Tvrdí se dále, že Mladočeši již se shodli o návrzích, které mají býti předloženy vládě. Popíráme, že by v řadách národa českého již se smiřovali s akcí ohraničovací (to nesmí se stát dřív, pokud nebude řešen celý soubor otázky státoprávní), i že by Mladočeši skutečně se byli na čem shodli, jak jsme s hora pověděli. Při posavadních průpravách k jazyk. konferencím vyskytly se totiž jako konkretní formulace jen návrhy jednotlivců a to buď členů jazyk. odboru, buď dožádaných znalců, buď členů výk. výboru. Návrh v »Politik« uveřejněný a každý podobný jiný může býti 1. buď návrhem jednotlivých členů jazyk. odboru, nebo 2. usnesením celého odboru jazyk., anebo 3. usnesením komise jazyk. nebo 4. usnesením poslaneckého klubu mladočeského nebo některého jeho odboru anebo 5. usnesením výk. výboru strany, anebo 6. usnesením valného sjezdu strany. Ať nám řekne »Politik« anebo někdo jiný, čím ze všech

těch možností návrh jest. Nebudeme potud věřiti ve shodu panující ve straně mladočeské v nazírání na otázku jazykovou, pokud nám nebude oznámeno dotyčné určité usnesení určité korporace.

Hospodářský. Národní podnik konal v neděli 9. března valnou hromadu. Loňský rok skončil ziskem 2170 K 94 h a ten připsán k reservnímu fondu. Akcionářům se nebude vypláceti nic. Odbyt se zmenšil, spojení s Cařihradem, Haličí a j. ztraceno. Jako vždy i letos se ujišťovalo, že jakost zboží se v roce minulém značně zlepšila přibráním osvědčených sil a opatřením výtečných strojů. Závod poškodil defraudací »muž, jinak dobrou kvalifikací provázený« a »prvý ředitel tužkárny (jenž) zřídil si svoji vlastní továrnu a zahájil s Národním podnikem konkurenci«. Ze všeho facit: Národní podnik je technicky i obchodně v nepravých rukou. Na valné hromadě vytýkáno bylo učitelstvu, že Národní podnik nefedruje. Tu promluvil vlastní duch toho podniku, jenž opíraje se o slůvko Národní, žádá, aby učitelstvo zdarma mu dělalo prodavače, noviny aby mu zdarma opatřovaly reklamu a obecenstvo aby nuceno bylo výrobky jeho kupovat, i když se mu nezamlouvají. Ostřejší vítr ze sloupců novin by podniku lépe prospěl než dosavadní zamlklost. Do správní rady dalo se zase zvolit několik pánů, již pro jiné funkce správních radů nemohou úkolu svého v tomto závodě řádně zastati. Jest to právě při tomto závodě tím politování hodnější.

O chystané **zemské dani z piva**, od jejíž uskutečnění závisí zlepšení hmotných poměrů učitelských, oznamuje Čas některé podrobnosti. Vypracování předlohy svěřeno — vládě, ale vláda nemůže se dohodnout se zem. výborem o konečné úpravě, ve které by osnova předložena byla sněmu. Vláda nesvolila k tomu, aby pivní daň zemská byla vybírána ve formě přirážek k pivní dani zeměpanské a nesvolila ke zvýšení zemským výborem přes míru, kterou původně povolila (1 K 40 h), vyslovila však ochotu, aby orgány státní spolupůsobily při vyměřování a vybírání daně té. Daň bude se platit z výroby, vývoz bude ovšem daně sproštěn.

Žijeme ve znamení tak nízké **míry úrokové**, jaké nebylo u nás pamětníka a přece dobrodiní levného úvěru odnikud nelze vyciťovati. Peněz, nezaměstnaného kapitálu, je nadbytek, že banky a peněžné ústavy nevědí sobě rady, kam a jak ty proudy vkladů i za nynější levné úrokové sazby umístiti a přece nejeví se nikde, v žádném oboru výrobním neb obchodním čilejší podnikavost. Kde jsou příčiny této stagnace? V nedostatečné organisaci našeho úvěrnictví, jež spočívá v tom, že velkým firmám otevřen jest úvěr všude dokořán, kdežto střednímu stavu výrobnímu a obchodnímu se naprosto odpírá anebo tak ztěžuje, že mnohdy stává se se mu docela nemožným. A tak dnes při oficielní $3^1/_2\%$ míře úrokové a v době, kdy znova začíná se mluviti o dalším snížení sazby úrokové, zůstávají ohromné reservoiry nezaměstnaného kapitálu, uloženého v bankách a ostatních peněžných ústavech, našemu střednímu stavu nepřístupny. Veliké, t. zv. prima firmy o kapitál ten nežádají a menším, které se o něj hlásí, nechtějí ho banky svěřit. Jdou však pověsti, že úroková míra ještě více klesne. Pověsti ty jsou i v těsné sovislosti s jinými plány. Jsouť to veliké konvertační projekty uherské a rakouské vlády, representující sumu půl druhé miliardy korun, z nichž přes miliardu korun připadati bude na konversi papírů rakouských. Konverse uherské mají býti provedeny tím způsobem, že majitelům $4^1/_2\%$ papírů nabídnuta bude výměna 4% uherské korunové renty. A poněvadž jedná se o to, aby konvertované papíry umístěny byly za kurs co možno nejvyšší — v posledních dnech mluví se o kursu 95, kdežto při posledních emisích korunové renty umístěny: rakouská za kurs $92^1/_2$ a uherská za $93^1/_2$ resp. 91 a 92 — jest možno, že uherská vláda banku rakousko-uherskou přiměje k dalšímu snížení úrokové míry, alespoň na dobu, než projekty konversí budou skoncovány.

Kursy hodnot železářských značně poklesly na zprávy, že bilanční výsledky závodů železářských budou tentokráte proti předešlému roku nižší, což potvrzeno bilancí české báňské společnosti, jejíž dividenda bude letos o 16 K nižší než v loni, jakož i zprávou, že Poldina huť nebude za rok 1901 vypláceti žádnou dividendu.

Na pražskou bursu dostavil se opět nový papír: akcie české mon-

tanní společnosti; nálada pro domácí papíry bankovní od Hospodářské úvěrní až po Unionku není nijak růžová. Trvale příznivá nálada a čilejší obchod jevil se i zde pouze pro hodnoty ukládací, zejména titry Zemské banky a rakouskou zlatou rentu.

Cenná kniha vydána byla tyto dny zemědělskou radou. Obsahuje bohatá a zajímavá data o výsledcích šetření hospodářských a kulturních poměrů zemědělského obyvatelstva v království českém s historickým nástinem od dob poddanství až do r. 1900, o všeobecných poměrech výrobních, hospodářském průmyslu, poměrech tržních, o zákonech a zařízeních zemědělských, o poměrech sociálních, o úvěru, zadlužení, pojišťování, poměrech obecních, výnosnosti polního hospodářství atd. Konec povšechné úvahy obsáhlého spisu vyznívá ve smutný refrén: »Kořen u rolnictva našeho počíná hníti . . . brzká pomoc žádoucna, ba nevyhnutelna. Záhuba a zničení stavu rolnického v Anglii budiž nám výstražným příkladem.« K bohatému materiálu zde snesenému se ještě vrátíme.

Cukr 13./3. Jakkoli se nevěří výroku předsedy min. Dra Koerbera, že po uzákonění bruselských ujednání ceny cukru vystoupí o 8 K za 100 kg., přece počíná se posuzovati střízlivěji stav, v jakém se octne cukrovarnictví evropské. Obmezení osevu řepního a tudíž zmenšení produkce cukru v příštích letech jest jediným prostředkem, který může přivoditi zdravější poměry, a toho se docílí odstraněním premií vývozních a kartelů. Jakmile bude zjednána rovnováha mezi světovou výrobou a spotřebou, vystoupí ceny opět na snesitelnou výši a nastanou pro zemědělce i pro výrobce cukru příznivější poměry. Kdy se tak stane, závisí na tom, do jaké míry se uskuteční omezení výroby v příštích kampaních. Ozdravění poměrů vyžádá si nejspíše oběti zejména z řady malých, nedostatkem řepy trpících cukrovarů, ale na druhé straně sluší míti na zřeteli, že udržování produkce na letošní výši nebo dokonce další rozmnožování její mělo by za následek ještě větší znehodnocení cukru, které by poškodilo veškerý průmysl v míře daleko větší. — Stanovení lhůty pro zrušení premií vývozních na den 1. září 1903 vzbudilo na trzích cukerních nepříznivý dojem, poněvadž mnozí špekulanti vešli v nové závazky v naději, že zrušení premií nastane již letos. Realisační prodeje, jakož i opětné poklesy cen v Americe, stlačily ceny během týdne o 3%. — O rozsahu příštího osevu v Evropě není dosud spolehlivých zpráv. Zřejmé zásoby světové udává »Prager Zuckermarkt« na 3,791.078 t. oproti 3,012.857 t. a 2,858.786 t. v obou letech předcházejících. Pohotová surovina znamená dnes za chabého smýšlení K 17·45 franko Ústí.

Sociální. O **Velké Praze** přednášel v sobotu 8. března p. arch. Štěrba v Českém Klubu. Vytkl, že rostoucí veliké město musí míti celkový plán, který by hověl zásadě, aby se dobře, zdravě a účelně v různých částech bydlilo. Proti lichvě s pozemky a zdraví zhoubnému vykořisťování místa stavebního uvedl osvědčené již prostředky stavebně-policejní a rozhovořil se o možnosti úpravy různých částí Prahy. Přednáška velmi zajímavá jest po sociální stránce veliké důležitosti.

Agrární strana vyhraje
v parlamentě ty turnaje.
Argument vidlí, motyky
strhl sic trochu paniky,
Jean Kubr však výš naladil,
Zázvorku mocně zahanbil.
Teď se té frakci vyhoví,
onať má z celé budovy
to, co má málokterý:
šlechtické necessairy!

Oprava. V článku »O nás« v čís. 18. str. 516 praví se, že činnost hospodářských našich učitelů vychází na prázdno. Slova ta netýkají se ovšem profesorů a učitelů škol zemědělských, nýbrž k o č u j í c í c h hospodářských učitelů; mluvíť se o přednáškách a ne o vyučování. Čtenáři, račte si laskavě opraviti. J. L. SLV.

Na místě dosavadního starého domu

hodlám postaviti

nový obchodní dům.

Veliké své zásoby musím zmenšiti

a nabízím — pokud zásoba stačí

v cenách velice levných:

Sukna a modní látky pánské.
Sukna a modní látky damské.
Batisty, zefíry, sateny, voaly, kretony.
Hedvábné látky na šaty, na bluzy a ozdoby.
Zboží podšívkové a krejčovské potřeby.
Krajky a vložky krajkové, látky okrasné a stuhy.
Šifony, širtinky, plátna, damašky.
Ubrusy, ručníky, kapesníky a veškeré bílé zboží.
Hotové prádlo damské i pánské.
Límce, manžety, kravaty.
Župany, negližé, bluzy, spodní sukně.
Dívčí šatečky. Chlapecké oblečky.
Záclony a koberce všech druhů. 136
Šněrovačky, slunečníky a deštníky atd.

J. NOVÁK,

Praha,

Vodičkova ulice „U Štajgrů“.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU • VĚDU • LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 22. BŘEZNA 1902 ČÍSLO 25.

Kritika osnovy jazykového zákona

uveřejněné v »Politik« dne 8. března 1902.

Na jiném místě t. l. rozepisujeme se o záhadném autorství návrhu, o kterém tu bude jednáno. Ať již se má v té příčině věc jakkoliv, ať jest to konečný a definitivní návrh, jenž bude podán ze strany mladočeské, anebo jen nějaká práce přípravná, na tom po známém projevu Dra Škardy nezáleží. Jest jisto, že i definitivní návrh mladočeský na zásadách jiných spočívati nebude a toliko o kritiku zásad zde jde.

O první části návrhu (§§ 1.—15.), která jedná o tak zv. službě zevní, není co připomenouti. Jest tu přijata známá zásada o úplné rovnosti obou zemských jazyků v Čechách a na Moravě. Mám za to, že není vůbec třeba zásadu tuto tak široce rozebírati, jak se to děje v návrhu. Dvěma paragrafy dalo by se říci totéž: jedním, jenž by stanovil prostě, že oba jazyky v úřadování jsou úplně rovnoprávny a druhým, jenž by u provedení demokratické zásady, že úřady jsou tu pro lid a ne naopak, vytkl, že úřady jsou povinny ve věcech jazykových přizpůsobovati se všem stranám. Jen s jediným ustanovením této části osnovy souhlasiti nemohu, totiž s § 2. odst. 2. a 3., dle něhož znalcové mají býti donuceni užívati jazyka, jenž po případě není jejich jazykem mateřským. To jest předpis neliberální a pro znalce mělo by býti ustanoveno totéž jako pro svědky.

Ne tak bez námitek jsou předpisy druhé části osnovy, která jedná o tak zv. úřadování vnitřním. V § 16. setkáváme se se známou zásadou rozdělení a to nejen Čech, nýbrž i Moravy (což jest novinkou) ve tři jazyková pásma, převzatou z nařízení Gautschových. Není pochyby, že proto osnova bude vydána v šanc příkrým útokům jedné části politického světa českého.

Můj náhled o té rozdělovací zásadě jest tento: Nepopírám, že povědomá tři pásma v praxi sama se vyvinou a vytvořiti se musí, když se věcem ponechá přirozený průběh. Avšak proto není třeba kodifikovati to jako zásadu zákonnou. Jest něco jiného, trpí-li se něco jako stav přirozený nebo třeba jen jako nutné zlo, anebo činí-li se z toho pravidlo zákonné. S akcí rozdělovací má se to v té příčině docela tak jako se státní němčinou. Nikdo nemůže popříti, že se němčiny jako jazyka dorozumívacího v jednání ústředních sborů a úřadů užívá. A přece, kdyby státní němčina měla býti zavedena zákonem, jaký by se pro to strhl povyk! Povážlivé jest také, přikročuje-li se a připouští-li rozhraničení jen k účelům jazykovým, aniž se současně řeší celý komplex otázky státoprávní.

Osnova ve své druhé části jest prodchnuta nazíráním arcibyrokratickým, a to jí ještě více zazlívám, nežli to, že chce zákonem stanoviti rozdělení vlasti. V osnově totiž úřadnictvu samému není přiznána žádná volnost. V §§ 18. a 21. jest stanoveno, že úředníci ve svých osobních záležitostech, vyjma řízení disciplinární, jako stroje mají býti vřadění do škatulek pásem jazykových, že musejí užívati t. zv. úředního jazyka. To jest předpis nanejvýš neliberální, byrokraticko-absolutistický a jest karakteristické pro psychologii strany, která si přikládá název svobodomyslné, že z lůna jejího takové předpisy vycházejí. Proč nemá míti úředník, člověk inteligentní, právo v osobních svých záležitostech užívati svého mateřského jazyka tak jako každý jiný občan? Což jest on občanem méně cenným než úředník, že musí zapírati svůj přirozený jazyk? Proč mají toto právo míti jen úředníci v oblastech jazykově smíšených (§ 21. odst. 2., který jest v odporu s § 18. odst 2.). V zájmu svobody a zásady ústavnosti musíme trvati na tom, aby úřednictvu nebyla brána volnost, která jest přiznána všem občanům ostatním i daleko méně inteligentním, a musíme žádati, aby do osnovy jazykového zákona byla pojata zásada, že úředníci ve svých osobních záležitostech jsou úplně postaveni na roveň stranám. Důsledkem toho také úředníci mají míti právo sami si určiti, v jakém jazyku jim mají býti vydávány tak zv. cirkulární výnosy (§ 18., odst. posl.).

Souhlasiti nelze také s předpisem § 17., že ve věcech stran v úřadování vnitřním má býti užíváno t. zv. jazyka úředního. V té příčině má platiti totéž, co pro úřadování zevní. Má-li již býti činěn rozdíl mezi úřadováním zevním a vnitřním, pak při druhém sluší dále rozeznávati: 1. úkony z iniciativy stran, 2. osobní záležitosti úřednictva, 3. věci ostatní (správní, technické atd.). Pro druh první platiž totéž, co pro službu zevní, v oboru druhém budiž úřadníkům ponechána úplná volnost a jen pro část třetí bylo by možno spřáteliti se s jakýmsi teritoriálním rozškatulkováním zemí dle jazyka, jako s nezbytným zlem, při čem by však musilo býti ustanoveno, že při sčítání lidu nutno zjišťovati národnost nebo jazyk mateřský.

Podrobnosti osnovy pomíjím. Jen podotýkám, že předpis § 18. odst. 3. ku konci neodpovídá stanovisku přísné rovnoprávnosti a že jest tam obsažen jakýsi kus státní češtiny.

DR. F. JOKLÍK.

N. V. Gogol.

Co nejvíce na Gogolově literární tvorbě zaujme, jest její jemná, subtilně vystínovaná a do niterných příčin procítěná psychologická analysa. Jest u Gogola tím výraznější, že na Rusi byl na té půdě původně docela osamocen a i vysmíván a pronásledován. Před ním byla duševní analysa buď povrchově a bezvýrazně pěstována, anebo vůbec ne. Měl vysoce vyvinutý pozorovací smysl, znal lidskou duši, uměl se vedrati do nejskrytějších povah, studoval je a životu přímo odpozoroval. Vzal je přímo z živé reality, se vším proudícím teplem jejich samorostlé individuality a v nahém rozevření všech jejích horkých vášní, obnažených citů, nálad i myšlenek. Zachytil je, když byly nejintensivněji zabrány do svého životního zápasení a kdy v nich rozpracovaná krev přímo kvasila. A co v nich viděl, jak to viděl a jak se do sebe vzájemně vplétalo, nezkarikováno, neztemněno a netendenční uložil na papír. Proto na jeho potištěných stránkách realita tak obnaženě ožila, že ji do nich dal nezfalšovanou a upřímně zachycenou.

Druhým neodolatelným živlem skoro ve všech jeho dílech jest geniální a ironicky naladěný humor. Tento prvek tak srostl s Gogolovou literární fysiognomií, že bez něho bychom si ji nedovedli řádně představit. Prosákl ji až na dno a vdechl jí ono intimní kouzlo, jež z ní vane do duše čtenářovy. Není to smích naučený, nucený, který se směje a svítí z Gogolových vět. Vytryskl přímo z autorova nitra, procítěn jeho celou povahou a zahřát žárem jeho tvůrčího ducha. Není na Gogolově smíchu mnoho světlých a radostných míst. Do optimismu a hluboké radosti života má velmi daleko. Spíše jest na něm vše zašeřené, pesimisticky podložené a životně smutné. Tak se z pravidla nesměje naivní snílek nebo spokojený šosák, ani bílá ústa poprvé zamilované dívky. Jest to smích, pod nímž to žalostně bzučí, kypí a bolí. Smích bytosti raněné, vnitřně rozervané, neuspokojené a stále hledající. Má mnoho podobného smíchu, zpod něhož pláčou slzy a stříká krev. Rodí se z autorova duševního zklamání a na duši čtenářovu působí jen týmž dojmem. Vyvolávaje emoce obdobné těm, z nichž vyrostl, činí dojem vzácné upřímnosti a bezprostřednosti. Nutí do úvah a srovnávání. A tím se přibližuje realisaci svého původního určení. Gogol, užívaje satyry i humoru a prokládaje jimi své práce, měl především jednu snahu: upozornit na nesrovnalosti života i směšnosti lidí, rozevřít jim pro ně zrak, vzbudit v nich odpor

k nim a ukázat cesty, po nichž by je v sobě mohli překonat. V satyře snaží se Gogol objat celý život a to v jeho všech typických projevech, dotýkaje se jeho stránek literárních, politických i společenských. V Gogolově satyře spojuje se bohatý pozorovatelský talent a pronikavý ostrovtip s ironickým zpracováním.

Nádhernými tahy a uživ působivých prostředků, uměl Gogol kreslit své románové postavy, z nichž přímý dotyk života zrovna prýští. U jeho mužských povah převládá z pravidla statečnost, neohroženost a tvrdost, pod ní však vřelý cit a hlas srdce ještě zcela nezemřel. Ženy vybíral Gogol většinou měkké, něžné a dobré. Ale vždy jsou jeho postavy docelené, vnitřně hotové a význačně typické: pravá kopie života. Poměrně nejlépe se mu dařily povahy zdravé, přírodou odkojené, mohutně rostlé a divoké, jak je nalézal u veselého a bezstarostně žijícího lidu záporožského. V této sféře byl také nejšťastnější, znaje ji do posledních detailů a maje v ní nadmíru vděčnou půdu. O podrobnostech krojové a zvykové dekorativnosti mnoho slyšel od své matky a děda, kdežto kozácké boje a současný tok společenského života sám znal velmi dobře. Miloval toto volné prostředí a rád bral z něho motivy pro své práce, jež byly pak obetkány jednak hlubokou životní pravdou, jednak i poetickým kouzlem bohatě nuancovaných přírodních vnad. Kresbami z maloruského života svou literární tvorbu Gogol také zahájil. A s velkým úspěchem. Charakteristiky osob jsou u Gogola do papíru přímo ryty a s neobyčejnou důsledností i životnou reliefností zachyceny. Řekl bych o nich, že jsou životu v jeho nejobnaženějším rozevření skoro ukradeny.

Některé z prvních Gogolových osob jsou zality poněkud mdlým, bledě prosvitavým a romanticky trochu zabarveným přítmím, do něhož tu i tam nasákla trocha snivé sentimentality. V tomto jakémsi nedokreslení jsou podáni na př. oba Bulbovi synové: Ostap a Ondřej (v historické povídce »Taras Bulba«), z nichž v prvním kypěla sice horká touha po činech, ale vedle ní na dně jeho vřelé duše ležela i měkká citovost a něha lásky. Té podlehl pak do té míry, že pro ni zradil otce, vlast i náboženství. Trochu v přehnaných barvách je malována i postava Bulbovy ženy, v níž všecka láska, něžnost a city, vše, co jest v ženě něžné a vášnivé, soustředilo se na jediný cit mateřský. A ten byl tak široký a do takového stupně intensivní, že jsouc jím cele prosycena, s žárem, vášní a slzami jako stepní racek vznášela se nad svými dětmi.

Nejtypičtější a nejostřeji zachyceny jsou u Gogola postavy statkářů, jichž se kulturní proud doby buď vůbec ještě nedotekl, anebo jen málo. Tyto typy, obsažené hlavně v »Mrtvých duších«, se dají rozdělit na dvě kategorie, z nichž do první patří povahy lehkomyslné, volné a pasivní: sentimentální Manilov a karbaník i zpustlý hýřil Nozdrev. Do druhé lze zařadit duše přísnější a sestředěnější: Ujuškina, Sobakeviče a Korobočkova,

jejichž charakteristickými rysy jest tupost, divoká hrubost nebo důsledná ohavnost. Všeobecně vzato: jsou Gogolovy osoby do té míry životné a věrné, že se jejich jména namnoze stala obecně užívanými názvy pro ten nebo onen společensky výrazný typ. Typů pak Gogol vytvořil celou řadu. Většinou jsou rázu všeobecného a čistě sociálního, ne individuálného.

Gogolových literárních prací není příliš dlouhá řada. Ale genrů, v nichž pracoval, jest několik. Především jsou to drobně tesané a jen jakoby kaleidoskopicky zachycované kresbičky z denního života, na nichž uplatnil autor svůj pozorovací fond i schopnost: malovat co nejreliefněji a nejplastičtěji. To jsou povídky, k nimž látku bral ze současného života maloruského, zpracovav ji trochu náladově a obetkav kouzlem dávno mrtvých lidových legend. Příroda hraje v nich značnou roli, tvoříc pro ně malebné pozadí a dodávajíc jim tím působivějšího kouzla. Na těchto výřezích poetické Ukrajiny chtěl bych akcentovat hlavně rozkošné přírodní pasaže, přiměřený a ne příliš rozplývavý kolorit místní i zkazkový, věrné popisy národních zvyků a her, veselou komičnost působivých situací, případně zladěný humor a mistrovsky vystižené maloruské typy. Nesmíme však zapomínat ani na společenské prostředí, do něhož se Gogol pro své látky k nim ponořil. Byl to živel převahou lidový, sociální a demokratický, k jehož literárnímu zpracování tu smělou rukou sáhl. Na Rusi bylo to poprvé. Své práce, které látkou se dotýkají maloruského života, zahrnul Gogol do sbírky: »Večery na dvorci blízko Dikaňky«.

Vedle maloruských zpracoval Gogol i řadu látek čistě velkoruských a výlučně petrohradských, vydav je pod záhlavím: »Arabesky a jiné povídky«. Z těch některé menší a typičtější přeložil už náš Havlíček (»Nos«, »Plášť« atd.). Látkou i zpracováním mezi oběma jmenovanými knihami leží cyklus novel vetšinou historických pod společným titulem »Mirgorod«. Nejznámější z nich jsou: »Starosvětští statkáři«, »Taras Bulba« a »Povídka o tom, kterak se pohněval Ivan Ivanovič s Ivanem Nikiforovičem«. Své literární dílo Gogol zakončil znamenitou komedií »Revisorem« a románem »Mrtvé duše« (Čičikov), jejichž druhý díl v návalu náboženského mysticismu vlastní rukou spálil. Kromě »Revisora«, který má ráz ostře tendenční satyry na současné společenské poměry, napsal Gogol ještě několik jiných komedií, které však nepronikly. Nepříznivě působí jeho korespondence, v níž se už markantně jeví duševní rozrušení autorovo.

Gogol své práce psal prostým, ale neobyčejně básnickým, vzletným, někde až květnatým a při tom vždy přesně přiléhavým slohem. Nebyl ovšem všude stejně zladěný a vyvíjel a prohluboval se od práce k práci, přizpůsobuje se genru, jaký právě zvolil. Často užíval popisných pasáží, na něž pak nakupil spoustu nádherných barev. Pro přírodu a její bezprostředně chutnané kouzlo měl vždy smysl velice zostřený. V proudu dě-

jových vypravování nikde neupadá do rozvláčnosti nebo nudnosti. Jeho vypravování jsou živá a prudce se dmoucí. Ve volbě scén a situací měl Gogol za měřítko vždy jen skutečný život, který ho nemohl svést s cesty přirozenosti a pravdy.

Gogol tvoří jednu z nejvýraznějších literárních postav ruské beletristické produkce XIX. století. Jím končí stará, neplodná doba zastaralého pseudoklasicismu i romantismu a začíná nová éra zdravého realismu, založeného na bedlivém studiu života. Pro vnitřní vývoj ruské prósy znamená Gogol neobyčejné obohacení. Před ním seriósní a samostatně tvořené domácí prósy na Rusi vlastně nebylo. Řadu lžihistorických, mdle kreslených a do úžasně nechutných šířek rozbředlých románových genrů nebo romanticky a sentimentálně zabarvených realistických skladeb nemůžeme klást do vážné literární tvorby. Některé prosaické práce Puškinovy, jež měly umělecké aspirace a podávaly plastickou malbu věrně odpozorované skutečnosti, datují svůj vznik skoro do téže doby, kdy začal své drobné věci psát a vydávat Gogol. Nebyl tedy v té příčině ani Puškin Gogolovi průkopníkem nebo zakladatelem jeho realismu. VÁCLAV DRESLER.

U Jana Nowopackého.

V zašedlých mlhách mizely temné, splývající kontury tichých, mlčících lesů, koruny vrb, prutů zlatěrudých jako v hnědých obláčcích zapadaly do špinavě zelených ploch luk rozkládajících se podél trati. Bylo ráno, plačtivé ráno posledních dnů února, v němž příroda stojí v němém, zaleknutém očekávání života, kdy odchází mrtvo a počíná kypění šťáv. Hebounké mráčky mlhy vinou se mezi kmeny, leží nad rákosím a halí vesnické chalupy do průhledných šlojířů, kraj mizí v konturách neurčitých. Barvy jsou nejasny, hnědé, temné tony převládají, kalné jsou jejich harmonie, vyznívající v neurčitý, neuspokojující akord šedavé zeleně, po němž v duši zbude smutek. Do toho vlhkého, studeného šedava hnal se vlak, drnče v harašivém tempu svou fádně jednostejnou melodii a v té počínající životnosti přírody zvolna vkolébávaje duši do hluché dřímoty. Pak, později, když zdvihly se mlhy, kraj rozsvítil se v studené jasno. Zanítilo se zlato na vrbách, jichž pruty šlehaly do modrého nebe ostrými paprsky a kvetly do ruda, jako rozžhaveny, bílé kmeny bříz sestříbrnatěly mizíce v mdle fialových obláčcích větví, do luk rozlilo se svěžejší zeleno, temné, hrozivě smutné plochy lesů zbarvily se v sametově hebké a šťavňatější tóny, větve višní a jabloní v hedvábném lesku jakoby perletovým pavučím obtočeny se zaleskly . . Inu, veseleji bylo v kraji . . V tom zářeni slunce šli jsme hájem a lesem k roztomilému Slavětínu, před sebou majíce perspektivu Středohoří, rýsujícího se v liniích imposantních na horizontu. Starý kostel Slavětínský sv. Jakuba (intere-

santní stavba od 14. do 19. století se vyvinující a Mockrem opravená i dokončená) svítil vesele v odrazu slunce, kaluže odrážely čistou modř nebe, snad i ty slepice, psi a husy veseleji dívali se do světa — všecko šeptalo a napovídalo jaro. Za chvíli pak tiskl jsem ruku starému pánu, jednomu z veteránů kumštu, o němž u nás — nevíme skoro ničeho. Kmet stříbrných vlasů, bystrého, svěže zářícího oka, postavy mohutné a silné, dnes stářím trochu skloněné, tváře frapantně připomínající podobu Michelangelovu, jak ji známe z jeho vlastního portrétu.

Stál tu přede mnou representant let dávno minulých, dnes v bouřlivém proudu uměleckého vývinu zapadlých, stál dosud čilý, pracující s paletou v ruce, maluje akvarelu »Jak moře naslouchá pastevcově písni —« To ráno předjarní, plné temných šedavých stínů a pak kraj rozjásaný ve světle slunce mi v duši napadly, když prohlížel jsem pak jeho práce.

Boj o světlo a barvu — to bylo heslo vývinu krajinářství století devatenáctého. Počalo se s poctivým studiem přírody, kresbou její, když už ovšem překonány byly fáse romantického, dle literárních vzorů chápaného její podávání, vyhledávajícího a vnucujícího se do motivů theatrální strojenosti a pathosu, počalo se, abych tak řekl, od kmene a větve, neboť v pravdě a poctivém vyjádření od detailu bylo shledáváno dosažení cíle. Forma byla studována nejpečlivěji, proto kresba, bez podání koloritu, nejlépe charakterisuje první doby a dovede také vyvolati ocenění, ba nadšení.

Jan Nowopacký (nar. 14. listopadu 1821) jest žákem akademie vídeňské, kdež studoval pod profesory Mösmerem, Steinfeldem, Gselhoferem a Tomášem Enderem, za ředitelství Ant. Petra. To bylo r. 1842, když v prvním ročníku sedl si v lavici mezi Josefa Zeleného (»Selleny«) a Antonína Strassgeschwandtnera, aby pod vedením prof. Gselhofera hlavičky kreslil. Prof. Steinfeld a Mösmer »vyučovali« krajinářství a za vedení prvního již v druhém ročníku studováno v Schottweinu v Dolních Rakousích.

A. Strassengeschwandtner, který věnoval se malířství zvířat a v podání živého pohybu koní stal se známým, J. Zelený, krajinář, trochu hrubší traktace než Nowopacký, za to živější a svižnější, pak později G. Seelos, vyniknuvší při ilustrování velkého díla o cestě lodi »Novara« kolem světa, jeden z nejlepších mistrů krajinářské školy vídeňské, jehož obrazy »Ostrov sv. Pavla v indickém oceánu« a »Skalní chrám v Mahamalaipuru« svým podáním koloristickým své doby mnoho rozruchu způsobily, a Jan Nowopacký, to byli kamarádi do smrti nerozluční. Zelený, Seelos, Nowopacký — trojlístek tento spolu studoval, cestoval a pracoval. — Roku 1848 vyznamenán byl obraz N. »Opuštěný hřbitov« dvorní cenou a zakoupen pro císařskou obrazárnu. Dlouhá, dlouhá léta vyučoval N. malbě a kreslení v rodinách přední aristokracie i v samém panovnickém domě. Roku 1849 u knížete Paara, r. 1851 u hraběte Hoyosa, od r. 1861 u vévody

Filipa Coburského, odkud přešel do rodiny arcivévody Josefa. Roku 1868 přijat za učitele kreslení k arcivévodkyni Gisele a korunnímu princi Rudolfovi. Od r. 1880 až do r. 1895 působil jako kustos-adjunkt císařské obrazárny v Belwederu.

Tím také, že léta nejživější činnosti svojí v zemích vlasti své vzdálených Nowopacký ztrávil, stal se nám cizím, skoro neznámým, třeba sám v srdci svém vždy nejvěrnějším zůstal — přes všechna ta tak mnohá a lákavá pokušení.. Díla jeho nacházejí se velikou většinou (v počtu přes 2000) u vzorném chronologickém pořádku tvoření v majetku umělcově. Rudolfinum pražské chová ve sbírkách obraz »Hrad Haselburk u Bolzana v Tyrolsku« (z r. 1887), několik obrazů patří Künstlervereinu ve Vídni, soukromníkům jen nepatrný počet náleží. Studie krajinářské počínají olejomalbami z okolí Vídně (na př. »Topoly ze zahrady Lichtenšteinské ve Vídni«, upřímně dokumentující touhu podati atmosférické zbarvení, ovšem překonávanou nastudovanými tóny hutnými), Loferu, Gollingu, Hallstadtu (na podzim r. 1845 pod vedením Steinfeldovým), Naga u jezera Gardského a Benátek. V Přímoří a Dalmacii studoval r. 1852, v Italii 1853. Odtud pochází veliká řada typů italských pracovaných s neobyčejnou koloristickou věrností, pečlivým studováním krojových detailů a zdařilým řešením různých problémů v podání látek a oděvu. Roku 1854 maluje na Sicilii, kde se Zeleným pracují v okolí Palerma. Roku 1857 rozloučili se dobří kamarádi a Zelený odjel s »Novarou« na cestu kolem světa a přivezl se Seelosem bohatou kořist. Po návratu lodi připravováno vydání popisu její cesty a Nowopacký dle některých studií Zeleného kreslil také ilustrace. Řeknu-li u Nowopackého kreslil, přidati musím: v ý t e č n ě kreslil. Miluje pevné, vyslovené podání. Jest architektem stromoví a ona tvrdá moc linií a forem podmanila si jej zúplna. Rád kreslí dub, jilm, kaštan, skály — krátce: mohutné, silné a plasticky široké předměty. A dovede také podati jejich imposantnost. V tom není již honění se za romantičností — naopak, výborné podání pravdy, hlasité a smělé podání. Vzpomenete na Th. Rousseaua a pochopíte, že na akademii pečlivě studoval a kopíroval Ruysdaela. Jest anatomem stromoví a lesa, ne tak poetickým jako na př. Mařák (který v mohém dle něho studoval), ale ještě korektnějším a rigorosnějším. Přirozeně v barvě stojí plně na půdě temného, nerozzářeného podání, ačkoliv i v mnohých pracích zasvítí vám do očí tak čisté a jasné barvy, že, mimochodem, díváte se na letopočty pod podpisem a honem v paměti citujete si data pokroku. Když pak čtete léta čtyřicátá, padesátá a vzpomínáte, kdy narodili se slavení čeští krajináři, nedovedete jistě pochopiti, proč u příležitosti jubilea osmdesátiletého narození tohoto pevného starce mnohé vynikající české žurnály ani správně nevěděly, kde dnes žije..

V traktaci figur a najmě portrétů jsou některé práce N. překvapující. Portrét hraběte Latoura (tužková kresba), akvare-

lový portrét matky, akvarelový portrét otce na smrtelném loži (z r. 1849), výborný olejový autoportrét, neobyčejně živý a plný hluboké charakteristiky, roztomilá kolekce portrétů mnichů Františkánů (z r. 1872), studií to k většímu obrazu »Půlnoční modlitby u Františkánů v Solnohradě«, z nichž některé kresby jsou skutečně kresbami mistra crayonu, portrét malíře Seelosa — všechny vzbudí hluboký obdiv nad výborným podáním, životností a silou vnitřní.

Dlouho musil bych líčiti, chtěje dotknouti se větších prací tužkových, uhlových, olejových a akvarelových. Spousty studií a aktů, krajinových detailů, litografií i rytin leží v deskách starého pána a on — svou hlavu stříbrnou nad nimi skloněnu snad dumá, proč o něm vědí doma tak málo, když jiní dovedli jej dávno oceniti.

K. D. MRÁZ.

Motiv psychologický.

Kdysi padlo z mých úst slovo o národním umění, a dnes, po několika letech, přicházím opět, ne abych je popřel, ale silněji je ještě akcentoval. Mým přesvědčením jest, že vlast má, která je tak malá a politicky bezvýznamná, může jedině zkvétati, dovede-li několik čackých a silných synů českých na malé ploše naší české zemi vytvořiti velikou a svéráznou kulturu českou. A novou, samorostlou a svéráznou kulturu českou můžeme si pouze stvořiti, když formově a obsahově budeme svými. A z té příčiny musí nová česká hudba rušiti a překonávati starou formu klasickou, již si vytvořila duše německého člověka. Český člověk musí vytvořiti si svou formu, jež by se harmonicky kryla s jeho citovým a ideovým světem v téže míře, jako se kryje veliké národní umění německé se svou národní psychologií, logikou i filosofií.

Zde jsem u bodu, o nějž si vzájemně tříštíme lebky se starou vládnoucí hudební společností českou od počátku mého vystoupení na veřejnost. Není to pouze boj osobní, který proti mně vede stará společnost, ale je to vysloveně ideový rozpor, který mezi mnou a starou hudební společností zeje propastí nepřeklenutelnou. Jsou to dva vzájemně si odporující a bojovně proti sobě stojící názory na tvorbu hudební. Stará společnost hudební hájí a hájiti nepřestane se vším konservatismem své povahy ustálenou formu jak po stránce vnější, tak i po stránce vnitřní. A já opět nepřestanu hlásati: uvolněme, rozšiřujme a vrhněmež širší rozmach se širším rozpjetím do ustálených forem a rovněž usilovati budu o psychologický rozvoj motivu po stránce vnitřní, naproti hudebně logicky vyvinujícímu se motivu staré školy. A tyto mé názory, které jsem vždycky ve svých skladbách uplatňoval nevnucuje je nikomu jinému, jsou příčinou, že, kdykoli na veřejnosti vystoupím, vždy se strhne nad mou hlavou

veliká papírová vichřice, a moji dobří přátelé ve své válečné náladě upírají mně všechno pod sluncem.

Další bod, který jsem silně akcentoval, byla souvislost umění se životem. Zde ocitám se u nejhlavnějšího a nejdůležitějšího bodu svého uměleckého vyznání, jenž jest nejsvrchovanější příčinou, proč se starou hudební společností se naprosto rozcházíme. Stará hudební generace má určitý a ustálený názor na motiv a jeho rozvoj, který podléhá určitým logickým vývojným zákonům čistě hudebním, jež ovšem jsou dědictvím starých hudebních generací předchozích a dávno zašlých dob. Můj názor na rozvoj a pochod motivu nespočívá na principech staré hudební logiky o rozvoji motivickém a thematickém, ale na psychologických pochodech, které mému motivu samy určují směr i rozvoj, modulaci a gradaci se všemi řítivými klesy. A tento můj psychologický rozvoj motivu jest příčinou, proč stará generace hudební pohlíží na mé umělecké dílo jako na neorganické, roztříštěné, rhapsodické a chaotické. A kladou-li se na mou uměleckou práci měřítka čistě hudební, měří-li se mé partitury starým loktem, nemůže soud o mé umělecké práci ani jinak dopadnouti, toho jsem si vědom a nehorším se proto na nikoho!

A zde tedy jsem u jádra celého sporu. Stará hudební generace měla krásné ideály čistě hudební (myslím hlavně symfonickou tvorbu A. Dvořáka). Jí postačilo krásno tónové a harmonické, ona opájela své smysly na výsluní krásných harmonií a polyfonických útvarů čistě hudebního zrna, jimž určitá hudebně ustálená forma dodávala plastického výrazu a hudebně organického zaokrouhlení. K inspiraci a ku tvorbě staré hudební školy postačily úplně tóny a harmonie, neboť pouze krásno hudební bylo jí ideálem, a veškery nové harmonické vymoženosti staly se jí účelem a konečným cílem.

Jinak však nazírám na úkoly nového českého umění já. Mně není krásno tónové, harmonické, modulační a polyfonické účelem, ale pouhým prostředkem ku vyjádření určitých duševních stavů, jež v mém nitru vznítil život svými zápasy a boji, veškerou láskou i nenávistí, tužbami i zklamáními, vzpomínkami i stroskotanými nadějemi, jak je vznítilo jitro s královskými východy slunečními, jak je v duši vznítil večer, jenž zmíral v krvavých západech slunečních . . Mé umění jest svrchovanou dominantou mého čistě lidského života! A z této příčiny pochodí, proč můj motiv psychologický rozvíjí se odlišně od hudebního motivu staré školy. Evoluci mého motivu podmiňuje životem rozvířená krev má, kdežto evoluci motivu staré školy podmiňuje stará klasická tradice s předem stanoveným pochodem, který mu předpisuje stará logika hudební. Zde pouze lze spatřovati ideový rozpor, pro který stará generace smířiti se se mnou nechce, prohlašujíc mé dílo za nezralé pokusy začátečnické!

Ale tomuto tvrzení musím postaviti se na odpor, neboť mé vzdělání hudební rovná se svou hodnotou vzdělání mých žijících současníků. Studoval jsem na těchže školách jako oni a titíž

lidé, kteří byli jejich učiteli, byli i učiteli mými a vštěpovali nám jedny a tytéž názory. Jedna a táž harmonie nám byla společnou učebnicí, jeden a týž názor byl nám ve škole vštěpován na modulaci i kontrapunkt s thematickou prací. V tom směru jest mé svědomí úplně čisté, neboť v celém svém životě, který znamenal krutý zápas o denní chléb, nezameškal jsem ani jediného okamžiku a vždy, kdykoliv se mi naskytla příležitost, abych se něčemu novému přiučil, učinil jsem tak s celým zápalem své nadšené duše, která vždy prahla a stále žízní po nových vědomostech a nových obzorech na poli duševním!

Dále ohraditi se musím proti námitce, že bych byl při svém vystoupení na veřejnost uvedl některé své práce začátečnické. To je hrubý omyl. Je pravdou, že jsem své »Národní dumy« složil mezi 23.—24. rokem svého života, ale na veřejnost jsem je uvedl teprve po 11 letech, a mezi dobou jejich vzniku a jejich provedení přepracoval jsem je třikráte; instrumentálního roucha obdržely teprve r. 1895 a veřejného provedení dostalo se jim r. 1897. A proto mé »Národní dumy« nejsou pracemi začátečnickými, ale plody umělce technicky vyspělého. Že na nich lpím a že jich hájím, jest z příčiny dvojí, a to: 1. po stránce vnější vytvořil jsem v »Národních dumách« formu úplně novou a každým taktem svou; a 2. po stránce vnitřní vdechla má slovanská duše do ní všechnu svou melancholii s vichřivými, divoce burácejícími rhytmy, které jsou vlastní mému slovanskému cítění. Že burná rhytmika jejich byla několika p. referenty označena jako rámus, to ovšem není vinou mou, ale příčina leží v raçe, z níž jsem vzešel: narodil jsem se sice z rodičů českých, ale všichni moji předkové byli Slováky. V mých arteriích víří tedy junácká krev slovácká s hlubokými melancholiemi slováckého lidu . .

Prohlašuji tedy ještě jednou, že na veřejnost neuvedl jsem ani jediný ze svých skladatelských pokusů. Veškeré práce mé, které vešly ve známost, jsou plody mých mužných let. Ovšem, uznávám a pronáším to se zvláštním důrazem, že se nestalo tak mou zásluhou, ale zásluhou staré generace, která s oteckou péčí se postarala, aby po celých deset let nezavzněla ani jediná má nota v Čechách, ač jsem o to velmi často usiloval . .! Svým odpůrcům tedy vděčím, že mi byla popřána možnost, abych mezi čtyřmi stěnami důkladně si byl prodělal dobu svého prvního kvašení. A že jsem ji absolvoval dokonale, o tom, myslím, že nebude nikdo pochybovati. Taková desetiletá samovazba přivede člověka již k důkladnému rozumu!

V jednom bodu jsme se s kritikou sešli: v čistotě, jasnosti a průhlednosti mého uměleckého díla, které vlastnosti skoro všichni p. referenti na mé hudební větě konstatovali. Poznamenati pouze musím, že čistota, jasnost a průhlednost mé komposice jsou výslednicí dlouholeté práce a mnohaletého přemýšlení o úkolech umění. Ve svých jinošských letech, když jsem činíval první pokusy ve skladbě, nebývala má komposice čistá, jasná

a průhledná, ale byla pravým opakem: nečistá, nejasná, neprůhledná. A to bylo ovšem důsledkem mého školského nazírání na umělecké cíle. Když jsem studoval na škole, byl jsem přesvědčen, že čím více kontrapunktických not dovedu vložiti do noty čtvrťové nebo půlové, tím lepší že konám věc. O půlových a celých notách myslil jsem vůbec, že v hudbě konají službu pytle, do něhož se sypou šestnáctinové a dvaatřicetinové kontrapunkty, a pevně jsem věřil, že čím více jich do takového půlového pytle nasypu, tím větší že jsem »mistr«. Až teprve po letech, když jsem se ocitnul v daleké cizině, vzdálen vlasti své i přátel, uzavřel jsem se na několik roků do samot své duše a jal jsem se přemítati o úkolech a cílech umění dneška. A v oněch letech silných reflexí a meditací dopracoval jsem se názoru, že umění, které jest viditelným rouchem lidské duše, musí býti čisté, jasné a průhledné. A teprve nyní jal jsem se zjednodušovati a počal jsem komposice své zbavovati všeho hmotného balastu, vší tak zvané »práce« a jal jsem se do plného slunečného světla stavěti pouze a jedině Myšlenku, jež byla svrchovaným výrazem mého života duchového.

A z této příčiny, z tohoto mého obrození uměleckého, jež se mnou se událo v cizině, vyplývá, že kritika na mých pracích nenalézá dostatek té tak zvané konvenční polyfonie. Ale to mně nevadí, aniž mě to pohoršuje, neboť jsem pevně přesvědčen, že skutečný znalec, ať již obrátí kteroukoliv stránku kterékoli mé partitury, shledá, že veškery mé hlasy ve veškerých nástrojích vedeny jsou kontrapunkticky!

A tak z celého mého zápasu a úsilovného boje, který na veřejnosti české bojuji již od r. 1896, jest patrno, že to není boj za polyfonii ani homofonii v umění hudebním, ale jedině a pouze za svobodu a volnost lidské myšlenky vůbec!

V PRAZE, DNE 4. BŘEZNA 1902. LUDVÍK LOŠŤÁK.

Z nejnovější české poesie.

Referuje *Arne Novák.* (Konec.)

Upřímnou a vřelou konfesí mladého neupokojeného snílka a melancholika jsou prosté, místy až naivní verše Arnošta Bláhy v knize »Po cestách vítězů« (nákl. vlastním). Klíče k jejich skromnému a poetickému smyslu nenesou básně samy, nýbrž poněkud hlubokomyslně maskovaná a vzrušeně lyricky stylisovaná předmluva, hlásající s nervosními otazníky, že jediné úplný, vzdávající se návrat k víře zajišťuje »poctivost a důslednost životní« a podává ono nezbytné a nutné »Absolutno«, bez něhož nelze žíti. Ale poněvadž toto »Absolutno«, které autor ostatně marně hledal v semináři jako stoupenec Müllerův a Schellův (»Píseň vzdoru«), sice vystačí pro celý život »od Vý-

chodu až na Západ«, ale nikoliv pro celou knížku veršů o 64 číslech, připjal se Arnošt Bláha ještě k dvěma zcela relativním zájmům, k přátelství svého Felixe a lásce své Elišky. Verše, které psal pro svého přítele a svou milenku, jsou právě prostou srdečností, jež nenutí se do hrdinských pós pronásledovaného mučenníka myšlenky a odvážného průkopníka nového názoru, nejpoctivější partie knihy. Básník vzdává se tu plně svému mladistvému a horoucímu srdci, dotčenému právě tak málo životem jako lekturou, nehromadí obrazy, jež jinde neamplifikují, nýbrž stírají jasnost myšlenky, nehraje si nucenými alegoriemi, jimiž jinde (»Víra«, »Na konci filosofického systému«, »Renaissance« a j.) domnívá se řešiti těžké a tvrdé problémy. Ukazuje vůbec, jak málo byl zasažen přerodem české lyriky v posledním desítiletí, jak cizím zůstalo mu zejména symbolisování stavů duševních obrazem krajinným nebo kostymem historickým: jak bez vlivu přelily se přes jeho verše všecky usilovné snahy o malebně překvapující epitheton; Arnošt Bláha, třeba že překládá Dehmela, Maeterlincka (jichž překlady zařadil naprosto neorganicky mezi ostatní své básně), zůstal věren rhetorickému a pathetickému verši starší generace a oblékl do něho smutek a stesk mladého muže začátku století. Nesymbolisuje, nýbrž alegorisuje, nepracuje k jemnosti, nýbrž k šířce a mnohoslovnosti verše. Chvílemi najde v prosté formě písně (»Přijde večer«) definitivní výraz pro smutnou mdlobu pochybujících mladých let, ale nikdy nenalézá případné a nezapomenutelné vyjádření oněch ideových krisí, o nichž mluví zajímavě pretensiosní předmluva; ono Absolutno, jež v ní Arnošt Bláha vydává za »Maják do tmy Života«, nevrhá do jeho knihy sebe menšího světla.

Marie Haunerová-Votrubová přináší rovněž v své knížečce »Co rozmar přinesl« (nákl. Bursíka & Kohouta) vřelé verše a popěvky o lásce a přátelství, o toužení a milování, vzpomínání a radování v stylu právě tím milém, že již tak nesmírně dlouho nemoderním. Hálek a Sládek působili dojista nejmocněji na prostou a naivní básnířku, jejíž srdce jest tak málo stylisované, jejíž písničky jsou daleko spíše příroda než umění, jejíž poesie si zpívají právě tak bezstarostně jako rozmarné ženy v jedné písni přítomné sbírky:

»Rozmar nám otcem je,
a matkou nálada,
vždyť celý život náš
dle toho vypadá.«

Ale s písničkami jest tomu ve všem všudy tak jako s rozmarnými ženami, neradují se a netouží jen, ale pletou s domněle neobyčejnou umělostí i hvězdy, vložky a krajky, nemilují a nekoketují pouze, nýbrž podnikají, bohužel, i cesty do Cařihradu, Říma a Athén. Paní Marie Haunerová-Votrubová má ve svém svazečku nejen rozmarně milé veršíky a písně prvého a čtvrtého oddílu, po jichž přečtení čtenář spíše může tvrditi, že »viděl duši ženy« než po lektuře knížky J. Rokytovy; má tu i humoristické

a vážné balady tak připomínající všecky nesmrtelné »mřížkované vzory pletené« rozmarných i nerozmarných žen, a dokonce i rýmované »obrazy z ciziny« třetího oddílu, jež mohly by téměř svésti k negalantnímu citování epigramu starého německého poety o cestách do dalekých zemí.

Jmenuji-li vedle M. Haunerové-Votrubové bezprostředně Karla Tomana »Torso života« (nákl. Moderní Revue), nečiním tak dojista pro lacinou a působivou antithesi, v níž by se daly tak snadno postaviti tyto současné a jak jen možno rozdílné lyrické publikace, nýbrž pro nepopíratelně podobný znak obou sbírek: zřejmý sklon k zpěvnosti, jenž spojuje naivní verše radostné básnířky s trpkými, otrávenými strofami hořkého a zklamaného dítěte našeho věku, jímž jest v »Torsu života« Karel Toman, právě jako jím byl před lety v svém debutu »Pohádkách krve«. Není to však národní, lehce nadechnutý popěvek, k němuž tíhne K. Toman, žák Dehmelův spíše v náladě a nazírání než v stylisaci a technice: rafinovaně ironický kuplet, sarkasticky glosující, hravý v rýmu a rhytmu a dravý v pointě jest individualitě jeho nejbližší. Ničivou krásu a lstivou moc ženy i těžkou marnost a bezútěšnou pustotu života zachycuje Karel Toman s překvapující ležeností, přimykající se často přímo k rozmarné písni pijácké. Tento jizlivý a znechucený mladý básník, jenž zobrazuje se sám s drásavou upřímností v ostře ryté jedné básni, jako ztracený syn, mezi něhož a jeho matku »položil život sen dálek a ženu«, nezpívá ironické kuplety jen na osudný danse macabre fantomů a lstí života, nýbrž i na méně osudný, ale daleko groteskněji a směšnější tanec modních mask a kostymů naší úpadkové lyriky, a netají se chvílemi, že zřetelně paroduje zjevy patřící méně literárnímu umění než literární kavárně (»Píseň ad usum Delphini«). Škoda, že většina lyrických kupletů »Torsa života« není provedena a vypracována, nýbrž podána pouze ve fragmentární, náčrtkové kostře myšlenkové i formální.

Louis Arleth, jenž právě položil na referentský stolek časopisů »Písně Miriaminy« (nákl. vlastním), vydal před pěti lety bizarní svazek »Poesie«. Byla zajímava ta publikace, jako politická brožurka hustě a spořivě natištěná, jež se netajila, že jest inspirována Nietzschem a Strindbergem a jež byla dle vlastních hrdých slov »těžkým tancem v Nemožnosti«. Ale za pět let mnoho se změní; »Písně Miriaminy« mají velmi elegantní obálku se zlatými, krásnými typy, tisk jest dokonalý a úprava skvělá — a Louis Arleth netančí již těžký tanec v Nemožnosti, nýbrž strašně lehký a pohodlný tanec v banálnosti. Před pěti lety četli jsme u Louise Arletha verše

»O démone poledne, v krve žeh solí
ránu mou páliš jak neřesti pych!«

a nyní po pěti letech řekl si pojednou Louis Arleth, slyše, že velcí básníci si skandují »Ještě jednou se vrátíme«, že navrátí

se k Chmelenskému a Pickovi, a napsal v jejich slohu 12 písní Miriaminých, z nichž cituji alespoň jednu strofu:

»A jiný (povídal), že jsi bledounká,
jak v skrytu fialky,
a jiný zas, že zoubky máš
jak stužku s korálky!«

Ale v Čechách jsou lidé, kteří nemilují již ani Chmelenského ani Picka, a těm chtěl ukázati též Louis Arleth, co všecko umí. Napsal verše více méně libovolného obsahu a nadepsal je jmény Böcklina, Griega, Poea, ba dle Vrchlického překladu E. A. Poeova »Havrana« »přesně dle míry« udělal své »Hodiny« a usmířil tím i moderní čtenáře. A tento básník, jenž s tolika velduchy ve verších si tyká, jest učiněn nespravedlivým osudem

»básníkem v chmurné zemi kdes,
kde nemožno mezi lidem dlít
jen proto, že z rána, ba, ani v šeru,
bez hnusu nelze zřít na lid ten, věru,
kde naprosto nemožno básníkem být!«

Také Arnošt Czech z Czechenherzů, jenž odpustí, připočtu-li jeho prosaickou »tragedii duší« »Snivá láska« (nákl. E. Weinfurtra) k nejnovější české poesii, řekl si »ještě jednou se vrátíme« a vrátil se přímo k nesmrtelnému J. D. Konrádovi. Nejen sujetem, ale zejména psychologickou hloubkou připomíná »Snivá láska« mezi rozvedenou mladou paní Rafaelou a dojemným mladým knězem Gabrielem, J. D. Konrádův slavný román »Čím, srdce, čím jsi zhřešilo?« Musím však říci, že dílu J. D. Konrádovu dávám daleko přednost, neboť v něm se alespoň něco děje, a z něho se něco dozvídám, kdežto Arnošt Czech z Czechenherzů patrně úplně »vzlétá do volných a vonných a čerstvých krajů Psychy«, již si tak pohodlně odkrojuje od opovrženíhodné hmoty a těla, jako špatně vychované děti nenamazanou kůrku od namazané střídky. Arnošt Czech z Czechenherzů miluje jako jeho učitel J. D. Konrád sladkou a dojemnou dikci milostnou, jež zasluhuje býti citována: »Rtové její zašeptali bezděčnou otázku: Jak dlouho potrvá as to tiché štěstí? On sklonil se blíže k jejímu uchu, sevřel malou její ruku ve své dlaně, a hluboký jeho hlas stal se skoro neslyšitelným, ale ona přece rozuměla každé slabice a každá ta slabika ryla jí v srdce nesmazatelnou stopu. Šeptal jí svoji odpověď: Věčně! Věčně!«

Pak stěžují si ještě nechápavé ty ony listy, že nejmladší generace přetrhla kontinuitu s generací starší! Měl jsem příležitost ukázati ve svém referátě, jenž konečně došel k poslednímu svazku nové poesie ležícímu na stolku referentském, že kontinuita ta přetržena nebyla, že nejmladší generace navazuje na Lužickou, Chmelenského, Picka, Konráda, právě jako na Holého, Kamínka, šl. z Lešehradu, že špatné knihy vydávají stejnoměrně A. Klose i Q. M. Vyskočil, B. Kaminský i J. Rokyta, Fr. Gellner i A. Kučera. A třeba by »Zvon« páně M. A. Šimáčkův duněl ještě

slavnostněji než Zikmund u svatého Víta, a třeba by i »Srdce« pánč K. Rožkovo tlouklo hlasitěji než srdéčko školáčka před vydáváním vysvědčení, vracím se, a se mnou dojista i soudný čtenář, k slovům proroka Hospodinova, jimiž jsem zahájil svůj referát, že »Baal nové české poesie je snad na cestě nebo dokonce spí!«

Problém upravení Malé Strany

a projekty cenou v konkursu král. hlav. města Prahy poctěné.

(Další.)

Nutno zmíniti se ještě o projektu čtvrtém, cenou sice nepoctěném, zakoupeném však obcí pražskou pro řadu pěkných návrhů regulačních, zejména v okolí budoucího, od Rudolfina směrem ku Malé Straně navrženého mostu. Autorem jeho jest zdatný žák školy prof. Ohmanna arch. Hübschmann, nyní ve Vídni se zdržující. I tento projekt, krátkou devisou »Praha« označený, pracován s nepopíratelnou úctou k dochovanému rázu Malé Strany a nezadá v tomto směru v ničem projektům cenou poctěným. Při upravení ostrova Kampy počiná si však se stejnou energií jako projekt druhou cenou poctěný a mění celou dosavadní konstelaci střední části ostrova tím, že nynější skupiny domů na obou stranách náměstíčka pod mostem přestavuje ve dva protilehlé, přímočárné a téměř symetrické bloky. Pro tento návrh ovšem rozehřáti se nemůžeme. Podstatné jsou i změny v místech nynějšího domu a ohrady dědiců Pinkasových čp. 515. Místo to — ovšem jen podél Čertovky na severozápadním cípu ostrova — intensivněji se zastavuje nežli v projektech ostatních, a sice opět blokem domovním, tak že části na sad vypadající asi méně štědře jsou obmyšleny než na některém z projektů ostatních, jimž právě vlastnost tato jest nepopíratelnou předností. Již vzhledem na nutnost zachování nynějšího rázu ostrova pro budoucí pěkný vzhled levého břehu Vltavy.

Při této příležitosti chci zmíniti se ještě o faktu, že žádný z projektantů neměl tolik — ne snad citu, lásky a pochopení — ale smělosti a odvahy, aby proti dosavadnímu zvyku a konvenienci na projektu samém chránil řadu překrásných stromů, rozložitých jív a štíhlých topolů, onu svěží a pestřící se skupinu stinných ořechů a kaštanů v pravo dole na Kampě pod mostem Karlovým, z nichž některé větvemi a nejvyššími vrcholy svými pomalu jej již přerůstají. Celé generace viděly stromy ty vyrůstati a těšily se pohledem tím. Každý z nich tvoří harmonickou součástku onoho vzácně sladěného, nevýslovně milého pohledu na přilehlou část Malé Strany, s nevysokými a nenádhernými, přece však tak rázovitými domy po stranách, s překrásným prospektem Mosteckých věží a kopule sv. Mikuláše v úchvatné kulise kamenné aleje soch Karlova mostu. A právem

třeba se i t u všeho obávati. Neboť není tomu dávno, co zničen — ke všemu ještě jako oběť zbytečné a pasivní elektrické dráhy — jeden z nejzajímavějších pohledů z ulic Malé Strany na pražský hrad. Charakteristický a svérázný, jakých málo po světě! Typickým a ojedinělým činila jej právě vysoce dekorativní stafáž jeho popředí. Byl to pohled z Letenské ulice na masivní skupinu pražského hradu a Hradčan přes rozložité větve věkovitého kaštanu nad celou téměř ulicí Letenskou se rozpínajícího, tvořících úchvatnému tomu pohledu přirozený rámec ojedinělého rázu a nezapomenutelného dojmu. Byla to jedna ze vzácných ozdob Prahy. Ani nejlepší roční výnos ubohé této dráhy nikdy nenahradí tuto ztrátu. Nikdy pak neodčiní barbarství, které tu na přírodě a kráse spácháno!

A tak tedy alespoň zde na Kampě, v místě exponovaném zraku všech cizinců, musíme snad p o p r v é pokusiti se o záchranu několika pěkných stromů a možné jich zachování. A přece jest to — alespoň u nás v Praze — neznámá a věru neslýchaná věc, ba pro mnohé lidi pravé rouhání a šílenství, žádati u ž i p r o s t r o m y ochranu a šetření!! Docela i na konkurenčních projektech a městských regulačních plánech!! Zde však třeba a nutno na tom státi, bez ohledu na to, jak to bude vhod lidem, jimž neznámo, že pokročilá cizina — po níž tak rádi otrocky se opičí — chrání skupiny takové nejen ve svých representativních městech, ale už i v širém kraji!

Zbývá nám promluviti ještě o j i ž n í p o l o v i c i o s t r o v a K a m p y, sestávající z udržených dosud zahrad a zachovalých parků. Zajisté pak již z tohoto důvodu všechny projekty bez vyjimky proměňují část tu v rozsáhlý park veřejný, v jehož středu — alespoň v projektech autorů — jedna nebo více budov monumentálního rázu, neznámého dosud, jak již zmíněno, a jen autory samými navrhovaného určení. Mělo ovšem již dávno býti jedním z předních úkolů spořádané správy města, aby společnou anketou zástupců města, země a státu, obcí pražskou svolanou, přesně a také závazně bylo stanoveno, ovšem i do samých regulačních plánu pojato, kam a na které místo monumentální budovy zemské, městské a státní, na př. nová galerie českého umění, nová budova českého místodržitelství, zemský sněm, česká právnická a filosofická fakulta mají býti umístěny. Vždyť přece všechny regulační plány, zejména však generální plány upravovací, s tímto důležitým faktem — jak zkušenost právě v tomto případu ukázala — počítati musí. Neboť jest nanejvýš neprozřetelno, ba někdy i nebezpečno, otázky takového dosahu, důležité tyto problémy, jež často rozhodují o větší nebo menší prosperitě, ba i o rozkvětu celých čtvrtí, ponechávati ukvapenému rozhodnutí nebo docela i náhodě. Nejméně již volbě vídeňských »Baudepartementů«. Neboť vždy jde tu nejen o nedocenitelné esthetické otázky a vzhled města, nýbrž i o důležité, někdy nepostrádatelné existenční podmínky celého okolí budov takových.

V případě však právě uvedeném jest nám nezvyklá jedno-

myslnost projektantů v konkursu súčastněných — nejen uměleckým směrem a vyznáním, ale i názory svými o budoucí tvářnosti města podstatně se různících — skutečnou zárukou, že poloha monumentální budovy právě sem na Kampu umístěné správně byla volena. Volba místa toho hned pro několik budov monumentálních znovu potvrzuje náhled náš před lety již v tomto listě hlásaný,* »že nejen ohromnou vzduchovou prostorou, velikolepou hladinou Vltavy a nevýslovně půvabným okolím, nýbrž již samým přirozeným vývinem stala se pobřeží pražská nejokázalejší třídou monumentálních staveb pražských«. Důležitým a velmi choulostivým úkolem zůstává však i při výhodně volené poloze řešení jiné velice důležité otázky — a sice výšky těchto zajisté výstavných budov. Neboť výška tato v našem případě musí býti úplně podřízena zvláštním poměrům polohy Malé Strany a je nutno, aby byla náležitě přizpůsobena i celkovému pohledu na nejkrásnější tuto partii města. Ale i tato skutečně svízelná otázka všemi autory výše již zmíněnými skutečně šťastně a příznivě byla rozřešena. Jest to věru nemalou předností všech těchto návrhů. Jde však o další ještě a stejně pracný problém. Jest jím harmonické zladění budov těchto na samém pobřeží zraku diváka exponovaných a dokonalé jich přičlenění ku čarokrásnému panoramatu levého břehu vltavského, v němž tvořiti budou tak mohutně a silně akcentované popředí. Nejen otázka jejich slohu, dosavad vážně neřešená, ale i otázka jich seskupení a členění mocně tu padá na váhu. Tento úkol řeší projekty cenou poctěné ovšem nejrůznějším a také odchylným způsobem. Projekt prvou cenou poctěný umísťuje tu ne jednu, nýbrž tři menší monumentální budovy, z nichž dvě postranní skorem u samé Čertovky situované tvoří boční kulisy projektu ideálního »Votivního chrámu« v ose mlýnu Odkolkova na samém pobřeží Vltavy velice pěkně navrženého a také i pěkně komponovaného. Praktické a cítěné snad potřebě budova tato věru málo odpovídá. Ku chrámu tomu z podbřeží řeky vede velmi efektně a směle navržené schodiště, rovněž monumentálního rázu. Všechny pak tři budovy zmíněné obklopují ze tří stran veliké poměrně prostranství, jehož volná strana k Malé Straně obrácena, tak že i odtud byl by možný krásný pohled na skupinu tuto. K ní pak směřuje, a to v ose ulice Nebovidské, mohutně založený kamenný most. Litovati jest při projektu tom pouze, že monumentální budova střední nebyla položena až k samé Vltavě a její hladině. Stejně jako dosavadní mlýn Odkolkův, jehož poloha — nikoliv budova sama — jest nepopíratelně efektní a imposantní.

(Příště dále.)

* Viz článek »Okolí Staroměstské radnice a projektované jeho upravení« Rozhledy z 1. září 1897 ročník VI. č. 23, str. 1058.

Literatura, umění, věda.

= **Hudba.** Otto Nicolai ve svých »Veselých ženách windsorských« drží se slohu italské opery buffy novějšího tehdy data v celém zevnějším rámci. Dlouhý pobyt italský a slušná, nyní zapomenutá řada jeho italských oper byla příliš silna ve svém vlivu, než aby najednou mohl skladatel své návyky odvrhnouti. Ale přes to vše i přes koloratury paní Fordové zřejmě k jihu tíhnoucí má Nicolai ve svém díle již »německé« momenty, severnější, které při jeho tvořivé povaze přirozeně řadí se k sobě eklekticky ve spájení prvků díla: je to především ozvěna ranného klasicismu Mozartova a poweberovský romantismus některých scén. Není v jeho díle zvláštního typu nebo charakteru, není v něm mnoho individuelního a svérázného, ale zdárné sjednocení rozmanitých prvků, celkové zbarvení jejich tónem oné dobrosrdečnosti, která vane z díla jeho staršího vrstevníka Lortzinga, pod malování scény svěží a ještě dnes zvučně usměvavou barvou humoru: to jsou vlastnosti »Veselých žen windsorských«, které nebyly dotčeny desítkami let, jež se přes ně přehnaly, a které žijí právě tak divadelním životem dnes jako dříve. Novým vypravením 24. února přibyl zase jeden sympatický člen do rozmanitosti operního repertoiru, který spíše třeba obraceti tváří k minulosti nežli k nečinné přítomnosti, rodící jen málo dobrých plodů skladby operní; ale zase jen škoda, že první představení povážlivě kolísalo a nebýti sl. Slavíkové, která pevně svým krásným výkonem udržovala svoje scény na výši a byla ostatním osou, snad Nicolaiovo dílo nebylo by oživlo u nás na dlouho.

Třetí večer komorní hudby (26. února) měl na programu Sgambatiho od dřívějška známý kvartet z Cis-moll (op. 17), prožehlý jižním dolehavým vášnivým zpěvem, plný raffinovanosti na ostří vyhnané, neklidný ve svých trhavých rythmech, a Beethovenův třetí kvartet z F-dur (op. 18. č. 1.), jeden ze šesti, kterými z pod haydnovsko-mozartovského tvaru proráží na některých místech (v našem kvartetu je to zejména adagio) duše příštího mistra kvartetu. K mistrovskému výkonu českého kvarteta družily se Mozartova arie pro sopran z opery »Il rè pastore« a několik písní, jež zpívala markýza M. Strozziova ze Záhřeba s nevelikým, ale pěkně znějícím hlasem, jemuž scházelo jen větší oživení citové k úspěšnějšímu a plastičtějšímu podání. Texty českých písní v ústech pěvkyně však byly ubohé a nejen v komorním spolku, nýbrž i jinde všude neměl by se nám nikdo do češtiny nutit, kdo ji zcela neovládne. Nečiní nic horšího dojmu než znešvařování jazyka, kterým zpíváme: kdo nám češtinu láme, je lhostejno, ať je to mladistvá pěvkyně v třetím večeru komorní hudby, paní Gorlenko-Dolinà v »Oněginu«, slečna Radkiewiczová, pan Florjanský nebo kdokoli jiný.

V čelo programu 59. populárního koncertu Uměl. Besedy (9. března) postaveno bylo jméno znamenitého umělce, profesora pařížské konservatoře Raoula Pugna, které znamenalo svátek pro ty, jimž se podařilo dříve již býti účastnými jeho umění, a mělo znamenati rozhodný popud k návštěvě koncertu těm, kdo o něm jen chvály slyšeli. Pro hudebníky byl to svátek, těšili jsme se na něj a v den jeho radovali — ale kdo se nedostavil, bylo naše obecenstvo, které dalo si uklouznout příležitost povznésti se k pramenům ryzího, reklamou nefalšovaného umění. Zvláštní to zjev: v době, kdy u nás každé prostřední hrudi vsuggerováno bylo nadšení pařížských dnů Hugových, hlásána sláva české deputace a projektovány plány k užším stykům, dlí v Praze francouzský vynikající umělec a nacionální politika nedovede vzbuditi u našich lidí — nepravím ani zájem pro jeho umění — nýbrž jen vědomí o potřebě společenského taktu, pozornosti hostitele k hostu. Velká slovní politika, v níž se jen hemží známými jmény, to je u nás pochoutkou: ale drobná a jistá práce, na tu nezbývá ani času . . . Ten nečetný kruh, který se dostavil do Rudolfina, snažil se vynahraditi nadšením to, co ostatní promeškali; však také si Raoul Pugno

přijetí takového zasloužil měrou svrchovanou. Mozartův koncert klavírní z Es-dur (Köchl. seznamu čís. 271) pod jeho rukama a prošed jeho francouzskou duší, svítil tolikerými krásami, že je těžko stanoviti, odkud prýští ten bohatý proud jejich, který nás zaplavuje; a když pak Griegův koncert z A-moll, jedna z nejkrásnějších skladeb moderní literatury, zněl nám v nádherné genialní hře Pugnově, zarážeje dech neodolatelnou silou interpretační velkoleposti, nebylo ani času ani chuti ke kritickému rozboru: dojmy, které odškodňují hudební zpravodaje okamžikem za vysilující hodiny putování pouštěmi hudebních produkcí, nepodléhají analysi, neboť jsou to pro ně okamžiky dočasného vykoupení, za něž jsou vděčni víc nežli jiní smrtelní. — O druhých dvou solistkách koncertu slečnách J. a E. Wattsových nelze říci ničeho, leč že hrají na krásné nástroje a pěkně vedou smyčec podle methody prof. Ševčíka; o skladbách, jež hrály, lze jen stručně říci, že štěpení Bachovy Ciaconny v úpravu prof. Trnečka pro dvoje housle bylo zhola zbytečné a při vší obratnosti rozepsání velmi nevkusné právě tak jako volba Sarasatovy »Novarry«, trivialního dua s průvodem orchestru. Koncert dirigoval prof. Trneček, orchestrální doprovod příslušný a zajímavou ouverturu k Cherubiniho opeře »Lodcisca« hrála Česká Filharmonie.

I. L. Brokeš: Cukerní zákonodárství evropské a cukerní průmysl. Praha, Grosman a Svoboda. 1902. — Krise v oboru cukrovarském již od několika let stále prorokovaná a snahy konferencí mezinárodních, hlavně z let 1895, 1898 a 1901/2 obrátily značný zřetel i širší veřejnosti k otázce cukerní. Vzhledem k tomu vznikla ovšem celá literatura tuto otázku přetřásající, rázu ovšem po výtce polemického. Od té liší se velmi prospěšně kniha Brokešova svým rázem instruktivním. Jasným výkladem francouzskou formu připomínajícím provází řadu dat týkajících se zákonodárství, rozsahu výroby, spotřeby, vývozu i přívozu cukru v jednotlivých zvláště důležitějších zemích evropských, k čemuž pojí se také přehled výroby koloniální a celkový posudek nynější situace výrobní. Vítán jest historický přehled o vývoji zákonodárství i průmyslu. Kniha tato bude jistě dobrou pomůckou každému, kdo se cukerní otázkou zabývá, a cenným úvodem k dílu druhému, jenž systematický výklad platného práva rakouského obsahovati má. Po stránce formální doporučovalo by se, aby při citování jednotlivých spisů bylo uvádění stránek důsledně provedeno. —ý.

Umění a buffet. Prvé jednání »Mistrů pěvců norimberských« končí v 7 h. 45 m., druhé v 8 h. 55 m. Po každém je přestávka 20 min., aby p. t. žaludky hudbymilovného obecenstva měly také nějaký požitek. Pro ten požitek bude se běhat přes ulici do »Slavie«. Je rozhodně přetěžováním našeho publika, dává-li se mu najednou zažívat hudba i salám.

Přehled politický, hospod., sociální.

Říšská rada. Ke spoustě papírových projevů mladočeských, resolucí, manifestů atd. přibyl nový, jemuž dáno jméno ultimatum. Byl přednesen ve schůzi rozpočt. výboru drem Pacákem za jednání o rozpočt. provisoriu 13. března. Mluva jeho je na oko radikální. Zaráží, že strana tak dvorní jako jsou Mladočeši, přímo oslovuje nejvyšší kruhy pro nesplněné naděje a sliby a člověk by mohl z toho kdož ví co usuzovat na budoucí chování strany. V ultimatu Pacákově zle se mluví o vládě a zejména o ministru spravedlnosti. Zatím však, co dr. Pacák srší blesky na vládu, různí poslanci strany mladočeské vodí deputace českých bodrých občanů z jedné ministerské kanceláře do druhé. Vláda ví dobře, co o svých oposičnících má soudit. Když hrozí dr. Koerber, má, třeba byly hrozby ty sebe planější, vždy někoho, kdo se těch hrozeb zalekne. Hrozí-li však Mladočeši, nelekne se nikdo. Když dr. Pacák ve výboru láteří na razzii, kterou podniká ministr spravedlnosti proti všemu českému u soudů a přivádějí-li v týž čas posl. Kaftan a Březnovský k témuž ministru spravedlnosti de-

putaci pražských pokryvačů, ministr spravedlnosti ví dobře, že se před slovy dra Pacáka chvěti nemusí. Avšak v mladočeském ultimatu, jako v každém kroku strany, která pod nohama ztratila půdu programu, je zjevný odpor. Mladočeši vrhají se na ministra spravedlnosti, že vypuzuje v Čechách u soudů češtinu a praví, nebude-li lidu českému vráceno bez práva mu vzaté a »zákonně mu příslušící právo«, opustí reservu atd. Jest liže tedy čeština po zákonu má právo v českých úřadovnách, ovšem správně vytýkají vypuzování to ministrům, ale pak jest nepochopitelno, proč se namahají o jazykové konference, kterými to právo má býti teprve zavedeno. Je-li třeba konferencí, ze kterých teprve vyjdou zákony jazykové, jak může býti v ultimatu tvrzeno, že právo přísluší českému jazyku již dnes po zákonu? Jest následkem bezprogramovosti, že se dostane v rozpor s logikou.

Pokračuje se v debatě **rozpočtové**. Kontingentování řečníků a vědomí, že p. dr. Koerber má za sebou většinu, zájem o projednání rozpočtu ubilo. Rozpočtová debata přerušena byla dvoudenním jednáním o výjimečném stavu v **Terstu**, za kterého sociální demokraté ostře útočili na vládu, ale kteréž skončilo vítězstvím vlády, pro kterou hlasovala většina z Poláků, lidových i pokrok. Němců, katol. strany lidové a křesť. sociálů. Dne 10. a 11. března promluvili posl. Kloſáč a Hybeš, onen o týrání **vojáků**, tento o četnictvu a jeho poměru k občanstvu. Většina vládní i tu držela ministerstvo. Odb. přednosta Roža oznámil, že vybudování holešovického přístavu i splavnění Vltavy v Praze přikázáno v obor působnosti komise pro kanalisaci Vltavy a Labe. Při položce ministerstva **vyučování** ozvali se o svou universitu Rusové a Jihoslované. Za to Němci znovu opakovali svoje »přání«, aby i česká technika v Brně byla zrušena. Debata byla dne 18. t. m. přerušena, aby projednáno bylo provisorium na duben a květen. Všeněmci užili té příležitosti k demonstraci pro Hohenzolerny. Z české strany hned se chopil slova posl. dr. Kramář, aby politicky využitkoval této demonstrace. Posud ovšem podobné šachmaty, a bylo jich s české strany několik, nezdály se dosti přesvědčující. Podobně v zasedání dne 12. března prohlásil posl. Hořica: Naše plány, pokud sahá lidský důmysl, směřují k tomu, upevniti existenci Rakouska, protože říše ta úplně postačuje všem našim politickým plánům. Chceme býti po svém způsobu šťastni v silné, mocné a spravedlivé říši« (roz. cislajtánské). Dojem takových prohlášení ovšem bývá zkalen, vzpomíná-li se současně zrušení Badeniových nařízení. Vždyť posud neosvědčila se účinnými! Rozumí se, že výkřik Schönererův, kterému nelze upříti alespoň přednost tu, že je bezohledně otevřený, zavdává různým stranám podnět k známé skrývačce: Kde jest vinník? A vinník jest ovšem hned vypátrán v osobě p. předsedy ministerstva. Však pátrati dále kdo jest vinen, že se p. dr. Koerber i s celým příslušenstvím tak dlouho udržuje na svém místě, těm slídičům již nenapadá. V týž den, kdy jsme v »N. L.« četli, že p. dr. Kramář snažil se dostati do úzkých ministerstvo pro hnutí všeněmecké, čteme tamže v reliefu o zasedání říšské rady, kterak volají po p. min. Hartlovi, také členu toho ministerstva, Mladočechy tak z duše nenáviděného, aby vzal v ochranu zlehčovanou zbrklými Všeněmci (naprosto nepříslušnými tu kritiky) českou techniku brněnskou. Což k tomu vlastní síly nestačí?

Mezi mladočechy a p. ryt. **Javorským** nastalo, jak se zdá plné smíření. Ryt. Javorský řečníku dru. Fiedlerovi 14. března blahopřál ve sněmovně slovem »Doskonale«. Doufáme, že shoda potrvá alespoň tak dlouho, až pan rytíř Javorský Mladočechům provede zase nějakou čertovinu.

V rozpočtové debatě 19. t. m. projednána položka Vysoké školy. Nám bylo dávno jasno, že se vláda postaví proti české druhé universitě. Stalo se také. O projevu min. Hartla obšírněji promluvíme v čísle příštím. Za poznámku stojí, že min. Hartl zastal se profesorů české techniky v Brně proti tupení Němců a česká technika v parlamentě dosáhla také 191 proti 136 hlasům. Němce zahanbili Češi, hlasujíce pro mimořádnou položku německé techniky v Brně. Ale Němci mají tvrdou kůži! — Z vlastizrádného výkřiku Schönererova těží Maďaři. »Budap. Hirl.« praví, že jest povinností dynastie přeložiti těžiště do Uher. — Do sněmovny dne 19. t. m. přinesl si posl.

Stein bejkovec a posl. Dyk revolver a okatě položili tyto diplomatické nástroje před sebe na stůl.

Země české. Do temna, kterým jest zahaleno t. zv. vyzrazení jazykových návrhů mladočeských, padl paprsek světla slovy dra Pacáka v »Nár. List.« ze dne 14. března. Řekli jsme v posledním čísle, že potud nebudeme věřiti, že ve straně mladoč. je shoda v nazírání na otázku jazyk., pokud nám nebude známo nějaké určité usnesení určité korporace. Pan dr. Pacák ve svém prohlášení tvrdí, že takové usnesení existuje a že zásady pro uspořádání jazyk. otázky v Čechách a na Moravě jsou dokonce již redigovány. Ale při taktice mladočeského postupu, jejíž hlavní síla vězí v nemístném nevčasném a nevhodném tajnůstkářství, s redakcí tou na veřejnost se nejde. Pan dr. Pacák praví, že konečná redakce je jakýmsi společným dílem jazykového výboru vídeňského a výkon. výboru pražského. O operátu, uveřejněném v »Politik«, tvrdí dr. Pacák, že jest jedním ze 6 návrhů, které byly podány členy výboru jazykového. Po osvětlujícím prohlášení dra Pacáka zůstaly záhadny ještě tyto věci. »Politik« tvrdí proti dru Pacákovi určitě, že návrh jí uveřejněný je dílem dra Pantůčka. ne sice v prvotním znění, nýbrž přepracovaný a že jest onou formulací, která bude tvořiti základ při vyrovnacích konferencích. »N. L.« z 15. března konstatují dle pravdy zmocněny z nejkompetentnějšího místa, že návrh uveřejněný v »Politik« není návrhem definitivně usneseným. Ale tu popírají, co »Politik« netvrdila. Návrh Pantůčkův byl totiž podroben několika změnám a »Politik« netvrdila, že návrh jí uveřejněný je úpravou konečnou. Jisto je, že v zásadách nestala se změna žádná, což vychází z toho, že sám dr. Škarda zásady ty omlouval a že tedy jedná se nejvýše o některé malicherné podrobnosti, Lze tudíž »Politik« věřiti, že návrh jí uveřejněný bude základem jednání v jazyk. konferencích aneb alespoň vůdčí zásady jeho. 2. Co se týče postupu při redakci myšlenek o jazyk. úpravě, praví dr. Pacák, že jakmile byly podány návrhy členů výboru jazyk., byly dne 5. února ve schůzi tohoto výboru schváleny zásady jazyk. úpravy pro Čechy a Moravu a byl schválen jeden z navržených elaboratů. Není pochybnosti, že to byla práce Pantůčkova. Návrh ten (jakož i zásady) byl pak podán výkonnému výboru pražskému, který sestavil subkomitét a vyslechl znalce. Dne 23. února byly základní zásady, o kterých shora mluvíme, znova schváleny a sice ve společné schůzi výkonného výboru a parlamentní komise a za základ speciální debaty přijat byl týž návrh jeho ve Vídni (t. j. Pantůčkův). »Pro pokročilost časovou« (domníváme se, že z příčiny zcela jiné. R.) ponecháno pak zpodrobnění toho návrhu jazykovému výboru vídeňskému společně s členy výkon. výboru pražského. Konečná redakce stala se 6. března ve schůzi jazyk. výboru vídeňského, do níž přišel z Prahy člen výk. výboru pražského dr. L. Dvořák. »Bylo učiněno kompromisní doplnění návrhu jednoho druhým a konečná redakce«. Jest na první pohled patrno, že ve slovech dra Pacáka tají se, řekněme, advokátské vykrucování. Napřed mluví se jen o jedněch zásadách a o jednom návrhu, byly schváleny jen ty jedny zásady a ten jeden návrh. V poslední schůzi dne 6. března vyskytne se však z čista jasna vedle toho návrhu ještě návrh druhý a objeví se dokonce potřeba kompromisního doplnění. Proč dr. Pacák vykládá o jednom z těch návrhů (Pantůčkově) a proč se o druhém zmiňuje jen per parenthesim? Proč poslanec. zastupitelstvem mladočeským zásady návrhu Pantůčkova byly dány na veřejnost (ve známém projevu dra Škardy, viz str. 650) a proč nebyly dány na veřejnost zásady návrhu druhého? Proč byl jeden návrh jen druhým kompromisně »doplněn«? A konečně, proč zúčastnil se schůze 6. března na konečné redakci jen jeden člen výkon. výboru pražského a to patrně ten, qui laudabiliter se subjecit? Na tyto otázky rádi bychom slyšeli odpověď a pokud nebudeme míti v rukou jinou než jakou dal dr. Pacák v »N. L.« 14. března, budeme věřiti, že v mladoč. s t r a n ě není jednotného nazírání na úpravu otázky jazyk. a že konečná redakce návrhu je dílem nějakého sboru, o kterém lze důvodně pochybovat, je-li příslušný, aby navrhoval něco jménem celé strany mladočeské.

S potěšením vzala česká veřejnost na vědomí, že poslanecký klub

český zabývá se také řešením jazyk. otázky ve Slezsku a že jazyk. odbor klubu usnesl se již na návrhu a parlamentní komise jej schválila. Obav alespoň ve příčině tohoto návrhu nechováme, poněvadž stav věcí jazykových ve Slezsku je takový, že změna k horšímu pro živel slovanský je tam nemožna.

Hospodářský. Mezi různými předlohami, jež vláda podala vídeňskému parlamentu, jest i návrh zákona o podporování průmyslu. Zákon chce podporovati domácí průmyslovou podnikavost za účinné pomoci prostředků státních, zejména umožniti řemeslnictvu a průmyslnictvu opatření moderních prostředků technických, poskytovati různé výhody a úlevy a pod. Návrh projednává se nyní v subkomitétu, kdež centralistické jeho kopýtko stalo se kamenem úrazu. Poláci postřehli, že »dobrodiní« tohoto zákona dle vládního textu shltli by zas z největší účasti »utlačovaní« Němci ve svých »državách s nejpokročilejším průmyslem« a země zanedbané, kde podnikavost měla by se nejvíce povzbuzovati, by z něho prospěchu neměly. Cislajtanie není zkrátka ani žádnou hospodářskou jednotkou, nýbrž pouhým representantem samostatně i hospodářsky se vyvíjejích organismů národních, žijících v jednotlivých, od sebe se mnohdy naprosto různících geografických i hospodářských útvarech. Proto centralistické zákony cislajtánské nemohou míti blahodárného účinku na žádoucí rozvoj hospodářský, pokud jednotlivým činitelům, t. j. národům dotyčných zemí nebude dopřáno alespoň tolik hospodářského sebeurčení a samostatnosti, jaká odpovídá jich národní a geografické individualitě. — Petroleje a líhu začíná se i v rakouském průmyslu větší měrou užívati jako topiva. Na východních státních drahách užívá se petroleje k vytápění parních strojů a to s dosti slibným výsledkem. Tím opatřením má se v čas brániti následkům panující stálé nadvýroby, jež přesahuje téměř třetinu dosavadní roční spotřeby. Podobné pokusy dějí se u nás i s líhem. Pokusy zužitkovat líh k účelům průmyslovým konány jsou již delší dobu ve Francii a Německu, kde vedly k dobrým výsledkům. Vláda zamýšlí vydati co nejdříve podrobný elaborát a svolati pak poradu všech súčastněných činitelů a interesentů.

V příčině nových obchodních styků Rakouska s Ruskem začíná mezi rakouskými a říšskými Němci hospodářská vojna. Akce, zahájená mezi českými a polskými obchodníky a průmyslníky, nedá spáti rakouským Němcům. Obrátili se rychle na rakousko-uherského generálního konsula ve Varšavě a ten vyslal do Vídně jednoho ze svých úředníků, aby ukázal Vídeňákům cesty a prostředky vývozu do Ruska. Zmíněný úředník měl ve Vídni přednášku, po níž usneseno svolati velkou manifestační schůzi výrobců, k níž by byli pozváni též zástupcové vlády, obchodních komor, obchodních škol, obchodních muzeí, průmyslových a obchodních korporací atd. V českých kruzích není ovšem o veřejné akci v tom směru ani slyšet; za to však kuratorium Reimanova fondu Vývozního spolku v Praze pořádá druhou informativní výpravu na Rus, a to ještě před Velikonočními svátky, a vybízejí zejména výrobce parních strojů, hospodářských strojů, suken a látek nábytkových, zboží trikotového, papírového, hraček, knoflíků, kování pro truhláře, zboží galanterního, koženého a skleněného atd., aby k výpravě té u Vývozního spolku v Praze se přihlásili.

Nepříznivou náladou vyznačoval se trh papírů **železářských**, jichž kursy kolísaly. Bylo zřejmo, že se obecenstvo spekulačních papírů těch strany, neboť má svou nepříjemnou zkušenost. Není tajemstvím, že bilance železářských podniků za uplynulý rok nebudou skvělé a dle toho vypadati budou i dividendy.

Cukr 20./3. Francouzská a anglická spekulace uvolňovala celý minulý týden své závazky cukerní s takovým chvatem, že stlačila ceny všech lhůt poznovu o 3%. Množství zboží, které se prodalo samo o sobě, nebylo příliš velké, ale poněvadž Anglie vzhledem ku svým velikým zásobám přestala býti kupcem na pevnině, a Amerika ani levné nabídky řepového cukru nepřijala, a i Indie ustoupila z trhu, bylo kupcům spokojovati se s cenami denně nižšími. Aby míra byla dovršena, vystoupily cukrovary německé s nabídkou nové kampaně, čím důvěra širokých kruhů byla zvi-

klána. Ze zpráv o rozsahu příštího osevu řepního v Evropě nelze dosud přehlédnouti, s jakým zmenšením alespoň s přibližnou určitostí lze počítati, a proto ani nynější bezpříkladně nízké ceny nepůsobí lákavě na kupce. Pražský trh cukerní byl téměř celý týden měnivý. Teprvé v posledních dnech vystoupily české cukrovary s nabídkou nového cukru, jehož se prodalo asi 50.000 q. Pokud statistiky se týče, nastalo zhoršení nejen v Americe, nýbrž i na Kubě i v Hamburku. Zřejmé zásoby světové obnášejí dle »Prager Zuckermarktu« 3,669.622 t. oproti 2,917.210 t. a 2,679.173 t. v obou letech předcházejících. Za trhu ustáleného znamená dnes surovina na březen K 16·90, na říjen-prosinec K 18 75 franko Ústí.

Školský. Předseda školského výboru říšské rady víd. prof. Dr. Kurz zemřel dne 6. t. m. Strana mladočeská ztratila v něm svého znalce školství obecného i středního. Jako profesor učitelského ústavu kutnohorského (1874—1884) byl chovanci pro svoje přednášky obdivován i milován, zároveň však pro svoji přísnost při zkouškách obáván. Přednášeje mluvil vždy k budoucím učitelům, zkoušeje, zkoušel taktéž budoucí učitele: rozhled, rozum a vtip kandidátův. Shledal-li někoho slabým, byl neuprosný. »Jaký že by z Vás byl učitel? Chopte se něčeho jiného, kde nikomu škody neuděláte a budete moci býti spokojen sám s sebou!« (Podobně soudili ovšem tehdy i jiní. Dnes naopak při zkouškách učitelských propouští se kde kdo. Listy pokrokového učitelstva přinesly o tom zprávy přímo neuvěřitelné, než ani úřady školní ani poslanci mladočeští nechtějí slyšeti. Výroční zpráva zemské školní rady chválí-li si rozkvět školství národního, úsudek učitelstva samého je zcela jiný. Reorganisace učitelských ústavů je již nejvýš nutna. Učitelstvo očekávalo právě od Dra Kurze, že k ní přispěje.) V lednu t. r., ač již churav, účastnil se zasedání rozpočtového výboru říšské rady. Opřel se žádosti, aby inspektoři okresní stanoveni byli definitivně, navrhl resoluci, aby vláda co nejdříve podala návrh zákona, kterým upravilo by se postavení a platy cvičných učitelů, kteří ve Štyrsku, nikoli ovšem u nás — jsou v tom hůře než učitelstvo škol obecných, a dožadoval se, aby v ministerstvu vyučování nakládáno bylo s podáními českými jako s německými (ne aby česká zůstávala po léta leženi). Staral se vůbec zvláště o školy menšinové (i vídeňské). — Novým předsedou školského výboru zvolen jest posl. Ervín Špindler. Vymlouval-li se pan ministr Dr. Hartel, že moravský zákon o disciplinárním řádu nepředloží k sankci a vůbec ničeho v záležitosti této nepodnikne, dokud nebude skončeno jednání o ní ve školském výboru, bude na novém předsedovi, aby ta věc záhy byla skoncována. — Jednání o zemské přirážce ku dani z piva, od níž závisló jest schválení zákona o úpravě platů učitelských, protahuje se do nekonečna. Zemský výbor vymlouvá se — a v posledním čase zdá se, že právem — na vládu, vláda zase na zemský výbor a sněm král. Českého nebude v květnu vůbec zasedati. Učitelstvo, dokud nebude rozhodnuto, nemůže dojíti klidu. »Čím by učitele rádi učinili?« táže se v »Českém Učiteli« Dr. K. V. F. a odpovídá: »Všude všechněm jest učitel na obtíž a každý by jej nejraději měl svým sluhou.« »Posel z Budče« ví proti tomu jednu radu: pomáhati stranám pokrokovým. (»Národní Listy« smýšlejí ovšem docela jinak: doporučují časopis »Učitel«, »poněvadž v něm není politiky...«) Poplatnictvo proti učitelstvu a škole uměle se takto popuzuje. »Vždyť přece učitelé loni dostali, a letos již zase žádají?« diví se i ti, kdož politiky dosti si všímají. — Dne 13. března dostavila se do parlamentu deputace spolku suplentů. Kdežto úředníkům zvyšují se platy dle hodnostní třídy, mají učitelé škol středních, ať jsou v IX., VIII. nebo VII. třídě, jednotné základní služné 2800 K, jež jedině kvinkvenálkami se zvyšuje, a ty podle § 10. zákona ze dne 18. ledna 1898 od definitivního ustanovení se počítají. Deputace žádá, aby počítala se i léta, po která suplent po složení zkoušek učitelských uspokojivě působil (dnes počítají se nejvýše tři léta). Poslanci slíbili požadavek tento podporovati. — Sjezd profesorů českých škol středních konati se bude o svatodušních svátcích v Praze. Kdož by chtěli přednášeti, oznamtež název přednášky předsedovi Ústředního spolku českých profesorů p. V. Starému, řediteli reálných škol na Kr. Vinohradech do 25. března.

Nákladem Jos. Pelcla. — Dělnická knihtiskárna v Praze.

ROZHLEDY

TÝDENNÍK PRO POLITIKU ▲ VĚDU ▲ LITERATURU A UMĚNÍ

ROČNÍK XII. V PRAZE, DNE 29. BŘEZNA 1902 ČÍSLO 26.

Z Brna.

Období valných hromad předjarních bývá vždy nejpříhodnější, aby se na něm mohla změřit životní energie a životní schopnost do budoucnosti; u nás, národa spolkařského, možno dokonce ze spolkových zpráv číst skoro historii národní; ale to je již příliš filosofické a chtěl jsem načrtnouti pouze několik význačných fakt brněnských.

Nad niveau všední bezvýznamné prostřednosti povznesly se valné hromady tří našich nepolitických korporací: Čtenářského spolku, Matice školské a Národní jednoty; v různém ovšem směru.

Na Čtenářský spolek byly zejména v poslední době nářky pro naprostou jeho sterilnost, nářky vyplývající z přesvědčení o ústřednosti jeho v duševním životě místním. Nuž, valná hromada se vzpamatovala a vykřikla svoje: obrat! Jen že ne z oněch důvodů vážných a opravdových, nýbrž pro vnitřní krisi ve spolku vyvstalou. Dvě hrozné věci se totiž staly, jež ohrozily život jeho: Předně, slavný správní výbor neprohlédavě najal špatného hospodského, který utahoval žaludky i kapsy p. t. členů, tak že místnosti, jež skoro nestačovaly, náhle se prázdnily (jediná herna vydržela). Druhá věc, spolek oslavil jubileum dlouhého svého života nádherným plesem (krom obvyklých šibřinek — snaha tedy po činnosti až úžasná); to by ještě neškodilo, spíše naopak, ale zde udělal zase zábavní výbor chybu, aby za správním nezůstal pozadu: jmenoval řadu čestných dam patrones, mezi nimiž, ó hrůza! nebylo jediné paní ředitelové či profesorové ze všech středních škol. Tím byl donucen celý stav profesorský k rázné obraně, již provedl naprostou plesovou abstinencí a písemným protestem s vyhrůžkou hromadného vystoupení a tím rozbití. Nuž, proto se valná hromada nebývale rozčilila, neschválila jednatelskou zprávu a provedla několik — reparatur osobních. Ostatní opravné myšlenky byly právě jen slovy, i když

byly dobře míněny, a zůstanou slovy, tak že jisto jest, že C. spolek půjde svou světlou stopou k zářivým cílům dál, jak dosud chodíval. — Pravím-li, že vyšinul se nad úroveň všednosti, chci říci, že ukázal mistrovsky, jak se silný duševní život karikuje (ne perem, ale skutkem). A karikovat je přece vysoké umění.

Matice školská proti překypující bouřlivosti zmíněné hromady, jež byla také trochu sensační atrakcí ve fadesse pořádného života, účtovala za šedivé lhostejnosti a prázdnoty, tak že se stal možným i návrh, »aby presenční listina byla předložena ku podpisu pánům v herně Čtenářského spolku, a tak valná hromada umožněna«. Jak o výročí, tak stůně Matice nevšímavostí po celý rok, pomalu nezbude jí, než aby aranžovala nějaký maloměstský skandál, jímž by na sebe upozornila. Tyto dva příklady vedle sebe položeny dokumentují charakter našeho životního rybníčku nad jiné výrazně. Matice je ovšem podnik, pro nějž nadšení vzplanulo příliš dávno již, který dnes potřebuje vytrvalé práce, a u nás v Brně opravdu usilovné práce, k jaké my Češi nejsme dosti způsobilí, ale tolik pohodlí ve prospěch její málo kde se snad najde jako u nás. Kdyby nebylo než těchto a takových dokladů, bylo by to Brno nedávné minulosti. Ale příklad Národní jednoty a několika málo jiných zjevů ukazuje, že je přece něco kvasu ve společnosti, z něhož by mohl růsti život nový.

Národní jednota jest sice organisací skoro půl Moravy, ale středisko její a nejčilejší odbory jsou brněnské, tak že jest možno počítat s ní i místně. Také nežije příliš dlouho aktivně, snad dva roky teprve, ukazuje však, že dovede začít nový život po stagnaci. Organisaci si zřídila po vzoru sokolském, rozdělivši se v župy a okrsky, což by ovšem nestačilo, kdyby nebylo ducha v ní. A ten je. Za nejlepší známku síly a vědomé práce považuji ne tak číselný vzrůst odborů, jako značné procento odborů pracujících bez šablony, individuelně dle nejbližších potřeb svých. Jsou odbory, jež se věnují pouze knihovnám a čítárnám (dva nejvýznačnější jsou v Brně), škole či školce (opět Brno), jsou takové, jež vydávají lidové časopisky (Budějovice, Žďár), ale přibyly i takové, jež zakupují stroje ať již hospodářské nebo pletací, jež vymohly subvence na plemenné býky a jiné hospodářské potřeby svých obcí, jež hnuly otázkami komunikace a j., zkrátka, jež se postavily na místo, kam dávno patřily. Je v činnosti N. J. mnoho analogie s jednotami českými, ale to je právě předností její, že hledá, jak se pracuje a pracovat může. Ponese-li reorganisace N. J. ovoce, bude z nejagilnějších spolků našich národně důležitých. Zatím i Národní rada přehlížela činnost a shledala strašlivé úbytě v svých řadách a hroznou nevážnost ve veřejnosti (z půltřetího sta pozvaných přišlo 30), tak že v tomto stavu sotva by zmohla úkol zde jí přidávaný; ale nevzdala se, chce se vzkřísit a začít znovu pracovat. Sic hodně trpce skeptický úsměv to vyvolává, nu, ale proč ne, snad by

vyžila, snad by nabyla významu, kdyby chtěla zůstat právě jen radou národní a ne agitačním spolkem volebním.

Kvas tedy je, je i jinde (namátkou jen poznamenávám divadlo, klub umělecký, ženské spolky), bylo by pouze třeba rozset ho všude tam, kde je ho potřebí; sám sobě ponechán splývá obyčejně v jeden činný proud, celku si nevšímaje. Takový úkol si kdysi uložila Národní rada brněnská, ale neprovádí ho, ani se o to nepokusila. Čtenářský spolek prý by na př. nekladl překážek, kdyby přistoupili noví členové a chtěli si zřídit frakce jakéhokoliv cíle a směru, propůjčil by místnosti, snad i jmění své, divadelní Družstvo rovněž prý by bylo ochotno uvolnit ve výboru kolikkoliv míst lidem novým, kteří by pracovat chtěli, nuže, proč neužit ústupků, ať jsou již rády či nerady nabízeny?

Život tedy u nás za minulý rok nijak nevykvetl, ale podmínky k němu jsou: je organisační středisko, jsou síly rozptýlené, zbývá pouze, aby se obé spojilo. x

---

Chlumec nad Cidlinou.

Chlumec vzbudil v poslední době ve veřejnosti jakýsi zájem, ne že by události zde se sběhší měly důležitost pro národ, ale že zprávy o nich jsou jednostranně a tendenčně upraveny, a událostem podložen význam, jakého ve skutečnosti nemají. To pohnulo pisatele těchto řádků, aby informoval veřejnost o poměrech.

Chlumec jest město celkem chudé. Poloha jeho sice dost je příznivá zemědělství, obchodu a průmyslu: dráha rozvětvuje se na čtyři strany, dobrá vodní síla je zde; ale majetníkem nejlepších pozemků a poloh jest velkostatek, jenž dusí každý svobodnější rozmach ducha průmyslného. Vliv velkostatku, na němž závislo je mnoho lidí, všude je patrný. Řemeslnictvo neuvědomělé, obchod většinou v rukou Židů, kastovnictví je zde domovem, duševní i hmotná opozdilost jeho příčinou.

Roku 1897 zvoleno bylo zastupitelstvo obecní, jež skutečně vytklo sobě za cíl pokrok. Nejsem povolán, abych opěvoval činnost jeho hymnami, ale tolik vyznati musí nepředpojatý svědek, že činnost ta sledovala snahy opravdu pokrokové. Státní telefon, rozšíření pokračovací průmyslové školy, založení měšťanské dívčí školy, stavba dráhy z Chlumce do Král. Městce, stavba nové školní budovy všem požadavkům hygieny i paedagogiky vyhovující, snahy o zřízení lidové knihovny, v jediném tříletém období jsou činy jistě záslužné. Při tom sluší vytknouti naprostou poctivost a nezištnost, kterou ani největší odpůrce — ovšem čestný — nepopíral. Přes tyto chvalitebné vlastnosti stalo se však zastupitelstvo záhy neoblíbeným snad proto, že nedovedlo trvale připoutati k sobě vrstvy lidové a že mezi ním a lidem zela jakási propast, jedny od druhých odlučující. Hlavní

nespokojenost vznikla, když stavba a práce nové školní budovy nebyly svěřeny domácím silám, poněvadž požadavky jejich byly nepřijatelny. Této okolnosti využili osobní protivníci některých členů městského zastupitelstva a postavili se v čelo opposice. Přidal se i místní kaplan k opositčníkům. V ten čas přistěhoval se do Chlumce i příslušník strany státoprávní, muž agilní, který prohlédnuv situaci poznal, že z ní těžiti lze ve prospěch strany jeho. A tak tedy pracováno a vydána hesla. Poukazováno na přetížení poplatnictva, na to, že městem nevládnou lidé domácí, nýbrž přivandrovalci, pyšní a ctižádostiví nevlastenci. Mnohým vsugerováno mínění, jako by v tom byl prospěch národa, aby svrženy byly vládnoucí osoby — a hesla měla svůj účinek. Je mnoho lidí, kteří se domnívají, že je pro veřejnost důležito jejich jednání; nejasné tužby, touha národu prospěti, učiniti se slavným, osobní prospěch a jiné motivy ženou lidi tam, kam svojí intelektuelní a mravní výší se nehodí. Neobyčejně příznivé okolnosti pro stranu opositční byly: proces polenský a nepříznivá politická situace, jež vyvrcholila zrušením jazykových nařízení. Tehdáž rozkvetl u nás antisemitism. Zamazané domy židovské, stržené firmy, facky Židům byly jeho projevem. Založen politický klub s nátěrem radikálně státoprávním, který soustředil všecky živly odporné vládě rakouské i chlumecké, kterážto poslednější stala se v myslích lidu jakousi obdobou prvější. Logika lidu má podivné a těžko vysvětlitelné zákony, kam ji stopovati není snadno. A když zrušena jazyková nařízení, zmocnilo se lidu jakési opojení. Hned 18. října, den po jich zrušení, uspořádána demonstrace. A nepřestalo se na projevu jednom. Tehdáž pracovali na školní budově dělníci z Prahy, kteří vnesli do chlumeckého ovzduší ku podivu svěží, přímo revoluční myšlenky, a bujná krev naší mládeže vtělovala slova jejich v činy bez dlouhých úvah. To byla doba demonstrací v Chlumci: tu valil se ulicemi dav zpívající z plných plic národní písně, tu provolávána hanba zrádcům, Masarykovcům, Židům i vládě vídeňské, tam ozval se třesk oken v domech židovských, tu zase provolána sláva příslušníkům strany občanské — a za sevřenými šiky demonstrantů vážně vykračovalo osm četníků s nasazenými bodáky, okresní komisař a starosta města, jenž chlácholil komisaře a ke shovění přemlouval. Ráno pak ukazovali si lidé na spousty po demonstracích, polité domy černou i červenou barvou, vytlučená okna .. Zvláštní náhodou vyhořely po jedné demonstraci bývalé kasárny, majetek eráru. Že strana »občanská«, jak se opposice pokřtila, demonstrace schvalovala, je jisto, a že jich dovedla ve svůj prospěch zužitkovati, rovněž je nepopíratelno, zvláště když městská rada se proti nim postavila. To ji učinilo ještě více neoblíbenou.

Zatím schylovalo se tříleté období městské vlády ke konci, a strana občanská chystala se k volbám. Půdu už dávno v lidu měla připravenu, ba měla na své straně i jiné osobnosti, o kterých dosavadní vládcové nevěděli. Přirozeným jejím spojencem

byl i velkostatek, jehož zájmy často křížily se se snahami městského zastupitelstva. Též soudní úřednictvo drželo se stranou občanskou, vždyť jeden z nich byl duševním otcem strany té. Vládnoucí strana přezírala a podceňovala nebezpečí této koalice a dávala událostem volný průběh. A tak octly se přede dveřmi obecní volby. Jakými prostředky se dály, bylo by poučno vylíčiti. Nátlak, donucování, terorism, vyhrožování, a jak se všechny ty květy občanských ctností jmenují, hrály svoji úlohu. A tak strana vládnoucí, ač pomocí učitelů a židů dosáhla malé většiny, vyšla z voleb poražena. Všechen hněv strany občanské obrátil se nyní proti židům a učitelům, ač židé nemohli voliti své nepřátele, a učitelé nemohli opustit stranu škole tak neobyčejně příznivou. Že však ve sboru učitelském byly dávné nesváry mezi světskými učiteli a katechetou, stal se katecheta přirozeným spojencem strany občanské-radikální. Katecheta pak je vyslovený klerikál, dopisovatel »Obnovy«, a poněvadž okresní školní inspektor je též klerikálního smýšlení, jsou přirozenými spojenci proti učitelům klerikálové i radikálové i byrokrati. Ostatně pronásledováni i jiní členové bývalé vládnoucí strany.

Dlouho nebylo možno zvoliti nového starostu pro oposici strany občanské, až konečně jeden člen bývalé městské rady přijal starostenství z rukou strany občanské jakož i od některých členů strany druhé. Z pěti městských radů (jak se jim zde říká) dva jsou vyslovení radikálové, jeden úředník velkostatku a dva mírnější členové strany občanské. U národního dělnictva, které dříve bylo přívržencem strany radikální, pozorovati lze jakési vystřízlivění. V listech strany jejich časem čísti lze touhu po smíru stran chlumeckých a odsuzování nynějšího zastupitelstva jako nelidového. Avšak v celku vášně neustávají, boj zuří stále, a radikálové přikládají občas polínko na oheň stranické nenávisti. Jsou to novinářské zprávy, které mají za účel ubíti osoby nepohodlné ze starého zastupitelstva. A poněvadž jedna z nich je přívržencem strany realistické, hází se všem osobám nepohodlným na hlavu přívlastek Masarykovec, ač se mnohému z nich o realismu ani nesnilo. Zprávy ty řídí se těmito pravidly: 1. Z nepatrných, malicherných událostí vytvoří se strašné činy. 2. Události lhostejné vyloží se tak, aby snižovaly odpůrce a vyvyšovaly stranu »občanskou«, okrašlujíce ji veškerým leskem ušlechtilosti a mravnosti. 3. Vymyslí se úplně lživé (užívám slova toho s plným rozmyslem) zprávy na udolání protivníka. Člověk by nevěřil, kam až může klesnout naše žurnalistika a jak může býti veřejná mravnost políčkována, kdyby na své vlastní oči se nepřesvědčil.

To je vylíčení poměrů chlumeckých a klíč ku posuzování zpráv, jež radikálním tiskem se šíří.

Jednoty zájmových společenstev rolnických.

V úvahách o zájmových společenstvech rolnických věnuje se malá pozornost § 20. projektu zákona, který ustanovuje, že zájmová společenstva rolnická, po rozumu zákona v zemi zřízená, mohou za účelem plnění společných hospodářských úkolů sloučiti se v jednoty. Do závazných zájmových společenstev rolnických přivádí se princip dobrovolného sjednocování společenstev k hospodářským úkolům. Význam tohoto paragrafu oceněn bude zajisté v tom okamžiku, až při poradách o prováděcím zákonu zemském se vyskytne nutná potřeba upraviti § 11. a 19. zákona říšského a to zejména jasně vyložiti kompetenci společenstev zájmových v oboru podnikání ve družstvech mimo zájmové společenstvo povstalých po rozumu prve citovaného paragrafu.

Ustanovení citovaného paragrafu upomíná na § 114. živnostenského řádu a na snahy, které při povinném vybudování společenstev živnostenských ve stupni vyšším pro obor hospodářského podnikání zachovati chtí princip dobrovolnosti. Zmíněný § 20. projektu zákona je zajímavý také tím, že jako jednotky nových jednot přirozeně staví jednotlivá dobrovolně súčastněná zájmová společenstva a ne jako při vybudované zákonem vyšší organisace zemské jednotlivé členy súčastněných společenstev.

Nesouhlasím s vývody JUDra Šimona Kolaříka, koncipisty českého odboru rady zemědělské, který ve svých »Zájmových společenstvech« na stránce 24. a 25. o věci pojednává a to zejména také v oboru práva volebního do společenstva zemského, když dle § 9. b) těmto skutečně vyšším korporacím, samostatně sorganisovaným zákonem zemským přiznáno býti může zastoupení v organisaci zemské. Rozeznávaje dobře zastoupení i sbory volební, připomínám, že o věci teprve zákonodárství zemské rozhodne a že konečný úsudek proto vysloviti nelze. (Srv. § 19.) Vytvořiti jednoty jest § 20. zájmovým společenstvům rolnickým zaručené právo ovšem jenom pro společné úkoly hospodářské. Je patrno, že jednoty ty v budoucnosti mohou nabyti nesmírného významu. Poněvadž tu není bližších určení, bude rozumno zákonem zemským věc upraviti.

Zajímavo jest, že tvořiti jednoty mohou veškerá v § 1. jmenovaná společenstva zájmová a tudíž také, pokud by bylo více společenstev zemských, i tato. Podle povahy věci bude se předpokládati, aby aspoň tři společenstva způsobem stanovám odpovídajícím projevila vůli jednotu zříditi na základě proposice (stanov) předložené. Schváliti stanovy jednotní náleží patrně podle analogie (za nedostatku bližšího určení) § 20. projektu zákona úřadu zemskému po vyslyšení výboru zemského. Náklady správní i jiné nebudou se přirozeně opatřovati způsobem

§ 13.—17. upraveným, nýbrž rozvrhnou se dle určitého klíče stanov na jednotlivá súčastněná společenstva, která pak prostředky opatří. Je patrno, že zde nesluší mluvit o prostých vzájemných stycích a pro trvání i účel jednot těchto budou rozhodnými stanovy.

Kdyby zajímavé tyto poměry zákonem zemským upraveny býti neměly, nastala by spousta obtíží a těžce zodpověditelných otázek, zejména v tom směru, zdali jednotlivých předpisů zákona (na příklad 21., 22., 23.) analogicky i pro jednoty užiti lze, ač právě zde snad jevilo by se provádění jich ve mnohém směru potřebnější než ve společenstvech samých.

JUDR. K. POLÁK.

Ottův Atlas zeměpisný.*

Česká Společnost zeměvědná odhodlala se po delších přípravách k záslužnému činu, jímž česká geografie dostoupí důležité mety ve svém rozvoji; přistoupila totiž spojena s podnikavým Ottovým nakladatelstvím k vydávání zeměpisného atlantu. Nelze upříti, že je to odvážný podnik, vzpomeneme-li, jakého v pravdě rozkvětu dosáhla kartografie v sousedním Německu, takže ani Anglie a Francie nemůže se pochlubiti podobnými úspěchy, jakých na př. dodělal se Perthesův ústav v Gothě. V Německu existuje řada velkých atlantů jako Stielerův, Debesův, Kiepertův, Andreův, Spammerův a u nás nešťastný vídeňský Hartlebenův. Mnohé z nich prorazily si cestu do českých kruhů, jimž dosud scházel velký, český atlas příruční. Ale ani německé atlanty nemohly uspokojiti české obecenstvo, neboť cizí nomenklatura nejen v zemích, kde Němci měli svá jména německá (na př. v Čechách), ale na př. v zemích balkánských kdež užívají spíše názvů tureckých než slovanských, tomu brání.

Tomuto nedostatku má býti odpomoženo vydáním českého atlantu, jenž by přihlížel k české a slovanské nomenklatuře. Leč podobné velké kartografické podniky vyžadují ohromného nákladu, který může býti kryt toliko velkým počtem odběratelů; proto nastoupena cesta známá již z vydání atlantu Kozennova pro střední školy. Jestli se neodhodlalo žádné nakladatelství na vydání českého samostatného školního atlasu, ačkoliv tu odbyt — ovšem po předcházejícím schválení — je zaručen, není divu, že i tentokráte odhodlala se Česká Společnost Zeměvědná k přepracování hotového atlantu vydaného firmou Debesovou v Lipsku. Volba byla šťastna, neboť v něm litografie podala znamenité dílo, jaké v kartografii toliko mědirytina může předstihnouti. Vedle toho český atlas má obsahovati mapy původní, zvláště zemí slovanských.

---

* Pomocí řady odborníků vydává Ceská Společnost Zeměvědná. Ref. prof. Dr. J. Metelka. Nakladatel J. Otto v Praze. 1901 a násl. Sešit I. a II. po 2 K.

Než přepracování atlantů, nomenklatura věcná a technická, je důležitým úkolem při tomto podniku, zvláště když není dosud vědecky propracované terminologie zeměpisné, čímž se úkol velice stěžuje. Vrchní redakci řídí J. Metelka s řadou jiných pracovníků, takže doufáme, že dílo toto bude řádně provedeno.

Prvý sešit obsahuje planigloby a Anglii, druhý Střední Ameriku a Francii. K mapě Anglie (zčeštil J. Paroubek) v měřítku 1 : 2,750.000 a Francie (V. šl. z Cintulů) ve stejném měřítku nemusíme mnoho podotknouti; obě jsou čistě provedeny, barvy harmonicky sladěny, tisk elegantní, dobře čitelný i v územích, kde nahramadilo se hojně jmen. Zvláště je chvalitebna snaha ponechávati původní, místní jména a nepřekládati je do češtiny, neboť to význam nemá a pak: Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim. Vzpomeňme si na německé křty našich geografických názvů! Mapa Střední Ameriky (J. Machát) náleží mezi kabinetní výkony Debesova ústavu. Zde dokazuje litografie, co dovede. Relief tu vysvítá pěkně z příjemně ztlumených barev jednotlivých států a moře, ovšem místy přece se nemohlo vyhnouti nahromadění jmen, jako na př. v Mexiku, na Haïti, v Ecuadóru (ani na zvětšené mapce), takže čitelnost černě tištěných názvů na tmavohnědém šrafování poněkud trpí. Na této mapě vidíme nejlépe nesnáze, jaké nutno při převodu překonávati, nemá-li se činiti násilí českému jazyku.

S mapou planiglobů (zpracoval J. Brdlík) mělo se snad poněkud posečkati, neboť tato má podati souhrn, přehled celého světa, vzájemných vztahů mezi mořem a pevninou, relief kontinentů atd. Pak snad by se vyvarovalo některým nedopatřením, na př. zelená barva Špicberk nesprávně znázorňuje, že jsou nižší než Země císaře Františka Josefa; štítu Petrmannově by ubylo na výši, Nigír by byl celý znám atd. Byla-li zanesena do mapy plavba Valdivie, mohla býti zanesena interesantní měření l. »Belgica«. Jinak i tyto mapy vynikají pěkným provedením.

Vedle map má vycházeti po příkladu Scobelově i zeměpisná rukověť a slovy doprovázeti to, co představuje mapa. Této rukověti vyšel teprve jeden arch, kde počíná J. Metelka pojednání o mapách a končí teprve Herodotem. Tane nám na mysli, jakých asi rozměrů nabude tato rukověť, má-li byti souměrně provedena. V Scobelovi docela tato partie schází. Pak se nám nezamlouvá formát, rozhodně nepraktický. Rovněž bychom se rádi zmínili o vycházení jednotlivých sešitů. Atlas má nám podávati souhrn geografických známostí až pokud možno do nejposlednější doby. Zvláště zeměpis je jedna z těch věd, kde každý téměř měsíc přináší nové věci. My nemůžeme se ovšem nadíti hned tak vydání druhého, jako v Německu. Je tedy nutno, aby na jedné straně stály mapy na výši doby, na druhé, aby celý atlas tvořil harmonický celek, aby přehledná mapa odpovídala mapě ve větším měřítku, a aby rukověť držela stejný krok s mapami. Úloha sice nesnadná, ale nutná. Tu zdá se, že

potřebné tempo schází, neboť za 10 měsíců pouze 3 čísla je přece poněkud málo. Ptáme se, co bude se slovanskými zeměmi, když se otálí se Severní Amerikou, Španělskem, Švédskem, celou jižní částí Asie. Snad než sir Thomas Holdich upraví jen nepatrný kousek hranic argentinsko-chilských mohl by vyjíti — celý atlas. Doufáme, že nyní, když se zná přibližný rozsah nákladu, půjde věc ráz na ráz a tak v brzku dočkáme se konce celého díla.

Končíce svůj referát nemůžeme sobě přáti, než aby tento důležitý, ale odvážný podnik, jejž Ottovo nakladatelství zahájilo, našel porozumění i mezi širokým obecenstvem a prospěl tak i rozvoji české geografie. Doporučujeme toto monumentální dílo s dobrým vědomím, vědouce, že bohatstvím svého obsahu a pěkým provedením doporučení plně zasluhuje. Jím vymaníme se z těch pout záplavy německých edicí, které neměly pro nás nikdy porozumění, ano i v mapách naše city jen urážely. NU.

N. V. Gogol.

Gogol žil v Petrohradě, v ulici nyní »Malaja Morskaja« (prý dům čís. 17) a zde napsal první část »Mrtvých duší«. N. Boženov v »Ruské Mysli« praví na základě dopisů Gogolových a vzpomínek, že Gogol již v kvetoucím věku byl typickým neurasthenikem a hypochondrem. Již r. 1821 stěžuje si v dopisech rodičům na zdraví; r. 1832 v psaní k Pogodinovi nazývá zdraví své vetchým. S. T. Aksakovi, jemuž zdál se Gogol tehdy úplně zdravým, stěžoval si na svou nemoc, jejíž příčinu nalézal »v kiškách«; řekl tehdy, že nemoc jeho jest nevyléčitelna, r. 1834 děl, že sotva se zdraví jeho udrží a r. 1839 psal z Italie, že nestojí zdraví jeho za fík. Naříkal na bolení hlavy a v zádech i v prsou, na mozkové nervy; zvláště na bolení hlavy si stěžoval. Byla to dle všeho periodická psychosa, periodická melancholie.

Když černá melancholie přišla na Gogola, mnohý jeho rukopis stal se její obětí, buď ho Gogol hodil do ohně nebo roztrhal. Jedenkráte dostavil se ostrý záchvat nemoci, sluha Gogolův běžel k M. P. Pogodinovi ustrašený a vypravoval, co se děje doma. Pogodin ihned jel ke Gogolovi. V bytě jeho spatřil spoustu roztrhaných papírů rukopisných. Pečlivě je sebral a uschoval v kufříku, jejž si vypůjčil u Gogola. To bylo již na konci života Gogolova. Pogodin dlouho skládal pak části roztrhaných kousků rukopisných, ale skládal je podle smyslu, a nedodělal se ukončení; v práci té pokračoval A. A. Kunik a pak J. J. Daškov. Ten zajel si posléze z jara na svůj statek a tam sebral několik lidí neumějících ani čísti, kteří pak podle shodnosti značek papírových na velkém stole skládali papírky

ty a skutečně za dozoru ukončeno takto dílo a zachráněn cenný materiál z Gogolovy dílny.

Gogol přihlížel ve spisech svých ke skutečnosti a k zjevům života, byť sebe menším. Byl pečlivý pozorovatel různých stránek života. V »Mrtvých duších« na př. vylíčeny dojmy Čičikovy při prohlídce města, jak si všímal i různých vývěsních tabulek krejčovských, obuvnických atd., na jednom krámě s čepicemi a furážkami byl nápis »inostranec Vasilij Fedorov« (cizozemec V. F.). Gogol dobře vystihl cizí firmu tu.

Provozování »Revisora« na jevišti dělo se svého času za tragikomických příhod. O jedné takové příhodě vypravuje v »Literaturním Věstníku« ruském Vitberg podle účastníka episody, herce J. J. Lavrova na jevišti v Rostově na Donu roku 1848. Obecenstva bylo plno v divadle. Gorodničij (náčelník policejní) měl dvojí jméno Skvoznik-Dmuchanovskij. První sceny ho pobouřily, počal se ohlížeti na obecenstvo, které se usmívalo, pohlížejíc na něho jako na svého utiskovatele. Sotva ukončilo se první jednání, již běžel na jeviště, křičel a nadával: »Jak jste se opovážili napsat a dávat veřejně takový paskvil na náčelníka?« Všichni na jevišti byli nenadále udiveni a nevěděli si rady. Režiser Dorošenko šetrně, ale s pofouchlým úsměvem vysvětlil mu, že kus napsal známý spisovatel Gogol a že kus ten hrají také v hlavních městech. Ale náčelník nechtěl uvěřiti a zakazoval další hru, ať prý hrají něco jiného. Dorošenko odvětil: »Ale to nejde, plukovníku!« »Nedovolím, nedovolím! Do vězení vás všechny vsadím«, křičel rozhořčený i uražený. Zatím i v sále nastal rozruch a zmatek. V tom zaznívал zvonek přijíždějícího povozu. Přijel ředitel Akim Adamovič Celner, prudký člověk. Jakmile mu Dorošenko vyložil příběh, chytil hůlku a vyhnal náčelníka z jeviště. Herci a obecenstvo vysmáli se smutnému hrdinovi, volajíce: hol hol hol Ostatní hra prošla s neobyčejným úspěchem; obecenstvo velice děkovalo a prosilo častěji dávati kus Gogolův. Uražený náčelník poslal gubernátoru stížnost, ale i zde měl smůlu, z Jekaterinoslava poslali mu »nos« (důtku) a pak náčelníka policejního přeložili.

Pod dojmem dramatického úspěchu v Moskvě napsal příteli svému psaní, jež svědčí o povaze spisovatelově. Byl rozechvěn. utekl z divadla a neukázal se obecenstvu hlučně vyvolávajícímu autora. Rodinné neštěstí tížilo jeho hruď, když šel do divadla. Sebral ducha, aby při prvním vyvolání projevil obecenstvu svou hlubokou poklonu a dík. Ale jakmile dotkla se uší jeho bouře potlesku tak lichotivá pro autora, — jak vypravuje v psaní — srdce jeho bylo sevřeno a síly jej opouštěly. »Pohlížel jsem s jakýmsi opovržením na svou bezeslavnou slávu a myslil jsem si: nyní se kochám a napájím slávou a ty blízké, mé ruské bytosti, jimž jsem věnoval nejlepší chvilky svého života, hlídá hrozná, bolestná budoucnost. Srdce mé se převracelo. Skrze křiky a potlesk slyšel jsem strádání a nářky. Nedostávalo se mi sil. Zmizel jsem z divadla. Toť příčina neznámého

mého jednání. Mně se nechtělo a přísahám, stálo to velkých sil projeviti ji, ale musil jsem to učiniti. Překonal jsem v tom vlastní hrdost.« Dále prosí, aby psaní toto bylo oznámeno všem, kdož snad byli uraženi, ač jinak by nesvolil k něčemu podobnému, »poněvadž city a bol mají býti svatými, chovány v srdci a nikomu svěřovány«, ale Gogol chtěl dokázat, jak cení se velice (»silno i mnogo«) vděčnosti obecenstva. Ať prý obecenstvo opovrhne jím, ať ho má v nenávisti jako mnozí jiní rodáci, a vysměje se psaní tomu, ale Gogol nikdy nezapomene na ty chvilkové projevy radosti a laskavosti obecenstva. »Já opět uzavru do vyhnanství svou žebráckou hrdost a soužením sevřenou duši, ale i uprostřed hoře, v mém životě, zachmuřivším se a stíženém nemocí duševní a tělesnou, mimo vše to vytrysknou najednou vděčné slzy za ten potlesk souhlasu nesší se ke mně ze vzdálené mé otčiny.«

Jest známo, že staly se pokusy, získati Gogola pro přestoupení ke katolictví. Gogol navrátil se dosti pozměněn z cest po západě, kdy navštívil též Hanku v Praze, dlel v Římě, jenž přirozeně zanechal na vnímavou tklivou duši Gogolovu nemalý dojem. Přišel jakoby přeměněný, »zvláštní«, vniterně obrozený. Kněžna Zinajda Volkonská rázně usilovala obrátiti Gogola na katolictví pomocí dvou mladých mnichů, Chochlův, polských emigrantů Krajsewicze a Semenenka, kteří byli v stejném věku s Gogolem a přešli ke katolictví. Pozvala Gogola na svůj zámek, kde byli tito misionáři; Gogol ochotně se s nimi seznámil. První setkání a seznámení učinilo na mnichy nejlepší dojem, byl Gogol vtělená dobrota. Píší: »Vracíme se od oběda u kněžny a z procházky v její ville ve společnosti jednoho z nejlepších současných spisovatelů a básníků ruských, Gogola, který zde žije. O jeho významu dokládáme se slovy kněžny Volkonské. On jest dobrého srdce, při tom mladý a časem poněkud hlouběji dojat, možná že snad nebude k pravdě hluchý a veškerou duší se k ní obrátí. Naději tu chová i kněžna, a my jsme ji dnes poněkud utvrdili v ní. Pochopitelno, besedovali jsme s Gogolem o slovanském světě. On ukázal se úplně bez předsudků, ano, možná tam v hlubině jeho tkví i zcela čistá duše. Umí polsky, totiž čte. Mluvili jsme dlouho o »Božské komedii«, »Tadeuszovi« atd. Zapomněl jsem sděliti, že Volkonská schválně pozvala nás k obědu, aby seznámila nás s Gogolem. Nezůstalo však na jednom obědě, Gogol ještě vícekrát rozmlouval s novými známými, z nichž jeden, Semenenko, sděluje dále, že rozprávěl s Gogolem rusky, poněvadž jinak nerozmlouvá; italsky a francouzsky rychleji četl nežli mluvil; sám se vyslovil Gogol k mnichům, že nemá nadání k řečem, ale »mluvil vždy krásně,« jak dí Semenenko, jenž vynasnažoval se vlíti nové myšlenky do Gogola; vůbec rozhovor byl úmyslně tak zapřádán a uspořádán. Gogol velice se zadumal. »To mne těší,« pravila později Volkonská misionářům, kteří byli k obědům zváni a ovšem rádi přicházeli.

muže se životem při jeho skepsích, vzniklých z jednotlivých poznatků a jejich nespojitelnosti. IV. Manželství filosofů. Stopuje filosofy po této stránce od antiky až po moderní, poukazuje na měnivost nazírání a dospívá k mínění, že v principu je novější doba náklonna smířit se se ženatými filosofy. (Celkem však, myslím, ponechává se zde osobním náklonnostem rozhodnutí.) V. Sfinga pesimismu. Týká se Schopenhauera, »bankrotáře života«, a pátrá po příčinách té nálady; nevidí ji ani v stáří, ani v soc. postavení, spíše v dědičných vlivech. Kontradiktorickou bude se zdát definice pesimismu jako filosofie mládí, doby »stálého žádání« a tedy nespokojenosti; dále však zase mluví o pesimismu jako ochromení tvůrčí síly, utrpení i vášně. — Nehledě k tomu, že Schopenhauer prohlásil pesimism za objektivní názor, jsou zde cenné psychologické příspěvky k studiu pesimismu. VI. Stirner, »filosof bohémů«, nalezší smrt myšlenek v »Der Einzige«, jenž není systém myšlenek, nýbrž chaos vařícího se myšlení. Pokud (před »Jediným«) v něm žila idea, byl z nejhlubších myslitelů, zde, sám »kat idejí, je spolu jejich mučeníkem«. VII. Filosofie a básnictví. Již řecká filosofie prodělala periodu epickou, lyrickou, dramatickou, a i později spojil se realism, idealism s formami poesie, a romantika je ve středu filosofie a poesie. A když filosofie se odloučila od poesie, odumřela pro tu dobu (!); filosof je spolu básník i opačně. Wagner je zbásněný Schopenhauer, Nietzsche největší poslední německý básník, Kierkegaard, Emerson, Tolstoj jsou stejně básníky jako filosofy. Jen spojení filosofie s poesií může odhaliti tajemství světa, isolovány podává každá jen jednu jeho stranu. — GUSTAV TICHÝ.

Přehled politický, hospod., sociální.

Říšská rada. V Cislajtanii se dějiny opakují. Majíce promluviti o vyjádření min. Hartla za rozpočtové debaty o vysokých školách 19. března, žádáme své čtenáře, aby si přečetli na str. 555 Rozhledů č. 19. co je napsáno o jednání rozpočtového výboru při **universitě moravské.** Také tehdy ministr vyučování stanovil podmínky, za kterých tato škola má býti zřízena a jako třetí z těch podmínek uvedl, že musí nastati takový útvar poměrů, že zřízení universit na Moravě bude pokládáno a přijato za plod pokojné shody obou národností. Již tehdy jsme tvrdili, že na zřízení české university na Moravě toho času není pomyšlení a že vláda na to nemyslí vážně. S mladočeské strany bylo tehdy popíráno, že národní dorozumění na Moravě dle prohlášení vlády má býti podmínkou zřízení universit. Mladočeši dovozovali, že se jim podařilo prosaditi malou scholastickou slovní změnu v prohlášení vládním, že slova »zřízení universit má vzejíti jako plod« atd. byla nahražena slovy »má býti pokládána a přijata«. Na vlas totéž, až do té slovíčkářské scholastiky, opakuje se teď, když se jedná o universitách v plenu sněmovny poslanecké. Vláda zase učinila prohlášení ústy ministra vyučování, ve kterém praví zejména, že národní protivy učinily by splnění projevených tužeb o nových universitách té chvíle těžkým anebo přímo nemožným, že již pouhá otázka, kde se má nová vysoká škola zříditi, působí překážky nepřekonatelné a že ani silná vláda nemohla by se pokusiti rozřešit takové otázky způsobem násilným, jelikož by tím definitivní smír sporných stran byl stížen nebo na dlouho nemožným učiněn. Před touto stilisací mladočeši nebyli vzati na potaz a je pochopitelné zděšení a rozhořčení v řadách jejich. Slova ta jsou jako ulita na požadování české university v Brně a je směšnou byrokratickou vytáčkou, když ministr vyučování zakročivší u něho poslance české (dle N. L. č. 78) ujišťoval, že ta slova nejsou míněna o universitách moravských, nýbrž o ruské a slovinské. Za takovou neupřímnost měl by ovšem býti Dr. Hartel odbyt jiným způ-

sobem než pouhou zmínkou v telefon. zprávě N. L. Sám totiž svým slovům odporuje svými skutky, uznav za vhodné zmírniti příkrosti některých výrazů ze svého prohlášení. Při projevu, který byl učiněn v rozpočt. výboru, byla slovíčka, jak shora píšeme, zaměněna napřed, teď byla zaměněna teprve ex post a byla vynechána slova v hořejším projevu citovaná »anebo přímo nemožným« a slova »přímo násilným«. (Konstatujeme. že nebyla opravena slova, že i otázka místa působí překážky nepřekonatelné.) Touto scholastikou tedy věc česká jest patrně zase právě tak zachráněna jako dříve. Zcela neprávem vytýkají N. L. Dru Hartlovi, že jeho nynější projev je v nejpříkřejším odporu s projevem jeho v rozpočt. výboru. Naopak, pan ministr a s ním i vláda jsou velice důsledni ve své nechuti zříditi universitu na Moravě. Mladočeši jsou důsledni jen v nevyléčitelném optimismu, se kterým pohlížejí na projevy vládní. Jak jsme již v čís. 19. pravili, vláda již v jednání rozpočt. výboru národní smír na Moravě učinila podmínkou zřízení universit (ať to mladočeští poslanci popírají či nic) a na tom trvá podnes. Jenom komicky působí hrozby N. L., že projev Dra Hartla nezůstane bez následků na postavení české delegace, jejíž poslední zbytky trpělivosti prý jsou vyčerpány. Máme za to, že trpělivost poslanců českých bude ještě dlouho zkoušena nynější vládou a že to nebudou mladočeši, kteří způsobí pád té vlády.

Při hlasování o resoluci Stürgkově dne 21. t. m., kterou se požaduje, aby slovinské paralelky při gymnasiu v Celji byly zrušeny, dějiny na štěstí se neopakovaly. V zasedání 21. března v poslanecké sněmovně resoluce ta padla 263 hlasy proti 170. Zasluhuje zmínky, že tentokráte byli jazýčkem na váze Vlachové, z nichž 16 z okamžité animosity proti Němcům hlasovalo proti resoluci. Kdyby se to nebylo stalo, byla by prošla. Nepatrná Celj byla už příčinou pádu koalice a i nynější výsledek hlasování působí v řadách Němců velký poprask. Snad za nedlouho stane se Celj zase kamenem úrazu vlád i parlamentu. Útok Němců na české gymnasium v Opavě odražen byl 239 hlasy proti 144. — V německém táboře to ovšem silně bouří. Dle jedné domněnky jest původcem Stürgkhova návrhu sám předseda ministerstva. Teď, když se mu dílo zhatilo a Němci se naň horší, dává v oficielním orgánu Mont. Revue na srozuměnou, že by mohl obsah resoluce provésti i když nebyla přijata. Vzbouřené moře žádá oběť a tou má býti v tomto případě polský ministr Piętak! Že hlasuje dle svého přesvědčení jako poslanec, tím prý porušuje neutralitu vlády. Ale když ministr spravedlnosti tlakem neslýchaným vypuzuje češtinu ze soudních síní, neutralitu neporušuje, ač celé ministerstvo se zavázalo ve věcech jazykových nehýbati stávajícím stavem. Rámus, který tropí Němci, svědčí jen o nehorázném jejich strachu, totiž z toho, aby nebyla vzkřísena stará pravice. Zdali k tomu přispějí, když poštvou na sebe polské Kolo útoky namířenými na jeho ministra, nevíme. Platí tu vůbec staré přísloví: Příteli, křičíš' nejsi tedy v právu. Jako všeobecný symptom bychom poznamenali, že ceél politické činění v Cislajtanii pozůstává jen z hrozeb. Hrozil předseda ministerstva (absolutismem, oktrojírkami atd.), hrozili Slovinci, pak mladočeši v posledním ultimatu, a konečně i Němci. Všechny ty hrozby jsou plané.

Země české. Rozpoznání námi několikrát již učiněné, že není jednotného nazírání ve straně mladočeské na otázku jazykovou, jest potvrzeno. V nedělních »N. L.« vyšel jazyk. elaborát Prokopa Grégra, značně odchylný od oficielního návrhu vůdců mladočeských a potírající i zásady dra Škardy. Grégr stojí na stanovisku oboujazyčné rovnoprávnosti ve vnitřní i vnější řeči úřední a žádá, aby všichni úředníci v českých zemích byli znalí obou jazyků. Považujeme i my, že od požadavku, aby každý úředník znal oba jazyky, ustoupiti nelze. Svolíme-li k oboujazyčnosti úřadů (a tedy k jednojazyčnosti úředníků), stvoříme dvě jazykové oblasti: výlučně německou a smíšenou. Z té příčiny vystoupení Grégrovo vítáme. (Ve Slezsku by se mohla těm úředníkům, již by znali všechny tři jazyky, mimořádná remunerace poskytovati o 10—20 proc. vyšším služným.) — Loni 6. července v č. 14. »Rozhl.« str. 358 poznamenali jsme (v čl. Moravský sněm), že Němci zařadili si do rozpočtu zemskou subvenci pro německou průmyslovou školu **Zábřehu**, úplně pominuvše tamního čes. matič. gymna-

sia a když Čechové hrozili obstrukcí, uchlácholili je slovy p. Chlumeckého, že příštím rokem škola ta bude převzata ve státní správu a pak se zem. subvence dostane i čes. gymnnasiu a připojili jsme k tomu ujištění, že Čechové budou jistě napáleni. Stalo se tak do slova. Německá průmyslová škola v Zábřehu jest již od 1. ledna 1902 sestátněna. Ministr Hartel dal do rozpočtu na ni položku 50.417 K, čes. gymnasiu nedostalo se ani haléře subvence ani od země ani od státu. Jak známo ministr Gautsch svolil, aby průmysl. škola německá zřízena byla jen za podmínkou, že zůstane školou soukromou a vůbec sestátněna nebude, ježto v Zábřehu pro ni přirozených není podmínek. Bylať zřízena čistě z Brassova trucu proti českému gymnasiu. Neutrální vláda p. Koerbrova přispěla rychle Brassovi na pomoc! — Současně, když tato záležitost vyšla na světlo, dověděli jsme se o novém plodu vládních tajných výnosů. Dr. V. Seidl v Jindř. Hradci zažádav u českého soudu v české právní záležitosti za delegování jiného soudu, dostal od vrch. zem. soudu rozhodnutí č. IV. 603/2-I. in originali podepsané presidentem s německým textem na předním místě.

Hospodářský. K zprávě v čísle 24. o valné hromadě **Národního Podniku** došla nás z předsednictva podrobná zpráva, z níž uvádíme: Zisk v minulém roce obnášel K 11.909·32, od kterého odečteny pohledávky nedobytné za poslední léta v obnosu K 5825·70 a ztráta defraudací způsobená K 3912·68, připsáno tudíž k fondu reservnímu K 2170·94. Dividenda nevyplácí se za trvání závodu druhý rok. Prvních pět let byla placena. Omezení prodeje do Haliče a zemí jižních děje se ze snahy obchodovati pouze se zákazníky dobrými; při obchodu do těchto zemí utrpěl Podnik ztráty. Výroba tužek u nás úplně nová, pro kterou při založení továrny nebylo technických sil, vyžaduje stálého zdokonalování; v roku minulém prohlédnuta byla továrna získaným cizím odborníkem, abychom se přesvědčili, zda výroba jest úplně racionelní a na výši doby. Nutné ještě dva stroje byly zakoupeny. Dle nestranných posudků cizích snesou dnes výrobky Národního Podniku porovnání se zbožím cizím; technická správa učinila značné, nepopiratelné pokroky. Výrobě inkoustu se stálá péče věnuje, aby i tento výrobek byl bezvadný. Správní rada nově zvolená, plně jsouc vědoma těžkého úkolu, a chtějíc povznésti závod, v němž uložena jest značná část jmění našich středních vrstev majetkových, učiní vše, aby odbyt výrobků zvýšila a nového kapitálu potřebného k rozšíření obchodu získala. V tomto snažení očekává všestrannou podporu celé naší veřejnosti. Během valné hromady učiněno vyzvání nejen k našemu učitelstvu — jemuž Národní Podnik hlavně svůj rozvoj vděčí, ale i obchodnictvu, aby prodej výrobků našich podporovalo, a obecenstvo složením dalších podílů Podnik finančně posilnilo a rozšíření jeho obchodu umožnilo. Učitelstvo upozorněno hlavně na to, že tužky v obchodě se vyskytující s nápisy: »Česká, Národní, Česká školní tužka« nejsou výrobky Národního Podniku, a že při zdokonalené a rozšířené výrobě jest zapotřebí, aby prodej se alespoň nejméně zdvojnásobil, aby tak velkých zásob nebylo na skladě, jinak že by výroba musila býti snížena. Stálé sledování se strany denního tisku bude nejen správě i podílníkům vítáno a závodu bude značně na prospěch.« — Uvádějíce to, přejeme nové správě, aby podařilo se jí podnik zachovati a zvelebiti.

Živnostenská banka podala akcionářům výroční zprávu za r. 1901 na valné hromadě 16. března. Účinky sestupné konjunktury průmyslové byly sice zmírněny u nás úrodou řepní a chmelovou a vyššími cenami téměř všech obilnin, ale za to těžce dolehly na průmysl a obchod uhlářský, ze kteréž také příčiny zůstal loňský zisk bilanční za rokem předešlým. Přes to je vykázaný čistý zisk přes 2 miliony korun (10·5% akciového kapitálu). Živnostenská banka přijala loni 46 mil. K vkladů, vyměřila 344 záložnám úvěr 15 mil. K, 1530 členům 16 mil. K a eskontovala směnek úhrnem za 230 mil. K. Na úrocích vytěžila 2·6 mil. K, z obchodu bankovního a obstaravatelského 1·5 mil. K, celkem 4·1 mil. K. Náklady správní, služné, vyžádaly 1·3 mil. K, požehnaný to milion, jenž zůstává v rukou našich lidí a většinou v Čechách. Daní platila 671·995 K, tak že po odečtení obou posledních položek zbývá čistý zisk 2·1 mil. K. Ve výroční zprávě uvádí Živnostenská banka tuto zajímavou srovnávací tabulku:

	Akc. kapitál mil.	Čistý zisk za r. 1901 milionů	%	Daně, poplatky a kolky	Daně, poplat. a kolky v % čist. zisku	v % akc. kap.
Živnostenská banka . .	20 K	2·1 K	(10·5)	671.995·93 K	31·7	3·34
Ungar. Cred.-Bank, Pešť	34 K	3·2 K	(9·4)	319.409·— K	10	0·93
Deutsche B. v Berlíně .	150 M	20·5 M	(13·6)	1,773.559·17 M	8·6	1·18
Dresdner B. v Berlíně .	130 M	9·9 M	(7·6)	1,161.595·25 M	11·7	0·89
Schweizer. Creditanstalt v Curychu	40 Fr	3·7 Fr	(9·3)	221.546·— Fr	5·9	0·55

Z těchto cifer je viděti, jak berní břemena v Rakousku dusí podnikání hospodářské.

Říšskou radou přijatý zákon o obchodní činnosti cestujících jednatelů a o úpravě podomních obchodů nabude platnosti dnem 15. září t. r. Zákon týká se změny § 59. a 60. živnost. řádu. K starému § 59., jenž pojednává o rozsahu působnosti obchodních cestujících, přidáno nyní šest nových odstavců, jichž ustanoveními se obchodní činnost nově upravuje a obmezuje. Majitelé živností jsou oprávněni buď sami nebo úředně legitimovaným cestujícím vyhledávati překupníky i mimo své stálé stanoviště, nesmějí však s sebou nositi zboží, nýbrž jen vzorky. Výjimka připouští se pouze pro cestující se zbožím zlatnickým, stříbrnickým, hodinářským a s drahokamy a pak pro zboží na trhy. Cestujícím v oboru zboží osadnického, kupeckého a materialního jest vyhledávání soukromých odběratelů zakázáno. Doplněný § 60. týká se obchodu podomního, jejž mohou na příště provozovati pouze osoby k tomu oprávněné. Ustanovení netýká se však podomního obchodu s výrobky zemědělskými a lesnickými, pro denní potřebu, jako: mléko, vejce, ovoce, dříví, květiny atd. a přirozené kyselky. Obecní úřady mohou, dohodnuvše se s úřadem živnostenským, podomní obchod ve svém území zakázati. Dodávání pečiva dovoleno jest, jen když zákazník si je objedná. Dětem do 14 let podomní obchod dovolen není a může i ženským osobám do 18 let býti zakázán nebo obmezen.

Zahraničný obchod rakousko-uherský se v prvých dvou měsících letošního roku značně zlepšil; kleslo pasivum obchodní bilance z loňských 8·5 mil. K na 3·3 mil. K. Vzrůst vývozu vykazuje hlavně cukr, poněvadž Anglie a britská Indie zásobují se pro všechny případy levným cukrem, dále ječmen, jatečný dobytek, šaty, prádlo, zboží ozdobné, zvířecí produkty a drahé kovy. Za to vývoz obilnin se zhoršil a dovoz silně vzrostl. Zvýšený dovoz surové bavlny a vlny dal by očekávati oživení našeho průmyslu textilního. K charakteristice **diferenčních obchodů na bursách plodinových** přináší »Clearing House« v Milwaukee zajímavý doklad. Dle zpráv tamních obilních tržnic vykazovaly obraty terminového trhu 236,000.000 bušlů, kdežto obrat zboží efektivního čili skutečného činil v téže době na zmíněném trhu pouze 305.000 bušlů. Dle toho připadá tedy na každý cent skutečného obilí 773 centů obilí »papírového«, které se nikde neurodilo a jehož vůbec na světě není. A přece je známo, že na bursách plodinových stanoví se cena efektivního zboží dle poměru poptávek a nabídek v obchodech terminových.

K **postátnění železnic** se zvolna, ale zdá se, že stále přípravy dějí. Alespoň zřejmo jest to z postupu dobře informovaných kruhů finančních. Dráhy, jichž sestátnění v prvé řadě se týká, chystají se již k jednání s ministerstvem železnic. Až dosud nejdále pokročily přípravné práce dráhy severozápadní; vedle vyjednávání o stavbu druhé koleje jedná se současně i o konversi pětiproc. priorit tohoto podniku, pokud poměry na peněžném trhu jsou akci této tak příznivy. Očekává se, že při rozpočtu ministeria železnic promluví ministr Wittek o sestátňovacích plánech vlády.

Z Ostravska oznamuje se českým kapitalistům, že v tamní krajině u Paskova nalezeno bylo nové, vydatné ložisko uhlí. Věc však je podezřelá tím, že jistá francouzská firma, jíž kutací právo náleží, nabízí je levně na prodej. Jest povinností především našich bank, aby získávaly půdu k našemu průmyslovému mohutnění a k naší hospodářské emancipaci

v krajinách hospodářsky výhodně položených a při tom národně ohrožených.

V Praze budeme míti novou akciovou banku. Svaz českých spořitelen zakládá po příkladu a vzoru německých spořitelen **Ústřední banku českých spořitelen.** Banka bude akciovou společností s prozatímným kapitálem dvou mil. korun, jenž může býti doplněn na 4 mil. kor. Aby se podniku mohly súčastniti i spořitelny, bude postaráno o to, aby spořitelny směly část svých reservních fondů uložiti v pupilárních akciích nové banky, jako to povoleno spořitelnám německým při jejich ústřední bance.

Po konversi uherských rent dochází na **konversi** státních dluhopisů dráhy Karla Ludvíka a korunního prince Rudolfa. Ujednání finančních kruhů jest již skončeno; proslýchá se, že za kurs 98 a 99 proc. Konvertovaná suma páčí se na 92 mil. korun. — Obchod na trhu cenných papírů, jako vždy v době předvelikonoční, úplně vázne. Na pražskou bursu, která počíná se emancipovati od trhu vídeňského, přibyl zase nový papír: zástavní listy ústřední banky německých spořitelen, k nimž, doufáme, že za nedlouho přibudou i podobné titry české. RS.

Výrobky první české továrny na **zužitkování plodin v Třebenicích** jsou hledány i za hranicemi a u nás již zdomácněly. Ceník překvapuje bohatostí: ovocné likéry, marmelády, kompoty všeho druhu úpravou a chutí předčí cizí výrobky. O svátcích nechť se nezapomíná podati na stůl třebenické výrobky.

Cukr. 27./3. Veškeré nepříznivé zprávy statistické, jako vzrůst zásob na Kubě, v Americe, Hamburku i v Anglii, neměly vlivu na trhy cukerní, poněvadž v Anglii nastala čilá poptávka po pohotovém cukru z obavy před zvýšením cla přívozného a v Americe nastalo hnutí vzestupné. V posledních dnech počala Amerika se zajímati o cukr řepový, že jeví se zvýšení cen starého cukru o 4% a nového zboží o 2%. — Na zdejším trhu panoval minulý týden čilý ruch obchodní v cukru z příští kampaně, který prodávala první i druhá ruka. Ve zboží starém uskutečnilo se pouze málo závěrek, poněvadž cukrovary zřídka se odhodlaly ku přijetí podávaných cen. Zřejmé zásoby světové obnášejí dle »Prager Zuckermarktu« 3,732.207 t. oproti 2,956.292 t. a 2,678.379 t. v obou letech předcházejících. Za trhu pevného znamená dnes pohotová surovina K 17·75, říjen a prosinec K 19·15 franko Ústí.

Sociální. Nemanželské děti v Čechách. Ze 222.212 narozených dětí r. 1899 v Čechách bylo 28.993 čili 13·3% nemanželských. Nejméně nemanželských dětí narodilo se v jižních, nejvíce v severních a severozápadních Čechách. Nejvíce bylo jich v okrese kraslickém na saských hranicích, 29·77%. Jak z toho viděti, mají právě kraje nejprůmyslovější nejvíce nemanželských novorozenců.

Významné jubileum emancipačních snah ženských slaveno 28. února t. r. ve Vídni. Dámy zaměstnané u telegrafu a pošty slavily třicítileté jubileum svého připuštění do služeb státních. R. 1872 za Banhanse, tehda ministra obchodu, ustanoveno bylo 40 dam jako telegrafistek s dvanáctihodinovou prací a s platem 20 zl. měsíčně. Bývše postaveny na nejobtížnější místo služby, jež nejvíce nervy stravuje, statečně se osvědčily a staly se průkopnicemi novým pracovním směrům pro ženy. Nyní jest v Rakousku při telegrafu a poště zaměstnáno 3000 ženských sil.

Ozvuky a paběrky.

Český Kocourkov. Národopisnému pracovníku p. Jarosl. Mančalovi v Humpolci, který od roku 1892 v časopisech folkloristických uveřejňuje své studie a sbírky lidovědné z okresu Humpoleckého, zabraňuje bez příčiny výbor Musejní společnosti pro okres Humpolecký přístup ke sbírkám a knihovně Národopisného musea v Humpolci. A p. Mančal je jedním ze zakladatelů Musea! Před Národopisnou výstavou, pokud byl učitelem ve Větrném Jeníkově, upozornil totiž okresní výbor v Humpolci, že na okrese